

SPICILEGIUM

ROMANUM.

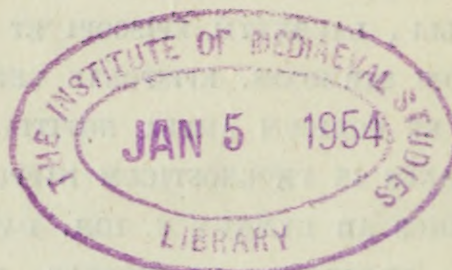
SPICILEGIUM

ROMANUM.

TOMUS V.

APPONIUS IN CANTICUM. FAUSTI, FAUSTINI, ARNOBII,
S. CYRILLI, LAURENTII EPISCOPI ET ALBERICI
DIACONI SERMONES. EPISTOLAE VETERES,
ET CODICUM AMPLA NOTITIA.
STEPHANUS IN PROGNOSTICUM HIPPOCRATIS.
EUSTATHIUS AD HYMNUM S. IOH. DAMASCENI.
ZONARAE, PRODROMI, ET NICETAE, SPECIMINA.
CHORICII RHETORIS SCRIPTA.

ROMAE
TYPIS COLLEGII URBANI
M. DCCC. XLI.

THE INSTITUTE OF MEDIAEVAL STUDIES
JAN 5 1954
LIBRARY

EDITORIS PRAEFATIO.

I. Quintum iam Spicilegii romani procedit volumen, re varia et bona, ut spero, refertum; in quo primum locum tenet Apponius, de quo breviter praefandum est. Apponium cum saeculi noni scriptoribus collocaverat Bellarminus; sed Labbaeus Bellarmini censor atque ampliator ad extremum saeculum septimum idcirco Apponium retraxit, quia is nominatim laudatur a Beda in suo ad Canticum commentario; quam opinionem gregatim secuti sunt Fabricius, Cavaeus, Ceillerius, egoque ipse in scholio p. 1. Et Labbaeus quidem digitum intendit ad Bedae librum IV. cap. 25, quod indicium nihil dubitans Cavaeus exscripsit. Revera tamen Bedae verba de Apponio leguntur lib. II. sub finem ed. Colon. T. IV. p. 745. col. 2. his verbis: " Apponius hunc versiculum ita exponit, quod ficus protulerit grossos suos, cum synagoga procreavit apostolos, qui de ea generati dulcissimum cibum doctrinae credentibus ministrarent. " Qui locus est apud nostrum Apponium in edito libro IV., bibliothec. lugdunens. Patrum T. XIV. p. 120. col. 1. Verumtamen ne Labbaei quidem sententia mihi nunc placet. Etenim Beda qui extremo saeculo septimo iam et ipse florebat (senex quippe paulo post annum ·DCC·XXX· defunctus est) coaevum auctorem neque adhuc vulgo receptum vix, credo, laudasset. Sed me maxime movet id quod nemo ut puto consideravit, epistola nempe Apponii ad Armenium presbyterum, cui suam is Cantici explanationem misit. Nam cum ad Armenium Agnellus quoque ravennatensis episcopus, quem medio saeculo Apponius in Cantica.

sexto vixisse scimus, suam de fide epistolam scripserit; hinc evidenter arguo Apponii nostri aetatem, quoniam eum Agnelli aequalem fuisse apparet. Nam quominus unus sit idemque Armenius, ad quem ambo scribunt, dubitare non queo. Denique Apponii classicum interpretandi genus, stilus gravis et bonus, sensuumque spiritalium soliditas, paulo maiorem aetatem quam saeculi septimi extremitatem spirare videtur. Habemus ergo antiquiorem Gregorio magno scriptorem Apponium, Vigilii papae, sub Iustiniano primo, circiter coaetaneum. Ad patriam quod adtinet, italum fuisse Apponium valde arbitror quoniam Armenii familiaris fuit, cuius hominis Agnellus quoque ravennatensis necessitudine usus est. Praeterea in inscriptionum thesauris, puta Gruteri, Muratorii, Gudii, permulti Apponii (vel Aponii, nam utraque scriptura tum in lapidibus tum etiam in codicibus est) nobis occurrunt, hique lapides plerique omnes in Italia sunt. Ex hac autem inscriptionum multitudine id quoque cognoscitur, gentem scilicet apponiam opibus atque honoribus satis claram extitisse. Siquid vero etiam coniectare licet, quoniam in agro patavino fontem medicum saluberrimum, scriptis veterum celebrem, Aponum cum adiuncto pago homonymo habemus, num gens apponia indidem oriunda est? ita ut vel ipsa fonti nomen indiderit, vel a fonte potius appellationem acceperit?

Apponii explanatio in Canticum Salomonis duodecim libris comprehensa fuit; quorum sex priores in mendoso codice inventos Iohannes Faber anno ·M·DXXXVIII· typis commisit; reliquorum vero librorum desiderium compendio quodam adhuc mendosiore Lucae abbatis solatus est; quae deinde editio in lugdunensi Patrum bibliotheca T. XIV. repetita fuit. Apponii autem codices,

praeter illum Fabri, tres mihi comperti sunt; primus monasterii S. Nazarii laureshamensis ad Rhenum, in catalogo memoratus bibliothecae illius, quem ego catalogum in hoc volumine vulgandum curavi (vide p. 180. et 195.) Alter est bibliothecae ambrosianae sub notis D. 37. part. sup., eleganter in membranis scriptus, quem ego ipsemet Mediolani prae manibus habui. Tertius denique olim nonantulanus, nunc in alma Urbe sessorianus, membraneus aeque et antiquus; hique ambo codices totum Apponii opus, id est ·xii· libros, continent; etenim laureshamensis utrum integer fuerit, an ut ille Fabri imperfectus, divinare mihi non licet. Denique Montfauconius B. MSS. p. 134. Apponium in Canticum inter codices quoque vaticanos numerat; sed falso, ut reor; neque enim me hunc auctorem ms. in illa umquam bibliotheca conspicere memini.

Porro Apponium iusta iampridem laude cumulavit Faber, cui merito visus est fidelis ardens ac vehemens divini Cantici interpres, quique veluti totius cordis ἐνθουσιασμῷ verba sua in lectoris animum inserere penitus atque inculcare conatur. Rursus animadvertit, quod cuique legenti perspicuum fit, nihil aliud agere Apponium, nisi ut Christi cum ecclesia sive ex iudaeis sive ex ethnicis congregata, ad finem usque mundi mansurum nexum, summa cura evidentiaque declaret. Quae quum ita se habeant, Uldricus Regius in fine censurae apponianae (tom. praedict. B. PP. p. 128. col. 2.) ita cupide locutus est: " reliquos Apponii li-
,, bros desideramus . . . donec divini Numinis benigni-
,, tate hi quoque tam solidi tamque exacti auctoris in
,, eadem Cantica libri, alicubi deprehensi, in lucem
,, producantur. ,, Quum ego igitur tam boni auctoris partem non modicam apud me exscriptam haberem,

nempe libros septimum atque octavum, dimidiumque nonum, nolui plures in annos premere; daturus reliquos deinceps libros cum occasio otiumque fuerit. Neque sane in hac parte nova illustres loci non passim occurrunt; immo tanta est apud Apponium abundantia sensuum, ut hi legi gustarique debeant, referri atque enarrari non possint. Largus autem est in laude martyrum et apostolorum atque virtutis, atque utilis morum magister v. gr. p. 13. et seqq. Est etiam eruditio aliqua historica, veluti p. 7. Ubique vides auctorem qui paulo post profligatam idololatriam scribit; quique haereticos numquam sinit quiescere pp. 38. 46. 56. 67. 83. Multi quoque, praeter Canticum, sacri codicis loci pro re nata ab eo explicantur. Iam p. 54. mirus est locus de clavium, id est absolvendi ac ligandi, potestate in ecclesia, contra eos, sive veteres sive recentiores, qui nobilissimam praerogativam negant; quod testimonium, utpote a tantae antiquitatis homine manans, plurimi faciendum est. Praeclarum item de charitate christiana effatum legitur p. 63. Denique p. 74. seq. subtilis et prolixa doctrina traditur de arte arithmetica et numero sexagenario. De Apponio hactenus.

Patrum sermones varii, et epistolae.

II. Sequuntur in hoc quinto volumine 1. Fausti episcopi sermones tres. 2. Faustini episcopi sermo unus. 3. Arnobii iunioris interpretatio latina epistolae paschalis S. Cyrilli alexandrini. 4. Eiusdem S. Cyrilli graecus sermo de parabola vineae. 5. Laurentii episcopi sermo in vigiliis S. Benedicti. 6. Alberici diaconi casinensis sermo de S. Scholastica cum prologo. 7. Monachorum casinensium epistola ad teutonicos suae professionis fratres. 8. Epistolae aliquot apud Teutones scriptae. 9. Leonis clerici romani specimen ex vita S. Iohannis chrysostomi ab eo composita. 10. Denique

divinarum Cassiodorii litt. institutionum supplementum quoddam, ubi veterum patrum complura scripta enumerantur ad confirmationem fidei catholicae et contra haereses. Verum de his omnibus opusculis quum necessarias praefatiunculas suis in locis scripserim, otium mihi feci, ut nunc ad alia dicenda sine mora progrediar.

III. Dum codices vaticanos superioribus annis pro meae stationis officio pervolutarem, multos ibi reperiebam famosarum bibliothecarum priscos catalogos; quos primum adquirendae codicum, id est operum vel deperditorum vel certe ineditorum, cognitioni perutiles judicabam; deinde, etiamsi publica opera in his recenserentur, nihilo tamen minus manuscriptorum exemplarium, persaepe veterum et optimorum, oblatum indicium non modicam suppeditabat commoditatem. Itaque memini me videre catalogos bibliothecarum mss. Cardinalium Bessarionis, Sirleti, Caraffae, et aliorum aliquot purpuratorum; item Pici mirandulani, Fulvii Ursini, Onuphrii Panvinii, et aliorum eruditorum. Rursus catalogos codicum Sfortianorum, Columnensium, monasterii Cryptae ferratae, bibliothecae escurialensis, et cuiusdam byzantinae; catalogos quoque diplomatum et papyrorum in archiviis variis conservatorum; alios etiam diversarum mss. bibliothecarum uno codice simul collectos; denique ipsius bibliothecae mss. vaticanae plures indiculos sub diversis Pontificibus scriptos, ex quibus incrementa et quandoque damna (veluti olim accidit in romana per ducem Borbonium vastitate, et nuperius iterum bello gallico) modo laetis modo moestis oculis cognoscebam. Sed tamen his cunctis consulto praetermissis, statui celebriorum aliquot Germaniae monasteriorum, scilicet Lau-

Catalogi codicum.

reshamensis, Resbacensis, Corbeiensis, atque Fuldensis, in duobus pervetustis codicibus altero palatino, altero autem reginae svecae Christinae, inventos catalogos, quos neque Montfauconius sua mss. bibliotheca complexus est, neque alius facile eruditus vidit, serie integra contextuque inlibato heic describere, ut tot codicum pretiosorum, magnam sine dubio partem deperditorum, saltem fama et notitia extet; quamquam reapse partem illorum fortasse mediocrem variis in locis superesse suspicor, mihique adeo exiguus quidam illorum numerus exploratus est. His addidi excerpta quaedam multo recentiorum mss. bibliothecarum septem Palatinatus ad Rhenum; etenim plura ex his postremis exscribere, tanti non erat.

Catalogi varii.

IV. Absolutis germanicarum bibliothecarum catalogis, paucos addidi codices nonantulanos; deinde casinenses qui visi sunt nobiliores; mox tabularium item casinense, prout certe saeculo ·xv· erat; postea tabulas aereas possessionum eius monasterii; postremo ex adversariis meis notitiam prompsi notabiliorum aliquot codicum bibliothecae ambrosianae mediolanensis, in qua decennium integrum inter bibliothecarios connumeratus ad studia antiquitatis incubui. Porro editionem meam praedictorum catalogorum perpetuo commentario comitari avebam, in quo lectores praesertim admonuissem de deperditis sive sacris sive profanis auctoribus, qui his passim codicibus continebantur. Sed quod typis tunc properantibus, et me occupato, fieri non potuit, id nunc breviter praestare studebo. Ceterum ex ambrosianis quidem nihil hoc loco excerpturus sum; quum enim, ut dixi, vel praestantiores tantummodo, vel ineditos scripserim, satis ipsi per se patescunt. Neque rursus quos heic sum numeraturus

auctores et libros, ineditos omnes sine dubitatione defendo; quamquam in plurimis, ut spero, non fallar; sed eos eruditorum iudicio et doctrinae aestimandos obiicio. Tituli enim operum et auctorum nomina quandoque in codicibus variant aut permutantur. Tum vero minutorum opusculorum editiones plurimae sunt, quas mea domestica bibliotheca interdum desiderat. Attamen tam spissa occurrit tamque evidens anecdotorum in his codicibus copia, ut merito mirandum sit, quod tantum librorum tempora absconderint, vel hominum incuria oblivioni tradiderit, vel denique vis fortunae per diversas terrarum partes disperserit ac pessum dederit! A profanis igitur scriptis ordiar.

AUCTORES PROFANI.

Ex codicibus laureshamensibus.

Cap. XLVI. n. 9. Caelii Aureliani methodici siccensis medicinalium responsionum libri tres. *Hoc suum opus memorat ipse auctor in morb. chron. editionis Wetstenianae pp.* 284. 376. 495. *Erat ergo Laureshami hic codex adhuc saeculo ·XI· quo tempore noster catalogus scribebatur. Quis tam egregium opus medicinae et litteris restituet*?

XLVII. 8. Metrorii ars de omnibus partibus orationis et de caesuris.

30. Grammatica cuiusdam sapientis.

31. Tatuini ars grammatica.

XLVIII. 15. Anonymi super bucolicon Virgilii.

XLIX. 4. Fabii Laurentii liber de rhetorica. *Est hic, ut comperi, notus ille editus Victorini commentarius in rhetoricam Ciceronis; adnotavi tamen codicem propter nomen* Laurentii *inauditum, ut puto, quia is vulgo dicitur* Fabius Marius Victorinus; *cui quidem operi emendando valde conferret codex vaticanus pervetus optimus, quem vidisse memini.*

6. Anthimi viri inlustris et legatarii ad Theodoricum regem Francorum epistola de observatione ciborum. *Eadem*

fuit in bibliotheca ms. Menarsiana , observante Fabricio B. L. V. in indice.

7. Liber Socratis , Timaei , Cretii , Hermocratis. *De hoc libro nihil definio.*

14. Severi episcopi eclogae decem. *Vix dubito quin hic sit Severus Sanctus Endeleichus , cuius extat carmen de mortibus boum in editione poëtarum minorum , curante Wernsdorfio T. II. p.* 218 , *quem legesis de Severo disputantem p.* 53. *seqq.*

15. Eiusdem Severi georgicon libri quatuor.

16. Cresconii de diis gentium luculentissimum carmen.

22. Dracontii metrum de virginitate (*fortasse inter sacra scripta ponendum , ut et illud Anthimi.*) *Non extat ne in postrema quidem Arevali editione. Dracontii autem multa nova poëmata ex codice neapolitano , quem ipsemet vidi , a cl. Iannellio expectamus.*

LIII. 3. Liber grandis glossarum ex dictis diversorum coadunatus. *Hunc esse puto palatinum illum pervetustum codicem , unde ego Placidi glossas auctiores sumpsi. Cl. AA. T. V.*

5. Glossae in quaternionibus. *Immo et plura alia in his indiculis sunt glossaria.*

6. Palaemonis grammatici glossae.

LVII. 4. Etymologiarium. *Sic etiam in corbeiensibus XI.* 2.

LIX. 6. Catonis libri quinque. *Originum utique libri septem fuerunt ; sed quis cogitare de his ausit ? Haud scio igitur an intelligantur Dionysii Catonis distichorum moralium quatuor libri , quibus fortasse accensentur , veluti quintus liber , Valerii Catonis dirae.*

LX. 2. Liber medicinalis de diaeta et virtute herbarum in uno codice. *Incertum , num sit dynamidia , cuius pars in editionibus meis occurrit Cl. AA. T. VII.*

Ex codicibus resbacensibus.

I. 1. Textus scotticus. *Fortasse illa sunt hesperica famina a me edita , quae sermone semibarbaro latino-scotico inaudito constare manifestum est.*

II. 33. Computi libri quatuor.

43. Liber glossarius.

III. 1. De arte medicinae libri duo.

Ex armario S. Petri (corbeiensis.)

I. 8. Libri veterum sexdecim. *Quoniam hic titulus interiacet libris de iure, fortasse intelligendus codex tum adhuc integer theodosianus; nisi potius est alter contractior alaricianus.*

II. 8. Codex pragmaticus Tiberii augusti.

Ex codicibus corbeiensibus.

XV. 14. Pauli diaconi historia Trevirensium (*cod.* Treberensium.) *Trevirorum historiam scripserat etiam Theodoricus monachus, teste Trithemio in praef. ad chronicum hirsaugiense.*

15. Romanorum historia.

XVIII. 15. Dialogorum libri sex. *Cuius? sacrine an profani? Ciceronis quidem de rep. libri sex fuere, hique ab antiquis appellantur interdum, ut sunt, dialogi.*

XIX. 25. Gesta abbatum Corbeiensium.

XXIII. 4. Smaragdus in partes Donati.

5. Victoris grammatica. *Fortasse eiusdem Victoris cuius ego rhetoricam edidi.*

7. Smaragdi grammatica. *Idem, ut reor, opus quod supra.*

XXIV. 23. Glossae super odas, *ut puto*, *Horatii.*

XXV. 8. Pollion in aeneidem.

9. Vaca in Lucanum. *Quis Pollionis et Vacae commentarios non oscularetur?*

22. Cornelii liber de bello troiano. *Apud Leonem marsic. chron. Casin. lib. III. cap. 63. inter codices iussu abbatis Desiderii scriptos habetur* historia Cornelii cum Homero.

Ex bibliothecis recentioribus Palatinatus ad Rhenum.

II. 13. Epistolae diversorum regum.

VII. 11. Sabellii gesta Romanorum. *Nisi forte est Sabellicus recentior.*

12. Fenestella de magistratibus Romanorum. *Puto illum suppositicium.*

Ex codicibus Casinensibus.

II. 13. Arichis principis versus.

24. et seqq. Chronica varia; et quidem unum amplum quatuor libris constans.

III. 23. De medicina codices multi.

IV. 1. Cresconii de bellis libycis. *Hunc codicem scribi iussit saeculo XI. abbas Desiderius, teste Leone marsicano chron. casin. lib. III. 63. Editum vero fuit opus ante hos annos Mediolani ex codice trivultiano; sed quoniam haec princeps editio magnis laborat mutilationibus ac lacunis, perutilis foret complendo Cresconio codex casinensis, si forte is adhuc superesset.*

20. Liber de omnibus artibus quae in terra fiunt.

21. Auxilii liber vocabulorum.

22. Brutonis de vocabulis.

23. Hildrici casinensis liber grammaticalis.

25. Epistolarum moralium liber incipiens: durissima Cassiodori monachi.

26. Martialis (*puto* Gargilii) geometria.

Registrum quoque monasterii Casinensis totum propemodum est ineditum.

AUCTORES SACRI.

Ex codicibus laureshamensibus.

Omitto sancti Augustini scripta, utpote numerosissima, de quibus alibi locuturus sum.

III. 10. et XXIX. 20. Tagii, vel Taii, cognomento Samuelis, collectiones ex operibus S. Gregorii.

11. Explanatio sex dierum sumpta ex operibus SS. Augustini, Ambrosii, et aliorum.

IX. 2. XXXI. 26. et Casin. II. 1. Evagrii altercatio inter Theophilum christianum et Simonem iudaeum. *Legebat eam Gennadius cap.* 50.

X. 1. et Corb. XLIII. 10. S. Ambrosii epistola ad S. Augustinum de haeresibus. *Habendam puto inter spuria scripta.*

8. Theodori archiepiscopi cantuariensis symbolum.

XI. 6. et XXXVII. Prosperi excerptio ex libris S. Augustini de Trinitate.

XXI. 27. S. Severini episcopi doctrina.

28. S. Ambrosii altercatio contra eos qui animam non confitentur esse facturam. *Spurium quid creditur.*

XXVII. 11. S. Hieronymi parvula adbreviatio in capitulis paucis in Esaiam. *De adbreviatione operis hieronymiani per Damianum clericum verba feci T. IV. p. XI; sed ea tamen non est in capitulis paucis.*

XXIX. 7. Symboli nicaeni expositio.

XXXI. 27. et nonant. III. 6. 10. S. Ambrosii expositio symboli. Item S. Hieronymi de fide contra haereticos. *Existimo utrumque opusculum idem esse atque ambo illa quae ego Script. vet. part.* 1. *pp.* 156-161. *edidi. Nam secundum in codice etiam vaticano quodam, ut ibi dixi, inter Hieronymi epistolas erat insertum. Codices igitur laureshamenses et nonantulani editionem meam confirmant.*

28. Wicbodi collectio ex patribus in pentateuchum. *Est illa videlicet, cuius partem minimam edidit Martenius Collect. ampliss. T. IX. p.* 293. *Vidi eandem in prisco codice vaticano.*

29. S. Fulgentii excerptio ex libris S. Augustini contra Fulgentium donatistam. Item de symbolo et deitate. Item expositio symboli contra iudaeos, paganos, et arrianos. *Haec opuscula cum editis Fulgentii scriptis non congruunt. Certe si Fulgentii excerptio genuina est, opus item Augustini genuinum foret, quod Maurini T. IX. in appendice spurium iudicant. Expositio symboli, fortasse ille est liber regulae fidei, quem Isidorus script. eccl. cap.* 14. *ponit inter fulgentianos; vel potius intelligendum est scriptum aliud de symbolo et deitate.*

XXXIII. 2. Excerptio cuiusdam sapientis super epistolam ad Hebraeos.

12. S. Ambrosii sermones quatuor de apostolica electione. (*omnino censeo scribendum* lectione.)

16. Eiusdem sermo ad consolandam viduam.

XXXIX. 3. Iacobi episcopi libri quinque. *Valde autumo Iacobi nisibeni esse. Minime tamen tituli conspirant cum illis*

sermonum Iacobi nisibeni editorum ab Antonellio. Congruunt autem partim cum titulis a Gennadio cap. 1. *memoratis.*

4. et XLIV. 12. Sententiae de diversis utilitatibus (*num* virtutibus ?)

XLI. 7. Alcuini in epistolam ad Hebraeos.

13. Eiusdem super psalmos.

XLII. 10. S. Fulgentii de Spiritu sancto ad Bragil presbyterum liber unus. *Hunc Hincmarus remensis saeculo IX. legebat lib.* 3. *adv. obiecta Graecorum ; saeculo XI. adhuc erat Laureshami. Quis nobis thesaurum tantum effodiet ?*

XLIII. 8. Timothei ad ecclesiam libri quatuor. *Timotheum episcopum, sed libri alterius auctorem, memorat Gennadius cap.* 58.

10. Theophili episcopi alex. contra Origenistas. *Grande volumen fuisse dicit Gennadius cap.* 33.

XLIV. 4. S. Silvestri papae canonum constitutum etc.

9. Candidi presbyteri de passione Domini.

10. Anonymi expositio super Esaiam.

XLIV. 11. et Corb. XVI. 19. Iosephi scoti excerptio super Esaiam.

XLV. 1. Fausti episcopi de Spiritu sancto.

Codex hic laureshamensis in bibliothecam Principis palatini transiit, postea vero cum ceteris palat. Romam migravit in pontificiam. Est priscus, saeculi ferme XI, mutilus tamen in postrema parte, cessat enim liber secundus paulo ante finem capituli quarti. Satis autem nota est controversia, utrum id opusculum de Spiritu sancto quod vulgatum est sub nomine Paschasii diaconi, ad hunc reapse pertineat, an ad Faustum Reiorum episcopum. Nam Gennadius cap. 80, *ex eoque Honorius atque Trithemius, qui Fausto adiudicant, sine dubio de hoc edito loquuntur ut verba eorum cum ipso collata demonstrant. Sanctus autem Gregorius papa dial. lib. IV. cap.* 40. *rectissimos quidem et luculentos Paschasii diaconi de Spiritu sancto libros appellat, sed tamen incertum est utrum de hoc edito opere an de alio amisso loquatur. Equidem lectores meos ad Oudinum mitto qui validius prae ceteris pro Fausto pugnat. Sed quoniam in codicibus resbacensibus opus de Spiritu*

sancto cum Paschasii nomine legitur, definita fortasse iam quaestio est; duo diversa scilicet fuisse opera de argumento eodem; desiderari opus a Gregorio memoratum, superesse illud Gennadio aliisque lectum; in editionibus autem futuris restituendum esse Fausto opus, quod hactenus a typographis Paschasio inscriptum est. Sed age iam demonstrabo etiam brevi specimine quantopere huius scripti editio a recta lectione codicis laureshamensis deflexerit. En igitur in opusculi praefatiuncula differentiam lectionis.

Codex vaticanus.	*Bibliotheca lugdunensis patrum T. VIII. p.* 807.
Fausti episcopi de Spiritu sancto libri duo. Incipit liber primus. Omnibus Spiritum sanctum aperte de capite fidei, id est de symbolo, intellegendum.	Paschasii diaconi romani in libros de Spiritu sancto praefatio.
sacras paginas	sanctas paginas
per symboli salutare carmen	per symboli salutare
per dispersas	per diversas
innumeris	ex innumeris
flagrantiae spiritalis	fragrantiae spiritualis
veritatis adsensu	universitatis ascensu
emergentem errorem	emergentes errores
non solvit	non resolvit
quia trecenti in aera vel supputatione graeca	quod trecenti mera supputatione graeca
confudit	confundit
intellegendum	intelligendum
perfectione symboli	profectione symboli
ante quem	antequam
cuilibet potes homini	quilibet potest hominum
te debere noveris maiestati	debere te maiestati noveris
aliud in Deum credere	aliud est credere in Deum
contremescunt	contremiscunt

2. Altercatio Iudaeae et ecclesiae etc. *Sine dubio est idem opus quod infra in codd. Casin. II. 2. cum nomine Evagrii occurrit.*

XLV. 3. et in arm. S. Petri II. 5. Victorini liber in leviticum.

XLVI. 4. Liber epistolarum Senatoris diaconi, postea presbyteri. *Sine dubio est Cassiodorius, sed notandi sunt insoliti tituli* diaconi *ac* presbyteri.

L. 12. Bedae hymni septuaginta septem.

13. Severi episcopi metrum in evangelium, libri duodecim.

16. Cresconii metrum in evangelium, liber unus.

18. Eiusdem versus de principio (*an* fine?) mundi, vel de die iudicii, et resurrectione carnis.

20. Cypriani metrum super heptateuchum, libros regum, Esther, Iudith, et Machabaeorum.

LII. 12. Liber sententiarum. *Nisi est Isidori.*

LIII. 1. Epitaphia seu ceteri versus in quaternionibus. *Illa sunt fortasse epitaphia poëtica, quae ex codice palatino adhuc Romae apud nos superstite, edidit Gruterus in classe inscriptionum christiana.*

9. Scoti (*puto* Iosephi, *ut supra p. XVI.*) expositio in Iob.

LVIII. 7. Ricbodoni episcopi adunatio, et hymni, et annalis.

LIX. 1. Epistolarum diversorum patrum et regum liber Treviris inventus.

2. Epistolae diversae (ab?) imperatoribus missae contra haereticos, et eorum definitiones cum sanctis patribus.

Ex codicibus resbacensibus.

II. 9. Nithardi (*cod.* Nihardi) homiliae sex. *Hic nepos fuit Karoli magni ex Bertha filia.*

25. Adalberti liber de septem plagis.

III. 24. Hadoardi de virtutibus quatuor.

Ex armario S. Petri corbeiensis.

II. 13. Tertullianus de Trinitate. Item de munere.

Ex codicibus monasterii corbeiensis.

V. 15. Iuliani pelagiani epistola ad Hieronymum.

VI. 15. S. Hieronymi expositio symboli.

19. 20. Eiusdem super Ecclesiasten, et super Esdram.

25. Liber dogmatum ex epistolis S. Hieronymi.

VII. 19. S. Ambrosii contra Novatianum.

21. Iohannis de similitudine carnis.

22. Explanatio sex dierum ex dictis Ambrosii. *Sunt excerpta de hexaemerone.*

IX. 18. Rabertus. *Intelligo Paschasium Radbertum cuius opera Sirmondus edidit.*

XI. 1. Rabanus super actus apostolorum.

4. Tertullianus de ignorantia.

11. Robertus de divinis officiis.

XIII. 1. Cyrillus de benedictione levitarum et sacerdotum.

XIV. 6. Dicta regis Trasamundi cum responsionibus. *S. Isidorus de script. eccl. cap.* 14. *inter opera Fulgentii ponit* librum altercationis, quo de fide cum Trasamundo rege Fulgentius disputavit. *Hic quidem liber in deperditis est. Noster tamen laureshamensis videtur mihi potius ille editus contra Arrianos qui incipit* dictum est. *Et quidem sequuntur in indice duo editi ad Trasamundum de mysterio mediatoris, et de divinitate Christi.*

9. Eiusdem Fulgentii de consultatis Optati.

11. Epistola ad Gallam de passione eius. *Hic certe titulus cum editis ad Gallam epistolis non congruit.*

XVI. 20. Anonymi super epistolam ad Romanos.

XVII. 2. Paschasii diaconi de Trinitate. *Differt hic titulus ab opere edito de Spiritu sancto, quod ipsum catalogus laureshamensis tribuit Fausto. Nisi potius opera duo sunt diversorum ut iam dixi auctorum.*

11. De paenitentia libri sex, *sive Haymonis qui praecedit in codice, sive alterius auctoris.*

32. Florus contra Iohannem Cassianum de institutione monachorum.

XVIII. 5. Belus (*ita cod.*) de laude crucis.

8. Tertullianus de cibis iudaicis.

17. Iohannes diaconus super pentateuchum. *Extitisse ineditum etiam in bibliotheca parisiensi S. Germani de pratis hoc opus, traditum est.*

XIX. 1. Florentii epistolarum liber unus.

22. Consuetudines sancti Adalardi.

XXIII. 1. Adulphus super leviticum.

Ex codicibus fuldensibus (1).

I. 11. Faustini homiliae. *Vide dicta a nobis infra p.* 97.

Ex bibliothecis recentioribus Palatinatus ad Rhenum.

I. 2. Hildemarus de quatuor generationibus hominum, cum expositione super canonem, et explicationibus quaestionum aliquot.

5. Rodulphus super leviticum. *Item Casin. III.* 20.

8. Othonis de sacramento altaris.

13. Bernhardus casinensis super regulam S. Benedicti.

17. Pomerii sermones de sanctis.

18. et II. 17. Peregrinus (*homo minime priscus*) de sanctis.

19. Bernhardus de planctu sanctae Mariae.

22. Orosius super Cantica.

II. 1. Smaragdus de virtutibus.

3. Simpliciani de sanctis partes tres. *Hinc cognoscimus, vitam quoque S. Zenobii episcopi florentini parentem habere hunc iuniorem Simplicianum, non illum priscum mediolanensem, quod merito videbatur incredibile Mabillonio itin. ital. p.* 166.

13. Epistolae diversorum regum.

16. Heribertus super septem psalmos paenitentiales. *Erembertum quidem, nos ipsi in aliquot psalmos edidimus Script. vet. T. IX. p.* 339.

IV. 1. Biblia latina veteris versionis, magni pretii.

V. 6. Paschasii enarrationes in lamentationes Hieremiae.

(1) Fuldensium codicum catalogum, ante hos annos ut audio in Germania vulgatum, auguror multo pleniorem esse quam apud nos p. 212-215. Etenim tantae antiquitatis et nominis bibliothecam plurimis codicibus instructam fuisse non dubito.

Ex codicibus nonantulanis.

I. 46. S. Remigii tractatus varii. *Intelligo Remigium antisiodorensem, cuius multa inedita scripta mihi cognita sunt.*

II. 16. Ambrosii de baptismo. *Nisi id potius continetur in libris de sacramentis.*

27. Gregorii in Esaiam volumen unum. *Interiacet quidem inter alia Gregorii magni opera in catalogo; id tamen alibi, quod sciam, non nominatur.*

Ex codicibus casinensibus.

I. 1. S. Hilarii liber de mysteriis.

2. Eiusdem super epistolis canonicis.

18. S. Ambrosii versus de Trinitate. *Incip.* omnia terna vigent; *quod certe initium in hymnis eius editis non legitur.* Item eiusdem de sanctae Mariae virginitate.

29. Vigilius de laude virginum.

28. Isidori de incarnatione.

28. Ildelfonsi in apocalypsin.

II. 2. Evagrii altercatio ecclesiae et synagogae.

6. Auxilii presbyteri quaestiones.

11. Adelmi liber in versibus de laudibus sanctorum. *Librum hunc ineditum memorat etiam Cavaeus. Nos Adelmi praeclarum de re grammatica et de septenario tractatum edidimus AA. Cl. T. V.*

12. Vita duodecim fratrum in versibus.

14. Psalterium in versibus. *In psalmos commentarium priscum litterâ longobardicâ vidi ego in monasterio Cavensi.*

15. Cantici Canticorum expositiones octo, *in diversis codicibus, et quidem aliquoties litteris magnis priscis.*

19. Liber de vera amicitia et caritate.

22. Vita S. Birgittae in versibus. In regulam S. Benedicti expositiones Richardi, Pauli diaconi, Smaragdi, Bernhardi, Petri diaconi.

III. Petri Casinensis, diaconi ostiensis, opuscula varia, *quorum pleraque esse inedita, cognoscitur ex adnotationibus Ioh. Baptistae Mari ad librum de viris ill. coenobii Casinensis cap. ult.*

III. 21. Liber de Patarenis.

17. Guarferii casinensis homiliae.

22. Liber de primatu romanae ecclesiae.

24. Gualterii liber de gradibus ecclesiasticis.

25. Gulielmi de iisdem.

26. Rofridi casinensis liber.

IV. 2. Rufini expositio in epistolas Pauli.

3. Claudii episcopi in easdem.

6. Remigius in easdem.

7. Eiusdem super psalterium.

9. Petri Damiani sive ostiensis dictionarium. *Immo est illud ineditum Petri capuani Cardinalis*, *de quo nos diximus T. IV. praef. p. XII.*

10. Berengarii in Cantica Canticorum.

S. Hieronymi in apocalypsin ad Anatolium. Item eiusdem in quatuor evangelia.

Item in Pauli epistolas expositiones multae.

Philemonis grammatici de proprietate sermonis. Puto mendum *Philemonis* pro *Palaemonis*, quem habemus.

Pauli diaconi commentarius in Pauli epistolas.

Iohannes presbyter de musica.

Historia urbis Caietae.

Codex magnus diplomaticus Caietae.

Historiae duae oppidi Pontiscurvi.

De Stephani commentario medico.

V. Quum in codice vaticano 2154., manu Andreae Darmarii epidaurii scripto, splendidum hercle ac perbonum ad prognostica Hippocratis commentarium legissem, existimavi me pretium operae facturum, si hunc typorum beneficio ad communem usum deferrem. Me tamen in primis turbabat titulus Δαμασκίου φιλοσόφου *Damascii philosophi*, qui tamquam auctoris nomen in vaticano codice legitur: nam quum nemo Damascium inter medicorum filios retulerit, neque huius umquam operis sub Damascii nomine mentio fuerit, pendebam animo, nec quid consilii caperem satis explicabam. Mox tamen omnem mihi perplexita-

tem exemit A. Bandinius, qui in bibliothecae laurentianae gr. pluteo LIX. cod. XIV. hoc ipsum opus cum *Stephani philosophi* nomine extare narrat, sectionumque initia recitat, quae ad litteram cum vaticanis conspirant. Praeterea in adversariis meis deprehendi, codices quoque ambrosianos mediolanenses L. 30, et S. 19. part. sup. Στεφάνου ἀθηναίου ἐξήγησιν εἰς τὸ προγνωστικὸν Ἱπποκράτους continere. Denique apud Fabricium B. G. ed. vet. T. XII. p. 694. legebam, Stephani atheniensis hunc commentarium in bibliotheca quoque Renati Morelii extitisse. Nullus itaque iam dubitavi, falsum nomen, nescio quo errore, a Darmario fuisse inscriptum; ipsum autem opus, certum omnino Stephani foetum esse iudicandum. Illud mihi molestum accidebat, quod non tres, id est cunctas, sed priores duas tantummodo sectiones vaticanus codex habebat, quae nimirum pertingunt usque ad paginam 43. v. 31. T. I. foësianae Hippocratis editionis; quod secus fit in codice laurentiano, ubi tertia quoque sectio describitur. Verumtamen quod in manibus est, lectoribus largior; reliquum fortuna et tempus moderabuntur. Porro ad ipsius auctoris notitiam quod adtinet, vix quicquam iis addere licet, quae docte more suo Fabricius B. G. loc. praed. iam scripsit, nempe hunc Stephanum domo atheniensem fuisse, Theophili medici protospatharii discipulum (quem tamen Stephanus apud nos p. 12. irridet) Heraclii imp. temporibus supparem, septimi scilicet saeculi hominem. Nam suam quidem artis medicae peritiam, et scribendi lucidam facultatem ipse auctor prodit. Quae quum ita sint, aptum prorsus bonorum auctorum albo Stephanum censui, salutari arti perutilem, et interpretatione etiam latina, si otium mihi aliquando vel aliis fuerit, dignissimum.

De Eustathii sacro commentario.

VI. Hactenus Eustathii archiepiscopi thessalonicensis nomen claruerat propter eximios ad utrumque Homeri poëma commentarios; nunc demum sacri quoque poëmatis interpres procedit, et quidem in alma Urbe primum impressus, ubi homericae quoque eiusdem lucubrationes natalem lucem anno ·M·DL· hauserunt. Inter hymnos, qui sancti Iohannis damasceni nomen gerunt, nobilis est tum ob theologiae altitudinem, tum ob metri etiam suavitatem, is qui divinum Spiritum celebrat, et a Graecis pentecostali tempore canitur. Mitto nunc controversiam utrum hic hymnus reapse parentem habeat S. Iohannem damascenum τὸν πάνυ, an homonymum alium, qua super re Eustathius ipse in prohoemio p. 164-166. verba facit, tum etiam in nupera Pentecostarii graeci editione veneta anni ·M·DCCC·XXXVII· docte disseritur. Neque enim nos de hymni auctore nunc quaerimus, sed eius interpretem doctissimum et copiosissimum in litterarum rem publicam laeti deducimus. Scripti huius duo saltem exemplaria innotuerunt, alterum vindobonense, quod accurate describit Lambecius in B. Vindob. ed. nov. T. V. p. 556, a quo tamen dilaudatus quidem est, non tamen typis commendatus; alterum vaticanum 1409. bombycinum, litteris minutissimis innumerisque siglis conscriptum; quod quum iamdiu deprehendissem, et claustris tamdiu obseratum dolerem, constitui denique in huius voluminis postrema parte collocare. De quo sane scripto Lambecium, et praesertim Allatium in prolegomenis damascenicis cap. 68-70. apud Lequinium, copiose disputare decuit, ut incognitum scriptum lectoribus revelarent; mihi vero qui totum, qualis quantusque est, legendum orbi terrarum iam exhibeo, diu loqui non est necesse: sui enim cuique oculi, si modo graecis

litteris sit imbutus, Eustathium hunc pro dignitate ac merito commendabunt. Graeca certe ecclesia post illos primorum saeculorum patres, parem Eustathio interpretem vix ullum habet, qui tantam sermonis graeci copiam, et theologicae facultatis rerumque variarum peritiam prae se ferat. De subnexis autem ipsius Eustathii fragmentis aliis, nec non commentariorum Iohannis Zonarae, Theodori Prodromi, Nicetaeque Dadybrorum episcopi, ad alia cantica speciminibus, suis locis parce locutus sum.

VII. Procopii gazaei rhetoris, cuius epistolas centum ineditas et commentarios sacros alio tempore impressimus, discipulus fuit Choricius, gazaeus item sub Iustiniano magno rhetor, qui magistri famam scriptorum multitudine et elegantia exaequavit. Huius quae sint edita scripta iam narravit Fabricius B. G. ed. nov. T. IX. p. 760; inedita autem permulta nunciavit nobis Iriartius ex matritensi bibliotheca p. 395. cod. 101., qui utinam non nunciasset solum, verum etiam edidisset! Mediocri enim chartae dispendio pulcherrimi ingenii elimataeque linguae fructum nobis obtulisset. Denique et impiger Villoisonus Anecd. T. II. p. 18-67. diu nobiscum de Choricio loquitur, et quaedam simul in medium profert. Sed illud inexpectatum mihi accidit, quod tituli codicis matritensis, nec non illi codicum Villoisoni, cum vaticanis non congruunt, ideoque haec vaticana scripta non solum nova sunt sed etiam incognita. Extabant autem in codice vaticano bombycino 1898. miscella complura continente; sed Choricii quidem partes minimis litteris mirisque compendiis scriptae, saepe in codicis angulis evanidae ac prorsus oblitteratae, ita ut crebrae lacunae fiant, praeter quam quod multa etiam folia exciderunt. Sunt

De Choricio.

autem hae Choricii reliquiae (quibus titulum μελέται p. 410. arbitratu meo quodam imposui) partim ἐκφράσεις *descriptiones*; partim διαλέξεις *dictiones*; partim item ficti argumenti id est πλασματικὰ συγγράμματα, ut loquitur Photius cod. 160. Una est praeterea oratio funebris in adulescentem discipulum et familiarem " quem furiae torvo dederant spectacula Marti „ quod item genus in Choricio Photius loc. cit. agnovit, dixitque μονῳδίαν, quod nos inscripsimus epitaphium. Denique et panegyrici frustum habemus, qui pari vocabulo apud Photium quoque πανηγυρικὸς appellatur. Et quidem Photius Choricium ἐκφράσεσι praecipue atque ἐγκωμίοις excelluisse narrat. Est autem in libro nostro apprime notabilis publici horologii apud Gazam descriptio, in qua haud scio an rotarum quasi machinationem, vel perpetui cuiusdam motus iam tum in oriente usum cognoscere liceat. Aquei certe motus, sed vulcanii tantummodo mobilis artificii mentio fit (1). Mira item est magnae variaeque in eadem urbe picturae descriptio,

(1) Gazaeum horologium saeculo septimo, id est Choricii aetate, stupori fuisse videmus. Ecce autem initio saeculi octavi, teste annalista saxone ad Christi annum .DCCCVII., paris fere artificii horologium, sed tamen aqueum, a rege Persarum Abdalla missum fuit ad Karolum magnum imp. Aquisgrani sedentem, quod attulit eius legatus cum monachis, qui de Hierusalem urbe legatione pariter sui patriarchae Thomae fungentes veniebant. Sic ergo annalista saxo. *Misit* (praedictus rex) *horologium ex aurichalco arte mechanica mirifice compositum, in quo .XII. horarum cursus ad clepsydram vertebatur, cum totidem aereis pillulis, quae ad completionem horarum decidebant, et casu suo subiectum sibi cymbalum resonare faciebant; additis in eodem horologio eiusdem numeri equitibus, qui per duodecim fenestras completis horis exibant, et in cursu egressionis suae totidem fenestras, quae prius erant apertae, claudebant; nec non et alia multa in eodem horologio erant.*

quam eruditi cum Philostrati et Luciani imaginibus comparabunt. Adnotavit insuper Photius, Choricium haud carere sententiarum laude, seu non frustra in proferendis effatis laborare, οὐδὲ τῆς γνωμικῆς σπουδῆς ἀστοχεῖν, quae graeca verba perperam, meo iudicio, Andreas Schottus, ut alia multa, in sua Photii editione interpretatus est *neque a docta recedit diligentia.* Quis enim ignorat γνώμην et γνωμικὸν pro *sententia effatoque* sollemniter poni? quod facit etiam Porphyrogenitus in titulo περὶ γνωμῶν *de sententiis* a nobis ante hos annos edito. Revera in Macarii rosario apud praedictum Villoisonum T. II. p. 18. seq. Choricii multae sententiae referuntur, quia dignum idoneumque iudicavit prae ceteris Choricium Macarius, ex quo sententias id est γνώμας sibi depromeret. Quin adeo ante Macarium nescio quis alius sententiarum scriptor, a me in vaticano prisco codice saeculi ferme undecimi lectus, et ob augendum Dionem Cassium expilatus, ex Choricio sententias sumpserat saltem tres, quas libenter heic adscribam utpote ineditas, et ampliando Choricio commodas. Sic ergo in praedicto codice fol. 10. b. ΧΟΡΙΚΙΟΥ. Ἄνευ βουλίας οὐδὲν πέφυκε δύναμις ὠφελεῖν· σύνεσις δὲ, κἂν ἰσχὺν μὴ προσλάβῃ, πολλὰ πολλάκις ἐπινοεῖ. Rursus f. 16. a. ΧΟΡΙΚΙΟΥ. Ἐγὼ μὲν τὰς ἐν κάλλει διαφερούσας ἡγοῦμαι μᾶλλον ἀκέραιον τὴν εὐνὴν τοῖς ἀνδράσι φυλάττειν, ἢ τὰς εἶδος ἐχούσας κακόν· αἱ μὲν γὰρ παρὰ τῶν ἀνδρῶν ὡς εἰκὸς ἀγαπώμεναι, τὸ ἴσον ἀποδιδόασιν· αἱ δὲ παραφρονούμεναι μὲν, ἀδυνατοῦσαι δὲ σωφρονεῖν, ὀλισθηρὸν γὰρ τὸ θῆλυ, μὴ παρούσης εὐνοίας ἀνδρὸς, ἢ καὶ ἀμύνασθαι τοὺς συνοικοῦντας οἰόμεναι, πρὸς τὰς ἔξωθεν βλέπουσιν ἡδονάς. Praeclarum sane fragmentum! sive id pertinet ad generalem aliquam feminarum laudationem, cuiusmodi fere est aliud brevius segmentum apud Villoisonum p. 19; sive potius

ex aliquo panegyrico vel oratione nuptiali aut funebri excerptum est, dicta forsitan in Zachariae nuptiis vel Mariae funere, qui orationum choricianarum tituli ab Iriartio recitantur. Denique f. 201. b. ΧΟΡΙΚΙΟΥ. Τὸ ἐκ φύσεως ἀγαθὸν, ἀδόκιμον· τὸ δ᾽ ἐκ προαιρέσεως ἐπαινετέον. Atque heic mihi liceat unicam quoque Procopii rhetoris moralem sententiam interserere ex eodem codice sumptam f. 228. ΠΡΟΚΟΠΙΟΥ ΣΟΦΙΣΤΟΥ. Μὴ τιμωμένης ἀρετῆς, ἡ κακία παῤῥησιάζεται, *ubi honor virtuti non tribuitur, vitium fit audax*. Postremo dicendum est, me in secundo huius Spicilegii volumine quatuor edidisse διαλέξεις *dictiones*, in Libanii codice inventas, quibus tamen ipsum Libanii nomen non erat praepositum. Profecto eas me vulgasse non paenitet, sunt enim ineditae, ut reor; verumtamen duas priores codex matritensis apud Iriartium p. 401. col. 1, Choricio auctori inscribit, id quod egomet verius iudico, ideoque nunc a Libanio ad Choricium translatas velim; nec has tantum, sed duas quoque posteriores, ut est consectaneum. Neque nunc primum Libanius Choricii spoliis immerito ditatus fuit; nam et Patrocli ad Achillem orationem inter libanianas vulgatam, codex idem matritensis choricianam facit, eamque iure postliminii ad Choricium Iriartius revocat; quae sane in posterum collocanda erit iuxta Phoenicis dictionem quae quinta apud nos est.

Theophili protospath. specimen.

VIII. Quoniam discipuli, id est Stephani, scriptum medicum in hoc volumine edidimus, non est absonum ut magistri quoque, id est Theophili protospatharii, breve saltem specimen ex eius scripto nondum graece impresso heic recitemus; nimirum ex eius copioso et insigni ad Hippocratis aphorismos commentario, quem vaticanus codex nobis suppeditat, litteris pulcherrimis decimo fortasse saeculo scriptus.

Ἀφορισμοὶ τοῦ Ἱπποκράτους γραφέντες παρὰ Θεοφίλου πρωτοσπαθαρίϐ· καὶ ἐπὶ τοῦ χρόνου τρίτϐ μετὰ τῶν σχολίων αὐτῶν.

Ἀφορισμός ἐστι λόγος σύντομος αὐτοτέλη διάνοιαν ἀπαρτίζων· ἢ λόγος κατὰ μὲν τὴν προφορὰν ἤτοι τὴν φράσιν πενόμενος, πλουτῶν δὲ τοῖς ἐνθυμήμασιν· εἴρηται δὲ ἀφορισμὸς διὰ τὸ περιορίζεσθαι ἐν ἑαυτῷ τὸ νόημα, ἀφορίζεσθαι δὲ καὶ διίστασθαι ἀπό τε τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ· ἰστέον δὲ ὅτι δύο προοίμια ἔχει ἡ παροῦσα πραγματία· καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἔστιν ἀποφαντικὸν, ἤγουν ἀποτρεπτικὸν, κατ' ἀποτροπὴν τοῦ, ὁ βίος βραχὺς, ἡ δὲ τέχνη μακρή· τὸ δεύτερον δὲ συμβουλευτικὸν, τὸ δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑαυτὸν παρέχειν· καὶ τὰ ἑξῆς.

ἀρχὴ τοῦ πρώτου τμήματος.

Ὁ βίος βραχὺς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, ὁ δὲ καιρὸς ὀξὺς, ἡ δὲ πεῖρα σφαλερὴ, ἡ δὲ κρίσις χαλεπή. Τὸ τοῦ βίου ὄνομα πολλαχῶς εἴρηται· λέγεται γὰρ βίος ὁ τόπος, καθ' ὃ φαμὲν ἀμφίβια ζῷα, ἃ καὶ ἐν τῇ χέρσῳ καὶ ἐν τῷ ὕδατι βιοῦν δύνανται, ὡς αἱ φῶκαι, ὡς οἱ κροκόδειλοι· βίος καὶ τὸ ἐπιτήδευμα, καθ' ὃ φαμὲν, τόνδε τὸν ἄνθρωπον ἰατρικὸν βίον μετιέναι, κἀκεῖνον φιλόσοφον· βίος καὶ ἡ ζεῦξις τοῦ γάμου, καθ' ὃ λέγομεν ὅτι βίον ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἠγάγετο· βίος καὶ τὸ ἦθος τῆς ψυχῆς, καθ' ὃ φαμὲν σώφρονα βίον ἔχειν καὶ κόσμιον, ἢ τὸ ἀνάπαλιν ἀκόλαστον· λέγεται βίος καὶ ὁ χρόνος ἡμῶν· ἀμέλει γὰρ τὴν ἀπαναχώρησιν τῆς ψυχῆς, ἀποβίωσιν προσαγορεύομεν· οὗτος οὖν ὁ βίος κατὰ τὸ ε' σημαινόμενον βραχύς ἐστι καθ' Ἱπποκράτην τῇ τέχνῃ παραβαλλόμενος. Ἡ τέχνη δὲ μακρή· δι' ὅτι ὁ βίος βραχύς· ἢ δι' ὅτι πολλά εἰσὶ τὰ οἰκεῖα αὐτῆς μέρη, καὶ οὐδέποτε εἰς τὸ πέρας ἄγεται· εἰσὶ μὲν οὖν τὰ πρῶτα μέρη τῆς ἰατρικῆς δύο, τό τε θεωρητικὸν καὶ τὸ πρακτικόν· ἑκάτερον δὲ τούτων εἰς πλείονα διαιρεῖται· τὸ μὲν θεωρητικὸν εἰς φυσιολογικὸν, αἰτιολογικὸν, σημειωτικόν· αὐτὸ δὲ τὸ φυσιολογικὸν εἰς στοιχεῖα χυμοὺς, κράσεις, μόρια, δυνάμεις, ἐνεργείας· ταῦτα τὰ σκέλη, καθ' ἃ ἀλλαχοῦ εἴρηται,

διαιρεῖται εἰς πλείονα· τὸ δὲ αἰτιολογικὸν διαιρεῖται εἰς προκαταρκτικὰ αἴτια, εἰς προηγούμενα, καὶ εἰς συνεκτικά· τὸ δὲ σημειωτικὸν εἰς τὴν τῶν παρόντων διάγνωσιν, καὶ εἰς τὴν τῶν μελλόντων πρόγνωσιν, καὶ εἰς τὴν τῶν προεληλυθότων ἀνάμνησιν· πάλιν τὸ πρακτικὸν διαιρεῖται εἰς ὑγιεινὸν, θεραπευτικόν· εἰς διαιτητικὸν, φαρμακευτικὸν, χειρουργικόν· τὸ δὲ διαιτητικὸν εἰς γηρωκομικὸν, ἀναληπτικὸν, καὶ προφυλακτικόν· καὶ ἁπλῶς πολλαὶ ζητήσεις περὶ τούτων· μακρὰ τοίνυν ἐστὶν ἡ τέχνη διὰ τὴν εὕρεσιν, διὰ τὴν μάθησιν, διὰ τὴν τελείωσιν τῶν μερῶν· πῶς γὰρ δύναται ἄνθρωπος εἷς καὶ εὑρεῖν ταῦτα, καὶ μαθεῖν καὶ τελειῶσαι; καὶ μάρτυς αὐτὸς ὁ Ἱπποκράτης εἰπὼν, ὅτι τὸ τῆς τέχνης μάθημα μέγα ἐστὶ καὶ μακρόν· οὐδὲ γὰρ εἰς πέρας φέρομαι ταύτης, καί περ γηραλέος καθεστηκώς.

Ὁ μέν τοι καιρὸς ὀξύς· ἤτοι τῶν βοηθημάτων, ἐπειδὴ παρατρέχει καὶ λανθάνει τὴν ἡμετέραν αἴσθησιν, καὶ τῶν δυσχερῶν ἐστὶ τὸ διαγνωσθῆναι ὥστε κατὰ λόγον προσάγειν τὰ βοηθήματα· πολλάκις γὰρ ἐλθών τις πρὸς τὸν ἄῤῥωστον, συνεῖδεν αὐτὸν λαβεῖν τόδε ἢ τόδε τὸ φάρμακον, ἐπειδὴ ἔδει· καὶ εἰσελθὼν μετὰ δύο ὥρας οὐκ ἠδυνήθη αὐτὸ δοῦναι· ἄλλη γὰρ ὥρα γέγονεν· ἢ διὰ τὸ ῥευστὸν τῆς ὕλης ὀξύς ἐστιν ὁ καιρός· ἀδύνατον γὰρ τῷ αὐτῷ σώματι δὶς ὡσαύτως ἔχοντι περιτυχεῖν· πολλάκις γὰρ δεῖται τροφῆς ὁ ἄῤῥωστος, καὶ μελλόντων δοῦναι, περὶ τὴν ἐπίδοσιν εἰσέβαλεν ὁ παροξυσμὸς, ἢ σύμπτωμά τι, καὶ ἐκώλυσε θρέψαι.

κ. τ. λ.

APPONII

IN CANTICUM CANTICORUM EXPLANATIO.

INCIPIT LIBER SEPTIMUS (1)

CANTIC. CAP. IV. 8.

Veni de Libano, soror mea sponsa, veni de Libano. Perfectam per apostolos, eorumque discipulos, et in omnibus mandatis et fide fundatam, in antedicto libello* plebem, quam ostendit Spiritus sanctus in montem myrrhae collemque thuris effectam, nunc eius conversionis exemplo aliam potentissimam in malitia ferocissimamque, idest absconsam et altam sapientiam mundi incolentem, de excelsis montibus vocat. Unde, nisi signis et virtutibus et humilitatis exemplo adduxisset eam per apostolos ad cultum nominis sui Christus, doctrinae illuc

* lib. VI. fin.

(1) Apponii (non Aponii ut in ed.) qui septimo Christi vixit saeculo, explanationis (non commentariorum ut in ed.) in Canticum Salomonis libri sex priores iamdiu extant in Patrum bibliotheca Lugdun. T. XIV. Atqui ego sex alios eiusdem Apponii ineditos libros, qui praedicti cantici explanationem absolvunt, olim deprehenderam in codice mediolanensi ambrosiano D. 37. part. sup. et nuper etiam in romano bibliothecae sessorianae codice observati fuerunt; quem reliquum vetustissimi auctoris laborem, ne is diutius cum blattis dimicet, nunc ego, partim saltem, in hoc meo volumine divulgare constitui. Posteriorum enim sex librorum nonnisi summariolum quoddam mendosum subtexitur Lucae abbatis in praedict. Lugdun. B.

nunquam proficeret accessus ; quod nunc operante domino Christo per servos suos cotidie in magicarum artium hominibus, in maleficis, in sacrilegis, et in ferocissimis gentibus fieri videmus. Haec namque plebs vocatur de Libano, de alta et superba sapientia, quae sibi in litteratura et philosophia confidebat. Et ideo soror appellatur, quia nonnulli ex ipsa perscrutantes studiose unum, verum, invisibilem, innatum, incorporeum confessi sunt Deum caeli, et hunc humanae naturae parentem, idest hominum creatorem ; sed sibi, et non donanti Deo scientiam adscribentes, stulti sunt reputati. Qui pia miseratione creatoris de superbiae montibus, ubi stando, in figmentis maiestatem quaerebant, praedictis signis et virtutibus ad planam (a) lucidissimamque fidem Christi vocantur. Quae plebs propter nitorem sermonis rhetorum vel philosophorum, in quorum doctrina quasi in montibus longe a creatoris notitia habitabat, montes Libani appellatur. In quo monte doctrinae erat quidem quasi odor Libani, sensus rationalis inditus a factore ; sed in vanitatibus et non in Dei honore fraglabat. Soror ergo, ut dictum est, propter sapientiae amorem appellatur; sponsa vero, propter gratiam sacrosancti lavacri, ubi unus cum Deo spiritus efficitur anima.

Quod autem tertio vocatur dicendo : *veni de Libano soror mea sponsa*, *veni de Libano, veni*; in Trinitatis confessione ad tanti regis consortium venire docetur. Et tria remedia ei tribus medicamentis a caelesti medico, si necesse fuerit, promittuntur ; primum scilicet baptismi, secundum paenitentiae, tertium beati martyrii conferendum. Quamvis enim magna sibi videatur anima, nisi vocante Deo per scripturas divinas de altitudine infla-

(a) Summarium *ple nam.*

tae sapientiae, pennis oboedientiae deposuerit se ad planam et simplicem Christi doctrinam, ad montem paradisi ascendere minime poterit, ubi verissimi odores vitae aeternae repositi sunt. Quae plebs quantum cum magno mysterio de Libano ad consortium Christi regis, ut regina vocatur, tanto altiori mysterio promittitur coronari dicendo: *coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

Interpretatur autem Amana *mecum* in hebraea vel syra lingua; per quod docuit illam animam coronari, quae cum Christo effecta fuerit unum; quales erant illorum animae, de quibus dicebat ipse Salvator ad patrem: pater sicut ego et tu unum sumus, ita et hi in nobis unum sint. Huius ergo ad ecclesiam vox est assumpti hominis, de quo magister gentium Paulus dicit: humiliavit se usque ad mortem crucis; propter quod illum Deus exaltavit, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur caelestium, terrestrium, et infernorum. Hic utique vocatae credentique in se plebi vel animae promittit dicendo, coronaberis de capite mecum. Benedictio est ergo credentis in Christo animae corona, de qua propheta credentibus nuntiat in octogesimo tertio psalmo: benedictionem dabit, qui legem dedit. Quae cum in diversis donis charismatum gratiarum detur, tamen in martyrii morte quam pretiosa sit declaratur. Quae corona primum post maledictionem primi hominis super Christum a capite Deo in columbae specie in Iordanem descendit. De qua in benedictionibus duodecim patriarcharum iam tunc in Christi persona sub vocabulo Ioseph designavit dicendo: benedictio illius, qui

apparuit in rubo, veniat super caput Ioseph, et super verticem nazaraei eius. Nam sicut diadematis corona, in cuius capite fuerit, omnium hominum dominus dicitur, ita et haec benedictio Spiritus sancti de capite, patre omnipotente, super Christum porrecta, qui est ecclesiae caput, verum imperatorem assumptum hominem fecit, cui omnis lingua confiteatur, et omne flectatur genu. Qui cum assumente verbo patris unum effectus, ecclesiae impertit coronam, per quem ab omni conditione libera efficitur et regina; sicut docet apostolus: ubi spiritus Domini, ibi libertas. Quae corona septem pretiosis gemmis per septiformem spiritum in capite ecclesiae toto mundo coruscat. Ubi ergo vocata venerit anima ad Christum, fit quaedam placidissima commutatio; dat videlicet oboedientiae (*a*) voluntatem; descendens ad Iordanis lavacrum, et inaestimabilem suscipit supradictam coronam de capite Christi, quod est omnipotens Deus, secundum beati Pauli sententiam, qui caput Christi asseruit Deum.

Sed haec corona quinque vocabulis praesenti versiculo super animam ostenditur confirmari cum ait: *coronaberis de capite Amana, d vertice Sanir, et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.* Hoc est, ut credat vocanti Deo, ut baptizetur, ut anathema dicat diabolo, qui eam elongaverat a creatore, ut corpus Christi sibi coniungat, et eius sanguinem assumat in se. Nam sicut Amana *mecum* interpretatur, ita et Sanir leva novitatem, vel dens (*b*) lucernae. Cum igitur vocati per scripturas divinas vel ore doctorum venerimus ad secundam generationem sacrosancti

(*a*) Summ. *obedientem.* (*b*) Summ. ridicule *Deus lucernae.* Est autem ab hebr. שֵׁן *dens*, et אוֹר *lumen.*

baptismatis, ibi deposita vetustate erroris, levamus super nos novitatem sensus, levamus novum hominem de vertice novitatis, idest a summa et ineffabili divinitate, quam utique tres personas in unam aeternitatem manentes super nos confitendo levamus. Quae tribus vocabulis, uno splendore credentes illuminat; sicut lucerna tribus materiis, lini scilicet, olei, et ignis plena unum lumen ostendit, quod dentem (*a*) lucernae intellegere possumus. Quando enim confitemur nos credere in Deum Patrem, Filium, et Spiritum sanctum, levamus super nos novitatem, et ex vetere efficimur modo geniti infantes. Ubi vero renuntiaverit quis mundo, et quae gloriosa mundi videntur, efficitur lucerna; in qua verbum Dei lucens (*b*) illuminat in ignorantiae tenebris ambulantes (*c*), qualis erat lucerna beatus ille Baptista Iohannes, quem Deus pater Christo suo paraverat praecursorem, de quo propheta praedixit ex patris persona: paravi lucernam Christo meo. Et ipse Salvator confirmat dicendo: Iohannes lucerna fuit, et vos voluistis ad horam exultare in lumine eius. In his utique talibus viris verbum patris Christus loquendo resplendet, qui est vertex Sanir, super quem resedit plenitudo deitatis, summa maiestas. De cuius novitate tollunt vel levant super se illi, de quibus ecclesia coronatur (*d*).

Coronatur enim ecclesia de capite Amana in martyribus; de vertice Sanir in eis, qui non indigent post baptismum paenitentia; coronatur de Hermon, de his scilicet qui post violatum baptismum, et nefanda crimina anathemate digni ad paenitentiam conversi angelis in caelo gaudium, et ecclesiae in terris coronam prae-

(*a*) Summ. perverse *ardentem*. (*b*) Summ. *lucem*. (*c*) Locus corruptus in summario. (*d*) Summ. corrupt.

parare ex suae fructu paenitentiae edocentur; eo quod Hermon anathema interpretatur. An non tibi videtur de talibus ecclesia coronari, cum videas raptorem alienarum rerum propria largientem? in persecutore martyrem? latronem paradisum possidere? meretricem virginibus comparatam Christi sepulturam praevenientem? cum videas blasphemum et contumacem Christi, pro Christo cum omni laetitia contumelias passum non reponere talionem, verberibus affectum gaudere? Ex ipsis ergo materiis, quas diabolus pro spoliis possidebat, Christo vincente, de eius manibus ereptis, ecclesiae corona cotidie fabricatur.

Coronatur et de cubilibus leonum, et de montibus pardorum. Daemones igitur pro multis calliditatibus suis, et variis deceptionum suarum artibus multis nominibus appellantur. Pro crudelitatis saevitia, leones; pro magicarum artium, et variorum criminum (*a*) adinventione, pardi nuncupantur. In quorum persona diversae gentes, quando relinquebant Deum, super populum Iudaeorum mittebantur ad vindictam. De quibus ait Hieremias propheta: vorabit eos leo de silva, lupus ad vesperam vastabit eos; pardus vigilans super civitates eorum discurrit. Item beatus Petrus apostolus conmonet auditores suos: vigilate, inquit, et orate, quia inimicus vester diabolus ut leo rugiens circuit quaerens quem devoret. De quarum bestiarum cubilibus vel montibus, vox Christi repromittit ecclesiam coronari dicendo: *coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.*

Quemadmodum enim leones occupant sibi cubilia in spelaeis tenebrosis, ubi captam devorant praedam; et ut

(*a*) Summ. vitiose *terminorum.*

pardi secretissimos montes, ubi discurrentes, animalia simpliciora captivent; ita et praedicti daemones in subditorum sibi hominum mentibus prolongantium a creatoris notitia, cubilia collocaverant, in quibus saevitiam suam per homicidia, per crudelissima sacrificia, per humanarum carnium devorationem explebant. In aliis vero per incantationes magicarum artium, per maleficia, per auguria, per astrologiam, per mathesim, et avium voces vel transitum, per haruspicinae vel fibrarum inspectionem, montes sibi abditissimos in talium cordibus fecerant daemones. Nam quid dissimile habebant leonibus, vel pardis gens Zelonum, vel Ponticae, et horum similes quam plurimae gentes, in quibus inter multas alias crudelitates, ut leones hominum carnes, daemones devorabant? qui per has abhominationes vere in suis mentibus leonum daemonum cubilia praeparabant. An non tibi videntur montes esse pardorum Iamnes et Mambres magi Aegyptiorum qui restiterunt Moysi? qui utique inter alios homines operum magnitudine velut montes intendebantur. Et huiusmodi multos haberi consimiles nemo est qui nesciat. De quorum montibus eos virtus nominis Christi in adventu suo expugnatos, longe fugavit; quibus expulsis, nunc ipse potentissimus victor in eorum cordibus leo de tribu Iuda habitator existit, probante beato Paulo: fuistis aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. Et vos estis templum Dei, et Spiritus sanctus habitat in vobis. Et ipse Christus in evangelio: si quis diligit me, inquit, et mandata mea servat, ego et pater veniemus, et mansionem faciemus in eo.

De illis ergo nequissimis gentibus vel personis, quae praedicta scelera perpetrabant, haec prophetata ab Spi-

ritu sancto ore Salomonis intellegamus, quibus nulla opera legis, nulla praecessit observatio mandatorum; nisi sola voluntas, quae a Deo per auditum evangelii praeparatur. Quae praeparatio gignit fidem in Domino uno et vero; quae fides salutis occasio est, per quam ad notitiam Dei per baptismum venientes, diversa praeclara opera pro spe vitae aeternae facientes, variis pretiosis gemmis eorum animae comparatae in diademate ecclesiae affigi probantur. De quibus promittebatur ei per Isaiam prophetam: vivo ego, dicit dominus Deus, quia omnibus his sicut vestimento vestieris, et quasi sponsa ornamento circumdabunt tibi eos, et erunt reges nutritores tui, et reginae nutrices tuae; vultu in terra dimisso, pulverem pedum tuorum lingent, et scies quoniam ego dominus Deus tuus, super quo non confundentur qui expectant eum.

Haec est utique, soror, sponsa, plebs, quae variarum gentium ferocissimarumque, in alta sapientia, vel alta crudelitate, vel superbia commorans prophetata est coronari. Quae ex nequissimis supradictis personis fidelissimos confessores et martyres suscipiendo ornamenta in membris suis, tantae pulchritudinis effecta est, ut etiam ipsi creatori suo sponso grande miraculum generet, et quodammodo vulnus cordi infligat; cum aspiciet eam videlicet in supradictis martyribus rutilare unguento proprii sanguinis delibutam, flammarum aromatibus redolentem; stibio lacrimarum oculos depictam, in paenitentibus; crine capitis, in divitiarum perditione pro suo nomine tolerantiae pectine usque ad collum deductam. Hanc utique gloriam pulchritudinis
v. 9. intuens dicit: *vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum, et in uno crine colli tui.*

Vocata igitur de Libano, ut dicimus, de alta sapientia, quae stultitia reputata est, et de thurificationis ritu coronata per ea, quae supra diximus, ut regina cum Christo de capite Amana, de vertice Sanir, et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum; ut praedictum est de anima conversa ad verum Deum; ut gemmis pretiosis esse eam ornatam, quae aliquando cubilia leonum, et montes pardorum fuisse intelleguntur. Nunc ergo nimio decore radiante, admirando dicit ei sponsus: vulnerasti cor meum. Sed vulneratio ista cordis non ad infirmitatem respicit sponsi, qui utique nullis subiacet passionibus; sed ad profectum fidei sponsae, et augmenta iustitiae, ad ardentissimam fidem, vel ad profectum paenitentiae, et ad contemptum divitiarum supradictae plebis. Haec ergo, incipit primum ad pristinum decorem in quo creata est revocari, derelinquendo idola vocibus apostolorum et prophetarum, qui tuba sunt Christi vocati, de supradicto Libano veniens ad notitiam Christi sponsi. Post haec exemplo vitae suae docendo iniquos vias Domini, licet toto corpore ita sit pulchra, ut macula non sit in ea; tamen nimis fit decora in uno oculorum suorum, idest in eis quos unam fidem baptismatis praedicando, unum Deum, nec ante se, nec post se, nec initium nec finem habentem, unam paenitentiam demonstrando, singulare lumen posteris fecit splendere, qui per profectum vitae, ecclesiae oculus esse mereantur.

Duos esse oculos, quibus bona et mala corporaliter videmus, nemo ignorat; et nisi uterque oculus pulcher in homine fuerit, foedum necesse est reddat. Sed quomodo hic unus laudatur, ipse Redemptor noster rogandus est ut ostendat. Ipsum enim tertium oculum

animae audio numerantem, de quo dicit: si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit. Quem in se turbatum lamentans propheta, paenitentis persona suscepta, dicebat: turbatus est prae ira oculus meus. Et quem in se creari orabat idem propheta David dicendo: cor mundum crea in me Deus. Et de quo dixit Salvator Deum videre cum ait: beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt. Vides ergo quod secundum Christi sententiam de duobus corporeis oculis, praesentia et terrena cernere docemur, et de uno oculo cordis qui in sponsa laudatur caelestia (*a*) contuemur. Iste procul dubio oculus qui futura perspicit, sive iustorum gloriam, sive impiorum supplicia, ad unam spem facit animam convolare. De cuius pulchritudine non solum angeli admirantur; sed etiam ipse eorum rex, sponsus proclamat cor suum vulneratum, in admiratione utique non passione, eo quod se ipsum quasi in lucidissimo speculo in eius inspicit corde. Est enim miraculum magnum Christo et angelis, ut haec anima quae caeco corde palpando per tenebrosos errorum montes superbiae, multitudinem Deorum turpium praedicabat, nunc ipso vocante se, quem ignorabat, pro (*b*) oculo utitur, sicut ait Michaeas propheta: si sedero in tenebris, Dominus lux mea est. Simili modo et Zacharias propheta assignat dicendo: quia Dominus oculus est hominis, et omnium tribuum Israël; hoc est eorum qui per immaculatam vitam, in ecclesiae facie positi, et ipsi corde Deum vident, et aliis membris suo exemplo lumen ostendunt.

Sicut igitur ecclesiae singularis oculus in eisdem monstratur, qui propter unam spem inaestimabilem, in-

(*a*) Summ. mendose *ecclesiam*. (*b*) Summ. perperam *puro*.

corruptam, nunquam cessaturam, ab uno Deo promissam, pro eius unico amore, et nihil aliud corde intendunt; ita et nunc quaerendum est, quid sit ecclesiae unicus crinis, per quem sic exornetur, ut eius pulchritudine cor suum Christus proclamet vulneratum. In puellae namque figura per singulas personas diversa iustitiae opera facientes, quasi singulis membris ecclesia pulcherrima redditur. Hic quippe in uno crine illos opinor intellegi, qui vera philosophia nuditatem Christi secuti, in praedicta plebe repperiuntur; qui obliti aliquid se divitiarum vel honoris in saeculo possedisse, exemplo eius de capite germinati ecclesiae, quos ita caritatis plecta simul univit unanimitas fraternitatis in Christo, ut eos neque gladius, neque fames, neque nuditas, neque periculum, vel illa quae numerat beatus apostolus Paulus, a caritate Christi, quae est recta fides, valeat separare. Qui per infusionem olei laetitiae enutriti, usque ad ecclesiae collum exornandum perveniunt; idest usque ad gratiam Moysis, qui a capite Deo suscipiens verbum, ad totum ecclesiae corpus porrigebat docendo. Qui crinis non credendo Christo, minime exornat Iudaeos. De quo crine ecclesiae singularem laudem actus apostolorum extollit dicendo: multitudinis autem credentium Christo erat cor unum et anima una.

Tunc igitur unusquisque fidelium exornat ecclesiae collum, idest laetificat eum per quem loquitur Christus, quando propter unicum Christi amorem divitias regum vel honores contemnens exemplo, Moysis antea eligit affligi cum populo Dei pro iustitia, quam habere temporalem laetitiam huius mundi, qui Aegyptus intellegitur. Sicut enim soluti sparsique capilli foedant, et in unum collecti, per plectam unus crinis effecti, decorum

reddant caput, vel collum sponsae; ita et multitudo fidelium misericordium * in uno vinculo caritatis ab Spiritu sancto conexa, propter unam spem vocationis Christi, inpendendo omnem substantiam suam in cibos pauperum, pulcherrimam nimis reddunt ecclesiam; eos alentes videlicet, qui a capite Christo cibum animae susceptum, ad ecclesiae membra, sua exhortatione praevidentiaque transmittunt. Duae sunt quippe inter ceteras operationes magnificas nimis placitae Deo, quae praesenti versiculo, oculo crineque valde speciosam animam vel ecclesiam reddere edocentur. Quae mihi videntur dignam paenitentiam, et veram absconsam hominibus misericordiam debere intellegi. Paenitentia enim collyrium cordis esse probatur, et interioris hominis oculus, de quo Deus videtur. Misericordia vero crinis adornatio, benedictionumque receptaculum, de quo parentis maledictione abstersa, per aquam benedictionis unguentum descendat, per quod ante tribunal Christi splendore tali huiusmodi plebs eius ore laudata refulget cum dicitur: venite benedicti patris mei; esurivi enim, sitivi, nudus fui, in carcere fui, et ministrastis mihi. Haec sunt utique praecipua duo membra in ecclesiae corpore; ubi se quasi in speculo intendens sponsus prae admiratione gaudii proclamat cor suum vulneratum cum ait: vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli tui. Oculus ergo decorat caput, crines collum exornant. De collo vero pectori infunditur verbum doctrinae, ex quo germinant mammae, vel ubera, quae impleta nutriunt parvulos adhuc, qui nuper cotidie generantur, de quibus mammis sequenti dicitur versu

v. 10. *Quam pulchrae sunt mammae tuae, soror mea sponsa!*

*i. m. misericordum.

Pulchriora ubera tua vino, et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.

Mammae igitur ad foecunditatis benedictionem, ubera vero ad virginitatis gloriam respicere opinamur: quae sacramenta per incarnationem Christi futura, ore Salomonis ad ecclesiae decorem Spiritus sanctus praedixit. In genetricibus enim mammae, in virginibus ubera appellantur; quibus ecclesia ex tempore apparitionis Christi utrisque pulchra ostenditur, eo quod cotidie concipit, cotidie parit, cotidie lactat, et virgo est. Hoc igitur qui non credit Deum per ecclesiam facere, quod fecit per virginem Mariam, infelix, incredulus, miser est. Nam ut moralem sensum non omittamus, quando immaculatum torum coniugii docent in sanctificationem posteritatis possidendum antistites populi christiani, et hoc non in passionem ignominiae, sed ad gloriam auctoris naturae, pulcherrimas mammas lactentibus ecclesia porrigit, sicut fecit per eum qui dicebat: unusquisque vir suam uxorem habeat, et unaquaeque mulier suum virum habeat; et vir mulieri debitum reddat, similiter et mulier viro. Et mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Et qui suam uxorem diligit, carnem suam diligit. Et servis: oboedite dominis vestris cum omni timore, non ad oculum servientes, sed ex fide sicut Deo; scientes quod a domino recipietis retributionem. Et vos, domini, quod iustum est servis praestate. Filii oboedite parentibus cum omni honore. Parentes diligite filios vestros. Mulieres subditae estote viris vestris sicut dominis. Viri diligite uxores vestras, et nolite amari esse ad eas. Et ad discipulum Timotheum scribit: divitibus, inquit, hu-

ius saeculi praecipe non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo qui dat nobis omnia affluenter. Admone eos divites fieri in fide, facile tribuere non habenti. Et alia multa his similia.

Cum ergo talia proferuntur ad plebem ab his qui habent locum docendi, mammae parvulis porriguntur. Quando vero profundiori mysterio sensus scripturae divinae tractantur, et de arcanis, vel quae ad gloriam maneant conservantibus castitatem, et quam magnum sit sacramentum integritatis, quod Dominus, propter quod arduum iter est, non legalibus praeceptis inseruit, sed beatus Paulus in quo Christus loquitur sancto consilio persuadet. Sive cum individuae Trinitatis unitas (a) traditur, cum de gratia Dei, et animae libertate tractatur, ecclesiae ubera pulchriora sunt vino; illo scilicet gaudii nuntio quod prophetarum ore laudatur; dum patriarcharum vita eorumque coniugia casta laudantur, et eorum persona ad typum ecclesiae exponitur portendisse; ut Abraham pater gentium, Isaac gaudium, Iacob luctator vel supplantator; ut Sara virtus, ut Rebecca sapientia, ut Rachel ovis interpretatur. Quomodo tria haec, virtus tolerantiae in adversis, sapientia quae in fine laudatur, et ovium mansuetudo quae ad beatorum terram perducit Trinitati coniuncta, patri gaudio, et supplantatori in ecclesiae praeluxerit forma.

Quomodo in figura Christi fuerit Iacob patriarcha, et quatuor coniugia eius quattuor evangelia praefigurata, vero Iacob domino Christo subplantatori diaboli coniuncta sint, quae secundum spiritum duodecim apostolos genuerunt, de quibus innumera multitudo germi-

(a) Summ. absurde *puritas*.

nasse probatur. Sicut Iacob quattuor coniugiis duodecim patriarchas legitur genuisse; ut Matthaei evangelium in Lia intellegatur; Iohannis in Rachel, quae novissima genuit, qui ex ipsa gente ducunt originem, de quaque Christus secundum carnem; ut Lia et Rachel consanguinitate iunctae Iacob. Balam vero, et Zelpham, Marci et Lucae tenuisse imaginem; qui non ex regia gente hebraea, sicut Iohannes et Matthaeus, sed de extranea gente incircumcisa Graecorum; quos non dignitas gentis, sed Christi coniunctio ad nobilitatis culmen perduxit, ut magnarum animarum genetrices efficerentur. De quo numero erat beatus ille qui dicebat: per evangelium ego vos genui.

Vel quae sit causa ut quattuor animalia, homo, leo, vitulus, et aquila, in quattuor evangelistis accipiantur, et quomodo ipsa quattuor unum corpus efficiant Christi; unam eius victoriam passionis, una voce narrantia. Hominis namque facies in Matthaeo, humanitatis eius nativitatem narrante. Leonis potentia in Marco, qui ut leonis vocem in deserto clamantis inchoando evangelium induit. Vitulus vero immolatus pro totius mundi peccato in Luca, qui Zachariam ponentem incensum in altare in tempore sacrificii vespertini, evangelii sui initium sumit. Aquila in Iohanne, qui hominum mentes a sensu iudaico, ut aquila praedam deiectis terrenis ad caelum levavit: dum quaerentibus eius originem, qui susceptum hominem ad caelum portavit, ostendit dicendo: in principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum. Et ne ultra curiositas humana progrederetur quaerendo, ait: hoc erat in principio apud Deum. Haec utique dum pie exponendo tractantur, pulchriora supradicto vino ab sponso ecclesiae

ubera praedicantur; quia quod in veteri testamento obtectum mysteriis nuntiabatur, nunc ab his qui sponsae ubera esse meruerunt, iam factum luce clarius cotidie demonstratur. Quippe chrismatis visibilis Spiritus sancti unguenta infundunt credentibus, et docendo spiritalia opera pietatis, quibus Christus quasi odoribus suavissimis delectatur, liniunt eas animas, quae per supradicta opera pietatis, et fidem inviolatam caesaries sponsae efficiuntur. In quibus delibuta, pulchra mammis uberibusque, voce sponsi laudatur dicendo: *et odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

Plurali itaque numero unguenta (*a*) pro multiplici gratia, quae ab uno Spiritu sancto procedit, intellegitur posuisse. Qui in ecclesiae corpore variis virtutibus suavissimos diversis operibus in conspectu Christi reddit odores. Is namque super omnem credentem in lavacro descendit; sed ibi cuiusque virtutibus signorum reddit odorem, ubi semper bonae voluntatis igniculo sanctorumque operum conmixtione fervescit. Sicut commonet gentium doctor: orationi inquit instantes, spiritu ferventes. Et alibi: spiritum, ait, nolite extinguere, prophetias nolite spernere. Qui licet multiplex sit, in decem vocabulis in ecclesiae membris docuit esse effusum magister gentium Paulus dicendo: alii datur manifestatio spiritus, alii sermo sapientiae, alii sermo scientiae, alii fides, alii gratia sanitatum, alii operatio virtutum, alii prophetatio, alii discretio spirituum, alii genera linguarum, alii interpretatio sermonum. Et hoc est quod praefigurabat unguentum illud, quod iussus est Moyses componere in veteri testamento, quod quinque speciebus admixto oleo mandatum est confici; ut fieret pon-

(*a*) Summ. incongruenter *unguentum.*

tificale unguentum, de quo Aaron, et filii eius, et omnia utensilia tabernaculi ungerentur.

Quod ut vere Spiritus paraclyti ostenderet figuram, praecipitur nequis eo eo vel tali compositione alius ungeretur, nisi supradicti qui ecclesiae portabant imaginem. Qui Spiritus nunc quinque motibus, quibus actiones corporeae peraguntur consociatus, idest visus, auditus, odoratus, gustus, tactusque, cum eius voluntatem impleverint haec officia, fraglantissimis (*a*) unguentis in conspectu Domini anima redolebit; et quae per singula supradicta singulos foetores peccando habuit generare, singulos virtutum suarum odores quasi artifex unguentarius suo creatori componit. Haec sunt utique unguenta charismatum, quae praeeellunt illa omnia aromata, quae in veteri testamento, quando erectum est tabernaculum a duodecim principibus, inter alia munera offerri sunt iussa. De quibus praesenti versiculo dicitur: odor unguentorum tuorum super omnia aromata. A quibus utique, vel a diversitate illa sacrificiorum, vel odoris fraglantia, multum praecellit gratiarum diversitas, vel iustitiae opera quae dominus noster Christus in suo adventu credentibus in se impertiri dignatus est, quae animam sive ecclesiam suavissimis odoribus per singula membra faciunt redolere.

Favus distillans labia tua, sponsa; mel et lac sub lingua tua. Singulas scilicet donationum gratias in singulis membris ecclesiae collocatas ostendit. Favum videlicet, legem veteris testamenti intellegere possumus, quod de floribus caelorum campi, in modum apum a patriarchis et prophetis vario sermone futurae gloriae redemptionis nostrae constructum extrinsecus, unam mirabilem sua- V. 11.

(*a*) Haec est constans scriptura in antiquis Latinorum codicibus.

vitatem concludit. Quem favum moralia (*a*) praedicando, idest mores quos diligit Deus, vel mansuetudinis formam ostendendo distillant hi, qui ecclesiae labia esse meruerunt. Illi quippe, quorum tota vita martyrium est, qui sibi pro spe futura exilium, quod persecutores pro poena martyribus iniungebant, voluntarie indicunt. De quibus indesinenter favus futurae laetitiae, laudes angelorum imitando, hymnorum canticorumque dulcedo distillatur. Qui opus iustitiae, pacem excolunt diligendo, et cultum iustitiae silentio decorare probantur; quorum omne negotium vitae praesentis in Dei omnipotentis laudibus pendet. Linguam vero eos intellegere possumus, qui sermone paratissimo et scientia sancta praediti sunt ad revincendos ecclesiae adversarios; vel eos, qui propter defensionem ecclesiae cuiuslibet causae nullius pertimescunt personam; qui vulneratis diaboli iaculo animabus mel medicinae sermonis illiniunt ad emendandas de cordibus eorum peccati putredines. Lac autem consolationis verbum parvulis adhuc in Christo ad profectum iustitiae, vel ad paenitentiam exhortando ministrant, et amarissimam scientiam, inflatamque litteraturam mundanae sapientiae mitissimo sermone in mellis suavitatem convertunt; qui sanguinolentam superbiam in candorem (*b*) humilitatis et benignitatis lac mutarunt.

Et odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris. Vestimenta ecclesiae eos opinor intellegi, qui in Dei omnipotentis honorem decimas de iustis laboribus suis ministris ecclesiae praebent (*c*), sicut in levitico Dominus fieri iubet. Qui necessaria corporis altari inservientibus libenter impertiuntur, et perituros cibos hic in saeculo

(*a*) Summ. vitiose *mollia.* (*b*) Summ. pessime *superbum candorem.* (*c*) Summ. mendose *praebenti.*

manentes egenis ministrant, et indumentis pauperum corpora tegunt, ut cum eis mereantur futuri saeculi aeternum regnum partiri. Beati enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum; horum dumtaxat(a), qui propter amorem Dei, et spem futurae laetitiae, voluntate potius quam necessitate, se in pauperum numero aggregaverunt. Talibus quam maxime ministrantes, iuste digneque suavissimos odores redolentia vestimenta ecclesiae collaudantur. Quorum famam eis similem pronuntiat Spiritus sanctus, qui sacrificium Dei efficiuntur, idest martyrum, eo quod thus soli Deo in odorem suavitatis offerri sit iussum. Nam sicut vestimenta daemonum intelleguntur illi, per quos vestitos diabolus persequitur innocentes; et illi, per quos ecclesia spoliatur substantia temporali, nudantur pauperes, affliguntur pupilli et viduae, iniuriis et falsis criminibus lacessiuntur ministri altaris, quos utique non est dubium putredine iniquitatis suae, ultra omnem foetorem in conspectu Dei et angelorum horridos comprobari; ita et hi qui ecclesiam in pauperibus vel in omnibus supradictis vestiunt, et ab impugnatione tuentur, suavissimi odoris ecclesiae vestimenta efficiuntur. De quibus ecclesiae dicitur: odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris: idest sicut eorum laus toto redolet mundo, de quibus supra dictum est, qui se Deo patri pro Christi filii eius nomine moriendo sacrificium obtulerunt. Quorum figuram vel typum gerebat thuris species, quod in thymiama sanctorum conmixtum, singulari Deo in odorem suavitatis in altari imponebatur.

Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, v. 12.
fons signatus. Emissiones tuae, paradisus malorum punico- v. 13.

(a) Summ. absurde *quomodo cuncti.*

v. 14. *rum, cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo, nardus et crocus. Fistula, et cinnamomum, cum universis lignis Libani. Myrrha, et aloë, cum omnibus primis unguentis.*
v. 15. *Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quae fluunt impetu de Libano.*

Perfectam virtutibus in singulis membris plebem vocatam de Libano cum ostendisset Spiritus sanctus ore Salomonis, nunc gloriosum fructum eius laudibus effert; et quomodo per culturam apostolicae doctrinae ad aetatem fertilitatis iustitiae pervenerit, docet; et quas species medicinae protulerit, vel quam fraglantissimos germinaverit flores vitae exemplo, vel quam suavissimam pomorum copiam, unde ipse Dominus epuletur, sicut in sequentibus eius edocet vox; veniat, inquit, dilectus meus in hortum suum, et comedat de fructu pomorum suorum. In qua (*a*) utique in tantum apostolicus profecit labor, ut magnae delectationis hortus, et deambulatorium regis caelorum effecta sit. In qua nulla desit medicina salutis; quae ita undique vitam imitando apostolicam, et fidei regulam conservando, praeceptorum maceria exclusit furem diabolum, ut pro magna laude hortus conclusus, et fons signatus regis sigillo sit appellata, eo quod novum ortum germen David, qui in signum gentium ad salutem stat, novo ordine natum de virgine susceptura Salvatorem praedicetur. Conclusus enim hortus intellegendus est quicumque nulla fraude corruptionis reserato utero credit et confitetur editum Salvatorem. Erit hortus irriguus, quo nulli furi immundi spiritus adeundi patebit ingressus.

Est igitur soror hortus conclusus, ecclesia vel ani-

(*a*) Summ. mendosissime *quam signaculum ex pretioso fonte suscipiunt iniqui.*

ma credendo perfectum hominem Christum, virginem peperisse. Est et fons signatus verum Deum verbum patris credendo in homine ex utero processisse. Qui fons vitae, et fons luminis a propheta est appellatus. De quo dicit ad patrem : quoniam apud te fons vitae, in lumine tuo videbimus lumen. Fit ergo ecclesia hoc quasi Christi fons signatus, dum Christum ut caput suum toto diligit corde; utpote corpus eius effecta, sicut ipse de se confirmat Iudaeis dicendo : si illi, ad quos sermo Dei fiebat, dii sunt appellati, quem ergo pater signavit, et misit in mundum, dicitis quia blasphemat, Dei se filium confitendo? Sicut ergo fons vitae signatus a patre dicitur Christus; ita ecclesia fons signatus, regali videlicet signaculo crucis, appellatur a Christo, continens intra se aquam baptismatis; quod signaculum in frontem suscipiunt hi, qui in signato baptismatis fonte lavantur. Quos dixit emissiones paradisi malorum punicorum, cum pomorum fructibus, eo quod nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, et induerit Christum, qui mali granati arbor cum pomorum fructibus figuratur, ornamentum paradisi esse non poterit. Nam quicumque emissus ex utero ecclesiae paradisi(a) fuerit, necesse est ut arbor mali punici, idest similis Christo fiat, eius in se reparando imaginem, et non inani nomine solo, christianus; sed cum pomorum fructibus, operibus bonis scilicet, fuerit; ut et ipse in conversatione mente sanctus sit, et doctrina sua vel exemplo patientiae, spiritale cibum esurientibus tribuat suavitatis; et eos qui tribulationibus et maeroribus fatigantur confirmet, sicut in praesenti ait: *cypri cum nardo.*

Interpretatur enim cyprus tristitia vel maeror. *Credo*

(a) Summ. *ex veteri ecclesiae paradiso.*

ergo pomorum ordines ministeriorum in ecclesia positos, *qui pro* (*a*) dulcedine pomorum punicorum (quod est laetitia, qua comperta, conversi ad Deum gaudemus) amara et tristia persequutionum nobis edenda geminant poma. Quae tamen si patienter suscipiantur, continuo medicinae consolatio, Spiritus sancti nardus, subsequitur. Cuius commonitione futura respicientes, praesentes non sinamur pavere tristitias. Nardi enim et croci consolationis medicinae post tristitias et maerores sequuntur. Per quod spe iam tenemus promissa eius qui dixit: beati qui lugent, quia ipsi consolabuntur. Nardus enim rigorem (*b*) de algentibus membris expellit; crocus ardentibus refrigeria confert: hoc est nardus timorem praesentis mortis expellit, et crocus futurae vitae amorem accendit.

Fistula, et cinnamomum cum universis lignis Libani. Fistula abstinentiae fructum significat, eo quod in tenerrimis virgulis siccata (*c*) a verme propter dulcedinem omni medulla conrosa, solo propter austeritatem cortice reservatur, quae infirmitates omnium viscerum intrinsecus corporis curat; sicut (*d*) abstinentia omnem male dulcem medullam concupiscentiae devorat, et extenuata pelle corporis, animae medicinam reservat. Cinnamomum autem, secundum quod vicino cespite (*e*) fistulae gignitur, et diutissime suam vivacitatem servare probatur, spiritalis sensus vivacitatem, sapientiae vel scientiae, abstinentiae vivacitate, gigni demonstrat. Cum universis vero lignis Libani quod ait (*f*), magni odoris fructus spiritus, quos apostolus enumerat Paulus, simul

(*a*) Locus obscurus vel corruptus in codice. (*b*) Summ. *frigorem* (*c*) Ita summ. At cod. *secata.* (*d*) Summ. *si et.* (*e*) Summ. *capite* (*f*) Summ. *quosdam.*

germinare de abstinentia, et verbo sapientiae docuit.

Myrrha, et aloë cum omnibus primis unguentis. Myrrha ad mortificationem membrorum accipienda est, secundum apostoli disciplinam, quae ad praesens amara videtur, dicentis: mortificate membra vestra, quae sunt super terram; fornicatio, immunditia, ira, rixae, dissensiones, et cetera. Haec utique non in caelo vivunt, ubi Pauli conversatio erat; sed in non mortificatis membris, terrenis actionibus animam captivam tenentibus. Quae disciplina, caelestis medicina salutis cognoscitur de arbore vitae Christo procedens, de qua dixit propheta: disciplina tua correxit me in finem. Et alio loco: bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me. Sicut myrrha de arbore manare probatur, et ad multas infirmitates mederi, ut alio loco vox ecclesiae confirmat: fasciculus myrrhae, inquit, dilectus meus mihi. Aloë autem propter sucum, virtutemque herbae monstratur, et in multis vivis ac mortuis corporibus necessaria species edocetur; medicinale illud exemplum, multiplici medela animarum et corporum repletum, quod secundum carnem factus (*a*) per contemptum habendi, et nullam ab omnibus gloriam requirendo, tradidit mortalibus Christus, intelligendum est. Quibus pigmentis, ut haec vera intellegantur, aspersus ponitur in sepulchro cum omnibus primis unguentis, idest karismatibus sancti Spiritus et donationibus, de quibus delibutus magister gentium Paulus exultans dicit: omnia omnibus factus sum, ut omnes lucrifacerem. Qui spiritus multiplex, ita in animam, mundum sibi domicilium mentis parantem, invisibiliter illabitur, et unitur, sicut visibile oleum invisibiliter corpori uniri probatur. Et cum sit unus spi-

(*a*) Summ. *faecis*.

ritus replens orbem terrarum, multimoda dona impertiendo, et prima unguenta efficere comprobatur, et ideo prima unguenta supradicta huiusmodi dona appellavit: ut quaecumque de multis donationibus eius gratiam meruit possidere, prima credatur; quia in Deo nihil imum, nihil novissimum, sed totum primum, totum summum agnoscitur.

Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quae fluunt impetu de Libano. Una est ecclesia in toto mundo de apostolorum congregata personis, cuius caput corporis Christi, unus fons vitae per lavacri regenerationem cognoscitur. Quae per singulas gentes congregatis ad fidem membris conexa subsistit, et Christo unita per altitudinem sensuum Paraclyti, quem ut fluvium recepit in se, puteus aquarum viventium, de quo omnes ortae gentium nationes inundatione caelestis scientiae irrigantur, effecta est. Et quia multitudo animarum vel diversarum gentium, ut dictum est, nationes de eius fidei doctrina a Christo suscepta rigantur, ideo fons hortorum est nominata. Puteus vero aquarum viventium ad laudis cumulum omni naturae est nominata, eo quod profunda et occulta antiquae generationi sapientia Christi per Trinitatis mysterium, et de ea vel per eam in aliis gentibus inundasse intellegatur. Quae scientia vel notitia Trinitatis, quam scire vita est; ignorare, ultima mors; de illo monte procul dubio descendisse praesenti edocet loco, qui secundum Danielem sine manibus excisus de monte lapis, et tantae altitudinis mons effectus, ut totam terram impleret. Qui, propter quod sacrificium acceptabile repropitiationis pro hominum peccatis effectus est, Libanus nominatur, quod thus patria dicitur lingua. De quibus aquis promissum est per Isaiam prophetam dicendo: in

foramen aspidis ablactatus ab ubere mittet manum suam, et non nocebunt in monte sancto meo. Quia scientia Dei replebitur omnis terra, inundante sicut aqua maris. Et de quibus aquis ipse Christus commemorat: qui credit, inquit, in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquae vivae. Hoc dicebat, ait evangelista, de spiritu, quem accepturi erant, credentes in eo.

Postea ergo vocata est de supradicto Libano plebs, quae inter omnes nationes magnis laudibus coronatur, quae non solum amica sicut retro dictae aliae sunt appellatae personae, sed soror, sponsa, hortus conclusus, fons signatus, puteus aquarum viventium: in qua plebe quantum habundavit iniquitas, tantum dicitur superhabundatura gratia Christi: in cuius adventu, coepit reparari paradisi hortus ad primam culturam per secundum Adam, qui desertatus fuerat per primum Adam; idest ubi in fide, qua unus creditur Deus, et pro amore Christi, per quem innotuit fidelium vita, confirmatae sunt animae martyrio coronari, nunc aquilo suscitatur, et auster a suis sedibus properare iube-
tur dicendo: *surge aquilo*, *et veni auster*, *perfla or-* v. 16.
tum meum, *et fluant aromata illius.* Ut rigor (*a*) aquilonis, et calor austri temperato aëre efficiant poma paradiso provenire; quo possint commixto rigore tribulationis non inanes nimio securitatis calore bacae animarum paradisi defluere ad terrenos actus delapsae. Exaltando igitur regnum aquilonis super omnia regna orbis terrarum omnipotens Deus, quod est regnum romanum, surgere iubet, suscitando ab austro prophetas, ostendendo Christum suum per virginem, quem prophetae ab austro cecinerunt venturum, ut

(*a*) Summ, *frigor*. Ita et mox.

ait Abbacuc propheta: Deus ab austro veniet, idest sermo patris, et sanctus de monte umbroso, qui assumptus intellegitur homo, ex condenso intactoque corpore, processisse. Coepit paradisus aromatibus, martyrum mortibus, pretiosis mirandisque odoribus redolere, et regi caelorum Domino omnique caelesti exercitui magnam efficere delectationis laetitiam, sicut praedixit propheta: pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.

Revocata ergo ad notitiam creatoris post evulsionem paradisi humana natura, credendo ei et oboediendo, quasi arbusculae odorantissimae, ex quibus aromatum conficitur pulvis, in paradiso replantata est, in spe promissa confitenti in cruce latroni, cui dicitur: amen dico tibi, mecum eris hodie in paradiso. Sed quia gloriosus fructus occultus erat populo nascituro, et suavitatis odor, quem per amicitias diaboli amiserat in parentibus, aliter non poterat nisi per eius inimicitias reparari; permittitur regnum aquilonis, velut durissimus ventus surgere super omnia regna, in quo diabolus glutinatus durissimi præcepti flamine contritioneque pœnarum, ad subtilitatem spiritalis sensus redactas credentium Christo animas ut tempestas decussis corporibus interficiendo, pretiosa aromata paradiso fudit. Lex enim vel evangeliorum doctrina ab austro spiritalem virtutem suo calore inspirans humanis mentibus, ut arbusculis indidit dulcissimi suci medullam; quam aquilonis immundus spiritus per regnum Romanorum, manibus truculentium, sanctorum corpora laniando, ad odorem suavitatis, nesciens, caelorum virtutibus, ut aromata, perfruendam produxit. Aromata ergo, ut saepe dictum est, multae fraglantissimae species in unum redactae,

pretiosum efficiunt pulverem, qui tunc maxime reddit suavitatis odorem, quando in necessarios usus fuerit ventilatus. Ita et Deo credentium animae tunc suavitatis exempli sui aromata fundunt posteris profutura, quando daemonum tempestate de corporibus fuerint patiendo decussae.

Pugnantibus igitur aquilone et austro, idest infidelitate et fide, impietate et pietate, maeroris spiritu et consolationis inter se, spectante sponsa, pretiosus aromaticus liquor martyrum sanguis fluxisse probatur. Agit namque horticuli vice nesciens Satanas, qui vere ut damnaticius obcaecatus malitia, et suo crudeli labore, hortum Domini aromaticis sanctorum floribus picturavit. Laboravit in malo, eius famulos persequendo, qui in bonis suo creatori servire contempsit. Ex quo enim per regnum romanum quasi perturbatum ab aquilone coepit persequutionis lolium reboare *, et rastris ungularum diversisque poenarum ferramentis sanctorum effodere carnes, inmanem copiam pomorum iustitiae diverso meritorum sapore paradisus exuberat. Ibi namque martyrum, confessorum, virginum, continentium, gratissimi iustitiae fructus; ibi virentia gramina castissimae copulae, lege concessae, diversi sexus vel aetatis credentium Christo, dulcissima poma meritorum de animae voluntate prolata; ibi post damnum integritatis, criminumque naufragia paenitentiae myrrha; ibi ex amore lectionis divinae scripturae ignitus sapientiae favus, eloquii dulcedinem continens diversarum gratiarum aromata. Ecce quibus epulis praeparatis, quibus amoenitatibus ad hortum paradisi ecclesia Christum invitat dicendo, ut sequens versiculus docet: *veniat dilectus meus in hortum suum, et comedat de fructu pomorum suorum.* Cap. V. 1.

* ita cod.

Narrat igitur heic sponsa adulescentulis consodalibus suis, quomodo sponsa hortus laetitiae sit effecta, seu in hortum paradisi ad antiquam gloriam sit regressa, unde reatu commissi pulsa fuerat in Adam; et quae unius pomi contactu persuadente diabolo contra creatoris praeceptum vocem Domini sustinere non potuit ab ignominia nuditatis, nunc sacro lavacro mundata, retro dictis unguentis delibuta, praedictisque vestibus vel monilibus decorata, per eius praesentiam corporalem regali reddita aulae, ad commune convivium sponsum invitat, de quo dicit Baptista Iohannes: qui habet sponsam, sponsus est; ut primitias boni operis, fructum pomorum virginitatis ipse consecret, ipse delibet procedendo de virgine; ipse gaudii paenitentiae pomum susceptum ab ecclesia angelis transmittat ad caelum; ipse myrrhae (a) botrum degustans, regni retribuat munus; ipse dulcissimum mali punici, hymnorum canticorumque laudum, bibat liquorem, sacrificii suavitatem, quod iubetur per prophetā singulare sacrificium immolare dicendo: immola Deo sacrificium laudis, et redde altissimo vota tua. His itaque fructibus Christus in paradiso ecclesiae cotidie epulatur, et cum magna laetitia metit fructus bonae voluntatis, quos in anima seminavit creando; de quibus nunc ait sequenti versiculo: *veni in hortum meum, soror mea sponsa. Messui myrrham meam cum aromatibus meis. Comedi favum cum melle meo.*

Venit scilicet invitatus lacrimis prophetarum, vel omnium qui intellegere potuerunt tantam gloriam perditam terrae viventium reparari posse per eum. Venit in hortum plebis suæ per incarnationis mysterium: messuit myrrham amaram quondam, nunc medicinae exem-

(a) Summ. absurde *misericordiae*.

plum, conversione truculenti latronis, cum aromatibus paenitentiae meretricis, vel illius qui direpta quadruplo reddidit aliena Zachaei, et propria divisit cum pauperibus. Messuit myrrham cum aromatibus suis dum latronis exemplo, homicida pro gladio saccum cineremque accinctus, devicto diabolo, relicta nocendi via, ad paradisum tendit armatus. Et meretrix pro stibio, et cerussa fletibus faciem, luminaque depingens, contemptis turpium osculis, pedes Salvatoris humidat osculando, et caelorum regnum invadit violenter. Cum publicanus, relicto raptoris officio, evangelii minister efficitur. Cum gens immundissima Chananeorum in syrophoenissa muliere catellorum importunitate, per medelam filiae, Dei populo sociatur. Cum centurio humilitatis sublimitate, fidei scintilla resplendens, incircumcisae gentis tenenti legem populo praeponitur Israël.

Comedit autem favum cum melle suo, in his delectando scilicet, qui studio pervigili intellegentiae legis divinae in corde suo, quasi in vasculo, prophetarum vel apostolorum verba ut flores congregant, et in modum apum rectae fidei expositionum favum (a) componunt. Qui per omne receptaculum doctrinae suae, illius incarnationis sacramentum, illius passionis et resurrectionis mysterium congregant mella: cuius eloquia dulciora super mel et favum more suo propheta testatur David; qui ut mel de favo, ita congruis testimoniis novum de veteri testamento producunt. De quo favo mellifluo Isaias propheta testatur dicendo de eo: si posuerit, inquit, pro peccato animam suam, videbit semen longaevum, et voluntas Domini in manu eius dirigetur: pro eo quod laboravit animam eius, videbit et saturabitur. Hos ergo tales,

(a) Summ. *pretiosissimum*, loco *expositionum*.

quorum omnis opera factis dictisque omnipotentis patris plena est, dulcissima in voluptate videbit, et saturabitur. Quem cibum manducare se dixit, quando fatigatus de itinere ad puteum Samaritanae bibere postulabat, cum ait apostolis: meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me patris. Doctrinam videlicet, quae nihil perverse de Trinitate aeterna, nihil de gratia Dei, nihil de libertate hominis, nihil de animae statu in se continet, favus est melle plenus. Hunc sponsus favum sumit in cibum, quem melle rectae fidei plenum, in ecclesia post resurrectionem suam in conspectu apostolorum postulatus ab eis comedit, et reliquias ipsis propinavit, ut eos participes suae laetitiae suarumque epularum in talium amorem facere monstraretur. Quicumque enim laetificat Christum, necesse est ut laetificet apostolos eius, qui cum eo unum effecti sunt, et super thronos sessuri sunt in iudicio. Omnis quippe orthodoxus talem construit favum doctrinae, qui Christo aptus sit cibus, qui dulcedinis in se contineat formam. Nam omnis haereticus construit quidem favum exponendo legem perverse, sed veritatis mella non congregando, minime ea pascitur Christus.

Et ideo docet suos sequenti versiculo, qualem favum debeant esurientes Dei verbum appetere, qui dulcis est animae cibus, dicendo: *comedite amici, et inebriamini carissimi.* Per talem enim doctrinam verbo caelesti saturantur Christi amici, quod ipse per apostolorum credulitatem se comedisse testatur; et eos sibi carissimos effici, laetitiaeque vino, sancti Spiritus virtute inebriari; quo pleni apostoli veniente Spiritu sancto super eos, ebrii putabantur. Quibus mirantibus, suae resurrectionis velocitatem exponit, dormisse quidem in mortem, sed nunquam

potuisse in huiusmodi somno retineri; sed expertum mortis soporem, et in aeternitatis vigilia perdurantem, sicut dicit apostolis post resurrectionem: quid ascendunt cogitationes in corde vestro? palpate et videte quia ipse ego sum, et non sum phantasma, quoniam spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere. Quos docet praesenti versiculo humanitatem a somno mortis detentam, non intrinsecus deitatem, dicendo: *ego dormio et cor meum vigilat.* v. 2.

Divinus utique sermo, qui sub cordis vocabulo intellegitur nominari, nunquam obdormit neque dormitat intra viscera carnis absconsus, qui baiulat dormientem, qui alta mysteria exponit amicis et carissimis suis in se credentibus, quos ad participium gaudii humanae salutis invitat; ne dum viderint eum secundum humanitatem in somno mortis detentum, deficiat fides eorum, per quam integram in eo semper vigilantem conspiciant maiestatem. Ego, inquit, dormio vobis per absentiam corporalem, sed vigilo corde, nunquam recedendo a vobis per praesentiam deitatis. Opinatur plerumque insipiens anima, Deum se ut dormientem fallere delinquendo, cum ab eius vindicta suspensa sententia in praesenti, futuro iudicio reservatur; sed non potest falli, in cuius manu sunt omnes fines terrae: et sicut cor totum vegetat corpus, ita totam mundi implendo agitat molem; cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.

EXPLICIT LIBER SEPTIMUS.

INCIPIT LIBER OCTAVUS.

Vox dilecti mei pulsantis. Aperi mihi, soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea. Quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium.

In capite huius cantici dictum est sponsae ecclesiae et Christo nubenti nuptiale carmen ab Spiritu sancto ore Salomonis esse in mysteriis figuratum; quae ecclesia in his animabus, quae aliquando per opera bona immaculatae effectae, in domo mentis suae Deo habitaculum parant, et malis operibus claudunt ingressum, usque in diem iudicii, venientis ad eam per bonos actus, et recedentis per malos, personam Christi per singulas generationes inducit. Cum enim nullis tribulationibus stimulatur anima, non requirit an prope sit sponsus, an longe abierit, horrens desidias atras. Ubi autem nimium (*a*) amator animarum dominus Christus viderit eam securam, carnis deliciis occupatam, per quas ingressus praebetur in cor latroni diabolo, licet contemptus abierit contristatus parumper (*b*), tamen dum viderit eam vallatam insidiis inimici, reversus per noctis secretum, idest per occultam conpunctionem, pulsat ostium mentis eius; ut suscitata a somno letali videat se periculis circumdatam, et deprecetur ad se ingredi adiutorem (*c*), ad cuius praesentiam necesse est omnes catervas daemonum effugari. Quae etiam, etsi expoliata iaceat veste, quam Christi gratia contulit, etsi nudati lotique sint pedes qui calciati fuerant spe beatitudinis consequendae in praeparatione evangelii pacis, non erubescat exurgere de lecto malae consuetudinis, et Christo pulsanti, paenitendo suae mentis aperire

(*a*) Summ. *omnium*. (*b*) Summ. vitiose *licet abiret*. (*c*) Summ. corrupte *deprecetur a se adiutorium*.

ingressum. Quod si differendo tempus de die in diem distulerit aperire, iratus pertransit ab huiusmodi atque declinat. Et quam iustas irascendi, declinandique habeat causas, praesenti versiculo docet, quomodo eam quadriformi amore mulcendo provocaverit de inertiae somno exsurgere, cum ait: *aperi mihi soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea.*

Sorori igitur honorem tribuit, secundum carnis assumptae originem; amicae per lavacri reconciliationem, ubi ex inimicis amici efficiuntur homines Deo; columbae per imaginis eius reparationem, quae per Spiritus sancti coniunctionem reparata est, qui in columbae specie super ecclesiae caput Christum in Iordanem descendit; immaculatae vero, similitudinem eius, agnita rectissima fidei regula Trinitatis per repudium idololatriae, in se reformando, quae tamen ad hoc donum nisi effuso eius sanguine non poterat pervenire. Ecce quibus honoribus, quantis beneficiis provectam animam sibi ad consortium regni, et germanitatis gloriam sublimavit. Et haec numerat, ut memor horum, nulli praeter sibi mox ut pulsaverit aperiat sui cordis ingressum ante quam prolongetur offensus. Ut si forte praeventa daemonum arte clauserit Deo peccando, saltem mox pulsanti aperiat paenitendo. In quibus versiculis licet voluntas animae demonstretur, tamen nihil sibi sine adiutore Dei verbo in opere vel in sermone sapientiae propria virtute monetur praesumere. Quia sicut civitas quae suis fortissimis vallata muris consistit, quamvis referta sit populis, nisi intra se habuerit doctissimos fortesque armatos, subruitur; ita et anima etiamsi signis et virtutibus polleat, et omni scientia sit repleta, nisi spiritum veritatis, qui cum Christo unum est, in-

tra se habuerit, subruta daemonum vastitate nudabitur.

Si vis, inquit, aliquid boni operis agere, o immaculata anima, noli clauso ostio propriis viribus confidendo casso labore consumi; sed aperi mihi ostium mentis tuae; invocando me in veritate, exquirendo me in toto corde. Praebe mihi velle tuum, ut per te adversarium tuum triumphem. Praebe mihi tubam vocem tuam, ut verba mea audiantur in ore tuo. Praebe mihi calamum linguam tuam, ut meo articulo scripta, per te laudentur revelata quaeque occulta legis mysteria. Aperi inquit mihi, soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea, quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium; rore inquit sapientiae, rore prudentiae, rore scientiae, quo tu indiges de te praesumendo, meum plenum est caput. Aperi ergo mihi pie casteque, vivendo; ut ad ingressum meum ros iste descendat in te, per cuius roris venam, fontes, et flumina de tuo corde procedant: per quem iustitiam scripserunt patriarchae, prophetae, apostoli: sine quo iniustitiam scripserunt philosophi, vel haeretici. De quorum mente non flumina quae irrigarent animas sitientes vitam aeternam, sed amara et venenosa fluenta egressa sunt, suggerente diabolo, quae usque hodie interficiunt ignorantes, qui clauso ostio cordis, superbo spiritu semper sedentes non aperuerunt ei, qui docet hominem scientiam, et cum de Deo sine Deo volubilitate linguae resonantia verba rotarent, pro honore laudis, in Deum blasphemias scripserunt. Vox igitur domini Christi est dicentis ad animam: aperi mihi, quia caput meum plenum est rore, et cincinni mei guttis noctium.

Et quod sit caput Christi, magister gentium Paulus docendo ostendit; caput inquit mulieris vir, et caput

viri Christus, caput autem Christi Deus. Ipse est utique plenus praedicto rore sapientiae et prudentiae et scientiae. Cincinni vero huius capitis intelleguntur eius ministri angeli, archangeli, virtutes, throni, dominationes, cohaerentes ei, facientes voluntatem eius: qui guttis occultae sapientiae omnibus pleni sunt, et de capite delapsi, ipsi stillant in eis, qui membra ecclesiae sunt, nuntiando futura, revelando arcana mysteria, deferendo Dei mandata prophetis. Sicut legitur in prophetis ab angelis factum; quemadmodum refert Daniel se a Gabriele visione edoctum. Et Zacharias simili modo, et dixi, inquit, ad angelum qui loquebatur mihi: qui sunt isti equi nigri, albi, rubei, et vari? Et sicut ab angelo edocetur Manue de nativitate Samson. Et multa similia invenies. De quo rore clamat Isaias propheta: ros, ait, qui abs te est, sanitas est illis. Et secundum hebraea exemplaria, quia ros lucis, ros tuus. In quibus evidenter docuit, rorem istum sapientiae, lucem animarum et sanitatem probari; quod est sapientiae, et veritatis doctrina, sine quibus anima infirma et caeca est. Scilicet ros, qui a bono capite Deo patre, assumpto homine in Christo, et de Christo super ecclesiam descendere comprobatur. Et sicut ros cum sit singulare nomen multis creaturis herbarum vel frugibus nutrimenta impertit; ita et sapientia, qua sub roris vocabulo caput suum plenum esse Christus testatur, multarum charismatum donum impertit.

Ecce quo rore caput suum plenum asserit Christus. De rore super se quiddam stillare precatur beatus David dicendo: intellectum da mihi, et vivam; bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me, quia in mandatis tuis credidi. Quam doctrinam sapientiae per angelos mi-

nistratam his qui hereditatem salutis capiunt, Paulus apostolus probat. Quos cincinnos praesenti nominat loco; quos guttis noctium, idest occultorum mysteriorum doctrina, et eorum salutis refrigerio qui ignorantiae nocte sunt circumdati, plenos esse testatur. Stat igitur Dominus ante ostium animae dormientis; eius quippe, quae cum fuerit immaculata, superbia pessulo clausit Deo ingressum. Et occultis commonitionibus pulsat; cuius fores cum viderit, ut civitatem ab hostibus daemonibus obsideri, clamat sibi aperiri priusquam daemones invadant dormientem, dicendo: *aperi mihi, soror mea, amica mea, immaculata mea*, ne forte his tantis, inquit, gloriosis honoribus priveris; propter te enim has in nocte excubias facio, ut tu non timeas ab occulto timore nocturno.

Inducitur ergo sub vocabulo sororis eius animae persona, quae postea cum adepta fuerit omne sapientiae vel scientiae donum, et excoluerit sensus hic hortum, et omnibus eum retro dictis pomis floribusque decoraverit, et invitatus ibidem venerit sermo Dei, et degustaverit fructum pomorum suorum, quos plantavit in mente eius, et per haec elationis contagionem contraxerit, per quam in iudicium incidat diaboli, quae opus habeat flagellis emendari, quibus Paulus emendat Hymenaeum, et Alexandrum, ut discant non blasphemare. Quae cum multis divitiis spiritalibus praepotens, et in sapientiae thesauris locuples videretur, sicut ait propheta, divitiae animae, sive salutis, sapientia eius, consilii magistri Pauli oblita, caritatis se tunica exuit, quam ille loricam nominavit; et pedes, quos ille spem beatitudinis per servitium debitum Deo contegi iussit, quasi horridum ministerium, quod dominus Christus suo humilitatis exem-

plo praebuit, desidiae aqua delavit. Ideo vocata, ut reparando se bona consuetudine aperiat verbo Dei pulsanti cor eius, excusando respondit: *expoliavi me tu-* v. 3.
nica mea quomodo induar ea? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?

Docemur ergo per hanc malam consuetudinem difficile posse mutari, et vix aliquando cum magno labore; et semel expoliatam animam caritatis tunica, tarde satis reindui. Quae sola utique cooperit omnes animae nuditates, idest multitudinem peccatorum, ut ait apostolus: caritas cooperit multitudinem peccatorum; et semel revocatos pedes a via angusta evangelica per deliciarum consuetudinem, et desidiae aqua delotos, cum magna contritione cordis posse in reparationem, evangelii regula revocari ac dirigi, et spe beatitudinis (*a*) nudatos recontegi. Sicut ergo delicatam puellam lotis pedibus, expoliatam tunica, requiescentem in lectulo nocturno silentio pigeat exurgere, et per lutosam incedere viam: ita exosa facta ostendit huiusmodi anima, evangelica et apostolorum exempla. Quicumque enim rectae fidei doctrinam, quae unum Deum, unam fidem, unum baptismum tenet, credit, et confitetur, et humilitatis exemplum Christi sequitur, quod in pedum lavatione apostolis tradidit, hic consors et comparticeps regis imperatorisque Christi effectus est. Huius quasi imperatoris vermiculato auro gemmisque tegimine contecti sunt pedes; qui etiam arduam non sentiant discurrendo evangelicam viam, qualis erat ille qui dicebat de Deo: qui perfecit pedes meos tamquam cervorum, et super excelsa statuit me.

Haec autem anima, cuius hic inducitur vox, oblita nobilitatem superius dictam, quae per unum baptismum

(*a*) Summ. male *consuetudinis*.

traditur, oblita Domini traditam sibi veram doctrinam, suam statuere elationis supercilio gestiens, oblita Christi praeceptum apostolis traditum, ut qui semel lotus est, iam lavari necesse ultra non habeat; et dum se mundiorem opinatur prae ceteris, nihil ei mundum videtur, nihil immaculatum, nihil sanctum, nec ipsa quae a fidelibus contraduntur Christi baptismata; ita ut neget alterius baptismate peccatorum sordes posse mundari, nisi a se crudeliter (*a*) aliud fuerit irrogatum; quae cum se iactitat velut male lotum relavare secundo, nigriores carbonibus mortuis efficit animas miserorum; sociata criminibus illius, quae circumcisionem carnis sacratissimo praeponit baptismati, cuius plebis ostium mentis quotidie pulsare Christus per orthodoxos et fideles probatur. Sed illa haec, quae praesens versiculus declarat, respondit: expoliavi me tunica mea, quomodo induar ea? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?

Caritatis utique tunica, unitatem fidei omittendo, se expoliavit, quae procul dubio magisterio beati Pauli impenetrabilis animae lorica docetur. Pedibus animae corpus mihi significari videtur, quod animam portat, quod solum ab hæreticis absque anima rebaptizando lavatur. Nam cum coeperis haeretico persuadere ut ad caritatem Dei, ad unitatem ecclesiae revertatur, respondit se huiusmodi societatibus inquinari, sicut nunc ait: lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Certum est enim, ut quisquis religionem, quam non colit, eius societati coniunctus se inquinari causetur. Omnis autem qui credit non manu hominis, sed invocatione individuae Trinitatis maculas peccatorum lavari, non dicit, extollendo se de sanctitatis munditia, Deo pulsanti ore doctoris,

(*a*) An *creduliter*? De meis emendationibus dicam alibi.

lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos? Sed respondet: multum lava me ab iniustitia mea, et a peccato meo munda me; lavabis me, et super nivem dealbabor. Facit enim diabolus eum, quem persuadendo expoliaverit caritate, de bono malum, de dulci amarum, de mundo coinquinatum, ut infelicem animam in sua perversitate teneat semper captivam; cui clemens Dominus cum viderit imminere interitum, non ad eius duritiam vel stultitiam, sed ad suam immobilem bonitatem intendens, invitam (*a*) etiam nolentemque eam signorum virtutibus, occultis compunctionibus, ore doctorum, attractam de lethargico erroris excitat somno, sicut se-
quens ipsius animae indicat vox: *dilectus meus misit* v. 4.
manum suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi ut aperirem dilecto meo. Manus meae v. 5.
stillaverunt myrrham, digiti pleni myrrha probatissima.
Pessulum ostii mei aperui dilecto meo; *at ille declinave-* v. 6.
rat, *atque transierat.*

Cum utique per (*b*) supradicta in quocumque errore posita anima pulsanti non aperuerit Christo, per foramen mittit manum suam castigando contumacem (*c*), et quasi in lecto contactae facinorum consuetudine recubanti, iuxta ventrem id est mentis vicinia, appraehensum attrahit vestimentum; ut quae voce deprecantis desuper se abicere tegimen consuetudinis contempnebat, invita abicere cogeretur ad tactum eius quo pro manu dilectus utitur. Ad vindictam attrahit flagellando per damna rerum, per famem, per vastitatem hostilem, per orbitatem propinquorum, per calumniarum ergastula, per variarum infirmitatum tormenta. Nam quod

(*a*) Summ. vitiose *invitat*. (*b*) Deest *per* in summ. (*c*) Summ. inepte *per famem contumacem.*

ait per foramen, hoc est ut sentiat quidem, sed non clare videat manum, quae corripit contemptorem; ut anima quae Christo contempnit aperire mentis ingressum, tremendam eius per foramen praedictam sentiat manum; de qua Deo dicebat propheta: quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua. Intremescit (a) enim venter animae, idest sensus, quando pro peccatis suis iunctus eis fuerit acerrimus flagellator. Sicut contigit plebi Israel post mortem Iesu. Nave, cuius ostium cordis, sermo Dei ore prophetarum pulsabat; ut de malae consuetudinis surgeret lecto, et emendando aperiret ei; quae cum supra dictis sermonibus excusaret contempnendo, misit manum per foramen, tradendo eam domesticis et amarissimis hostibus sibi subiectis.

Aliquando iuste vivendo, et venter eius, idest sensus, intremuit, dum se captivam aspicit captivorum; surrexit aperire dilecto suo clamando ad eum cum tribularetur. Manus eius, sicut ait, stillaverunt myrrham probatissimam; hoc est opera eius, quae pro manibus accipiuntur, stillaverunt per amaros gemitus compunctionis mortificationem peccati; de qua digiti confessionis culparum procedunt, qui pleni fiunt lacrimarum, probatissimae myrrhae ingerendo pulverem capiti suo, clamando ad Dominum liberatorem, fundendo lacrimas lugubri corde, proiciendo de finibus suis idolorum figmenta, sicut probat iudicum liber. Pessulum ostii superbi arbitrii sui aperuit, recordando Dei patrum suorum, qui liberavit eam in patribus de manibus Pharaonis, qui divisit mare, qui convertit petram in stagnum aquae, qui siccavit Iordanem, qui fecit mirabilia, quae in iudicum libro continentur, dicendo: ubi est Deus,

(a) Summ. mendose *intumescit*.

qui liberavit patres nostros de terra Aegypti, qui fecit mirabilia magna cum Israël? At ille declinaverat atque transierat, non interficiendo, neque subdendo hostes eius, quos propter eius disciplinam servabat, sicut fit de contrariis (*a*) potestatibus, quae ad animarum contumacium impugnationem reservantur, quibus traduntur rebelles a Paulo apostolo, ut disciplinam accipiant, ne blasphement.

Anima mea liquefacta est, *ait*, *ut locutus est*. Dum loquitur, per angelum videlicet, de mente dicens: quid clamatis ad me? Ite clamate ad deos vestros, quibus sacrificatis, et ipsi vos liberent, quia me obliti estis, et mirabilia quae feci cum patribus vestris. Quibus ignitis loquutionibus anima eius ab omni rigore criminum, tumidaequae superbiae, velut cera aliquantulum suscipiendo praecepta liquata est; et quae diabolo velut glaciei adhaerendo in deliciis posita nullum in se boni operis lumen gerebat, nunc attacta castigationum flagellis, et minarum ignitis loquutionibus splendorem emendationis reddere demonstratur.

Nam quod ait in sequenti versiculo: *quaesivi eum*, *et non inveni*; *vocavi*, *et non respondit mihi*; non perseverando ex fide quaerens, nec in toto corde exquirendo non inveniet eum, sicut illi de quibus dicit idem Salomon: facile invenitur ab his, qui non temptant eum. Vocavit, et non respondit ei; quia non, obliviscendo alios falsos deos, unum et verum Deum vocavit. Ideo non respondit ei. Non enim fecit, quod ille qui dixit: clamavi in toto corde meo, exaudi me Domine. Dum ergo multi quaeruntur ab anima, nullus liberator Deus (*b*) invenitur; et cum multitudo invocatur, nullus exaudit. Haec igitur omnia, quae illi populo in

(*a*) Summ. *aëris*. (*b*) Summ. *adeo*.

figuram secundum carnem contingebant peccanti, nobis nunc agnita veritate, quod durius est, et secundum carnem plerumque, et secundum animam contingere approbantur; qui non secundum carnem, sed secundum spiritum iussi vivere sumus. Illi enim daemoniis immolando tradebantur ferocissimis hostibus castigandi; nos vero faciendo contra Christi praecepta, in cordibus nostris idola fabricamus, ubi non Deus, sed diabolus *idest spiritus* perversitatis ingredi delectetur. Avaritiam videlicet diligendo, mendacium, turpem sermonem, blaphemiam ex ore proferendo, perversum iudicium iudicando, viduam pupillum peregrinum et pauperes expoliando, odio frustra proximos persequendo, signa et auguria observando, calumnias diligendo, impie de coaeterna Trinitate sentiendo; declinat a nobis dominus Christus clamantibus in tribulatione, atque pertransit: quo declinante tradimur non solum carnalibus hostibus, sed etiam nequissimis spiritibus castigandi: et qui in deliciis positi, pulsando per retrodicta detrectavimus aperire ianuam mentis, verberati iam prolongantem in tribulationibus positi quaerimus eum, et invocamus. Sed nisi digne plagis castigatis non dignatur nec aurem nec praesentiam commodare, sed de longe loquitur iaculando ignea inproperii, ut dictum est, verba quae liquefaciant animam conturbatione gehennae. Sicut ait per hunc idem Salomonem: clamabatis, inquit, et non audiebatis; extendebam verba mea, et non intendebatis. Itaque et ego in perditione vestra ridebo.

Et per Isaiam similiter: numquid non est in me virtus ad liberandum, ait Dominus? Aut infirma est manus mea, ut salvare non possim? Sed veni, et non erat vir; vocavi, et non fuit qui audiret. Item per Hiere-

miam : clamavi, ait, rogans, sustinens tota die. Sed sicut mulier contempnit amatorem suum, sic plebs mea contempsit iudicium meum. Propter quam contumaciam respondetur ei in alio loco per Isaiam prophetam : cum veneritis ante conspectum meum offerentes munera, non suscipiam de manibus vestris ; et cum clamaveritis multiplicantes preces auribus meis, avertam faciem meam et non exaudiam vos, nisi in sacco et cinere paenitentes revertamini ad me. Haec est namque terribilis loquutio, quae liquefacit animam contempnentem Dei praecepta ; animam non in Deo, sed in propriis viribus confidentem ; non in Dei eruditione, sed in propria sapientia gloriantem, repudiantem verum Redemptorem mundi in patris nomine venientem, et alium deceptorem antichristum suscipientem, et serpentem egredientem de antro incredulitatis ad quaerendum Christum, quem inportunum clamantem propria voce testimoniis prophetarum, clamantem virtutibus sui cordis, sustinuit pulsatorem. Haec ergo ad omnem animam errantem et post culpam paenitentem a Salvatoris adventu usque in finem seculi licet pertineant verba, tamen ad plebem iudaicam convenire quam maxime opinamur, in ea dumtaxat multitudine quae incredula extiterat Christo, et nunc paenitendo, alieno suffragio ad Christum reverti desiderat. Quae utique lacrimabiliter demonstrat, quanta et qualia perpessa sit mala, eo quod mox pulsanti aperire contempsit, ut ait : quaesivi et non inveni illum vocavi et non respondit mihi.

Invenerunt me custodes qui circuunt * *civitatem : percusserunt me et vulneraverunt me, tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.* Quisquis igitur toto corde cre- v. 7.

* ita cod.

dendo quaerit Christum, qui est via ducens ad Deum patrem, invenit Deum. Et huic invocanti Christum in tribulatione posito, Deus exaudiendo respondit. Plebs namque sive iudaica, sive illa quae agnita veritate redemptioneque sacrosancti baptismatis nunc incredula Christo est, quaerit eum expectando venturum, sed non suo tempore quaerit. Vocat eum, sed non quando prope est. Nam quando dicitur ei per Isaiam prophetam: quaerite Dominum, dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est; et quomodo possit inveniri ostendit: derelinquat, ait, impius vias suas, et vir iniquus cogitationes suas, et convertatur et redeat ad Dominum, quoniam multum est ad ignoscendum, et miserebitur ei.

Abscondit se ergo et prolongat offensus dominus Christus animae neglegenti, quae pulsanti per saepe dicta aperire contempsit. Quo prolongante, latrones approximant animarum, qui ubi viderint desertam a Christo animam, fortes efficiuntur; sicut homicida cum absconso die tenebras viderit; et quemadmodum insidiator armatum cernit remansisse inermem; ita et daemones invalescunt in animam, a cuius adiutorio prolongatur Christi protectio. Qui inter omnes nequitias suas, magno studio ut hostes die noctuque circumientes pervigiles insidiis suis custodiunt rectae fidei civitatem, quae apostolicis muris ambitur. Unde si quempiam foris repererint (a), percutiunt, vulnerant, atque expoliant, non credendo veram carnem in Christo quae ligno affixa est, unde verus sanguis ictu lanceae fluxit; et verum Deum, qui veram animam quam gestabat, quando voluit posuit, quando voluit positam sumpsit. De qua civitate praecinit propheta Isaias, immo digito demonstravit di-

(a) Summ. *quempiam receperint.*

cendo: ecce urbs fortitudinis nostrae salvator est, ponitur in ea murus et antemurale. In quam civitatem nos suo consilio post daemonum insectationem beatus Paulus introducit dicendo: quomodo cupiam vos omnes in visceribus Iesu Christi esse. In qua nos fundari, et circumdari, exhortando persuadet archiapostolus Petrus: coaedificamini, inquit, in ipso summo angulari lapide Christo.

De qua civitate, ut dictum est, quisquis errando a fide, declinando a mandatis Dei, mox ut egressus fuerit, statim a praedictis custodibus, idest insidiatoribus, percutitur telo (a) haereticae persuasionis, viperea lingua vulneratur, retinendo ipsum venenosum dogma in corde: expoliatur vero, perdito sacrosancti baptismatis pallio, dum polluentem et execrabilem secundum deceptam susceperit animam. Et hoc ideo evenire monstratur, quia rectam fidem, aut foris egressa de civitate praedicta, male tenendo, haereticorum ore seducta; aut omnino minime credendo, non est ingressa, et daemonum praedae patuit. Per quod evidenter docemur, ut quicumque desiderat invenire Deum in assumpto homine de Maria virgine, cum apostolis quaerat eum credendo. Et quisquis cupit audire vocem eius, cum beato Philippo apostolo vocet eum, et in Christo respondebit ei, qui culpatur cur tanto tempore eum audisset loquentem in Christo, et non agnoverit (b) loquelam eius. Nam si quis hos muros egressus fuerit, haec procul dubio patietur quae praesens indicat sermo; percutitur, vulneratur, expoliatur baptismi sacramento. In quod periculum tres intelleguntur devenire personae, illius videlicet quae in superbia elata non ponendo Deum adiutorem suum,

(a) Summ. ridicule *titulo*. (b) Cod. *agnoscerit*.

sed sperando in multitudine divitiarum suarum, sive sapientiae mundanae, seu praesentium rerum, verbo Dei pulsanti renuit aperire ingressum. Alteram opinamur intellegi in haereticorum dogma dilapsam. Tertiam vero huius, quae nunc extra refugium salutare prolongata est, iudaicae plebis. Ad quam vel ad eius consimiles apostolus dicit: testis mihi est Deus, quomodo cupiam vos omnes in visceribus Christi esse.

Harum itaque personarum illius quae ad paenitentiam revertitur vox ista lamentationis intellegenda est dicentis: percusserunt me, vulneraverunt me, tulerunt pallium meum mihi custodes murorum. Quae licet daemonum saxis percussa, licet vulnerata eorum sagittis, licet expoliata praedicto pallio sacramenti, tamen ad creatoris sui servitium, ad beneficia Redemptoris, ad nobilitatem generis per paenitentiam repedare festinat, et in tantum se indignam et degenerem credit effectam, ut non audeat iam pro se fundere preces, sed filiabus Hierusalem supplicat lamentando, idest sanctis animabus, quae possunt suis precibus ad pristinum revocare animam paenitentem. Quae etiam tantam peccatorum molem considerans, ut dubia sit an et ipsae possint audire, ne forte et ipsis quaerentibus abscondatur dilectus
v. 8. offensus, ait: *adiuro vos, filiae Hierusalem, ut si inveneritis dilectum meum, annuntietis ei quia amore langueo.*

Precatur ergo, ut dictum est, ut quem ipsa iam illisa, iam amissis viribus, iam confusionibus plena invenire minime confidit, filias Hierusalem lacrimabili praece coniurat, ut ipsae dignentur intercessionibus suis lamentationem eius dilecti auribus intimare, quatinus errantem revocet, consoletur percussam, vulneratam (a)

(a) Summ. tantum *vulneratam resanet.*

suo vulnere sanet, expoliatam sua vestiat nuditate, secundum Isaiam prophetam amoris stimulo languentem ad sua dulcissima oscula propitiatus invitet. Filias autem Hierusalem caelestes virtutes omniumque sanctorum choros, ut saepe dictum est, intellegimus. Quae illius caelestis Hierusalem filiae indicantur, quae docentur per haec exemplo beati Moysi, paenitentibus sua intercessione opem suffragii ferre. In cuius intercessione cognoscitur quantum valeat sanctarum intercessio animarum, qui solus tot milia peccatorum prece sua a reatu criminis liberavit. In quo versiculo docemur, si quando anima nostra similia incurrerit, sanctorum pedibus provoluti supplicare, ut eorum precibus indulta venia, ad Christi amicitiam revocemur. Sicut haec persona cuius vox inducitur fecisse docetur. Quae tanta mole criminum se oneratam confitetur, ut etiam filias Hierusalem dubitet, suum posse invenire dilectum. Metuit enim ne forte et ipsis abscondatur nimis offensus dicendo: *si inveneritis dilectum meum, ut annuntietis ei quia amore langueo.*

Posuit scilicet similitudinem amoris carnalis, de quo turpes turpia diligendo, periclitantur, ut ostendat qua mensura debeat diligi Christus, qui animam nostram post innumera mala quae ei irrogavimus dilinquendo, quasi nutrix infantem suo aperto sinu suscipit venientem, et velut dilectam coniugem de longinqua patria desideratam amplectitur revertentem. Illud vero quod interrogant Hierusalem filiae, qualis sit quem inquiri precatur, fides eius discutitur, quomodo eum verum Deum verumque hominem suae credat redemptorem salutis. Quia nisi utrumque fuerit credendo confessa, eum invenire non potest, sicut ipse in evangelio dicit: qui me confessus

fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram patre meo qui in caelis est, idest verum hominem verum Deum: et qui me negaverit, negabo eum. Ideo
v. 9. interrogant filiae Ierusalem deprecantem dicendo: *qualis est dilectus tuus ex dilecto, o pulcherrima mulierum? qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos?*

Interrogant filiae Hierusalem in persona apostolorum vel sacerdotum, qui eorum vicarii derelicti sunt in hoc mundo paenitentem animam, qualis et cuius potentiae, vel cuius pulchritudinis sit hic qui dilectus fuerat ante culpam, et ex dilecto offensus factus est post peccatum; ut dum certa dederit eius pulchritudinis signa, et suavitatem loquelae rectam eius fidem confitendo, et suum pronuntiando errorem fidei, iam filiae Hierusalem supplicando quaerant dilectum, quem confitendo secundum symboli fidem dictavit, ut et ipsa cum eius formam recolet exponendo, amplius in eius desiderio accendatur, et doleat se tanto ac tali amatore fraudatam. Quod autem ait, adiuro vos filiae Hierusalem, et non declarat per quod adiurentur, subauditur per quicquid in tota anima, et in tota virtute, et in toto diligunt corde, eas esse adiuratas. Et ideo quasi conturbatae vim sustinentes, respondent: dic, inquiunt, qualis est quem quaeris, et invenire desideras, quia sic terribiliter adiurasti nos; per eum scilicet quo carius nihil habemus, cui Abraham nec dulce unicum pignus praeposuit, qui in decalogo in toto corde, in tota anima, et in tota virtute diligi iussus est.

Ad haec illa non solum potentiam, pulchritudinem, vel proceritatem dilecti, sed etiam omnia liniamenta
v. 10. membrorum eius describit dicendo: *dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex milibus.* Candidus quia

lux mundi est, quia sol iustitiae est illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, secundum Iohannem evangelistam, vel praeconia prophetarum. Rubicundus, quia carneo indumento de Maria virgine abstracto vestitus, ambulaturus erat in terris, miraculum etiam angelis praebiturus, levando in caelos, interrogantibus ore Isaiae prophetae: quare rubicundum est indumentum tuum? Quod maxime ictu lanceae rubricandum portendebatur. Electus vero ex milibus, eo quod a lapsu primi hominis usque ad virginis partum, unus ex milibus inventus de stirpe Adae, qui electus a Deo mitteretur ad bellum contra hostem diabolum, ne iustitia turbaretur, per quem unum hominem redimerentur milia milium filiorum Adam. De quo praedixit David: frater non redimeret, redimeret homo? In cuius electionem nulla etiam pars membrorum laude careret, nec alicuius sensus motusque obnoxii tenerentur peccato; sed diversa membra diversis actionibus sanctis, magnis laudibus, variisque virtutibus splendescunt, qui pro immensa clementia, quicquid validum, quicquid pulchrum, quicquid pretiosum inter spolia, quae de manu tyranni diaboli tulit, idest credentium multitudinem, sive in apostolis se in omni sanctorum vel martyrum turba totum glorificandum ad necem inimici suo immaculato corpori sociavit; quos pro diversis charismatum donis Spiritus sancti, diversis membris, sequentibus versiculis aptasse monstratur cum ait: *caput eius aurum optimum; comae eius sicut elatae palmarum nigrae quasi corvi.* V. 11.

In capite fulgorem deitatis signavit, quo pretiosius animae nihil debeat esse, eo quod caput Christi assumpti hominis, secundum apostolum Paulum, Deus esse

probatur, et quoniam amandus sit prae omnibus quae excogitari possunt solus Deus in toto corde, in tota anima, et in tota virtute, sicut caput prae ceteris membris diligitur; et velut aurum obrizum a cupidis regibus amari probatur, qui pro eius amore mortibus se et acerrimis bellis committere non pertimescunt, quod quantumcumque in subtilitatis laminam fuerit productum, splendidius redditur, et ductilitate sua semper crescit in maius, et nec augmentum nec detrimentum ponderis sentit; ita et deitatis potentia quanto amplius de eius volueris scrutari maiestate, tanto immensius pelagus dilatatur; et quemadmodum auri materia quocumque duxeris sua mollitia sequitur, ita maiestatis immutabilis bonitas, quantumcumque ab impiis innumerabilibus irritetur (*a*) peccatis, a sua non frangitur irascendo bonitate; sed patientiae suae longanimitate usque ad diem iudicii conversionem eorum potius quam poenam expectat. Caput ergo Domini nostri aurum optimum dixit, eo quod Deus pater caput Christi, lux dicitur, vel splendor; sive quod splendor credentibus in se fulgorem aeternae vitae donabit, ipso dicente in evangelio: iusti fulgebunt sicut sol in regno patris mei.

Comae eius sicut elatae palmarum. In comis scilicet virtutes caelorum throni, dominationesque monstrantur; quia ut retro dictum est, sicut caput decorum efficiunt comae, ita praedictae virtutes, ornamentum sunt terribilitatis et potentiae *ac* maiestatis. Elatae vero sicut palmarum comae quod dixit, docuit praedicta ministeria nunquam inclinari a sua potentia suoque officio, sed semper sublimia permanere, sicut palmarum comae semper viroris virtute tendentes in sublime elatae sunt,

(*a*) Summ. male *irridetur*.

et numquam marcoris infirmitate mutantur. Et sicut caput continere et portare comas probatur, ita et Deus qui caput est omnium, secundum apostolum, omnia portare verbo virtutis suae docetur. Nigras autem quasi corvi dicendo, latibulum secretorum mysteriorum, et magnis (a) obscuritatibus angelorum ministeria obtecta, per quos iusta exercentur iudicia demonstravit, ut ait propheta David: nubes et caligo in circuitu eius; et posuit tenebras latibulum suum; et iudicia Dei abyssus multa.

Nigrescente ergo mysterio legis divinae his qui oculos cordis caecos habent, nec vident per angelorum ministeria, honorare amicos Dei, et cruciare inimicos. Nigrae sunt comae eius quasi corvi, sicut de Aegyptiis scriptura testatur: misit in eos, inquit, iram indignationis suae, immissionem per angelos malos. Non quia mali natura sint, qui Dei implent voluntatem, sed quod illis mali et tenebrosi videntur, qui digni sunt poena. Unum enim atque idem ministerium angelorum impleri cognoscitur in eis qui vindicantur, et in eis, qui exsolvunt vindictam. Illis, qui vindictam consequuntur per angelos, comae palmarum sunt. Illis vero, in quibus vindicatur, propter terribilitatem poenarum, nigrae sunt quasi corvi. Sic factum in Aegypto, exodi lectio refert; dum Aegyptiis tenebrarum planctu in primogenitorum percussione vel in singulis plagis nigresceret dies; filiis Israël elatarum palmarum vice candescens, gaudia resonabat; secundum quod ait Sophonias propheta, diem iudicii iustis nimio candore fulgere, impiis autem magnis tenebris nigrescere

(a) Summ. *magis*.

dicendo: ut quid, impii, spectare diem Domini? Dies enim tubae, et ululatus, dies tribulationis, et miseriae, dies nebulae, et caliginis, dies turbinis, et tenebrarum dies illa.

v. 12. *Oculi eius sicut columbae super rivos aquarum, quae lotae sunt lacte, et resident iuxta fluenta plenissima.*

Oculi totius corporis duces sunt, sine quibus omnis pulchritudo corporis obscuratur, secundum ipsius domini nostri Christi sententiam dicentis: lucerna corporis tui est oculus tuus. Quibus inter omnia membra, nihil in corpore carius. Quos congrue opinor orthodoxos divinae legis soli Deo adhaerentes ad scrutanda arcana testimonia eius viros intellegi, beato concurrentes Iohanni evangelistae, qui sedulo studio, ea quae aliis sanctis clausa a saeculis fuerant, prior de Christi pectore animarum lumen attractum ostendit dicendo: in principio erat verbum, et verbum caro factum est, et habitavit in nobis. Et erat lux vera illuminans omnem hominem venientem in mundum, et omnia per ipsum facta sunt.

Hi ergo tales viri, exponendo legem divinam recte docendo, ostendunt simplicioribus et minus intellegentibus animabus imminere occultas et subreptivas insidias daemonum, et semper intendentes prophetarum, patriarcharum, vel apostolorum dicta; qui rivuli, vel flumina aut fontes intelleguntur, per quorum dicta volitantes, perveniunt ad plenissima evangeliorum fluenta; ubi meditando residentes, a tergo hostis venientis ante se proximantem umbram acumine cordis intendunt. Sicut naturae columbarum a phisiologis esse narrantur, quae bibentes in aqua, ac si in speculo ante se de longe vident post tergum adversarium

venientem accipitrem ; ita et hi qui non divitiis , non honoribus saeculi , non desideriis illecebrarum rerum insident ; sed mente et corpore super rivulos aquarum , qui sunt libri patriarcharum et prophetarum iugiter volitant meditando ; quousque de altitudine sensuum rivulorum arcana iuxta fluenta plenissima evangeliorum intellegendo , perveniant ad residendum iuxta aquae fluenta, ab omni peccati nigredine , longa purgatione omnium vitiorum, loti lacte doctrinae caelestis, iugiter residendo , accipitris diaboli de longe post se venientis ante se umbram per cogitationes sinistras prospiciunt. Quem cum per umbram de longe praeviderint venientem , de terrenis actibus sollicita mente ad astra dirigunt suae voluntatis alas. Totus enim in caelo est , qui nihil desiderat possidere in terra ; nec dignatur sedem collocare in terris , et mortalibus magnus videri. Qui in tam glorioso capite collocatus oculus meruit esse , et in candorem iustitiae, in quo creatus est, per lavacrum baptismatis semel reductus; nunquam ulterius iam vitiorum (*a*) sordibus infuscatur, nec doctrinae Christi in se per eius humilitatis exempla collatae , vel effuso pro se sanguini existit ingratus. Nam sicut ex sanguine lac effectum ubera replet , parvulis alimonia ministrando, ita sacratissimus sanguis Christi in animarum salutem conversus , et vitam tribuit sempiternam , et angelorum splendorem candidissimum refert animabus , quae societatem Spiritus sancti promeritae , unus cum Deo spiritus efficiuntur , sicut ille qui eum in specie columbae super se venientem in Iordane suscepit.

Genae illius sicut areolae aromatum consitae a pigmentariis. In singulis igitur laudibus membrorum dilecti v. 13.

(*a*) Summ. mendose *ambitionum.*

Christi, singulae charismatum donationes monstrantur; quatinus non doleat se unusquisque omnes minime possidere, dummodo unam quamlibet gratiam possidendo, in corpore Christi membrum esse mereatur; ne cupidus plures sectando, unam quam potuit perfecte possidere amittat. In genarum ergo pulchritudine intactus rutilat sanguis, qui conscientiae intrinsecus creatori integritatem servando, et foris hominibus pingendo exemplo, faciem Christi decorat. Multum enim conferunt ad Christi decorem membra, quae in se fidei et pudicitiae integritatem studiose conservant; quae simul cum his veritatis, bonitatis, mansuetudinis, patientiae, tranquillitatis, benignitatis, suavissimi odoris inviolata pigmenta intra vasculum cordis sui illaesa continent. Hae sunt procul dubio genae speciosae, quae areolis aromatum a pigmentariis apostolicis consitis comparantur. Haec enim omnia ita in unum Deum credendo servata, areolam aromatum efficiunt conservantem. In quo sit delectatio multitudinis pacis, sicut ex multis pigmentis suavissimi odoris redactis in pulverem, uno vasculo colliguntur miscenda. Qui similis cribro est cum quo frumenta in area a paleis expurgantur. Consitae, idest commixtae a pigmentariis quod ait, apostolorum labore, et arte doctrinae intellegi voluit ad hanc gloriam huiusmodi animas sublimatas, ut faciem Christi dignae sint decorare, et delectabilem odorem suo reddere creatori.

Labia eius, lilia distillantia myrrham primam. In labiis illi videntur intellegi qui vices Christi agunt in terris, quibus ligandi et solvendi tradita est potestas; qui ore Christi prolata iussione, iuste peccantes alligant condempnando, et iuste paenitentes reconciliando, con-

dempnationis vinculo solvunt; qui sine personarum acceptione omnifaria veritate subnixum proferunt verbum. Qui praeter lilii candorem iustitiae, et castà eloquia, nihil in conversatione demonstrant, nihil praeter sanam doctrinam, et ea quae ad Dei respiciunt laudem, ex suo proferunt ore; qui sapientibus, quasi liliorum odor, indefessam delectationem, et animae medicinam ministrant, insipientibus autem velut myrrha amara sentiuntur. Sed cum eius suco ab insipientiae fuerint infirmitate curati, laudant admirantes et ipsi tantae medicinae de liliis myrrham manasse, quae viventia corpora doloribus intrinsecus sanat, et mortua a corruptione vermium illaesa conservat. Ita et memorata doctrina, et in praesenti saeculo ab illecebrosis languoribus obsita curat, separat, et prolongat, sanitatem animae conferendo, et in futuro iudicio a verme poenarum conservat.

Manus eius tornatiles, aureae, plenae hyacinthis. Manus v. 14.
Christi illos opinor intellegi, quibus potestas eiciendorum spirituum immundorum indulta est. Qui fulgorem purae conscientiae mentis Deo (*a*), et in conversatione hominibus, torno praecepti tam limpidati resplendent, ut nullus in eis pallor sinistrae conscientiae resideat, qui diabolo in pervasis corporibus tribuat potestatem. In manibus enim opera virtutum, quae diaboli vires enervat intellegitur, per quam elisus dimittit animas vel corpora, super quae ut leo praedam incubans obtinebat. Per quos *fit* habitaculum Spiritui sancto, in quibus corporibus sibi domicilium fecerat inimicus. Per quos quasi per manus sanitates diversarum infirmitatum Christus operari probatur. Nam sicut inimicus sua membra fecerat impios mundana persuadendo, ita et Christus sua

(*a*) In summ. deest *Deo.*

membra fecit iustos veritatem docendo ; pro quibus petit patrem dicendo : volo ut sicut ego et tu unum sumus , ita et isti in nobis unum sint ; quos pro diversis virtutibus vel possibilitatibus diversis, sponsae eius comparat membris. Credo simul et illos intellegi manus , qui longanimitatis robore semper consistunt , et pervigili cura de saxosis mentibus gemmeas animas per momenta excludunt. Quas velut hyacinthinas gemmas per eos plenis manibus Christus cotidie cum magno gaudio offert patri. Qualis erat illa manus quae dicebat de aliis manibus: amplius illis, inquit, omnibus laboravi. Qui ut ostenderet sicut manus sine corpore , ita nihil posse fieri bonum sine Christo : non ego solus ait , sed gratia Dei mecum.

Haec ergo talis anima digna est quadriformi laude extolli , ut et manus Christi intellegatur , et aurea manus , et torno examinationis praecepti decorata manus, et plena pretiosis hyacinthinis gemmis. Manus , quae «semper mortificationem Christi (a)» circumferendo, plena est gemmis; et suo sermone, et vitae exemplo lucrifactas animas de lapideis nationum montibus praeparat Christo , offerendas patri Deo ad caelorum ornatum , eo quod hyacinthus praeparans interpretetur. Hae sunt utique praeparationis gemmae, quibus gloriosae manus plenae laudantur ; quae in corpore positae exhortatione sua praemiserunt ad caelorum thesauros , saepe dictas pretiosissimas gemmas ; et post exitum corporis usque ad diem iudicii, scriptis suis cotidie praeparare non cessant. Nam quomodo eorum qui contra auctorem vitae scripserunt blasphemias , magicarum artium inventores , ante se praemiserunt deceptorum animas , quas gehen-

(a) Desunt verba haec mendose in summ.

nae pabulum praeparaverunt, et post se cotidie attrahunt praeparatores suis tormentosis scriptis; de quibus ipse Paulus ait: sunt quorumdam hominum peccata praecedentia ad iudicium, quaedam autem subsequuntur; similiter vero et facta bona; ita et eorum opera qui manus Christi intelleguntur, et vivi et mortui, per supradictas animas Deo patri offerendas Christo cotidie praeparare noscuntur.

Venter eius eburneus distinctus sapphiris. Venter conceptaculum escae est, ubi totius corporis substantia congregatur. Ebur ossa sunt pretiosa elephantina paene rationabilis bestiae. Sapphirus gemma regalis est, cuius nomen interpretatur speciosus, sive egregius, in quo illi intelleguntur, qui licet alios docere suo sermone non studeant, cibum tamen animarum Spiritum sanctum vitam conferentem, quem suscipiunt renascendo per sanctam conversationem iugiter intra se pacis silentio clausum conservant, quorum vox est per Isaiam prophetam: a timore tuo Domine in ventrem concepimus spiritum salutis tuae. In quibus ita residere sermo Dei vel Spiritus sanctus delectatur, sicut consules in throno eburneo. In quibus dum secretas animarum divitias reconditas per aenigmata ostendisset, nec martyrii gloriam silentio praeteriit eboris in eis decorem, fortitudinem, et imputribilitatem demonstrando. Ipsi sunt enim pretiosa et imputribilia ossa, quae numquam contrita in favillam oblivionis convertuntur. Sicut de impiorum memoria propheta testatur dicendo, periit memoria eorum cum sonitu, sed illaesa in perpetuum permanent ad bonorum memoriam; de quibus propheta testatur: Dominus custodit omnia ossa eorum, unum eis non conteretur. Qui super omnem gloriam retrodictam distincti,

idest picturati gemmis , integritatis sapphiro praedicantur : qualis illa multitudo sacrato numero distincta , beato Iohanni ostensa in monte Sion , cum agno ambulans centum quadraginta et quattuor milia signatorum.

Sicui tamen ipsum libellum recipere placet , quorum opinor cum signo fidei hoc esse maximum ac laudabile signum , ut angelicum signum integritatis, quod detulit nascendo in mundum, intactum reportet egrediendo de mundo ; qui inter ceteras sanctimoniales laudes , materia virginitatis , ebore et sapphiro veritatis , constructa in eis speciosa egregiaque sedes Spiritui sancto laudantur dicendo: hi sunt qui venerunt de tribulatione magna , et laverunt stolas suas , et candidas eas fecerunt in sanguine agni , et cum mulieribus non sunt polluti , virgines permanentes , et in ore eorum non est inventum mendacium , nec dolus. Ecce speciosus venter integritatis veritatis incorruptae , et in martyrii gloria regalibus gemmis distinctus ; digni namque qui egregius eburneusque castimoniae gemmis distinctus speciosi formae pro filiis hominum venter intellegantur , qui in se ex omni parte gloriosam ostendunt, veramque imaginem creatoris. De quibus, et procul dubio dicitur, quod ipse commemorat Christus: Beati ventres, qui non non genuerunt. A quibus utique nunquam non peregrinatus est sanguis , sed occultus in suis sedibus usque ad corporis finem resedit. Dignae igitur animae quae triformi laude extolli merentur , quae non ostentationis scientiae studio , sed obstaculum peccato ponendo, thesaurus factae sunt divinorum eloquiorum , venter Christi eburneus , tolerando scilicet pro iustitia durissimas passiones , eburneus venter effectae , et in sapphiris speciosis egregiisque praedictis castimoniae gemmis distinctus.

Crura illius columnae marmoreae, quae fundatae sunt super bases aureas. Crura igitur tanti corporis illi mihi videntur intellegi, qui se humiliando tantae efficiuntur fortitudinis, ut omnia membra capitis, totumque corpus ecclesiae subvehant sicut ipsius vox per prophetam praedixit: super quem requiescam, nisi super humilem, vel mansuetum, et quietum, et trementem sermones meos? Qui veram perfectamque philosophiam Christi inconcusse obtinere noscuntur. Qui tempestate daemonum per quamlibet tribulationem non incurvantur, quos a caritate Dei neque fames neque gladius neque ullum periculum separat. Nam sicut crura, si sanissima fuerint, totum pondus corporis portant; ita sapientes gravissimi et vere philosophi viri, sua moderatione patientiae varias ecclesiae impugnationes supportant, et suo exemplo infirmiores etiam titubantes, et in periculis lapsos, inclinatos superbos de praecipitio mortis revocant, et super humilitatis basem stabiliunt et confirmant. v. 15.

Illa ergo crura laudantur, quae columnarum robur, et marmorum decorem, et illius petrae in se imitationis similitudinem continent, de qua dixit apostolus Paulus filios Israhel in deserto potatos, sicut ait: bibebant de sequenti eos petra, petra autem erat Christus. Quae habent invisceratam fortitudinem patientiae, veritatis, contemptum rerum praesentium, et cetera quae relucebant in Christo, cuius fortitudinem ipse malleus principis mundi miratur interfector Pilatus. Quae tamen columnae, ut nobis a viris antiquissimis et perfectis discendi quae bona sunt aditus panderetur, super bases aureas fundatae laudantur. De quibus basibus opinor esse, Abel, Seth, Enos, Noë, Abraham,

Isaac, Iacob, Ioseph, Iob, Heliam, Helisaeum, Danihelem, eorumque consimiles, qui vere per bonum naturae aureae, per humilitatis planitiem, et stabilitatem mentis bases intelleguntur; quae nulla violenta manu de sua quadrata fidei intentione potuerunt moveri, sed perstiterunt in suo vestigio sanctitatis, unum verum Deum colendo, sicut fuerant ab artifice Deo ad exemplum omnium gentium collocatae, ut super earum exemplum etiam praedictae columnae marmoreae fundarentur. Quae ideo aureae, quoniam patientia in eis, quae toto mundo refulsit, laudatur. Ideo aureae quia, sicut aurum de squalido luto, pretiosa materia inter impias nationes emicuisse probantur. Ideo aureae quoniam si quid de istius turbulentis saeculi pallore infuscationeque peccati contraxerant, camino tribulationis decoctum est et colatum. In quarum animarum fide fundati quique fortissimi viri sunt, qui crura speciosi corporis Christi, et columnae fortissimae demonstrantur.

Species eius ut libani, electus ut cedri. Libanum iam saepe diximus odoris incensum, altaris limpidissimum thus. In quo macula nulla est interpretari, quod a summo pontifice super hostiam pro peccato oblatam, et holocaustum idest totum combustum, quod peculiare Deo erat saarificium iubebatur imponi. Quae duo hostiae velut peculiare sacrificium intelleguntur Deo. De ea igitur quae pro peccato offerebatur, summis pontificibus masculini sexus edendi copia est permissa. De illa vero, quae holocaustum appellatur, nulli contingere indulgetur. Quae utique congrue in specie Verbi carnefacti referenda intelleguntur. Alterum quod pro peccatis humanae naturae a principibus sacerdotum super altare crucis, licet nescientibus, ut libanus odor suavitatis im-

ponitur. Quae hostiae sacerdotibus per sacrum lavacrum effectis, qui nihil in se femineae conversationis, sed totum masculinum constrictumque continent in mente, iubentur edere in eius corporis sacramento. Alterum vero, quod singularis hostia suavitatis Deo patri effectum est.

Est ergo species sicut libani, nihil de contagione peccati, conversando inter impios et peccatores, contrahendo. Cuius opera nihil quod caelorum virtutibus displiceret, sed omnis actus eius sacrificium omnipotenti Deo patri acceptabile portendebat. Sicut species libani quae thus interpretatur soli Deo, ut saepe dictum est, in odorem suavitatis incensum ponebatur, de qua opera praedicit propheta: speciosus forma prae filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis. Et alius propheta sic ait: obstupuerunt super eum multi, sic gloriosus erat aspectus eius inter filios hominum! Quae species utique ad opera respicit sancta, quae decorum vel speciosum in conspectu Dei reddunt amplectentem se. Quod autem ait electus ut cedri, immobilem patientiam vel humilitatem eius, per quam dolus non est in ore eius inventus praedici videtur; per quam eum exaltatum inter omnes sanctos consortesque eius vel electos cedros, reges, prophetas vel apostolos demonstrat. Confirmante de eo magistro gentium Paulo: humiliavit se, inquit, factus oboediens usque ad mortem crucis. Propter quod Deus illum exaltavit, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen; ut in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, et infernorum. Quae electio non ad verbum singulare patris, sed ad omnem electum ex milibus assumptum de multitudine, convenire probatur. Qui inter omnes homines solus electus inventus est plenus veritate. In quo pater

mendacii nihil reperiret suum temptando ; qui inter omnes iustos fortissimus proeliator , qui aculeum mortis confringeret solus electus est. Cuius victoriae exaltatio , ut cedri inter myrices , caelorum virtutibus singulare miraculum praebuisse monstratur. Porro autem electio eius ideo cedris est comparata , quia cotidie in augmentum corporis sui , quod est ecclesia , crescit ; sicut cedri arbores semper crescere augmentarique dicuntur : ut ait propheta , iustus ut palma florebit *, et sicut cedrus , quaa est in Libano multiplicabitur.

* cod. *floriet.*

v. 16. *Guttur illius suavissimum , et totus desiderabilis : talis est dilectus meus , et iste est amicus meus , filiae Hierusalem.* Guttur domini nostri Iesu Christi illi mihi videntur intellegi , qui ab omni mundiali negocio se ita prolongaverunt, veram philosophiam arripientes, ut non opera hominum , non felicitates brevissimi temporis , non clades et miserias mortalium , non turpia verba , non impia lucra , non cachinnos risus stultitiae , similes ardentium spinarum strepitibus, sed semper melliflua eloquia Dei eorum guttur meditando , suavissimum guttur effecti sunt Christi. Qui ne daemonum guttur efficerentur, malorum hominum acta loquendo, relictis urbibus deserta petentes ab hominum consortio migraverunt, prophetarum exempla sequentes, Heliae, Helisaei, et Iohannis Baptistae , per solitudines et speluncas petrarum oberrantes , ne impiorum hominum errore participarentur in urbibus. In quibus nullum officium huius mundi voluptas , sed totum obtinet Christus. De quibus non est dubium dixisse apostolum : nam qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis. Qui omnes actiones corporeas omittentes , solum se , indefessis laudibus creatoris instando die no-

ctuque, suavissimum guttur Christi praebuerunt. Cum enim nihil aliud quam laudes hymnorum, et exultationes Dei eorum resonant fauces, desiderabile suavissimumque angelis et hominibus totum in se Christi corpus efficiunt: dum nihil in se triste, quod displiceat maiestati, sed totum quod plenum sit gaudium Deo et angelis continent. Nulla igitur causa facit amaros et exosos homines nisi lata possessio cum suis amatoribus peritura, et nulla alia causa facit suavissimos et desiderabiles Deo et hominibus sanctis, nisi parva vel contempta possessio mundi. Et ideo totum desiderabile efficit corpus Christi, is qui guttur per supradicta efficitur; dum vident homines opera eius bona, et glorificant patrem Deum, quia totum se omnifarie suavissimum reddidit omnia contempnendo.

Exposuit ergo interrogata a filiabus Hierusalem paenitentis persona per singula membra pulchritudinem Christi; caput eius ad deitatis fulgorem referens, et cetera membra ad electorum apostolorum gloriam coruscantem; per quod edocetur, ut si quando anima quolibet errore vel delicto decepta fuerit, et veniam peccatorum cupierit promereri, verum Deum verumque hominem in Christo creditura est confitendo; et omnem hominem qui secundum magistri Pauli sententiam Christum induit, et renascendo os de ossibus, et caro de carne, et membrum de membris eius effectus est, tamquam se diligere, et immaculatum fieri desiderare, optare, et credere edocetur, sicut supradicta singula membra Christi diversis laudibus extollit, et diversis pretiosis materiis comparavit. Nam si quis diligere se profitetur Christum, et praedicta non diligit membra, mendax est. Quis enim unquam quolibet amore diligit

quempiam, et aliquam partem corporis eius vult deperire? Aut non eum magis omnibus liniamentis membrorum vult sanissimum et decorum semper durare?

Illud vero quod dicit supradicta persona: talis est dilectus meus, et iste est amicus meus filiae Hierusalem; hoc vult intellegi, quod ipse sit vere dilectus et amicus Christi, per quem Christus diligitur; qui se per supradictam philosophiam contempnendo mundum cum pompis suis suavissimum exhibuerit guttur eius. Hic est, inquit, dilectus meus pro mea dilectione mortuus, verus homo; et iste est amicus meus pro mea glorificatione resurgendo a mortuis, verus Deus. Hunc utique paenitentis persona ex dilecto dilectum suum diligendo effectum, et amissas amicitias eius, per lacrimas repa-
* ita cod. rasse testatur. Nam quae letali somno expressa*, et deliciis resoluta pulsantem audire contempnendo perdiderat, fatigata quaerendo per devia afflictionis itinera, inter lilia continentiae et castitatis pascentem invenit. Primum enim cum interrogassent filiae Hierusalem, quarum officium est pro paenitentibus supplicare, qualis esset dilectus ex dilecto per offensam promulgatus,
* ita cod. ut scirent, an domino Christo vero Deo, an alio* alicui desideret suum nuntiari amoris languorem, eo quod multis sint errantis animae adulteri vitiorum spiritus, dilecti, vel amatores, quos nimio odio execrantur filiae Hierusalem, idest sanctorum personae, eius illa per singula membra pulchritudinem exposuit paenitendo.

v. 17. Nunc autem interrogant quo abiit, inquiunt, *dilectus tuus o pulcherrima mulierum? Quo declinavit dilectus tuus, et quaeremus eum tecum?* Ne forte non credat eum de cruce in paradisum inducendo confitentem latronem abisse, deinde in inferos, inferni carcere tru-

sas animas reddendo superius declinasse, sed quasi phantasma in aëra lapsum ut asserit impius Manichaeus. Ubi vero agnoscunt confiteri vel credere eam haec, quae evangeliorum nunc sermo testatur, et pulcherrimam appellant, et pariter se ad quaerendum pergere pollicentur, respondente ea: *dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatis, ut pascatur in hortis et lilia colligat.* Cap. VI. 1. Descendit utique cum trophaeo victoriae de altitudine crucis in hortum suum paradisum, qui clausus fuerat per Adam, ut pascatur ibidem primum laetitiae fructum salutem confitentis latronis, ubi areola aromatis una confessio fidei multa merita animarum multis tribulationibus acquisita, complecti ostenditur; quas de regione inferni ereptas aggregavit ab inferis resurgendo. Quicumque enim sanctorum ante eius adventum extiterat, tribulationibus et aerumnis subiacuisse leguntur, per quod laetitiae horti eorum animae sunt effectae. De quibus nunc ait, ut pascatur in hortis, et lilia colligat; in quibus hortis eum pascentem invenit, utpote agnum, et multitudinis in unam fidem vel caritatem glutinatae, oratico confesssionis animarum, ut regem, delectari odore; inter quas animas, in quibus hortis, pro cuius meritis, liliis comparatas credo propter candorem castimoniae, elegit nimiam delectationem inesse manibus, quasi sponsus aggregat conservandam. De quibus hortis per Hieremiam praedixit Spiritus sanctus: erit, inquit, animarum eorum, idest credentium Deo caeli, sicut hortus irriguus. Et de quibus liliis item pronuntiatum est, talium animarum gloriosam dilectionem per Isaiam: eris, inquit, corona gloriae in manu Domini. Et alius huic similiter: anima mea in manibus tuis semper, et legem tnam non sum oblitus.

Unde ergo evidenter docemur, hortum intellegi diversarum credentium Christo nationes, quas sua doctrina per apostolos excoluisse monstratur; in quibus hortis animas lilia appellari opinor, quae hoc in se magno studio servant, quod contulit natura nascendo, idest integritatem per quam ipse Christus apparuit mundo; quae simul humilitatis et fidei vel contemptum praesentium rerum in se continent suavitatis odorem; quae legem eius indesinenter meditando nunquam obliviscuntur; quae eum imitantur in omnibus in quibus conversatus est et docuit super terram. Has pro liliis in manibus gestat; inter has absconsus latet animae peccatrici sive a fidei tramite declinanti, sive incredulitati iudaicae; inter quas eum invenit, eas imitando, anima paenitentis; ibi eum talia diligendo reperit; ibi ei repropitiatus apparuit post offensam; ibi eam iam dignam suis alloquiis fecit; ibi eam reparata pristina pulchritudine, quam peccando amiserat, collaudat; ibi filiae Hierusalem caelestis, quae est mater sanctorum, quarum est magna laetitia in conversione paenitentis, invento communi gaudio perfruuntur, ut cuius foeditate offensus declinaverat, nunc eius pulchritudinem admi-
v 3. retur dicendo: *pulchra es, amica mea, suavis et decora sicut Hierusalem, terribilis ut castrorum acies ordinata.*

Pulchritudo animae in lenitate morum, et suavitas in munditia cordis ostenditur; decor autem in amore pacis monstratur, eo quod Hierusalem visio pacis interpretatur. Terribilitatem vero eius in veritatis et castimoniae fiducia docuit permanere, quia intactae veritatis castimoniaeque armis accincta anima, non solum nihil metuit in procinctu (a) contra hostes suos, sed etiam

(a) Summ. vitiose *praecinctu.*

terribilitatem falsiloquis et incestoribus sua praesentia incutere comprobatur. Acies enim ordinata est contra diaboli iacula, veritatis et castae conscientiae lorica pectus armatum. Quamvis igitur aliorum vitiorum anima mole prematur, si supradictis armis fuerit communita, nullius mortalis perfacile potentia deterretur. Quae cum magna in omnibus sint, tamen in his quam maxime, qui ecclesiae praesunt, gloriosum obtinent locum; in quibus triformis castitatis vigor sanae fidei, recti iudicii, et corporis pudicitia terribilitatem adversariis, sicut castrorum acies ordinata, ostendit.

Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt. v. 4.
Sunt namque oculi nequissimi in anima errante a notitia creatoris, qui perversitate doctrinae diaboli strambi effecti lucem Christi non recte intendendo, totum corpus et animam tenebrosam efficiunt. De quibus in evangelio dicitur: si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Quibus oculis eum intendit pulsantem ianuam mentis suae, quando offensus avolaverat ab ea; et incidit in latrones dum quaerit eum, quos dixit custodes murorum. Sive ergo localem credendo eum, opinetur esse aliquem locum quem Christus ignoret, sive adimat ei incarnationis mysterium, nequissimis oculis eum intendit, sicut illi quos propheta detestatur dicendo: pupillum et viduam occiderunt, et advenas interfecerunt, et dixerunt, non videbit Dominus, nec intelleget Deus Iacob. Seu iudaicae plebis inducatur persona quae adhuc non credit Christum in carnem venisse, et secundum Hieremiam prophetam Deum in terris visum venisse in Christo, cum hominibus conversatum; monetur utique huiusmodi persona post errorem facinorum

reversa ad notitiam creatoris, ne eum illis oculis intendat, quibus eum solum hominem inter latrones pendentem in cruce nequissimis oculis intenderant crudelissimi interfectores. Sed illis se oculis intendi desiderat Christus, de quibus dixit apostolis: beati oculi qui vident quae vos videtis; quibus utique extrinsecus homo videtur, intrinsecus intellegitur Deus. Non igitur personarum eum acceptio fecit avolare, sed animae male vivendi voluptas. Ubi enim recte credendo, simplicitatis obtutibus aspicit anima creatorem, simplicitatis columbarum eius oculi comparantur oculis. Et non dicitur ei: averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt; sed dicitur: ostende mihi faciem tuam, quia decora est. In hac autem persona, quae pulsanti non aperuerat, soli oculi qui aliquando non recte videbant redemptionis humanae mysterium, iubentur averti. Alia vero membra in ea plebe, capilli, dentes, et genae laudantur, hoc est illi qui per bona opera decorant ecclesiam, sicut sequitur dicendo:

Capilli tui sicut greges caprarum, quae apparue-
v. 5. *runt de Galaad. Dentes tui sicut greges ovium, quae*
ascenderunt de lavacro, omnes gemellis foetibus, et
v. 6. *sterilis non est in eis. Sicut cortex mali punici sic ge-*
nae tuae, absque occultis tuis. De his quidem membris iam retro, prout Dominus donavit, in alio diximus libello. Sed ne in totum videamur praetermittere praesentem locum, capilli huius plebis quae post offensam ad dilecti sui gratiam per paenitentiam revocata est, et post nuditatis foeditatem ad pristinam pulchritudinem, illi intelleguntur in ea qui non sermone scientiae, non continentia ieiuniorum, non castitatis gravitate *commendantur*; propter quod caprarum gregibus lascivis, levibusque animalibus comparantur; sed

sola in eis credulitas rectae fidei et misericordia (*a*) iustis laboribus laudatur, eo quod ministris Dei impertiendo solatia, ecclesiam Christi decorare probantur; eo quod non dicit eas, quibus eius capillos comparat, ascendisse de monte Galaad, sicut retro in eo loco ubi de ea plebe tractatur, quae non est ad vomitum reversa peccati, sicut nunc de hac, de qua sermo est, intellegitur factum; sed dicitur, capilli tui sicut grex caprarum, quae apparuerunt non de monte, sed de Galaad. Inter ascendere enim et apparere multum distat; nam secundum geometricae disciplinae formam vel numerum, ascensio in tribus dividitur partibus, longo lato et grosso; apparitio autem in duobus tantum longo et lato, quae nimiae tenuitatis plusquam aranearum tela attenuata monstratur. Unde ergo datur intellegi, illos qui ascendentibus capris (*b*) comparantur de monte Galaad esse, qui ab inferiore sensu carnali ad superiorem spiritalem, quasi retorti in plectam, velut capilli in capite sponsae ad Trinitatis notitiam et intellegenda spiritalia sacramenta sublimantur, eo quod Galaad acervus transmigrationis vel testimonii interpretatur. In his nempe talibus sedit acervus testimonii; in illis vero, qui apparentibus de Galaad capris comparantur, transmigratio testimonii, in quibus longitudo et latitudo, novi et veteris testamenti credulitas vix tenuiter apparet; quibus sufficit novum et vetus credere testamentum, quod Christum promisit, et quod Christum ostendit apparuisse in terris; qui etsi peritiam tantae scientiae minime fuerint assecuti, quo unius deitatis potentiam in tribus possint coaeternis approbare personis, sufficit fides.

(*a*) Summ. absurde *mina*. (*b*) In summ. deest *capris*.

In dentibus vero hi de plebe iudaica qui loti sunt sacro lavacro, et tonsa ab eis est veteris consuetudo peccandi in Christo, et ex nigredine facinorum candidi fide effecti laudari intelleguntur; qui ex luporum avida feritate humilitatem Christi sequentes, mansuetis ovibus comparantur cum dicitur: *dentes tui sicut greges ovium, quae ascenderunt de lavacro*. Qui propter acumen boni ingenii, et verbum Dei ruminando, et robur tolerandi propter Christum iniurias, fortissimi dentes ecclesiae nuncupantur, propter innocentiam autem vel patientiam ovibus similantur; de terrena vero et caeno demersa consuetudine vitae praesentis sive ad baptismi gratiam, sive ad meliorem conversationem conversi ascendere collaudantur; qui mentis intrinsecus Deo placitae, et corporis actionibus bono exemplo sanctitatis, gemellos generant foetus. Ut apostolus virginem laudat quae corporis et spiritus sanctitate refulget, sicut in praesenti nunc ait: *omnes gemellos foetibus, et sterilis non est in eis*. Illa procul dubio beata est anima in grege Christi, quae non inanibus verbis corrupta hominibus gestit videri, sed fructus mentis sancto Spiritu seminante generat Deo; in quibus omnibus bonis operibus illud quam maxime credendo concipit, praedicando pariter ab uno vero Deo omnium creatore novum et vetus testamentum manasse.

In genarum autem pulchritudine eos intellegere possumus, qui lapsi post baptismum, luxuriae maculis imaginem in se foedaverant creatoris; mundati vero lacrimarum lomento, per paenitentiam ad pristinam pulchritudinem reformati, faciem ecclesiae pulcherrimam reddunt. Qui ideo cortici mali granati comparantur, quo delicata grana contecta servantur, et

in multis medicinae gerit medelam ; quoniam lapsus sui metu vel gemitus vel cautelae exemplo, alios qui asperitatem paenitentiae laboremque ignorant, continent a peccato, aliis autem iam aegrotos suo exemplo medentur huiusmodi. Absque occultis tuis quod ait, pulchriorem docuit castitatis cultorem in intrinsecis mentis Deo decorem gaudii praeparare, omnibus turpissimis cogitationibus foris exclusis ; propter quod hominibus conversationis suae angelicum speciosumque ponit exemplum. Illa enim quae occulta sunt hominibus bona, tam magna apud eum probantur, ut comparationem excedant ; et ipsa sunt sola quae solum habere probantur laudatorem et iudicem Deum.

Hae ergo tales animae, quae per satisfactionem ignorantiae, et innovationem vitae praeclarae, genarum loco sanctae verecundiae rubore decorant ecclesiae faciem, pro muro ostenduntur esse exemplo vitae illustris aliis animabus delicatis, et nullo tempestatis crimine laesas, cortici mali granati eas assimilando, qui ab iniuria laesionis suavissimos fructus occultant ; qui omnem austeritatem, quae etiam medicina est, ostentant, ne videantur ab hominibus gloriam consectari ; et omnem suavissimum Deo sanctimoniae fructum occultant, implentes illum psalmographi versiculum dicentis : omnis gloria eius filiae regis ab intus ; qui per veram patientiam et firmissimam humilitatem et iustitiam, pro fratribus morti subcumbere parati, veram in se Christi imaginem expresserunt. In genarum enim pulchritudine virginitatis pudicitiam, ut saepe dictum est, intellegitur refulgere ; quo bono nec ista expers est plebs, quae per paenitentiam absconsum invenit Christum. Huic utique pomo castimoniae assimilatur quod Christus, qui arbori malo granato comparatur, nascen-

do per castam virginem gignit. Et quia per ipsum creata sunt omnia, non incongruum est angelorum naturam in cortice mali granati per aenigmata nominatam opinari. Nam simile est quod ipse Christus huiusmodi promisit: in resurrectione, inquit, non nubunt neque nubentur, sed erunt sicut angeli in caelo.

Et quod praesenti versiculo ait: *sicut cortex mali punici genae tuae*; quemadmodum enim ut saepe diximus fructus mali granati cortice continentur, ita animae credentium Deo angelorum sanctorum custodia, qui sunt virtutes et potestàtes omnipotentis Dei, ab impugnatione et insidiis daemonum velut clausae communiuntur. Et ideo inveniabile erit iudicium, quia doctrina salutis sicut aqua maris semper inundatus est mundus; unde non defuerunt exempla bonorum, adiutoria divina, et defensionis angelicae nobis etiam nescientibus ingeruntur; et haec omnia creatoris largitas confert, ne peccemus. Et quia persuadente diabolo labimur in culpam, remedium paenitentiae praestitit post peccatum; quae quantum valeat, licet in multis evidentissime doceatur, tamen praesenti loco luce clarius demonstratur, ubi pulsanti, vocanti, trahentique dum non commodat voluntatem Spiritui sancto, declinavit huiusmodi animam atque transivit contemptus; et subducta defensione, passus est eam percuti, vulnerari, itaque nudari; et tamen post satisfactionem, in earum gloriam revocatur, quae imaculatae sunt velut columbae. Iusti enim vita beata est, sed occulta. Paenitentia autem peccatoris diabolo luctum, et angelis sanctis magnum praeparat gaudium, Christo domino nostro sui adiutorii dextram porrigente, cui est gloria in saecula saecula saeculorum. Amen.

FINIT LIBER OCTAVUS.

INCIPIT LIBER NONUS.

Sexaginta sunt reginae, et octoginta concubinae, et adu- Cap.VI.7.
lescentularum non est numerus. Una est columba mea, v. 8.
unica est matris suae, electa est genetricis suae. Viderunt eam filiae, et beatissimam praedicaverunt; reginae et concubinae, et laudaverunt eam.

Licet omnis scriptura divinitus spirata sacris mysteriis sit involuta, tamen praesens locus tanta nube textus est, ut nisi ipse sermo Dei patris omnipotentis, qui haec scribenda dictavit, deprecatus adfuerit, et ipse nobis illuminare dignetur, quod ipse sacramenti caligine texit, hebes erit sensus noster et sermo. Obsecranda ergo est Christi redemptoris insuperabilis pietas, ut nobis elinguibus primo in loco aperire dignetur, quid sibi sexagenarius numerus et octogenarius velit; deinde quae sint reginae, quae concubinae, vel quae sint filiae, aut quae adulescentulae, quae numero carent, vel quis earum rex et dominus cognoscatur, nec non quae sit illa unica matri et electa genetrici suae tantis laudibus elevata. Vigilanter ergo intendat diligens lector numeri rationem minime posse liquere, nisi eorum sententiis fuerit terminatum, qui omnia numero, pondere, et mensura constare, asserere sunt conati.

Non igitur videatur sanctae religioni contrarium, si in paucis praedictorum sequamur sententiam, qui a creatore susceptam sapientiam, sibi et non donanti deputando, stulti sunt reputati; qui Dei providentia, si qua bona nobis dixerunt, et tamen, ut dictum est ab antiquis, sibi vixerunt; in quibus si quippiam nostrae religioni aptum repperiatur, id ut aurum de luto colle-

ctum, velut pretiosissima gemma de stercore ad dominicum thesaurum reportatur, inter quos geometrica et arithmetica vel dialectica ars certis in causis non est ab ecclesia repudianda, quibus et obscura per numeri rationem monstrantur, et occulta falsitas verisimilibus declaratur. Nam primum iudicium Salomonis, ubi duabus mulieribus altercantibus, necato filio unius sine teste, interitum minando viventi, repperit veritatem; et ubi Ioab magister militum David pro Absalon filio eius instruit mulierem, cuius sermonibus lacrimosis ad pietatis indulgentiam inclinaretur David rex; et paene omnes domini nostri Iesu Christi altercationes cum Iudaeis, dialecticae conclusiones probantur, in loco illo quam maxime ubi de baptismo Iohannis, et de adultera lapidanda, vel de censu Caesari reddendo interrogatur. Disciplina autem geometricae et arithmeticae artis mensura et numero omnem creaturam docet constare, de quibus quia omnis sapientia a domino Deo est, aliquanta videntur divinis litteris interserta, secundum illud prophetae: verbum, quod mandavit in mille generationes. Vel illud apostoli, quo adhortatur auditores suos comprehendere de mysterio crucis, quae sit altitudo, longitudo, latitudo, et profundum. Et illud: habeo, inquit, quinque verba, quae loquar vobis in ecclesia. Et multa his similia inveniuntur in libris divinis, quibus per numerum declarantur mysteria.

Sunt autem apud supradictos alii divisibiles numeri, alii indivisibiles, alii inter multas divisiones secantur, alii in unam. Nec illud vacuum opinandum est, quod in aedificatione arcae iubet Deus ad Noë numero vel mensura eius crescere constructuram. Similiter in Hiezechiele propheta ubi figuram constructionis Hie-

rusalem vel templi iubetur describere, numero ac mensura legimus omnia, sicut in figura esse patrata; et multa his similia curiosus lector inveniet in libris divinis. Primum vero, ut dictum est, iudicium Salomonis, dum adulescens adhuc regnare coepisset, de duobus mulieribus altercantibus de filio interfecto unius, dialecticae argumentationis occulta veritas populis demonstratur. Disciplina autem artis geometricae et arithmeticae, altera numero, altera agit mensuris; et ita esse cognatae probantur, ut una sine altera stare non possit. Et haec mensura et numero omne quod est, docent constare; et sunt apud eos, ut dictum est, numeri divisibiles, et indivisibiles. Sunt scilicet qui in duas partes secati aequas partes ostendunt, ut II, IV, VI, vel VIII, XVI, XX, XXXX, LX, LXXX. Indivisibiles vero sunt apud eos III, V, VII, IX, vel omnes qui divisi iterum secati in partes separes sunt. Et sunt certi numeri, qui unam divisionem recipiunt, ut sexagenarius. Sunt qui III, ut quadragenarius. Sunt qui VII, ut octogenarius. Sed longum est per singulos currere; sufficiat autem hos numeros tangere, qui in hoc cantico habentur in manibus, in quibus Spiritus sanctus ore Salomonis mysteria signat.

Sexagenarius ergo, ut diximus, numerus apud eos non recipit amplius quam unius divisionis; octogenarius vero VII. sectiones, ut deni octies demonstrentur; millenarius autem numerus apud eos solidus indivisusque et unus subsistit, qui unius deitatis tenet figuram, a quo sexagenarius numerus generatur, qui reginarum nobilitatem ostendit. De quo duo indivisibiles numeri nascuntur, novi et veteris testamenti figurantes imaginem, in quibus cohaerentes animae in toto corde reginae efficiuntur, in quarum medio rex Christus con-

sistit. Et sicut ipse rex et dominus dicitur a regendo et dominando caelorum virtutibus, angelis, hominibus, vel omni creaturae, ita et perfectae animae, quae in se veram illam nobilitatem, in qua creatae sunt, imaginis et similitudinis eius, reformaverint, reginae dicuntur vel coniuges, pro eo quod regnent vitiis, regnent peccato, vel regendus eis populus Christo credentium sit commissus in terris. Quae ita unus cum eo spiritus fiunt, ut eis dicatur: quicumque vos receperit, me recipit; et qui vos spernit, me spernit; et quibus dimiseritis peccata, dimissa erunt; et quorum retinueritis, retenta erunt. Quae adhaerendo verbo Dei concipiunt, et pariunt reges. De quibus ipse rex assumptus homo ore David praedixit ad patrem: narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiae laudabo te; idest in medio sacrato hoc numero sexagenario reginarum; qui numerus per patriarchas et prophetas usque ad tricenarium in doctrina veteris testamenti pervenit, idest per legem naturae ante diluvium; per circumcisionem et legem mosaicam, quae promisit regem salutis, qui ostensus in novo testamento per baptismum, per paenitentiam, et per martyrium, idest tricenarium numerum signatum; quia hoc, quod figurabatur in veteri testamento per prophetas, in novo ostensum est per apostolos.

Nam sicut tricesimo anno secundum Lucam evangelistam rex noster Christus ad fluvium Iordanem baptizandus advenit, et aperti sunt caeli adveniente Spiritu sancto super eum, et voce paterna, quae suum filium verbum firmavit, ostênsus est mundo redemptor noster, ita Hiezechiel propheta eius portendens imaginem super fluvium Chobar in terra Babylonis aetatis suae anno tricesimo, prima mensis, idest martio, quarta decima

dic mensis, quod apud Haebreos est quarta decima luna, sicut Christus passus est, apparuisse sibi visionem Dei, et caelos apertos pronuntiat, et quattuor animalia effigie hominis, leonis, vituli, et aquilae plena oculis corpore toto, et rotam in rota insertam; quam visionem procul dubio salutis nostrae mysteria, quae celebrata sunt per Christum in Iordane, vel celebrantur cotidie novo in veteri testamento, et veteri in novo currente in modum rotarum, et quattuor animalia in evangeliorum figura in omni corporis sui compage, animabus credentium luminis sui visum ostendendentia, credimus, intellegimus, et tenemus Christum in veritate per suum adventum in terram hanc confusionis, quod est Babylonis, et extremae captivitatis venisse, qui expugnato principe aëreae potestatis, liberatas de eius manibus animas, amore imaginis suae, et ad necem diaboli, reginas sibi et coniuges per profectum iustitiae facere est dignatus, illas dumtaxat quae Trinitatis coaeternae fidem veram, ita ut in veteri et novo testamento suscipiunt, immaculate custodiunt; quae propterea sacrato numero, qui unam recipit divisionem, calculantur; quia semel divisae per unum indivisibilem Deum, mundi huius contagionibus ultra se non reddunt terrenis operibus mortuis, ut iterum necesse habeant dividi vel secerni.

In quo sexagenario numero ita omnium perfectarum animarum calculus designatur, sicut in multitudine fidelium in toto mundo dispersa una ecclesia dicitur: quarum amore tanto flammatur sermo divinus, ut eas ad summum gradum honoris, summamque celsitudinem perpetuae caritatis reginas faceret, suique regni consortes. Nihil enim ita Deo coniungit, nisi cum operibus

iustitiae, recte sentiendo de Deo, sicut ait idem Salomon: sentite de Deo in bonitate, et in simplicitate cordis quaerite eum: et nihil ita inimicum execrabilemque constituit, nisi perversae sentiendo de Deo. Quaecumque ergo anima in omnibus Christi exercitata mandatis vixerit, et sic docuerit homines, haec secundum Christi sententiam magna vocabitur in regno caelorum. Et quae magnae vocantur in regno caelorum necesse est, ut coniunctae magno regi Christo participes regni eius reginae appellentur vel coniuges, de quibus intellegimus in hoc carmine dictum *sexaginta sunt reginae.*

Illae vero, quae non fecerint omnia prius Dei praecepta, et sic docuerint alios homines rectam fidem tenentes, pro eo quod recte docent, vocabuntur quidem in regni consortium, sed quasi concubinae minimae vocabuntur, de quibus ipse rex Christus evidenter perdocuit dicendo: quicumque fecerit prius, et sic docuerit homines hic magnus vocabitur in regno caelorum; et quicumque non fecerit prius, et sic docuerit, minimus vocabitur in regno caelorum. Quem minimum gradum in concubinarum vocabulo vel nobilitate signavit, ut ait praesenti loco: *octoginta sunt concubinae, et adulescentularum non est numerus.* Qui octogenarius numerus apud supradictos arithmeticos divisiones recepit quattuor, vel geometras qui mensuris agunt, divisiones recepit septem, ut octies dena membra designet. Dividitur enim aequis partibus in XL, inde bis in XX, deinde secatur in denos, et remanet bis in XX, et semel in denos; quem denarium numerum indivisibilem ponunt, quia per duo iota in latino se invicem complectentes signatur per calculum; quem si dividere aequis

volueris partibus non quinque, sed unum contra veritatem numeri ostendis, qui octogenarius numerus octies in X. divisus octo beatitudines germinat, quae in Matthaeo evangelista dinumerantur, quae octo septiformem Spiritum divisione intersertum recipere comprobantur, de quo beatus Paulus ait: operatur haec omnia unus atque idem Spiritus divisione donationum; idem autem Deus dividens se unicuique, ut vult.

De quibus beatitudinibus, quaecumque anima avidius quaerendo amplius potuerit possidere, ut omnes dignae pro meritis, magna in regno caelorum vocabitur vel regina. Quae autem unam aut aliquid parum adepta fuerit, vocabitur et ipsa ut dictum est, in regni consortium; sed minima a supra dictis concubinae vocabulo vel dignitate, non tamen reginarum. De quibus octo beatitudinibus, et septiformis Spiritus, qui super dominum Christum ab Isaia propheta requiescere est praedictus, et in omni baptizato, in hoc ipso Salomone intellegitur designari, et hanc ipsam intellegentiam octogenarii numeri declarari, ubi ait: da partes octo, nec non et septem. Qui sunt concubinae per hoc, quod credunt coaeternam Trinitatem, et de manu inimici sancto lavacro humanum redimi genus, et septiformi Spiritu signari, ut possit ad beatitudinem pervenire, in quo nos dixit signari apostolus Paulus; qui cohaerent domino suo, et de verbo eius aliquando concipiunt et pariunt filios per doctrinam, per hoc quod Christum induunt in sacrosancto baptismate, et corpus eius et sanguinem suo corpori iungunt, sed aliquando appropinquando servandoque praecepta eius, nonnunquam prolongando minime servantes, concubinarum vocabulo, ut ancillae et minimae appellantur. Nam si-

cut illae animae, quibus dicitur, sedebitis et vos cum sederit filius hominis super sedem maiestatis suae, super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Irsaël; quae utique secundum nobilitatem magnos probantur per doctrinam et vitae exemplum filios generare.

Adulescentularum autem carentium numero, opinor illarum induci personam animarum, quas imperitiae vel neglegentiae aetas de verbo Dei, licet ei iungantur per baptismum, concipere prohibet; quae adhuc sub paedagogorum et procuratorum, idest angelorum et doctorum, cura vel arbitrio gubernantur, quousque rudimenta credulitatis infantiae neglegentiaeque iuventutis deferentes, in mensuram fidei, in perfectionem aetatis plenitudinis Christi perveniant; quae dignae sint vel potissime sexagenario reginarum, aut octogenario concubinarum calculo copulari, quas immatura aetas non sinit parere filios per doctrinam et exemplum, sicut reginae vel concubinae parere possunt. In quibus adulescentibus et illas intellegi animas necesse est, quae dextram et sinistram ignorant, quales erant Ninevitae centum XX. milia hominum Ionae praedicatione salvata; quae animae redemptionis mysterio sola credulitatis responsione renascendo sacrantur; quae solo verbo sacerdotis, quocumque ductae fuerint, secuntur; quibus magister gentium Paulus quasi infantibus et corporalem laetitiam diligentibus, diem festum, neomenia, et sabbatorum epulas indulget dicendo: nemo vos iudicet in die festo aut neomeniae aut sabbatorum. Et unusquisque suam uxorem, et unaquaeque suum virum habeat propter incontinentiam fornicationis. Et quibus scribunt apostoli Antiochiae dicentes: non vobis amplius pondus imponimus nisi ut abstineatis vos ab immolato idolis, a sanguine vel suffocato, et fornicatione.

Sunt ergo significati praesenti versiculo tres ordines meritorum in ecclesia secundum haec aenigmata, doctores videlicet immaculate viventes, docibiles, qui doctorum vitam imitantur et sermonem doctrinae magno desiderio student intellegere et diiudicare sanam vel minus sanam doctrinam. Tertius vero ordo est adulescentularum, quibus sola credulitas in unum Deum subvenit ad salutem, quae non sunt dignae adhuc sacrato numero copulari; quae omnes, licet habeant regem verbum patris, qui in principio erat apud patrem Deum, tamen distat dignitas meritorum. Qui rex noster dominus Deus inter milia milium animarum laetificantium et glorificantium se, quas ad laudem suam creavit, de quibus dixit per Isaiam: populum istum ad laudem meam creavi, gloriam meam laudabit; unam immaculatam, unam perfectam columbam in tota congerie repperit animarum; quae regina reginarum, et domina esset omnium dominorum; quae fixa in gradu plasmationis suae per arbitrii libertatem stans, portas mentis suae nunquam patefaceret hosti diabolo; quae dotem voluntatis a creatore susceptam, in ipsis voluntatis operibus dilatando regestorium cordis implevit, et plenum cum magna vigilantia semper clausum habuit, et signatum, ne haberet princeps mundi, ubi aliquod suum ingereret persuadendo; quae omnium praesentium rerum contempneret pompam; quae sensibus corporalium delectationum nunquam accommodaret consensum; quae futuris bonis indeclinabiliter aciem mentis dirigeret; quae omne desiderium suum in nullis omnino saeculi laudibus, in nullis perituris rebus, in nullis mundialibus actionibus, nisi in sola verbi Dei glutinatione poneret, semperque sola in terrenis omnibus ani-

malibus humilior perfectiorque praescita cognoscitur, sicut unus Deus in caelo super omnes virtutes donationum, thronorum, sedium, angelorum, vel omnium potestatum dominus et creator probatur; quae ut caput omnium animarum sanctarum verbo Dei non adoptive aut ad tempus, sed corporaliter unita materia manente, unum cum eo effecta, devitans omnia peccatorum opera, carens omni malitia, columba dicitur et perfecta; per quam sermo Dei patris peccatum dampnavit in carne, mundum redemit de maledictionis sententia; qui debacchante diabolo ratione non potentia vicit, ut hominem de eius manibus liberatum pristinae redderet libertati; per quam trina gloria refulgente ex carne caro visibili iudice uteretur; per quam redimendae animae sui generis redemptore gauderent; in qua vera caro et vera anima et carnem resurgendo a mortuis suscitaret, simul et animas ad iudicium congregaret, et verus Deus immortalem sui regni gloriam in sequentibus condonaret.

Haec est procul dubio una anima reginarum regina, quam Dei sermo assumptam portasse probatur, per quam inferna concussit, et clausis aperuit animabus, et reddito corpore secum reduxit ab inferis resurgendo; per quam et in qua contra rerum naturam caelo mirabiliter ingressa est humana fragilitas, per quam expulso diabolo aula deitatis effecta est carnis natura. Is enim qui verbum caro factum, adunando se carni, habitavit in nobis, quam de nostra natura traxit ex virgineis visceribus secundum evangelistae sententiam dicentis: et verbum caro factum est, et habitavit in nobis; et hanc unicam animam de nostra natura animarum sibi indissolubiliter unitam, idest per conturbernium Spi-

ritus sancti, qui corporaliter super eam semper mansurus, in Iordanem descendit; cuius coniunctione, perfecta, et columba probatur, columba virtutibus Spiritus Sancti cum operatione in omnibus coaequata, perfecta autem Dei patris omnipotentia in omnibus obtinendo; quae sola et unica Dei verbo, ut ductilis materia igni adhaerendo, unum redemptorem, solum iudicem, unicum filium patris saeculis condonatum ostendit. Quam praevidens Spiritus sanctus in medio animarum sanctarum unam solam, quae sine peccati initio, vel fine, omnibus praefulgere ore Salomonis dixit: *una est columba mea, perfecta mea* *, *unica est matris suae, electa est genetricis suae*.

* ita fiat et p. 73.

Manifestissime scilicet unica est matris suae synagogae plebis hebraeae, quae eum genuit secundum carnem, cuius anima nunquam dedit voluntatis suae dexteram peccato, quae sola cum omnia hominis habeat, hoc solum non habuisse probatur. Electa est genetricis suae, illi procul dubio virtuti Altissimi, quae omnes animas generat, quae dixit per Isaiam prophetam: spiritus a me procedit, et flatus omnes ego facio. Et per Iohel: virtus mea magna faciet haec. Quae beatam virginem Mariam in eius conceptu sua obumbratione implevit, cui evangelista narrat ab angelo dictum: Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbravit tibi; ideo quod nascetur in te sanctum vocabitur filius Dei. Quae virtus dum iussione sua omnem multitudinem generat animarum, ut unus in trina potentia Deus agnosceretur, unam elegit, postquam unum mundi ostenderat salvatorem; non sicut Photinus blasphemando multos asserit salvatores, dum solum hominem Christum intendit probare dicendo: quisquis cuius animam

sua doctrina convertit ab errore vitae suae, huius salvator efficitur; et non videns in omni homine verba pietatis prophetante ad lucrum animarum Christum salvatorem loquentem. Hic loquebatur in Paulo.

Unica est ergo matri suae genti hebraeae, quae sola de homine quidem nata, sed non humano ordine procreata, electa est genetrici suae, supradictae virtuti ante saecula in praescientiam ad redemptionem creandi hominis per liberam voluntatem a diabolo depravandi. Nam ut doceret omnes animas hominum non a corporibus, sed ab eius potentia generari, non dixit, unica est genetrici suae, sicut de synagoga dixerat: unica est matri suae; sed ostendit inter multitudinem animarum unam esse electam mediatricem inter robur divinitatis, et carnis fragilitatem, quae in se verum Deum veramque carnem adunatam unam personam ostendit; quae missa in corpus, cum corpore egressa intactum uterum virginis derelinquens, nec ante se nec post se habendo consortem nascendi, unica effecta est virginis matris; quae mammas lactigeras porrigendo, iure dicitur mater et virtus Altissimi; quae se per Isaiam prophetam genetricem docuit animarum, iusta ratione tam gloriosa anima eius electa probatur; quae semper Dei verbo adhaerendo, ut ignis carbunculus tota ignita effecta est, et ut ignitus carbunculus inter multitudinem mortuorum carbonum coniunctos omnes accendit, ita in medio animarum vitae aeternae mortuarum sola, unica, electa omnes credentes in se animas vivificavit, et sibi similes fecit, et ad suam pulchritudinem adduxit; in quarum tamen medio, unico splendore, ut luna perfecta in caelo, inter stellas super omnes micare probatur in pulchritudinem sempiternam; et electa ut

sol, in maiestate paterna inter omnes virtutes caelestium potestatum admiranda ab omnibus praedicatur, sicut sequens versiculus docet: *viderunt eam etc.*

Hactenus nunc edidimus. Et quidem libri noni pars adhuc dimidia in codice remanet, nec non libri tres subsequentes X. XI. XII.

Fausti Reiorum in Gallia episcopi, saeculo quinto clari, quinque vidi in vaticanis codicibus sacros sermones. Primus est de ieiunio quadragesimali, huncque reperi editum inter Caesarii arelatensis homilias num. 2. Secundus est de ascensione Domini, isque item mihi occurrebat inter Eusebii gallicani homilias Bibl. PP. Lugdun. T. VI. p. 647. *Tres alios de Pentecoste, et de S. Trinitate, ac de Spiritu sancto, dogmaticos atque praeclaros, non repe-riebam neque inter sex illos Fausti a Martenio in Monum. T. IX. editos, neque rursus cum aliis eiusdem Fausti scriptis in praedicta Patrum Bibliotheca T. VIII. legebam. Denique in sermonibus augustinianis append. serm.* 184. *vix paucissima verba inveniebam, quae sunt apud Faustum nostrum in clausula tertii sermonis. Itaque, nisi mea me opinio fallit, inediti adhuc sunt tres hi Fausti sermones, vel certe nondum mihi in libris impressis sese obtulerunt. Quamquam in tanta homiliarum veterum farragine, tantaque nominum perturbatione atque auctorum suppositione, nihil satis firmum, nisi lapsu temporis, et cum multorum oculorum inspectione ac iudicio, constitui potest.*

FAUSTI EPISCOPI

SERMO DE PENTECOSTE.

Hodie, fratres karissimi, omnia quae nobis lecta sunt, cum festivitate conveniunt. Psalmus enim, redde mihi

inquit laetitiam salutaris tui, Spiritu principali confirma me. Evangelium autem, venit inquit Spiritus veritatis. Scriptura vero apostolorum actuum, repleti sunt inquit omnes Spiritu sancto. Completa sunt ergo omnia atque perfecta. Psalmus adventum sancti Spiritus petiit, evangelium venturum esse promisit, scriptura apostolicorum actuum iam venisse memoravit. Nihil itaque de rerum divinarum ordine in lectione deest; quia in propheta deprecatio est, in evangelio promissio, in actibus plenitudo. De ipso enim Spiritu sancto etiam beatus apostolus contestatur dicens: alii datur sermo sapientiae, alii sermo scientiae, alii fides in eodem Spiritu. Haec autem omnia operatur unus atque idem Spiritus dividens singulis prout vult.

Sed dicit fortasse hoc loco aliquis: si eis tantum dividit dona sua Spiritus quibus vult, ergo extra culpam est qui non accipit donum; quia divisio gratiarum non ex accipientis pendet voto, sed ex arbitrio dividentis. Verum est, dilectissimi, sed ita tamen verum est, ut hoc de virtutibus tantum, non de vita intellegamus. Virtutes enim non omnes possumus obtinere etiam si velimus, vitam tamen omnes possumus capere si quaeramus; secundum illud, omnis enim qui petit accipit, et qui quaerit invenit. Divisio ergo sublimium et excellentium gratiarum, ad arbitrium et ad dispensationem sancti Spiritus pertinet; conversatio vitae bonae ad fidem hominis ac laborem. Omnis enim qui petit accipit, et qui quaerit invenit. Petat tantum aliquis toto corde et quaerat; qui tibi iussit quaerere, sine dubio praestat ut valeas invenire. Numquid enim mentitur sermo divinus? Pulsate, inquit, et aperietur vobis. Ut quid pulsare nos praecepit, nisi quia vult aperire pulsanti-

bus? In homines ipsos haec iniquitas non cadit, ut se velint rogari, quod nolint annuere. Omnis enim qui praestandi non habet votum, petentis refugit postulatum. Nemo est qui se rogari velit, nisi qui ante apud se deliberat ut praestet. Ergo Deus, qui omnibus vult tribuere, ab omnibus vult rogari dicens: petite et dabitur vobis, quaerite et invenietis.

Sed dicere forsitan potest aliquis: si omnis qui petit, accipit; ergo etiam si virtutes petamus, accipiemus. Quur enim non etiam virtutes petamus, si omnia possumus accipere quae petierimus? Non ita est, dilectissimi. Superbum est enim, et supra hominis conditionem, virtutum gratiam postulare. Humilis quippe esse debet humana interpellatio, non praesumptuosa; salutem tantum postulans, non vanitatem. Cum enim nullus homo extra peccatum esse possit, quae impudentia est eum virtutes petere, qui adhuc de venia ad plenum securus esse non possit? Sufficit ergo homini misericordiam Domini promereri. Maximam se adeo obtinuisse virtutum gratiam debet credere, qui potuerit ad indulgentiam pervenire. Qui enim aliquid praesumptuose petierit, hoc ipso minus meretur accipere, si altiora praesumpserit postulare. Huc accedit, quod homo virtutum gratiam petens, si non offenderit Deum precum praesumptione, periclitari tamen poterit vanitate. Non enim omnibus expedit exercendarum virtutum gratiam possidere. Sunt enim potiores in humilitate positi, quam iactantia sanctitatis inflati. Sunt quibus periculosa est ipsa sublimitas gratiarum. Qui in excelso positus firmiter stare non novit, hoc ipso gravius cadit quod ad altiora conscenderit. Et ideo beatus apostolus divisiones, inquit, gratiarum sunt, et haec omnia ope-

ratur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Bene ait, prout vult; quia nihil est homini melius quam quod ille vult. Voluntas enim Spiritus sancti bene novit dispensare munera sua. Nihil est utilius quam hoc tantum, hominem de virtutibus habere, quod Spiritus sanctus iudicarit homini se debere conferre.

Sane si quis virtutum gratiam desiderat obtinere, habet virtutes quas possit innocenter appetere; quaerat castitatem, apprehendat sobrietatem, teneat disciplinam, diligat caritatem. Istas enim virtutes cum Dei gratia omnes habere possumus et debemus. Non enim in solis expellendis daemonibus, aut curandis infirmitatibus, et sanitatibus dandis, virtutes esse credendae sunt. Omne opus bonum virtus est. Si cotidie bene agitis, si sancte et iuste vivitis, cotidie virtutum opera sancta completis. Non potest aliquis ab alio daemonem expellere? A se ipso saltim vitia daemoniacae impugnationis expellat. Non potest quis curare alieni corporis morbum? Curet morbum animae suae. Non quaeritur ab homine ut sanitatum gratiam tribuat, quae ei data a divinitate non fuerit. Nihil maius poterit efficere, quam si ipse ad sanitatem propriam meruerit pervenire.

Post laborem vigiliarum, non oportet ut vos diutius prolixior sermo fatiget. Et ideo quicumque est spiritalis, et pleniorem sermonem de divinitate sancti Spiritus audire desiderat, die crastina maturius ad ecclesiam sitienter ac fideliter veniat. Qui enim venire dissimulaverit, non se esse spiritalem apertissime demonstrabit. Sed credimus de Dei misericordia, quod plus apud vos gratia Spiritûs sancti, quam occupatio mundi istius praevalebit; praestante domino nostro Iesu Christo, cui est gloria in saecula saeculorum. Amen.

EIUSDEM FAUSTI EPISCOPI

SERMO DE SANCTA TRINITATE.

Cum de Deo sermo est, fratres karissimi, sicut valde noxia est contradictionis intentio, ita utilis est interrogationis sollicitudo. Ibi enim de obstinatione sensus obstruitur, hic intellectus de obstinatione nutritur. Illic depravari resistens, infidelitas delectatur; hic erudiri obediens humilitas promeretur. Vos vero, fratres karissimi, praeparate exceptorium sancti pectoris vestri influenti aquae divinae, et quod de mysterio sanctae Trinitatis, vel divinitate sancti Spiritus insinuare cupimus, cum silentio et quiete suscipite. Sanctarum enim scripturarum testimoniis volumus approbare quomodo Spiritus sanctus in cunctis virtutibus Patri et Filio coaequalis esse evidenter possit agnosci.

Legimus in veteri testamento, quia in principio fecit Deus caelum et terram, et Spiritus Dei ferebatur super aquas. In Deo intellige Patrem, in principio accipe Filium, superfusum aquis agnosce Spiritum sanctum. Super aquas itaque dominantis eminentia ferebatur, iam tunc credo baptismi munera praefigurans. In faciendo quoque non unius sed trium personarum opus esse demonstrat trina repetitio deitatis. Ita enim legimus: et dixit Deus, faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Adverte sententiam in propositione simplicem, in responsione multiplicem. Et dixit Deus, faciamus hominem. Quid est aliud, nisi quia substantia unitatis loquitur, et potentia trinitatis operatur? Prospice quomodo trina vice nomen Dei in creatione hominis nuncupatur. Sic enim habemus in

genesi : et dixit Deus, faciamus hominem. Et iterum : creavit Deus hominem. Et tertio : benedixit ei Deus. Dixit Deus, fecit Deus, benedixit Deus. Dixit Pater, fecit Filius, benedixit Spiritus sanctus. Propter tres personas ter iterum una divinitas. Quo loco evidenter mysterium etiam unitatis intellige. Ecce imago Dei et similitudo unicuique homini a tribus datur, et tamen una esse dignoscitur. Dixit Deus, faciamus. Diligenter attende, dum unus dicit, et unus facit. Nec dicit, ad imagines et similitudines nostras, vel certe ad imaginem et similitudinem meam. Unitatem singularitate, trinitatem pluralitate commendat. Itaque in eo quod dicit faciamus ad nostram, personarum numerus explicatur; in eo vero quod singulariter ait ad imaginem et similitudinem, in unam substantiam deitas indivisa colligitur.

Cum Abrahae in ostio tabernaculi apparuisset Deus, et tres se eius oculis mirabiliter optulissent, in tribus unum conscius maiestatis adoravit. In psalmis quoque absolute personis suis trinitas designatur. Ne proicias me, inquit, a facie tua, et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Ecce propheta Patri supplicans, non minus Spiritus sancti quam Patris et Filii expavescit offensam; ne proicias me, inquiens, a facie tua. Filius sicut imago Patris, ita et facies Patris accipitur, et ideo legimus : Philippe, qui me videt, videt et Patrem. Item : quo ibo a Spiritu tuo, et quo a facie tua fugiam? Adverte in fide perfectae confessionis, mysterium trinitatis. Propheta ad Patrem loquitur, faciem Patris Filium profitetur, diffusum per omnia Spiritum sanctum protestatur. De Filio autem etiam ad Moysen loquitur Dominus : facies mea praecedet te. Quod nomen, id est facies, et ad unitatis substantiam, et ad coaeternitatem pertinet maiestatis.

Esaias quoque Spiritum sanctum unum in gloria trinitatis annumerat quando dicit : vidi Dominum sedentem super solium excelsum , et seraphin stabant , et clamabant alter ad alterum, sanctus , sanctus , sanctus , dominus Deus sabaoth. Et in consequenti dicit : audivi vocem Domini dicentis : vade , et dic populo huic , auditu audietis et non intelligetis , et videntes videbitis et non videbitis. Credamus saltem Paulo praeconi celeberrimo veritatis , quod Spiritus sanctus fuit ille exercituum Dominus, quem vidit Esaias , et qui locutus est per Esaiam. Sed quia trina responsione persultat , sanctus , sanctus , sanctus , videamus ne hic honor ad totam respiciat trinitatem. Esaias cum dicit , vidi Dominum sabaoth , Patrem Iudaeis agnoscitur praedicare. Iohannes evangelista Filium probatur asserere ita dicens : propterea non poterant credere in Iesum , quia dixit Esaias, excaecavit oculos eorum. Haec dixit Esaias, quando vidit gloriam filii Dei , et locutus est de eo. Quod autem idem Esaias dixit : et audivi vocem Domini dicentis , vade et dic populo huic , auditu audietis et non intelligetis , et videntes videbitis et non videbitis , hunc Dominum apostolus Paulus , ut diximus , Spiritum sanctum esse confirmat. Vides ergo quia sanctus sanctus sanctus , haec vox totam concelebrat trinitatem. Et sicut in his tribus verbis nulla dissimilitudo , nulla est differentia , ita in trinitatis virtute nulla potest esse distantia.

Sed dicis : ex hoc minor esse Spiritus sanctus evidenter agnoscitur , quia Dei digitus nuncupatur. Non ita est ; sed quando audis de Spiritu sancto , si ego in Spiritu Dei vel digito Dei eicio daemones , non gloriae diminutionem , sed substantiae demonstrari noveris uni-

tatem ; nec honoris discrepantiam , sed operis esse concordiam. Quid ergo ? Quia Spiritus sanctus digitus interdum dicitur , ideo minor Filio et Patre creditur. Refuge huius persuasionis errorem. Vide ne aliquotiens in hac designatione digiti Patrem comprehendas et Filium. Meminerimus , non de uno digito dictum esse cum legimus : quando videbo caelos tuos opera digitorum tuorum ? Sed cum dicis in digitis, de Filio hoc tantum et de Spiritu sancto sub quadam dualitate signari. Nec hoc de duabus personis asserere coneris. Alio loco totam Esaias digitorum numero loquitur trinitatem dicens : quis appendit tribus digitis molem terrae? Quid evidentius de trinitatis unitate ? quid clarius ? Nonne hic in tribus digitis , potentiae unius aequalitatem sub quadam mysterii lance libravit? Ergo, ut dictum est , cum iam instructus sis de societate operis , non dubites de parilitate virtutis dicendo : ergo suis appendit tribus digitis molem terrae ? Hic simpliciter loqui voluit de cooperatione potentiae et unitate substantiae , quae una eademque esse in tribus digitis approbatur.

Quamvis cor vestrum ad audiendum verbum Dei Spiritus sanctus semper accendat , ita ut vix possint vestra sancta desideria satiari, tamen providendum est , ut ita verbi Dei praedicatio temperetur , ut vobis iugiter desiderari , et semper possit augeri. Ideo iam ista quae dicta sut , caritati vestrae sufficiant. Et quia aliquid de sermone isto vobis credidimus reservandum, si secundum vestram consuetudinem die crastina maturius conveneritis, absque aliqua lassitudine, matutinis explicitis , quod ex industria reservatum est , audietis ; praestante domino nostro Iesu Christo , cui est honor in saecula saeculorum. Amen.

EIUSDEM FAUSTI EPISCOPI

SERMO DE SPIRITU SANCTO.

Quod de divinitate sancti Spiritus hesterna die caritati vestrae servavimus, nunc si iubetis cum silentio et quiete, opportune vel congrue audire potestis. Cum Spiritus sancti personam propriam demonstremus, et Patrem confiteamur ingenitum, Filium vero cognoscamus unigenitum, quaeris aliquis a me utrum Spiritus sanctus ingenitus an genitus, an quid aliud confitendus sit. Scripturae sanctae de potentia et deitate Spiritus sancti locuntur; utrum vero genitus dici debeat, an ingenitus, non locuntur. Vide quas tibi tenebras infidelitas facit. Non vis scire quod Deus noluit ignorari, et vis scire quod Deus non iussit inquiri. Non dixit genitum, ne Filium crederes; non dixit ingenitum, ne Patrem putares; sed ad essentiae distinctionem, procedere eum ex Patre testatus est, sicut legimus: Paraclytus ex Patre procedit. Quae cum ita sint, vel sic agnosce Spiritum sanctum propriam habere personam. Praeter duos, esse tertiam probat diversitas nominis, procedentem ex Deo. Non esse ordinem vel gradum tertium, monstrat unitas maiestatis. Qui enim de interioribus Dei progreditur, non Dei creatura sed Dei probatur esse substantia. Non scruteris qualiter Deus sit, quem esse manifestum est. Hic ratio latet, veritas non latet. Cur interroges quomodo socius vel aequalis regis, quem regni esse constat et honoris et generis? Et superflue de nomine agitur inquisitio, ubi non est de sublimitate dubitatio. Ergo quia Spiritus sanctus de utroque procedit, ideo dicitur: qui

autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et alio loco: insufflavit, et dixit, accipite Spiritum sanctum.

Utrum genitus an ingenitus sit, requiris? Nihil ex hoc eloquia sancta cecinerunt. Nefas est irrumpere divina silentia. Quod Deus in scripturis suis indicandum esse non credidit, interrogare vel scire superflua curiositate te noluit. Numquid in hoc est gloria vel substantia Spiritus sancti, si aut ingenitus probetur, aut genitus? Nam et Filio quicquam non derogat quod ingenitus esse non legitur, nec Patri quod genitus non habetur. In huiuscemodi sermonibus proprietas est appellationis, non diversitas potestatis. Genitus et ingenitus, personae est differentia, non naturae. De Spiritu vero sancto dominus et Salvator noster iturus ad caelum sic locutus est ad apostolos suos: cum, inquit, venerit Paraclytus, quem ego mittam vobis, Spiritum veritatis qui a Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Et iterum: ille, inquit, docebit vos omnia. Quid est hoc, dilectissimi, quod missurum se ad docendos discipulos Salvator dixit Spiritum sanctum? Numquid non docuerat apostolos suos, aut semiplena putanda est Christi fuisse doctrina? Non, absque dubio. Sed quia fides vestra in Patre est et in Filio et in Spiritu sancto, hoc voluit mittendo Spiritum sanctum Salvator ostendere, quod ecclesias suas et voluntas Dei Patris aedificaret, et passio Filii redimeret, et doctrina sancti Spiritus confirmaret. Quomodo hoc agnosci evidentius potest? Quomodo? nisi quia ad redemptionem nostram Deus Pater Filium suum misit; Filius nos sua passione salvavit; fidem autem nobis Spiritus sanctus inspiravit? Ac sic salus ecclesiarum totius divinae trinitatis operatio est. Pietas enim Patris humanum genus

perire noluit; Filius nos de interitu liberavit; Spiritus sanctus ad caelestia nos regna perducit. Ita tamen in Spiritum sanctum credite, ut nec Patrem eum putetis esse nec Filium, sed Spiritum Patris et Filii. Tota autem ista trinitas unus Deus est. Nulla ibi dissimilitudo, nulla divisio est. Si enim Spiritus qui in homine est, maior ipsius hominis portio est, Spiritus Dei quomodo minor esse credendus est? Itaque Spiritus sanctus nec Pater est, nec Filius, sed Spiritus Patris ac Filii.

Quod autem Spiritus sanctus, Patris Spiritus sit, dominus et Salvator noster dixit: Spiritus, inquit, qui a Patre procedit. Quod vero idem Spiritus sanctus etiam Filii Spiritus sit, apostolus docens dicit: siquis Spiritum Christi non habet, hic non est eius. Unde et Dominus in evangelio post resurrectionem suam ad discipulos suos ait: euntes baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. In nomine inquit, non in nominibus. Pater itaque, Deus; Filius, Deus; Spiritus sanctus, Deus; non tres Dii, sed unus Deus est. Persona tres species dividit, divinitas iungit. Maius autem aut minus ignorat trinitas, deitas nescit, quia et qui Deus est, non potest non esse perfectus. Ideo et qui non credit in nomine Spiritus sancti, nihil ei prodest Patrem et Filium confiteri. Ergo Spiritus sanctus una fide credendus est, pari tremore venerandus. Cum dixeris Pater, Filius, et Spiritus sanctus, personas explicuisti. Cum dixeris Deus, substantiam demonstrasti. Dicimus Patrem et Filium et Spiritum sanctum, ne te aestimes unam credere debere personam. Item dicimus unum Deum, ne putes tres esse naturas. In his itaque tribus personis numerus esse potest, ordo esse non potest. Nam etsi distinctionem recipit

trinitas, gradum tamen nescit aequalitas. In trinitate enim non est aut minus aliquid aut maius; quia si in Deo aliquid minus dicitur, imperfecta divinitas accusatur. Ita tamen quod qui in deitate minorem Patre aut Filio dicit Spiritum sanctum, non illi tantum iniuriam facit, quem minorem iudicat, sed illi etiam quem maiorem putat: quia cum totius trinitatis una aequalitas sit atque maiestas, quicquid contumeliae in personam unius dicitur, a tota aequaliter trinitate sentitur.

Nos vero, karissimi, qui templum sancti Spiritus esse meruimus, adiuvante ipso Spiritu sancto paremus domum, in quam illum venire, in qua delectet habitare. Invitet mundi cordis nitor, sollicitet illum par rubentibus rosis castus pudor, sollicitet candentibus liliis et odore similis et colore incontaminata virginitas, suscipiat illum benigna caritas, humanitas larga, sublimis humilitas, hilaris misericordia, pura simplicitas. Nihil ibi de prisci hominis sordibus, nihil de lapsuris infirmitatibus aeternus habitator, aeternitatis largitor inveniat. Recedat turpissimae voluntatis * luxuria, pallens conscientia, tristis metus, nutans ebrietas, et libido omni horrore deformior; ut cum in nobis ista defuerint, locum virtutibus praevius puritatis nitor aperiens, Spiritum sanctum in domicilium paratae sibi habitationis includat. Hoc enim ideo suggessimus, karissimi, ut quantum possumus totis viribus cum Dei adiutorio laboremus, ne in nobis aut avaritia displiceat, aut infidelitas langueat, aut libido sordescat; sed emendati penitus ac puri habitaculum Dei effici mereamur; et Spiritus sanctus, qui descendisse hodie in apostolos legitur, semper in nobis habitare dignetur; cui est honor et gloria cum Patre et Filio in saecula saeculorum. Amen.

* voluptatis ?

DE SEQUENTE SERMONE

MONITUM.

Faustini episcopi homilias animadverti duas in priscis bibliothecae vaticanae codicibus, priorem de passione (seu paschate) Domini, quam veluti incognitam exhibuit Martenius in Anecdotis T. V. p. 58; *in quo tamen sua Martenium fefellit opinio, quia ipsa iam extabat inter Eusebii gallicani homilias in Bibl. PP. Lugdun. T. VI. p.* 633. *Erravit aeque Vignerius, qui in S. Augustini supplemento T. I. p.* 391. *tamquam novam eiusdem S. Augustini homiliam protulit illam de kalendis ianuarii, quam iam Bollandus sub Faustini nomine impresserat in actis Sanctorum die ianuarii prima. Neque ego huiusmodi errores in bene meritis doctisque editoribus magnopere obiurgo vel miror: nemo enim, qui veterum monumentorum magnum numerum in lucem protrahat, ab his casibus vel potius oblivionibus immunis est.*

Alteram, quam ego vidi Faustini homiliam de epiphania Domini, nondum quidem editam legi, eamque heic repraesento, ita tamen ut quod nuper p. 75. *de novis Fausti sermonibus haesitans dixi, pari ac fortasse potiore iure de hac Faustini homilia sentiam. Quis vero, cuiusnam sedis episcopus, et cuius aevi homo Faustinus fuerit, ignoro; quamquam eum inter quintum sextumque Christi saeculum credibiliter collocaverim. Ceteroquin varios Faustini sermones sparsim editos non commemoro, quia eos iam noverunt philologi. Videsis certe alium in Bibliotheca PP. Lugdun. T. VI. p.* 679. *Denique novum eiusdem Faustini de depositione (mortuali) sancti Augustini sermonem vulgavit illustrissimus et doctissimus catalogi codicum alcobacensium in Lusitania editor eborensis archiepiscopus; sed ne ex hoc quidem sermone notitia ulla Faustini dignoscitur.*

FAUSTINI EPISCOPI

SERMO IN EPIPHANIA DOMINI.

Sollempnitatem nativitatis domini nostri Iesu Christi, fratres karissimi, ea fide celebravimus, qua Deus ex homine natus est; hanc vero ea observatione veneramur, qua Deus in homine declaratus est; illic in infirmitatibus absconditur, hic virtutibus revelatur. Hodie namque Magos ab oriente venientes usque ad locum geniti Salvatoris stella Christum quaerentibus monstratura perduxit. Spectatur sub humili tugurio sacra nativitas; adoratur in pannis qui fulget in stellis; adoratur in pannis, idest sub abiectione corruptionis humanae, involuta maiestas. Revelatur in novitate ministeriorum divinae misericordiae magnitudo In eo quod ad Christum Iesum primum Aethiopes idest gentiles ingrediuntur, gentium primitiae consecrantur. In agnitione veritatis synagogam Iudaeorum praecedit ecclesia gentium, peccati nigredine exuenda, et fidei candore induenda. Haec itaque ecclesia in praesepe salutem nostram expetit, idest prius populorum infidelium multitudine intra ecclesiae domum recepta mansuescit. Iudaei quidem gloriantur in cultu legis, sed primi legati gentium vident Christum; quia sanus lucem Christi oculus sequitur, Iudaeorum vero corruptus intuitus ipsa luce suffunditur, et aeger obtutus magis illato lumine tenebratur.

Interea beata legatio perducta est ad sacra cunabula radio desuper currente. Miramini, fratres karissimi, quod extrema gens bono publico prima fruitur, quod stupenda dignatio inter amplexus genitricis in-

cluditur, quod in sinu matris latet qui caelum terramque complectitur. Per simplex officium spirituale revelatur arcanum, humanitas cernitur et divinitas adoratur. Exhibent Magi aurum thus et myrrham, plus in ministeriis quam in conscientiis offerentes. In auri munere regia dignitas, in thuris vapore divina maiestas, in myrrhae specie humanitas sepelienda monstratur; ac sic Trinitatem, oblationis numerus loquitur; unitatem, devotio una testatur.

Ac per hoc pervigili cordis intentione caelum studeamus aspicere, si ad Christum cupimus pervenire. Dirigat nobis semitas viae perfectae stella iustitiae. Offeramus ei aurum fidei, pietatis aromata, castitatis holocausta Spiritualem myrrham habeamus in nobis, quae ita animas nostras condiat, ut illaesas a peccati corruptione custodiat. Mutemus viam, si volumus pervenire ad caelestem patriam. Hoc sit inter utrumque commercium, ut illius nobis proprietatem cum usu istius comparemus; ut sicut vita aeterna vitae istius praemium erit, ita laboremus ut illius ista sit pretium. Sicut evangelista ait, Magos admonitos in somnis ne redirent ad Herodem, sed per aliam viam ad regionem propriam remearent, hoc etiam nobis spiritualiter praecipitur, ut per aliam viam, idest per aliam conversationem revertamur ad patriam.

Forte aliquis dicat, quomodo id fieri potest? Qui hoc scire desiderat, audiat prophetam dicentem: diverte a malo et fac bonum, inquire pacem et sequere eam. Hoc enim ordine per aliam viam reditur ad patriam. Quia per superbiam cecidimus in mundum, oportet ut per humilitatem redeamus ad paradisum: per cupiditatem ad servitium diaboli venimus, per misericor-

diam ad Christum dominum redeamus : per voluptatem atque luxuriam durissimum iugum diaboli sustinuimus , per caritatem atque iustitiam festinemus leve Christi iugum suscipere ; ut qui per vias infidelitatis atque nequitiae diabolo infeliciter servientes ab angelorum societate discessimus , per viam bonitatis , ac fidei studeamus redire ad principalem patriam. Si hoc ordine vias mortiferas relinquentes , vias vitae tenere voluerimus , de sinistra translati ad dexteram , Magorum itinera fideliter ac feliciter possumus imitari. Non sibi videtur per aliam viam ad patriam remeare, qui prius solebat res alienas tollere , et nunc suas coepit misericorditer erogare? Per aliam viam incedit , qui fuit adulter, et est castus ; qui fuit ebrius , et est sobrius ; qui solebat maledicere , et nunc benedicit ; qui fuit invidus , et est benignus (1). Si hoc ordine, Deo auxiliante, contendimus conversationum nostrarum itinera in melius commutare , ad aeternam beatitudinem poterimus feliciter pervenire ; praestante Domino nostro , qui vivit et regnat per omnia saecula saeculorum. Amen.

(1) Confer similes his sententias in sermone S. Hilarii arelatensis de epiphania apud Combefis. Bibl. conc. T. I. p. 577. Fortasse enim vel Faustinus prae oculis habuit Hilarium , vel Faustinum Hilarius.

EDITORIS MONITUM

DE ARNOBIO S. CYRILLI INTERPRETE.

Quum in bibliotheca vaticana duos vidissem Arnobii iunioris codices altercationis cum Serapione, alterum pervetustum saeculi XI, alterum vero recentem, sed ex vetustiore nescio quo exscriptum, movit me cupiditas paulo hos accuratius pervolutandi, quandoquidem mss. exemplaria arnobiani huius opusculi perrara esse sciebam. Atque haud scio, an ex quo Fevardentius anno 1595. *id scriptum edidit, criticas postea philologorum curas expertum sit. Neque vero mea sedulitas frustra fuit. Nam praeter multas mss. praeclaras lectiones seu varietates, quibus editionem emendari posse cognovi, tractum comperi insignem, qui a Fevardentii codice aberat, ideoque in eius editione desideratur; quamquam reapse latina tantum verba Arnobii sunt, ipsum autem thema S. Cyrilli alexandrini est.*

Nimirum in operis secundo libro (*Cod. vat. reg.* 238. *f.* 154. b. *Confer Arnobii editionem in Bibliotheca Lugdun. PP. T. VIII. p.* 225.) *sic legitur.* « *Ut evidentius possim as-* » *sertionibus Arnobii praebere consensum, integrum opu-* » *sculum sancti Cyrilli tradat in vestro recitandum auditu* » *etc. Ecce liber eius ex integro, si iubetis, recitandus* » *offertur etc. Quia est prae manibus, liber sancti Cyrilli* » *recitetur. Cumque fuisset codex apertus, recitatus est* » *titulus sic* « *Incipit liber sancti Cyrilli alexandrinae ec-* » *clesiae episcopi, quem misit per totas Aegypti partes ad* » *excludendam sectam nestorianam* » *Iam vero Fevardentii codex in illis verbis abrumpebatur* titulus sic. *Cyrilli enim sermo universus ab eo qui codicem scripsit suppressus fuit. Quare Fevardentius in adnotationibus vanas cecinit divinationes de intercepto Cyrilli scripto, quod modo hoc, modo illud fuisse ariolatus est, quin tamen ad rei veritatem umquam devenerit, nempe ut de Cyrilli sermone XVII. inter paschales cogitaret, quos etiam epistolas nun-*

cupari, et vaticanus codex testatur, et iamdiu monuit Montfauconius in praefatione ad Cosmam indicopleustam cap. VI.

Dicet aliquis: cur tu notissimum Cyrilli sermonem, in Fevardentii et codice et editione omissum doles? Doleo sane, meritoque doleo, quia sic antiquam et perbonam cyrilliani scripti interpretationem amiseramus, nisi nunc codices vaticani eandem nobis restituerent; quam statim, ne rursus depereat, in litterarum lumine collocabo. Ita scilicet et lacunam in Arnobii altercatione repleo, ac veterem pervenustumque et classicum Cyrilli interpretem suscito. Etenim ei neoterico cyrilliani sermonis latino textui, qui in parisiaca sive aubertina editione prostat, arnobianus hic ob linguae dignitatem et auctoritatem quam sit praeferendus, nemo non videt. Sic ergo in vaticanis codicibus Cyrillum Arnobius facit loquentem.

CYRILLI BEATISSIMI EPISCOPI

ALEXANDRINAE URBIS AD TOTIUS AEGYPTI REGIONEM EPISTOLA PASCHALIS

ARNOBIO INTERPRETE.

1. Qui praeclaram atque eximiam, et sacris Dei legibus congruam vitam colere consuerunt, et in eo summa alacritate simul animositateque versari, nullo quidem omnino torpore pigritiae detinentur; impedimenta vero semper omnia rumpentes et moras, bonorum actuum incepta accuratissimo fine concludunt. Opinor tamen his admonitiones quoque necessarias praeceptoris, quae eos ad ardentiorem curam virtutis incendant; quemadmodum etiam luctatoribus vox est et hortatio necessaria monitoris instigantis eos ad patientiam, et ad palmae cupiditatem gloriamque vincendi paene etiam compellentis. Hac igitur causa et ipse in medium processi

studiorum bonorum sectatoribus cum psalmistae lyra consonaturus: viriliter agite, et confortetur cor vestrum, qui speratis in Domino. Sicut enim ipse alibi ait divinus David, tempus est faciendi Domino. Consentaneum ergo existimo ad vos exhortationis verba facere; ita tamen, ut parum curetis, si rebus propositis minus digne loqui videamur, et si nonnullorum eloquentiam aequiperare non possimus: atque illud magis debetis in animum sapienter inducere, multo esse rationabilius ad eas, quas parare et habere possumus epulas, amicos et benivolos invitare, quam inhumanam atque inhospitalem vitam sequi, reverentes ne aliorum liberalitati et divitiis impares esse dicamur. Quamquam mihi detur etiam ex alia causa confidere, illud scilicet reputanti; meminero enim Dei omnipotentis dicentis ad sapientissimum Moysen: quis dedit os homini, et quis fecit mutum et non audientem, videntem et non videntem? nonne ego dominus Deus? et nunc vade, ego aperiam os tuum.

2. Umbra quidem est quaedam et antiquum illud oraculum, et si per angelos prolatum sit, intercedente Moyse, acutiores tamen hominum non subterfugiet sensus, si quis id voluerit subtilibus mentis luminibus intueri, et scripturarum umbris et ambagibus praetermissis, intimam considerare sententiam. Praecipit itaque lex, Deum omnium dominum honorare et aliis quidem plurimis modis, adiiciebat autem necesse esse ei turturem etiam immolare, cum praesertim multi variique sint volucrum greges, quarum aliae volatus altissimos naturae lege sortitae sunt, aliae in aquis conversantur. Magnitudo vero et figura speciesque non una est. Alias autem alio modo natura depingit, et ar-

tificio creatoris in flores varios coloresque plumarum genus avium dilatatur. Quid ergo dicamus, quam ob causam lex volucribus aliis praetermissis, summis honoribus maluit turturem nominare, praecipiens eam Domino consecrandam? Quale est hoc aenigma, vel quam lex ista prudentiam comprobat? Verbum utpote verbi pater Deus omnipotens, et passerum loquaciores probabiles facit, et eas aliis anteponit, quamvis et in illis gratia sit et forma nonnulla. Lex ergo nobis oblique significat quod hii, quibus usus sit indultus eloquii, et qui possint bonorum operum amatoribus optima dare praecepta, sanctissimisunt, aliis etiam praestantiores.

3. Age igitur Domini vineam sanctae scripturae fontibus irrigamus; non confusum neque obscurum sonum avium more emittentes, sed ad sollempnem festivitatem vos verbis competentibus provocantes; ita ut res ipsa rite inreprehensibiliterque celebretur, iuxta placitum legis. Ait enim divinus Lucas in suis scriptis: venit autem dies azymorum, in qua necesse erat immolari pascha; et misit Petrum et Iohannem dicens: euntes parate nobis pascha, ut manducemus. Illi autem dixerunt: ubi vis paremus? Qui ait eis: ecce introeuntibus vobis in civitatem occurret vobis homo aquae amphoram portans, sequimini eum domum, in quàm intrat: et dicetis patrifamilias domus: dicit tibi magister, ubi est diversorium ubi pascha cum discipulis manducem? Et ille vobis ostendet in superioribus locum magnum stratum, et ibi parate. Audis quemadmodum speculans oculis deitatis, ubinam esset dignum pascha celebrare, in superioribus locum eum dicit monstraturum sanctis apostolis magnum atque stratum; et ad id ducem sequi

amphorae aquae baiolum, qui eam domino domus inferret? Intende * igitur animum per subtiles sensus ad maiora et sensibilia. Et si cui propositum est ipsum habere in mente Christum festivitatis auctorem, aquae primum lavatione ditescat (1), abstergeat autem omne peccatum ab sua anima, et primorum aboleat sordes et maculas delictorum. Ita enim et Deus dicit per vocem Esaiae: lavamini, mundi estote, auferte nequitias vestras ab animis vestris e conspectu oculorum meorum, desinite a malitiis vestris, discite bonum facere, inquirite iudicium, eripite iniuriam accipientem, iudicate pupillo, et iustificate viduam, et venite disputemus, dicit Dominus; et si fuerint peccata vestra, ut phoenicium, ut nivem dealbabo; si autem ut coccum, ut lanam candidam efficiam.

* codd. *intellege.*

4. Ego enim existimo oportere nostris mentibus prius elui contagione totius pravitatis et sordis; deinde ita gloriosam atque praeclaram adhibere virtutem, quia nihil praestabilius aestimatur ab his, qui habent animi sanitatem, et qui iustum ab iniusto secernere didicerunt. Etenim sicut ea quae sunt natura repugnantia, simul in uno eodemque esse non possunt: quae enim communicatio luci ad tenebras, sicut scriptum est? neque potest alterum subsistere, nisi alteri dederit locum; simili modo virtus et malitia diversam habentes inter se contrariam in factis et operibus qualitatem, longissima autem a se differentia segregatae, in uno animo esse non possunt, quin eum deformem reddant, et varium, et tamquam utrisque pedibus claudicantem. Sed propheta quidem Helias eos, qui ita vivere consuerunt, obiurgat dicens: quousque enim claudicatis in

(1) Ex graeco καταπλουτοῦντι.

utroque pede? Nec non etiam lex ab huiusmodi moribus volens nos longissime submovere, praecepit nobis oblique ea recusare et effugere, quae incongrua sunt, et inter se convenire non possunt. Ait enim: non arabis in bove et asino. Et rursus: non indueris fucato indumento ex lana et lino simul. Considera quemadmodum ea, quae disparia sunt et apte honesteque misceri et coniungi non possunt, debere nos adfirmet odisse, et coniunctionem dissimilium aspernari. Convenit enim eos, qui optime vitam agere proposuerunt, carere omni macula, detersis, ut ante dixi, sordibus pravitatis; ut sic mundi effecti nitidique locum possint in superioribus obtinere, et tamquam in altissimo caenaculo per merita suae virtutis celebrare festa cum Christo, qui propter nos pauper factus est, cum sit dives, ut nos paupertate ipsius locupletemur.

5. Nam cum sit figura ipse et forma Dei patris filius, lumen gloriae, et ex eo vere naturaliterque progenitus, et ex omni parte omnino par similisque, aequaevus atque coaeternus, eiusdem gloriae atque fastigii, non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, iuxta quod scriptum est. Decendit enim in terras, et inanitatem subiit voluntariam; et, ut ait sapientissimus Iohannes, caro factus est, et habitavit in nobis: et qui ante omnia secula generationem habebat ex patre, quam nulla mens nulla cogitatio capere potest; postquam factus est caro, et humanam sustinuit generationem, dispensator et artifex saeculorum et factor, non (1) ad temporis quaedam productus initia hominum more, vocem tamen patris dicentis audivit: ego hodie genui te.

(1) Ita codex antiquus. Legebat ergo in Cyrillo Arnobius non ὡς *veluti*, sed οὐκ *non*. Confer infra p. 109,

Numquid ergo idcirco eum putabimus aeternitatis gloriam perdidisse? minime. Illud autem magis sapienter intellegimus, quod etiam incarnatum filium pater non privet suae dignitatis naturalibus ornamentis ; confiteatur autem eum rursus tamen, etsi in habitu cernatur humano. Non enim ideo factus est homo unigenitus Dei verbum, ut Deus esse cessaret, sed ut in assumptione etiam carnis, propriae maiestatis gloriam intueremur. Sic enim et nos sumus paupertate ipsius locupletes effecti, sublata per eum natura humana in divinam quandam dignitatem, et in supernis sedibus collocata. Nam cum ipse haberet semper cum patre consessum, et ex ipso et in ipso naturaliter esset, tamen etiam in carne positus audiebat patrem dicentem : sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ita eum confitemur tam a nobis oportere quam ab angelis adorari ; non in hominem vilem per dementiam deponentes, sed divinam secuti scripturam, Dei verbum cum conditione copulantes humana, et mortalem divinamque naturam in unum aliquid conferentes : ita tamen ut non homo simpliciter theophoros intellegatur, sed Deus magis incarnatus, qui per dispensationem copulationis corpus sibi ex virgine sancta adscivit.

6. Hoc enim modo nec aliter intellegitur Christus unus, et Deus unus ; non iam partim in Deum, partim in hominem discernendus, post arcanam illam ineffabilemque communionem ; sed in unum filium accipiendus, quamvis diversa sit eorum natura, quae in eo postea concurrerunt. Quemadmodum enim in gemmis et lapidibus pretiosis aurum quoddam resplendet, et lumen quod interioris naturae declarat imaginem ;

ac si quis voluerit verbi causa commixtionem illam seiungere naturalem, aliud nescio quid conspiciat ipsum per se lapidem, aliud vero lumen quod natat in lapide; una tamen atque indiscreta materies intellegitur ex duobus, et divisio huiusmodi ad foeditatem dedecusque convertet ea, quae naturali unitate conexa sunt; eodem modo in Christo adserimus quod coierunt arcana quadam ineffabilique ratione in unum deitas et humana conditio, ut in eodem simul et homo intellegatur iuxta nos, et Deus supra nos. Ac sic unigenitus et primogenitus editus est quidem ex utero virginali, et erat adhuc parvulus, Deum tamen et in infantia sapiebat. Testatur autem hoc idem divinus Esaias dicens de ipso: quoniam prius quam sciat puer bonum aut malum, non credet malitiae, sed elegit quod bonum est. Quantum enim exspectat ad mortalitatis rationem secundum nostram naturam, nondum ei tempus indulgebat, ut sciret et posset rerum discernere qualitatem; sed erat, ut ante dixi, Deus etiam in forma mortali, permittens quidem nostrae naturae per suum morem legemque procedere, reservans tamen cum ea sinceram gloriam deitatis. Sic ergo intellegatur et natura Deus, qui natus est; et virgo, quae peperit, mater fuisse dicatur non carnis neque sanguinis simpliciter, qualiter etiam nostrae matres; sed Dei magis et domini, qui humanae formae similitudinem est dignatus induere.

7. Nam sicut divinus scripsit Paulus: misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Non enim in homine nato ex muliere inquimus Dei verbum inhabitasse, quemadmodum etiam in prophetis; sed magis vocem sanctissimi Iohannis recto suffragio coronemus, clare perspicueque momorantis: et verbum ca-

ro factum est, et habitabit in nobis. Factum autem carnem existimabimus tunc, cum carni communicasset et sanguini, similiter ut nos qui sumus in carne et sanguine. Et si factus est est iuxta nos, quomodo consequens erat humanam eum generationem ignominia adficere, ac non potius honorare? Habitavit enim in nobis, cum carne et sanguine, suam naturam divino modo inaestimabilique ratione quasi commiscens. Ipsa quidem Verbi deitas si intellegatur, sola ipsa per se sufficientem habet generationem ex Deo et patre: sed quoniam descendit in copulationem nostri, et secum humanam naturam permiscuit, omnia iuxta suum modum habentem perfecta, ideo sine ulla nota et deminutione deitatis intellegatur facta similis nostri; non ad initia quaedam producta, ut esse inciperet, absit; erat enim semper, et est, et erit, et vetustiorem omni tempore tenet substantiam; sed sapienter mortalitatis legibus per sua iura procedere permittens. Nam sicut ipsius verbi, quod est ex Deo et patre, fuit propria caro illa pura atque honorabilis, quae ex sancta virgine procreata est; ita omnia, quae carni conveniunt, absque solo peccato, caro subire debuit, et ante omnia ut nasceretur ex matre.

8. Ergo si extra carnem intellegatur deitas ipsa per se, erit sine matre; et recte quidem. Sed si proferamus in medium mysterium secundum Christum, alia erit de eo ratio tenuis sane atque subtilis: arbitrabimur enim, si recte sapere voluerimus, et semitam sine errore calcare, non deitatem nudam, sed incarnatum et carne permixtum Dei patris verbum sanctam virginem creavisse; quae electa est ad puerperium venerandum, ut carnaliter eum pareret qui

carnem dignatus est induere. Deus ergo verus Emmanuel, et mater Dei virgo dicatur, quae carnaliter eum peperit, qui propter nos homo factus est: et infans erat non iuxta nos, hoc est, non in sola nostri similitudine constitutus; sed erat humana conditione propter carnem, divinus autem, utpote supra nos, et caelestis. Denique sapientissimus Paulus inquit: primus homo de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis. At vero beatissimus Esaias, ut in visione prophetali vim mysterii docebatur; ipsum enim, ait, se vidisse Deum omnium dominum in sanctam Virginem divini infantis prope exordia iacientem. Et figurata quidem est humano modo ratio visionis, verum aliter intellegitur et divine; nomen enim maius est quam nos. Itaque ait: et dixit Dominus ad me: accipe tomum magnum novum, et scribe in eo stilo hominis, ut velociter depraedationem faciat spoliorum. Ait enim: et testes mihi fac fideles homines, Uriam sacerdotem, et Zachariam filium Barachi. Et accessit ad prophetissam, et in utero accepit, ac peperit filium. Et dixit Dominus ad me: voca nomen eius velociter spolia detrahe, cito praedare, quia prius quam sciat puer vocare patrem et matrem, accipiet virtutem Damasci, et spolia Samariae contra regem Assyriorum. Novus quidem tomus et magnus, quoniam et ipsum novum Christi mysterium, et perspicue magnum, iuxta beati Pauli vocem. Ceterum stilo hominis scribitur. Et ipsa quidem ratio deitatis, si nuda ac sine carne aestimetur ipsa per se, nostri sermonis non egebit auxilio; quippe qui non valeat explicare ea quae sunt omni eloquentia, sensu etiam altiora. Gloria enim Domini occultat sermonem, iuxta quod scriptum est. Sed quoniam unigeni-

tum Dei verbum factum est caro, et habitavit in nobis, ideo ea quae ad ipsum referuntur, hominis stilo describimus.

9. Ceterum illud rursum inspiciamus, quod cum praecepisset prophetae Deus tomum accipere, et humano stilo in eo scribere, accessit ad prophetissam. Et quid est hoc ipsum accessit? Morem conventionis simulabat et legem. Prophetissam vero sanctam virginem vocat: Christum enim praegnans prophetae implevit officium. Deinde in utero, inquit, accepit, et peperit filium: cui rursum non tanquam homini speciale et proprium nomen imponit, sed ex virtutibus ipsius, utpote Deo. Voca enim, inquit, nomen eius, velociter spolia detrahe, cito praedare. Natus est enim continuo infans ille divinus et omni mundo excellentior. Et erat quidem in cunabulo gremioque genetricis, propter morem conditionis humanae; sed quoniam ad haec erat etiam Deus, arma Satanae virtutibus detrahebat arcanis. Advenerunt enim Magi de oriente quaerentes ipsum et dicentes: ubi est rex Iudaeorum? vidimus enim stellam eius in oriente, et venimus ut adoremus eum. Ergo divina quidem illa generatio, etsi propter conditionem hominum, more agebatur humano. Deus vero vere et naturaliter Emmanuel, qui videbatur more hominum quidem contineri, attamen divino modo caelum et terras, inferiora etiam, suae maiestatis utpote Deus implebat, et continebat omnia quae per ipsum bene fuerant constituta. Et si audieris quod proficiebat aetate et sapientia, numquam arbitreris processu vel incremento aliquo sapiens factum esse Dei verbum. Memineris enim sapientissimi Pauli scribentis: Christus Dei virtus et Dei sapientia. Sed nec illud audeas

proterve dicere, quod hoc ipsum quod dicitur profecisse aetate et sapientia et gratia, homini adscribendum sit: hoc enim est, ut opinor, unum Christum in duo dividere; sed quemadmodum paulo ante diximus, filius ante tempora omnia natus, extremis tamen temporibus dicitur filius Dei fuisse; ideoque suae carnis generationem, dispensatorie familiarem et propriam esse dicebat. Itaque cum sit sui sapientia genitoris, proficere sapientia dicitur Deus in omnibus perfectissimus, ideo quod ea quae sunt propria conditionis humanae propter incarnationem voluntate suscepit.

10. Dicet aliquis, quomodo potuerit hominis natura maiestatem capere deitatis? praesertim cum Deus ipse dixerit manifeste beatissimo Moysi: quoniam nemo videbit faciem meam, et vivet. Si igitur intolerabilis deitas, et inacessibilem habet adtactum, quomodo credibile videatur Deum in unum et hominem convenisse? Ego vero adversus huiusmodi quaestionem dixerim quidem, supra omnem modum et genus miraculi, et supra nostrae mentis cogitationem et sensum dispensationis huius esse rationem: sed tamen agebatur sapienter, Deo suam naturam etiam imbecillitati nostrae tolerabilem faciente. Itaque hoc praeclarum et venerabile nostrum mysterium creator omnium Deus et dominus sapientissimo Moysi per exempla perspicua demonstrabat. Id autem ipsae sacrae litterae nobis aperient, quae se ita habent. "Moyses autem pascebat oves Iethro soceri sui sacerdotis Madian, et egit oves in eremum, et venit in montem Horeb. Apparuit autem illi angelus Domini in flamma ignis de rubo, et vidit quia rubus arderet igni, rubus vero non conburebatur. Dixit autem Moyses: transiens videbo visum

,, magnum istud quid sit, quoniam non comburitur ,, rubus. Cum ergo vidisset Dominus, quia ascendit vi- ,, dere, vocavit de rubo dicens: Moyse, Moyse. Ad ,, quem ille dixit: quid est? Dixit illi Deus: ne acces- ,, seris huc, solve calciamentum de pedibus tuis; lo- ,, cus enim in quo stas, terra sancta est. Et dixit illi: ,, ego sum Deus patris tui, Deus Abraham, Deus ,, Isaac, et Deus Iacob. ,, Inaccessibilem quidem locum esse testatur etiam ipsi sapientissimo Moysi, illud scilicet declarans, quod si quis mera legis doctrina, et exemplis umbrarum solis velit esse contentus, numquam Christum possit attingere: lex enim nihil implevit. Ceterum illud dignum est admirari; flamma, quae apparebat in rubo, vocem emittebat dicens: ego sum Deus Abraham patris tui. Ergo ipse erat Dominus in specie flammae, comprehendens quidem et comburens arborem; flamma tamen eam minime comburens. Atquin hoc omnem fidem videtur excedere, quod ignis tenacis violentissimam naturam levis illa fragilisque materies non curabat: immo potius quis non flammae illius lenitatem mansuetudinemque admiretur, videns eam ligno parcentem? Sed erat, ut iam ante dixi, umbra quaedam exempli secundum Christum mysterii.

11. Quemadmodum igitur flamma illa fructici fuit tolerabilis, ita etiam nostra natura capax esse potuit eminentiae deitatis. Et quantum spectat ad rationes et sensus humanos, nequaquam inter se possent convenire deitas et humana conditio; convenerunt tamen in Christo, et unus ex ambobus Emmanuhel. Qui vero separat, et hominem seorsum ponit, et filium alium aestimat, praeter eum qui est Dei patris filius naturalis, is

mihi videtur altitudinem nostri mysterii diligenter intellegere et videre non posse. Neque enim hominem colimus et adoramus, sanctorum secuti doctrinam; sed Deum magis incarnatum, qui suum corpus et Dei patris verbum in unum coniuncxit et contulit. Ideoque rursum et regem supra nos ipsum Emmanuhel inquimus constitutum. Deus enim et pater prophetarum voce et declarationem designat eius et sanctorum apostolorum dicens: ecce rex iustus regnabit, et principes cum iudicio principabunt. Ipse vero ait per vocem David: ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem, et reliqua. Nec non etiam regni sui iugum nobis subire iubebat, adiciens manifeste: venite ad me omnes qui laboratis, et reliqua usque leve. Quod si est rex dumtaxat, et homo merus, et nostri similis intellegitur, et non magis unigenitum Dei verbum cum natura nostra convenerit, ergo nec nostra saecula prae antiquis plus aliquid meruerunt, quae inquimus nova effecta et pristinis inconparabiliter meliora, in quibus etiam Christus regnavit. Est autem tale quod dico: regnavit quidem super populum Israël Deus dominus omnium per prophetas: constitutus autem est ad tale officium ante alios omnes sanctus Moyses: deinde post illum alii serie temporum ordinati sunt. Gerente vero dispensationis curam divino Samuhele, ad contumaciam flagitiosam lapsus Israël, et a regno Dei inpatienter volens deficere, dicebat: ecce tu senuisti. Indignabatur quidem huius causa propheta. Dixit autem Dominus ad eum: audi vocem populi, iuxta quae locuntur ad te: quoniam non te spreverunt, sed me spreverunt, ut non regnem super ipsos. Itaque ordinabatur Saul, de quo ait per prophetam Deus: et dedi eis regem in

ira mea. Est igitur nemini dubium, quod in ira datus sit homo rex Saul illis, qui Dei regnum sceleratissime spreverunt. Multum enim praestabilius est nos esse regni Dei servitio subiugatos.

12. Quod si est homo nostri similis Christus, et non in forma hominis visum Dei verbum; constat autem eum regem datum esse, et terrarum omnium regnum tenuisse; potest aliquis ad deleramenta et ineptias praecipitatus dicere, quod et ipse regnavit in ira Dei et patris: et quia sumus in offensionibus et delictis, ideo et nos Deus humano iugo submiserit. Sed quis hoc possit umquam dubitare, nos omni culpa liberatos esse per fidem? Quomodo igitur adhuc Deus irascitur? vel quare nos indignationis motibus punit, qui sumus sanctificati? Ego vero aio, nos et omni culpa esse liberatos, et donis divinae clementiae et mansuetudinis habundare. Igitur non homo regnavit super nos, sed Deus in humana forma visus, filius, qui nec gloria dignitatis suae per incarnationem privatus est, nec propter dispensationem nostri similitudinem aspernatus. Deinde, id enim quoque dicendum est, si quorumdam caecum criminamur errorem, et sunt illi in vituperatione maxima constituti, quod aeterni et incorruptibilis Dei gloriam mutaverint in similitudinem imaginis corruptibilis hominis. Et nobismet ipsis hoc censeo fugiendum, ne in sola et nuda similitudine nostrae naturae Christum esse credamus; sed magis individuam atque inseparabilem copulationem humanae carnis et Dei verbi servemus; ut iam utpote Deus tam a nobis quam a sanctis angelis adoretur. Et si est admodum criminosum atque culpabile praeter creatorem creaturae servire, nos autem Christo sumus eruditi servire, aestimemus eum

omni creatura esse superiorem ; immo ipsum creatorem potius, licet ipse propter incarnationem creatus esse credatur. Hac de re gloriam roborans clamabat incredulis, paene etiam stoliditatem eis et segnitiem exprobrans : si non facio opera patris mei, ne credatis mihi : si autem facio , etsi mihi non creditis , operibus meis credite. Erant enim qui sua dementia parvam de eo fidem habebant propter carnem. Exsurgentes autem in eum proterve , et canino more incurrentes causantesque exoccasiones * in peccatis , incusanti ei dicebant : pro bono opere non lapidamus te, sed pro blasphemia ; quod, cum sis homo , facis te Deum. At nos illorum incredulitatem et dementiam execrati , prolixis eum uberibusque benedictionibus adoremus, et pharisaeorum scaevitate damnata dicamus ei : pro bono te opere stupore maximo admiramur , quod cum sis Deus , homo fieri dignatus es.

* ita cod.

13. Et quam ob causam homo sit factus exponam. Etenim quoniam est Dei verbum naturaliter vita , ideo proprium fecit corpus corruptibile et caducum, ut mortalitate victa atque damnata , ad aeternitatem potius transformetur. Et quemadmodum ferri materies cum in medio fornacis aestu conflatur , ignis instar ardescit, et in eius speciem vertitur , et calorem et candorem ipsius imitatur flammae victricis ; ita etiam carnis natura cum aeterno atque incorruptibili Dei verbo coniuncta, destitit esse quod fuerat , nec ulterius remansit in peste*. Et quoniam ipse est lumen mundi, ideo recta atque vera deitatis recognitione atque scientia mentes nostras illuminans , universos vocabat ad lucem ; partim cum doctrinis venerabilibus uteretur , quibus eos sapientissimos faciebat, qui ad eum accedebant in fi-

* gr. φθορᾷ.

dem ; partim cum virtutes operaretur eximias, quas supra omnem credulitatem aspectibus ostendebat. Ut iam dubitare nemo possit ; quia cum per naturam Deus homo factus est, remansit tamen id quod erat, licet dispensatorie speciem humanae conditionis induerit. Sed non intellegentes Iudaei mysterium, et quamvis et per legem et per sanctos prophetas eis saepe perspicue fuerat denuntiatum, audebant eum multis modis offendere. Sed et cum cognoverunt quod ipse esset heres et dominus, nihilominus eiecerunt et interfecerunt: habentes ad tantum nefas et facinus adiutorem atque socium Satanam, culpae deterrimum genitorem; qui gratulatus est quidem a principio omni se fuisse molestia liberatum, cum eum talia pati conspiceret : mox vero cum his qui eum crucifixerunt, se conperit erravisse, et vana spe fuisse raptatum ; cum cognoverit, passionem illam fuisse voluntariam, et quod ipse posuerit animam suam, non alicuius inpulsu aut violentia, sed propria potius voluntate : ut illis, qui tenebris cohercentur infernis, denuntiaret, et eis portas reseraret ad vitam. Ut enim ad nos scribit sapientissimus Paulus : ideo Christus mortuus est et revixit, ut vivis et mortuis dominetur. Nam postquam mortuos tenebris exemit, et conculcavit mortis imperium, revixitque tertia die, et se sanctis apostolis obtulit, praecipiens eis, docere omnes gentes, et eos baptizare in nomine patris, et filii, et spiritus sancti ; tunc ascendit in caelum, et est ad dexteram Dei et patris, venietque in tempore iudex omnium, in virtute divina simul et gloria, stipantibus sanctis angelis : resedebit autem in solio gloriae suae indicaturus orbem

terrarum in aequitate et iustitia, et singulis iuxta sua merita redditurus.

14. Quoniam ergo ipsius sumus pretio comparati, nec sumus nostrae ditionis aut iuris, serviamus redemptori, in bonis partibus, quantum possumus operantes, carnis cupiditates conterentes, discutientes omne contagium delictorum, omni nos virtute et modestia decorantes: bonum certamen certemus, cursum consummemus, fidem servemus, egenorum miserias relevantes, pupillorum consolantes inopiam, viduis succurrentes, refectionis solatia infirmis ac debilibus offerentes, in carceribus et in vinculis positos visitantes, humani et misericordes in omnibus, amore nos mutuo vinciamus. Tunc enim, tunc sincere ieiunantes sanctimoniis copulamur, habentes quadragesimae exordium a primo die mensis, qui secundum Aegyptios dicitur famenoth; hebdomadis vero paschae venerabilis a sexta mensis farmoth; ita ut finiamus ieiunia, iuxta evangelicas traditiones, undecima mensis eiusdem intempesta nocte sabbato; postera die dominicam festivitatem celebrantes ·XII· eiusdem mensis, continuantes iugiter etiam ·VII· hebdomadas sanctae quinquagesimae. Sic enim regni caelorum heredes esse merebimur in Christo Iesu domino nostro; per quem, et cum quo Deo patri cum spiritu sancto gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen. Salutate invicem in osculo sancto: salutant vos qui mecum sunt fratres. Pax vobiscum.

S. CYRILLI ALEXANDRINI

SERMO DE PARABOLA VINEAE

NONDUM GRAECE EDITUS.

S. Cyrilli alexandrini patriarchae sermonem de parabola vineae edidit latine ex codice suo graeco Achilles Statius lusitanus in libello Romae anno 1578. impresso, quem Gregorio XIII. P. M. obsequii causa inscripsit. Graecum textum praetermisit, ut tunc saepe fiebat, quo fere tempore etiam Caes. Baronius et Fr. Turrianus tot graecae ecclesiae monumenta latine tantum imprimenda curarunt. Nunc ego graecum sermonis eius archetypum, ex eodem ut credere par est Achillis codice demum profero: quem tamen codicem ne unicum in orbe putemus, legitur apud Fabricium Bibl. gr. ed. nov. T. IX. p. 465, duo extare Parisiis graeca item huius sermonis exemplaria, quamquam nondum typis commissa.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος· ὁμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ οἰκοδεσπότῃ, ὅστις ἐξῆλθεν ἅμα πρωῒ μισθώσασθαι ἐργάτας εἰς τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ.

Ἤκουσας, ἀγαπητὲ, τῆς εὐαγγελικῆς τοῦ κυρίου παραβολῆς· ἄκουε καὶ τὴν ἑρμηνείαν, ἣν κατὰ δύναμιν ἐροῦμεν· οἰκοδεσπότης τοῦ μεγάλου οἴκου, τουτέστιν ὁ δεσπότης θεός· οἶκος γὰρ, ὁ κόσμος· δεσπότης δὲ αὐτοῦ, ὁ

κτίσας αὐτὸν Θεός· ἀμπελὼν αὐτοῦ, ἡ ἀνθρωπεία φύσις· ἐργάται τοῦ ἀμπελῶνος, ὅσοι διακονούμενοι τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἅγιοι· πρώτη ὥρα ὁ καιρὸς τῶν θεοσεβῶν ἐκείνων τῶν περὶ Ἄβελ καὶ Ἐνὼχ καὶ Νῶε· πρῶτοι γὰρ οὗτοι θεοσεβεῖς, πρῶτοι οὗτοι ἐργάται τοῦ ἀμπελῶνος. Νῶε γὰρ ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, νοητῶς νόει· πνευματικοὶ γὰρ οἱ λόγοι· ἕως τρίτης ὥρας οὗτοι εἰργάζοντο· μετὰ τρίτην ὥραν ὁ καιρὸς τῶν περὶ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ· καὶ οὗτοι γὰρ ἐργάται τῆς σωτηρίας ἡμῶν, τρεῖς τὸν ἀριθμόν· διὰ τοῦτο καὶ ἕως ἕκτης ὥρας εἰργάσαντο· ἀπὸ ἕκτης ὥρας τὸ μεσέτατον τῆς ἡμέρας, ὅτε ὁ ἥλιος σφοδρότερον καταλάμπει τὴν οἰκουμένην, ὁ χρόνος τοῦ νόμου· ὅτι τῷ ὄντι ἐφώτισεν τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου τὸ ἀληθινὸν φῶς ὁ Θεὸς ἡμῶν· ἡ ἐντολὴ γὰρ κυρίου τηλαυγὴς φωτίζουσα ὀφθαλμούς· καὶ πάλιν, ὅτι φῶς τὰ προςάγματά σου.

Ἀπὸ ἕκτης ὥρας, τὸ ἥμισυ τῆς ἡμέρας· ὅτε γὰρ ἐμέσασαν οἱ χρόνοι οἱ ἀπ᾽ ἀρχῆς κτίσεως, καὶ ἕως συντελείας, τότε μεσεμβρινὸν ἀπεστάλη Μωϋσῆς καὶ Ἀαρών· καὶ γὰρ ἡ κατὰ νόμον λατρεία, ἕως ὀγδόης· ἐννάτη δὲ ὥρα, καιρὸς τῶν πνευματοφόρων προφητῶν· καὶ γὰρ αὐτοὶ ὡς καλοὶ ἐργάται ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ οἰκοδεσπότου ἐργάσασθαι τὸν ἀμπελῶνα τῆς ψυχῆς ἡμῶν ἕως δεκάτης· ἑνδεκάτη ὥρα, ἐπιδημία τοῦ μονογενοῦς· ἐπ᾽ ἐσχάτων γὰρ τῶν χρόνων ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων ἐπεδήμησεν ἡμῖν ὁ τοῦ Θεοῦ υἱὸς, Θεοῦ λόγος· ὥσπερ γὰρ ἀπὸ ἑνδεκάτης εἰς δωδεκάτην ἄλλη μία ὥρα ἐστὶν ἡ ἐσχάτη, οὕτως ἀπὸ τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ ἕως τῆς συντελείας, ἄλλη μία ὥρα

ἐστίν· ἄκουσον τοῦ Ἰωάννου λέγοντος· τεκνία, ἐσχάτη ὥρα ἐςίν.

Ὁρᾷς ὅτι τῇ ἑνδεκάτῃ ἐξελθὼν ὁ τοῦ ἀμπελῶνος δεσπότης, εὑρὼν ἀργοὺς ἐμισθώσατο· τίνες οὗτοι οἱ ἀργοί; ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν· ἀργοὶ γὰρ ἦμεν ἀπὸ θεογνωσίας, ἀργοὶ ἀπὸ ἔργων ἀγαθῶν· καὶ λέγει αὐτοῖς τί ἑστήκατε ὧδε ὅλην τὴν ἡμέραν ἀργοί; ὅλην τὴν ἡμέραν ἀπ' ἀρχῆς κτίσεως κόσμου, ἕως τῆς ἐπιδημίας αὐτοῦ χρόνον ἐσήμανεν· ἕως γὰρ τότε ἀργὰ ἦν τὰ ἔθνη, θεὸν μὴ εἰδότα· οὐδεὶς γάρ, φασιν, ἡμᾶς ἐμισθώσατο· εὐγνώμονα τὰ ἔθνη· τῷ γὰρ οὐδεὶς αὐτὰ ἐμισθώσατο, οὐ νόμος οὐ προφῆται· τῷ Ἰσραὴλ ἐκεῖνοι ἀπεστάλησαν, οὐ τοῖς ἔθνεσιν· διὸ καλῶς λέγουσιν ὅτι οὐδεὶς ἡμᾶς ἐμισθώσατο.

Ἀλλὰ ἀγαθὸς ὁ οἰκοδεσπότης· ὑπάγετε γὰρ καὶ ὑμεῖς, φησὶν, ἐργάσασθαι ἐν τῷ ἀμπελῶνι, καὶ ὃ ἐὰν ᾖ δίκαιον, δώσω ὑμῖν· οἱ ἀργοὶ, τότε ἐργάται γεγόνασιν· ἐργάζεται γὰρ νῦν ἡ ποτὲ ἀργὴ αὕτη ἐκκλησία· ἐργάζεται ὁ χορὸς τῶν ἀποστόλων, τῶν μαρτύρων, τῶν ἀσκητῶν, τῶν μοναζόντων, τῶν ἁγίων παρθένων, τῶν ἐγκρατῶν, τῶν ἐν γάμῳ σεμνῷ· ἔλαβεν γὰρ αὕτη ἡ ἐκκλησία τὸ ἓν δηνάριον ἀξίως· δύναται γάρ τις ὀξέως ἐργαζόμενος, ἐν μιᾷ ὥρᾳ ἐνέγκαι ἔργον ὡς ἀπὸ πρωΐθεν ἐργαζόμενος· ὁ λῃστὴς εἰς μίαν ὥραν ἤκουσεν τὸ σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ παραδείσῳ.

Ἀλλ' ἄκουσον τί φασὶν ἐκεῖνοι· ἡμεῖς οἱ βαστάσαντες τὸ βάρος καὶ τὸν καύσωνα τῆς ἡμέρας· ἀληθεύουσιν· οὐ γὰρ ἐν νόμῳ ἐβάστασαν τὸ βάρος τοῦ ζυγοῦ τοῦ νόμου, ἀλλ' ἐγένοντο καὶ οὗτοι ἴσοι τούτων διὰ τὸ ἔργον· ἑταῖρε, γάρ, φησιν, οὐκ ἀδικῶ σε· οὐκ ἀδικεῖ ὁ τῆς δικαιοσύνης κρι-

τῆς· τὸ δὲ θέλω τούτῳ χαρίσασθαι ὡς καὶ σοὶ, μὴ νομίσῃς προσωποληψίαν εἶναι, μηδὲ κατὰ χάριν δίδοσθαι τὸν μισθὸν, ἀλλ' οὕτω νόει· ἐπειδὴ οἵως ἂν ποιήσωμεν, οἵως ἂν ἐργασώμεθα, ἄξιον οὐδὲν ποιοῦμεν· πᾶσα γὰρ δικαιοσύνη ἀνθρώπου ὡς ῥακὸς ἀποκαθημένης· χάριν τὸ ὅλον ὠνόμασεν, ὡς λέγει Παῦλος, δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι, καὶ οὐκ ἐξ ἔργων, ἵνα μή τις καυχήσηται· θεοῦ τὸ δῶρον, οὐχ ὅτι οὐκ ἐργαζόμεθα, ἀλλ' ὅτι κατ' ἀξίαν οὐδὲν ποιοῦμεν· ὅτ' ἂν γάρ, φησι, ποιήσητε ταῦτα πάντα, εἴπατε ὅτι δοῦλοι ἀχρεῖοι ἐσμὲν· ὃ ὠφείλαμεν ποιῆσαι, πεποιήκαμεν· ἀμέλει γοῦν ἄρτον τῷ πένητι παρέχεις, καὶ βασιλείαν οὐρανῶν κληρονομεῖς· ὁρᾷς τὸ, θέλω χαρίσασθαι.

Τὸ δὲ, μὴ εἰ ὀφθαλμός σου πονηρός ἐστιν, ἐγὼ ἀγαθός εἰμι· μὴ εἶπεν, ὅτι πονηροὶ οἱ ἅγιοι, ἀλλὰ μή τι πονηροί ἐστε, ὅτι ἐγὼ ἀγαθός εἰμι; ἀληθῶς γὰρ ἀγαθὸς ἐξ αγαθοῦ· οὐ κατὰ τὸ ἔργον καὶ ὁ μισθὸς· ὀλίγον γὰρ τὸ ἔργον, πολὺς δὲ ὁ μισθὸς· ποτήριον ὕδατος ἐπότισας διψῶντα, καὶ ἀπολαμβάνεις ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὖς οὐκ ἤκουσεν· ὁρᾷς ὅτι ἀγαθός ἐστιν· τὸ δὲ ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν ἐσχάτων ἕως τῶν πρώτων, ἐπειδὴ ἔσονται οἱ πρῶτοι ἔσχατοι· καὶ καλέσω τὸν λαόν μου, λαόν μου· καὶ πάλιν, ὅταν τὸ πλήρωμα τῶν ἐθνῶν εἰσέλθῃ, τότε καὶ πᾶς Ἰσραὴλ σωθήσεται, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Petrus diaconus in libello de viris illustribus casinensibus cap. VI. haec habet. « Laurentius casinensis coenobii monachus, scientia antecessorum suorum post sanctissimum Benedictum nulli inferior, factus episcopus etc. sermonem de beati Benedicti vigilia elegantem composuit.» Sedem Laurentii episcopalem casinensia monumenta non designant; ipsum tamen circa annum Christi 950. *floruisse tradit Marus in adnotationibus ad Petrum diaconum. Hunc igitur ego sermonem ex codice vat.* 1202, *olim casinensi, langobardicis litteris scripto et mire picto libenter profero.*

DOMNI LAURENTII EPISCOPI

SERMO

IN VIGILIIS SANCTI PATRIS BENEDICTI.

Almifici patris nostri Benedicti, o venerabillima concio, celebraturi sollemnia, cunctipotentis Dei qui perfectionis culmen ei scandere concessit, supplices flagitemus clementiam; quatinus mens nostra vitiorum emundata rubigine, sic sui patroni devote praestoletur adventum, ut eius praesentiam laetabunda mereatur amplecti. Nullatenus siquidem dubitandum est, hunc sacratissimum patronum adesse nobis praesentem, cum eius gloriosam festivitatem devotionis colere studemus affectu. Et quidem cum omni tempore observantes almifica sua mandata pietate solita dignetur invisere, munireque non desinat, in hac tamen sua sanctissima sollemnitate speciali quadam humanitate suis interesse dignabitur famellis; qui utique specialius solitoque more devotius omni industria sua student praecordia comere ad tantum patrem excipiendum. Siquidem illius cum capitis constat esse potissimum membrum, qui evange-

lica intonans voce dicere est dignatus: ubi duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, illic et ego in medio eorum ero. Si ergo caput Christus, videlicet nobis in suo nomine congregatis adesse dignatur, eius utique membra nullatenus absunt. Si autem ei membra, electi scilicet omnes generaliter assunt, quanto magis gloriosissimus patronus noster Benedictus eius adhaerens suos fovet clientes, eorumque precamina, votaque salubria studet apud eumdem altithronum commendare? Quem utique tanto facilius nostram impetrare salutem ab eodem Deo et domino nostro haud dubie credimus, quanto post beatos et sanctos apostolos prae cunctis paene terrigenis, et meritorum gloria sublimatus, et miraculorum ingentium efficaciis eminentius exaltatus est. Denique meritorum eius insignia sic humanis omnimodo admiranda sunt sensibus, ut eorum modulum nimis excellere videantur.

Puerili namque sub aevo sancti flaminis gratia potitus, ita senili factus est sapientia, ut relictis paternis opibus, spretaque pompa humana, quam quidam liberalibus maxime artibus studentes assequi tunc conabantur, postremo nutricis sibi obsequentis spreto solamine, arduum peteret institutum. Callem quoque perdifficilem, tantum suis effecit sequacibus exemplo operum doctrinaque melliflua facilem, ut herilis vox passim experiatur, qua dicitur: iugum quidem meum suave est, et onus meum leve. Nam cuius doctrina effatuque mirifico, immo praecipuo exemplo tanta monachorum phalanx divinis se mancipavit praeceptis, nisi eius, qui Deo praesule, ea quae luculenter et suaviter docuit, opere efficaciter adimplevit? Quam dignanter autem Deus eius approbaverit famulatum, hinc liquido claret, quod eum, quem mul-

tis in exemplo vitae proponere destinaverat, in cavernis montium diu latitare nequaquam permisit. Ut enim in eius vita legitur, quam beatus Gregorius dulciter edidit, et primo cuidam presbytero refectionem sibi in paschali sollemnitate praeparanti praecipere dignatus est, ut suum devotissimum famulum in scopulorum abruptis inedia confectum viseret, et postmodum subulcis et aliis quamplurimis eum voluit manifestari. Digno procul dubio sanctoque iudicio, quatinus tam emicans virtutum exemplis lucerna, tamque praenitens signorum efficacia gemma, diu sub latibuli modio non esset occulta.

Porro quanta sit eum comitata prodigiorum efficacia, nullum scire diffido, cum utique tam sint insignia, ut post sanctos, ut praefatum est, apostolos ei specialiter quodammodo a Salvatore dictum fuisse videatur: maiora his facies, credens in nomine meo. Vere in eius nomine credens, tot taliaque exhibere miracula voluit, quem omnibus sepositis huius labantis vitae prosperis, est amplexus. Unde iure caelitus ei collata est virtus excelsa, qua utique exanimi cadaveri vitam orando restituit; et inter cetera innumera, solo intuitu vinctorum lora brachiorum dissolvit. Dolium quoque omnino vacuum oratu supplici lecytho manare potenter exhibuit. Placidum nec non puerum aequorea demersum in unda, sui pepli apparitione per Maurum aeque beatum stabili reddidit solo: et reliqua quae paene toto orbi terrarum et notissima et celebria fore non ambigo. Digne ergo a nobis suis servulis debita celebratur sollemnitate, qui corporea tranquille deposita sarcina, ad aetherea transmigravit palatia, illa suscepturus ineffabilia praemia, quae humana aestimatione propter sui magnitudinem plene non possunt considerari.

Merito quoque in eius sacrosancta sollemnitate spirituali tripudiamus iubilo, qui vigilum comitatus obsequio per stratam polico decoratam ornatu, caelorum tripudians alta conscendit. Nempe dignum est, ut eius amplectamur devota exultatione sollemnia, quem e terris abstractum sua Christus ditavit munificentia. Non ab re est eum prae ceteris sanctis devotius celebrare, cuius, divina annuente clementia, cotidie experimur iuvamen. Porro valde est indecens ut eum sua propria concio, conatu quo valet glorificare neglegat, quem exterae quaeque, proculque positae provinciae meritorum eius spiculis illustratae, devotissimis obsequiis venerantur. Sed interim quibus potissimum hic noster beatissimus pater delectari dignatur obsequiis, eius sanctae institutionis regula perlecta diligenterque perscrutata, perpendamus quatinus eius sequentes tramitem deviis quibusque possimus vigilanter carere dumetis. Inter cetera nimirum quae celeberrimus idem pater edocuit instrumenta virtutum, caritatem quae est perfectionis vinculum, humilitatemque quam constat omnium reliquarum esse custodem virtutum, praecipue commendavit. Psallendi quoque officium quam caute moderateque, et ut ipsius utar elogio, qua gravitate nobis exhibendum praeceperit, vestra caritas minime ignorat. Dicit enim inter cetera: sic stemus ad psallendum ut mens nostra concordet voci nostrae. In quibus verbis luce clarius indicat, non se vocum dulcedine, immoderateque sublimata cantilena, sed potius inspectione vis verborum, salubrique delectari compunctione.

Studeamus itaque, dulcissimi fratres, in hac eius praecipua sollemnitate caritate fervidi, mentis humilitate decori, cantilenae suavitate salubriter compuncti,

tanti patris celebrare memoriam, cuius patrociniis ubique mereamur muniri. Sed quia, sicut idem sanctissimus dicit, ea quae agenda sunt, oratu debent incohari, aliquantisper illius supplicemus patrocinatui, quatinus devote coepta feliciter consummentur. Igitur te nostrum pastorem, cernua mente, tuae flagitamus bidentes, ut nostri dignanter misertus, solitas offeras cunctisatori Deo pro tuo grege preces; ab antiqui hostis nos tuos famellulos incursionibus pie tuearis; caritatis nos pollere virtute misericorditer facias; charismatum omnium affluentiam clementer largiaris tuis clientulis, ac quandoque tuis nos facias aggregari coetibus. Me quoque tui enkomii praesumptorem litterariae peritiae minus edoctum, famulorum scilicet tuorum vernaculum ultimum, tuo quaeso protege patrocinio, quatinus omnes pariter tuo munere ditati, nostrorum impetremus facinorum veniam. Interea nostrae paginae calx breviter huius excellentissimi patris nostri summam concludat.

Sed quando nostra inertia faceto lepidoque sermone huius plene valet enarrare meritorum insignia? Cum etiam Plato vel Demosthenes eloquentiae, sicut aiunt, torrentes, si ab erebi faucibus, in quo cruciantur, resurgerent, tanti praeconia patris potius possent stupere quam loqui. Quandoquidem tanta eum tonantis clementia insignivit beatitudine, ut et polica regna iustitiae stemmate laureatus possideat ovans, et sua pignora, quibus Casinense beatur coenobium, a regibus terrae cernuo summissoque venerentur adoratu. Tantis enim miraculorum prodigiis etiam nunc apud suum honorificum larem praepollet, ut eiusmodi rumoris tonitruum transmarinos ultro montanosque principes ad sui pertrahat potenter obsequium. Nec immerito sane terrenis

a principibus venerabiliter honoratur, qui regum omnium regi colla summittens, in omni studuit vita sua dignissime famulari. Ipse siquidem per prophetam dignatus est polliceri: ego glorificantes me glorificabo.

Vere quidem insigniter hunc nostrum sacratissimum patrem glorificavit et glorificat, non tantum in aethereis regnis, sed etiam coram hominibus in terris, quo totus agnoscat orbis quanta beatitudinis gloria exaltatur, qui pro eius nomine studuit in hac vita salubriter humiliari. En illum quem spelaea tenuerunt aliquantulum latitantem, nunc paradisus retinet exultantem; et quem arva quondam habuerunt confectum ieiuniis, nunc olympi gaudia complectuntur tripudiis. En illius vestigiis, quem olim sola Campania noverat, nunc reges terrae litant devotissima oscula nec non permunifica munera. Iam nunc ergo, pater excellentissime patrum, tuam cernui flagitamus clementiam, ut nobis opis tuae porrigas dexteram. Obstrue quaeso nostri misertus iniquorum * ora crudelia qui tuas fraudulenter gestiunt illicere vernulas. Da solamen tuum, pater, tuis clientulis quos ad tuum imitandum callem pertraxisti clementius. Pande dignanter, poscimus, iter quo ad patriam pervenitur, quatinus ex tuo grege nullum nanciscatur periculum; ut olim tibi collata talenta communi domino geminata de nobis restituens, duplici praemio potiri merearis. Nos quoque immeriti per tuum interventum saltem evadamus supplicium, quos ob meritorum qualitatem consecuturos ambigimus praemium. Praestante domino nostro Iesu Christo, qui te, beatissime pater, adeo sublimavit, ut nullo * sanctorum post beatos apostolos inferior videaris; ipso utique qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat per omnia saecula saeculorum. Amen.

* cod. *licorum.*

* ita cod.

Idem Petrus diaconus de viris ill. casinensibus cap. XXI. sic habet. « Albericus diaconus, vir illis temporibus singula- » ris, scripsit etc. vitam S. Scholasticae, homiliam eius, » et versus in vitam eiusdem. » Haec ego omnia videlicet in praedicto vaticano, olim casinensi, codice reperiebam. Sed vitae S. Scholasticae prologum tantum, ut loco suo dicam, vulgandum censui. Versus item de praedicta diva praetermisi, quia extant apud Mabillonium in actis SS. Bened. Homiliam dedi universam, quam ipse Mabillonius loc. praedict. dicit ineditam. Obiit Albericus (qui etiam romana purpura insignitus fuit) anno Christi 1088, *observante Maro. Multa eius opuscula et res gestas legesis apud Petrum diaconum loc. praedict. et in auctario ad Leonis ostiensis chronicum lib. III. cap.* 35. *apud Murator. S. R. I. tom. IV. p.* 455.

ALBERICI DIACONI

PROLOGUS AD VITAM ET OBITUM SANCTAE SCHOLASTICAE VIRGINIS.

Tempore quo Iustinus senior romanae rei publicae iura moderabatur, beatissimaeque Iohannes memoriae summae sedis et vita et doctrina pontifex dignissimus habebatur, sanctus vereque per omnia apostolicus Benedictus pater in sinibus occidentis effulsit; cuius inincomparabilem sanctitatem, virtutes magnificas, stupenda signa, ortus et occidens, meridies cum aquilone, miratur. Huic soror fuit nominis proprietate Scholastica, in schola Christi sub sancti Spiritus magisterio ab infantiae tempore in sanctimoniali habitu conversata; femina quae et ieiuniis continuis, et orationibus crebris, et vigiliis indefessis, et compunctionis praerogativa, et lacrimarum gratia, earum inter quas ei conversari con-

cessum est, nulli penitus visa est extitisse secunda. Et ut eius virtutes innumeras verbis claudam paucissimis, Benedicto extitit quam sanguine tam etiam sanctitate germana. Haec igitur et moribus et pedibus secuta fratrem, ex voluntate et consensu eiusdem, in vicinia Casini montis stationem fixit; ubi etiam, sicut in sequentibus erit liquidum, vitam sanctissimam morte celeberrima consummavit. Studuit autem illuc veniens obnixis fratrem precibus flagitare, quatinus ei de totius anni summa, diem saltim unam dignaretur concedere, in qua videlicet eum loco constituto adire, atque cum eo de fide, de spe, de Dei dilectione ac proximi confabulari liceret. Annuit piis germanae petitionibus sanctus frater, locumque in ipso montis vergentis descensu, in quo ad honorem eiusdem virginis ecclesiam posteri fabricarunt, ad id negotium habilem iudicavit; ad quem videlicet et virgini non nimis esset laboriosus ascensus, et sibi a monasterio non multae esset elongationis descensus. Ad hunc igitur locum quoad usque praesens anima corpus rexit virgineum, et virgo annis singulis die constituta ascendit, et Benedictus choro semper comitatus discipulorum descendit. Dieque illa in rerum spiritualem sermocinatione consumpta, refectisque vergente sole cum gratiarum actione corporibus, illa ad cellam virginum, iste ad habitaculum monachorum redibat.

Sequitur narratio de sanctae Scholasticae supremo colloquio cum fratre, et deinde obitu, quae narratio nihil est aliud quam paraphrasis multo prolixior sermonis eius qui est apud S. Gregorium PP. dialog. lib. II. cap. 33–34, *additis in calce miraculis aliquot per S. Scholasticae intercessionem post eius beatum obitum patratis. Quae omnia nos, brevi-*

tatis studiosi, praetermittimus, atque ad Alberici eiusdem homiliam pergimus, in natali S. Scholasticae habitam; quae eiusdem generis colorisque est, ac illa Pauli diaconi de S. Benedicto, quam nosmet in septimo Scriptorum veterum volumine, ex hoc ipso vaticano, casinensi quondam, codice exscriptam vulgavimus.

ALBERICI DIACONI

HOMILIA

IN NATALI SANCTAE SCHOLASTICAE.

« In illo tempore dixit Iesus discipulis suis parabolam » hanc : simile est regnum caelorum decem virginibus, quae accipientes lampades suas exierunt » obviam sponso et sponsae : quinque autem ex eis » erant fatuae, et quinque prudentes. Et reliqua. » Matth. XXV. 1.

Audistis, fratres karissimi, caelorum regnum decem virginibus, quae acceptis lampadibus sponso et sponsae exierunt obviam, comparatum. Audistis earundem virginum alias quidem vitio fatuitatis inertes, alias vero prudentiae virtute sollertes. Audistis fatuas acceptis lampadibus, secum oleum non sumpsisse; prudentes vero secum et lampades, et in vasis oleum habuisse; sponsoque moras faciente diutinas, et fatuas et prudentes pariter obdormisse. Media vero nocte de adventu sponsi clamore facto, omnes simul ad aptandas lampadas surrexisse; extinctisque oleo deficiente lampadibus, virgines fatuas ad venditores olei a prudentibus destina-

tas ; eisque proficiscentibus , quae paratae erant ad convivium nuptiale cum sponso pariter ingressas ; fatuisque clauso ostio redeuntibus , vocesque supplices ut sibi ianua aperiri deberet ingeminantibus, voce sponsi in haec eis verba protinus fuisse responsum : amen dico vobis , nescio vos. Finitaque parabola , clausula est continuo admonitionis illata , dicente Domino : vigilate itaque , quia nescitis diem neque horam.

Volo in auribus vestris , fratres mei , similitudinis huius profunda mysteria , quanto absque obscuritatis caligine valeo compendio brevitatis transcurrere , ut post in sanctae virginis Scholasticae laudibus , cuius hodie migrationem ad caelestia colimus , moras congruas licenter valeamus habere. Scitis , fratres dilectissimi , hanc esse fidei catholicae regulam , ut Patrem et Filium et Spiritum sanctum tres astruat esse personas , et ita unamquamque harum personarum singulatim Deum perfectum habeat , ut totae tres pariter non tres Deos sed unum dumtaxat Deum et corde ad salutem credi , et ore ad iustitiam doceat confiteri. Igitur unitas deitatis trinitati personarum coniuncta numerum conficit quaternarium ; completurque quinarius numerus cum credimus exinanitionem verbi Dei qua semetipsum exinanisse legitur, formamque servi accipiens, in similitudinem hominum factus , et habitu inventus ut homo , seque ipsum humiliasse, obedientiam patri exhibens usque ad mortem , mortem autem crucis. Propter quod et Deus exaltavit illum , et dedit illi nomen quod est super omne nomen , ut in nomine Iesu omne genu flectatur , et omnis lingua confiteatur quia dominus Iesus sedet ad dexteram maiestatis in excelsis , unde venturus est iudicare vivos et mortuos.

Quoniam igitur orthodoxa et apostolica fides haec est, qua in personis tribus unitas creditur deitatis, et qua verbum caro factum generis humani salutem creditur operatum per carnem, rectissime et convenientissime omnes qui hanc supputationis quinariae tenent fidem, numero quinario designantur. Virgines etiam vocantur aptissime, qui ab hac fidei integritate nullo dividi schismate, nulla potuerunt infectione haereseos violari. Sed quoniam haec fides in aliis, iuxta Iacobum, dilectionis operibus vacans mortua est; in aliis, iuxta Paulum, per dilectionem operari non cessat, in utrisque partibus quinquepertita fides numerum denarium consummavit. Quinque igitur prudentes virgines commodissime illi accipiuntur, in quibus fides numero designata quinario, iustitiae operibus per dilectionis affectum incessanter invigilat. In quibus vero haec ipsa fides operatur quidem fortassis quae pertinere ad iustitiam videantur, sed ipsa opera magis ex adeptione alicuius temporalis quaestus, quam ex intentione prodeunt caritativi affectus, hi tales et virgines dicuntur, et quinque, propter intemeratam compunctione quinaria significatam fidem; et fatuae tamen propter insipientem et ineptam operationis intentionem. Quod autem caritate et dilectione carentes, multa quae esse iustitiae videantur, valeant operari, et ex eis nullum penitus consequantur emolumentum salutis, vas electionis liquidissime protestatur, cum scribit: et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, et si tradidero corpus meum ita ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil mihi prodest.

Hoc est igitur illud oleum quod fatuae virgines in vasis, id est in receptaculis interioris hominis non ha-

bent, unde et fatuae nuncupantur. Per oleum vero propterea caritas figuratur, quoniam sicut oleum semper liquoribus universis quibus admiscetur supersidet, ita caritas virtutibus universis praeminet. Unde et doctor gentium de caritate locuturus praemittit: ostendam, inquiens, vobis eminentiorem viam, fratres. Et post plura de laude caritatis commemorata, haec intulit: nunc autem manent fides, spes, caritas, tria haec, maior autem his est caritas. Hoc est itaque, fratres dilectissimi, oleum quo lucente operationes videlicet sanctae prudentium virginum confotae magni lucem fulgoris emittunt. Huius olei nutrimentum quia lucernae, id est operationes virginum fatuarum non habent, tametsi in praesenti minime videantur extinctae, lucent tamen in discursione districti examinis extinguendae. Hae virgines universae sponso et sponsae occursurae parantur, quoniam quinquepertita credulitas ea spe ab universis tenetur, ut post emensum vitae spatium, sponsi Christi sponsaeque eius, quae est caelestis Hierusalem, gratulabundi omnes conspectibus praesententur.

Sed dum sponsus moram facit, dormitant virgines omnes et dormiunt; quoniam dum suspendit examen iudex, vitae huius cursum omnes incipiunt, et metiuntur inceptum. Dormitare enim est, vitae cursum incipere, dormire vero semel coeptum metiendo transcurrere. Quod autem dormitionis nomine huius vitae valeat significari decursus, psalmistae instruimur auctoritate dicentis: dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis. Omnes viri divitiarum somnum suum dormiunt, cum per huius adhuc vitae spatia gradiuntur. Sed tunc non dormiunt, sed dormierunt de eis dicitur, cum iam per

mortem eis vitae cursus finitur. Et tunc in manibus suis nihil inveniunt, quoniam hic omnes quas frustra congregarunt divitias reliquerunt. Hic ergo somnus dum a virginibus fatuis prudentibusque percipitur, ut sponso omnes maturent occurrere, clamor nocte mediante auditur. Saeculum praesens, fratres mei, comparatione futuri nox dicitur; quoniam hic, iuxta apostolum, videmus per speculum et in aenigmate, tunc autem facie ad faciem; et hic ex parte cognoscimus, tunc autem cognoscemus sicut et cogniti sumus; quando videlicet veniet Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et cum laus erit unicuique a Deo.

Nocte igitur hac mediante, nocte hac nondum expleta, nondum consummata, vox auditur clamosa, ut in advenientis occursum sponsi omnes se virgines deberent praeparare. Iste est, fratres dilectissimi, clamor qui Esaiae Domini praeceptione iniungitur dicentis ad eum: super montem excelsum ascende tu qui evangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam qui evangelizas Hierusalem, exalta, noli timere; dic civitatibus Iudae, ecce Deus vester, ecce dominus Deus in fortitudine veniet, et brachium eius dominabitur. Item ad eundem clamat: ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Iacob peccata eorum. Audistis, fratres, in clamore prophetae verbis aliis sed sensu non alio, ecce sponsus venit; ecce inquit, Deus vester; ecce, inquit, Dominus in fortitudine veniet. Audistis quod prophetae illud etiam iniungatur, ut vociferetur et clamet, exite obviam ei, cum ei voce dominica imperatur ut annuntiet populo suo scelera eorum, et domui Iacob peccata eo-

rum, et cetera plurima quae sequuntur. In quibus profecto omnibus nihil aliud agitur, nisi commonitio quae venienti sponso exire virgines obviam hortatur. Iste clamor, fratres, dum in huius saeculi nocte dormimus, in auribus nostris per legem agitur, per psalmos agitur, per prophetias agitur, per evangelia agitur, per epistolas apostolicas agitur, per expositiones et commonitiones patrum orthodoxorum agitur. Omnium hic est clamor, haec est vociferatio omnium, ecce sponsus venit, exite obviam ei. Ecce venit, prope est, iam aderit, exite, obviate, occurrite. Hora est iam de somno surgere; nunc enim prope est nostra salus quam cum credidimus. Nox praecessit, dies appropinquavit, abiciamus opera tenebrarum, induamur arma lucis, sicut in die honeste ambulemus.

Surgunt ad hunc clamorem virgines et prudentes et fatuae, lampadas aptant, ad operationes se praeparant; deest oleum virginibus fatuis, deest eis dilectionis affectus, deest intentio caritatis, desunt misericordiae viscera quae ea in districto examine misericordiam faciant promereri. Oleum a misericordia accipit vocabulum; ἔλεος enim graece, latine misericordia dicitur, et propterea congrue per oleum misericordia figuratur. Neque aliud existimetis, fratres karissimi, modo me dicere, aliud prius ex ore meo vestris in auribus sonuisse. Videri enim fortasse quibuslibet potest diversum, quod prius per oleum dixi debere caritatem intellegi, modo per oleum misericordiam dico significari. Nunquam, fratres mei, misericordiae visceribus caritas, nunquam misericordia affectu poterit dilectionis carere. Non poterit igitur oleum typus existere caritatis, ut non etiam typus pariter

existat misericordiae. Et non poterit figuram misericordiae gerere, et figuram caritatis pariter non habere. Cum igitur per oleum caritas figurari dicitur, simul etiam figurari per oleum misericordia intellegitur. Et cum per oleum dicitur misericordia designari, oportet necessario dilectionem per oleum designatam intellegi.

Hoc igitur oleum non habent virgines fatuae, et plerumque recognoscunt se non habere, carent miserationis, carent dilectionis affectu, seque eo carere intellegunt. Unde ad virgines prudentes confugiunt, sibique ab eis de earum dari oleo deprecantur. Intellegunt nonnunquam reprobi opera sua aut non recta esse, aut nequaquam ex recta intentione procedere. Intellegunt et compunguntur; sed quia secus viam seruntur et temporales sunt, ad tempus credunt, et in tempore temptationis recedunt. Veniunt fatuae ad prudentes, lucernas suas extingui clamitant, dari sibi oleum flagitant, quia nonnunquam compuncti reprobi ad sanctos viros confugium faciunt, atque ea quae videntur operari bona, ex non bona intentione procedere propria contestatione fatentur. Commendant se caritati, commendant se dilectioni eorum, commendant se precibus, commendant se misericordiae eorum visceribus. Hoc est ab eis oleum petere, hoc est ex eorum fomento suas velle lucernas ardere. Sed quid virgines prudentes responderunt, audistis: ne forte, inquiunt, non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes, et emite vobis.

Dicunt hoc aliquotiens, fratres, timoratae, dicunt hoc humiles animae, respondent eis qui earum se precibus, earum se orationibus satagunt commendare: vix orationes nostrae, vix preces, vix obsequia quae

exhibemus Deo, nobis ipsis sufficiunt: vix sumus tales qui pro nobis ipsis audiri digni inveniamur: non sunt orationes nostrae, non sunt famulatus nostri servitia ante Deum tanti, ut per ea possint alii promereri salutem: nolite in precibus nostris, quae nullius momenti existunt, spem ponere: ipsi pro vobis potius laborare studete. Oleum, ut ipsi confitemini, non habetis; olei venditores plurimos invenire potestis. Venditores olei, venditores misericordiae, pauperes sunt, quoniam dum ipsis misericordiam impertimus, et ipsi a Domino misericordiam promeremur. Ipsique sunt qui de mammona iniquo nobis amicitiae vinculo copulati, in aeterna nos recipiunt tabernacula. Et in qua mensura metimur eis in eadem remetietur nobis. Ad hos igitur ite, eos vobis amicos facite, eis non vanitatis intentione, ut hactenus, sed spe olei, spe divinae misericordiae consequendae, de mammona vestro iniquitatis tribuite; certi et inambigui, quoniam mensuram bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem dabunt in sinum vestrum.

Audiunt prudentium consilia fatuae, eunt ut olei faciant emptionem. Sed illis euntibus sponsus venit, intrat cum paratis ad nuptias, ianua obseratur. Quid est eunt? Decernunt, statuunt, disponunt. Decernere, statuere, disponere aliquid animo, ire est. Dicuntur ut oleum emerent isse, non dicuntur emisse Eunt, sed non emunt, quia statuunt sed non faciunt, spondent sed non implent, pollicentur sed non exercentur, protelant, procrastinant, differunt. Fatuis ad olei emptionem euntibus, prudentibus vero de eo quod in vasis habebant oleo lucernas aptantibus, sponsus venit; quoniam reprobis bona semper facere differentibus,

et electis indesinenter eis insistentibus, iudex per mortem et hos et illos ad examen accersit, et electis per mortem assumptis in gloria, per mortem nihilo minus reprobis clauditur, nunquam eis ultra in perpetuum aperienda ianua. Illa enim hora iam illis adest, de qua alibi veritas loquitur: veniet, inquiens, hora in qua nemo potest operari. Praeteriitque iam eis tempus placitum, et salvationis dies; de quo Dominus ore prophetico, tempore ait placito exaudivi te, et in die salutis auxiliatus sum tibi. Unde in vacuum ingeminant voces clamoris, quibus tempus exactum est exauditionis; diciturque eis, amen dico vobis, nescio vos. Negat eas in vita illa, quae in hac eum vita, etsi non verbis, tamen operibus negaverunt. Quod autem Dominus verbis astrui, factis valeat denegari, palam est praedicatoris egregii testimonium, quod de quibusdam recta docentibus, et a pravis non secedentibus protulit in haec verba: confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Ad quid vero totius series similitudinis tendat, sequens confestim admonitionis clausula manifestat, inferente Domino ac dicente: vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam.

Explanatione lectionis evangelicae succincta brevitate decursa, ad laudes, ut in ipsis statim exordiis repromisimus, virginis cuius a nobis dies colitur natalicius, nostri sese continuo transferat sermonis articulus; illudque nobis primo contueri sit studium, nihil eorum omnino defuisse Scholasticae, quae ex relatione dominica prudentes edidicimus virgines habuisse. Virginitate namque omnimoda claruit, quae praeter communem virginitatem fidei, carnis etiam pudi-

citiam intemerata animi puritate servavit. Prudens extitit quae in rerum finibus figens oculos, bona sibi indefessa perpetuitate providit. Lucernam sponso occursura succendit, quae ad Christi visionem anhelans, actionum sanctarum lucem solis fulgidiorem radiis circumquaque dispersit. Oleum accepit in vasis, in receptaculis animi fomentum piae semper tenuit caritatis. Per cuius videlicet caritatis vim intimam tantum Scholastica valuit, ut miri exhibitione prodigii, qua lacrimans caeli faciem pluviis irrigavit, fratris sanctissimi voluntati obsisteret, cumque ad fratres quem disposuerat reditum, caelo pro ea dimicante, aggredi prohiberet. Parata igitur accensis lampadibus venienti sponso obviam die hodierna exivit, atque laetabunda cum ipso ad nuptiales epulas introivit.

Cuius artus regens corporeos quantae extiterit mansuetudinis anima, orbi Deo revelante innotuit, quando corporis egredi iubetur ergastulo, cum videlicet in specie avis carentis felle caeli penetrare secreta fraternis est obtutibus demonstrata. Dicuntur et aliae, fratres karissimi, columbae proprietates existere, quarum mysteria sacratissimae virgini dignissime possunt et verissime coaptari. Perhibetur haec avis libentius et frequentius in petrae foraminibus nidum aedificare, perhibetur nil vivum comedere, perhibetur non rostro non unguibus sese sed alarum motione defendere, perhibetur in volando societatem amare, perhibetur oculos lippientes habere, solisque volans adversa radiis non posse accipitrem obvium lucida contemplatione videre; unde dicitur consueta insidere arbori secus decurrentium aquarum fluenta plantatae, oculosque quos radiis nequit obiectare solaribus, in aquas defigere, et ima-

gine speculata in aquis, in sui properantis direptionem accipitris dolos et impetus declinare. Illud vero, fratres mei, quis nesciat, columbarum cantum nihil aliud quam gemitum esse. ?

Harum omnium proprietatum mysteria si in Scholastica, fratres karissimi, speculemur, causae nobis patebunt plures, cur divinae sapientiae visum fuerit egressam corpore virginis animam in columbae specie fratris conspectibus revelare. Nidificavit igitur columba nostra in foraminibus petrae, quae videlicet omnem salutis vitaeque suae fiduciam in Christi statuit passione ac morte. Petram vocari Christum, vas electionis vos docuit. Haec vero petra eo tempore forata est, quando in cruce clavis ferreis pedibus est manibusque confixa. Foramen petrae huius illud etiam extitit, quo latus eius miles lancea infixa aperuit. In his igitur foraminibus nidum sibi Scholastica statuit, quia per ista aeternae sibi in caelestibus mansionis spem inambiguam collocavit. In his foraminibus nidum statuit, quoniam ea salvationis suae causas existere certae fidei credulitatem gestavit. In his, inquam, foraminibus nidum statuit, in quo nimirum se tutissimam ab animarum accipitre diabolo conservavit. Nihil vivum columbae nostrae cibus fuit, quae apostolum audiens carnem suam cum vitiis et concupiscentiis mortificare sategit. Non se abs quolibet unguibus, non rostro, sed alarum sola protectione defendit, quae mala nesciens pro malis rependere, sola sese ab adversantibus omnibus Dei proximique dilectione munivit. In volando societatem dilexit, quae secum ad caelestia quascumque potuit trahere procuravit. Oculos lippientes habuit, quae in hac vita cum Paulo per speculum et in aenigmate vidit. Arbor

secus decurrentes aquas plantata, cuius insidere cacumini columba haec consueverat, Christus dominus est, in cuius capite, quod utique Deum esse testatur apostolus, sedem sibi firmissimam ac munitissimam stabiliebat. Haec arbor iuxta vatem psalmographum secus decursus est plantata aquarum, quoniam quicquid de ipso fideles credunt, satis firmatum est auctoritatibus scripturarum. Aqua enim profunda, inquit sapientissimus hominum, verba ex ore viri, et torrens inundans fons sapientiae. In has aquas obtutus figens venientem accipitrem deprehendit, quia scripturis intenta sacris, hostis versipellis insidias conspiciens declinavit. Cantus columbae nostrae, gemitus fuit, quae actionis propheticae imitatrix, in suo gemitu laboravit, et per singulas noctes lavit lectum, stratum lacrimis irrigavit, atque a voce gemitus eius adhaeserunt ossa pelli eius. Ut autem ad extremum, fratres mei, virginem sacratissimam verbis paucissimis et sufficientissimis commendemus, Benedicti soror extitit quam sanguine tam etiam sanctitate.

His in laudes virginis compendiosa brevitate decursis, ad exhortationem vestram, fratres dilectissimi, redeamus. Illam lectionis evangelicae clausulam iterum atque iterum vestris et auribus et mentibus ingerentes: vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam. Vigilate, fratres, cohortor, suadeo, moneo; vigilate, quoniam migrationis vestrae et diem non nostis, et horam ignoratis. Currite dum lucem habetis, ne tenebrae mortis vos comprehendant. Operamini dum vacat, dum licet, dum sententiam suspendit iudex. Veniet enim hora in qua nemo poterit operari. Hortamur cum apostolo ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ait enim: tem-

pore accepto exaudivi te, et in die salutis adiuvi te. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce dies salutis. Quaerite igitur, fratres mei dilectissimi, Dominum dum inveniri potest, invocate eum dum prope est. Derelinquat impius viam suam, et vir iniquus cogitationes suas, et revertatur ad Dominum, et miserebitur eius, et ad Deum nostrum, quoniam multus est ad ignoscendum. Honor amittitur? recuperari potest. Amittitur dignitas? recuperari potest. Amittuntur opes? recuperari possunt. Innumera sunt quae amissa possunt recuperari. Tempus operandi, tempus paenitendi, tempus Deo placendi, si semel amittitur, nunquam in sempiternum ultra recuperatur. Quod adhuc nobis liceat ad Deum converti per paenitentiam, fratres dilectissimi, scimus; sed utrum usque ad vesperam haec nos licentia maneat, ignoramus. Scientes igitur, dilectissimi, quoniam patientia Dei ad paenitentiam nos adducit, non secundum duritiam nostram et cor inpaenitens thesaurizemus nobis iram in die irae et revelationis iusti iudicii Dei, qui reddet unicuique iuxta opera sua. Vigilate igitur, fratres dilectissimi, vigilate; quoniam et diem nescitis et horam ignoratis. Beati servi illi, ait veritas, quos cum venerit dominus, invenerit vigilantes! Amen dico vobis quoniam super omnia bona sua constituet eos. Quorum bonorum nos participes faciat Christus Iesus dominus noster, cui cum Patre et vivifico Spiritu potestas dominatio et imperium sine fine permanet in saecula saeculorum. Amen.

DE OPUSCULO QUODAM

PAULI CASINENSIS.

Inter viros illustres coenobii casinensis Petrus diaconus refert cap. 36. *Paulum ligurem, quem temporibus Paschalis II. PP. vitam illic monasticam professum, et commentarios in prophetas, psalterium, novumque testamentum composuisse ait, nec non alia scripsisse volumina quae in Petri manus nondum devenerant. De hoc Paulo eiusque libris loquuntur etiam Mabillonius annal. bened. T. V. lib.* 69. *ad an.* 1100, *et Legipontius hist. litter. bened. T. IV. pp.* 36. 41. 46. 51, *et denique Lelongus B. S. T. I. p.* 895, *qui tamen nihil praedictis a Petro diacono addunt. Supradicta Pauli opuscula periisse cuncta existimat Marus in adnot. ad Petr., queritans simul de saeculi sui socordia in sacrorum monumentorum vestigandis thesauris. Quod tamen neque Petrus diaconus nominatim memorat, neque Marus vidit, Pauli opusculum in sacram Genesim, id mihi in vaticano codice his annis compertum fuit, in autographo ut videtur codice, sed certe synchrono, quia scriptura eius desinenti XI. vel incipienti XII. saeculo deputanda est. Utrum vero auctor ad reliquos quoque pentateuchi libros progressus fuerit, nescio: etenim codex vat. desinit mutilus in patriarcharum benedictionibus Opusculi titulus est:* INCIPIUNT PAULI PROBLEMATA DE AENIGMATIBUS EX TOMIS CANONICIS. *Porro dicuntur problemata, quia pleraque pars operis in quaestionibus earumque solutionibus vertitur. Laudantur a Paulo auctores, quantum vidi, hi. Christiani quidem, Ambrosius, Antonius abbas, Augustinus, Eucherius, Faustus, Gregorius papa, Hieronymus, Iohannes Cassianus, Isidorus, Iunilius, Orientius, Origenes, Orosius, Sulpicius, Theophilus, et Anonymi quidam. Ex hebraeis Interpretes LXX, Iudas quidam, Annales Hebraeorum, item generaliter scripta Iudaeorum. Denique ex ethnicis Apuleius et Virgilius. Opus ipsum incipit sic.* Vetus testamentum, Isidorus dicit, ideo dicitur quia veniente novo cessavit. *Mihi hoc unum propositum in praesenti est, ut operis notitiam minimumque specimen praebeam, praesertim ex citatis in eo veterum auctorum locis.*

F. 23. IUDAS dicit: auctoritas librorum ex prohoemiis cognoscitur.

F. 29. THEOPHILUS. Divisit lucem ac tenebras. Lucem appellavit diem. Id est dies, species formatae rei; nox, privatio operis.

F. 30. OROSIUS (1). Firmamentum utrum stat, an movetur? Si movetur, quomodo firmum sit? Si stat, quomodo luminaria mundum circum-

(1) Orosii adnotationes quoque in apocalypsim a me in codicibus observatae fuerunt.

cunt? Id est, non ideo firmamentum dicitur quod staret inmobile, sed propter firmitatem naturae, ut vertigo poli circum aethera vehitur.

F. 40. IUNILIUS dicit: nihil post primum diem ostenditur factum ex non existentibus. Sola anima hominis, ut solus homo ex nihilo factus.

F. 50. De hoc paradiso MATTHAEUS apostolus dicit (1). Paradisus deliciarum, ubi Adam fuit, omnibus montibus altior, vicinus caelo: et ibi non habetur quod saluti hominis nocet sive in vivis sive in mortuis creaturis: ubi neque lilia, neque rosae marcescunt: ubi neque labor neque senectus: et omnia animalia iussui hominis famulantur, non mactanda ad escam sed deliciis servitura angelorum et hominum: quia et sic sunt epulae paratae ibi ex carnibus pecudum vel piscium, ut nullus occidatur. Sic est ex poculis. Tametsi nulla degestio sordium sequitur. Neque ibi facies caeli tegitur nubibus, neque fulgura; et reliqua.

F. 57. Iterare vocabulum tribus modis fit. Increpatione, ut: ubi es Adam, ubi es Adam? Prohibitu, ut: Abraham Abraham ne inicias manum tuam in puerum. Consolatione, ut ANTONIUS dixit: ubi eras, Iesu? ubi eras Iesu?

F. 60. OROSIUS dicit mundum similem homini in lecto posito, et prius a capite formatur id est a paradiso Adae in oriente posito, et oceanum inter se et hunc mundum.

OROSIUS dicit aliam insulam in oriente celatam, cum amoenitate paradisi Adae, in qua adhuc Helias et Enoch morantur.

Cod. f. 66. *ubi de Lamecho homicida.* FAUSTUS. (2) Vel adolescentulum, id est quia Cain non canus, neque senescit ullo modo more ferarum non senescentium. Haec in annalibus Hebraeorum leguntur. - Cur maior ultio Lamech quam Cain? Quia ante Cain non factum est homicidium, nec correptio, nec sententia dura dicta castigavit. Non sic Lamech. Vel septuagies septies, quia hic numerus de gente Lamech in diluvio deletus est. Vel in hoc numero requiescit vindicta. LXXVII. viri ab Adam usque ad Christum completi sunt, et tunc solvetur mundus, et animae hominum requiem invenient *etc.*

SULPICIUS vero dicit quia non de Cain hoc dicit, in vulnus meum, id est, vindicta eius super me, memorans verbum Domini.

F. 94. *ubi de Isaaci sacrificio.* FAUSTUS. Venerunt ad locum. Cur Abraham dixit, revertimur ad vos? Si voluit offerre filium, quomodo potuit reverti? Id est in spem contra spem credidit, quia credidit offerre filium quia Dominus praedixit ei. Item credidit illum filium reverti, quod Dominus dixit ei, erit semen tuum sicut stellae caeli. Item credidit, quod qui illum de sterili et senibus dedit, potuit de morte suscitare *etc.*

(1) Videtur Paulus noster sumere sequentia ex aliquo apocrypho.

(2) Fausti quidem reiensis sermones habes apud nos in hoc eodem volumine.

MONITUM.

Codex olim laureshamensis, nunc palatino-vaticanus, haud recentior saeculo XII., mediocre continet corpus epistolarum veterum, in imperio praesertim Heinrici ·IIII· eiusque filiorum Conradi et Heinrici scriptarum. Forma quidem stilusque ipsarum congruit admodum cum illis multo numerosioribus, quas ex codice Uldarici babenbergensis edidit Eccardus in corp. hist. med. aevi T. II; verumtamen vaticanae nostrae pauca continent vel historica vel certe gravia, familiaria vero plurima. Quid agerem? Neque cunctas vulgandas censebam, sunt enim supra sexaginta, neque partem saltem illarum vel potius specimen invidendum lectoribus esse iudicabam. Paucas igitur libri mei paginas delectis aliquot concessi; quarum tamen continentiam nullis scholiis declarandam putavi, tum propter designati spatii angustias, tum quia ex illorum temporum historiis, puta ex episcoporum Germaniae catalogis, ex Heinrici ·IIII· impressa vita, ex Hermanni Corneri aliorumque chronicis, apud antiquitatum germanicarum collectores, luculentam notitiam petere licet. Ex his, inquam, historiae monumentis nomina quoque hominum cognosci poterunt, quorum in his epistolis (ut fit etiam in illis codicis uldariciani) nonnisi initiales leguntur litterae; quamquam aliquando dubium haereret, nisi veritas ex adiunctis micaret. Nam v. gr. in prima et secunda epistola ·A· episcopus wormaciensis, *et* Adalgerus *intelligi posset, et* Arnoldus, *et* Adalbero, *et* Adalbertus, *qui omnes cathedram wormaciensem intra quinquaginta annos, in posteriore saeculi XI. parte insederunt, nisi epistolarum ipsarum contextus certum aliquem designaret. Disquirendum insuper erat, an hae codicis vaticani epistolae editae sint nec ne. Nam duas certe mutuas Caroli principis et Diederici episcopi, apud Chesnium hist. Franc. T. II, tertiam apud eundem T. IV. videre impressas memini; neque tamen opera seu collectiones aut Chesnii, aut Cointii, aut Freheri, aut Struvii, nunc mihi prae oculis sunt. Sed utcumque se ista habent, nihil profecto vetat, quominus pervetusti codicis vaticani notitiam et specimen heic proferam.*

EPISTOLARUM THEUTONICARUM SPECIMEN.

1. Domno ·A· summo pontifici, nomen meritis ornanti, ·H· suus utinam dignus cum omni fratrum catervula, oraminis ac serviminis munia. Cod. f. 2.

Salutarem vestrae prosperitatis adventum optavimus; et merito optavimus, quia vobis secundo et incolumi nullam adversitatis procellam nos evertere formidamus. Sed nec linguae officium praevalet ad explanandum, nec mentis intentio sufficit ad cogitandum quantum gaudii, quantumque spei, vestri laboris meta, iocundissimique vestri adventus gratia nobis arrisit. Talem enim patronum, tantaeque religionis virum quis non amabit? quis non honorabit? Nam qui omnibus prodesse conatur, merito ab omnibus veneratur. Adsurgat igitur, universorum salvatori laudem tollendo Wangia (1) tanti praesulis fulgoribus illustrata. Gaudeat et ipsius congregatio gregis, nunquam invisibilium dentibus luporum laceranda, salvo baculo pastoris; tamque praesentis gaudii gratia communi voto surgamus in haec verba: laetentur caeli, exultet terra, et caetera. Haec de communi. Quid autem ego inaestimabili, ut iterum ad vos pater sancte respiciam, vestrae pietatis misericordia vivens et victurus? Quid, inquam, tali tantoque tam sancto tam egregio pastori veroque Christi confessori dignum aut honestum apportabo, quem totius expertem consilii nullius decoratum pretiositate virtutis nullus ignorat? Verum enim vero, si cuncta sermonum genera meis nutibus servirent, tam clementem, tam paternae misera-

(1) In codice edito diplomatico laureshamensi trad. 819. legitur: *in civitate Wangionum, quae cognominatur Wormacia.*

*

tionis gratiam vestram ex parte mihi exhibitam explanare non sufficerent. Sed quod valeo, cum devotione Petri, quam devotus impendo. Non cessat igitur mens mea, cum omni desiderio animae, tota mentis intentione precibus insistendo, lacrimas effundendo, Deum inquietare, quatinus vos salvum et incolumen, veluti tota plebs vobis subiecta precatur, conservare dignetur.

Cod. f. 3. 2. A. praesuli egregio (sanctae wormaciensis ecclesiae *) dilectoque suo domino, ·I· (Aritinus quod verius est peregrinus) quicquid est, eodem indignus, orationis hostias in Deo mactandas.

Vestrae sanctitati obedienter, ut dignum erat ac decenter paruisse, nunciumque vestrum dominae nostrae Imperatrici (1) studiose ac diligenter praesentavisse, ex hoc aperte sciatis, quod eam ipsam vestri muneris partem propria manu recepisse non dubium est. Deinde quanta benignitate, quantaque gratiarum actione vestro se patrocinio et oramine ac servitio visitari meminerit, crebra atque sollicita vestrae sanitatis * interrogatio manifestat. In quo videlicet idoneos atque placidos vobis testes adfuisse credatis, dominum ·H· scilicet cum tenera coniuge Chunegunda, quam etiam post vestrum discessum a nemine se amygdalis donatam, paternis verbis consolatam, satis muliebriter ingemuisse sciatis. Praeterea iter vobis domini nostri ·C· Imperatoris felix prosperumque, quantum adhuc sciri potest, denuntio. Audivimus enim Saxones ad adiutorium sui uniformiter armari. Porro autem nec illud vos latere volo quod legati Anglorum, nostrae iuniori dominae nu-

* ita cod.

(*) Haec sumuntur e praecedente in codice epistola.

(1) Giselae fortasse, ut in epist. 3.

per infirmae, nunc autem; Deo gratias, valenti missi sunt, qui vero dixerunt sibi haec: infelix ergo, inquiunt, et iniusta novurca vestra Arduichenut germano vestro regnum fraude subripere cupiens, universis primatibus nostris convivia maxima celebravit; et nunc eos prece, nunc pretio corrumpere satagens, iuramentis sibi suoque nato subiugare temptavit. Qui vero non solum ei in aliquo huiusmodi non consenserunt, verum etiam nuntios praefato germano vestro, quatinus ad eos cito redeat, unanimes transmiserunt. Sed illi quidem talia. Ad haec ut fideliter semper faciam, notum vobis fieri volo, episcopum mettensem cum gratia magna a curte recessisse; archiepiscopum vero ·C·, atque episcopum ·L·, abbatem ·E·, atque abbatem Brum̄, simul cum domina nostra usque ·IIII· id. augusti manere, dieque eadem ipsam a Noviomago Saxoniam tendere, depositum laudatumque habere. Quando magis sapio, magis intimabo. Bene vale, pater kare.

3. Imperatrici ·G· (1) suorum cunctorumque indigentium spei firmissimae debitum Humbertus cum fratribus servimen fidelissimis cum precibus. Cod. f. 4. b.

Non dedignetur nos pauperes vestra imperialis exaudire dignitas, quos ad vestram clementiam magna clamare cogit necessitas. Nos de omnibus sancti Willibrordi rebus vix solam fovere possumus vitam, quibus plenissime nonnulli nec per nostram nec per vestrae reverentiae fruuntur licentiam. Sicut quidam servi comitis Giselberdi de Hinguuich quasi pro proprio possident ·XV· mansos vi et praeda iam nostris ablatos an-

(1) Gisela imperatrix, coniux Conradi imp. in ep. 121. codicis uldariciani apud Eccard. T. II. p. 110.

[an]tecessoribus, quibus iniuste caruerunt, et adhuc nos caremus. Quandoquidem vestra sublimitas semper misericordiam dilexit et iustitiam, et maxime in hoc quadragesimali tempore erga pauperes Christi exercuit eleemosynam, ideo vestris provoluti pedibus deposcimus gratiam, ut nostrae recordantes inopiae praedictos mansos adiuvare dignamini pauperculae reddi catervulae. Si autem ista nequeunt nostra impetrare oramina, saltem vel propter sancti Willibrordi facere dignemini merita, quo in conspectu summi regis merces vobis restauretur centuplicata. Valete.

Cod. f. 7. 4. Serenissimo treverensis ecclesiae archiepiscopo ·B· omnigenae caritatis viro, wormaciensis episcopus ·H· a se ipso cunctarumque suarum congregationum collegio fidelissimae servitutis atque orationis indicia.

Si vestrae receptionis adventui digne congratulari possem, nihil eo libentius facerem. Enim vero, et si tunc temporis nostrae regionis loco aliquo remansissem, omni mentis exultatione, totiusque famulicii devotione vos sine dubio recepissem. Sed quamvis corporali absentia vobis abessem, genuinae * tamen dilectionis perfectione spiritaliter adesse pronuntio. Mansionem, quam vobis a me praestari rogastis, cum omni quo possum servitio voluntarie donabo. Fabrum vero vobiscum accommodare nequeo, quia simul ut a nobis in orationis iter perrexistis, unus, quem optimum habui, saeculum mutavit. Proinde me huius rei erga vos excusatum esse intente deposco. Earum namque rerum omnium quas vel habeo, vel ullatenus investigare valeo, quotienscumque vobis dignum erit, a me recipiendi securitatem vobis demando. Ergo et vestram incolumitatem qualis sit rescire deside-

* cod. *geminae.*

ro, quoniam dum in vestra gratia taliter ut modo remaneo, non ulterius de me ipso quam de vobis, Deo teste, curam habeo. Ad haec igitur, si quid novi apud vos in praesens acciderit, de vestra parte mihi intimari exopto. Apud nos enim, praeter quod omne vulgus attrectat, rari nihil est; sed si quando quid evenerit, certa legatione vobis per manum patefiet.

5. Dignissimo dilectae filiolae Wormaciae patri domno suo ·A· episcopo, ·G· infirmus et inutilis summi patrisfamilias vespertinum denarium. Cod. f. 18.

Mallem aures domini mei prosperis semper laetificare, quam adverso quolibet nuntio, quod non decet, unctum Domini inquietare. Sed quia vos mihi iamdudum praecepisse memini, nequa vos celem, quae mihi alicubi innotescant, praecepto et voluntati vestrae in huiusmodi parere non ignoro oportere. A proxima, quae nuper fuit dominica princeps regni, scilicet ·H· coloniensis archiepiscopus, ·B·werzeburgensis episcopus, cum caeteris compluribus nunc usque Moguntia se continent, multa consiliantes, multa tractantes, multa conferentes. Huius conventus summam quia intimare vobis certam non possumus, quaedam quae ipsis referentibus reperire nos contigit, vobis scribere curavimus. Ferunt dominum Imperatorem augustum, veteris existente causa odii, vehementer animatum esse in ·A· ducem et marchionem; et ita animatum, quod convocatis coram se principibus, scilicet ·E· ·A· marchionibus, caeterisque principibus, qui tunc ibi intererant, quatinus ipsi ·A· ducatum suum et marcam iudicio abdicarent praeceperat. Sed ipsi non id nisi in praesentia et iudicio filii sui ·H· regis fieri debere accepto consilio responderunt.

Quo vocato, Imperator iniuriam suam exposuit; filium suum quatinus ·A· omnimodis insequeretur, ut ipse eum se diligere cognosceret, postulavit; simulque ducatum sibi iudicio abdicandum et nunciavit et rogavit. Dominus ·H· rex etsi patri per omnia obedire et vellet et deberet, memor tamen cuiusdam pacti, quod cum ·A· pepigerat, quod pater rogavit, se non posse nec debere exequi, constanti animo iuravit. Quod cum diu tractarent, patre semper et monitionibus, et minis, prece, omnibusque huiuscemodi exhortationibus incumbente; filio vero e contra obstinato animo, et nil a priori sententia mutato recalcitrante, tandem Imperator huius doloris immedicabili vulnere tactus, cum ita filium suae voluntati deesse videbat, ante ora omnium iam prorsus elinguis sibi excidebat, et neque loquens, neque videns, neque quemquam praesentium, ut videbatur, agnoscens, et ita in extasi mentis positus, inter brachia tollentium in lectum collocatur. Post aliquanta ad se ipsum rediens, convocari iterum iubet filium ad se, et principes. Quibus convocatis, sciens quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet, se se ad pedes filii sui humo tenus proiecit, lacrimis multum obtestans, quatinus recordari dignaretur patris, ne inimicis gaudium augeret, ne regno dedecus, ne sibi infamiam pararet, dum a patre discordaret, ne discordando fieret Absalon, dum pacifice vivere posset Salomon. Motus tandem filius piis lacrimis patris, ad se rediit, rediit inquam ad se, quia exivit a se; rediit vero ad se, dum rediit ad obedientiam, ad praeceptum, ad voluntatem patris. Sed ita rediit: iuramentum, quod ·A· fecit, patri aperuit, eiusque iuramenti ·E· episcopum auctorem fuisse retulit: quod cum Imperator ve-

hementer iratus ab ·E· episcopo an ita esset, requireret, ille non dissimulavit, non negavit, sed se id ea causa fecisse memoravit, quatinus ·A· regi fidum faceret; qui non aliud esse iuramentum dixit, nisi quod absque iuramento custodiri oporteret, scilicet ne sibi in bonis suis dampno esset, ni forte ea iudicio perdidisset. Quo percepto, Imperator vehementissime in episcopum animatus, inconvenientibus et multimodis conviciis cum magna verecundia et pudore limen excedere, caminadam egredi praecepit. Quo facto, redivit ad iudicium, abdicaturque ·A· ducatus et marca. Ergo dicunt ipsum ·A· confisum [e]Cruuatis et Mirmidonibus regiae potestati velle resistere. Cuius occasionis timore cessabunt domi Bauuarii ab indicta expeditione. Marcam vero ipsius ·A· fertur commissam esse cuidam ·A· de ·L·; ducatum autem nulli adhuc esse commissum; pro quo petendo dominus Cuono in ista hebdomada ad curtim proficiscitur. Ad ultimum, nisi infirmitas corporis me maxima detineret, videre vos tamdiu non distulissem. Verumtamen, vita comite, videbo vos citissime, et quae nunc non scribo, tunc praesens loquar vobis. Valete.

MONITUM.

LEONIS clerici, patria romani, dignitate presbyteri, prologum eruditum in hoc Spicilegio iam edidimus T. IV, ubi ipse pag. 292. *titularium se appellat S. Respicii martyris, de cuius antiqua ecclesia et sacra statione loquitur Carolus Barth. Platea in hemerologio romano p.* 672. *Nihil tamen nos diximus in praedicto tomo de Leonis aetate; sed quoniam in illo prologo ait Leo se Theodoricum monachum peregrinum et infirmum hospitio recepisse, habemus iam exploratum Leonis aevum: etenim Theodoricus (qui fuit patria tre-*

virensis et morbo podagricus) monachatui se nomen dedisse anno Christi ·MVI· , narrat ore proprio apud Mabillonium in annalibus Bened. T. IV. p. 174 ; *quo loco miror Maurinum doctissimum vix unam commemorare Theodorici lucubratiunculam de vita et miraculis S. Celsi episcopi ; quum apud nos loco praedicto tot alia Leo enumeret Theodorici scripta ; quibus adde illa quae recenset Trithemius , itemque Bollandus T. III. martii die* 21. *p.* 199. *et* 200, *quorum nonnulla in vaticanis quoque codicibus conservantur.*

Obiter vero heic aio , dolere me quod in praefatione ad tertium Spicilegii volumen nullam tradiderim notitiam Bonifacii consiliarii , a quo priora ·XII· sanctorum Cyri et Iohannis miracula , teste Anastasio bibliothecario , latinitate donata fuerunt. Atqui erat obvius Baronius , apud quem ad annos Christi 685. *et* 692. *dicit idem Anastasius fuisse Bonifacium apostolicae sedis consiliarium sub Benedicto II. PP. , et mox sub Sergio Constantinopolim , irati Caesaris iussu , fuisse translatum. En igitur septimi saeculi auctorem Bonifacium , vetustatis hercle non contemnendae !*

Nunc ad Leonem ut redeam , novam eius aspexi in reginae svecae codice lucubrationem , vitam scilicet S. Iohannis chrysostomi , quam ego lectitans statim comperi , eam de graeco Metaphraste potissimum a Leone eiusque adiutore Christophoro fuisse derivatam ; quae cum apud Surium extet latine , etsi aliis verbis , nihil erat causae , cur Leonis compilationem in vulgus emitterem. Quin adeo verbosiorem quoque illam multoque prolixiorem Chrysostomi historiam , quam a Christophoro interprete sibi exhibitam dicit Leo , in alio vaticano codice offendi , quam item consulto praetermisi. Igitur ex universa Leonis lucubratione prologum tantummodo ineditum , seu potius praeviam ad quendam Lupum epistolam retinui , adiecta etiam brevi operis clausula. Sane quia Romae versor , et quia romani cleri studiis apprime faveo , hanc romani clerici , hactenus ut puto incogniti , et notitiam et religiosam scriptiunculam celandam non iudicavi.

LEONIS CLERICI ROMANI

PROLOGUS AD VITAM

S. IOHANNIS CHRYSOSTOMI.

Sacrae dignitatis summi presbyteratus culmine sublimato viro, quondam Iuliano, nunc Lupo nomine non iniquo actu, Leo qui et Iohannes cognomine, infelix existens clericus, a prima infantia divino iudicio lumine visibili carens, ex toto perennem optat in Domino salutem.

Actiones passionesque beati Chrysostomi Iohannis ab exordio usque ad terminum vitae eius, sed et post obitum ipsius aliquanta de eo facta, ex graeco in latinam linguam transferri, satis anxie quaesisti, quae et ego nosse cum innumeris sitiebam. Sed quamvis haec scire vobiscum avidus essem, ea tamen transferre te crebro a me postulante, et plurimis hoc fieri a me poscentibus, pro mea imperitia nequaquam gaudebam. Id enim me agere, idoneum minime fore noveram. Verebar quoque ne forte interpres, quamquam disertus et prudens ac loquax foret, humana tamen oblivione quadam praepeditus, haec obscure mihi aliquantulum interpretaretur; et ego ob meam nimiam extantem imperitiam, his erudiri ut congrueret nequirem. Sed tandem vi divina quodammodo cogente, et propriam, ut beatus Augustinus ait, exhibente dignationem, ac praebente occasionem aptam, precantibus vobis praebui assensum et prout quivi verbis interpretatis ex tribus voluminibus multo tempore capere ea quibus instrui ardenter cupiebamus, libellum ex eis quamvis imperito sermone contexui. Quod vero ne accideret formidaveram, acci-

dit te perficiente. Quam ob rem praefati interpretis Christophori scilicet reverendi sacerdotis per totum volumen cum illud ederem, addidi ex mente et ratione propria, innumera verba quae congrua mihi visa sunt ad ornamentum favoris Dei sanctique Iohannis, et ad deprecandum eundem, ac vituperandam imperatricem huius inimicam. Plurima tamen quae ab interprete ad plenum ut se habent dicta sunt, propter fastidium legentium praetermisi. Iudicavi enim quod sufficeret excellentia tantum nota esse, ad declaranda eximii viri merita nosse desiderantibus. Ex quibus a nemine, ut reor, debeo depravari; nam fere cuncti structissimi et sanctissimi historiographi haec in plerisque libris cum eos conderent egerunt, si diligenter quisque scrutetur. Triumphare nos semper ex cunctis hostibus, summi sacerdotis Iohannis, cunctorumque sanctorum meritis ac precibus, efficiat omnipotens ac clemens Dominus.

Clausula vero leonini operis ita se habet.

Haec pauca de magnis virtutibus tuis, sancte Iohannes, ad aedificationem proximorum et laudem tuam legenda, ego omnium christianorum ultimus meritis, ingenio, memoria, et intellectu existens, quamvis rusticano modo, cum multo tamen ut nosti labore, pio amore tuo devictus edidi. Tu benigne dignare pro multis ista suscipere, et quasi diserto sint sermone composita imputare; et fac perpetuo mihi prodesse indigno, cunctisque horum lectoribus pariter et auditoribus. Pia etiam cum dilectione acuentes et petentes a me, ut hunc libellum gloriosae actionis ac passionis tuae de graeco sumens, latino sermone componerem; et qui

sumptus proprios ex fide et amore tui ad hoc opus efficiendum expendit, collaborantesque mihi in hoc opere, alienentur per te a cunctis noxis, et magnis in hoc saeculo a Deo patre, atque in futuro maximis ditari praemiis mereantur.

Codex nobilis vaticanus litteris langobardicis saec. XII. scriptus, pag. 142. exhibet compendium primi libri institutionum div. litter. Cassiodorii, intermixtis quandoque, sed raro aliis auctoribus, quos inter Beda non semel occurrit. Unum tamen est praedicti compendii capitulum, pertinens ad Cassiodorii cap. XVI, quod ab ipsa editione tam immaniter differt, ut novum potius sit habendum, ideoque a nobis commode hic recitabitur.

CASSIODORII SUPPLEMENTUM.

Ad confirmationem fidei catholicae, et haereticorum praecavendas insidias, legendi sunt duodecim libri beati Hilarii, quos de sancta trinitate profunda et disertissima nimis oratione conscripsit. Sancti quoque Ambrosii quos de eadem re ad Gratianum principem designavit. Sancti Augustini ·XV· libri de sancta trinitate curiosa intentione legendi sunt, nec non et liber eius qui dicitur de definitione ecclesiasticorum dogmatum ·LV· capitulis conscriptus, quorum primum sic incipit: credimus unum Deum esse patrem, eo quod habeat filium. Ultimum ita: propter novellos legis latores qui ideo animam tantum ad imaginem Dei creatam dicunt. Eiusdem ad Petrum diaconum de fide sanctae trinitatis libri ·II·, quorum secundus in capitulis distinctus est ·XL· Primum incipit sic: firmiter tene, et nullatenus dubites, Patrem et Filium et Spiritum sanctum unum esse naturaliter Deum. Ultimum ita: fir-

miter tene et nullatenus dubites arcam Dei esse ecclesiam catholicam. Eiusdem de vera religione liber ·I· De doctrina christiana libri ·IIII· De agone christiano liber I. Liber eiusdem quasi philosophiae moralis, quem pro moribus instituendis atque corrigendis ex divina auctoritate collegit, quem appellavit speculum. Nec minori studio legendi sunt eiusdem de civitate Dei libri ·XXII·, in quibus et Babylonia confusa civitas diaboli, et splendida Hierusalem urbs domini Christi, in hominum conversatione competenti diversitate monstrantur. Scripsit etiam de hac re ·V· quaestiones de novo testamento ad Honoratum presbyterum, et octoginta tres alias mirifica deliberatione formatas. Legenda sunt etiam dicta sancti Athanasii ad cognoscendam veritatem catholicae fidei. Ad Epictetum epistolam unam in capitulis quattuor. De sacramento fidei. De incarnatione Domini. De Spiritu sancto. Epistola fidei suae ad Theodosium Aquileiam missa. Altercatio eius contra Sabellium et Photinum. Eiusdem altercatio contra Arrium. Item sancti Augustini de fide catholica contra omnes haereses. Eiusdem, qui libri in canonibus recipiantur. Eiusdem de Spiritu et anima. Eiusdem ad Dardanum capitula ·III· Sermo eiusdem de unitate trinitatis incipit ita: nativitatem Domini secundum carnem (1). Finit sic: sed vos qui Domino servitis et eius praecepta servatis. Tractatus eiusdem de expositione symboli liber ·I· Sermo eiusdem de incarnatione Domini: legimus sanctum Moysen praecepta dantem populo Dei (2). Eiusdem de

(1) Est sermo CXXV. in appendice apud Maurinos editores, qui ipsum fortasse immerito inter spurios relegarunt.

(2) Hic item haud scio an immerito a Maurinis in appendice num. CCXLV. collocatus sit.

decem praedicamentis. Epistola Cyrilli episcopi ad Iohannem antiochenum. Epistola eiusdem ad Nestorium episcopum haereticum. Faustini presbyteri expositio fidei contra haeresem arrianam. Eiusdem de fide, quam breviter sibi mitti iussit Theodosius imperator. Iohannis Chrysostomi capitula ·IIII·Gregorii nazianzeni capitulum ·I· Basilii episcopi Cappadociae capitulum ·I· Damasi papae expositio fidei ad Paulinum episcopum antiochenum. Epistola Leonis papae ad Flavianum episcopum constantinopolitanum. Epistola eiusdem ad Iuvenalem episcopum hierosolymitanum. Epistola eiusdem ad palaestinos episcopos. Epistola eiusdem ad Pulcheriam de fide. Epistola eiusdem de fide ad episcopos constantinopolitanos. Epistola eiusdem ad synodum apud Nicaeam constitutam. Ordo gestorum synodi quae facta est in civitate chalcedonensi. Definitio synodi chalcedonensis. Epistola Leonis papae ad synodum apud Ephesum. De περὶ ἀρχῶν Origenis Adamantii apologia quam pro se misit Rufinus Anastasio urbis Romae episcopo. Epistola Hieronymi ad Marcellinum, et anapsychia de statu animae. Eiusdem ad Pammachium et Maronem de libris Origenis. Expositio Gelasii papae de duabus naturis domini nostri Iesu Christi. Sancti Faustini de trinitate libri ·II· Expositio symboli Rufini presbyteri ad Laurentium episcopum. Fulgentii de fide catholica, et de institutis ecclesiasticis liber ·I· Paschasii de Spiritu sancto libri ·III· Alcuini (1) de trinitate libri ·IIII· Sed et liber Vincentii presbyteri Lirinensis insulae, quem de libris beati Augustini composuit, et misit sancto Xysto papae, utilis est pro hac re relegi. Si·

(1) Hinc cognoscimus auctorem huius supplementi partim certe diversum esse a Cassiodorio.

quis vero de Patre et Filio et Spiritu sancto aliquid summatim praeoptat attingere : nec se mavult longa lectione fatigare, legat Nicetae episcopi librum quem de fide et incarnatione (1) scripsit ; nec non beati Augustini librum de fide et incarnatione per interrogationem et responsionem compositus. Utiles etiam sunt ad instructionem ecclesiasticae disciplinae memorati sancti Ambrosii de officiis melliflui libri ·III·

Postquam dictum est cap. XXIII. de canonibus Dionysii , post illa Cassiodorii verba ecclesia romana complectitur , *sic prosequitur codex vaticanus.*

Contra haereses diversas sanctus Augustinus ad Quodvultdeum scribens , nominatim singulas notavit per capitula octoginta novem. Dein contexuit librum , *de his* quae unaquaeque haeresis defendit , incipiens a Simonianis usque ad Pelagianos. Tertio quid Eutyches et Nestorius sentiat. Exponit in ultimo semotim de aliis haeresibus. Decimo incipiens a Carpocratianis , finit in Eutychianis. Scripsit et de hac re Epiphanius pontifex libros mire venerandos. Philaster episcopus Brixiae scripsit de singulis haeresibus compendiosa brevitate librum ·I· quem alii Hieronymo deputant. Isidorus episcopus in etymologiis suis licet tactim , utiliter tamen de singulis haeresibus facit mentionem.

Denique alio in loco codex.

Inveni item de Pythonissa eiusdem praefati viri (S. Augustini)duos sermones habitos ad populum in basilica.

(1) Hos ego Nicetae libros ex codice vaticano ante hos annos edidi.

BREVIARIUM CODICUM

MONASTERII S. NAZARII IN LAURISSA SEU LAURESHAMENSIS AD RHENUM

EX PERVETUSTO CODICE BIBLIOTHECAE PALATINAE VATICANAE, QUI FUIT OLIM EIUSDEM MONASTERII.

I. 1. Evangelium scriptum cum auro pictum, habens tabulas eburneas. 2. Item quattuor evangelia in alio codice. Item in tertio similiter. Item in quinto. 3. Item evangelium excerptum. 4. Lectionarium unum cum tabulis eburneis. Lectionarium in alio codice. Item in tertio. 5. Lectionarium et evangelium simul in uno codice. Item in alio similiter. Item in tertio similiter. 6. Duo libri missales in altario iacentes. 7. Item liber missalis decani Theotmari, Heimrichi, Otberti decani, Erkanfridi, Adalnoti, Ruodhardi, Selimanni, Isangari. Item missales qui fuerunt Runzolai, Samuhelis, Baboni, Randulfi, Alarici. 8. Item missales duo gelasiani. In totum numero XVII. 9. Collectarii tres.

II. 1. Homiliae sanctorum patrum de diebus dominicis, et diversis festivitatibus. Prima pars ab adventu Domini usque in septuagesimam. Secunda pars a septuagesima usque in pascha. Tertia pars a pascha usque ad festivitatem sancti Petri. Quarta pars a festivitate sancti Petri usque in adventum Domini. 2. Item homiliae sanctorum patrum in tribus codicibus divisae. 3. Item homiliae sancti Leonis in uno codice. 4. Item homiliae de resurrectione Domini, et ceteris festivitatibus. 5. Sex regulae sancti Benedicti. 6. Item regula sancti Benedicti, et coadunatio eiusdem regulae in uno codice. 7. Item coadunatio regulae. 8. Item regula sancti Benedicti, et vita sancti Chutberti, et hymni, et amnales * in uno codice. 9. Antiphonarium integrum unum. 10. Graduale unum. 11. Antiphonaria duo de cantu nocturnali 12. Passiones sanctorum martyrum per totum anni circulum in codicibus quattuor divisae. 13. Psalteria duo.

* ita cod.

III. 1. Liber expositionum lectionum evangelii, et ceterarum lectionum per totum annum. 2. Liber expositionum super regum Hrabani Mauri. 3. Lib. de institutione clericorum Hrabani Mauri. 4. Lib. computandi item Hrabani. 5. Homil. sancti Gregorii de pascha. 6. Item eiusdem de pascha. 7. Item eiusdem de adventu Domini. 8. Item alius liber de adventu Domini. 9. Item tertius. 10. Collectiones Samuhelis de opusculis sancti Gregorii. 22. Explanatio sex dierum sumpta ex opusculis sancti Augustini et sancti Ambrosii et ceterorum. 12. Tria volumina de medicina. 13. Liber Felicis Capellae.

IV. 1. Lib. genesis, exodus, leviticus, numeri, deuteronomium, iudicum, Ruth in uno codice. 2. Item ipse liber et regum et paralipomenon, in uno codice. 3. Septem epistolae Pauli, et actus apostolorum in uno codice. 4. Lib. omnium prophetarum in uno codice. 5. Item in alio codice. 6. Proverbia Salomonis, ecclesiastes, cantica canticorum, Iob, Tobias, Iudith, Hester, Esdras, Machabaeorum, lib. omnium prophetarum in uno codice. 7. Item proverbia Salomonis, et sapientia, et ecclesiasticus, in uno codice. 8. Liber Iob in uno codice. Item ipse liber in alio codice. 9. Lib. Tobiae, Iudith, Hester, et Esdras, in uno codice. 10. Actus apostolorum, et ·VII· epistolae canonicae, et apocalypsis, in uno codice. 11. Omnes epistolae Pauli, et actus apostolorum, et apocalypsis in uno codice. 12. Item omnes epistolae Pauli in alio codice. 12. Item in tertio codice. 13. Item epistolae Pauli in quarto codice.

V. Historia ecclesiastica Eusebii lib. XI. in uno codice. 2. Historia Iosephi lib. XI. in uno codice. 3. Iosippi lib. V. de eodem historiographo. 4. Historia Orosii lib. VII. in uno codice. 5. Chronica Eusebii, Hieronymi, et Bedae in uno codice. 6. Tripertita historia lib. XII. Socratis, Sozomeni, Theodoriti, in uno codice. 7. Gesta Pontificum romanorum in uno codice. 8. Libri Clementis decem in uno codice. 9. Gesta Francorum Gregorii turonensis lib. V. in uno codice. 10. Historia Iordanis de summa temporum seu origine Romanorum liber I. 11. Pompeii Trogi epitoma lib. ·XLIIII· in uno codice. 12. Favii Claudii Gordiani de aetate mundi et ho-

minis, reservatis singulis litteris per singulos libros ab ·A· usque ·Z·, sed desunt nobis libri ·XI·, in uno codice.

VI. 1. Excidium Troiae lib. I., et historia Daretis phrygii de exitu Romanorum, in uno codice. 2. Liber Aethici cosmographi in uno codice. 3. Annaei Flori epitoma Livii romanae historiae in libris ·CXLII· in uno codice. 4. Libellus Quinti Iulii Hilarionis de origine mundi usque ad resurrectionem Christi. 5. Item in eodem libello Hieronymi chronica excerpta. Inde Idacii ab anno primo Theodosii augusti usque ad Iustinianum, in uno codice. 6. Solini Polyhistor de situ orbis terrarum, et mirabilibus, in uno codice. 7. Item libri antiquitatum Iosephi historiographi a duodecimo usque ad nonum decimum in uno codice.

De opusculis sancti Augustini.

VII. 1. Tractatus sancti Augustini in Iohannem ·XII· in uno codice. In alio ·LII·, in tertio ·LXX· 2. Eiusdem de civitate Dei contra paganos libri XXII., id est in uno volumine ·X, in alio ·VII·, in tertio ·V· 3. De concordia evangelistarum lib. IIII. in uno codice. 4. Contra Faustum manichaeum lib. II. in uno codice. 5. De sancta Trinitate libri ·XV· in uno volumine. 6. De arte musica libri ·VI· in uno codice. 7. Libri XIII. confessionum in uno codice. 8. Liber qui appellatur speculum, in uno codice. Item ipse liber in alio codice. 9. Libri duo retractationum in uno codice. Item ipsi libri in alio codice. 10. Interrogationes Orosii et responsiones sancti Augustini. 11. Responsiones contra capitula obiectionum vincentianarum, praefatione praemissa. 12. Item sententiae excerptae ex libris sancti Augustini adversus Manichaeos. 13. Lib. sancti Augustini contra Iudaeos, qui sic incipit: beatus apostolus Paulus. 14. Responsiones Prosperi contra impugnationes haereticorum, quas contra lib. Augustini de praedestinatis opposuerunt. 15. Item quaestiones ex lib. sancti Augustini excerptae, id est ad Marcellinum de perfecttione iustitiae, et ex libro de spiritu et littera, nec non ex libro de quantitate animae, et ex lib. ad Dardanum, et ex eo quod Dominus dixit ad latronem, hodie mecum eris in paradiso. Hi omnes in uno codice.

VIII. 1. Excerptio Eugypii ex libris sancti Augustini, pars prima a primo capitulo usque ad ·CLXVIII· in uno codice. Item a ·CLXVIII· capitulo usque in finem in alio codice. 2. Sancti Augustini de doctrina christiana lib ·IIII· in uno codice. 3. De genesi ad litteram lib. ·XII· in uno codice. 4. Super psalmos in ·X· voluminibus. 5. De sermone Domini in monte. Item ipse in alio codice. 6. De spiritu blasphemiae. 7. Et liber sancti Fulgentii de praedestinationes Dei. 8. Soliloquiorum libri duo in uno codice. Item ipse liber in alio codice. 9. De immortalitate animae. 10. Interrogationes Orosii, et responsiones sancti Augustini, et cetera ex opusculis sancti Augustini, excerptum in uno codice. 11. De genesi contra Manichaeos lib. ·II·12. Contra epistolam fundamenti Manichaeorum lib. ·I· 13. Academicorum lib. ·III·14. De ordine lib. ·II·, in uno codice. 15. Ad Dulcitium de octo quaestionibus, et cetera quae in prima pagina huius libri adnotata sunt, in uno codice. 16. Quaestiones in Matthaeum, in Lucam, in Iohannem, in uno codice. 17. In epistolam Pauli ad Galatas.

IX. 1. Defloratae sententiae sancti Augustini, et epistola Bedae presbyteri de mansionibus filiorum Israhel. Item de eo quod ait Esaias: et claudentur ibi in carcerem, et post dies multos visitabuntur, in uno codice. 2. Enchiridion, et collatio beati Augustini de Trinitate a se ipso ad semetipsum. Et altercatio legis inter quendam Theophilum christianum et Simonem iudaeum, in uno codice. 3. Sermo sancti Augustini de patientissimo Iob. Et de virtutibus Domini. Et tractatus symboli. Et de divinatione daemonum, in uno codice. 4. De catechizandis rudibus. 5. Altercatio sancti Augustini et Feliciani arriomanitae. 6. Explanatio in epistolam Pauli ad Romanos. 7. Aurelii Augustini libri numero ·XII· in symbolum. Et de quattuor virtutibus caritatis ·I· De cantico novo ·I· De ·IIII· feria unus. De cataclysmo unus. De tempore barbarico unus. Contra Felicianum arrianum unus. De fide catholica sancti Ambrosii lib. unus, in uno codice.

X. 1. Expositio symboli sancti Augustini et sancti Hieronymi contra haereticos, in uno codice. 2. Item eiusdem de disciplina christianorum. 3. Relatio de haeresibus, et epistola sancti Ambrosii ad Augustinum episcopum de haeresibus.

Adnotatio interrogationum Caelestii pelagiani, et responsionum sancti Augustini pari numero digestarum, in uno codice. 4. Homiliae sancti Augustini super epistolam Iohannis numero ·X·, in uno codice. 5. Item in alio codice. 6. Ad Valerium de nuptiis et concupiscentia, in uno codice. 7. De Trinitate a ·XIII· libro usque in finem, in uno codice. 8. Liber de abusivis. Interrogationes sancti Augustini de quaestionibus fidei. Exemplar fidei sancti Hieronymi presbyteri. Et symbolum quod composuit Theodorus archiepiscopus Britanniae insulae. Et liber Gregorii nazianzeni, in uno codice.

XI. 1. Augustini ad episcopum Eutropium et Paulum de perfectione iustitiae hominis. 2. Adversus quinque haereses. 3. De libero arbitrio voluntatis, et de vera religione, in uno codice. 4. Libri tres de utilitate credendi ad Honoratum. Et ad eundem de gratia novi testamenti, et de natura boni, in uno codice. 5. De beata vita, et de inmortalitate animae, in uno codice. 6. Excerptio Prosperi ex libris de Trinitate sancti Augustini. 7. Libri ·VIII· sancti Augustini, in uno codice. 8. Eiusdem de pastoribus. 9. In librum geneseos contra Manichaeos. 10. De libero arbitrio libri duo. De vera religione lib. I, in uno codice. 11. Sermo sancti Augustini in epistolam ad Romanos. 12. Eiusdem ad Consentium lib. ·I·, et eiusdem de mandacio lib. ·I·, in uno codice. 13. De agone christiano, et ad Aurelium de opere monachorum, in uno codice.

XII. 1. Liber quaestionum veteris ac novi testamenti centum viginti septem, in uno volumine. (*Omittimus heic scribere singularum quaestionum titulos; sunt enim illae quae extant in maurina editione T. ·III· ad appendicem reiectae.*) 2. Liber de ·LXXXIII· quaestionibus. (*Harum item omittimus singulos titulos.*) 3. Quaestiones in Matthaeum numero ·LI· (*Omittimus pariter titulos singulos.*) 4. Quaestiones in evangelium Lucae. (*Harum quoque omittimus titulos.*) 5. Eiusdem in Iohannem. 1. De Samaritana. 2. De resurrectione Lazari. 3. Ad id quod scriptum est, qoud baptizabat Iesus plures quam Iohannes, quamquam ipse non baptizaret, sed discipuli eius. 4. De annis quadraginta sex aedificationis templi. 5. De centum quinquaginta piscibus.

XIII. Eiusdem de diversis causis, maxime de apostoli epistolis capitula exposita 1. De eo quod scriptum est, mihi autem adhaerere Deo bonum est. 2. De eo quod scriptum est ·LX· sunt reginae, et ·LXXX· concubinae. 3. De eo quod in apostolo scriptum est, an ignoratis fratres? scientibus enim loquor. 5. De eo quod scriptum est in apostolo, existimo enim quod non sunt condignae passiones huius temporis 6. De eo quod idem dicit, o homo, tu qui es, qui respondeas Deo? 6. Ad id quod scriptum est, tunc et ipse filius subiectus erit, qui illi subiecit omnia. 7. De eo quod apostolus dicit, absorpta est mors in victoria. 8. De eo quod scriptum est, invicem onera vestra portate. 9. De eo quod scriptum est, et habitu inventus ut homo 10. De eo quod scriptum est, in quo habemus redemptionem peccatorum in remissione, imago invisibilis Dei. 11. De temporibus aeternis. 12. De hereditate Dei. 13. De eo quod Iacobus apostolus dicit, quoniam fides sine operibus mortua est. 14. De eo quod scriptum est, quem enim diligit Dominus corripit. 15. Eiusdem de ·III. quaestionibus 1. Eum qui ut vult vivit, beatum esse. 2. De aequalitate filii. 3. De pascha. Omnia in uno codice.

XIV. Sermones sancti Augustini diversi. 1. De libertate arbitrii ad Valentinum. 2. Admonitio quantum sermo Dei valeat ad correctionem. 3. Quotiens anima peccaverit, toties vulneratur. 4. De versu, sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores. 5. De novacula acuta. 6. De adulescente in evangelio, cui dixit Dominus, si vis venire ad vitam, serva mandata. 7. De non inebriando ad festivitates martyrum.. 8. De martyribus. 9. De hominibus habentibus aurum. 10. De baptizatis et fidelibus. 11. De psalmo Deus ultionum. 12. De thesauris congregatis. 13. De eo quod scriptum est, iugum meum suave est, et onus meum leve. 14. De lectione apostoli ubi dicit, redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. 15. De laude pacis. 16. De evangelio, qui vos spernit, me spernit. 17. Instructio ad fideles. 18. de eleemosynis. 19. De eo quod scriptum est, si peccaverit in te frater tuus, corripe eum inter te et ipsum. Et in Salomone innuens oculis cum dolo, congregat hominibus maestitiam; qui autem arguit palam, pacem facit. 20. De timore. 21. Item de timore Dei. 22. De

sensu animae. 23. De paenitentiae fructibus. 24. De misericordia. 25. De paenitentia agenda. 26. Item de paenitentia. 27. De pace. 28. De decimis. 29. De castitate, vel alia diversa. 30. De eodem. 31. Item de eodem. 32. Item de eodem. 33. Item de eodem. 34. Item de eodem. 35. Proverbia de voracitate gulae. 36. Ad divitem eremitam. 37. De virginitate. 38. Ad virginem. 39. De libertate arbitrii. 40. Eiusdem de martyrio, in uno codice.

XV. Item sermones sancti Augustini. 1. De unico filio et de puero centurionis. 2. De linguae molestia. 3. De eo qui incidit in latrones. 4. De muliere in adulterio deprehensa. 5. De Lazaro suscitato. 6. De vite vera. 7. De latrone cum Christo crucifixo. 8. De iudicio Salomonis. 9. De Abessalon. 10. De Helisaeo. 11. De Ioseph. 12. De muliere quae perfudit super caput Iesu. 13. De exodo. 14. Ubi introivit Iesus ianuis clausis. 15. De nativitate Iohannis. 16. De Petro et Paulo. 17. De martyribus. 18. De Iona. 19. De epiphania. 20. De duobus caecis. 21. De profluvio mulieris. 22. De martyribus. 23. De resurrectione Domini. 24. De exodo. 25. De resurrectione Domini. 26. De die octavarum. 27. De eo cui ager uberes fructus adferret. 28. De nativitate Domini. 29. De natali sancti Stephani. 30. De caeco nato. 31. De pentecoste. 32. Item de pentecoste. 33. De Iob. 34. De natali sancti Cypriani. 35. De resurrectione Domini. 36. Rursus de resurrectione Domini. 37. De sacramento altaris. 38. De secunda die paschae. 39. De latrone qui cum Domino pependit. 40. De vite vera et palmite. 41. De tertio die paschae. 42. De quarto die paschae. 43. De quinto die paschae. 44. De sexto die paschae. 45. De Golia. 46. De Helia et Helisaeo. 47. De tribus pueris. 48. De solemnitate sanctorum Machabaeorum. 49. Item de natali sanctorum Machabaeorum. 50. De Iob, et beata Perpetua. 51. De sancto Petro ubi dicitur, pasce oves meas. 52. De ianuis clausis. 53. De lavandis pedibus. 54. Alius unde supra. 55. De resurrectione, ubi Mariae in horto apparuit. 56. De pentecoste. 57. De nativitate beati Iohannis, 58. De sancto Laurentio. 59. De quadragesima, quod est ascensio Domini. 60. De unico filio. 61. De Paulo alius. 62. De paralytico. 63. De filiis Zebedaei. 64. De

die paschae alius. 65. De lavandis pedibus alius. 66. De ascensione Domini alius. 67. De iudicio Salomonis alius. 68. De Helisaeo, ubi mulieri viduae oleum multiplicat. 69. De profluvio sanguinis. 70. Item de exodo. 71. Item de beato Stephano. 72. Ad competentes post traditum symbolum. 73. Item de nativitate sancti Iohannis. 74. Sermo omni tempore dicendus. 75. De unico baptismo. 76. Praefationes numero ·XIII· 77. De sancto Vincentio. 78. Item sermo de decollatione sancti Iohannis Baptistae. 79. De consolatione in adsumptione episcopi. 80. De Abraham. Omnia in uno codice.

XVI. Item sermones sancti Augustini diversi. 1. De Helia et Achab. 2. De evangelio ubi dicit ad alterum, sequere me. 3. De evangelio ubi dicit, vulpes foveas habent. 4. De psalmo centesimo et quinto. 5. De Iona. 6. Item de Iona. 7. De massa ficorum. 8. De psalmo sexagesimo sexto. 9. De psalmo vicesimo nono. 10. De psalmo nonagesimo secundo. 11. De natatoria Siloë. 12. De eadem iterum. 13. De evangelio, trans fretum discipulis. 14. De eodem iterum. 15. De quinque panibus et duobus piscibus. 16. De saturatione in deserto. 17. De Abraham. 18. De Helia. 19. De luctatione Iacob cum Deo. 20. De nuptiis in Galilaea. 21. De diluvio. 22. De psalmo quadragesimo secundo. 23. De psalmo nonagesimo primo. 24. De psalmo quadragesimo. 25. De cultura idolorum. 26. De evangelio Matthaei. 27. De partu Sarrae. 28. De Vezecha (Ezechia, an Rebecca?) 29. De Iesu Nave. 30. De Helisaeo et Sunamite muliere. 31. De exodo ubi eduxit Moyses filios Israhel. 32. De Abraham vitulum angelis ad refectionem adponente. 33. De Helisaeo et vidua 34. De psalmo quadragesimo sexto. 35. De Esau et Iacob. 36. De psalmo centesimo trigesimo secundo. 37. De epistola Petri prima. 38. De Iuda et Petro. 39. De eo quod dicit, dominus Deus tuus, Deus unus est. 40. De eo quod dicunt Iudaei Christo, nos de fornicatione nati non sumus. 41. De diapsalma. 42. De natali martyrum 43. De nataliciis martyrum. 44. De martyribus. 45. De psalmo centesimo decimo octavo. 46. De Iohanne quando ait, tu es qui venturus es, an alium expectamus. 47. De, multum me lava. 48. De Salomone. 49. De eo quod dicitur, sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. 50. De eo quod credidit Abraham

Deo. 51. De apostolo Paulo, quid vel ad Christum quid luceat. 52. De Salomone, sapientia aedificavit sibi domum. 53. De initio evangelii Iohannis. 54. De eo quod supra. 55. De Rachab et Iesu Nave, stet sol in Gabao et luna in Phalanga. 56. De membris ecclesiae. 57. De misericordia. 58. De viduis. 59. De sanctimonialibus. 60. Item alter tractatus; in uno codice.

XVII. Epistolae sancti Augustini numero ·XIIII· 1. Epistola sancti Hilarii ad sanctum Augustinum. 2. Item sancti Augustini ad eum data. 3. Eiusdem epistola ad Paulinum episcopum. 4. Item eiusdem adversus epistolam Iuliani pelagiani ad Bonifacium papam Urbis. 5. Epistola Alypii et Augustini ad Maximum medicum civem tenitanum. 6. Eiusdem ad Sixtum presbyterum urbis Romae. 7. Eiusdem ad eumdem presbyterum. 8. Item sancti Augustini ad Valentinum monachum adrumetinum. 9. Alia ad eundem monachum de Dei gratia. 10. Ad eundem de correptione et gratia adversus pelagianum. 11. Epistola sancti Evodii episcopi uzilensis ad abbatem Valentinum. 12. Epistola papae Caelestini urbis Romae ad episcopos gallos pro gratia Dei. 13. Eiusdem papae Caelestini de praevaricatione Adae et originali peccato et gratia Dei. 14. Commonitorium sancti Augustini quomodo sit agendum cum Manichaeis; in uno codice.

XVIII. Epistolae numero ·XXI· 1. Ad Volusianum. 2. Rescriptum Volusiani ad sanctum Augustinum. 3. Epistola sancti Augustini ad Volusianum. 4. Eiusdem ad Bonifacium episcopum, ut non noceat parvulis baptizatis iniquitas parentum cui nulla voluntate consentiunt. 5. Ad Armentarium et Paulinam de votis reddendis. 6. Ad Marcellinum de sacrificiis veteris et novi testamenti. 7. Ad Laetum de tolerantia passionum. 8. Ad Italicam de fide. 9. Ad Marcellinum de magis Pharaonis. 10. Ad Paulinam de videndo Deo. 11. Epistola Maximi grammatici madaurensis ad Augustinum. 12. Epistola Augustini ad Maximum. 13. Item Augustini ad Valentinum de pelagiano errore videndo. 14. Item Augustini de solutione quaestionum I. de resurrectione. II. de tempore christianae religionis. III. de sacrificiorum distinctione. IV. de eo quod scriptum est, in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. V. de filio Dei secundum Salomonem. VI. de Io-

na propheta. 15. Epistola Macedonii ad sanctum Augustinum. 16. Epistola sancti Augustini ad Macedonium. 17. Ad Paulinum episcopum de psalterio. 18. Ad Probam viduam de modo orandi. 19. Constitutio sancti Augustini quid observare debeant in monasterio constituti. 20. Sermo sancti Augustini de vita et moribus clericorum. 21. Item sermo ad ipsos ad quos supra; in uno volumine.

XIX. Epistolae sancti Augustini ·XL· Prima ad Valerium episcopum hipponiensem. 2. De vitandis conviviis. 3. Ad eundem Aurelium Augustini et Alypii, ut presbyteri praesentibus episcopis in ecclesia sermonem non faciant. 4. De monachis. 5. Ad senem Alypium de conversione Dioscori. 6. Ad abbatem Eudoxium. 7. Ad abbatem Sebastianum. 8. Ad Laetum consolatoria pro temptationibus quas patiebatur. 9. Ad Marianum exhortans eum ad fidem. 10 Ad Caelestinum diaconum de caritate. 11. Ad Restitutum diaconum de sufferentia malorum in ecclesia. 12. Ad Hipponienses pro malis in ecclesia tolerandis. 13. Ad Largum admonitio bonorum. 14. Ad Bonifacium de exhortatione vitae aeternae. 15. Ad Chrisimum. 16. Ad Peregrinum episcopum. 17. Alypii et Augustini ad Maximum medicum. 18. Ad Hesychium episcopum de fine saeculi. 19. Item rescriptum Hesychii episcopi ad Augustinum. 20. Item beati Augustini ad eundem Hesychium de fine saeculi. 21. Quaestio de resurrectione Christi et Lazari descripta ex libro quaestionum sancti Augustini contra paganos, ex principio. 22. Ad episcopum Theuterium pro Victorino manichaeo. 23. Ad Optatum episcopum de origine animae. 24. Ad Victorianum presbyterum de pressuris bellorum. 25. Ad Macrobium episcopum donatistam pro diacono quodam ne eum rebaptizaret. 26. Ad Marcellinum pro Donatistis reis ne occiderentur. 27. Ad Caecilianum adversus Donatistas. 28. Gesta a beato Augustino confecta quando sibi successorem elegit. 29. Item epistola Aviti papae Calcanio. 30. Augustini ad episcopum Quintilianum pro Galla et Simplicida. 31. Ad Felicitatem et Rusticum de correptione. 32. Ad Ecdiciam cur nesciente viro suo bona sua distribuerit. 33. Ad Seleucianam inquirentem utrum Petrus apostolus baptizatus sit. 34. Ad Italicam de corpore mediatoris, si corporeis oculis videat substantiam Dei. 35. Item

epistola sancti Evodii ad beatum Augustinum de ratione etc. 36. Item alia de virginitate beatae Mariae, et de corpore filii Dei 37. Item alia de quaestionibus supra scriptis, et de quaestione epistolae Petri apostoli. 38. Item beati Augustini ad eundem de visionibus somniorum. 39. Item alia de ratione ac Deo, de corpore Domini et de de visionibus somniorum. 40. Ad Augustinum Macedonius, si sapiens in hoc saeculo beatus est. 41. Augustini ad praedictum Macedonium; in uno codice.

XX. Homiliae sancti Augustini quinquaginta. 1. De versu psalmi: quis est homo qui vult vitam, et cupit videre dies bonos? 2. Item de detractoribus, de versu psalmi: sedens adversus fratrem tuum detrahebas. 3. De verbis apostoli ubi dicit: quae sit latitudo, altitudo, longitudo, et profundum. 4. Hic instruit quomodo nobis facere possumus amicos de iniquo mammona. 5. De vitando odio et fratre diligendo, et quis sit adversarius noster in via. 6. De diligendis inimicis, et bene illis faciendo, ut qui inimici erant convertantur et amici fiant. 7. Admonitio de divitibus, ut cupiditatem devitent, et facile tribuant pauperibus bona sua. 8. De eo quod dicitur: beatus qui post aurum non abiit. 9. De verbis apostoli redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. 10. De versu psalmi: expecta Dominum, et viriliter age. Et de eo quod dicit, ne tardes converti ad Dominum. 11. De confessione peccatorum, et cetera. 12. De eo quod scriptum est: ne tardes converti ad Dominum. 13. De periculo sacerdotis, et de divite cuius ager uberes fructus attulit. 14. De martyribus et gratia Dei. 15. Excerpta de libris sancti Augustini, qualiter vera et perfecta dilectio debeat custodiri. 16. Ut non solum lingua sed et moribus laudetur Deus; quia quale est quod cogitatur in corde, tale est quod procedit in opere. 17. De gratia Dei. 18. De sancto Helia et de patientia Iob. 19. Ubi dicit in evangelio de elemosynis faciendis. 20. De die octavarum infantum. 21. De capitulo quinquagesimi psalmi, et de peccato David. 22. De evangelio ubi dicit, esto consentiens adversario tuo. 23. De remissione peccatorum. 24. De natali sancti Augustini. 25. De natali suo. 26. Admonitio ut silentium in ecclesia praebeatur. 27. De tribus modis paenitentiae. 28. De arbore ficulneae quia per triennium fructum non dederat.

29. De psalmo quadragesimo nono ubi dicit: Deus manifeste veniet. 30. De evangelio ubi dicit: remittite et remittetur vobis. 31. De verbis Domini ubi dicit per prophetam: meum est aurum et meum est argentum 32. De David et Golia. 33. Homilia presbyteri Heraclii, ubi Petrus ambulabat super aquas. 34. Sancti Augustini, de eo quod Christianorum tempora praedicta sint, et ut reges terrae converterentur ad Dominum; et de serpente. 35. De eo quod scriptum est de domino Salvatore: ascendit sicut virgultum, et sicut radix de terra sitienti. 36. De eo quod scriptum est: cor meum et caro mea exultaverunt. 37. De eo quod scriptum est: ego sum veritas et via, et de vera caritate. 38. De eo quod scriptum est: qui amat animam suam, perdet eam. 39. Admonitio sancti Augustini; ubi ostendit multos esse gradus in caritate. 40. Homilia de misericordia. 41. De quadragesima et remittendo fratri. 42. De paenitentia. 43. De oratione dominica. 44. De eo quod ait Salvator: ego veni ut faciam voluntatem eius qui misit me. 45. De Iohanne Baptista. 46. De visione beati Petri apostoli, et de Cornelio centurione. 47. De principio psalmi centesimi septimi decimi, confitemini Domino. 48. De elemosynis. 49. De divite foeneratore. 50. De muliere curva; in uno codice.

XXI. Item homiliae sancti Augustini ·XXIIII· 1. De quattuor virtutibus caritatis. 2. De paenitentia. 3. De ieiunio et oratione. 4. Admonitio ad populum. 5. De morte. 6. Increpatio contra dolosum et iracundum. 7. De quadragesimae abstinentia. 8. De cogitationibus. 9. Increpatio contra eum qui diu iram pectore tenet. 10. De decimis. 11. De futura vita cogitandum. 12. De oratione dominica. 13. De divite. 14. De pace. 15. De flagellis Dei. 16. De nativitate Domini secundum carnem. 17. Liber eiusdem de virginibus. 18. De carne superba. 19. De quinta feria in passione. 20 De sexta feria. 21. De latrone. 22. De duobus latronibus. 23. De cruce et latrone. 24. De pace. 25. Et in eodem codice vita sancti Augustini, et indicium omnium librorum eius. 26. Sancti Iohannis constantinopolitani de conpunctione. 27. Et doctrina sancti Severini episcopi. 28. Et altercatio sancti Ambrosii contra eos qui animam non confitentur esse facturam; in uno codice.

XXII. 1. Aurelii Augustini de natura et origine animae, ad Renatum lib. ·I· 2. Item ad Petrum presbyterum de eadem re lib ·I· 3. Item ad Vincentium de eadem re lib. ·II· 4. Sermo Arrianorum, ubi numeri propterea sunt locis singulis adnotati. 5. Aurelii Augustini respondentis contra istam non fidem sed Arrianorum perfidiam. 7. Item eiusdem epistola ad Casulanum presbyterum de ieiunio sabbati, 8. Item eiusdem contra adversarium legis et prophetarum lib. ·II·, in uno codice.

XXIII. Tractatus sancti Augustini. 1. De quadraginta duabus generationibus, quas enumerat Matthaeus evangelista ab Abraham descendens usque ad Christum, et inveniuntur ·XLI· Et de septuaginta septem generationibus, quas Lucas evangelista a baptismo Domini ascendens per Abraham usque ad Deum perveniens enumerat; et de Ioseph, et de Maria. 2. Tractatus kal. ian. contra paganos. 3. De falso mediatore diabolo, et vero mediatore Christo. 4. De resurrectione. 5. Qualis erit in resurrectione futura vita iustorum. 6. In psalmum ·LXXXI· quo dicitur: Deus stetit in synagoga Deorum. 7. De testimoniis scripturarum contra Donatistas et contra paganos. 8. Habitus Boseth cum pagani ingrederentur. 9. Habitus Tignicae de apostolo: o altitudo divitiarum sapientiae et scientiae Dei. 10. Et de psalmo quinquagesimo nono: Deus reppulisti nos. 11. Et de psalmo centesimo decimo octavo: bonum est mihi quod humiliasti me, ut discam iustificationem. 12. Ex eo quod dictum est: ego sum via, veritas, et vita, et cetera. Hic subiungitur de sepultura catechumenorum. 13. Tractatus per epiphanios de praedicatione prophetica testamenti novi, sublato veteri, et de abolitione sacrificiorum veterum et de institutione novorum 14. De capitulo evangelii ubi nuntiatur adventus Domini in novissimo die. 15. Tractatus contra avaritiam et luxuriam. 16. De trium mortuorum significatione, quos secundum evangelium Dominus suscitavit. 17. De die nativitatis Iohannis Baptistae. 18. Item de natali sancti Iohannis, et de voce et verbo. 19. Sermo habitus de die natalicia apostolorum Petri et Pauli. 20. De natali sancti Iohannis. 21. Sermo habitus de decem chordis Chusa. 22. Sermo de caritate. 23. Tractatus de obedientia christiana. 24. De

his qui se ad unitatem catholicam cogi queruntur, contra Donatistas. 25. Contra Arrianos. 26. De sancta Trinitate. 27. De eo quod scriptum est in evangelio : non potest filius a se facere quicquam , nisi quod viderit patrem facientem. 28. De psalmo vigesimo primo , et quomodo tribus modis Christus dicatur in scripturis secundum divinitatem , et secundum susceptum hominum. 29. Sermo de utilitate ieiunii. 30. Tractatus de utilitate agendae paenitentiae , et de psalmo quinquagesimo miserere mei Deus. 31. Tractatus de Urbis excidio ; in uno codice.

XXIV. 1. Sancti Augustini locutionum libri numero ·VII· 2. Et quaestionum libri numero ·VII· in uno codice. 3. Liber eiusdem sancti Augustini unde malum. 4. Aurelii Augustini de natura et origine animae ad Renatum. 5. Ad Petrum presbyterum de eadem re. 6. Item ad Vincentium epistola. 7. Ad Casulanum presbyterum de ieiunio sabbati. 8. Contra adversarium legis et prophetarum. 9. contra Felicianum arrianum.

De opusculis sancti Hieronymi.

XXV. Libri sancti Hieronymi super prophetas minores ·V·, id est Iohel , Ionam , Naum , Michaeam , Abbacuc , in uno codice. 2. Eiusdem super prophetas tres , id est Osee, Amos , Abdiam , in uno codice. 3. Eiusdem super prophetas quattuor , Sophoniam , Aggaeum , Zachariam et Malachiam in uno codice. 4. Eiusdem super Danielem prophetam lib. ·I· 5. Eiusdem super Ezechielem prophetam lib. ·XIIII· in uno codice. 6. Eiusdem liber quaestionum hebraicarum nominum , sive locorum interpretatio , in uno codice. 7. Sententiae generales ex opusculis sancti Hieronymi , et monita sancti Paphnutii , et proverbia Evagrii , in uno codice. 8. Sancti Hieronymi super psalterium a primo psalmo usque in ·LXXV· ex Origene sumptum , in uno codice. 9. Eiusdem a ·LXXVI· usque in finem , in uno codice. 10. Hieronymi in epistolas Pauli , id est ad Ephesios lib. ·III· Ad Titum lib. ·I· Ad Philemonem lib. ·I· , in uno codice. 11. Eiusdem super Ecclesiasten lib. ·I·

XXVI. 1. Eiusdem super cantica canticorum lib. ·I· 2. Con-

tra Iovinianum lib. ·III· 3. Et apologeticum eiusdem ad Pammachium, in uno codice. 4. Epistola ad Ctesiphontem. 5. Et altercatio Attici orthodoxi et Critobuli haeretici in tribus libris dialogorum divisa, in uno codice. 6. Eiusdem ad Suniam et Fridulam de psalterio, quae de ·LXX· translatione interpretum corrupta sunt, in uno codice. 7. Item expositio psalmorum paenitentialium in uno codice. 8. Hieronymi commentarium in Matthaeum lib. ·IIII· in uno codice. 9. Eiusdem de inlustribus viris, et Gennadii. 10. Et liber institutionum divinarum scripturarum Cassiodorii, et de historiis christianis, in uno codice. 11. Liber Hieronymi super totum Esaiam prophetam, in uno codice. 12. Tractatus super Hieremiam prophetam lib. ·VI· in uno codice. 13. Expositio Hieronymi in epistolas Pauli ad Galatas, in uno codice. 14. Psalterium de hebraica veritate translatum a Hieronymo presbytero in uno codice. 15. Item eiusdem de captivo monacho, et vita sancti Hilarionis, et vitae Patrum, et vita Pauli eremitae, in uno codice. 16. Epistola una Hieronymi, et alia Mansueti episcopi, et Augustini de secreto incarnationis Christi, in uno codice. 17. Item eiusdem expositio psalmorum a primo usque ad novissimum. 18. Glossae secundum hebraicam veritatem translatae a supradicto Hieronymo, in uno codice. 19. Expositio Iusti episcopi in cantica canticorum, et in eodem libro epistolae Hieronymi ·XXX·

XXVII. In eodem libro epistolae Hieronymi ·XXXI· 1. ad Marcellam de ephot. 2. Ad eandem, secedendum ex Urbe. 3. Ad eandem de eo quod dicitur in evangelio: quicumque dixerit verbum contra filium. 4. De eo quod in psalmis dicitur: vanum est vobis ante lucem surgere. 5. Epitaphium sanctae Marcellae. 6. Ad Paulam interpretatio alphabeti. 7. Ad Damasum papam, quod progeniae id est filii Israhel reversuri essent de Aegypto. 8. Ad Exsuperantium. 9. Ad Rusticum exhortatoria super paenitentiam. 10. Ad Desiderium. 11. Hieronymi parvula adbreviatio in capitulis paucis in Esaiam. 12. Ad Pammachium et Marcellam. 13. Ad sanctum Augustinum. 14. Ad sanctum Alypium et Augustinum. 15. Ad Eustochium de muneribus. 16. Ad Geruciam * de monogamia. 17. Ad Pammachium. 18. Ad Marcellam. 19. Ad Marcellam

* *Ageruchiam.*

de alleluia , amen, maranatha. 20. Item ad Marcellam. 21. Item ad Marcellam. 22. Liber sancti Evagrii ad virgines. 23. Fides sancti Hieronymi. 24. Hieronymi ad Damasum de Ozia et Seraphim. 25. Ad Tranquillinum quomodo Origenem legere debeat. 26. Ad Marcellinum et Anapsychium * de anima. 27. Hieronymi de tribus virtutibus. 28. Eiusdem ad Dardanum de terra repromissionis. 29. Eiusdem ad Lucinum baeticum. 30. Ad Castricianum , in uno codice.

*sic corr. p. 159.

XXVIII. Item epistolae Hieronymi numero LXXVII. 1. Ad Marcellam de diapsalma. 2. Adversus Helvidium de sanctae Mariae virginitate perpetua. 3. Ad virgines aemonenses. 4. Ad Theodoram hispanam. 5. Ad Demetriadem virginem. 6. Ad Laetam. 7. Ad Theodosium , vel ceteros anachoritas. 8. Ad Damasum papam de osanna. 9. Ad Damasum de fide , cui in Antiochia communicare deberet. 10. Ad eundem papam. 11. Ad eundem de Cain. 12. Ad eundem de filio prodigo. 13. Ad Heliodorum exhortatoria. 14. Ad Nepotianum presbyterum de institutione clericatus. 15. Ad Paulinum presbyterum de institutione clericorum vel monachorum , et diversis divinae historiae expositionibus. 17. Ad Amandum presbyterum de diversis quaestionibus. 18. Item epistolaris responsio ad quem supra. 19. Ad Heliodorum episcopum. 20. Epitaphium Nepotiani presbyteri. 21. Sanctus Augustinus episcopus ad Hieronymum. 26. Item sanctus Augustinus ad Hieronymum. 27. Sanctus Hieronymus ad Augustinum. 28. Sanctus Augustinus ad Hieronymum. 29. Sanctus Hieronymus ad Augustinum. 30. Idem ad eundem. 31. Hieronymus ad Magnum oratorem. 32. Ad Iulianum diaconum Aquileiae. 33. Ad Nicetam hypodiaconum Aquileiae. 34. Ad Chrysogonum monachum Aquileiae. 35. Ad Antonium monachum Aemoneae. 36. Ad Evangelum presbyterum de Melchisedech. 37. Ad Rusticum monachum. 38. Ad Paulum senem monachum Concordiae. 39. Ad Comasium , Iovianum , et Eusebium. 40. Ad Tyrasium consolatoria de morte filiae eius. 41. Ad Iulianum exhortatoria. 42. Adversus Vigilantium presbyterum , in quo eius blasphemias arguit. 43. Ad Riparium et Desiderium presbyteros adversus Vigilantium. 44. Ad Oceanum de vita clericorum. 45. Ad eundem de u-

nius uxoris viro. 46. Ad Riparium presbyterum. 47. Ad Castorinam materteram. 48. Ad Furiam. 49. Ad Saldinam *. 50. Ad Pammachium de optimo genere interpretandi. 51. Ad Marcellam. 52. Ad Paulam consolatoria de dormitione Blesillae. 53. Ad Marcellam de exitu Leae. 54. Ad quam supra de vita Asellae. 55. Ad Fabiolam de veste sacerdotali. 56. Ad Marcellam de detractatoribus suis. 57. Ad Marcellam de onaso. 58. Ad Asellam de fictis amicis qui sibi detrahunt. 59. Ad Florentium de ortu amicitiae. 60. Ad eundem qui supra. 61. Ad Marcum presbyterum Calcediae. 62. Ad Avitum, in quo ea quae in libris περὶ ἀρχῶν contra fidem catholicam sunt pandit. 63. Ad Oceanum de morte Fabiolae. 64. Ad Marcellam de decem nominibus quibus apud Hebraeos Deus vocatur. 65. Ad Avigavium spanum *. 66. Epitaphium sanctae Paulae ab Hieronymo editum. 67. Ad Eustochium. 68. Ad matrem et filiam in Gallia commanentes. 69. Ad Marcellam de muneribus. 70. Pammachius et Oceanus Hieronymo. 71. Ad Vitalem presbyterum de Achab. 72. Ad Pammachium de dormitione Paulinae. 73. Ad Marcellam. 74. Ad Rufinum de iudicio Salomonis. 75. Ad Algasiam de quaestionibus undecim. 76. Ad Ecdiciam liber quaestionum duodecim. 77. Ad Marcellam de quaestionibus quinque, in uno codice.

* ita cod.

* ita cod.

XXIX. 1. Tractatus sancti Hieronymi post Origenem in cantica canticorum. 2. Et epistola sancti Augustini ad Hieronymum de origine animae. 3. Item epistola sancti Augustini ad sanctum Hieronymum. 4. Rescriptum Hieronymi ad sanctum Augustinum. 5. Item epistola sancti Augustini ad Optatum episcopum de origine animae. 6. Rursus epistola Hieronymi ad Avitum, in qua ea quae in libris περὶ ἀρχῶν contra fidem catholicam sunt, pandit. 7. De fidei symbolo apud Nicaeam expositio. 8. Epistola Epiphanii Cypri ad Iohannem constantinopolitanum translata. 9. Epistola sancti Hieronymi missa ad Minervum et Alexandrum monachos. 10. Et eiusdem ad Marcellam de blasphemia in spiritum sanctum, in uno codice. 11. Opuscula sancti Gregorii papae. Pars prima continet libros quinque; secunda libros quinque; tertia libros sex; quarta libros sex; quinta libros quinque; sexta libros quattuor; septima et ultima continet libros quattuor.

21. Explanatio in Ezechiel prophetam, pars prima in uno codice; pars ultima in alio codice. 13. Homiliae eiusdem a pascha numero viginti in uno codice. 14. Item ipsae in alio codice. 15. Liber pastoralis in uno codice. 16. Item liber pastoralis, et liber Prosperi de activa et contemplativa vita in alio codice. 17. Epistolae eiusdem in duobus libellis. 18. Liber dialogorum, in uno codice. 19. Item ipse in alio codice. 20. Liber Tagii ex opusculis sancti Gregorii adunatus, in uno codice. 21. Paterii de opusculis sancti Gregorii super psalmos. 22. Item Paterii collectio ex opusculis sancti Gregorii. 23. Homiliae Gregorii papae diversae in quaternionibus.

Rursus opuscula sancti Hieronymi.

XXX. Epistola Hieronymi ad Damasum quae incipit: Origenes cum in ceteris omnes vicerit 2. Item homilia secunda ab eo loco quo scriptum est: nardus mea dedit odorem suum, usque ad eum locum in quo ait: quia vox tua gravis, et forma tua suavis. 3. Hieronymus Innocentio de septies percussa. 4. Ad Cyprianum epistola quae sic incipit: frater carissime Cypriane, scito praenoscens. 5. Item alia nescio cuius quae sic incipit: litterae tuae et amorem sonant pariter et querelam. 6. Epistola Epiphanii Cypri episcopi ad Iohannem constantinopolitanum abs Hieronymo translata, quae sic incipit: oportebat nos, dilectissime, clericatus honore non abuti in superbiam. 7. Item epistola Hieronymi nescio ad quem, quae sic incipit: parentum meritis subiugans filios omnipotens Deus. 8. Hieronymus Sabiniano diacono lapso, quae sic incipit: Samuhel quondam lugebat Saulem. 9. Eiusdem epistola ad Minervum et Alexandrum monachos, quae sic incipit: in ipso iam profectionis articulo sancti fratris nostri Sisinnii. 10. Eiusdem expositio in Esaiam lib. XVIII.

Rursus sancti Augustini opuscula,
immixtis aliquot aliorum.

XXXI. 1. Adnotationes sancti Augustini super quaedam capitula in epistola Pauli ad Romanos. 2. Eiusdem homiliae

de homine qui descendebat ab Hierusalem. 3. Et de eo qui media nocte ab amico suo petit panes. 4. Et de pane et pisce et ovo. 5. Et de vilico quem Dominus eiecit de vilicatu. 6. Et de iudice quem vidua interpellabat. 7. Et de septiformi spiritu. 8. Et de octo beatitudinibus, septemque petitionibus. 9. Et quemadmodum catechizandus sit qui vult fieri christianus. Haec omnia ex libris diversis sancti Augustini excerpta sunt. 10. Excerptio eiusdem de explanatione in apocalypsin. 11. Interrogationes eiusdem et responsiones de fide. 12. Symbolum ·XII· apostolorum, et in idem symbolum tractatus cuiusdam. 13. Exemplar fidei sancti Isidori. 14. Et scriptum papae Damasi ad Paulinum antiochenum de nicaeno concilio 15. Sermo sancti Augustini de fide, Gregorii nazianzeni apologeticum, et de indumentis pontificum et sacerdotum. 16. Deflorata sancti Augustini, et confessio peccatorum, et orationes diversae, et de mansionibus filiorum Israhel. 17. Eiusdem liber unde malum. 18. Sancti Augustini de octo quaestionibus ex veteri testamento, quae sic incipiunt « generalem iustitiam ». Et sic finiunt « sed iam arietes in grege » in uno volumine. 19. Eiusdem prologus ex libro ·I· retractationum. 20. De gratia novi testamenti lib. ·I·. 21. Et de natura boni lib. ·I· 22. Eiusdem sermo de evangelica lectione, id est de spiritu blasphemiae. 23. Item eiusdem de eodem sermo contra Iudaeos. 24. Item sermo de bono viduitatis, in uno volumine 25. Eiusdem tractatus contra Arrianos de « in principio erat verbum, et verbum erat apud Deum, et Deus erat verbum » 26. Editae ab Evagrio altercationes Theophili christiani et Simonis iudaei. 27. Expositio symboli sancti Augustini, et sancti Ambrosii, nec non et sancti Hieronymi, de fide contra haereticos, in uno codice. 28. Collecta quae collexit * Wicbodo ex opusculis sancti Augustini, Ambrosii, Hieronymi, et ceterorum patrum in quinque libros Moysi in uno codice. 29. Epistola sancti Fulgentii episcopi de fide. 30. Et excerptio ex libris sancti Augustini contra Fulgentium donatistam. 31. Et eiusdem de symbolo et deitate. 32. Et homilia de omnipotentia patris, et de domino nostro Iesu Christo, quod absque initio sit cum patre secundum deitatem, qui secundum hominem nobis a cer-

* ita cod.

to initio natus ex virgine est. 32. Et eiusdem expositio symboli contra iudaeos, paganos, et arrianos, in uno codice. 33. Item sancti Augustini de proverbiis Salomonis ab eo loco ubi dicit: mulierem fortem quis inveniet? 34. Epistola Hilarii ad sanctum Augustinum. 35. Rescriptum sancti Augustini ad Hilarium, in uno codice. 36. De vera religione lib. ·I· 37. De sermone in monte lib. ·II· 38. Eiusdem sermo de infantibus qui ab Herode sunt pro Domino interfecti. 39. Et de evangelii verbis allegoricis. 40. Eiusdem Augustini sermo de virtutibus Domini. 41. Eiusdem de generali iustitia. 42. Eiusdem locutionum lib. ·VII· 43. Et quaestionum lib. ·VII· in uno codice. 43. Commonitio Orosii ad Augustinum de errore Priscillanistarum. 44. Item Augustini ad Orosium contra Priscillanistas.

XXXII. Bedae presbyteri. 1. Historia Anglorum libri ·V· in uno codice. 2. Homiliae de adventu usque in natalem Domini in uno codice. 4. Eiusdem de aedificatione templi libri ·II· in uno codice. 5. Eiusdem de tabernaculo et vasis eius ac vestibus sacerdotalibus libri ·III· 6. Et super Tobiam liber unus, in uno codice. 7. Super cantica canticorum libri ·V· 8. Et ex dictis Gregorii ab eodem Beda collecti libri ·VI· in uno codice. 9. Expositio in pentateuchum in uno codice. 10. Super Lucam libri ·V· in uno codice. 11. Super Marcum libri ·III· in uno volumine. 12. Super actus apostolorum liber unus. 13. Super apocalypsin libri ·III· in uno codice. 14. Super ·VII· epistolas apostolorum libri singuli per singulas epistolas. 15. Et annotationes in regum ·XXX· quaestionum in uno codice. 16. De temporibus et computo libri ·II· 17. Et chronica eiusdem, et circuli Dionysii in uno codice 18. Orthographia Bedae in uno codice. 19. Vita sancti Cuthberti. 20. Et regula sancti Benedicti. 21. Et annalis, in uno codice. 22. De ratione metrorum. 23. Et metrum Althelmi. 24. Et Themistii de arte dialectica. 25. Et decretum Gelasii papae, in uno codice. 26. In actus apostolorum tractatus nescio cuius. 27. Item de temporibus, et computum libri ·II·, et chronica eiusdem, et circuli Dionysii, in alio codice. 28. Quaestionum in regum numero ·XX· 29. Et liber Apponii in cantica canticorum. 30. Et quaestiones Eucherii novi ac veteris testamenti, in uno codice.

XXXIII. Sancti Ambrosii 1. Tractatus sancti Ambrosii in epistolas Pauli ad Romanos. 2. Et excerptio cuiusdam sapientis ad Hebraeos, in uno codice. 3. Expositio sancti Ambrosii in epistolas Pauli, id est ad Philippenses I, ad Colossenses I, ad Timotheum II, ad Philemonem I, in uno codice. 4. Eiusdem in epistolas Pauli ad Corinthios primam et secundam, in uno codice. 5. Eiusdem in epistolas Pauli ad Galatas, et ad Ephesios in uno codice. 6. Libri ·VIII· epistolarum sancti Ambrosii ad diversos in uno codice. 7. Expositio sancti Ambrosii in psalmum centesimum decimum octavum 8. De officiis libri tres in uno codice. 9. Eiusdem hexaemeron in uno codice. 10. Item expositio beati Ambrosii ad Romanos in uno codice. 11. Eiusdem apologia de propheta David liber I. 12. De patriarchis libri ·II· 13. De paenitentia libri ·II· 14. De excessu Satyri fratris sui libri ·II· 15. Et sermones quattuor de apostolica electione, in uno volumine. 16. Eiusdem sermo ad consolandam viduam.

Ex opusculis Origenis.

XXXIV. Origenis commentarii sive homiliae in Hieremiam ·XIIII. (*Harum nec non sequentium titulos singulos omittimus*). 2. In librum geneseos homiliae ·XVII· translatae a Rufino presbytero. 3. In exodum homiliae XIII. 4. In leviticum homiliae ·XVI· 5. In librum numerorum homiliae XXVIII. 6. In libros regum, Esaiae, Hieremiae, Hiezechielis homiliae ·XVIIII· 7. Homilia de eo quod scriptum est: omnis uter implebitur vino, usque ad eum locum in quo ait: et deducent oculi vestri lacrimas. 8. Homiliae ·X· ea quae ad Hierusalem cum ingenti comminatione dicuntur intellegere ita se habentia. 9. Adamantii catholici libri ·V· quos cum haereticis disputavit, translati Rufino et missi Paulo. 10. Origenis oratiunculae· ·XXVI· in Iesum Nave translatae a Rufino presbytero ex graeco in latinum. 11. In librum iudicum homiliae ·VIII· 12. Eiusdem in Lucam homiliae ·XXXVIIII· translatae ab Hieronymo presbytero. 13. In epistolam Pauli ad Romanos tractatus, seu homiliae ·X· translatae a Rufino presbytero. 14. Libri ·IIII· περὶ ἀρχῶν, emendati, translati a Rufino presby-

tero, et Macario missi, in uno volumine. 15. Apologeticum Pamphili martyris in Origenem, in uno codice.

XXXV. Tractatus Origenis de libris sanctarum scripturarum comprobatus ab Hieronymo, id est de genesi, exodo, levitico, libro numerorum, libro iudicum, libro regum quarto, Esaia propheta, Ezechiele, Danihele, Zacharia, libro actuum apostolorum. 2. Capitula de libro genesis, I. de expositione et figmento hominis. II. De eo quod apparuit Deus Abrahae sub ilice Mambre. III. De eo quod vidit Sarra filium Agar cum filio suo Isaac ludentem. IV. De eo quod dixit Deus ad Abraham: tu autem testamentum meum servabis. V. Quomodo Ioseph in Aegyptum descendit. VI. De duodecim benedictionibus filiorum Israhel. 3. Capitula de libro exodi. I. De eo quod scriptum est: exsurrexit autem rex in Aegypto. II. De sabbato. III. De eo quod scriptum est: locutus est Dominus ad Moysen dicens: loquere filiis Israhel, et dices ad eos, mensis hic vobis sit initium mensuum * primus in mensibus anni. 4. De libro levitici. Locutus est Dominus ad Moysen dicens; loquere ad Aaron et dices ad eum, homo qui offert etc. 5. De libro numerorum: mitte viros et considerent terram. 6. De libro Iesu Nave: et misit Iesus filius Nave ex Acten duos exploratores absconse 7. De libro iudicum: erat, inquit, vir ex Saraa ex tribu Dan clarissimus, et nomen illi Manue. 8. Item: et dixit Dominus ad Gedeon: cum trecentis viris, quos aquam lambere vidisti etc.

* ita cod.

XXXVI. 1. De libro regnorum quarto: dixit Helisaeus ad populum qui erat in Hiericho etc. 2. De libro Esaiae prophetae: visio quam vidit Esaias etc. 3. De libro Ezechielis: in diebus illis facta est super me manus Domini etc. 4. De libro Danihelis: in diebus illis anno octavo decimo Nabuchodonosor etc. 5. De libro Zachariae: sileat omnis a facie Domini etc. 6. Item: et ostendit mihi Dominus Iesum sacerdotem etc. 7. De libro actuum apostolorum: in temporibus illis cum complerentur dies pentecostes etc. 8. Libri Prosperi ·III., qui continentur in uno volumine. 9. De contemplativa vita; de actuali vita; quantum distat inter contemplativam vitam et actualem, in uno codice. 10. Eiusdem contra Collatorem lib. ·I· 11. Eiusdem de vocatione gentium.

Excerptio Prosperi ex libris de Trinitate sancti Augustini.

XXXVII. 1. De unitate patris et filii et spiritus sancti, qui sunt unus et solus ac verus Deus. 2. Quod unigenitus Dei filius propter formam servi minor patre dicatur, qui in forma Dei aequalis est patri. 3. De regno quod patri filius dicitur traditurus. 4. Quomodo traditurus sit regnum filius patri. 5. Quod discretione intellegendus sit nunc aequalis patri filius, nunc minor. VI. De unitate personae filii Dei et filii hominis sive in gloria sive in humilitate. 7. De his scripturae locis, de quibus dubium est an propter assumptam creaturam, minorem patre indicent filium; an vero hoc tantum quod de patre sit, doceant. 8. De his qui spiritum sanctum non minorem patre indicant, sed tantum quod de patre sit. 9. Quod clarificatio quae fit inter patrem et filium et spiritum sanctum, nullam differentiam in Trinitate significet. 10. Quomodo intellegenda sit missio sive filii sive spiritus sancti. 11. Quid sit quod nusquam legitur pater maior spiritu sancto, aut spiritus sanctus minor patre. 12. De visione Danihelis, in qua ei et patris et filii persona apparuit specie corporali. 13. De providentia Dei qua universitas regitur. 14. De opere Dei quo omnis creatura administratur, quo et multa ordini consuetudinis inserviunt *. 15. Essentiam Trinitatis numquam oculis apparuisse mortalium, sed per subiectam sibi creaturam significasse quae voluit. 16. De finibus scientiae christianae, quae quia de caritate oritur, non inflatur. 17. De gratia Dei quae sibi humanum genus reconciliat, ut salvetur quod perierat. 18. De simplo Salvatoris, quod ad duplum nostrum concurrit et congruit. 19. De signis et praefigurationibus quae adventum Domini praecesserunt. 20. De filio Dei, qui et in forma Dei, et in forma servi, una persona est. 21. De unitate ecclesiae in Deo per geminam dilectionem, cui formam praebet unitas patris et filii et spiritus sancti. 22. Mortem Christi non fuisse necessitatis nostrae, sed voluntatis suae ac potestatis. 23. De sacrificio perfecto ac vero, quod ipse pro nobis Salvator effectus est. 24. De his qui sibi purgationem

* *cod. bis* inservitur.

de virtute propria pollicentur. 25. Sapientes mundi nec resurrectionis veritatem cognoscere, nec futurorum ordinem scire potuisse, quamvis habere videantur. 26. Unde apud impios possint quaedam futura praesciri. 27. De fide qua credimus temporaliter gesta, et veritate quae reddit aeterna. 28. Non esse contra aequalitatem patris et filii, si etiam secundum coaeternam patri divinitatem intellegatur filius missus. 29. Quam modeste ac sobrie debeat homo, cui etiam suae mentis natura inexplicabilis est, de Dei substantia cogitare. 30. De incommutabili essentia, quod Deus solus est. 31. Quod in Trinitate deitatis quicquid ad se dicit quaeque persona, omnibus indifferens atque communis, et unam significet eandemque substantiam. 32. Qua necessitate tres personae in Trinitate dicantur. 33. De vera magnitudine, cuius participatione magna sunt quaecumque sunt magna. 34. Relative non substantialiter dici, quicquid vult pater aut filius aut spiritus sanctus, proprie nominatur. 35. De relativis, quae referri ad invicem nequeunt, cum tamen relativa sint. 36. Trinitatem Deum, non tria principia, sed unum esse principium, quia pater et filius et spiritus sanctus unus creator est sicut unus Deus. 37. Quomodo in Trinitate et pater ad filium principium sit, et pater et filius ad spiritum sanctum. 38. Quomodo in spiritu sancto, etiam ante quam daretur, possit doni nomen intellegi, ut ei semper non aliud fuerit donum esse quam ipsum esse. 39. De appellationibus relativis, quae non ad Deum, sed ad creaturam referendae sunt, quoniam Deo nihil accidit. 40. Pares in quacumque virtute, non posse in ceteris esse dissimiles; ac si haec aequalitas in animis repperiatur humanis, multo inconparabilius eam manere in incommutabili aeternaque substantia, quod est Deus Trinitas. 41. De spiritus sancti unitate cum patre ac filio. 42. De natura corporea, et creatura spiritali, quod simplices non sint, quia nec incommutabiles. 43. De simplici et incommutabili essentia Dei, quamvis multipliciter secundum substantiam nominetur. 44. Trinitatem deitatis nullo modo triplicem esse dicendam, quia nec tria ibi plus sunt quam unum, nec unum minus quam tria. 45. De solo patre et filio et spiritu sancto. 46 De sapientia a Deo genita vel creata. 47. De vero et summo et

uno bono. 48. De Deo semper quaerendo. 49. Quibus progressibus mens corporalium rerum usu et imagine delectata, ab aeternorum contemplatione deficiat. 50. Quam perniciose relicto communi bono privata quaerantur. 51. Quae sit humana temptatio, et quod peccatum habeatur extra corpus. 52. Quibus deminutionibus homo ad imaginem Dei creatus, in similitudinem pecoris delabatur. 53. Quam conparabilis sit priorum hominum praevaricationi mens quae ad amorem temporalium sensu est tracta corporeo. 54. In quae officia proprie sapientia et scientia dividantur. 55. De beatitudine quam omnes una voluntate expetunt, sed non eadem omnes definitione. 56. An omnes beati, qui vivunt ut volunt. 57. Propiorem esse beatitudini rectam voluntatem etiam non adeptam quae cupit, quam pravam etiamsi quod concupivit obtinuit. 58. Ad veram beatitudinem viam esse per fidem rectam, sine qua nulla cuiquam possit fortitudo prodesse. 59. Perfectam beatitudinem nisi in aeterna vita esse non posse. 60. An aeternitatis capax sit humana natura. 61. An alio modo omnipotens Deus hominem aeternitati debuerit reformare, quam ut sibi Dei filius Deus naturam uniret humanam. 62. Qua ratione in sanguine Iesu Christi iustificentur credentes, et quomodo in hoc sacramento totius sit Trinitatis operatio. 63. Quo merito homo diabolicae sit traditus potestati. 64. De consilio Dei, quo ei placuit ut potestas diaboli non potentia sed iustitia vinceretur. 65. De omnium debito a nihil debente Christo soluto. 66. In quo sit diabolus victus a Christo. 67. Ad quam utilitatem fidelium renatorum mala, quae per originale peccatum sunt contracta, conversa sint. 68. De his quae per incarnationem domini nostri Iesu Christi sunt collata credentibus. 69. De nativitate Domini ex Maria virgine et spiritu sancto. 70. Quod verbum caro factum, quod est Christus Iesus, et sapientiae thesauros in se habeat et scientiae. 71. Neminem posse sine fide christiana ad veram beatitudinem pervenire. 72. Qua facultate mens rationalis obtineat, ut in ea Dei imago resplendeat. 73. De mutabilitate mentis humanae, qua fit ut sicut misera facta est ex beata, ita beata esse possit ex misera. 74. De reformatione mentis ad imaginem Dei. 75. Quid intersit inter regenerationem baptis-

mi, et renovationem qua proficitur de die in diem in agnitione Dei. 76. Posse hominem etiam corpore imaginem Dei accipi secundum quod verbum caro factum est, cuius inmortalitati omnes sancti conformabuntur. 77. Qua sui parte homo ad imaginem et similitudinem Dei factus sit, ad quam proficiendo renovatur. 78. De summo bono quod semper inveniendum quaeritur, et quaerendum invenitur. 79. In quarum rerum contemplatione summa Trinitas inquirenda sit. 80. Omnia quae de Deo digne dici videntur, posse in pauciora conferri, et nihil minus dictum intellegitur. 81. De similitudine et aequalitate patris Dei, et unigeniti eius Dei consubstantialis et coaeterni. 82. De sancto spiritu qui patri ac filio aequalis accipitur, et utriusque spiritus dicitur, et caritatis nomine intellegitur, cum quaelibet persona in Trinitate sit caritas. 83. Quod donum Dei dicatur spiritus sanctus. 84. Oratio, qua totius dispensationis summa concluditur.

XXXVIII. 1. Libri sancti Prosperi de vocatione omnium gentium, duo in uno codice. 2. Item eiusdem de activa et contemplativa vita lib. ·III· Et eiusdem epigrammata in uno volumine. 3. Sancti Iohannis chrysostomi constantinopolitani episcopi homiliae numero ·XXXIIII· 4. Item de eo quod nemo laeditur ab alio, nisi a semetipso. 5. Eiusdem sermones in epistolam ad Hebraeos numero ·XXXIIII·, *opus* ex notis editum post obitum a Constantino presbytero antiocheno, et translatum de graeco in latinum a Muciano scholastico, in uno codice. 6. Eiusdem expositio in Matthaeum. 7. Item in Matthaeum, ab eo loco quo scriptum est: factum est cum consummasset Iesus sermones istos; usque ad eum locum ubi scriptum est: dico enim vobis, non me videbitis amodo donec dicatis, benedictus qui venit in nomine Domini; in uno codice. 8. Eiusdem de reparatione lapsi lib. ·I· Item lib. ·I· ad Demetrium. 10. Item de conpunctione cordis libri duo, in uno codice. 11. Eiusdem homiliae ·XXXVIII· 12. Libri quinque Irenaei lugdunensis episcopi. Primus sic incipit: dicunt esse quendam. Secundus: haec insunt in secundo. Tertius: tu quidem dilectissime. Quartus: hunc librum dilectissime. Quintus: traductis diligentissime; in uno codice.

XXXIX. Libri Tertulliani presbyteri, id est 1. de patientia

lib. ·I· De carnis resurrectione lib. ·I· Adversus Valentinianos lib. ·I· Adversus Marcionem lib. ·V· De carne Christi lib. ·I·, in uno codice. 2. Item libri Tertulliani presbyteri in alio codice. 3. Libri ·V· Iacobi episcopi; I. de bono mortis; II. de figura saeculi; III. de beata vita; IV. item*. V. de resurrectione, in uno codice. 4. Sententiae de diversis utilitatibus, id est de fide, spe, et caritate Dei, et cetera, in uno codice. 5. Origenis homiliae ·XX·, id est in librum genesis ·VI·, in exodum ·III·, in leviticum ·I·, in Esaiam ·I·, in Ezechielem ·I·, in Danihelem ·I·, in Zachariam ·I·, in actus apostolorum ·I·, omnes in uno codice. 6. Cassiodori tractatus super psalmos in tribus voluminibus.

* cod. *item alii.*

XL. 1. Isidori libri etymologiarum ·XXI· in uno codice. 3. Item ipse liber in alio codice. 3. Eiusdem libri ·III· Primus sic incipit: quod Deus summus et incommutabilis sit. Secundus: de sapientia. Tertius: de flagellis Dei, in uno codice. 4. Eiusdem liber de natura rerum. 5. Liber ·I· differentiarum. 6. De origine officiorum libri ·II· 7. Synonyma lib. ·II· 8. Et quomodo accipiendum sit nolite iudicare, et de trabe et festuca. Haec omnia in uno codice. 9. Eiusdem ad Florentinam sororem suam, de nativitate Domini, passione, resurrectione, regno atque iudicio lib. ·I· 10. Libri ·II· de gentium vocatione; in uno codice 11. Eiusdem prohoemiorum lib. Et chronica. 12. Eiusdem de significatione nominum ad Orosium, in uno codice. 13. Eiusdem breviarium super divinae historiae libros. Et versus qui scripti sunt in armario suo ab ipso compositi. Et in eodem libro sermo sancti Augustini in natali Iohannis Baptistae, et in natali apostolorum Petri et Pauli, in uno codice. 14. Isidori de origine creaturarum in quaternione. 15. Sententiae et chronica in quaternionibus.

XLI. 1. Sancti Hilarii libri ·XII· de sancta Trinitate adversus Arrianos, in uno codice. 2. Et tertius decimus qui dicitur synodicus, et eiusdem adversus Arrianos, in uno codice. 3. Eiusdem a psalmo centesimo usque in finem, in uno codice. 4. Eiusdem expositio super Matthaeum usque ad eum locum ubi dicit: audivit Herodes; in uno codice. 5. Albini magistri libri ad Carolum regem de fide sanctae Trinitatis. 6. Eiusdem expositio super quaedam capitula in Iohannem evange-

listam, et duabus ancillis Dei transmissa, in uno codice. 7. Liber eiusdem in epistolam ad Hebraeos. 8. Disputatio de rhetorica sapientissimi regis Caroli et Albini magistri. 9. Item altera disputatio de rhetorica. 10. Eiusdem epistolae ad diversos numero ·LXIIII· in uno codice. 11. Eiusdem in cantica canticorum. 12. Eiusdem liber quem edidit contra haeresem Felicis. 13. Eiusdem super psalmos, a primo psalmo usque ad misericordias Domini. 14. Item eiusdem orthographia in quaternionibus. 15. Item ipse liber sanctae Trinitatis in alio codice.

XLII. Caecilii Cypriani epistolae numero ·XII· in uno codice, I. ad Donatum. II. de disciplina et habitu virginum. III. de lapsis. IV. de catholicae ecclesiae unitate. V. de bono patientiae. VI. de zelo et livore. VII. de dominica oratione. VIII. de mortalitate. IX. ad Demetrianum. X. de opere et eleemosynis. XI. ad Fortunatum. XII. ad Tiburtinum. 2. Item Caecilii Cypriani epistolae numero ·XLIII· in alio codice. 3. Athanasii lib. ·I· de sancta Trinitate. 4. De spiritu sancto lib. ·I· 5. Altercationes eiusdem cum Arrio, Sabellio, et Photino, Probo iudice. 6. Et epistola eiusdem ad Luciferum. 7. Et solutiones obiectorum Arrianorum. 8. Et de fide sancti Hieronymi; in uno codice. 9. Sancti Fulgentii ad Thrasamundum regem lib. ·I· obiectionum et responsionum. 10. Eiusdem ad Bragil presbyterum. de spiritu sancto lib. ·I· 11. Eiusdem lib. ·I· de mysterio mediatoris filii Dei. 12. Et de inmensitate Dei ad regem Thrasamundum, in uno codice. 13. Eiusdem de fide. 14. Eiusdem de praedestinatione ad Monimum filium. 15. Et sancti Augustini de fide, in uno codice.

XLIII. Regula sancti Basilii de institutione monachorum. 2. Rursus regula sancti Basilii. 3. Admonitio sancti Basilii, et regula Columbani, nec non et aliorum patrum. 4. Et sermo cuiusdam de vita actuali. 5. Et qualiter a caena Domini usque in pascha divinum officium agatur in ecclesia romana, in uno codice. 6. Liber Didymi de spiritu sancto. 7. Item ipse in alio codice. 8. Timothei ad ecclesiam libri ·IIII· 9. Et Peregrini lib. ·I· pro catholicae fidei antiquitate. 10. Et epistolae Theophili alexandrinae urbis episcopi contra Origenistas, et aliae epistolae paschales, in uno codice. 11. Arnobii super

psalmos lib. ·I· 12. Item liber Arnobii contra haereses. 13. Paschasii liber de spiritu sancto. 14. Item ipse liber. 15. Claudiani de anima liber ·I· 16. Sancti Gennadii massiliensis presbyteri de haeresibus. 17. Item sancti Ambrosii episcopi epistola ad Augustinum de haeresibus.

XLIV. 1. Sententiae Sixti urbis Romae episcopi de vita hominis perfecta. 2. Et Cyrilli episcopi Alexandriae scholia de incarnatione unigeniti, in uno codice. 3. Edictum piissimi imperatoris Iustiniani rectae fidei confessionem continens, et refutationem haeresium quae adversantur catholicae Dei ecclesiae, in quattuor quaternionibus. 4. Canonum constitutum, gradus vel religio qualiter custodiatur a Silvestro episcopo Urbis, in tribus quaternionibus 5. Consolatoria *ad* philosophum 6. Liber prognosticorum Iuliani episcopi. 7. Liber Iunilii, et Eucherii, in uno codice. 8. Libri ·VIII· Isicii (Hesychii) super leviticum in uno codice. 9. Expositio Candidi presbyteri de passione Domini. 10. Expositio cuiusdam super Esaiam prophetam. 11. Excerptio super Esaiam Iosephi Scoti. 12. Liber Rhabani Mauri in deuteronomium. 13. Liber Niceti de aequalitate Dei patris et Dei filii lib. ·I· Et eiusdem de spiritu sancto, in uno codice.

XLV. 1. Liber Fausti episcopi de spiritu sancto in uno codice. 2. Altercatio Iudaeae et Ecclesiae de fine saeculi huius transituri; et de futuro saeculo permansuro, et de regno sanctorum in saecula saeculorum, in uno volumine. 3. Liber Victorini in leviticum. 4. Libri ·X· Gregorii nazianzeni in uno codice. 5. Libri Irenaei lugdunensis episcopi. 6. Liber qui appellatur anticimenon. 7. Libellus de mansionibus filiorum Israhel. 8. Epitaphia in basilica sancti Petri, seu versus. 9. Inquisitio Basilii et Gregorii Nazianzeni. 10. Item Gregorii papae in cantica canticorum; et eiusdem de concordia testamentorum, in uno codice. 11. Liber Ennodii epistolarum multarum in uno codice. 12. Sententiae de diversis utilitatibus, id est de fide spe et caritate Dei, et cetera, in uno codice.

XLVI. Annaei Senecae libri ·VII· de beneficiis. 2. Eiusdem de clementia lib. ·II· in uno codice. 3. Liber epistolarum Senecae. 4. Liber epistolarum Senatoris diaconi, postea

presbyteri, ad diversos numero ·XVII· in uno codice. 5. Liber epistolarum Sidonii ad diversos. 6. Liber Tertulliani presbyteri. 7. Item alius liber Tertulliani. 8. Liber epistolarum Gaii Plinii. 7. Caelii Aureliani methodici Siccensis medicinalium responsionum libri ·III· in uno codice. 10. Liber Caelii Aureliani siccensis χρονίων in uno codice. 11. Epistolae diversorum numero ·XLIII· 12. Sermones beati Petri episcopi sanctae ecclesiae ravennatis numero ·CLXXVI· in diversas festivitates, in uno codice. 13. Marci Tullii Ciceronis de officiis. 14. Epistolarum Ciceronis lib. ·XVI· in uno codice. 15. Epistolae Ciceronis in quaternionibus. 16. Item epistolae Ciceronis diversae. 17. Item Ciceronis epistolarum libri ·IIII· in uno codice. 18. Liber differentiarum Ciceronis in tribus quaternionibus. 19. Liber epistolarum Senecae in uno codice. 20. Pars prima librorum Plinii Secundi de natura rerum, in qua continentur libri ·XVII· 21. Pars secunda librorum eiusdem de natura rerum, in qua continentur libri ·XX· 22. Expositio Ambrosii Autperti super apocalypsin Iohannis apostoli libri ·V· in uno codice.

XLVII. 1. Grammatica integra Prisciani grammatici. 2. Liber Prisciani grammatici de nomine et de pronomine et verbo et de participiis. 3. Et Donati grammatici de barbarismo, et de ceteris vitiis. 4. Eiusdem de littera et syllaba, de pedibus, de tonis, de posituris, in uno codice. 5. Liber Honorati grammatici de finalibus litteris. 6. Et commentarium Sergii de littera. 7. Commentarium Maximi Victorini de ratione metrorum. 8. Ars Metrorii de omnibus partibus orationis et de caesuris. 9. Grammatica integra Prisciani grammatici. 10. Item ipse liber in alio codice. 11. Item in tertio. 12. Liber Bedae de metrica ratione in uno volumine. 13. Liber Consentii de nomine et verbo. 14. Collectio de verbis inaequalibus. 15. Ars Eutychii de verbo ad discipulum suum Craterum in uno codice. 16. Liber Pompeii de grammatica in uno codice. 17. Liber Eutychis de grammatica. 18. Minores partes Donati grammatici. 19. Item ars Asperi grammatici. 20. Commentarium Servii de littera et syllaba. 21. Ars Phocae grammatici. 22. Tractatus Pompeii super Donatum. 23. Ars Servii grammatici, in uno codice. 24. Item ars Prisciani de

nomine et pronomine et verbo, in uno codice. 25. Item minores et maiores partes Donati. 26. Et Prisciani minores partes, et Asperi grammatici, in uno codice. 27. Ars grammatica sancti Augustini adbreviata. 28. Item Pauli diaconi ad Carolum regem. 29. Item sancti Isidori episcopi. 30. Item cuiusdam sapientis. 31. Item Tatuini. 32. Item Iuliani toletani episcopi. 33. Item eiusdem de littera. 34. Eiusdem de barbarismo et ceteris vitiis. 35. Ars Marii Victorini grammatici. 36. Et Althelmi de regula metrorum. 37. Et aenigmata Symphosii, in uno codice.

XLVIII. 1. Metrum Sedulii et Prudentii in uno codice. 2. Metrica ratio Bedae, et metrum Althelmi de virginitate sanctorum, in uno codice. 3. Aurelii Prudentii psychomachia, et apotheosis, et hamartigenia, in uno codice. 4. Libri Martialis poëtae in uno codice. 5. Metrum Porphyrii. 6. Arithmetica Boëthii. 7. Metrum Iuvencii, in duobus voluminibus. 8. Item metrum Sedulii in alio volumine 9. Liber Iuvenalis poëtae. 10. Annaei Lucani belli civilis libri ·X· in uno codice. 11. Liber Horatii poëtae in uno codice. 12. De interpretatione nominum graecorum. 13. Interpretatio nominum graecorum de catalogo beati Hieronymi excerpta, in uno quaternione. 14. Fabulae numero quinquaginta secundum philosophiam expositae a Fulgentio presbytero. 15. Cuiusdam super bucolicon Virgilii in quaternionibus. 16. Liber Frontini in quaternionibus. 17. Descriptio Arculfi de situ Hierusalem et locorum sanctorum in circuitu eius.

XLIX. 1. Flavii Vegetii Renati viri inlustris epitoma rei militaris, libri numero ·IIII· in uno codice. 2. Excerptio de lib. Paulini de artificio. 3. Pelagii super omnes epistolas Pauli, in uno codice. 4 Liber de rhetorica Fabii Laurentii. 5. Anicii Manlii Boëthii de Trinitate, in quaternionibus. 6. Epistola Anthimi viri inlustris et legatarii ad gloriosum Thiodoricum regem Francorum de observationibus ciborum. 7. Liber Socratis, Timaei, Cretii, Hermocratis. 8. Liber Einhardi de miraculis sanctorum Marcellini et Petri. 9. Item metrum Aurelii Prudentii, in quaternionibus. 10. Historia Frehculfi, libri ·VII· in uno codice.

L. 1. Metrum Tullii Ciceronis. Orationes pro Cluentio,

pro Milone, in Pisonem, pro Cornelio. 2. Metrum Tertulliani de resurrectione. 3. Eiusdem libri ·V· adversus Marcionem. 4. Epigrammata Prosperi. 5. Metrum Fortunati episcopi de vita sancti Martini libri ·IIII· 6. Eiusdem in laudem sanctae Mariae virginis. 7. De metris fabularum Terentii, et aliorum comicorum. 8. Et metrum Avieni. 9. Metrum Paulini episcopi Petricordiae de vita sancti Martini libri ·VI· 10. Eiusdem versus quam plurimi, id est ·LXX· 11. Metrum Bedae presbyteri de virtutibus sancti Cuthberti. 12. Eiusdem hymni LXXVII. in uno codice. 13. Metrum Severi episcopi in evangel. lib. ·XII· 14. Eiusdem eclogae decem. 15. Eiusdem georgicon lib. ·IIII· 16. Metrum Cresconii in evangel. lib. ·I· 17. Eiusdem de diis gentium luculentissimum carmen. 18. Eiusdem versus de principio mundi, vel de die iudicii, et resurrectione carnis. 19. Metrum Aratoris in actus apostolorum lib. ·II· in uno codice. 20. Metrum Cypriani super heptateuchum, et regum, et Hester, Iudith, et Machabaeorum. 21. Metrum Alcimi ad Apollinarium episcopum lib. ·VI·, I. de initio mundi. II. de originali peccato. III. de sententia Dei. IV. de diluvio mundi. V. de transitu maris rubri. VI. de decem plagis Aegypti. 22. De virginitate metrum Dracontii. 23. De fabrica mundi metrum Columbani, et alii versus quam plurimi, in uno codice. 24. Liber annalis.

LI. 1. Liber collationum Cassiani ·XI· in uno volumine. I. de habitu monachorum. II. de canonicis orationibus, quomodo hora tertia, sexta, et nona, matutini et vespertini, et aliae horae observantur. III. de institutione eorum qui renuntiant huic mundo. IV. de coniunctione octo principalium vitiorum. V. de conluctatione adversus spiritum fornicationis. VI. de philargyria. VII. de ira. VIII. de tristitia. IX. de accidia. X. de cenodoxia. XI. de superbia. 2. Collationes ·VII· in alio codice. I. Paphnutii de tribus abrenuntiationibus. II. Danihelis de concupiscentia carnis et spiritus. III. Serapionis de octo principalibus vitiis. IV. Sereni de animi mobilitate et de spiritalibus nequitiis. V. Item eiusdem de spiritalibus nequitiis. VI. Isaac de oratione. VII. Item eiusdem de oratione, in uno codice. 3. Item in tertio codice collationes ·VII· I. Abbatis Piamon de tribus generibus monachorum. II. Iohannis de fine coeno-

bitae et eremitae. III. Pinuphii de paenitentiae fine, et satisfactionis indicio. IV. Theonis de quinquagesima ac remissione. V. Eiusdem de nocturnis inlusionibus. VI. Eiusdem de anamartaron *. VII. Abraham de mortificatione, in uno codice. * ita cod.
4. Item in quarto codice collationes ·VIII· I. Abbatis Chaeremonis de perfectione. II. Eiusdem de captivitate. III. Eiusdem de protectione Dei. IV. Abbatis Nestorotis de spiritali scientia. V. Eiusdem de charismatibus divinis. VI. Abbatis Ioseph de amicitia. VII. Eiusdem de definiendo, in uno codice. 5. Item in quinto codice collationes tres. I. Abbatis Moysi de monachi definitione vel fine. II. Eiusdem de discretione. III. Abbatis Theodori de morte sanctorum. 6. Item ipsae collationes noviter conscriptae in quattuor voluminibus.

LII. 1. Liber sancti Ephrem in uno codice. 2. Liber sententiarum in uno codice. 3. Libri ·XVIII· sanctorum patrum quos de graeco in latinum transtulit Pelagius diaconus. 4. Liber miraculorum Gregorii turonensis episcopi. 5. Constitutio legis Iustiniani imperatoris. 6. Canones ·XII· et epistolae diversorum in uno codice. 7. Actiones ·XV· chalcedonensis concilii in uno codice. 8. Concordia canonum in uno codice. 9. Item ipse liber in alio codice. 10. Item in tertio. 11. Excerptio canonum, et epistolae in uno codice. 12. Item liber canonum in uno codice. 13. Libri quattuor Arnobii facti in monomachia adversus haereses diversas, id est Arrii, Eunomii, Macedonii, Sabellii, Nestorii, Photini, Apollinaris, et Eutychis, in uno codice.

LIII. 1. Epitaphia, seu ceteri versus, in quaternionibus octo. 2. Liber grandis glossarum ex dictis diversorum coadunatus in uno codice. 3. Item liber glossarum et chronica Isidori, et sententiae Senecae in uno codice. 4. Glossae Pauli diaconi. 5. Item glossae in quaternionibus. 6. Item glossae Palaemonis grammatici. 7. Lex Gothorum in uno codice. 8. Lex ripuaria, et lex salica, in uno codice. 9. Expositio cuiusdam Scoti in librum Iob. 10. Vita sancti Martini et sancti Vedasti in uno codice. 11. Vita sancti Antonii monachi, et sancti Pachumii in uno codice. 12. Vita sancti Medardi, et passio sancti Bonifacii in uno codice. 13. Vita sancti Wilbrordi episcopi in uno codice.

LIV. 1. Passiones sanctorum apostolorum Petri, et Pauli, Andreae, et Iacobi, et Thomae, in uno codice. 2. Passio sancti Dionysii martyris, et sancti Mauricii, et sanctae Agathae, et sanctae Dorotheae, et sancti Quintini, et sancti Laurentii, et sanctae Genovevae virginis, in uno codice. 3. Passio sancti Nazarii et Celsi pueri in uno codice. 4. Passio sanctorum Iohannis et Pauli, et sancti Cypriani, et sancti Laurentii, et sancti Quiriaci, et sanctae Iulianae, et expositio super evangelium Matthaei in uno codice. 5. Inventio corporis sancti Stephani a Luciano, in uno quaternione. 6. Passio sancti Apollinaris martyris, et adsumptio sancti Iohannis evangelistae, et eiusdem epistola in uno codice. 7. Transitus sanctae Mariae, in uno quaternione. 8. Vita sancti Pauli monachi. 9. Passio sancti Christophori. 10. Passio sanctae Christinae virginis. 11. Vita sancti Arnulfi. 12. Passio sanctorum martyrum Audifax et Abbacuc, et sancti Quirini, in uno codice. 13. Passio sancti Saturnini, et sancti Saturis, Felicitatis, et Perpetuae, in uno codice. 14. Passio sancti Sebastiani martyris. 15. Actum ex reversione sanctae crucis. 16. Vita sancti Ambrosii. 17. Vita sancti Gregorii papae, in uno codice.

LV. 1. Liber sancti Gregorii nazianzeni episcopi, hoc est apologeticus lib. ·I· 2. De epiphaniis sive de natale Domini lib. ·I· 3. De luminibus, quod est de secundis lib. ·I· 4. De pentecoste et de spiritu sancto lib. ·I· 5. In semetipsum de agro reversum. 6. De Hieremia, dicta praesente imperatore lib. ·I· 7. De reconciliatione et unitate monachorum lib. ·I· 8. De grandinis vastatione, cum pater episcopus reticeret lib. ·I· 9. De fide, et de nicaena fide lib. ·I· 10. De Arrianis, quod non liceat semper et publice de Deo contendere. lib. ·I·, et de ordine novi et veteris testamenti, in uno codice. 11. Conquaestio sanctorum episcoporum Basilii et Gregorii nazianzeni lib. ·I· 12. Expositio sancti Gregorii papae in cantica canticorum, et eiusdem de concordia testimoniorum, et de ordine monasterii lib. ·II· in uno volumine. 13. Homiliae sancti Gregorii papae in quattuor quaternionibus de diversis causis.

LVI. 1. Liber testimoniorum veteris testamenti, quem Pa-

terius ex opusculis sancti Gregorii papae urbis Romae cum summo studio excerpi curavit; id est in genesi lib. ·I·, in exodo lib. ·I·, in levitico lib. ·I·, in numeris lib. ·I·, in deuteronomio lib. ·I·, in Iesu Nave lib. ·I·, in iudicum lib. ·I·, in regum lib. ·IIII·, in proverbiis Salomonis lib. ·I·, in canticis canticorum lib· ·I· in uno volumine. 2. Eiusdem Gregorii papae homiliae ·XX· de evangelio, in uno codice; et in alio ·XX. ad opus nostrum. 3. Quaestiones ac responsiones novi ac veteris testamenti, et appellatur hoc anticimenon, id est contrapositorum, in uno volumine. 4. Quaestiones Bedae in regum, numero ·XX· 7. Liber Apponii in cantica canticorum. 6. Quaestiones Eucherii novi ac veteris testamenti. lib. ·I·, hoc est de pentateucho quaestiones ·XLII·, de Iob ·III·, de regum ·VI·, de prophetis ·VIII·, de paralipomenon ·III·, de psalterio ·LXV·, de Salomone ·V·, de evangelio Matthaei ·XII·, de Marci ·II·, de Lucae ·VIIII·, de Iohannis ·X·, de apostolo ·XXVI·, de actibus apostolorum ·VI·, de epistolis apostolorum ·V·, de apocalypsi ·I· 7. Eiusdem de nominibus hebraicis, de variis vocabulis, de expositione diversarum rerum. 8. Epistola Salviani presbyteri ad Eucherium, quae sic incipit: legi libros, quos transmisisti stilo breves.

LVII. 1. Epistola Hilarii episcopi ad quem supra, quae sic incipit: cum me libellos tuos mecum relaturum. 2. Item eiusdem ad Valerianum propinquum suum de contemptu saeculi, in uno codice. 3. Computum Bedae, et chronica eiusdem, in uno volumine. 4. Etymologiarium. 5. Arithmetica Boëthii in uno codice. 6. Eiusdem de Trinitate, quomodo Trinitas unus Deus ac non tres dii, ad Symmachum, in uno codice. 7. Liber Candidi arriani de generatione divina ad Marium Victorinum. 8. Rescriptum Marii rhetoris ad Candidum arrianum in uno codice. 9. Liber Prisciani grammatici, qui periegesis nominatur, id est descriptio orbis terrarum et maris, in duobus quaternionibus.

LVIII. 1. Regula sancti Benedicti, et hymni, in uno codice. 2. Regula sancti Basilii in uno codice. 3. Antiphonarium. 4. Lectionarium. 5. Orationes diversae in sex quaternionibus. 6. De cursu lunae. 7. Item regula sancti Benedicti, et adunatio Rigbodoni episcopi, et hymni, et annalis, in uno codice.

8. Sancti Petri ravennatis episcopi sermones ·CLXVI· in uno codice. 9. Metrum Iuvencii presbyteri in uno codice. 10. Metrum Sedulii in duobus libellis. 11. Libri antiquitatis Iosephi historiographi, a ·XII· libro usque in ·XIX· 12. Versus Theodulfi ad Moduinum, et Moduinus ad Theodulphum in quaternionibus quinque. 14. Ex libro Macrobii Saturnalium de servis.

LIX. 1. Liber epistolarum diversorum patrum et regum, quas Treveris inveni in uno codice ·XLIII· 2. Epistolae diversae imperatoribus missae contra haereticos, et eorum definitiones cum sanctis patribus. 3. Liber Virgilii. 4. Prisciani grammatici partitiones versuum duodecim Aeneidos principalium, in uno codice. 5. Libri quinque Catonis. 6. Epitaphium filii Catonis. 7. Et de duodecim virtutibus Herculis. 8. Et de Samsone fortissimo. 9. Liber sancti Valeriani cimeliensis episcopi de bono disciplinae, id est ·I· de praelatis. II. de iustitia principum. III. quod principes legibus teneantur, in uno codice. 10. Qualiter diversis condicionibus chartae pagenses continentur, in uno codice. 11. Fabulae numero quinquaginta secundum philosophiam expositae a Fulgentio viro clarissimo, in uno codice. 12. Exceptio de lib. Paulini de artificio. 13. Descriptio Arculphi de situ Hierusalem et locorum sanctorum in circuitu eius. 14. Et Isidori de ordine creaturarum, in uno codice. 15. Libri Plinii Secundi de natura rerum ·XXXVII· in duobus voluminibus.

LX. 1. Vita Caroli imperatoris. 2. Liber medicinalis de diaeta et virtute herbarum in uno codice. 3 Caelii Aureliani siccensis χρονίων libri numero quinque. In primo haec sunt: de capitis passione, de stomaticis, de incubone, de epilempsia, de furore sive insania quam Graeci μανίαν vocant, de melancholia; et sic per ceteros libros require usque ad finem. 4. Eiusdem Caelii Aureliani methodici siccensis medicinalium responsionum libri ·III· in uno codice. 5. Hymni Aurelii Prudentii, id est ad galli cantum, ad matutinos, ante cibum, post cibum, ad incensum lucernae, ante somnum. 6. Hymnus ieiunantium, post ieiunium, omnis horae, circa exequias defuncti. 7. Hymnus octavo kal.

ianuar. 8. Hymnus epiphaniae 9. Hymnus in honorem sanctorum martyrum Emeterii et Kelidonii calagurritanorum. 10. Hymnus in honorem passionis Laurentii beatissimi martyris. 11. Hymnus in honorem passionis Eulaliae. 12. In honorem sanctorum decem et octo martyrum caesaraugustanorum. 13. Passio sancti Vincentii martyris. 14. Eiusdem apotheosis lib. ·I· 15. Eiusdem hamartigenia. 16. Eiusdem psychomachia. Haec omnia in uno codice. 17. Eiusdem libri ·III· id est psychomachia, apotheosis, hamartigenia, in alio codice. 18. Item eiusdem hymnus in honorem beatissimorum martyrum Fructuosi episcopi, Augurii, et Eulogii. 19. Hymnus in honorem Quirini beatissimi martyris et episcopi ecclesiae sescianae. 20. De loco ubi martyres passi sunt, nunc baptisterium est Calagurrae. 21. Passio Cassiani forocorneliensis. 22. Ad Valerianum episcopum passio Hyppolyti beatissimi martyris. 23. Passio apostolorum. 24. Passio Cypriani 25. Passio Agnetis. 26. Passio sancti Romani martyris. 27. Contra Symmachum liber primus. Item contra eundem liber secundus. 28. Item eiusdem de Adam et Eva, de Abel et Cain, de Noë et diluvio, de Abraham et hospitio eius.

LXI. Epistolae Paulini episcopi. XXXVII. et metra diversi generis, in uno codice. 1. Ad Severum, quae sic incipit: et excusandum te putasti, frater dilectissime. 2. Ad eundem de perfectione, ita incipiens: Severo fratri Paulinus et Therasia peccatores. 3. Ad eundem, quae sic incipit: Severo fratri Paulinus. Quid extorques ut te plus amarem. 4. Ad eundem de artificio: ita incipiens: fratri optimo Severo Meropius Paulinus. Venio nunc ad maiorem fratris erga me Victoris operam. 5. Ad eundem, ita incipiens: Severo fratri unanimo Paulinus. In domino Iesu Christo sentio, et in te potissimum munere et verbo Dei laetus experior. 6. Ad eundem, ita incipiens: Paulinus servus Christi Iesu Severo carissimo fratri secundum communem fidem in Deo patre et Christo Iesu salvatore nostro salutem. Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. 7. Ad eundem, ita incipiens: Severo fratri unanimo Paulinus. Epistolas quas per nostrum illum inspiritalem monachum miseras. 8. Ad eundem, ita incipiens: sancto fratri et unanimo Paulinus. Beato apostolo dictum est. 9. Ad

eundem, ita incipiens: sancto fratri et unanimo commilitoni Severo Paulinus. Redit a me tibi Victor, ut redeat a te mihi victor. 10. Ad eundem de palliolis, ita incipiens: inmoderatam ut arguimus in litteris vestris, onus nostrum loquentibus, caritatem, apta atque moderata. 11. Ad eundem de cruce, ita incipiens: frater Victor inter alias operum et votorum narrationes. 12. Ad Delphinum, a quo baptizatus est, ita incipiens: beatissimo et peculiariter domino semper in Deo Christo nobis patri Delphino Paulinus. Accepimus litteras sanctae affectionis tuae. 13. Ad eundem, ita incipiens: beatissimo et merito venerabili patri Delphino Paulinus. Oportebat quidem nos sapientiae doctrinam servantis iugum linguae nostrae et stateram verbis imponere. 14. Ad eundem, quae sic incipit: beatissimo et peculiariter domino semper in Deo Christo nobis patri Delphino Paulinus. Expectamus ut area sitiens. 15. Ad eundem, ita incipiens: beatissimo et venerabili semper nobis desiderantissimo patri Delphino Paulinus. Laetati sumus in his quae per Cardamatem scripta et adportata sunt nobis. 16. Ad eundem, sic incipiens: beatissimo, ut supra. Breves sanctae affectionis tuae litteras magno affectu nobis copiosas in toto quod desideravimus corde susceptas. 17. Ad Amandum episcopum, ita incipiens: sancto et merito venerabili ac dilectissimo Amando Paulinus. Dulcissimum oris vestri gustum in brevi sanctitatis vestrae sermone libavimus. 18. Ad eundem, ita incipiens: sancto, ut supra. Fateor mirari me sanctam caritatis tuae benignitatem. 19. Ad eundem, hoc modo incipiens: sancto et vere unanimo, et reliqua ut supra. Quantum intellego, quod tibi in aurem loquor, tu supra tectum praedicas. 20. Ad eundem, ita incipiens: domino fratri dilectissimo Amando Paulinus. Post tempus accepimus litteras dilectionis vestrae. 21. Ad eundem, ita incipiens: sancto, ut supra. Volucrem pedibus et levem cursu. 22. Ad eundem, hoc modo incipiens: sancto, ut supra. Excepimus Cardamatem in gaudio caritatis et benedictione dulcedinis adferentem nobis omnia bona. 23. Ad Victricium, ita incipiens: sicut aqua frigida sitienti, et bonus nuncius de terra longinqua. 24. Ad eundem, ita incipiens: quod optantibus aliquamdiu non contigerat, id repente insperantibus Domino

donante provenit. 25. Ad Aprum episcopum, ita incipiens: sancto et merito venerabili ac dilectissimo fratri Apro Paulinus. Laetatus sum in his quae scripsisti mihi. 26. Ad eundem, ita incipiens: sanctis merito venerabilibus ac dilectissimis fratribus Apro et Amandae Paulinus et Therasia peccatores. Aliis redditus de patrimoniis pensatione sollemni praebeantur. 27. Ad eundem, ita incipiens: sanctis et merito, ut supra. Quis daret mihi fontem litterarum vestrarum. 28. Ad Florentium episcopum de civitate Cadurcensium, ita incipiens: beatissimo ac merito venerabili patri Florentio Paulinus. Laetamur in Domino visitatos nos litteris sanctitatis vestrae. 29. Ad Alethium episcopum fratrem suprascripti, hoc modo incipiens: sancto et merito venerabili ac dilectissimo fratri Alethio Paulinus. Deo gratias qui odorem gratiae in te. 30. Ad Pammachium, ita incipiens: dilectissimo fratri merito praedicabili et venerandissimo Pammachio Paulinus. Ut hactenus tacendi tempus congrua humilitate servavi. 31. De gazophylacio, et est sine titulo. 32. Ad Desiderium, ita incipiens: sancto et merito venerabili fratri et desiderantissimo Desiderio desideriorum meorum Paulinus et Therasia peccatores. Ad te brevem epistolam iamdiu ante fratri Victori dederamus. 33. Ad Severum de basilicarum dispositione, ita incipiens: recensendis his versiculis patens pagina sollicitavit. 34. Ad Iovium clarissimum, ita incipiens: Iovio fratri Paulinus salutem. Filiis nostris Posthumio et Theridio. 35. Ad Macarium, ita incipiens: opera Domini praedicare honorificum est. 36. Ad Severum, ita incipiens: sancto et desiderantissimo fratri Severo Paulinus. Et invitando te et expectando defessi sumus. 37. Ad eundem, ita incipiens: Severo fratri unanimo venerabili et semper desiderantissimo Paulinus. Benedicam Dominum in omni tempore.

LXII. Hos libros repperimus in Gannetias, quos Gerwardus ibidem reliquit, et ab inde huc illos transtulimus. 1. Expositio sancti Augustini a psalmo ·I· ad ·LI· in volumine uno. 2. Item a ·LI· usque ad ·CI· in volumine uno. 3. Eiusdem in genesim ad litteram vol ·I· 4. Iob, Tobi, Iudith, Ezras, Hester, Machabaeorum vol. I. 5. Liber omnium prophetarum. 6. Augustini de civitate Dei vol. ·I· 7. Hierony-

mi in Esaiam prophetam libri ·X· in vol. ·I· 8. Augustini de doctrina christiana libri ·IIII· 9. Rursus eiusdem in genesim ad litteram contra Manichaeos libri ·II· in volumine uno. 10. Vita sancti Augustini in vol. ·I· 11. Hieronymi in minores prophetas vol. ·I· 12. Bedae de templi aedificatione vol. ·I· 13. Actus apostolorum in vol. ·I· 14. Hieronymi de actibus virorum illustrium sequentis Tranquillum. 15. Et Cassiodori de institutione divinarum lectionum, quae quo ordine legi debeant, evidenter exponentis in vol. ·I· 16. Computum lib. ·I· 17. Liber Orosii, et Iohannis episcopi constantinopolitanae ecclesiae; et Augustini de quantitate temporis, et de praedestinatione adversus Caelestium, et Pompeii historiarum libri in vol. ·I. 18. Cantica canticorum, et expositio Bedae super illa, libri ·V· in vol. ·I·

LXIII. Augustini de bono coniugali. 2. Et de sancta virginitate. 3. Et eiusdem ad Iulianam de viduitate conservanda. 4. Et ad Probam de orandi modo. 5. Eiusdem ad Aurelium episcopum de opere monachorum. 6. Et eiusdem de quinque panibus et duobus piscibus. 7. Et eiusdem ad Casulanum presbyterum de ieiunio sabbati. 8. Et de agone christiano. 9. Et de vita et moribus clericorum suorum sermo ad ipsos. 10. Item sermo secundus ad ipsos. 11. Et eiusdem ad Armentarium et Paulinam. 12. Et sermo eiusdem de diversitate moris et mortis in die martyrii. 13. Et eiusdem de octo beatitudinibus secundum Matthaeum. 14. In natali virginis martyris cuius nomen taceatur. 15. Et sermo in natale sancti Vincentii. 16. De seminatore verbi sermo pulcherrimus. 17. Et de luctatione Iacob. 18. De hoc quod apparuit Dominus Moysi in rubo ardenti. 19. Et sermo de Isaia propheta. 20. Et de pastore et mercenario et fure. 21. Et de paenitentiae medicina. 22. Et de paenitentia Ninivitarum. 23. Et de utilitate agendae paenitentiae. 24. Et de psalmo quinquagesimo. 25. De monachis ad clericatum ambitionis morbo tendentibus. 26. De vigiliis servorum Dei tractatus Niceti episcopi. 27 Et de psalmodiae bono eiusdem Niceti, totum in vol. ·I· 28. Missales ·II· 29. Homiliae ·XX· beati Gregorii papae. 30. Bedae in Lucam. 31. Hexaemeron Bedae. 32. Orthographia. 33. Excerptio Eugypii de quibusdam opusculis sancti Augustini 34. Hilarii de Trinitate 35. Liber Virgilii.

INCIPIT BREVIARIUM CODICUM

SANCTI PETRI MONASTERII RESBACENSIS.

I. 1. Unus textus scotticus. 2. Novem libri sacramentorum. 3. Duo lectionarii, et duo texti, et duo collectanei. 4. Duo antiphonarii, et duo gradiles. 5. Sex psalteria. 6. Duo libri vitae sancti Agili. 7. Unus vitae sancti Martialis. 8. Unus passionis sancti Bertharii. 9. Duo vitae sancti Martini. 10. Unus liber miraculorum. 11. Unus vitae sancti Frodoberti. 12. Unus vitae sancti Remigii. 13. Unus vitae sancti Faronis. 14. Unus vitae sancti Marcelli. 15. Unus passionis sancti Dionysii. 16. Unus vitae sancti Audoëni. 17. Unus vitae sancti Ansberti. 18. Unus passionalis virginum. 19 Unus passionalis sancti Vincentii. 20. Unus passionalis sancti Sebastiani. 21. Unus vitae sanctae Mariae aegyptiacae. 22. Unus vitae sancti Fursei. 23. Unus vitae sancti Carilephi. 24. Unus vitae sancti Basilii. 25. Unus vitae sancti Germani. 26. Unus passionis sancti Quinti. 27. Unus inventionis sanctae crucis. 28. Unus inventionis sancti Stephani. 29. Unus passionis apostolorum. 30. Duo vitarum patrum.

II. 1. Duo libri expositionis super genesim. 2. Unus liber super Hieremiam. 3. Unus super Danihelem. 4 Unus super Iosue. 5. Moralia. 6. Sancti Ambrosii de officiis. 7. Duo super apocalypsin. 8. Homiliae. 9. Nihardi ·VI· homiliae. 10. Haimonis homil. 11. Sancti Augustini . . . 12. Unus sancti Hieronymi super Matthaeum. 13. Unus liber prophetarum, et quaterniones Hieremiae prophetae. 14. Unus quaternio in genesim. 15. Unus liber actuum apostolorum. 16. Duo epistolarii. 17. Duo paenitentiales Halitgarii. 28. Unus Rhabani Mauri. 19. Unus liber dialogorum Gregorii PP. 20. Unus parabolae Salomonis. 21. Unus pastoralis. 22. Unus diadema. 23. Unus sancti Isidori de summo bono. 24. Item Isidori de disciplina et arte. 25. Unus Adalberti de septem plagis. 26. Unus Adelmi de virginitate. 27. Unus Albini levitae. 28. Unus lectionarius antiquus, et unus quaternio. 29. Duo orationales. 20. Unus Bedae de temporibus. 31. Unus Prosperi 32. Unus sancti Au-

gustini de cura pro mortuis gerenda. 33. Quattuor libri computi. 34. Unus pronosticus. 35. Tres libri canonum. 36. Unum enchiridion. 37. Unus sancti Hieronymi prioris translationis in Iob. 38. Unus in cantica canticorum. 39. Expositionis psalmorum unus. 40. Duo martyrologia. 41. Unus regulae sancti Benedicti. 42. Tres alii. 43. Unus glossarius. 44. Duo notarii. 45. Septem breviarii. 46. Unus quaestionum. 47. Unus parvus missalis.

III. 1. Duo libri de arte medicinae. 2. Unus vitae sancti Augustini. 3. Unus vitae sanctae Radegundis. 4. Unus liber sancti Augustini de sancta et individua Trinitate. 5. Unus actuum sancti Petri apostoli. 6. Unus Paschasii Ratberti de corpore et sanguine Domini. 7. Duo Prisciani maioris, et duo minoris artis. 8. Duo Donati. 9. Duo Horatii. 11. Duo Sedulii. 12 Unus gestae Anglorum, et alter gestae Francorum. 13. Unus M. T. Ciceronis de senectute et amicitia, qui et vocatur Cato maior. 14. Unus inventionis sancti Stephani protomartyris, cum passione sancti Laurentii et aliorum martyrum. 15. Unus lectionarius de festivitatibus sanctorum, et alter de dominicis diebus. 16. Unus Prosperi. 17. Unus homiliarum Gregorii papae super Hiezechielem. 18. Unus Aratoris. 19. Unus gestorum Alexandri. 20. Unus Boethii de sancta et individua Trinitate. 21. Unus Terentii. 22. Unus Porphyrii panegyricus, id est adulator. 23. Duo libri vitae sancti Gregorii papae. 24. Unus Hadoardi de virtutibus quattuor. 25. Unus qui dicitur registrum Gregorii papae. 26. Remigii super Donatum minorem, in quo et Augustinus super eundem. 27. Unus Boethii de consolatione philosophiae. 28. Unus epistolarum sancti Augustini.

HI CODICES REPERTI SUNT IN ARMARIO SANCTI PETRI (1).

I. 1. Expositio Cassiodori super psalterium in tribus libris. 2. Hieronymus in Isaiam prophetam. 3. Item Hieronymus super Ezechielem libri ·V· 4. Irenaei episcopi lugdunen-

(1) Vix dubito quin sermo sit de monasterio S. Petri apud Corbeiam.

sis contra omnes haereses. 5. Augustinus de natura et origine animae ad Renatum. 6. Epithalamium Origenis in cantica canticorum. 7. Lex romana ab Alarico rege abbreviata. 8. Libri veterum sedecim. (*Theod. codex?*) 9. Libri Novellarum sex, Theodosii ·I·, Valentiniani ·I·, Martiani ·I· 10. Lex Burgundionum. 11. Lex Gothorum. 12. Iulius Frontinus de geometria. 13. In eodem Siculus Flaccus de agris, Hyginus Augustus de limitibus statuendis. 14. Euclides de figuris geometricis. 16. Item Augustinus de solutionibus diversarum quaestionum. 16. Concordiae evangelistarum libri ·IIII· sancti Augustini.

II. 1. Ecclesiastica historia Eusebii. 2. Excerptiones Eugypii. 3. Retractatio in libris confessionum Augustini. 4. Tractatus sancti Ambrosii de officiis. 5. Expositio Hesychii presbyteri super leviticum. 6. Rufinus in librum numeri. 7. Historia Hegesippi. 8. Codex pragmaticus Tiberii augusti. 9. Tripertita historia. 10. Augustinus de opere monachorum. 11. Liber sancti Ambrosii de Trinitate ad Gratianum imperatorem. 12. Homiliae Origenis de Balaam et Balac, et in eodem Iohannis de reparatione lapsi. 13. Tertullianus de resurrectione carnis, de Trinitate, de spectaculis, de munere, de praescriptionibus haereticorum, de ieiuniis adversus physicos, de monogamia, de pudicitia. 14. Augustinus de utilitate credendi. 15. Salvianus episcopus de gubernatione Dei.

III. Libri sancti Clementis numero decem. 2. Hieronymi libri tres in Zachariam prophetam. 3. Item Hieronymus in Hieremiam prophetam. 4. Collationes abbatis Piamon de tribus generibus monachorum. 5. Ambrosius episcopus de fide ad Gratianum imperatorem. 6. Augustinus de Trinitate. 7. Homiliae Origenis in genesim. 8. Hieronymus de nominibus urbium vel locorum. 9. Ratbertus Paschasius de corpore et sanguine Domini. 10. Fulgentius episcopus de remissione peccatorum. 11. Altercatio Attici orthodoxi et Critobuli haeretici. 12. Hieronymus in Danihelem prophetam. 13. Optati milivetani episcopi libri septem ad Parmenianum schismaticum. 14. Eusebius de fide adversus Sabellium. 15. Augustinus de singularitate clericorum. 16. Libri duo Hieronymi contra Rufinum presbyterum. 17. Item Hieronymus contra Iovinianum. 18. Firmiani Lactantii liber de falsa religione.

BREVIARIUM CODICUM

MONASTERII CORBEIENSIS (1).

I. 1. Augustinus de pastoribus lib. unus. 2. De mendacio lib. unus. 3. Ad Caelestinum epistola una. 4. Ad Antonium epistola una. 5. Ad Hermogenianum epistola una. 6. Ad Romanum epistola una. 7. Ad Nebridium epistolae novem. 8. De avaritia et luxuria sermo unus. 9. De praedestinatione sanctorum lib. unus. 10. De dono perseverantiae. libri duo. 11. De perfectione iustitiae lib. unus. 12. Ad Timasium et Iacobum lib. unus. 13. Ad Valentinum epistola una. 14. De doctrina christiana libri ·IIII· 15. De agone christiano. 16. De vita christiana. 17. Retractatio de gratia novi testamenti. 18. De natura boni lib. unus. 19. Quaestiones contra Manichaeum. 20. Quaestiones in epistolam ad Romanos lib. unus. 21. Ad Galatas lib. unus.

II. De responsionibus quinque contra adversarios catholicae fidei. 2. De praedestinatione adversus Pelagianos. 3. Epistola ad Hilarium episcopum. 4. Concilium episcoporum ad Innocentium episcopum romanum. 5. Innocentii ad episcopos. 6. Augustini adversus quinque haereses lib. unus. 7. Expositio fidei catholicae adversus Manichaeum lib. unus. 8. Contra Maximinum arrianum libri tres. 9. Contra Pascentium lib. unus. 10. De verbis Domini et apostoli. 11. De Trinitate. 12. Contra Faustum haereticum. 13. Epistolae Valentini monachi ad Augustinum. 14. Augustinus ad eundem. 15. Sermo de Adam et ligno.

III. Augustini de civitate Dei pars prima lib. ·XI· 2. De civitate Dei pars secunda libri ·XI· 3. De civitate Dei pars prima libri ·XV· 4. De civitate Dei pars secunda libri ·VII· 5. De baptismo parvulorum contra Donatistas, libri septem. 6. Ad Valerium comitem de nuptiis et concupiscentia lib. unus. 7. Contra Iulianum haereticum epistolae ·XXXIIII· 8. Confes-

(1) Hic Corbeiensis bibliothecae index plane diversus est ab eo quem dedit Montfauconius in bibliotheca MSS. T. II. p. 1406. Nec mirum; noster enim loquitur de Corbeia Germaniae; montfauconianus de Corbeia ut reor Galliae.

sionum libri ·XIII· 9. De modis locutionum super genesim, exodum, leviticum, numeros, libri ·VIII· 10. De cura gerenda pro mortuis ad Paulinum episcopum lib. unus. 11. De octo quaestionibus. 12. De utilitate credendi. 13. De gratia novi testamenti. 14. De natura boni. 15. De octo quaestionibus veteris testamenti. 16. De gloria et festivitatibus. 17. De doctrina christiana. 18. De singularitate clericorum.

IV. 1. Contra Cresconium donatistam. 2. Academicorum. 3. De ordine. 4. De natura et origine animae. 5. Responsio contra arrianum. 6. De quantitate animae. 7. De quantitate temporis. 8. Utrum anima a se ipsa sit, ex libro retractationum. 9. De mundicia cordis libri duo. 10. De decem chordis, bis. 11. De conflictu vitiorum et virtutum lib. unus. 12. Quaedam lectiones de evangeliis. 13. De concordia evangelistarum. 14. De vera religione. 15. De libero arbitrio. 16. Contra Felicianum de praedestinatione. 17. Super epistolam ad Romanos. 18. Super symbolum. 19. Super epistolam Iohannis. 20. De catechizandis rudibus. 21. De natura et origine animae lib. unus. 22. Ad Petrum lib. unus. 23. De adulterinis coniugiis libri duo. 24. De observatione ieiunii liber unus. 25. Contra adversarium legis et prophetarum libri duo.

V. 1. Quaestiones Orosii et responsiones Augustini. 2. Sermones Augustini de pascha. 3. Super genesim ad litteram. 4. Solutiones quaestionum ab haereticis obiectarum. 5. Contra Adamantium. 6 Contra Arrianos. 7. De gratia Dei contra Iulianum haereticum. 8. Vigilii episcopi pro defensione fidei catholicae. 9. Epistola Petri ravennatis ad Eutychiten presbyterum constantinopolitanum. 10. Gaudentii episcopi in exodum de paschae observatione. 11. De ratione sacramentorum. 12. De lectione evangelii. 13. Alcuinus de Trinitate ad Karolum regem. 14. Epistola Hieronymi ad Demetriadem virginem. 15. Epistola Iuliani pelagiani ad eundem.

VI. 1. Hieronymus super psalterium. 2. Idem bis et ter. 3. Super genesim. 4. Super Hieremiam libri sex. 5. Super Isaiam bis. 6. Super Iezechielem. 7. Super Danihelem. 8. Defensio Hieronymi contra accusatorem. 9. Epistola eiusdem ad Rufinum. 10. Praefatio Rufini super περὶ ἀρχῶν. 11. Invectio Hieronymi in scripta Rufini. 12. Dialogus Hieronymi, bis. 13.

De nominibus hebraeis. 14. Contra Iovinianum. 15. Expositio symboli 16. Super epistolam ad Ephesios. 17. Super epistolas ad Titum et Philemonem. 18. Super duodecim prophetas et super Danihelem. 19. Super Ecclesiasten. 20. Super Ezdram. 21. Epistolae, ter. 22. Origenis super cantica canticorum abs Hieronymo translatus. 23. Eiusdem de Balaam et Balac, bis. 24. Liber Iuvencii cum quibusdam epistolis Hieronymi. 25. Liber dogmatum ex epistolis Hieronymi.

VII. 1. Ambrosius super epistolas ad Romanos et ad Corinthios. 2. Super epistolam ad Galatas et sequentes. 3. Super evangelium Lucae. 4. Hexaemeron. 5. De Trinitate. 6. De incarnatione Domini. 7. Pastoralis. 8. De mysteriis. 9. De sacramentis. 10. De officiis. 11. De Noë liber unus. 12. De Abraham libri duo. 13. De David lib. unus. 14. De Ioseph liber unus. 15. De benedictionibus patriarcharum liber unus. 16. De excessu fratris sancti Ambrosii libri duo. 17. Epistolae eiusdem quattuor. 18. De incarnatione Domini liber unus. 19. Contra Novatianum. 20. Iohannis de similitudine carnis. 21. Ambrosius et Tullius de officiis. 22. Explanatio ·VI· dierum ex dictis Ambrosii.

VIII. Gregorii moralia in sex partitionibus. 2. Eiusdem homiliae, bis. 3. Super Iezechielem pars prima, bis. 4. Super eundem pars secunda. 5. Gregorialis, bis. 6. Dialogus. 7. Registrum. 8. Pastoralis curae. 9. Excerptiones moralium. 10. Epistolae de registro cum excerptione. 11. Excerptiones de libris Gregorii. 12. Origenis homiliae super pentateuchum, Iosue, et iudicum. 13. Super cantica. 14. Apologeticus Pamphili περὶ ἀρχῶν Origenis. 15. Homiliae super cantica et prophetas, et super numeros. 16. Iohannes de reparatione lapsi.

IX. 1. Beda de tabernaculo. 2. De natura rerum. 3. De temporibus, ter. 4. Chronica. 5. Super genesim, bis. 6. Quaestiones super lib. regum ·XXX· 7. Super canticum Abacuc. 8. Super parabolas. 9. De templo Salomonis. 10. Super Samuhelem, id est duos primos libros regum. 11. Nomina locorum, ex libris Hieronymi. 12. De titulis psalmorum. 13. De computo. 14. Super Lucam libri sex, bis. 15. Super Marcum. 16. Super actus apostolorum, bis. 17. Super apocalypsin. 18. Rabertus *. 19. Super lamentationes Hieremiae, bis.

* ita cod.

20 Seneca de copia verborum. 21. Collationes Alexandri et Didymi. 22. De corpore, et sanguine Domini. 23. Super Matthaeum libri ·IIII· pars prima, bis.

X. 1. De fide, spe, et caritate. 2. Liber ·XII· prophetarum glossatus. 3. Glossae super psalterium. 4. Epistolae Pauli glossatae. 5. Tituli psalmorum, bis. 6. Evangelium Matthaei cum glossis. 7. Iohannis evangelium glossatum. 8. Glossae super evangelia. 9. Glossae hymnorum, bis. 10. Glossae psalterii, bis. 11. Gregorii nazianzeni apologeticus. 12. Excerptiones ecclesiasticarum regularum. 13. Expositio super Boëthium. 14. Anastasius (Athanasius?) contra haereticos. 15. Sententiae Lombardi. 16. Sermones de ecclesiasticis officiis, et alia. 17. Expositiones evangeliorum, bis. 18. Prudentii hymni. 19. Ionas de diversis rebus. 20. Bernardus Clarevallensis. 21. Faustus de gratia. 22. Paulini epistolae.

XI. 1. Rabanus super actus apostolorum. 2. Liber etymologiarum. 3. Sedulii et Fortunati versus. 4. Tertullianus de ignorantia. 5. Collationes. 6. Isidori etymologiae, bis 7. Karoli magni codex. 8. Rabanus. 9. Beda de sanctis locis. 10. Amalarius. 11. Robertus de divinis officiis. 12. Isidorus de divinis officiis. 13. Alia opuscula de eodem. 14. Hugo de sacramentis. 15. Notulae eiusdem. 16. Didascalicon. 17. Expositio super lamentationes Hieremiae. 18. Mariale. 19. Anselmus de praedestinatione et gratia et libero arbitrio. 20. Cur Deus homo. 21. Primus liber de claustro animae. 22. Meditationes 23. Homiliae eiusdem cum quibusdam libellis eius.

XII. 1. Libri Prosperi. 2. Excerptiones Paterii. 3. Pronosticon Iuliani. 4. Interrogationes et responsiones. 5. Homiliae Iohannis chrysostomi in Matthaeum. 6. Sermones eiusdem. 7. Fortunati de diversis rebus libri ·XI· 8. Eiusdem varia, bis. 9. De vita sancti Martini libri ·IIII· 10. De laude sanctae Mariae liber unus. 11. Adelmi de virginitate versus. 12. Paterius. 13. Instituta Nili monachi de ·VIII· vitiis. 14. Enchiridion Rufini. 15. Regula sanctorum patrum Serapionis, Macarii, Paunuchiri, et alterius Macarii.

XIII. 1. Cyrillus de benedictione levitarum et sacerdotum. 2. Eusebii Pamphili de fide contra Sabellium libri duo. 3. De resurrectione liber unus. 4. Item de resurrectione, et ascen-

sione lib. unus. 5. De incorporali et invisibili Deo lib. unus. 6. Eiusdem libri ·VIII· 7. De incorporali lib. unus. 8. De anima lib. unus. 9. De spiritali cogitatu hominis lib. unus. 10. Quod Deus pater incorporalis est lib. unus. 11. De eodem lib. unus. 12. Non veni pacem mittere lib. unus. 13. Quod dico vobis in aure, praedicante super tecta lib. unus. 14. De operibus bonis et malis lib. unus. 15. De operibus bonis ex epistola Pauli ad Corinthios libri duo. 16. Fortunati de diversis rebus. 17. In laudem sanctae Mariae lib. unus bis scriptus. 18. De vita sancti Martini libri ·IIII· 19. Multa de diversis. 20. De virginitate laudanda in sanctis veteris et novi testamenti.

XIV. 1. Aenigmata Anthelmi episcopi, et Symphosii scholastici. 2. Versus Probae. 3. Fulgentii de praedestinatione lib. unus. 4. De quaestione arriani lib. unus. 5. De alia lib. unus. 6. Dicta regis Trasamundi cum responsionibus lib. unus. 7. De mysterio Christi lib. unus. 8. De divinitate Christi liber unus. 9. De consultatis Optati lib. unus. 10. Epistolae ad Gallam. 11. Ad Probam de passione eius lib. unus. 12. Ad Ereptum (Eugypium.) 13. Ad Theodorum 14. Ad Venantiam de remissione peccatorum. 15. Regula Tichonii. 16. De promissis et lege. 17. De specie et genere. 18. De temporibus. 19. De recapitulatione. 20. De diabolo. 21. De fide catholica.

XV. 1. Historia Clementis libri decem. 2. Historia Orosii. 3. Historia Gregorii turonensis. 4. Historia tripertita. 5. Item tripertita. 6. Historia Hegesippi. 7. Historia Francorum. 8. Historia Gothorum. 9. Historia Anglorum. 10. Historia Frecculfi episcopi. 11. Historia de bello troiano. 12. Historiae ecclesiasticae Eusebii pars prima et pars secunda. 13. Gesta Francorum Hierosolymis. 14. Historia Treberensium Pauli diaconi. 15. Romanorum historia. 16. Iosephus antiquitatum et belli iudaici. 17. Historia Manducatoris.

XVI. 1. Gaii Caesaris belli gallici. 2. Chronica eiusdem cum quibusdam epistolis. 3. Philippicarum (puto Trogum). 4. Alexandri. 5. Tiberius. 6. Flori prima et secunda pars. 7. Corpus canonum. 8. Canones apostolorum et sanctorum patrum. 9. Synodus chalcedonensis, bis. 10. Lex romana. 11.

Nicaenum concilium. 12. Excerptiones decretorum et legum, bis. 13. Summa Sicardi. 14. Decreta Gratiani. 15. Expositio super quaedam evangelia. 16. Primasius episcopus super apocalypsin lib. ·V· 17. Philippi in Iob. 18. Angelomi super regum. 19. Ioseph super Isaiam. 20. Expositio cuiusdam super epistolam ad Romanos.

XVII. 1. Prosperi de promissis et redditis. 2. Paschasii diaconi de Trinitate. 3. Albini, qui et Alcuinus, de Trinitate, et quaedam opuscula eiusdem. 4. Cassiodorus de anima. 5. Opuscula Odonis, epistola, carmen, meditationes. 6. Versus Hildeberti de officio altaris. 7. Hesychius super leviticum. 8. Chronica. 9. Tractatus Haymonis. 10. Elucidarium. 11. De paenitentia libri sex. 12. Quaestiones et responsiones, de libris sanctorum Augustini, Gregorii, Bedae, et aliorum. 13. Lactantii de falsa religione. 14. Expositio super canticum. 15. Epistolae Ivonis. 16. Sententiae abbreviatae. 17. Anastasii (Athanasii) de Trinitate lib. VIII. 18. De fide lib. unus. 19. Contra Arrium, Sabellium, Photinum, altercatio a Vigilio nomine Athanasii edita. 20. Epistola Potamii una. 21. Athanasii una. 22. Solutiones ad obiectiones haereticorum. 23. Athanasius de fide catholica. 24. Hilarii de fide, seu de Trinitate, libri ·XII· 25. Homiliae Valeriani. 26. Ephrem. 27. Sanctae Paulae vita. 28. Ordo scrutinii. 29. Regula Basilii. 30. Iuvenalis. 31. Chronica Victoris. 32. Florus contra Iohannem quendam Cassianum de institutione monachorum. 33. Isidorus etymologiarum. 34. Sententiae ad sororem suam.

XVIII. 1. Eucherius. 2. Iterum Eucherius episcopus. 3. Liber differentiarum Isidori. 4. Eugyppius. 5. Belus (Rabanus? Ecbertus?) de laude crucis. 6. Salvianus de gubernatione Dei. 7. Philaster de haeresibus, bis. 8. Tertullianus de cibis iudaicis. 9. Epistola Barnabae. 10. Epistola Iacobi. 11. Algeri de corpore et sanguine Domini, cum quibusdam opusculis. 12. Sententiae quaedam. 13. Ennodius. 14. Hexaemeron Basilii. 15. Dialogorum libri sex. 16. Cypriani libri ·IIII· cum quibusdam epistolis. 17. Iohannes diaconus super pentateuchum. 18. Luciferi episcopi pro Athanasio libri duo. 19. De regibus apostaticis lib. unus. 20. De non conveniendo cum haereticis lib. unus.

21. De non parcendo in Deum delinquentibus lib. unus. 22 Quod moriendum sit pro Dei filio lib. unus.

XIX. 1. Epistola Florentii lib. unus. 2. Athanasii libri duo. 3. Liber ad Constantium. 4. Athanasius ad monachos. 5. De locis versus Prosperi. 6. Versus Fortunati. 7. Epistolae Pauli graece. 8. Epistolae Pauli latine. 9. Genesis hebraice. 10. Rufinus in prophetas. 11. Glossarium graecum et latinum. 12. Robertus de officiis. 13. Homiliae. 14. Valerius Maximus. 15. Gesta Britonum. 16. Historia. 17. Enchiridion. 18. Cantica canticorum. 19. Hieronymus de nominibus urbium vel locorum. 20. Iulianus Pomerius. 21. Rursus homiliae. 22. Consuetudines sancti Adalardi. 23. Ars musica. 24. Regula sancti Benedicti. 25. Gesta abbatum Corbeiensium. 26. Donati editio.

XX. 1. Vita sancti Brictii romani. 2. Ambrosius de Ioseph. 3. Vita sancti Eligii, et Maximini. 4. Translatio sancti Nicolai, cum expositionibus evangeliorum. 5. Vita sancti Fulgentii 6. Vita sancti Marcellini episcopi et confessoris. 7. Passio sancti Apollinaris, et Dionysii. 8. Vita sancti Germani parisiensis episcopi. 9. Audomarii. 10. Passio sancti Ignatii, Polycarpi, Marcellini, et Petri, Christinae, Cypriani, Theodosiae, sanctae Balthildis, Adalardi, Eusebii vercellensis. 11. Passio sancti Mauricii et sociorum. 12. Memoria sancti Michaëlis. 13. Passio sancti Georgii, Stephani papae, Theodotae cum tribus filiis. 14. Inventio sancti Stephani protomartyris. 15. Vita sanctae Afrae. 16. Vita sancti Gaugerici episcopi.

XXI. 1. Passio sancti Isaac et Maximiani, Mammes, Timothei, et Apollinaris, trium fratrum, Iusti et Pastoris. 2. Vita Victoris, et Fausti episcopi. 3. Passio Marcellini. 4. Vita Lamberti, Theclae, Cosmae et Damiani. 5. Vita Pelagiae. 6. Vita Philippi episcopi. 7. Inventio capitis sancti Iohannis Baptistae. 8. Benedicti presbyteri passio Romani martyris. 9. Benedicti vita Maximiani. 10. Passio sanctae Mariae, Rufini, et Valerii. 11. Vita Germani antisiodorensis, sancti Gregorii, Aegidii, Anscharii. 12. Vita Hieronymi, Adalardi, et aliorum. 13. Augustini passio Vincentii, Laurentii, Agapiti Sixti, Hippolyti, Andreae, Thebaeorum, Albani 14. Vita sancti Martini. 15. Vita et passio plurimorum. 16. Karlerfi, Gaugerici. 17. Passio Processi et Martiniani. 18. Vita Goaris.

XXII. 1. Passio Procopii, Cyrilli, Felicitatis cum filiis. 2. Translatio sancti Benedicti et Scholasticae. 3. Vita Arnulfi. 4. Passio Victoris, Apollinaris, Christinae, Iacobi apostoli, Christophori, Cucufis, Pantaleonis, Nazarii. 5. Vita Lupi episcopi, Abdon et Sennes. 6. Vita Germani episcopi, Karoli magni, Nicolai, et Mauri, Petri, Pauli, Iacobi, Philippi. 7. Virtutes Iohannis evangelistae. 8. Bartholomaei miracula, et passio apostolorum Andreae, Thomae, Iacobi, Simonis, et Iudae, sancti Cuthberti, et alia passio Sebastis. 9. Vita Alexis, passio Blasii, vita Thebaldi, passio Viti, Modesti, Crescentiae, Cyrici et Iulittae. 10. Translatio sancti Gentiani, et Praecordii. 11. Vita Karoli, Anscharii, Wandegisili. 12. Miracula sancti Dionysii, et passio eiusdem. 13. Fusciani, Victorici, Gentiani. 14. Rursus translatio sancti Praecordii. 15. Passio Iustini. 16. Vita beatae Mariae aegyptiacae. 17. Passio sanctarum virginum Sophiae, Fidei, Spei, Caritatis. 18. Vita Hunegundis. 19 Translatio eiusdem, miracula eiusdem. 20. Vita Euphrosynae, Iustinae. 21. Vita Margaretae. 22. Vita Mariae virginis, Anastasiae, Genovefae. 23. Passio Agathae, Caeciliae, Agnetis, Demetrii.

XXIII. 1. Adulfus super leviticum. 2. Liber confessorum. 3. Grammatica Bedae. 4. Balaam *. 5. Commentum Boëthii super isagogas Porphyrii, bis. 6. Musica et geometria eiusdem, ter. 7. Super περὶ ἑρμηνείας. 8. De consolatione philosophiae. 9. Notulae super Boëthium de Trinitate, cum aliis opusculis. 10. Arithmetica, musica, de consolatione. 11. Musica, geometria, arithmetica. 12. Grammatica Eutychii. 13. Prima rhetorica Tullii, bis. 14. Secunda rhetorica, bis. 15. Tullii utraque rhetorica, bis. 16 Tullii de senectute. 17. Macrobius, bis. 18. Arithmetica, topica, liber divisionum, categorica, hypothetici syllogismi. 19 De consolatione, bis. 20. Rhetorica Fortunati. 21. Musica Augustini. 22. Martiani Capellae de nuptiis Mercurii et Philologiae. 23. Ars Prisciani, quater. 24. Prisciani constructiones, ter. 25. Diomedis et Probi grammatica. 26. Annaei Flori de Tito Livio.

* ita cod.

XXIV. 1. Liber de temporibus. 2. Orthographia. 3. Etymologiae. 4. Smaragdus in partes Donati. 4. Grammatica Victoris. 6. Editio Donati prima. 7. Smaragdi grammatica. 8. De grammatica. 9. Grammatica Pompeii, cum commentario in

Donatum. 10. Derivationes. 11. Utraque editio Donati. 12. Timaeus Platonis. 13. Philosophia magistri Willelmi de Concis. 14. Terentius, cum Statii thebaide. 15. Terentius. 16. Plinius. 17. Bucolica cum georgicis. 18. Epistolae Sidonii. 19. Remigius super Donatum. 20. Lucanus. 21. Aeneis. 22. Fulgentius super aeneidem. 23. Glossae super odas, bis. 24. Virgilius. 25. Lucanus, bis. 26. Flavius de re militari.

XXV. Solinus de situ orbis terrarum. 2. Persius, Iuvenalis, Bucolica. 3. Martialis, Statius, Aeneis. 4. Ovidius fastorum. 5. Sallustius. 6. Servius in Aeneidem. 7. Idem. 8. Pollion in aeneidem. 9. Vaca in Lucanum. 10. Commentum in Statium. 11. Cornutus in Persium. 12. Titi Livii decas tertia. 13. Idem. 14. Epistolae Senecae ad Lucilium. 15. Seneca de controversiis. 16. Iunii Moderati rei rusticae. 17. Titi Lucretii de rerum natura. 18. Seneca de beneficiis. 10. Lucanus. 20. Macrobius saturnalium. 21. De naturis avium. 22. Liber Cornelii de bello troiano. 23. Martyrologium, bis. 24. Vitae patrum.

QUOT ET QUORUM CODICES FUERINT IN BIBLIOTHECA FULDENSI.

I. 1. De cella Paugolfi missales ·III· 2. Evangelium I. Lectionarium I. 3. Genesis I, leviticus, exodus, numeri, deuteronomium, regum, actus apostolorum, Esaias, Danihel, Hieremias, apocalypsis, paralipomenon. 4. Pastoralis. 5. Liber comes. 6. Psalterium. 7. Homiliae in duobus libris sancti Augustini per totum circulum anni. 8. Antiphonarium. 9. Regula sancti Benedicti. Istos libros abstulit abbas inde. 10. Parabola Salomonis, ecclesiastes, cantica canticorum, liber sapientiae, Iob, Tobias, Iudith, Ester, genesis, exodus, leviticus, numerus, actus apostolorum, septem epistolae, apocalypsis. 11. Homiliae Faustini. 12. Antiphonarium. 13. De Ahahusum Alamanniae allati sunt libri Otolti qui occisus est, id est missalis qui datus est Sandrato, liber de cura pastorali, psalterium, Iudith, Tobias, Iob, Ester, in codice uno, et pars antiphonarii.

II. Ad sanctam Mariam. 1. Libri veteris ac novi testa-

menti, in duobus codicibus. 2. Ad sanctum Iohannem, item iidem ipsi libri in duobus codicibus. *Sequitur descriptio codicum complurium veteris et novi testamenti, in quibus* psalterium graeco-latinum, et epistolae Pauli graeco-latinae, et liber psalmorum secundum hebraicam veritatem abs Hieronymo editus.

Opuscula sancti Augustini episcopi.

III. 1. Tractatus sancti Augustini in evangelium sancti Iohannis libri ·XXXII· in uno codice. 2. Item a ·XXXII· usque ad ·LI· in altero volumine. 3. Item a ·LI· usque in finem in tertio volumine. 4. Eiusdem de civitate Dei libri ·XX·, in uno codice ·X·, in altero ·V·, in tertio ·V· 5. Libri confessionum ·XIII· 6. De genesi ad litteram libri ·XII· in uno vol. 7. De doctrina christiana libri ·IIII· in duobus codicibus seorsum. 8. De sermone Domini in monte liber unus. 9. De academicis libri tres; et de ordine libri duo in uno codice. 10. De sancta Trinitate libri quindecim. 11. Tractatus de psalmo ·XXXI· usque ad XL. in uno codice. 12. A psalmo ·XLI· usque ad centesimum in alio codice. 13. A psalmo ·XCI· usque ·C· in tertio codice. 14. A psalmo ·CXXXIIII· usque ·CXLI· in quarto codice. 15. Eiusdem unde malum libri tres in duobus voluminibus. 16. Eiusdem de baptismo parvulorum libri tres.

IV. 1. Pars quaestionum Augustini, et apologeticus Gregorii nazianzeni, et epistola Bachiarii de fide, in uno codice. 2. In epistolam Iohannis homiliae ·X· 3. Eiusdem soliloquiorum libri duo. 4. De immortalitate animae lib. unus. 5. Et de quantitate animae lib. unus, in uno codice. 6. Eiusdem de vera religione lib. unus. 7. Eiusdem de disciplina christianorum lib. unus. 8. De decem chordis lib. unus. 9. De praedestinatione sanctorum libri duo. 10. Eiusdem de agone christiano lib. unus. 11. Adversus quinque haereses lib. unus. 12. De praesentia Dei ad Dardanum lib. unus. 13. Ad Valerium libri duo de nuptiis et concupiscentia. 14. ad Marcellinum de sacrificiis novi et veteris testamenti lib. unus. 15. Ad Consentium de corpore Domini lib. unus. 16. Ad

Volusianum de incarnatione Domini lib. unus. 17. Epistolae eius ad Hilarium, ad Bonifacium, ad Armentarium et Paulinam, et ad Marcellinum, in uno vol. 18. Liber quaestionum sancti Augustini veteris et novi testamenti ·CXXVII· *Post titulum quaestionis ·LXXVIII· lacuna est in codice.*

Opuscula sancti Hieronymi.

V. 1. Commentariorum in Esaiam prophetam libri ·XVIII· 2. In prophetas Ionam, Naum, Sophoniam, Aggaeum, Iohël, Michaeam, Ambacuc, Malachiam, Osee, Amos, Abdiam. 3. Excerptum de tractatu eiusdem in Esaiam a libro ·VIII· usque ad ·XI· 4. Eiusdem commentarius in Osee lib. tres. 5. Et in Hieremiam libri duo. 6. Item eiusdem in Hieremiam libri sex. 7. Item excerptum de tractatu eiusdem in prophetas ·VIII· id est Osee, Amos, Michaeam, Ionam, Naum, Sophoniam, Aggaeum, Malachiam. 8. Eiusdem tractatus in ecclesiasten. 9. Eiusdem tractatus in Matthaeum libri ·IIII· 10. Eiusdem in psalmos expositio historica. 11. Eiusdem in Danihelem prophetam lib. ·I· in duobus codicibus. 12. Alter ad sanctum Iohannem (1). 13. Commentariorum eius in Ezechielem prophetam libri ·XIIII·, octo in uno volumine, in altero sex. 14. Contra Iovinianum lib. duo. 15. Item ipsi in altero codice.

VI. 1. Liber eiusdem de interpretationibus nominum hebraicorum, et de locis. 2. Item de locis in alio codice. 3. Liber quaestionum hebraicarum eiusdem. 4. Eiusdem tractatus in diversos psalmos. 5. Commentariorum in epistolam Pauli ad Galatas libri tres, in duobus codicibus. 6. Item in epistolam ad Ephesios libri tres. 7. Item ad Titum, et ad Philemonem. 8. Item altercatio dialogica Attici cognomento Hieronymi orthodoxi, et Critoboli cognomento Pelagii haeretici. 9. Catalogus Hieronymi de auctoribus librorum, in duobus voluminibus. 10. Liber Gennadii de inlustribus viris. 11. Epistolae Hieronymi numero ·XIIII· I. Ad Abigavium. II. ad Nepotianum. III. ad Heliodorum episcopum epitaphium Nepotiani. IV. ad Marcellam. V. Item Hieronymus. * VI. Item ad Marcellam. VII.

* ita cod.

(1) Nempe ecclesiam fuldensem quandam ut supra p. 213.

Item ad Marcellam de eo qui in spiritum sanctum blasphemaverit. VIII. Item ad eandem de interpretatione hebraicarum litterarnm. IX. Item ad eandem. X. ad Paulam de morte Fabiolae. XI. ad Damasum papam de Cain. XII. ad Pammachium apologeticum Hieronymi. XIII. ad matrem et filiam in Gallia commanentes. XIIII. ad Paulinum presbyterum de institutione clericorum vel monachorum, et diversis divinae historiae expositionibus. 11. Item epistolae Hieronymi in altero codice ·LXXVIII· (*quas inter quattuor sunt* Augustini ad Praesidium et ad Hieronymum.) 12. *Titulus epistolae* ·LXV· *est* sententiae sacrae Theodoti. 13. Item eiusdem epistolae ·XXXVIII· in altero codice, *quas inter duae sunt* Augustini Hieronymo et Optato de origine animae. 14. Item liber epistolarum quorundam ad Hieronymum, et Hieronymi ad eosdem. 15. Liber Aethici cosmographi abs Hieronymo translatus. 16. Martyrologium Eusebii et Hieronymi. 18. Liber excerptorum in prophetas. 19. Liber de vita Pauli eremitae et Hilarionis monachi.

Ex codice vat. palat. scripto an. 1600. *chart. ubi extant catalogi codicum qui saec. ·XVI· adhuc erant in bibliothecis monasteriorum in Palatinatu superiore ad Rhenum, nempe* 1. *Wallerbach*, 2. *Cassel*, 3 *Weissenoe*, 4. *Reichenbach*, 5. *Michelfeld*, 6. *Spainshart*, 7. *Waldsassen*, *excerpta perpauca tantummodo heic adscribimus*, *quia plerique codices sequiorum temporum sunt et ignobiles vel communes*, *ideoque commemeratione non digni.*

Ex Bibliotheca Wallerbachensi.

I. 1. Chronicon papale 2. Hildemarus de quatuor generationibus hominum, cum expositione super canonem, et explicationibus aliquot quaestionum. 5. Rudulfus super leviticum. 4. Haymo super apocalypsin. 5. Rupertus super apocalypsin. 6. Abbatis Tuicensis disceptationes cum Ruperto episcopo. 7. Itinerarium Bonaventurae. 8. Othonis liber de sacramento altaris. 9. Honorius super cantica, bis. 10. Honorii sermones. 11 Item speculum ecclesiae. 12. Item

de imagine mundi. 13. Bernhardus casinensis super regulam sancti Benedicti. 14. Liber chronicorum. 15. Vitae multorum Pontificum. 16. Iustiniani institutiones, bis. 17. Pomerii sermones de sanctis. 18. Peregrinus de sanctis, bis. 19. Bernahardus de planctu Mariae genitricis Dei. 20. Tractatus de susceptione corporis Christi. 21. Henrici de Hassia tractatus de indulgentiis, et de schismate, speculum animae, et duodecim epistolae eiusdem. 22. Orosius super cantica (*in codice ubi est item Honorius in cantica, ne forte mendum esse putemus* Orosius *pro* Honorius. *Orosii expositionem quandam in apocalypsin vidi in bibliotheca vat.*) 23. Sententiae Ivonis carnotensis episcopi de diversis ecclesiae sacramentis 24. Boëthius de consolatione cum commentario beati Thomae. 25. Macrobius, Gellius, et odyssea latine. 26. Hómeri ilias, Horatius, Svetonius, Phaedrus (*cod. mendose* Fabri) id est Aesopus, vitae philosophorum. 27. Cicero de proprietatibus terminorum.

Ex Bibliotheca Casseliensi.

II. 1. Smaragdus de virtutibus. 2. Alberti magni episcopi ratisbonensis opus de mysterio missae. Mox de eucaristiae sacramento. 3. Simpliciani de sanctis, pars I. II. et III. 4. Durandus contra beatum Thomam. 5. Paschasius ad Martinum abbatem. 6. Canones patrum. 7. Liber de fide catholica. 8. Originalia (*nempe* exemplaria) sermonum Augustini et Chrysostomi. 9 Dictionarium sine nomine in pergamena. 10. Petri Damiani tractatus de simonia 11. Honorius super cantica canticorum. 12. Haymo in apocalypsin. 13. Diversorum regum epistolae 14. Bonaventura de sancta Trinitate. 15. De concilio pisano. 16. Heribertus super septem psalmos paenitentiales. 17. Peregrinus de sanctis. 18. Hieronymi homiliae super evangelia per totum annum. 19. Fasciculus temporum. 20. Innocentius quartus super decretales, bis. 21. Bonaventura super decretales. 22. Leges Bavarorum.

Ex bibliotheca Weissenoensi.

III. 1. Dictionarium latinum. 2. Dictionarium hebraicum.

3. Rationale divinorum officiorum. 4. Speculum ecclesiae. 5. Sermones de summa Trinitate et fide catholica. 6. Expositiones hymnorum. 7. Hymnaria et lectionaria.

Ex bibliotheca Reichenbachensi.

IV. 1. Biblia latina veteris versionis, olim in magno pretio habita. 2. Iter in Terram sanctam Bernhardi de Braittenbach, quod dicitur opus egregium. 3. Caroli epistolae. 4. Bartholomaei anglici de rerum proprietatibus. 5. Dictionarium iuridicum. 6. Digestum vetus. 7. Codex Iustiniani. 8. Acta sacrorum conciliorum constantiensis et basileensis. 9. Honorius (Hieronymus?) super psalterium. 10. Mauricii de Praga tractatus de communicando sub utraque specie. 11. Vocabularia tria. 12. Tractatus rhetoricus. 13. Carmina diversorum doctorum. 14. Liber de Trinitate et fide catholica. 15. Liber virorum illustrium. 16. Leges Iustiniani cum apparatu, bis. 17. Iordani sermo de sancto Augustino (1). 18. De diversis vocabulorum significationibus. 19. Summa artis notariae. 20. Historia troiana. 21. Canones diversorum conciliorum. 22. Sermones de sancto Augustino. 23. Sermones Augustini de vanitate saeculi. 24. Orationes de sancta Trinitate. 25. Expositiones canonum. 26. Flores rhetoricales cum diversis dictaminibus, bis. 27. Epistolae Bruti Romanorum consulis. 28. Fabulae poëtarum. 29. Marini Tortelli tractatus de conversione Graecorum et partium infidelium transmarinarum. 30. Origo Troianorum. 31. Mirabilia Romae.

Ex bibliotheca Michelfeldensi.

V. 1. Institutiones Iustiniani, bis. 2. Digestum vetus. 3. Infortiatum. 4. Codex Iustiniani 5. Chronica. 6. Paschasii enarrationes in lamentationes Hieremiae. 7. Boëthii de divinitate. 8. Aesopi liber. 9. Aesopus moralizatus.

(1) Hic Iordanus collegit Augustini sermones ad eremitas.

Ex bibliotheca Spainshartensi.

VI. 1. Lombardica historia, quae a plerisque aurea legenda sanctorum appellatur. 2. De animabus corpore exutis tractatus. 3. Dictionarium pauperum. 4. Haymo super epistolas Pauli. 5. Digestum novum et vetus ac infortiatum. 6. Volumen iuris. 7. Consuetudines feudorum, cum commentario Iacobi de Avarotis patavini. 8. Modus legendi abbreviaturas in utroque iure.

Ex bibliotheca Waldsassensi.

VII. Honorius in cantica canticorum. 2. Haymo in apocalypsin et in epistolas Pauli. 3. Decreta Iustiniani imperatoris. 4. Nestor vocabulista. 5. Aeschinis et Demosthenis orationes cum tragoediis Sophoclis. 6. Chronica rom. Pontificum. 7. Opus praeclarum omnium homiliarum et postillarum Hieronymi, Ambrosii, Augustini, Gregorii, Origenis. 8. Adversus Pichardorum haeresim clypeus sanctae rom. ecclesiae et fidei. 9. Chronica Othonis. 10. Varro, Cato, et Palladius. 11. Sabellii gesta Romanorum. 12. Fenestella de magistratibus Romanorum.

NOTITIA CODICUM MONASTERII NONANTULANI

EX CODICE SESSORIANO, OLIM NONANTULANO (1).

I. Anno Domini ·MCLXVI· inquisitio facta est de libris sancti Silvestri de Nonantula, et inventi sunt de libris sancti Augustini 1. de Trinitate. 2. Et ad Petrum diaconem, qualiter debeat verae fidei regulam tenere, in uno

(1) De bibliotheca nonantulana breviter loquitur Hieronymus Tiraboschius in historia eius abbatiae T. I. p. ·XVI· et p. 184-187, qui et codicum notitiam quandam delibat. Multos autem ipsemet vidi Romae in bibliotheca sessoriana, in quam abbatis Hilarionis Brancatii industriâ ante hos annos commigrarunt.

volumine. 3. De civitate Dei, in volumine uno. 4. Psalterium in sex voluminibus. 5. Hypomnesticum contra Pelagianos. 6. Et tractatus in epistolas Pauli ad Rom. ad Gal. ad Ephes. ad Timoth. ad Thessal. ad Tit. omnes in uno volumine. 7. De genesi ad litteram. 8. Et de quantitate animae adversus Priscillanistas. 9. Et de natura animae ad Optatum episcopum. 10. Et de origine animae ad Renatum. 11. Item alius ad Petrum presbyterum. 12. Item duo ad Vincentium Victorem. 13. Item alii duo de nuptiis et concupiscentia ad Valerium. 14. Item liber Cassiodori de anima, omnes isti in uno volumine. 15. Contra Faustum. 16. Contra Donatistas. 17. Locutionum, et quaestionum, in volumine uno. 18. Retractationum libri duo. 19. Quinquaginta homiliae. 20. Et de consolatione mortuorum ad Paulinum, bis. 21. Et retractatio de sermone Domini in monte. 22. Et ordo epistolarum sancti Ambrosii episcopi; omnes in vol. uno. 23. Dialogus sancti Augustini ad Adeodatum eius carnalem filium, in vol. uno. 24. Eugyppii ex dictis sancti Augustini, vol. unum. 25. Lactantii vol. unum. 26. Augustini de doctrina christiana. 27. De vita christiana. 28. De professione iustitiae. 29. De resurrectione mortuorum. 30. Augustini de XX· quaestionibus. 31. Ad Valerium de corpore Domini. 32. Epistolae Augustini quindecim. 33. De mendacio. 34. De gratia et libero arbitrio ad Valentinum. 35. Super epistolam Iohannis. 36. De disciplina christianorum. 37. De fide et operibus. 38. De adulterinis coniugiis. 39. De bono coniugali. 40. De sancta virginitatis ad Iulianum. 41. De baptismo. 42. Epistolae Daciani (1) in volumine uno. 43. Super Iohannem. 44. Alcuini liber de laude psalmorum. 45. Libri tres sancti Hieronymi in volumine uno. 46. Sancti Remigii tractatus. 47. Cyclus paschalis ex libro ·VI· originum Isidori hisp. 48. Sancti Hieronymi explanatio in Amos prophetam.

II. Sancti Hieronymi. 1. Contra Iovinianum, bis. 2. Contra Helvidium. 3. Contra Vigilantium. 4. Super Esaiam, Ezechielem, Danihelem, super Hieremiam cum lamentationibus, super Oseam, Iohelem, Abdiam, Michaeam, Naum,

(1) Puto scribendum *Paciani*.

Abbacuc, Sophoniam, Aggaeum, Zachariam, Malachiam. 5. Nomina Hebraeorum. 6. De laude psalmorum. 7. Concordia regularum. 8. Super epistolam Pauli ad Galatas. 9. Epistolae Hieronymi. 10. Prosperi vol. unum. 11. Isidori etymologiarum volumen. 12. Eiusdem de summo bono. 13. Eiusdem regula canonica. 14. Eiusdem officiorum. 15. Isidori (Mercatoris) decreta pontificum. 16. Sancti Ambrosii de baptismo. 17. Eiusdem super Lucam. 18. Item super beati immaculati in via. 19. Eiusdem super epistolas Pauli ad Rom. et ad Cor. 20. Eiusdem hexaemeron. 21. Ambrosii Autperti super apocalypsin. 22. Gregorii moralia. 23. Eiusdem super Ezechielem. 24. Registrum. 25. Pastoralis. 26. Paterius ex Gregorio. 27. Gregorii in Esaiam, vol. unum. 28. Gregorii dialogus. 29. Bedae martyrologium. 30. Eiusdem super psalmos. 31. Super actus apostolorum. 32. Liber de computo. 33. Chronicum. 34. Historia Anglorum. 35. Scintillarium. 36. Amalarii de ordine ecclesiarum. 37. Apponii in cantica canticorum libri ·XII· Hunc monasterii nonantulani deperditum codicem recuperavit monasterio Baptista Prignanus anno 1450. Nonnulli item ex his sequentibusque codicibus dicuntur concessi ab abbate monasterii nonno Michaëli.

III Incipiunt opuscula conscripta divinarum rerum scientiae. 1. Eucherii libri tres. 2. Liber sancti Augustini, qui graece enchiridion appellatur. 3. Disputatio beati Cerealis episcopi contra Maximinum arriomanitam, libri duo. 4. Agnelli epistola ad Armenium de ratione fidei. 5. Libellus Fausti confessoris. 6. Fides edita a sancto Ambrosio episcopo. 7. Eiusdem de spiritu sancto. 8. Item eiusdem testimonium de patre et filio et spiritu sancto. 9. Regula fidei catholicae facta a nicaena synodo. 10. Hieronymi regula fidei catholicae contra omnes haereses. 11. Item explanatio fidei catholicae. 12. Sancti Ambrosii de bono mortis. 13. Notitia regionum et civitatum, quibus apostolorum et evangelistarum venerabilia corpora requiescunt. 14. Distinctiones beati Bernhardi 15. Eiusdem sermo de admirandis beneficiis. 16. Liber epistolarum Dionysii ariopagitae, et planctus beatae Mariae. 17. Sermones dominicales, festivi, quadragesimales, de temporibus, et de sanctis. 18. Liber supputationum sancti

Augustini. 19. Liber consiliorum. 20. Tabula definitionum. 21. Nomina bibliae interpretata.

Extat in bibliotheca vaticana copiosus catalogus codicum celeberrimi monasterii Casinensis, ad Paulum II. P. M., ut stemma impressum demonstrat, ab eius temporis abbate transmissus, simplici quidem ratione sed tamen accurate confectus; quem si totum heic exscriberemus, nimia res foret; praesertim quia Montfauconius in Bibl. MSS. T. I. p. 215 haud ex nostro quidem exemplari, sed ex ipsa apud Casinum codicum inspectione, iampridem dedit excerpta. Nosque ipsi in tomo III. Script. vet. part. 2. p. 163. gustum aliquem dedimus. Pauca igitur delibare nunc placet, quae eruditis gratiora vel utiliora fore arbitramur. Ceteroqui diplomatica Casini monumenta, quae in parte catalogi vat. posteriore scribuntur, quaeque Montfauconius indicta praeteriit, adamussim omnia lectoribus repraesentabimus. Praevia quidem Casinensis abbatis brevissima epistola ita se habet.

Beatissime Pater. Post pedum opuscula beatorum etc. Non potui inceptum opus tam brevi perficere, quia in eo continentur multa et varia librorum genera, quae citius notare non poteram et mittere sicut cupiebam, ut infra Beatitudo vestra poterit cognoscere. Laboravi tamen pro viribus, ut Sanctitati vestrae satisfacerem.

EX CATALOGO CODICUM CASINENSIUM.

I. 1. Sancti Hilarii liber mysteriorum. Incipit: multiplex. 2. Eiusdem sancti Hilarii super epistolis canonicis. Inc. septem 3. Sancti Augustini liber de natura innocentiae. Incip. innocentia. 4. Eiusdem de misericordia. Inc. admonet nos. 5. Eiusdem de reconciliandis paenitentibus. Incip. inreparabilis esset. 6. Eiusdem de contemptoribus temporalium rerum. Inc. admonet nos. 7. Eiusdem de paenitentia. Inc. obtabile erat. 8. Eiusdem de fide et symbolo. Inc. quoniam. 9. Eiusdem de lapsu primorum parentum (*omittitur initium*)

10. Eiusdem de diligendo Domino (*aeque omittitur initium*) 11. Eiusdem de numero et computo. Inc. de numero igitur. 12 Eiusdem fides romanae ecclesiae. Inc. credimus in unum. 13. Eiusdem quaedam orationes. 14. Eiusdem de theorica speculatione. Inc. summa Trinitas. 15. Alius de eodem argumento non completus. 16. Bedae excerpta de diversis operibus sancti Augustini, in epistolas Pauli. 17. Alcimi (Alcuini) ex libris Augustini de Trinitate. Inc. in Deo autem. 18. Sancti Ambrosii versus de Trinitate. Inc. omnia terna vigent. 19. Sancti Hieronymi in apocalypsin. Inc. diversos. 20. Eiusdem liber super Iosue. Inc. in divinis voluminibus. 21. Eiusdem de praestantia con . . . Inc. quidam de praestantia con . . . 22. Eiusdem ex Origene translatio cantici canticorum. Inc. beatissimo papae. 23. Eiusdem expositio brevis super quatuor evangeliis. Inc. in primis. 24. Eiusdem de fide et aliis diversis. Inc. credimus. 25. Isidori de incarnatione. Inc. Iudaei nefaria. 26. Eiusdem de astronomia. Inc. operatio divina. 27. Eiusdem de exitu Salomonis, et diversis aliis. 28. Ildelfonsi in apocalypsin ad Anatolium. 29. Arnobii monomachia (dialogus). Vigilius de laude virginum.

II. 1. Evagrii de altercatione Simonis iudaei et Theophili christiani. Inc. gratissima mihi. 2. Eiusdem altercatio ecclesiae et synagogae. Inc. duarum matronarum. 3. Fortunati super credo. Inc. summa totius. 4. Prudentii tricassini flores psalmorum. 5. Bruni liber de laudibus ecclesiae. 6. Auxilii presbyteri quaestiones. Inc. omnis divina scriptura. 7. Gennadii liber. Inc. credimus unum Deum. 8. Praefationes et quaestiones de psalmis. Inc. psallere qui docuit. 9. Expositio fidei catholicae. 9. Ars computi. Inc. quoniam sicut ait beatus Augustinus. 10. De diversis, et de tempore Antichristi. 11. Adelini (Adelmi) liber in versibus de laudibus sanctorum. Inc. omnipotens genitor. 12. Vita duodecim fratrum in versibus. Inc. unde nimis. 13. Item versus Arichis principis. 14. Psalterium in versibus. 15. Expositiones octo in diversis codicibus cantici canticorum. 16. Expositiones variae in vetus novumque testamentum. 17. Liber qui dicitur glossa novi et veteris testamenti. 18. Liber evangeliorum cum tabulis argenteis. 19. Liber de vera amicitia et caritate.

Inc. quoniam diminutae sunt. 20. Maximi monachi liber de obscuris rebus sacrae scripturae. 21. Tractatus varii de vitiis et virtutibus. 22. Sanctae Brigidae vita in versibus. 23. Chronica magna per quatuor libros. 24. Chronica Saxonum. Inc. flore virginali. 25. Chronica regis Gulielmi. Inc. solet. 26. Chronica qualiter recuperata sit Hierusalem. Incip. tempore quo Alexander. 26. Chronica summorum Pontificum. Incip. fuit temporibus. 27. Alia chronica summorum Pontificum. Inc. dominus Iesus Christus. 18. Chronica quaedam nova parva. Inc. quoniam ut olim. 29. Chronica varia. 30. Legum Longobardorum liber in diversis codicibus. Inc. siquis hominum. 31. Snmma legum Longob. Inc. compotes huius. 32. Federici imper. constitutiones. Incip. post mund. 33. Liber contra haereticos. Incip. quotiens. 34. Oddonis abbatis liber sermonum. Inc. sibilabit Dominus. 35. Sermonum codices plurimi.

III. 1. Petri ostiensis liber qui incipit: hodie sacrum. 2. Eiusdem disputatio super diversis. Inc. domno Desiderio. 3. Eiusdem liber directus monasterio casinensi. Inc. domno Desiderio; cum multis aliis. 4. Pauli diaconi expositio regulae sancti Benedicti. Inc. obsculta vetus. 5. Richardi abbatis casinensis expositio in eandem regulam. Incip. reverendis in Christo. 6. Smaragdi abbatis expositio in eandem. Inc. quisquis. 7. Bernhardi abbatis casinensis expositio in eandem. Inc. igitur. 8. Eiusdem speculum monachorum. Inc. praecordialissimis. 9. Petri diaconi expositio in eandem regulam, et textus ipsius. 10. Eiusdem Petri diaconi de quaestionibus veteris testamenti. 11. Eiusdem altercatio in conspectu imperatoris. Incip. igitur. 12. Eiusdem Petri de locis sanctis. Inc. domino suo. 13. Eiusdem liber de dignitate romani imperii. Incip. haec digni. 14. Eiusdem sermones diversi. 15. Eiusdem de inventione corporis sancti Benedicti. 16. Eiusdem liber de ortu et obitu virorum sanctorum coenobii casinensis. Inc. Benedictus signifer; cum multis aliis. 18. Domini Guarferii monachi casinensis homiliae. Inc. verba sanctorum. 17. Alberici monachi casinensis visio. Inc. humanae. 19. Collatio abbatis. Inc. in illo coetu. 20. Rodulfi expositiones super leviticum. 21. Liber de Patarenis contra Mat-

Matthaeum Ugentem. 22. Liber de primatu romanae ecclesiae. 23. De medicina codices multi. 24. Gualterii liber de gradibus ecclesiasticis. Inc. hoc opus. 25. Gulielmi de iisdem. Inc. Hierusalem. 26. Rofridi monachi casinensis liber. Inc. sanctissimo. 27. Vigilius de laude virginum.

IV. 1. Liber Cresconii in versibus. Inc. victoris. 2. Rufini expositio in epistolas Pauli. Inc. volentem. 3. Claudii episcopi in easdem. Inc. amantissimis. 4. Exberti in easdem. Inc. sicut prophetae. 5. Expositiones aliae multae in easdem. 6. Remigii in easdem, quae dicuntur in ecclesia. 7. Remigii super psalterium in littera longobardica. 8. Zachariae super quatuor evangelia in littera latina. 9. Petri Damiani sive ostiensis dictionarium. Inc. dilectissimis. 10. Bengarii (Berengarii) diaconi expositio in cantica canticorum. Inc. epithalamium. 11. Iohannis Cardinalis apparatus super sextum. 12. Eiusdem apparatus super Clement. 13. Rofridi beneventani super iura canonica. 14. Rothardi generalia. 15. Liber de astrologia. Inc. ordo mensium. 16. Alius de eadem. Inc. Aratus 17. Liber de musica. Inc. sicut vocis. 18. Alius de eadem. Inc. commansio. 19. Tertius de eadem. Inc. erant antiquitus. 20. Item liber de omnibus artibus quae in mundo fiunt. Inc. dispositio. 21. Auxilii liber vocabulorum. Inc. alpha et o mega. 22. Brutonis (alibi Butoni) item de vocabulis. Inc. difficiles studio. 23. Hildrici monachi casinensis liber grammaticalis. Inc. primum utique. 24. Philemonis (Palaemonis) de proprietate sermonis. Inc. adipiscitur. 25. Liber quidam epistolarum. Inc. durissima Cassiodori monachi. Et sunt morales. 26. Martialis (puto Gargilii Martialis) geometria. Inc. formatoris. Cum versibus quibusdam in principio. Inc. ab Iove.

REGISTRUM MONASTERII CASINENSIS.

I. Monemus bibliothecarios, qui pro tempore fuerint, ut pervigilem curam de his registris habeant, maxime in migratione seu obitu et successione praelatorum, quia tunc officiales et praesertim notarii solent mutari. 1. In primis registrum Petri diaconi et bibliothecarii casinensis monasterii in littera longobardica continens primo privilegia summorum Pontificum, ac deinde Imperatorum romanorum, Regum, Ducum, Comitum, aliorumque nobilium, et fidelium donationes, quod incipit « reverendissimo patri Senioretto ». Et finalis charta incipit sic « anno Domini » et habet chartas .CCXLIX· 2. Item registrum Bernhardi abbatis, et hoc registrum est valde necessarium, quia est reformatum et restauratum, omnium bonorum montis Casinensis, et vaxallorum; et fuit perditum, sed tempore domini Petri de Tartaris est inventum, et tractat quomodo vaxalli et alii subditi monasterii tam saeculares quam spirituales personae se subducebant et subtrahebant a dominio monasterii Casinensis, et a certis debitis servitiis, et impensis, exquisitis et inauditis fraudulentiis; quae quidem vir reverendissimus et sagacissimus sua industria reformavit ac restauravit, et eosdem et omnes alios sub ditione monasterii, sicut iustitia requirebat, subdidit et subegit usque in hodiernum diem, sicut patet legentibus hoc idem registrum. Et incipit ipsum registrum « terras personas ». Et finalis charta incipit « imperator Federicus ». Et habet chartas ·CCX· 3. Item aliud registrum pariter eiusdem domini Bernhardi, de conditionibus et inquisitionibus generaliter factis per ipsum. Incipit « conditiones civitatis sancti Germani ». Et finalis charta incipit « abbatia ». Et habet chartas ·LXXXIII· 4. Item registrum domini Thomae. Incipit « anno Domini millesimo ». Est autem prima charta rupta et lacerata. Et finalis charta incipit « eodem die ». Et habet chartas ·CC· 5. Item registrum breve Domini Thomae abbatis Casinensis, seu statuta et inquisitiones generales per totam abbatiam Casinensem utiles valde. Includuntur in eo registro conditiones et servitia castrorum abbatiae Casinensis, et inquisitiones generales factae per abbatem Bernhar-

dum felicis recordationis. Et incipiunt « statuta facta ». Et finalis charta incipit « in festo beati Benedicti ». Et habet chartas ·XLII· 6. Registrum Ramundi episcopi Casinensis. Fuit concrematum in sancto Germano per quendam. 7. Registrum domini Agneli de Posta episcopi Casinensis, cum registro domini Andreae abbatis Casinensis in uno volumine. Et incipit ipsum registrum « in nomine Domini ». Et finalis charta incipit « registrum ». Et habet chartas ·CVIII· 8. Registrum privilegiorum antiquum valde de sancto Agnelo de Formis, et plures chartae in principio ipsius registri sunt consumptae, et incipit « Gregorius episcopus ». Et finalis charta incipit « poenas ». Et habet chartas ·CLIX· 9. Registrum Bernhardi suprascripti novum. Incipit « conditiones » quod scriptum fuit per fratrem Hieronymum de Corneto vicarium et vices tenentem monachum Casinensem anno Domini ·(M)CXL· Et finalis charta incipit « praepositura S. Petri ». Et habet chartas ·CXXX· 10. Registrum simile novum. Incipit « conditiones » quod scripsit frater Iohannes de Moravia, in quo etiam continentur et multa alia, videlicet constitutiones et statuta Casinensis coenobii, nec non capitula visitationis clericorum et religiosorum. Item documenta danda clericis. Item privilegia Lotharii, et Innocentii papae, et aliorum. Item numerus omnium praepositurarum et ecclesiarum subiectarum monasterio Casinensi. Et finalis charta incipit « sacramentum ». Et habet chartas ·CLXXII· 11. Registrum decanatus Thomasii decani Casinensis. Incipit « in nomine Domini nostri ». Et finalis charta incipit « ego notarius Bartholomaeus ». Et habet chartas ·CXXII· Sed per dominum Urbanum quintum praedictum officium est totaliter cassatum et inritum factum, sicut patet in privilegio eiusdem. Praedicta autem registra scripta sunt in chartis Cortis in testimonium perpetuitatis. 12. Registrum domini Agneli episcopi Casinensis scriptum in charta bombycina. Incipit « statutum factum in sancto Germano ». Et habet chartas ·XLIIII· Prima charta et ·VII· ultimae non sunt scriptae. 13. Registrum domini Petri abbatis in charta bombycina. Incipit « tabula praesentis registri ». Et penultima charta incipit « abbatis Nicolai ». Et habet chartas ·LII· 14. Registrum

eiusdem. Incipit «in Dei nomine amen». Habet chartas ·XLIII· 15. Registrum eiusdem. Incipit « frater Petrus ». Et ultima charta incipit « quolibet ». 16. Registrum eiusdem. Incipit « tabula membrorum ». Finalis charta incipit « in civitate Sorana ». Et habet chartas ·LXXXXIII·

Privilegiorum confirmationes per Pontifices romanos monasterio Casinensi concessorum.

II. 1. Confirmatio de omnibus iuribus, bonis, et praerogativis monasterio Casinensi concessis per papam Zachariam. 2. Confirmatio de omnibus iuribus et inmunitatibus eidem monasterio per papam Paschalem ·II· 3. Confirmationes similes per papam Callistum ·II· 4. Per P. Paschasium ·II· 5. Per P. Victorem. 6. Per Alexandrum ·II· 7. Per Gregorium. 8. Per Innocentium ·II· 9. Per Innocentium ·III· 10. Per Clementem ·IIII. 11. Alia amplior per eundem Clementem ·IIII· 12. Per Urbanum ·II· 13. Per Urbanum ·V· 14. Aliae quinque per eundem Urbanum ·V· 15. Per Alexandrum. 16. Per Clementem ·III· 17. Per Bonifacium ·VIIII· 18. Per Honorium ·IIII· 19. Alia per eundem. 20. Per Anastasium ·IIII· 21. Per Honorium 22. Per Caelestinum ·III· 23. Per Callistum ·II· 24. Per Honorium ·III· 25. Per Alexandrum ·III· 26. Per Bonifacium ·VIII· 27. Per Lucium ·III· 28. Per Innocentium ·V· 29. Per Bonifacium ·VIII· 30. Per Martinum.

Confirmationes Imperatorum, Regum et Principum. Item aliae summorum Pontificum.

III. 1. Confirmatio generalis per Henricum imperatorem ·II· 2. Generalis per Othonem. 3. Generalis item per Othonem. 4. Generalis et amplior per Lotharium. 5. Generalis per Conradum. 6. Generalis per Othonem. 7. Generalis per Lotharium. 8. Generalis per Othonem ·II· 9. De iure fisci per Henricum. 10. Confirmatio per Pandulfum et Landulfum principes capuanos. 11. Per papam Bonifacium ·VIII· 12. Per eundem. 13. Per Paschalem. 14. Per Honorium ·III· 15. Per cardinalem Benedictum legatum. 16. Per Honorium ·III· 17. Per eundem. 18. Per Gregorium ·VIIII· 19. Per Paschalem ·II· 20. Per Clementem ·IIII· 21. Per eundem. 22. Per Pa-

*

schalem ·II· 23. Per Bonifacium ·VIIII. 24. Per eundem. 25· Per eundem. 26. Per Urbanum ·II· 27. Per Bonifacium ·VIIII· 31. Per Gregorium. 52. Per Urbanum. 33. Per Urbanum ·V· 34. Per Anastasium ·IIII· 35. Per Urbanum ·II· 36. Per Anastasium ·IIII· 37. Per Innocentium ·III· 38. Per Alexandrum ·II· 39. Per papam Leonem monachum casinensem. Per Leonem ·VIIII· 41. Per eundem. 42. Per Paschalem ·II· Per Urbanum ·II· 44. Per Gregorium ·VIIII· 45. Per Alexandrum ·III· 46. Per Callistum ·II· 47. De iuribus et finibus per Pandulfum et Landulfum principes capuanos. 48. Confirmatio per sententiam de libertate monasterii per iudices imperatoris Federici latam. 49. Confirmatio alia per Pandulfum et Landulfum principes Longobardorum. 50. Alia per praefatos Pandulfum et Landulfum. 51. Confirmatio de libertate et immunitate vaxallorum monasterii per Landulfum. 52. De omnibus finibus et iuribus abbatiae per Pandulfum principem. 53. Alia per Pandulfum principem de singulis confinibus. 54. De platea capuana per Landulfum principem. 55. Confirmatio generalis concessionis per Pandulfum et Landulfum principes capuanos. 56. Confirmatio generalis per Hugonem et Lotharium reges. 57. Confirmatio generalis per praefatos Pandulfum et Landulfum principes. 58. De casali Saletano cum castello Falla apud Cetrarium. 59. De iuribus et confinibus per Alnulfum principem. 60. Confirmatio generalis de omnibus bonis et iuribus per Pandulfum principem. 61. Confirmatio alia de monasterio sancti Agneli in Formis per Richardum principem. 62. Confirmatio per Pandulfum principem de castro sancti Agneli in Thoditis. 63. Confirmatio specialis de omnibus per Othonem imp. 64. Confirmatio generalis de omnibus donationibus factis monasterio per Pandulfum principem. 65. Confirmatio de publico pertinens ad monasterium per Hugonem et Lotharium reges. 66. Specialis de Pedemônte, Plumarola, Aquino et Teramo per Iordanem principem. 67. Specialis de castro sancti Ambrosii et sancti Andreae per Pandulfum principem. 68. Generalis omnium iurium per Pandulfum et Landulfum principes. 69. De sancta Maria de Cingulis, et ceteris iuribus per Pandulfum principem. 70. Confirmatio excommunicationis contra

Sangermanenses rebelles. 71. Confirmatio de castro Collis cum pertinentiis suis et iuribus per Othonem imp. 72. Specialis per Pandulfum et Landulfum principes. 73. De ecclesia sancti Georgii de Vari, et sanctae Mariae in Sardinia per archiepiscopum legatum. 74. De confinibus monasterii per Landulfum et Antenulfum principes capuanos. 75. XI. 1. Statutum Henrici imperatoris super exemptione monasterii et rerum ac personarum suarum. 76. Statutum Federici imperatoris quod ubi non est subscriptio et consensus monachorum, contractus non valet. 77. Statutum Othonis imp. qui sub sua protectione suscepit monasterium et inlaesum praeservavit. 78. Mandatum Federici imp. ad omnes principes et barones ut praeservent monasterium in omnibus. 29. Constitutiones papae Clementis continentes praerogativas ecclesiarum et clericorum monasterii. 80. Constitutiones Honorii papae ·III· ad abbatem et conventum Casinensem multa continentes. 81. Transumptum de rebus concessis in Apulia, Calabria, et Terra laboris per ducem Gulielmum. 82. Transumptum speciale de rebus abbatis per ducem Rogerium. 83. Mandatum papale et commissio Bonifacii ·VIIII· de rebus monasterii alienatis sine subscriptione monachorum.

Oblationes.

IV. Oblatio ecclesiae sancti Agneli in valle regia, et confirmatio omnium bonorum intra et extra regnum per Othonem imp. 2. Oblatio de sancta Maria in Cingulis, et confirmatio per Rainulfum comitem. 3. De sancta Maria in valle regia cum montibus et aquarum decursibus per Pandulfum principem. 4. De castello quod dicunt Balantum cum pertinentiis suis, et de monasterio sanctae crucis per Rodulfum comitem. 5. De ecclesia sancti Agneli in valle regia per Othonem imp. 6. De ecclesia sancti Eustasii cum pertinentiis suis in comitatu Molisii per Rogerium regem. 7. De multis ecclesiis et bonis per Federicum imp. 8. De suprascriptis ecclesiis per Gonarium regem Turidanorum; videlicet sancti Petri Egulsibi, ecclesiae Mariae de Tergo, sancti Nicolai de Solio, sancti Petri de Murchi, sancti Michaëlis de Furiceso in insula Sardiniae. 9. De sancta Maria de Cingulis per Ro-

bertum comitem. 10. De sancto Nicolao de Eburgio per Barasonem regem et ducem Alboreae. 11. De ecclesia sanctae Mariae de Bubalo et sancto Helia de monte per Barasonem regem Turidanorum. 12. De sancto Michaële de Turricello, et sancto Michaële de Furiceso in insula Sardiniae per Constantinum regem. 13. De sancta Inluminata triventinae dioecesis per Robertum dominum castelli. 14. De sancto Nicolao de Nugubili, sancto Helia de Sitim in insula Sardiniae per Dompnicellum de sancto Petro in Murethis. 15. De sancto Nicolao de Solio cum certis bonis et iuribus in Sardinia per Fortunatum. 16. De sancta Maria de Tergo in Sardinia per Gunarium. 17. Oblatio commissa per papam Paschalem ordinario de sancta Agatha dioecesis aversanae. 19. De sancto Iuliano in Frisilono (Frusinone) per episcopum Leonem. 19. De ecclesia quae dicitur Passari cum pertinentiis suis per Rogerium ducem. 20. De ecclesia sancti Nazarii in territorio Terani per Pandulfum principem. 21. De exemptione sanctae Mariae in Cingulis per Pandulfum principem. 22. De ecclesia sancti Viti in Monte sanctae Agathae apud Feruzanum cum molendinis et aquis per Iohannem monachum. 23. De monasterio sancti Nicolai de Inpico, et sanctae Mariae de Giptiis, et sancti Lucii in Pedemonte per Iohannem comitem. 24. De ecclesia sancti Salvatoris, sancti Rufi et Nicolai Capuae per Landulfum et Adenulfum principes. 25. De monte sancti Eustasii, et de arcu in comitatu Baluensi per Landulfum et Adenulfum principes. 26. De sancto Magno dicto Ferneto dioecesis fundanae, et de quarta parte anguillarum de lacu sanctae Anastasiae per Richardum principem. 27. De sancto Agnelo in Formis cum hominibus et terris et pertinentiis suis per Richardum et Iordanum principes. 28. De sancta Sophia in Benevento per Pandulfum principem capuanum 29. De exemptione sanctae Mariae in Cingulis per Pandulfum et Landulfum principes. 30. De sancto Benedicto Hilarino de casa Gentiana de licentia piscandi in lacu et ceteris exemptionibus. 31. De sancto Benedicto Hilarino, et de omnibus iuribus in rebus aliâs concessis per Pandulfum principem. 32. De sancta Cruce de Pessulis prope Iserniam per Rodulfum comitem. 33. De monte sancti Archangeli de xeno-

dochio posito in monte Gargano per Henricum comitem. 34. De sancta Ularia in Cingulis per Ranulfum comitem. 35. De Sancta Maria de Rostula in Sardinia per comitem de Azonibus. 36. De sancto Nicolao et sancto Archangelo per comitem Henricum. 37. De sancta Cruce de Peschis cum casali dioecesis iserniensis per Rodulfum comitem. 38. De sancto Magno dioecesis fundanae per Marinum et Iohannem duces et comites. 39. De monte sancti Nicandri, de ecclesia sancti Nicolai, de ecclesia sancti Thomae de civitate troiana per Robertum ducem. 40. De ecclesia sancti Iohannis de Pantanis, de ecclesia sancti Laurentii de Platta montis Castrapalombi, de ecclesia sanctae Mariae de Colle cum medietate sancti Blasii de Farneto cum molendinis et aliis rebus in territorio Pontiscurvi per Baulucellum normandum. 41. De castro Pastena et ecclesia sancti Agneli in Merulano, et ecclesia sancti Blasii in Pitha.

Aliae oblationes Imperatorum, Regum, et Principum de particularibus.

V. 1. Oblatio facta per Othonem imperatorem ad contemplationem papae Iohannis monasterio Casinensi, de Caieta, de civitate Fundana, de Suessa, de Theano, de Arpino, de castro Arcio, de Picinesco, de Atina, de Vico albo, de septem Fractis, de castro Furuli Selani, Galene, Sora, Aquino cum servis et ancillis et cum empatiis (emptitiis?) 2. De sancto Urbano et castro eiusdem, et Vico albo cum omnibus pertinentiis suis per Henricum imperatorem. 3. De rocca Bandre per Henricum imp. ·II· 4. De castro Malveti Atinensis, et rocca Albeni cum omnibus pertinentiis suis per Henricum imp. VI. 5. De rocca Bandre cum suis iuribus per Henricum imp. 6. De Pontecurvo cum pertinentiis suis per Robertum comitem. 7. De Castellione in Apulia, et de remissione census etc. 8. De Vico albo et de oppido ipsius per Pandulfum et Landulfum principes. 9. De sancto Urbano et de oppido ipsius cum suis pertinentiis per Pandulfum et Landulfum principes 10. De Pontecurvo per Richardum principem capuanum. 11. De platea quae est in Capua, et fluvio Vulturno, et de castro Saracenesco per Pandulfum et

Landulfum Longobardorum principes. 12. De quarta parte comitatus, tracta quarta parte castri Fractarum per Marinum comitem una cum uxore sua. 13. De castro Fractarum cum Crapiata per Richardum et Iordanem principes. 14. De castro Subgii per Iordanum principem capuanum. 15. De castro Pitha per eundem principem. 16. De castro Terami per Richardum et Iordanum principes capuanos. 17. De castro Bandrae, et castello Vico albo, de sancto Urbano, de decima parte Atini, de Teramo, de Pedemonte et Mortula, de Cucurutio, de Turre ad mare, de castro Fractarum, de sancto Agnelo in Formis, de Scafato, cum confirmatione omnium finium abbatiae per Iordanum principem capuanum. 18. De castro Collis, et sancto Agnelo in Spano cum pertinentiis suis per Landulfum Longobardorum principem. 19. De rocca Bandre, et de castello sancti Urbani et de rocca ipsius, de Vico albo, de decima parte Atini, de Alveto Carnelli, et de confinibus monasterii per Richardum et Iordanem principes. 20. De castro Cetrarii, de Castellione in Apulia, et de multis ecclesiis in territorio Troiae, et de sancta Maria de Tropea cum tunacio et piscaria castri Cetrarii per Gulielmum ducem. 21. De castro Vitticoso cum ecclesia sancti Petri sita in Sexto, et ecclesia sancti Benedicti in Sexto, et ecclesia sancti Benedicti in monte per Libonem comitem. 22. De monasterio sancti Salvatoris in monte qui dicitur Cucurutium cum omnibus iuribus et pertinentiis suis per Iordanum principem. 23. De castro Serrae dioecesis Lavernensis. 24. De castro Subgii cum certis possessionibus circa Suessam per Hugonem. 25. De quarta parte Traietti et Fractarum, et de medietate castri Spinei per comitem Marinum cum uxore sua. 26. De alia quarta parte Traietti et Fractarum, et de medietate Spinei, et quarta parte monasterii sancti Marci et sancti Martini in territorio Fractarum per comitem Marinum et uxorem suam. 27. De monasterio sancti Salvatoris in monte, et de aquis, terris, et molendinis, et confinibus suis per Pandulfum et Landulfum principes capuanos. 28. De omnibus rebus quae sunt in Sicilia tam possessionibus quam servitiis per Tertullum patricium patrem beati Placidi . . . imperatorem. 29. De multis rebus existentibus infra et extra re-

gnum per Gregorium protospatharium imperatoris. 30. De quodam prato dicto Cerbarium, et de multis aliis possessionibus cum servis et ancillis in territorio civitatis Marsiae per Lotharium imperatorem. 31. De quibusdam terris et de platea civitatis capuanae per Landulfum principem. 32. De omnibus bonis infra regnum oblatis per Rogerium regem. 33. De curte cum servis et ancillis et bonis in territorio Canusiae per quendam nomine Iohannem Bertum. 34. De pedagiis et gabellis pro animalibus transeuntibus per Iordanum comitem. 35. De toto lacu Aquini per Adenulfum et ceteros comites Aquini. 36. De quadam starsia spatii ·CVI· modiorum in territorio suessano per Gulielmum regem. 37. De quadam platea iuxta sanctum Benedictum in Capua per Iordanum principem. 38. De quadam aqua dicta Anglena, et de alia dicta Barea per Landulfum principem. 39. De Turre quae dicitur ad mare constructa iuxta fauces Garigliani per Pandulfum. 40. De domibus et terris in civitate Suessana per Richardum principem.

Donationes.

VI. 1. Donatio facta de Preta molara in loco ubi dicitur Pantanum dioecesis beneventanae. 2. De fluvio Lauri qui in civitate Lisina, ut possint in eo flumine facere molendina et piscari, per Pandulfum et Landulfum principes. 3. De piscaria in lacu Patria per Pandulfum principem. 4. De piscatione in dicto lacu per Pandulfum et Landulfum. 5. De tertia parte lacus Aquini per Iordanem principem. 6. De certis terris in territorio Theani per Pandulfum principem. 7. De massaria Flattina, et de Turre quae dicitur ad mare cum piscationibus suis per Iordanem principem. 8. De piscatione in lacu Patria, et remissione censuum in terris abbatiae per Pandulfum et Landulfum principes. 9. De molendino quod dicitur Peccia per Iordanem et Richardum principes. 10. De multis bonis stabilibus per Robertum principem capuanum. 11. De terris existentibus in territorio Troiae per Rogerium ducem. 12. De terris quae sunt in Salitano per dominam Rocham, confirmatum per Rogerium. 13. De certis bonis quae sunt in valle Granata extra territorium Castellionis de Apu-

lia per Rogerium ducem. 14. In territorio sancti Martini de quibusdam terris per Robertum comitem. 15. De monte Azo et aliis nominatis locis per Bernhardum comitem. 16. De rebus quae sunt in vico Salitano cum confinibus suis per dominam Rocham et Rogerium. 17. De territorio sancti Pauli de foresta pro aedificando monasterio per Guidonem comitem. 18. De terris in territorio Salitano cum servis ancillis et pertinentiis per dominam Rocham. 19. De molendino prope portam Mignani per Hugonem dominum dicti castri. 20. Donatio facta Simoni Caraciae de donis multis inde devolutis ad monasterium.

Conservatoria romanorum Pontificum.

VII. 1. Conservatorium papae Iohannis ad archiepiscopum neapolitanum, episcopum casertanum, et quemlibet ipsorum. 2. Conservatorium amplum papae Iohannis contra omnes occupantes et alienantes bona monasterii. 3. Clementis ·V· ad episcopum calucensem quatenus occupantes bona monasterii moneat et monitos excommunicet et. 4. Clementis (V) ad archiepiscopum sancti Bartholomaei in Pontecurvo, quatenus detentores omnes bonorum monasteri moneat, et monitos excommunicare curet. 5. Urbani ·V· ad neapolitanum, beneventanum, et troianum archiepiscopos, et quemlibet ipsorum. 6. Urbani ·V· ad aquinatem, verulanum, et soranum episcopos ad conservandum iura monasterii contra quosque. 7. Urbani ·V· ad neapolitanum et beneventanum archiepiscopos super revocatione omnium alienationum et locationum factarum in praeiudicium monasterii. 8. Gregorii ·XI· ad episcopum suessanum super revocatione consimili. 9. Gregorii (XI) ad neapolitanum, et capuanum, et aversanum episcopos. 10. Gregorii ·XI· ad neapolitanum et beneventanum archiepiscopos et venafranum episcopum. 11. Innocentii ·II· ad archiepiscopos in Sardinia manentes. 12. Bonifacii ·VIII· ad episcopum triventanum quô causam monasterii cognoscat et defendat, quae mota est supra sancta Maria de Cingulis. 13. Urbani ·V· ad episcopum fundanum pro recuperatione bonorum monasterii. 14. Innocentii ·VI· ad archiepiscopum neapolitanum, et abbatem minturnensem, et ab-

batem sancti Laurentii de Aversa pro recuperandis rebus monasterii. 15. Innocentii ·VIIII· ad caietanum episcopum quod omnia bona distracta et alienata debeat restitui facere monasterio Casinensi, non obstantibus quibuscumque. 16. Bonifacii ·VIIII· ad archiepiscopmm pisanum, et arbonensem, et turritanum, ut procurent recuperationem bonorum monasterii distractorum. 17. Gregorii ·XI· ad archiepiscopum neapolitanum ut abbas et conventus Casinensis possint bona de quibus nulla habetur probatio alienare. 18. Bonifacii (VIIII.) ad archiepiscopum neapolitanum, et caietanum et ferentanum episcopos, contra occupationem bonorum monasterii.

Privilegia romanorum Pontificum.

VIII. Privilegium papae Urbani ·V· quo conceditur, ut conventus dimittat psalterium romanum, et utatur alio. 2. Eiusdem Urbani ·V· quo cavetur ut monasterium Casinense non teneatur ad aliqua gravamina quandiu in manu Pontificis fuerit. 3. Innocentii ·III· quo cavetur ut omnes contractus alienationis nullatenus teneant sine subscriptione monachorum saltem maioris vel sanioris partis. 4. Urbani ·V· quo conceditur ut singulae ecclesiae Casinenses per sanguinis effusionem vel seminis emissionem pollutae possint a quoque sacerdote reconciliari per antistitem aqua benedicta infusa. 5. Gregorii ·XI· de culpa et poena abbati et conventui Casinensi concessum. 6. Urbani ·V· de culpa et poena omnibus contribuentibus et iuvantibus a principio reformationis monasterii per annum continuum concessum. 7. Privilegium abbati Casinensi concessum ut possit duodecim monachos recipere. 8. Privilegium quo decernitur ut litterae quaecumque impetratae pro beneficiis ad monasterium spectantibus nullius sint vigoris, nisi tenorem huiusmodi bullae de verbo ad verbum contineant. 9. Gregorii ·XI· quo conceditur ut omnes tenentes beneficia monastica per collationem Papae vel eiusdem legatorum, parere teneantur abbati qui illos punire valeat et privare. 10. Urbani ·V· in quo continetur quod mitra baculus etc. quae habet ad praesens abbas Casinensis vel habere poterit in futuro ipse et successores, non sint reservata camerae apostolicae, nisi fiat de illis specialis mentio. 11. Clementis ·III· continens quae monachi tam in ca-

pite quam in membris in processionibus mortuorum possint deferre crucem incensum et aquam benedictam. 12. Urbani ·V· continens quod abbas Casinensis in quibuscumque monasteriis etiam sibi non subiectis in omnibus solemnitatibus possit dare benedictionem, nisi sit praesens ordinarius episcopus vel legatus apostolicus. 13. Lucii ·III· continens quod nuntii apostolici venientes ad sanctum Germanum, nonnisi per duos dies aut tres possint habere expensas a monasterio. 14. Urbani ·V· continens quod impetrantes beneficia monastica, nisi in litteris sint expressa mentio de exemptione ipsius monasterii, nullius intelligantur esse vigoris. 15. Urbani ·V· quod abbas Casinensis praeminentiam habet inter ceteros abbates mundi, et sedere potest ante cluniacensem, marsiliensem, et cisterciensem, et ceteros abbates. 16. Urbani ·V· qualiter monasterium Casinense fuit reductum ab episcopatu ad abbatialem dignitatem. 17. Urbani ·V· quod ubi regnum Siciliae fuerit per apostolicam sedem interdictum, monasterium et eiusdem terrae nullatenus intelligantur interdictae, nisi de iis fiat specialis mentio. 18. Honorii ·III· quod bona in auro argento et vestibus nullatenus possint per quemcumque alienari. 19. Gregorii ·VIIII· quod bona erogata ad usus conventus non possint sine consensu maioris vel sanioris partis ad alios usus transferri, et litterae minime valeant sine sigillo conventus. 20. Leonis papae continens quod naves et mercimonia omnia monasterio vendenda vel emenda sunt exempta ab omni exactione in portu romano. 21. Alexandri ·III· continens quod animalia quaeque monasterii possint libere transire per Apuliam sine pedalio. 22. Clementis ·III· continens quod monachi Casinenses in processionibus mortuorum teneant praerogativam. 23. Alexandri continens quod in Benevento res emendae vel vendendae pro monasterio, iure plateatici vel passagii nihil solvant. 24. Urbani ·V· quo remittitur omne debitum aut servitium per abbatem ecclesiae praestandum. 25. Urbani ·V· continens translationem monachorum qui venerunt ad reformandum monasterium ex suo monasterio speciali. 26. Gregorii ·VIIII· ad archiepiscopum neapolitanum directum, quod abbas et conventus Casinensis possint bona occupata, de quibus probatio non habetur, alienare et permutare. 27. Urbani ·V· quod officium decanatus

mutetur in prioratum, et omnes redditus ipsius veniant ad communem mensam conventus. 28. Honorii ·III· quod ex donatione cuidam dominii per abbatem facta precibus ipsius Papae non possit construi ecclesia in praeiudicium monasterii. 29. Alexandri, quod abbas possit omnes abbatissas et moniales per quemcumque facere velari et consecrari. 30. Paschalis ·II· de xenodochio in monte Gargano. Vix potest legi. 31. Urbani ·V· quod omnes visitantes monasterium casinense in certis festivitatibus et diebus dominicis et quadragesimalibus, duorum annorum et duarum quadragenarum indulgentiam consequantur. 32. Innocentii ·VI· quod omnes visitantes monasterium Casinense certis festivitatibus, quinque annorum indulgentiam consequantur. 33. Innocentii ·VI. quod omnes visitantes ecclesiam casinensem diebus festivitatum sancti Benedicti, septem annorum indulgentiam consequantur et totidem quadragenarum. 34. Iohannis ·XIII· quod omnes visitantes ecclesiam Casinensem certis featvitatibus, unius anni indulgentiam consequantur. 35. Alexandri, quod omnes visitantes ecclesiam Casinensem in die consecrationis eiusdem, et in festivitate sancti Benedicti, unius anni et unius quadragenae veniam consequantur. 36. Rogerii Cardinalis quod omnes peregrini mares et feminae limina beati Benedicti visitantes, unius anni indulgentiam consequantur, et in festo ipsius unam quadragenam 37. Urbani ·IIII· qualiter exemit monasterium sancti Mauri de Francia, quod prius subiectum erat monasterio Fossatensi. 38. Innocentii ·III· quod omnes alienationes per abbates factae de possessionibus revocentur, et ad solvendum decimas et terraticum compellantur etc. 39. Gregorii ·XI· cum insertione litterae reginae, quod iustitiarii et capitanei in abbatia Casinensi procedere possint ex officio in quatuor casibus, dummodo legitimus accusator appareat. 40. Bonifacii ·VIIII· continens absolutionem abbatis Petri monachi Casinensis et suorum famulorum et familiarum qui interfuerunt obsidioni papae Urbani ·VI· 41. Urbani ·V· confirmans iurisdictionem temporalem, et subventionem faciendam abbati Casinensi per vaxallos etc. 42. Gregorii ·XI· cum insertione litterae reginae Iohannae, quo cavetur expresse quod iustitiarii non possint in abbatia ponere aliqua gravamina vel extorsiones vaxallis monasterii. 43.

Privilegium specialis confirmationis papae Gregorii cum insertione litterae reginae de certa taxa collectarum solvendarum per vaxallos abbatiae regiae maiestati. 44. Alexandri quod causae omnes criminales tractentur per officiales Casinenses. 45. Innocentii ·III· ad abbatem quod bona quaecumque ad officia Casinensia spectantia, si alienata fuerint, revocentur, et ad debitum singula compellantur. 46. Bonifacii ·VIIII· quod abbas et monachi Casinenses in articulo mortis possint eligere confessorem, qui facultatem habet absolvendi a culpa et poena. 47. Bonifacii ·VIIII· quod abbas Casinensis et omnes abbates et priores subiecti possint ecclesias violatas reconciliare per simplicem presbyterum, habita prius per episcopum aqua benedicta. 48. Gregorii ·VIIII· quod ecclesiae monasterii solitae per monachos gubernari, nullatenus possint clericis saecularibus concedi aut conferri. 49. Gregorii ·VIIII· ad abbatem Casinensem quod domus et apothecae in sancto Germano, quarum redditus dedicatus est ad emendum tunicas monachorum, nullatenus possint alienari. 50. Gregorii ·VIIII· confirmans omnes concessiones factas per abbates in usum monachorum, et necessitates infirmorum, et receptionem hospitum. 51. Gregorii ·VIIII· quod ecclesia sancti Pauli de Foresta clericis saecularibus nullatenus valeat concedi. 52. Gregorii ·VIIII· quod loca spectantia ad officia Casinensia nullatenus abbas praesumat alienare, et alienata studeat recuperare. 53. Innocentii ·VII· continens revocationes omnes quas praepositi priores et rectores ecclesiarum alienaverant. 54. Urbani ·VI· continens commissionem factam episcopo caietano super expoliatione facta per dominum Gurellum Caraffa de castro Pescara. 55. Clementis ·IIII· ad regem Siciliae quod ulterius non molestet vaxallos abbatiae Casinensis. 56. Honorii ·IIII· ad abbatem Casinensem quod ecclesiam sancti Pauli de Foresta clericis saecularibus non concedat. 57. Honorii ·III· de viginti unciis auri super Castellione, et quinque unciis super monasterio sanctae Mariae de Cingulis, deputatis in vestiendis monachis Casinensibus. 58. Alexandri ·III· quod abbas neque conventus teneantur ad solutionem aliam debiti contracti nomine monasterii, etiamsi creditores probaverint, non obstantibus litteris renuntiaticis vel ceteris in contrarium facientibus. 59. Caelestini ·III·

de revocatione et restitutione castri Seletanae monasterio Casinensi. 60. Caelestini ·III· de iurisdictione rocchae Bandrae concessae monasterio per modum cambii. 61. Clementis ·III· de viginti unciis auri super Castellione, et quinque in sancta Maria in Cingulis in usum vestium monachorum. 62. Ad archiepiscopos et episcopos in quorum dioecesibus sunt ecclesiae monasterio Casinensi spectantes, quarum detentores et bonorum ipsarum semel bis ter moniti, si non emendaverint, per abbatem Casinensem possint vinculo excommunicationis excommunicari. 63. Innocentii ·III· quod omnes alienationes factae per praepositos et officiales Casinenses debeant revocari. 64. Bonifacii ·VIIII. quod abbas Casinensis debeat recipere canones et pensiones de praeposituris collatis per sedem apostolicam, et visitare corrigere et removere ipsos praepositos quotienscumque opus fuerit, cum aliis pluribus inmunitatibus. 65. Urbani ·VI· continens absolutionem omnium defensorum et recuperantium castra bona vel iura monasterii. 66. Gregorii ·VIIII. ad Stephanum ut interveniat apud imperatorem Federicum, quatenus liberam restituat monasterio Casinensi roccham Dianulam, et Iudicam sancti Germani, quae spectant monasterio Casinensi. 67. Innocentii ·VII· quod omnia beneficia quae ad monasterium spectant per Sedem apostolicam concessa, ad monasterium revertantur sine ulla contradictione. 68. Clementis continens inter cetera excommunicationem contra Iacobum sacrilegum et detentorem bonorum monasterii. 69. Honorii ·III· continens libertatem et inmunitatem ecclesiae sancti Quirici subditae monasterio sancti Agneli Vallis lucis. 70. Martini ·V· de rebus et bonis Sacci et Cucurutii. 71. Bonifacii ·VIIII· quod bona occupata et minus iuste detenta, praescriptione centum annorum non terminentur, non obstantibus quibuscumque in contrarium facientibus. 72. Martini ·V· de absolutione et quietatione facta abbati et conventui Casinensi de quibusdam milibus florenorum quos debebat habere a praefato conventu pro redemptione ipsius monasterii de pecuniis praefato Papae facta. 73. Bonifacii ·VIIII· quod abbas Casinensis possit excommunicare omnes detentores bonorum monasterii, ubi ordinarii sint negligentes. 74. Lucii ·III· ad abbatem Casinensem et conventum, quatenus bona oblata pro usu infir-

mariae, inlibata maneant, et distracta revocentur. 75. Alexandri ·III· continens quod castrum Castellionis in ecclesia sanctae Mariae de Cingulis teneatur dare annuatim uncias viginti auri pro vestibus monachorum. 76. Innocentii ·III· quod alienationes factae per conventum omnino revocentur. 77. Caelestini ·III· quo inhibetur ne duo candelabra argentea, quae ipse praefato monasterio obtulerat, alienentur, sub poena excommunicationis. 78. Bonifacii ·VIIII· de concessione anni iubilaei, ut eadem indulgentia sit in ecclesia Casinensi. 79. Bonifacii ·VIIII· de exemptione decimarum quas debebat monasterium Casinense camerae apostolicae. 80. Gregorii quatenus monachi officiales teneantur bis in anno reddere rationem capitulo. 81. Urbani ·VI· ad abbatem Petrum Tartarum ut insurgat contra Iohannam reginam, et Nicomum de Iuvenazo et alios suos sequaces, qui schisma et haeresim in ecclesia romana posuerunt. 82. Processus abbatis Petri contra rebelles. 83. Privilegium comitis Guidonis de sancto Petro altae Forestae, et ceteris. 84. Urbani ·V·, Martini ·IIII·, Gregorii ·IIII·, privilegium indulgentiarum diebus festivitatum, valde amplum et utile 85. Bulla de remissione omnium peccatorum in articulo mortis.

Undecim privilegia aureis sigillis munita.

IX. 1. Privilegium Lotharii imperatoris ad abbatem Casinensem de omnibus ecclesiis, castris etc. per Reges, Imperatores etc. concessis. 2. PrivilegiumHenrici ·III· Romanorum imperatoris ad abbatem et conventum de omnibus confinibus. 3. Privilegium Henrici ·VI· imperatoris ad Rofredum abbatem et conventum de omnibus rebus huic monasterio datis etc. 4. Gulielmi regis Siciliae ad abbatem et conventum de inmunitatibus concessis. 5. Guaymarii principis salernitani de confinibus et aliis pluribus castris. 6. Rogerii ducis Apuliae ad abbatem de omnibus rebus oblatis per multos. 7. Rogerii ducis ad abbatem et conventum de multis ecclesiis, castris et terris. 8. Rogerii ducis Calabriae ad abbatem et conventum de multis ecclesiis, castris, et terris. 9. Sytelgitae ducissae Calabriae de castris et locis. 10. Raonis teanensis comitis de molendinis et rebus concessis. 11. De omnibus inmunitatibus monasterii, et multis rebus concessis.

NOTITIA CODICUM SESSORIANORUM.

I. Romanam basilicam, honori sanctae Crucis dicatam, in sessoriano palatio a Constantino magno et diva Helena augusta fuisse exstructam, omnes sciunt. Huic basilicae, saeculo decimo iam paene desinente, monasterium cum nescio cuius ordinis monachis a Benedicto ·VII· PP. fuisse additum, narrat Raimundus Besutius in basilicae historia p. 39: deinde vero traditum dicit Casinensibus item monachis; postea Canonicis regularibus; mox eremitis Carthusianis; postremo monachis Cisterciensibus, qui saeculo ·XVI· derelicto sancti Sabae coenobio illuc transmigrarunt. Codicum vero numerum aliquem ibi omni tempore cum monachis extitisse, non est dubitandum: verumtamen bibliothecae illius, quae hodie adhuc magnam partem superest, verus habendus est fundator P. Hilarion Brancatius, vir saeculo ·XVII· Romae clarus, et apud Alexandrum ·VII· P. M., doctrinae plurimae merito, valde gratiosus. Is enim multos veteres codices ex italicis ordinis sui monasteriis, praesertim ex celebri nonantulano, in sessorianos pluteos contulit: atque ea, credo, causa fuit, cur Tiraboschius cum historiam Nonantulae adornaret, nihil propemodum codicum illic invenerit. Iam sessorianos sic auctos codices Ioachimus Besutius praeterito saeculo abbas et postea Cardinalis satis curioso catalogo describendos curavit. (Vide hist. basil. sessor. p. 212.) Atque hunc catalogum nuperus coenobii bibliothecarius P. Albericus Amator, non parum auxit, digessit, atque complevit. Neque vero hi sessoriani codices doctis viris non innotuerunt, veluti Holstenio, Morino, Martianaeo, Mabillonio, Fontaninio, Bonae, Vallarsio, Blanchinio, Balleriniis fratribus, Zachariae, et Bruno, quorum alii hos contulerunt, alii etiam anecdota quaedam inde extulerunt. Quandoquidem vero nobis pariter contigit, ut comiter saepe invitante monasterii abbate P. Xysto Benigno, favente optimo bibliothecario, codices illos atque catalogum non semel perlustraremus, iisque ad placitum uteremur, hanc qualemcumque potiorum codicum notitiam, iuxta ordinem novum, paucis paginis comprehendendam putavimus.

Nam nudi illi codicum tituli, qui apud Montfauconium Bibl. MSS. T. I. p. 193-194. iamdiu extant, haud scio quam prosint, non tam quia ordinem antiquatum tenent, quam quia iusto breviores sunt, et omnino materiae delectu carent. Igitur a membraneis codicibus initium faciam.

II. Codex 12. saec. XII. pulcherrime scriptus. Apponii libri ·XII· in Canticum Salomonis. Apponii huius nobilem partem habes a nobis in hoc volumine. Dictis autem in praefatione nostra de Armenio, cui opus inscribitur, adde haec: « Armenium conditorem baptisterii mediolanensis celebrant » versus Ennodii apud nos Script. vet. T. V. p. 176. Armenii » vero monachi confessionem fidei dat Mabillonius in Anecd. » ed. nov. p. 27. » Cod. 13. saeculi ferme sexti, nobilissimus. S. Augustini de genesi ad litteram libri duodecim, collatione dignissimi. Cod. 23. nonantulanus, saec. X. aut XI. S. Augustini locutionum libri septem. Item eiusdem quaestiones. Cod. 26. saeculi fortasse octavi. Cassiodorii expositio in psalterium. Cod. 28. saec. duod. S. Ambrosii in hexameron. Inest eiusdem pulchra oratio ad Deum, quae incipit: *summa et incomprehensibilis natura*. Cod. 30. nonantul. saec. ferme X. Amalarii libri quatuor de officiis, seu ut in codice dicitur, de ordine ecclesiarum. Quoniam vero in cod. Amalarius appellatur chorepiscopus, non erit iam intelligendus Amalarius Fortunatus archiepiscopus trevirensis, cui vulgo hoc opus tribuitur, sed potius Amalarius metensis diaconus et postea chorepiscopus. Alia quoque insunt in hoc codice. Cod. 34. saec. circiter XII. continet postremo loco S. Petri Damiani sermonem, quem habes a nobis in quarto Spicilegii volumine p. 316. Cod. 38. nonant. saec. VIII. vel IX. langobard. litt. Fuit enim, ut legitur p. 56, abbatis Auffrit, qui praefuit monasterio nonant. sub initium saeculi noni, teste chronico nonant. apud Murator R. I. S. T. I. part. 2. Continet retractationes S. Augustini. Item S. Hieronymi commentarium in Amos. Cod. 39. antiq. nonant. Scripta miscella patrum. Cod. 40. langob. saec. circiter IX. S. Gregorii PP. dialogi. Item vita S. Fursei. Cod. 41. langob. saec. circiter IX. Vitae Sanctorum. Cod. 44. nonant. saec. X. vel XI. Nam ut ibi scribitur acquisitus fuit tempore Rodulphi abbatis, quem chronica

tradunt primum nonantulanum fuisse abbatem ab an. 1002. ad 1035. Continet S. Hieronymi commentarium in Hieremiam. Cod. 45. Eiusdem aetatis, nam aeque dicitur acquisitus sub abbate Rodulpho. Continet Remigium antissiod. in psalmos. Cod. 50. Honorii III. PP. sermones de tempore, de sanctis, de variis festis. Quae dicuntur in sermone de rosa aurea, parum differunt ab iis quae dicit Innocentius III de eadem rosa in sermone de dominica *laetare*. Cupio ut hi Honorii, docti sane pontificis, sermones in lucem aliquando proferantur.

III. Cod. 52. scriptus post medium saeculum IX. sub Nicolao I. PP. et Ludovico II. imp. quibus viventibus fiunt acclamationes in litaniis insertis. Post regulam Canonicorum, et alia quaedam, sequuntur veteres libelli liturgici quindecim, idest, de ordine rom. missae pontif.; de ordine scrutinii; ordo a dominica mediana usque ad octavam paschatis; de dedicatione ecclesiae; de eadem re; ordo quatuor temporum; ordo sacrorum graduum; ordo episcopi; ordo eligendi presbyterum et diaconum apud sedem apostolicam; de baptismo; expositio missae canonicae; expositiones orationis dominicae et symboli; ordo ad benedicendam ecclesiam; de septem gradibus ecclesiasticis; iterum de baptismo. Est in cod. 136. aliud praedictis simile opusculum. Cod. 53. langob. saec. octavi. Sulpicii Severi dialogus de virtutibus monachorum orient., et de S. Martino varia. Cod. 55. omnium facile vetustissimus qui in hac bibliotheca sunt, nempe saeculi sexti. Continet homilias variorum, Cassiani collationes, et S. Basilii instituta. Ex hoc codice anecdota aliquot ante hos annos sumpta fuerunt ab eius temporis bene merente bibliothecario P. Leandro de Correriis. Idem partim est palimpsestus, latetque in eo historiae nat. Plinii fragmentum, litteris romanis, collatione dignum. Hanc partem nescio quis parum peritus caeruleo medicamento, dum vult declarare, infuscavit. Cod. 58. langob. saec. IX. saltem IX. S. Augustini speculum, diversum prorsus a vigneriano edito. Nihil ego addam, quoniam Blanchinius evang. quadr. T. II. p. 599. b. seqq. amplam speculi huius sessoriani notitiam ex besutiano catalogo sumptam vulgavit. Cod. 63. saec. octavi desinentis. Collectio canonum dionysiana. Catalogus rom. Pontificum desinens in

Hadriano primo. S. Augustini vel potius Gennadii liber de eccl. dogmatibus. Concilium rom. sub Zacharia an. 743. Denique alia quaedam. Cod. 66. langob. saec. oct. Cassiani regula monachorum ab Eucherio contracta, sed in codice plenior aliquantum quam in Gazaei editione. Cod. 70. saec. ferme IX. (item codex suppar. 74) S. Augustini de civitate Dei libri aliquot. Cod. 71 nonant. antiq. S. Hieronymi scripta aliquot.

IV. Cod. 77. saec. circiter septimi. S. Eucherii formularum libri tres, sine illis additamentis quibus cumulantur editiones. Hi tantum libri nunc in codice remanent. Verumtamen teste indiculo, alia quoque in codice fuerunt, nempe Cerealis episcopi disputatio (cuius meminit Gennadius) contra Maximinum arianum. Item Agnelli libri duo epistolarum ad Armenium de ratione fidei (unicam habemus in editionibus.) S. Ambrosii explanatio fidei catholicae, una fortasse ex duabus (non enim satis menti haeret) quas nos Script. vet. T. VII. ex vat. cod. edidimus. Denique eiusdem S. Ambrosii testimonia de Patre, Filio, et Spiritu sancto. Cod. 78. saec. XIII. Lanfranci archipresbyteri novariensis expositiones morales locorum aliquot S. Scripturae. Quaerendum de hoc auctore. Cod. 94. nonant. saec. X. S. Ioh. chrysostomi varia latine, inter quae tractatus in Marcum. Cod. 95. nonant. saec. XI. Inter alia inest Alcuinus de psalmorum usu, fortasse copiosior edito. Cod. 96. nonant. saec. VIII. et partim IX. S. Hieronymus in epistolas Pauli. Item libri actuum apost. epist. cathol. et apocalyps. In huius codicis descriptione docte patrocinatur Besutius loco illi celebri Iohannis *tres sunt* etc. De hoc item codice nos ipsi scripsimus Spicil. T. IV. p. 306-308. Ad Paulinos autem ibi a nobis nominatos adde iam Paulinum episcopum in Aprutio coaevum S. Gregorii M. (cuius vide epist. lib. I. 38.) Cod. 109. Willelmi cenomanensis episcopi, medio saeculo duodecimo, epistolae ·XI· quae videntur ineditae, prima acephala, postrema mutila, quare plures fortasse in codice extiterunt. (Saeculo sequente cognoscebatur Willelmus abbas cisterciensis Albae Ripae, cuius item ineditae epistolae sunt in cod. 120.) Cod. 115. Adae cisterciensis abbatis Persennae in Gallia saec. duodecimo, sermones plerique inediti. Cod. 123. Tractatus de missa auctoris non contem-

nendi. Opusculum hoc late exponit Besutius. Cod. 127. Inest linguae italicae vulgaris, seu potius siculae, specimen antiquissimum, nempe saeculi ut videtur XIII. (Tractatus asceticos hac prisca lingua scriptos vidi ego in cod. vat. 5343.) De nostrae linguae originibus copiose hoc loco disserit Besutius. (Aliud pervetustum italicae linguae specimen extat in cod. vat. 3327. p. 1.) Cod. 128. antiquissimus, saeculi ferme sexti. S. Hieronymi libri adversus Iovinianum. Cod. 148. saec. duodec. Inest, inter alia, S. Gregorii Naz. apologeticus Rufino interprete. Cod. 149. Continentur in eo, praeter alia, S. Hildeberti archiep. turon. sermones, conferendi cum Beaugendrii editione. Multi quoque sunt sessoriani codices qui homilias veteres continent, quandoque ineditas, vel certe per otium cognoscendas. Sunt autem codices fere hi: 4. 5. 6. 7. 8. 14. 15. 18. 31. 48. 55. 96. 99. 117. 121. 130. Hactenus membranei codices. Posthinc chartaceos aliquot commemorabo.

V. Cod. 162. syriacus. Liturgiae SS AA. Iacobi, et Iohannis, Xysti PP., Eustathii antioch., Iulii PP., Philoxeni mabugensis, Iacobi sarugensis, Lazari Barsuptae, Iacobi cognomento interpretis. Cod. 163. Ebediesu sobensis de veritate christianae religionis, quem egregium tractatum nos edidimus Script. vet. T. X. ex codice collegii urbani. Cod. 187. Historia monasterii claraevallensis apud Mediolanum, auctore Pacifico Carcano eiusdem abbate. Cod. 199. Hier. Manfredi IC. bononiensis tractatus de perfecto Cardinali ad Pium V. et Cardd. Lomellinum atque Bonellum. Tribuitur in capitula XXXIII. (In cod. 248. est tractatus Franc. Phoebaei item de Cardinalatu.) Cod. 210. ad 220. Ioh. Columbini Fatteschi monachi cisterciensis collectio monumentorum non parvi pendenda, inter quae sunt, historia monasterii cisterciensis montis Amiatini in agro senensi, diplomata eiusdem monasterii, monumenta sublacensia, et monumenta farfensia. Huius perdocti monachi nonnisi historia ducum Spoletinorum extare videtur. Cod. 222. Chronicon monasterii cisterciensis dicti Septimi, quia positi septimo ab urbe Florentia lapide. De hoc monasterio legesis Iongelinum de abbatiis cisterc. lib. VII. Nos quoque eius meminimus in Spicil. T. I. p. 509. Cod. 250. Iosephi Rocci Vulpii (cuius extat celebre opus *Latium*

vetus) apologia catholica pro pientissimis sanctae rom. ecclesiae ritibus adversus Midletonum, ad Card. Besutium. Cod. 246. et 251. Theodori Amidenii elogia summorum Pontificum et Cardinalium suo aevo defunctorum. Initium a Card. Ferdinando Mediceo, finis in Card. Hieronymo Verospio, qui obiit anno 1652. Immo in cod. 246. idem opus producitur usque ad Card. Cuevam, qui obiit an. 1655. Cod. 382. Vitae Innocentii XII, et aliquot Cardinalium saeculi XVII. Cod. 412. Vitae illustrium ·XL· sanctitate virorum, quorum plerique Fratres minores etrusci, lingua vulgari satis pura. Cod. 449. Card. Besutii liber de officiis Pontificis maximi ad Benedictum XIV. Imitatus est Besutius S. Bernardi argumentum ad Eugenium PP. Ceterum nonnisi pars prior operis in codice est. Ex superius denique scriptis vides aliquantum variata quae diximus in praef. p. X, ubi tabulas aereas possessionum Casinensium describere hoc loco cogitabamus, quod propositum postea mutavimus.

DE CODICIBUS ALIQUOT VALLICELLIANIS.

De codicibus bibliothecae rom. Vallicellianae cur nihil propemodum Montfauconius in bibliotheca MSS. T. I. p. 170. dixerit, causam non divino. Attamen haec manuscriptorum collectio inter urbanas valde nobilis est, sive latinorum sive etiam graecorum, et tum numero tum etiam multo magis materiae utilitate. Certe ad latinam hagiologiam quod attinet, vix parem copiam, excepta vaticana, alibi in Urbe invenies. Atque hinc videlicet Baronii martyrologio et annalibus lux plurima adcrevit. Vallicellianos ego codices non satis quidem, sed tamen non sine fructu haud semel inspexi, ut ex meis editionibus cognoscere licet. Inter alia multa, haec a me ibi observata fuerunt. 1. Himerii sophistae codex ex vaticano 997. exscriptus, unde plena Wernsdorfii editio manavit. Quia vero vaticanus codex Romae iam non extat, et Brixiam inter quirinianos, nescio quo casu, translatus videtur, idcirco exemplar vallicellianum maiori in pretio habendum est. 2. Theodori lectoris historiae ecclesiasticae inediti libri duo, de quibus a me observatis Script. vet. T. X. p. 37. satis dixi. 3. Liber περὶ συμπαθειῶν et ἀντιπαθειῶν, in quo colloquuntur Κυδίων et

Τιμαρίων. 4. Asclepiodoti opusculum de re militari ex florent. codice sumptum, cuius ego partem dedi Spicil. T. IV. 5. Procli de arte graecanica ἱερατικῇ. 6. Cyrilli grammatici lexicon graecum. 7. Scripta varia quibus byzantini historici augeri videntur. 8. Methodius patriarcha ad Nazianzenum. 9. Epigrammatum graecorum collectio. 10. Inscriptionum item graecarum collectio. 11. Panegyricorum et huiusmodi laudationum graec. et lat. de S. Iohanne Baptista ingens acervus. Haud scio an Paciaudus hinc profecerit, dum suas de S. Ioh. Bapt. antiquitates christianas adornabat. 12. Bessarionis Cardinalis varia opuscula, inter quae ὅτι τοῖς τοῦ κυρίου ῥήμασι μάλιστα τελειοῦται καὶ ἱερουργεῖται τὸ τῆς ἱερᾶς εὐχαριστίας μυστήριον, quod opusculum latine quidem extat, sed graece adhuc latere creditur. 13. Lucae Holstenii lucubrationes aliquot et epistolae. 14. Leonis Allatii scripta autographa plurima; inter quae bibliotheca graeca et latina ab eo inchoata, a qua supersedit, Iohanni A. Fabricio contemporaneo suo fasces submittens. 15. Eiusdem Allatii multae epistolae, et catalogi codicum vatic. barberin. chisian. 16. Eiusdem tres prolixae diatribae ineditae de Philonibus, de Theodoris, et de Nicetis, quas ego et legi et exscribere olim coepi, atque in libris meis non semel memoravi. 17. Denique ab eodem Allatio collecta opuscula medii aevi permulta, praesertim graeca, quorum accuratam notitiam nunc tradere nequeo. Scripta Allatii testamento obvenerunt bibliothecae vallicellianae, cum aliis multis eruditi graeci Vernatiae, vaticani olim scriptoris. 18. In latinis codicibus multa bona vidi, sed duo tantummodo nominatim appellabo, nempe 19. Claudii taurinensis catenam ad Matthaeum in codice qui synchronus auctori est. 20. Heremperti chronicon Langobardorum Beneventi, liber non mediocris in codice admodum prisco, qui ex antiquiore exscriptus fuit in urbe Stabiis. Porro conferendum est opus cum eius epitome edita a Peregrino, Caracciolo, et Pratillo; fortasse enim longe plura continet codex. 21. Inter vetustissimos codices latinos, appellabo S. Augustinum in psalmos, saec. sexti; eiusdem alia scripta in codice saeculi ferme septimi; Iustum orgelitanum in Canticum Salomonis, Sacramentarium quoddam; denique Bibliorum sacrorum codicem, quem manu Alcuini scriptum putant.

DE NONNULLIS CODICIBUS

BIBLIOTHECAE AMBROSIANAE MEDIOLANENSIS, ET PRIMUM DE PALIMPSESTIS.

Codices rescripti seu palimpsesti in ambrosiana bibliotheca a me observati fuerunt circiter octoginta, quorum decem praestantissimos edendos curavi; reliquos etsi mihi singillatim adnotavi, ipsorumque argumentum plerumque non ignoro, nihilominus missos feci, partim quia tempus exscribendo vulgandoque defuit, partim vero quia materiam editam continebant, vel levidenses interdum futilesque erant, vel ita denique deleti, aut abrasi, aut secunda scriptione obruti, ut nihil inde sanum aut utile posset exsculpi. Hi vero a me editi sunt.

In cubiculi ordine superiore. Primus palimpsestus notatus litteris G. 82. in supposita scriptura habet Plautum cum fragmentis antea ineditis. Item Ulphilae gothi partem interpretationis Esdrae ac Nehemiae. Nam Ulphilae partes evangelicas inveni in cod. I. 61. b.

Secundus G. 147. Latebant in eo Fronto, Symmachus, Ciceronis vetus interpres cum partibus ineditis ipsius Ciceronis, Arrianorum tractatus, et gothici in evangelium S. Iohannis commentarii fragmentum.

Tertius I. 61. S. Matthaei fragmentum ex gothica Ulphilae interpretatione.

Quartus L. 99. Fragmenta mathematici graeci, cuius specimen edidi.

Quintus M. 12. Liturgiae romanae fragmenta antiquissima.

Sextus O. 136. Homiliae veteres priscis litteris.

Septimus R. 57. Ciceronis trium orationum antea ineditarum fragmenta.

Octavus S. 36. Ulphilae interpretatio gothica epistolarum divi Pauli.

Nonus S. 45. Eadem Ulphilae interpretatio, alia manu descripta, cum varietatibus. Ulphilam vix imprimi coeptum, studio ac labore suo post meum Mediolano discessum prosecutus est atque absolvit immortali sua cum laude amicus meus Comes Carolus Castillionaeus.

In parte cubiculi inferiore decimus palimpsestus C. 73. Commentarius arrianus in S. Lucam.

Partem itaque octavam tantummodo palimpsestorum ambrosianorum edidi; quam etsi praestantissimam puto, attamen et alii remanent non contemnendi, qui iuvenilem fortasse alcuius eruditi industriam acuent.

Praeter palimpsestos, quorum omnium vetustissima et grandis scriptura est, permulti alii sunt in ea bibliotheca codices sive latini sive graeci sive etiam orientales, qui palaeographiae laude praecellunt. Namque a sexto Christi saeculo usque ad decimum in iis pluteis abundant codices; quae res iustis codicum aestimatoribus mira videbitur; ita ut nullus fere sit auctor vel sacrae vel profanae litteraturae, quem horum codicum ope exornare ac perpolire non liceat. Epistolarum quoque graece, latine, italiceque scriptarum maximus numerus ibi est, omnigena eruditione plenarum. His accedunt epigraphici codices, qui aeque permulti sunt. Poëtarum vero latinorum, italicorum, atque etiam ut dicimus provincialium, et quidem optimae saepe frugis et priscam elegantiam aemulantium, copia redundat. Nam grammaticos, liturgicos, synodicos, medicos, chronographos, musicos, mathematicos, tacticos, iuris utriusque scriptores, artis quoque pictoriae auctores, diplomatum demum varia volumina, brevi descriptione comprehendere nequeo. Ciceronis ambrosianos codices omnes in mea novorum eiusdem fragmentorum editione iamdiu percensui; Dionysii quoque halic., Eusebii caesariensis, ac Virgilii etc. codices ambrosianos oblata occasione enumeravi. Denique pictos omnes in Homeri praefatione descripsi. Nunc age ut eruditorum studia incendam, atque ad edenda quae digna sunt scripta permoveam, alios aliquot bibliothecae famosae codices insigniores atque uberioris utilitatis recensebo; etsi ut absens, in nonnullis quandoque haesitem atque subdubitem. Et quoniam duo codicum ordines ibi sunt, inferiorem ordinem denotabo littera a, superiorem littera b.

S. Athanasii commentarius graecus in psalmos, diversus ab illis duobus a Montfauconio et ab Antonellio editis B. 134. b. Item eiusdem S. Athanasii commentarius arabicus in psalmos, cum interpretatione latina cuiusdam Butii. Textus

arabicus est in codd. N. 348-351. b. De utroque scripto iudicabunt eruditi.

Barbarorum et Karolingiorum leges in codicibus saeculi ferme noni. O. 53. et 55. b.

Bedae de temporibus opus, notis tironianis scriptum. Codex priscus, ad ampliandam eius scripturae notitiam idoneus. Sub Beda latent in palimpsesto liturgica fragmenta a me edita. M. 12. b.

S. Caroli Borromaei et Federici Card. bibliothecae fundatoris scripta plurima sunt in his pluteis, digna certe quae a diligente curiosoque homine recenseantur.

Catalogus illorum codicum bobiensis monasterii, qui in bibliothecam ambrosianam transierunt. Codex ab eruditis notandus ob bobiensium manuscriptorum famam atque praestantiam. R. 117. b. vel proxime.

Catena praeclara graecorum patrum in Isaiam. G. 79. b. Item in epistolam ad Hebraeos E. 63. a.

Chumni Nathanaëlis graeci scripta multa inedita, nempe orationes varii generis, epistolae, et testamentum. C. 71. a.

Codex alaricianus cum novellis, ob suam aetatem venenerandus, saeculi fortasse octavi. C. 276. a.

Commentarii in Platonem et Aristotelem Alexandri, Asclepii, Hermiae, Herophili, Olympiodori, Pselli, Procli, Simplicii, Stephani in multis codicibus gr.

Constantini porphyrogeniti longissima epistola, seu tractatus, adversus monachum palatinum, qui astronomiam ut impiam traduxerat. N. 284. b. gr.

Cosmae indicopleustae metaphrasis poëtica psalmorum gr. M. 15. b.

Cyrilli (non patriarchae alex. ut male in hoc cod., sed grammatici, ut Romae in alio codice legi) lexicon graecum amplum. B. 46. b.

Dialogus longissimus inter animam et carnem. Cod. vetus gr. B. 6. b.

Epistolae graecae Georgii Lecapeni, Maximi Planudae, Michaëlis Pselli, Theodori Gazae, in pluribus codicibus. Item Lecapeni et Planudae artes grammaticae. Latinae vero epistolae vel italicae Ant. Augustini, Castelvetrii, Caroli Gual-

terutii, Gabr. Faërni, Hannib. Cari, Iacobi Corbinelli, Iac. Sadoleti, Nic. Ormaneti, Pantagathi, Panvinii, Petri Bembi, Petri et Laurentii de Medicis, P. Victorii, Torquati Taxii, Vinc. Pinellii, aliorumque, Pontificum denique et Imperatorum, item sunt in codd. variis.

Grammatica lat. prisca bobiensis H. 15. b; et praesertim L. 22. b. copiosior alia et curiosa in cod. saeculi X.

Historiae ecclesiasticae graecae liber tertius anonymo auctore, qui alicubi profitetur se eam collegisse ex historicis scriptis Eusebii, Rufini, et Iohannis cuiusdam. Continet potissimum res a Constantino magno gestas, atque acta conciliorum nicaeni primi, ephesini, constantinopolitani generalis sexti, et nicaeni secundi. Continet complures etiam Constantini praedicti litteras, nec non eiusdem Augusti προσδοχὴν περὶ τῆς αἰσχίστης τελευτῆς Ἀρείου. Utrum vero auctor operis sit orthodoxus an secus, non memini, sed illud primum existimo. Equidem nihil aeque doleo quam me, dum Mediolani versarer, vel totam hanc historiam non exscripsisse, vel saltem excerpta fecisse. M. 88. b.

Inscriptionum veterum permulti sunt ambrosiani codices.

Iohannis Tzetzae commentarius ingens, in codice maximo bombycino, minutis litteris, ad Aristophanis comoedias. Huius etiam insignis operis me scriptionem distulisse, donec tempus voluntati defuit, valde paenitet. G. 222. a. Id videlicet philologi apprime appetent.

Iohannis Philoponi de usu astrolabii, cum tabulis astronomicis gr. H. 57. b. I. 112. b.

Iohannis a S. Miniato interpretatio italica elegans operis petrarchaei de remediis utriusque fortunae, opus fortasse incognitum. A. 138. a.

Iulii Pollucis physiologicon in hexaemeronem, diversum a physiologico Glycae. Ex hoc eodem codice chronicon Pollucis Bianconius extulit, sed physiologico mentem non intendit. Alii vero hoc physiologicon temere cum chronico ex incerta fama confuderunt. D. 34. b.

Leonis sapientis imp. orationes gr. F. 106. b.

Lexicon graecum poëticum cum auctorum interdum exemplis L. 108. b. Attamen nonnisi pars secunda a littera .μ. ad finem.

Lexica latina pervetusta. Et primum quidem C. 243. a. amplissimum cum vocabulis insolitis plurimis, et cum auctorum exemplis. Item alia lexica lat. B. 31. b. 36. b. C. 82. b. D. 8. b. H. 15. b. 68. b. L. 22. b. M. 79. b. O. 25. b. H. 133. a. I. 64. a. 191. a.

Linguae italicae purae et priscae permulti sunt codices in ambr. codd.

Mythographus qui in cod. E. 128. a. dicitur *Alexander*, in codice autem O. 109. b. dicitur *Albericus*. Puto igitur in priore codice mendose scriptum *Alexander* pro *Alberico*. Re autem vera idem est perdoctus mythographus tertius a me editus T. III. cl. AA. Quamobrem de Leontio, quem vidit olim Brassicanus, iam non cogito.

Nepualii opusculum graecum de antipathia et sympathia. R. 111. b. Hoc ipsum vidi etiam Romae in codicibus allatianis bibliothecae vallicellianae.

Nicandri Nucii corcyraei historia sui temporis gr. (Vixit auctor saec. XV.)

Nicephori Blemmidae commentarius in psalmos gr. F. 133. b. H. 60. b.

Nicolaus episcopus in Procli theologiam, gr. R. 125. b.

In Nicomachi arithmeticam Iohannis philoponi et Demetrii protocensoris commentarius I. 83. a.

Oribasii synopseos medicae ad filium libri novem gr. D. 13. b. Extant etiam in bibliotheca vaticana, et alibi.

Palaeologi Emmanuelis dialogi de fide christiana cum persa quodam, opus gr. spissum. L. 74. b.

Pappi alexandrini Collectionum mathematicarum ingens fragmentum libri secundi, deinde reliqui libri usque ad octavum integri gr. C. 266. a.

Pentateuchus samaritanus pervetus in ambr. codd. est.

Πέτρου τοῦ Βέμβου πρὸς Ἕνετας περὶ τοῦ βοηθεῖν τοῖς τῶν Ἑλλήνων λόγοις. N. 126. b. Videtur inedita haec prolixa oratio. Videsis Mazzuchellium T. II. part. II. p. 768. Quare ut ea divulgetur valde hortor.

Petri brugensis pictoris egregii tractatus de prospectiva C. 307. a. D. 200. a. Eiusdem vidi fasciculum epistolarum in codd. ambr. in quibus loquitur de suismet tabulis pictis,

et quidem de iis interdum quae in ambrosiana pinacotheca conservantur.

Petri laodiceni commentarius graecus in Iohannis evangelium D. 282. a. Idem ad quatuor evangelia in bibliotheca vaticana est.

Procopii historiarum codices praeclari, olim Vincentii Pinellii, de quorum incerto fato laborabat Fabricius, in ambrosiana bibliotheca sospites manent, collatione et studio apprime digni.

Polyglotta armeniaca, arabica, coptica, syriaca, aethiopica, actuum Apostolorum et epistolarum canonicarum. B. 20. a.

Pselli Michaëlis lexicon graecum ingens, cum auctorum exemplis M. 80. b. Eiusdem Pselli epistolae et alia M. 84. b. Eiusdem paraphrasis optima Iliadis L. 116. b. Eiusdem de universa rerum natura B. 85. b.

Scholia prisca in Aristidem, Euclidem, Hermogenem, Ptolemaeum, Tragicos, aliosque graecos praesertim poëtas; item scholia latina ad Capellam, Horatium, Iuvenalem, aliosque multos auctores, in ambr. codicibus abundant. Item scholia vetera ad Eutychii grammaticam in bobiensi B. 71. b.

Sigismundi de comitibus Fulginatibus historia latina ab anno 1478. ad 1506. viginti libris comprehensa A. 169. a.

Sisinnii grammatici dialogus graecus christiani hominis cum saraceno, in codice saeculi fortasse undecimi Q. 2. b.

Theonis smyrnaei *τῶν εἰς τὸ μαθηματικὸν χρησίμων* A. 176. a. Theonis quoque alexandrini *λογικὴ ἔφοδος εἰς τοὺς προχείρους κανόνας*. Hic in prohoemio alloquitur amicos Eulalium et Origenem. Constat sectionibus quatuor. G. 69. a.

Theodori Lascaris, filii Iohannis Ducae, orationes novem gr. C. 308. a.

Ursini Fulvii index eius manuscriptorum gr. et lat. I. 221. a. Item rerum antiquarum apud eum post obitum repertarum. H. 3. a.

Palaeographiae denique admirandae codices, praeter palimpsestos, quos supra recensui, hos tantummodo enumerare sufficiat.

D. 119. a. Epistolarum sancti Cypriani litteris quadratis pulcherrimis fragmenta.

C. 105. a. Iosephi de excidio hierosolymitano latine, litteris saeculi septimi in foliis aliquot.

C. 10. a. Hymni ecclesiastici lat. cum nonnullis psalmis et precibus, septimi item fere saeculi.

D. 268. a. bobiensis, saeculi circiter octavi, cuiusnam sit argumenti non memini.

B. 130. b. S. Gregorii PP. dialogi, saec. VII.

D. 23. b. Orosii historia, item saec. VII.

H. 78. b. S. Ambrosii in Lucam praedictae circiter aetatis.

I. 89. b. Vitae patrum, et S. Nili adhortationes, codex bobiensis oblatus a Dungalo saec. IX.

I. 101. b. lat. De hoc loquitur Muratorius antiq. medii aevi dissert. XLIII. col. 851.

M. 67. b. Synodus generalis sexta latine, codex bobiensis saeculi noni, quod patet ex versibus Agilulphi bobiensis eo saeculo abbatis, ut videre est apud Ughellium. Versus hi sunt de oblatione libri.

Obtulit ut maneat sacrum per tempora munus
Supplex ac humilis abba Agilulphus acris,
Christe tibi magnoque patrono nempe Columbae,
Quo miserante iugi floreat auxilio.
Divinis librum constat dogmatibus auctum,
Exserat hinc pectus quisque Deo militat.
Sedulo quem volvens Christum petat ore modesto,
Pavendis flammis eripiat famulum.

S. 33. b. Canonum et constitutionum ampla collectio lat. codex bobiensis, quem praedictus abbas scribi iussit.

In superiore cavaedii cubiculo E memini olim videre diversa Patrum scripta in codice adeo vetusto, ut symmachianam editionis meae scripturam imitaretur. Inerant insuper folia quatuor evangelii *secundum Lucanum* (ita cod. pro *Lucam*, ut et aliâs vidi.) quae adhuc antiquior scriptura est, persimilis nempe interpreti Ciceronis item a me edito. In eodem cubiculo sunt evangelia latina saec. VIII., de quibus Bugatus in comm. de S. Celso p. 96. seq. Ibidem collectio diplomatum mediolanensium a saeculo X. ad XIII, vel etiam a saec. VII. ad XV. Item collectio liturgicorum scriptorum a saec. X. ad. XV.

FINIS.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ
ΕΞΗΓΗΣΙΣ
ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΟΓΝΩΣΤΙΚΟΝ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ.

STEPHANI PHILOSOPHI
EXPOSITIO
IN PROGNOSTICUM HIPPOCRATIS.

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟΝ.

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ.

Τὰ εἰωθότα ἐπὶ ἑκάστου συγγράμματος προλέγεσθαι ὀκτὼ κεφάλαια προελάβομεν *, τὸν σκοπὸν, τὸ χρήσιμον, καὶ τὰ ἑξῆς· σκοπὸς τοίνυν Ἱπποκράτει περὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων διαλαβεῖν, οὐχὶ τῶν ἁπλῶς, ἀλλὰ τῶν μετὰ πυρετοῦ· εἰσὶ γὰρ ὀξέα νοσήματα καὶ ἄνευ πυρετοῦ, ὥσπερ ἀποπληξία, καὶ ἐπιληψία, καὶ σπασμὸς, καὶ τέτανος· τριττὴ δὲ ἡ σημείωσις· ἢ γὰρ τῶν παρῳχηκότων, ἢ τῶν ἐνεστώτων, ἢ τῶν μελλόντων· καὶ τῶν μὲν παρῳχηκότων ἡ σημείωσις, λέγεται ἀνάμνησις· ἡ δὲ τῶν ἐνεστώτων, λέγεται διάγνωσις· ἡ δὲ τῶν μελλόντων, λέγεται πρόγνωσις· ἁπλῶς γοῦν

* In margine codicis adnotatur ἴσως προσλαμβανόμενα. Ex initio autem apud Bandinium recitato B. Laur. gr. T. II. p. 525. lumen nullum affulget, quia is non recitat nisi usque ad vocabulum κεφάλαια.

περὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων τῶν μετὰ πυρετοῦ διαλέγεται, ἐπειδὴ ταῦτα ταράσσει τὴν φύσιν, καὶ τὴν τέχνην ἐφέλκεται· καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθὲς, δηλοῦσι τρία τινά· πρῶτον μὲν, τὸ ὀξὺ τῆς κινήσεως, καὶ ἡ σφοδρότης τῆς θερμασίας, ταράττει τὴν φύσιν, ἐπειδὴ πολλὰ περιττώματα γεννῶσι· καὶ τὸ τηνικαῦτα ἡ φύσις κατεπείγει τὸ τάχος καὶ τὴν πυκνότητα τῶν σφυγμῶν· εἶτα, καὶ τὴν ἀναπνοὴν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν συστολὴν, καὶ τὴν διαςολὴν, κατεπείγει ἡ φύσις· τὴν μὲν, διὰ τὸ ἐξάξαι τὰ λιγνυώδη περιττώματα· τὴν δὲ, διὰ τὸ εἰσάξαι καθαρὸν καὶ ψυχρὸν ἀέρα, πρὸς τὸ ἐμψύξαι τὸ ἔμφυτον θερμόν· ἀλλὰ καὶ ἡ τέχνη κατεπείγεται εἰς βοήθειαν τῆς φύσεως· δεύτερον δὲ διὰ τὸ συνεχὲς τῆς θερμασίας, ταράσσεται ἡ φύσις· καὶ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἀνακωχὴν, καταβάλλονται δυνάμεις αὐτῶν· καὶ ἐν πολλῷ ἀγῶνι καὶ ταραχῇ ἐστιν ἡ φύσις· ἀλλὰ καὶ ὁ τεχνίτης ταράττεται, διὰ τὸ μὴ εὑρίσκειν καιρὸν τοῦ δοῦναι τροφὴν, καὶ ἀνακομίσασθαι τὴν δύναμιν διὰ τὴν συνέχειαν τῆς θερμασίας· τρίτον δὲ, διὰ τὸν ξενισμὸν καὶ τὸ ἀλλότριον τῶν συμβαινόντων συμπτωμάτων, ταράττεται ἡ φύσις, καὶ τῇ τέχνῃ ἐφέλκεται.

Δεῖ γὰρ εἰδέναι, ὅτι τῶν ἐν τοῖς νοσήμασι θεωρουμένων συμπτωμάτων, τὰ μὲν οἰκεῖα εἰσὶ καὶ γνώριμα καὶ συνήθη, τὰ δὲ ξένα· καὶ οἰκεῖα μὲν καθάπερ ἐπὶ τῆς πλευρίτιδος, τὰ τέσσαρα ἐκεῖνα, ἡ βὴξ, ἡ δύσπνοια, ὁ ὀξὺς πυρετὸς, καὶ τὸ νυγματῶδες ἄλγημα· ξένα δή ἐστι συμπτώματα, ὥσπερ ἐπὶ τῆς πλευρίτιδος ἐὰν γένηται κῶμα, καὶ παραφροσύνη, καὶ αἵματος ἀναγωγὴ, καὶ λύγξ· πλευρῖτις δέ ἐςι φλεγμὸς τοῦ τὰς πλευρὰς ὑπεζωκότος ὑμένος· ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἔνδον εἶναι τὴν φλεγμονὴν, ἐκ τῶν τεσσάρων συμπτω-

μάτων διαγινώσκει ὁ ἰατρὸς τὴν πλευρῖτιν· τὰ οὖν ἴδια συμπτώματα, τὸ εἶδος δηλοῦσι τοῦ νοσήματος· καὶ τοῦτο διχῶς, ἢ γὰρ μέτρια εἰσὶν, ἢ ἀσύμμετρα· καὶ εἰ μὲν μέτρια ὦσιν, ὥσπερ ἐπὶ τῆς πλευρίτιδος μέτρια, ἐκτάραξις γαστρὸς· ᾧ τὸ ξένον ἐστὶ σύμπτωμα· ἐπειδὴ ἀλλαχοῦ ἐστὶν ἡ ὕλη, καὶ δηλοῖ εὔηθες τὸ νόσημα· εἰ δὲ ἄμετρα ὦσι τὰ συμπτώματα ἅπερ εἰρήκαμεν ἐπὶ τῆς πλευρίτιδος, τὸ κῶμα λέγω, καὶ ἡ παραφροσύνη, καὶ ἡ ἀναγωγὴ τοῦ αἵματος, καὶ ὁ σπασμὸς, κακόηθες δηλοῦσι τὸ νόσημα· καὶ τὰ τοιαῦτα οὖν συμπτώματα πάντως ταράττουσι τὴν φύσιν καὶ τὴν τέχνην ἐφέλκονται· ὡς οὖν ἐν συντόμῳ εἰπεῖν ὅτι σκοπὸς ἐστὶ τῷ Ἱπποκράτει σημείωσιν ἡμῖν παραδοῦναι τῶν ὀξέων νοσημάτων, ἐπειδὴ ταῦτα ταράσσουσι τὴν φύσιν καὶ τὴν τέχνην ἐφέλκονται, διὰ τοὺς τρεῖς τρόπους οὓς εἰρήκαμεν.

Εἰ δέ τις λέγοι ὅτι περὶ χρονίων νοσημάτων πλεῖον διαλέγεται, περὶ γὰρ ὑδέρου καὶ σπληνὸς κακωθέντος, καὶ περὶ ἐμπυημάτων διαλέγεται, ταῦτα δὲ χρόνιά εἰσι· πρὸς ὃ λέγομεν, ὅτι καὶ περὶ τούτων διαλεγόμενος, ἔτι πλείονα σπουδὴν ποιεῖται τῶν ὀξέων· οὐχ ὡς χρονίων γὰρ περὶ τούτων διαλέγεται, ἀλλ' ὡς ἐκ μεταπτώσεως ὀξέων νοσημάτων γεγονότα· τὸ δὲ χρήσιμον, διττόν ἐστιν· οὐ μόνον γὰρ χρησιμεύει τῷ ἀναγινώσκοντι, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον ἐστὶν, ἐπειδὴ τὸ παρὸν σύγγραμμα ἐπὶ τὴν ἀρίστην ὁδὸν ἡμᾶς παιδεῖον ἀπάγει, λέγω δὲ ἐπὶ τὴν θεραπευτικὴν κατὰ τὸ εἰρημένον· ὁ ἄριστα διαγνοὺς, ἄριστα καὶ θεραπεύει· καὶ ἰστέον ὅτι τὸ θεραπευτικὸν, εἰς τρία διαιρεῖται, εἰς προφυλακτικὸν, παρηγορικὸν, καὶ θεραπευτικόν· ἐπειδὴ καὶ τὰ παρὰ φύσιν τριττά εἰσιν, ἢ γὰρ νοσήματά εἰσιν, ἢ συμπτώματα, ἢ αἴτια· καὶ πρὸς μὲν τὰ αἴτια ἐνιστάμενοι, προ-

φυλακτικοὶ λεγόμεθα· πρὸς δὲ τὰ νοσήματα, θεραπευτικοί· πρὸς δὲ τὰ συμπτώματα, παρηγορικοί· ἐντεῦθεν καὶ ἡ σημείωσις τριττή ἐστι, προγνωστική, διαγνωστική, ἀναμνηστική· καὶ διὰ μὲν τῆς προγνώσεως, προφυλαττόμεθα θεραπευτικῶς· διὰ δὲ τῆς διαγνώσεως, τὰ νοσήματα θεραπεύομεν· διὰ δὲ τῆς ἀναμνήσεως, ἄπορος δοκεῖ εἶναι ὁ λόγος· ἡ προσηγορία τῶν συμπτωμάτων, τῶν ἐνεςώτων ἐςίν· ἡ δὲ ἀνάμνησις, τῶν παρῳχηκότων· οὐδὲν οὖν συντελεῖ ἡ ἀνάμνησις πρὸς θεραπείαν, ἀλλὰ πρὸς τὰ συμπτώματα ἡ διάγνωσις μᾶλλον ἁρμόζει, ἢ ὅτι καὶ ἡ πρόγνωσις πρὸς θεραπείαν, ἤτοι πρὸς παρηγορίαν· καὶ ἴσως ἀπορήσει τὶς, ὅτι οὐδὲν ἡμῖν ὠφελεῖ ἡ ἀνάμνησις· πρὸς ὃ λέγομεν, ὅτι οὐδὲν ἡμῖν χρησιμεύει πρὸς θεραπείαν, πλὴν οὐ πάντη ἐςὶν ἄχρηςος· ἀλλὰ συμβάλλεται ἡμῖν καὶ αὕτη· διὰ γὰρ τῆς ἀναμνήσεως, ἀναμιμνήσκομεν τὸν ἄῤῥωστον τὰ προγεγονότα, ἀπό τινος μηδὲν ἀκούσαντες, καὶ λέγομεν αὐτῷ τῷ ἀῤῥώςῳ ὡς ἐν ὑποθέσει, ὅτι ὑδροποσίᾳ ἐχρήσω, ἢ ἀδδηφαγίᾳ, ἢ ὀπωροφαγίᾳ· εἶτα ταῦτα τοῦ ἀῤῥώστου ἀναμιμνησκομένου, μεγαλαυχεῖ τὸν τεχνίτην, καὶ πειθήνιος γίνεται τῷ ἰατρῷ, λέγων· ὅτι οὗτος ἅπερ οὐκ εἶδεν οὐδὲ ἤκουσεν, ἀνέμνησέ με τῶν πραχθέντων παρ᾽ ἐμοῦ· καὶ τὸ τηνικαῦτα ῥᾷστα γενήσηται ἡ θεραπεία.

Ὅτι δὲ γνήσιόν ἐστι τὸ παρὸν σύγγραμμα τοῦ Ἱπποκράτους, πάντες ὁμοφώνησαν οἱ ἐξηγηταί· ὅτι ἐκείνου τοῦ Ἱπποκράτους ἐστὶ σύγγραμμα τὸ παρὸν, οὗ τίνος καὶ τὸ περὶ διαίτης ὀξέων, καὶ τὸ περὶ τόπων ἀέρων ὑδάτων· ἐκεῖνα γὰρ κυρίως γνήσιά εἰσι τοῦ Ἱπποκράτους· ποίου δὲ Ἱπποκράτους εἰσὶν, οὐκ ἴσμεν· τέσσαρες γὰρ Ἱπποκράτεις γεγόνασιν· ὁ Γνωσιδίκου, ὁ Ἡρακλείδα, ὁ Δράκοντος, καὶ

ὁ Θεσσαλός· πλὴν ὑπολαμβάνομεν ὅτι τοῦ Ἡρακλείδα εἰσὶν Ἱπποκράτους τὰ συγγράμματα ταῦτα· ἐπειδὴ τοῦτον λέγουσιν εὐδοκιμήσαντα ἐν τοῖς ἔργοις τῆς τέχνης.

Ἑτέρα προθεωρία.

Ἐπιγέγραπται δὲ προγνωστικὸν Ἱπποκράτους καὶ αποσημείωσις· καὶ μὴν τὴν σημείωσιν, εἰς τρία διείλομεν· εἰς πρόγνωσιν, εἰς διάγνωσιν, καὶ ἀνάμνησιν· πῶς οὖν τὴν ἐπιγραφὴν ἀπὸ ἑνὸς μέρους ἐποιήσατο; καὶ λέγομεν, ὅτι ἢ ὡς τιμιωτέρου, ἢ ὡς καθολικωτέρου· τιμιωτέρα γὰρ ἐςὶν ἡ πρόγνωσις, καὶ τῆς διαγνώσεως, καὶ τῆς ἀναμνήσεως· μόνου γὰρ θεοῦ ἐστὶ τὸ προγινώσκειν· κατὰ τοῦτο οὖν ἐοίκαμεν θεῷ, καὶ ἰσοθέους ἡμᾶς ἡγοῦνται, ἐκ τοῦ προγινώσκειν ἡμᾶς· ἡ γὰρ πρόγνωσις, θείας τινὸς καὶ ὑπερτέρας ἐστὶ δυνάμεως· πάλιν δὲ ὡς καθολικωτέραν τὴν πρόγνωσιν, ἀπ' αὐτῆς ἐποιήσατο τὴν ἐπιγραφήν· ἐν γὰρ τῇ προγνώσει, καὶ ἡ διάγνωσις, καὶ ἡ ἀνάμνησις συνέρχονται, ὡς μερικώτερα.

Ἡ δὲ τάξις τῆς ἀναγνώσεως· δεῖ ἐν τοῖς ἱπποκρατείοις συγγράμμασι πρότερον τὰ καθόλου ἀναγινώσκειν τῶν μερικῶν· διὸ δεῖ τοὺς ἀφορισμοὺς ἀναγινώσκειν πρότερον, ἐπειδὴ πάντων τῶν μερῶν τῆς ἰατρικῆς διαλαμβάνουσι, καὶ εἶθ' οὕτως ἐπὶ τὰ μερικὰ ἰέναι· ἀλλὰ ταῦτα διττά εἰσιν, ἢ γὰρ κατὰ φύσιν εἰσὶν, ἢ παρὰ φύσιν· καὶ δεῖ πρότερον τὰ κατὰ φύσιν· ταῦτα δὲ τὰ κατὰ φύσιν, τριττά εἰσιν· ἢ γὰρ πόῤῥω εἰσὶν, ἢ προσεχῆ, ἢ προσεχέστερα· καὶ δεῖ πρότερον τὰ ποῤῥωτάτω ἀναγινώσκειν· οἷον τὸ περὶ ἀνθρώπου φύσιν· ἐπειδὴ ἐκεῖσε περὶ στοιχείων διαλέγεται· εἶτα δὴ ἐπὶ τὰ προσεχῆ ἔρχεσθαι στοιχεῖα· διὸ δεῖ ἀναγινώσκειν τὰ περὶ παιδίου φύσιν, τὸ περὶ χυμῶν· ταῦτα γὰρ προσεχῆ εἰσὶ ςοιχεῖα· τὸ σπέρμα, καὶ τὸ καταμήνιον ἐξ οὗ τρέφεται τὸ

ἔμβρυον, καὶ οἱ χυμοί· εἶτα μετὰ ταῦτα δεῖ ἐπὶ τὰ προσεχέστερα ἔρχεσθαι· διὸ δεῖ μετὰ ταῦτα τὸ περὶ τροφῆς ἀναγινώσκειν, ταῦτα γὰρ προσεχέστερά εἰσι στοιχεῖα, λέγω δὴ αἱ τροφαί· εἶτα μετὰ τὰ κατὰ φύσιν, δεῖ μετιέναι ἐπὶ τὰ παρὰ φύσιν· ἀλλὰ τῶν παρὰ φύσιν, διττή ἐστιν ἡ διαφορά· ἢ γὰρ σποράδικά εἰσιν, ἢ κοινά· καὶ δεῖ πρῶτον τὰ σποραδικὰ ἀναγινώσκειν· καὶ σποραδικὰ μέν ἐστι, τὰ ἀλληνάλλως ἔχοντα περὶ τῶν παθῶν· ταῦτα γὰρ τὰ σποραδικὰ, διττά ἐστιν· ἢ γὰρ σημειωτικὰ ἀναγινώσκειν· διὸ δεῖ πρότερον τὸ παρὸν σύγγραμμα, ἀναγινώσκειν τοῦ περὶ διαίτης ὀξέων, καὶ τοῦ περὶ ἄρθρων, καὶ τοῦ περὶ ἀγμῶν· ἐπειδὴ ἐκεῖσε θεραπείας διδάσκει· καὶ μετὰ τὴν σημείωσιν, δεῖ τὰς θεραπείας ἀναγινώσκειν· καὶ ἐν τῇ θεραπείᾳ, τὰ ὁμοιομερῆ ἀναγινώσκειν τῶν ὀργανικῶν· διὸ δεῖ πρότερον τὸ περὶ διαίτης ὀξέων ἀναγινώσκειν, ἐπειδὴ ἐκεῖσε τὰ ὁμοιομερῆ θεραπεύει, καὶ εἶθ᾽ οὕτως ἐπὶ τὰ ὀργανικὰ δεῖ ἔρχεσθαι· διὸ δεῖ τὸ περὶ ἄρθρων καὶ ἀγμῶν ἀναγινώσκειν· τῶν δὲ κοινῶν, τὰ μὲν ἔνδημά ἐστι, τὰ δὲ ἐπίδημα, καὶ δεῖ πρῶτον τὰ ἔνδημα ἀναγινώσκειν· καὶ ἔνδημα μέν ἐστι τὰ ἐνυπάρχοντα, ἐπίδημα δὲ τὰ μὴ ὑπάρχοντα· διὸ δεῖ τὸ περὶ τόπων ἀέρων ὑδάτων ἀναγινώσκειν, ἅπέρ ἐστιν ἔνδημα· καὶ εἶθ᾽ οὕτως τὰ ἐπίδημα, τουτέστι τὰς ἐπιδημίας· καὶ τέλος πάντων, δεῖ τὰ γυναικεῖα ἀναγινώσκειν, διὰ τὸ περὶ γυναικείων παθῶν καὶ μόνων διαλέγεσθαι· ἄλλως τέ δὲ ὅτε καὶ περὶ ἑνὸς μορίου πεπονθότος διαλέγεται, ἤγουν περὶ πεπονθυίας μήτρας.

Ἡ δὲ εἰς τὰ μόρια διαίρεσις, εἰς τρία τμήματα διαιρεῖται κατὰ τὸν Γαληνόν· κατὰ τὸν Ἱπποκράτην οὐκ ἔστι τμῆμα· ἀλλ᾽ ὅσα θεωρήματα, τοσαῦτα καὶ τμήματα· ἀνά-

γεται τὸ παρὸν σύγγραμμα, ὑπὸ τὸ θεωρητικόν· τρόπῳ δὲ διδασκαλικῷ οὐ κέχρηται ὁ Ἱπποκράτης, ᾧ τίνι ὁ Γαληνὸς συνθετικῷ λόγῳ καὶ ἀναλυτικῷ ἐξ ὅρου διαλύσεως καὶ τοῖς τοιούτοις· ἀλλ᾽ ἑτέροις τρόποις τισὶ κέχρηται, ἀφοριστικῷ, ὑφηγηματικῷ, καὶ μικτῷ· καὶ ἀφοριςικὸς μέν ἐστιν ὁ πενόμενος ταῖς λέξεσι, πλουτῶν δὲ τοῖς ἐνθυμήμασιν· ὑφηγηματικὸς δέ ἐστιν, ὁ ἔχων προσδιορισμοὺς καὶ προθεωρήματα, καὶ ἐπιλογισμοὺς, καὶ παραβάσεις, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἐξομοιούμενος, καὶ ἐξ ἴσου ἔχων, καὶ ἐξισάζων τοῖς ἐνθυμήμασιν τὴν λέξιν· μικτὸς δέ ἐςιν, ὁ μήτε οὕτως ὡς ὁ ἀφοριςικὸς, μήτε ὡς ὁ ὑφηγηματικὸς, ἀλλὰ μέσος πως· ὁ δὲ ὑφηγηματικὸς, εἰς τρία διαιρεῖται· ἢ γὰρ ὑψηλός ἐςι καὶ ἐπηρμένος ὁ χαρακτὴρ, ὥσπερ τὸ περὶ τόπων ἀέρων ὑδάτων· ἢ ταπεινὸς καὶ χθαμαλὸς, ὥσπερ τὰ γυναικεῖα, περὶ γὰρ οὔρων ὑποχωρημάτων, καὶ τῶν τοιούτων ἐκεῖσε διαλέγεται· μέσος δὲ χαρακτήρ ἐστιν ὅνπερ ἐνταῦθα κέχρηται, οὔτε ὑψηλῷ καὶ ἐπηρμένῳ, οὔτε ταπεινῷ, ἀλλὰ μέσῳ χαρακτῆρι κέχρηται, ἐν οἷς σὺν θεῷ ἡ πρᾶξις.

τέλος τῆς προθεωρίας.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ.

Κείμενον.

Τὸν ἰητρὸν, δοκέει μοι ἄριστον εἶναι.

Ἑρμηνεία.

Ἄξιον ἀπορίας, ὅτι πῶς ὁ Ἱπποκράτης μὴ εἰωθὼς ἐν τοῖς οἰκείοις συγγράμμασι προοιμιάζεσθαι, νῦν προοιμίῳ κέχρηται· καὶ λέγομεν, ὅτι διὰ τοὺς μεθοδικοὺς τῷ προοιμίῳ ἠναγκάσθη χρήσασθαι, ἵνα ἀποδείξῃ ἀναγκαίαν τὴν πρόγνωσιν· ἐκεῖνοι γὰρ πάντη ἀνῄρουν τὴν πρόγνωσιν, λέγοντες μηδὲν ὅλως λυσιτελοῦσαν τῷ ἰατρῷ· ἔφασκον γὰρ ὅτι ἰατροῦ ἐπιστήμονός ἐστι τὸ τὴν ὑγείαν φυλάττειν, καὶ τὸ τὴν διαφθαρεῖσαν ὑγείαν ἀνακαλέσασθαι· τὸ δὲ προγινώσκειν, μάντεώς ἐςιν, ἢ προφητῶν τινῶν· ὁ οὖν Ἱπποκράτης θέλων ἐλέγξαι τοὺς μεθοδικοὺς, καὶ ἀναγκαίαν ἀποδεῖξαι τὴν πρόγνωσιν, τῷ προοιμίῳ ἐχρήσατο, ἐκ τριῶν συλλογιςικῶν ἀποδείξεων σκευάζων αὐτό· καὶ πρώτη ἐςὶν αὕτη· ὁ ἰατρὸς ἐξ ὧν προλέγει, πάντως γινώσκει τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου σώματος· ὁ δὲ γινώσκων τὴν φύσιν τοῦ ὑποκειμένου σώματος, εὐπειθεῖς ἀπεργάζεται τοὺς νοσοῦντας· ὁ εὐπειθεῖς τοὺς νοσοῦντας ποιῶν, εὐχερῶς καὶ ταχέως ἀπαλλάττει τὸν κάμνοντα τῆς νόσου· ὁ τοιοῦτος ἰατρὸς ἐξ ὧν προλέγει, εὐχερῶς καὶ ταχέως ἰᾶται τὸν κάμνοντα· δεύτερον συλλογισμὸν λέγει τοιοῦτον, ὅτι ὁ προγινώσκων ἰατρὸς προευτρεπίζεται, ὁ δὲ προπαρασκευαζόμενος οὐ ταράττεται, ὁ μὴ ταραττόμενος νικᾷ τὸν ἀγῶνα, ὁ νικῶν τὸν ἀγῶνα τοῦ ἰδίου σκοποῦ περιγίνεται, ὅς τις ἐςὶ, τῆς ἰάσεως· οὗτος γὰρ ὁ σκοπὸς τῷ ἰατρῷ ἴασις· καὶ γὰρ ὁ προγινώσκων τὰς παρὰ

φύσιν διαθέσεις τὰς μήπω μὲν γενομένας, μελλούσας δὲ ἔσεσθαι, ἐκκόπτει καὶ οὐκ ἐᾷ γενέσθαι· εἰ δὲ καὶ γένωνται, κἂν μὴ πάντως δυνήσηται αὐτὰς ἐκκόψαι, ἀλλ᾽ ὅμως τὸ σφοδρὸν καὶ τὸ μέγεθος αὐτῶν καθαίρει καὶ μετριάζει· οὕτως γοῦν πολλάκις προγινώσκοντες μέλλοντας παροξυσμοὺς εἰσβάλλειν μετὰ συγκοπῶν ἢ λιποθυμίας ἢ παραφορᾶς, παρέχοντες τροφὰς, ἢ βοηθήμασιν ἐπιτηδείοις παρεσχηκότες, ἢ πάντη οὐ συνεχωρήσαμεν γενέσθαι, ἢ καὶ ἐὰν ἐγένοντο, ὑφειμένως καὶ μετρίως ἐγένοντο· τρίτον δὲ συλλογισμὸν οὐκ ἔτι ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς τέχνης λαμβανόμενον, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ, ἀναίτιον αὐτόν τε καὶ τὴν τέχνην διατηρεῖν· φησὶ γὰρ ὅτι προγινώσκων ὁ ἰατρὸς, προλέγει τοὺς σωθησομένους καὶ τεθνηξομένους· ὁ οὕτως προλέγων τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι ἰατρὸς, ἀναίτιον ἑαυτὸν καὶ τὴν τέχνην καθίστησιν· ἐὰν γὰρ προγνῷ ὁ ἰατρὸς, ὅτι περιεστηκός ἐστι τὸ νόσημα, πάντα τὰ δέοντα διαπράττεται, καὶ κέχρηται ταχὺ καὶ φλεβοτομίᾳ καὶ καθάρσει καὶ ἑτέροις πλείστοις βοηθήμασιν· εἰ δὲ προγνῷ ὅτι ὀλέθριόν ἐστι τὸ νόσημα, οὐδ᾽ ὅλως ἐγχειρεῖ νοσοῦντι, παρατηρούμενος τὸ φάσκον ῥητὸν, ὅτι τοῖς ὑπὸ τῶν νούσων κεκρατημένοις οὐ δεῖ ἐγχειρεῖν· καὶ τὸ, φύσεως ἀντιπραττούσης πάντα κενεά· καὶ λοιπὸν οὐκ ἐφάπτεται, ἵνα μὴ διόλως οἱ λοιδορεῖν σπεύδοντες τῶν ἰδιωτῶν εἰς τὸ γινόμενον μέμψιν ἐπιθήσωσιν, ὅτι τυχὸν εἰ μὴ ἐφλεβοτομήθη, οὐκ ἂν ἀπέθνησκεν· φησὶν ὁ Γαληνὸς, ὅτι ἀσαφῶς πέφρασται τὸ ῥητὸν, ἀλλὰ διὰ τὸ σαφὲς, δεῖ ἡμᾶς ἐν ὑπερβατῷ οὕτως ἀναγνῶναι· δοκεῖ μοι ἄριστον εἶναι πρόνοιαν ἐπιτηδεύειν τὸν ἰατρόν· φαμὲν οὖν, ὅτι τὸ δοκεῖ, κατὰ δύο σημαινομένων φέρεται, πρῶτον μὲν κατὰ τοῦ ἐνδοιαστικοῦ, ὥσπερ ἂν εἴπομεν, δοκῶ τάδε βουλεύεσθαι ὑμᾶς· φέρεται δὲ

καὶ κατὰ ἄλλου σημαινόμενον, ὅτ᾽ ἂν μὴ ᾖ ἐνδοιαστικὸν· οἷον ὡς ἂν εἴπομεν, ὅτι δοκεῖ τῷ θεῷ τόδε τὶ ποιῆσαι, δοκεῖ τῷ βασιλεῖ· καὶ τηνικαῦτα οὐ κατὰ τοῦ ἐνδοιαστικοῦ αὐτὸ λαμβάνομεν, ἀλλ᾽ ὅτι δόγμα πεποίηται, καὶ πάντως τοῦτο γενήσεται ὃ ἔδοξεν αὐτῷ· οὕτως οὖν καὶ ἐνταῦθα Ἱπποκράτης τὸ δοκεῖ ἐξέλαβεν, ἀντὶ τοῦ δόγμα τιθέναι.

« Τὸν ἰητρὸν δοκέει μοι ἄριστον εἶναι. »

Ἰστέον ὅτι τὸ δοκεῖ, διάφορον ἔχει τὴν σημασίαν· σημαίνει γὰρ τὸν διςαγμὸν, ἢ ἀξίωμα, ἢ μέτριον ἦθος· καὶ διστατικῶς μὲν ὅτι ἡ ψυχὴ ἀθάνατος, κατὰ γὰρ τοὺς ἔξω ἀμφιβάλλεται· ἀξιωματικῶς δὲ ὡς ἡνίκα ὑπὸ ἄλλου ἐρωτώμενος, ὁ ἄνθρωπος ζῶον ἐςὶν; ἀποκρίνομαι λέγων, οὕτως μοι δοκεῖ· μέτριον δὲ ἦθος, καθάπερ οἱ φιλόσοφοι ποιοῦσιν ἐν τοῖς πράγμασιν ἐπὶ τῶν ἀληθῶν πραγμάτων ἀποκρίνονται καὶ λέγουσιν, ὅτι οὕτως μοι δοκεῖ, καί τοι γινώσκοντες ὅτι ἀληθῶς οὕτως ἔχει· ὁ οὖν Ἱπποκράτης ἀξιωματικῶς ἐχρήσατο τὸ δοκεῖ μοι, ἢ ὡς διὰ μέτριον ἦθος.

« Ἄλλη ἐξήγησις ἀνωνύμου τινὸς ἐξηγητοῦ, σαφοῦς καὶ συντόμου καὶ θαυμαστοῦ. »

Καθ᾽ ὑπερβατὸν οὕτως ἀναγνωςέον, δοκέει μοι τὸν ἄριςον ἰατρὸν πρόνοιαν ἐπιτηδεύειν· δοκέει μοι τινὲς ἐξηγήσαντο, φησὶ γὰρ ὅτι Ἱπποκράτης οὐκ ἐτόλμησεν οὕτως ἁπλῶς ἀποφήνασθαι, διὰ τὸ μὴ παντελῶς θαῤῥεῖν· μετριάζων οὖν ἔφη δοκέει μοι, ἀντὶ τοῦ νομίζω· οὐκ ἔστι δὲ ὡς ἐκεῖνοι ἐνόμισαν· ἀλλὰ δοκέει μοι ἀντὶ τοῦ, δόγμα πεποίημαι, καὶ δόγμα ἔχω τὸ τὸν ἰατρὸν τὸν ἄριςον πρόνοιαν ἐπιτηδεύειν.

« Πρόνοιαν ἐπιτηδεύειν. »

Ἰστέον ὅτι ἡ πρόνοια τετραχῶς· δηλοῖ γὰρ τὴν φροντίδα, καὶ τὴν προαίρεσιν, καὶ τὴν κηδεμονικὴν τοῦ παν-

τὸς δύναμιν, καὶ τὴν πρόγνωσιν· καὶ ἐπὶ μὲν τῆς φροντίδος, ἱστορεῖ ὁ Εὐριπίδης τὴν Πολυξένην φονευομένην ὑπὸ τοῦ Πύῤῥου, ὅτι ἡ δὲ καὶ πίπτουσα, ὅμως πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν, καὶ κρύπτειν ἅπερ δεῖ κρύπτεσθαι ὄμματα ἀῤῥένων· ἐπὶ δὲ τῆς προαιρέσεως, δηλοῖ τὸ παρὰ τῷ Σόλωνι τῷ νομοθέτῃ εἰρημένον, ὅτι δικάζειν δεῖ τὴν βουλὴν τὴν ἐν Ἀρείῳ πάγῳ φόνου καὶ τραύματος ἐκ προνοίας, τουτέστιν ὅτι οἱ κατὰ προαίρεσιν φονεῖς ἐν τῷ Ἀρείῳ πάγῳ εἶχον τὸ δικαστήριον· ὡς ἂν τῶν ἄλλων ἐγκλημάτων ἐν ἄλλοις τόποις ἐχόντων· ἐπὶ δὲ τῆς τοῦ παντὸς κηδεμονίας, ὡς ὅταν λέγωμεν ὅτι ὁ θεὸς προνοεῖται τοῦ τῇδε κόσμου· ἐπὶ δὲ τῆς προγνώσεως, αὐτὴ ἡ λέξις δηλοῖ, ὅτι πρόνοια εἴρηται ἐκ τοῦ προνοεῖν τὸν νοῦν, καὶ ἐκ τοῦ προλαμβάνειν τὸν νοῦν· ὁ οὖν Ἱπποκράτης τὴν πρόνοιαν κατὰ τῆς προγνώσεως ἔθηκεν, ὡς ἰατρός· τὸ δὲ τῆς προνοίας ὄνομα ἄλλοι ἄλλως ἐξηγήσαντο· οἱ μὲν εἰρήκασιν πρόνοιαν αὐτὸ λέγειν τὴν φροντίδα· οἱ δὲ τὴν προπαρασκευὴν, καὶ γὰρ πρόνοια καλεῖται ἡ φροντίς· ὅθεν λέγομεν ἐν τῇ κοινῇ συνηθείᾳ, ὅτι ὁ δεῖνα τοῦδε προενοήσατο, ἀντὶ τοῦ φροντίζει· ἔχομεν δὲ τοῦτο καὶ παρὰ Εὐριπίδῃ τὸ ὄνομα εἰρημένον, βούλεται γὰρ σημᾶναι τὴν φροντίδα Πολυξένης· ἐν τῇ Ἑκάβῃ ἔφησε, ἡ δὲ καὶ θνήσκουσα πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν· λέγεται δὲ πρόνοια καὶ ἄλλως· οὕτως γὰρ λέγομεν πρόνοιαν τοῦ παντὸς, διαιροῦντες ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου καὶ τῆς τύχης· ἀντίκειται γὰρ τῷ τῆς προνοίας ὀνόματι, τὸ τῆς τύχης· λέγεται δὲ πρόνοια, καὶ ἡ πρόγνωσις, ὡς ἡ ἐτυμολογία τοῦ ὀνόματος δείκνυσι· πρόνοια γὰρ τὸ πρῶτον ἐν νῷ ἔχειν, ἤτοι γε τὸ ἐννοῆσαι πρὶν παρὰ ἄλλου ἀκοῦσαι· ἐνταῦθα οὖν ὁ Ἱπποκράτης πρόνοιαν καλεῖ,

οὐ τὴν προπαρασκευὴν, ἀλλὰ τὴν πρόγνωσιν· τὸ δὲ τῆς προγνώσεως ὄνομα, λαμβάνεται παρ' αὐτοῦ κατὰ τῶν τριῶν χρόνων, παρεόντος τὲ, καὶ μέλλοντος, καὶ προγεγονότος.

« Προγινώσκων γὰρ καὶ προλέγων παρὰ τοῖσι νοσέουσιν. »

Ἰστέον ὅτι διαφέρουσι πρόγνωσις, καὶ πρόῤῥησις· ὅτι ἡ μὲν πρόγνωσις, κατὰ ἐνδιάθετον λόγον γίνεται· ἡ δὲ πρόῤῥησις, κατὰ τὸν προφορικὸν· καὶ ἔστι προηγουμένη ἡ πρόγνωσις, ἐφεπομένη δὲ ἡ πρόῤῥησις· ἐντεῦθεν ἄρχεται τοῦ συλλογισμοῦ, ὃς δέ ἐστιν οὕτως· ὁ ἄριστα προγινώσκων, οἶδε τῶν νόσων τὰς φύσεις· ὁ εἰδὼς τῶν νοσημάτων τὰς φύσεις, προλέγει τοῖς κάμνουσιν· ὁ προλέγων τοῖς κάμνουσιν ἕξει πειθηνίους τοὺς κάμνοντας· καὶ οὕτως μὲν ὁ συλλογισμὸς οὗτος δεδόσθω, ἀπὸ καθόλου καταφατικῆς τῆς μείζονος, καὶ καθόλου καταφατικῆς τῆς ἐλάττονος, καθόλου καταφατικὸν συνάγων συμπέρασμα· εἰδέναι δεῖ ὅτι ἄλλο ἐςὶ προγινώσκειν, καὶ ἄλλο προλέγειν· καλῶς οὖν ὁ Ἱπποκράτης μὴ δὲ τοῦτο παραλιπὼν, ἀλλὰ προτάξας τὰ ὀνόματα ὥσπερ ἔχει τὰ πράγματα· τὸ μὲν γὰρ προγινώσκειν, αὐτὴν τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς σημαίνει· τὸ δὲ προλέγειν, τὴν προφορὰν αὐτὴν τῶν λεγομένων, ἣν ποιούμεθα ἀλλήλοις, ἀνακοινούμενοι τὰ πράγματα.

Ἑτέρα ἐξήγησις.

Ἡρόφιλος ἐξηγήσατο ἄλλο εἶναι πρόγνωσιν, καὶ ἄλλο πρόῤῥησιν· καὶ πρόγνωσιν μέν φησιν ὅτ' ἂν προγνῶ, μὴ εἴπω δέ τινι· πρόῤῥησις δέ ἐστιν ὅτ' ἂν προεγνωκὼς, εἴπω τὸ προεγνωσμένον· καὶ παρὰ μὲν Ἡροφίλῳ ἐξήγησις καταγέλαστος οὖσα. Ἰστέον τοίνυν ὅτι πρόγνωσις καὶ πρόῤῥησις, οὐδὲν διαφέρει· πλὴν κατὰ τὴν ἕξιν τοῦ ἰατροῦ, καὶ τοῦ νοσοῦντος, προγινώσκειν μὲν ἐκεῖνα λέγεται ἅ τινα τῷ κάμ-

νοῦντι ἐστὶν ἀγνώριστα, οἷον ἐστὶ τὸ λεγόμενον, οἷον εἰσελθόντες πρὸς ἄῤῥωστον, εὕρωμεν αὐτὸν ὀδυνώμενον τὴν πλευρὰν, καὶ ἔχοντα τὰ πολυθρύλλητα ἐκεῖνα τέσσαρα σημεῖα, βῆχα, πυρετὸν ὀξὺν, δύσπνοιαν, καὶ νυγματῶδες ἄλγημα· αὐτὸς μὲν οὖν ἐπιδείκνυσι τὴν πλευρὰν, ἡμεῖς δὲ λέγομεν, ὡς οὐκ ὀστέον ἐστὶ τὸ πεπονθὸς, οὐ μῦς ἀλλ᾽ ὁ ὑπεζωκὸς τὰς πλευρὰς ὑμὴν· καὶ τοῦτο λέγεται πρόγνωσις· πρόῤῥησις δέ ἐστι ὅταν τὸ ἐγνωσμένον τῷ νοσοῦντι εἴπωμεν· ὅτι καὶ βήξ ἐστι, καὶ πυρετὸς, καὶ δύσπνοια, καὶ νυγματῶδες ἄλγημα· καὶ οὕτως λέγομεν πρόῤῥησιν καὶ πρόγνωσιν διαφέρειν, ὅτι ἡ μὲν πρόγνωσις, ὡς πρὸς τὸν ἰατρὸν λέγεται· ἡ δὲ πρόῤῥησις, ὡς πρὸς τὸν νοσοῦντα, ὅταν τὰ ἐγνωσμένα αὐτῷ προείπῃ.

« Παρὰ τοῖσι νοσέουσι. »

Δεῖ φησὶν αὐτοῖς τοῖς νοσοῦσι προλέγειν· εἰ γὰρ τοῖς παροῦσιν εἴποις, καὶ ὑπ᾽ αὐτῶν μάθοι ὁ κάμνων, νομίζει αὐτοὺς ψεύδεσθαι· ἀλλὰ δεῖ αὐτῷ τῷ νοσοῦντι προλέγειν, ὅπως αὐτὸς πιστεύσοι τῷ ἰατρῷ.

« Τά τε παρεόντα, καὶ τὰ προγεγονότα,
καὶ τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι. »

Ἐντεῦθεν ἄρχεται ὁ πρῶτος συλλογισμὸς, ὅν τινα ἐλέγομεν ἀπὸ τῶν τριῶν χρόνων τὴν πρότασιν ἔχειν· ἰστέον δὲ ὅτι ἐλέγετο ἐν τοῖς προλεγομένοις, ὅτι ὡς γενικωτέρῳ ἐχρήσατο τῇ τοῦ προγνωστικοῦ ἐπιγραφῇ, φερομένου καὶ κατὰ διαγνώσεως καὶ ἀναμνήσεως· καὶ ὅτι καὶ ἡ διάγνωσις ὑπὸ τὴν πρόγνωσιν ἀνάγεται· καὶ πάντων ῥίζα καὶ ἀρχὴ εἰσὶ τὰ ἐνιστάμενα, καὶ τῶν φθασάντων, καὶ τῶν μελλόντων· εἰ μὴ γάρ ἐστι τὸ ἐνεστὸς ὃ νῦν διαγινώσκω, οὐ δύναμαι εἰπεῖν τὰ φθάσαντα, ἢ τὰ μέλλοντα· καὶ ὅτι προφερὲς πάν-

των ἡ διάγνωσις, ἐδήλωσε διὰ τούτων εἰρηκὼς καὶ ἀπαριθμησάμενος πρώτην τὴν διάγνωσιν· ἡ γὰρ διάγνωσις, ἐπὶ τῶν ἐνεστώτων λέγεται· φησὶν οὖν τὰ παρεόντα, καὶ τὰ φθάσαντα, καὶ τὰ μέλλοντα· ἀποροῦσι δὲ διὰ τί πρότερον τῶν παρεόντων ἐμνήσθη, εἴγε πρότερον περὶ γνώσεως διέθετο διαλεχθῆναι; καὶ λέγομεν ὅτι πᾶσα σημείωσις τῷ ἰατρῷ, ἀπὸ τῶν παρόντων ἤτοι ἐνεστώτων ἀποδείκνυται· καὶ γὰρ καὶ τὴν ἀνάμνησιν, ἀπὸ τῶν παρεόντων ἤτοι ἐνεςώτων ποιούμεθα· ἐπεί τοι παρῆλθον ἐκεῖνα· ἀλλὰ λέγων τῷ ἀρρώστῳ ἀπὸ ὑδροποσίας, ἢ ὀπωροφαγίας, ἢ ἀδδηφαγίας, καὶ ἀπεψίας, καὶ ἰδοὺ ἀναμιμνήσκω ἀπὸ τῶν παρεόντων τὸν ἄῤῥωςον, ὅτι τοῦτο νόσημα, ἢ ὅτι αὕτη ἡ ψυχρὰ καὶ φλεγματικὴ ὕλη ἀπὸ τούτων ἠθροίσθη· καὶ ἰδοὺ ἀπὸ τῶν παρεόντων καὶ τῶν ἐνεστώτων τὰ παρελθόντα ἐνοήσαμεν· ἀλλὰ καὶ τὰ ἐσόμενα ἀπὸ τῶν παρόντων διαγινώσκομεν· ὥσπερ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ μικροσφηξίας καὶ συνεύσεως τῶν τοιούτων· ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκμὴν ἀπὸ τῆς ἕξεως σημειούμεθα· καὶ πάλιν θεωροῦντες ἐν τῇ τετάρτῃ ἀμυδρᾶς πέψεως σημεῖα ἐν τοῖς οὔροις ἢ τοῖς ὑποχωρήμασι, προγινώσκομεν καὶ λέγομεν, ὅτι τῇ ἑβδόμῃ ἔχει κριθῆναι τὸ νόσημα· καὶ ἰδοὺ ἀπὸ τῶν παρόντων τὰ μέλλοντα προέγνωμεν· καὶ διὰ τοῦτο πρότερον τῶν παρεόντων ἐμνημονεύσαμεν.

« Ὁκόσα τε παραλείπουσιν οἱ ἀσθενέοντες, διηγεύμεθα. »

Δεῖ, φησὶ, τὸν ἰατρὸν προλέγειν μὴ μόνον ἅπερ παρὰ τῶν νοσούντων ἀκούει, ἀλλὰ καὶ τὰ παραλειπόμενα ὑπ' αὐτῶν προλέγειν· τίνα δέ εἰσιν ἅπερ παραλείπουσιν οἱ ἄῤῥωστοι, ἅπερ γινώσκοντες οὐκ ἐκφέρονται; οἷον πολλάκις ἀπὸ καταστήματος ψυχροτέρου ἢ ὑγροτέρου, ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν

καταστήματος βλάπτεται· καὶ ἐπὶ τούτῳ οὐ λέγει τῷ ἰατρῷ, ἀλλὰ κρύπτει· ἢ πολλάκις ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ὄγκος τὶς γίνεται, ἐρυσίπελας, ἢ ἕρπις, ἢ φλεγμονὴ, ἢ βουβὼν, καὶ ἐγκρύπτεται ὁ νοσῶν· δι' ἣν δὲ αἰτίαν παραλιμπάνουσιν οἱ νοσοῦντες καὶ οὐ λέγουσι τῷ ἰατρῷ, ἢ διὰ βλαβότητα, ἢ διὰ δεινότητα, ἢ κακοπραγίαν ἐκπειράζοντες τὸν ἰατρὸν, ἐὰν δύναται προγνῶναι καὶ εἰπεῖν τὶ ἐπιςημονικῶς· εἰ δὲ μὴ, ἵνα καταγελάσωσιν αὐτοῦ· ἢ δι' ὀλιγοψυχίαν ὥσπερ πολλάκις ἐξησθένησεν καὶ κατέπεσον αἱ δυνάμεις τοῦ νοσοῦντος, καὶ οὐ δύναται εἰπεῖν τῷ ἰατρῷ· ὅθεν τινὲς τοὺς παρακολουθοῦντας αὐτοῖς ἐπιτρέπουσι λέγειν τὰ συμβάντα αὐτῷ τῇ νυκτὶ ἢ τῷ πρωΐ.

Ἄλλως.

Παραλείπουσι τινὰ οἱ νοσοῦντες τῶν συμβάντων ἐν τῷ διηγεῖσθαι τῷ ἰατρῷ, διὰ τρεῖς αἰτίας, ἢ δι' ἄγνοιαν, ἢ διὰ λήθην, ἢ διὰ πανουργίαν· εἰσὶν οὖν πολλοὶ κρυψίνοοι καὶ ἀπαταιῶνες, καὶ βούλονται πειράζειν τοὺς ἰατροὺς· ὡς καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ σφυγμικῇ διέγνω τὸν λαβόντα τὸ φάρμακον, ἐκ τοῦ σφυγμοῦ τὴν τούτου διάγνωσιν ποιησάμενος· περὶ ποίου οὖν λέγει παραλιμπανομένου; οὐχὶ περὶ τῶν δι' ἄγνοιαν· πῶς γὰρ δύναται ἀναμνῆσθαι ἃ ἀγνοεῖ ὅλως ὅτι ἐγένετο; ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τῶν κατὰ λήθην, ἢ διὰ τὸ κρυψίνοας εἶναι τοὺς τοιούτους.

Ἄλλη ἐξήγησις.

Τινὲς τῶν ἐξηγητῶν οὕτως εἰρήκασι· φησὶ γὰρ ὅτι τὰ μὲν ἄλλα πάντα οἱ ἄῤῥωστοι ἴσασιν· εἰ ἔχουσι δὲ ἔμφραξιν ἐν ἥπατι, ἢ ἐν σπληνὶ, ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ τῶν μορίων, οὐκέτι, φησὶ, καὶ ταῦτα παραλιμπάνουσι λέγειν· εἴ τις οὖν τῶν ἰατρῶν ταῦτα αὐτῷ ἐκδιηγήσεται, θαυμάζεται παρ' αὐ-

τοῖς· ἐροῦμεν οὖν καὶ ἡμεῖς ὅτι ἐψεύσαντο οἱ ταῦτα λέγειν ἐπιχειρήσαντες· οὐ γὰρ εἴ τις εἴπῃ τῷ ἀῤῥώςῳ τὸ ἀγνοούμενον αὐτῷ, ἤδη καὶ θαυμάσῃ· πῶς γὰρ ἔχει θαυμάσαι ὃ οὐκ οἶδεν; ἀλλὰ θαυμάζει τὸ ἤδη ἐγνωσμένον αὐτῷ ἀκούων· οἷον ἀνελθὼν ἰατρὸς πρὸς ἄῤῥωςον ἁψάμενος αὐτοῦ τῆς ἀρτηρίας, ἔγνω ὅτι ἱδρῶτες αὐτῷ ἐγένοντο, ἢ ἐθυμώθη· εἶτα εἴπῃ τῷ ἀῤῥώστῳ πρὶν ἀκούσει παρ' αὐτοῦ ἢ τῶν αὐτοῦ, θαυμάζεται παρὰ τῷ πάσχοντι· ὥστε οἱ ἄῤῥωστοι τὰ μὲν ἐναργῆ ἴσασιν, ἀγνοοῦσι δέ πως τὰ μὴ οὕτως ἔχοντα· εἴ τις οὖν τῶν ἐναργῶν τούτων προείπῃ τοῖς κάμνουσιν, εἰκότως θαυμασθήσεται.

« Πιστεύοιτ' ἂν μᾶλλον γινώσκειν τὰ τῶν
νοσεόντων πρήγματα. »

Οὐκ εἶπεν ἁπλῶς τὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ τὰ τῶν νοσούντων· ἵνα μή τις ὑπολάβῃ, ὅτι περὶ χρυσοῦ καὶ ἀργυρίου ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου πράγματος εἶπεν ὁ Ἱπποκράτης, ἀλλ' ἔφη τὰ τῶν νοσούντων εἰδέναι πράγματα· πράγματα δὲ ταῦτα, νοσήματα αἴτια συμπτώματα.

« Ὥστε τολμᾷν ἐπιτρέπειν τοὺς ἀνθρώπους
σφᾶς ἑαυτοὺς τῷ ἰητρῷ. »

Ἰδοὺ ἐνταῦθα κατασκευάζει τὴν συλλογιςικὴν ἀπόδειξιν ἣν ἀνωτέρω προεῖπεν.

Ἄλλως.

Ἀντὶ τοῦ πείθεσθαι τοὺς ἀῤῥώςους τῷ ἰητρῷ, καὶ πειθηνίους αὐτοὺς ἔχειν· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἐπιτρέπειν αὐτοὺς ἑαυτοὺς τῷ ἰατρῷ.

« Τήν τε θεραπείαν ἄριστα ἂν ποιέοιτο προειδὼς
τὰ ἐσόμενα ἐκ τῶν παρεόντων παθημάτων. »

Ἐνταῦθα τῶν δύο συλλογισμῶν ἐκτιθέμεθα, ὧνπερ ἀνω-

τέρω προείπομεν· καλῶς δὲ καὶ θαυμασίως ἔφη προγινώσκειν τὰ μέλλοντα ἐκ τῶν παρεόντων παθημάτων, ὡς πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ θεοῦ προγνώσεως· οἱ μὲν γὰρ ἄνθρωποι ἐκ τῶν παρεόντων τὰ μέλλοντα γινώσκουσιν· οἷον οἰωνοσκοπία θεωρῶν τὴν πτῆσιν τῶν πτηνῶν, εἴτε πρὸς βοῤῥᾶν πέτονται, εἴτε πρὸς νότον, εἴτε εἰς ὕψος, εἴτε χθαμαλῶς, εἴτε κράζοντα, οὕτως προγινώσκει· ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ τέχναι ἀπό τινων σημείων προγινώσκουσι δηλονότι· καὶ ὁ ἰατρὸς ἀπό τινων σημείων προγινώσκει, καὶ ἐν χρόνῳ, καὶ διαμερισμένως· ὁ θεὸς δὲ οὐ δεῖται χρόνου πρὸς τὸ ἀναγνῶναι, ἀλλ' ἀχρόνως καὶ ἀδιασπάστως πάντα προγινώσκει, ἐπειδὴ τὰ πάντα αὐτὸς ἐποίησεν.

Ἄλλως.

Τοῦτό ἐςι τοῦ πρώτου συλλογισμοῦ τὸ συμπέρασμα, ὡς εἴρηται· ὅτι ὁ ἄριςα εἰδὼς τοὺς τρεῖς χρόνους, θεραπεύει· ἀλλὰ μὴν καὶ ἀρχὴ τοῦ δευτέρου συλλογισμοῦ· εἴρηται γὰρ ὁ δεύτερος συλλογισμὸς, ἀπὸ μόνου τοῦ τρίτου χρόνου λαμβάνεσθαι οὕτως· ὁ προειδὼς τὰ μέλλοντα, προευτρεπιζόμενος, ἄριστα θεραπεύει· ἐντεῦθεν οὖν ἤρξατο τοῦ δευτέρου συλλογισμοῦ· ἀλλὰ ἰςέον ὅτι πολλάκις οἱ ἀρχαῖοι προτάσεις ἔλεγον μόνον, κελεύοντες ἡμᾶς τῶν συμπερασμάτων ὑπακούειν· ὥσπερ καὶ ὁ Γαληνὸς ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ περὶ ςοιχείων εἰρηκὼς μόνας τὰς προτάσεις, τὰ συμπεράσματα ἡμᾶς ἐκέλευσε προσυπακούειν· οὕτως οὖν καὶ ἐντεῦθεν δείκνυται, ὅτι πρὸ Ἀριστοτέλους ὁ Ἱπποκράτης διαλεκτικὴν μέθοδον ἤσκησεν· εἰρηκὼς γὰρ συμπέρασμα, ἐκέλευσεν ἡμᾶς προτάσεων προυπακούειν.

Ἄλλη ἐξήγησις.

Ἱπποκράτης ἐνταῦθα τοῦ δευτέρου συλλογισμοῦ ποιεῖται

τὴν ἀρχήν· ὡς βραχυλόγος δὲ καταλείψας τὰς προτάσεις, τὸ συμπέρασμα ἐπήγαγεν· ἴσμεν δὲ ποῖος οὗτος, ὅτι ὁ προγινώσκων, οἶδε τὸ μέλλον· ὁ εἰδὼς τὸ μέλλον, προπαρασκευάζεται· ὁ προπαρασκευαζόμενος, ἄριστα θεραπεύει.

« Προειδὼς τὰ ἐσόμενα ἐκ τῶν παρεόντων παθημάτων. »

Καὶ πάλιν διὰ τούτων βεβαιοῦται ὅτι ῥίζα πάντων ἐστὶν ἡ διάγνωσις, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐλέγετο· οὐδὲ γὰρ δυνάμεθα προγνῶναι, ἢ μεμνηκέναι τῶν φθασάντων, εἰ μὴ διαγνῶμεν τὰ παρεόντα· διὰ τοῦτο εἶπε προειδὼς τὰ ἐσόμενα
* πολλά? ἐκ τῶν παρεόντων παθημάτων· ἰστέον ὅτι τὰ παρὰ * τῶν ἀντιγράφων νοσήματα ἔχει, καὶ καλῶς ἔχει· εἴρηται γὰρ ὡς τῶν ἱπποκρατείων οὐκ ἦν διῃρημένα τὰ νοσήματα, καὶ τὰ συμπτώματα, καὶ τὰ αἴτια, ἀλλὰ πάντα κοινῷ ὀνόματι, ἐκαλοῦντο τὰ νοσήματα· διὰ τοῦτο φησὶ, προειδὼς τὰ ἐσόμενα ἐκ τῶν παρεόντων νοσημάτων, συμπτωμάτων, αἰτίων.

« Ὑγιέας μὲν γὰρ ποιέειν ἅπαντας τοὺς ἀσθενέοντας ἀδύνατον. »

Ἰδοὺ εἰς τὸν τρίτον λόγον εἰσέβαλεν ἑαυτὸν, ἐν ᾧ φησὶν ὅτι ὁ προγινώσκων ἰατρὸς προλέγει τούς τε σωθησομένους καὶ ἀπολλυμένους· καλῶς δὲ καὶ θαυμασίως ἔφη ὁ Ἱπποκράτης, ὑγιάζειν ἅπαντας τοὺς ἀσθενοῦντας ἀδύνατον· τοῦτο γὰρ καὶ τοῦ προγινώσκειν τὰ μέλλοντα, κρεῖσσον ἂν εἴη· τουτέστιν ὅτι ἀδύνατόν ἐστι πάντας τοὺς ἀσθενοῦντας ὑγιάζειν· εἰ γὰρ τοῦτο ἠδυνάμεθα ποιεῖν, ἀναγκαιότερον ἂν ἦν καὶ τῆς προγνώσεως, καὶ οὐκ εἴχομεν τοιαύτην μέριμναν θέσθαι περὶ τὴν πρόγνωσιν· καὶ ἄνευ γὰρ τοῦ προγνῶναι ἐπ' ἂν εἶχεν ὑγιασθῆναι, οὐκ ἔμελλε τὸ προγνῶναι· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀδύνατόν ἐστιν ἅπαντας ὑγιάζειν, διὰ τοῦτο ἀναγκαῖον

ἡμῖν ἐςὶ πολλὴν σπουδὴν καὶ ἐπιμέλειαν θέσθαι περὶ τὴν πρόγνωσιν· ὥςε ἐπίςασθαι αὐτὴν καὶ προγινώσκειν τὰ μέλλοντα ἔσεσθαι· τὸ προγινώσκειν γὰρ καὶ προλέγειν, ἀναίτιον ἑαυτὸν καὶ τὴν τέχνην καθίστησιν.

Ἄλλη ἐξήγησις.

Ἐνταῦθα συμπεπλήρωνται οἱ δύο συλλογισμοὶ, ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος· λοιπὸν ἡ ἀκοὴ ἀναμένει τὸν τρίτον ῥηθῆναι· ὁ δὲ οὐ παραδίδωσιν εὐθέως τὸν τρίτον· ἀλλ' εἰ καὶ βραχύλογος ἐστὶν ὁ Ἱπποκράτης, ἠκολούθησε τοῖς πλατυκώτερον ἐκδιδοῦσι τὰ συγγράμματα· καὶ διὰ τοῦτο ἀσάφειαν ἐποίησεν ἐν τῷ ῥητῷ· παραδίδωσιν μὲν γὰρ προτέλεια τινὰ συμβαλλόμενα ἡμῖν πρὸς τρίτον συλλογισμὸν, καὶ προαναμιμνήσκει τῶν φθασάντων, καὶ εἶθ' οὕτως πρὸς τρίτον συλλογισμὸν ἐκτίθεται· εἰσὶ δὲ ταῦτα προτέλεια. Ἰςέον ὅτι ἡ ἰατρικὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν θεωρουμένη, ἄπταιστός ἐστιν ἐπιστήμη, διὰ δὲ τὸ ῥευςὸν τῆς ὕλης καὶ εὐμετάβλητον, καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἔχον· καλῶς γὰρ ὁ Πλάτων ποταμῷ ῥέοντι ἀπείκασε τὰ ἡμέτερα σώματα· καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἔχει τὸ βέβαιον ἡ τέχνη· εἰ μὲν γὰρ πάντες οἱ νοσοῦντες ἀπέθνησκον, οὐκ ἦν ἔγκλημα τῷ ἰατρῷ, εἰ καὶ μὴ προλέγοι· εἰ δὲ πάντες ὑγίαινον, οὐδὲν ἐδεῖτο τῆς προῤῥήσεως.

« Ὑγιέας μὲν γὰρ ἅπαντας ποιέειν. »

Τίνος αὐτῷ προκειμένου τὸν λόγον ἐπήγαγε τοῦτον, τὸν λέγοντα, ὑγιέας μὲν ἅπαντας ποιέειν τοὺς ἀσθενέοντας ἀδύνατον, καὶ τὰ ἑξῆς; καὶ λέγομεν, ὅτι ὡς συμβαλλόμενον τοῦτο κατὰ τὸν τρίτον συλλογισμὸν προέφη, καὶ εἶπεν· τοῦτο γάρ φησιν, ὅτι εἰ ἐνεδέχετο πάντας ὑγιάζειν, περιττὴ ἂν εἴη ἡ πρόγνωσις· ἐπειδὴ δὲ οὐ δυνατὸν πάντας ὑγιάζειν, οὐκ ἔτι περιττὴ ἦν ἡ πρόγνωσις· τί οὖν; ὅτι πταίστη ἡ

*

τέχνη; αὕτη μὲν καθ' ἑαυτὴν· ἄπταιστός τε καὶ ἀναμάρτητος· εἰ δὲ πολλάκις οἷα εἰκὸς ἁμαρτάνει, οὐ δι' ἑαυτὴν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑποκειμένην ὕλην, ῥευστήν τε καὶ εὐμετάβλητον οὖσαν· οὕτω καὶ τεκτονική τε καὶ οἰκοδομικὴ ἁμαρτάνουσιν, οὐ δι' ἑαυτὰς, ἀλλὰ διὰ τὰς ὑποκειμένας ὕλας αὐταῖς· ὅσαι δ' ἔχουσι τὴν ὑποκειμένην ὕλην ἀμετάβλητον, αὗται καὶ τὸ ἄπταιστον εὐτύχησαν, καθάπερ ἀστρονομία τὲ καὶ γεωμετρία· ἐπειδὴ ἂν ῥευστὴ ὕλη ὑπόκειται τῇ ἰατρικῇ, σώματα γάρ εἰσιν ἀνθρώπινα, διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν πταίει· δεῖ οὖν πάντα τρόπον ποιεῖν ἵν' ἄμεμπτον φυλάξωμεν· εἰ μὴ ὅτι τοῦ προγνῶναι τὸ μέλλον, κἄν τε σωτήριον ἦν τὸ νόσημα, κἄν τε ὀλέθριον, ἀναγκαῖα ἡ τούτου πρόγνωσις, ὥστε κἂν ἀποτυχία τίς ἔσται διὰ τοῦ προλέγειν, ἄμεμπτος ἡ τέχνη διαμενεῖ.

« Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄνθρωποι ἀποθνήσκουσιν, οἱ μὲν πρινὴ καλέσαι τὸν ἰατρὸν ὑπὸ τῆς ἰσχύος τῆς νόσου, οἱ δὲ καὶ ἐκκαλεσάμενοι παραχρῆμα ἐτελεύτησαν, οἱ μὲν ἡμέραν μίαν ζήσαντες. »

Ἀποροῦσι τινὲς ὅτι τούτου ἀκαίρως ἐμνημόνευσεν ὁ Ἱπποκράτης· ἐὰν γὰρ πρὸ τοῦ καλέσαι τὸν ἰατρὸν ἀποθάνῃ ὁ ἄῤῥωςος, τότε ἀναίτιος ἐςιν· οὐδὲ γὰρ ἐθεώρησε τὸ πρόσωπον τοῦ θνήξαντος ἐν τῷ ζῆν αὐτόν· πρὸς ὃ λέγομεν, ὅτι καὶ ἀναγκαίως αὐτοῦ ἐμνημόνευσε κατὰ δύο αἰτίας· ἢ γὰρ διὰ τὸ τέλειον τῆς διαιρέσεως ἐμνημόνευσε τὸ πρινὴ καλέσαι τὸν ἰατρὸν ἀποθνήσκουσιν, ἢ διὰ τὸ διδάξαι ἡμᾶς τὴν παρὰ φύσιν διάθεσιν τῶν ὀξέων νοσημάτων, ἐμνημόνευσε τούτου τοῦ ῥησειδίου· καὶ διὰ μὲν τὸ τέλειον τῆς διαιρέσεως οὕτως· οἷον ὁ νοσῶν ἢ περισώζεται, ἢ ἀπόλλυται· καὶ ὁ ἀπολλύμενος, ἢ πρὸ τοῦ κληθῆναι τὸν ἰατρὸν ἀπο-

θνήσκει, ἢ μετὰ τὸ καλέσαι τὸν ἰατρὸν καὶ ἀπελθεῖν· καὶ μετὰ τὸ ἀπελθεῖν τὸν ἰατρὸν καὶ ἐπισκέψασθαι, ἢ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀπόλλυται, ἢ μετὰ μίαν, ἢ μετὰ δύο, ἢ τρεῖς καὶ ἐπέκεινα· διὰ δὲ τὸ διδάξαι ἡμᾶς τὰ ὀξέα νοσήματα· πολλάκις γὰρ κάτοξυ ἐστὶ νόσημα, καὶ πρὶν καλέσαι τὸν ἰατρὸν ἀποθνήσκει ὁ νοσῶν, καὶ οὐκ ἀναμένει τὴν παρουσίαν τοῦ ἰατροῦ· πολλάκις δὲ ὀξύ ἐστι τὸ νόσημα καὶ οὐ κάτοξυ, καὶ ἀναμένει τὴν παρουσίαν τοῦ ἰατροῦ· πολλάκις δὲ ὀξύ ἐςι καὶ μετὰ τὸ καλέσαι τὸν ἰατρὸν, ἢ ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἀποθνήσκουσιν, ἢ μετὰ μίαν, ἢ μετὰ δύο, ἢ μετὰ τρεῖς, καὶ ἐπέκεινα· διὰ ταύτας οὖν τὰς δύο αἰτίας, ἀναγκαίως τοῦ ῥησειδίου τούτου ἐμνημόνευσεν.

Ἄλλως.

Ἐπειδὴ δέ τινες, φησὶν, ἀποθνήσκουσιν μετὰ τὸ καλέσαι τὸν ἰατρὸν παραχρῆμα, οἱ δὲ μετὰ ὀλίγας ἡμέρας, οἱ δὲ πρινὴ ἐκκαλέσαι τὸν ἰατρὸν ἐτελεύτησαν, διὰ τοῦτο φησὶ βούλομαί σε εἰδότα τὸ ῥευςὸν τῆς ὕλης, καὶ τὸ ἄλλοτε ἄλλως ἔχον προγινώσκειν καὶ προλέγειν· ἀλλ' ἴσως τὶς ἀπορήσοι, ὅτι καὶ ποίαν μέμψιν ἔχει ὁ ἰατρὸς, ἐὰν πρὶν ἐκκαλέσασθαι ἐτελεύτησε; καὶ νόμιζε λέγειν τὸν Ἱπποκράτην, ὅτι οὐκ ἔχει ἐπὶ τοῦτο ὁ ἰατρὸς μέμψιν· ἀλλὰ βούλομαί σε εἰδέναι τὸ ῥευστὸν τῆς ὕλης, καὶ διὰ τοῦτο προλέγειν ἵνα μὴ μεμπτὸς ἔσῃ.

Ἑτέρα ἐξήγησις.

Ἐνταῦθα ἄρχεται τοῦ τρίτου συλλογισμοῦ· ἴσμεν δὲ ὅτι ἔςιν οὕτως· ὁ προγινώσκων, οἶδε τὴν ἔκβασιν· ὁ εἰδὼς τὴν ἔκβασιν, προλέγει τὸ μέλλον· ὁ προλέγων τὸ μέλλον, ἀνέγκλητον φυλάξει τὴν τέχνην· οὕτως ὅτι ἀναγκαῖα ἡ πρόγνωσις, διὰ τὸ εἰδέναι τὴν ἔκβασιν τοῦ μέλλοντος· ἰατρὸς τὶς

ἰδιώτης μὴ προγνοὺς τὸ μέλλον, ἀνελθὼν πρὸς ἄῤῥωστον, καὶ ὁρῶν τοῦτον ἱδροῦντα συγκοπτικῶς, εἶτα νομίσας ἐλλιπῶς γίνεσθαι τοὺς ἱδρῶτας, μὴ γνοὺς ὅτι κατὰ συγκοπὴν ἐγένοντο οὗτοι οἱ ἱδρῶτες, ἐνόμισε δεῖν ἐπὶ πλέον ἐκφορῆσαι τὴν ὕλην· ἀπήγαγεν οὖν τὸν ἄῤῥωστον εἰς λουτρὸν, καὶ τοῦτο ἐποίησεν ἐπὶ πλέον διαφορηθῆναι, καὶ ἅμα τῷ διαφορηθῆναι τετελεύτηκεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὴν πᾶσαν ἀπηνέγκατο μέμψιν ὁ ἰατρὸς, αἴτιος αὐτῷ τοῦ θανάτου γινόμενος· οὐχ᾽ ὅτι δὲ αὐτὸς αἴτιος τοῦ θανάτου, ἔμελλεν γὰρ θνήσκειν ὅσον ἐκ τοῦ προηγησαμένου συμπτώματος, ἀλλ᾽ ἐπειδὴ οὐ προέγνω τὸ μέλλον, ὥστε μὴ ἐγχειρίσαι τοιούτῳ τολμήματι· ἐγχειρίσας οὖν τὴν πᾶσαν αἰτίαν ἐκληρονόμησεν· ὥστε οὖν ἵνα μὴ τὸ αὐτὸ πάθωμεν ἐκείνῳ τῷ ἰδιώτῃ, ἀναγκαῖον ἀσκεῖν τὴν πρόγνωσιν.

« Πρινὴ τὸν ἰατρὸν τῇ τέχνῃ πρὸς ἕκαστον
νόσημα ἀνταγωνίσασθαι. »

Θαυμασίως πάνυ τῇ πληθυντικῇ φωνῇ ἐχρήσατο, εἰπὼν καθ᾽ ἕκαστον νόσημα· ἐνδέχεται γὰρ μὴ ὑπὸ ἑνὸς νοσήματος ἔχεσθαι τὸν κάμνοντα, ἀλλ᾽ ὑπὸ δύο νοσημάτων ἔστιν ὅτι καὶ τριῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἔφη πρὸς ἕκαστον νόσημα.

Ἄλλως.

Τὸ πρὸς ἕκαστον νόσημα εἰ μὲν κατὰ πολλῶν νοσημάτων εἴπωμεν, ἐπὶ διαφόρων λαμβανόμεν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ πληθυντικὴ ἐστὶν ἡ φωνή· εἰ δὲ ἔστιν ἑνὸς ἀνθρώπου, τὸ τῶν νοσημάτων λαμβανόμενον ἀντὶ τοῦ περὶ αἰτιῶν συμπτωμάτων νοσημάτων· καὶ καλῶς καὶ πάνυ καλῶς προῆλθεν ἡ ἐξήγησις.

Ἄλλη ἐξήγησις.

Ἕκαστον λέγει ἢ πρὸς τὴν αἰτίαν ἢ πρὸς τὸ νόσημα,

ἢ πρὸς τὸ σύμπτωμα· ὁ γὰρ ἰατρὸς πρὸς ἕκαστον ἀγωνίζεται τούτων· ἐὰν οὖν βιαῖον ἦν τὸ νόσημα, ὥς εἶναι τοῦτο ὑπὲρ τὴν δύναμιν, οὐδενὶ τῶν εἰρημένων ἐλπὶς ἀντιςῆναι τούτου· εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὴν αἰτίαν ςαίη, εἰκότως ἕτερον αἴτιον εὑρεθήσεσθαι τούτου, ὃ φθάσει περιγινόμενον καὶ τῆς δυνάμεως ὡς καὶ ταύτην καταλῦσαι· πολλάκις δὲ ἕτερον μὲν αἴτιον οὐκ ἀντιπράττει· τὸ δὲ νόσημα αὐτὸ ὀχληρότερον καθίσταται· ἔστι δὲ ὅτε τὸ μὲν νόσημα κατεπείγει οὐδὲν, ἀλλὰ τὰ συμπτώματα· πολλάκις γ᾽ οὖν ἐν ᾧ χρόνῳ πρὸς ἕν τι διαμάχεται, φθάνει ἕτερον ἰσχυρότερον εὑρεθὲν ἀνελεῖν τὴν δύναμιν· διὰ οὖν τὴν βίαν τῶν τοιούτων ὀλεθρίων ὄντων, ἀναγκαῖον κατορθοῦν τὴν πρόγνωσιν.

« Ὁκόσοισιν ὑπὲρ τὴν δύναμιν εἰσὶ
τῶν σωμάτων. »

Δεῖ εἰδέναι ὅτι αἱ τοῦ σώματος δυνάμεις εἰσὶ τρεῖς, φυσικὴ, ζωτικὴ, ψυχική· δεῖ τοίνυν φησὶν τὰς τοῦ σώματος δυνάμεις παραβάλλειν πρὸς τὸν τοῦ νοσήματος, καὶ εἰδέναι οὐ κατισχύουσι κατ᾽ αὐτοῦ, καὶ ποῖαι ὅτι ἀπεῖπον· εἰ μὲν γὰρ αἱ κρείττονες ἀπεῖπον, οἷον ἡ ζωτικὴ ἥτις ἀπὸ καρδίας ὁρμᾶται, ἢ ἡ ψυχικὴ ἡ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου, μένει δὲ ἡ φυσικὴ, τηνικαῦτα ὁ θάνατος ὑπόγυος γίνεται, ὡς τῆς ἐλάττονος ἐῤῥωμένης, τῶν κρειττόνων καταβεβλεμένων· ὡς δήπου κἀμοὶ ὦπται τοῦ ἀῤῥώστου ἄριστον ὕδωρ εἰσεκκρίνοντος, καὶ ἐντεῦθεν εἴχαμεν ἐῤῥῶσθαι τὴν φυσικὴν δύναμιν· καταβεβλῆσθαι δὲ τὴν ζωτικὴν, διότι συγκοπτικὸν εἶχεν ἱδρῶτα· καὶ ὁ τοιοῦτος ἐτελεύτα.

« Ἅμα δὲ καὶ εἴ τι θεῖον ἔνεςιν ἐν τοῖσι νούσοισιν. »

Λέγει ὁ ποιητὴς, ὅτι δεῖ, φησὶ, μὴ μόνον τὰ κατὰ ἁπλούστερον τρόπον περὶ τοὺς ἀῤῥώςους συμβαίνοντα προγι-

νώσκειν, καὶ ἅπερ οἱ κάμνοντες παραλιμπάνουσι προλέγειν· ἀλλὰ καὶ εἴ τι θεῖον ἔνεστιν ἐν ταῖς νόσοις, καὶ τούτου δεῖ τὴν πρόνοιαν ἤτοι πρόγνωσιν ἐκμελετᾷν· καὶ οἱ μὲν φασι θεῖον εἰρηκέναι τὸν Ἱπποκράτην, τὴν θεομηνίαν, καθὸ νοσήματα διάφορα τοῖς ἀνθρώποις εἴωθε γίνεσθαι· ἅπερ πιστούμενοι, εἰς μαρτυρίαν παράγουσι τοὺς λεγομένους βλήτους καὶ ἐπιλήπτους· ὁ μέν τοι Γαληνὸς, οὐ δέχεται τὴν τοιαύτην τῶν ἐξηγητῶν γνώμην, λέγων ὅτι οὐδέποτε ἐν τοῖς ἑαυτοῦ συγγράμμασιν φαίνεται ὁ Ἱπποκράτης οὗ τινος οὖν νοσήματος τὴν αἰτίαν εἰς τὸ θεῖον ἀναφέρων· ἄλλως τε δὲ ἐν τῷ περὶ διαίτης ὀξέων βιβλίῳ μνημονεύσας τὸ πάθος τῶν βλήτων, τὴν αἰτίαν ἐδίδαξε, καθ' ἣν τὸ τοιοῦτον πάθος τοῖς ἀνθρώποις συμβαίνει· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ περὶ τῆς ἱερῆς νόσου συγγράμματι, ἀντιῤῥητικῶς ἔχει τοὺς λέγοντας αὐτῷ κατὰ θεομηνίαν γίνεσθαι.

Αὐτίκα γοῦν τὸ τῶν λεγομένων βλήτων πάθος, τοιῷδέ τι τρόπῳ συμβαίνει συνίςασθαι, ἐπειδὴ ὡς μάλιςα ἐν τοῖς λοιμοῖς τὸ τοιοῦτον συμβαίνει τοῖς κάμνουσιν· ἴσμεν γὰρ ὅτι τὰ λοιμικὰ πάθη τὴν σηπεδονώδη τοῦ ἀέρος κατάστασιν, αἰτίαν τῆς οἰκείας γενέσεως εὐπόρησε, σηπομένων καὶ διαφθειρομένων δηλονότι τῶν ἐν τοῖς σώμασι χυμῶν· ἐκ τῆς τοιαύτης τοίνυν σηπεδόνος καὶ ὀξέος καὶ ἀλλοκότου καὶ ταραχώδους τῶν χυμῶν κινήσεως ἀγομένη ἡ φύσις ἐπείγεται πρὸς ἀπώθησιν καὶ ἔκκρισιν καὶ διαφόρησιν τῶν ἀνιόντων· τούτου δὲ τυχεῖν μὴ δυναμένη δι' οἰκείαν ἀσθένειαν, προκαταλαμβάνοντος τὸ ἔργον τοῦ θανάτου, μέχρι μέν τινος ὠθήσασα τὴν ὕλην, τὸ ἐντεῦθεν ἐκλείπει· εἶτα αὐτὴ ἡ ἐκριφεῖσα ὕλη, ὡς ἐπὶ τὰ ὑπὸ τὸ δέρμα χωρία ἐκεῖσε ἐνεχθεῖσα καὶ σφηνωθεῖσα τῷ πλήθει καὶ τῇ ὑπερπληρώσει ῥή-

γνυσι τὰ λεπτὰ τῶν ἀγγείων, καὶ ἐκχεῖται τὸ τηνικαῦτα εἰς τὰς κενὰς χώρας· οὗ τινος γενομένου, πελιδνοῦνται καὶ μελαίνονται οἱ τοῦτο πάσχοντες τόποι, δίκην τῶν ἐκχυμωμάτων· ὡς αἴσθησιν αἰκισμῶν τινῶν καὶ μαςίγων τοῖς ἀγυμνάςοις τῶν ὁρώντων ἐμποιεῖν· ὅθεν οἱ ἰδιῶται ὁρῶντες τοὺς τοῦτο παθόντας κατά τινα θεῖαν ὀργὴν, ὑπὸ ἐναντίας δυνάμεως μαστιγωθῆναι λέγουσιν ἐκείνους· ὅθεν καὶ βλήτους αὐτοὺς ὀνομάζουσιν, παρὰ τὸ κατὰ θεῖαν μῆνιν ὑπὸ ἐναντίας βεβλῆσθαι δυνάμεως.

Καὶ τὸ τῶν ἐπιλήπτων δὲ πάθος, οὐκ ἔχει θείαν ὀργὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως, ἀλλὰ γίνεται ἡ ἐπίληψις κατά τινα σεληνιακὴν περίοδον· οὐ τοῦτο λέγοντός μου, ὅτι ἡ τοῦ θεοῦ ὀργὴ διὰ τῆς τῶν οὐρανίων κινήσεως ἐπιπέμπει τοῖς ἀνθρώποις τὸ πάθος· ἀλλ' ἰστέον ὅτι ἡ σελήνη ἡνίκα πλησιφαὴς γένηται καὶ αὔξει αὐτῆς τὸ φῶς, χλιαρᾶς τινὸς θερμασίας καὶ συμμέτρου αἰτία τοῖς σώμασι γίνεται· ὑφ' ἧς θερμασίας, διαχεῖσθαι συμβαίνει τοὺς χυμοὺς, καὶ πληροῦν μάλιςα τὰς κεφαλὰς, διὰ τὸ γυμνὰς ταύτας καὶ πρώτας σχεδὸν τοῦ λοιποῦ σώματος τῷ περιέχοντι ὁμιλεῖν ἀέρι· ὑπὸ οὖν τῆς αὐτῆς χύσεως, ἀνάγκη παροξύνεσθαι τὸ πάθος, ἐπιτηδείως οὕτως διακειμένων πρὸς τὸ πάθος τῆς ἐπιλήψεως· ἔνθεν αὐξούσης τῆς σελήνης, παροξύνονται οἱ ἐπίληπτοι, καὶ πάλιν ληγούσης παρακμάζουσιν· ἔστι δὲ τεκμήρασθαι τὸ αὐτὸ τοῦτο ὅτι ἡ σελήνη ἐξάρχει χλιαρᾶς τινὸς θερμασίας, καὶ ἐξ ἑτέρων πλείστων· οἵ τε γὰρ ἐγκέφαλοι τῶν ζώων, αὐξάνοντος τοῦ σεληνιακοῦ φωτὸς, μείζονες ἑαυτῶν γίνονται· καὶ τὰ ὀςρακόδερμα δὲ λεγόμενα, αἰσθητὴν ἔχουσι τὴν κατ' οὐσίαν ἐπίδοσιν τὸ τηνικαῦτα· ὅπερ ἐν αὐτοῖς μάλιςα διαφαίνεται τῶν ἄλλων, διὰ τὸ ὑγρὸν τῆς οὐσίας·

ἐπεί τοι γε ἡ τοιαύτη ἀναλογία, διὰ πάντων διήκει τῶν σωμάτων, λέγω δὴ αὐξανόντων κατ᾽ οὐσίαν, πλησιοφαοῦς γινομένης τῆς σελήνης· μειουμένης δὲ, συγκαθαιρομένων· τοῦ δὲ τοιούτου πάθους ὁ ἥλιος τὴν πρώτην ἔχει αἰτίαν· αὐτὸς γὰρ πάντα ἀλλοιοῖ τὰ τῇδε σώματα τῷ δραστηρίῳ τῆς θερμότητος· ἐπὶ μέν τοι τὴν σελήνην ἀναφέρομεν τὸ τοιοῦτον ἔργον, διὰ τὸ περίγειον αὐτῆς, καὶ προσεχὲς μᾶλλον ἡμῖν.

Ἕτεροι δὲ λέγουσι θεῖον εἰρηκέναι τὸν Ἱπποκράτην τὰς κρισίμους ἡμέρας, ὅτι δεῖ προγινώσκειν τὰς κρισίμους ἡμέρας, διὰ τί· ἡ μὲν τετάρτη κρίνει, ἡ δὲ πέμπτη οὐ κρίνει, ἡ δὲ ἕκτη κρίνει μὲν, ἐπὶ κακῷ δέ· καὶ ἡ ἑβδόμη κρίνει, ἀλλ᾽ ἐπὶ ἀγαθῷ· ταῦτα δὲ οὐκ ἄλλῳ τινὶ γίνονται, ἀλλ᾽ ἢ θείᾳ τινὶ ἐπιφοιτήσει· ὁ δὲ Γαληνὸς ἐκβάλλει καὶ ταύτην τὴν αἰτίαν λέγων, ὅτι πῶς ὁ Ἱπποκράτης ἐν ἄλλοις συγγράμμασιν πλατυκῶς περὶ τῶν κρισίμων ἡμερῶν διαλεχθεὶς, ἐν ἀφορισμοῖς φησὶ παρακεκαλυμμένως εἶχε περὶ τῶν κρισίμων εἰπεῖν; καὶ συλλογισικῶς εἶχε τοῦτο ποιῆσαι ἀπὸ τῆς θείας φωνῆς, τουτέστι διὰ τοῦ θείου; ἕτεροι δὲ λέγουσι τὸν ἔρωτα θεῖον καλεῖν τὸν Ἱπποκράτην ἐνταῦθα· καὶ γὰρ θεῖόν τι χρῆμα ἐςὶν ὁ ἔρως, ὡς δηλοῦσι τὰ σύμβολα ἃ οἱ γραφεῖς γράφουσι περὶ αὐτοῦ· γράφουσι γὰρ αὐτὸν, παιδίον πτερὰ ἔχοντα, καὶ λαμπάδα κατέχοντα· καὶ παιδίον μὲν ὡς νέον, καὶ ἀγήρατον, καὶ ὡς ἄφθαρτον αὐτὸν ὄντα· πτερωτὸν δὲ, διὰ τὸ ὑψιπετὲς καὶ ἐπάρσιον αὐτὸν παραπέτασθαι· λαμπάδα δὲ κατέχειν, ὡς φωτίζοντα, καὶ ζωοποιοῦντα· ταῦτα δὲ πάντα θείας εἰσὶ δυνάμεως· ὁ οὖν Ἱπποκράτης, θεῖον ἐνταῦθα τὸν ἔρωτα καλεῖ, ἐπειδὴ ἔστι τὶ πάθος ἐρωτικὸν γινόμενον ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐγκεκρυμμένον· καὶ τοῦτο φησὶ δεῖ προγινώσκειν.

Οὕτως γοῦν φασὶν Ἀντίοχον τὸν υἱὸν Σελεύκου τοῦ μακεδόνων βασιλέως, καθ' ὃν καὶ αἱ πόλεις Ἀντιόχεια καὶ Σελεύκεια ὠνομάσθησαν· τοῦτον γοῦν τὸν Ἀντίοχον φασὶν ἑαλωκέναι ἔρωτι πρὸς Εὐριδίκην τὴν μητρυιὰν αὐτοῦ, καὶ εἶχε τοῦτο τὸ ἐρωτικὸν πάθος ἐγκεκαλυμμένον· καὶ ἐν μέσῳ ζωῆς καὶ θανάτου αὐτὸν τετυχηκέναι· καὶ πολλὴν ἐπιμέλειαν οἱ ἐν τῷ παλατίῳ ἰατροὶ πρὸς τὰ νομισθέντα αὐτοῖς ἐποίησαν· ἀλλὰ καὶ ἄλλους πλείστους ἰατροὺς ἀπὸ τῶν πόλεων μεταχειρισάμενοι, καὶ ἀπὸ τῶν κωμῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἀγρῶν, καὶ μηδὲν ἰσχύσαντες ποιῆσαι διὰ τὸ ἐγκεκρυμμένον ἔχειν τὸ πάθος, ἐγνώσθη τῷ βασιλεῖ Σελεύκῳ περὶ Ἐρασιστράτου τοῦ σαμίου, ὅτι ἄριστος ἔστιν ἰατρός· καὶ δὴ παραγενομένου τοῦ Ἐρασιστράτου πρὸς τὸν Σέλευκον, διελέχθησαν περὶ τοῦ υἱοῦ· καὶ εἰσελθόντος τοῦ Ἐρασιστράτου πρὸς τὸν Ἀντίοχον, ἐπέβαλε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῷ καρπῷ τοῦ Ἀντιόχου, καὶ δὴ σφυμολογοῦντος τοῦ Ἐρασιστράτου, κατά τινα τύχην ἐμνημόνευσεν Εὐρυδίκης τὶς ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἑστώτων, καὶ εὐθέως γεγόνασιν οἱ σφυγμοὶ ἄτακτοι, καὶ διέγνω ἐν αὐτῷ Ἐρασίστρατος ὅτι ἐρωτικῶς διάκειται πρὸς Εὐρυδίκην ὁ νεανίας, καὶ παρασιωπήσας ἐπυνθάνετο λέγων, ὅτι δεῖ καὶ δεύτερον καὶ τρίτον ἐπιστῆναι τῇ σημειώσει πρὸς ἀσφαλῆ διάγνωσιν τοῦ πάθους· καὶ εἰπὼν, ἀπηλλάγη· εἶτα ἐλθὼν τῇ ἐπαύριον, λέγει τινὶ τῶν μετ' αὐτοῦ· ὅτι ἡνίκα νεύσω σοι, μνημόνευσον Εὐρυδίκης, καὶ ἐπέβαλε τὴν χεῖρα ἐπὶ τῷ καρπῷ τοῦ Ἀντιόχου, καὶ εὗρε τοὺς σφυγμοὺς οἷοί περ καὶ ἐν τῷ κατὰ φύσιν· καὶ δὴ σημειουμένου αὐτοῦ ἔνευσε τῷ μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐμνημόνευσεν Εὐρυδίκης, καὶ εὐθὺς γέγονεν ἡ ἀρτηρία ἐν ταράχῳ πολλῷ καὶ ἀτάκτῳ κινήσει, καὶ διέγνω ὁ Ἐρασίστρατος ἀσφαλῶς, ὅτι ἔρωτα

εἶχε πρὸς Εὐρυδίκην· τίς δ' ἦν ἡ Εὐρυδίκη, οὐκ ἐγίνωσκεν· καὶ δὴ πάλιν εἰρηκὼς ὅτι ἔτι δεόμεθα τῆς σημειώσεως, ἀνεχώρησεν.

Εἶτα εἰς ὕστερον ἐλθὼν ὁ Ἐρασίστρατος, ἔφη πρὸς τὸν Σέλευκον· ὅτι θέλω πάσας τὰς θεραπαίνας τὰς ἐν τῷ παλατίῳ οὔσας διελθεῖν ἔμπροσθεν ἡμῶν, ἵνα τὴν ἐπιτηδειοτάτην ἐκλεξώμεθα πρὸς ὑπουργίαν τοῦ νεανίσκου, ἵνα τὰ ὑφ' ἡμῶν ἐπιτασσόμενα βοηθήματα ποιῇ· καὶ δὴ τοῦτο ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐκέλευσεν πάσας διέρχεσθαι ἔμπροσθεν τοῦ Ἀντιόχου· ὁ δὲ Ἐρασίστρατος ἐσφυγμολόγει αὐτόν· καὶ παρῆλθον αἱ θεράπαιναι, καὶ οὐδὲ μία ἀνωμαλία γέγονεν ἐν τῇ ἀρτηρίᾳ, καὶ δὴ ἐν ἀμηχανίᾳ γεγονὼς ὁ Ἐρασίστρατος, ἔφη πρὸς τὸν Σέλευκον, ὅτι οὐκ ἀπολέλειπται ἄλλη θεραπαινὶς ἥ τις γνωρίμη ἐστὶ τῷ νεανίσκῳ; καὶ φησὶν ὁ βασιλεὺς, ὅτι οὐκ ἀπολέλειπται ἄλλη κόρασις, εἰ μὴ τὸ γύναιόν μου· καὶ φησὶν ὁ Ἐρασίστρατος ὅτι ἐλθέτω καὶ αὕτη· καὶ δὴ ἐρχομένης τῆς Εὐρυδίκης, ἅμα ἐχώρησεν ὁ Ἀντίοχος, καὶ γέγονεν ἡ ἀρτηρία αὐτοῦ ἐν ἀνωμαλίᾳ· ὁ γὰρ Ἐρασίστρατος ἔμεινε σφυγμολογῶν αὐτὸν ἀπὸ ἀρχῆς μέχρι τέλους, καὶ ὅθεν ἐπιστώσατο καὶ διέγνω ὅτι πρὸς τὴν Εὐρυδίκην τὴν μητρυιὰν αὐτοῦ ἔρωτι ἑαλωκέναι.

Καὶ δὴ, φησὶ, πρὸς τὸν πατέρα τοῦ Ἀντιόχου ἀπεφήνατο λέγων, ὅτι οἶδα τὸ νόσημα καὶ διέγνω αὐτὸ ὅπερ νοσεῖ ὁ υἱός σου, καὶ δύναμαι αὐτὸν θεραπεῦσαι, οὐ βούλομαι δέ· καὶ δὴ εὐθέως ὁ βασιλεὺς πολλὰς ὑπέσχετο καὶ ἀξίας δοῦναι τῷ Ἐρασιστράτῳ ἵνα ἰάσηται τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐκ τῆς νόσου· ὁ δὲ Ἐρασίστρατος, εἶπε πάλιν τὰ αὐτὰ, ὅτι διέγνων μὲν τὸ νόσημα, καὶ δύναμαι αὐτὸν θεραπεῦσαι, οὐ βούλομαι δέ· καὶ δὴ τοῦτο ἐπὶ πολὺ τοῦ Ἐρασι-

στράτου λέγοντος, ἐθυμώθη ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀπειλὰς καὶ ἐμβριμήσεις, τύραννος ὢν, ἀπένεμε τῷ Ἐρασιςράτῳ, ὅτι τυχὸν εἰ μὴ θέλεις αὐτὸν θεραπεῦσαι φονεύω σε· καὶ φησὶν ὁ Ἐρασίστρατος, τί ἐθυμώθης, ὦ βασιλεῦ, ὅτι τῆς γυναικός μου ἐρᾷ, καὶ θέλεις δίδωμι τὴν ἐμὴν γυναῖκα, ἵνα συνδιαφθαρῇ αὐτῷ; ἄκαιρον τοῦτό ἐςι· καὶ δὴ φησὶν ὁ βασιλεὺς, ὅτι ἐὰν τοῦτο ποιήσῃς καὶ δώσεις τὴν γυναῖκα σου καὶ ἰαθῇ ὁ υἱός μου, πολλὰ χρήματα δώσω σοι, καὶ συγκοινωνὸς τῆς βασιλείας μου ἔσῃ· καὶ φησὶν ὁ Ἐρασίστρατος, ὅτι εἰ τῆς γυναικός σου ἤρα, παρεῖχες ἂν τῷ νεανίσκῳ ὥστε ὑγιασθῆναι αὐτὸν; ὁ δὲ βασιλεὺς μετὰ πολλοῦ ὅρκου ἐξομνύμενος ὅτι ἐὰν τῆς γυναικός μου ἦρα, ἐδίδου ἂν αὐτῷ ἵνα ὑγιασθῇ, καὶ τοῦτο κατασφαλισάμενος ὁ Ἐρασίςρατος, λέγει πρὸς τὸν βασιλέα, ὅτι ἵνα γινώσκῃς, ὦ βασιλεῦ, τῆς γυναικός σου ἐρᾷ· καὶ δὴ εὐθέως ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς βαλὼν τὴν Εὐρυδίκην εἰσελθεῖν πρὸς τὸν Ἀντιόχον· καὶ τινὲς μὲν φασὶν, ὅτι συνεφθάρη αὐτῇ, καὶ οὕτως ἀπηλλάγη τοῦ πάθους ὁ Ἀντίοχος· ἕτεροι δὲ εἶπον ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ αὐτὴν λαβὼν, καὶ περιλαβὼν καὶ καταφιλήσας ἀπηλλάγη· οἶδε γὰρ ἡ ἐξουσία καὶ τὸ αὐτεξούσιον ἀπαλλάξαι τοιούτου πάθους καὶ πόθου.

Ἀλλὰ καὶ Ἱπποκράτης διέγνω τοιούτου πάθους καὶ πόθου ἔρωτος τοῦ Περδίκου· ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Γαληνὸν φασὶν ὅτι διέγνω τοιοῦτον πάθος, θυγάτριον ἔχον ἔρωτα πρὸς Πυλάδην ὀρχηστὴν ἐν τοῖς τότε καιροῖς γενόμενον· ὁ οὖν Ἱπποκράτης θεῖον ἐνταῦθα καλεῖ τὸν ἔρωτα, ὥς τινες ὑπενόησαν, ὅτι δεῖ καὶ τοῦτο προγινώσκειν, μή τι πάθος τοιοῦτον ἐγκατακέκρυπται ἐν τοῖς ἀνθρώποις· ὁ δὲ Γαληνὸς, οὐδὲ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐδέξατο, ἀλλ' ἐλέγχει αὐτοὺς ὡς κακῶς

τοῦτο ἐννοήσαντας, λέγων ὅτι αἰσχρός ἐστιν ὁ ἔρως· καὶ ὅτι τοῦτο ἀληθὲς, δηλοῦσι τὰ σύμβολα ἃ οἱ γραφεῖς γράφουσιν, οὐ διὰ τὸν νέον, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐλλιπές· πτερωτὸν δὲ οὐ διὰ τὸ ὑψιπετῆ αὐτὸν εἶναι, ἀλλὰ διὰ τὸ ἄστατον τῇδε κἀκεῖσε περιφερόμενον· λαμπάδα δὲ κρατοῦντα, οὐ διὰ τὸ φωτίζειν, ἀλλὰ πῦρ κρατοῦντα καὶ καπνίζοντα· ἅπερ αἰσχρὰ καὶ κίβδηλά εἰσιν· οὕτως διελέγξας αὐτοὺς, λέγει αἰτίαν τοιαύτην, ὅτι θεῖον ἐνταῦθα ὁ Ἱπποκράτης τὰ προκαταρκτικὰ αἴτια λέγει, καὶ κατάστασιν τοῦ περιέχοντος ἀέρος ὑποτίθεται· οὕτως γὰρ καὶ ἐν ἐπιδημίαις ὑποτίθεται, καὶ ἐν ἀφορισμοῖς, ὡς δηλοῖ ἡ ῥῆσις λέγουσα οὕτως· ἢν ὁ χειμὼν αὐχμηρὸς, καὶ βόρειος γένηται· τὸ δὲ ἦρ ἔπομβρον καὶ νότιον ἀνάγκη τοῦ θέρεος πυρετοὺς ὀξεῖς καὶ ὀφθαλμίας καὶ δυσεντερίας γενέσθαι, μάλιστα ταῖς γυναιξὶ, και τοῖσιν ὑγρὰς ἔχουσι τὰς φύσιας· καὶ ἄλλα πολλὰ εὑρήσεις εἰπόντα τὸν Ἱπποκράτην.

Ταῦτα οὖν δεῖ προγινώσκειν, καὶ ὅτι θεῖον ἐκάλεσεν ἐνταῦθα, τὸ προγινώσκειν τὸν ἰατρὸν τὴν κατάστασιν τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος· ἐπειδὴ ἀφανῶς καὶ ἀνεπαισθήτως ποιεῖ ἡμῖν, ὡς δηλοῦσιν αἱ λοιμικαὶ διαθέσεις, ἀπὸ τῆς σηπεδόνος τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος γινομένων· καὶ δεῖ φησι πάντα τὰ νοσήματα τὰ ἐπιδήμια γινώσκειν, τὰ ἀπὸ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος γινόμενα, εἴτε σωτήρια εἰσὶν, εἴτε ὀλέθρια· καὶ ἀποροῦσι τινὲς ὅτι δήποτε μὴ ἐσαφήνισεν ἡμῖν ὁ Ἱπποκράτης, καὶ σαφῶς ἀπεκρίνατο, ὅτι δεῖ προγινώσκειν τὴν κατάςασιν τοῦ ἀέρος τοῦ ἡμᾶς περιέχοντος, ἀλλὰ θεῖον αὐτὸ ἔφη· καὶ ἀσαφῶς ἀπολογούμεθα, ὅτι διὰ τοῦτο οὐκ ἐμνημόνευσεν ὡς ὑμεῖς εἴπατε, ἐπειδὴ κατεσκεύασται αὐτῷ ἡ τοιαύτη πραγματεία ἐν πολλοῖς καὶ ἐν ἐπιδημίαις καὶ

ἐν ἀφορισμοῖς καὶ ἐν ἄλλοις πλείστοις, ἐνταῦθα μέν τοι πλατυκῶς οὐκ ἠθέλησε τοῦτο ποιῆσαι.

« Οὕτω γὰρ ἄν τις θαυμάζοι τό τε δικαίον,
καὶ ἰατρὸς ἀγαθὸς ἂν εἴη. »

Φησὶν ὅτι ὁ προγινώσκων ἰατρὸς, καὶ εἴ τι θεῖον ἔνεςιν ἐν ταῖς νόσοις, τὴν ἴασιν εὐχερῶς παρατυγχάνει· καὶ δεῖ θαυμάζειν τὸν τοιοῦτον δικαίως καὶ θαυμασίως, ὅτι ὡμοίωται θεῷ ὁ ἰατρὸς κατὰ τὸ δυνατὸν, ἀνθρώποις κατὰ τὴν πρόγνωσιν.

« Καὶ γὰρ οὓς οἷόν τε περιγενέσθαι ἔτι μᾶλλον
διαφυλάττειν ἐκ πλείονος χρόνου προβουλευόμενος
πρὸς ἕκαστα. »

Ἰδοὺ ἐκ τούτου τοῦ ῥησειδίου δυνατόν ἐστι βεβαιῶσαι τὴν τοῦ Γαληνοῦ ἐξήγησιν, ὅτι θεῖον ἐνταῦθα ὁ Ἱπποκράτης λέγει τὰ προκαταρκτικὰ αἴτια, ἤτοι τὴν κατάστασιν τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος, ἐκ τοῦ εἰπεῖν αὐτὸν ἐκ πλείονος χρόνου προβουλευόμενος πρὸς ἕκαστα· προγινώσκων γὰρ οὓς οἷόν τε περιγενέσθαι, τουτέςιν ὅτι ὁ προγινώσκων ἰατρὸς ἅπερ σώζονται νοσήματα, καὶ περιγενέσθαι ἐκ πλείονος χρόνου προβουλευόμενος πρὸς ἕκαςον νόσημα, οὗτος δύναται εὐχερῶς ἰάσασθαι τὰς νόσους, ὥσπερ τοῦ χειμῶνος δύναται ὁ ἰατρὸς προγνῶναι τὰ ἐν τῷ θέρει μέλλοντα συμβῆναι καὶ εἰπεῖν νοσήματα· καὶ δύναται πρὸ πολλοῦ ἔτι περιεστηκὼς αὐτῶν ἐχόντων λέγω δὴ τῶν νοσημάτων προπαρασκευασθῆναι καὶ ἰάσασθαι τὰ τοιαῦτα νοσήματα· καὶ οὕτως ἀπαλλάττεται τοῦ κινδύνου.

« Σκέπτεσθαι δὲ χρὴ ὧδε ἐν τοῖσιν ὀξέσι νοσήμασι,
πρῶτον μὲν τὸ πρόσωπον τοῦ νοσέοντος. »

Ἰστέον ὅτι ἡ σημείωσις τριττή ἐστιν, ἡ ἐπιστημονικὴ,

τεχνικὴ, ἰδιωτικὴ· κέχρηται δὲ τῇ τεχνικῇ σημειώσει, καὶ σημειοῦται, οὐκ ἀπὸ τοῦ γένους, οὔτε γὰρ περὶ ὀργανικῶν διαλέγεται, οὔτε περὶ ὁμοιομερῶν· ἀλλ᾽ οὐδὲ ἀπὸ τοῦ εἴδους, εἴτε καῦσος εἶεν, εἴτε σύνοχος, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ σημειοῦται εἴτε σωτήριον ἐστὶ τὸ νόσημα, εἴτε ὀλέθριον· τουτέστιν ἀπὸ τοῦ ἤθους, ὅπερ ἀπὸ τῶν ἑπομένων καὶ ἐπιγινομένων συμπτωμάτων χαρακτηρίζεται· σημειοῦται δὲ τὸ ὀξὺ νόσημα ἀπὸ τοῦ προσώπου, διὰ τὸ φανερὸν καὶ ἑτοίμως αὐτὸ ὁρᾶσθαι ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ, καὶ λέγει.

« Πρῶτον μὲν τὸ πρόσωπον τοῦ νοσέοντος εἰ ὅμοιόν ἐστι τοῖσι τῶν ὑγιαινόντων, μάλιστα δὲ εἰ αὐτὸ ἑαυτῷ. »

Τουτέστιν ὅτι δεῖ ἀντεξετάζειν τὸ πρόσωπον τοῦ νοσοῦντος, εἰ ὅμοιόν ἐστι τοῖς τῶν ὑγιαινόντων, ἢ ἀνόμοιον· μάλιστα δὲ τὴν παραβολὴν ποιεῖσθαι, εἰ αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ ἔστιν ὅμοιον ἢ ἀνόμοιον· καὶ αὕτη μᾶλλον ἡ ἀρίστη σημείωσις· πολλοὶ γὰρ ἐν τῷ κατὰ φύσιν ἔχουσιν ἰσχνὸν τὸ πρόσωπον, ἢ μολιβδῶδες, ἢ ἰκτερῶδες, ἢ ὠχρόν· καὶ ἐὰν πρὸς τοὺς ὑγιαίνοντας ποιήσῃς τὴν παραβολὴν, εἰς πολλοὺς παραλογισμοὺς πέσῃς· καὶ τοῦ μὲν ὁμοίου καὶ κατὰ φύσιν ὁ συγγραφεὺς οὐκ εἶπε διαφορὰν, ἀλλ᾽ εἴασεν αὐτῷ ἀδιαίρετον· τὸ δὲ ἀνόμοιον διαιρεῖ, καὶ λέγει αὐτοῦ διαφοράς· φησὶ γὰρ ὅτι τὸ, ἀνάγκη ἢ πλεῖστον ἀφέστηκε τοῦ κατὰ φύσιν, καὶ ἀκροτάτω τοῦ παρὰ φύσιν γέγονεν· ὅπερ κινδυνότατόν ἐστιν· ἢ μέσως πῶς ἀφέστηκε, καὶ τοῦτο πάλιν ἔχει πολλὰς διαφορὰς, παρὰ τὸ μᾶλλον τε καὶ ἧττον· ἢ γὰρ τὸ κατὰ φύσιν πλησιάζει, ἢ τὸ πάντῃ ἀφεστηκὸς ἀνομοίῳ· καὶ ἀφ᾽ ὅσον μὲν τὸ κατὰ φύσιν πλησιάζει, ἧττον ἐστὶ κινδυνῶδες· ἐφ᾽ ὅσον δὲ τὸ παρὰ φύσιν, κινδυνῶδες ἐστίν.

Ἔςι δὲ καὶ ἄλλην αἰτίαν θαυμαςοτάτην ἀποδοῦναι· διὰ τοῦτο τὴν σημείωσιν ἀπὸ τοῦ προσώπου ποιεῖται· τὸ πρόσωπον ἐξ ἀνομοιομεροῦς οὐσίας σύγκειται· τὸ γὰρ πλεῖστον μέρος αὐτοῦ ὀστῶδες ἐστὶ· τὸ δὲ λοιπὸν σάρκες καὶ ὑγρὰ καὶ πνεύματα ἀναπληροῦσιν· ἐπειδὴ οὖν τὰ ὀξέα νοσήματα συντηκτικὰ καὶ δαπανητικὰ εἰσὶ τῶν σαρκῶν καὶ ὑγρῶν καὶ πνεύματων· τὰ δι᾽ ὀστὰ, συμπαθῆ ὄντα τῇ δαπάνῃ τῶν σαρκῶν καὶ τῶν ὑγρῶν καὶ πνεύματων, μένει ἡ ὀςώδης φύσις ὡς δυσπαθὴς· καὶ δυνατόν ἐστιν ἐκ τούτου ἐπιστῆναι τῇ σημειώσει, ὅτι ὀλέθριόν ἐστι τὸ νόσημα· οὕτως ἡ τῶν ῥᾴστων σημείωσις, ἀπὸ τοῦ προσώπου ὑφέστηκεν· ἀλλὰ καὶ ἡ τῶν μεγίςων σημείωσις, ἐν τῷ προσώπῳ συνίσταται.

Μέγιστα δὲ σημεῖα ἐστὶν ὅτι τὰς τρεῖς ἀρχὰς σημαίνει τὸ πρόσωπον, τὸ πῶς διάκεινται ἐγκέφαλον λέγω, καὶ καρδίαν, καὶ ἧπαρ· καὶ αὕτη λέγεται μεγίστη σημείωσις· καὶ τὸν μὲν ἐγκέφαλον, διὰ τὸ πρόσωπον τὸ πῶς διάκειται ἀπὸ αἰσθήσεων· αἱ γὰρ αἰσθήσεις, ὡς δορυφόροι τινὲς κάθηνται περὶ τὸ πρόσωπον, ὡς βασίλεως δορυφοροῦσαι τῶν αἰσθήσεων, δηλοῦσι τὸν ἐγκέφαλον καλῶς διακεῖσθαι· εἰ δὲ βεβλαμμένοις ἐνεργοῦσι, δηλοῦσι κακῶς διακεῖσθαι· ἀλλὰ καὶ τὴν καρδίαν σημειούμεθα ἀπὸ τοῦ προσώπου· εἰ μὲν γὰρ εὔχρουν ἐστὶ τὸ πρόσωπον, δηλοῖ τὴν καρδίαν καλῶς διακεῖσθαι, ἐπειδὴ ἡ εὔχροια ἀπὸ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ γίνεται ἀπὸ τῆς καρδίας, καὶ διὰ τῶν ἀρτηριῶν ἐπινεύεται τὸ πρόσωπον καὶ γίνεται εὔχρουν· εἰ δὲ κακόχρουν ἐστὶ τὸ πρόσωπον, δηλοῖ τὴν καρδίαν κακῶς διακειμένην· ἡ γὰρ κακόχροια γίνεται, ἢ κακοχυμίας τινὸς πλεοναζούσης ἐν τῇ καρδίᾳ, ἢ φερομένης ἀπό τινος μορίου· καὶ τὸ τηνικαῦτα μο-

λύεται τὸ ἔμφυτον θερμὸν, καὶ ὁ ζωτικὸς τόνος, καὶ ἐντεῦθεν κακόχρουν γίνεται τὸ πρόσωπον· ἢ δι' ἀσθένειαν ἐνδεὴς γίνεται ἡ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ ἀνάδοσις, καὶ διὰ τοῦτο κακόχρουν γίνεται τὸ πρόσωπον· ἀλλὰ καὶ τὸ ἧπαρ σημαίνει εἴτε καλῶς διάκειται, εἴτε κακῶς· εἰ μὲν γὰρ εὔτροφόν ἐστι τὸ πρόσωπον, δηλοῖ ὅτι καλῶς διάκειται ἧπαρ, καὶ ἀμέμπτως ἐνεργεῖ· εἰ δὲ ἰσχνόν ἐστι τὸ πρόσωπον, δηλοῖ πῶς διακεῖσθαι τὸ ἧπαρ· ἢ γὰρ κακοχυμία τὶς πλεονάζει ἐν τῷ ἥπατι, καὶ συναναδίδοται τὸ, λόγῳ τροφῆς ἐν τῷ προσώπῳ φερόμενον· καὶ διὰ τὸ κακόχυμον αὐτὸ εἶναι καὶ ἀκάθαρτον, οὐ τρέφεται, ἀλλ' ἰσχναίνεται, ἢ ἐνδεὴς γίνεται ἡ ἀνάδοσις, διά τινα ἀσθένειαν, καὶ τὸ τηνικαῦτα ἰσχναίνεται τὸ πρόσωπον.

Ἀλλὰ καὶ εὐσχημός ἐςιν ἡ ἀπὸ τοῦ προσώπου σημείωσις· οὐδὲ γὰρ δεῖται ἀνακαλύψεως τὸ πρόσωπον, ὡς εἰώθαμεν ἀνακαλύπτειν ἐπὶ τῶν σπλάγχνων, κακῶς διακειμένου στομάχου ἢ γαστρὸς ἢ ἥπατος ἢ σπληνὸς καὶ τῶν τοιούτων· ἐπὶ τούτων γὰρ ἀνακαλύπτομεν, ἐπὶ δὲ τῇ σημειώσει τοῦ προσώπου οὐκ ἀ ακαλύπτομεν· αὐτόθεν γὰρ γυμνὸν ὑποπίπτει, καὶ εὔσχημός ἐστιν ἡ ἀπὸ τοῦ προσώπου σημείωσις μάλιστα ἐπὶ τῶν παρθενευουσῶν, ἢ τῶν ὁπωσοῦν κόσμον καὶ σεμνὸν βίον διαγόντων γυναικῶν, εὔσχημός ἐστιν ἡ ἀπὸ τοῦ προσώπου σημείωσις, διὰ τὸ πάντα ὁπωσοῦν νενομοθετημένα σημεῖα ἐν τῷ κατϊητρίῳ συγγράμματι ἐν τῷ προσώπῳ συνίστασθαι.

« Ῥὶς ὀξεῖα, ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, κρόταφοι συμπεπτωκότες,
ὦτα ψυχρὰ καὶ συνεςαλμένα, καὶ οἱ λοβοὶ
τῶν ὤτων ἀπεστραμμένοι. »

Ὅτι κακά εἰσι καὶ ὀλέθρια τὰ ἓξ ταῦτα συμπτώματα,

καὶ χαρακτηριστικὰ νεκρώδους προσώπου, πιστοῦται ὁ Γαληνὸς διά τε τοῦ ἐπιλογισμοῦ καὶ τοῦ ἀναλογισμοῦ, τουτέςιν ἀπὸ τῆς πείρας καὶ τοῦ λόγου· καὶ ἀπὸ μὲν τῆς πείρας οὕτως, ὅτι ὀλέθριον τὸ νόσημα ἐκεῖνο· ἀπὸ δὲ τοῦ λόγου, ὅτι ἐν τῷ καθόλου κατὰ δύο αἰτίας γίνεται τὸ τοιοῦτον πάθος ἐν τῷ προσώπῳ· ἢ γὰρ διὰ δριμύτητα ὕλης φερομένης καὶ δαπανώσης καὶ διαφθειρούσης τὰ εὐπαθῆ· ἅπερ ἐστι σάρκες, καὶ ὑγρὰ, καὶ πνεύματα, ὡς ἐν τῇ θεωρίᾳ εἰρήκαμεν, καὶ οὕτως γίνεται τὸ πάθος τοῦτο· ἢ δι' ἀσθένειαν τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ τοῦτο γίνεται· ἀσθενοῦντος γὰρ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, τοῦτο γίνεται· οὐ δύναται ἐπεκτανθῆναι ἐπὶ τὰ πόῤῥω καὶ ἄκρα μόρια, ἀλλ' ἐμφωλεύει περὶ τὰ σπλάγχνα, καὶ ἐκεῖσεν ἐνειλίσσεται, καὶ τὸ τηνικαῦτα λειφαιμοῦνται καὶ ἀμοιροῦνται τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ καὶ ζωτικοῦ τόνου, ψύχονται τὰ ἄκρα καὶ ἀπομαραίνονται, καὶ οὕτως ἀπονεκροῦνται· καὶ γὰρ τὸ πρόσωπον ἄκρον ἐςὶ μόριον· ἀλλὰ καὶ ἄσκεπον ἀεί γε ἐστὶ· διὰ τοῦτο καὶ ἡ παραλλαγὴ τοῦ κατὰ φύσιν, τῷ προσώπῳ μάλιστα γίνεται· ἐντεῦθεν καὶ τὰ ἐξ ἐκεῖνα συμπτώματα ἐν τῷ προσώπῳ συνίστανται διὰ τὰς αὐτὰς δύο αἰτίας.

« Ῥὶς ὀξεῖα. »

Ἡ ῥὶς ὀξεῖα γίνεται τρόπῳ τοιούτῳ· ἡ ῥὶς ὀστοῦν χονδρῶδες ἐςὶ, τὸ μὲν ἐντὸς ὀςῶδες, τὸ δὲ ἔμπροσθεν χόνδρος· μόνα δὲ τὰ πτερύγια σαρκώδη εἰσὶ καὶ ὑγρά· ταῦτα οὖν τὰ πτερύγια ὡς ὑγρὰ ὄντα καὶ εὐπαθῆ συμβαίνει διὰ μίαν τῶν αἰτιῶν δαπανᾶσθαι καὶ φθείρεσθαι· ἢ γὰρ διὰ δριμύτητα τῆς ὕλης δαπανῶνται καὶ ἐξαναλίσκονται, ἢ δι' ἀσθένειαν τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, τῆς ψύξεως τὸ τηνικαῦτα πιλούσης καὶ ἐμπυρινιζούσης, καὶ δι' ἀτροφίαν φθείρει τὰ

πτερύγια· τούτων δὲ μειουμένων καὶ τῶν παρ᾽ ἑκάτερα μερῶν δαπανωμένων, ἐξ ἀνάγκης ὀξεῖα γίνεται ἡ ῥίς· καὶ ἐπὶ σιμῆς δὲ ῥινὸς τὸ ἀνάλογον γίνεται· καὶ ὀξύνεται καὶ ἡ σιμὴ ῥίς, ἀλλὰ καὶ ἡ γρυπὴ, καὶ ἡ ὁπωσοῦν ῥὶς ὀξύνεται, καὶ δεῖ αὐτὴν πρὸς ἑαυτὴν ῥίνα ἀντεξετάζειν.

« Ὀφθαλμοὶ κοῖλοι. »

Καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ κοῖλοι γίνονται, διὰ μίαν τῶν αἰτιῶν· ἢ γὰρ διὰ κακοχυμίαν καὶ δριμεῖαν ὕλην ἐξαναλίσκουσαν καὶ ἐκδαπανῶσαν τὰ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς· λοιπὸν δὲ καὶ τὰ πνεύματα, πλείστη γὰρ μοῖρα πνεύματος ὀπτικοῦ, πέμπεται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς· τούτων δὲ δαπανωμένων ὡσεὶ παθῶν, ἐξ ἀνάγκης οἱ ὀφθαλμοὶ κοῖλοι γίνονται διὰ μίαν τῶν αἰτιῶν· διὰ δὲ ἄκραν ψύξιν κοῖλοι γίνονται οἱ ὀφθαλμοὶ, ἐπειδὴ ἡ ἄκρα ψύξις, πύκνωσις, καὶ πίλησις, καὶ συνίζησιν καὶ ἐκπυρινισμὸν ἀπεργάζεται· λοιπὸν καὶ ἀτροφία ἐν αὐτοῖς γίνεται· καὶ τῷ λόγῳ τούτῳ, ἐξ ἀνάγκης κοῖλοι γίνονται οἱ ὀφθαλμοί.

« Ἐπειδὴ ἡ ἄκρα ψύξις, πύκνωσις καὶ πίλησις,
κρόταφοι ξυμπεπτωκότες. »

Πρὸ πάντων τῶν ἐν τῇ κεφαλῇ μορίων οἱ κροταφῖται μύες δαπανῶνται διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας· ἢ γὰρ τῇ δριμύτητι τῆς ὕλης δαπανώμενοι συμπίπτουσιν οἱ κρόταφοι, ἢ διὰ τὴν ἄκραν ψύξιν.

« Ὦτα ψυχρὰ καὶ συνεσταλμένα. »

Τὰ ὦτα ἐπειδὴ χονδρώδη εἰσὶ, φύσει ψυχρά εἰσι, καὶ εἰκότως ὑπὸ τῆς ἄκρας ψύξεως ψυχρὰ γίνονται· ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦτο συνεσταλμένα γίνονται διὰ τὴν ψύξιν· ἡ γὰρ ἄκρα ψύξις, συνρεῖ αὐτὰ καὶ γίνονται συνεσταλμένα.

« Καὶ οἱ λοβοὶ τῶν ὤτων ἀπεστραμμένοι. »

Εἰκότως, ἐπειδὴ παρὰ πάντα τὰ μόρια τῶν ὤτων, σαρκωδέστεροι καὶ ὑγρότεροι οἱ λοβοί εἰσι· δαπανώμενοι οὖν καὶ ἰσχναινόμενοι, ἀποστρέφονται ἐπὶ τὰ ὀπίσω· καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν ἐπὶ τὰ ὀπίσω ἀποστρέφονται οἱ λοβοὶ καὶ μὴ πρὸς τὰ ἔμπροσθεν μέρη; καὶ λέγομεν, ὅτι διὰ τοῦτο ἐπὶ τὰ ὀπίσω ἀποστρέφονται, ὡς ἐπὶ τὴν οἰκείαν ἀρχήν· ἐπειδὴ ἀπὸ τῶν ὀπίσω δέχονται τὰ ὦτα αἰσθητικὰ νεῦρα πρὸς ἑαυτὰ ἐφέλκονται τοὺς λοβοὺς τῶν ὤτων, καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τὰ ὀπίσω ἀποστρέφονται· ἐντεῦθεν καὶ ἡ δόξα ἐκείνη ἐκβάλλεται τῶν ὁρισαμένων τὸν σπασμὸν, κίνησιν ἀπροαίρετον ἐν κινητικοῖς μορίοις συνισταμένην, οὐ μὴν ἐν τοῖς αἰσθητικοῖς καὶ ἀκινήτοις· νῦν γὰρ ἀποδέδεικται ἐνταῦθα, ὅτι οὐ κοινὸν ἐν τοῖς κινητοῖς μορίοις συνίςαται ὁ σπασμὸς, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς αἰσθητικοῖς ἤτοι τοῖς ἀκινήτοις νεύροις· καλῶς δὲ λοιπὸν ὡρίσαντο οἱ εἰπόντες τὸν σπασμὸν κίνησιν ἀπροαίρετον ἐν προαιρετικοῖς μορίοις συνισταμένην· ἀμφότερα γὰρ περιλαμβάνει ὁ ὁρισμός· οὕτω καὶ οἱ λοβοὶ τῶν ὤτων ἀπεστραμμένοι.

« Καὶ τὸ δέρμα τὸ περὶ τὸ μέτωπον σκληρόν τε καὶ περιτεταμένον, καὶ καρφαλέον ἐόν. »

Εἰκότως τοῦτο γενήσεται, ἐπειδὴ σχεδὸν ἄσαρκόν ἐστι τὸ μέτωπον, ὀστῶδες τυγχάνον· εἰ μή τι δ᾽ ἂν ἐλάχιστη μοῖρα ἀπὸ τοῦ μυώδους πλατύσματος φέρεται παρὰ τὸ μέτωπον, καὶ κινεῖ αὐτό· καὶ διὰ μίαν τῶν εἰρημένων αἰτιῶν συμβαίνει καὶ τοῦτο δαπανᾶσθαι καὶ φθείρεσθαι, καὶ σκληρὸν γίνεσθαι καὶ περιτεταμένον καὶ καρφαλέον τὸ δέρμα τοῦ μετώπου· ταῦτα γὰρ πάντα ἐπιτεταμένην ξηρότητα δηλοῦσιν.

« Τὸ χρῶμα τοῦ ξύμπαντος προσώπου χλωρὸν ἢ πέλιον, ἢ καὶ μέλαν ἐόν. »

Ταῦτα γὰρ πάντα τὰ χρώματα ὑπὸ ψύξεως γίνονται· καὶ τὸ μὲν μέλαν κατὰ ἐπίτασιν γίνεται ψύξεως· οὕτως γὰρ καὶ τὸ αἷμα ἐν ταῖς φλεβοτομίαις ἢ ὁπωσοῦν κενούμενον θρομβοῦται, εἶτα πήγνυται, καὶ οὕτως ἐν τῷ χρόνῳ μελαίνεται· τὸ δὲ χλωρὸν καὶ τὸ ὠχρὸν, ταυτὸν ἐνόμισαν εἶναι· διαφέρουσι δὲ ἀλλήλων ταῦτα· πρῶτον μὲν τὸ ὠχρὸν γίνεται χρῶμα ὑπὸ τοῖς ψύξεως· εἶτα τὸ πελιδνὸν, καὶ εἶθ' οὕτως τὸ μέλαν· καὶ τὸ μὲν ὠχρὸν χρῶμα τοῦ προσώπου ὑπὸ ἀρχῆς τῆς ψύξεως γίνεται· τὸ δὲ χλωρὸν, ἔτι ἐπιτεινομένης τῆς ψύξεως· τὸ δὲ πελιδνὸν, ἔτι πλεῖον ἐπιτεινομένης· τὸ δὲ μέλαν, ἐπὶ μεγίστῃ καὶ ἀκροτάτῃ ψύξει γίνεται, ὅπερ νέκρωσίς ἐστιν· οὕτως οὖν τὴν αἰτίαν ἑκάστου συμπτώματος ἀποδέδωκεν ὁ Γαληνὸς· πλὴν δεῖ εἰδέναι, οὐ πάντως ταῦτα τὰ συμπτώματα θανατώδη εἰσίν· ἐὰν γὰρ ἐπὶ χρονίῳ νοσήματι γίνωνται, τῷ μήκει καὶ τῇ ἐκστάσει τοῦ χρόνου ἐκτήκονται, καὶ οὐ πάντως θάνατος ἐπακολουθεῖ, ἀλλ' ὑγιαίνουσιν οἱ οὕτω πάσχοντες, καὶ ἐξελοῦσι τοῦ κινδύνου, διά τε ἡλικίαν ἀκμαστικοῦ ὄντος, καὶ κρᾶσιν θερμὴν, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἐὰν οὖν συνέλθῃ, ἐκφεύγει τὸν κίνδυνον· ἀλλ' ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων ταῦτα γινόμενα ὀλέθριά εἰσι, καὶ μάλιστα ἐὰν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ νοσήματος γένωνται, πλὴν εἰ μή τι δι' ἑτέραν αἰτίαν ἐγγίνονται, καὶ τότε οὐκ εἰσὶ θανατώδη· ποία δέ ἐστιν ἡ αἰτία ἐκείνη, ἡ ἐφεξῆς θεωρία δηλώσει.

« Εἰ μὲν ἐν ἀρχῇ τῆς νόσου τὸ πρόσωπον χλωρὸν ἢ καὶ μέλαν ἐὸν, καὶ μήπω οἷόν τε. »

Φησὶν ὅτι ἐὰν ἐν ἀρχῇ τοῦ νοσήματος τὸ νεκρῶδες γέν-

ηται πρόσωπον, γίνωσκε ὅτι διὰ κακοήθειαν ἐξόδου νοσήματος ἢ διά τινα προκαταρκτικὴν αἰτίαν· καὶ διὰ μὲν κακοήθειαν νοσήματος, οὕτως· ἵνα ὑποστῇ ἡ κακοήθεια τοῦ νοσήματος, τριῶν δεῖται συνδρομῆς, ἵνα ἡ καθεκτικὴ δύναμις τοῦ παντὸς σώματος ἀσθενὴς ᾖ, καὶ ἵνα λεπτοὶ ὦσιν οἱ χυμοὶ, καὶ πυρετὸς διακαὴς καὶ ζέων· τί γάρ; ὅτι τῆς καθεκτικῆς δυνάμεως ἀσθενούσης, πολλὴ γίνεται διαφόρησις τῆς ἀδήλου διαπνοῆς ἀνεπαισθήτως· καὶ μάλιστα λεπτῶν ὄντων τῶν χυμῶν, πολλὴ γενήσεται ἡ διαφόρησις· λοιπὸν δὲ καὶ ὅτι συνεργεῖ τῇ διαφορήσει ὁ διακαὴς πυρετός· τούτων οὖν τῶν τριῶν συντρεχόντων, ἰσχναίνεται τὸ σῶμα, καὶ νεκρῶδες γίνεται τὸ πρόσωπον, καὶ ἀναλογεῖ αὐτῷ ἡ διαφόρησις, ἡ ἀεννάως γινομένη καὶ ἀνεπαισθήτως ταῖς μεγίςαις κινήσεσι ταῖς διὰ τῶν φυσικῶν ὑπονόμων γινομέναις, ἐκταράξει γαστρὸς ἢ ἐμέτῳ ἢ αἱμοῤῥαγίᾳ· διὰ δὲ χρόνιον νόσημα, νεκρῶδες γίνεται πρόσωπον οὕτως· τῷ γὰρ μήκει τῆς νόσου διαφθοροῦνται οἱ χυμοὶ, καὶ τὰ ὑγρὰ, καὶ τὰ πνεύματα· λοιπὸν δὲ καὶ αἱ δυνάμεις κακῶς διατίθενται, καὶ ἐνταῦθα ἀτροφοῦνται τὰ μόρια, ἰσχναίνεται τὸ σῶμα, καὶ νεκρῶδες γίνεται τὸ πρόσωπον.

Διὰ δὲ προκαταρκτικὴν αἰτίαν οὕτως· ἀλλὰ ταῦτα τριχῶς, ἢ γὰρ δι' ἀγρυπνίαν ἄμετρον, ἢ διὰ πολλὴν ἐκταράξιν τῆς γαστρὸς, ἢ διὰ λιμὸν ἐπιτεταμένον· ἕκαστον γὰρ τούτων δύναται νεκρῶδες ποιῆσαι πρόσωπον· ἡ μὲν κένωσις τῆς γαστρὸς ἡ ἐπιτεταμένη δηλονότι, ἰσχναίνει τὸ σῶμα καὶ νεκρῶδες ποιεῖ τὸ πρόσωπον· ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγρυπνία ἡ ἐπιτεταμένη οἶδεν διαφόρησιν ποιεῖν καὶ νεκρῶδες ἀπεργάζεσθαι τὸ πρόσωπον· καὶ ὁ λιμὸς οὖν εἴτε ἀκούσιός ἐστι, εἴτε ἑκούσιος, τῷ λόγῳ τῆς ἐνδείας καὶ τῆς ἀσιτίας δύν-

αται νεκρῶδες ποιῆσαι τὸ πρόσωπον· μνημονεύσας δὲ τρίτην κένωσιν, πᾶσαν κένωσιν ἀμέτρως γινομένην ἐδήλωσεν, εἴτε δι' ἐμέτων, εἴτε δι' αἱμοῤῥαγίας, εἴτε δι' οὔρων, εἴτε δι' ὑδρώτων· διὰ δὲ τοῦ μνημονεῦσαι ὕπνον, πάντα τὰ ψυχικὰ πάθη τὰ δυνάμενα συγκοπὰς καὶ λειποθυμίας ποιῆσαι, ἐδήλωσεν· ὅτι ἡ ἀρχὴ τριχῶς διαιρεῖται, ἢ γὰρ ἄχρονος καὶ ἀκαρής ἐστιν, ἥ τις ἐν αὐτῷ τῷ ἄρχεσθαι ἀλλοιοῦσθαι, ἐπὶ τῷ παρὰ φύσιν τὸν ἄνθρωπον περιγράφεται, ἥ τις ἀχρόνως γίνεται· ἔςιν ἀρχὴ καὶ ἡ ἐν πλάτει θεωρουμένη· αὕτη δὲ διχῶς διαιρεῖται· ἢ γὰρ τεχνική ἐστιν, ἢ ἁπλῶς πλατικὴ καὶ ἄτεχνος· ἥ τις ἐν τρισὶν ἡμέραισιν θεωρεῖται • • • γὰρ καὶ αὕτη τοῖς ἰατροῖς, καὶ εἰώθασιν ἀρχὴν τὰς τρεῖς ἡμέρας καλεῖν ὑπὸ παντὸς νοσήματος· ἡ δὲ τεχνική ἐστιν ἥ τις καὶ διαστέλλεται τοῖς λοιποῖς καιροῖς, ἀναβάσει λέγω, καὶ ἀκμῇ, καὶ παρακμῇ.

Τοσαυταχῶς τῆς ἀρχῆς λαμβανομένης, ὁ Ἱπποκράτης ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ δευτέρου σημαινομένου λέγει, λέγω δὴ τῆς πλατικῆς ἀρχῆς, ἤτοι τῆς ἀτέχνου τῆς ἐν τρισὶν ἡμέραις θεωρουμένης, ὡς δηλοῖ τὸ ἐπαγόμενον· ἢν δὲ καὶ παλαιοτέρου ἐόντος τοῦ νοσήματος ἢ τριταίου, ὡς ἂν ὅτι τῆς ἀρχῆς ἐν τρισὶν ἡμέραις θεωρουμένης, ἐὰν νεκρῶδες γένηται τὸ πρόσωπον, εἶτα καὶ ἀρχῆς μνημονεύσας, ἐξέβαλε τὸ ἐνσημαινόμενον τοῦ νεκρώδους προσώπου, λέγω δὴ τοῦ ἐπὶ χρονίῳ νοσήματι γινομένου· διὰ δὲ τοῦ εἰπεῖν ἐπανέρεσθαι μὴ ἠγρύπνησεν ὁ ἄῤῥωστος, εἶτα τῆς κοιλίης ἐξυγρασμένα, ἢ λοιμῶδες τὶ εἶχεν αὐτὸν, ἐδήλωσε τὰ προκαταρκτικὰ αἴτια, τὰ ποιοῦντα τὸ πρόσωπον νεκρῶδες· φησὶ γὰρ ὅτι ἐπειδὴ οὐκ ἐπὶ πάντων φαντὰ καὶ γνώριμα καὶ ὁμολογούμενα εἰσὶν ἡμῖν τὰ σημεῖα, δεῖ τῇ ἀνακρίσει χρήσασθαι,

καὶ ἐρωτῆσαι τὸν ἄῤῥωστον, μὴ ἐκτάραξις γαστρὸς ἀμέτρός σοι γέγονεν, ἢ ἠγρύπνησας ἐπιτεταμένως, ἢ ἠσίτησας; καὶ εἰ μὲν φαίη τὶ τούτων, ἰδοὺ γινώσκεις ὅτι ἐπὶ προκαταρκτικῇ αἰτίᾳ γέγονε νεκρῶδες τὸ πρόσωπον· καὶ ἔςι μὲν κακὸν, πλὴν ἧττον κακόν ἐστιν ὡς πρὸς κακοήθειαν νοσήματος· εἰ δὲ μηδὲν τούτων συνθῆταί σοι γε . . . γίνωσκε ὅτι ἐπὶ κακοηθείᾳ ὀξέου τοῦ σώματος γέγονε νεκρῶδες τὸ πρόσωπον, καὶ ὀλέθριόν ἐστι καὶ κινδυνῶδες.

Πλὴν καὶ τοῦτο δεῖ σε γινώσκειν, ὅτι πολλάκις ἡ ἀγρυπνία, καὶ ἡ ἐκτάραξις τῆς γαςρὸς οὐχ᾽ ὡς προκαταρκτικὰ αἴτια ὑπάρχοντα νεκρῶδες ποιοῦσι τὸ πρόσωπον, ἀλλ᾽ ἔςιν ὅτε καὶ διὰ κακόθειαν ὀξέου νοσήματος ἀμφότερα γίνεσθαι, καὶ τὴν ἀγρυπνίαν, καὶ τὴν ἐκτάραξιν τῆς γαστρὸς, καὶ τὸ νεκρῶδες πρόσωπον· καὶ πόθεν τοῦτο ὀφείλομεν γνῶναι; εἴτε ἡ κακοήθεια τοῦ νοσήματος ταῦτα ἐποίησεν, εἴτε ὡς προκαταρκτικὰ ὄντα ἐποίησαν νεκρῶδες τὸ πρώσωπον, τυχὸν ἡ ἀγρυπνία, καὶ ἡ ἐκτάραξις τῆς γαςρὸς; ἔσο γινώσκων ὅτι τοῦτο διαγινώσκεις, εἰς τὸ ἡμερονύκτιόν σου προσφόρως καὶ ἁρμοδίως διαιτῶντος, εἰ μὲν γαστρόῤῥοιά ἐστι, χρῆσαι τῇ σταλτικῇ τροφῇ τυχὸν ψυχία ἀφράτα εἰς ὑδροροσάτον· εἰ δὲ ἀγρυπνία ἐςὶ, δεῖ σε ὑγροτέρᾳ τροφῇ χρήσασθαι, τυχὸν χυλῷ πτισάνης ἢ λαχάνοις καὶ τοῖς τοιούτοις· εἰ δὲ ἀσιτία ἐςὶ καὶ ἔνδεια, καὶ ἐνταῦθα ταῖς δυναμέναις ἀνακαλέσασθαι, καὶ τονώσαις τροφαῖς χρήσασθαι· καὶ ἐὰν ταῦτα σου ποιήσαντος καταςῇ ἡμερονύκτιον, γίνωσκε ὅτι ἐπὶ προκαταρκτικῇ αἰτίᾳ γέγονε νεκρῶδες τὸ πρόσωπον· εἰ δὲ μείνῃ ὡσαύτως ἔχον ἥ τε ἀγρυπνία καὶ ἡ γαστόῤῥοια, τότε γίνωσκε ὅτι διὰ κακοήθειαν νοσήματος γεγόνασι, καὶ ἡ ἀγρυπνία, καὶ ἡ γαστρόῤῥοια . . . νεκρῶ-

δες πρόσωπον, πλὴν · · · ἐπὶ πάντων τῶν παθῶν ἡ αὐτὴ ἀκολασία ἐστί.

Δεῖ σε καὶ εἰς τὰ σύςοιχα ἀποβλέπειν, ἐὰν ἀκμαστικὴ ἐςιν ἡ ἡλικία, καὶ ἡμερινὴ ὥρα, καὶ ἡ κράσις καὶ τὸ χωρίον θερμὸν, καὶ ἐὰν ἐνδεὴς ἐςι περὶ τὴν τροφὴν, καὶ ἐπίπονον, καὶ φροντιςικὸν, καὶ φιλοταλαίπωρον ζῇν, γίνωσκε ὅτι κακοηθείᾳ τοῦ νοσήματος νεκρῶδες τὸ πρόσωπον γέγονε, καὶ κινδυνῶδές ἐστι· καὶ ταῦτα μὲν ἐντὸς τῶν τριῶν ἡμερῶν· εἰ δέ γε ὑπερπέσῃ τὴν τρίτην ἡμέραν, ὡς δηλοῖ τὸ εἰπεῖν αὐτὸν, ἢν δὲ καὶ παλαιοτέρου ἐόντος τοῦ νοσήματος ἢ τριταίου, τουτέςιν ἐπὶ πλέον τῶν τριῶν ἡμερῶν, ἐάν τε γένηται νεκρῶδες τὸ πρόσωπον, πρὸς τούτοις πᾶσι τοῖς εἰρημένοις, τὰ ἓξ ἐκεῖνα ὀλέθρια συμπτώματα, καὶ ἀνιχνεύοντός σου καὶ τὰ προκαταρκτικὰ αἴτια· χρὴ δὲ πρὸς τούτοις ἐπιβλέπειν καὶ ἕτερα πλεῖστα σημεῖα ἐν ὀφθαλμοῖς θεωρούμενα, καὶ οἷον ἐπιβεβαιοῖ τὴν σημείωσιν τοῦ ὀλέθριον εἶναι τὸ νόσημα, ἀπὸ ἐννέα τινῶν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς συνισταμένων· καὶ λέγει ὅτι οἱ τοιοῦτοι τὴν αὐγὴν ἀποφεύγουσιν, οἱ τοιοῦτοι ἀπροαιρέτως δακρύουσιν, ἐπὶ τῶν τοιούτων ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου ὀφθαλμοῦ ἐλάσσων γίνεται, τὰ φλέβια τὰ ἐπὶ τῶν ἐπιπεφυκότων τῶν ὀφθαλμῶν, ἐρυθρὰ γίνονται ἢ πέλια, ἢ μέλανα, ἢ λήμας ἔχουσι περὶ τὰς ὄψεις· ἐπὶ τούτων ἐξίςανται ὀφθαλμοὶ, καὶ ἀπεώρηνται· καὶ πρὸ π · · · αὐτοὺς ἴσχουσιν ἢ κοιλοίους, ἐπὶ τούτων · · · ρικτοὶ εἰσὶν οἱ ὀφθαλμοὶ, ἢ τὸ σύμπαν · · · τοῦ σύμπαντος προσώπου, καὶ αὐτοὶ τῶν ὀφθαλμῶν ἠλλοιωμένων ἔχουσιν· ἐὰν οὖν πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ταῦτα συνέλθωσιν, ὀλέθριόν ἐςι, καὶ δεῖ προλέγειν τὸν θάνατον.

Sunt parvae in codice lacunae, ut supra.

« Ἢν μὲν οὖν ἐν ἀρχῇ τῆς νόσου τὸ πρόσωπον χλωρόν τε ἢ καὶ μέλαν ἐὸν τοιοῦτον, ἢ καὶ μήπω οἷόν τε ᾖ τοῖσιν ἄλλοισι σημείοισι ξυντεκμαίρεσθαι, ἐπανέρεσθαι χρὴ, μὴ ἠγρύπνηκεν ὁ ἄνθρωπος. »

Φησὶν ἐνταῦθα ὁ Ἱπποκράτης, ὅτι ἐὰν ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ νοσήματος, τουτέςιν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἢ τῇ δευτέρᾳ νεκρῶδες γένηται τὸ πρόσωπον μήπω ἐχλώρει ἐγνωσμένα τὰ συμπτώματα· ἐγνωσμένα δὲ συμπτώματα ἀκουςέον τὴν αἰτίαν ὑφ᾽ ἧς γέγονε τὸ νεκρῶδες πρόσωπον· ἐπερωτᾷν δεῖ τὸν ἄῤῥωςον· μὴ ἠγρύπνησεν, ἢ ἐκτάραξις τῆς γαςρὸς γέγονεν ἐν αὐτῷ μεγίστη, ἢ ἐλιμαγχονήθη, ἤγουν ἐν ἀσιτίᾳ διέμεινε· πλὴν οὐ μόνον ἐπὶ τούτοις τοῖς σημείοις γίνεται νεκρῶδες πρόσωπον· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀκροτάτῃ ψύξει, δι᾽ ὥραν χειμερινὴν, ἢ διὰ κατάςημα ψυχρότατον, ἢ καὶ δι᾽ ἔσχατον γῆρας· ἀλλ᾽ οὐκ εἰσὶν οὕτως κινδυνώδη· καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ἱπποκράτης· ὁ δὲ Γαληνὸς μείζονι τέχνῃ νῦν ἑαυτὸν ἐπιτρέψας λέγει, ὅτι δυνατόν ἐςιν ἡμᾶς προγνῶναι πᾶσαν αἰτίαν νεκρῶδες ἐργασαμένην τὸ πρόσωπον, μὴ δὲ μιᾶς ἐρωτήσεως δεηθέντας· τί γάρ; ὅτι δεῖ σε ἀναδραμεῖν καὶ ἀποβλέψαι σύστοιχα ἐὰν ἡ ὥρα θερινὴ ἐστι, καὶ τὸ κατάςημα θερμὸν καὶ ξηρὸν, καὶ ἡ κρᾶσις τοῦ κάμνοντος θερμὴ, καὶ ἡλικία ἀκμαςικὴ, ἡ δίαιτα ἐνδεὴς, βίον διάγων φροντιςικὸν καὶ ἐπίπονον, καὶ οἱ σφυγμοὶ ἡτονημένοι, καὶ βραδεῖς, καὶ μικροὶ, καὶ ἀμυδροὶ, καὶ ἁπτομένου σου τῇ ἀφῇ, καυσώδης καὶ διακαὴς ὑποπίπτει ἡ θερμασία, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐν τῇ πρώτῃ ἢ τῇ δευτέρᾳ ἡμέρᾳ νεκρῶδες γέγονε τὸ πρόσωπον, γίνωσκε ὅτι διὰ κακοήθειαν νοσήματος γέγονεν· ἐὰν δὲ ἐπὶ γαςροῤῥοίᾳ γέγονε νεκρῶδες τὸ πρόσωπον, ἔχεις ἀσφαλέςατον σημεῖον τῶν ὀφθαλμῶν· ἐπὶ γὰρ τῆς γαςρορ-

ῥοίας, ἔγκοιλοι γίνονται οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν, καὶ ἐξηραμμένους αὐτοὺς ἔχουσιν, ὡς μὴ δύνασθαι τὰ βλέφαρα ἀνατείνειν· ἐπὶ δὲ τῆς ἀγρυπνίας, ἀσφαλέστατον σημεῖον εὑρήσεις ἐπὶ τῶν σφυγμῶν, τὸ δίκην χορδῆς τεταμμένην εὑρίσκεσθαι τὴν ἀρτηρίαν, τοὺς δὲ διὰ κακοήθειαν νοσήματος ἀπὸ τῆς ἁφῆς σημειώσεις, ἐπιβαλὼν γὰρ τὴν ἁφὴν μόνον κατὰ τὸν καρπὸν, ἀλλὰ καὶ ὑπεράνω τυχὸν κατὰ τὸν βραχίονα, εὑρήσεις καυσωδεστάτην καὶ ζέουσαν τὴν ἀναφερομένην θερμασίαν, καὶ δριμεῖαν, καὶ καπνώδεις ἀναθυμιάσεις ἀνεῖσθαι πρὸς τὴν ἁφήν· καὶ γινώσκεις, ὅτι ὀξύς ἐςιν ὁ πυρετὸς καὶ διαφορητικώτατος, ὁ τὸ νεκρῶδες ποιήσας πρόσωπον.

« Καὶ ἢν μέν τι τουτέων ὁμολογέει, ἧσσον νομίζειν δεινὸν εἶναι. »

Φησὶν ὅτι τὸ νεκρῶδες πρόσωπον, ἐὰν διά τινα προκαταρκτικὴν γένη αἰτίαν, τυχὸν εἴτε διὰ γαστρόῤῥοιαν, εἴτε διὰ λι . . . εἴτε δι' ἀγρυπνίαν, κακὸν μέν ἐστιν· ἀλλ' ἧττον, ὡς τὸ διὰ κακοήθειαν γινόμενον.

« Ἢν γὰρ τὴν αὐγὴν φεύγωσιν. »

Ἰστέον ὅτι τὰ τρία ταῦτα ἀντιπαράκεινται ἀλλήλοις, φῶς, ἀκτὶς, καὶ αὐγή· καὶ τὸ φῶς συνουσίωται τῷ ἡλίῳ· ἡ δὲ ἀκτὶς ἐςὶν ἡ ἐκ τοῦ φωτὸς πεμπομένη· αὐγὴ δέ ἐςιν ἡ ἐκ τῆς ἀκτῖνος πεμπομένη, περὶ ἧς καὶ ἔστι νῦν ὁ λόγος· ἐν γὰρ τῇ αὐγῇ, ἀεὶ σε ἐσμὲν, καὶ ἄνευ αὐτῆς εἶναι οὐ δυνάμεθα· πῶς οὖν οὐ κακὸν τοῦτο ἐπὶ ὀξεῖ νοσήματι; δηλοῖ γὰρ ἄκραν καταβολὴν τῶν ὀπτικῶν δυνάμεων, πλὴν φεύγουσι πολλοὶ τὴν αὐγὴν καὶ δι' ἄλλην αἰτίαν, ὥσπερ οἱ ὀφθαλμιῶντες, καὶ οἱ τεζηβοὶ *· ταῦτα δὲ οὐκ εἰσὶν ἐνδεικτικὰ κινδύνων.

* ita cod.

« Ἢν δακρύουσιν ἀπροαιρέτως. »

Ἐὰν ἐν τοῖς ὀξέσι νοσήμασιν ἀπροαιρέτως δακρύουσιν οἱ νοσοῦντες, γίνωσκε ὅτι δι' ἄκραν ἀσθένειαν τῆς καθεκτικῆς δυνάμεως ἀπροαιρέτως δακρύουσιν, ὅπερ κακὸν ἐςὶ σημεῖον· ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ ὀλίγον, τὸ λόγῳ τροφῆς φερόμενον ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς οὐ κατέχεται, ἀλλ' ὥσπερ ἀπὸ ἀψύχου ἀποῤῥεῖ καὶ κενοῦται.

« Ἢ διαστρέφονται. »

Ἢ γὰρ διὰ παράλυσιν τῶν ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς μυῶν παραλυομένων, ἢ διὰ σπασμόν· εἰ μὲν διὰ παράλυσιν, εἰς τοὐναντίον διαστρέφονται τὰ παραλυόμενα· εἰ δὲ διὰ σπασμόν, ἐφ' ἑαυτὸ σπᾶται καὶ διαςρέφεται· καθ' ἣν οἱ ςραβισμοὶ γίνονται· καὶ τοῦτο διαγινώσκεις ἐκ τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ἀτροφίας· ἐπὶ γὰρ τοῦ σπασμοῦ ὀδυνῶνται· ἀλλὰ καὶ ἀτροφία ἕπεται· ταῦτα δὲ πάθη, ὁ σπασμὸς λέγω καὶ ἡ παράλυσις, ἢ δι' αὐτοῦ τοῦ ὀφθαλμοῦ γίνονται, ἢ διὰ τὸν ἐγκέφαλον διαςραφῶσιν οἱ ὀφθαλμοί· εἴτε παραλυομένων αὐτῶν εἴτε σπωμένων, ὀδυνῶνται τὸ μέτωπον, τὸν νοτιαῖον, τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τοὺς κροτάφους· καὶ μάλιστα πρότερον ἐκεῖνα, ἅπερ καὶ προσεγγίζουσι τῷ ἐγκεφάλῳ μόρια· κακόν ἐστιν ἡνίκα μὴ διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡ διαστροφὴ γένηται, ἀλλὰ διὰ τὸν ἐγκέφαλον· δηλοῖ γὰρ αὐτὴν τὴν πρώτην ἀρχὴν κακῶς διακεῖσθαι, ὅπερ κάκιστόν ἐστι σημεῖον ἐπὶ ὀξέου νοσήματος.

« Ἢ ὁ ἕτερος τοῦ ἑτέρου ἐλάσσω γίνεται. »

Διὰ τί ὁ ἕτερος ὀφθαλμὸς τοῦ ἑτέρου ἐλάσσω γίνεται; ἐπὶ ἐνδείᾳ, καὶ ἐπὶ ἀτροφίᾳ, καὶ ἐπὶ ἄκρᾳ ξηρότητι, καὶ ἐπὶ καταβολῇ τῶν ἐν αὐτῷ φυσικῶν δυνάμεων· ὅπερ καὶ τοῦτο ἐπὶ ὀξεῖ νοσήματι κάκιστόν ἐστι σημεῖον.

« Ἢ τὰ λευκὰ ἐρυθρὰ ἴσχωσιν. »

Ὅτι τὰ φλέβια τὰ ἐν τῷ ἐπιπεφυκότι, λευκὸν γὰρ αὐτὸν τὸν ἐπιπεφυκότα καλεῖ, νῦν ἐρυθρὰ ἴσχουσι· διὰ πλείονας αἰτίας τοῦτο γίνεται· ἢ γὰρ δι' ὀφθαλμίαν ὥσπερ ἐπὶ τῶν χυμωμάτων, ἢ διὰ μέθην τὰ λευκὰ ἐρυθραίνονται, ἢ διὰ ἔμετον, ἢ διὰ πληθώραν αἱματικὴν, ἢ διὰ φλεγμονὴν τῶν μηνίγγων· καὶ διὰ μὲν πληθώραν ἐρυθρὰ γίνονται τὰ φλέβια τοῦ ἐπιπεφυκότος τρόπῳ τοιούτῳ· τῷ πλήθει ἀπελαύνεται ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ αἷμα, καὶ τείνει τὰ φλέβια τὰ ἐν τῷ πεφυκότι, ἐπειδὴ στενὰ καὶ λεπτά εἰσι· μὴ φέροντα οὖν τὴν τάσιν ῥήγνυνται, καὶ ἐκχεῖται τὸ αἷμα, καὶ ἐρυθρὰ γίνονται· ἐὰν οὖν ὀξέου νοσήματος ὑποκειμένου, καὶ καυσώδους πυρετοῦ, ἔστι δὲ καὶ ἡ φλεγμονὴ ἐν ταῖς μήνιγξιν, ἢ πληθώρα ὑπόκειται, παγκάκιςόν ἐςι καὶ τοῦτο σημεῖον.

« Ἢ πέλια ἢ μέλανα. »

Ταῦτα τὰ χρώματα, τὸ πέλιον, καὶ τὸ μέλαν, ἐπὶ ἄκρᾳ καταψύξει γίνονται· ἐὰν οὖν πέλια γίνωνται ἢ μέλαινα τὰ ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς λευκὰ, τουτέστιν ὁ ἐπιπεφυκὼς, παγχάλεπόν ἐστι σημεῖον ἐπὶ ὀξέου νοσήματος.

« Ἢ λῆμαι φαίνονται περὶ τὰς ὀψίας. »

Λῆμαι γίνονται ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἢ διά τι πάθος περὶ αὐτοὺς συνιστάμενον, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ὀφθαλμιώντων, ἢ ὑγρότητος τινὸς φερομένης καὶ ποιούσης λήμας· δεῖ γὰρ εἰδέναι, ὅτι ἡ λήμη γίνεται ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπὶ ἀπεψίᾳ τῷ λόγῳ τροφῆς ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς φερόμενον· ἐὰν οὖν ὀξέου ὑποκειμένου νοσήματος, καὶ διακαοῦς πυρετοῦ καὶ ἀτροφίας καὶ ξηρότητος λῆμαι γίνωνται περὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, παγκάκιςόν ἐςι καὶ τοῦτο σημεῖον· δηλοῖ γὰρ ὅτι καὶ αὐτὸ

τὸ ἐλάχιστον ὑγρὸν τῷ λόγῳ τροφῆς φερόμενον ἐκεῖσε, οὐκ ἰσχύει ἡ ἀλλοιωτικὴ δύναμις πέψαι καὶ ἀλλοιῶσαι, ἀλλ' ἀπεπτούμενα, τὰς λήμας ποιεῖ.

« Ἢ ἐνεωρούμενοι. »

Ἐνεωρούμενοι εἰσὶν οἱ ὀφθαλμοὶ, οἱ ἀστήρικτοι, οἱ τῇδε κἀκεῖσε περιφερόμενοι ἀτάκτως καὶ ἀρύθμως, ἐν τῷ μὴ ἑδράζεσθαι μὴ δὲ στηρίζεσθαι ὑπὸ τῶν μυῶν· ἀστήρικτοι δὲ καὶ ἐνεωρούμενοι γίνονται οἱ ὀφθαλμοὶ, ἢ διὰ τρομώδη διάθεσιν, ἐν αὐτοῖς τοῖς μυσὶ τῶν ὀφθαλμῶν συνισταμένην, ἢ διὰ παραφροσύνην· ὀξέως οὖν ὑποκειμένου νοσήματος, καὶ διακαοῦς πυρετοῦ, εἴτε διὰ τρόμον γένωνται οἱ ὀφθαλμοὶ ἀστήρικτοι· εἴτε διὰ παραφροσύνην, παγχάλεπόν ἐστι καὶ τοῦτο σημεῖον.

« Ἢ ἐξίσχοντες ἢ ἔγκοιλοι ἰσχυρῶς γιγνόμενοι. »

Καὶ ἔγκοιλοι μὲν γίνονται οἱ ὀφθαλμοὶ δι' ἔνδειαν, καὶ ἀτροφίαν, καὶ ἄγαν ξηρότητα, καὶ ἐξίσχοντες δὲ τῷ λόγῳ τῆς ἀκρατείας τῶν μυῶν· διὰ τοῦτο προκύπτουσι, καὶ τὸ χρῶμα τοῦ ξύμπαντος προσώπου ἠλλοιωμένον γίνεται, τῷ λόγῳ τῆς νεκρώσεως, τοῦ κακῶς διακεῖσθαι τὸν ζωτικὸν τόνον.

« Σκοπεῖν δὲ καὶ τὰς ὑποφάσεις τῶν ὀφθαλμῶν ἐν τοῖσιν ὕπνοισιν· ἢν γάρ τι ὑποφαίνηται ξυμβαλλόμενον τῶν βλεφάρων τοῦ λευκοῦ. »

Τὸ λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι ἐὰν ἐν τοῖς ὕπνοις μὴ συμβάλλωνται, μὴ δὲ ἀσφαλίζωνται τὰ βλέφαρα, ἀλλ' ὑποφαίνει τί μέρος τοῦ ἐπιπεφυκότος, λευκὸν γὰρ τὸν ἐπιπεφυκότα ἐκάλεσε, κάκιστον ἐστὶ καὶ τοῦτο σημεῖον ἐν ὀξεῖ νοσήματι γινόμενον· δηλοῖ γὰρ ἢ σπασμὸν, ἢ παράλυσιν τῶν ἀνοιγόντων καὶ κλειόντων τὰ βλέφαρα, ἑκάτερον δὲ κάκιστόν ἐστιν· ἡ μὲν γὰρ παράλυσις ἀσθένειαν καὶ ἀκράτειαν δη-

λοῖ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, ὁ δὲ σπασμὸς ἄκραν ξηρότητος, ὅς τις καὶ ἀνίατός ἐστιν ἐν ὀξεῖ νοσήματι.

Καὶ ἐπεὶ τῶν ἐν τοῖς βλεφάροις μυῶν ἐμνημονεύσαμεν, φέρε εἴπομεν καὶ περὶ αὐτῶν· ἰστέον ὅτι τρεῖς εἰσὶ μύες οἱ ἀνοίγοντες καὶ κλείοντες τὰ ἄνω βλέφαρα· τὰ γὰρ κάτω ἀκίνητά εἰσι· καὶ εἷς μὲν ἐϛιν ὁ ἀνοίγων μῦς, δύο δὲ οἱ ἀσφαλίζοντες τὸ βλέφαρον· καὶ ὁ μὲν ἀνοίγων μῦς κατὰ τοῦ μεσαιτάτου βλεφάρου τέτακται πανσόφως, ὑπὸ τῆς φύσεως τοῦτο μηχανευσάμενος· τὰ γὰρ βαρέα τῶν σωμάτων κατὰ τοῦ μεσαιτάτου ἑλκόμενα, ἥκει ἑτοίμως καὶ ἀνέλκεται· οὕτως οὖν καὶ ὁ ἀνοίγων μῦς κατὰ τοῦ μέσου βλεφάρου τέτακται, ἵνα πρὸς ἑαυτὸν ἐπισπώμενος ἀνοίγῃ καὶ ἕλκῃ αὐτό· οἱ δὲ ἀσφαλίζοντες δύο μύες καθ᾽ ἑκάτερον μέρος τῶν βλεφάρων εἰσὶ τεταγμένοι, εἷς μὲν πρὸς τὸν μέγαν κανόνα, καὶ ὁ εἷς πρὸς τὸν μικρόν· καὶ οὗτοι ὡς πρὸς ἑαυτοὺς, καὶ ἐπὶ τὰ ἔσω ἕλκοντες τὰ βλέφαρα, κλείουσιν αὐτά· συμβαίνει οὖν τὸ τηνικαῦτα, ὁ μὲν σπασμὸς, ἐν τῷ ἄνω μυῒ, λέγω δὴ τὸν ἀνοίγοντα συνίϛαται, ἡ δὲ παράλυσις ἐν τοῖς κλείουσι· σπωμένου οὖν τοῦ ἄνω μυὸς τοῦ ἀνοίγοντος, ὡς πρὸς αὐτὸν ἐφέλκεται τὸ ἄνω βλέφαρον, καὶ ἐπιφαίνεται μέρος τοῦ ἐπιπεφυκότος· ὁ γὰρ σπασμὸς πρὸς τὴν οἰκείαν ἀρχὴν ἕλκει τὸ μόριον· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἀσφαλιζόντων τοῦτο γίνεται, τὸ ὑποφαίνεσθαι τί μέρος τοῦ ἐπιπεφυκότος, ἀλλὰ τούτων οὐ σπωμένων, ἀλλὰ παραλυομένων ἡ μὲν γὰρ παράλυσις ἐπὶ τὸ ἐναντίον τοῦ κατὰ φύσιν ποιεῖται τὴν κίνησιν· παραλυομένων οὖν τῶν κλειόντων μυῶν, οὐ συμβάλλονται τὰ βλέφαρα, ἀλλ᾽ ἀνεωγότας αὐτοὺς ἔχουσι· καὶ πάλιν φαίνεται ὁ ἐπιπεφυκὼς· ὡς δοκεῖν κλεῖς ἀνοικτοὺς εἶναι τοὺς ὀφθαλμοὺς· καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ ἀνθρώπων.

Ἐπὶ δέ τινων ζώων, οὐκ εἰσὶν οἱ ἀσφαλίζοντες μύες τὰ βλέφαρα, ἀλλὰ μόνον τοὺς ἀνοίγοντας ἔχουσιν· ὅθεν ἐν τῷ ὑπνοῦν τὰ τοιαῦτα τῶν ζώων, ἐπὶ τὴν θαλάμην ἀντιστρέφουσιν τοὺς βολβοὺς, καὶ αὐτὴν τὴν κόρην ἐντὸς εἶναι τῆς θαλάμης, ἵνα μὴ λυμαίνωνται ὑπὸ τῶν προσπιπτόντων, οὕτως ἐπὶ δορκάδων, καὶ λαγωῶν, καὶ ἐπί τινων ἰχθύων ἐστίν· εἶτα καὶ διὰ τοῦτο, εἷς μέν ἐστι μῦς ὁ ἀνοίγων, ἐπειδὴ ὀλίγου καιροῦ δέεται ἀναβαστάζειν τὸ βλέφαρον, καὶ παραυτίκα διαδέχονται αὐτὸν οἱ κλείοντες· δύο δὲ μύες γεγόνασιν, οἱ κλείοντες διὰ δύο αἰτίας, διά τε τὸ ταχέως ἀσφαλίζεσθαι τὰ βλέφαρα, ἐπειδὴ ὁ ὀφθαλμὸς εὐπαθής ἐστιν· εὐπαθὴς δὲ καθέστηκεν, ἵνα ἑτοίμως ἀντιλαμβάνωνται τά τε χρώματα, καὶ τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων σωμάτων· ἐν γὰρ τῷ πάσχειν, ἀναλαμβάνονται οἱ ὀφθαλμοί· διὰ οὖν τὴν εὐπάθειαν, ἐδεήθη ἡ φύσις τὸ τάχος τῶν ἀσφαλιζούτων δύο μυῶν τοὺς πλείονας εἶναι· ἵνα τάχιστα ποιοῦντας τὴν μύσιν, καὶ ἐκφύγωσιν τὴν βλάβην· ἀπὸ τῶν προσπικάρφου λέγω, καὶ κονιορτοῦ, ἢ σμηγμάτων τινῶν, ἢ ζωϋφίων, καὶ τῶν τοιούτων, καὶ διὰ τὸ μόνιμον· κατά τινα γὰρ καιρὸν, καὶ μονῆς δεῖται πρὸς τὸ εἶναι ἠσφαλισμένα τὰ βλέφαρα· καὶ ἀναγκαίως τοῦτο κατεσκευάσθη, ὥσπερ ἐν τοῖς ὕπνοις πᾶσα ἀνακωχὴ καὶ ἀνάπαυλα τῆς τε φύσεως καὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων γίνεται, διὰ τὸ ἐν τῷ ἐγρηγορέναι κάμνειν αὐτὰς καὶ κοπιᾷν· καὶ ταῦτα μὲν οὕτως.

Εἶτα καὶ ἀποροῦσι τινὲς, ὅτι διὰ τί μὴ ἐν τῷ ἐγρηγορέναι οὐ διαφαίνεται τοῦτο τὸ σημεῖον; διὰ τὸ πλεῖστον φέρεσθαι εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τὸ ὀπτικὸν πνεῦμα· εἰ δὲ καὶ ἴδωμεν ὅτι ὑποφαίνεται, ὑπόγυον δηλοῖ τὸν θάνατον· ὅπερ καὶ οἱ ἰδιῶται διαγινώσκουσι τοῦτο· καὶ ἡμᾶς οὖν ὁ Ἱπ-

ποκράτης οὐ περὶ ὄντος καὶ ἤδη ἐνισταμένου θανάτου βούλεται διδάξαι, ἀλλὰ περὶ μέλλοντος, ἵνα προγινώσκοντες πρὸ πολλοῦ χρόνου, ἀνεγκλήτους καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὴν τέχνην φυλάξωμεν· εἶτα καὶ προσδιορισμοῖς κέχρηται, καὶ λέγων ὅτι ἐὰν μὴ ἐκ διαῤῥοίας τινὸς ὑποφαίνεται ὁ ἐπιπεφυκὼς, ἢ καὶ εἴθιςο οὕτως καθεύδειν· ἐὰν γὰρ διά τι τούτων ὑποφαίνηται ὁ ἐπιπεφυκὼς, οὐκ ἔςι τοῦτο κινδυνῶδες, ἐπειδὴ ἀνακτήμεθα τὴν τοιαύτην διάθεσιν· ἔστι δι' ὅτε ὑπὸ γαςροῤῥοίας φαίνεται τῇ κενώσει ξηρανθέντα τὰ βλέφαρα καὶ οὐ συμβάλλονται, καὶ τοῦτο ἀνακτώμεθα· πολλάκις δὲ εἴθιςο οὕτως καθεύδειν ὁ ἄνθρωπος· καὶ πολλοὶ εἰσὶν ἐν τῷ κατὰ φύσιν οὕτως ἐξ ἔθους κοιμώμενοι, ἀνεωγότας ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς, οὓς τινας οἱ ἰδιῶται λέγουσι τὸ λαγώδατον κοιμᾶσθαι· ἐὰν οὖν μὴ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας φαίνηταί τι τοῦ ἐπιπεφυκότος ἐν τῷ καθεύδειν, θανατῶδες ἐςὶ τὸ σημεῖον, εἶτα ἐπιβεβαιῶν τὴν τοιαύτην σημείωσιν τοῦ ὀλέθρου, καὶ ἕτερα σημεῖα ἡμῖν παραδίδωσιν, λέγων οὕτως.

« Ἢν δὲ ῥικνὸν ἢ καμπύλον γένηται, ἢ πέλιον βλέφαρον, ἢ χεῖλος, ἢ ῥὶς, μετά τινος τῶν ἄλλων σημείων. »

Καὶ τὸ μὲν ῥικνὸν ἔστιν ἔνδεια, καὶ ἀτροφία μετὰ ἐῤῥυτίδος· τουτέστι τὸ ἐῤῥυτιδώμενον μετὰ ἄκρας ξηρότητος· ἔστι γὰρ καὶ μετὰ ὑγρότητος ἐῤῥυτίδωσις· ἐνταῦθα οὖν τὸ μετὰ ξηρότητος ἐῤῥυτιδωμένον ἐκάλεσε ῥικνόν.

« Ἢ καμπύλον. »

Καμπύλον λέγει τὸ ἑτερόροπον· καὶ τοῦτο ὑπὸ ξηρότητος γίνεται ὡς ἐπίπαν· τὴν γὰρ διαςροφὴν, λέγει τὸ καμπύλον· τυχὸν ἐὰν διαστροφῇ ἓν τούτων, ἢ ῥὶς τυχὸν, ἢ χεῖλος, ἢ βλέφαρα· διαστρέφονται δὲ εἴτε ἐπὶ σπασμῷ,

τοῦ σπασμοῦ ἐπὶ ξηρότητι γινομένου· εἴτε διὰ παράλυσιν, ἤ τις ἐπὶ ἄκρᾳ ψύξει γίνεται, καθ᾽ ἣν καὶ τὸ πέλιον γίνεται, καθ᾽ ἣν καὶ τὸ πέλιον γίνεται χρῶμα· ἐπὶ γὰρ ἄκρᾳ ψύξει καὶ τοῦτο γίνεται· ἐὰν οὖν ἐνταῦθα γίνωνται τὰ σημεῖα μετὰ τῶν ἤδη προειρημένων συνερχόμενα, ὕπογυον δηλοῦσι τὸν θάνατον· εἰ δὲ μόνα ταῦτα γένωνται, κακὰ μέν εἰσι, πλὴν οὐχ᾽ οὕτως κινδυνώδη.

« Κεκλιμένον δὲ χρὴ καταλαμβάνεσθαι τὸν νοσέοντα ὑπὸ τοῦ ἰητροῦ ἐπὶ τὸ πλευρὸν τὸ δεξιὸν ἢ τὸ ἀριστερόν. »

Ἐνταῦθα σημειοῦται τὴν κατὰ φύσιν ἀνάκλισιν· καὶ λέγει τρία σημεῖα, ἤγουν τρία σχήματα τῆς κατὰ φύσιν κλίσεως· φησὶ γὰρ ὅτι σχῆμα κατακλίσεώς ἐςι τὸ ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἢ τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν κατακεκλίσθαι· δεύτερον σχῆμα ἐςὶν, ὅτι δὴ ἐπικεκαυμένα ἔχειν ὀλίγον τὰ σκέλη, καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὸν τράχηλον· ὅθεν καὶ τὸ ἐγγόνιον σχῆμα τῆς χειρὸς ἀποδεχόμεθα, παρὰ τὸ ἄγαν ἐκτεταμένον ἢ συγκεκαυμένον, ἐπειδὴ ἐν τῷ ἐγγονίῳ σχήματι ἐν ἀνέσει τυγχάνουσιν οἱ μύες· λέγει καὶ τρίτον σχῆμα κατὰ φύσιν, ὅτι δεῖ ἀντιπροσώπως ἀνακεκλίσθαι καθ᾽ ἣν ποιεῖται τὰς εἰσόδους ὁ ἰατρός· τί γάρ; ὅτι δύναται καὶ πρὸς τὰ ἐρωτώμενα ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ πρὸς ἔπος ἀποκρίνασθαι, καὶ δεόντως ἀπολογεῖσθαι· ἐφ᾽ οἷς καὶ τὴν αἰτίαν τῶν τοιούτων κατακλίσεων· ὅτι κατὰ φύσιν εἰσὶ, λέγει ὁ Ἱπποκράτης, τῶν ἐπιλογισμῶν χρώμενος ἐκ τοῦ φαινομένου φησίν· οὕτως γὰρ καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν ὑγιαινόντων κατακλίνονται.

« Ἄρισται δέ εἰσι τῶν κατακλίσεων αἱ ὅμοιαι τοῖς τῶν ὑγιανόντων. »

Ὁ δὲ Γαληνὸς τῷ λογισμῷ κεχρημένος, καὶ ἐξ αὐτῆς

τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ὁρμώμενος λέγει, ὅτι ταῦτα τὰ σχήματα τῆς κατακλίσεως κατὰ φύσιν εἰσί· καὶ φησὶν, ὅτι τὸ ἀντιπροσώπως τῷ ἰατρῷ κατακεκλίσθαι τὸν κάμνοντα, καθ' ἣν ποιεῖται τὰς εἰσόδους, καὶ ἐκεῖσε ἀποβλέπειν καὶ ἀναμένειν τὴν παρουσίαν τοῦ ἰατροῦ, ἀγαθόν ἐστιν· ἐπειδὴ δηλοῖ ὅτι καλῶς διάκειται τὸν λογισμόν· καὶ ἀγαθόν ἐστιν ὡς δηλοῖ τὸ τοῦ Ἱπποκράτους ἐν ἀφορισμοῖς εἰρημένον, ἐν πάσῃ νούσῳ τὸ ἐῤῥῶσθαι τὴν διάνοιαν καὶ εὖ ἔχειν πρὸς τὰ πρόσφορα, ἀγαθόν· τὸ δὲ ἐναντίον, κακόν· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπικεκαμμένας ἔχειν ἐπ' ὀλίγου τὰς χεῖρας, καὶ τὸν τράχηλον, καὶ τὰ σκέλη, κατὰ φύσιν ἐστίν· ἐπειδὴ δηλοῖ ἐῤῥωμένην καὶ ἰσχυρὰν τὴν συνέχουσαν καὶ ςηρίζουσαν καὶ συνδεσμοῦσαν τὴν συνεκτικὴν δύναμιν τοῦ ὅλου σώματος· τὸ δὲ τοιοῦτον σχῆμα, καὶ μεταξύ ἐστι τῶν ὑπερβολικῶν σχημάτων, καὶ δηλοῖ ἐν ἀνέσει τυγχάνοντας τοὺς μύας καὶ τὰ νεῦρα· ὑπερβολικὰ δὲ σχήματα εἰσὶ, τὸ ἄγαν ἐκτεταμμένον ἔχειν τὰς χεῖρας καὶ τὰ σκέλη, καὶ οἷον ἐξεασμένα καὶ κεκαλυμμένα, δηλοῖ γὰρ παράλυσιν καὶ ἀκράτειαν τῶν μυῶν, καὶ τῶν νεύρων· ἀλλὰ καὶ τὸ ἄγαν συγκεκαμμένας ἔχειν τὰς χεῖρας καὶ τὰ σκέλη, ὑπερβολικὸν σχῆμα ἐστὶ καὶ κακὸν, δηλοῖ γὰρ τάσιν τῶν νεύρων καὶ μυῶν· ὅθεν καὶ ὑγρὸν ἐκάλεσε τὸ μεταξὺ σχῆμα· ἔφη γὰρ καὶ τὸ σύμπαν σῶμα ὑγρὸν ἔχοντα κείμενον· ὑγρὸν δὲ ἐκάλεσε τὸ σχῆμα τοῦτο, διὰ τὸ ὥσπερ τὰ ὑγρὰ οὐκ ἐκτείνονται, καθάπερ τὸ ὕδωρ, οὕτως καὶ τὸ ἐπ' ὀλίγον ἐπικεκαμμένον σχῆμα οὐκ ἔχει ἐκτεταμμένα τὰ νεῦρα ἢ τοὺς μύας, ἀλλ' ἐν ἀνέσει τυγχάνοντας.

Οὕτως σημειωσάμενος τὴν κατὰ φύσιν κατάκλισιν, τρέπεται καὶ ἐπὶ τὴν σημείωσιν τῆς παρὰ φύσιν κατακλίσεως,

καὶ λέγει ἑπτὰ σχήματα· καὶ πρῶτον σχῆμα λέγει τοιοῦτον, ὅτι ἐὰν ὕπτιος κεῖται ὁ ἄῤῥωστος ἐκτεταμμένας ἔχων τὰς χεῖρας καὶ τὰ σκέλη, κακόν ἐςι· δηλοῖ γὰρ ἀκράτειαν καὶ ἀσθένειαν τῆς ςηριζούσης καὶ κρατούσης τὸ σῶμα συνεκτικῆς δυνάμεως, καὶ βλάβην τοῦ λογισμοῦ· εἰ μή τι ὅτι διὰ κακότητα ἢ τύφον ἢ ὑπερηφάνειαν τυραννικῶς φερόμενος, μὴ δ' ὅλως προσποιούμενος τὴν παρουσίαν τοῦ ἰατροῦ· δεύτερον δὲ τὸ προπετῶς καταῤῥεῖν ἀπὸ τῆς κλίνης τὸν ἄῤῥωςον ἐπὶ πόδας, κακόν ἐςι καὶ τοῦτο σημεῖον, δηλοῖ γὰρ καὶ ἐνταῦθα ἀκράτειαν καὶ ἀσθένειαν τῆς κρατυνούσης καὶ στηριζούσης τὸ σῶμα συνεκτικῆς δυνάμεως, καὶ ὑπ' αὐτῆς μὴ δι' ὅλως κατέχεσθαι, ἀλλὰ τῷ οἰκείῳ βάρει τῷ φυσικῷ ἐπὶ πόδας ἀντικαταῤῥεῖν, ὅπερ μέγιστον κακὸν σημεῖον ἐστίν· τρίτον σχῆμα τῆς παρὰ φύσιν κατακλίσεώς ἐστι, τὸ ἀπογυμνοῦν τοὺς πόδας, καὶ ἀσκεπάστους ἔχειν καὶ τὰς χεῖρας καὶ τὸν τράχηλον, καὶ περιεῤῥιμένους καὶ ἐκλελυμένους, καὶ περιφερομένους τῇδε κἀκεῖσε, καὶ τοῦτο κακόν ἐστι τὸ σημεῖον ἐν ὀξεῖ νοσήματι· δηλοῖ γὰρ ἀλυσμὸν, τουτέςι δυσφορίαν ἄκραν ἐν τῷ ςομάχῳ, καὶ δακνομένου τοῦ στομάχου, καὶ ἀνιωμένου ὑπὸ τῆς κακοχυμίας οὕτως κατακέκλιται· εἰ μή τι ὅτι διὰ βλακείαν τινὰ ἢ δι' ὀξὺν καὶ διακαῆ πυρετὸν ταῦτα ποιεῖ· τότε γὰρ δήλη ἐςὶν ἡ αἰτία καθ' ἣν τοῦτο ποιεῖ, τοῦ καταψυχθῆναι, καὶ παραμυθίαν καὶ παρηγορίαν ἀναλαβεῖν διὰ τὴν ζέσιν τοῦ πυρετοῦ, καὶ τοῦτο οὐκ ἔστι τοιοῦτον κακὸν· εἰ δὲ μήτε διὰ τὸν πυρετὸν γυμνοῖ τοὺς πόδας μήτε μὴν διὰ βλακότητα καὶ ἦθος τοιοῦτον, τότε κάκιστόν ἐστι καὶ τοῦτο σημεῖον, δηλοῖ γὰρ ἢ παραφροσύνην, ἢ μεγίστην δυσκρασίαν ἐν τῷ στομάχῳ.

Τέταρτον σχῆμα τῆς παρὰ φύσιν κατακλίσεως, τὸ κεχηνότως καθεύδειν· ὅπερ δηλοῖ ἢ παράλυσιν τῶν κλειόντων μυῶν τὸ στόμα, ἢ σπασμὸν τῶν ἀνοιγόντων, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν βλεφάρων ἐλέγομεν· ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἧττον ἦν κακόν· ἐπειδὴ ἐν τοῖς ὕπνοις αὐτὸ περιελάβομεν, ἐνταῦθα δὲ ἐν τῷ ἐγρηγορέναι αὐτὸ παραλαμβάνομεν· τὸ γὰρ καθεύδειν ἐνταῦθα, τὸ ἀνακεκλίσθαι λέγει, οὐ τὸ ὑπνοῦν, ὅπερ κακόν ἐστι σημεῖον καὶ τοῦτο ἐν ὀξεῖ νοσήματι, εἴτε διὰ σπασμὸν γένηται, εἴτε διὰ τὰ συναμφότερα· πέμπτον δὲ ἐὰν ὕπτιος ἀνακέκλιται, καὶ κεκαυμένα ἔχει τὰ γόνατα, καὶ ἀπεῤῥιμμένα ἀπ' ἀλλήλων· ἤγουν συμπεπλεγμένα, καὶ ἄγαν συγκεκαυμένα, τουτέστι τοὺς μηροὺς καὶ τὰ γόνατα ἀναλλὰξ παραπεπλεγμένα ἔχει, καὶ ἐπὶ γαςέρα συγκεκαμμένα, κακόν ἐςι καὶ τοῦτο σημεῖον, διὰ τὸ μὴ πάντη οὕτως εἰθίσθαι ἀνακεκλίσθαι τοὺς ἀνθρώπους ἐν τῷ ὑγιαίνειν· δηλοῖ γὰρ ἢ παραφροσύνην, ἢ μεγίστην ὀδύνην, τῶν περὶ τὴν γαστέρα χορίων φυσικῶς τοῦτο ποιοῦντες· συγκάπτοντες γὰρ ἐπὶ γαστέρα τοὺς μηροὺς καὶ τὰ γόνατα, τῇ προσψαύσει τοῦ ὁμοίου σώματος παρηγοροῦνται· οὕτως γὰρ καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν ςροφούμενοι ἢ ὀδυνώμενοι πρός τι μόριον τὰς χεῖρας ἐπιτιθέμενοι καὶ προσψαύοντες παρηγορούμεθα τῷ ὀδυνωμένῳ μορίῳ.

Ἕκτον δὲ τὸ ἐπὶ γαστέρα κεῖσθαι ἐν τῇ κλίνῃ, δηλοῖ γὰρ μεγάλην διάθεσιν τῶν περὶ τὴν γαστέρα χορίων, ἐὰν μὴ οὕτως εἴθιςο κοιμᾶσθαι, καὶ μάλιςα εἰς τὰς πέψεις, δι' ἃς συνεργεῖσθαι πρὸς τὴν πέψιν· εἰ δὲ μὴ ὦσιν εἰθισμένοι οὕτως καθεύδειν, κάκιστόν ἐςι· δηλοῖ γὰρ οὐ μόνον μεγίστην ὀδύνην τῶν περὶ τὴν γαστέρα χορίων, ἀλλὰ καὶ παραφροσύνην· ἕβδομον δέ ἐστι, τὸ ἄφνω ἀνακαθέζεσθαι

καὶ ἐξανίςασθαι, καὶ ζητεῖν ἀπὸ τόπου ἐπὶ τόπον μετελθεῖν· κάκιςον σημεῖον ἐν ὀξεῖ πυρετῷ, καὶ μάλιςα ἐπὶ τῶν περιπνευμονικῶν, ἡ γὰρ περὶ πνεύμονος φλεγμονὴ, ἐςὶ τοῦ πνεύμονος· ἐν οὖν τῇ τοιαύτῃ φλεγμονῇ δηλονότι καὶ πυρετὸς διακαὴς σύνεστι· ἐν οὖν τῇ κατακλίσει οὐκ ἀντεισάγεται ὁ ἀρκῶν ἀὴρ καὶ πνεῦμα πρὸς τὸ ἐμψύξαι, ἐπειδὴ συμπίπτει ὁ θώραξ ὡς ἐπὶ τὴν ῥάχιν καὶ ἀποστενοῦται, καὶ ἐκβιαζόμενοι ἀνακαθέζονται, ἵνα τῇ εὐρυχωρίᾳ καὶ τῷ τοιούτῳ σχήματι δαψιλέστερον πνεῦμα εἰσπνέωσι καὶ παραμυθοῦνται· ἐὰν οὖν ἐν ὀξεῖ νοσήματι αἰφνίδιον ἀνακαθέζωνται καὶ ἐξανίςανται, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἀκμῇ ὅτε ὤφειλεν ἐν ἀνέσει τυγχάνειν· ἐν γὰρ τῇ ἀκμῇ, ἀναπαύεται ἡ φύσις καὶ αἱ δυνάμεις, ἐπειδὴ κάμνωσιν ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἐν τῇ ἀναβάσει· ἐν τῇ ἀκμῇ ἐν ἀνέσει ὀφείλουσαι τυγχάνειν, ἐὰν ἐξανίςανται ἀθρόως, κάκιςόν ἐστι καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον· δηλοῖ γὰρ μεγίστην φλόγωσιν, καὶ ζέσιν, καὶ σηπεδόνα ἐν τοῖς ἀναπνευστικοῖς μορίοις συνισταμένην.

Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἕτερον σημεῖον προστίθησι λέγων, ὅτι κάκιστόν ἐςιν ἐν ὀξεῖ νοσήματι, τὸ τρίζειν τοὺς ὀδόντας· δηλοῖ γὰρ σπασμώδη διάθεσιν τῶν κροταφιτῶν καὶ σιαγωνιτῶν μυῶν, καὶ παραφροσύνην ἐν ὀξεῖ νοσήματι, χωρὶς εἰ μὴ εἴθιστο ἐκ παιδόθεν τρίζειν τοὺς ὀδόντας, πολλοὶ γὰρ οὕτως εἰσὶν εἰθισμένοι τρίζειν τοὺς ὀδόντας, διὰ φυσικὴν ἀσθένειαν οὕτως κατασκευασθέντων τῶν σιαγωνιτῶν μυῶν, καὶ λοιπὸν διὰ τὴν ἀκράτειαν τρίζουσι τοὺς ὀδόντας· ὥσπερ οὖν καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁρῶμεν τρομωδῶς καὶ ἀτάκτως τῇδε κἀκεῖσε περιφερομένους, ἐπὶ τινῶν ἐξ ἀρχῆς τοῦτο πάσχοντας, ὅπερ καὶ τοῦτο διὰ φυσικὴν ἀσθένειαν τῶν ςηριζόντων μυῶν οὕτως κατασκευασθέντων γίνεται· εἶτα καὶ

παρακατιὼν λέγει· ὅτι ἀλλὰ προλέγειν ἐπ᾽ ἀμφοῖν τὸν κίνδυνον· ποῖον λέγει; ὅτι δεῖ προλέγειν ἐπ᾽ ἀμφοτέρων τὸν κίνδυνον· ἰδοὺ γὰρ εἴρηκεν, ὅτι θανατωδεςάτου ὄντος· καὶ λέγομεν ὅτι δυνατόν ἐστι καὶ πρὸς τὰ ἄνω αὐτὸν ἐξηγήσασθαι καὶ πρὸς τὰ κάτω· καὶ πρὸς μέν τοι ἄνω, οὕτως ὅτι ἀμφοῖν ἔφη· ὅτι ἐὰν τρίζῃ τοὺς ὀδόντας ἀπειλῇ, καὶ μελετᾶται γενέσθαι μανία, ἐπ᾽ ἀμφοτέρων δεῖ προλέγειν τὸν κίνδυνον· τὸ γὰρ τοῦ θανάτου παρεκτείνεται, καὶ ἐπὶ τοῦ κινδύνου· καὶ ἵνα μὴ ταυτολογήσῃ ἐν βραχεῖ χωρίῳ διὰ τὸ θανατῶδες· πρὸς δὲ τὰ κάτω, οὕτως δεῖ συνάψαι· ἐπειδὴ γὰρ παρακατιὼν λέγει, ἢν δὲ καὶ παραφρονέων τοῦτο ποιέει τυχὸν τὸ τρίζειν τοὺς ὀδόντας, ὀλέθριον κάρτα ἤδη γίνεται· καὶ ἴσως τίς ἐρεῖ, ὅτι τί δή ποτε καὶ ἄνω μανίαν εἶπε; καὶ πάλιν ἐνταῦθα παραφρονέων τοῦτο ποιεῖ, ὡς ἂν τῆς μανίας ἀκούσης παραφορᾶς, καί τοι ἐπιτεταμμένη παραφορά ἐςιν ἡ μανία· ταυτολογεῖ οὖν, καὶ ἔλεγεν ὅτι οὐ ταυτολογεῖ· ἀνωτέρω μὲν γὰρ μελετωμένην ὑπέσχετο τὴν μανίαν, οὔπω δὲ γενομένην· καὶ λέγομεν ὅτι ἐὰν τρίζῃ τοὺς ὀδόντας, καὶ μανία μελετᾶται γενέσθαι, ἐπ᾽ ἀμφότερα δεῖ προλέγειν τὸν κίνδυνον· ἐνταῦθα οὖν λέγει ὅτι ἐὰν τρίζῃ τοὺς ὀδόντας, καὶ παραφρονῇ, κάρτα ἤδη γίνεται, τουτέστιν ὅτι πλησίον ἐστὶν ὁ θάνατος.

« Κεκλιμένον δὲ χρὴ καταλαμβάνεσθαι τὸν νοσέοντα, καὶ τὰ ἑξῆς. »

Τινὲς λέγουσι νομοθετεῖν ἐνταῦθα τὸν Ἱπποκράτην τὸ ἀμυνητὶ καὶ ἀπροόπτως καὶ ἀπὸ ταυτομάτου εἰσιέναι τὸν ἰατρὸν εἰς τοὺς κάμνοντας, ποιεῖσθαι τὰς ἐπισκέψεις, ὡς δηλοῖ τὸ εἰπεῖν αὐτὸν, χρὴ καταλαμβάνεσθαι τὸν νοσέοντα ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ, ὅτι τυχὸν ἀμυνητὶ καὶ μὴ γινώσκοντος τοῦ

ἀῤῥώςου, δεῖ ποιεῖσθαι τὴν ἐπίσκεψιν, καὶ οἷον καταλαμβάνειν αὐτὸν μὴ γινώσκοντα, μήτε μεταχειρισάμενον αὐτόν· οὕτως γὰρ ἀμυνητὶ εἰσερχομένου τοῦ ἰατροῦ, μεγάλην τιμὴν καὶ δόξαν ἑαυτῷ καὶ τέχνῃ χαρίζεται· κακῶς δὲ λέγουσιν οὗτοι· τοὐναντίον γάρ· ὁ γὰρ Ἱπποκράτης οὐ παρακελεύεται τὸν ἰατρὸν ἵνα ἀμυνητὶ ποιῆται τὴν ἐπίσκεψιν· τί γάρ; ὅτι πολλάκις πράγματα τινὰ μυστηριώδη ἔχουσι καὶ διαπράττονται, καὶ οὐ θέλουσιν ἵνα γνώσῃ τὰ μυστήρια ἅπερ διαπράττεται ὁ νοσῶν· ἀμυνητὶ γὰρ εἰσερχομένου τοῦ ἰατροῦ ὡς οὗτοι ὑπέθεντο, ἀτιμίαν προσάγομεν τῇ τέχνῃ, καὶ φορτικοὶ γινόμεθα τοῖς ἀῤῥώστοις, καὶ μισούμεθα ὑπ' αὐτῶν· ἀλλὰ τοὐναντίον δεῖ ποιεῖν, λέγει ὁ Ἱπποκράτης, ὅτι μετὰ εἰδήσεως καὶ γνώσεως τοῦ ἀῤῥώςου εἰσιέναι δεῖ τὸν ἰατρὸν πρὸς τὴν ἐπίσκεψιν· ἐπειδὴ οὕτως ποιούντων ἡμῶν καὶ εἰσιόντων, μεγάλην τιμὴν καὶ ἑαυτοῖς καὶ τῇ τέχνῃ προσάγομεν· ὅτι προευτρεπίζεται δεόντως ὁ νοσῶν, καὶ ἐκδέχεται μεγάλης τιμῆς τὴν παρουσίαν τοῦ ἰατροῦ, ὅπερ ὡς εἴρηται, μεγάλην τιμὴν προσάγομεν τῇ τέχνῃ, τὸ μετὰ εἰδήσεως, καὶ γνώσεως τῶν καμνόντων εἰσιέναι τὸν ἰατρὸν καὶ ποιεῖσθαι τὴν ἐπίσκεψιν· ἀλλὰ καὶ σημεῖον ἡμῖν καθίσταται τὸ πῶς διάκειται ὁ κάμνων, περὶ τὴν ἔννοιαν καὶ τὸν λογισμόν· ἐὰν γὰρ μετὰ εἰδήσεως αὐτοῦ ποιήσηται ὁ ἰατρὸς ἐπίσκεψιν, σχηματίζει ἑαυτὸν δεόντως καὶ κατὰ φύσιν· ὅπερ σημεῖον ἐστὶ τοῦ καλῶς ἐνεργεῖν τὸν λογισμόν· τὸ δὲ καταλαμβάνεσθαι, ἀντὶ τοῦ εὑρίσκεσθαι ἐν τῷ κατὰ φύσιν σχήματι τὸν κάμνοντα, ὑπὸ τοῦ ἔφη ὁ Ἱπποκράτης.

Διὰ τί δὲ ἔφη ἐπὶ τὸ πλευρὸν τὸ δεξιὸν ἢ τὸ ἀριστερὸν, καὶ μόνου τοῦ ἑνὸς πλευροῦ οὐκ ἐμνημόνευσεν, ἀλλὰ τῶν δύο; καὶ λέγομεν τούτου δύο αἰτίας· πρῶτον μὲν τοιαυ-

την, ὅτι ἐπειδὴ κοπιῶδές ἐστι καὶ μοχθηρὸν τὸ ἐπὶ τὸ ἓν πλευρὸν ἀεὶ δὲ καὶ ἐπιμόνως ἀνακεκλίσθαι, οὐ μόνον ἐπὶ τῶν νοσούντων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ὑγιαινόντων, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἐπὶ τὸ δεξιὸν ἀνακεκλίσθαι, ποτὲ δὲ ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν, ἄλλοτε ὕπτιοι, καὶ διὰ τοῦτο τῶν δύο σχημάτων ἐμνημόνευσε, λέγω δὴ τῶν δύο πλευρῶν, αὕτη πρώτη αἰτία· δευτέρα αἰτία ἐστὶν, ὅτι οὐ πάντες ἐπὶ τῷ δεξιῷ πλευρῷ ἀείστε ἀνακεκλιμένοι οἱ κάμνοντες εὐαρμόστως ἔχουσιν, ὥστε ἀντιπροσώπως κεῖσθαι ἐν ᾧ τὴν ἐπίσκεψιν ποιεῖται ὁ ἰατρὸς, ἀλλὰ ποτὲ μὲν ἐπὶ τὸ δεξιὸν πλευρὸν κείμενον ἀντιπροσώπως εὑρίσκονται τοῦ ἰατροῦ, ποτὲ δὲ καὶ ἐπὶ τὸ ἀριστερὸν, ἄλλοτε δὲ ὕπτιοι, πολλάκις δὲ ἀπέστραπται· καὶ γινώσκων ὅτι ἐμήνυσεν ὁ ἰατρὸς, σχηματίζει ἑαυτὸν ἀντιπροσώπως, ὥστε δεόντως τὰς ἐντεύξεις καὶ ἀνταποκρίσεις ποιήσηται πρὸς τὰ ἐπερωτώμενα ὑπὸ τοῦ ἰατροῦ, καὶ διὰ τοῦτο τῶν δύο ἐμνημόνευσε πλευρῶν.

« Ἕλκος δὲ ἤν τε καὶ προγεγονὸς τύχῃ ἔχων. »

Φησὶν ὅτι δεῖ σκοπεῖν ἐὰν ἕλκος προγεγονὸς εἶχεν ὁ ἄῤῥωστος, ἢ ἐν αὐτῇ τῇ νόσῳ οὐ πρὸ πολλοῦ γέγονε· καὶ εἰ μὲν ἄνικμον πάντῃ ἐστὶ καὶ κατάξηρον τὸ ἕλκος, γίνωσκε ὅτι ὅσον οὔπω θνήσκει ὁ ἄνθρωπος· καὶ λέγουσι τινὲς, ὅτι τί φῂς, ὦ Ἱπποκράτης; οὐκ αὐτὸς εἶπας ἕλκεα ξύμπαντα οὐ δεῖ ἐπιτέγγειν, πλὴν οἴνου; τουτέστιν ὅτι δεῖ ξηρότερα εἶναι τὰ ἕλκη, ὥστε ἀπουλωθῆναι αὐτά· πῶς οὖν ἐνταῦθα διαβάλλεις λέγων, ὅτι ἐὰν ἄνικμα καὶ ξηρά εἰσι τὰ ἕλκη, ἐγγὺς ὁ θάνατος; καὶ λέγομεν ὅτι ἐκεῖ ξηρὰ ἔλεγεν, ὅτι ἄνευ περιττωματικῆς τινὸς ὑγρότητος καὶ ἐπιῤῥοῆς ἔσονται· ἐπειδὴ ἡ πλαδάρα σὰρξ ἑτοιμόφθαρτός ἐστι καὶ οὐκ ἄγονται εἰς οὐλὴν τὰ ἕλκη· ἐπεί τοι γε οὐ πάντων λέγει ἄνικμα

εἶναι τὰ ἕλκη· ἐπεὶ πῶς ἔχουσι σαρκωθῆναι καὶ ἀφουλωθῆναι; ἀλλὰ δεῖ χρηστὴν ὑγρότητα ἔχειν τὰ ἕλκη· ἐνταῦθα δὲ τὰ ἄγαν ἄνικμα καὶ κατάξηρα διαβάλλει, ἅ τινα δηλοῦσι μεγίστην καταβολὴν καὶ ἀσθένειαν τῶν φυσικῶν δυνάμεων, καὶ μεγάλην ἔνδειαν καὶ ἀτροφίαν· ὅπερ χαλεπόν ἐστιν ἐν ὀξεῖ νοσήματι καὶ θανατῶδες· ἀλλὰ δεῖ φησὶ καὶ τὸ χρῶμα τοῦ ἕλκους σκοπεῖν, δυνατὸν γὰρ ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ ἐν τῷ ἕλκει διαγνῶναι τὸν πλεονάζοντα χυμὸν, ἐν ᾧ ὁ κίνδυνος ἐπακολουθεῖ· εἰ μὲν γὰρ χολή ἐστιν ἡ πλεονάζουσα, ὠχρὸν γίνεται τὸ ἕλκος τουτέστιν ἰῶδες· τὸ δὲ πέλιον καὶ μέλαν χρῶμα, νεκρώσεως εἰσὶ δηλωτικά· καὶ λέγουσι τινὲς, ὅτι τί δήποτε ἀπὸ τοῦ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι χρώματος οὐκ ἐσημειώσατο, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ ἕλκει; καὶ λέγομεν τούτου δύο αἰτίας, μίαν μὲν τοιαύτην· ὅτι αἱ σάρκες ἐρυθραί εἰσιν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἕλκους γυμναὶ οὖσαι, ἑτοίμως διαφαίνεται τὸ χρῶμα· δευτέρα δὲ αἰτία ὅτι ἔνθα τὸ ἕλκος ἐςὶ πάντως ἀσθενέςερον ἐκεῖνο τὸ μόριον ἑνοῦν τῷ ἀσθενεςέρῳ μορίῳ μᾶλλον γίνεται ἐπιροὴ τοῦ πλεονάζοντος χυμοῦ, καὶ ἐντεῦθεν ἐν τῷ ἕλκει σαφῶς διαφαίνεται κατὰ τὸ χρῶμα, ὅπερ θανατῶδες ἐςὶ σημεῖον· καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἐν τῷ ἕλκει χρώματος τὴν σημείωσιν ἐποιήσατο.

Δεύτερον ἐςὶ κεφάλαιον ἐν ᾧ περὶ χειρῶν φορᾶς καὶ κινήσεως διαλέγεται· καὶ φησὶν, ὅτι ἐὰν τὰς χεῖρας περιφέρουσιν ὡς ἐπὶ τὸν ἀέρα ἢ καὶ παρὰ τὸ πρόσωπον, καὶ δοκοῦσι ζωΰφια τινὰ θηρᾶν ἢ καρφολογεῖν, ἢ κροκύδας ἀνασπᾶν ἀπὸ τῶν ἱματίων, ἢ ἄχυρα ἐκ τοῦ τοίχου δοκοῦσιν ἀφαιρεῖν, κάκιςόν ἐστιν ἐν ὀξεῖ πυρετῷ, καὶ ἐν περιπνεύμονι, καὶ ἐν φρενίτιδι, καὶ ἐν κεφαλαλγίᾳ· δηλοῖ γὰρ τὴν ὁρατικὴν αἴσθησιν ἀπατωμένην, περὶ αἰσθητὰ τινὰ νομι-

ζομένην εἶναι, οὐκ ὄντα δὲ, τὴν αἰτίαν καθ' ἣν ἀπατᾶται ἡ ὁρατικὴ δύναμις εἰς τὰ τοιαῦτα φαντάσματα· λέγει ὁ Γαληνὸς ὅτι ἡ ἀπάτη γίνεται διὰ δύο αἰτίας· ἢ γὰρ κατὰ ἰδιοπάθειαν ἢ πρωτοπάθειαν αὐτῶν τῶν ὀφθαλμῶν οὕτως ὡς ἐπὶ τῶν ὑποχεομένων· ἐπὶ γὰρ τῶν ὑποχυμάτων πολλάκις δι' ἀτονίαν τῆς ὁρατικῆς δυνάμεως ὑγρόν τι ἀθροίζεται, μεταξὺ τῆς κόρης καὶ τοῦ ᾠειδοῦς ὑγροῦ· τὸ δὲ κρυσταλλοειδὲς, οὐκ ἔτι λαμπρὰν καὶ ἀκραιφνῆ ποιεῖται τὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' ἀμαυροῖ αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν, καὶ τὴν ὁρατικὴν δύναμιν μολύνει· καὶ τούτων οὕτως γινομένων, ἀπατῶνται περὶ τὴν ὅρασιν, καὶ ὅπερ ἐντός ἐστι πάθος, δοκοῦσι κατὰ ἀπάτην ἔξω ὁρᾷν αὐτό· τῆς γὰρ ὁρατικῆς δυνάμεως προσπιπτούσης ἐν τῷ ὑγρῷ ἐκείνῳ ἔνθα τὸ μὲν ᾠειδὲς ὡς εἴρηται ἐπαχύνθη, τὸ δὲ κρυσταλλειδὲς ἠμαυρώθη· λοιπὸν δὲ καὶ ἡ ὁρατικὴ αὕτη δύναμις ἐμολύνθη, προσπίπτουσα ἐντὸς καὶ παρ' αὐτῶν τῷ ὑγρῷ καὶ τῷ πάθει τὸ ἐντὸς ἐνεργοῦσα, ἀπατωμένη δοκεῖ ἔξω ὁρᾷν αὐτό· καὶ διὰ τοῦτο δοκοῦσι ζωΰφια τινὰ θηρᾷν ἢ καρφολογεῖν καὶ λοιπὰ, καὶ οὕτως μὲν κατὰ πρωτοπάθειαν.

Ἀλλὰ καὶ κατὰ συμπάθειαν τοῦτο γίνεται, ἀλλὰ διχῶς· ἢ γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι οὔσης τῆς κακοχυμίας τοῦτο γίνεται, ἢ ἐν αὐτῷ τῷ ἐγκεφάλῳ· καὶ εἰ μὲν ὅλῳ τῷ σώματι ἐςιν ἡ κακοχυμία, ἀναπέμπονται παχέα πνεύματα ἀπὸ τῆς κακοχυμίας ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, εἶτα φέρονται ἐπὶ τὰ ὀπτικὰ νεῦρα, καὶ ἐπὶ αὐτοὺς τοὺς ὀφθαλμούς· εἶτα ταῦτα τὰ παχέα φερόμενα προσαναλύουσι· καὶ ἐντεῦθεν ὑγρὰ τινὰ προστίθενται ᾠειδὲς, καὶ ἀμαυροῦσι τὸ κρυςαλλοειδὲς, καὶ τὴν ὁρατικὴν δύναμιν καὶ ὀπτικὴν μολύνουσι, καὶ γίνεται ταῦτα ἅπερ εἰρήκαμεν, τῷ τόδε ὁρᾷν, ἢ τὸ τόδε κατὰ ἀπάτην·

καθάπερ ἐπὶ τῶν πνευμονικῶν καὶ τοῦ ὀξέως πυρετοῦ· εἰ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ κεφαλῇ ἐστὶν ἡ κακοχυμία πέμπεται εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ αὐτὰ ποιεῖ ὥσπερ εἰρήκαμεν, παχύνεται τὸ ὠειδὲς, ἀμαυροῦται τὸ κρυσταλλοειδὲς, μολύνεται ἡ ὁρατικὴ δύναμις, καὶ πάλιν κατὰ ἀπάτην ὁρῶν ἅπερ εἰρήκαμεν καθάπερ ἐπὶ τῶν φρενιτικῶν· καὶ λέγουσι τινὲς ὅτι πόθεν τὰ διάφορα εἴδη ταῦτα τῶν συμπτωμάτων ὁρῶσι; διά τε τὸ ποσὸν τῆς ὕλης καὶ τὴν σύστασιν, καὶ τὸ χρῶμα· ἢ γὰρ ὀλίγη ἐστὶν ἡ ὕλη ἢ πολλὴ, καὶ ὁρῶσιν ἢ μικρὰ ἢ μεγάλα· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν σύστασιν, εἰ μὲν γὰρ ἐπιμήκης ἐστὶν ἡ ὕλη, ὁρῶσι τριχοειδῆ, καὶ κάρφη, καὶ ἄχυρα, καὶ τὰ τοιαῦτα· εἰ δὲ στρογγυλῶδες ἐστὶν, ὁρῶσι κροκύδας καὶ κέγχρους, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ χρῶμα τῆς ὕλης ἢ ἐρυθρὰ ὦσιν, ἢ ὠχρὰ, ἢ χλωρὰ, ἢ πέλια, ἢ μέλαινα, καὶ τὰ τοιαῦτα· πλὴν καὶ τοῦτο δεῖ εἰδέναι· ὅτι τὰ πάθη ταῦτα, τὰ κατὰ ἀπάτην γινόμενα, πολλάκις ἐπὶ βλάβῃ μόνῃ τῆς ὁρατικῆς δυνάμεως γίνονται καθ' ἃς εἰρήκαμεν αἰτίας, τοῦ λογισμοῦ ὑγιῶς ἔχοντος· καὶ τοῦτο ἐστὶν ἧττον κακὸν, πλὴν οὐκ ἀκίνδυνον οὐδὲ τοῦτο.

« Πνεῦμα δὲ πυκνὸν μὲν ἐὸν, πόνον σημαίνει. »

Ἰστέον ὅτι τὰ συμπτώματα τριττά ἐστιν, ἢ γὰρ ἐν διαθέσει θεωροῦνται, ἢ ἐν βλάβαις ἐνεργεῖ, ἢ ἐν κενουμένῳ καὶ ἐπεχομένῳ· λοιπὸν σημειωσάμενος τὸ ὀξὺ νόσημα ἀπὸ τῶν ἐν διαθέσει, λέγει νῦν περὶ τῶν ἐν βλάβαις ἐνεργειῶν· καὶ λέγει περὶ βλάβης ἐνεργείας, οὐ τῆς τυχούσης δέ· περὶ γὰρ βλάβης καὶ ἀναπνοῆς περὶ τὴν ἐνέργειαν διαλέγεται, ἥ τις ἐστὶν ἀξιολογωτάτη, ἐπειδὴ ζωοποιεῖ καὶ ἀνακτᾶται τὸ ἔμφυτον θερμὸν, καὶ ὑγιῶς αὐτῆς ἐχούσης εἰς τὸ ζῆν συμβάλλεται τοῖς ζώοις· βεβλαμμένως δὲ ἐχούσης, σφάλλει

τὰ ζῶα καὶ φθείρει αὐτά· ἀλλ' ὥσπερ μέλλοντες εἰπεῖν περὶ σφυγμοῦ, ἐζητήσαμεν πόσα εἰσὶ τὰ συνεκτικὰ αἴτια, καὶ εὕρομεν ὅτι τρία εἰσὶ, χρεῖα, δύναμις, καὶ ὄργανον, ἄνευ γὰρ τούτων οὐ δύναται εἶναι σφυγμός· οὕτως οὖν καὶ ἐνταῦθα δεῖ ἡμᾶς ζητῆσαι τὰ γενεσιουργὰ αἴτια τῆς ἀναπνοῆς.

Καὶ χρή σε εἰδέναι ὅτι εἰσὶ τέσσαρα, ποιητικὸν, ὑλικὸν, ὀργανικὸν, τελικόν· καὶ ποιητικὸν μὲν αἴτιον ἐςὶ τῆς ἀναπνοῆς, αὐτὴ ἡ δύναμις, ἡ κινοῦσα τοὺς μύας τοῦ θώρακος· ὑλικὸν δὲ αἴτιόν ἐστιν, αὐτὸ τὸ εἰσπνεόμενον καὶ ἐκπνεόμενον πνεῦμα· τελικὸν δέ ἐςιν αἴτιον, ἡ χρεία· διττὴ δὲ αὕτη· διὰ μὲν τῆς εἰσπνοῆς εἰσάγει καθαρὸν ἀέρα καὶ ἐμψύχει τὸ ἔμφυτον θερμὸν, διὰ δὲ τῆς ἐκπνοῆς ἐξάγει τὰ λιγνυώδη περιττώματα· ὀργανικὸν δέ ἐστιν αἴτιον, τὸ διάφραγμα· τὸ γὰρ διάφραγμα, τὴν κατὰ φύσιν ἀναπνοὴν, καὶ ἀβίαςον ἀπεργάζεται· εἰ δὲ συντεταγμένη ἐςὶν ἡ ἀναπνοὴ, τότε καὶ οἱ μεσοπλεύριοι μύες ἐνεργοῦσιν· εἰ δὲ ἔτι πλέον ἐςὶν ἐπιτεταμμένη ἡ ἀναπνοὴ, τότε καὶ οἱ ὑψηλοὶ λεγόμενοι μύες ἐνεργοῦσι· καὶ ὥσπερ ἐν τῷ ἠρέμα ἡμᾶς βαδίζειν ἐνεργεῖ τὸ διαφραγματὴν κατὰ φύσιν ἀναπνοὴν, ἐπειδὴ οὐκ ἐξαρκεῖ μόνον τὸ διάφραγμα ἀναπληρῶσαι τὴν χρείαν, ἐνεργοῦσι καὶ οἱ μεσοπλεύριοι μύες, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ὀξέως βαδιζόντων· εἰ δὲ ἔτι πλέον ἐστὶν ἐπιτεταμμένη καὶ βεβιασμένη ἡ ἀναπνοὴ, ἐπειδὴ οὐκ ἐξαρκοῦσι τό τε διάφραγμα καὶ οἱ μεσοπλεύριοι μύες ἀναπληρῶσαι τὴν χρείαν, τότε καὶ οἱ ὑψηλοὶ λεγόμενοι μύες ἐνεργοῦσιν, ὥσπερ ἐπὶ τῶν τρεχόντων καὶ ἐντεταμμένως γυμναζομένων.

Δεύτερον δέ ἐστιν εἰπεῖν κατὰ πόσους τρόπους βλάπτεται ἡ ἀναπνοή· καὶ ἰςέον ὅτι κατὰ τρεῖς, κατὰ μέγεθος,

κατὰ ποιότητα, καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῶν διαλειμμάτων, καθὸ ἀραιὰ ἢ πυκνὴ γίνεται ἡ ἀναπνοή· καὶ εἰ μὲν πολὺν χρόνον κρατεῖ τὸ διάλειμμα, γίνεται ἀραιά· εἰ δὲ ὀλίγον, πυκνή· κατὰ δὲ μέγεθος, καθὸ μεγάλη γίνεται ἡ ἀναπνοή· αὕτη δὲ ἡ μεγάλη ἀναπνοὴ, ἢ φαίνεται, ἢ ἔστι μεγάλη κατὰ ἀλήθειαν· ἢ φαίνεται μὲν, οὐκ ἔςι δέ· καὶ φαίνεται μὲν μεγάλη καὶ ἐςὶ τοιαύτη κατὰ ἀλήθειαν, ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἐπιτεταμένης ἀναπνοῆς, καθάπερ ἐπὶ τῶν κατὰ ἔντασιν γυμναζομένων, ἢ τρεχόντων· καὶ φαίνεται μὲν μεγάλη ἡ ἀναπνοὴ, ἐπειδὴ καὶ τὸ τρίτον γένος τῶν μυῶν ἐνήργησεν· ἀλλὰ καὶ ἔστι κατὰ ἀλήθειαν ἐπειδὴ ἡ χρεία ἀνεπληρώθη· τὸ γὰρ φαίνεσθαι καὶ μὴ φαίνεσθαι, κατὰ τὴν συστολὴν καὶ διαςολὴν τοῦ θώρακος φέρεται· τὸ δὲ ἔςι καὶ μὴ ἔςι, κατὰ τὴν ἐνέργειαν νοεῖται.

Φαινομένη δὲ μεγάλη ἀναπνοὴ, οὐκ οὖσα δὲ, αὕτη διττή ἐστιν· ἢ γὰρ κατὰ ἔμφραξιν φαίνεται, καὶ οὐκ ἔστιν, καθάπερ ἐπὶ τῶν πνευμονικῶν· τί γάρ; ὅτι κινεῖται τὸ διάφραγμα ὥστε τὴν ἀναπνοὴν ποιῆσαι, οὐκ ἐξαρκεῖ δὲ ὥστε τὴν χρεῖαν ἀναπληρωθῆναι, εἶτα κινοῦνται καὶ οἱ μεσοπλεύριοι μύες, οὐκ ἐξαρκοῦσιν οὐδ᾽ οὕτως ἀναπληρῶσαι τὴν χρείαν· τότε δὲ κινοῦνται καὶ οἱ ὑψηλοὶ μύες, καὶ οὐδ᾽ οὕτως ἀναπληροῦται ἡ χρεῖα, καὶ φαινομένη λέγεται μεγάλη ἀναπνοὴ, ἐπειδὴ τὸ τρίτον γένος τῶν μυῶν ἐκινήθη· οὐκ οὖσα δὲ κατὰ ἀλήθειαν, ἐπειδὴ ἡ χρεῖα οὐκ ἀνεπληρώθη· τί γάρ; ὅτι ἔμφραξις ὑπόκειται τῶν βρογχίων τοῦ πνεύμονος ἔνθα ἡ πάροδος τοῦ πνεύματος γίνεται, καθ᾽ ἣν ἐπὶ τὴν καρδίαν φέρεται· τούτων οὖν ἐμφραττομένων, οὐ γίνεται ἡ ἀγωγὴ τοῦ πνεύματος ἐπὶ τὴν καρδίαν, καὶ ἐντεῦθεν γίνονται λιγνυώδη περιττώματα, ἐπειδὴ ἐναπειλημμέναι εἰσὶ, καὶ ἐμ-

πεφραγμέναι ὁδοὶ τοῦ πνεύμονος, καὶ ἡ χρεία οὐκ ἀναπληροῦται· καὶ οὕτως διὰ τὴν ἔμφραξιν ἢ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῶν μυῶν, καὶ ἀτονίαν τῶν κινούντων τὸν θώρακα φαίνεται μεγάλη ἡ ἀναπνοὴ, οὐκ οὖσα δὲ τρόπῳ τοιούτῳ· τί γάρ; ὅτι ἐνεργεῖ τὸ διάφραγμα, ἀλλ᾽ ἀτόνως ἐνεργεῖ, καὶ οὐκ ἀναπληροῦται ἡ χρεία· εἶτα κινοῦνται καὶ οἱ μὲν πλεύριοι μύες καὶ αὐτοὶ ἀτόνως· καὶ οὐδ᾽ οὕτως ἀναπληροῦται ἡ χρεία· εἶτα ἐξ ἀνάγκης τῆς χρείας κατεπειγούσης, κινοῦνται καὶ οἱ ὑψηλοὶ μύες καὶ αὐτοὶ ἀτόνως, καὶ οὐδ᾽ οὕτως ἀναπληροῦται ἡ χρεία· καὶ ἐπειδὴ τὸ τρίτον γένος τῶν μυῶν ἐκινήθη, φαίνεται μὲν μεγάλη ἡ ἀναπνοὴ, οὐκ οὖσα δὲ, ἐπειδὴ οὐκ ἀνεπληρώθη ἡ χρεία, διὰ τὸ ἀτόνως καὶ ἀσθενῶς ἐνεργῆσαι τοὺς μύας.

Ὁ οὖν Ἱπποκράτης περὶ τοῦ κατὰ μέγεθος καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν χρόνον διαλειμμάτων διαλέγεται, τουτέστι περὶ τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς ἀναπνοῆς καὶ ἀραιᾶς καὶ πυκνῆς, παρῆκε δὲ τὴν κατὰ ποιότητα· τοῦτο δὲ ἐποίησε διὰ δύο αἰτίας, ἢ ὅτι συνεισάγεται, ἢ κατὰ ποιότητα καὶ συνδιαφαίνεται τούτοις, λέγω δὲ τῇ μεγάλῃ καὶ τῇ πυκνῇ· συνεισάγεται δὲ καὶ τὸ τάχος· τῇ δὲ μικρᾷ καὶ τῇ ἀραιᾷ, συνεισάγεται δὲ καὶ ἡ βραδύτης· ἢ τὸ ἄλλο εἰπὲ, ὅτι ἡ κατὰ ποιότητα διαφορὰ, ποικιλλωτέρα ἐςὶ· καὶ ὡς ἂν οὔσης αὐτῆς ποικιλλωτέρας, παρῆκεν αὐτὴν ἐνταῦθα, ὡς δεομένης αὐτῆς ἰδίας ἐπεξεργασίας, διὰ τὸ ποικίλλον· καὶ ἐπειδὴ δὲ τέσσαρες συμπλοκαὶ τῆς ἀναπνοῆς συνίστανται, ἥ τε μεγάλη καὶ πυκνὴ, καὶ ἡ μικρὰ καὶ ἀραιὰ, αἱ γὰρ δύο οὐ συνίστανται, ἥ τε μεγάλη καὶ ἡ μικρὰ, καὶ ἡ πυκνὴ καὶ ἀραιὰ, καὶ ἡ μικρὰ καὶ πυκνὴ, καὶ ἡ μικρὰ καὶ ἀραιά· δεῖ οὖν ἡμᾶς εἰπεῖν πῶς γίνεται, καὶ τί σημειούμεθα.

Καὶ πρότερον εἴπομεν περὶ τῆς μικρᾶς καὶ πυκνῆς, ἐπειδὴ ταύτην καὶ Ἱπποκράτης πρότερον ματαχειρίζεται· αὕτη οὖν ἡ μικρὰ καὶ πυκνὴ δύσπνοια λοιπὸν σημαίνει ἐν τοῖς ἀναπνευστικοῖς μορίοις συνισταμένην, διά τινα φλεγμονὴν, ἢ δι' ἕλκωσιν, ἢ διὰ ῥευματικὴν διάθεσιν· ἔγνω μὲν οὖν τὸ τί σημαίνει ἡ μικρὰ καὶ πυκνὴ δύσπνοια· λοιπὸν δεῖ ἡμᾶς εἰπεῖν τὸ πῶς γίνεται, καὶ ὅσον μὲν ἐπὶ τῇ ὑποκειμένῃ διαθέσει, ὤφειλε μεγάλη γίνεσθαι ἡ ἀναπνοή· ἡ δὲ μεγάλη ἀναπνοὴ, ἐπὶ μεγίστῃ κινήσει τοῦ θώρακος γίνεται· ἡ δὲ μεγίστη κίνησις τοῦ θώρακος χύσιν ποιεῖται τῶν ὑλῶν· ἐπὶ δὲ τῇ χύσει, ἐπιτείνονται οἱ ῥευματισμοί· ἐπιτεινομένων δὲ τῶν ῥευματισμῶν, ἐξ ἀνάγκης ἐπιτείνονται τὰ τῆς ὀδύνης· φειδόμενοι οὖν ἑαυτῶν οἱ οὕτω πάσχοντες, οὐκ ἀναπνέουσι μέγα, διὰ τὸ μὴ ἐπιταθῆναι αὐτοῖς τὰ τῆς ὀδύνης, ἀλλὰ μικρὰν ποιοῦνται τὴν ἀναπνοήν· τῇ δὲ πυκνότητι κατεπείγουσι, καὶ ὅπερ τῇ μικρότητι πλημμελοῦσι τῇ ἀναπνοῇ, τῇ πυκνότητι ἀναπληροῦσι τὴν χρείαν· καὶ προηγεῖται μὲν ἡ μικρὰ ἀναπνοὴ, ἔπειτα δὲ ἡ πυκνότης· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς πρώτης διαφορᾶς τῆς δυσπνοίας· δευτέρα δέ ἐστι διαφορὰ δύσπνοια, μεγάλη καὶ πυκνὴ, ἥ τις γίνεται ἐπὶ τῶν τρεχόντων, καὶ κατὰ ἔντασιν γυμναζομένων, καὶ ἐπὶ τῶν ὀξέως πυρεττόντων· τί γάρ; ὅτι ἡ μεγάλη ἀναπνοὴ οὐκ ἐξαρκεῖ τὴν χρείαν ἀναπληρῶσαι, καὶ λοιπὸν γίνεται καὶ πυκνὴ, καὶ κατεπείγει τῇ πυκνότητι, καὶ οὕτως ἀναπληροῦται ἡ χρεία, καὶ πληροῦται ἡ μεγάλη ἀναπνοὴ, ἔπειτα δὲ ἡ πυκνή.

Τρίτη διαφορὰ δυσπνοίας, μεγάλη καὶ ἀραιὰ, ἥ τις γίνεται ἐπὶ τῶν φρενιτικῶν, ὅτι τοῦ λογισμοῦ περί τινα φαντάσματα ἀπησχολημένου, ἐπιλανθάνεται τῶν οἰκείων ἔργων

καὶ οὐ κινεῖ τὸν θώρακα ἵνα ἡ ἀναπνοὴ γένηται, ἀλλὰ περιέρχεται καὶ μία καὶ δευτέρα καὶ τρίτη κίνησις, καὶ ἐν τῷ διαλείμματι τοῦ χρόνου ἐμβραδύνει, καθ' ἣν καὶ ἀραιὰ γίνεται ἡ ἀναπνοὴ, ἐπειδὴ περὶ τὸ εἶναι συμβάλλεται ἡμῖν ἡ ἀναπνοὴ· ἵνα μὴ ἐν ἡμῖν εἴη τὸ ζῆν, ἀναμνημονεύει τῶν οἰκείων ἔργων ἡ ψυχὴ· καὶ ὅπερ ἐν τῷ διαλείμματι ἐπλημμελήθη, ὑφ' ἣν θέλουσα ἀναπληρῶσαι τὸ πλημμεληθὲν, μεγάλως ποιεῖται τὴν ἀναπνοήν· οὕτως γὰρ κἀπὶ τῶν λυπουμένων, διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας· τί γάρ; ὅτι καὶ ἐνταῦθα τοῦ λογισμοῦ ἀπασχολουμένου περὶ τῶν λυπηρῶν, ἐπιλανθάνεται τῶν οἰκείων ἔργων· καὶ παρέρχεται καὶ μιᾶς καὶ δύο, ἔστιν ὅτε καὶ τριῶν κινήσεων ἀναπνοῆς χρόνος· εἶτα ὀψέ ποτε ἀναμνημονεύσασα ἡ ψυχὴ τῶν οἰκείων ἔργων, θέλουσα ὑφάπαξ τὸ πλημμεληθὲν ἀναπληρῶσαι, μεγάλως ποιεῖται τὴν ἀναπνοὴν, ὅπερ καὶ στεναγμὸς καλεῖται· ἐνταῦθα δὲ ἐπὶ τῶν λυπουμένων ἡ μεγάλη ἀναπνοὴ καὶ ἀραιὰ μετὰ στεναγμοῦ γίνεται, εἰκότως διά τε τὸ πλημμεληθὲν ἀναπληρῶσαι· καὶ διὰ τοῦτο τὰ λιγνώδη περιττώματα γεννᾶσθαι ἐπ' αὐτῶν, καὶ χρεία ἐςὶ καὶ ἐξαγωγῆς, ὅπερ διὰ τοῦ στεναγμοῦ ἐξωθοῦσι· καὶ πάλιν διὰ τῆς μεγάλης ἀναπνοῆς εἰσάγουσι καθαρὸν ἀέρα· καὶ ἔςιν ἡ ἀραιὰ ἀναπνοὴ, τῆς μεγάλης ἀναπνοῆς· προηγεῖται γὰρ ἡ ἀραιὰ, καὶ ἕπεται ἡ μεγάλη· τετάρτη διαφορὰ τῆς δυσπνοίας ἐςὶν, ἡ μικρὰ καὶ ἀραιὰ ἀναπνοὴ· ὅπερ κάκιστόν ἐστι σημεῖον· σημαίνει γὰρ αὐτὴ κατάπτωσιν ἐσχάτην, καὶ ἀσθένειαν τῆς κινητικῆς δυνάμεως, καὶ ἀπόσβεσιν, καὶ κατάψυξιν, καὶ νέκρωσιν τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ· οὕτως σημειωσάμενος τὴν παρὰ φύσιν ἀναπνοὴν, σημειοῦται καὶ τὴν κατὰ φύσιν, ἐξαίρων καὶ ἐγκωμιάζων αὐτὴν, λέγων οὕτως.

Ἄλλως.

Πνεῦμα δὲ πυκνὸν μὲν ἐὸν, καὶ τὰ ἑξῆς.

Δεῖ εἰδέναι ὅτι ὁ Ἱπποκράτης ἀπὸ τοῦ ὑλικοῦ αἰτίου τὴν ἀναπνοὴν ἐδήλωσε· τὸ γὰρ πνεῦμα, ὑλικὸν αἴτιόν ἐςι τῆς ἀναπνοῆς, ὡς ἴσμεν κατὰ τὴν ἐνέργειαν· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν προσηγορίαν οὕτως ἐποίησε· καὶ ἰδοὺ αὐτὸς μὲν ὁ Ἱπποκράτης ὡς καὶ ἐν τῇ θεωρίᾳ εἴρηκεν, ὅτι οὐ περὶ πασῶν τῶν δυσπνοιῶν διαλέγεται, οὐδὲ πάσαις ἐπεξέρχεται, ἀλλὰ μέμνηται τῆς πυκνῆς καὶ μεγάλης ἀναπνοῆς καὶ ἀραιᾶς· τὰς δὲ λοιπὰς παρῆκεν, ἡμῖν ὑπογράψας μέθοδον, ὥςε καὶ τῶν λοιπῶν δυσπνοιῶν τὴν ἐπεξεργασίαν ποιήσασθαι· καὶ ἤδη πεπράχαμεν καθ' ὃν εἰρήκαμεν τρόπον.

« Εὔπνοιαν δὲ χρὴ νομίζειν κάρτα μεγάλην δύναμιν ἔχειν ἐς σωτηρίαν ἐν πᾶσι τοῖς ὀξέσι νοσήμασιν. »

Τὸ λεγόμενον τοιοῦτόν ἐστιν, ὅτι θαυμαςὴ καὶ σωτήριός ἐςιν ἡ κατὰ φύσιν ἀναπνοή· δηλοῖ γὰρ ὅτι καλῶς καὶ ἰσχυρῶς διάκεινται, αἵ τε κινητικαὶ δυνάμεις τῶν ἀναπνευςικῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔμφυτον θερμὸν δεόντως ῥιπιζόμενον, καὶ οὐδὲ μία παρεκτροπὴ δυσκρασίας κακίστη σύνεστιν.

« Ψυχρὸν δὲ ἐκπνεόμενον ἐκ τῶν ῥινῶν καὶ ἐκ τοῦ στόματος. »

Ψυχρὰ ἀναπνοὴ γίνεται ἐπὶ ἄκρᾳ καταβολῇ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως, καὶ ἐπὶ ὀλιγοσιτίᾳ, καὶ καταψύξει, καὶ οἱονεὶ νεκρώσει τοῦ ἐμφυτευθέντος, ὅπερ ἐσχάτης ἀπωλείας ἐστὶν τεκμήριον· οἷον γὰρ εἰσπνεῖται, τοιοῦτον καὶ ἐκπνεῖται· πολλάκις δὲ τελευταῖον μετὰ τὴν ψυχὴν ἀναπνοὴν δοκεῖ θερμὸν ἐκπνεῖσθαι, ὅπερ καὶ τοῦτο ἐσχάτης ἀπωλείας ἐστὶ τεκμήριον· δηλοῖ γὰρ ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ἐγκαταλειφθὲν λείψανον τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ ἐδιεφορήθην· οὕτως γὰρ ἐπὶ

τῆς κανδείλας ὁρῶμεν γινόμενον, ἡ τελευταῖον ὅταν μέλλῃ ἀποσβέννυσθαι, μεγάλην φλόγα ἐξαίφνης ἐκλάμπει, καὶ οὕτως ἀποσβέννυται.

« Ὁκόσα οὖν πυρετοῖς ἐστὶ, καὶ ἐν τεσσαράκοντα ἡμέρῃσι κρίνεται. »

Εἰπὼν ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς ὀξέσι νοσήμασιν τοῖς μετὰ πυρετοῦ ἀγαθὸν εἶναι τὴν εὐπνοιαν, οὐκ ἀντιδιέστειλε τοῖς χρονίοις νοσήμασιν, ὅτι τυχὸν ἐπεὶ ἐν τοῖς ὀξέσι νοσήμασιν ἡ εὔπνοια σωτήριός ἐςιν· ἤδη ἐν τοῖς χρονίοις οὐκ ἔςιν ἀγαθὸν ἡ εὔπνοια· καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν χρονίων νοσημάτων, οὐκ εἶπεν ὅτι σωτήριός ἐςιν ἡ εὔπνοια, ἀλλὰ παρῆκεν· ἄλλως τὲ δὲ τὰ ὀξέα νοσήματα προέθετο σημειώσασθαι, καὶ ἐπὶ τούτων ἔφη ὅτι σωτήριός ἐςιν ἡ εὔπνοια· εἶτα καὶ ἀποροῦσιν ὅτι δήποτε μνημονεύσας ὀξέων νοσημάτων, τῆς τεσσαρακοστῆς ἐμνημόνευσε, τῶν ὀξέων νοσημάτων ἐντὸς τῆς τεσσαρεσκαιδεκάτης περιγραφομένων, ὡς αὐτὸς Ἱπποκράτης ἐν ἀφορισμοῖς ἔφη, τὰ ὀξέα τῶν νοσημάτων κρίνεται ἐν τεσσαρεσκαίδεκα ἡμέρῃσι· καὶ λέγομεν ὅτι πλάτος ἐςὶν ἐν τοῖς ὀξέσι νοσήμασιν· τῶν γὰρ ὀξέων νοσημάτων τὰ μὲν ἐστι κατόξεα τὰ μέχρι τῆς τετάρτης περιγραφόμενα, τὰ δὲ ἁπλῶς ὀξέα τὰ μέχρι τῆς ἑβδόμης ἀφικνούμενα· τὰ δὲ ὀξέα ὁμωνύμως τῷ γένει τὰ μέχρι τῆς ιδʹ ἀφικνούμενα· τὰ δὲ μηκυνόμενα ὀξέα, τὰ μέχρι τῆς τεσσαρακοςῆς· καὶ τὸ τῶν μηκυνόμενων ὀξέων, πλείστη ἐστὶν ἡ διαφορά· τὰ μὲν γὰρ ἐκ μεταπτώσεως, ὀξέα εἰσὶ, τὰ δὲ χρόνια, τὰ δὲ μηκυνόμενα· ἅ τινα μέχρι τεσσαρακοςῆς ἀφικνοῦνται· τὰ δὲ ὑπερβαίνοντα τὴν τεσσαρακοςὴν ἡμέραν χρόνια κατατάσσονται· ὁ οὖν Ἱπποκράτης τεσσαρακοςῆς ἡμέρας ἐμνημόνευσεν, ἵνα

ὑπογράψῃ πάντα τὰ ὀξέα χρόνια, ἐντὸς περιγραφόμενα τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας.

« Οἱ δὲ ἱδρῶτες, ἄριστοι μέν εἰσιν ἐν πᾶσι τοῖς ὀξέσις νοσήμασιν. »

Νῦν τὴν σημείωσιν ποιεῖται ἀπὸ τῶν κινουμένων καὶ μεταχειρίζεται τοὺς ἱδρῶτας· καὶ ἐπειδὴ ἱδρώτων μνήμην ἐποιησάμεθα, δεῖ εἰπεῖν τὰ τέσσαρα γενεσιουργικὰ αἴτια τῶν ἱδρώτων, ποιητικὸν, ὑλικὸν, ὀργανικὸν, τελικόν· καὶ ποιητικὸν μὲν αἴτιόν ἐςι τῶν ἱδρώτων, οὐχ ἓν ἀλλὰ πλείονα· ὧν πρῶτος τρόπος ποιητικοῦ αἰτίου τῶν ἱδρώτων ἐστὶ· δι' ἀσθένειαν καὶ ἀτονίαν καὶ καταβολὴν τῆς καθεκτικῆς δυνάμεως γίνονται οἱ ἱδρῶτες· τί γάρ; ὅτι τὸ λόγῳ τροφῆς φερόμενον ἐν ὅλῳ τῷ σώματι, διὰ τὴν ἀσθένειαν οὐ κατέχεται· ὥςε ἀλλοιωθῆναι καὶ πεφθῆναι, καὶ προςεθῆναι, καὶ ἐξομοιωθῆναι, καὶ λοιπὸν μὴ κατεχόμενον, λόγῳ τροφῆς φερόμενον, κενοῦται ἱδρωτοειδῶς δίκην ἀψύχου· δεύτερος τρόπος ποιητικοῦ αἰτίου ἱδρώτων ἐπὶ πλημμελεῖ βλάβῃ τῆς ἀποκριτικῆς δυνάμεως πλημμελῶς βεβλαμμένης, οὐκ ἀναμένει τὴν ἀλλοίωσιν καὶ τὴν πέψιν, ἀλλὰ πρὸ ὥρας ἐπεγειρομένος, πλημμελῶς ἐνεργοῦσα ἐπεγείρεται, καὶ ἀποκρίνει τῷ λόγῳ τροφῆς, καὶ ποιεῖ τοὺς ἱδρῶτας· τρίτος τρόπος ποιητικοῦ αἰτίου τῶν ἱδρώτων ἐστὶν, ὁ ἀπὸ τῶν ἔξωθεν βιαστικῶς προσομιλούντων καὶ προσπιπτόντων ὥσπερ ἡλιοκαΐα· τῇ γὰρ προσομιλίᾳ τοῦ ἡλίου, ἐπισπᾶται βίᾳ τινὶ τῇ οἰκείᾳ θερμότητι καὶ ποιεῖ τοὺς ἱδρῶτας· ἀλλὰ καὶ ἀλοιφαὶ θερμότεραι ποιοῦσιν ἱδρῶτας, καὶ τὰ θερμὰ καὶ δριμέα φάρμακα ἐπιτιθέμενα ποιοῦσιν ἱδρῶτας· τούτων δὲ ἓν εἶδος ἐστὶν, καὶ τὸ λουτρόν· καὶ γὰρ τὸ λουτρὸν βίᾳ τινὶ ἐπισπᾶται τῇ θερμότητι τοῦ ἀέρος, καὶ ποιεῖ τοὺς ἱδρῶτας.

Τέταρτος τρόπος ποιητικοῦ αἰτίου, τῶν ἱδρώτων, διὰ τὴν σύντηξιν τῆς πιμελῆς γινόμενος· καὶ γὰρ ἐπὶ δαπάνῃ καὶ συντήξει τῆς πιμελῆς, γίνονται ἱδρῶτες· καθ᾽ ἣν καὶ αἱ συγκοπαὶ ἐπακολουθοῦσιν· γίνεται δὲ τοῦτο ἐπὶ ὀξεῖ καὶ διακαεῖ πυρετῷ, καὶ ἐπὶ κακοηθείᾳ νοσήματος· λέγω δὴ ἡ σύντηξις τῆς πιμελῆς, καθ᾽ ἣν καὶ οἱ συγκοπτικοὶ λεγόμενοι· ὀργανικὸν δὲ αἴτιόν ἐςι τῶν ἱδρώτων, οἱ πόροι, δι᾽ ὧν παρέρχονται οἱ ἱδρῶτες· ὑλικὸν δὲ αἴτιόν ἐστι, πάντα τὰ ὑγρὰ, ἤγουν πάντες οἱ χυμοὶ οἱ πλεονάζοντες ὡς δηλοῦσιν ἐν τοῖς βαλανείοις ἀποξεόμενοι οἱ ἱδρῶτες, κατά τε χρῶμα καὶ τὴν γεῦσιν καὶ τὴν ὄσφρησιν· ἀλλὰ καὶ τὰ ἱμάτια δηλοῦσι τὰ μετέχοντα τῶν ἱδρώτων, διάφορα χρώματα ἔχοντα, πῆ μὲν ξανθὸν χρῶμα, καὶ ἐνδείκνυται χολώδη τὴν ὕλην, πῆ δὲ πρᾶσιν· ἢ ὠχρά· τὰ δὲ ἰώδη ἔχοντα τὰ χρώματα, καὶ δὴ μελαγχολικὴν τὴν ὕλην ἐνδείκνυνται· πῆ δὲ μέλαινα, καὶ τοῦτο αὐτὸ ἐνδείκνυνται· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς γενέσεως πῆ μὲν πικρά εἰσὶ, πῆ δὲ ὀξώδη, πῆ δὲ ἁλμυρά· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ὀσφρήσεως, πῆ μὲν δυσώδη, πῆ δὲ βρομώδη, ἅ τινα διαφόρων χυμῶν εἰσὶν ἔγγονα· τελικὸν δὲ αἴτιόν ἐστιν ἱδρώτων ἡ ἑπομένη εὐφορία.

Τούτων οὕτως εἰρημένων, ἔλθωμεν ἐπὶ τὴν σημείωσιν· καὶ σημειοῦται τοὺς ἱδρῶτας λέγων, ὅτι σωτήριοι ἱδρῶτες εἰσὶν, ἔνθα τὰ τέσσαρα ταῦτα συνέλθωσιν ἀλλήλοις, καὶ συμπαρομαρτήσωσιν, ἡνίκα ἐν κρισίμῃ ἡμέρᾳ γένωνται οἱ ἱδρῶτες, ἡνίκα καὶ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος, ἡνίκα καὶ θερμοὶ ὦσι, καὶ εὐφορία ἐπακολουθήσει· καὶ τὸ μὲν ἐν κρισίμῳ ἡμέρᾳ γίνεσθαι τοὺς ἱδρῶτας, ἀγαθόν ἐςι, δηλοῖ γὰρ τὴν φύσιν τακτικῶς καὶ ἀβιάςως καὶ μετὰ πέψιν τὴν ὕλην ἐπιλαβόμενα, καὶ δι᾽ ὑδρώτων ἐξωθῆσαι τὰ περιττώματα·

το δὲ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος γίνεσθαι τοὺς ἱδρῶτας, ἀγαθόν ἐστιν· ἐπειδὴ ὀξὺ νόσημα ὑπόκειται καὶ πυρετὸς, καὶ πάντως τὸ λόγῳ τροφῆς φερόμενον ἀπαιτεῖται, καὶ γίνονται περιττώματα κατὰ παντὸς τοῦ σώματος, ἅ τινα δὴ ἱδρώτων δεῖ ἐκκριθῆναι, ὥστε ἀπαλλαγῆναι τὸν κάμνοντα τῆς νόσου· ἀλλὰ καὶ τὸ θερμοὺς εἶναι τοὺς ἱδρῶτας, ἀγαθόν ἐστιν, ὥστε ὁμόστοιχοι εὑρίσκονται τῇ ὕλῃ ἐν ᾗ τίκτονται· πυρετὸς γὰρ ὑπόκειται καὶ ζέσις· καὶ δηλονότι διὰ θερμῶν τόπων ποιοῦνται οἱ ἱδρῶτες τὴν πάροδον· καὶ διὰ τοῦτο δεῖ αὐτοὺς θερμοὺς εἶναι· ἐπὶ τούτοις δὲ πάντως, καὶ εὐφορία ἕπεται· τὰ δ' ἐναντία τούτοις ἐπικίνδυνά εἰσιν, ἡνίκα μὴ ἐν κρισίμῳ ἡμέρᾳ οἱ ἱδρῶτες γένωνται, μὴ δὲ κατὰ παντὸς τοῦ σώματος, ἀλλὰ μερικῶς καὶ ἐν τοῖσι μορίοις γένωνται, καὶ ψυχροί εἰσιν οἱ ἱδρῶτες ἐπὶ τούτοις· ἐὰν καὶ δυσφορία ἐπακολουθήσῃ, κάκιστοί εἰσι καὶ ἐπικίνδυνοι· τὸ γὰρ μὴ ἐν κρισίμῳ ἡμέρᾳ γίνεσθαι ἱδρῶτας, δηλοῖ τὴν φύσιν προσπέψεως τῶν ὑλῶν κινηθεῖσαν καὶ ἐρεθισθεῖσαν ἀπό τινων, πρὸ ὥρας ἐπαναστᾶσαν καὶ ποιήσασαν τοὺς ἱδρῶτας, ὅπερ κάκιστόν ἐστιν· δηλοῖ γὰρ ὅτι ἡ φύσις κατεκρατήθη ὑπὸ τῶν αἰτίων καθ' ὧν οἱ ἱδρῶτες γεγόνασιν· ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν μέσῳ τοῦ σώματος γινόμενοι ἱδρῶτες, κάκιστοί εἰσι τυχόν· τυχὸν οἱ περὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ τὸν τράχηλον, καὶ τὸν αὐχένα· ἐπειδὴ δηλοῖ ἀνάῤῥοπον τὴν ὕλην· ὁ γὰρ πυρετὸς ἀναλύει μέρος τὶ τῆς ὕλης, καὶ ἀνάῤῥοπον γίνεται ἐπὶ τὰ κυριότερα μόρια, καὶ ἐπὶ τὴν πρωτίστην ἀρχὴν, λέγω δὴ τὸν ἐγκέφαλον· ὅπερ ὀλέθριόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ οἱ ψυχροὶ ἱδρῶτες, κάκιστοί εἰσιν.

Ἀλλὰ δεῖ ἡμᾶς πρότερον εἰπεῖν πῶς γίνονται· δεῖ εἰδέναι ὅτι οἱ ψυχροὶ ἱδρῶτες γίνονται ἐπὶ ἄκρᾳ καταβολῇ καὶ

ἀσθενείᾳ καὶ ἐνδείᾳ τοῦ ἐμφυτευθέντος· διὰ γὰρ οἰκείαν ἀσθένειαν, καὶ διὰ τὴν ὀλιγότητα περὶ τὰ σπλάγχνα ποῦ καὶ περὶ τὸ βάθος ἐνειλίσσεται· τὰ δὲ ἐκτὸς μόρια τὰ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ψύχονται, ἀμοιβοῦντος τοῦ ἐμφυτευθέντος· πυρετοῦ οὖν ὑποκειμένου, χύσις γίνεται πάντως τῆς ὕλης· εἶτα τῇ χύσει φέρεται ἐπὶ τὴν ἐπιφάνειαν· καὶ ψυχρὸν διϊδροῦται κεγχροειδῶς, ὡς ἀπὸ ἀψύχου ἐκκρινόμενον· καὶ οὕτως γίνονται οἱ ψυχροὶ ἱδρῶτες· κακὸν οὖν οἱ ψυχροὶ ἱδρῶτες ἐν ὀξεῖ νοσήματι, δηλοῖ γὰρ καταβεβλημένον τὸ ἔμφυτον θερμὸν, ἐφ᾽ ᾧ ὁ κίνδυνος πάρεστιν· ἐπὶ τούτοις δὲ πάντως ἕπεται δυσφορία· πλὴν καὶ τοῦτο δεῖ εἰδέναι, ὅτι οὐ πάντες οἱ ψυχροὶ ἱδρῶτες ἐπικίνδυνοι εἰσὶ διὰ ψυχροτέραν ὕλην· βληχρὸν εἶναι τὸν πυρετὸν καὶ ψυχροὺς γενέσθαι ἱδρῶτας, καὶ οὐκ ἔστιν ἐπικίνδυνος κατὰ τὸ εἰρημένον· οἱ ψυχροὶ ἱδρῶτες σὺν μὲν ὀξεῖ πυρετῷ, θάνατον σημαίνουσιν· σὺν δὲ πρηϋτέρῳ, μῆκος νόσου.

« Ὑποχόνδριον δὲ ἄριστον μὲν ἀνώδυνόν τε ἐὸν, καὶ μαλθακὸν, καὶ ὁμαλὸν, καὶ ἐπὶ δεξιᾷ καὶ ἐπ᾽ ἀριστερᾷ. »

Νῦν σημειοῦται ὁ συγγραφεὺς τὸ ὀξὺ νόσημα ἀπὸ τῆς διαθέσεως τῆς ἐν τοῖς ὑποχονδρίοις συνισταμένης· καὶ εἰκότως μετὰ τοὺς ἱδρῶτας τὰ ὑποχόνδρια μετεχειρίσατο, οἱ γὰρ ἱδρῶτες τῆς τρίτης πέψεως εἰσὶ περιττώματα, τὰ δὲ ὑποχόνδρια τὴν πέψιν τῶν χυμῶν ποιοῦνται· διαλέγεται οὖν περὶ τῶν ὑποχονδρίων, καὶ λέγει ὅτι κάλλιστον ὑποχόνδριόν ἐστιν ἐν ᾧ τὰ τέσσαρα ταῦτα συνέλθῃ, τὸ μαλθακὸν, τὸ ἀνώδυνον, τὸ ὁμαλὸν, τὸ ἀφλέγμαντον, τουτέστι τὸ μὴ ἔχον ζέσιν καὶ φλόγωσιν· τὰ δὲ ἐναντία τούτων ἐὰν συνέλθῃ κάκιστόν ἐστιν· τυχὸν ἐὰν συντεταμμένον ἐστὶν τὸ ὑπο-

χόνδριον, καὶ ὀδύνη σύνεςι, καὶ ζέσις, καὶ φλόγωσις, καὶ ἀνωμαλία εἰσὶ, τὰ μὲν ὦσι, τὰ δὲ οὐκ ὦσιν, ἧττόν ἐςι κακόν· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τοῦ ἀρίστου καὶ χειρίστου ἐστὶ, τὸ, τὰ ἀριςερὰ ὑποκεῖσθαι βεβλαμμένος τυχὸν σπλὴν, τὰ δὲ δεξιὰ ἀβλαβῶς, ἤγουν τὸ ἧπαρ· δηλοῖ γὰρ τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς πέψεως καλῶς διακεῖσθαι.

Εἶτα δεῖ ἡμᾶς εἰπεῖν καὶ τὴν αἰτίαν, καθ᾽ ἣν κάλλιστόν ἐστιν ὑποχόνδριον· ἐὰν συνέλθῃ τὰ προειρημένα τέσσαρα σημεῖα, καὶ τὸ μὲν μαλθακὸν σημαίνει τὸ ἀπηλλαγμένον παντὸς ὄγκου παρὰ φύσιν· τυχὸν μήτε φλεγμονὴν ἔχον, μήτε σκίρον, μήτε οἴδημα, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλ᾽ ἴσως ἐρεῖ τίς· ὅτι τὸ οἴδημα ὄγκος μέν ἐστιν, ἥκει δὲ τῇ ἀφῇ· ὥσπερ καὶ τὸ μαλθακὸν ἥκει τῇ ἀφῇ, τὸ γὰρ μαλθακὸν τῷ συντεταμένῳ ἀντίκειται· καὶ λέγομεν ὅτι οὐκ ἔστιν οἴδημα, ὡς δηλοῖ ἐκ τοῦ ὀξὺ εἶναι τὸ ἐξεταζόμενον νόσημα· ἐν δὲ τῷ ὀξεῖ νοσήματι οὐδέ ποτε οἴδημα γίνεται ἐπὶ τὰ ὑποχόνδρια· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνώδυνον ἀγαθόν ἐςι, δηλοῖ γὰρ ὅτι οὐδὲ μία δριμύτης πλεονάζει ἐν αὐτοῖς, ἀλλ᾽ οὐδὲ πνεύματα ἐμφωλεύουσιν, ἀλλ᾽ οὐδὲ πλῆθος χυμῶν πλεονάζει ἐν αὐτοῖς περιτείνοντα, καὶ τῷ λόγῳ τούτῳ ἀνώδυνά εἰσι· ἀλλὰ καὶ τῷ ἀφλέγμαντον εἶναι, δηλοῖ ὅτι οὐδὲ μία ζέσις ἢ φλόγωσίς ἐστιν ἐν αὐτοῖς· καὶ δεῖ αὐτὰ καὶ ὁμαλὰ εἶναι, τουτέστιν ὅμοια καὶ ἴσα κατὰ πάντα, κατά τε ποιότητα καὶ κρίσιν· ἐνδέχεται γὰρ ὁμαλῶς διακεῖσθαι κατὰ τὸν ὄγκον, καὶ μηδεὶς ὄγκος ὢν ἐν αὐτοῖς, ἀνωμάλως δὲ κεκρᾶσθαι· καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῶν κατὰ φύσιν ὑποχονδρίων.

Εἴπομεν δὲ καὶ τὴν αἰτίαν τῶν ποιούντων παρὰ φύσιν τὰ ὑποχόνδρια· τὸ δὲ παρὰ φύσιν, καὶ νοσῶδες, καὶ ἄχρηςον, ἐκ τῶν ἐναντίων τεσσάρων συνίςαται, ἐκ τοῦ σκίρου

καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τῆς ζέσεως, καὶ τῆς ἀνωμαλίας· ταῦτα συνερχόμενα ἀλλήλοις, καὶ ἐν τῷ ἅμα συνιςάμενα, κάκιστον καὶ νοσῶδες τὸ ὑποχόνδριον ἀπεργάζονται· καὶ τὸ μὲν σκληρὸν ὑποχόνδριον, ἢ μεγίςην φλεγμονὴν σημαίνει ἢ ἔμφραξιν, ἅπερ ἐπὶ δαψιλεῖ ὕλῃ γίνονται· καὶ κάκιστα εἰσὶ ταῦτα ἐν ὀξεῖ νοσήματι· ἀλλὰ καὶ ἡ ὀδύνη, κακίστη ἐςὶ, διά τε τὴν ὀδυνηρὰν διάθεσιν· οὐ πᾶσα γὰρ διάθεσις ὀδύνην ἐργάζεται, ἀλλ' αἱ μέγισται διαθέσεις· ἄλλως τε δὲ κάκιςόν ἐστι τὸ ὀδυνᾶσθαι, ὅτι ἡ ὀδύνη ἐπιτείνει τὰ ῥεύματα· ἐπὶ δὲ τοῖς ῥευματισμοῖς αἱ δυνάμεις καταβάλλονται· ἀλλὰ καὶ ἡ φλόγωσις ἐν τοῖς ὑποχονδρίοις κάκιςόν ἐςι· δηλοῖ γὰρ μεγάλην ζέσιν καὶ καῦσον καὶ δραςήριον τὴν ποιήσασαν ὕλην καὶ ὑποκειμένην ἐν ᾧ ταῦτα γίνεται· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνώμαλον, κακόν ἐστιν, ἐὰν ὄγκος ἐςὶν ἐν τῷ ὑποχονδρίῳ· μάλιστα δὲ κακόν ἐςιν, ἔνθα ἀμφότερα τὰ ὑποχόνδρια φλεγμήνωσι, καὶ ἔςι τοῦτο ὁμαλὸν παρὰ φύσιν· ἐπειδὴ ὁμοίως ἀμφότερα ἐφλέγμαναν, μέσον δὲ τοῦ ἀρίςου καὶ τοῦ χειρίςου ἐςὶν, ἐὰν τὰ μὲν μετέχωσι τοῦ πάθους, τὰ δὲ μὴ μετέχωσιν.

Εἶτα καὶ προσδιορίζεται, ὅτι τὰ τέσσαρα σημεῖα, κακά ἐςι μετὰ τῶν λοιπῶν· ἐπειδὴ ἐνδείκνυνται δαψίλειαν καὶ πλῆθος ὕλης, ἐφ' ᾗ οὐ μόνον τὸν πυρετὸν ἀνῆψεν, ἀλλ' ἀντήρκεσαν καὶ τὰ πάθη ταῦτα ποιῆσαι, ὅπερ κάκιστόν ἐστιν ἐν ὀξεῖ νοσήματι· κακὰ δέ ἐστιν ἐν ἀρχῇ τῆς νόσου ταῦτα γιγνόμενα· ἀρχὴ δὲ ἀκουστέον ἐνταῦθα τὴν κ' ἡμέραν· ἡ γὰρ εἰκοςὴ ἡμέρα ἀκμή ἐςι τῆς φλεγμονῆς, ἀρχὴ δὲ τῆς ἀποστάσεως καὶ πυοποιήσεως· δεῖ γὰρ εἰδέναι ὅτι ἐὰν ἔῤῥωται ἡ δύναμις καὶ ὡσαύτως μείνῃ ἡ ὀξύτης τοῦ πυρετοῦ, μετὰ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν εἰς πυοποίησιν τρέπει

το ἀπόστημα· εἰ δέ γε ἀσθενὴς ἐστιν ἡ δύναμις καὶ ὑποχαλάσει ὁ πυρετὸς, καὶ βληχρότερος γένηται μετὰ τὴν κύριον ἡμέραν, ἢ θάνατον σημαίνει ἢ μῆκος νόσου· ὅπερ καὶ αὐτὸ κάκιστόν ἐστι· πολλάκις δὲ πρὸ τῆς κυρίου ἡμέρας ἡ φύσις κριτικῶς κινουμένη δι᾽ αἱμοῤῥαγίας κενοῦσα τὴν ὕλην, ἀπαλλάσσει τοῦ πάθους τὸ ὑποχόνδριον· προγινώσκομεν δὲ τὴν μέλλουσαν κρίσιν δι᾽ αἱμοῤῥαγίας γενέσθαι, ἀπὸ ἕξ τινῶν οἱ τοιοῦται κνῶνται τὴν ῥῖνα, τὰ μῆλα τοῦ προσώπου αὐτῶν ἐρυθραίνονται, πυραυγῆ καὶ ἐρυθρὰ φαντάσματα ὁρῶσιν, ἠλιγία, ἀκμαστικὴ, κεφαλαγία αὐτοῖς γίνεται ἄλογος καὶ ἀμβλυώττουσα.

« Εἰ δὲ καὶ σφυγμὸς ἐνείη ἐν τῷ ὑποχονδρίῳ,
θόρυβον σημαίνει ἢ παραφροσύνην. »

Τινὰ τῶν ἀντιγράφων παλμὸν ἔχει· κακὸν δέ ἐστι σημεῖον, ὁ γὰρ παλμὸς ἐπὶ παχεῖ καὶ ψυχρώδει καὶ φυσώδει πνεύματι γίνεται· κακὸν οὖν ἐστὶν ἐν ὀξεῖ νοσήματι, ἐπειδὴ ξένον καὶ ἀλλότριόν ἐστι τὸ ἐπιγενόμενον σύμπτωμα· τινὰ δὲ εἰ καὶ σφυγμὸν ἔχει, κακὸν δέ ἐστι καὶ τοῦτο σημεῖον· δηλοῖ γὰρ ἢ θόρυβον, τουτέστι δυσφορίαν τῷ κάμνοντι, ἀλλὰ καὶ τῷ τεχνίτῃ ἀγῶνα περὶ τὰ πρακτέα, διὰ τὸ μέγεθος τοῦ πάθους· σφυγμὸν δὲ λέγει ἐνταῦθα, τὴν σφυγματώδη ὀδύνην, θλιβομένου καὶ στενοχωρουμένου τοῦ μεγάλου σφυγμοῦ, λέγω δὴ τῆς ἀρτηρίας, αὕτη γὰρ ἡ ἀρτηρία ἤγουν ἡ ἀορτὴ πλησιάζει τῷ στομάχῳ, καὶ τῷ διαφράγματι, καὶ τῷ ἥπατι· τούτων οὖν φλεγμαινόντων τῶν ὑποχονδρίων, ἐν τῷ σφύζειν οὐ δύναται ἀβιάστως ἐν τῷ κατὰ φύσιν διασταλῆναι, ἀλλ᾽ ἐν τῷ σφύζειν πλήττει τὸ φλεγμαῖνον μόριον, καὶ ποιεῖ τὴν σφυγματώδη ὀδύνην, ὅπερ κάκιστον ἐν ὀξεῖ νοσήματί ἐστι· σημαίνει γὰρ παραφροσύνην, ἐπειδὴ ὁ ἐγ-

κέφαλος συμπάσχει τοῖς νευρώδεσι μορίοις, ἔνθα ἢ πολλὰ τὰ νεῦρα καταφύονται, ἢ μέγιστα· ἐπειδὴ οὖν ἐνταῦθα ὁ ςόμαχος, καὶ πολλὰ νεῦρα ὑποδέχεται, ἀλλὰ καὶ μέγιςα ἐπὶ τῇ φλεγμονῇ τοῦ στομάχου, ὁ ἐγκέφαλος ἄγεται εἰς συμπάθειαν διὰ τὴν συγγένειαν τῶν νεύρων, καὶ γίνεται ἡ παραφροσύνη· εἶτα ἐπειδὴ ἔφη ἢ θόρυβον σημαίνει ἢ παραφροσύνην, καὶ προσδιορισμὸν τίθησι πῶς ὀφείλομεν γνῶναι εἴτε παραφροσύνη μέλλει γενέσθαι, εἴτε θόρυβος· καὶ λέγει ὅτι δεῖ τοὺς ὀφθαλμοὺς θεωρῆσαι, καὶ εἰ μὲν ἀστήρικτοί εἰσι καὶ τρομωδῶς κινοῦνται, γίνωσκε ὅτι παραφροσύνην σημαίνει· ἡ γὰρ τοιαύτη κίνησις τῶν ὀφθαλμῶν, ἐπὶ βλάβῃ τῶν κινούντων μυῶν γίνεται· ἡ δὲ βλάβη τῶν κινούντων μυῶν δηλοῖ τὸ πρῶτον γένος, τοῦ νευρώδους γένους κακῶς διακειμένου· τὸ δὲ νευρῶδες γένος, σημαίνει τὸν ἐγκέφαλον βεβλαμμένον, ἐφ' ᾧ ἡ παραφροσύνη ἕπεται· εἰ δὲ κατὰ φύσιν κινοῦνται οἱ ὀφθαλμοὶ, θόρυβον σημαίνει καὶ δυσφορίαν τοῦ κάμνοντος, καὶ ἀγῶνα τῷ τεχνίτῃ περὶ τὰ πρακτέα, διὰ τὸ μέγεθος τῆς διαθέσεως· δεῖ δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι ἡ μανία ἐστὶν ἐπιτεταμένη παραφροσύνη.

« Ἢν γὰρ αἱ ὄψιες πυκνὰ κινέονται,
μανῆναι τούτους ἐλπίς. »

Ἐκ τούτου τοῦ ῥησειδίου κατασκευάζουσιν οἱ ἐξηγηταὶ, ὅτι ἐν ἐγκεφάλῳ ἐςὶ τὸ ἡγεμονικόν· ἐὰν γὰρ ἡ βλάβη τῶν ὀφθαλμῶν, δηλοῖ τὸν ἐγκέφαλον κακῶς διακείμενον· ἡ δὲ παραφροσύνη, βλάβη ἐστὶ τοῦ ἡγεμονικοῦ· οὐκοῦν ἐν ἐγκεφάλῳ ἐςὶ τὸ ἡγεμονικόν· ὁ δὲ νέος ἐξηγητὴς λέγει, ὅτι καὶ πόθεν δηλονότι ἐν καρδίᾳ οὐκ ἔςι τὸ ἡγεμονικόν; τί γάρ; ὅτι ἡ βλάβη τῶν ὀφθαλμῶν τὴν καρδίαν ἐνδείκνυται βεβλαμμένην, καὶ οὐ τὸν ἐγκέφαλον τρόπῳ τοιούτῳ· πυρετὸς

ὑπόκειται ὀξὺς ἐπὶ τῷ πυρετῷ, βλάπτεται ἡ καρδία· ἐπὶ τῇ βλάβῃ τῆς καρδίας οὐ πέμπεται ζωτικὸς τόνος ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον καὶ εὐκρασία· ζωτικοῦ δὲ τόνου μὴ πεμπομένου, οὐ ζωτικὸν πνεῦμα τίκτεται· τοῦ δὲ ζωτικοῦ πνεύματος τικτομένου, οὐ πέμπεται δῆλον ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐν ᾧ ἔχουσι τὸ διογκοῦσθαι ἐν τῷ κατὰ φύσιν· καὶ ἰδοὺ τῶν ὀφθαλμῶν ἡ βλάβη δηλοῖ τὴν καρδίαν πεπονθυίαν· βεβλαμμένης οὔσης τῆς καρδίας διὰ τῶν ἀρτηρίων πέμπεται ἐπὶ τὸν ἐγκέφαλον, καὶ βλάπτεται ὁ ἐγκέφαλος, καὶ ἐκ τοῦ σύνεγγυς μεταδίδωσι τῆς βλάβης καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ κατὰ μὲν πρῶτον λόγον διὰ τὴν καρδίαν γέγονεν ἡ βλάβη καὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῶν ὀφθαλμῶν· εἰ δὲ ταῦτα οὕτως, ἐν καρδίᾳ ἐστὶ τὸ ἡγεμονικόν· καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν διςαγμῷ ἐστὶν ἡ τοιαύτη ζήτησις, εἴτε ἐν ἐγκεφάλῳ ἐστὶ τὸ ἡγεμονικὸν, εἴτε ἐν καρδίᾳ.

« Εἰ δὲ ὑπερβάλλοι εἴκοσι ἡμέραις ὅ τε πυρετὸς
ἔχων, ἔχον καὶ τὸ οἴδημα μὴ καθιςάμενον,
εἰς διαπύησιν τρέπεται. »

Ὁ Ἱπποκράτης πάντα ὄγκον, οἴδημα καλεῖν εἴωθεν· καὶ δεῖ εἰδέναι ὅτι πάντες οἱ ὄγκοι ἢ διαφοροῦνται ἢ κατὰ ποιότητα μεταβάλλονται· καὶ οἱ μὲν διαφορούμενοι, πέρας τὴν κ′ ἡμέραν ἔχουσιν· οἱ δὲ κατὰ ποιότητα μεταβαλλόμενοι, εἰ μὲν ἔῤῥωται ἡ δύναμις καὶ ἡ σφοδρότης τοῦ πυρετοῦ ὡσαύτως μένει μετὰ τὴν κ′ ἡμέραν, εἰς πυοποίησιν μεταβάλλει τοὺς ὄγκους· εἰ δὲ ἀσθενὴς ἐστιν ἡ δύναμις, καὶ ὁ πυρετὸς βληχρότερος γένηται, μεταβάλλει μὲν τοὺς ὄγκους, ἀλλ᾽ εἰς δυσώδη καὶ νοσώδη τινὰ ὑγρότητα.

« Τὰ δὲ μαλθακὰ τῶν οἰδημάτων, καὶ ἀνώδυνα, καὶ τῷ δακτύλῳ ὑπείκοντα. »

Νῦν ὁ συγγραφεὺς περὶ τοῦ οἰδήματος τοῦ ἐν τοῖς ὑποχονδρίοις σημειοῦται, καὶ τὴν ἑξηκοςὴν ἡμέραν ἀρχὴν τῆς πυοποιήσεως τίθησιν, ἐπειδὴ τὰ οἰδήματα οὐ πέφυκε διαφορεῖσθαι διὰ τὴν ὕλην, ἀλλὰ πυοποιοῦνται· καὶ ἴσως ἀπορεῖ τὶς λέγων, ὅτι καὶ πόθεν δηλονότι περὶ τοῦ κυρίου οἰδήματος διαλέγεται; καὶ λέγομεν ὅτι ἐξ ὧν εἴρηκε δηλονότι περὶ τοῦ κυρίου οἰδήματος διαλεγόμενος, ἔφη γὰρ τὰ δὲ μαλθακὰ τῶν οἰδημάτων καὶ ἀνώδυνα, καὶ τῷ δακτύλῳ ὑπείκοντα, καὶ τὰ λοιπά· ταῦτα δὲ πάντα οἰδήματός εἰσι χαρακτηριστικά· εἶτα καὶ ἀποροῦσι πάλιν, ὅτι καὶ τί δήποτε περὶ ὀξέων νοσημάτων προθέμενος διαλεχθῆναι ὁ Ἱπποκράτης, ἑξηκοςῆς ἡμέρας ἐμνημόνευσε, καί τοι τῶν ὀξέων νοσημάτων οὐδέ ποτε ἐν τῇ ἑξηκοστῇ ἡμέρᾳ περιγραμμένων, ἀλλὰ τῶν χρονίων ἐστὶν ἡ ἑξηκοστὴ ἡμέρα; καὶ λέγομεν τούτου δύο αἰτίας, μίαν μὲν ὅτι πολλάκις οἱ συγγραφεῖς κατὰ παρέκβασιν ὑπερβαίνουσι τὴν τάξιν διὰ τὸ μηδὲν παραλιπεῖν· ἢ τοῦτο εἰπὲ, ὅτι τῇ ἀκολουθίᾳ καὶ τῇ ὁμοιότητι κατακολουθοῦντες οἱ συγγραφεῖς, παρεκβαίνουσιν τοῦ οἰκείου σκοποῦ, ὅπερ νῦν πεποίηκεν ὁ Ἱπποκράτης· ἐπειδὴ γὰρ περὶ πυοποιήσεως φλεγμονῆς διελέγετο, εὕρισκε καὶ τὸ οἴδημα πυοποιούμενον· διὰ τοῦτο τοῦ οἰκείου σκοποῦ μετῆλθε, καὶ ἐπὶ τοῦτο μετήγαγε τὸν λόγον.

Δεῖ εἰδέναι ὅτι τὸ οἴδημα καὶ μακροχρόνιόν ἐςι διὰ τὴν ὕλην, ψυχρὸν γάρ ἐςιν, ἀλλὰ καὶ ἀκίνδυνον, ἐπειδὴ ἀνώδυνός ἐστιν, οὐδὲν γὰρ οὕτως καταβάλλει τὰς δυνάμεις, ὡς αἱ ὀδῦναι· καὶ ἰστέον ὅτι πάντες οἱ ὄγκοι, ἢ πρωϊαίτερον, ἢ ὀψιαίτερον πυοποιοῦνται διά τε ὕλην, καὶ τὸ μό-

ριον· καὶ διὰ μὲν τὴν ὕλην, τριχῶς· παρά τε τὸ ποσὸν, καὶ ποίον, καὶ τὴν σύςασιν τῆς ὕλης· καὶ παρὰ μὲν τὴν σύςασιν, ἡ λεπτὴ ὕλη προϊαίτερον πυοποιήσκεται· ἡ δὲ παχεῖα ὀψιαίτερον, παρὰ τὴν ποιότητα· ἡ θερμὴ ὕλη προϊαίτερον, ἡ δὲ ψυχρὰ ὀψιαίτερον, παρὰ δὲ τὴν ποσότητα· ἡ ὀλίγη ὕλη προϊαίτερον πυοποιήσκεται, ἡ δὲ πολλὴ ὀψιαίτερον· τινὲς δὲ ἐκ τοῦ ἐναντίου λέγουσιν, ὅτι ἡ πολλὴ ὕλη προϊαίτερον πυοποιήσκεται· ἐπειδὴ τοῦ πλήθους καὶ κινουμένη συντόνως, προϊαίτερον πυοποιεῖ αὐτήν· παρὰ δὲ τὸ πεπονθὸς διάφορον μόριον τετραχῶς, παρά τε τὸ ἀξίωμα τοῦ μορίου, καὶ παρὰ τὴν θέσιν, καὶ παρὰ τὴν κρᾶσιν, καὶ παρὰ τὴν ἀξίαν· καὶ παρὰ μὲν τὸ ἀξίωμα, τῶν κυριωτέρων μορίων μᾶλλον φροντίζουσα ἡ φύσις, ἐὰν ὑποστῇ ὄγκος τὶς ἐν κυρίῳ μορίῳ, κήδεται αὐτοῦ καὶ ἐπεγείρεται, ὥςε ἀπαλλάξαι αὐτῷ τῶν λυπούντων, καὶ προϊαίτερον πυοποιεῖ αὐτό· εἰ δὲ ἀκυρότερον ἐςὶ μόριον, οὐχ' οὕτως φροντίζει αὐτοῦ καὶ ὀψιαίτερον πυοποιεῖ τὸν ὄγκον· διὸ μᾶλλον φροντίζει ἥπατος πάσχοντος ἤπερ γαςρὸς, καὶ μᾶλλον κήδεται γαςρὸς ἤπερ σπληνὸς· καὶ μᾶλλον σπληνὸς, ἤπερ ἐντέρων· παρὰ δὲ τὴν θέσιν ὅσα πλησιάζει κυρίοις, προϊαίτερον πυοποιεῖ τοὺς ὄγκους· τυχὸν τὰ παρακείμενα μόρια τῷ διαφράγματι καὶ ἥπατι καὶ καρδίᾳ, καὶ τοῖς τοιούτοις· φροντίζει γὰρ ἡ φύσις, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ σύνεγγυς μετασχῇ τῆς κακίας τὰ κύρια μόρια, καὶ προϊαίτερον πυοποιεῖ αὐτά· εἰ δὲ ἀφεστήκασιν, ὀψιαίτερον πυοποιοῦνται· διὰ δὲ τὴν κρᾶσιν, τὰ μὲν θερμότερα προϊαίτερα πυοποιοῦνται· τὰ δὲ ψυχρότερα, ὀψιαίτερα· καὶ τὰ μὲν μαλθακὰ, καὶ μανὰ, προϊαίτερον διὰ τὴν θερμότητα· τὰ δὲ σκληρὰ καὶ πυκνὰ, ὀψιαίτερον διὰ τὴν ψυχρότητα, ὥσπερ νεῦρα καὶ μύες καὶ τὰ τοιαῦτα.

Τινὲς καὶ ἐνταῦθα ἐκ τοῦ ἐναντίου λέγουσιν, ὅτι τὰ πυκνὰ καὶ ϛεγανὰ ἐπειδὴ ἐναποκέκλειϛαι τὸ ἐν αὐτοῖς θερμὸν προϊαίτερον πυοποιοῦνται, κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν ἄλλοις ὑπὸ τοῦ Ἱπποκράτους, ὁπόσα πεπαίνεσθαι χρὴ, ἐγκατακεκλεῖσθαι δεῖ· οὕτως δὲ καὶ ἐν τῇ συνηθείᾳ ποιοῦμεν· τὰ δεόμενα πυοποιήσεως, οὐ τοῖς διαφοροῦσι κεχρήμεθα, ἀλλὰ τοῖς πυκνοῦσιν· εἶτα καὶ προσδιορισμὸν τίθησιν· ἐπειδὴ γὰρ περὶ οἰδήματος αὐτῷ ὁ λόγος, λέγει καὶ ποία ἀρίστη ῥῆξις ἐπὶ τῶν ἀποστημάτων· φησὶ γὰρ ὅτι ὁκόσα ἔσω ῥήγνυνται, ἄριϛα ἐϛί· καὶ ἵνα σαφῶς τοῖς λεγομένοις παρακολουθήσωμεν, δεῖ εἰδέναι ὅτι αἱ ῥήξεις τῶν ἀποϛήσεων ἢ ἐκτὸς γίνονται, ἢ ἐντὸς, ἢ κατὰ τὸ συναμφότερον καὶ ἐντὸς καὶ ἐκτός· καὶ ἡ μὲν ἐπὶ τὰ ἐκτὸς γενομένη ῥῆξις, πασῶν ἀγαθοτέρα ἐϛὶ καὶ ἀκίνδυνος· ἡ δὲ κατὰ τὸ συναμφότερον, χειρίστη πασῶν ἐστιν· ἡ δὲ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς ῥῆξις, χεῖρον ἐστί· πρὸς δὲ τὴν κατὰ τὸ συναμφότερον εὐϊατοτέρα ἐστὶ καὶ ἀκίνδυνος· ἐπειδὴ κατὰ τὸ συναμφότερον γενομένη ῥῆξις, οὐ μόνον ἐπὶ τὰ ἐντὸς μολύνει τὸ ἔμφυτον θερμὸν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τὰ ἐκτὸς συριγγοῖ τοὺς τόπους ἐκείνους, καὶ κατανέμεται· ὅτ' ἂν οὖν ὁ Ἱπποκράτης ἐπαινεῖ τὴν ἐπὶ τὰ ἐντὸς ῥῆξιν, ἀρίϛην αὐτὴν ὑποθέμενος, οὐ πρὸς τὴν ἔξωθεν γινομένην ῥῆξιν παραβαλὼν ταῦτα λέγει, ἀλλὰ τὴν πρὸς τὸ συναμφότερον γινομένην.

« Τὰ δὲ μαλθακὰ τῶν οἰδημάτων καὶ ἀνώδυνα ἐόντα, καὶ τῷ δακτύλῳ ὑπείκοντα, χρονιωτέρας τὰς κρίσεις ποιέεται. »

Οὐ ταυτολογεῖ ἐνταῦθα ὁ Ἱπποκράτης εἰπὼν, μαλθακὰ καὶ πάλιν τῷ δακτύλῳ ὑπείκοντα, ἀλλ' ἵνα ἐπίτασιν τῆς ὁμαλότητος δηλώσῃ, ἔφη καὶ τῷ δακτύλῳ ὑπείκοντα·

ἐπειδὴ οὐ πᾶν μαλακὸν ὑπείκει τῷ δακτύλῳ· τὸ δὲ εἰπεῖν τὰς κρίσεις ποιέεται, τὴν πυοποίησιν ἐδήλωσε, τουτέςιν ὅτι χρονιωτέρας τὰς πυοποιησίας ποιεῖται ἐπὶ τῶν οἰδημάτων· καὶ σκόπησον ὅτι τῷ τῆς κρίσεως ὀνόματι οἱ παλαιοὶ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων τιθέασιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν χρονίων, ὥσπερ ἐνταῦθα.

« Καὶ τοῦτο τὸ ἐν τῇ ἄλλῃ κοιλίῃ, κατὰ τὸ αὐτό. »

Ἰςέον ὅτι ὁ Ἱπποκράτης κοιλίαν οὐ μόνον τὴν γαςέρα, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔντερα, καὶ τὸν θώρακα καλεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸν σπλῆνα, καὶ τὸ ἧπαρ κοιλίαν ἐνταῦθα καλεῖ· περὶ γὰρ τῶν ὑποχονδρίων αὐτῷ ὁ λόγος.

« Τὸ δὲ πῦον ἄριστον ἐστὶ λευκὸν καὶ λεῖον,
καὶ ὁμαλὸν, καὶ ἥκιστα δυσῶδες. »

Διαλεχθεὶς ὁ Ἱπποκράτης περὶ τῶν πυοποιουμένων εἰς τὰ ὑποχόνδρια ἀποςημάτων, νῦν σημειοῦται αὐτὰ καὶ ἀπὸ τοῦ κενουμένου, τουτέστι τοῦ πύου, καὶ λέγει πῦον ἄριςον ἔςιν· καὶ φησὶν, ὅτι τὸ ἄριςον πῦον, λευκόν τε εἶναι καὶ λεῖον καὶ ὁμαλὸν, καὶ ἥκιστα δυσῶδες· ὅπερ γίνεται καὶ ἐπὶ ἰσχύϊ δυνάμεως, καὶ συμμετρίᾳ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ· λοιπὸν δεῖ ἡμᾶς καὶ τὰς αἰτίας εἰπεῖν· ἀλλ' ἵνα τοῦτο σαφῶς διαγνῶμεν, δεῖ ἡμᾶς ἐπιμνησθῆναι τίνων ὧν μεμαθήκαμεν ἐν φυσικοῖς· ὅτι τέσσαρές εἰσιν αἱ φυσικαὶ δυνάμεις, καὶ ὅτι ἡ ἀλλοιωτικὴ δύναμίς ἐςιν, ἡ ἀλλοιοῦσα καὶ πέττουσα καὶ ἐξομοιοῦσα τὴν τροφὴν, ὁμοίαν τῷ τρεφομένῳ μορίῳ· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἴσμεν, ὅτι τὰ μόρια πρὸς ἑαυτὰ ἐξομοιοῦσι τὴν τροφὴν, καὶ οὕτως τρέφονται· οὐδὲν γὰρ ἄλλο ἐστὶ θρέψις ἢ ὁμοίωσις τοῦ τρέφοντος πρὸς τὸ τρεφόμενον· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἴσμεν, ὅτι τὰ ςερεὰ μόρια λευκά ἐςιν ὥσπερ χόνδροι, καὶ νεῦρα, καὶ ὑμένες, καὶ φλέβαι, καὶ ἀρ-

τήριαι, καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὅτι ἐκ σπέρματος ἔχουσαι τὴν γένεσιν, ἐκ σπέρματος καὶ τρέφονται· τὸ γὰρ λόγῳ τροφῆς φερόμενον ἐν αὐτοῖς αἷμα, ἐξομοιοῦσιν αὐτῷ πρὸς τὴν οἰκείαν φύσιν καὶ ἐκσπερματοῦσι, καὶ οὕτως τρέφονται.

Τούτων οὕτως εἰρημένων, σαφὴς καὶ δήλη γέγονεν ἡμῖν ἡ αἰτία, καθ᾽ ἣν λευκὸν γίνεται τὸ πῦον· τοῦτο δὲ τὸ συῤῥεῦσαν αἷμα ἐν τοῖς ὑποχονδρίοις καὶ ποιῆσαν τὴν φλεγμονὴν, ἢ σήπεται, ἢ πέττεται· καὶ εἰ μὲν ἀσθενής ἐστιν ἡ δύναμις, καὶ τὸ ἐμφυτευθὲν ἔξεσι τῶν οἰκείων ὅρων, τουτέςι τῆς εὐκράσιας, καὶ δύσκρατον γέγονε, τότε οἷον ὡς ἀπὸ ἀψύχου τινὸς ἀπρονόητον μένον σήπεται· εἰ μὲν τοι ἔῤῥωται ἡ δύναμις καὶ τὸ ἐμφυτευθὲν εὐκράτως διάκειται ὡς προνοούμενον, τότε αἷμα πέττεται, καὶ τὸ ἄριςον πῦον γίνεται· χαρακτηρίζεται δὲ ἀπὸ τῆς εὐκρασίας· ἐὰν γὰρ εὐσθενῶς διάκειται ἡ δύναμις, καὶ τὸ ἐμφυτευθὲν τῆς οἰκείας κράσεως ἐξέςηκεν, τότε πέττεται μὲν, ἀλλὰ χείριςον καὶ δυσῶδες γίνεται τὸ πῦον· εἰ μέν τοι ἔῤῥωται ἡ δύναμις καὶ εὐκράτως διάκειται τὸ ἔμφυτον θερμὸν, ὡς ἀνεπίμικτον ἔχειν τὴν ποιητικὴν αἰτίαν τὸ ἐπαμφοτερίζ ν τότε ἄριςον πῦον γίνεται, ὅπερ αὐτὸς ἔφη ἥκιςα δυσῶδες· ἐπειδὴ δὲ τὸ συῤῥεῦσαν αἷμα, ἔξω τῶν ἀγγείων γενόμενον παρὰ φύσιν λοιπόν ἐςι, καὶ οὐχ᾽ αἷμα ἐςὶ κυρίως, διὰ τοῦτο ἧττον μετέχει δυσωδίας.

Λευκὸν οὖν τὸ πῦον γίνεται, ἐπειδὴ εἰς τὸ χρῶμα τῶν ςερεῶν ἄγεται· ἡ γὰρ μεταβολὴ τοῦ συῤῥεύσαντος αἵματος ἐν ταῖς ὑποχονδρίοις, τοῦ τὴν φλεγμονὴν ἐργασαμένου, ἡνίκα εἰς πυοποίησιν τρέπεται, ἐν τοῖς στερεοῖς γίνεται· ὥσπερ καὶ τὸ σπέρμα ἐν αὐτοῖς τοῖς στερεοῖς μεταβάλλεται· ἀλλὰ τὸ μὲν σπέρμα, ὑπὸ τοῦ κατὰ φύσιν αἵματος γίνε-

ται, τοῦ λόγῳ τροφῆς φερομένου ἐν τοῖς στερεοῖς μορίοις, οὕτως μεταβαλλόμενον εἰς σπέρματος φύσιν, ἀποσπερματοῦται· τὸ δὲ πῦον, ἀπὸ ἀχρήςου καὶ ἀπρονοήτου ὕλης γίνεται· ἄριστον δὲ πῦον λέγομεν αὐτὸ παραβάλλοντες πρὸς τὸ πάντη κάκιςον πῦον· λοιπὸν δὲ ὅτι ἄριςον καὶ κατὰ φύσιν λεγόμενον πῦον, διὰ τὴν ἐπικράτειαν τῆς τε δυνάμεως καὶ τῆς εὐκράτου ἐμφύτου θερμοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἐξ ἀχρήστου ὕλης γίνεται, διὰ τοῦτο δυσῶδες ἐςὶν ὀλίγον· διὰ τοῦτο καὶ δεύτερον πλοῦν ἐλέγομεν τὴν φύσιν ὁ δεύτερον ἐπὶ τῆς πυοποιήσεως, διὰ τὸ ἀνεπιτηδείαν ἔχειν τὴν ὕλην πρὸς τὸ τὴν ἀκριβῆ πέψιν καὶ ἀλλοίωσιν ἐπιδέξασθαι.

Καὶ ἴσως ἀπορεῖ τίς λέγων, ὅτι ἐπειδὴ ἡ φλεγμονὴ μάλιςα ἐν ταῖς σαρξὶ συνίςαται, ἔδει ποτὲ καὶ ἐρυθρὸν γενέσθαι τὸ πῦον, ὀφειλόντων τῶν σαρκῶν πρὸς τὴν ἑαυτῶν φύσιν ἐξομοιῶσαι τὸ συῤῥεῦσαν αἷμα· καὶ λέγομεν ὅτι ἡνίκα τὸ αἷμα πλεονάζει κατὰ ποιότητα, διωθεῖται ἐκ τῶν ἀγγείων κατὰ ἀπολακτισμόν τινα, καὶ φέρεται εἰς τὰς κενὰς χώρας· εἶτα ἐνεχθὲν εἰς τὰς κενὰς χώρας, ἀπρονόητον μένει καὶ σήπεται, καὶ σηπόμενον δαπανᾷ τὰς παρακειμένας σάρκας· ἐπειδὴ δέ εἰσιν ἶναι ἐν αὐταῖς καὶ ὑμένες, ταῦτα δὲ ὡς δυσπαθῆ οὐ πάσχουσι τὶ, ἀλλὰ μένουσι καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν φύσιν ἐξομοιοῦσιν ἐκεῖνο τὸ αἷμα, καὶ λευκὸν ἀπεργάζονται τὸ τηνικαῦτα πῦον.

Ἀλλ' ἴσως ἀπορήσοι τίς λέγων, ὅτι ὅλη οὖν ἡ σὰρξ δαπανᾶται· καὶ μὴν ὁρῶμεν ἐπὶ τῶν ἑλκῶν ὅτι πολλάκις αἱ σάρκες οὐδὲ φθείρονται, οὐδ' ἶναι διαφθείρονται· ἐπεί τοι γε πῶς τὰ ἕλκη σαρκοῦνται ἀπὸ τοῦ πάντη μὴ ὄντος; ἐὰν γὰρ μὴ δ' ὅλως ἐςὶ σὰρξ περιλειφθεῖσα, οὐκοῦν οὐδὲ σαρκοῦνται, καὶ ἐμμένει σὰρξ, καθ' ἣν ἀναπληροῦται ἡ δα-

παννηθεῖσα σὰρξ ἐπὶ τῶν ἑλκῶν· καὶ λέγομεν ὅτι εἰ καὶ μένουσι σάρκες τινὲς, ἀλλ' οὖν αἱ σάρκες εὐπειθεῖς εἰσὶ, καὶ ὡς εὐπαθεῖς οὐκ ἐξομοιοῦσιν ὡς πρὸς τὴν οἰκείαν φύσιν καὶ ἐρυθρὸν ποιῆσαι τὸ πῦον, ἀλλ' αἱ ἶναι ἰσχυραὶ οὖσαι καὶ δυσπειθεῖς πρὸς τὴν οἰκείαν φύσιν, καὶ ἐρυθρὸν ἐξομοιοῦσι τὸ αἷμα ἐκεῖνο ποιῆσαι τὸ πῦον, καὶ λευκὸν τὸ πῦον γίνεται· ὅθεν ἐὰν ἐν ἥπατι ὑποςαίη φλεγμονὴ, ἢ πυοποιηθῇ, οὐ γίνεται ἀκριβῶς λευκὴ, διὰ τὸ πλεῖστον τοῦ παρεγχύματος τοῦ ἥπατος σαρκῶδες εἶναι· ὀλίγας δὲ ἶνας ἡ φύσις ἐν αὐτῷ ἐνέθηκε· καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀκριβῶς λευκὸν γίνεται τὸ πῦον, διὰ τὴν ὀλιγότητα τῶν ἰνῶν· αὐτὴ οὖν ἐστὶν ἡ αἰτία, καθ' ἣν λευκὸν γίνεται τὸ πῦον, καὶ ἧττον δυσῶδες.

« Καὶ λεῖον. »

Τὸ λεῖον κατὰ τὸν χρόνον δεῖ νοῆσαι, ὅτι δεῖ λευκὸν ἀείποτε εἶναι τὸ πῦον, καὶ μὴ ποτὲ μὲν λευκὸν, ποτὲ δὲ φαιὸν, ἢ τρυγῶδες, καὶ τὰ τοιαῦτα.

« Καὶ ὁμαλόν. »

Τὸ ὁμαλὸν κατὰ τὸ ὁμοιομερὲς δεῖ αὐτῷ ὑπολαβεῖν χρόνον· καὶ κατὰ μὲν τὴν σύςασιν, ἵνα μὴ τὸ μὲν αὐτοῦ μέρος ἐστὶ παχὺ τὸ δὲ λεπτὸν, ἀλλ' ὅμοιον κατὰ πᾶν ἑαυτὸ· κατὰ δὲ τὸν χρόνον, ἵνα μὴ ποτὲ μὲν φαιόν ἐςιν, ποτὲ δὲ ἀμόργη, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ κατὰ πᾶν ἑαυτὸ λευκότατον δεῖ εἶναι· τοῦτό ἐστι τὸ ἄριστον πῦον καὶ κατὰ φύσιν ἐςὶ, τὸ μὴ ὂν λευκὸν μὴ δὲ λεῖον, ἀλλὰ σήμερον μὲν τρυγῶδες, αὔριον δὲ κυανοῦν, ποτὲ δὲ μελάντερον, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλὰ καὶ ἀνώμαλον αὐτὸ δεῖ εἶναι, κατά τε τὴν σύςασιν καὶ τὸν χρόνον· ποτὲ μὲν γὰρ παχὺ, ποτὲ δὲ λεπτὸν, ποτὲ δὲ ἐκτετηκὸς, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἔςι δὲ καὶ μέ-

σιν πῦον· τούτου δὲ πολλή ἐστιν ἡ διαφορὰ πρὸς τὴν κρᾶσιν τούτων ἢ ἐκείνων.

« Καὶ ἥκιστα δυσῶδες. »

Δεῖ εἰδέναι ὅτι τριττή ἐςιν ἡ πέψις· πρώτη μὲν ἡ κατὰ φύσιν, ὥσπερ ἡ χυλοποίησις καὶ ἐξαιμάτωσις· δευτέρα δὲ ἡ παρὰ φύσιν, ὥσπερ ἡ σῆψις· καὶ τρίτη πέψις ἐστὶν ἡ μέση τούτων, καθ' ἣν τὸ πῦον γίνεται· τοῦτο δὲ τὸ πῦον, ἥκιςα ἐςὶ δυσῶδες διὰ τὴν ἐπικράτειαν τῆς τε δυνάμεως, καὶ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπίμικτός ἐστι καὶ ἐπαμφοτερίζει ἡ ποιητικὴ αἰτία, ἄχρηςός ἐςιν ἡ ὕλη, καὶ διὰ τοῦτο ἧττον μετέχει δυσωδίας· ἐπεὶ οὖν ταῦτα εἴρηται, ἐν οἷς σὺν θεῷ, καὶ τὸ πρῶτον τμῆμα πληροῦται.

ΑΡΧΗ ΣΥΝ ΘΕΩ ΤΟΥ Β' ΤΜΗΜΑΤΟΣ.

« Οἱ δὲ ὕδρωπες οἱ ἐκ τῶν ὀξέων νοσημάτων πάντες κακοί. »

Ἀρχόμενος τοῦ δευτέρου τμήματος ὁ Ἱπποκράτης, τὴν τῶν ὑδέρων μεταχειρίζεται διδασκαλίαν· ἵνα συνάφειαν χαρίσηται τὰ μέλλοντα πρὸς τὰ φθάσαντα, ἐπειδὴ καὶ ὁ ὕδερος πάθος ἐστὶν ἐν τοῖς ὑποχονδρίοις συνιςάμενον· καὶ μηδεὶς ὑπολάβοι ὅτι περὶ χρονίων νοσημάτων διαλέγεται ὁ Ἱπποκράτης, καί τοι προθέμενος περὶ ὀξέων διαλαβεῖν, ἀλλὰ περὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων διαλεγόμενος διαλαμβάνει καὶ περὶ τῶν ἐκ μεταπτώσεων ὀξέων, καθάπερ νῦν καὶ τοῦτο δείκνυσιν αὐτοῦ ἡ ῥῆσις· ἔφη γὰρ οἱ δὲ ὕδρωπες οἱ ἐκ τῶν ὀξέων νοσημάτων πάντες κακοί· ἰδοὺ περὶ τῶν ἐκ μεταπτώσεων ὀξέων διαλέγεται, καὶ οὐ περὶ τῶν χρονίων.

« Οὔτε γὰρ τοῦ πυρὸς ἀπαλλάττουσιν, ἐπώδυνοί τέ εἰσι καὶ κάρτα θανατώδεις. »

Καὶ καλῶς ἐπώδυνοί εἰσι, τοῦ γὰρ ὑγροῦ ἀθροισθέντος ἀθρόως περὶ τὰ ὑποχόνδρια τείνονται, καὶ τῇ τάσει κινδυνεύοντα διαῤῥαγῆναι τῇ ὀδυνηρᾷ συναισθήσει ὀδυνῶνται.

« Οὔτε τοῦ πυρὸς ἀπαλλάττουσιν. »

Τοῦτο δοκεῖ μὴ κυρίως ἀληθὲς εἶναι· ἐρεῖ γάρ τις, καὶ ὅτι πῶς οὐκ ἀπαλλάσσονται τοῦ πυρετοῦ, εἴ γε τοσούτου ὑγροῦ ἐςὶν ἀθρόον; τὸ γὰρ ὑγρὸν σβέννυσι τὴν δυσκρασίαν καὶ παύει τὸν πυρετόν· πρὸς ὃ τινὲς ἀπολογοῦνται ὅτι διὰ τοῦτο οὐκ ἀπαλλάσσονται τοῦ πυρετοῦ οἱ ὑδεριῶντες, ἐπειδὴ ὁ πυρετὸς δι . . . τοῦ σώματος ἐστὶν ἐκτεταμένος· τὸ γὰρ ὑγρὸν ἐν ἑνὶ μορίῳ ἐςὶ συναθροιζόμενον, καὶ οὐ δύναται ἡ μερικὴ συναγωγὴ τοῦ ὑγροῦ ἀπαλλάξαι τὴν δυσκρασίαν ὅλου τοῦ σώματος, καὶ παῦσαι τὸν πυρετόν· ἐπιπόλαιος δέ ἐςιν ἡ ἀπολογία αὕτη· ἐρεῖ γάρ τις πρὸς αὐτοὺς ὅτι κἂν ἐν ἑνὶ μορίῳ ἡ συναγωγὴ τοῦ ὑγροῦ, ἀλλ᾽ οὖν ἐν αὐτῇ τῇ αἰτίᾳ, λέγω δὴ περὶ τὰ ὑποχόνδρια καὶ τὴν καρδίαν ἐςί· καὶ ἐὰν τὴν καρδίαν καθυγράνῃ καὶ ἀποσβέσῃ κατὰ τὸ συμβεβηκὸς, καὶ ἡ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι δυσκρασία ἀποπαύεται· διὸ δεῖ τὴν ἀληθεστέραν εἰπεῖν αἰτίαν, ὅτι κἂν πολλοῦ ὑγροῦ ἐστὶ συνάθροισις ἐπὶ τῶν ὑδεριώντων, ἀλλ᾽ οὐ παύει τὸν πυρετὸν, ἐπειδὴ τῇ φαντασίᾳ καὶ μόνῃ φαίνεται ὑγρὸν, ἐπεί τοι γε τῇ δυνάμει κακόχυμον ὂν καὶ ἁλμυρὸν, θερμόν ἐςι καὶ ξηρὸν, καθάπερ καὶ ἐπὶ τοῦ θαλασσίου ὕδατος ἔχει· καὶ διὰ τοῦτο δὴ καὶ τὸ ὑγρὸν τὸ ἀθροιζόμενον ἐπὶ τῶν ὑδεριώντων, τῇ μὲν φαντασίᾳ ὑγρὸν φαίνεται, τῇ δὲ δυνάμει θερμαίνει καὶ ξηραίνει, διὰ τὸ μετέχειν κακοχυμίας τινὸς καὶ ἁλμυρότητος καὶ σηπεδόνος, καὶ διὰ τοῦτο οὐ παύει

πυρετόν· ἀλλὰ καὶ διψώδεις εἰσὶν οἱ ὑδεριῶντες· καὶ ἐπὶ τῇ δίψει πάλιν τὸ αὐτὸ ἄπορον δοκεῖ εἶναι, καὶ ἡ αὐτὴ λύσις· εἶτα λοιπὸν λέγει πῶς γίνονται ὕδρωπες, καὶ φησίν.

« Ἄρχονται δὲ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν κενεώνων τε καὶ τῆς ὀσφύος, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἥπατος. »

Κενεῶνας δὲ καλεῖ ἐκεῖνα τὰ μόρια τὰ ἀπὸ τοῦ τελευταίου πλευροῦ μέχρι τοῦ ὀστοῦ τῆς λαγόνος· δοκεῖ γὰρ ταῦτα παρὰ πάντα τὰ μόρια τά τε ὑπερκείμενα, τυχὸν θώρακα, καὶ ὑποχόνδρια, καὶ γαστέρα, καὶ κύστιν, κενώτερα εἶναι· ἐπεί τοι γε καὶ ταῦτα οὐκ εἰσὶ κενὰ, ἀλλὰ περιέχουσι τὰ λεπτὰ ἔντερα καὶ τὰ μεσεντέρια· ἁπλῶς οὖν αὐτὸς λέγει ὅτι ἄρχονται ἢ ἀπὸ τοῦ ἥπατος, ἢ ἀπὸ τῶν κενεώνων· σὺ δὲ εἰπὲ ὅτι πᾶς ὕδερος ἐπὶ ἀσθενείᾳ τοῦ ἥπατος γίνεται, καὶ ἐπὶ ἀποτυχίᾳ τῆς αἱματοποιητικῆς δυνάμεως· ἀλλὰ καὶ τοῦτο, ἢ κατὰ πρωτοπάθειαν, ἢ κατὰ συμπάθειαν· καὶ κατὰ συμπάθειαν διαφόρως, ἢ γὰρ διὰ γειτνίασιν συμπάσχονται τὰ μόρια, ἢ διὰ συγγένειαν μεγίστων ἀγγείων, λέγω δὴ ἀξιολόγων φλεβῶν, ἢ ἀρτηριῶν, ἢ νεύρων, καὶ τῶν τοιούτων.

Εἶτα λοιπὸν συνέχοντες οἱ ἐξηγηταὶ τὸν περὶ τῶν ὑδέρων λόγον, εἰς τέσσαρα κεφάλαια τὴν πᾶσαν θεωρίαν συνάγουσι· καὶ ἀρκτέον ἀπὸ τοῦ πρώτου κεφαλαίου, καὶ εἰπεῖν, τί ἐστιν ὕδερος; ὕδερός ἐστιν συναγωγὴ ὑγροῦ παρὰ φύσιν, μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων· πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς ὑγροκοίλης, καὶ γὰρ κἀκείνη συναγωγή ἐστιν ὑγροῦ, ἀλλ᾽ οὐ μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων, ἀλλ᾽ ἐν ἄλλοις μορίοις· ἀλλὰ δοκεῖ ἀτελῶς ἔχειν τὸν ὁρισμὸν, ἐπειδὴ τὸν ἀνὰ σάρκα ὕδερον οὐ περιλαμβάνει· ὁ γὰρ ἀνὰ σάρκα ἐν τῷ παντὶ σώματι οὔσης τῆς βλάβης γίνεται, οὐ μὴν μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων· διὸ δεῖ εἰπεῖν, ὅτι ὕδερός ἐστι συναγωγὴ ὑγροῦ

παρὰ φύσιν, μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων, ἢ ἐν τῷ σαρκώδει μέρει τῶν μυῶν· δεύτερον κεφάλαιόν ἐστιν ἐν ᾧ δεῖ ἡμᾶς τὰ μόρια εἰπεῖν ἐν οἷς συνίσταται ὁ ὕδερος· ἢ γὰρ μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων συνίςαται, ἢ ἐν τοῖς κενεῶσι καὶ ἐν τῇ ὀσφύϊ.

Λοιπὸν δεῖ εἰπεῖν τὸν τρόπον τῆς γενέσεως τῶν ὑδέρων, ἀλλὰ τούτου δεῖ ἡμᾶς λήμματι προλαβεῖν ἔχον οὕτως· δεῖ εἰδέναι ὅτι μετὰ τὸ παρασχεθῆναι τὴν τροφὴν, ἐν τῇ γαστρὶ ἀλλοιοῦται καὶ πέττεται· εἶτα μετὰ τὸ πεφθῆναι καὶ χυλοποιηθῆναι, τὸ μὲν λευκότερον καὶ λιπαρώτερον εἰς τροφὴν κέχρηται ἡ γαστὴρ τῆς ἑαυτῆς οὐσίας· τὸ γὰρ ἔνδον τῆς γαςρὸς μέρος ἀπὸ τοῦ χυλοῦ τρέφεται, τὸ δὲ λοιπὸν μέρος τοῦ χυλοῦ ὡς περίττωμα ἀποβάλλεται, καὶ φέρεται διὰ τῶν μεσαρέων, καὶ ἕλκει τὸ ἧπαρ πρὸς ἑαυτὸ καὶ ἀναφέρεται· εἶτα δευτέραν πέψιν ἀναδεχέται πρὸς τὴν οἰκείαν φύσιν καὶ οὐσίαν ἐξομοιοῖ αὐτό· εἶτα πάλιν κρατεῖ τὸ ἧπαρ τὸ ἀρκοῦν πρὸς τροφὴν αὐτοῦ, καὶ τὸ λοιπὸν ὡς περίττωμα ἀπωθεῖ διὰ τῶν φλεβῶν ἐπὶ τὸ πᾶν σῶμα, καὶ οὕτως τρέφονται πάντα τὰ μόρια· ἐὰν οὖν συμβῇ τὴν ἀλλοιωτικὴν δύναμιν τοῦ ἥπατος κακῶς διατεθῆναι, κακῶς δὲ διατίθεται διὰ δύο τρόπους, ὅσον πρὸς τὰ νῦν λεγόμενα· ἢ γὰρ ὁμοιομερῶς βλάπτεται ἢ ὀργανικῶς· καὶ ὁμοιομερῶς μὲν κατὰ δυσκρασίαν τινὰ· ὀργανικῶς δὲ ἢ δι' ἔμφραξιν, ἢ δι' ὄγκον τινά· κακῶς οὖν διατιθεμένης τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως, ἀποτυγχάνει ἡ ἐξαιμάτωσις καὶ ἀπεπτεῖται· καὶ τὸ μὲν λεπτομερὲς αὐτοῦ διεξέρχεται τὸν ὑμένα τοῦ ἥπατος, ἐπειδὴ λεπτός ἐςι, καὶ φέρεται ἀτμοειδῶς ἐν μέσῳ περιτονέου καὶ ἐντέρων· εἶτα λοιπὸν οὗτος ὁ ἀτμὸς λαμβάνων ἀείσε προσθήκην, στέγεται ὡς ἐπὶ τὸν περιτόνεον πυκνοῦ σφιγκτοῦ,

ςεγανοῦ ὄντος αὐτοῦ, καὶ τῇ προσθήκῃ παχύνεται, καὶ δίκην ὑετοῦ ἀντικαταῤῥεῖ, καὶ οὕτως ἀθροίζεται, καὶ ποιεῖ τὸν ὕδερον· οὕτω γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν βαλανείων ἔςιν ἰδεῖν· οἱ γὰρ ἀτμοὶ γινόμενοι περὶ τὴν ὀροφὴν παχύνονται, καὶ ςαλαγμοὶ γινόμενοι ἀντικαταῤῥέουσιν ὡς εἴρηται δίκην ὑετοῦ· εἷς οὖν τρόπος ὑδέρου οὗτος ὁ ἐπὶ ἀσθενείᾳ τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως γινόμενος τοῦ ἥπατος.

Γίνεται ὕδερος καὶ κατὰ ἕτερον τρόπον ἐπὶ ἀσθενείᾳ τῆς καθεκτικῆς δυνάμεως· τί γάρ; ὅτι ἐὰν ἀσθενὴς ᾖ ἡ καθεκτικὴ δύναμις, μετὰ τὸ ἄρξασθαι τὴν ἀλλοιωτικὴν ἀλλοιοῦν καὶ μεταβάλλειν τὸν χυλὸν, καὶ ἐξαιματοῦν αὐτὸν πρὸ ὥρας, ἐπεγειρομένη ἡ καθεκτικὴ ἐξαφῇ αὐτῷ καὶ φέρεται δι' ὧνπερ ἀνῆλθεν ὁδῶν, ἐπὶ γαςρὶ λέγω καὶ ἐντέροις, καὶ ποιεῖ ἡπατηρὰν δυσεντερίαν, ἐοικεῖαν πλύμα κρεῶν νεοσφαγῶν· ἐπειδὴ ἀρχὴν λαμβάνει πέψεως, ἤγουν ἐξαιματώσεως, ὑπὸ τῆς ἀλλοιωτικῆς· οὐ τελείως δὲ, διὰ τὸ τὴν καθεκτικὴν δύναμιν ἐξεῶσαι πρὸ ὥρας· ὅθεν τῷ χρόνῳ ἀτροφοῦνται, ἐπεὶ τῇ ἡπατηρᾷ δυσεντερίᾳ πάντως ὕδερος ἐπιγίνεται, καὶ οὕτως ἀπόλλυνται· καὶ ἀναλογεῖ ἡ μὲν διάῤῥοια τῆς γαστρὸς τῇ ἡπατηρᾷ δυσεντερίᾳ, ἡ δὲ ἐκχόλωσις τῷ ὑδέρῳ· εἴ τι γάρ ἐςι διάῤῥοια γαςρὸς ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ χυλοῦ, τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἥπατος ἡ δυσεντερία· καὶ εἴ τι ἐςὶν ἐκχόλωσις ἐπὶ τῇ γαστρὶ, τοῦτο ἐπὶ τοῦ ἥπατος ὕδερός ἐςιν· εἶτα καὶ ἀποροῦσιν, ὅτι διὰ τί ἐπὶ τῇ ἀποτυχίᾳ τῆς γαςρὸς οὐ γίνεται ὕδερος, καί τοι δαψιλῆς οὔσης τῆς ὕλης ἐπὶ τῆς γαστρὸς; καὶ λέγομεν, ὅτι ἐπειδὴ στεγανὸς ἐστὶν οὐ μὴν ἤγουν οὐσία τῆς γαςρὸς, οὐκ ἰσχύει ἀτμοειδῶς διεξελθεῖν, ἀλλ' ἐκεῖσε στέγεται, καὶ τῷ βάρει κενοῦται κάτωθεν, καὶ ποιεῖ διάῤῥοιαν.

Τρίτον ἐστὶ κεφάλαιον ἐν ᾧ δεῖ ἡμᾶς τὰς διαφορὰς τῶν ὑδέρων ζητῆσαι· καὶ δεῖ εἰδέναι ὅτι ὁ ὕδερος ἢ μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων συνίσταται, ἢ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι· καὶ εἰ μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων συσταίη, ἢ ὑγρὸν μόνον ἐςὶ τὸ ἀθροιζόμενον καὶ ποιεῖ τὸν ἁπλῶς ὕδερον, ἢ μετὰ τοῦ ὑγροῦ καὶ πνεῦμα τι· καὶ ἢ τὸ ὑγρὸν ἐπικρατεῖ, καὶ ποιεῖ τὸν ἀσκίτην· ἢ τὸ πνεῦμα, καὶ ποιεῖ τὸν τυμπανίαν· εἰ δὲ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι ἐςὶν ἡ βλάβη, ἢ ὑγροῦ μόνον ἐςὶ συνάθροισις καὶ ποιεῖ δὴ τὸν λεγόμενον λευκοφλεγματίαν, ἤγουν τὸν ἀνὰ σάρκα· εἰ δὲ μετὰ τοῦ ὑγροῦ καὶ πνεύματα εἰσὶ συναναπεπλεγμένα, ποιεῖ τότε τὴν ὑδαλέων λεγομένην ἕξιν· καὶ ἀποροῦσιν ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ὑδέρων μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων συνιςάμενοι, οὐκ ἐπὶ ἀσθενείας τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεώς τε ἥπατος γίνονται, ἀλλ᾽ ἐπὶ βλάβῃ τῆς ἐν ἑκάςῳ μορίῳ ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως· πῶς οὖν ὁ Ἱπποκράτης λέγει πάντα ὕδερον ἐπὶ ἀσθενείᾳ τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως τοῦ ἥπατος γίνεσθαι; καὶ λέγομεν ὅτι ἐὰν καλῶς ἔχει ἡ ἀλλοιωτικὴ δύναμις τοῦ ἥπατος, καὶ δεόντως γίνεται ἡ πέψις καὶ ἡ ἐξαιμάτωσις, ἔδει μὴ γενέσθαι ὕδερον, ἀλλ᾽ ἄλλό τι πάθος· ἐὰν γὰρ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι ἐςὶν ἡ βλάβη, καὶ οὐχὶ ἐν ἥπατι, ἔδει τυχὸν σαπῆναι, καὶ ἀνάψαι πυρετὸν, ἢ ἕτερον ποιῆσαι νόσημα· ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνὰ σάρκα ἐπὶ ἀσθενείᾳ τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως τοῦ ἥπατος γίνεται· ἐπὶ γὰρ τῇ ἀσθενείᾳ, λεπτὸν καὶ ἀθαρὲς τὸ αἷμα γίνεται καὶ ὀλίγον, καὶ ἐντεῦθεν διὰ τὴν ὀλιγότητα ἀτροφοῦσι τὰ μόρια· καὶ ἐπὶ τῇ ἀτροφίᾳ, γίνεται ὁ ἀνὰ σάρκα ὕδερος, ἀτόνως καὶ αὐτὸν διατιθεμένου· οὐκοῦν πᾶς ὕδερος ἐπὶ ἀσθενείᾳ τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως γίνεται.

Τέταρτον οὖν κεφάλαιον ἐν ᾧ δεῖ ἡμᾶς τὰ αἴτια εἰπεῖν τοῦ ὑδέρου· δεῖ εἰδέναι ὅτι δύο εἰσὶν τὰ ποιητικὰ αἴτια τοῦ ὑδέρου, ψύξις, καὶ ἡ παρὰ φύσιν θερμότης· καὶ πῶς γίνεται ὕδερος ἐπὶ τῇ καταψύξει, εἴρηται ἡμῖν, ὅτι ἐπὶ ἀσθενείᾳ τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως ὁ ὕδερος γίνεται· ἡ δὲ θερμότης ποιεῖ ὕδερον τρόπῳ τούτῳ· ἡ θερμότης, ἢ κατὰ φύσιν ἐςὶν, ἢ παρὰ φύσιν· καὶ ἡ μὲν κατὰ φύσιν θερμότης, ποιητική ἐςι τοῦ ἡμετέρου σώματος· ἡ παρὰ φύσιν, φθαρτική ἐστι καὶ ἀναςοιχειωτική· αὕτη οὖν ἡ παρὰ φύσιν θερμότης, διαφορητική ἐςιν τοῦ κατὰ φύσιν θερμοῦ, καθ' ἣν καὶ ἀπεψίαι τὸ τηνικαῦτα γίνονται· οὕτως γοῦν συμβαίνει ἡμᾶς ἐν τῷ θέρει ἐκλύτους καὶ χαύνους εἶναι ὑπὸ τῆς παρὰ φύσιν, λέγω δὴ τῆς ἐκ τῆς θερμότητος δραςηρίου τυγχανούσης διαφορεῖσθαι τὸ κατὰ φύσιν ἡμῶν θερμόν· ἀλλὰ καὶ οἱ πυρέσσοντες διὰ τοῦτο ἁδροτέρας τροφὰς πέψαι οὐ δύνανται, ἐπειδὴ διαφορεῖται ἡ κατὰ φύσιν θερμότης, καθ' ἣν αἱ πέψεις γίνονται· καὶ τῷ λόγῳ τούτῳ, λεπτῇ τροφῇ τρέφομεν αὐτοὺς· ἐὰν οὖν συμβῇ δυσκρασίαν γενέσθαι ἐν τῷ ἥπατι, διαφορεῖ τὸ κατὰ φύσιν θερμὸν τὸ ἐν τῷ ἥπατι· τούτου διαφορουμένου ψύχεται, καὶ ἀποτυχία γίνεται τῆς ἐξαιματώσεως, καὶ γίνεται ὁ ὕδερος· ὡς ἐντεῦθεν πάλιν τὸν ὕδερον ἐπὶ ψύξει κατὰ τὸν πρῶτον λόγον γίνεσθαι.

« Οἱ δὲ ὕδρωπες οἱ ἐκ τῶν ὀξέων νοσημάτων, πάντες κακοί· οὔτε γὰρ τοῦ πυρὸς ἀπαλλάττουσιν. »

Ἐντεῦθεν ἀπορία ἀναφαίνεται τοιαύτη, ὅτι πῶς τὰ ἐναντία ἐν τῷ αὐτῷ συνίςανται; ὁ γὰρ πυρετὸς θερμόν τι ἐςὶ καὶ ξηρὸν, ὁ δὲ ὕδερος ψυχρόν ἐςι πάθος καὶ ὑγρόν· πρὸς ὃ τινὲς λέγουσιν ὅτι ἡ χολὴ, θερμή ἐςι καὶ ξηρὰ καὶ δρι-

μεῖα· ἀλλὰ καὶ ὁ πυρετὸς ὑπὸ τῆς τοιαύτης ὕλης ἀνάπτεται, καὶ κατὰ πρωτοπάθειαν ἡ χολὴ τὸν πυρετὸν ἀνάπτει· τὸν ὕδερον ποιεῖ ἡ χολὴ κατὰ συμπάθειαν· θερμὴ γὰρ οὖσα, διαφορεῖ τὸ κατὰ φύσιν τοῦ ἥπατος θερμόν· ἐντεῦθεν καταψύχεται, καὶ ἀποτυγχάνει ἡ ἐξαιμάτωσις, καὶ λεπτὸν καὶ δίυγρον γίνεται τὸ αἷμα, καὶ ἀτμοειδῶς φέρεται μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων, καὶ ποιεῖ τὸν ὕδερον· ἀνατρέπουσι δέ τινες αὐτοὺς, ὅτι ἐὰν δραστήριος ἐςὶ τοσοῦτον ἡ θερμότης τῆς χολῆς, ὥςε τὸ κατὰ φύσιν θερμὸν διαφορῆσαι, καὶ καταψύξαι τὸ ἧπαρ, ἔδει τῇ δραστηρίῳ δυνάμει καὶ αὐτὸ τὸ ὑγρὸν ἐκδαπανῆσαι, καὶ ξηρὸν ποιῆσαι νόσημα, οὐ μὴν ὑγρὸν, λέγω δὴ ὕδερον· διὸ δεῖ εἰπεῖν αἰτίαν τοιαύτην, ὅτι κατὰ διαφέροντα μόρια τἀναντία συνίστανται, ἡ μὲν δυσκρασία, ἤγουν ὁ πυρετὸς ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐν τῇ ἀρτηριώδει γένει, καὶ παρὰ σχέσιν τινὰ, καὶ τὸ πᾶν σῶμα μετέχει τῆς θερμασίας· τὸν δὲ ὕδερον, μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων συστῆναι· πῶς δὲ ὅλως γίνονται τὰ ἐναντία, δεῖ εἰπεῖν· ἡ χολὴ κατὰ μὲν τὴν ποιότητα, τὸν πυρετὸν ἀνάπτει· τῇ δὲ ποσότητι, βαρύνει τὰς ἐν ἥπατι δυνάμεις, καὶ καταπνίγει, καὶ καταβάλλει, καὶ ἐπὶ τῇ καταβολῇ ἀποτυγχάνει ἡ ἐξαιμάτωσις, καὶ γίνεται ὕδερος.

« Ἄρχονται δὲ οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν κενεώνων τε καὶ τῆς ὀσφύος, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἥπατος. »

Εἰρηκὼς ὁ Ἱπποκράτης, ὅτι ἄρχονται οἱ πλεῖςοι ἐκ τῶν κενεώνων τε καὶ τῆς ὀσφύος, τὸ κατὰ συμπάθειαν ἐδήλωσεν· εἰρηκὼς δὲ, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἥπατος, τὸ κατὰ πρωτοπάθειαν· πᾶς γὰρ ὕδερος, ἢ κατὰ συμπάθειάν ἐςιν, ἢ κατὰ πρωτοπάθειαν γίνεται τοῦ ἥπατος.

« Ὁκόσοισι μὲν οὖν αἱ ἀρχαὶ ἐκ τῶν κενεώνων τε καὶ τῆς ὀσφύος, οἱ δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ ἥπατος. »

Μεμαθήκαμεν ἀνωτέρω, ὅτι ὁ κατὰ πρωτοπάθειαν ὕδερος γίνεται τοῦ ἥπατος, ἡνίκα ἐν αὐτῷ τῷ ἥπατι συςαίη τὸ πάθος, φλεγμονὴ τυχὸν, ἢ σκίρος, ἢ οἴδημα, ἢ ἔμφραξις, ἢ ἕτερος ὄγκος, ἢ δυσκρασία θερμὴ ἢ ψυχρά· τότε γὰρ καταβάλλονται αἱ φυσικαὶ δυνάμεις τοῦ ἥπατος, μάλιστα δὲ ἡ ἀλλοιωτικὴ αὐτοῦ δύναμις, καὶ ἀποτυγχάνει ἡ ἐξαιμάτωσις, καὶ ἀπεπτεῖ, καὶ γίνεται τὸ αἷμα λεπτὸν καὶ ὑδαρὲς, καὶ ἀτμοειδῶς διωθεῖται, καὶ φέρεται μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων, καὶ γίνεται ὕδερος, ὁ κατὰ πρωτοπάθειαν τῶν κενεώνων γινόμενος, ἤγουν ὁ κατὰ συμπάθειαν τοῦ ἥπατος, ἡνίκα ἐν τοῖς μορίος ἐκείνοις ἐστὶ τὸ πάθος, τουτέστιν ἐν τοῖς κενεῶσι καὶ τῇ ὀσφύϊ.

Καὶ ποῖα εἰσὶ τὰ μόρια, ἐγὼ λέγω· ἡνίκα ἐν τοῖς μεσαραικοῖς, ὄγκος, ἢ φλεγμονὴ, ἢ ἔμφραξις, ἢ δυσκρασία ἐν τοῖς νεφροῖς, ἢ ἐν τῷ σπληνὶ, ἢ ἐν τῇ γαςρὶ, ἢ ἐν τοῖς ἐντέροις· τότε γὰρ πάντως συμπάσχει τὸ ἧπαρ, ἢ διὰ τὴν γείτνιασιν ὥσπερ γαστὴρ καὶ τὰ μεσάραια, ἢ διὰ τὸ τῶν ἀγγείων μέγεθος· ἀξιολόγους γὰρ φλέβας πέμπει ἐπὶ τὰ εἰρημένα μόρια διὰ τὴν θρέψιν, καὶ ἐντεῦθεν ἄγεται εἰς συμπάθειαν τούτοις τὸ ἧπαρ· τί γάρ; ὅτι μεταλαμβάνει τῆς δυσκρασίας τὸ ἧπαρ, καὶ καταβάλλονται αὐτοῦ αἱ φυσικαὶ δυνάμεις, καὶ μάλιστα ἡ ἀλλοιωτικαὶ, καὶ ἀπεπτεῖται τὸ αἷμα, καὶ λεπτὸν καὶ ὑδαρὲς γίνεται, καὶ ἀτμοειδῶς φέρεται μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων, καὶ γίνεται ὁ ὕδερος ὁ κατὰ συμπάθειαν τοῦ ἥπατος· λοιπὸν σημείωσιν ἡμῖν παραδίδωσι πόθεν ἔχομεν γνῶναι, εἴτε κατὰ πρωτοπάθειαν, εἴτε κατὰ συμπάθειαν τοῦ ἥπατος ἐγένετο ὁ ὕδερος.

Καὶ φησὶν, ὁκόσοισι μὲν τῶν ὑδέρων ἐκ τῶν κενεώνων τε καὶ τῆς ὀσφύος ἄρχονται, οἵ τε πόδες οἰδαίνουσι· καὶ οἰδαίνουσιν οἱ πόδες τρόπῳ τοιούτῳ· οἱ πόδες πολὺ ἀφεςήκασιν τῆς καρδίας, καὶ ἄσαρκοι σχεδὸν εἰσὶν, ὀστώδεις γάρ εἰσι, καὶ δῆλον καὶ ψυχροὶ· ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐμφυτευθέντος θερμοῦ ςερίσκονται· περὶ γὰρ τὰ πεπονθότα μόρια, ἐναποσχολεῖται πρὸς ἄμυναν τοῦ λυποῦντος· κἀντεῦθεν ςερισκόμενοι τῆς ἀκτινοειδοῦς ἐλλάμψεως τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ καταβάλλονται αἱ ἐν αὐταῖς φυσικαὶ δυνάμεις, καὶ τὸ τηνικαῦτα τὸ λόγῳ τροφῆς φερόμενον ἐν αὐτοῖς ἀπεπτεῖται, καὶ εἰς ἀτμοὺς καὶ εἰς παχέα πνεύματα ἀναλύεται, καὶ οὕτως οἰδαίνουσιν οἱ πόδες· ἢ καὶ ἄλλως ἰχῶρες τινὲς ἀποῤῥέουσιν ἐκ τῆς φλεγμονῆς, καὶ παχέα πνεύματα, καὶ ὡς κατωφερῆ φέρονται ἐπὶ τοὺς πόδας, καὶ τῷ λόγῳ τούτῳ οἰδαίνουσιν οἱ πόδες· αἱ δὲ χεῖρες οὐκ οἰδαίνουσι, καί τοι καὶ αὐτῶν πόῤῥω ἀφεςηκότων καὶ ὀστώδεις εἰσὶν· ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ ὡσαύτως ἐςέρηνται, διά τε τὴν ὕλην· καὶ διὰ μὲν τὴν ὕλην ἐπειδὴ πάχεα εἰσὶ πνεύματα, λοιπὸν δὲ καὶ οἱ ἰχῶρες ἐπὶ τὰ κάτω βερέθρου· ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν θέαν, ὅτι ὑψηλοτέραν θέαν ἔχουσιν αἱ χεῖρες· ἀλλ' ἴσως ἀπορεῖ τίς λέγων, ὅτι καὶ ἐπὶ τῇ πρωτοπαθείᾳ τοῦ ἥπατος οἰδαίνουσι, καὶ οὐ μόνον ἐπὶ τῶν κενεώνων πασχόντων· καὶ λέγομεν, ὅτι κἂν ἐπὶ τῇ πρωτοπαθείᾳ τοῦ ἥπατος οἰδαίνουσιν οἱ πόδες, τελευταίως καὶ μετὰ πολὺν χρόνον ἐπὶ τῇ πρωτοπαθείᾳ· ἐπὶ δὲ τῶν κενεώνων εὐθὺς οἱ ἐξ ἀρχῆς οἰδαίνουσιν οἱ πόδες· ἐπειδὴ ἔγγιςα εἰσὶν οἱ πεπονθότες τόποι, καὶ διὰ τοῦτο ἑτοίμως μεταλαμβάνουσιν οἱ πόδες, καὶ εὐθέως οἰδαίνουσι, διὰ τὸ πόῤῥω ἀφιστάναι τὸ ἧπαρ ἀπὸ τῶν ποδῶν.

Λέγει δὲ δεύτερον σημεῖον, καὶ φησὶν ὅτι καὶ διάῤῥοιαι πολυχρόνιοι γίνονται αὐτοῖς, καὶ ἡ διάῤῥοια γίνεται αὐτοῖσι ἡνίκα ἢ φλεγμονὴ, ἢ ὄγκος, ἢ ἔμφραξίς ἐστιν ἐν τοῖς μεσαρίοις, ἢ ἐν τῇ νήστῃ *, ἢ ἐν τοῖς μεσεντερίοις· τὸ τηνικαῦτα γὰρ οὐκ ἀνάγεται ὁ χυλὸς εἰς ἧπαρ, καὶ βλάπτεται ἡ ἑλκτικὴ δύναμις· ἀλλὰ καὶ δι' ὧν διοδεύει τόπων ἐμπεφραγμένων ὄντων ἀνοίγεται ὁ πυλωρὸς, καὶ ἄγεται ὁ χυλὸς ἐπὶ τὰ ἔντερα, καὶ καθυγραίνει τὴν κόπρον καὶ γίνεται διάῤῥοια· ἢ καὶ ἄλλως διάῤῥοια ἐπιγίνεται αὐτοῖς· ἐξ αὐτῆς πολλάκις τῆς δυσκρασίας φέρονται ἰχῶρες τινὲς ἐπὶ τὰ ἔντερα, καὶ δάκνουσι, καὶ ἀνιῶσι, καὶ πρὸ ὥρας ἐπεγειρομένη ἡ ἀποκριτικὴ δύναμις, ποιεῖ τὴν διάῤῥοιαν· ἢ καὶ ἄλλως γίνεται αὐτοῖς διάῤῥοια· ἐξ αὐτῆς τῆς δυσκρασίας πολλάκις μεταλαμβάνουσι τὰ ἔντερα, καὶ τὸ τηνικαῦτα κακῶς διατίθενται αἱ ἐν αὐτοῖς φυσικαὶ δυνάμεις, καὶ ἀπεπτεῖται τὸ λόγῳ τροφῆς ἐν αὐτοῖς φερόμενον, καὶ φέρεται ἄπεπτον, καὶ ποιεῖ τὴν διάῤῥοιαν· αὕτη δὲ ἡ διάῤῥοια εἰς οὐδὲν λυσιτελεῖ τοῖς ὑδεριῶσιν· ὅθεν ἐπιφέρει λέγων, ὅτι οὔτε τὰς ὀδύνας λύουσιν, οὔτε τὴν γαστέρα λαπάττουσιν, τυχὸν συμπέττουσι· ποίῳ δὲ λόγῳ αἱ ὀδῦναι γίνονται, φανερόν ἐστι τῇ δείξει τῆς κακοχυμίας, καὶ τῇ τάσει· τὸ γὰρ ὑγρὸν τὸ παρὰ φύσιν περίτασιν ποιεῖ· ἡ οὖν διάῤῥοια οὐ παύει τὰς ὀδύνας, ἐπειδὴ οὐ κενοῦται ἐκεῖνο τὸ ὑγρὸν τὸ παρὰ φύσιν τὸ ὂν μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων καὶ γαστρὸς· ἀλλ' ἐκεῖνο κενοῦται τὸ χρηστὸν, λέγω δὴ ὁ χυλὸς· ὅθεν σὺν τούτῳ καὶ ὁ ζωτικὸς τόνος συνεκκρίνεται· τὸ δὲ παρὰ φύσιν, μένει ἐν οἷς τόποις ἠθροίσθη.

Εἶτα λέγει καὶ τρίτον σημεῖον, ὅτι βὴξ αὐτοῖς πρόσεστιν· ἀλλὰ τοῦτο σημεῖον κοινόν ἐστι, ἐπειδὴ καὶ ἐπὶ τῇ

* ita cod.

πρωτοπαθείᾳ τοῦ ἥπατος βὴξ προσγίνεται· ἀλλὰ διαφέρουσιν ὅτι ἐπὶ τῶν κατὰ πρωτοπάθειαν τοῦ ἥπατος εὐθέως ἐξ ἀρχῆς ἡ βὴξ προσγίνεται αὐτοῖς· τί γάρ; ὅτι ἐπὶ τοῦ ὄγκου καὶ τῆς φλεγμονῆς τοῦ ἐν ἥπατι ὠθεῖται τὸ διάφραγμα, καὶ ἀποςενοῦται ὁ θώραξ· ὡς νομίζειν τοὺς οὕτω πάσχοντας ὅτι περιουσία ὕλης ἐστὶ, καὶ ὑπ' αὐτῆς ἐνδελεχοῦνται, καὶ βήττουσι προσδοκῶντες ἀπαλλαγῆναι τῆς τοιαύτης ἐνδελεχείας, καὶ οὐδὲν ὠφελοῦσι, μηδὲν ἀναπτύοντες ἀξιόλογον, ὡς αὐτὸς παρακατιὼν ἐρεῖ· ἐπὶ δὲ τῇ πρωτοπαθείᾳ τῶν κενεώνων, τελευταία γίνεται αὐτοῖς ἡ βὴξ, ὅπερ κάκιςόν ἐστι σημεῖον ἐσχάτης ἀπογνώσεως· δηλοῖ γὰρ ὅτι τοσοῦτον ἐπλημμύρησεν ἡ παρὰ φύσιν ὑγρότης κατὰ ποσότητα, ὅτι οὐκ ἀρκεῖται ςερχθῆναι μεταξὺ περιτονέου καὶ ἐντέρων καὶ γαστρὸς· ἀλλὰ λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὰ ἀναπνευστικὰ ἐχώρησεν, κἀκείνων λοιπὸν ἐπιλαμβάνεται· ὅπερ ἐσχάτης ἀπογνώσεως ἐστὶ τὸ σημεῖον τοῦτο.

Οὕτως σημειωσάμενος τὸν κατὰ πρωτοπάθειαν τῶν κενεώνων γινόμενον ὕδερον, νῦν σημειοῦται καὶ τὸν ἐπὶ πρωτοπαθείᾳ τοῦ ἥπατος γινόμενον, καὶ φησὶν ὅτι βὴξ ἐξ ἀρχῆς αὐτοῖς προσγίνεται τῷ λόγῳ τῆς φλεγμονῆς τοῦ ἥπατος· ὑπὸ γὰρ τῆς φλεγμονῆς καὶ τοῦ ὄγκου τοῦ ὄντος ἐν ἥπατι ὠθεῖται τὸ διάφραγμα, καὶ κατασπᾶται καὶ ἀποςενοῦται ὁ θώραξ, καὶ τὸ πνεῦμα καὶ ἡ τραχεῖα ἀρτηρία· καὶ ὡς ἐν στενοχωρίᾳ τυγχάνοντα, προσκρούει τὸ πνεῦμα, καὶ ποιεῖ ἦχον, καὶ οὕτως ἀναβήττουσι· διὰ τοῦτο οὖν βήττουσιν εὐθέως κατ' ἀρχὰς μὴ ἀναφέροντες ἀξιόλογον τί· εἰ μή τι τῶν εὑρισκομένων σιάλων· καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἀναφέρουσιν, ἐπειδὴ οὐκ ἔςιν ἐν τοῖς ἀναπνευςικοῖς ἡ ὕλη, ἀλλ' ἐν τοῖς θρεπτικοῖς.

Δεύτερον σημεῖον ἡ κοιλία αὐτῶν ξηραίνεται, διὰ τὴν ζέσιν τῆς φλεγμονῆς τῆς ἐν ἥπατι ἐξαναλισκούσης τὴν ἰκμάδα τὴν ἐν γαςρὶ, καὶ ἐξ ἀνάγκης ξηραίνεται ἡ κόπρος καὶ οὐκ ἀποπατοῦται· κἂν γὰρ περιουσία ὑγροῦ ἐςὶν, οὐκ ἐν τῷ κύτει τῆς γαςρὸς περιέχεται, ἀλλ' ἐν ταῖς μεταξὺ χωρίοις περιτονέου καὶ ἐντέρων· τρίτον σημεῖον, ὅτι καὶ ἐπὶ τούτων οἱ πόδες οἰδίσκουσι, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐνταῦθα οἰδαίνουσι, καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν τῇ πρωτοπαθείᾳ τῶν κενεώνων, ὡς ἤδη εἴρηται· πλὴν ἐπὶ τούτων, καὶ αἱ χεῖρες καὶ τὸ δέρμα τοῦ παντὸς σώματος οἰδαίνουσι· καὶ τίνι λόγῳ ταῦτα οἰδαίνουσιν; ἐπεὶ ἀποτυχία ἐςὶ τῆς ἐξαιματώσεως, λεπτὸν καὶ ὑδαρὲς ἐστὶ τὸ αἷμα, ἐξ ὧν τρέφονται καὶ ἐντεῦθεν οἰδαίνουσιν.

Τέταρτον σημεῖον ἐςὶν, ὅτι ἐπάρματα τινὰ γίνονται αὐτοῖς ἐν τοῖς δεξιοῖς καὶ ἐν τοῖς ἀριστεροῖς, γινόμενα καὶ πάλιν παυόμενα· τελευταῖον μέν τοι γίνονται μὲν, οὐ παύονται δὲ, ἀλλὰ μένουσιν· γίνονται δὲ τὰ ἐπάρματα ὑπὸ ὑγρότητος πολλῆς, καὶ ὑπὸ πνευμάτων πολλῶν· καὶ τίνι λόγῳ κατ' ἀρχὰς μὲν γίνονται καὶ παύονται, τελευταῖον δὲ γίνονται μὲν οὐ παύονται δέ· τοῦτο πρὸς τὸ ἔμφυτον θερμὸν κατ' ἀρχὰς ἐῤῥωμενέστερόν ἐστι, κἂν ἔπαθέ τι· καὶ ἡνίκα γένωνται τὰ ἐπάρματα ταῦτα, τὸ ἔμφυτον θερμὸν διαφορεῖ αὐτά· τελευταῖον μέν τοι ἐπειδὴ ἀδρανέστερόν ἐστι τὸ ἐμφυτευθὲν, σχεδὸν δὲ κίνδυνός ἐστι καὶ τοῦ ἀποσβεσθῆναι αὐτὸ, γίνονται μὲν τὰ ἐπάρματα, οὐ παύονται δὲ, ἐπειδὴ οὐκ ἰσχύει τὸ ἔμφυτον θερμὸν αὐτὸ διαφορῆσαι· πλὴν καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ πρωτοπάθειαν τῶν κενεώνων γίνονται τὰ ἐπάρματα ταῦτα, καὶ οὐ παύονται· ἀλλὰ καὶ ἄλλως διαφέρουσι, ὅτι ἐπὶ τῶν κατὰ πρωτοπάθειαν τοῦ ἥπατος εἰκο-

σι τῇ ἁφῇ καὶ κοιλαίνονται· ἐπὶ δὲ τῶν κατὰ πρωτοπάθειαν τῶν κενεώνων, οὐκ εἴκουσι τῇ ἁφῇ· ἀλλ' ἀντίτυποι μένουσιν ὡς ἐπὶ λίθου· καὶ τίνι λόγῳ ταῦτα γίνονται; λέγομεν ὅτι ἐπὶ μὲν τῇ πρωτοπαθείᾳ τοῦ ἥπατος τὰ ἐπάρματα ὑπὸ φλεγματικωτέρας ὕλης γίνονται· ἡ δὲ τοιαύτη ὕλη μαλακή ἐστι, καὶ διὰ τοῦτο εἴκουσι τῇ ἁφῇ καὶ κοιλαίνονται· ἐπὶ δὲ τῇ πρωτοπαθείᾳ τῶν κενεώνων οὐκ εἴκουσι τὰ ἐπάρματα τῇ ἁφῇ, ἐπειδὴ ὑπὸ παχέων πνευμάτων γίνονται· τὰ δὲ παχέα πνεύματα ἐνισχόμενα οὐκ εἴκουσι τῇ ἁφῇ, δίκην ἀσκοῦ ἀκριβῶς πεφυσημένου.

Δεύτερον ἐςὶ κεφάλαιον ἐν ᾧ καὶ ἕτερα σημεῖα ἡμῖν παραδίδωσι, μὴ μόνον ἐπὶ τῶν ὑδεριώντων θεωρούμενα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἑτέρων ὀξέων νοσημάτων· ὧν πρῶτον σημεῖον λέγει τοιοῦτον, ὅτι κακόν ἐστιν ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων, τὸ κατεψυγμένα ἔχειν τὰ ἄκρα, κεφαλὴν λέγω καὶ χεῖρας καὶ πόδας, τὴν δὲ κοιλίαν καὶ τὰ σπλάγχνα καὶ τὸν θώρακα θερμὰ ἔχειν καὶ διακαίεσθαι· δηλοῖ γὰρ ἢ μεγάλην φλεγμονὴν, ἢ ἐπιτεταμμένην ὀδύνην, ἢ καὶ ἀμφότερα· ἐπὶ γὰρ τῇ φλεγμονῇ καὶ τῇ ὀδύνῃ τῶν σπλάγχνων, ὀλίγον αἷμα φέρεται ἐπὶ τὸ πᾶν σῶμα πρὸς ἀποτροφὴν τῶν μορίων, τὸ δὲ πλεῖστον τοῦ αἵματος φέρεται ἔνθα ἡ φλεγμονὴ καὶ ἡ ὀδύνη, καὶ ἐκεῖσε συῤῥεῖ· καὶ διὰ τοῦτο τὰ μὲν ἄκρα ψύχονται, ἔνθα δέ ἐστιν ἡ φλεγμονὴ τυχὸν ἐν τοῖς σπλάγχνοις, διὰ τοῦτο διακαίονται· ἀγαθὸν δέ ἐστι σημεῖον καὶ ἄριςον τὸ ὁμαλῶς καὶ ὁμοτίμως θερμὸν εἶναι τὸ πᾶν σῶμα καὶ μαλθακόν· δηλοῖ γὰρ ὅτι οὐκ ἔςι φλεγμονὴ ἢ ὀδύνη· ἀλλ' οὐδὲ ὀξὺς πυρετός· ἐπὶ γὰρ τοῦ ὀξέος πυρετοῦ κἂν ὁμοτίμως θερμὸν γίνεται τὸ πᾶν σῶμα, ἀλλ' ὅμως ἐκείνη ἡ θερμότης οὐκ ἔςι μαλθακὴ, ἀλλὰ κατάξηρος καὶ ἐπιτεταμμένη.

Δεύτερον σημεῖον κακόν ἐστιν ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων τὸ δυσκινήτως ἔχειν ἐν τῷ τρέφεσθαι καὶ συςέλλειν τὰ μόρια, πόδας λέγω καὶ χεῖρας, καὶ ἐν τῷ μετεωρίζεσθαι τυχὸν καὶ ἐν τῷ ἀνακαθίζεσθαι· δηλοῖ γὰρ ἐσχάτην ἀσθένειαν τῆς συνεκτικῆς δυνάμεως, τῆς ἐν ἑκάςῳ μορίῳ συνεχούσης καὶ ςηριζούσης τὸ σῶμα· ἀλλὰ τῷ βάρει δυσκινητεῖ· ἢ τοῦτο, ἢ ὅτι ἡ δυσκινησία γίνεται, ἀσθενούσης ψυχικῆς δυνάμεως, ἐν ᾧ κατὰ προαίρεσιν κινοῦνται τὰ μόρια· ταύτης γὰρ ἀσθενούσης, οὐ κινοῦνται κατὰ προαίρεσιν, ὅπερ κάκιςόν ἐςιν· ἐπειδὴ μεγάλη βλάβη ἐνδείκνυται τῆς ἀρχῆς τῶν νεύρων, λέγω δὴ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ αὐτῶν τῶν νεύρων· τρίτον σημεῖον κακόν ἐςι τὸ πελιοῦσθαι ἢ μελαίνεσθαι τὰ ἄκρα ἐπὶ τῶν ὀξέων νοσημάτων· δηλοῖ γὰρ ἢ μεγίςην ὀδύνην, ἢ θάνατον· ἐπὶ γὰρ τοῦ θανάτου, ἐλάχιςον πυρετὸς περὶ τὰ σπλάγχνα τῷ τέως ἐμφωλεύει ἐκ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, καὶ ὡς ἐπὶ τὰ ἐκεῖ λοιπὸν καὶ τὰ μόρια συντρέχουσιν, καὶ δοκοῦσιν ἀνασπᾶσθαι προσδοκοῦντα τυχεῖν τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ὀδυνῶν τῶν ἐπιτεταμμένων ὡς ἐπὶ κολικῆς διαθέσεως τῶν νεφριτικῶν καὶ τῶν τοιούτων, τὰ μόρια συντρέχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ ὀδυνώμενον μόριον, διὰ τὸ καὶ τὴν φύσιν ἐκεῖσε συννεύειν καὶ συντρέχειν.

« Ὁκόσοισι μὲν τῶν ὑδέρων ἐκ τῶν κενεώνων τε καὶ τῆς ὀσφύος. »

Κενεῶνας εἴωθε καλεῖν ὁ Ἱπποκράτης ἐκεῖνο τὸ χωρίον τὸ ἀπὸ τῆς ἐσχάτης πλευρᾶς μέχρι τοῦ ὀστοῦ τῆς λαγόνος, ἐπειδὴ κενώτερον δοκεῖ εἶναι ὡς πρὸς τὰ ὑπερκείμενα καὶ ὑποκείμενα· ὡς δὲ τῷ Γαληνῷ δοκεῖ, ἐν τούτοις τοῖς κενεῶσι περιέχεται ἡ νῆςις, αἱ μεσαραικαὶ φλέβαι, καὶ οἱ . . . τούτων οὖν φλεγμαινόντων, ἢ ἑνὸς, ἢ καὶ δύο, ἔστι

δὲ καὶ ὅλων, μεταλαμβάνει τῆς κακίας τὸ ἧπαρ, καὶ βλάπτεται ἡ ἀλλοιωτικὴ δύναμις αὐτοῦ, καὶ ἐντεῦθεν ἀποτυγχάνει ἡ ἐξαιμάτωσις, καὶ γίνεται ὁ κατὰ πρωτοπάθειαν μὲν ὕδερος τῶν κενεώνων, κατὰ συμπάθειαν δὲ τοῦ ἥπατος.

« Βῆξαί τε θυμὸς ἐγγίνεται αὐτέεισι, καὶ ἀποπτύουσιν οὐδὲν ἄξιον λόγου. »

Θυμὸν ἐνταῦθα ἀκουστέον τὴν ἐπιθυμίαν· τί γάρ; ὅτι οἱ κατὰ πρωτοπάθειαν τοῦ ἥπατος ὑδεριῶντες, ὠθούμενον τὸ διάφραγμα ὑπὸ τῆς φλεγμονῆς τοῦ ἥπατος, ϛενοχωρεῖται ὁ πνεῦμα, καὶ ἐπιθυμοῦσι βήττειν· οὐδὲν γὰρ ἀναφέρουσι βήττοντες, ἐπειδὴ οὐκ ἔϛιν ἡ ὕλη ἐν ταῖς ἀναπνευϛικοῖς ἀλλ' ἐν ἄλλοις μορίοις, λέγω δὴ ἐν τοῖς θρεπτικοῖς, καὶ ἐν τῷ ὑμένι τῷ περικειμένῳ τῷ ἥπατι, καὶ ἐκεῖσε σφηνοῦνται· καὶ βήττοντες οὐδὲν ἀναπτύουσιν ἄξιον λόγου, ὀλιγοϛὸν δὲ ὑγρὸν ἀναφέρουσιν, οὐδὲ γὰρ πάντη ἀμοιροῦσιν ὑγρότητος τὰ ἀναπνευστικὰ μόρια, ἀλλὰ περιγράφεται λεπτὸν πάντως ὑγρὸν, καὶ ἐν τῷ θώρακι, καὶ ἐν τῷ πνεύμονι, καὶ ἐν τῇ τραχείᾳ ἀρτηρίᾳ· βήττοντες οὖν ἐκ τούτων τῶν μορίων, ὑγρὸν λεπτὸν μεθίεται ὀλίγιστον, καὶ τοῦτο ἀποπτύουσι· οὐ μὴν ἐκ τῆς ὕλης, ἐπειδὴ ἐν ἄλλοις ἐστὶ μορίοις ἐσφηνωμένη.

« Κεφαλὴ δὲ καὶ χεῖρες καὶ πόδες ψυχρὰ ἐόντα, κακόν. »

Ἀποροῦσιν ὅτι οὐκ ἔϛι τοῦτο ἀληθὲς, οὐδὲ πάντως κακόν ἐϛι τὸ τὰ ἄκρα ψύχεσθαι, καὶ ἐν χειμῶνι καὶ ἐν γεροντικῇ ἡλικίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς εἰσβολαῖς τῶν παροξυνόντων· εἰ δὲ χρόνιον νόσημα λειφαιμοῦνται τὰ ἄκρα καταψύχονται, καὶ οὐκ ἔστι κακὸν ἢ ἐπικίνδυνον· πῶς οὖν ἔφη ὁ Ἱπποκράτης ὅτι κακόν ἐϛι τὸ ψύχεσθαι τὰ ἄκρα; πρὸς ὃ ἀπολογούμεθα, ὅτι ὁ Ἱπποκράτης ἐνταῦθα περὶ ὀξέων νο-

σημάτων ἐξετάζων, κἀκεῖσε τὸ τὰ ἄκρα ψύχεσθαι· τί γάρ; ὅτι ὀξὺ νόσημα ὑπέθετο, καὶ διακαῆ πυρετὸν, καὶ φλογώδη ζέσιν· καὶ ἐὰν τούτων ὑποκειμένων ψυχρὰ ἔσονται τὰ ἄκρα, πῶς οὐκ ἔσται κακὸν; δηλοῖ γὰρ ἀσθένειαν, καὶ καταβολὴν τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, καὶ ἧτταν τῆς φύσεως· καὶ πῶς οὐκ ἔστι κακὸν τὸ τοιοῦτον;

« Στρέφεσθαι χρὴ ῥηϊδίως τὸν νοσέοντα
καὶ ἐν τοῖσι μετεωρισμοῖσι. »

Μετεωρισμὸν καλεῖ ὁ Ἱπποκράτης τὴν ἀβίαστον κίνησιν, ἵνα ἀβιάστως ἀνακαθέζηται ὁ νοσέων, καὶ στρέφηται· τί γάρ; δηλοῖ ἰσχὺν καὶ ῥώμην τῆς κινητικῆς δυνάμεως, καὶ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, λέγω δὴ τοῦ ἐγκεφάλου· οἱ γὰρ περὶ Διοκλέα (φασὶν·) ἡ κίνησις διττή ἐστιν, ἐκφέροντος καὶ φερομένου· καὶ φέρον μὲν ἐκάλουν τὴν δύναμιν τὴν κινητικὴν, φερόμενον δὲ τὸ σῶμα· ἐπεί τοι γε ὅσον πρὸς ἑαυτὸ τὸ σῶμα, βαρύ ἐστι καὶ βριθόν.

« Καὶ τὸ ὅλον σῶμα, καὶ τὰς χεῖρας, καὶ τοὺς
πόδας, ἐπικινδυνότερον. »

Ἀποροῦσι ὅτι εἰπὼν καὶ τὸ ὅλον σῶμα, τί δήποτε ἐπήγαγε καὶ τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, καὶ ἰδίᾳ καὶ χωρὶς εἰπεῖν; τί γάρ; οὐκ ἠδύνατο εἰπεῖν καὶ τὸ ὅλον σῶμα, ἀλλ' ἰδίᾳ καὶ χωρὶς ἔφη αὐτά; πρὸς οὓς λέγομεν ὅτι κατ' ἐξοχὴν τοῦτο πεποίηκεν· ἐπειδὴ γὰρ μάλιστα ἐν τούτοις τοῖς μορίοις, χεῖρας λέγω καὶ πόδας, διαφαίνεται τὸ ἐπικινδυνότερον σημεῖον, καὶ ἡ κακία τοῦ πάθους ἐν αὐτοῖς θεωρεῖται, καὶ διὰ τοῦτο κατ' ἐξοχὴν ἐμνημόνευσεν αὐτῶν.

« Μελαινόμενοι δὲ παντελῶς οἱ δάκτυλοι ἧσσον
ὀλέθριοι τῶν πελιδνῶν. »

Ἡ μέλανσις ἐπίτασίς ἐςι τῆς πελιδνώσεως· πῶς ἔφη ὁ

Ἱπποκράτης, καὶ οἱ δάκτυλοι πελιδνούμενοι, προσδόκιμος ὁ θάνατος, μελαινόμενοι δὲ οἱ δάκτυλοι καὶ οἱ πόδες ἧσσον ὀλέθριοι τῶν πελιδνῶν; καὶ λέγομεν ὅτι ἡ μέλανσις διττή ἐστιν· ἡ μὲν κατ' ἐπίτασιν τῆς πελιδνώσεως γίνεται, ἡ δὲ οὐχί· καὶ εἰ μὲν κατ' ἐπίτασιν ἐνδείκνυται, μεγίστην σηπεδόνα, ἥ τις κακίστη γίνεται μέλανσις καὶ κριτικωτάτη ἡνίκα ὀξέου ὑποκειμένου νοσήματος ἐπεγερθῇ ἡ φύσις κριτικῶς, καὶ ἀποῤῥίψῃ τὴν ὕλην ἐπὶ τὰ ἄκρα· καὶ ἐκεῖνα μὲν μελαίνονται, ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἀποπίπτουσιν ὑπὸ τῆς ἐκριφείσης κακοχυμίας, ὁ δὲ ἄνθρωπος περισώζεται τοῦ κινδύνου· ὁ οὖν Ἱπποκράτης ταύτην τὴν μέλανσιν ἐνταῦθα ἐκάλεσεν ἧσσον ὀλέθριον τῶν πελιδνῶν, ἐπεί τοι γε ἐνδέχεται αὐτὴν τὴν ἐκρυφεῖσαν ὕλην κριτικῶς ἧσσον μετέχειν κακίας, καὶ πελιδνοῦσθαι τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, οὐ μὴν μελανθῆναι.

« Περὶ δὲ ὕπνου ὥσπερ καὶ κατὰ φύσιν ἡμῖν ξύνηθές ἐστιν. »

Ἐν τῷ θεῷ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν τῶν νεύρων ἐπάνεισιν ὁ Ἱπποκράτης, φημὶ δὴ τὸν ἐγκέφαλον, καὶ τοῦτον σημειοῦται ἀπὸ τῆς βλάβης τῆς ἐνεργείας, περὶ γὰρ ὕπνου διαλέγεται· ὁ δὲ παρὰ φύσιν ὕπνος ἐν βλάβαις τῶν ψυχικῶν ἐνεργειῶν θεωρεῖται, φημὶ δὴ τῆς κοινῆς αἰσθήσεως, ἤγουν τῶν κατὰ μέρος αἰσθήσεων· εἰ δὲ ἐδείχθη ἐν ἑτέραις πάσαις ταῖς κατὰ μέρος αἰσθήσεσι συνεργεῖ καὶ ἡ κοινὴ αἴσθησις, ὧν ἠρεμία τὸν ὕπνον ἐργάζεται· τριττὸς δὲ ὁ ὕπνος, ἢ κατὰ φύσιν, ἢ παρὰ φύσιν, ἢ μεταξὺ ἀμφοτέρων· ἀλλ' ἐπειδὴ περὶ ὕπνου ὁ λόγος, φέρε τὰ τέσσαρα γενεσιουργικὰ αἴτια τῶν ὕπνων προδιασκεψώμεθα· καὶ ποιητικὸν μὲν αἴτιον ἐστὶν ἡ ἠρεμία τῶν κατὰ μέρος αἰσθήσεων, καὶ τῆς κοινῆς αἰθήσεως· καὶ ὅτι ποιητικὸν αἴτιον τοῦ ὕπνου ἡ ἠρεμία ἐςὶ τῶν

κατὰ μέρος αἰσθήσεων καὶ τῆς κοινῆς αἰσθήσεως, πάντες ὡμοφωνοῦσι· περὶ δὲ ἕτερόν τι ἀμφιβάλλουσιν οἱ ἰατροὶ καὶ οἱ φιλόσοφοι περὶ τῆς ἐνεργείας, καὶ τῆς ἠρεμίας, εἴγε ἀμφότερα ὑπὸ φύσεως καὶ κατὰ πρῶτον λόγον ἐπιτελοῦνται· καὶ οἱ μὲν ἰατροὶ ἀμφότερα ὑπὸ φύσεως λέγουσιν ἐπιτελεῖσθαι καὶ κατὰ πρῶτον λόγον, δεικνύντες τὸν τρόπον τοῦτον.

Ἡ φύσις πολλὴν πρόνοιαν καὶ φροντίδα περὶ τῶν ὑπ' αὐτῆς γινομένων ποιεῖται· καὶ ποιήσασα τὴν ἐνέργειαν, ἐπετήδευσε καὶ τὴν ἠρεμίαν, ἵνα μὴ τῇ ἀεννάῳ κινήσει καὶ ἐνεργείᾳ φθείρωνται τὰ μόρια, καὶ ἐν αὐτοῖς καταβληθῶσιν αἱ δυνάμεις· διὸ ὡς εἴρηται καὶ τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν ἠρεμίαν κατὰ πρῶτον λόγον ἐποίησεν ἡ πάνσοφος φύσις, ἵνα μετὰ τὴν ἐνέργειαν ἠρεμοῦσαι ἀνάπαυλαν καὶ ἀνακωχὴν λαμβάνωνται ἐν αὐταῖς αἱ δυνάμεις· πάλιν πρὸς ὁρμὴν τῆς ἐνεργείας ἀκόπως ἐπιβαίνωσιν· ἢ οὐχ ὁρῶμεν τὰ ἀγαθὰ, τὰ γινόμενα ἐν τοῖς ὕπνοις, τὴν διάφορον πέψιν καὶ τὴν διάκρισιν τῶν χυμῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα; ὅθεν τινὲς τὸν ὕπνον οὐκ ἠθέλησαν ἠρεμίαν καλέσαι, ἀλλ' ἐπιτεταμμένην κίνησιν τῶν φυσικῶν δυνάμεων· οἱ δὲ φιλόσοφοι λέγουσιν κατὰ πρῶτον λόγον τὴν ἐνέργειαν ἀποτελεῖσθαι ὑπὸ τῆς φύσεως· τὴν δὲ ἠρεμίαν παρακολούθησις διὰ τοῦτο ἐποίησε, καὶ τὴν διάφορον ποικιλίαν τῶν μορίων κατεσκεύασε διὰ τὴν ἐνέργειαν, ἵνα ἀμέμπτως καὶ κατὰ πρῶτον λόγον ἐπιτελῆται ἡ ἐνέργεια· ἡ δὲ ἠρεμία παρακολουθεῖ, ἵνα μετὰ τὴν ἐνέργειαν καὶ ἠρεμώσῃ τά τε μόρια καὶ αἱ δυνάμεις· καὶ ἐπειδὴ φύσεως ἐμνημονεύσαμεν, τριττὴ δέ ἐστιν αὕτη, εἴπωμεν ὑπὸ ποίας φύσεως προνοίᾳ ἐπιτελεῖται ἡ ἠρεμία, ἤγουν ὁ ὕπνος· ἔστι γὰρ ἡ φυσικὴ ψυχὴ, ἔστι καὶ ἡ ἄλογος ψυχή· ὑπὸ ποίας ὅτι τοῦτο ἐπιτελεῖται ὁ ὕπνος; ὑπὸ μὲν τῆς φυ-

σικῆς οὐδαμῶς, ἐπεὶ ὤφειλε μόνος ὁ ἄνθρωπος ὑπνοῦν· οὐκοῦν προνοίᾳ τῆς ἀλόγου ψυχῆς διάφοροί εἰσιν ἐν αὐτῷ δυνάμεις κινητικαί· ἔστι γὰρ ζωτικὴ, ἔστι καὶ κινητική· ὑπὸ ποίας ὅτι τοῦτο ἐπιτελεῖται ὁ ὕπνος; ὑπὸ μὲν τῆς ζωτικῆς, οὐδαμῶς· ἀεὶ γὰρ αὐτὴ ἐνεργεῖ κατά τε τὴν σφυγμικὴν καὶ τὴν ἀναπνευστικήν.

Ἀλλ' ἴσως ἀπορεῖ τὶς λέγων, ὅτι καὶ πῶς οὐ φθείρονται τῇ ἀεννάῳ συνεργείᾳ; καὶ λέγομεν ὅτι οὐκ ἔςι μία καὶ ἡ αὐτὴ κίνησις, ἀλλὰ δύο ἐναντίαι· μεταξὺ δὲ δύο ἐναντίων κινήσεων, πάντως μεταξὺ λαβεῖται ἠρεμία· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἀναπνοῆς ἔστιν εἰσπνοὴ καὶ ἐκπνοὴ, καὶ μεταξὺ λαβεῖται ἠρεμία· ἐν ταύταις οὖν ταῖς εἰρημέναις, ἀνακωχὴν λαμβάνουσιν αἱ ζωτικαὶ δυνάμεις ἀποτελοῦσαι τὴν οἰκείαν ἐνέργειαν· ἀλλ' οὐδὲ ὑπὸ τῆς ζωτικῆς δυνάμεως ἀποτελεῖται ὁ ὕπνος· ἐπειδὴ αἱ καθ' ὁρμὴν κινήσεις, προαιρέσει δουλεύουσιν· ὁ δὲ ὕπνος, προαιρέσει οὐ δουλεύει· λοιπὸν οὖν προνοίᾳ ὑπὸ τῆς ἀλόγου ψυχῆς καὶ τῆς κατὰ μέρος αἰσθήσεως τελεῖσθαι τὸν ὕπνον· κατὰ συμβεβηκὸς δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἠρεμίας τῆς φαντασίας, καὶ τῆς μνήμης ἐπιτελεῖται ὁ ὕπνος· τί γάρ; ἠρεμουσῶν τῶν αἰσθήσεων, οὐκ ἀναπέμπονται τύποι ἐπὶ τῇ φαντασίᾳ ἐν ᾧ ὤφειλε φαντασθῆναι, καὶ ἐντεῦθεν ἠρεμεῖ, καὶ ἰδοὺ κατὰ μὲν πρῶτον λόγον, ὑπὸ τῶν αἰσθήσεων ἐπιτελεῖται ὁ ὕπνος, κατὰ συμβεβηκὸς δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἠρεμίας τῆς φαντασίας καὶ τῆς μνήμης.

Ἀλλ' ἴσως ἀπορεῖ τὶς λέγων, ὅτι οὖν ἡ φαντασία ἐν τοῖς ὕπνοις ἠρεμεῖ, καὶ πῶς ὀνειρώττομεν ἐν τοῖς ὕπνοις, μὴ ὅτι τῆς φαντασίας ἐνεργούσης; καὶ λέγομεν ὅτι ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὕπνῳ, ἡ φαντασία πάντως ἠρεμεῖ· ὅθεν οὐδὲ ὀνειρώττομεν ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὕπνῳ· εἰ μὴ γὰρ αἱ αἰσθή-

σεις πέμπουσι τοὺς τύπους τῇ φαντασίᾳ, οὐκ ἐνεργεῖ· τούτων δὲ ἠρεμουσῶν ἐν τῷ ὕπνῳ, καὶ ἡ φαντασία ἠρεμεῖ, καὶ ἡ μνήμη ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὕπνῳ· οὐδὲν γάρ ἐςι φαντασία, ἢ μονὴ καὶ στάσις τῶν φαντασθέντων· ὑλικὸν δὲ αἴτιον ἐστὶ τοῦ ὕπνου, ἡ ἀναπεμπομένη χρηστὴ ὑγρότης, ἥ τις φερομένη ἐπὶ τοὺς πόρους τῶν νεύρων καὶ περὶ τὰς ῥίζας αὐτῶν, παρεμποδίζει καὶ παρακωλύει διεξελθεῖν τὸ ψυχικὸν πνεῦμα· τούτου γὰρ κωλυομένου, οὐ διαλάμπονται ἀκτινοειδῶς ταῖς αἰσθήσεσιν, ἀλλ' ἠρεμίαν ἔχουσιν· ὅπερ κατὰ φύσιν ὕπνος ἐστί· καλῶς δὲ εἴπομεν ὅτι παρακωλύει διεξελθεῖν τὸ ψυχικὸν πνεῦμα· οὐδὲ γὰρ πάντη ἐμφράττει τὰς ῥίζας καὶ τοὺς πόρους τῶν νεύρων ἡ χρηστὴ ὑγρότης, ἀλλ' ἐπιπόλαιος· ὥςτε μοῖρα τίς τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος διεξέρχεται· οὕτως γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ὁρῶμεν ἐπὶ τοῦ ἡλίου, ἡνίκα καθαρὸν νέφος ὑποδράμῃ τῷ ἡλίῳ, τὴν μὲν ἀκτῖνα αὐτοῦ κωλύει διεξελθεῖν, τὸ δὲ φῶς διεξέρχεται, καὶ ποιεῖ τὴν ἡμέραν· οὕτως οὖν καὶ ἐνταῦθα διεξέρχεται μοῖρα τίς τοῦ ψυχικοῦ πνεύματος, ὡς δηλοῖ τὸ ἐν τῷ ὑπνώττειν συγγινώσκειν ἡμᾶς πολλάκις τὰ γινόμενα, καὶ τὰ λεγόμενα ἀκούομεν ἐν οἱῳδήποτε οἴκῳ ὑπνοῦντες.

Εἰ δὲ ἀχλυωδέστερον καὶ παχύτερον ἐςὶ τὸ ὑγρὸν, καὶ μείζων ἡ ἔμφραξις γένηται, τότε οὐχ ὕπνος ἐςὶ σχεδὸν, ἀλλ' ἀποπληξία ἢ κῶμα καὶ τὰ τοιαῦτα· ὥσπερ πάλιν ἐπὶ τοῦ ἡλίου, ἐὰν νέφος ζοφῶδες καὶ παχὺ ὑποδράμῃ αὐτὸν, τότε οὐ μόνον τὴν ἀκτῖνα κωλύει, ἀλλὰ καὶ τὸ φῶς, ὡς δοκεῖν ἡμᾶς ὁρᾷν πολλάκις τοῦτο γινόμενον ἐν ἡμέρᾳ ὡς ἑσπέραν εἶναι· εἰ δὲ γεωδέστερον ἐστὶ τὸ ὑγρὸν, παντελῆ ποιεῖ τὴν ἔμφραξιν, καὶ θάνατον ἐπιφέρει, οὐ μὴν ὕπνον· οὕτως γὰρ καὶ ὁ ἥλιος ὕπουλος καὶ σκεπόμενος ὑπὸ τοῦ πά-

χους τῆς γῆς, ἐστέρηται ὁ ἀὴρ οὗτος τοῦ φωτίζοντος καὶ γίνεται ἡ νύξ· τοῦτο οὖν καὶ τὸ ὑλικὸν αἴτιον ἡ χρηστὴ ὑγρότης· ὀργανικὸν δὲ αἴτιόν ἐςιν αὐτὸς ὁ ἐγκέφαλος, ἐν ᾧ χορηγεῖται ἡ ὑγρότης· τελικὸν δὲ αἴτιόν ἐςιν δι' οὗ ἐγένετο αὐτὸς ὁ ὕπνος, λέγω δὴ διὰ τὴν ἀνάπαυλαν τῶν δυνάμεων.

Δεύτερον ἐστὶ κεφάλαιον, ἐν ᾧ δι' ἡμᾶς τέσσαρα τινὰ περὶ τοῦ ὕπνου ζητῆσαι, τὸ ποσὸν τοῦ ὕπνου, τὸ ποιὸν, τὸν καιρὸν, τὸν τρόπον τῆς χρήσεως· καὶ ἀρκτέον ἀπὸ τοῦ ποσοῦ· τὸ ποσὸν τοῦ ὕπνου μήτε πολὺν δεῖ εἶναι μήτε βραχὺν· ὁ γὰρ πολὺς ὕπνος, περιττωματικὸν τὸ σῶμα δηλοῖ, καὶ αὐτὴν τὴν ἀναπεμπομένην ὑγρότητα· ὁ δὲ βραχὺς ὕπνος δηλοῖ ἔνδειαν ὑγρότητος, καὶ λεπτοῦ καὶ ἀερώδους φύσιν τοῦ ὑγροῦ· τὸ τηνικαῦτα γὰρ ἑτοίμως διαφορεῖται· καὶ διὰ τοῦτο βραχὺς γίνεται ὁ ὕπνος· ἀλλὰ δεῖ μέσον αὐτὸν εἶναι, μήτε πολὺν, μήτε βραχύν· κατὰ δὲ ποιότητα, οὐ δεῖ τὸν ὕπνον βαθὺν εἶναι καὶ καταφορικόν· κακὸν γάρ ἐςι, δηλοῖ δὲ παχεῖαν τὴν ὑγρότητα· ἀλλ' οὕτως ἐπιπόλαιον εἶναι τὸν ὕπνον καὶ ἑτοιμοεγρήγορτον· δηλοῖ γὰρ λεπτὴν τὴν ὑγρότητα καὶ ἀδιαφόρητον, ἀλλὰ δεῖ αὐτὸν μέσως πῶς εἶναι· κατὰ δὲ τὸν καιρὸν, δεῖ ἐν τῇ νυκτερινῇ ὥρᾳ ἐπιτελεῖσθαι τὸν ὕπνον· τότε γὰρ ἐπιτηδειότης ἐστὶ τῆς ἠρεμίας ἐπὶ παντὸς ζώου.

Ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τίς, ὅτι καὶ πῶς τινὰς ὁρῶμεν τῶν τεχνικῶν ἐν μὲν τῇ νυκτὶ κάμνοντας, ἐν τῇ ἡμέρᾳ ὑπνοῦντας καὶ ὑγιεινῶς διάγοντας, ὥσπερ μάγκιπες, καὶ χαλκεῖς; πρὸς ὃ φαμὲν, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ἱπποκράτους, πάντες εὐτάκτως ἐβίων, οὐκ ἦν τοιαύτη κατάςασις, ἀλλὰ κοσμίως ἔζων· οὕτως γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ὁρῶμεν, ὅτι ἀνίσχοντος τοῦ ἡλίου, καὶ ἡμέρας γινομένης, πάντα τὰ ζῶα ἔπειτα τὰ πλεῖςα ὁρμῶσι πρὸς τὴν ἐνέργειαν· ὑπὸ δὲ γῆν γιν-

ομένου τοῦ ἡλίου, πάλιν ἐν ἡσυχίᾳ διάγουσι τὰ ζῶα· οὕτως καὶ οἱ τότε ἄνθρωποι κοσμικὴν τάξιν ἐφρόντιζον, καὶ ἐν μὲν τῇ νυκτὶ ὕπνουν, ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ ἐνήργουν· δεῖ γὰρ εἰδέναι ὅτι ἐν τῇ νυκτί ἐστιν ὁ κατὰ φύσιν ὕπνος, ἐπειδὴ τοῦ ἡλίου ὑπὸ γῆν γινομένου, στερεῖται ὁ ἀὴρ τοῦ φωτίζειν, καὶ πρὸς ἐνέργειαν ποιοῦντες τὰς αἰσθήσεις κινεῖσθαι· τί γάρ; ὅτι ἀπόντος τοῦ φωτίζοντος οὐκ ἀντιλαμβάνονται αἱ αἰσθήσεις περὶ τὰ αἰσθητὰ, καὶ λοιπὸν ἠρεμοῦσι, καὶ διὰ τοῦτο ἐν νυκτὶ μάλιστα ἐπιτελεῖται ὁ κατὰ φύσιν ὕπνος· ἢ καὶ ἄλλως ἑκάστη νὺξ πρὸς τὴν οἰκείαν ἡμέραν ψυχροτέρα ἐστὶν, ἐνεργοῦν τῇ νυκτὶ ὑπὸ τῆς ψύξεως, στεγνοῦται ἡ ἐπιφανεία τοῦ δέρματος, καὶ τῇ στεγνώσει περιστέλλεται τὸ ἐμφυτευθὲν, καὶ συννεύει ἐπὶ τὸ βάθος, καὶ λοιπὸν οὐκ ἐλλάμπεται ταῖς αἰσθήσεσι, καὶ τὸ τηνικαῦτα ὁ κατὰ φύσιν ὕπνος ἕπεται τῇ νυκτί.

Ἵνα δὲ ἐπὶ τὸ τελειότερον ἀγάγωμεν τὸν λόγον, δεῖ ἡμᾶς ἐκ προαιρέσεως προελθεῖν καὶ εἰπεῖν οὕτως, ὅτι ὁ ὕπνος ἢ καὶ ἐν νυκτὶ, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐπιτελεῖται, καὶ ἔστι κακὸς· δηλοῖ γὰρ ἢ ἀποπληξίαν, ἢ κάρον, ἢ ἕτερόν τι τοιοῦτο, ἔστι δὲ ὅτε καὶ θάνατον ἐπιφέρει· ἢ οὐδὲ ἐν τῇ νυκτὶ οὐδὲ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, οὗτος δὲ οὐκ ἔστιν ὕπνος, ἀλλ' ἀγρυπνία, ὅπερ καὶ τοῦτο κακόν ἐστι· δηλοῖ γὰρ ἐπιτεταμμένην ξηρότητα, καὶ ἐλαχίστην ὑγρότητα, ἥ τις καὶ αὐτὴ λεπτὴ οὖσα διαφορεῖται, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ' ὑπνοῦσιν· ἢ ἐν τῇ νυκτὶ ἐπιτελεῖται, καὶ ἔστιν οὗτος ἀγαθὸς καὶ κατὰ φύσιν, ὡς ἤδη ἡ αἰτία εἴρηται πρόσθεν· ἢ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐπιτελεῖται μόνον, οὗτος δὲ ἧττον ἐστὶν ἀγαθὸς, ὡς πρὸς τὸν ἐν νυκτὶ ἐπιτελούμενον· τῶν δὲ ἄλλων, καλλίων ἐστὶν οὗτος· τί γάρ; πολλάκις διά τινα ἐπιτεταμμένην ὀδύνην ἢ φρον-

τίδα τινὰ, οὐκ ἐκοιμήθη τῇ νυκτί· καὶ ὅπερ ἐν τῇ νυκτὶ σφάλμα γέγονεν, δέον ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἀναπληρωθῆναι τὸ σφάλμα, καὶ ἀνάπαυλαν, καὶ ἄνεσιν γενέσθαι τῶν δυνάμεων· πλὴν καὶ τοῦτο δεῖ σε εἰδέναι, ὅτι καὶ τῆς ἡμέρας κάλλιόν ἐστιν ἐν τῷ ἑωθινῷ ὑπνῶσαι, ἐπειδὴ ψυχρότερόν ἐστι τὸ ἑωθινὸν τῆς ἡμέρας· ὁ δὲ τρόπος τῆς χρήσεως τοῦ ὕπνου ἐστὶν, ἵνα εἱρμῷ τινὶ καὶ ἀκολουθίᾳ γινόμενος ὕπνος, χρηστὴν ὑγρότητα ἐνδείκνυται· ὁ δὲ διακοπτόμενος ὕπνος δηλοῖ λεπτὴν τὴν ὑγρότητα καὶ εὐδιαφόρητον· καὶ καθ' ἣν διεφορήθη, διακόπτεται ὁ ὕπνος, καὶ διυπνίζονται· ἢ πολλάκις διακόπτεται ὁ ὕπνος ὑπὸ φροντίδος πολλῆς· τί γάρ; κοιμᾶται, καὶ αὐτὴ ἡ φροντὶς διυπνίζει αὐτὸν, καὶ οὕτως διακόπτεται ὁ ὕπνος.

« Διαχώρημα δὲ ἄριστόν ἐστι, μαλθακόν τε
καὶ συνεστηκὸς, καὶ τὴν ὥρην ἥνπερ
καὶ ὑγιαίνοντι διεχώρει. »

Μεμαθήκαμεν ὅτι τριττή ἐστιν ἡ περίττωσις· ἔστι γὰρ πρώτη ἡ χυλοποίησις, ἧς περίττωσίς ἐστιν ἡ κόπρος· δευτέρα δὲ πέψις, ἡ ἐν ἥπατι γινομένη ἐξαιμάτωσις, ἧς περίττωμά ἐστι τὸ οὖρον· τρίτη πέψις ἐστὶν, ἡ ἐν ἑκάστῳ μορίῳ ἤγουν ἡ ἐν τῷ παντὶ σώματι πέψις καὶ ἐξομοίωσις, ἧς περίττωσίς ἐστιν ἡ ἄδηλος διαπνοή· νῦν οὖν περὶ τοῦ περιττώματος τῆς πρώτης πέψεως διαλέγεται, λέγω δὴ τῆς κόπρου, καὶ τοῦτο σημειοῦται ἀπὸ ἕξ τινῶν, ἀπὸ τῆς ποσότητος, ἀπὸ τῆς συστάσεως, ἀπὸ τοῦ καιροῦ, ἀπὸ τῆς χροιᾶς, ἀπὸ τῆς ὀσμῆς, ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἐκκρίσεως· ἀπὸ τῆς ποσότητος πῶς; τὸ κατὰ φύσιν διαχώρημα οὐ πρὸς τὴν ποσότητα τῆς παρεχομένης τροφῆς δέον προσέχειν, ἀλλὰ πρὸς τὴν φύσιν αὐτῆς τῆς παρεχομένης τροφῆς· τινὰ μὲν

γὰρ τῶν τροφῶν πολὺ μὲν τρέφουσι καὶ πολὺ ἔχουσι τὸ χρηστὸν, ὀλίγον δὲ τὸ περίττωμα, ὥσπερ κρέα, καὶ ὄρνεα, καὶ τὰ τοιαῦτα· τινὰ δὲ τοὐναντίον ὀλίγον τρέφουσιν, ἐπειδὴ ἐλάχιστον ἔχουσι τὸ χρηστὸν, ὥσπερ λάχανα καὶ φακὴ, καὶ τὰ ὄσπρια· καὶ τοῦτό ἐστιν ὅπερ λέγει ὁ Ἱπποκράτης, πλῆθος δὲ πρὸς λόγον τῶν εἰσιόντων.

Ἀπὸ δὲ τῆς συςάσεως· τὸ κατὰ φύσιν διαχώρημα οὔτε ἔξυγρον καὶ ὑδαρὲς θέλει εἶναι, οὔτε μὴν σκληρὸν καὶ συνεστραμμένον, ἀλλὰ μέσως πως. Ἀπὸ δὲ τοῦ καιροῦ· τὸ κατὰ φύσιν διαχώρημα δεῖ ἐν τῷ ἑωθινῷ καιρῷ τῆς ἡμέρας ἀποπατεῖσθαι· μετὰ γὰρ τὴν πέψιν καὶ τὴν διάκρισιν τότε εἰς ἀποπάτησιν τρέπονται οἱ ἄνθρωποι. Ἀπὸ δὲ τῆς χροιᾶς· δεῖ τὸ κατὰ φύσιν διαχώρημα ὅσον πρὸς ἑαυτὸ λευκὸν εἶναι, ἐπεδὴ ὁ χυλὸς τοιοῦτόν ἐςιν· ἀλλ' ἐπειδὴ ἀπὸ χολῆς χρώννυται, δεῖ αὐτὸ ὑπόξανθον εἶναι καὶ ὑπέρυθρον. Ἀπὸ δὲ τῆς ὀσμῆς· τὸ κατὰ φύσιν διαχώρημα οὐ θέλει εἶναι οὔτε δυσωδέστατον, οὔτε εὔοσμον· τὸ γὰρ δυσωδέστατον δηλοῖ μεγάλην σηπεδόνα ἐν τῇ γαςρὶ ἐν τοῖς ἐντέροις, τὸ δὲ εὐῶδες διαχώρημα δηλοῖ ὅτι καὶ τὰ χρηςὰ μετὰ τῶν ἀχρήστων συνεκκρίνονται· ἀλλὰ δεῖ αὐτῷ ὀλίγης μετέχειν δυσωδίας ὡς αὐτός φησι, καὶ ἥκιστα δυσῶδες. Ἀπὸ δὲ τοῦ τρόπου τῆς ἐκκρίσεως· δεῖ τὸ κατὰ φύσιν διαχώρημα μήτε μετὰ τρυσμοῦ τινὸς ἢ πνεύματος, ἢ μετά τινος ὀδύνης ἐκκρίνεσθαι, μήτε μετὰ τενεσμοῦ τινὸς καὶ συντάσεως, ἀλλὰ δεῖ αὐτὸ ὁμαλῶς καὶ ἀδιακόπτως ἐκκρίνεσθαι.

Λοιπὸν δεῖ ἡμᾶς καὶ τὴν αἰτίαν ἑκάςου ἀποδοῦναι· καὶ τέως τῆς κατὰ ποσότητα εἴπομεν τὰ αἴτια· γίνεται πολὺ τὸ διαχώρημα ἢ δι' ἀσθένειαν τῆς ἀποκριτικῆς δυνάμεως μὴ ἰσχυσάσης κατασχεῖν, ἀλλ' ἐξῶσαι· καὶ τὸ τηνικαῦτα καὶ

τὰ χρηστὰ μετὰ τῶν ἀχρήστων συνεκκρίνεται· ἢ διὰ βλάβην τινὰ ἀναδόσεως· βλάπτεται δὲ ἡ ἀνάδοσις, ἢ δι' ἀσθένειαν τῆς ἐν ἥπατι ἑλκτικῆς μὴ ἰσχυούσης ἕλξαι, ἢ δι' ἔμφραξιν, ἢ φλεγμονὴν τῶν μεσαραϊκῶν φλεβῶν· τὸ τηνικαῦτα γὰρ ἐνδεὴς γίνεται ἡ ἀνάδοσις· καὶ γὰρ ἐξ ἀνάγκης καὶ ὁ χυλὸς φέρεται μετὰ τῆς κόπρου, καὶ συνεκκρίνεται, καὶ πολὺ γίνεται τὸ διαχώρημα· ἢ δι' ἐπιῤῥοὴν χυμῶν τινῶν, ἐπὶ τὴν γαστέρα ἀπὸ τοῦ παντὸς σώματος συῤῥυέντων· τί γάρ; ὅτι συνεκκρίνονται καὶ οἱ χυμοὶ οὗτοι μετὰ τῆς κόπρου, καὶ γίνεται πολὺ τὸ διαχώρημα· ὀλίγον δὲ γίνεται, ἢ διὰ πλημμελῆ βλάβην τῆς καθελκτικῆς δυνάμεως, πλέον τοῦ δέοντος κατέχουσιν, ἀναδίδοται γὰρ τὸ πλεῖστον τοῦ χυλοῦ· καὶ ὀλίγον γίνεται τὸ διαχώρημα· ἢ διὰ πλημμελῆ βλάβην τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως τοῦ ἥπατος, ἐπὶ πλέον τοῦ δέοντος ἕλκοντος, καὶ ἐντεῦθεν γίνεται ὀλίγον τὸ διαχώρημα· ἢ διὰ θερμὴν δυσκρασίαν τῶν μεσαραϊκῶν φλεβῶν· σχεδὸν δὲ ἡ αὐτή ἐστιν αἰτία· καὶ ἐνταῦθα γὰρ ἕλκει ἡ θερμὴ δυσκρασία τὸ ὑγρὸν, ἤγουν τὸν χυλὸν, καὶ ἐξαναλίσκει καὶ δαπανᾷ πλέον τοῦ δέοντος, καὶ ὀλίγον γίνεται τὸ διαχώρημα.

Τῆς δὲ κατὰ σύστασιν ἀμετρίας, τίς ἡ αἰτία τοῦ δίυγρον καὶ ὑδαρὲς γίνεσθαι τὸ διαχώρημα, ἢ σκληρὸν καὶ ξηρὸν; καὶ ὑγρὸν, καὶ ὑδαρὲς γίνεται τὸ διαχώρημα δι' ἀσθένειαν τῆς ἀλλοιωτικῆς δυνάμεως, μὴ ἰσχυούσης ἀλλοιῶσαι καὶ χυμῶσαι καὶ πέψαι, ἀλλ' ἐξεῶσαι· τὸ τηνικαῦτα γὰρ ἔξυγρον γίνεται τὸ διαχώρημα, ὥσπερ ἐν ταῖς κοιλιακαῖς διαθέσεσιν, ἢ διὰ πλημμελῆ βλάβην τῆς καθεκτικῆς δυνάμεως· μὴ τὸν δέοντα καιρὸν κατέχουσα, ἐν ᾧ ὤφειλεν ἡ ἀλλοιωτικὴ δύναμις διενεργῆσαι, ἀλλὰ πρὸ ὥρας ἐξεῶσα φέ-

ρεται δίυγρον· ἢ δι' ἐνδεῆ ἀνάδοσιν· τί γάρ; ὅτι ἐνδεοῦς τῆς ἀναδόσεως γινομένης, φέρεται ὁ χυμὸς καὶ ἐξυγραίνει τὸ διαχώρημα· ἢ διὰ κακοχυμίαν ἀπὸ τοῦ παντὸς σώματος ἐπὶ τὴν γαςέρα συῤῥέουσι, τὸ τηνικαῦτα γὰρ συνεκρίνονται τῷ περιττώματι καὶ ἐξυγραίνουσιν αὐτό· ξηρὸν δὲ γίνεται τὸ διαχώρημα, ἢ διὰ θερμὴν δυσκρασίαν τοῦ ἥπατος καὶ τῶν περὶ τὴν γαςέρα χωρίων, καὶ ἐκδαπανώσασαν τὸ ὑγρὸν, ἢ διὰ πλημμελῆ βλάβην τῆς καθεκτικῆς δυνάμεως, πλέον τοῦ δέοντος κατέχουσι· τὸ τηνικαῦτα γὰρ ἀναδίδοται τὸ ὑγρὸν, καὶ κερδαίνει τὶ ἐξ αὐτοῦ, καὶ ξηρὸν γίνεται τὸ διαχώρημα· τοῦ δὲ κατὰ τὸν καιρὸν πρὸ ὥρας ἐκκρίνεσθαι τὸ διαχώρημα, αἰτία καθέςηκεν ἡ καθεκτικὴ δύναμις, διὰ πλημμελῆ βλάβην πρὸ πέψεως ἐπεγειρομένη, καὶ ἐξεῶσα πρὸ τοῦ δέοντος καιροῦ· ἢ διὰ πλημμελῆ βλάβην τῆς ἀποκριτικῆς πρὸ ὥρας ἐπεγειρομένης καὶ ἀποκρινούσης τὸ διαχώρημα· ἢ δι' ἐπιῤῥοὴν κακοχυμίας φερομένου ἐπὶ τὴν ἀποκριτικὴν δύναμιν, καὶ μαστιζούσης αὐτὴν πρὸ ὥρας, ἐπεγειρομένη πρωϊαίτερον ἐκκρίνει τὸ διαχώρημα· ὀψιαίτερον δὲ ἀπωθεῖται ἡ κόπρος ἢ διὰ πλημμελῆ βλάβην τῆς καθεκτικῆς δυνάμεως, πλέον τοῦ δέοντος κατέχουσα λοιπὸν μετὰ τὴν πέψιν· ἢ διὰ πλημμελῆ βλάβην τῆς ἐπεγειρομένης ἀποκριτικῆς δυνάμεως εἰς τὸν δέοντα καιρὸν καὶ ἀποκρινούσης τὸ διαχώρημα, ἀλλ' ἐνβραδυνούσης.

Ἀπὸ δὲ τοῦ χρώματος ὅσον πρὸς ἑαυτὸ, ἔδει λευκὸν εἶναι· ἐπειδὴ καὶ ἡ γαςὴρ καὶ τὰ ἔντερα λευκά ἐςιν, ἀλλὰ καὶ ὁ χυλὸς λευκός· ἀλλ' ἐπειδὴ δύο ἀγγεῖα ἀπὸ τῆς χοληδόχου κύςεως ἐκφύονται, καὶ τὸ μὲν μεῖζον φέρεται ἐπὶ τὰ ἔντερα, τὸ δὲ μικρότερον ἐπὶ τὴν γαστέρα χάριν τοῦ χρωννύειν τὴν κόπρον, διὰ τοῦτο δεῖ τὴν κόπρον ὑπόξανθον

καὶ ὑπέρυθρον εἶναι· ἀπὸ δὲ τοῦ τρόπου ἐκκρίσεως, ὅτι δεῖ εὐφόρως ἐκκρίνεσθαι καὶ ὁμαλῶς· τὸ δὲ μετὰ τρυσμοῦ καὶ πνευμάτων καὶ τενεσμοῦ, γίνεται τρόπῳ τοιούτῳ· τὸ μὲν μετὰ τρυσμοῦ δηλοῖ περιουσίαν φλέγματος ἐν τοῖς ἐντέροις καὶ ἐν τῷ ἀπευθυσμένῳ ἐγκειμένου· τηνικαῦτα γὰρ ἀποστενοῖ τὴν διέξοδον τοῦ διαχωρήματος, λοιπὸν καὶ προαναλύει τὶ μέρος τοῦ φλέγματος, καὶ τῇ τοιαύτῃ κινήσει τίκτονται πνεύματα πολλὰ καὶ ποιοῦσι τὸν τρυσμόν· τὸ δὲ μετὰ φύσιν ἐκκρίνεσθαι, δηλοῖ περιουσίαν πνευμάτων, ἢ ὑπὸ ψυχρᾶς δυσκρασίας τῆς γαστρὸς γεννηθέντων, ἢ διὰ τροφὰς τοιαύτας παρασχηθείσας· τὸ δὲ μετὰ τενεσμοῦ ἐκκρίνεσθαι, δηλοῖ ἢ φλεγμονὴν, ἢ ἕλκος γινόμενον ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις· τί γάρ; ὅτι ἀπὸ τῆς φλεγμονῆς ἰχῶρες τινὲς ἀποστάζουσιν ἐπὶ τὸ ἀπευθυσμένον, καὶ δάκνουσι καὶ ποιοῦσι τενεσμόν.

« Τοιαύτης γὰρ ἐούσης τῆς διεξόδου ἡ κάτω κοιλίη ὑγιαίνοι ἄν ».

Ἰστέον ὅτι κάτω κοιλίαν τὴν γαστέρα καὶ τὰ ἔντερα ἐκάλεσε, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ θώρακος· τί οὖν φησίν; ὅτι ἐὰν κατὰ φύσιν ὄντος τοῦ διαχωρήματος ἐν τῇ διεξόδῳ, ἡ γαστὴρ καὶ τὰ ἔντερα ὑγιῶς διάκεινται, πλὴν οὐκ ἀντιστρέψει· οὐδὲ γὰρ ὑγιῶς διάκειται γαστὴρ καὶ τὰ ἔντερα· ἤδη καὶ τὰ διαχωρήματα κατὰ φύσιν εἰσίν· ἐνδέχεται γὰρ κακοχυμίαν τινὰ ἀπὸ τοῦ παντὸς σώματος συῤῥεῖν ἐπὶ τὴν γαστέρα, καὶ ῥευματίζειν αὐτὴν καὶ ἐκκρίνεσθαι κακόχυμον.

« Συμφέρει μήτε τρύζειν, μήτε πυκνόν τε ἐὸν, καὶ κατ' ὀλίγον διαχωρέειν. »

Τὸ μετὰ τρυσμοῦ διαχώρημα, κακόν ἐστι· γίνεται γὰρ πνευμάτων τινῶν προσαναλυομένων καὶ συνεκκρινομένων τῷ διαχωρήματι, ἢ πολλάκις φλεγμαινώδης τὶς ὄγκος ἐστὶ περὶ

τὸ ἀπευθυσμένον, καὶ στενοχωρούμενον τὸ διαχώρημα μετὰ τρυσμοῦ διεξέρχεται· τοῦτο δὲ δεῖ εἰδέναι ὅτι κατὰ τὸν νόμον τῶν συμπλοκῶν, ἓξ γίνονται ἀντιθέσεις· καὶ αἱ μὲν δύο, οὐ συνίστανται· αἱ δὲ λοιπαὶ τέσσαρες, συνίστανται· καὶ εἰσὶν αἱ συνιστάμεναι αὗται πολλὰ πολλάκις, ὅπερ καὶ χειρίστη ἐπὶ πασῶν τῶν συζυγιῶν· τί γάρ; ὅτι καὶ τὸ πολλὰ κενοῦσθαι, καταβάλλει τὴν δύναμιν· ἀλλὰ καὶ τὸ πολλάκις τῇ συνεχεῖ ἐξαναστάσει καταβάλλεται ἡ δύναμις πολλὰ ὀλιγάκις· αὕτη ἧττον ἐστὶ κακόν· κατὰ γὰρ τὸ πολλὰ κενοῦσθαι, καὶ μόνον λυπεῖ τὴν δύναμιν· τῇ γὰρ συνεχεῖ ἐξαναστάσει καταλύεται ἡ δύναμις· εἶτα ὀλίγα ὀλιγάκις· αὕτη πασῶν καλλίστη ἐστίν· ἐπειδὴ κατ' ἄμφω οὐ λυπεῖ τὴν δύναμιν· τὸ δὲ πολλὰ ὀλίγα, καὶ τὸ πολλάκις ὀλιγάκις, οὐ συνίστανται.

« Παχύνεσθαι χρὴ τὸ διαχώρημα πρὸς τὴν κρίσιν, ἰούσης τῆς νόσου. »

Καλῶς ἔφε παχύνεσθαι καὶ οὐχὶ σκληρύνεσθαι· τὸ γὰρ παχὺ τῇ φύσει ἐστὶ, τὸ δὲ σκληρὸν ἐν δυσκρασίᾳ θεωρεῖται· τί οὖν ἔφη αὐτός; ὅτι ἐὰν λεπτὸν ἔστι τὸ διαχώρημα, δεῖ παχύνεσθαι αὐτὸ ἐν τῇ κρίσει ἰούσης τῆς νόσου· σὺ δὲ εἰπὲ ὅτι ὥσπερ τὸ λεπτὸν παχύνεσθαι χρὴ, οὕτω καὶ τὸ παχὺ δεῖ λεπτύνεσθαι, ἐν τῇ κρίσει ἰούσης τῆς νόσου· ἡ γὰρ φύσις ἐκ τῶν ἀντικειμένων σπουδάζει ἐπὶ τὸ σύμμετρον ἄγειν τοῦ λεπτοῦ καὶ παχέος.

« Ἐπιτήδειον δὲ καὶ ἕλμινθας στρογγύλας διεξιέναι μετὰ τοῦ διαχωρήματος πρὸς τὴν κρίσιν ἰούσης τῆς νόσου. »

Ἰστέον ὅτι μετὰ τῶν ἄλλων περιττωμάτων, εἰ καὶ ἕλμινθες συνεκκρίνονται ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ νοσήματος ἡνίκα πρὸς

τὴν κρίσιν ἰούσης τῆς νόσου, ἀγαθόν ἐστι καὶ ὡς σημεῖον, καὶ ὡς αἴτιον· καὶ ὡς μὲν σημεῖον, ὅτι δηλοῖ τὴν ὕλην ἐκκρινομένην· ὡς δὲ αἴτιον, ὅτι δηλοῖ ἀποκαθαίρεσθαι τὸ σῶμα ἀπὸ τῆς νοσοποιοῦ αἰτίας· εἰ δέ γε ἀπέπτου οὔσης τῆς ὕλης ἐκκρίνονται ἕλμινθες, κακόν ἐστι, τουτέστιν ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ ἀναβάσει τοῦ νοσήματος· δηλοῖ γὰρ μεγίστην σηπεδόνα καθ' ἣν αἱ ἕλμινθες γίνονται· καὶ ποιητικὸν μὲν αἴτιον τῶν ἑλμίνθων ἐστὶν αὐτὴ ἡ ἐπιφοιτῶσα διαπλαστικὴ δύναμις, καθ' ἣν γίνονται αἱ ἕλμινθες· ὑλικὸν δὲ τοῦτο αἴτιον διάφορόν ἐστιν, ἐπειδὴ καὶ τὸ εἶδος τοῦ σχήματος τῶν ἑλμίνθων διάφορόν ἐστιν· αἱ μὲν γὰρ ἀσκαρίδες ἐν τῷ ἀπευθυσμένῳ γεννῶνται, αἱ δὲ πλατεῖαι ἐν τοῖς παχυτέροις ἐντέροις, αἱ δὲ στρογγύλαι ἐν τοῖς λεπτοῖς ἐντέροις· τελικὸν δὲ αἴτιον ἐν τοῖς παρὰ φύσιν οὐκ ἔστι ζητῆσαι, ἐπειδὴ οὐ συνίσταται.

Περὶ δὲ τοῦ σχήματος τῶν ἑλμίνθων πολλὴ διαφωνία γέγονε· τινὲς γὰρ λέγουσιν ὅτι πρὸς τὴν θέσιν τῶν ἐντέρων σχηματίζονται, καὶ τοῦτον ὅτι καὶ ἀνεμοῦνται στρογγύλαι ὡς ἂν ἐν τοῖς λεπτοῖς ἐντέροις γενομένων αὐτῶν· ἕτεροι λέγουσιν ὅτι καὶ αἱ πλατεῖαι ἀνεμοῦνται εἰ καὶ σπανίως· διὸ ἕτεροι φασὶν, ὅτι ἐὰν πρὸς τῇ θέσει τῶν ἐντέρων σχηματίζωνται, οὐκοῦν ἔμφραξις γενήσεται ἤπερ ἕλμινθες· ἀλλὰ δεῖ εἰπεῖν ὅτι πρὸς τὴν θέσιν τῆς ὕλης σχηματίζονται αἱ ἕλμινθες καὶ τὰ ἔντερα συμβάλλονται πρὸς τὸ σχῆμα, ὡς ὀργανικὸν συνεισάγουσι τὶ μέρος· ὅθεν καὶ ὡς εὐκατίδες ἐκκρίνονται, καὶ ἐκτὸς ἀπελοῦνται· ἀλλ' ἴσως ἐρεῖ τὶς, διὰ τί μόνων τῶν στρογγύλων ἑλμίνθων ἐμνημόνευσεν ὁ Ἱπποκράτης, τὰς δὲ ἄλλας παρῆκε; καὶ λέγομεν ὅτι ἀμφότεραι ὑπὸ παχείας ὕλης γίνονται· ἐνταῦθα μέν τοι περὶ ὀξέος νο-

στήματος αὐτῷ ὁ λόγος, ἐν δὲ ὀξεῖ νοσήματι οὐκ ἔστιν εὑρεῖν τοσαύτην παχεῖαν ὕλην ὥστε ποιῆσαι πλατεῖαν ἕλμινθα, ἢ ἀσκαρίδας· ἀλλὰ μετ᾽ ὀλίγον ἐστὶν εὑρεῖν παχεῖαν τὴν ὕλην, καθ᾽ ἣν αἱ στρογγύλαι γίνονται ἕλμινθες ἢ ἀσκαρίδες· καὶ διὰ τοῦτο αὐτῶν ἐμνημόνευσεν ὁ Ἱπποκράτης, ὡς ἂν ὑπὸ ἥττονος παχείας ὕλης γινόμεναι.

« Λαπαρήν τε εἶναι τὴν κοιλίην, καὶ εὔογκον. »

Καλῶς τὸ λαπαρὴν εἶναι τὴν κοιλίαν καὶ εὔογκον ἐπαινεῖ· τὸ γὰρ λαπαρὸν ἐστὶ τὸ ὁμαλὸν καὶ τὸ μαλακὸν, ὅπερ ἀντίκειται τῷ συντεταμμένῳ· τὸ δὲ εὔογκον, δηλοῖ τὸ εὔσαρκον, ᾧπερ ἀντίκειται τὸ συντετηκός· ταῦτα οὖν βελτίονα ἐστὶν ἐν ταῖς νόσοις θεωρεῖσθαι, ὡς φησὶ καὶ ἐν ἀφορισμοῖς ὅτι ὁκόσοισι περὶ τὸν ὀμφαλὸν καὶ τὸ ἦττον πάχος ἔχειν, βέλτιόν ἐστι· τὸ δὲ σφόδρα λεπτὸν καὶ ἐκτετηκὸς, μοχθηρόν.

« Ὑδαρὲς δὲ κάρτα, ἢ λευκὸν, ἢ χλωρὸν ἰσχυρῶς, ἢ ἀφρῶδες διαχωρέειν, πονηρὰ ταῦτα. »

Νῦν περὶ τοῦ παρὰ φύσιν διαχωρήματος διαλέγεται, καὶ παραδίδωσιν ἡμῖν τρεῖς διαφορὰς· καὶ τέως λέγει διαφορὰν τοιαύτην, ὅτι ἐὰν τὸ διαχώρημα ὑδαρές ἐστιν ἢ λευκὸν ἢ ὠχρὸν ἢ ἀφρῶδες, πονηρά ἐστι ταῦτα πάντα· καὶ ἡ αἰτία ἑκάστου δήλη· τὸ μὲν ὑδαρὲς, ἀποτυχίαν δηλοῖ τῆς χυλοποιήσεως, καὶ χυμώσεως, καὶ τῆς πέψεως, καὶ τὸν πρέποντα κόσμον οὐκ ἐδέξατο· τὸ δὲ λευκὸν, δηλοῖ ἔμφραξιν τῶν ἀπὸ τῆς χοληδόχου κύστεως φερομένων ἀγγείων ἐπὶ γαστέρα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ φέρεται χολὴν ἐπὶ τὴν γαστέρα, καὶ λευκὸν ἐκκρίνεται τὸ διαχώρημα· τὸ δὲ χλωρὸν δύο σημαίνει, ἢ τὸ ὠχρὸν, ἢ τὸ ἰῶδες· ἅπερ καὶ ταῦτα κάκιστά ἐστι· δηλοῦσι γὰρ ἢ ἐπιῤῥοὴν χολώδους ὕλης ἐπὶ τὴν γα-

στέρα, ἢ ἐν αὐτῇ τῇ γαστρὶ γινομένην κατὰ περιουσίαν, καὶ οὕτως ἐκκρινομένην· τὸ δὲ ἀφρῶδες, καὶ τοῦτο διττόν ἐστι· γίνεται γὰρ ἀφρῶδες, ἢ ὑπὸ πνευμάτων τινῶν συναναπλεκομένων ὑγρῷ, καὶ ὑμενούντων αὐτό· γίνεται ἀφρῶδες, καὶ ὑπὸ θερμότητος· καθάπερ καὶ ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ἐςὶν ἰδεῖν ὅτι ἀφρὸς γεννᾶται καὶ ὑπὸ πνευμάτων ἡνίκα δραςήριος ἄνεμος πλεύσει ἐπὶ τὴν θάλασσαν, συναναπλέκονται τῷ ὕδατι καὶ ὑμενοῦσιν αὐτὸ, καὶ γίνεται ἀφρὸς ἐν τοῖς κύμασιν· ὑπὸ τῆς θερμότητος γίνεται ἀφρὸς, καθάπερ ἐπὶ τῶν ζωμευομένων κρεῶν ἐν τοῖς χαλκίοις, ἢ ἐν ταῖς χύτραις τῇ περιουσίᾳ τῆς θερμότητος ἀφρὸς γίνεται.

Λέγει δὲ καὶ δευτέραν διαφορὰν τῶν παρὰ φύσιν διαχωρημάτων, ἥ τις καὶ μᾶλλον ἐστὶ χειρίστη· καὶ φησὶν, ὅτι κάκιστα ἐστὶ διαχωρήματα ἡνίκα ὀλίγον ἕπεται τὸ διαχώρημα, καὶ λευκὸν, καὶ γλίσχρον, καὶ ὑπόχλωρον, καὶ λεῖον· αὕτη δὲ ἡ διαφορὰ διττὴν ἔχει τὴν ἰδέαν· ἑκάστη δὲ ἰδέα ἐπὶ ἐκτήξει τῆς πιμελῆς γίνεται· ἡ δὲ αἰτία ἡ ἑτέρα ἐςὶν, ἡ κατ᾽ ἐπίτασιν ἔκτηξις τῆς πιμελῆς, ἥ τις ἐστὶ τὸ ὑπόχλωρον καὶ λεῖον· κατ᾽ ἐπίτασιν τῆς πιμελῆς γίνεται ἡ ἔκτηξις, καὶ οἷον ἐπὶ παλαιοπαθείᾳ ἐκτήξει τῆς πιμελῆς γίνεται· οὕτως γὰρ ἐὰν ἀποτεθῇ ςέαρ ἢ πιμελὴ, χλωρὸν γίνεται ἤγουν ὠχρὸν· οὕτως οὖν καὶ ἐνταῦθα, ἐὰν ὑπόχλωρον εἴδῃ τὸ διαχώρημα, ἐπὶ προγεγενημένῃ ἐκτήξει καὶ παλαιοπαθείᾳ τῆς πιμελῆς γίνεται· εἰ δὲ μὴ τὸ χλωρὸν, τὸ ὠχρὸν νοήσωμεν· ἀλλὰ καὶ τὸ ἰῶδες τῷ αὐτῷ γίνεται τρόπῳ· τὸ δὲ λεῖον γίνεται ἡνίκα κατὰ πᾶν ἑαυτῷ ἀλλοιωθῇ καὶ ὁμαλὸν γένηται· ἀλλὰ τὸ λεῖον, ἢ κατὰ φύσιν γίνεται, ἢ παρὰ φύσιν· καὶ τὸ μὲν κατὰ φύσιν ὥσπερ ἡ χυλοποίησις καὶ ἡ ἐξαιμάτωσις· ταῦτα γὰρ κατὰ πάντα λεῖα, καὶ ὁμαλὰ γί-

νονται τῆς ἀλλοιωτικῆς ἰσχυσάσης· τὸ δὲ παρὰ φύσιν λεῖον, κάκιστόν ἐστι· δηλοῖ γὰρ δραστήριον τὴν νοσοποιὸν αἰτίαν, καθ' ὃν ἴσχυσε πᾶσαν τὴν ὕλην πρὸς τὴν ἑαυτῆς κακίαν ἐκλειῶσαι· διὸ δεῖ ἐν τοῖς παρὰ φύσιν κατὰ πάντα ἑαυτῷ λεῖον εἶναι τὸ διαχώρημα, ἀλλὰ κατά τι καὶ ἀδρομερὲς ἔχειν· δηλοῖ γὰρ ὅτι κατά τι μὲν ἐκρατήθη ἡ δύναμις, λέγω δὴ κατὰ τὸ λεῖον· κατά τι δὲ κρατεῖ; λέγω δὴ κατὰ τὸ ἀδρομερές· τὸ δὲ γλίσχρον διαχώρημα γίνεται ἐπὶ τῇ ἐκτήξει τῆς πιμελῆς· ἀλλ' ἔστι ὅτε διαχώρημα γλίσχρον γίνεται, ἡνίκα καὶ τὰ ἐδηδεσμένα τυχὸν αἱ παρεχόμεναι τροφαὶ φύσιν γλίσχραι ὦσι· τὸ τηνικαῦτα γὰρ γίνεται γλίσχρον τὸ διαχώρημα· διακρίνομεν δὲ τοῦτο τῇ ποιότητι· εἰ μὲν γὰρ διὰ τὴν ἔκτηξιν τῆς πιμελῆς γένηται γλίσχρον τὸ διαχώρημα, κατ' ὀλίγον γίνεται ἡ ἔκκρισις· εἰ δὲ διὰ τὴν φύσιν τῶν τροφῶν, ἀθρόως γίνεται ἡ διέξοδος τῶν γλίσχρων διαχωρημάτων· ἀλλ' ἴσως ἀπορεῖ τὶς λέγων, ὅτι ἐνδέχεται ποτὲ καὶ δραστήριον καὶ ἐπιτεταμμένην ἔκτηξιν τῆς πιμελῆς γενέσθαι ἀθρόαν ἔκκρισιν τῶν γλίσχρων διαχωρημάτων· ἀλλὰ λέγομεν ὅτι τοῦτο διαστέλλομεν τῇ δυσωδίᾳ· εἰ μὲν γὰρ διὰ τὴν ἔκτηξιν τῆς πιμελῆς γίνεται ἀθρόα ἡ ἔκκρισις τῶν γλίσχρων διαχωρημάτων, δυσωδέστατά εἰσιν· εἰ δὲ διὰ τὴν φύσιν τῶν παρεχομένων τροφῶν, οὐκ εἰσὶ δυσώδη οὕτως· εἰ δὲ διὰ παχεῖς καὶ ὠμοὺς χυμοὺς, ἐνδέχεται γὰρ καὶ τοιούτους ἐκκρίνεσθαι, καὶ γλίσχρα τὰ διαχωρήματα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τούτων ἧττον μετέχουσι δυσωδίας.

Λέγει δὲ καὶ τρίτην ἰδέαν διαχωρημάτων· καί φησιν, ὅτι τὰ μέλανα διαχωρήματα, καὶ τὰ πελιδνὰ, καὶ τὰ ἰώδη, καὶ τὰ κάκοσμα, δηλοῦσι μεγίστην σηπεδόνα· τὸ μὲν γὰρ μέλαν διαχώρημα, δηλοῖ περιουσίαν τῆς μελαίνης χο-

λῆς, ἀλλ᾽ ὑφειμένως, καὶ ἐπ᾽ ἔλαττον· τὸ δὲ ἰῶδες πάλιν περιουσίαν τῆς ἰώδους χολῆς δηλοῖ· τὰ δὲ κάκοσμα καὶ ἰώδη διαχωρήματα, ὡς προείρηται, δηλοῦσι μεγίστην σηπεδόνα· ταῦτα δέ ἐςιν, ὅτι ἕκαςον ἰδίᾳ καὶ χωρὶς ἐκκρίνονται· ἔςι δὲ ὅτε καὶ συμπλέκονται ἀλλήλοις, ἡνίκα λέγονται· καὶ πολυποίκιλα, ἡνίκα καὶ αἷμα σύνεστι, καὶ ξύσματα λευκὰ, καὶ μέλανα, καὶ ἀφρώδη· παγκάκιςόν ἐςι τὸ τοιοῦτον διαχώρημα· δηλοῖ γὰρ εὐθέως ὅτι χρονίσαι ἔχει τὸ νόσημα· δηλοῖ γὰρ καὶ διάφορα πάθη, ἐπειδὴ καὶ διάφοροι κακοχυμίαι, καθ᾽ ἣν πολυποίκιλα τὰ διαχωρήματα ἐκκρίνονται· ἀλλὰ καὶ περισπασμὸν τῆς φύσεως ἐκκρίνονται, καὶ περιδονεῖται γὰρ πρὸς ἑκάστην κακοχυμίαν, ὅπερ παγκάκιςόν ἐστι· χρόνιον δὲ ὅτι καὶ θερμὰ ἐκκρίνονται, καὶ ψυχρὰ, καὶ τῇ ψύξει χρονίαν ἐνδείκνυται τὴν νόσον.

Λέγει καὶ τετάρτην τὴν διαφορὰν, ὅτι τὰ διαχωρήματα πάντως μετὰ πνευμάτων ἐκκρίνονται ἢ ἐπέχονται· καὶ ἐκκρινόμενα, ἢ μετὰ ψόφου ἐκκρίνονται ἢ ἀψοφητί· καὶ εἰ μὲν μετὰ ψόφου, δηλοῦσιν ἢ παραφροσύνην, ἢ μεγίςην ὀδύνην οὖσαν ἐν τοῖς ὑποχονδρίοις, εἰ μή τι ὁ ἑκὼν ἄῤῥωςος μετὰ ψόφου ἐκκρίνει, τότε γὰρ οὐδὲν δηλοῦσι· πλὴν δεῖ εἰδέναι, ὅτι τινὲς τῶν ἀνθρώπων ἀναισχυντοῦντες καὶ μὴ ποιούμενοι λόγον ἐπὶ οἷου δήποτε προσώπου τύχῃ, μετὰ ψόφου ἀπολύουσι τὰ πνεύματα, ὡς εἴρηται, μηδένα λόγον προσποιούμενοι, ἀλλ᾽ ἀναιδῶς ἀπολύουσι τὰ πνεύματα μετὰ ψόφου τινός· τινὲς δὲ αἰδέσιμοι, καὶ λόγον ποιούμενοι τῶν θεωρούντων, αἰσχυνόμενοι μᾶλλον ἐπέχουσι τὰ πνεύματα, καὶ αἱροῦνται κινδύνοις περιπεσεῖν, ἤπερ μετὰ ψόφου ἐᾶσαι, ἢ ἀπολῦσαι τὰ πνεύματα· ἐὰν οὖν τὶς τῶν αἰδεσίμων ἀνθρώπων, ἐν τῷ νοσεῖν μετὰ ψόφου ἀπολύει τὰ πνεύματα, ἔσο

γινώσκων, ἢ παραφροσύνην ὁ τοιοῦτος ἢ ὀδύνην μεγίστην ἐνδείκνυται, καθ' ἣν ἐπιχειρεῖ ἀπολύειν ψοφώδη πνεύματα· ὥστε παρηγορηθῆναι αὐτὸν ἐκ τῆς ὀδύνης· εἰ δέ γε ἐστὶν ἐκ τῶν ἀναισχύντων καὶ ἀαιδεσίμων καὶ μὴ ποιούντων λόγου, ἀλλ' ἐν συνηθείᾳ εἰσὶ τὸ μετὰ ψόφου ἀπολύειν τὰ πνεύματα, οὐδὲν κερδαίνεις ἐκ τῆς σημειώσεως ταύτης· οὐδὲ γὰρ συμβάλλεταί σοι πρὸς εὔκλειαν.

Δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι ἐν τῷ καθόλου τὰ μετὰ ψόφου πνεύματα ἐκκρινόμενα ἐνδείκνυνται ἢ παχέα πνεύματα ἐκκρινόμενα, ἢ στενόχωρα τῶν ὀργάνων, δι' ὧν περ διεξέρχονται τὰ πνεύματα· τί γάρ; ὅτι παχέων ὄντων τῶν διεξερχομένων πνευμάτων, ἐν τῇ διεξόδῳ στενοχωρούμενα, καὶ ὡς ἀπὸ στενοῦ διεξερχόμενα διὰ τοῦ ἀπευθυσμένου ψόφον ἀπεργάζονται· κάλλιον οὖν ἐστὶ τὰ πνεύματα διεξέρχεσθαι καὶ ἐκκρίνεσθαι ἤπερ ἐπέχεσθαι· ἐπεχόμενα γὰρ τὰ πνεύματα, μεγάλας ὀδύνας ἐμποιοῦσι, καὶ ἐπάρματα ἀπεργάζονται· ὀδύνας μὲν ἐπεχόμενα τῇ τάσει· τῇ γὰρ τάσει κίνδυνός ἐστι τοῦ ἀποῤῥαγῆναι καὶ λυθῆναι τὴν συνέχειαν τῶν μορίων· τὰ δὲ κυρτώματα ἤγουν τὰ ἐπάρματα, τῇ ἐποχῇ τῶν πνευμάτων γίνονται, ἡνίκα ἐμφραγῶσι τὰ πνεύματα καὶ στερχθῶσι ἐν τοῖς ὑποχονδρίοις· τὰς οὖν ὀδύνας καὶ τὰ ἐπάρματα, οἱ ψόφοι τῶν πνευμάτων καὶ οἱ βορβορυγμοὶ λύουσι· κάλλιόν ἐστι τὰ πνεύματα μετὰ ψόφου ἐκκρινόμενα· μετὰ ψόφου καὶ οὔρου ἐκκρίνεσθαι μᾶλλον, δηλοῖ γὰρ ὅτι πάντα τὰ περιττώματα ἐκκρίνονται, καὶ οὐδὲν ὑπολέλειπται αἴτιον τὸ ὀφεῖλον ἐνδελεχῆσαι.

« Τὰ δὲ ποικίλα χρονιώτερα μὲν τουτέων,
ὀλέθρια δὲ οὐδὲν ἧττον. »

Φησὶν ὁ ἐξηγητὴς ὅτι οὐ προσδέχομαι τὸ λέγειν τὸν Ἱπ-

ποκράτην, ὅτι τὰ ποικίλα διαχωρήματα χρονιώτερα ἐστὶν ὅλως ἐπ' ἂν ποικίλα αὐτόθι ἐπίκειται ὁ θάνατος· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο δέχομαι τὸ λέγειν αὐτὸν ὅτι τὰ ποικίλα διαχωρήματα διαφόρους ἐνδείκνυνται διαθέσεις, ἐπειδὴ διάφορός ἐστιν ἡ κακοχυμία· ἐνδέχεται γὰρ λίαν διάθεσιν ὑποκεῖσθαι, καὶ ποικίλα ἐκκρίνεσθαι διαχωρήματα· οὕτως γὰρ ὑπόκειται εἷς πυρετὸς καὶ τῷ χρόνῳ κατὰ μέρος διάφορον ἐγέννησε κακοχυμίαν· οὕτως οὖν καὶ ἐπὶ τῶν ἐκτὸς ἐςιν ἰδεῖν, ὅτι ἑνὸς ὄντος τοῦ πυρὸς ἐν τῷ ἑψεῖν τὰ φάρμακα τῷ χρόνῳ, διάφορον χρῶμα ἀναδέχεται πρὸς τὴν ἕψησιν.

« Τοὺς δὲ ἐκ τῶν ὑποχονδρίων πόνους τε καὶ τὰ κυρτώματα, ἢν νεαρά τε εἴη καὶ μὴ σὺν φλεγμονῇ, λύει βορβορυγμὸς ἐπιγενόμενος. »

Δεῖ εἰδέναι ὅτι κυρτώματα καλεῖ ὁ Ἱπποκράτης τὰ ἐπάρματα, ἤγουν τὰ οἰδήματα· οὕτω γὰρ εἴωθεν ὁ Ἱπποκράτης πάντα ὄγκον οἴδημα ὀνομάζειν· ἐὰν οὖν ἐστὶν ἐπάρματα, ἤγουν οἴδημα νεαρὸν, τουτέςι πρόσφατον, βορβορυγμὸς γενόμενος λύει τὸ οἴδημα καὶ τὸ ἔπαρμα, τῇ ὑποχαλάσει διαφορουμένων τῶν πνευμάτων τῶν ἄνευ φλεγμονῆς· ἡ γὰρ φλεγμονὴ ἐπὶ παχείᾳ ὕλῃ γίνεται· καὶ ὁ βορβορυγμὸς οὐ λύει ἐπιγενόμενος· ἀλλὰ καὶ τὸ οἴδημα τὸ χρονιώτερον οὐ λύει· ἐπειδὴ τῷ χρόνῳ προσλαμβάνει ὑγρότητά τινά· ἀλλὰ δεῖ αὐτὸ ὡς εἴρηται πρόσφατον εἶναι, ἤγουν τὸ ἔπαρμα καὶ νεαρόν· τότε γὰρ οἱ βορβορυγμοὶ ἐπιγενόμενοι, λύουσιν αὐτό.

« Οὖρον γάρ ἐστιν ἄριστον, ὅταν λευκή τε ἡ ὑπόστασις εἴη, καὶ λείη, καὶ ὁμαλὴ παρὰ πάντα τὸν χρόνον. »

Νῦν περὶ τῶν οὔρων διαλαμβάνει· τὸ δὲ οὖρον ὡς ἴσμεν·

περίττωμά ἐστι τῆς δευτέρας πέψεως· καὶ ἵνα σαφῶς τοῖς λεγομένοις παρακολουθήσωμεν, ἐκ διαιρέσεως προαγάγομεν τὸν λόγον οὕτως· τὸ οὖρον εἰς δύο διαιρεῖται· εἰ μὲν γὰρ ἐπιπολάζει καὶ ἄνω περιφέρεται, λέγεται νεφέλη, δίκην τοῦ ἐπιπροσθοῦντος νέφους ἐπιπολάζοντος τῷ ἀέρει, ἢ βρίθει ἐν τῷ κλωβίῳ, καὶ ὑφιζάνει, καὶ λέγεται ὑπόςασις· ἢ ἐν τῷ μέσῳ ἐςὶ, καὶ λέγεται ἐνναιώρημα· τὸ δὲ χύμα ἐστὶν αὐτὴ ἡ ὑγρότης τοῦ οὔρου· δεῖ γὰρ εἰδέναι, ὅτι αὐτοὶ οἱ τέσσαρες χυμοὶ ἔχουσι δοχεῖα, καὶ καθαρτήρια, δι' ὧνπερ ἀποκαθαίρονται· ὁ μὲν μελαγχολικὸς, ὑπὸ τοῦ σπληνός· ἡ δὲ ξανθὴ χολὴ, ὑπὸ τῆς χοληδόχου κύςεως· τὸ δὲ αἷμα ἀναδίδοται διὰ τῶν φλεβῶν ἐπὶ τὸ πᾶν σῶμα διὰ τὴν θρέψιν· σὺν δὲ τῷ αἵματι ἀναδίδοται καὶ ὀῤῥῶδες τι ὑγρὸν· ἀλλὰ καὶ φλέγμα συναναδίδοται, οὐχ ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλ' ἑκάτερον δι' ἀναγκαίαν χρείαν· τὸ μὲν ὀῤῥῶδες ὑγρὸν, ἐπειδὴ τὸ αἷμα φύσει ἀργόν ἐστι καὶ δυσπόρευτον, συναναδίδεται τὸ ὑγρὸν, ἵνα ποδηγήσῃ καὶ ὀῤῥοῦν ποιήσῃ τὸ αἷμα· ὡς αὐτὸς Ἱπποκράτης ἀλλαχοῦ λέγει, ὅτι ὑγρασίη τροφῆς ὄχημα· ταύτην οὖν τὴν χρείαν ποιεῖ τὸ ὀῤῥῶδες ὑγρὸν· ἀλλὰ καὶ τὸ φλέγμα, μεγίστην χρείαν ποιεῖται ἀναδιδόμενον σὺν τῷ αἵματι, ἵν' ὅταν λεῖψις τοῦ αἵματος γένηται ἐν ταῖς λιμαγχονίαις καὶ ἐν ταῖς περιςάσεσιν, αὐτὸ τὸ φλέγμα ἡμίπεπτον αἷμα φύσιν τυγχάνον, τὴν χρείαν ποιῆται τῆς τροφῆς· ἔγνωμεν οὖν ποίαν ἀποτελεῖ ἑκάτερον χρείαν· τὸ οὖν ὀῤῥῶδες ὑγρὸν μετὰ τὸ ποιῆσαι τὴν χρείαν, καὶ ὁδηγῆσαι τὸ αἷμα, λοιπὸν ὡς περίττωμα φέρεται διὰ τῶν φλεβῶν ἐκείνων ἐπὶ νεφροὺς, δι' ὧνπερ ἡ τροφὴ φέρεται ἐν αὐτοῖς· ἐπειδὴ χαίρουσιν οἱ νεφροὶ τῇ ποιότητι τοῦ οὔρου· καὶ μετὰ τὸ ἐνεχθῆναι εἰς τοὺς νέους, φέρεται ἐπὶ τὴν κύςιν, καὶ οὔ-

τως ἀπουρεῖται· καὶ τοῦτο τὸ ὀῤῥῶδες ὑγρὸν ἤγουν τὸ οὖρον λέγεται χύμα· σημειοῦται οὖν τὸ κατὰ φύσιν οὖρον, καὶ λέγει, ὅτι δεῖ τὸ ἄριστον οὖρον λευκὴν ἔχειν τὴν ὑπόστασιν καὶ λείην καὶ ὁμαλὴν παρὰ πάντα τὸν χρόνον· τὸ δὲ χύμα, ἤγουν τὸ ὑγρὸν, ὑπόπυρον καὶ ὑπόξανθον δεῖ εἶναι· καὶ ἐπεξέλθομεν ἑκάστου τὴν αἰτίαν· διὰ τί λευκὴ ἡ ὑπόστασις θέλει εἶναι; τοῦτο κατὰ δύο αἰτίας· πρῶτον μὲν ὅτι ἢ διαδιδράσκει μέρος τί τοῦ συναναδιδομένου φλέγματος, καὶ φέρεται μετὰ τοῦ οὔρου καὶ γίνεται λευκὴ ἡ ὑπόστασις, ἐπειδὴ λευκόν ἐστι τὸ φλέγμα· ἢ δι' ἕτερον τρόπον λευκὴ γίνεται ἡ ὑπόστασις, ἐπειδὴ περίττωμά ἐστι τῶν στερεῶν τῆς τρίτης πέψεως· ἐπειδὴ γὰρ τὰ στερεὰ ἀπὸ σπέρματος τρέφονται, τὸ δὲ σπέρμα λευκόν ἐστι φύσει· τοῦτο οὖν τὸ περίττωμα, ἄλεται καὶ πλανᾶται τῇδε κἀκεῖσε· καὶ ἡ φύσις λοιπὸν σὺν τῷ οὔρῳ ἐκκρίνει αὐτὸ, καὶ ὑφίσταται καὶ λευκὴ γίνεται ἡ ὑπόστασις.

« Καὶ λεῖον. »

Λεῖον λέγει τὸ ὁμοιομερὲς, τὸ κατὰ πάντα ἑαυτῷ ὅμοιον· καὶ μὴ τὸ μὲν αὐτοῦ πεπεμμένον ἐςὶ, τὸ δὲ ἄπεπτον· καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ λεπτὸν, τὸ δὲ παχύ· καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ λευκὸν, τὸ δὲ οὐ λευκόν· ἀλλὰ καὶ ὁμαλὸν αὐτὸ δεῖ εἶναι· ὁμαλὸν λέγει εἶναι τὸ κατὰ τὸν χρόνον, ὅτι δεῖ τὴν ὑπόστασιν ἀεῖσε τοιαύτην εἶναι τυχὸν κατὰ φύσιν· τοῦτο γὰρ ἐνδείκνυται ἰσχὺν καὶ ἐπικράτειαν τῶν δυνάμεων· τὸ δὲ χρῶμα ὑπέρυθρον καὶ ὑπόξανθον θέλει εἶναι τοῦ χύματος· καὶ ὑπέρυθρον μὲν, ἐπειδὴ ὀῤῥὸς μετὰ τοῦ αἵματος ἐκκρίνεται· ἀλλ' ὑπέρυθρον, ἐπειδὴ καὶ μέρος τί τῆς χολῆς συνεκκρίνεται καὶ ἐξυδαροῦται, καὶ ὑπόξανθον ἐκκρίνεται τὸ οὖρον.

Εἶτα καὶ ἀποροῦσιν ὅτι ἐπ' ἂν χολὴ συνεκκρίνεται καὶ

γίνεται ὑπόξανθον τὸ οὖρον, διὰ τί καὶ ὁ μελαγχολικὸς ποτὲ οὐ συναναδίδοται, καὶ οὕτως χρώννυσι τὸ οὖρον; καὶ λέγομεν ὅτι ὁ μελαγχολικὸς, βαρύς ἐστι, καὶ βρίθει ὥσπερ κόνις ἤγουν ςάκτη· ἄλλως τε δὲ ἀποκαθαίρεται, καὶ φθάζει ἀποκαθαρθῆναι ὡς γεώδης καὶ βαρὺς, καὶ οὐ συναναδίδοται χρῶσαι τὸ οὖρον ἐν τῷ κατὰ φύσιν· καὶ ἀποροῦσι πάλιν ὅτι τὸ κατὰ φύσιν οὖρον πῶς ἐπὶ πάσης ἡλικίας καὶ ὥρας καὶ χώρας τὸ αὐτὸ ἔχομεν λέγειν κατὰ φύσιν; εἴγε διάφορός ἐςιν ἡ ἡλικία, καὶ ἑκάςης ἡλικίας, διάφορος ἐστὶ καὶ ἡ κρᾶσις, ἀλλὰ καὶ τοῦ θέρους ἄλλη ἐςὶ κρᾶσις, καὶ ἐν χειμῶνι ἄλλη, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων καιρῶν ὡσαύτως, ἀλλὰ καὶ ἑκάστη χώρα ἰδίαν κρᾶσιν ἔχει.

Καὶ ἀπολογούμεθα οὕτως, ὅτι ἐπὶ τῶν τελείων αἱ τελεῖαι σημειώσεις ἀποτελοῦνται· ἐπὶ οὖν τῶν ἀκμαςικῶν, τὸ κατὰ φύσιν ἁρμόζει μᾶλλον οὖρον· τοῦ οὖν εἴδους φυλαττομένου τοῦ κατὰ φύσιν οὔρου, διαφορὰς ἐπιδέχεται κατά τε τὸ χρῶμα καὶ τὴν σύςασιν παρὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον· καὶ ἐπὶ πάσης ἡλικίας καὶ ὥρας καὶ χώρας φυλάττεται τὸ κατὰ φύσιν οὖρον· οὕτως γοῦν ἐπὶ παίδων ἐπ᾽ ἔλαττον λευκότερα εὑρίσκονται τὰ οὖρα, καὶ οὐχ᾽ ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἀκμαςικῆς ἡλικίας οὕτως ὑπέρυθρον καὶ ὑπόξανθον· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν γερόντων ἔτι μικρὸν λευκότερον ἐκκρίνεται· οὕτως γὰρ καὶ κατὰ τὴν ὑπόςασιν εὑρίσκομεν γινόμενα· τῶν ἀβροδιαίτων ἢ πολλὰ ἐσθιόντων πολλὴ γέγονεν ἡ ὑπόστασις ἐν τῷ οὔρῳ· καὶ οὐ λέγομεν αὐτὸ παρὰ φύσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ ὀλίγην τροφὴν λαμβάνοντες, ὀλίγη γίνεται αὐτῶν καὶ ἡ ὑπόςασις· καὶ οὐ λέγομεν ὅτι οὐκ ἔςι κατὰ φύσιν, ἐπειδὴ ἀποθεωροῦμεν εἰς τὴν ὀλιγότητα τῶν τροφῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ μέσως πῶς διαιτώμενοι, μέσως πῶς καὶ ἡ ὑπόστασις ἐκκρίνεται.

Δεύτερον ἐςὶ κεφάλαιον ἐν ᾧ περὶ τοῦ παρὰ φύσιν διαλέγεται οὔρου ὁ Ἱπποκράτης· ἀλλὰ πρὸ τούτου τέσσαρα τινὰ δεῖ ἡμᾶς ζητῆσαι· πρῶτον, διὰ τί τὸ οὖρον σημειούμεθα· δεύτερον, ἐπὶ πάντων τῶν νοσημάτων ἁρμόζει ἡ τῶν οὔρων σημείωσις, καὶ πάντα σημειούμεθα δι᾽ αὐτῶν· τρίτον, τὸν πρέποντα καιρὸν ἐν ᾧ ἡ ἀπόθεσις τοῦ οὔρου γίνεται· καὶ τέταρτον, τί βούλεται λέγειν ὁ Ἱπποκράτης διὰ ῥησειδίου ἐν ᾧ φησὶν, ὅτι παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἔστ᾽ ἂν κριθῇ ἡ νοῦσος· καὶ ἀρκτέον ἀπὸ τοῦ πρώτου· τὴν ἀπὸ τῶν οὔρων σημείωσιν ποιούμεθα, ἵνα γνῶμεν τὰς φυσικὰς δυνάμεις τὰς ἐν ἥπατι καὶ ἐν ταῖς φλέβαις· δεύτερον δὲ εἰ πάντα τὰ νοσήματα ἐκ τῶν οὔρων δυνάμεθα σημειώσασθαι· καὶ λέγομεν ὅτι οὐ πάντα, ἀλλὰ μόνα τὰ θρεπτικά· καὶ θρεπτικὸν ἧπαρ καὶ φλέβες· κατὰ οὖν πρῶτον λόγον ἡ ἀπὸ τῶν οὔρων σημείωσις τὴν δευτέραν πέψιν ἤγουν τὴν ἐξαιμάτωσιν τὸ πῶς διάκεινται αἱ ἐν αὐτοῖς δυνάμεις δηλοῦσιν· εἰ μὴ ὅτε συμπαθήσωσι, τό τε ἧπαρ καὶ αἱ φλέβες τοῖς ἀναπνευςικοῖς ἢ τῷ ἐγκεφάλῳ· καὶ ὡς ὁμοιοπαθοῦντας συμβάλλεται· ἢ τῶν οὔρων, πρέπων καιρός ἐςι μετὰ τὸ κατὰ λόγον γενέσθαι τὴν δευτέραν πέψιν, λέγω δὴ τὴν ἐν ἥπατι τυχὸν μετὰ τὴν κατὰ λόγον ἐξαιμάτωσιν, τότε ἐςὶν ὁ πρέπων καιρὸς τῆς ἀποθέσεως τοῦ οὔρου· παρὰ φύσιν δὲ καιρός ἐςιν, ἡ πρὸ πέψεως τῆς δευτέρας ἀπόθεσις τοῦ οὔρου· οὐδὲν γὰρ ἐνδείκνυται πρὸς σημείωσιν, λεπτὸν γὰρ καὶ ἄπεπτον καὶ ἀχόλωτον εὑρίσκεται, δίκην τῶν πολλὰ ἐσθιόντων· ἀλλὰ καὶ μετὰ χρόνου τῆς πέψεως ἐὰν ἀπωθεῖται τὸ οὖρον, παρὰ φύσιν ἐστὶ, καὶ οὐδὲν ἐνδείκνυται· ἐπειδὴ οὐ χολοῦται, καὶ οὕτως ἐκκρίνεται· ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν τῷ κλοκίῳ ἀπόθεσις, οὐ δεῖ ἐγχρονίζειν καὶ μετὰ μίαν ἡμέραν ἐνδείκνυσθαι· οὐδὲ τότε

γὰρ συμβάλλεται εἰς σημείωσιν· τῷ γὰρ χρόνῳ ἀποψύχεται, καὶ χύσιν ὑφίσταται· ἀλλ᾽ οὐδὲ ἡ πρόσφατος ἀπόθεσις συμβάλλεταί σοι εἰς σημείωσιν, ἐπειδὴ ἔτι ἀδιάκριτόν ἐστι καὶ συγκεχυμένον.

Τέταρτόν ἐςιν ἐν ᾧ δεῖ ἡμᾶς ζητῆσαι τί βούλεται λέγειν ὁ Ἱπποκράτης, τὸ τοιοῦτον δεῖ εἶναι παρὰ πάντα χρόνον, ἐς᾽ ἂν κριθῇ ἡ νοῦσος· καὶ τινὲς φασὶν ὅτι παρὰ πάντα τὸν χρόνον λέγει, ὡς ἂν δεῖ αὐτὸ παρὰ πάντα τὸν χρόνον τοῦ νοσήματος εἶναι κατὰ φύσιν, ὅπερ παρὰ τὰ πράγματα ἐστίν· οὔτε γὰρ ἀρχὴ διαφανήσεται πρὸς σημείωσιν, οὔτε ἀνάβασις, οὔτε ἀκμὴ, ἐὰν κατὰ φύσιν ἐςὶ τὸ οὖρον· λοιπὸν δὲ ὅτι κατὰ φύσιν ὄντος τοῦ οὔρου, οὐδὲ νόσημα ὑποστήσεται· καὶ λέγομεν ὅτι ταῦτα νόει λέγειν δυνατὸν Ἱπποκράτης, ὅτι ἐὰν μέλλῃ σωτήριον εἶναι τὸ νόσημα, ἐν τῇ ἀρχῇ δεῖ εἶναι ἴχνη τινὰ πέψεως ἐν τῷ οὔρῳ· ἵνα τυχὸν λευκότερον μέν ἐστι τὸ οὖρον, ἔχῃ δὲ καὶ τὴν ὑπόςασιν ἢ νεφέλιον· εἶτα ἐν τῇ ἀναβάσει δεῖ αὐτὸ πλεῖον χρώννυσθαι, καὶ τὴν ὑπόςασιν δεῖ ἐνναιώρημα γενέσθαι· ἐν δὲ τῇ ἀκμῇ, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ κρίσει δεῖ αὐτὸ κατὰ φύσιν εἶναι τυχὸν λευκὸν, καὶ λεῖον, καὶ ὑπέρυθρον, καὶ ὑπόξανθον.

Τούτων οὕτως εἰρημένων, σημειοῦται τὰ παρὰ φύσιν οὖρα· ταῦτα δὲ πολλὴν ἔχουσι τὴν διαφορὰν κατά τε τὸ χύμα καὶ τὸ παρέγχυμα, λέγω δὴ τὸ νεφέλιον καὶ τὸ ἐνναιώρημα· ἀλλὰ πρότερον περὶ τοῦ χύματος διαλέγεται, πολλὰς ἔχον παρεκτροπάς· καὶ φησὶν ὅτι τὸ ξανθὸν οὖρον καὶ πυῤῥὸν, παρὰ φύσιν εἰσί· τὸ μὲν γὰρ ξανθὸν, ἐνδείκνυται περιουσίαν αἵματος· τὸ δὲ αἷμα φίλιον ἡμῖν ἐςίν· ἀλλ᾽ ὅλως κακόν ἐστιν, ἐπειδὴ ἐνδείκνυται τὸ αἷμα λεπτὸν ὂν, καὶ ἄπεπτον, καὶ ἀκατέργαστον, καὶ τὸν πρέποντα κόσμον μὴ

δεξάμενον· καὶ τὸ τηνικαῦτα ὡς λεπτὸν καὶ ὑδαρὲς συνεκκρίνεται τὸ ὀῤῥῶδες ὑγρὸν, καὶ ποιεῖ πυῤῥὸν τὸ οὖρον· ἀλλὰ καὶ τὸ πολὺ καὶ τὸ ὀλίγον οὖρον, κάκιστόν ἐστιν· τὸ μὲν γὰρ πολὺ, ἐνδείκνυται ἀπεψίαν· καὶ τῇ ἀπεψίᾳ ἐξ ἀνάγκης πολλὰ γεννῶνται περιττώματα· τὸ δὲ ὀλίγον ἐνδείκνυται ὅτι οὐ πάντα τὰ περιττώματα κενοῦνται, ἀλλ' ἐνδομυχοῦσι διαλανθάνοντα, καὶ πού ποτε ἀθροίζονται· κακὰ οὖν εἰσὶ καὶ τὸ μέλαν καὶ τὸ πέλιον· ταῦτα γὰρ ἐνδείκνυται ἢ μεγίστην ζέσιν καὶ φλόγωσιν θερμότητος οὖσαν ἐν τῷ βάθει, ἢ ἐπιτεταμμένην σηπεδόνα, ἢ ἀπόψυξιν καὶ νέκρωσιν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ λευκὸν οὖρον καὶ παχὺ δίκην τρυγίας, κακόν ἐστιν, ἐπειδὴ ἐνδείκνυται μεγίστην ἀπεψίαν τῶν ὑλῶν καθ' ἣν ταῦτα ἐκκρίνεται· ἀλλὰ καὶ τὸ λεπτὸν καὶ ὑδατῶδες καὶ διαυγὲς καὶ στίλβον οὖρον, κακόν ἐστιν, καὶ τοῦτο γὰρ ἀπεψίαν ἐνδείκνυται· ἀλλὰ καὶ πνευμάτων τινῶν συναναπεπλεγμένων τῷ οὔρῳ, καὶ τῇ τάσει ποιοῦσιν αὐτὸ στίλβον δίκην ἀκόνης· ἀλλὰ καὶ τὸ παρέγχυμα ἔχει διαφοράς· τὸ γὰρ νεφέλιον ἐνδείκνυται περιουσίαν πνευμάτων· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐνναιώρημα παρὰ φύσιν ἐστὶν, ἐνδείκνυται γὰρ καὶ αὐτὸ παρουσίαν πνευμάτων, ἀλλ' ἐπ' ἔλαττον, ὅθεν καὶ ἧττον κακόν ἐστιν· ἐνδέχεται δέ ποτε καὶ τὸ νεφέλιον καὶ τὸ ἐνναιώρημα κατὰ κρᾶσιν μὴ εἶναι παρὰ φύσιν, ἀλλὰ κατὰ φύσιν· εἰ μὲν αἰχμηρά ἐστιν ἡ ἕξις τοῦ σώματος, καὶ τὰ σύστοιχα θερμότερα ἐπιτεταμμένως, τότε νεφέλιον γίνεται· εἰ δὲ ὑφειμένη ἐστὶν ἡ ξυρότης τῆς ἕξεως, καὶ τὰ σύστοιχα ἧττον ἐστὶ θερμὰ, ἐνναιώρημα γίνεται ἡ ὑπόστασις.

Ταῦτα εἰρηκὼς λέγει καὶ ἕτερα παρὰ φύσιν οὖρα ἐν τῇ ὑποστάσει συνιστάμενα· καὶ φησὶν, ὅτι κακαὶ εἰσὶν αἱ κρημνώδεις ὑποστάσεις· ἐπὶ γὰρ ἀνωμάλῳ ἐκταράξει ἐκκρίνον-

ται, ἐπὶ πυρώδει καὶ φλογώδει θερμότητι γινομένης τῆς ἐκτήξεως· ἡ δὲ ἔκτηξις γίνεται τῆς νεοπαγοῦς σαρκὸς, καὶ αὐτῆς τῆς σαρκὸς, καὶ λοιπὸν ἐν τοῖς τοιούτοις, κριμνώδη ἐκκρίνονται ἐν τοῖς οὔροις· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ παχεῖ αἵματι, κριμνώδη ἐκκρίνονται ἐν τοῖς οὔροις· ἀνώμαλός ἐςιν ἡ ἔκτηξις, ὅτι τὰ μὲν λεπτὰ ἐμφέρονται, τὰ δὲ παχέα· ἐρυθρὰ δέ ἐςι τὰ οὖρα, καὶ τὰ κριμνώδη τὰ ἐμφερόμενα κατὰ τὴν ὑπόστασιν· κριμνώδεις δὲ λέγονται αἱ τοιαῦται ὑποστάσεις δίκην τῶν κριμνῶν τῶν ἀπὸ τῶν πεφρυγμένων κριθῶν, καὶ ἀλεσθέντων καὶ διαλαθόντων τινῶν ἁδρομερῶν· λέγει καὶ ἑτέραν διαφορὰν, ὅτι καὶ ἡ πεταλώδης ὑπόστασις κακίστη ἐςί· καὶ αὕτη γὰρ ἐπὶ ἐκτήξει ἐκκρίνεται τῶν ςερεῶν, κατ' ἐπίτασιν τῆς πυρώδους καὶ φλογώδους θερμότητος· ἀλλὰ καὶ τὰ πιτυρώδη, κακά ἐςιν· ἐπειδὴ καὶ ταῦτα ἐπὶ ἐκτήξει τῶν ςερεῶν μορίων ἐκκρίνονται, κατ' ἐπίτασιν μεγίςην τῆς φλογώδους καὶ πυρώδους θερμότητος· πιτυρώδη δὲ ὀνομάζονται ἐπειδὴ ἐοίκασι πιτύροις.

Καὶ ἀποροῦσι τινὲς εἴ γε τὸ ὑπέρυθρον καὶ ὑπόξανθον ὑπό τε τοῦ αἵματος καὶ χολῆς χρωννύντων αὐτὸ, τοιοῦτον γίνεται, ὑπέρυθρον μὲν ὑπὸ τοῦ αἵματος χρωννυμένου, ὑπόξανθον δὲ ὑπὸ τῆς χολῆς, τί δήποτε μὴ ὥσπερ τὸ χρῶμα χρώννυται καὶ ἡ ὑπόστασις χρώννυται, καὶ γίνεται ὑπόπυρος ἢ ὑπόξανθος, ἀλλὰ μένει λευκή; καὶ λέγομεν ὅτι τοιοῦτοι χυμοὶ λεπτομερεῖς εἰσὶ, καὶ λοιπὸν ἑτοίμως διεισκρίνονται καὶ διεισέρχονται εἰς τὸ ὀῤῥῶδες ὑγρὸν, καὶ ἀναχύνονται ἐν αὐτῷ, καὶ διὰ τοῦτο χρώννυσιν αὐτό· ἡ δὲ ὑπόςασις, κάτω ὑφίσταται· λοιπὸν δὲ καὶ παχεῖα ἐστὶ, καὶ οὐ φθάνουσιν εἰσκριθῆναι ἐν τῇ ὑποστάσει, ὥστε χρῶσαι αὐτὴν, καὶ διὰ τοῦτο λευκὴ εὑρίσκεται· καὶ πάλιν ἀποροῦσιν

ὅτι ἐπὶ τῆς νεφελώδους ὑποστάσεως καὶ τοῦ ἐνναιωρήματος, τί ἔχετε εἰπεῖν; ἐπειδὴ ταῦτα ἐμφέρονται καὶ ἐπιπολάζουσι, καὶ μὴν ὁρῶμεν λευκὰ καὶ αὐτὰ ὄντα· πρὸς ὃ ἀπολογούμεθα, ὅτι ταῦτα, λέγω δὴ τὸ νεφέλιον καὶ τὸ ἐνναιώρημα, παχέα εἰσὶ, τὸ δέ χύμα λεπτόν ἐστι καὶ ὑδατῶδες· καὶ διὰ τοῦτο εὐχερῶς εἰσκρίνονται καὶ χρώννυσιν αὐτό· τὸ δὲ νεφέλιον καὶ τὸ ἐνναιώρημα παχέα εἰσὶ, καὶ διὰ τοῦτο οὐ διεισέρχονται ἐν αὐτοῖς, καὶ χρώννυσιν αὐτά.

« Θανατωδέστερα δὲ τῶν οὔρων τά τε δυσώδεα, καὶ ὑδατώδεα, καὶ μέλανα, καὶ παχέα. »

Ἐντεῦθεν ἐπὶ ἑτέρας διαφορὰς θανατωδῶν οὔρων τρέπεται, καὶ λέγει τρεῖς συζυγίας θανατωδεστάτων οὔρων· ὧν πρώτη ἐστὶν αὕτη· φησὶν, ὅτι θανατωδέστατα τῶν οὔρων εἰσὶ τά τε λευκὰ καὶ ὑδατώδη καὶ δυσώδη· δεύτερον δὲ τὰ παχέα καὶ μέλανα· τρίτον δὲ τὰ λιπαρὰ καὶ ἐλαιώδη· εἶτα λοιπὸν δέον ἐστὶν καὶ τὴν αἰτίαν ἑκάστου εἰπεῖν· τὸ λεπτὸν καὶ δυσῶδες οὖρον ἐνδείκνυται ἐσχάτην ἀπεψίαν καὶ ἄκραν καταβολὴν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, καὶ μεγίστην σηπεδόνα ἐν τῷ βάθει οὖσαν· τὸ δὲ λοιπὸν καὶ μέλαν οὖρον ἐνδείκνυται ἢ κατὰ ψύξιν καὶ νέκρωσιν τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, ἢ πυρώδη καὶ φλογώδη θερμότητα· δεῖ γὰρ εἰδέναι ὅτι τὰ μέλανα οὖρα ἢ ἐπὶ καταψύξει καὶ νεκρώσει τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ, καὶ τοῦ αἵματος καὶ τῶν χυμῶν ἀπονεκρουμένων, ἢ ἐπὶ μεγίστῃ καὶ φλογώδει καὶ πυρώδει θερμότητι ἐξυπεροπτῶσαν, καὶ οἷον ἀποτρεφουμένην τοῦ τε αἵματος καὶ τῶν χυμῶν γίνεται· τὸ δὲ παχὺ οὖρον ἐνδείκνυται περιουσίαν καὶ πλεονασμὸν παχέων χυμῶν, καὶ πνευμάτων συναναπλεκομένων αὐτοῖς· δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι τὸ λεπτὸν οὖρον καὶ μέλαν, ἀδύνατόν ἐστιν εὑρεθῆναι· ἢ μέλαν καὶ δυσῶδες· ἀλ-

λὰ ταῦτα τὰ οὖρα καθ' αὐτὰ μὲν καὶ ἴδια, ὀλέθριά εἰσι, τούτεστι τὸ λευκὸν καὶ τὸ δυσῶδες μόνον· συμπεπλεγμένα δὲ, μᾶλλον εἰσὶν ὀλέθρια· τὸ δὲ λευκὸν καὶ παχὺ, οὐκ ἔστι καθ' αὐτὰ ὀλέθρια· τὸ μὲν γὰρ λεπτὸν καὶ ὑδατῶδες, διότι ἐνδέχεται τῷ χρόνῳ ῥωσθῆναι τὰς φυσικὰς δυνάμεις, καὶ πέψαι καὶ χυμῶσαι, καὶ εἰς τὸ κατὰ φύσιν ἐλθεῖν, καὶ μὴ εἶναι ὀλέθριον· ἀλλὰ καὶ τὸ παχὺ οὖρον ἐπειδὴ παχεῖαν δηλοῖ τὴν ὕλην καὶ περιουσίαν πνευμάτων, χρόνιον μὲν δηλοῖ τὸ νόσημα, οὐ μὴν ὀλέθριον· ἄλλως τε δὲ ἐνδέχεται παχέα ἐκκριθῆναι οὖρα ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς νόσου, καὶ μὴ εἶναι ὀλέθρια, ἀλλ' ὑγιαστικά· δηλοῖ γὰρ ὅτι ἀποκαθαίρεται τὸ σῶμα δι' οὔρων· καὶ διὰ τοῦτο παχέα κενοῦνται τὰ οὖρα· ἢ οὐχ' ὁρῶμεν καὶ ἄλλων παρὰ φύσιν ὑλῶν κενουμένων ἐν ταῖς παρακμαῖς, ἐπὶ ἀπαλλαγῇ τῶν νοσημάτων; διὸ χολώδης ἔκκρισις πολλάκις γίνεται, ἢ φλεγματώδης, καὶ ἕλμινθες ἐκκρίνονται· καὶ οὐκ εἰσὶν ὀλέθρια ἀλλ' ὑγιαστικά· παχὺ δὲ οὖρον ἀκουστέον τὸ ἄγαν παχύ· ἀλλὰ καὶ τὸ λιπαρὸν καὶ ἐλαιῶδες, καὶ τὰ τοιαῦτα οὖρα, ὀλέθριά εἰσι καὶ θανατώδη· δηλοῦσι γὰρ σηπεδόνα καὶ ἔκτηξιν τῆς πιμελῆς, ὑπὸ φλογώδους θερμότητος γινομένην.

Αὗται εἰσὶν αἱ συζυγίαι τῶν οὔρων αἱ θανωτώδεις, ὧν ἐνταῦθα μέμνηται ὁ Ἱπποκράτης, ἐφ' οἷς καὶ προσδιορισμοὺς τίθησι τέσσαρας τὸν ἀριθμόν· ὧν πρῶτος ἐστὶν οὗτος, ὅτι ταῖς μὲν γυναιξὶ καὶ τοῖς ἀνδρᾶσι τὰ μέλανα τῶν οὔρων κάκιστα, τοῖς δὲ παιδίοισι τὰ ὑδατώδη φησὶν, ὅτι ταῖς ἀκμαζούσαις γυναιξὶ καὶ ἀνδρᾶσι τοῖς ἀκμάζουσι, τὰ μέλαινα τῶν οὔρων ὀλέθρια καὶ θανατώδη εἰσὶ, τοῖς δὲ παιδίοις, τὰ λεπτὰ καὶ ὑδατώδη· διὰ τί; ἐπὶ τῶν παιδίων ἐν τῷ κατὰ φύσιν παχέα ἐκκρίνονται τὰ οὖρα, διὰ τὴν ἀδδη-

φαγίαν· ὅθεν τῷ πάχει, καὶ μέλαινα ὑποφαίνονται, ἐπὶ δὲ τῶν ἀκμαζόντων τὰ λεπτὰ καὶ ὀλίγην ἔχοντα τὴν ὑπόστασιν εἰσὶ κατὰ φύσιν, διὰ τὴν περιουσίαν τῆς κατὰ ποιότητα θερμότητος συνπέττουσαν καὶ λεπτύνουσαν· ἐὰν οὖν ἐναλλὰξ γένηται, καὶ ἐπὶ τῶν παίδων λεπτὰ ἐκκριθῶσι καὶ ὑδατώδη, ἐπὶ δὲ τῶν ἀκμαζόντων τὰ μέλανα καὶ παχέα οὖρα, ἐπειδὴ ἐπὶ τῷ παντὶ ἐναντίον τοῦ κατὰ φύσιν ἐξετράπησαν, διὰ τοῦτο ὀλέθρια εἰσί.

Δεύτερον λέγει προσδιορισμὸν τοιοῦτον, ὅτι ἐπὶ τῶν νοσημάτων εὔφορός ἐςιν ὁ ἄνθρωπος, καὶ εὔυπνος, καὶ ἄδιψος, καὶ μὴ δὲ μίας αἰσθάνεται δυσφορίας ἢ ἀνωμαλίας, ἐκκρίνει καὶ οὖρα λεπτὰ καὶ ὑδατώδη ἐπὶ πολὺν χρόνον, γίγνωσκε ὅτι εἰς ἀπόστασιν τρέπεται τὸ νόσημα· δεῖ δὲ εἰδέναι ἐν τῷ καθόλου, ὅτι τὰ νοσήματα, ἢ χρόνια εἰσὶν ἢ ὀξέα· καὶ τὰ μὲν χρόνια, ἐπὶ ψυχρᾷ καὶ παχείᾳ ὕλῃ γίνονται· διὰ τοῦτο καὶ χρονίζουσιν· ἀλλὰ τῷ μήκει τοῦ χρόνου καὶ αἱ δυνάμεις καταβάλλονται, τὰ δὲ ὀξέα, ἐπὶ θερμῇ καὶ λεπτῇ γίνονται· ὅθεν καὶ κατ' ἔκρουν ἐκκρίνονται διὰ χολεμεσίας καὶ ἐκταράξεως γαστρὸς, καὶ δι' ἐμέτων καὶ ἱδρώτων, καὶ τῶν τοιούτων· τὰ δὲ χρόνια, οὐ κρίνονται, ἀλλὰ λύονται κατὰ διαφόρησιν καὶ σύμπεψιν· εἰ δὲ καὶ κρίνονται, κατὰ ἀπόςασιν κρίνονται· δεῖ γὰρ εἰδέναι ὅτι χρονίου ὑποκειμένου νοσήματος, καὶ παχείας οὔσης τῆς ὕλης, καὶ παχέων οὔρων ὀφειλόντων ἐκκρίνεσθαι, ἐὰν λεπτὰ καὶ ὑδατώδη ἐκκρίνονται τὰ οὖρα, δηλοῖ ὅτι ἀλλαχοῦ πέμπεται ἡ ὕλη, καὶ ἐνδομυχεῖ εἰς ἕτερον μόριον ἀσθενὲς γενόμενον, ὅπερ δι' οἰκείαν ἀσθένειαν ὑποδέξασθαι μὲν δύναται, ἀπωθῆσαι δὲ καὶ ἀποδιώξαι οὐ δύναται· ἀλλὰ λοιπὸν ἐκεῖσε ςέγεται καὶ ἐμφωλεύει ἡ τοιαύτη ὕλη, ὥσπερ τῷ χρόνῳ ἐξ

ἀνάγκης ἀπόςασιν γενέσθαι· αἱ δε ἀποςάσεις ἐπὶ μὲν τῶν ἄγαν χρονίων νοσημάτων, ἡνίκα καὶ ψυχρά ἐςιν ἡ ὕλη καὶ παχεῖα, ἀπὸ τοῦ διαφράγματος ἐπὶ τὰ κάτω γίνονται· διὸ ἐϖὶ τὸν ὀφθαλμὸν καὶ τὴν ὀσφῦν καὶ τοὺς λαγῶνας καὶ βουβῶνας, καὶ τοῖς τοιούτοις· ἐπὶ δὲ τῶν μὴ οὕτως χρονιζόντων ἐπὶ τὰ ἄνω αἱ ἀποστάσεις γίνονται, ἤγουν ἐν τοῖς παρισθμίοις καὶ παρωτίσι καὶ μασχάλαις, καὶ τοῖς τοιούτοις· εἰ δὲ μέσως πῶς, μέσως καὶ αἱ ἀποςάσεις γίνονται, ποτὲ μὲν ἄνω, ποτὲ δὲ κάτω.

Τρίτος προσδιορισμός ἐςιν, ὅτι ἐπὶ τῶν οὔρων παρὰ φύσιν ἐστὶ τὸ νεφελῶδες πάχος ἐν τῇ ὑποστάσει θεωρούμενον, καὶ τὸ ἐννεώρημα, ἧττον δέ ἐστι παρὰ φύσιν· ἡ δὲ ὑπόςασις, ὁμωνύμως τῷ γένει, κατὰ φύσιν ἐςὶ· χειρίςη δὲ πασῶν, τὸ νεφελῶδες ἐςὶν, ἐπειδὴ πλείων ἐνδείκνυται ἀπεψίαν καὶ περιουσίαν πνευμάτων· διὰ τοῦτο καὶ πλέον μετεωρίζεται· ἧττον δὲ χείριςόν ἐστι τὸ ἐννεώρημα· ἐπειδὴ δὲ τῶν οὔρων, τὰ μὲν οὐδ᾽ ὅλως ἔχουσι πάχος ἐμφερόμενον ἐν αὐτοῖς, ἀλλ᾽ ἀδιάκριτά ἐςι· τούτου οὖν τοῦ μὴ ἔχοντος πάχος, τουτέστιν ὑπόστασιν, κάλλιόν ἐστι τὸ νεφελῶδες· τὸ γὰρ μὴ ἔχοντι πάχος οὖρον ἐν ἑαυτῷ, χείριστόν ἐστι καὶ κάκιςον· δηλοῖ γὰρ ὅτι ἀλλαχοῦ ὑπασχολεῖται ἡ ὕλη, καὶ ἐκεῖσε ἀποσκήπτει.

Τέταρτος προσδιορισμός ἐστιν ἐν ᾧ φησὶν, ὅτι τὰ μέλανα καὶ δυσώδη οὖρα, οὐ πάντως τοῦ παντὸς σώματος ἐνδείκνυται τὸ πάθος, ἀλλὰ τινὸς μορίου, ἡνίκα τυχὸν ἕλκος ἐςὶ περὶ τοὺς νεφροὺς, ἢ τοὺς οὐρητῆρας, ἢ τὴν κύστιν· τὸ τηνικαῦτα γὰρ δυσῶδες ἐκκρίνεται τὸ οὖρον διὰ τὸ πῦον· καὶ μὴ παραλογισθῇς ἐπὶ τοῦτο, ὅτι ἐπειδὴ δυσῶδες ἐξεκρίθη, πάντως καὶ ὀλέθριον· ἰδοὺ γὰρ ἐνδέχεται ποτὲ ἐκ-

κριθῆναι δυσῶδες οὖρον, καὶ μὴ εἶναι θανάσιμον, καθὼς καὶ αὐτὸς λέγει· μὴ ἐξαπατάτω δέ σε ἤν τι καὶ αὕτη ἡ κύστις νόσημα ἔχουσα τοιαῦτα οὖρα ἀποδιδῷ· οὐ γὰρ τοῦ ὅλου σώματος σημεῖον ἐστὶν, ἀλλ᾽ αὐτῆς καθ᾽ ἑαυτήν.

Δεύτερόν ἐστιν, ἐν ᾧ περὶ ἐμέτου διαλέγεται· ὁ δὲ ἔμετος πολλὰς ἔχει διαφοράς· ἀλλὰ πρότερον περὶ τοῦ κατὰ φύσιν ἐμέτου διαλέγεται· κατὰ φύσιν δὲ ἔμετός ἐστιν ὁ ἄνευ βλάβης τῶν ἐνεργειῶν γινόμενος· καὶ φησὶν, ὅτι κατὰ φύσιν ἔμετός ἐστιν, ὁ ἐξ ἐπιμιξίας χολῆς καὶ φλέγματος γινόμενος ἵνα συμπλακῶσι· τὸ μὲν γὰρ φλέγμα ἐκ τῶν περισσῶν ἀθροίζεται ἐν τῷ στομίῳ τῆς γαστρὸς, ἡ δὲ χολὴ νῦν τίκτεται ἀπὸ τοῦ ὀξέου πυρετοῦ· ἐπὶ γὰρ ὀξέων νοσημάτων γυμνάζει τὸν λόγον, ἐπειδὴ ἀβιάστως γίνεται καὶ ἀβλαβῶς· ἡ μὲν γὰρ χολὴ λεπτύνει καὶ διαχεῖ τὸ φλέγμα, ἐπειδὴ καὶ ἐχέβολόν ἐστι· τὸ δὲ φλέγμα τῇ οἰκείᾳ ὑγρότητι καταπραΰνει τὸ δηκτικὸν τῆς χολῆς· ὁ δὲ παρὰ φύσιν ἔμετος πολλὰς ἔχει διαφοράς· ἐὰν γὰρ ἰδίως καὶ χωρὶς ἐμεθῇ χολὴ ἢ φλέγμα, παρὰ φύσιν ἐστίν· εἰ μὲν ξανθὴ χολὴ ἐμεθῇ, τῇ δήξει καὶ τῇ ἀνίᾳ βλάπτει τὰ μόρια δι᾽ ὧν παρέρχεται· αὕτη δὲ ἡ ξανθὴ χολὴ παχυνομένη, λεκιθώδης γίνεται ἡ ὀῤῥώδης ὑγρότης· συναναμίσγει καὶ ἴσχει ἐπιμιξίαν τῇ ξανθῇ χολῇ, ἡ ὠχρὰ γίνεται χολή· ἑκατέρα δὲ κακά ἐστιν ἐμούμενα διὰ τὸ πάχος· τί γάρ; ὅτι τῇ οἰκείᾳ θερμότητι τὸ λεπτὸν διαφορεῖται καὶ παχύνεται, καὶ παχυνομένου δυσχερὴς γίνεται ὁ ἔμετος, καὶ μετὰ σπαραγμοῦ· ὡς πολλάκις τῇ βίᾳ καὶ τῷ σπαραγμῷ, καὶ αἵματος γίνεσθαι ἔμετον· ὁμοίως καὶ τὸ φλέγμα, διά τε τὸ ψυχρὸν αὐτὸ εἶναι καὶ διὰ τὸ ἐχέκολον· πρῶτον μὲν ψύχει τὰ μόρια δι᾽ ὧνπερ παρέρχεται, λοιπὸν δὲ καὶ τὸ ἐχέκολον μετὰ βίας τινὸς καὶ συντάσεως ὁ ἔμετος γίνεται.

Παρὰ φύσιν ἔμετοι εἰσὶ καὶ κάκιςοι, ἐὰν πρασοειδὴς ἔμετος ἡ χολή· ἀλλὰ καὶ πέλια ἢ μέλανα ἐμούμενα, κάκιςα εἰσίν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰ δυσώδη, κάκιςά εἰσι· ταῦτα δὲ καὶ ἰδίᾳ καὶ χωρὶς ἐμούμενα, κάκιςα εἰσίν· ἀλλὰ καὶ ἐὰν συμπεπλεγμένα ἐμεθῶσι, παγκάκιςα εἰσί· δηλοῦσι γὰρ ποικίλην κακοχυμίαν, καὶ ποικίλην διάθεσιν οὖσαν ἐν τῷ σώματι· τὰ γὰρ μέλανα ἐμούμενα, καὶ πέλια ἐνδείκνυνται, ἢ ψύξιν οὖσαν ἐν τῷ βάθει, ἢ φλόγωσιν ἐξυπεροπτοῦσαν τοὺς χυμοὺς· τὰ δὲ δυσώδη ἐνδείκνυνται μεγίςην σηπεδόνα· ἀλλὰ καὶ ἡ πρασώδης χολὴ ἐμουμένη, κάκιςη ἐςίν· αὕτη δὲ καὶ ἐν γαςρὶ γεννᾶται, καὶ ἐν ταῖς φλεψὶ, καὶ καθ' ἑκάτερον διχῶς· ἢ γὰρ ἐπιζέσει φλογώδει θερμότητος οὔσης ἐν τῇ γαστρὶ, πρασώδης γίνεται χολή· εἴτε διὰ τὰς προσφερομένας τροφὰς τοιαύτας οὔσας καὶ ἀπεπτουμένας, κράμβας φημὶ καὶ σεῦτλα, πρασώδης γεννᾶται χολή· ὁμοίως καὶ εἰς τὰς φλέβας, ἢ διὰ ζέσιν ὑπερβάλλουσαν ἐν αὐταῖς πρασώδης γεννᾶται χολὴ, καὶ ἀντικαταῤῥεῖ εἰς γαςέρα· οὕτως ἐμεῖται· ἢ διὰ τοιοῦτον περίττωμα ἀθροισθὲν ἐν αὐταῖς κράμβαις φημὶ καὶ σεύτλων καὶ τῶν τοιούτων πρασώδη γεννᾷ χολήν· ἑκάτεροι οἱ τοιοῦτοι χυμοὶ κάκιστοι εἰσίν.

« Σκοπεῖν δὲ χρὴ τῶν οὔρων αἱ νεφέλαι εἴτε
κάτω ἔωσιν, εἴτε ἄνω. »

Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ὁ Ἱπποκράτης ποτὲ καὶ τὴν ὑπόςασιν καὶ τὴν νεφέλην καταχρηςικῶς ὑπόςασιν καλεῖ, ὅπερ καὶ νῦν πεποίηκεν· ἔφη γὰρ ἐν οἷς αἱ νεφέλαι εἴτε ἄνω εἴτε κάτω εἰσὶν, ἰδοὺ καταχρηστικῶς εἴτε ἄνω καὶ κάτω ὑπόστασιν καλεῖ, καὶ τὴν νεφέλην, καὶ τὴν ὑπόστασιν, καὶ ὅτι ἀπὸ τῶν ὑποστάσεων δεῖ ποιεῖσθαι τὴν σημείωσιν, αἱ γὰρ ὑποστάσεις ἀγαθαί εἰσι καὶ ὑγιαστικαί· τὸ γὰρ νεφέ-

λιον καὶ τὸ ἐνναίωρημα, παρὰ φύσιν εἰσίν· ἐπειδὴ συναναπεπλεγμέναι εἰσὶ μετὰ πνευμάτων παχέων, καὶ διὰ τοῦτο μετεωρίζονται· εἶτα καὶ ἀποροῦσιν, ὅτι καὶ πῶς ἀνωτέρω ἐπὶ τῶν ἀκμαζόντων ἔλεγεν, ὅτι ἡνίκα αὐχμηρὸν καὶ κατάξηρόν ἐστι τὸ σῶμα, νεφέλιον ἢ ἐνναιώρημα ὑφίσαται ἐν τοῖς οὔροις, ἅ τινα καὶ κατὰ φύσιν εἰσίν· πῶς οὖν λέγει ἐνταῦθα ὅτι παρὰ φύσιν εἰσί· καὶ λέγομεν ὅτι πᾶσαι αἱ ἡλικίαι πάντως παχυμερεστέραις τροφαῖς κέχρηνται· διὰ οὖν τὴν παχυμερίαν τῶν τροφῶν πάντως ὑπόςασιν ἴσχουσι τὰ οὖρα· ὁ οὖν Ἱπποκράτης πρὸς τοῦτο ἀφεωρακὼς, κατὰ φύσιν λέγει εἶναι τὴν ὑπόστασιν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπαινεῖ τὴν τοιαύτην σημείωσιν, ὡς ἀσφαλῆ οὖσαν.

« Πτύελον δὲ χρὴ ἐπὶ πᾶσι τοῖσιν ἀλγήμασι, τοῖσι περὶ τὸν πνεύμονά τε καὶ τὰς πλευρὰς, ταχέως ἀναπτύεσθαι καὶ εὐπετέως. »

Ἐντεῦθεν ἐπὶ τῶν κινουμένων παρὰ φύσιν εἰς σημείωσιν ἐτράπη ὁ Ἱπποκράτης· καὶ σημειοῦται τὸ πτύελον καὶ πτύσμα, τὸ αὐτὸ δέ ἐςιν· οὐδὲ γὰρ ὥς τινες ὑπέλαβον ὅτι τὸ μὲν πτύελον ἐςὶ τὸ κατὰ φύσιν, πτύσμα δὲ τὸ παρὰ φύσιν, ἐπειδὴ αὐτὸς ἀδιόριστον καὶ πτύελον καὶ πτύσμα τὸ αὐτὸ καλεῖ· σημειοῦται οὖν τὶ πάθη ἀπὸ τοῦ πτυέλου, πλευρίτιδα λέγω καὶ περιπνεύμονα· ταῦτα γὰρ τὰ πάθη ἀπὸ τοῦ πτυέλου διαγινώσκονται· τί δέ ἐςι πλευρίτις ἴσμεν, καὶ νῦν εἰρήσεται· πλευρίτις τοίνυν ἐςὶ φλεγμονὴ τοῦ τὰς πλευρὰς ὑπεζωκότος ὑμένος, ἀπὸ χολωδεστέρου αἵματος γινομένη· περιπνεύμων δέ ἐςι φλεγμονὴ τοῦ πνεύμονος, ἀπὸ φλεγματικωτέρου αἵματος γινομένη· καὶ ἀποροῦσι τινὲς ὅτι εἰ πᾶν μόριον ἐξ οὗ τρέφεται, ἐκ τούτου ἐπηρεάζεται, ἔδει τὸν πνεύμονα ἀπὸ χολωδεςέρου αἵματος ἐπερεάζεσθαι, καὶ τὴν

φλεγμονὴν γίνεσθαι ἐκ ταύτης, καὶ μὴ ὑπὸ φλεγματώδους αἵματος· ὁμοίως καὶ ἡ πλευρῖτις ὑπὸ φλεγματικωτέρου αἵματος ἔδει βλάπτεσθαι ὡς νευρώδης οὖσα, καὶ τὴν φλεγμονὴν συνίςασθαι, καὶ μὴ ἀπὸ χολωδεςέρου αἵματος· καὶ λέγομεν ὅτι οὐ πάντα τὰ μόρια ἐξ οὗ τρέφονται, πάντως καὶ βλάπτονται, ὥσπερ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς φλεγμονῆς· ὁ γὰρ πνεύμων, μανός ἐςι καὶ ἀραιὸς, ἡ δὲ χολὴ ὡς λεπτομερὴς διεξέρχεται καὶ ἀποῤῥέει καὶ οὐ ςέγεται, καὶ τηνικαῦτα οὐκ ἐμφράττεται καὶ οὐ ποιεῖ φλεγμονήν· διὰ δὲ τὸ φλέγμα γίνεται ἡ περιπνεύμων, ἐπειδὴ παχύς ἐστιν οὗτος ὁ χυμὸς, καὶ ὡς παχὺς ἐμφράττεται καὶ ποιεῖ τὴν περιπνεύμονα.

Καὶ ἴσως ἐρεῖ τὶς· καὶ πόθεν φλέγμα εὑρίσκεται ἐν τῷ πνεύμονι, εἴγε ἀπὸ χολωδεςέρου αἵματος τρέφεται; καὶ λέγομεν ὅτι ἢ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἀντικαταῤῥεῖ φλέγμα καὶ φέρεται ἐπὶ τὸν πνεύμονα, ἢ ἐκ τῶν παρακειμένων μορίων φέρεται φλέγμα ἐπὶ τὸν πνεύμονα, καὶ ἐμφράττεται καὶ ποιεῖ τὴν φλεγμονήν· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῆς πλευρίτιδός ἐςιν εἰπεῖν, ὅτι κἂν ἀπὸ φλεγματικωτέρου αἵματος τρέφεται ὁ ὑπεζωκὸς ὡς νευρώδης, ἀλλ' ὅμως ἀπὸ χολωδεστέρου αἵματος βλάπτεται· ἐπειδὴ γὰρ νευρώδης ἐστὶν ὁ ὑπεζωκὸς, οὐ διεισέρχεται τὸ φλέγμα, ὥστε ποιῆσαι ἔμφραξιν καὶ ποιῆσαι φλεγμονήν· ἀλλ' ἡ χολὴ λεπτομερὴς οὖσα διεισέρχεται καὶ διεισδύνει καὶ στέγεται καὶ ἐμφράττεται καὶ ποιεῖ τὴν φλεγμονήν.

Ἀλλ' ἴσως καὶ ἐνταῦθα ἐρεῖ τὶς, ὅτι καὶ πόθεν ἡ χολὴ τῷ ὑπεζωκότι; καὶ λέγομεν, ὅτι ἢ ἀπὸ τῶν παρακειμένων μορίων φέρεται ἐκεῖσε χολὴ καὶ ποιεῖ τὴν φλεγμονὴν, ἢ ὅτι ὑπόκειται προπεπονθὼς ὁ ὑπεζωκὼς, καὶ τὸ τηνικαῦτα ἐπειδὴ πέπονθεν ἀπεπτεῖται τὸ λόγῳ τροφῆς φερόμενον ἐν αὐτῷ·

καὶ οὐ μόνον φλέγμα γεννᾶται ἀλλὰ καὶ χολὴ, καὶ ποιεῖ τὴν φλεγμονήν· ἢ εἰπὲ, ὅτι ἐν παντὶ μορίῳ διάφορος τίκτεται κακοχυμία· ἐνδέχεται γὰρ ἀθροισθῆναι χολώδη ὕλην ἐν τῷ ὑπεζωκότι, καὶ ἐμφραγῆναι, καὶ ποιῆσαι φλεγμονήν· ὁμοίως καὶ ἐν τῷ πνεύμονι γεννηθῆναι φλέγμα καὶ ἐμφραγῆναι, καὶ ποιῆσαι φλεγμονήν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, σημειοῦται τὸ πτύελον ἀπὸ πέντε τινῶν πρῶτον μὲν, ἀπὸ τοῦ καιροῦ· δεύτερον, ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἀναγωγῆς· τρίτον, ἀπὸ τῆς κράσεως ὧν ἐπιδέχεται χρωμάτων· τέταρτον, ἀπὸ τῆς συςάσεως· πέμπτον, ἀπὸ τοῦ σχήματος· καὶ ἀρκτέον ἀπὸ τοῦ πρώτου· σημειοῦται τοίνυν τὸ πτύελον ἀπὸ τοῦ καιροῦ, λέγων οὕτως· ὅτι ἄριστόν ἐστι πτύελον, τὸ ταχέως ἀναπτυόμενον· τὸ δὲ ταχέως, διττόν ἐςι· δηλοῖ γὰρ τὸν χρόνον, τουτέςι τὴν ἀρχὴν τοῦ νοσήματος κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν ἀφορισμοῖς πτύελον, ἢν αὐτίκα ἐπιφαίνηται, βραχύνει καὶ τὰ λοιπά· ἢ τὸ ταχέως δηλοῖ· τὸ συντόμως ἅμα τῇ βήξει ἀναγόμενον καὶ ἀποπτυόμενον· ὅθεν καὶ ἡμεῖς λέγομεν οὕτως, ὅτι τάχιςα ἀναπτύει, καὶ εὐανάγωγά εἰσι τὰ ἀναπτυόμενα.

Πλὴν δεῖ εἰδέναι, ὅτι κατὰ τοῦ πρώτου ἁρμόζει ἡ ἀπὸ τοῦ καιροῦ σημείωσις, λέγω δὴ κατὰ τοῦ ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς νόσου· ἐπεί τοι τοῦ εὐθέως ἀνατρέπεσθαι, τοῦ δευτέρου ἐπισημαινομένου, λέγω δὴ τοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου τῆς ἀναγωγῆς· ὅτι τὰ ἀναγόμενα εὐπετῆ θέλει εἶναι καὶ ῥᾳδίως ἀνάγεσθαι τὸ πτύελον, καὶ ἔστιν ἀγαθόν· δηλοῖ γὰρ εὐεπήκοον τὴν ὕλην καὶ ἀνωδυνίαν· ἀπὸ δὲ τῆς συστάσεως δεῖ μήτε παχεῖαν καὶ γλίσχραν εἶναι τὴν ὕλην, μήτε λεπτὴν καὶ ὑδατώδη· τὰ γὰρ παχέα καὶ γλίσχρα, ἔχουσι τὸ ἐχέκολον, καὶ δυσαπόσπαςον τὸ δυσεκμόχλευτον καὶ οὐκ ἀνάγονται· εἶτα

λοιπὸν μὴ ἀναγομένων φέρονται ἐπὶ τοὺς σήραγγας τῆς τραχείας ἀρτηρίας, καὶ τῆς ἀρτηριώδους φλεβὸς, καὶ ἐμφράττει αὐτούς· ἐντεῦθεν οὐ γίνεται ἡ πάροδος τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ πνιγμωδῶς κινδυνεύουσι· τὰ δὲ λεπτὰ καὶ ὑδατώδη ἐν τῇ ἀνόδῳ ἀντιπερισχίζονται, καὶ εὐθέως κἀκεῖθεν ἀντικαταῤῥέει, καὶ οὐκ ἀνάγεται τί ἐξ αὐτῶν· ἀλλὰ μόνον κοπιᾷ ἡ δύναμις τῶν μεσοπλευρίων μυῶν, ἢ ὅλου τοῦ θώρακος συμβάλλονται εἰς τὴν ἀναγωγὴν, εἶτα τὸ πνεῦμα· τί γάρ; ὅτι ἐν τῇ συστολῇ τοῦ θώρακος ἐκθλίβεται, εἶτα ἐν τῇ ἐξωθήσει τοῦ πνεύματος, τὰ ἀποκρουόμενα ἀκοντίζονται δίκην βολίςρας, καὶ οὕτως ἀποπτύονται· ἀλλὰ δεῖ μέσως πως εἶναι κατὰ σύςασιν τοῦ παχέως καὶ γλίσχρου, καὶ τοῦ λεπτοῦ, καὶ ὑδατώδους· ἵνα τὸ πνεῦμα ἐκπεμπόμενον προσκροῦον καταστερεωθῇ αὐτὸ, καὶ ἐκπέμπῃ τὴν ὕλην.

Ἀπὸ δὲ τῆς κράσεως τῶν ἐπιμιγνυμένων χρωμάτων, δεῖ πᾶσι τοῖς ἀναγομένοις χυμοῖς, λέγω δὴ καὶ τῇ ξανθῇ χολῇ καὶ τῇ μελαίνῃ, καὶ τοῖς πελιδνοῖς, συναναμεμίχθαι φλέγμα, εἰ μέλλοι ἀγαθὸν εἶναι, ἵνα τῇ οἰκείᾳ ὑγρότητι φλέγμα ἐπιτέξῃ καὶ κολάσῃ τὸ δηκτικὸν καὶ δακνῶδες αὐτῶν· χείριστα δέ ἐστι καὶ τὰ ποικίλα καὶ ἄκρα τὰ ἀναγόμενα· δηλοῖ γὰρ πλείςην κακοχυμίαν οὖσαν ἐν τῷ σώματι καὶ διαφόρους τὰς διαθέσεις, ἅ τινα καὶ ὀλέθριά εἰσι· τὰ δὲ μὴ ποικίλα ἀλλὰ καὶ κεκραμμένα ὄντα, οὐκ εἰσὶ κακά· ἐν οὖν τοῖς ἀναγομένοις, κρεῖττόν ἐςι τὸ αἷμα καὶ τὸ φλέγμα ἀνάγεσθαι· διὰ τί· ἐπεὶ οὗτοι οἱ χυμοὶ ἀδήκτως καὶ ἀβιάστως ἀνάγονται· ἐπειδὴ πραεῖς εἰσιν, οὐ γὰρ ἔχουσι τὸ δηκτικόν· ἡ δὲ ξανθὴ χολὴ καὶ ὁ μελαγχολικὸς ἐμούμενα ἄκρατα, εἴτε καθ' αὑτὰ, εἴτε καὶ συμπεπλεγμένα ἀλλήλοις κακά εἰσιν· ἡ μὲν γὰρ ξανθὴ χολὴ ἐν τῷ ἀνάγεσθαι δάκνει καὶ

ἀνιᾷ, καὶ ἑλκοῖ τοὺς τόπους ἐκείνους τῇ οἰκείᾳ δριμύτητι, ἔςι δὲ ὅτε καὶ πυρετοὺς ὀξεῖς ἀνάπτει· ὁ δὲ μελαγχολικὸς παχὺς ὢν καὶ γεώδης, δηλοῖ εἰς μῆκος χρόνου ἐκταθήσεσθαι τὸ νόσημα· ὥστε καὶ τῷ μήκει, μὴ αὐταρκέσαι τὴν δύναμιν καὶ ἐπιςῆναι τὸν κίνδυνον· ἀλλὰ δεῖ αὐτὰ κεκράσθαι· καθ' ἣν καὶ αὐτὸς λέγει, συμμεμιγμένον τὲ φαίνεσθαι τὸ ξανθὸν ἰσχυρῶς τῷ πτυέλῳ· καὶ αὐτὸς μὲν ἐπὶ τῆς χολῆς ἔφη, ὅτι δεῖ τὴν χολὴν συναναμεμίχθαι τῷ φλέγματι, σὺ δὲ καὶ ἐπὶ παντὸς χυμοῦ εἰπὲ, ὅτι δεῖ συναναμεμίχθαι αὐτοῖς φλέγμα, ὥςε κολάζεσθαι αὐτοὺς ὑπὸ τῆς ὑγρότητος τοῦ φλέγματος· ἀπὸ τοῦ σχήματος, ὅτι τὰ ςρογγύλα ἀναγόμενα, κάκιστά εἰσι· δηλοῖ γὰρ πάχος φλέγματος, καὶ μεγίςην φλόγωσιν ἐν τῷ βάθει οὖσαν· περιφρύσσεται γὰρ πανταχόθεν τὸ φλέγμα, καὶ ἐν τῷ ἀνάγεσθαι προσπταῖον τῇδε κἀκεῖσε καὶ περιφερόμενον, καταθραίονται τὰ ἄκρα πανταχόθεν, καὶ τὸ τηνικαῦτα στρογγύλα ἀποπτύονται· ἢ εἰπὲ ὅτι ἡ θερμότης περιφρύσσει τὰ πέριξ τοῦ φλέγματος, παχέος αὐτοῦ ὄντος, καὶ ἐν τῇ ἀναγωγῇ περιφερόμενον τῇδε κἀκεῖσε, σφαιροῖ αὐτό.

Οὕτως σημειωσάμενος ἀπὸ τῶν πέντε τὰ κατὰ φύσιν πτύελα, σημειοῦται καὶ τὰ παρὰ φύσιν, καὶ λέγει ὅτι ἐναντία τούτοις πάντη κάκιστά εἰσι καὶ ὀλέθρια· καὶ ἄρχεται ἀπὸ τοῦ καιροῦ, καὶ φησὶν ὅτι κάκιστα ἐστὶ τὰ μὴ ἐν τῇ ἀρχῇ ἀναπτυόμενα, ἀλλ' ἐν τῇ παρακμῇ· δηλοῖ γὰρ ἀσθένειαν καὶ καταβολὴν τῶν δυνάμεων, καὶ μὴ ὑπείκουσαν τὴν ὕλην· δηλοῖ γὰρ ὅτι τῇ ἀσθενείᾳ μή ποτε οὐκ ἰσχύσει ἡ δύναμις, ἐκταθῆναι μέχρι τῆς κρίσεως, καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἀποκάμῃ· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ τρόπου τῆς ἀναγωγῆς λέγει, ὅτι τὰ βραδέως καὶ δυσχερῶς ἀναγόμενα, κάκιςά ἐςι· καὶ

ἐνταῦθα γὰρ οὐχ' ὑπείκει ἡ ὕλη, ἤ τις δηλοῖ μεγίστην ὀδύνην τῶν περὶ τὸν θώρακα μορίων· ἀλλὰ καὶ κατὰ σύστασιν κάκιστα ἐστὶ, καὶ τὸ παχὺ καὶ τὸ γλίσχρον καὶ τὸ λεπτὸν καὶ ὑδατῶδες· εἶτα μέμνηται καὶ τῶν κακίστων χρωμάτων καὶ λέγει ὅτι τὸ χλωρὸν ἀναπτυόμενον δηλοῖ μεγίστην ζέσιν οὖσαν ἐν τῷ πνεύμονι.

Δεῖ γὰρ εἰδέναι ὅτι τὸ ὀῤῥῶδες τοῦ αἵματος ἐξυπεροπτούμενον, ἡ ξανθὴ γίνεται χολή· εἶτα ταύτῃ τῇ ξανθῇ χολῇ ἐπιμίγνυται τὸ ὀῤῥῶδες ὑγρὸν, καὶ γίνεται ἡ ὠχρὰ χολή· καὶ πάλιν ἐὰν μεγίστη ἐστὶν ἡ ζέσις καὶ ὑπερκαυθῇ ἡ ὠχρὰ χολὴ, τίκτεται ἰώδης· περὶ ταύτης τῆς ἰώδους χολῆς ὁ λόγος τῷ Ἱπποκράτει· ταύτην γὰρ ἐκάλεσε χλωράν· ἀλλὰ καὶ τὰ μέλανα ἀναπτυόμενα, κάκιστά ἐστιν· ὁ δὲ μελαγχολικὸς γίνεται χυμὸς, ἢ τῆς ξανθῆς χολῆς ὑπεροπτουμένης καθ' ἣν καὶ μέλαινα χολὴ ὀνομάζεται· γίνεται μελαγχολικὸς καὶ ἐκ τοῦ τρυγώδους τοῦ αἵματος ἐξυπεροπτουμένου, ὅστις καὶ κυρίως ἐστὶ μελαγχολικός· ἐὰν οὖν μέλανα ἀναπτύονται, κάκιστά ἐστι· μεγίστην γὰρ ζέσιν δηλοῖ· ἔστι δὲ ὅτε ἐνδέχεται ποτὲ μέλανα τῇ ψύξει γενέσθαι, τῷ λόγῳ τῆς νεκρώσεως· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀφρῶδες πτύελον, παγκάκιστόν ἐστιν· γίνεται δὲ ὑπὸ φλεγματικῆς οὐσίας καὶ ἀερώδους· τί γάρ; ὅτι ἡ θερμότης καταλεπτύνει, καὶ καταθραύει εἰς λεπτὰ μόρια τὴν οὐσίαν τοῦ φλέγματος· ἐν γοῦν τῇ κινήσει πάντως τίκτονται πνεύματα, καὶ γίνονται πομφόλυγες ἐπὶ τὰ ἀδρομερέστερα καταθραύσει τοῦ φλέγματος, εἶτα ἡνίκα διαῤῥαγῶσιν αἱ πομφόλυγες, γίνεται ἀφρός.

Δεύτερον ἐστὶ κεφάλαιον ἐν ᾧ περὶ κορύζης καὶ πταρμοῦ διαλέγεται· κόρυζα δέ ἐστιν ἄπεπτος καὶ παχεῖα ὕλη φερομένη ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἐμφράττουσα αὐτοὺς, ὥσπερ

καὶ κατάῤῥους ἐςὶ φερόμενος δι᾽ ὑπερώας τὸ ὑγρὸν ἐκεῖνο· ὁ δὲ πταρμὸς γίνεται, πνευμάτων τινῶν παχέων ἀπὸ τῆς κεφαλῆς καταφερομένων ἐπὶ τοὺς μυκτῆρας καὶ ποιούντων ἦχον μέγα· ὁ οὖν Ἱπποκράτης φησὶν ὅτι ταῦτα τὰ συμπτώματα κακά εἰσιν, ἐπὶ τῆς περιπνευμονίας· δηλοῦσι γὰρ ὅτι πλείστη ἐστὶν ἡ κακοχυμία ἐν τῷ πνεύμονι, καὶ τοσαύτη ἐςὶν ὥςε ἠδυνήθη πέμψαι ἀτμοὺς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ παχυνθῆναι, καὶ ἀντικαταῤῥεῦσαι, καὶ ποιῆσαι τὰ συμπτώματα ταῦτα ἐπὶ τῆς περιπνευμονίας, καὶ ὡς σημεῖον, καθ᾽ ὃν εἰρήκαμεν τρόπον, καὶ ὡς αἴτιον, ὅτι ἐν κινήσει θεωροῦνται· ἡ δὲ τοιαύτη κίνησις, σύντασίς ἐστι τῆς ἀποκριτικῆς τοῦ ἐγκεφάλου· εἶτα διαλανθάνει μοῖρα τὶς καὶ φέρεται ἐπὶ τὸν πνεύμονα, καὶ κακοηθεςέραν τὴν περιπνευμονίαν ἐργάζεται· δεῖ γὰρ εἰδέναι ὅτι μάλιςα κάκιςόν ἐστι σύμπτωμα ὁ κατάῤῥους, εἴπερ ἡ κόρυζα καὶ ὁ πταρμός· ὁ μὲν γὰρ κατάῤῥους αὐτόθεν δι᾽ ὑπερώας φέρεται ἡ ὕλη, καὶ διαλανθάνει καὶ φέρεται ἐπὶ τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, καὶ οὕτως ἐπὶ τὸν πνεύμονα, καὶ ἐπιτείνει ἐπὶ τὸ κακὸν τὴν περιπνευμονίαν· ἐπὶ δὲ τοῦ κατάῤῥου καὶ τῆς κορύζης, ἔξω φέρεται ἡ ὕλη διὰ τῶν μυκτήρων· καὶ διὰ τοῦτο ἧττον εἰσὶ κακά.

Καὶ πῶς οὐκ ἐμνημόνευσε τοῦ κατάῤῥου, λέγομεν, ὁ Ἱπποκράτης; ὅτι συμπεριέλαβε τῇ κορύζῃ, καὶ τὸν κατάῤῥουν· ἰςέον δὲ ὅτι τὰ συμπτώματα ταῦτα ἢ ἐξ ἀρχῆς συνεισβάλλουσιν μετὰ τῆς περιπνευμονίας, ἢ τελευταῖον ἐπιγίνονται· καὶ εἰ μὲν ἐξ ἀρχῆς συνεισβάλλουσιν τὰ πάθη ταῦτα, δηλοῦσι πολλὴν οὖσαν τὴν κακοχυμίαν· εἰ δὲ τελευταῖον ἐπιγένωνται, τί δηλοῦσιν; ὅτι τοσαύτη ἐςὶν ἡ κακοχυμία, ὅτι καὶ ἀτμοὺς ἔπεμψεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ παχυνθὲν καὶ ἀντικαταῤῥεῦσαν, ἐποίησε τὰ παθήματα ταῦτα· καὶ χειρί-

ςη ἐστὶν εἰ τελευταῖον ἐπιγένωνται· τί γάρ; ὅτι τῷ μήκει πάντως ἠσθένησαν αἱ δυνάμεις καὶ οὐκ ἐξαρκοῦσι, καὶ ἐντεῦθεν ἐπιγίγνεται ὁ κίνδυνος· δεῖ δὲ καὶ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι τὰ πάθη ταῦτα, λέγω δὴ ὁ κατάῤῥους, καὶ ἡ κόρυζα, καὶ ὁ πταρμὸς, ἐπὶ ἄλλων τινῶν νοσημάτων οὐκ εἰσὶ κακὰ, ἀλλὰ καὶ ὠφέλιμα καὶ αἴτια σωτηρίας· τί γάρ; ὅτι ἑτέροις πυρεκτικοῖς νοσήμασιν ἐπιγινόμενοι ἐν τῇ παρακμῇ δηλοῦσιν ὅτι ἐῤῥώσθη ἡ δύναμις, καὶ ἐπεγερθεῖσα διὰ τῶν φυσικῶς ἐκροῶν ἀπεδίωξε τὴν ὕλην, καὶ ὅσον οὔπω λύεται τὸ νόσημα· ταῦτα εἰρηκὼς, λέγει ὅτι κάκιστόν ἐςιν ἐν τοῖς περιπνευμονικοῖς, καὶ ἐν τοῖς πλευριτικοῖς, ἐὰν ἡ ξανθὴ χολὴ ἐμεθῇ παρὰ μέρος, καὶ τὸ αἷμα δὲ ὁμοίως· τί γάρ; ὅτι φλεγμονὴ ὑπόκειται· ἐν δὲ τῇ φλεγμονῇ πάντως καὶ χολὴ καὶ αἷμα ἐστί· κάλλιον οὖν ἐςὶν ἵνα συμμιγῆ καὶ κεκραμένα ἀναπτύωνται· δηλοῦσι γὰρ ὅτι ἐῤῥώσθη ἡ δύναμις καὶ ἴσχυσαι, ὥςε μίξαι αὐτὰ καὶ κεράσαι· ἀλλὰ καὶ τὴν ὕλην λεπτυνθεῖσαν ὥςε καὶ τῇ λεπτομερίᾳ διεισελθῆναι ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἀνακερασθῆναι.

« Πάντα δὲ τὰ πτύελα πονηρά ἐστιν ὁκόσα ἂν τὴν
ὀδύνην μὴ παύῃ, κάκιστα δὲ τὰ μέλανα,
ὡς διαγέγραπται, καὶ τὰ ἑξῆς. »

Ἔτι περὶ τοῦ πτυέλου διαλεγόμενος ὁ Ἱπποκράτης φλεγμονὴν τοῦ ὑπεζωκότος ὑποτίθεται καὶ ὡς πλευρίτιδι ἀναγυμνάζει τὸν λόγον, καὶ φησὶν ὅτι αὕτη ἡ πλευρῖτις ἡ κατ' ἔκρουν ἐστὶ, τουτέστι διὰ πτυέλου διαφορεῖται καὶ ἀνακαθαίρεται, καὶ οὕτως παύεται, ἢ τῷ χρόνῳ εἰς ἐμπύημα μεθίςαται· αὕτη δὲ ἡ κατ' ἔκρουν φλεγμονὴ τοῦ ὑπεζωκότος, ἤγουν ἡ κατ' ἔκρουν πλευρῖτις διττή ἐςιν· ἢ γὰρ λόγῳ κρίσεως γίνεται, ἢ λόγῳ συμπτώματος· καὶ πόθεν, ὀφείλομεν

γνῶναι, εἴτε λόγῳ κρίσεως γίνεται, ἢ λόγῳ συμπτώματος; εἰ μὲν λόγῳ κρίσεως γίνεται μετὰ τὸ ἀναπτυσθῆναι τὸ πτύελον, ῥαστώνη ἕπεται τῆς ὀδύνης· πρὸς τούτοις δὲ καὶ εὐφορία ἐπακολουθήσει· εἰ δέ γε ἐπὶ τοῖς ἀναπτυομένοις μὴ ἐπιγένηται ῥαστώνη, ἔσο γινώσκων ὅτι λόγῳ συμπτώματος γέγονεν ὁ κατ᾽ ἔκρουν πτύελος, ὅπερ κάκιστόν ἐστιν.

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τὸ κακὸν πλάτος ἔχει, ἔστι γὰρ ὑφειμένον κακὸν, ἔςι δὲ ἐπιτεταμένον, δεῖ ἡμᾶς ἐπεξελθεῖν ἑκάστῳ· εἰ μὲν γὰρ ὕφαιμα ὦσιν, ἐπ᾽ ἔλαττον εἰσὶ κακά· εἰ δὲ μηδὲν ἀναπτύεται, ἢ καὶ ἀναπτυόμενον ἐλάχιστα πάνυ καὶ ὀλίγα ἀναπτύεται, καὶ ἐπὶ τούτοις τοῖς ἀναπτυομένοις μηδ᾽ ὅλως παύσηται τὰ τῆς ὀδύνης· εἶτα καὶ φλεβοτομίᾳ χρωμένων ἡμῶν καὶ καθάρσει ἢ καὶ πυρίαις, καὶ μὴ ὑποχαλάσῃ τὰ τῆς ὀδύνης, ἔσο γινώσκων ὅτι εἰς ἐμπύημα μεθίςαται ἡμῖν ὁ λόγος· εἰς τρία περικλείσομεν τὴν ὅλην πραγματείαν, καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ, ζητήσομεν πόθεν ὀφείλομεν γνῶναι πότε ἄρχεται γίνεσθαι ἡ πυοποίησις· ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ, ζητήσομεν ἐν ποίῳ καιρῷ ἡ ῥῆξις γίνεται τῆς πυοποιήσεως· ἐν δὲ τρίτῳ, ζητήσομεν ποία ἐστὶν ἀγαθὴ πυοποίησις· καὶ ἀρκτέον ἀπὸ τοῦ πρώτου.

Τὴν ἀρχὴν τῆς πυοποιήσεως γινώσκομεν, ἡνίκα ἄλογον ῥῖγος ἐπιγίγνεται· ἄλογον δὲ ῥῖγος ἐστὶν, ἡνίκα μὴ περιοδίζει, ἀλλ᾽ ἀτάκτως εἰσβάλλει· εἶτα ἐπὶ τῷ ῥίγει ἐὰν καὶ πυρετὸς ἐπακολουθήσῃ, καὶ μηκέτι αἰσθάνεται ὀδύνης, ἀλλὰ βάρους τινὸς συναίσθησις γίνεται αὐτῷ· ἐὰν ταῦτα οὕτως διαφανῶσιν, ἔσο γινώσκων ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς πυοποιήσεως ἐστίν· εἶτα λοιπὸν δεῖ ἡμᾶς ζητῆσαι διὰ τί γίνονται ταῦτα· καὶ τὸ μὲν ἄλογον ῥῖγος γίνεται τῷ λόγῳ τῆς πυοποιήσεως, ἀτμῶν τινῶν δριμέων ἢ ποιότητος φερομένων ἐπὶ τὰ

παρακείμενα μόρια, καὶ δάκνοντα καὶ ἀνιῶντα γίνονται τὰ ἄλογα ῥίγη· οὕτως γὰρ καὶ ἐπὶ τοῦ ῥίγους ἐλέγομεν, ὅτι γίνεται τὸ ῥῖγος, ἀτμῶν τινῶν δριμέων πεμπομένων ἐπὶ τὰ αἰσθητικὰ καὶ κινητικὰ μόρια καὶ τὴν ἐπιφάνειαν, καὶ δακνόντων αὐτὰ καὶ ἀνιόντων, γίνεται ῥῖγος· ὁ δὲ πυρετὸς ἐπακολουθεῖ τῷ λόγῳ τῆς ἀνίας, ὑποςέλλεται τὸ ἔμφυτον θερμὸν ἐπὶ τὸ βάθος, καὶ τῇ ὑποστολῇ διπλασιαζόμενον τὸ ἔμφυτον θερμὸν, ὁμοτίμως ἐκθάλπει τὸ πᾶν σῶμα, καὶ γίνεται πυρετός· λοιπὸν δὲ ὅτι ἐξαναλίσκονται καὶ διαφοροῦνται οἱ δριμεῖς ἀτμοὶ, καὶ τὸ τηνικαῦτα ἐπιγίνεται ὁ πυρετός· τοῦ δὲ βάρους ἡ συναίσθησις γίνεται· λόγῳ τοιούτῳ τὸ πρότερον καταμεμερισμένον ὑγρὸν εἰς διαφόρους χώρας τοῦ φλεγμαίνοντος μορίου ἐν τῇ πυοποιήσει, εἰς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀθροίζεται τόπον τοῦ φλεγμαίνοντος μορίου, καὶ τὸ τηνικαῦτα βάρους γίνεται συναίσθησις· οὕτως γοῦν καὶ ἐπὶ ταῖς χειρουργίαις ἡμῶν χρωμένων ἐν ταῖς ἀποστάσεσιν ἅμα τῇ διαιρέσει, ἀθρόα γίνεται ἡ διέξοδος καὶ ἔκκρισις τοῦ πύου, ὡς εἰς ἕνα τόπον ἀθροισθὲν τὸ πῦον· ἡνίκα δὲ θελήσομεν ὠμοχειρούργητον ποιῆσαι τὴν χειρουργίαν ἐπὶ τῶν ἀποςημάτων, οὐ γίνεται ἀθρόα ἡ ἔκκρισις, ἀλλ' ὀλίγιςον ὑγρὸν καὶ λεπτὸν, καὶ ὕφαιμον ἢ ἰχορρῶδες ἐκκρίνεται, διὰ τὸ τέως καταμεμερισμένον εἶναι τὸ ὑγρὸν εἰς διαφόρους χώρας τοῦ φλεγμαίνοντος μορίου.

Δεύτερον δέ ἐστι κεφάλαιον, ἐν ᾧ δεῖ εἰπεῖν ἡμᾶς τὸν χρόνον, ἐν ᾧ αἱ ῥήξεις γίνονται τῶν πυοποιήσεων· καὶ φησὶν, ὅτι ἐν τῇ ἑβδόμῃ αἱ ῥήξεις γίνονται, ὅπερ σπανίως τοῦτο ὤφθη γινόμενον, ἢ ἐν τῇ εἰκοςῇ ἢ τριακοστῇ· τὰ δὲ ἐν τῇ ἑξηκοστῇ ἡμέρᾳ ῥήγνυνται, τὰ δὲ καὶ ἐπέκεινα· δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι αἱ πυοποιήσεις καθόλου δύο εἰσὶν, ἡ μὲν

ἀπὸ τοῦ πεπονθότος μορίου λαμβανομένη, ἡ δὲ ἀπὸ τῆς ὕλης· ἅ τινα τῷ καιρῷ ἀφίστανται ἀπ' ἀλλήλων· καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ πεπονθότος μορίου, ἐὰν θερμότερον καὶ ὑγρότερον καὶ σαρκωδέστερόν ἐστι τὸ πεπονθὸς μόριον τῇ φλεγμονῇ τάχιστα γίνεται ἡ πυοποίησις· εἰ δὲ ψυχρότερον ἐστὶ τὸ μόριον καὶ νευρωδέστερον, χρονία· ἀπὸ δὲ τῆς ὕλης, εἰ μὲν θερμή ἐστιν ἡ ὕλη καὶ χολώδης, τάχιστα γίνεται καὶ ἡ ῥῆξις· εἰ δὲ ψυχρά ἐστιν ἡ ὕλη καὶ φλεγματικωτέρα, χρονιωτέρα γίνεται ἡ πυοποίησις· καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἐὰν πάντα θερμὰ συνδράμωσιν ἥ τε ὥρα καὶ ἡ χώρα, καὶ τὸ κατάστημα, καὶ ἡ ἡλικία· καὶ ἐὰν ἡ δύναμις ἔῤῥωται, καὶ τὸ μόριον κύριόν ἐστι, ταχίστη γίνεται ἡ πυοποίησις· εἰ δὲ τἀναντία ψυχρὰ συνέλθωσι, καὶ ἡ δύναμις ἀσθενὴς, καὶ ἄκυρον μόριον, βραδεῖα γίνεται ἡ πυοποίησις καὶ ἡ ῥῆξις.

Τρίτον κεφάλαιον ἐν ᾧ δεῖ ζητῆσαι ποῖαι ἀγαθαὶ εἰσὶ πυοποιήσεις, καὶ ποῖαι κάκισται· ταῦτα δὲ διαγινώσκομεν, ἀπὸ ἓξ τινῶν· πρῶτον μὲν, ἀπὸ τῆς εὐπνοίας, ἢ δυσπνοίας· δεύτερον, ἀπὸ τῆς εὐφορίας ἢ δυσφορίας· τρίτον, ἀπὸ τοῦ εὐπετῶς ἀνάγεσθαι τὸ πτύελον ἢ δυσχερῶς· τέταρτον, ἀπὸ τοῦ ἄδιψον εἶναι τὸν κάμνοντα, ἢ ἔκδιψον· πέμπτον, ἀπὸ τοῦ ὁμαλῶς κεκρᾶσθαι τὸ σῶμα ἢ ἀνωμάλως· ἕκτον, ἀπὸ τοῦ κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν εἶναι τὰ διαχωρήματα· πρὸς δὲ τούτοις, δεῖ ἐπισκοπεῖν τὸ ἀναγόμενον· καὶ εἰ μὲν πῦον ἐστὶ καθαρὸν, γίνωσκε ὅτι καλόν ἐστιν· εἰ δὲ μετὰ τοῦ πύου συμμεμιγμένον τί ἐστι χολῶδες ἢ ὠχρὸν, γίνωσκε ὅτι ὀλεθρία ἐστὶν ἡ πυοποίησις· εἰ δὲ σὺν τούτοις ἢ πελιδνὰ, ἢ μέλανα, γίνωσκε ὅτι ὀλεθριωτάτη ἐστιν ἡ πυοποίησις· εἰ δὲ ὑπόπυρα εἰσὶ καὶ ὑπόξανθα, ταῦτα μέσης εἰσὶ τάξεως, σὺν τοῖς ἀγαθοῖς ἐκείνοις τοῖς ἓξ ἐπιφαινόμενα, ἀγαθά εἰ-

σιν· εἰ δὲ σὺν τοῖς ἓξ τοῖς κακίςοις ἐπιφανῇ τὸ ὑπέρυθρον καὶ ὑπόξανθον, κακόν ἐστιν.

Δεῖ δὲ εἰδέναι ὅτι ἐκ τῶν ἓξ τῶν κακίςων, καὶ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου γνῶναι· εἰ μὲν τὰ ἓξ κακὰ ὁμοτίμως συνέλθωσιν, ἐπιγίνωσκων ὅτι ὑπόγυός ἐστιν ὁ θάνατος· εἰ δὲ ὀλιγώτερα συνέλθωσι κακὰ σημεῖα δύο τυχὸν ἢ τρία, γίνωσκε ὅτι τοσοῦτον ἀφέστηκεν ὁ θάνατος· καὶ τὸ μὲν εὐπετέως ἀνάγεσθαι τὰ πτύελα, ἀγαθόν ἐστιν· ἐπειδὴ δηλοῖ ὅτι ἐλεπτύνθη ἡ ὕλη, καὶ ὑπήκοος ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀποκριτικὴν δύναμιν ἐῤῥωμένην οὖσαν· ἀλλὰ καὶ ἡ εὐφορία ἀγαθόν ἐστι· δηλοῖ γὰρ καλῶς διακεῖσθαι δύναμιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ψυχικὰς διαθέσεις καλῶς διαγούσας καθ' ἣν κινεῖται ὁ θώραξ· ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνωδυνία, ἀγαθὸν· δηλοῖ γὰρ ὅτι οὐκ ἔςι μεγάλη ἡ φλεγμονὴ, οὐδὲ πολλὴ ἡ κακοχυμία· ἀλλὰ καὶ τὸ ὁμαλῶς κεκρᾶσθαι τὸ ὅλον σῶμα, ἀγαθόν ἐςι· δηλοῖ γὰρ ἐῤῥωμένον ὂν τὸ ἔμφυτον θερμὸν, καθὸ ἀκτεινοειδῶς πᾶσι τοῖς μορίοις ὁμοτίμως ἐλλάμπει· κακὸν δέ ἐςι τὸ ἀνωμάλως κεκρᾶσθαι, τυχὸν τὰ ἄκρα κατεψυγμένα ἔχειν, τὸ δὲ βάθος διακαίεσθαι· δηλοῖ γὰρ ὅτι ἐλάχιςόν ἐστι τὸ ἔμφυτον θερμὸν, καὶ μεγίςην τὴν φλεγμονὴν οὖσαν ἐν τῷ βάθει, καθ' ἣν τὸ ἔμφυτον θερμὸν συνάξαν ἑαυτῷ, ἐπὶ τὸ βάθος συννένευσε· καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἄκρα ψυχρά εἰσι, διὰ τὸ μὴ ἐλλάμπεσθαι αὐτὰ ὑπὸ τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ· ἀγαθόν ἐςι καὶ τὸ μὴ διψᾶν τὸν ἄνθρωπον, ἐπειδὴ δηλοῖ ὅτι οὐκ ἔςι ζέσις τοιαύτη, οὐδὲ κακοχυμία, ὥστε ποιῆσαι δίψαν· καὶ ἀποροῦσιν, ὅτι καὶ πῶς ἐνδέχεται πλευρίτιδος ὑποκειμένης καὶ φλεγμονῆς ἀξιολόγου, καὶ πυρετοῦ ὀξέως· ὅπου γὰρ πλευρίτις, καὶ πυρετὸς ὀξὺς σύνεςιν· ὅπου δὲ πυρετὸς ὀξὺς, πάντως καὶ δίψος ἐπιγίνεται· καὶ πῶς λέγει,

ὅτι δίψος μὴ ἔχειν; καὶ λέγομεν, ὅτι προσθῆναι τὸ κάρτα ἵνα τυχὸν οὕτως ἔχῃ, καὶ δίψαν μὴ ἔχειν κάρτα· δηλοῖ γὰρ ὅτι οὐ πάνυ παρενοχλεῖ ἡ ζέσις καὶ ἡ κακοχυμία, ἐπεί τοι γε ἐπ' ἔλαττον πάντως διψῶσιν· ἀγαθὸν δέ ἐστι καὶ τὸ τὰ οὖρα καὶ τὰ διαχωρήματα κατὰ φύσιν ἐκκρίνεσθαι· δηλοῦσι γὰρ ῥώμην καὶ ἰσχὺν τῆς πεπτικῆς δυνάμεως.

« Πνεῦμα μέγα καὶ πυκνὸν εἶναι τὴν ὀδύνην μὴ πεπαῦσθαι, καὶ τὰ ἑξῆς. »

Ἐνταῦθα τὰ κακὰ καὶ ὀλέθρια ἀπαριθμεῖται ὁ Ἱπποκράτης, καὶ φησὶν ὅτι πάντα τὰ ἐναντία, κακά ἐστιν· ἀλλὰ καὶ πνεῦμα μέγα· πνεῦμα μέγα, τὴν ἀναπνοὴν ἐκάλεσεν ὁ Ἱπποκράτης· κακὸν οὖν ἐστὶν ἐπὶ τῶν πλευριτικῶν μεγάλην τὴν ἀναπνοὴν εἶναι· ἐπειδὴ ἐνδείκνυται πολλὴν τὴν ζέσιν, καὶ τὴν κακοχυμίαν, καὶ δυσκρασίαν· καὶ ἀπορεῦσιν, ὅτι πῶς ἐνδέχεται ἐπὶ τῆς πλευρίτιδος μεγάλην γίνεσθαι τὴν ἀναπνοὴν, εἴ γε φλεγμονή ἐστι τοῦ ὑπεζωκότος ὑμένος, καὶ ὀδύνη σύνεστιν, ὥστε μὴ δύνασθαι μέγα διασταλῆναι τὸν θώρακα; καὶ λέγομεν ὅτι περὶ τῆς φλεγμονῆς διαλεγόμενος, καὶ περὶ ἐμπυήματος αὐτῶν ὁ λόγος γέγονε· περὶ τὸν καιρὸν οὖν τῆς ῥήξεως ἐλθὸν, ἐνδεχέται ῥαγῆναι τὸ ἐμπύημα, καὶ εἰς τὰ κενὰ τοῦ θώρακος ἐκχυθῆναι, καὶ τὸ τηνικαῦτα μηδενὸς παρεμποδίζοντος, μεγάλην γενέσθαι τὴν ἀναπνοήν· ἰστέον δὲ ὅτι ἐγὼ οὐ δέχομαι τὸ πῦον μετὰ τοῦ ξανθοῦ καὶ ἐρυθροῦ ἀνάγεσθαι· μέσως εἰσὶ * τάξεως, καὶ μετὰ τῶν ἐξ ἐκείνων ἀγαθὸν εἶναι· ἐὰν οὕτως ἐκκριθῇ τὸ πῦον, συμμεμιγμένον ἔχον ξανθὸν ἢ ἐρυθρὸν, εἶναι αὐτὸ κατὰ φύσιν· ἐγὼ δὲ οὐ δέχομαι τοῦτο κατὰ φύσιν εἶναι· ἡ γὰρ δύναμις ἡ πάντα ἐκεῖνα δυνηθεῖσα ἀγαθὰ ἀποτελῆσαι, ἠδύνατο καὶ τὸ πῦον συμπέψαι, καὶ ὁλοκάθαρον ποιῆσαι, καὶ μὴ ἔχειν

* ita cod.

συμμιγὲς χολῶδες ἢ ἐρυθρόν· τοῦτο οὖν οὐκ ἔστι κατὰ φύσιν, ἀλλὰ παρὰ φύσιν, καὶ ὀλέθριον τὸ συμμεμιγμένον μετὰ τοῦ πύου εἶναι ξανθὸν ἢ ἐρυθρὸν, καὶ οὕτως ἀνάγεσθαι· ἐνδέχεται δὲ καὶ τοῦτο λέγειν τὸν Ἱπποκράτην, ὅτι μετὰ τὸ ἀνάγειν ξανθὸν ἢ ἐρυθρὸν πρότερον, ἐπανάγειν τὸ πῦον μετέπειτα· δηλοῖ γὰρ ἐῤῥῶσθαι τὴν ἀλλοιωτικὴν δύναμιν, καὶ ἔστιν ἀγαθὸν σημεῖον τοῦτο.

« Αἱ δὲ ἄλλαι ἐμπυήσεις αἱ πλεῖσται, ῥήγνυνται
αἱ μὲν εἰκοσταὶ, αἱ δὲ τριακοσταὶ, αἱ δὲ
τεσσαρακονθήμεροι, αἱ δὲ πρὸς τὰς
ἑξήκοντα ἡμέρας ἀφικνέονται. »

Δεῖ εἰδέναι ὅτι πᾶσαι αἱ κενώσεις, αἱ ἐν ταῖς κρισίμοις ἡμέραις γινόμεναι, ἀγαθαί εἰσι καὶ σωτήριαι· ἄλλας δὲ ἐκπυήσεις καλεῖ τὰς ἐν τοῖς τυχοῦσι μορίοις γινομένας ἀποςάσεις, καὶ ταύτας λέγει ῥήγνυσθαι· καὶ λέγομεν, ὅτι ἄλλας ἐμπυήσεις λέγει, οὐκ ἐν τοῖς τυχοῦσι μορίοις γινομένας ἀποστάσεις, ἀλλὰ περὶ τῆς πλευρίτιδος καὶ περιπνευμονίας αὐτῷ ὁ λόγος· οὐ κατὰ τόπον οὖν διαφερόντως ἐχούσιν ἀποςάσεις, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὕλην διαφερούσας, λέγω δὴ τὴν ἐπὶ ψυχροτέρᾳ ὕλῃ καὶ παχυτέρᾳ γινομένην, ἐν αἷς ἐπάγει καὶ τὰς κρισίμους ἡμέρας, καὶ φησὶν ὅτι αἱ μὲν ἐν τῇ εἰκοστῇ ἡμέρᾳ ῥήγνυνται, αἱ δὲ ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ, αἱ δὲ ἐν τῇ ἑξηκοστῇ, αἱ δὲ καὶ ἐπέκεινα.

« Λογιζόμενον ἀπὸ τῆς ἡμέρης ἧς τὸ πρῶτον
ἐπύρεξεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὰ ἑξῆς. »

Τί βούλεται καλεῖν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας; ἆρα ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐπύρεξεν ὁ ἄνθρωπος; καὶ λέγομεν, ὅτι ἐκείνη ἡ ἀρχὴ τοῦ ὅλου νοσήματός ἐστιν· ἐνταῦθα δὲ λέγει πρῶτον ἐπύρεξεν ὁ ἄνθρωπος, τουτέςιν ἀφ' ἧς ἡμέρας τὰ ἀλο-

γα ῥίγη γεγόνασιν, καὶ οἱ πυρετοὶ ἄλογοι, ἔσο γινώσκων ὅτι ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἡ ἀρχὴ τῆς πυοποιήσεως γέγονεν, ἤγουν τοῦ ἐμπυήματος.

« Εἰ δὲ εἴη ἐμπύημα ἐπὶ θάτερα μόνον, ςρέφειν τὲ καὶ καταμανθάνειν χρή. »

Δεῖ εἰδέναι ὅτι δύο ὑμένες διαφράττουσι τὸν θώρακα, ἀρχόμενοι ἀπὸ τοῦ ςέρνου, καὶ ἀφικνοῦνται μέχρι τῆς ῥάχεως· ὡς γίνεσθαι δύο κοιλίας ἐν τῷ θώρακι, καὶ διείργεσθαι ἀπ' ἀλλήλων ὥςε μὴ ἐπικοινωνεῖν ἑκάτερον θατέρου, ἀλλ' ἀποκεχωρηκότας ἐπ' ἀλλήλων, ὡς μὴ δύνασθαι μεθίεσθαί τι ἀπὸ τῆς δεξιᾶς κοιλίας ἐπὶ τὴν ἀριστερὰν, μήτε ἀπὸ τῆς ἀριςερᾶς ἐπὶ τὴν δεξιάν· ὅθεν τῆς μιᾶς πασχούσης κοιλίας τοῦ θώρακος, ἡ λεγομένη ἡμιφωνία γίνεται· τῶν δὲ δύο πασχουσῶν, ἡ ἀφωνία· μέσον δὲ ἐντέτακται ὁ πνεύμων· λέγει οὖν ἡμῖν ὁ Ἱπποκράτης σημεῖα πόθεν ὀφείλομεν γνῶναι ποῖα ἐςὶ κοιλία ἐν ᾗ τὸ ἀπόστημα ἐῤῥάγη· καὶ φησὶν ὅτι τοσοῦτον μέσος τέτακται ὁ πνεύμων, ὅτι ἐπὶ τῆς περιπνευμονίας, εἰς ἀμφοτέρας τὰς κοιλίας τοῦ θώρακος ἐκχεῖται τὸ πῦον· ὅθεν οὐδὲ συμβάλλονται ἡμῖν τὰ νῦν σημεῖα πρὸς διάγνωσιν ἐπὶ τῆς περιπνευμονίας· ἀλλὰ συμβάλλονται ἡμῖν εἴτε ἐν τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ συσταίη τὸ ἀπόστημα καὶ ἐκχυθῇ τὸ πῦον, εἴτε ἐπὶ τῆς ἀριςερᾶς πλευρᾶς· καὶ φησὶν, ὅτι ἐκ δύο τινῶν διαγινώσκεις εἴτε εἰς τὴν ἀριςερὰν, ἔκ τε τῆς παρὰ φύσιν θερμότητος, καὶ ἐκ τῆς τοῦ βάρους ἐφολκῆς ἐπὶ τῆς κατακλίσεως· καὶ ἀπὸ μὲν τῆς θερμότητος, οὕτως ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς πλευρᾶς, ἔνθα τὸ πῦον ἐςὶ, δυσκρατότερόν ἐςι καὶ θερμότερον ὑποπίπτει σοι τοῦ ἑτέρου πλευροῦ· ἀπὸ δὲ τῆς συναισθήσεως καὶ ἐφολκῆς τοῦ βάρους οὕτως, ὅτι εἰ μὲν ἐν τῇ δεξιᾷ κοιλίᾳ ἐστὶ τὸ

πῦον, ἀνάκλινον τὸν κάμνοντα ἐπὶ τὴν ἀριστερὰν πλευράν· καὶ ἐὰν αἴσθηται ὁ κάμνων βάρους καὶ ὀδύνης ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ, γίνωσκε ὅτι ἐν τῇ δεξιᾷ κοιλίᾳ ἐστὶ τὸ πῦον· εἰ δὲ τοὐναντίον ἀνακλίνεις ἐπὶ τὸ δεξιὸν πλευρὸν, καὶ αἴσθηται βάρους καὶ ὀδύνης ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ μέρει, γίνωσκε ὅτι ἐν τῇ ἀριστερᾷ κοιλίᾳ ἐστὶ τὸ πῦον.

« Τοὺς δὲ σύμπαντας ἐμπύους γινώσκειν χρὴ τοῖσδε τοῖς σημείοις. »

Ἐπειδὴ προσεχῶς περὶ ἐμπυημάτων διελέγετο, πάλιν ἐπαναλαμβάνει περὶ ἐμπυημάτων, καὶ παραδίδωσιν ἡμῖν σημεῖα δηλωτικὰ, πόθεν ὀφείλομεν γνῶναι τοὺς ἐμπύους· καὶ τοῦτο ποιεῖ διὰ δέκα σημείων· ἐμπύημα δὲ λέγεται ἡνίκα ἐν οἱῳδήποτε μορίῳ τοῦ σώματος ἀπὸ φλεγμονῆς ἢ ἀποστήματος ῥαγέντος ἀθροισθῇ ἀθρόον πῦον, κἂν ἐν γαστρὶ ᾖ *, καὶ ἐν μηρῷ, καὶ ἐν μασχάλῃ, κἂν ἐν βραχίονι καὶ τοῖς ἑτέροις τοιούτοις· οἱ δὲ ἔμπυοι, εἰ μὲν ἀνενεχθῇ τὸ πῦον καὶ ἀνακαθαρθῶσι, περισώζονται· εἰ δὲ μὴ, εἰς φθίσιν μεθίστανται καὶ ἀπόλλυνται· σημειοῦται οὖν τοὺς ἐμπύους διὰ δέκα τινῶν δηλωτικῶν σημείων, ὧν πρῶτον σημεῖον ἐςὶ τοῦτο· οἱ τοιοῦτοι ἀείσε πυρέττουσι λεπτὸν καὶ βραχὺ πυρετὸν, οἷον ἑκτικόν· ἐν δὲ ταῖς νυξὶν αὔξεται καὶ ἐπιτείνεται αὐτοῖς ἡ τοῦ πυρετοῦ θερμασία, οὐ διὰ τὴν φύσιν τῆς νυκτὸς, ἀλλὰ κατα συμβεβηκός· διὰ γὰρ τὴν ἔκτηξιν κατεξηραμμένα αὐτοῖς ἐςὶ τὰ μόρια πάντα, καὶ οἷον ἀποτεφρωμένα· ἡνίκα οὖν πίωσιν, ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὑγροῦ πόματος ἐπιτέγγονται τινὰ μόρια· οὐδὲ γὰρ πάντα, καὶ ἄρχονται ἀτμίζειν, καὶ διαλάμπεται αὐτοῖς ἡ θερμότης, ἐπὶ τῷ τέως ἐν τῇ γαστρί ἐστι τὸ πόμα· εἶτα μετὰ τὸ στραφῆναι αὐτοὺς, ἡνίκα ἀνενεχθῇ ἡ τροφὴ ἐν τῷ ἥπατι καὶ πεφθῇ, καὶ

* cod. ἐν γαστροκνήμῃ.

ἐξαιματωθῇ, καὶ πάλιν ἐν ταῖς φλεψὶν ἀνενεχθῇ, διανεμηθῇ ἐπὶ τὸ πᾶν σῶμα, καὶ πάντα ὁμοτίμως μετασχῶσι τῆς τροφῆς, καὶ προςεθῇ αὐτοῖς· ὡς ἂν ἐπιτεγγόμενα ὁμοτίμως ἀτμίζουσι τινὰς δριμεῖς ἀτμοὺς τῷ λόγῳ τῆς ξηρότητος, καὶ οὕτως διαφαίνεται αὐτῶν ἡ θερμασία· τοῦτο δὲ τὸ ἔργον ἐν ταῖς νυξὶν αἱ φυσικαὶ δυνάμεις δραςικῶς ἐνεργοῦσι, καὶ αἱ πέψεις κατὰ λόγον γίνονται, ἡ χυλοποίησις, ἡ ἐξαιμάτωσις, ἡ ἀνάδοσις, ἡ πρόσφυσις, ἡ πρόσθεσις, ἡ ἐξομοίωσις, ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῆς τετάνου ξηρᾶς αὐτῆς οὔσης, ἐγκατακεκρυμμένην ἔχει τὴν ἐν αὐτῇ θερμότητα· ὅθεν καὶ άπτομένης αὐτῆς ξηρᾶς οὔσης οὐδὲν βλαπτόμεθα· ἡνίκα μέν τοι προστεθῇ ἐπιτηδεία ὕλη, λέγω δὴ ὕδωρ, τότε δημοσιεύεται αὐτῆς ἡ θερμότης, ὡς μὴ δὲ δύνασθαι τὶς ἄνευ βλάβης ἅψασθαι αὐτῆς.

Δεύτερον σημεῖον ἐςίν· οἱ τοιοῦτοι συνεχῶς ἱδροῦσι, καὶ σχεδὸν ἀείσε νενοτισμένον αὐτῶν τὸ σῶμα εὑρίσκεται· τοῦτο δὲ γίνεται ἀσθενούσης τῆς καθεκτικῆς δυνάμεως καὶ μὴ ἰσχυούσης κατασχεῖν τὴν τροφὴν, ὥστε ἀλλοιωθῆναι καὶ πεφθῆναι· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς ἀπεπτουμένης τροφῆς διαδιδράσκει τὶ μέρος, καὶ φέρεται ἐπὶ τὴν ἐπιφανείαν, καὶ ποιεῖ τοὺς ἱδρῶτας· τρίτον σημεῖον ἐστίν· ὅτι πρόθυμοι εἰσὶ τοῦ βήττειν· τοῦτο δὲ ποιοῦσιν, ἵνα ἀπαλλαγῶσι τῆς ἐνοχλήσεως τῆς ἐκ τῆς κακοχυμίας καὶ τοῦ βάρους· οἱ δὲ οὐδὲν εὐεργετῶσι, κἂν βήττουσιν· οὐδὲν γὰρ ἀναφέρεται ἀξιόλογον· εἰ γὰρ ἀνήγετο, εἶχον ἂν ἀποκαθαίρεσθαι καὶ περισώζεσθαι· τοῦτο δὲ γίνεται διὰ τρεῖς αἰτίας· ἢ γὰρ διὰ τὸ εἶναι τὴν ὕλην παχείαν καὶ γλίσχραν, ὑπὸ τῆς θερμότητος οὕτως κατασκευασθείσης· ἢ διὰ τὸ ςεγανὸν καὶ πυκνὸν τοῦ περιέχοντος ὑμένος τὸν πνεύμονα μὴ διεισερχομένου, ὥστε

φέρεσθαι τὸ πῦον ἐπὶ τὰ βρόγχια τοῦ πνεύμονος, καὶ οὕτως ἐκκρίνεσθαι· ἢ διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀποκριτικῆς δυνάμεως, μὴ ἰσχυούσης ῥυζωτὴν ἐκπομπὴν τοῦ πνεύματος ποιῆσαι, ὥςε ἀπωθῆσαι τὶ μέρος τῆς ὕλης· διὰ ταύτας τὰς τρεῖς αἰτίας οὐκ ἀνάγεται ἐπὶ τῶν ἐμπυημάτων τὶ ἀξιόλογον, ὀλίγιστον δὲ πάνυ ἀναπτύουσι, μηδὲν εὐεργετούμενοι.

Τέταρτον σημεῖον ἐςί· κοιλαίνονται αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί· καθάπερ καὶ πάντα τὰ μόρια ἰσχναίνονται ἐπὶ τῶν ὁπωσοῦν χρονίων νοσημάτων τά τε ὑγρὰ καὶ ςερεά· τῷ γὰρ μήκει τοῦ χρόνου ἐκτήκεται καὶ δαπανᾶται, καὶ ἰσχναίνονται οὐ μόνον τὰ ὑγρὰ καὶ ςερεὰ, καταξηραινόμενα δαπανῶνται, καὶ σηπεδόνα ὑπομένουσιν, ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον πρότερον τὰ πνεύματα ἐκδαπανῶνται καὶ διαφοροῦνται, διὰ τὸ λεπτομερὲς καὶ κοῦφον· ἐπειδὴ οὖν οἱ ὀφθαλμοὶ ἔξογκοι γίνονται ὑπὸ πνευμάτων μάλιςα, ἐπὶ δὲ τῇ ἐκτήξει διαφοροῦνται τὰ πνεύματα, εἰκότως κοιλαίνονται αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί· πέμπτον σημεῖον τοῦτο, ὅτι ἐρυθραίνονται αὐτῶν τὰ μῆλα τοῦ προσώπου διχῶς, ἢ γὰρ τῇ βήξει ἢ τῇ κακοχυμίᾳ· τῇ μὲν βήξει, ἐπειδὴ σύντονος κίνησίς ἐςιν ἡ βήξ· τῇ οὖν κινήσει, θάλπεται τὸ πρόσωπον καὶ τὰ περὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ τῇ θάλψει φέρονται αἱματικοὶ περὶ τὰ μῆλα τοῦ προσώπου, ἐπειδὴ σαρκωδέςερα εἰσὶν αὐτὰ παρὰ πάντα τὰ μόρια τοῦ προσώπου καὶ ἐρυθραίνονται· ἢ ἐκ τῆς κακοχυμίας ἀτμοὶ δριμεῖς ἀναπέμπονται περὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐπειδὴ σαρκώδη εἰσὶ τὰ μῆλα, ἐκεῖσε διαφαίνεται τὸ ἐρύθημα· ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ μορίοις, οὐ διαφαίνεται, ἐπειδὴ ὀστώδη εἰσὶ φύσιν.

Ἕκτον σημεῖον ἐςὶν, ὅτι γρυποῦνται αὐτῶν οἱ ὄνυχες, διὰ τὴν δαπάνην καὶ ἔκτηξιν τῶν ὑποκειμένων σαρκῶν τοῖς

ὄνυξιν· τούτων οὖν δαπανωμένων, καθὸ μὲν ἐπίκεινται τῷ ὀστῷ τῆς σκυταλίδος, κυρτοῦνται οἱ ὄνυχες· καθὸ δὲ τὰ παρ' ἑκάτερα μέρη τῶν ὑποκειμένων σαρκῶν δαπανηθέντων, ἐπὶ τὰ ἐντὸς κοιλαίνονται, καὶ διεισέρχονται, καὶ γίνονται γρυποὶ οἱ ὄνυχες· τὸ γὰρ τοιοῦτον σχῆμα τῶν ὀνύχων, γρύπῳ * ὀνομάζεται· ἕβδομόν ἐςι σημεῖον, τὸ ἐπ' αὐτῷ θερμοὺς εἶναι τοὺς δακτύλους τῆς χειρὸς· ὑπεναντίως τοῖς χρονίοις νοσήμασιν, ἐπὶ γὰρ τῶν χρονίων νοσημάτων τῷ χρόνῳ ἀσθενοῦν τὸ ἔμφυτον θερμὸν, ψύχονται οἱ δάκτυλοι, ἐπειδὴ τῇ ἀσθενείᾳ οὐκ ἐπεκτείνεται, οὐδὲ ἐλλάμπει τὸ ἔμφυτον θερμὸν· καὶ διὰ τοῦτο εὑρίσκονται ψυχρὰ τὰ ἄκρα· ἐν μέν τοι τοῖς ἐμπύοις, θερμοὶ εὑρίσκονται οἱ δάκτυλοι, οὐ δι' ὅλου, ἀλλ' αἱ ἄκραι τῶν δακτύλων σαρκωδέστεραι εἰσὶ· τὸ οὖν θερμὸν ὡς ἐν σαρκωδεςέροις τόποις ὑπαρχόντων αὐτῶν, διὰ τὴν ἰκμάδα ἐκεῖσε συνελαύνεται τὸ θερμὸν· ἡ γὰρ ἰκμὰς, τροφή ἐστι τῆς θερμότητος, καὶ διὰ τοῦτο θερμοὶ εὑρίσκονται οἱ ἄκροι τῶν δακτύλων· ἢ τοῦτο, ὅτι εὐκίνητοί εἰσιν οἱ δάκτυλοι· καὶ ὡς εὐκίνητοι, τῇ κινήσει θάλπονται· ἢ ὅτι τὰ πέρατα τῶν ἀρτηρίων καὶ τῶν φλεβῶν ἐκεῖσε ἀποπερατοῦνται· τὰ οὖν πνεύματα τῇ κινήσει συναπελαύνονται, καὶ διὰ τοῦτο θερμοὶ εὑρίσκονται οἱ δάκτυλοι.

* ita cod

Ὄγδοον ἐστὶ σημεῖον, ὅτι οἱ πόδες αὐτῶν χρονιζόντων οἰδαίνουσιν, ἐπειδὴ πόῤῥω ἀφίςανται οἱ πόδες καὶ ἀμοιροῦσι τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ· τούτου οὖν ἀμοιροῦντες, τὸ λόγῳ τροφῆς φερόμενον οὐ πέττεται· καὶ ἀπεπτούμενον εἰς ὑγρότητά τινὰ καὶ εἰς πνεύματα ἀναλύεται, καὶ ἀθροιζόμενον ἐν τοῖς ποσὶν, οἰδαίνονται· ἔνατον ἐςὶ σημεῖον, ὅτι οἱ τοιοῦτοι ἀνόρεκτοί εἰσι· διὰ γὰρ τὴν ἀσθένειαν τῆς ὀρεκτικῆς δυνάμεως οὐκ ὀρέγονται τῷ λόγῳ τῆς κακοχυμίας βλαπτόμεναι·

δέκατον ἐςὶ σημεῖον, ὅτι φλυκταίναι αὐτοῖς γίνονται δι' ὅλου τοῦ σώματος· γίνονται δὲ ἐκ τῆς κακοχυμίας αὐτοῖς ἐκριπτομένων ἀτμῶν τινῶν δριμέων· καὶ τὰ μὲν ἐν βάθει μόρια διεξέρχονται· ἐπειδὴ ςεγανὸν καὶ πυκνόν ἐστι δέρμα, στέγονται ἐκεῖσε καὶ γίνονται αἱ φλυκταίναι· ἢ τοῦτο, ὅτι ἡ συνεκτικὴ ὑγρότης ἐκπίπτει· καὶ ἐκπίπτουσα, τὸ δέρμα οὐ διεξέρχεται ἀλλὰ στέγεται, καὶ ὑμενοῦσι τὸ δέρμα, καὶ γίνονται αἱ φλυκταίναι.

Δυνατὸν δέ ἐςι πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα σημεῖα ἐφευρεῖν, ἅ τινα ἐστὶ ταῦτα· τριχοῤῥοοῦσι, γαςρόῤῥοια αὐτοῖς γίνεται, καὶ δυσώδη εἰσὶ τὰ ἀναπτυόμενα· καὶ τριχοῤῥοοῦσι μὲν ἢ ὅτι ἐκ τῆς κακοχυμίας ἀτμοὶ δριμεῖς ἀναπέμπονται ἐπὶ τὴν κεφαλὴν καὶ ἐκριζοῦσι τὰς τρίχας, ἢ ὅτι τῇ ἀτροφίᾳ καὶ τῇ ἰσχνότητι ξηραίνεται αὐτῶν τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς· καὶ ἐπὶ τῇ ξηρότητι, ςεγανὸν γίνεται, καὶ οὐ διεξέρχεται λιγνὺς διὰ τοῦ δέρματος, καὶ τὸ τηνικαῦτα τριχοῤῥοοῦσι· γαςρόῤῥοια δὲ αὐτοῖς γίνεται ἀσθενουσῶν τῶν φυσικῶν δυνάμεων· ἐκ τῆς κακοχυμίας μετασχοῦσαι, καὶ τὰ οἰκεῖα ἔργα οὐ δύνανται ποιῆσαι· δυσώδη δέ εἰσι τὰ ἀναπτυόμενα διὰ τὴν τοῦ πύου γένεσιν· τὸ γὰρ πῦον ἐνδείκνυται, ὅτι μεγάλην ἔχει σηπεδόνα, ἐκ τούτων οὖν τῶν τριῶν διαγινώσκομεν τοὺς ἐμπυϊκούς· εἴρηται ἡμῖν μικρὸν πρόσθεν πῶς ὀφείλομεν διαγινώσκειν ποτὲ ἄρχεται γίνεσθαι ἡ πυοποίησις, ἤγουν ποτὲ ἄρχεται εἰς πυοποίησιν τρέπεσθαι τὸ ἀπόστημα· ὅπερ διαγινώσκομεν ἐκ τοῦ ἀλόγου ῥιγὸς, καὶ τοῦ ἑπομένου πυρετοῦ, καὶ ἐκ τοῦ βάρους τῆς συνθέσεως καὶ τῆς δυσπνοίας.

Καὶ ταῦτα μὲν ἀναμνήσεως χάριν προείρηται, ἐφ' οἷς παραδίδωσιν ἡμῖν σημεῖα ῥήξεως γινομένης, πόθεν ὀφείλομεν

γνῶναι εἰ ταχέως ἡ ῥῆξις γίνεται τοῦ ἀποςήματος, ἢ βραδέως, καὶ φησίν· ἐκ τεσσάρων σημείων τοῦτο γινώσκομεν, ἀπό τε τῆς ὀδύνης, καὶ τῆς βηχὸς, καὶ τοῦ σιελισμοῦ, καὶ τῆς δυσπνοίας· εἰ μὲν γὰρ ταῦτα πάντα συνεχῶς ἐπιγίνονται καὶ σφοδρῶς καὶ συντεταμμένως, γίνωσκε ὅτι ἡ ταχέως ῥῆξις τοῦ ὑποστήματος γίνεται· εἰ δέ γε μήτε συνεχῶς γίνονται ταῦτα, μήτε σφοδρῶς μήτε συντεταμμένως· γίνωσκε ὅτι ἡ ῥῆξις βραδέως γενήσεται· καὶ τίς ἡ αἰτία τούτων; εἰ μὲν ἐπιτεταμμένη γίνεται ἡ ὀδύνη τῇ ἀνίᾳ καὶ τῇ δήξει τοῦ ἀπὸ τοῦ πύου, ἰχώρων τινῶν δριμέων καὶ ἀνιαρῶν δακνόντων τὸν περιέχοντα ὑμένα τὸ πῦον, καὶ κινδυνεύοντα διαῤῥαγῆναι κατὰ τὴν αὐτοῦ συνέχειαν· αἰσθητικώτατος δέ ἐςι πάνυ, καὶ διὰ τοῦτο συντεταμμένων ὀδύνη γίνεται ὑγρότητος τινὸς ἐκ τοῦ πύου, διηθουμένης καὶ φερομένης ἐπὶ λάρυγγα καὶ τραχεῖαν ἀρτηρίαν καὶ φάρυγγα καὶ ἐπιγλωττίδα καὶ γλῶσσαν, καὶ γίνεται ὁ διελισμὸς, ἀείσε ἀναπτύοντες τὸ ὑγρὸν ἐκεῖνο· ἡ δὲ βὴξ γίνεται, τοῦ πνεύματος διεξερχομένου, καὶ ἐπιπίπτοντος τοῦ ὑγροῦ ὡς ἐν ἀσυνθετέροις τόποις εὑρισκομένου· καὶ τῇ προσκρούσει γίνεται ἡ βήξ· οὐδὲν γάρ ἐςιν ἡ βὴξ, ἢ μάχη ὑγροῦ καὶ πνεύματος· ἡ δὲ δύσπνοια γίνεται, ἢ ὅτι ὀδύνης ἐπιτεταμμένης οὔσης, οὐ δύναται μέγα διασταλῆναι ὁ θώραξ· ἢ ὅτι φλεγμονὴ ὑπόκειται ἐν τῷ θώρακι, καὶ μοῖραν ἐναπολαμβάνει τῆς εὐρυχωρίας τοῦ θώρακος, ἐν ᾧ ὤφειλε τὸ πνεῦμα ἐμφιλοχωρῆσαι εἰσερχόμενον· τούτου οὖν ἀναπολειφθέντος, ἐξ ἀνάγκης ἡ δύσπνοια γίνεται.

Πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἕτερα πέντε σημεῖα παραδίδωσι, δι' ὧν ὀφείλομεν γινώσκειν πότε ἐστὶν ἀγαθὴ ἡ ῥῆξις καὶ πότε κακίστη· εἰσὶ δὲ ταῦτα· ἀπὸ τοῦ πυρετοῦ, ἀπὸ τῆς

ὀδύνης, ἀπὸ τοῦ δίψους, ἀπὸ τῆς ὀρέξεως, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀναγομένου πύου· εἰ μὲν γὰρ ἐπ' ἀγαθῷ γίνεται ἡ ῥῆξις, εὐθέως ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐν ᾗ ἡ ῥῆξις γένηται, ἀπύρεκτοι σχεδὸν γίνονται, ἀλλὰ καὶ ἀνώδυνοι, καὶ ἄδιψοι, καὶ εὐόρεκτοι· ἀλλὰ καὶ τὸ ἀναπτυόμενον δεῖ λευκὸν εἶναι, καὶ συνεστηκὸς, καὶ λεῖον, καὶ ὁμαλὸν, καὶ μὴ μετέχειν δυσωδίας· εἰ δὲ μετὰ τὸ ῥαγῆναι τὴν ῥῆξιν μὴ παύσεται ὁ πυρετὸς, ἀλλὰ καὶ ἐπιγένηται, καὶ ἡ ὀδύνη ἐπιταθῇ, καὶ τὸ δίψος, καὶ πάντη ἀνόρεκτοι μείνωσι, καὶ τὸ ἀναπτυόμενον πῦον πολλῆς μετέχει δυσωδίας, καὶ πολυποίκιλόν ἐςι, καὶ διαφόρους μετέχει κακοχυμίας, γίνωσκε ὅτι ἐπὶ κακῷ γέγονεν ἡ ῥῆξις· ὅσον γὰρ οὔπω ἀπόλλυται ὁ ἄνθρωπος· εἰ δέ γε τὰ μὲν γένωνται, τὰ δὲ μὴ γένωνται πρὸς τὴν ἐπικράτειαν, οὕτως δεῖ καὶ προσδέχεσθαι.

« Αἱ δὲ ἀποστάσιες αἱ εἰς τὰ σκέλεα ἐν τῇσι περιπνευμονίῃσι. »

Διαλεχθεὶς περὶ τῶν ἐμπυημάτων, ταυτὸν δὲ εἶπε περὶ φλεγμονῆς τοῦ ὑπεζωκότος, τῆς εἰς πῦον μεταβαλλούσης ῥαγείσης, καὶ τοῦ πύου ἐκχυθέντος μεταξὺ θώρακός τε καὶ πνεύμονος, ἔτι γε μὴν καὶ περὶ τῆς γινομένης φθίσεως ἐπὶ τοῖς πάθεσι θώρακός τε καὶ πνεύμονος· νῦν βούλεται εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν ἀποστάσεων τῶν γινομένων ἐν ταῖς περιπνευμονίαις· ἡ γὰρ φλεγμονὴ τοῦ πνεύμονος, οὐ πάντως εἰς πυοποίησιν τρέπεται, οὐδὲ πάντως εἰς ἐμπύημα ἀποκαθίσταται· ἀλλ' ἔστιν ὅτε εἰς ἀπόστασιν τρέπεται, τῆς ὕλης εἰς ἕτερα μετατιθεμένης μόρια· τὸ σύμπαν οὖν τοῦ λόγου ἐστὶ διαλαβεῖν περὶ τῶν ἐν ταῖς περιπνευμονίαις γινομένων ἀποςάσεων· διμερὴς δὲ ἡ τοιαύτη σκέψις· καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ μέρει σημεῖα τινὰ παραδίδωσιν ὁ συγγραφεὺς, οἷς τισὶ

χρώμενοι, διαγινώσκομεν εἰ ὅλως μελέτη ἐςὶ τῇ φύσει τῆς περιπνευμονίας ὑποκειμένης ἀπόστασιν ἐργάσασθαι· τὸ δὲ δεύτερον μέρος τοῦ λόγου, τὸ γνωρίσαι ἡμῖν ἐν ποίοις μέρεσι προσδοκᾶται ἡ ἀπόστασις· καὶ ἀρκτέον ἀπὸ τοῦ πρώτου μέρους.

Δεῖ τὴν ὕλην ὠμὴν εἶναι καὶ ἄπεπτον, τὸ νόσημα οὐκ ὀλέθριον, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν ἐφ' ἔλαττον· εἰ γὰρ πεπεμμένη ἐστὶν ἡ ὕλη, εἰς ἀπόστασιν οὐ τρέπεται ἡ περιπνευμονία, ἀλλ' ἢ κατ' ἔκρουν ἐκκρίνεται ἡ ὕλη, ἢ κατὰ σύμπεψιν κατὰ σμικρὸν τῷ χρόνῳ διαφορεῖται, καὶ πέττεται ἡ ὕλη, καὶ οὕτως ἀπαλλάσσονται· τὸ δὲ νόσημα οὐ δεῖ ὀλέθριον εἶναι, ἐπεί τοι γε προφθάνει ὁ θάνατος τὴν ἀπόστασιν· πρὸς τούτοις δὲ δεῖ καὶ πυρετὸν συνοχῆ εἶναι βραχὺ καὶ ἐπίμονον, ἀλλὰ καὶ ὀδύνην ἐπιτεταμμένην καὶ μόνιμον, καὶ ὁ σιελισμὸς μὴ ἐκχωρέῃ, τουτέστι μὴ ἀναπτύωσι τί· ἐπειδὴ ἀλλαχόσε ἡ ὕλη ἀπασχολεῖται, καὶ χολώδη οὐκ ἐκχωρεύουσι διὰ γαστρός· ἐὰν οὖν ταῦτα πάντα συνέλθωσι, γίνωσκε ὅτι εἰς ἀπόςασιν τρέπεται ἡ περιπνευμονία· εἰ δέ γε παύηται ὁ πυρετὸς, ἀλλὰ καὶ ἡ ὀδύνη παύσεται, ἀπόστασις οὐ γενήσεται, ἐπειδὴ δηλοῖ μὴ δὲ μίαν μοχθηρίαν παρενοχλοῦσθαι· ἀλλὰ καὶ σιελισμὸς ἐὰν γένηται, εἰς ἀπόςασιν οὐ τρέπεται ἡ περιπνευμονία, ἐπειδὴ διὰ τοῦ πτυέλου κενοῦται ἡ ὕλη, καὶ ἀνακαθαίρεται ἡ περιπνευμονία· ἀλλὰ καὶ χολωδῶν ἐκκρινομένων διαχωρημάτων, οὐδ' οὕτως εἰς ἀπόςασιν τρέπεται ἡ περιπνευμονία, ἐπειδὴ θερμὴ καὶ λεπτή ἐστιν ἡ ὕλη.

Ἐπὶ δὲ τῶν χρονίων νοσημάτων, παχεῖαν δεῖ εἶναι τὴν ὕλην, καὶ ὠμὴν καὶ ψυχρὰν, ἐν ᾧ τινὶ χρόνῳ καὶ ἡ ἀπόςασις γίνεται· καθὸ καὶ αὐτὸς κατὰ λέξιν ἠνίξατο εἰπὼν,

ὅτι ἀδιάκριτοι αἱ ὑποχωρήσεις· ἀδιακρίτους ὑποχωρήσεις καλεῖ ἐνταῦθα τὰ λεπτὰ καὶ ὑδατώδη καὶ ὠμὰ ὑποχωρήματα, καὶ μὴ δὲ μίαν ἔχοντα ἐπιμιξίαν χολώδους ὕλης· ἡ τοιαύτη ὑποχώρησις καὶ ὠμὴν ἐνδείκνυται τὴν ὕλην καὶ παχεῖαν· ἥ τις πολλοῦ χρόνου δεῖται ὥςε πεφθῆναι, ἐν ᾧ τινι χρόνῳ ὡς εἴρηται ἡ ἀπόστασις γίνεται· ὡς γὰρ διαφόρως μεμαθήκαμεν, τὰ ὀξέα τῶν νοσημάτων κατ᾽ ἔκρουν κενουμένης τῆς ὕλης λύονται, εἰ μή τι ἄρα διὰ ῥώμην δυνάμεως τινὰ τῶν νοσημάτων κατὰ σύμπεψιν ἀπαλλαγῶσι, κατὰ σμικρὸν συμπεττομένης τῆς ὕλης, καὶ οὕτως παυομένης· ὅθεν ἀμέλει καὶ πέψεως ἡμῖν σημεῖα παραδίδωσιν, ἐπὶ τῆς περιπνευμονίας λέγων οὕτως, ὅτι ἐὰν περιπνευμονίας ὑποκειμένης καὶ πεπεμμένη ἐςὶν ἡ ὕλη, καὶ τὰ οὖρα πολλὰ ἐκκρίνονται καὶ παχέα, καὶ τὴν ὑπόςασιν πολλὴν ἴσχει· ἐνδείκνυται γὰρ ὅτι ἡ περιπνευμονία οὐ τρέπεται, εἰ μὴ απόςασιν πολλὴν ἴσχει, ἐπειδὴ κατ᾽ ἔκρουν ἐκκρίνεται ἡ ὕλη διὰ τῶν οὔρων· ἡ δὲ τοιαύτη ἔκκρισις τῶν οὔρων ἰσχὺν καὶ ῥώμην τῆς δυνάμεως ἐνδείκνυται, καθ᾽ ἣν ἰσχύσασα, τὴν μὲν ὕλην ἐξέκρινε, τὸ δὲ ἐγκαταλιμπανόμενον πέττει καὶ αὐτὸ, καὶ οὕτως ἀπαλλάσσονται τῆς περιπνευμονίας· εἰ δέ γε τοὐναντίον, ὀλίγον ἐκκριθῇ τὸ οὖρον καὶ λεπτὸν καὶ ὑπόστασιν μὴ ἔχον, σχεδὸν παντὶ τρόπῳ εἰς ἀπόσκηψιν τρέπεται ἡ περιπνευμονία.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ λόγου, παραδίδωσιν ἡμῖν σημείωσιν, καθ᾽ ἣν ὀφείλομεν διαγνῶναι εἴτε ἐν τοῖς ἄνωθεν καὶ ὑπερκειμένοις μερίοις τοῦ θώρακος αἱ ὑποστάσεις γίνονται ἐπὶ τῇ περιπνευμονίᾳ, εἴτε ἐν τοῖς κάτω καὶ ὑποκειμένοις· καὶ φησὶν, ὅτι ἐὰν ἄνευ προφάσεως γένηται ἀθρόον δύσπνοια, ἐπὶ τῇ περιπνευμονίᾳ, καὶ γενομένη δοκεῖ ὑπο-

χαλᾷν, καὶ οἷον ὑφειμένη γίνεσθαι καὶ μειοῦσθαι, εἶτα πάλιν ἐπιταθῇ ἡ δύσπνοια, γίνωσκε ὅτι ἐν τοῖς ἄνωθεν καὶ ὑποκειμένοις μορίοις τυχὸν περὶ τὴν κεφαλὴν ἡ ῥοπὴ τῶν χυμῶν καὶ τῆς ὕλης γέγονε, καὶ ἐκεῖσε περὶ τὴν κεφαλὴν αἱ ἀποςάσεις γίνονται· εἰ δέ γε μηδὲν τούτων εἴη παρενοχλοῦν, ἀλλὰ ζέσις καὶ φλόγωσις τὶς περὶ τὸ στέρνον καὶ τὸ διάφραγμα, ἥν τινα φλόγωσιν σύνηθες τῷ Ἱπποκράτει φλέγμα καλεῖν· καὶ νῦν οὕτως κατὰ τὴν λέξιν ἐκάλεσε τὴν φλόγωσιν φλέγμα· ἐὰν ὀδύνη ἐςὶν ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις καὶ σκληρία, γίνωσκε ὅτι ἐν τοῖς ὑποκειμένοις μορίοις, αἱ ἀποςάσεις γίνονται.

Τίθησι δὲ καὶ προσδιορισμοὺς ἀναγκαίους· ὧν πρῶτον λέγει τοιοῦτον, ὅτι βέλτιόν ἐςι τὰς ἀποςάσεις ἐπὶ τὰ κάτω καὶ ἐν τοῖς σκέλεσι γίνεσθαι μᾶλλον, ἤπερ ἐν τοῖς ὑπερκειμένοις μορίοις· καὶ δήλη ἡ αἰτία· τοσοῦτον γὰρ ἀκινδυνότερόν ἐστι τὸ ἐν τοῖς σκέλεσι γίνεσθαι τὰς ἀποστάσεις, ὅσον καὶ ἀκυρώτερά εἰσι τῶν ὑπερκειμένων, διὰ τὸ πόῤῥω ἀφεςᾶναι αὐτά· δεύτερον προσδιορισμὸν λέγει, ὅτι αὗται αἱ ἀποστάσεις αἱ ἐν τοῖς σκέλεσι γινόμεναι, κάλλιόν ἐςι συριγγοῦσθαι αὐτάς· εἰ γὰρ συριγγωθῶσιν, ὡς μονοειδῆ ἔχουσαι τὴν ἐπιῤῥοὴν τῆς ὕλης, ἐκεῖθεν ἀποῤῥεῖ καὶ ἐκκρίνεται, καὶ οὐ κατασπείρεται εἰς διάφορα μόρια ἡ ὕλη ἐκείνη, ὥςε βλάψαι αὐτά, ὡς ἂν ἐκεῖθεν διὰ τῶν συριγγωθέντων ἀποςημάτων τῆς ὕλης ἐκκρινομένων καὶ ἀποῤῥεουσῶν· ἄλλως τε διὰ τῶν συρίγγων αὐτῶν τῇ ἀεννάῳ φορᾷ τῆς ὕλης, καὶ τῇ ἀεὶ κενώσει ἀποκενοῦται πᾶσα ἡ ὕλη, καὶ ἀνακαθαίρεται ἡ περιπνευμονία· τρίτον προσδιορισμὸν φησὶν τοιοῦτον, ὅτι αὗται αἱ ἀποστάσεις τὴν μὲν περιπνευμονίαν ἀπαλλάσσουσι προδήλως.

Ἔςι δὲ ὅτε ἐὰν φανῶσιν πέψεως σημεῖα ἐν τοῖς κενουμένοις, καὶ αὗται αἱ ἀποςάσεις τάχιςα λύονται καὶ ἀπολύονται· εἰ μὲν γὰρ ἐν τοῖς ἀναπτυομένοις σιελισμοῖς φανῶσι πέψεως σημεῖα καὶ συμπεπεμμένα, γινώσκε ὅτι ἀπαλλάσσονται αἱ ἀποςάσεις· εἰ δέ γε πρὸς τούτοις καὶ ἐν τοῖς οὔροις φανῇ χρηστὴ ἀπόςασις, γίνωσκε ὅτι ἐπὶ ἀπαλλαγῇ εἰσὶν αἱ ἀποςάσεις, καὶ ὅσον οὔπω ἀποπαύονται καὶ διαφοροῦνται· εἰ δέ γε μὴ φανῶσιν ἐν τούτοις πέψεως σημεῖα, μήτε ἐν τοῖς πτυέλοις, μήτε ἐν τοῖς οὔροις, ἀλλὰ τὰ τῆς ἀπεψίας καὶ ὠμότητος ἐπικρατεῖ σημεῖα, γίνωσκε ὅτι εἰς χρόνον ἐκταθήσονται αἱ ἀποστάσεις· ὅθεν τῷ χρόνῳ καὶ χωλοῦνται αὐτῶν τὰ ἄρθρα κατὰ δύο αἰτίας· εἰ γὰρ διὰ τὴν εὐρύτητα ἐκεῖσε φέρονται οἱ χυμοὶ καὶ ἡ ὕλη, ὥστε περιέχεσθαι αὐτοὺς, καὶ τὸ τηνικαῦτα χωλεύουσι διὰ τὴν εὐρύτητα ὑποδεχόμενοι, διὰ δὲ τὴν κίνησιν ἐπὶ τῇ ἐπιτεταμμένῃ κινήσει θάλπονται τὰ ἄρθρα, καὶ τῇ θάλψει ἐκεῖσε συῤῥέουσιν οἱ χυμοὶ καὶ ἡ ὕλη, καὶ ἐπὶ τούτου χωλοῦνται αὐτῶν τὰ ἄρθρα.

Λέγει καὶ τέταρτον προσδιορισμὸν τοιοῦτον, ὅτι κακόν ἐστιν ἐὰν γενομένων τῶν ἀποστάσεων ἐξαίφνης ἀφανεῖς γένωνται, ἢν μὴ ὁ πυρετὸς παύσηται· δηλοῖ γὰρ ὅτι ἐν τῷ βάθει ἔῤῥευσεν ἡ ὕλη, καὶ ἐν τοῖς κυριωτέροις μορίοις, καὶ ἔςιν ἐπικίνδυνον· εἰ δέ γε παύσηται ὁ πυρετὸς, παύεται δὲ οὕτως ἀφανῶν γενομένων τῶν ἀποστάσεων· ἀφανεῖς δὲ γίνονται, ῥωσθείσης τῆς δυνάμεως καὶ ἰσχυσάσης· σὺν τούτοις δὲ εἴη καὶ ἡ ὥρα θερινὴ, καὶ ἡ ἡλικία ἀκμαςικὴ, καὶ τὸ χωρίον θερμὸν, καὶ τὰ ἐπιβαλλόμενα, καὶ ἐπιβληθέντα βοηθήματα ὦσι θερμὰ, πεπαίνεται ἡ ὕλη ἐν τοῖς ἀποςήμασι καὶ διαφορεῖται· σὺν τούτοις δὲ καὶ ὁ πυρετὸς ἀπο-

παύεται, καὶ ἐπὶ ἀγαθῷ τρόπῳ ἀφανεῖς γίνονται αἱ ἀποστάσεις, ἐὰν ὁ πυρετὸς παυθῇ.

« Τῶν δὲ ἐμπυημάτων τῶν ἐκ τῶν περιπνευμονικῶν,
οἱ γεραίτεροι μᾶλλον ἀπόλλυνται, ἐπὶ δὲ τῶν
ἄλλων ἐμπυημάτων οἱ νεώτεροι,
καὶ τὰ ἑξῆς. »

Εἰκότως οἱ γέροντες ἀπόλλυνται ἐν ταῖς περιπνευμονίαις, οἱ δὲ νεώτεροι περισώζονται ἤπερ ἀπόλλυνται· ἐπειδὴ ἀσθενεῖς ἔχουσι τὰς δυνάμεις ὧν χρείαν ἔχουσιν· ἀσθενῶν γὰρ ὑποκειμένων τῶν δυνάμεων, καὶ περιπνευμονίας οὔσης, οὐκ ἀνακαθαίρονται· ἀλλ᾽ οὕτως ἀπόλλυνται οἱ γέροντες· οἱ δὲ νεώτεροι ἤγουν, οἱ ἀκμάζοντες, ἐῤῥωμένας ἔχουσι τὰς δυνάμεις, καὶ τῇ ῥώμῃ ἀναπτύουσι, καὶ ἀνακαθαίρεται αὐτῶν ἡ περιπνευμονία, καὶ περισώζονται· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων ἐμπυημάτων καὶ ἀποστάσεων τῶν ἐν τοῖς παρισθμίοις ἐν παρωτῖσι συνισαμένων, οἱ ἀκμάζοντες μᾶλλον ἀπόλλυνται, οἱ δὲ γέροντες περισώζονται· καὶ τίς ἡ αἰτία; ὅτι ἐπὶ μὲν ἀκμαζόντων, ἐπὶ θερμῇ ὕλῃ καὶ χολώδει ταῦτα γίνονται· ἀλλὰ καὶ τὰς αἰσθήσεις περιττὰς ἔχουσι, καὶ μεγίσας ὀδύνας ὑπομένουσι· διά τε οὖν τὸ θερμὸν τῆς ὕλης, καὶ τὸ περιττὸν τῆς αἰσθήσεως, καὶ διὰ τὰς μεγίστας ὀδύνας μὴ φέροντες ἀπόλλυνται, προφθάνει γὰρ ὁ θάνατος τὴν πυοποίησιν· ἐπὶ δὲ τῶν γερόντων οὐ γίνονται ἐπὶ θερμῇ ὕλῃ ταῦτα τὰ πάθη, ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἠκριβωμένας ἔχουσι τὰς αἰσθήσεις, ἀλλ᾽ οὐδὲ μεγίσαι ὀδύναι γίνονται ἐπ᾽ αὐτῶν· καὶ τὸ τηνικαῦτα περισώζονται· ἐπεὶ οὖν ταῦτα εἴρηται, ἐν οἷς σὺν θεῷ καὶ τὸ δεύτερον τμῆμα πεπλήρωται.

Ὑπὸ Ἀνδρέου Δαρμαρίου τοῦ ἐπιδαυρίου.

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΚΥΡΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΕΙΣ ΤΟΝ ΕΞΗΓΗΘΗΣΟΜΕΝΟΝ ΙΑΜΒΙΚΟΝ ΚΑΝΟΝΑ, ΟΥ ΠΡΟΟΙΜΙΟΥ ΠΡΟΣ ΤΩ ΤΕΛΕΙ ΚΕΙΤΑΙ ΚΑΙ Η ΚΑΤ' ΕΚΕΙΝΟΝ ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

DOMINI EUSTATHII METROPOLITAE THESSALONICENSIS

COMMENTARIUS

IN HYMNUM PENTECOSTALEM S. IOHANNIS DAMASCENI.

Ἔοικας, ὦ ἀδελφὲ, ἣν πρὸ μακροῦ διέτριβες πνευματικὴν ἀξίωσιν τριψημερῶν καὶ λαλῶν προμηθέστερον μὲν, ἠρέμα δὲ κατ' εὐλάβειαν, ἐπιτεῖναι ἀρτίως ὅσον ἐξῆν, ὡς προθέσθαι καὶ εἰς ἐμφανὲς ἐνεγκεῖν καὶ σπουδὴν ποιήσασθαι ἀγαγεῖν αὐτὴν εἰς ἐντέλειαν· διὸ τὴν τοιαύτην γνώμην ὑπὸ σεαυτῷ ἴλλων καθά τις ἔφη καὶ ὡς οἷον παραλαλῶν λεπταλέῃ φωνῇ, σήμερον ἐξετράνωσας, καὶ ἠθέλησας εἰς πρᾶγμα δύσεργον ἐμὲ προκαλέσασθαι, ὅπερ ἐστὶν ἐξήγησις εἴτ' οὖν διευκρίνησις ὕμνου μελῳδικοῦ τοῦ σήμερον ᾀδομένου τῷ ἁγιωτάτῳ πνεύματι, παρεωραμένου μὲν τοῖς τὰ τοιαῦτα μετελθοῦσιν ἐπιμελέστερον, οὐ μὴν καὶ εἰς τόδε βαθμοῦ καθεστάσθαι ἀξίου πεφυκότος· ὑποθέσεως τε γὰρ οὐρανίας ἔχεται ὁ τοιοῦτος ὕμνος διὰ τὸν ὑπερουράνιον παράκλητον,

ὃν ἀποσεμνύνει περιᾴδων· καὶ αὐτὸς ἐκείνῃ συνεξαίρεται εἰς ὅσον οἷόν τε, τὰ μὲν πεζῇ προϊὼν τῇ φράσει, ὡς εἰ καὶ σεμνὰ ἐβάδιζε· τὰ δὲ καὶ ἔποχος μετρικῷ ὕψει διεκφαινόμενος· ᾧ συσχηματιζόμενος τὰ περὶ τὴν θειοτάτην ἔννοιαν καὶ λέξεσιν ἐγκρεαίνων ποιητικώτερον, ἔστι δὲ οὗ καὶ οὐ πάνυ συνηθέστερον, τοῖς ἀτριβέσι τὰ τοιαῦτα οἷς τὸ ἀφελὲς πεφίληται, δοκεῖ δι᾽ αὐτὸ εἰς εἰκόνα οἷον θειοτάτην προΐςασθαι προβεβλημένην μὲν προσκυνητῶς, οὐ μὴν κατηξιωμένην καί τινος περιάπτου κάλλους τοῦ ἀπὸ ἐξηγήσεως· οὕτω γὰρ αἰτιολογῶν παρίσταταί μοι τὸ τῶν ἐξηγησαμένων ἀπερίστροφον ἐπὶ τοιῷδε καλῷ· εἰ μή τι ἄρα ἐκείνοις εὐηρέστητο, τὴν γλαφυρὰν ἁγίαν σφραγῖδα ταύτην ἀπαρακίνητον ἀφεῖναι τῷ κατ᾽ αὐτοὺς ἀνεπισκέπτῳ· ἢ καὶ ἄλλως πᾶσαν τὴν δόξαν τοῦ τοιούτου θείου ᾄσματος ἔσω παρεάσαι κατακεῖσθαι, οὐκ εἰς ἀνεπιβούλευτον, ἀλλὰ πρὸς ἀμύθητον θαυμασιότητα, ἵνα τῷ μυςηριώδει θαυμάζοιτο μᾶλλον ἢ τῇ ἐκφάνσει, οὐχ οἷά τε οὔσῃ, τῷ μεγαλείῳ τῆς ἑορτῆς συνεπαίρεσθαι.

Ἀλλ᾽ οὕτω μὲν, ὦ φιλότης, ἐπὶ οὕτω μεγάλῳ πράγματι σήμερον τελεσφορήσας πρὸς ἔνστασιν τὴν ἐφ᾽ ἡμῖν ἀξίωσιν, φόρτον ἡμῖν ἐπέθου, εἴθε μὴ ἐς τέλος, βαρύν· ἐγὼ δὲ χρωσθεὶς οὐκ οἶδα εἴτε ὤχρῳ, εἴτε ἐρυθήματι ἐφ᾽ οἷς ἠξίωμαι· καὶ γὰρ ἅμα αἰδώς τε καὶ φόβος ὑπῆλθέ με· ἡ μὲν, μὴ ἀπαναινάμενος, ἐσκώψομαι πολυειδῶς· ὁ δὲ μή ποτε κατανεύσας εἰς ἔργον, καὶ οὕτω τοῦ σταδίου γενόμενος, ἀποσυριχθήσομαι κλωζόμενος τοῖς καὶ τοῦτο τὸ καλὸν ἐν τοῖς ἄρτι φιλοτιμουμένοις, εἴπερ τι ἄλλο τῶν διὰ σπουδῆς πολλῆς· ὅμως ἐμαυτὸν συμπείσας, ἵνα μὴ ἐπὶ πλέον εἰλῆται περὶ σὲ λογισμὸς ὀρέξεως, θείας μὲν τῷ ὄντι,

ἐγκρατῶς δὲ εἰ μηδέ ποτε ἀποτελεσθείη, γίνομαι ἰδοὺ τοῦ σοῦ θελήματος· καὶ ἐπειδὴ πάλαι ἁγίαν ἐπιθυμίαν ἐν ψυχῇ συλλαβόμενος καὶ ὠδινήσας, ἐξέτεκες τὴν σήμερον, ὡς οἷον καιροφυλακήσας ἐπίτηδες, μαιώσεσθαι ἥκω τὸ ἀποτεχθὲν, καὶ ἐκθρέψασθαι ὡς περιεστί μοι τοῦτο ἔχειν, καὶ ἀποδοῦναί σοι, οὐκ οἶδα μὲν, εἴπερ ἡρωΐδα τινα γένναν, πιθηκίδα δέ τινα πάντως ἂν οἶαν τοῖς ἁπλουστέροις καὶ αὐτὴν περιβλέπεσθαι· κατέγνωμεν γὰρ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὐδέν τι τῶν ἐν τῷ καθ᾽ ἡμᾶς βίῳ πονημάτων πάντη πάντως ἐξουθενοῦσαν ἐφ᾽ ἅπασιν, οὐδὲ τὸ φαυλότατον, καὶ ὡς εἰπεῖν, οὐδενόσωρον· καὶ ἔστι τὸ πρᾶγμα ὅμοιον ὡς εἰ καὶ τῶν ἐκ γῆς ἀναδιδομένων ἄλλοις ἄλλα πρὸς ἀρέσκειαν εὐπρόσιτα ἔκκεινται· ἀγαπήσω γοῦν καὶ αὐτὸς, εἰ καί τισι μετρίοις ἀξιωθήσεται εἰς ἐντυχίαν ἐλθεῖν, ὅπερ ἄρτι ἀγαθὸν, κατ᾽ ἐμὲ κρίνοντα, ἐργάσομαι· καὶ ἔσται λέγειν καὶ ἐμοὶ δι᾽ ἐκείνους πρὸς ἐμοὶ ὄντας, τὸ τοῦ Γλυκέως εἰπόντος ὡς ἄρα καὶ ἐγὼ ἐν τῇ γῇ τις φαίνομαι εἶναι· εἰ καὶ τούτου διεκπεσοῦμαι τοῦ σεμνώματος, ἀρκέσομαι τῇ σῇ καὶ μόνῃ εὐαρεστήσει· καὶ τὸ λεωφορούμενον θαῦμα μὴ ἔχων, φιλήσω τὸ μονῆρες, καὶ τῷ τοῦ φίλου καὶ τῆς ὄντως φιλίας ὅρῳ παραπήξας τὴν ἑνιαίαν ταύτην ἀγάπην, διὰ τὴν ἐντεῦθεν πεπορισμένην μοι εὐχὴν, οὐκ εὔξομαι πλεονεκτῆσαι ὡς ἐθελῆσαι πληθυνθῆναι μοι λόγους εὐφήμους· οἷα πολλάκις ὑπολαλεῖν κατ᾽ ἐμαυτὸν εἰωθὼς, ὡς καθὰ σοφὸν βούλευμα ἓν τὰς πολλὰς χεῖρας νικᾷ, οὕτω καὶ μία εὐχὴ ἀγαθὴ τὸν μυρίων ἔπαινον· γινόμενος οὖν τοῦ λοιποῦ τῆς σῆς ἀγγαρείας ἐπὶ μιλιασμοῖς ὁπόσοις εὐοδώσει τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐκ τῶν ἀδελφῶν σοφῶν ἀφελόμενον χάριν, οἷς ἡ ἁγιωτάτη τοῦ θεοῦ ἐκκλησία πέπληθεν, ἐνάρξομαι οὗπερ ἐζήτησας.

γνώμη.

γνώμη.

Καὶ δὴ (1) ἐν πρώτοις παρασημαίνομαι ὅτι πολλῶν ὑπαγόντων τὸ τοῦ προκειμένου ἡμῖν σκέμμα κανόνος εἰς τὸν ἐκθέμενον τοὺς δεσποτικοὺς ἰαμβείους, τὸν εἰς τὴν γέννησιν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ τὸν εἰς τὸ βάπτισμα, ἐκείνους δὲ αὖθις εἰς τὸν πάμμεγαν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν, ἐγὼ οὐκ ἔχων γενέσθαι ῥᾳδίως τοιᾶσδε γνώμης, διὰ τὸ μὴ ἐξακριβώσασθαι τοῦτον τὲ τὸν κανόνα, τῇ φράσει τεκμαιρόμενος ἀποδϊστῶ ἐκείνων τῶν δύο ἰαμβικῶν, καὶ ἄλλον τεχνίτην ἐκείνοις ἰδιάζων ἑτέρῳ τινὶ τοῦτον παραπήγνυμι ὅς τις ἂν καὶ εἴη ἐκεῖνος· καὶ οὐδὲ ἐκείνους τῷ μεγάλῳ Δαμασκηνῷ ἔχω προσνέμειν, κατ᾽ αἰτίαν τοιάνδε· φῶς εἰς τὰς θείας γραφὰς ἐλθεῖν ἐκ θεοῦ καὶ τὸν λαμπρὸν τοῦτον Δαμασκηνὸν λέγω· τὴν δὲ σαφήνειαν αὐτοῦ τίς ἐκμάξεται μιμησάμενος, τὴν ἐν ἅπασιν οἷς γράφει; τοιαύτης δὲ ἰδέας οἱ εἰρημένοι κανόνες πάνυ μακρὰν εἰσιν· εἰ δέ τις εἴποι ἐκεῖνον ἐπίτηδες ἀλλάξαι τὸν οἰκεῖον χαρακτῆρα ἐν οἷς ἰάμβισε, πρῶτα μὲν ἀκούσεται ὅτι σαφὴς ῥήτωρ πανταχοῦ τοιοῦτος ἐκβαίνει, σχεδόν τι καὶ ἄκων, τυραννούσης αὐτὸν τῆς εἰς τὸ γράφειν φύσεως, καὶ μᾶλλον ἐν τοῖς ἔπεσι τοιοῦτός ἐςιν ἐκεῖνος, διὰ τὸ τὴν ποιητικὴν ἡδονῆς πλέον στοχάζεσθαι, καὶ οὕτως αὐχεῖν μάλιστα τὸ ἐφολκὸν· ἡδὺ δὲ τὸ σαφὲς, οὐ τὸ μὴ σαφές· ὁ γοῦν Πλάτων ὅτε πρὸς μέτρον γράφει, σαφέστερός ἐστιν ἑαυτοῦ καὶ γλυκύτερος· εἶτα προσεπακούσεται, ὅτι ὁ μέγας ἐκεῖνος οὐ λέληθεν οὐδὲ ὁποῖος ἦν τὴν ἐποποιΐαν· οὐ γὰρ ἁπλῶς μετρητὰς ἀφῆκε σελίδας ἐπῶν, ἀλλὰ καὶ ἐδραματούργησεν· ὡς καὶ ἡμᾶς ἡ πεῖρα ἐδίδαξε

(1) Nonnullos ex subsequentibus prohoemii huius locis recitat (sed interdum mendose) ex ms. vat. Leo Allatius in prolegomenis suis ad S. Ioh. Damascenum apud Lequinium.

περιτετυχηκότας δράματι ἐκείνου, πεπεισμένῳ μὲν εἰς τὰ κατὰ τὴν μακαρίαν σώφρονα Σωσάνναν, παρασεσημειωμένῳ δὲ ἐκ πλαγίων ποίημα εἶναι Ἰωάννου Μανσοὺρ (1)· ἦν δὲ ὁ Μανσοὺρ ἐπώνυμον, ᾧ δὴ ὁ ἐπάρατος Κωπρώνυμος ἐκακολόγει σκώπτων ἐκεῖνον οἷα γένους ὡρμημένον συριακοῦ, καὶ ἐσκευώρει τὴν διάθεσιν ἐκείνου τοῦ δράματος εὐριπίδειος αὐτόχρημα μέθοδος· ἐγενεαλόγει τε γὰρ ἑαυτὴν ἡ Σωσάννα καὶ ἀπεκλαίετο εἰ περιπέσοι κακῷ τηλικούτῳ ἐντὸς κήπου καὶ βιασθείη· ἔνθα καὶ παραδείσῳ τὸν τόπον εἰκάσασα, ἐν ᾧ ἡ προμήτωρ ὑπὸ τοῦ δαίμονος ἀπατηθείη, φράζει γλυκέως ὡς ὁ ἀρχέκακος δράκων πάλιν πλανᾶν ἔσπευδε τὴν Εὔαν ἐμέ· οὕτως ἀστόμφαστος καὶ ἡ ἐποποιΐα καὶ φωτὶ σαφηνείας διάλευκος καὶ ἀνεπισκότητος φράσει σκληρᾷ τῷ λαμπρῷ Δαμασκηνῷ.

Οὗ πρός τινα ὁμοιότητα ἐν τῇ μεγάλῃ Θεσσαλονίκῃ φθάσαντές ποτε ἰαμβίσαι διάκονοι, ὁ μέν τις ἐγχώριος, ἐπίκλην Σουμάνης, χαρτοφύλαξ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα, ἕτερος δὲ σοφὸς μεγαλοπολίτης, λευΐτης ἁγιοσοφίτης, Μιχαὴλ πρωτέκδικος, ὁ ἐν ὑστέρῳ δυσκληρήσας ἐπηρείᾳ δαίμονος, καὶ ἀμφότεροι πρὸς ὕμνον τοῦ ἁγιωτάτου πολιούχου κατὰ τὸν μυροβλύτην μεγαλομάρτυρα εὐδοκίμησαν, οὔτε ταπεινὰ φράσαντες καὶ σαφηνείᾳ ἐλλαμψάμενοι· πρὸ δὲ αὐτῶν εἰς ὅμοιον ἔργον πονησάμενος ὁ σοφώτατος Ἰωάννης ὁ Γεωμέτρης ἐπὶ τῇ πανσέπτῳ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως ἑορτῇ, ἔσχεν αὐχῆσαι καὶ αὐτὸς ὁμοίῳ φωτὶ καὶ σεμνότητος καὶ σαφηνείας καὶ γλυκύτητος λαμπρύνασθαι, οὐδέν τι σκληρυνάμενος οὐδ᾽ αὐτός· εἰ δέ τις ἐρίζων ἑλέσθαι εἰπεῖν τὸν

(1) De agnomine *Mansur*, itemque de alio infra legendo, *Arcla*, Allatius loco praedicto.

πνευματικὸν μελῳδὸν λυκοφρονίως ἢ ἄλλως διθυραμβικῶς ποιῆσαι, ὃ καὶ ὁ ἀστεῖος ἅμα καὶ σοφὸς Θεόκριτος ἐπέκρινέ που μεθοδεῦσαι χάριν ἢ φιλοτιμίας ἢ ἁπλῶς ἐξισώσεως τῆς πρὸς ἑτέρους ἀγλαϊζομένους ἐποποιΐᾳ τοιαύτῃ, ἀμάρτυρα μὲν λαλεῖ καὶ ὡς εἰπεῖν εἰκοτολογεῖ· ἔστω δὲ ὅμως ἀληθεύων· ἵνα γὰρ μὴ πεισμονὴν περιέπειν ἐγκληθῶμεν ἐφ᾽ οἷς οὐκ ἐχρῆν, δίδοαμεν ἀλλάξαι καὶ τὸν ἅγιον Δαμασκηνὸν μελῳδὸν, τὸν οἰκεῖον φθόγγον οἷα καί τινα φωνόμιμον πρὸς μίμησιν οὐ τὴν ἁπλῶς παρὰ τοῖς πολλοῖς μελετωμένην, ὅτε καιρὸς, οὐδὲ κατὰ τὸ ἐξαιρέτως ἱστορημένην περί τινος ἡρωϊκοῦ προσώπου, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπ᾽ αὐτοῦ μεμελισμένην ἀποστολικὴν πολύφθογγον ἁρμονίαν γλωσσῶν· ἵνα πρὸς τέχνην εἴη καὶ αὐτὸς ποικιλόφωνος, καὶ ἐκ θείας ἐπιπνοίας πολύγλωσσος.

Τοίνυν, ὦ ἁγιώτατε Δαμασκηνὲ, χρεώστει χάριτας τοῖς παραῤῥίψασιν ἐπὶ σὲ τοὺς τοιούτους κανόνας, καὶ εἰσποιησάμενος τοὺς λόγους τούτους ὡς οἷα καὶ γεννησάμενος αὐτοὺς, καὶ οὕτω πληθύνας τέκνα σου, δέξαι καὶ τρίτον κανόνα τὸν εἰς τὸ ἁγιώτατον πνεῦμα· τί γὰρ κωλύει ἐπιγράφεσθαί σοι καὶ αὐτὸν κατ᾽ ἐκείνους, ἵνα πανάριον ὅ ἐστι θίβη, ἢ ἀρκλίον, εἴτουν κιβώτιον, χαρισώμεθά σοι τῷ μεγάλῳ Ἰωάννῃ τὸ πόνημα τοῦτο, ὡς φασὶν οἱ ἴδμονες, Ἰωάννου Ἀρκλᾶ; οὐδὲ σεμνὸν γοῦν τι αὐτοὶ ὄνομα χαριζόμενοι τῷ καὶ φιλοπόνῳ ἐκείνῳ καὶ μεγαλοφώνῳ φιλοσόφῳ ἀνδρί· οὓς ἐγὼ μισῶ, καθὰ καὶ ἄλλους οἳ καί τινα σοφὸν διδάσκαλον παλαιὸν πολλοὺς καὶ πολλαχῶς ἐν λόγοις ὀμματώσαντα, φερόμενοι φθόνῳ Χοιροβοσκὸν ἐπωνόμασαν· οὐκ ἂν ἐκεῖνον οὕτως ἑαυτὸν δηλοῦντα, ὅτε γράφων ἐχαρακτήριζε τὰ οἰκεῖα· κακώνυμοι ἄνδρες ἐκεῖνοι οὐδὲν ἧττον ἤπερ οἱ κατὰ τὴν μασσαλιωτικὴν πίσαν λατῖνοι, παρ᾽ οἷς τεθέληται

ἀναιτίως οὕτω καὶ εἰς οὐδὲν δέον δυσφημεῖν τοὺς ἐγχωρίους ἐπιθέτοις ὀνόμασι· τὸν μὲν γὰρ σκύλον, τὸν δὲ σκλάβον, τὸν δὲ παγάνον, ἢ ἐπονομάζουσιν ἢ καλοῦσιν· ὡς αἱρετὸν εἶναι, ἀνώνυμον παρ᾽ ἐκείνοις εἶναί τινα, ὃ τοῖς φύλλοις τῷ ἔθνει ἐπισυμβέβηκεν, ἢ οὕτως ἀτίμως ὀνομαστὸν, χρόνῳ δέ ποτε μακρῷ καὶ περιώνυμον· ἀλλὰ τοῦτο μὲν τοιοῦτον ὡς ἐν παρεκβάσει· ὅσοι δὲ Χοιροβοσκὸν τὸν τὴν λογιότητα τοσοῦτον σιλλαίνουσιν, εἶεν ὑπὸ συβώτῃ ἀγόμενοι· καὶ οἱ τὸν Ἀρκλᾶν δὲ λαλοῦντες, ἀποθήκης τοιαύτης εἶεν ἐπάξιοι, ἐὰν πλαττόμενοι τοιαῦτα ἐπιγράφωσιν ἀνδράσι περιωνύμοις· καὶ οὐκ ἀπαγορεύω ἐς τὸ πᾶν ἄνδρα θετέον ἐκεῖνον, τά τε ἄλλα σοφὸν καὶ μουσικὸν ἐπιστήμονα, προθέσθαι, καὶ οὕτως ἁρμόσασθαι τοὺς θείους ὕμνους πρὸς μέτρον ζήλῳ ἐλλόγῳ· ἐπεί τοι πολλοὺς οἴδαμεν καὶ τοιούτους ἔν τε τοῖς παλαιτάτοις καὶ ἐν τοῖς καθ᾽ ἡμᾶς, οἱ τὰ γραφικὰ μετατιθέμενοι ἐξηλλάττοντο.

Ὁ γοῦν ἐν ἁγίοις πατριάρχης ἀοίδιμος Λουκᾶς, ὃς νεφέλην χρυσῆν εὐεργεσίας ἡμῖν ἔβρεξεν ὅτε ἦμεν ἐν διακόνοις τελοῦντες, ἐντετυχηκὼς ποιήματι ἀράχνης θαυμαστῶς κατὰ ἐποποιΐαν, ὅπερ ἐν ἀσπίδι μὲν ἐγέγραπτο, ἀνέκειτο δὲ εἰς θαῦμα περί που τὰ ἐντὸς τοῦ μεγάλου φροντιστηρίου, ὅπερ ἐδείματο Στούδιος ὁ ῥωμαῖος, ἐποίησέ τι καὶ αὐτὸς ὅμοιον, εἰ καὶ μὴ πάνυ ἐν χρῷ πρὸς ἐγγύτητα· ἦν γὰρ ἀληθῶς ἐκεῖνο τὸ παλαιὸν ἀμίμητον· οὔ τι που παίζων οὐδαμῶς οὐδὲ ὁ ἅγιος γέρων ἐκεῖνος, ἀλλὰ ἐν τῷ χάσαι τὸ σύντονον τοῦ πνευματικῶς ἀθλεῖν, ποιούμενος καὶ τὴν ἄδειαν ἔργον, καὶ τὴν ἀνάπαυλαν σπουδήν τινα, καὶ τὴν ἄνεσιν ἔντασιν εἰς γλυκὺ ἀγαθόν· ᾧ τις προσανασχὼν ἔχοι ἂν λέγειν, ὡς οὐδ᾽ οὕτω κακῶς. Πρὸ δὲ ἐκείνου οἴδαμεν ἔργον λογικὸν πο-

νηθὲν ὅτε τὸ ῥωμαϊκὸν σκῆπτρον ὤρθου ὁ Κομνηνὸς Ἀλέξιος, οὗ τοῦ ἔργου σκοπὸς ἅμα καὶ ἀποτέλεσμα, στίχους ἡρωϊκοὺς ἐκθέσθαι, κορυφουμένους μὲν εἰς ποσὸν τὸ δοκοῦν τῇ κατ' ἐκείνους μούσῃ· ἀριθμουμένους δὲ ἕκαστον γράμμασιν ἴσοις, ὡς μηδὲ ἓν ἔπος ὑπερπαίειν τὸ προσεχὲς, οὐδὲ γοῦν ἑνὶ στοιχείῳ· καὶ ἔκειντο τὰ στοιχεῖα πάντα καθ' εἱρμὸν, ὡς εἶναι δήλην τὴν ἐν αὐτοῖς ἐξίσωσιν· καὶ τὸ μὲν πλάτος τῆς ἐποποιΐας ἐκείνης περιεῖχεν ἐννοίας ἀποσεμνυνούσας τὸν αὐτοκράτορα· οἱ δὲ τὰ τῶν στίχων δύο ἄκρα περιερχόμενοι ἀναγνῶσται, καὶ στοιχεῖον στοιχείῳ ἐπιστοιβάζοντες, εὕρισκον ἐκ δεξιῶν ἔπος ἀποτελούμενον ἡρωϊκὸν καὶ ἐξ ἀριστερῶν ὅμοιον ἕτερον· καὶ ἦσαν ἰδιάζουσαι ἀκροστιχίδες, κυρίως ταῦτα καθ' ἑαυτὰ ἑκάτερα, οὐδέν τι τοῦ ἐδαφίου προσαπτόμεναι· καὶ κατεγράφετο εἰς τετράγωνον ἀκριβὲς ἐκεῖνο τὸ ποίημα πλευραῖς περιεχόμενον οὐ γραμμικαῖς ἀλλὰ γραμματικαῖς· καὶ αἱ διάμετροι ἀλλὰ καὶ αὐταὶ θαυμαστῶς ἐσημειοῦντο γράμμασιν ἐρυθροῖς· ὀνόματα γὰρ σεμνὰ τέσσαρα ἰσογράμματα κατασυρόμενα ἐν τῷ εὐτάκτως τεθεῖσθαι, παρέφαινον ἀρχὰς διαμέτρου ἑκατέρας· καὶ εἶχεν ἐνθύμιον ὁ βλέπων μηδέν τι κωλύεσθαι τὸν τεχνίτην τοῦ ποιητικοῦ τετραγώνου ἐκείνου, καὶ ἀκραίοις διαμέτροις χιάσαι τὸ ἔμβαδον εἴπερ ἤθελεν· οὐκ ἤθελεν δὲ ἄρα ἐκεῖνος, ἀλλὰ διαμετρήσας ἀρχικῶς, καὶ ἀφεὶς τὰς ἀρχὰς ἀντιμετώπους κεῖσθαι ἀλλήλοις, ὡς ἐννοεῖσθαι διαμέτρους ἐκείνους πρὸς ἐντέλειαν, ἐτεχνάσατο ἐν τῷ μεσαιτάτῳ τῆς ἐποποιΐας αὐτοῦ, καὶ σχῆμά τι ῥομβοειδὲς, ἐκ τεσσάρων γραμμάτων αὐτὸ διαγράψας· καὶ ἦν ἀστεῖον ἐκεῖνο τὸ πόνημα, καὶ ἄλλως μὲν, καὶ διὰ τοῦ δεξιῶς δὲ αὐτὸ διαγραφῆναι· τὰ μὲν πλευρὰ τοῦ ὅλου τετραγώνου καὶ αἱ τῶν διαμέτρων ἐν ὀνόμασι καταρ-

χαὶ, καὶ ὁ ῥόμβος ἐρυθροῖς ἐγανοῦντο παραυγάζοντα γράμμασιν· ὁ δὲ λοιπὸς ὁλκὸς ὁ κατὰ τὸ ἔμβαδον, συνήθως εἶχε τῆς γραφῆς· καὶ ἦν αὐτὸ πανήγυρίς τε ὄψεως καὶ σῶφρον ἄγαλμα ψυχῆς.

Καὶ ἐφάνη ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἡμῖν δεξιός· καὶ δὲ, οὐδὲ ἐψεύδετο τὴν δεξιότητα πρὸς ἀλήθειαν· ἐφωράθη δὲ οὐ κατάρξας αὐτὸς τοῦ καλοῦ τοῦδε πονήματος, ἀλλὰ παραλαβὼν αὐτὸ ἐξ εὑρέσεως παλαιᾶς· προέκειτο γὰρ ἐκείνου ἑλληνικὸν τοιοῦτο ποίημα, ἐς τὸ πᾶν ἀπαράλλακτον δίχα γε τῶν ἐννοιῶν· τὸ μὲν γὰρ πρὸς μίμησιν δευτερεῦσαν βασιλέως εὐσεβοῦς εἴχετο, τὸ δὲ ἀρχέτυπον ἐξωτερικῶν ἐννοιῶν ἤρτητο· καὶ τὰ μὲν ἄλλα ἐκείνου παρῆλθε με· ᾤχετο γάρ μοι τὸ βιβλίον ἔς που τὴν λατίνην· οἶμοι δὲ ὅτι ἀνεμνήσθην οἷα ἔπαθον αἰχμαλωτισθεὶς, καὶ οὕτω δουλωθείς· εὖ μοι δὲ, ὅτι πρὸς τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῷ ὄντι θεοῦ λέλυμαι· βραχὺ δέ τι μεμνημένος ἔχω ἀναφέρειν ὡς μίαν μὲν ἀρχὴν διαμέτρου παρέσυρεν ὁ Σάραπις· δαιμόνιον αὐτὸ ὄνομα· τὰς δὲ λοιπὰς τρεῖς ἕτερα ὅμοια ἰσογράμματα καὶ αὐτά· τὸν δὲ ῥόμβον ἐτετραγώνιζεν ὁ Ζεὺς ἐν τοιᾷδε καταγραφῇ * οἷα τοῦ μὲν ζ κειμένου μέσον στίχου ἰδίᾳ καθ' ἑαυτό· τοῦ δὲ σ ὑποβεβλημένου μετὰ ἔπος ἓν, ὡς οἷον κατά τινα κάθετον· ἐν δὲ τῷ μέσῳ τούτων ἀμφοῖν στίχων παρακειμένων τοῦ ε καὶ υ, συμμέτρῳ μεσολαβήσει στοιχείου ἢ στοιχείων, ὡς ἂν γίνωνται αὐτὰ ὑποτείνουσα κοινὴ τοῖς δυσὶ τριγώνοις τοῦ ῥόμβου διαγραφέντος μάλα εὐκρινῶς· ἐπειδὴ τὰ ἔπη ἐκεῖνα οὐ πρὸς πύκνωσιν τοῖς γράμμασιν ἐστοιβάζοντο, ἀλλὰ εὐρύθμως ἠραιοῦντο πρὸς εὐδιάρθρωτον· καὶ τοιαῦτα μὲν ἐκεῖνα τὰ δύο κατὰ ἐποποιΐαν πλατέα τετραμμένα παρὰ ἀνδράσιν οἷς ἦν καὶ ἡ σχολὴ σπουδή.

*
ζ
ε ◊ υ
σ

Ὁ δὲ μετρήσας ἡμᾶς χρόνος, ἔφηνε καὶ αὐτὸς ἄνδρα λευίτην δεξιὸν ἐξανύειν λογικὰς ἐγχειρήσεις, αἷς ἂν ἐπιβάλοι, Ὀλυντηνὸν τὸ ἐπίκλην· καὶ εἴδομεν ἱστὸν ὃν ἐκεῖνος ἐξύφανε μετρικῶς, καὶ ἐθαυμάσαμεν ἀκούοντες μὲν τὸ τέχνημα καὶ ἐκ παλαιοῦ, οὔπω δὲ περιτετυχηκότες τοιούτῳ μέχρι καὶ ἐς αὐτόν· ἦν δὲ τὸ ἱστούργημα ἐκεῖνο τοιοῦτον· στιχιδίῳ πρώτῳ ὑπέκειτο ἕτερον ὅμοιον, στοιχείοις γραφικοῖς ἐς ἀπαράλειπτον κατ᾽ ἐκεῖνο ποσούμενον· καὶ τῷ δευτέρῳ τρίτον ὑπέστρωτο ἐμφερὲς τά γε εἰς ἀριθμὸν γραμμάτων· καὶ τῷ τρίτῳ τέταρτον, καὶ τοῦτο ἐχομένως, ἕως οὗ ἐκεῖνος εἴτε ἤθελεν εἴτε ἠδύνατο· καὶ τὰ γράμματα κιονηδὸν οἷον διατεταγμένα κατ᾽ εὐκρίνειαν ἐν τῷ ἕκαστον στίχον ἑκάστῳ ἐπικεῖσθαι ἀνακείμενον, ὡς εἰ καὶ ἀλλήλων τὰ στοιχεῖα ἐξήρτηντο· ἐφάνταζον στυλίσκους τοὺς μὲν κατὰ πλάτος, τοὺς δὲ κατὰ βάθος ὀρθοὺς ἅπαντας, καὶ συμβιβαζομένων τῶν ἐν ἑκατέροις ἐννοιῶν ἀναγνωστικῶς ἀκροστιχίδων δίκην· ἐκληροῦντο ἰδίας μὲν ἐννοίας οἱ κατὰ πλάτος ὄρθινοι * ἀπ᾽ ἀρχῆς μέχρι τοῦ τελευταίου· ἰδίας δὲ ὡσαύτως οἱ κατὰ βάθος· καὶ ἦν οὐ Πηνελόπης ἱστὸς ἐκεῖνος καὶ ἱστορούμενος καὶ ἀναγόμενος, ἢ Ἑλένης πέπλος ἑλληνικοῖς ἀεθλεύμασι κατάπαστος, ἀλλὰ ἐμπλοκὴ σοφίας, ἧς ἔργον καλὸν καὶ τὸ πάρεργον· ἱστοῦ δὲ τούτου στήμονες μὲν, οἷον τὰ κατὰ βάθος ἔπη· κρόκη δὲ, τὰ τοῦ πλάτους· καὶ λογίζεται ἡ μὲν τούτου ποίησις ὕφανσις, ὡς οἷον δὲ ἀνάλυσις ἡ ἀνάγνωσις, καὶ ὁ στήσας ἐκεῖνον προφυῶς ἂν ῥηθείη λόγον ἐξυφάναι σοφόν· ὡς δὲ δύσεργον τὸ τοιοῦτον ἐξύφασμα, γνώσεται ὁ πειρασόμενος αὐτὸ διαχειρίσεσθαι· σοφὸς μὲν ἐσόμενος εἴπερ αὐτὸ ἀκριβώσεται· οὐ δυνησόμενος δὲ διὰ τέλους οὐδ᾽ αὐτὸς ἐν πολλοῖς εἶναι κατὰ τὸν οὕτως εἰπόντα σοφόν. Πτέρυγας δὲ

* ita cod.

γε καὶ ἀξίνας καὶ ᾠὰ καὶ βωμοὺς, ἀθύρματα καὶ αὐτὰ μουσῶν σεμνότερον δὲ φάναι ἀγάλματα, Θεόκριτος παραδεικνύτω καὶ εἴ τις ἄλλος τοιοῦτο ἐκφαίνεται· οὐ σπουδαίοις ἐκεῖνος λογίοις ἐκδιδοὺς ἑαυτὸν κατὰ τοὺς ἀδιακρίτους ἐξεταστὰς, ἀλλὰ πρὸς οὐ φαύλην σπουδὴν ἀστειζόμενος· ἐν οἷς ἔστιν εἰπεῖν ὡς ἦν αὐτοῖς ἡ τοιαύτη ἐργῳδία, κόπος ἄπονος, μόχθος γλυκὺς, πόνος ἀνάλγητος, ἔμμουσος ἀσχολια, ἄϋλος ἡδονὴ, ἀργία ἐλλόγως ἐργατικὴ, θῆξις ψυχῆς εἰς ὀξύτητα, ἐθισμὸς καινοτέρων ἐπινοιῶν, καινοτομία λόγου ἐπαινετὴ, μέθοδος τοῦ μὴ βαίνειν καθ᾿ ἴχνη πολλῶν, ὃ δὴ Καλλίμαχος ὁ σοφὸς ἐπετήδευσεν, ἔφοδος ἐφευρετικὴ καινοτέρας ποιήσεως, ἔνδοξος ἀποφυγὴ ταυτογραφίας, εὐφυΐας ἔνδειξις, ἐπίδειξις εὐπορίας νοερᾶς, φιλόκαινος καὶ φιλότιμος μεταχείρισις λόγου, ἐξηλλαγμένη στολὴ σοφίας, ἀγαθὸν ἀλλόκοτον, πλούτου νοεροῦ προχείρισις, ἔμφασις δυνάμεως ψυχικῆς, ἔκφανσις ἰσχύος γραφικῆς.

Ἀλλ᾿ ὅπερ ἀνόπιν λόγου φθάσαντες ἐσκεπτόμεθα, εἴπερ πολλοί τινες καὶ τῶν ἐν ἡμῖν παλαιτέρων καὶ τῶν προσφάτων καὶ περὶ μέτρα ἐπονήσαντο, ἢ διὰ ῥᾳστώνην ἔμφρονα, ἢ πρὸς χάριν ὁποιανοῦν, καὶ γέγονεν ἐθελήσαντι καὶ τῷ ἐκ Δαμασκοῦ φωστῆρι τῆς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίας, ἀλλαξαμένῳ τὴν φιλόσοφον διάθεσιν ἰαμβίσαι· καὶ τοῦτο οὐ κατὰ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν τὴν, ὡς οὕτως εἰπεῖν, ἐν ἁγίῳ πνεύματι φαεσίμβροτον, ἀλλὰ πρὸς μίμησιν χαρακτῆρος ποιητικοῦ, ἄλλως μὲν (κατ᾿ ἔννοιαν σεμνοτάτου καὶ γλυκυτάτου, οἷς δὲ φράζει αὐστηροῦ εἴτε καὶ ἀτηροῦ, κατὰ τὸν οὕτως ἐροῦντα· καθ᾿ ὃν χαρακτῆρα καὶ αὐτὸς ἀλλοῖος φαίνεται ἢ πάροιθεν ὡς δυσπρόσιτος, καὶ μαρτυρεῖταί ποθεν τοῦτο εἰς ἀναμφήριστον· τίθημι βαθεῖαν προσκύνησιν, καὶ δέχομαι πρὸς ὁμο-

λογίαν τὸ μαρτυρηθέν· πεισόμενος μὲν οὖν οἶδα μέμψιν εἰ γέρων ἄνθρωπος ἐς βαθὺ, οὔπω ἔμαθον ἱστορήσας πρᾶγμα οὕτω καλόν· ἀνεξόμενος δὲ διὰ τὸ μὴ ἀμφιγνοεῖν ὡς οὔτε πᾶσι πάντα δίδωσιν ὁ θεὸς· οὐδὲ μὴν ὁ μακρὸς χρόνος δι' οὗ ἀθροίζεται πολυπειρία, πάντων ἅπασι πεῖραν ἐντίθησιν· ἐὰν δὲ οἱ μαρτυρήσοντες καὶ πιστωσόμενοι τὸ ζητούμενον οὐχ εὑρίσκοιντο, προσκυνῶ καὶ οὕτως, καὶ τίθεμαι τῇ φήμῃ τῶν πολλῶν, καὶ τοῦ λοιποῦ γίνομαι τοῦ φιλικοῦ ἐπιτάγματος· ἐκεῖνο καλῶς ἐπιλογισάμενος, ὅτι τὸ ἐκκλησιαζόμενον ἱερῶς, ὡς ἤδη καὶ ἐμφανισθὲν καὶ δοκιμασθὲν καὶ ἐγκριθὲν καὶ εἰς ψαλμῳδίαν παῤῥησιαζόμενον, οὐκ ἔστιν ὥσπερ οὐκ ἐξαθερίσαι, οὕτως οὐδὲ ἀμφιβαλεῖν μὴ οὐχὶ ἀγαθοῦ πατρὸς νοὸς δηλαδὴ ἔκγονον εἶναι· διὸ οὐδὲ χρῆναι παραβλέπεσθαι ὡς νόθον καὶ ὑποβολιμαῖον καὶ δι' αὐτὸ ἔκβλητον ἢ ἀπόβλητον, ἀλλὰ εἰσποιεῖσθαι, καὶ ἐν λόγῳ τίθεσθαι πολλῷ· ἢ πῶς οὐκ ἂν εἴη μεμπτέον, μάργαρον μὲν λίθον κρηπῖδος ἐκκλησιαστικῆς, ἢ ψηφῖδος, ἢ ἔμπλασμα τιτάνου μὴ περιορᾷν, ὡς παραπεσεῖν ὅποι τύχοι, θεολογίας δὲ τριαδικὰς τοιαύτας, καὶ λόγους μυστηρίων θειοτάτων ἐκφάντορας, οἷς καὶ ἅγιοι θεοῦ θεράποντες ὑμνοῦνται παραπλεκόμενοι μὴ προσκυνητῶς καὶ λαλεῖσθαι καὶ ψάλλεσθαι, καὶ γράφεσθαι εἰς ὀρθὸν, καὶ ἀνυποστόλως ἐπὶ σαφηνείᾳ ἑρμηνεύεσθαι, ὡς οὕτως ἁγιάζεσθαι καὶ ὀφθαλμοὺς καὶ στόμα, καὶ χεῖρας, καὶ περιοχὴν ὅλην τοῦ σώματος καὶ ψυχὴν αὐτήν;

Ἀρκτέον δὴ τὸ ἐντεῦθεν, οὗ προεθέμην· καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ἐκθετέον οἷον ὁ τοῦ ἐγχειρηθησομένου ἔργου ποιητὴς τὰ ἐς διάθεσιν γραφικὴν, εἴτε φύσει τοιοῦτός ἐστιν οἷος εὑρισκόμενος ἀναγινώσκεται, εἴτε καὶ κατὰ μίμησιν, ὡς ἂν τεχνήσαιτο καὶ αὐτὸς χρησταῖς διαφόροις γλώσσαις λαλεῖν·

καθαρότητος μὲν οὖν καὶ φωτὸς τοῦ κατὰ σαφήνειαν ἐς τοσοῦτον μέτεστι τῇ γραφῇ τοῦ κατ' αὐτὸν κανόνος, εἰς ὅσον καὶ νυκτὶ χειμερίῳ ἀστρῴας ἐλλάμψεως· ἀπεσκότωται γὰρ οἷον τὰ πολλὰ ὁ σοφός· τὰ μὲν, διὰ τὸ τῶν νοημάτων βάθος, θεολογικῶν τῶν πλειόνων ὑπαρχόντων· τὰ δὲ οἷς σχηματίζει σεμνῶς· ἔστι δὲ ὅπου καὶ διὰ τὸ τῶν λέξεων οὐ κατημαξευμένον, ἀλλά που καθὰ φιλεῖ διατρίβειν αὐτὸς καὶ παντελῶς ἄτριπτον, ἢ γοῦν ἀλλὰ δυστίβητον· ἔχει δέ τινας καὶ ἑτεροίας ἐπιτηδεύσεις ὁ λόγος αὐτῷ, ἃς οἱ περίεργοι ὀκνοῦσι μὴ ψέγειν ὅσα καί τινας κῆρας γραφῆς· οὐ περιπεσόντες αὐτοὶ ἐς ἀνάγκην ὑποθέσεως ὑψηλῆς καὶ οὕτως ἐργώδους δι' ἧς ἀκινητίζουσι τὰ κατὰ ῥητορείας σκιρτήματα τοῖς πολλοῖς· οὐδὲ ἐνθυμούμενοι ἐκεῖνοι ὡς ἑτεροῖον μὲν τὸ ἐν πολιτείᾳ κομπάζειν, ἢ στωμύλλεσθαι πανηγυρικῶς, ἢ στρογγύλλειν προφωνήσεις καὶ λαλιὰς, καὶ γενεθλιαλογεῖν, καὶ τοιαῦτά τινα μετέρχεσθαι· ἄλλο δὲ τὸ θεολογεῖν καταμόνας ἐμμελῶς καὶ μέτρῳ ἕπεσθαι καὶ τοῖς τοῦ μέτρου ὅσα καί τινι νομοθέτῃ· ἦ γὰρ ἂν εἰ οὕτω διέκειντο καταθέμενοι τὰς ψήφους, καὶ συναγαγόντες ὅλους ἑαυτοὺς, ἐφίλουν τὸν εὐθέτως γράψαντα καθὰ τὸ ὑποκείμενον χορηγεῖ· καὶ ὕστερον εἶπου καὶ παραφθέγξεταί τι κατὰ ἀνάγκην ὁ ἀγωνιῶν· εἰ δὲ καὶ συνθέτοις φανεῖται λέξεσι χαίρων ὁ νῦν εἰς τὴν προκειμένην ἑορτὴν μελοποιῶν, συγχωρείσθω ποιεῖν ἀφειδέστερον ὅπερ ἐπέκρινεν· ὡς οἷα τρόπον τινὰ εἰς τοῦτο πεφυκὼς, οὔτε πρὸς ψόγον, καὶ πρὸς ἀρέσκουσαν δὲ αὐτῷ σεμνότητα.

Ἀρκούντων δὴ καὶ τούτων εἰς ἐνδεχομένην σκέψιν θεωρίας, ἐπελευστέον καὶ τὴν παρὰ τοῖς νεωτέροις μελῳδικοῖς εὑρημένην ἡμισευμένην ἀκροστιχίδα· ἡμισευμένην δὲ αὐτὴν

εἶπον, ὡς μὴ κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἰδίᾳ ἐξ ἀριστερῶν καὶ ἰδίᾳ δεξιόθεν συνείρουσαν μέτρον ἐκ τῆς τῶν ἐπῶν ὅλων ἑκατέρωθεν ἀκρότητος, τῶν ἄκρων στοιχείων ἐπιστοιβαζομένων ἀλλήλοις ἀρχῆθεν μέχρι τέλους· ἀλλὰ τὸ ἥμισυ τῆς σπουδῆς ἐκείνης ἀνύουσαν, ὅπέρ ἐστι τὴν ἐν μόναις ταῖς ἑκάστου τῶν στίχων ἐξ ἀριστερῶν καταρχαῖς· οὗ πρὸς ἔμφασιν ἀμυδρὰν καὶ ἥκιστα δυσχερῆ ἐπινενόηται τοῖς πλείοσι μελῳδοῖς ἡ μέχρι καὶ νῦν συντηρουμένη ἐνίοις παρασημείωσις, μόνης τῆς τῶν τροπαρίων ἐνάρξεως· ὧν ἑκάστῳ προσιοῦσα ἡ πρώτη τῇ δευτέρᾳ, καὶ αὕτη τῇ μετ᾽ αὐτὴν, καὶ αἱ λοιπαὶ ταῖς ἐφεξῆς, ἀποτελοῦσιν ἕνα ἴαμβον τὸν ἐκ τοῦ προκαθημένου γράμματος ἐν τῷ πρώτῳ τροπαρίῳ μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου ἀπαρτιζόμενον· εἰ καὶ νῦν παρεώραται καὶ αὐτὸ τοῖς μαλθακοῖς ἡμῖν καὶ ἀπόνοις· οἱ καὶ τὴν ψαλμῳδίαν τῆς ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι δευτέρας ᾠδῆς, τό γε εἰς ἡμᾶς ἧκον τέλεον παρεστείλαμεν, καὶ οὕτω τοὺς κανόνας ἐννεαείρμους ὄντας, ἐζημιώσαμεν εἱρμῷ ἑνὶ ἕκαστον, εἰς ὀκτάδα τὴν ἐννεάδα κολοβώσαντες· καὶ κλέμμα τοῦτο ἐξευρηκότες οὐκ ἂν οἶμαι λογισόμενον εἰς ἐπαινετῶς ἱερόν· εἰ καὶ ὁ ἀοίδιμος ἐν σοφοῖς Θεόδωρος ὁ Πρόδρομος αἰτιολογεῖ σεμνῶς αὐτὸ, κανόνας ἱεροὺς ἐξηγησάμενος (1). Ἐχόντων δὴ καὶ τούτων οὕτως, ἐπεὶ ὁ ἐξηγηθησόμενος μελῳδικὸς κανὼν ἔχει συνήθη τοῖς ὕστερον ἀκροστιχίδα, ἐπισκεπτέον πρὸ τοῦ κανόνος αὐτὴν διακειμένην οὕτως.

(1) De hoc Theodori Prodromi opere alibi a nobis dicendum est.

Η ΑΚΡΟΣΤΙΧΙΣ.

Θεισγενὲς λόγε, πνεῦμα παράκλητον πάλιν ἄλλον
Ἐκ γενέτου κόλπων ἧκας ἐπιχθονίοις,
Οἷα πυρὸς γλώσσῃσι, φέρον θεότητος ἀΰλου
Σῆμα τεῆς φύτλης καὶ χάριν ὑμνοπόλοις.

Τούτων δὲ τῶν τεσσάρων ἐπῶν τὸ μὲν πρῶτον καὶ τρίτον ἡρῷα εἰσίν· ἐλεγεῖα δὲ τὸ δεύτερον καὶ τὸ τέταρτον· ποταπὸν δὲ τὸ ἡρῷον καὶ οἷον τὸ ἐλεγεῖον, ἀναλεκτέον ἐκ τῶν ἐξηγητῶν· ὁ δὲ νοῦς αὐτῶν τοιοῦτο· ὦ ἐκ θεοῦ πατρὸς γεννηθεὶς λόγε, ἔπεμψας ἡμῖν τοῖς ἐπιχθονίοις καὶ διὰ τοῦτο ταπεινοῖς, ὡς ἐν γλώσσαις πυρὸς, καθὼς καὶ ὁ κανὼν διδάξει, πνεῦμα παράκλητον πάλιν ἄλλον, ἤγουν δεύτερον τοῦτον νῦν μετὰ σὲ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανόν· ἵνα παρακλήτου ἤδη σοῦ τοῦ υἱοῦ καταβάντος εἰς ἡμᾶς, παράκλητος πάλιν ἔλθῃ δευτερώματος λόγῳ ἐκ τῶν κόλπων τοῦ πατρὸς, τὸ ἀπεσαλμένον ἅγιον πνεῦμα· φέρον αὐτὸ τοῖς ὑμνηταῖς τῆς ἁγίας τριάδος, καὶ σημεῖον ἀΰλου θεότητος τεῆς φύτλης, ἤγουν τῆς σῆς φύσεως ἢ γεννήσεως, καὶ τοῖς ὑμνηταῖς χάριν τὴν ἐπὶ τοῖς ὕμνοις· ἐν τούτοις δὲ τὸ μὲν θεισγενὲς, ἐκ προθύρων, ὅ φασι, διεκφαίνει τὴν μετρικὴν ἐν ἐποποιΐαις βιαίαν περιολκήν· δι᾽ ἣν θεισγενῆ λέγει τὸν λόγον, δέον ἀδυνάτως εἰπεῖν μὴ ἐν διφθόγγῳ ἀλλ᾽ ἐν μόνῳ τῷ ε στοιχείῳ θεογενῆ· πρόδηλον γὰρ ὡς ἄλλο μὲν θεὸς, ἄλλο δὲ θεῖον· ἡ γοῦν ψυχὴ θεὸς μὴ οὖσα, θεῖον ἐςίν· ὥςε καὶ ἄλλο μὲν ὁ θεογενὴς λόγος, ἄλλο δὲ ὁ θεισγενής· ἴσως δὲ οὐ παρὰ γέννησιν τὴν ἐν [δυ]σὶν ἀμεταβόλοις, λόγος νῦν εὑρέθη θεισγενὴς, ἀλλὰ παρὰ τὸ κοινῶς λεγόμενον γενέσθαι,

Ἔννοια τῆς ἀκροστιχίδος.

Θειογενές.

ἐπεὶ δι᾽ αὐτοῦ ἤγουν τοῦ θείου λόγου ἡμεῖς θεῖοι καὶ θεοειδεῖς γινόμεθα· εἰ δέ τις τὸ θεῖον οὐ παραγώγως μετουσιαστικὸν λαμβάνων, ἀλλὰ τὸν θεὸν αὐτὸν οὕτω νοῶν, θειογενῆ λέγει τὸν ἐκ θείου ἤγουν ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγον, οὐκ οἶδα εἴπερ εὑρήσει τὸν ἀπραγμόνως ἀποδεχόμενον τοῦτο· ἐμὲ γοῦν οὔκουν ἀρέσκει οὕτω νοεῖν· περὶ δὲ παρακλήτου εἰρήσεται τὸ δέον ἐν τοῖς ἑξῆς.

ἄλλον. Τὸ δὲ ἄλλον ἢ ἁπλοϊκῶς ἴσως εἴρηται ἀντὶ τοῦ ἕτερον, ἢ πρὸς ἀκρίβειαν δογματικὴν, ἣν οἶδεν ὁ ἀκριβωσάμενος τὸ, ἄλλας ἀλλ᾽ οὐκ ἀλλοίας· ᾧπερ ὁ ἀκολουθῶν καὶ ὡς ἐν φωτὶ οὕτω περιπατῶν, οὐκ ἂν εἴποι πεμφθῆναι ἀλλοῖον παράκλητον, ἀλλὰ ἄλλον κατὰ τὴν ἐνταῦθα γραφήν· γενέτην δὲ τὸν ἐνταῦθα ῥηθέντα καὶ γενέτορα καὶ φύσαντα καὶ πατέρα ἡ θεία συνωνυμία εἰς ἓν ἄγει σεμνῶς· ὁ μέν τοι φυτοσπόρος καινότερος· τὸ δὲ ἐκ κόλπων πατρὸς πεμφθῆναι τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὁ κανὼν διδάξει ἐμφανέστερον, ἐν ᾧ εὑρεθήσεται πάλιν κείμενον καὶ τὸ γλώσσῃσι ποιητικῶς Ἰώνων διαλέκτῳ· οἷα γὰρ ἐποποιὸς, ὀχλεῖται καὶ λέξεσι χρῆσθαι ὁποίας οἶδε φιλεῖν ἡ ποίησις· σημεῖον δὲ φέρει τῆς τοῦ υἱοῦ φύτλης τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐχ᾽ ἓν κατὰ τὴν ἑνικὴν προφορὰν τῆς ἀκροστιχίδος, ἀλλὰ διάφορα, οἷον τὴν ἀλήθειαν· ἠλήθευσε γὰρ ὁ τῆς ἀληθείας χορηγὸς λόγος ὑποσχόμενος πέμψαι τὸ τῆς ἀληθείας ἅγιον πνεῦμα, τὴν φιλίαν ἣν ἔφθασε σχεῖν ἐπὶ τοῖς μαθηταῖς, οὓς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα συνεφίλησε, τὸ καὶ σοφίσαν ἐκείνους ὡς πνεῦμα σοφίας· ἔτι σημεῖον οὗ ἔφανεν καὶ τὸ συμφυὲς πατρὶ καὶ πνεύματι, τὸ συμφωτιστικὸν, τὸ συναγιαστικὸν, τὸ τῆς χάριτος συμμεταδοτικὸν, ἣν ἐκεῖθεν ἥκει φέρων τὸ ἅγιον πνεῦμα ὥσπερ τότε τοῖς καὶ μύσταις, καὶ αὐτίκα μυστιπόλοις τῶν ἐθνῶν,

γενέτου.

κόλπων.

γλώσσῃσι, φέρον, καὶ τὰ ἑξῆς.

οὕτω καὶ νῦν ἡμῖν τοῖς πνευματικοῖς ὑμνοπόλοις, ὅ ἐςι ἀναςρεφομένοις περὶ ὕμνους· τοῦτο δὲ τὸ ἀγαθὸν καὶ εἰς πάντας διαβαίνει τοὺς τοῦ Θεοῦ ὑμνητάς· οἷς ὁ μελῳδὸς δεξιῶς ἑαυτὸν ἰδοὺ συμπαρέμιξεν ἐπὶ συμμεθέξει τῆς χάριτος· σκοπητέον δὲ εἴπερ τὸ φέρον θεότητος ἀΰλου σῆμα, δυνήσεται καὶ τῷ λόγῳ προσαρμόσαι κατὰ εὐθεῖαν ἄρσενος μετοχῆς, ἵνα λέγηται ὁ υἱὸς ἄγειν διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἡμῖν σῆμα τῆς ἑαυτοῦ φύσεως.

Ὅτι δὲ φύτλη οὐ μόνον ἡ φύσις, ὡς εἴρηται κατὰ τὸν ἐξηγητήν, ἀλλὰ καὶ ἡ γέννησις, φανερόν ἐστι κοινῶς· καὶ ἔστι προσφυὴς ἡ τοιαύτη σημασία ἐπὶ τοῦ υἱοῦ ὡς γεννητοῦ, δι' οὗ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἡμῖν ἐπιφοιτᾷ. Δῆλον δὲ ὡς ἐκ τῆς τοιαύτης φύτλης, καὶ ὁ διὰ τοῦ υ διχρόνου προφερόμενος ἐξωτερικῶς παρῆκται φυτάλιμος· γινόμενος μὲν καὶ παρὰ τὸ φυτὰ ἄλλεσθαι ποιεῖν, μάλιςα δὲ παρὰ τὴν φύτλην, ἵνα ᾖ ἐξ αὐτῆς φυτλάμιος, καὶ μεταθέσει φυτάλιμος· ὡς οἷά τις πατὴρ καὶ οὕτως αἴτιος τοῦ φύεσθαι, ἥ τις ἔννοια καὶ τὸν φυτοσπόρον ὠνόμασεν. Οὕτως δὲ καὶ τῆς ἀκροςιχίδος διεσκευασμένης, ὥρα μέχρις ὧδε καταςῆναι τὰ πρὸ τοῦ κανόνος, ἵνα ἐντεῦθεν εἰς ἐκεῖνον μεταβαίη ὁ λόγος ἡμῖν παρασημηναμένοις ὡς πλημμελῶς ἐνιαχοῦ ὁ τοιοῦτος ἔχει κανών, διὰ τὸ τῶν ἀντιγράφων ἐκ μακροῦ ἐφάμαρτον, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς φανεῖται. φύτλης.

ΕΙΡΜΟΣ ΤΗΣ ΩΔΗΣ ΠΡΩΤΗΣ.

Ἀρχὴ τῆς τοῦ εἰρημένου κανόνος ἐξηγήσεως, ἤχου μὲν ὄντος τετάρτου τοῦ κατὰ τοὺς ᾠδικοὺς μουσικωτάτου καὶ χοροποιοῦ, μεμελισμένου δὲ πρὸς εἱρμοὺς τοὺς ὑποτεταγμένους· οἷς δηλαδὴ ἀκολούθως καὶ τὰ ὑφ' ἑκάςῳ συνείρονται τροπάρια.

I. Θείῳ καλυφθεὶς ὁ βραδύγλωσσος γνόφῳ
'Ερρητόρευσε τὸν θεόγραφον νόμον.
'Ιλὺν γὰρ ἐκτινάξας ὄμματος νόου,
'Ορᾷ τὸν ὄντα, καὶ μυεῖται πνεύματος
Γνῶσιν γεραίρων ἐνθέοις τοῖς ᾄσμασιν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

1. Κανονικῶς, ὡς εἰπεῖν, μεθοδεύσας τὸν παρόντα εἱρμὸν τῆς πρώτης ᾠδῆς ὁ σοφὸς ποιητὴς Ἰωάννης, ὅς τις ποτ' ἂν καὶ εἴη οὗτος, οὐ μόνον ἐκ τῆς τοῦ ᾄδειν λέξεως χαρακτηρίζει αὐτὸν, ἧς χάριν ᾠκειωμένης τῇ πρώτῃ ᾠδῇ, παρείσηκται τὸ ᾆσμα κείμενον ἐν τῷ, γεραίρων ἐνθέοις τοῖς ᾄσμασιν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν νομοθέτην μόνον, ὕλην ποιεῖται τοῦ εἱρμολογικοῦ μέλους, ἄλλως μέν τοι παρὰ τὸ σύνηθες· οὐ γάρ τι ἐρυθραῖον ὅλως ἐνταῦθα ἢ αἰγυπτιακὸν παραπλέκει θαῦμα· τὰ τῆς ἑορτῆς δὲ παρεμβαλὼν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἀσυμφανῶς, ἤγουν τὸν θεόγραφον νόμον, ᾧ σύστοιχος καὶ σύμφωνος ὁ ἐκ Σιὼν ἐξελευσόμενος νόμος, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς εἰρήσεται· καὶ τὴν τοῦ ὄντως ὅρασιν διὰ πνευματικῆς ἀποκαλύψεως ὁποία καὶ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις σήμερον ἐπεγένετο, καὶ τὴν τοῦ πνεύματος γνῶσιν προθεωρηθεῖσαν ἔκ τοτε, ὡς μετ' ὀλίγα λέξεται, φιλοσοφεῖ ἐπὶ τῷ προφήτῃ οἷα πνευματοφορήτῳ τὰ καθήκοντα· ἔστι δὲ ὃ μέλπει τοιοῦτον· Μωϋσῆς, ὃ μικροῦ λέγειν δέω, νοῦς θεῖος καὶ τὴν σοφίαν περιττὸς, ἄλλως μέν τοι βραδύγλωσσος, οὐ νεφέλῃ σιναϊκῇ σκεπασθεὶς ἁπλῶς, ἀλλὰ γνόφῳ πυκάζοντι θείῳ, ἐρρητόρευσε νόμον ἐκεῖνον τὸν περίκλυτον διὰ τὸ θεόγραφον, ἀστραπηβολήσας οἷον ἐκεῖθεν τὸν μέχρι καὶ τότε κρυπτόμενον· ἢ καὶ ἄλλως, ἐκφήνας ὡς εἰ καὶ ἐκ λίθου πυρίτι-

'Εννοια τοῦ εἱρμοῦ.

θος φῶς αὐτὸς πρῶτος ἔφηνεν, ὃ δὴ λέγεται, ἄφαντον τοῖς μήτε ἰδοῦσι μήτε εἰδόσιν αὐτό.

2. Εἰ δὲ ξενίζον δοκεῖ ἄνθρωπον ὑπογραμματεῦσαι, ἢ ὅλως ὁμιλῆσαι τῷ ἀοράτῳ καὶ ἀνειδέῳ, καὶ ἀπροσίτῳ Θεῷ, οὗ δὴ ἁπλῶς ἀνθρώπου τοῖς κατὰ νοῦν ὄμμασιν οὐ ξυλήφιον, ἢ δοκάριον, ἢ ἄλλό τι τοιοῦτον φαῦλον σωμάτιον ἐπίκειται εἰς θείαν ὄψιν ἐπιπροσθοῦν· ἀλλὰ χοῦς κοσμικὴ βίου ὑγρότητι ἀνακεκραμμένη ἐμπλάττει δίκην ἰλύος τὸ νοερὸν τῆς ψυχῆς, ὡς μὴ ἐξικνεῖσθαι ὅλως τὸ κατ' αὐτὴν ὀπτικὸν εἰς θέαν θεοῦ· εἰ τοίνυν τοῦτο ξενίζον ἔχει τινὰς, ἀλλ' ἴστωσαν ἐκεῖνοι, ὅτι οὔκουν ὁ τυχὼν ἄνθρωπος ἦν ὁ Μωϋσῆς, ὅτε κατὰ τὸν οὕτως εἰπόντα ὠάριζε τῷ Θεῷ δίκην οἰκειοτάτου ὁμιλητοῦ, οὐδὲ ὀφθαλμοῖς διῳκεῖτο ἀνθρωπικοῖς, ἀλλὰ ἀγγελοειδέσιν, εἰπεῖν δὲ ὀρθῶς καὶ ἀγγελικοῖς· οὐ γὰρ ἐκακούργει τὴν ὄψιν αὐτῷ οὔτε ὕλη τις ἀλλοία, οὐδὲ μὴν ἰλὺς, ὁποίαν εἴπομεν, φιληδοῦσα καταπλάττειν καὶ ἀμαυροῦν τὸ κατὰ ψυχὴν φῶς, καὶ οὕτως ἀχρειοῦν τὸ ἐν ἀνθρώποις νηφάλιον· ἀλλὰ ἐξαλείψας αὐτὴν καὶ ἀπαγαγὼν, καιριώτερον δὲ φάναι, ἐκτινάξας τοῦ κατὰ νοῦν ὀφθαλμοῦ, ὁρᾷ τε τὸν κυριότητα ὄντα, καὶ αὐτίκα μυεῖται εἴτουν μυσταγωγεῖται τὴν γνῶσιν τοῦ σήμερον ἑορταζομένου πνεύματος, τοῦ ἀεὶ σὺν ἐκείνῳ καὶ ὄντος καὶ γινωσκομένου καὶ ὁρωμένου· ὅπερ εὐθὺς καὶ ἐγέραιρεν, ὡς εἰκὸς, ᾄσμασιν οὐ τοῖς τυχοῦσιν, ἀλλὰ δηλαδὴ ἐνθέοις, ἐνθεάζων δή που κατὰ τὰ ἐν τῇ περιυμνήτῳ ἐξόδῳ· οὐ γὰρ ἐπῆλθε καὶ αὐτῷ κατὰ τὸν Μανωὲ λέγων, ὡς ἀπολώλαμεν, Θεὸν ἑωράκαμεν, ἀλλὰ ἐζήκαμεν, διεγενόμεθα, συνέστημεν, Θεῷ ἠγγίσαμεν, ὁμιληταὶ Θεοῦ χρηματίζομεν· διὸ καὶ ἀγάλλεσθαι χρὴ, καὶ γεραίρειν τὸν Θεὸν, καὶ ᾄδειν χαρμόσυνα, οὐχ ἁπλῶς ὁποῖα τὰ πολιτι-

κῶς ἐπαινετὰ, ἔνθεα μέν τοι, δι' ὧν καὶ χρηστότης ψυχῆς ἐκφαίνεται καὶ χαρμονὴ ἐπὶ τῷ ἀγαθῷ· τὸ μὲν γὰρ ὑμνεῖν τὸν θεὸν ἢ τὰ θεῖα, ψυχῆς ἀρετή· τὸ δὲ καὶ ᾀσματικῶς αὐτὰ προάγειν, σύμβολον ἡδονῆς· ἐπεὶ μηδὲν ζῶον λυπούμενον, ᾄδειν παρελάβομεν.

θείου. 3. Ὅρα δὲ ἐν τῇ ῥηθείσῃ ᾠδῇ τὸ θείῳ καλυφθεὶς γνόφῳ, ῥηθὲν καὶ ἐπὶ διαστολῇ φυσικοῦ τινος γνόφου πυκνωθέντος εἰς ἔκρηξιν ἀερίαν πυρόεσσαν, δι' ἧς βλάπτονταί ποτε τὰ κατὰ κόσμον· ἔτι δὲ καὶ πρὸς ἑτεροίους γνόφους, ὁποίους ἐπαιγίζειν φιλεῖ ὁ ἀρχαίκακος δαίμων ἐπὶ βλάβῃ ἐκκλησιαστικῇ, ἐχόμενα δὲ εἰπεῖν, χριστιανικῇ· καὶ γέμει πολλῶν τοιούτων γνόφων ἡ ἁγία ἱστορία, οὓς ὁ τοῦ σκότους ἄρχων πυκνοῖ, νεφέλας ἀγείρων κατὰ τῶν μισούντων αὐτῷ, συσκευαζόμενος μέν ποτε καὶ τεχνώμενος, καὶ εἰς φῶς ἐξαστράπτειν, καὶ οὕτως ἐκλάμπειν· οὐκ ἔχων δὲ κατορθοῦν αὐτὸ καὶ εἰς τέλος, ἀλλὰ σκοτιαῖος ταχὺ ἀποβαίνων, ὡς καὶ σέλας ἀστραπαῖον ἅμα ἐκλάμψαν ἀπέσβη· οὐ τοίνυν τοιοῦτος τὸν μακάριον Μωϋσῆν ἀμφεκάλυψε γνόφος, ἀλλὰ τῷ ὄντι θεῖος· ὑπὸ θεοῦ τε γὰρ συνηγμένος εἰς μέλαν ἐσεγάνωτο, καὶ θεοῦ περιελάμβανεν ἄνθρωπον· καὶ ὅσα καὶ περὶ μουσεῖον θεῖον αὐτὸν ἢ διδασκαλεῖον θεὸς μὲν ἐλάλει ἐξάρχων καὶ ἔγραφε, Μωϋσῆς δὲ τὰ ἐκεῖθεν μεταλαμβάνων ἐῤῥητόρευσεν.

καλυφθείς. 4. Ὅρα δὲ τὸ καλυφθεὶς, καιριωτάτην ταύτην λέξιν καὶ τοῖς προκειμένοις εὐάρμοστον· οὔτε γὰρ τὸ σκεπασθεὶς, οὔτε ἄλλο τι τοιοῦτον προσφύοιτο ἂν τῷ Μωϋσῇ ἐνταῦθα μᾶλλον, ἤπερ τὸ καλυφθείς· καὶ δοκεῖ ὡρμῆσθαι ἡ λέξις ἐκ τῶν θυρατικῶν καλυμμάτων, καὶ μᾶλλον τῶν κατὰ τὰς οὕτω καλουμένας νεφέλας, ὁπόσαι πλεκόμεναι δικτυωδῶς κα-

ταπετάννυνται πετεινῶν, καὶ περιειληφυῖαι κύκλῳ αὐτὰ κατέχουσιν ἔσω, καὶ οὐκ ἀφιᾶσιν ἐκδιδύσκεσθαι τὸ ἀμφίβληστρον· οὕτω γάρ πως, κυριολεκτικῶς εἰπεῖν, κάτοχος τῷ Θεῷ γενόμενος ὁ καλυφθεὶς Μωϋσῆς, ὅλος ἦν ἐκείνου, καὶ πρὸς ἐκείνῳ καὶ δι᾽ ἐκείνου ἐνήργει τὰ κελευόμενα· τοιούτου δὲ νοήματος ἤρτηται καὶ τὸ κεκαλύφθαι μὲν τὴν ἐρυθρὰν ὕδατι, ἀνακαλυφθῆναι δὲ τὰ ἐκείνης θεμέλια ἐν τῇ διαβάσει τοῦ Ἰσραήλ· οὕτω καὶ πόντος ἐκεῖνος τὸν Φαραὼ σὺν τοῖς ἀμφ᾽ αὐτὸν ἐκάλυψε· καὶ τὸ ἀνακεκαλυμμένον δὲ πρόσωπον, τοιαύτης θεωρίας ἐκκύπτει· καὶ οἱ ἀπεκαλυμμένοι δαυιτικῶς ὀφθαλμοὶ, τοιαύτην κατακάλυψιν ἐκδύντες, ἀνεώγασιν βλέπειν πλατύ.

5. Ὅρα δὲ ὡς γνόφῳ καλυφθεὶς ὁ Μωϋσῆς, ὅμως οὐκ ἐσκότωται ζοφωθεὶς ὁμοίως τῷ καταπεπλασμένῳ ἰλύϊ τὸ ὀπτικὸν τῆς ψυχῆς, ὡς ὁ μελῳδός φησιν, ἀλλ᾽ εἰς τοῦτο καὶ μόνον περιεχύθη ἔνδον, ὡς κρυβῆναι τὸν κόσμον καὶ θεωρῆσαι καθ᾽ ἡσυχίαν τὸν Θεὸν, καὶ ἐξαστράψαι λόγῳ τε καὶ πράξει, ἐκδὺς τὸν γνόφον ἀστραπηβόλος καὶ ἀπηλλαγμένος αὐτοῦ, καθὰ καὶ οὐρανὸς καλύψεως τῆς ἐκ νεφῶν· ὅλως γὰρ αἴνιγμα ἦν ὁ γνόφος τοῦ καὶ σχολῆς δεῖσθαι τὸν προφήτην, ἵνα οὕτω γνῷ δαυιτικῶς, καὶ τοῦ ἀστράψειν ἐκεῖθεν πνευματικῶς· ἃ δὴ σύστοιχα τῇ νῦν ἀγομένῃ ἑορτῇ, ἐν ᾗ φώτισμα ἁγίου πνεύματος, καὶ φωτοχυσίας φλὸξ καὶ ὑγρότητος ἁγιαστικῆς τῆς κατὰ τὸν ἅγιον Ἰωὴλ χορηγεῖται· ἣν ὑγρότητα σκοτεινὸν μὲν ὕδωρ ἄλλως ἐν νεφέλαις πνευματικαῖς κατενόησε διὰ τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου ὁ Δαβίδ· οὐκ ἂν δὲ μὴ κατελάβετο καὶ πάμφωτον εἶναι τὸ αὐτὸ, διὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ τὴν οὕτως ἔνδυσιν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ.

βραδύγλωσσος.

6. Ὁ δὲ βραδύγλωσσος ἀντίκειται μὲν τῷ ταχυγλώσσῳ, οὐ πάνυ δὲ πλείω ψόγον οὗτος ἐκείνου ἔχει· ὁ μὲν γὰρ βραδύγλωσσος ἔχοι ἂν ἀγαθόν τι ποτὲ, οἷς διατρίβων τὴν φράσιν καὶ οὕτως ἔςιν ὅ τε ἀναδιπλῶν αὐτὴν καὶ οἷον ἐπαναφέρων, ἐγκαθίζει ταῖς τῶν ἀκροατῶν ψυχαῖς εἰς ἀκριβεστέραν μνήμην καὶ γνῶσιν τὸ λεγόμενον, βάδην τῷ λόγῳ προϊὼν καὶ παρακολουθούμενος· ὁ δὲ ταχυλάλος καὶ φύρων οὕτω τοὺς λόγους εἰς ἀδιάρθρωτον, οἷα ἐπίτροχον γλῶσσαν τοῖς λόγοις ἐφιεὶς, καὶ δυσπαρακολούθητος ἐντρέχων οἷς λέγει γοργότερον ὡς εἰ καὶ ῥεύματι κατὰ πρανοῦς ἐχέετο, τάχα ἂν παραδράμοι τοὺς ἀκροωμένους, κενὰ ψοφήσας, καὶ πνευμόνων, ὃ δὴ λέγεται, πόνον παθών· ὁποίους πολλοὺς οἴδαμεν πεπειραμένοι ὠκυγλώσσους, χύδην τοὺς λόγους ἐκφέρονται· ἐμὲ γοῦν διδάσκαλος λάχοι πλήρης τὴν γλῶσσαν κατὰ τὸν Μωϋσῆν, καὶ μὴ πτερόεντας προφέρων λόγους, καὶ οὕτω κενόγλωσσος· εἰ μέν τοι γλῶσσαν ὁ τοιοῦτος πλουτεῖ ἐντρέχουσαν, ὡς οἷα καὶ κάλαμον γραμματέως ὀξυγράφου τὰ θεῖα μακαρίζω αὐτόν.

7. Ἐνταῦθα δὲ σημειωτέον, ὡς εἰ καὶ καθὰ ἱςορήθη, ἐξ ἐπικαύσεως ἐπῆλθε τῷ μεγάλῳ Μωϋσῇ τὸ βραδύγλωσσον, ἀλλ' οὐχ' οὕτω καὶ τὸ δύσηχον, ὅπερ ὁ ἁγιώτατος ποιητὴς Κοσμᾶς ἐπιλέγει αὐτῷ ἐν τῷ, τῷ βραδυγλώσσῳ καὶ δυσήχῳ Μωσεῖ· τῷ στόματι γὰρ ἐγκολυμβῶσα ἡ γλῶσσα, καὶ μόνων τῶν κατ' ἐκεῖνο ποιῶν ἤχων αὐτὴ κυριεύουσα, οὐκ ἤδη καὶ βραγχώματος, καὶ κορύζης, καὶ ἄλλων παθῶν ποιούντων δυσήχους τοὺς ἐκφωνοῦντας, αἰτία ἐστὶν, ὅτι μηδὲ συνεπιλαμβάνεται πάντων ἐκείνη, ἀλλὰ πολλοὶ ἦχοι ἄναρθροι καὶ οὐδέν τι γλώσσης δεόμενοι, ἐνεργοῦνται ἡμῖν αὐτοὶ καθ' ἑαυτοὺς, καὶ ἀνακειμένοις εἰς ὕπνον, καὶ ἄλλως δὲ σιω-

πῶσι καὶ μὴ φθεγγομέναις τὸ σύνολον· φυσικὸν ἄρα πάθημα τὸ δύσηχον τῷ Μωϋσῇ καὶ οὐκ ἐξ ἐπικαύσεως καὶ αὐτό· εἰς δὲ τὸ βραδύγλωσσος, παρασημαντέον καὶ ὅτι οὐ σκεπτικῶς ἐνταῦθα τὸ τοιοῦτον ἐπίθετον τῷ θεόπτῃ προφήτῃ ἐπέῤῥιπται, ἀλλὰ πρός τινα παραδοξίαν ἐπιλέλεκται, ὡς καινὸν ὄν, εἴπερ ὁ οὕτω τὴν γλῶτταν ἡμαρτημένος, οὐκ ἀφαμαρτοεπὴς ἦν θεοῤῥήτωρ· διὸ καὶ σιγήσας τὸ ἐπισημότατον κύριον τὸν Μωϋσέα, ἐκ βραδυγλωσσίας αὐτὸν ἐχαρακτήρισεν, ὡς οἷα ἐξ ἅρματος ὑπερογικοῦ μετὰ καὶ ἄρθρου γνωριστικοῦ, δυνάμενος πάντως ἐξονομάσαι ῥητῶς τὸν θεοῤῥήμονα, εἴπερ ἤθελεν· εἰ γὰρ ἄνθρωπος εἰκαῖος, καὶ ὡς οὕτως εἰπεῖν ἠκιστος, εἶχεν ἂν ἐν καταρχῇ τοῦ εἱρμοῦ μνησθῆναι τοῦ προφήτου πρὸς ὄνομα, εἰπὼν θείως ὁ Μωϋσῆς πρὶν καλυφθεὶς τῷ γνόφῳ· ἢ καὶ ἄλλως· θείῳ καλυφθεὶς Μωϋσῆς ποτὲ γνόφῳ, ἢ καὶ θεῖον παρεισδὺς Μωϋσῆς πάλαι γνόφον· πῶς ἂν ὁ μεγαλεπήβολος μελῳδὸς βουληθεὶς, ἐξηπορήθη ὡς τὸ βραδύγλωσσον μὲν προενεγκεῖν, σιγῆναι δὲ Μωϋσέα τὸ περίκλυτον ὄνομα; καὶ τοιοῦτον μὲν καὶ τοῦτο.

8. Ὁ δὲ γνόφος, εἴ τι χρὴ καὶ τοῖς ἐγκυκλίου παιδεύσεως ὁμιλοῦσι παραθεῖναί τι σφίσι φίλον, οὐ μακρὰν μὲν ἀπαιωρεῖται νέφους καὶ δνόφου καὶ ζόφου· ἔχει δὲ σκευωρίαν τοιαύτην· ἔστι λέξις κρυφαία καὶ οὐ παραυγάζουσα χρῆσιν, νέφω τὸ οὐ λάμπω, ἐξ οὗ ἁπλούστερον μὲν τὸ νέφος· τροπῇ δὲ συνήθει τοῦ ῥηματικοῦ ε εἰς ὀνοματικὸν ο, νόφος· ᾧ ἀκολούθως καὶ μέσος παρακείμενος τοῦ αὐτοῦ ἐνεστῶτος τοῦ νέφω, παραδέδοται νένοφεν, ὡς κέκλοφεν· ὁ δὲ ἄχρηστος νόφος οὗτος ἐκ τῶν τριῶν μέσων στοιχείων πῆ μὲν τὸ γάμμα, πῆ δὲ τὸ δέλτα προσλαβὼν, ὧν κοινωνία καὶ ἐν τῷ πηδῶ καὶ πηγὴ, καὶ ἐν τῷ γήπεδον καὶ δάπεδον, ποιεῖ τὸν γνόφος.

γνόφον καὶ τὸν δνόφον· ὁ μέν τοι γνόφος ἐκπυρηνίσας, εἶον τὸ ἀμετάβολον, καὶ μεταλαβὼν τὸ φίλον ζῆτα, ζόφος ἀποτελεῖται· ὃ δὴ γίνεται καὶ ἐν τῷ μαδὸς καὶ μαζός, ὥς φασὶν οἱ παλαιοί· μαδᾷ γὰρ ἀναγκαίως ὁ μαζός· ἐν γνόφῳ δὲ καὶ οὐκ ἀπαρακαλύπτως ὑπὸ φωτὶ λάμποντι τὰ κατὰ τὴν θείαν νομογραφίαν τερατουργεῖται, καθότι τὸν παμβασιλέα κύριον τὸν καὶ φρικτὸν καὶ φιλάνθρωπον, μυριαχοῦ τῆς ἱερᾶς γραφῆς μανθάνομεν, ἱλαρῶς τε προσφερόμενον τοῖς καθ' ἡμᾶς, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ σεμνῶς, καὶ ὡς εἰπεῖν βασιλικῶς, ἵνα καὶ τοὺς ὑπεροχικοὺς ἀνθρώπους διδάξῃ, καὶ μάλιστα τοὺς ἐν μεγάλαις ἀρχαῖς πραΰνεσθαι μὲν τὰ πλείω καὶ ὡς οἷον ἀφομοιοῦσθαι τοῖς ὑπὸ χεῖρα διὰ συγχωρήσεως καὶ συνδρόμης τῆς διὰ συγκατάβασιν· μὴ λανθάνεσθαι δὲ μηδὲ τοῦ ἐμβριθοῦς ὅτε χρεών· ἵνα μὴ ἐξυπτιάσαντες ἀδεῶς οἱ ὑποτεταγμένοι, κατακυλισθῶσιν ἐκτραπέντες εἰς τὸ ἀνύπεικτον καὶ οὕτως ἄναρχον· ὡς μηδὲν ὂν διάφορον αὐτοῖς καὶ τῷ ἄρχοντι· καὶ μὴν καὶ ἄλλως, ἡσυχίας φιλοσόφου καὶ ἀτρεμείας καὶ ἠρεμίας, καὶ ἐπικρύψεως ἐναρέτου σύμβολον καὶ ὁ ῥηθεὶς μωσαϊκὸς γνόφος· ὡς δέον τοὺς ὁμιλητὰς τοῦ θεοῦ μὴ κατὰ σκότον μὲν ἱλάσκεσθαι, μὴ γένοιτο, πλὴν μηδὲ ἐν φωτὶ ἀγοραίῳ καὶ τυρβασικῷ, σεμνότερον δὲ εἰπεῖν, πανηγυρικῷ, μετιέναι τὰ θεῖα, ἐν ἀφανείᾳ δὲ σχολαστικῇ, καθ' ἣν οἱ σχολάζοντες γινώσκουσι δαυιτικῶς τὸν θεόν· καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα.

ἐῤῥητόρευσε. 9. Τὸ δὲ ὁ βραδύγλωσσος ἐῤῥητόρευσεν, ἀντιθέτῳ ἔοικε ῥητορικῷ· ἀντίκεινται γάρ πως ἡ ῥητορεία καὶ ὁ βραδύγλωσσος· εἰ γάρ τις βραδύγλωσσος πῶς ἂν ῥητορεύοι; καὶ αὖ πάλιν εἰ ῥητορεύει, καὶ ταῦτα νόμον θεόγραφον, πῶς ἂν εἴη βραδὺς τὴν γλῶσσαν; καὶ ὅμως ἔχει τὸ ἀσφαλὲς ἡ ἐν-

νεια κατὰ ἰδέαν ὕψους, ὅπέρ ἐστι σεμνότητος· τρόπον γάρ τινα φράζει οὕτως· ὁ τὴν γλῶσσαν παράκοπος οὐ διὰ μογγίαν, ἀλλ' ὡς οἷον βούγλωσσος καὶ βαταρίζειν σκωπτόμενος ἐῤῥητόρευσεν, οὐχ ὑπουργῶν τῇ ἐπιτυχούσῃ φράσει, ἀλλὰ φθόγγῳ Θεοῦ· εἰ δὲ σκηνοβατῶν τὶς ἐν θεάτρῳ καλῶς ὑπὸ χορηγῷ λαμπρῷ, ἔπαινον πολὺν ἐπισύρεται, πηλίκος ἂν εἴη ἐς θαῦμα ὁ τῷ χορηγῷ τῆς σοφίας Θεῷ ὑποφητεύων τὰ ἐκείνου ῥητορικῶς καὶ τορῶς; διὸ τῷ τοιούτῳ ἀντιθετικῷ σχήματι καὶ νοήματι συνεξαιρόμενος ὁ μελῳδὸς καὶ τὰ ἐς φράσιν, οὐκ εἶπεν ὡς ὁ βραδύγλωσσος ἐξηκρίβωσεν ἢ ἐξετράνωσε τὸν θεόγραφον νόμον, ἀλλὰ τοῦ τροπαριακοῦ γνόφου ἴσα καὶ βροντὴν ἐξέῤῥηξε τὸν τοῦ ἀμεταβόλου συχνὸν ῥοιζον, τριπλώσας αὐτὸν ἐν μιᾷ λέξει πρὸς εὐλογίαν τριαδικὴν, καὶ τὸ σεμνὸν σεμνῶς φράσας ὡς ἔπρεπε· τί δ' ἀλλὰ καὶ χρήζομεν ἐν τοιούτοις Μωϋσέως τούτου στεντοροφώνου ῥήτορος, οὗ καὶ τὸ ἰσχναλέον τῆς λαλιᾶς εἰς οὐρανὸν αὐτὸν ἀναβαίνει ἀκουόμενον ὑπὸ Θεοῦ; καὶ στοιχείοις ὑπακοὴν ἐμποιεῖ ἐπὶ ἀλλοιώσει ξένῃ, καὶ θάλασσαν σχίζει καὶ ἀποκαθιστᾷ, καὶ γῆν δὲ αὐτὴν ῥήγνυσιν ὡς χαίνειν κατὰ κακότητος, εἴ τις ἐννοήσεται τὰ κατὰ τὸν Δαθὰν καὶ τὸν Ἀβειρών.

10. Εἰ δὲ καὶ μὴ δυσπραγίᾳ φύσεως, ἀλλὰ ἐξ ἐπικαύματος ἄνθρακος, ὃν μετέλαβεν αὐτὸς ἀντὶ στατῆρος καὶ αὐτοῦ χρυσέου, τὸ βραδύγλωσσον ὁ γλυκὺς Μωϋσῆς ἐκληρώσατο, σεμνότης καὶ αὕτη τῷ θεράποντι τοῦ Θεοῦ μεγίστη, ἐφ' ᾧ καὶ χρυσέῳ τὴν γλῶσσαν λέγεσθαι, καὶ πυρίνην γλῶσσαν καὶ αὐτὸν λαχεῖν ἀποστολικῶς, καὶ κατὰ τὸν μέγαν Ἡσαΐαν ἄνθρακα ψωμισθῆναι προφητικῶς· εἰ δὲ καὶ κωφοὶ ἐκ γενετῆς τρανοῦνται γλώσσας ὑπὸ Θεοῦ καὶ θαυμάζονται,

καὶ μογγιλάλοι διατρανοῦσι τὸ λάλημα καὶ ὑποκινοῦσι καὶ αὐτοὶ θαῦμα, πηλίκος ἂν εἴη βραδύγλωσσος οὗτος ῥήτωρ, ὃς θεοῦ φωνὴν ὑποκρινάμενος, οὕτως ὑπερλίαν εὐδοκιμεῖν ἔλαχε; Φράσαι δὲ καὶ ἄλλως τὸ αὐτό. Ἐὰν ἀνθρωπίνη συνάσκησις ἐπιμελὴς θεραπεύσοι γλῶσσαν δυσπραγοῦσαν εἰς τὸ λαλεῖν, ὃ δὴ ὁ παιανιεὺς ῥήτωρ ὡς καλλίστευμα δυσπραγούσης φύσεως ἐτεχνήσατο, πῶς οὐκ ἂν δυνήσεται ὁ παντοδύναμος κύριος, ὁ τῆς φύσεως δημιουργὸς, τὸν αὐτοῦ ῥήτορα θεραπεῦσαι, εἰ τὴν γλῶσσαν καχεκτεῖ; σημείωσαι δὲ ὅτι ἄλλως τὸ ἐῤῥητόρευσεν οὐκ ἐξ ἀνάγκης λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ διάτορον ἐκαλλιῤῥημόνησεν, ἀλλὰ δηλοῦν ἐθέλει καὶ τὸ σπουδαῖα καὶ ἀναντίῤῥητα ἐλάλησε κατὰ τοὺς καὶ ἐναγωνίους καὶ γενναίους ῥήτορας, ὁποῖος πέφηνε καὶ ὁ Μωϋσῆς, οὐκ ἀφ' ἑαυτοῦ λαλῶν, οὐδὲ τὰ ἑαυτοῦ, θεόθεν δὲ τὰ τοῦ θεοῦ· δι' οὗ ἀκαταμάχητοι καὶ οἱ κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα ῥήτορες, οἱ ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς μέλψει ὁ μελῳδὸς, ἀγράμματοι ὄντες, τοὺς τῶν ἑλλήνων σοφιστὰς ἐπεστόμιζον, οὐκ ἄλλως ἀλλὰ λόγῳ· καὶ ἐχρῆν πάντως τοιούτους εἶναι τοὺς θεοῤῥήτορας.

τὸν θεόγραφον νόμον. **11.** Θεόγραφος δὲ νόμος, ὃν θεὸς αὐτὸς ἔγραψε δακτύλῳ, δι' οὗ καὶ δαιμόνια ἐκβάλλει καὶ φορτία μετακινεῖ, ἅπερ οὐκ ἂν φέροι τις, καὶ λοιπὰ δὲ μυρία ἐκτελεῖ τεράστια· πορίσαιτο δ' ἄν τις ἐντεῦθεν, εἰ καὶ ἐπ' ἄλλων διαφόρους εἶναι δοκεῖ κατά τι τόν τε νομοδότην τόν τε νομοθέτην, ἀλλ' ἐπὶ θεοῦ συμβαίνειν ἀμφότερα· ὁ γὰρ αὐτὸς καὶ νόμον δίδωσιν ἐπιτελλόμενος, καὶ τίθησι γράφων ἐν σώμασιν· ὁ αὐτὸς ἄρα καὶ νομοδοτεῖ καὶ νομοθετεῖ· δῆλον δὲ ὅτι θεόγραφος εὑρέθη νόμος ὁ διὰ Μωϋσέως θεόθεν τοῖς ἰσραηλίταις πεμφθεὶς πρὸς ὑπέρσεμνον διαφολὴν ἑτέρων νόμων, τοῦ φυ-

σικοῦ, τοῦ ἐθνικοῦ, καὶ εἴ τις ἄξιος ἀντιδιαςέλλεται ὅλως νόμῳ τοιούτῳ· οἱ γὰρ ἀλόγιςοι καὶ ἀπρεπεῖς νόμοι, ἔτι δὲ καὶ οἱ θηριώδεις, ὁποῖοι καὶ οἱ κυκλώπειοι, καὶ οἱ κατὰ Λαιστρυγόνας, οὐδὲ μνημονευτέοι ὅλως ἐνταῦθα, ἔνθα ὁ λόγος περὶ νόμου εὐθέτως γραπτοῦ τῷ θεῷ· καθὰ οὐδὲ οἱ τῶν αὐτονόμων, ἄλλως δὲ οὐδὲ οἱ τῶν γυναικονόμων, καὶ τῶν τραπεζονόμων, καὶ τῶν παιδονόμων, καὶ οἵ τινες ἄλλοι τοιοῦτοι· οὐδ᾽ αὐτοὶ γὰρ ἐν τοῖς ἄρτι μνήμης ἐπάξιοι, διὰ τὸ εὐτελές· εἰ δὲ καὶ πᾶς νόμος πολιτικὸς δώρημα μὲν θεοῦ, εὕρημα δὲ σοφῶν ἀνδρῶν ἐγνωμάτευται, ἀλλὰ τοιοῦτον ἀγαθὸν μάλιστα καὶ κυρίως ἡ διειλημμένη ἐκ θεοῦ νομοδοσία καὶ νομοθεσία.

12. Ἡ δὲ ἰλὺς ὅτι πηλώδης ὑγρότης ἐςὶ, καὶ δι᾽ αὐτὸ ἐμπλαςικὴ, καὶ ἄλλό τι παρὰ τὴν ἁπλῶς ὕλην, δεδήλωται ἤδη· σαφῶς ἑρμηνεύουσα ἐξ εἰκασίας προσφυοῦς παραβολῆς νόμῳ τὸ ἐν ἡμῖν τοῖς ἐκ πηλοῦ σαρκικὸν φρόνημα καὶ νόημα· δι᾽ οὗ ἐπιπροσθούμενον τὸ νοερὸν ἡμῖν φανίον ὡς εἰ καὶ ἐνεπλάττετο ὑπ᾽ αὐτοῦ οἷα καὶ πηλοῦ πλατειῶν δαυιτικῶς εἰπεῖν, ἀφαντοῖ τὴν τοῦ κατὰ πνεῦμα φωτὸς καὶ εἰσδοχὴν καὶ ἔκφανσιν· καὶ οὐ πρότερον ἀφίεται φεραυγὲς εἶναι καὶ φωσφόρον ἐμπυρευόμενον ἐκ τοῦ τῶν φώτων πατρὸς, εἰ μὴ πρότερον τὴν ἰλυώδη ἀπαλείψομεν μεσολάβησιν· ὅτε καὶ ὁρᾷν ἤγουν νοεῖν δυνησόμεθα τὸν φωτοδότην θεὸν, τῆς πλαδώσης ἰλύος καὶ ἐπιπτούσης καὶ στεγανούσης πρὸς κωλύμην φωτὸς ἀπενηνεγμένης· ὡς ἐντεῦθεν τὸ ἐν ἡμῖν φωταγωγὲς χωρίον τὸ κατὰ ψυχὴν, καὶ εἰσδέχεσθαι φῶς ἱλαρὸν θεόθεν, καὶ προπέμπειν, ὡς ὀξύτατα, κατὰ τὸν οὕτω φάμενον, ἐκδέρκεσθαι τὸν ἁπάσης θέας ἐπέκεινα. ἰλύν.

13. Τὸ δὲ ἐκτινάξας γενναιότητα ἐμφαίνει καὶ εὐγενῆ

ῥαστώνην ἐξ ἀπαλλαγῆς κακοῦ· οὕτως ἐξάντεις ἰσραηλῖται τῶν αἰγυπτίων ἐγένοντο ἐκτιναχθέντων εἰς θάλασσαν· οὕτω Παῦλος τὴν ἐνδακοῦσαν ἔχιδναν ἐκτινάξας ἀπάγει τῆς χειρός· χρήσιμον δέ τι ἐνταῦθα καὶ ψαλμικὸν τὸ ἐξετινάχθην ὡσεὶ ἀκρίδες· ὄμμα δὲ νόου, ὡς ἐκ μέρους τούτου τὸν τὰ πάντα διπλοῦν αἰνίττεται ἄνθρωπον· ὡς γὰρ μιᾷ θυρίδι τοῦ κατ' ἄνθρωπον οἴκου, τῇ κατ' ἀκοὴν αἰσθητικὴν ἀντανέωγεν ἡ κατὰ νοῦν, οὕτως καὶ ταῖς λοιπαῖς τέτρασιν αἱ ἀνάλογοι· εἰ δὲ καὶ χερσὶ χεῖρες, καὶ πόδες ποσὶ, καὶ μέσα μέσοις παράκεινται, συνδυασμοῦ λόγῳ τοῦ κατ' αἴσθησιν καὶ τοῦ κατὰ νοῦν, οὐκ ἂν εἴη ἀναγκαῖον εἰς πλέον ἐπισημαίνεσθαι παρά γε ἀνθρώποις οὐ παραβλέπουσιν, ἀλλὰ ὀρθῶς μεμαθηκόσι θεωρεῖν διπλόην ταύτην ἐπαινετὴν τὴν κατὰ ἄνθρωπον.

ὄμματος νόου.

14. Τὸ γὰρ ὁρᾷ τὸν ὄντα, δίδωσιν ἡμῖν θαυμάζειν, ὅτι ἐν γνόφῳ καθορᾷ ὁ θεοπτικώτατος Μωϋσῆς κάλλιον ἤπερ οἱ ἄνθρωποι τὰ αἰσθητὰ ἐν φωτὶ καθαρῷ· αὐτοὶ γὰρ παραβλέποντες, καὶ τὰ μὴ ὄντα ἔστιν οὗ ὡς ὄντα φαντάζονται· θεοῤῥήμων ἄρα κυρίως ὁ Μωϋσῆς ὡς θεὸν τὸν ὄντως ὄντα ὁρῶν καὶ ἀληθῶς θεωρικώτατος· ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ὁρᾷ τὸν ὄντα, δηλοῖ μὴ ἰνδαλθῆναι ἢ ἄλλως ἁπλῶς οὕτω φαντασιωθῆναι τὸν Μωϋσῆν τηνικαῦτα· αὐτὸν δὲ πάντως τὸν θεὸν ἰδεῖν ὡς ἀνθρώπῳ ἐφικτόν· ποῖον θεόν; οὐ κύριον ὥσπερ ὄνομα ὁ ὤν· κατὰ τὸ ἐγώ εἰμι ὁ ὤν· ὁ κατὰ ἐξοχὴν δηλαδή· εἰ δὲ καὶ τὰ ὄντα εἶδεν ἄλλοτε διὰ τοῦ θεοῦ, καὶ οὕτως εἶδεν τὰ κατὰ τὴν κοσμογένειαν ὁ Μωϋσῆς, οὐχ ἁπλῶς λόγῳ δὲ φιλοσοφίας καθὸ δηλαδὴ ὄντα· ἀλλὰ νῦν αὐτὸν τὸν ὄντα βλέπει, τὸν δι' οὗ τὰ ὄντα πάντα, καὶ οὗ τῇ δεσποτείᾳ τὰ ὄντα πάντα ὑπόκειται· ἐν δὲ τῷ μυεῖται

ὁρᾷ τὸν ὄντα.

σημείωσαι ὅτι ἅμα εἶδε Μωϋσῆς τὸν ὄντα, καὶ αὐτίκα μυεῖται τὰ τοῦ πνεύματος, ἐν οἷς ὁ θεόγραφος νόμος, ἵνα ὡς ὁ ἑωρακὼς τὸν υἱὸν ἑώρακε καὶ τὸν πατέρα, οὕτως ὁ ἑωρακὼς ὅ ἐστι νοήσας, καὶ οὕτω γνοὺς τὸν ὄντα, ἔχοι γνῶσιν αὐτίκα καὶ τοῦ πνεύματος· ἀγαθὸν τοῦτο μέγα, τὸ καὶ τοῖς ἀποστόλοις κεχαρισμένον ἀπὸ τῆς σήμερον ἑορτῆς.

15. Τοῦ δὲ μυεῖται λέξιν καιριωτέραν τοῖς τὰ θεῖα τελουμένοις οὐκ ἔστιν εὑρέσθαι· ἐξ αὐτῆς γοῦν παρ' Ἕλλησι μύσται τὸ πρῶτον οἱ τὰ σφίσι δοκοῦντα θειότατα κρυφιομυστικῶς παραλαμβάνοντες πρὸς τῶν ἱερᾶσθαι λαχόντων, καὶ οὕτω τελούμενοι, καὶ τελεταρχικῶς παιδευόμενοι· ὁποῖα καὶ τὰ ἀττικὰ μεγάλα καὶ μικρὰ μυστήρια καὶ τὰ ἐν Τροφωνίου καὶ Ἄμμωνος καὶ λοιπά· παρῆκται δὲ ἡ λέξις ἢ ἀπὸ τοῦ μύειν, ὅ ἐστι συγκλύειν τὰ χείλη· ἀνάγκη γὰρ ἦν σιγᾷν πάντη καὶ πάντως τοὺς μυουμένους ἅπερ ἐτελέσθησαν, ὡς καὶ οἱ πυθαγορικοὶ μάλιστα δηλοῦσι, καὶ θανάτῳ ἐτιμῶντο οἱ τὰ μυστήρια ποιούμενοι ἔκφορα· ἢ ἀπὸ τοῦ μύειν, ὃ δὴ καὶ καμμύειν φαμὲν, διὰ τὸ δεῖν εἶναι τὸν οὕτω μυστηριαζόμενον, εἰς ἑαυτὸν συνῆχθαι καὶ μόνον, κατὰ τὸν ὅλον ἄνθρωπον, καὶ μηδέν τι τῶν ἑαυτοῦ ἀπολύειν ἔξω ῥέμβεσθαι, μὴ δ' αὐτὸ τὸ τῆς ὄψεως ἐξαλλόμενον ὀπτικὸν, μήποτέ τι τῶν ἐξωτερικῶν εἰδώλων ὁ μύστης ἐπεισπασάμενος, ἀποκαταστήσῃ τὴν μύησιν ὡς εἰς ὀνειροπόλησιν· οὐ μὴν οὐδὲ οὕτω καμμύειν τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸν μυούμενον ὡς ἀφυπνοῦν καὶ οὕτω νεκρίζειν· ἀλλ' ὡς τὰς πύλας τὰ βλέφαρα συγκλείειν εἴγε δεήσει, καὶ τὸ φῶς ἅπαν οὕτως ἀπασχολεῖν εἰς τὸ μυστήριον· τούτου δὲ σύμβολον καὶ ὁ τοῦ μυστηριασμοῦ καιρὸς παρὰ Ἀττικοῖς, καὶ ἡ κατ' αὐτὸν διάθεσις· νὺξ μὲν γὰρ ὁ χρόνος ἐκεῖνος· διέκειτο δὲ ἄλλως ἡμεροφαῶς τῇ τῶν

μυεῖται.

φώτων ἀναλάμψει τῇ ἐκ τῶν μυστικῶν δαΐδων, ὧν τὸ μὲν νύκτερον τοῦ χρῆναι καμμύειν, ὡς εἴρηται, αἴνιγμα ἦν· τὸ δὲ φωσφόρον λαμπαδούχημα τοῦ ἀνυστάζοντος ἐν ἐγρηγόρσει ἐμβλέπειν καὶ ἀναθεωρεῖν τὰ τῆς μυστικῆς τελετῆς.

16. Ἔμοιγ' οὖν ἡ μεταφορικὴ τοῦ σοφοῦ Ἰωάννου γλυκύτης, οὐ παρέργως ἐνταῦθα δοκεῖ προσθῆναι τὸν θεῖον γνόφον, τῆς πνευματικῆς μυήσεως, ἀλλὰ πρὸς εὐφυῆ μεταφορὰν ἤτοι τροπὴν, ἵνα σκότος μὲν εἴη θεῖον πρέπον συστολῇ ψυχῆς ἀῤῥεμβάστου ὁ θεῖος ἐκεῖνος γνόφος· μύησις δὲ ἀνάλογος ἡ ἐν αὐτῷ φωταυγὴς καὶ ὑπὸ ἥλιον τοῦ ἁγιωτάτου πνεύματος μύησις· καὶ ἀληθῶς γνῶσις ἐπιστημονική· ἣν γνῶσιν πνεύματος λέγει πρὸς διαστολὴν ἑτέρων γνώσεων, ὁποίαν καὶ ἡ τρίτη λαλήσει ᾠδὴ διαφόρους οὔσας, ὧν καὶ ἡ κατ' ἦθος, καὶ ἡ φυσικὴ, καὶ ἡ πρὸς μάθεσιν, καὶ τὸ κορυφαῖον ἡ θεολογικὴ, ἡ τοῦ πατρὸς, ἡ τοῦ υἱοῦ, ἡ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ἧς ἐνταῦθα μνησθεὶς ὁ θεῖος ποιητὴς καὶ τὰς δύο συνεδήλωσε· θεοῦ γὰρ νόμος τριαδικός ἐστιν· ὁμοίως δὲ καὶ μύησις γνώσεως πνεύματος ἢ υἱοῦ, ἢ πατρὸς κοινὴ τῆς ἁγίας τριάδος· ἔστι δὲ κατανοήσασθαι αὐτὸ καὶ ἀπὸ τῆς φράσεως τοῦ μελῳδοῦ· εἰπών τε γὰρ ὁρᾷ τὸν ὄντα, τὴν ἁγίαν τριάδα παρεστήσατο· καὶ μύησιν δὲ φάμενος πνεύματος, τὴν αὐτὴν ἀφῆκεν ἡμῖν συνεννοεῖν, ὡς ἔστι καταλαβέσθαι καὶ ἀπὸ ἑτέρου μελῳδοῦ, ὃς ἐν τῇ ἐννάτῃ ᾠδῇ τοῦ πεζολογικοῦ κανόνος εἰπὼν, ὡς οἱ ἀπόστολοι ἐπιπνοίᾳ τῇ ἄνωθεν καταλαμφθέντες, τὴν τριάδα πᾶσαν ἐγνώρισαν, ἐπάγει ἐν τῷ ἑξῆς τροπαρίῳ τοὺς ἐκεῖ τότε λαοὺς τὴν τῆς τριάδος μυηθῆναι γνῶσιν.

17. Ἔχοι δ' ἄν τις εἰπεῖν ὡς ἔφθη οὐ μόνον προφητικῶς, ἀλλὰ θεοῦ χάριτι καὶ ἀποστολικῶς μυηθῆναι τὴν τοῦ

ἑορταζομένου πνεύματος γνῶσιν ὁ Μωϋσῆς, καὶ διὰ τῶν κειμένων ἐν τῷ εἱρμῷ· οἷον διὰ τοῦ γνόφου τὸν οἶκον ἐν ᾧ εὑρέθησαν οἱ μαθηταὶ καθήμενοι σήμερον· ὁ θεῖος τὲ γὰρ ἐκεῖνος γνόφος οἶκος οἷον ἐχρημάτιζε τῷ προφήτῃ· καὶ οἶκος δὲ γνοφεῖ τρόπον τινὰ σκιάζων τοὺς ἐντὸς αὐτοῦ καὶ μὴ ἀφιεὶς ἀκτῖσιν ἡλίου ψαύεσθαι· διὰ δὲ τῆς κατ' αὐτὸν ῥητορείας τὴν τῶν ἀποστόλων ἐξ ἰδιωτῶν σοφίαν· τὸ δὲ κατ' ἐκεῖνον βραδύγλωσσον, ὃ τὴν ἐν αὐτῷ πυρίπνουν ῥητορικὴν οὐδὲν ἔβλαψεν, τὰς τῶν μαθητῶν ἐμύησεν αὐτὸν γλώσσας πυρπνόους ἐξ ἀγραμμάτων διδασκαλικῶς γενομένας· τὴν δὲ διανέμησιν τῶν γλωσσῶν καὶ τοὺς τηνικαῦτα παρατυχόντας λαοὺς ὁ θεόγραφος νόμος παρεδήλωσιν· αὐτὸς τὲ γὰρ σκληρῷ λαῷ τῷ ἰσραηλιτικῷ διενεμήθη πρὸς διόρθωσιν· καὶ ὁ Χριςὸς ἔνειμεν τὸ πνεῦμα ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς μελῳδηθήσεται, ὑπὲρ τοῦ ἐθνικοῦ λαοῦ τοῦ καὶ αὐτοῦ σκληροτραχήλου, ὡς ἐμφαίνουσιν οἱ ἐξ αὐτῶν παρόντες τῇ ἑορτῇ, καὶ μέθην τῶν ἁγίων ἀποςόλων καταλέγοντες· τὴν δέ γε ῥηθησομένην βιαίαν πνοὴν καὶ τὸ κατ' αὐτὴν πυρῶδες, ὁ γνόφος ἐκεῖνος συνεδήλου· γνόφων γὰρ τὰ τοιαῦτα ἐκτρέχουσιν ἀέρια ὄντα παθήματα· ποτὲ μὲν ἐκ συμβάματος, ποτὲ δὲ ἐκ θείου κελεύσματος· καὶ τοιοῦτον μὲν τοῦτο περὶ τοῦ μυεῖται πνεύματος γνῶσιν· ἔςι δὲ καὶ ἄλλως περιφράσεως λόγῳ ταὐτὸν πνεῦμα εἰπεῖν καὶ γνῶσιν πνεύματος τὴν κατὰ νοῦν ἀνθρώπου· εἴ γε καὶ παρ' ἡμῖν κατὰ τὴν ἔξω σοφίαν, ὁ νοῦς οὐκ ἔχει δράττεσθαι τοῦ γνωςοῦ ἀκριβῶς, εἰ μή πως ἐξομοιωθῇ πρὸς αὐτό.

18. Ἰςέον δὲ ὅτι καὶ ἄλλως ἔςιν εἰπεῖν ὡς ἐμυήθη ὁ Μωϋσῆς τὴν γνῶσιν τοῦ πνεύματος διὰ τοῦ νόμου, ὃν ἐκεῖθεν δεδίδακται θεόγραφον εἶναι· ὡσαύτως μεμύηται καὶ διὰ

τῆς ὁράσεως καθ᾽ ἣν εἶδε τὸν ὄντα τοῦ ἁγίου μεσολαβοῦντος πνεύματος· ἔτι δὲ καὶ διὰ τοῦ γνόφου, ᾧ περιελάμφθη θεωρητικῶς, ἐναςραψάσης ἐκεῖθεν αὐτῷ καταληπτικῆς θείας νοήσεως, ἵνα ὥσπερ νεφέλη φωτεινὴ ἐπεσκίασεν ὕςερον τοὺς μετὰ τοῦ σωτῆρος, οὕτως ἀνάπαλιν γνόφου σκιὰ φωσφορήσῃ θειοτάτην ἔλλαμψιν πνεύματος· ἣν ἔκ τοτε, ὡς εἰκὸς, μυηθεὶς κρυφιωδέςερον ὁ προφήτης, ἐθεώρησεν ὕστερον ἐκφαντορικῶς ἐν Θαβὼρ· φωτὶ ἐκείνῳ καὶ τὰς πυρίνας ἅμα γλώσσας ἐνοπτρισάμενος θεοπτικώτερον, καὶ οὕτω μέλψας ᾀσματικῶς τῷ θεῷ· δηλώσει δὲ καὶ τὸ τέλος τοῦ ἐφεξῆς τροπαρίου ἐν τῷ νείμας τὸ πνεῦμα Χριςὸς, ὡς ταὐτόν ἐςι γνῶσιν πνεύματος εἰπεῖν καὶ νόμον θεοῦ.

γεραίρων. 19. Τοῦ δὲ γεραίρων ὅπέρ ἐςι γέρως καὶ τιμῆς ἀξιῶν, πρωτόθετόν ἐστι τὸ γέρας· οὕτω δὲ καὶ τοῦ κεραίρειν, ὃ κεραίειν ἄλλοι γράφουσι, τὸ κέρας προϋπόκειται, εἰς ὃ ἐγχέοντες τὸ ποτὸν οἱ παλαιοὶ ἐξωσίουν τὰ φίλα συμπόσια· ἔνθεα δὲ ᾄσματα κυρίως ἅπερ ᾄδομεν ἐντὸς ἡμῶν τὸ θεῖον ἔχοντες, καὶ διασαφηθήσεται ἡ λέξις κάλλιον ἐν τοῖς ἐφεξῆς· ἰστέον δὲ καὶ ὅτι ἐν τῷ γεραίρων ἐνθέοις τοῖς ᾄσμασιν, ἐκ περισσοῦ κεῖται τὸ ἄρθρον πρὸς ἀναπλήρωσιν μέτρου ἀναγκαίαν τῷ μέλει· ἄλλως γὰρ οὐδέν τι παρασημοῦται ἡ ἕλλην φράσις, εἴ τις εἴποι γεραίρων ἐνθέοις ᾄσμασιν· οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐν πυρίνῳ τῷ εἴδει παρὰ τοῖς ἱεροψάλταις οὐ πρὸς ἀνάγκην ἔχει τὸ ἄρθρον τῆς δοτικῆς, ἐντελὲς γὰρ ἦν καὶ τὸ ἐν πυρίνῳ εἴδει.

ἔνθεα ἄσματα.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ.

11. Ἔφη τὸ σεπτὸν καὶ σεβάσμιον στόμα·
Νοσφισμὸς ὑμῖν οὐ γενήσεται φίλοις·
Ἐγὼ γὰρ εἰς πατρῷον ὕψιστον θρόνον
Συνεδριάζων, ἐκχεῶ τοῦ πνεύματος
Λάμψαι ποθοῦσι τὴν χάριν τὴν ἄφθονον.

20. Μετὰ τὸν εἱρμὸν, πρὸς ὃν εἰώθαμεν ᾄδειν τὰ μετ' ἐκεῖνον τροπάρια, γενόμενος τῶν ἐφεξῆς ἐχόμενα τῆς ἑορτῆς ὁ μελῳδὸς, παραφράζει δεσποτικὴν ὑπόσχεσιν ἐπηγγελμένην τοῖς ἁγιωτάτοις αὐτοῦ μαθηταῖς οὐ μόνον ἐν τῷ οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανοὺς, καὶ ἐν ἄλλοις δὲ πολλοῖς τόποις εὐαγγελικοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καθίσατε ἐν Ἱερουσαλὴμ ἕως οὗ ἐνδύσησθε δύναμιν ἐξ ὕψους· καὶ ἐν πρώτοις τιμῶν τὸ ἁγιώτατον γαζοφυλάκιον, ἐξ οὗ προήχθη ὁ ἅγιος θησαυρὸς, ἡ εἰρημένη ἐπαγγελία, τὸ στόμα δηλαδὴ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· σεπτὸν αὐτὸ καὶ σεβάσμιον λέγει, παραλλήλῳ θεὶς τῷ ὀνόματι τούτῳ κατὰ μιᾶς ἀμφωσημασίας, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἄλλό τι φράσαι προσφυέστερον καὶ σεμνότερον· τὸ γὰρ σέβειν τῷ θεῷ μόνῳ ἀφώρισται εἰς οἰκείωσιν παρά γε τοῖς παλαιτάτοις· οὗ δὴ σέβειν ἐξώρμηται καὶ τὸ σεπτὸν καὶ τὸ σεβάσμιον, καθὰ καὶ τὸ σεμνόν· διὸ καὶ τὸν ἐν ῥωμαίοις ἐπικληθέντα θεὸν ὁ διαδεξάμενος υἱὸς ὀκνήσας ἀποστερῆσαι τοῦ κατὰ τὴν τοιαύτην λέξιν ἐπιθέτου, ἄλλως αὐτὸν κολακεύσας ὑπηγάγετο, σεβαστὸν ἑαυτὸν ἐπονομάσας ἵνα μία σεμνὴ ἔννοια θειοτάτη ἑκατέρα, ὡς οἷα καὶ διπλόη στολὴ ἐφαρμόττουσα ἡ τοῦ, θεὸς, καὶ ἡ τοῦ σεβαστὸς, συνδιάγοι καὶ τῷ πατρὶ ζῶντι, καὶ τῷ υἱῷ δὲ συμβιοτεύοι παρ' ὅλην ζωὴν διὰ τὸ τῆς ἐννοίας ἀξίωμα· εἰ γάρ τις πρὸς

ἀλήθειαν σεβαστὸς, καὶ θεός ἐστιν, ἐπεὶ καὶ ὁ θεὸς σεβαστὸς τῷ ὄντι· ἐκείνῳ δὲ τῷ σεπτῷ σεμνώματα χαρεὶς ἀξιώτατα καὶ ὁ ἐν βασιλεῦσιν ἅγιος ἰσαπόστολος ὁ φερωνύμως εὐσταθὴς Κωνσταντῖνος, σχοινοτενὲς μέν τοι σεμνολόγημα ἑαυτῷ ἐπιγράφειν ὤκνησε κατὰ τοὺς μετ᾽ αὐτὸν περιττούς· σεβαςὸν δὲ τοῦτο καὶ μόνον ἠξίου προσονομάζειν ἑαυτὸν, προγράφων τῶν οἰκείων ἐπιςολῶν ἐκεῖνο δὴ καὶ μόνον – Κωνςαντῖνος σεβαςὸς τῷ δεῖνι χαίρειν· – Εἰ δὲ νῦν πεπλήθυνται τὸ καλὸν ὄνομα τοῦτο, τίς φθόνος θεοὺς εἶναι καὶ ἔτι πλείονας; καὶ υἱοὺς ὑψίςου πάντας, καὶ αὐτίκα σεβαστούς;

ἑρμηνεία τοῦ τροπαρίου. 21. Ἔφη τοίνυν, φησὶ, τὸ πανσεπτον κυριακὸν στόμα τοῦ θεανθρώπου λόγου ὅταν περὶ ἡμᾶς ἔτι ἐςρέφετο· ὁ γὰρ εἰπὼν προφήτης, ὅτι τὸ ςόμα κυρίου ἐλάλησε ταῦτα, μυστόμα. στηριάζει ἄλλως τὸ ςόμα τοῦ θεοῦ· ἔφη οὖν ὅτι, ὦ φίλοι μαθηταὶ, νόσφισμα ὑμῖν οὐ γενήσεται· τουτέςι, οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς, οὐκ ἀποςήσομαι, οὐ νόσφι καὶ χωρὶς ὑμᾶς γενήσομαι· πῶς δὲ τοῦτο ἐξανύσω ὁ μικρὸν ὅσον ἀναληφθησόμενος ἀφ᾽ ὑμῶν; κατὰ ὄψιν μὲν τὴν ἐν σώματι οὐκέτι συναναςραφήσομαι ὑμῖν· μικρὸν δὲ ὅσον ὑψοῦ ἀναβὰς, καὶ τῷ συνανάρχῳ πατρὶ συνεδριάσας, οὐ παύσομαι ὢν πάντοτε μεθ᾽ ὑμῶν· ἀλλὰ καὶ τοῦ πνεύματός μου ἐκχεῶ ὑμῖν χάριν ἄφθονον, ἣν ποθεῖτε πάντως ἐπιλάμψαι ὑμῖν· οὐχ ὅτι ἐγὼ φῶς ἐληλυθὼς εἰς τὸν κόσμον ἀπεσβηκὼς ἔσομαι, ὅτε ἀναληφθῶ, καὶ οὐκέτι καταλάμψω ὑμᾶς, ἀλλ᾽ ὅτι σὺν τῷ ἁγίῳ πνεύματι καὶ ἐγὼ καταστράψω ζωογονῶν ὑμᾶς, καθὰ καὶ ὁ πατήρ· καὶ ἡ ὑπεσχημένη ἀςραπαία λάμψις αὕτη οὐ κατὰ νοῦν μόνον, καὶ τὴν ἐπομένην ἐξ ὑμῶν ἐν ὑςέραις χρόνοις ἐνέργειαν καταληφθήσεται, ἀλλὰ καὶ αὐτίκα ὥρας ἐν-

ἀργῶς, καὶ ἐμφανῶς, καὶ κοινῶς, καὶ ὡς εἰπεῖν, πανδημεὶ, γνωσθήσεται· οὐκ ἐπὶ μαρτύρων δύο ἢ τριῶν ἤ τινων ἄλλων, οὓς ῥᾷον μετρήσει τις, ἀλλὰ ὄχλου μυρίου ὀφθαλμοῖς τε βλέποντος, καὶ οὕτω θαυμάζοντος, καὶ στόμασιν ἀνακράζοντος ἅπερ ἡ θεία διδάσκει συγγραφή.

22. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῷ, νόσφισμα ὑμῖν οὐ γενήσεται φίλοις, φίλους προσεχῶς μὲν ἐν τῷ παρασχεδὸν μόνους ἔφη τοὺς ἁγιωτάτους ἀποςόλους· ἄλλως δὲ διὰ μέσων ἐκείνων ἡ σωτήριος ἐπαγγελία καὶ εἰς τοὺς μετ' αὐτοῦ διαβαίνει, καὶ οὐδὲ παύσεται καταβαίνουσα, ζῶντας δηλαδὴ ἀποςολικῶς, εἰπεῖν δὲ ταὐτὸν, καὶ θεοπρεπῶς· ὅρα δὲ τὸ, νοσφισμὸς, δριμέως ἐνταῦθα δεχθὲν, ὅ ἐστιν ἀφελῶς καὶ γλυκέως, εἰ καὶ ἄλλον τρόπον ἀσυνήθως τῇ κοινῇ ὁμιλίᾳ· οἱ γὰρ πολλοὶ ἐν τοῖς νῦν καθ' ἡμᾶς νοσφίζεσθαί τε φασὶ τὸ σφετερίζεσθαι καὶ ἰδιοποιεῖσθαι τὰ ἀλλότρια· καὶ νοσφισμὸν τὴν τοιαύτην ἰδιοποίησιν· οὕτω γὰρ καὶ νοσφίζεσθαί τις τὰ τῶν πέλας λέγεται, καὶ νοσφισμὸν ποιεῖσθαι τῶν παρ' ἑτέροις ὄντων· καὶ ἔςι τοιοῦτον νοσφίζεσθαι, τὸ νόσφι καὶ χωρὶς τοῦ ἔχοντος πρᾶγμά τι ποιεῖν διὰ ἐπικτήσεως οὐκ ἐπαινετῆς· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἐν τοῖς ὕστερον. φίλοις. νοσφισμός.

23. Ὁ δὲ τῶν παρ' ἕλλησι ποιητῶν πρώτιστος, τὸ νοσφίζεσθαι τίθησιν ἐπὶ ἔννοιαν ὁποίαν· οἶδε καὶ ὁ ἱερὸς οὗτος μελῳδὸς· νοσφίζεσθαι γὰρ, φησιν ἐκεῖνος, ἀνδρὸς γυναῖκα καὶ θυγατέρα, ὅ ἐςιν ἰδίᾳ καθεσθῆναι· καὶ γυναῖκα φονεύσασαν ἄνδρα τὸν ἑαυτῆς νοσφίσασθαι ἐκείνου κειμένου καὶ ἔτι ἀσπαίροντος· ἐκείναις δὲ ταῖς χρήσεσιν ἀκολουθήσας ἀκριβῶς ὁ ἱερῳδὸς οὗτος, νοσφισμὸν ἔφη τὴν ἀναχώρησιν, ὅ ἐςι τὸν χωρισμὸν, τὸ νόσφι δηλαδὴ γενέσθαι τῶν ὁμιλητῶν· τὸ δὲ ὑμῖν ἀσφαλῶς ἔχοι ἂν καὶ διὰ τοῦ η γρα- ὑμῖν.

φόμενον, ἵνα συνεισάγων καὶ ἑαυτὸν ὁ σωτὴρ, λέγῃ ὡς οὔτε ἐγὼ ὑμῶν ἐμαυτὸν χωρίσω, οὔτε ὑμεῖς ἐμοῦ χωρίσεσθε· εἰ γὰρ κατὰ τὸν εἰπόντα τὸ διεζευγνὺν τοῦ διεζευγμένου διέζευκται, οὐκ ἂν εἰκὸς εἴη οὐδὲ δυνατὸν, ἐμοῦ μεθ' ὑμῶν ὄντος, μὴ καὶ ὑμᾶς μετ' ἐμοῦ εἶναι, καὶ τὸ ἀνάπαλιν· αἴτιον δὲ τοῦ τοιούτου μὴ νοσφισμοῦ ἡ φιλία· ἐπεὶ γὰρ δι' αὐτὴν ὑμῶν τε ἕκαστος ἄλλος ἐστὶν ἐγὼ, καὶ ἐγὼ δὲ ὅπερ ἄλλος ὁ καθ' ἕνα ὑμῶν· οὐδεὶς δὲ ἑαυτοῦ νοσφίζεται ζῶν· οὐ δ' ἄρα ὑμῖν ἔσται νοσφισμὸς δι' αἰῶνος.

ὕψιστον θρόνον. 24. Ὁ δὲ ὕψιςος θρόνος πολλὴν μὲν ἔχει γραφικὴν συγκρότησιν, ὡς οἷα καί τινα λαμπρὰν ἀρχιτεκτόνησιν· ἀρκέσει δὲ μόνον παραδεῖξαι τὸ αὐτοῦ ὕψος ἐκ τοῦ, ὁ ἐν ὑψηλοῖς κατοικῶν καὶ τὰ ταπεινὰ ἐφορῶν· τῷ γὰρ οὕτω παντεπόπτῃ, καὶ ὕψιστος πάντως ὁ ἐποπτικὸς θρόνος· εἰ δὲ καὶ τὸ αὐτοῦ εἶναι τὰ ὑψηλὰ τῶν ὀρέων σεμνόν ἐςι, ἀλλ' ὑπέρσεμνα τὰ κατὰ τὸν οὐρανὸν, οὗ αἱ πύλαι κατὰ τὸν ψάλλοντα αἴρονται ἀναλαμβανομένου τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ· ὅρα δὲ ἐνπατρῷον. ταῦθα τὸ, πατρῷον θρόνον· οὐ γὰρ εἶπεν εἰς οἰκεῖον ὕψιςον θρόνον, τουτέστι τὸν ἐμὸν, ἵνα μή τις διαίρεσις ἐμφανείη αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα ὑποσκιασθεῖσα τῷ τοῦ θρόνου δυασμῷ· ἐπέκρινε δὲ πατρῷον θρόνον εἰπεῖν, ἵνα ὥσπερ μία προσκύνησις τῆς ἁγίας τριάδος συμπροσκυνουμένης ἐν μιᾷ προσκυνήσει, οὕτω καὶ θῶκος εἷς καὶ συνεδριασμός· ὧν ὁ μὲν θρόνος τὸ ἐν ἀγαθότητι βασιλικῶς ἑδραῖον τῆς ἁγίας τριάδος δηλοῖ· ὁ δὲ συνεδριασμὸς τοῦ κατ' αὐτὴν ἀχωρίςου συνεδριάζων. σύμβολόν ἐστι· τὸ δὲ συνεδριάζων ἐκ τοῦ κοινότερον λεγομένου συνεδρίου παρείλκυσαι· ἡ γὰρ ἕδρα ὅπερ ἐςι καθέδρα τρισύλλαβον ῥῆμα παράγει τὸ ἑδράζειν, οὐ μὴν ἑδριάζειν· δικαςικὴ δὲ λέξις τὸ συνεδριάζειν πρέπουσα υἱῷ τῷ καὶ κρι-

νοντι καὶ συγκρίνοντι τοῖς ἴσοις τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι, καὶ ἐλευσομένῳ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς.

25. Τὸ δὲ ἐκχεῶ προφητικὴ λέξις ἐστὶ, τοῦ Ἰωὴλ δηλονότι, καὶ ἔχεται ἱερωτάτων ἐννοιῶν, ὧν μία καὶ ἡ κατὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα, εἰς ὃ καταδύντες, οὕτω καὶ συναναστάντες σωτηρίου ἱμάτιον ἠμφιέσμεθα, χιτῶνα τοῦτον φωτεινὸν περικεχυμένον ἡμᾶς, καὶ διεμφαίνοντα ὅτι θεῖον πνεῦμα ἐκκέχυται ὥσπερ εἰς τοὺς τότε ἁγίους, οὕτως καὶ εἰς τοὺς μετ᾽ ἐκείνους καὶ ἕως καὶ εἰς ἡμᾶς· εἰ δὲ ποτάμιον χύμα φιλοῦμεν ἀργύρεον λέγειν, ἔτι δὲ καὶ καλὸν καὶ λευκὸν ὅτε ἡδὺ προῤῥέει, ποῖον ἂν ἐπίθετον προσαρμόσωμεν εἰκείως τῷ εἰρημένῳ προφητικῷ χεύματι τῷ τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις ποθητῷ κατὰ τὴν ἱερὰν μελῳδίαν, τῷ καὶ πυρὶ, καὶ φλογὶ, καὶ φωτὶ περιλάμψοντι αὐτοὺς εἰς κοινὸν ἀγαθόν; ἐκχεῶ.

26. Ἰστέον δὲ ὅτι καθὰ καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς φανεῖται, χαίρει ὁ πνευματῳδὸς οὗτος Ἰωάννης ὑγρὰ κατὰ τὸν οὕτως εἰπόντα ποιῶν ἐπίτηδες τὰ κατὰ αὐτὸν ἔπη, ἐκ τοιούτων ἱερῶν λέξεων· χαρεὶς ὑδρεύσασθαι τὸν τοιοῦτον γραφικὸν τρόπον ἐν τῶν θειοτάτων γραφῶν, ἐξ ὧν ἔχομεν οἱ χρῄζοντες πηγιμαῖα τὲ ὕδατα, ὁποῖα καὶ τὴν Σαμαρεῖτιν ἐζωογόνησε, καὶ φρεατιαῖα, ὧν ἡ παλαιὰ θειοτάτη γραφὴ γέμει· καὶ ποτάμια εὐαγγελικὰ τῆς θεόθεν ἀβύσσου σοφίας ἀναπιδύοντα, καὶ δρόσους καὶ βροχὰς ἑκουσίους· ὁποία καὶ ἡ τοῦ μάννα, καὶ οἱ ὡς ἑκάστοτε εἰρηνικοὶ ὄμβροι, οὓς ἐπὶ σωτηρίαν κοινῇ καὶ ψεκάζει, καὶ ὕει, καὶ καταδράσσει· ὁ καὶ ὡς ὑετὸς ἐπὶ πόκον καταβὰς, καὶ ὡς οἷα σταγὼν στάζουσα ἐπὶ τὴν γῆν, οὗ ὄνομα μῦρον, ἐκκενωθὲν καθὰ παρελάβομεν διὰ τὴν αὐτοῦ ἔνδοξον κένωσιν· ὑπερφέρεται δὲ ἡμῶν καὶ νεφέλη σωτήριος, φωτεινή τε ἐκείνη ὡς ἥλιον στέξασα

ἔνδον, καὶ ὄμβρου δὲ κοσμοτρόφου ἐγκύμων, ὃς ἐκεῖθεν καθάπαξ ἐκκύψας οὐδέποτε ἀνίησι τὸν κυρίως κόσμον τὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον πιαίνων καὶ ζωογονῶν.

27. Τοιαύταις οὖν λέξεσι τῆς ἁγιωτάτης πεπυκνωμένης γραφῆς, συστοιχεῖ πῶς ἐκείναις, καὶ τὸ ὡς εἴρηται ἐκχεῶ· ἔνθα ληπτέον εἰς νοῦν, ὅτι ἡ λέξις αὕτη ὡς ἐπὶ οὐρανίου ὄμβρου ἐγράφη, ἵνα μὴ μόνον ὁ υἱὸς ὑετὸς νοοῖτο βρεχθεὶς ἐπὶ πόκον ἐκεῖνον καθαρώτατον, ἀλλὰ βροχή τις εἴη ἑκουσία καὶ εὐκταία, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ὥσπερ πάλαι ποτε, ὕστερον δὲ καὶ ἐπὶ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, οὕτω καὶ νῦν ἐπὶ πᾶσαν σάρκα χριστιανικήν· τοῦ δὲ ὡς ἐῤῥέθη ἐκχεῶ, καὶ χύμα σοφίας ἐπὶ τοὺς ἀξίους ἀπεστάλακται, καὶ πᾶσα δὲ πνευματικὴ χαρὰ καὶ χάρις ἐκεῖθεν ἐν χείλεσιν ἁγίοις ἐξεχύθησαν· εἰ δέ τι παρενθῆναι χρὴ καὶ ξενίζον ἠρέμα, ἐκεῖθεν καὶ τὸ ἰσραηλιτικὸν ὥρμηται χυδαῖον, ὅτε δηλαδὴ πληθυνόμενοι ἐν Αἰγύπτῳ ἐκεῖνοι καθὰ καὶ ἄμμου χύμα ἡ θαλάσσης χυδαῖοι ἐγίνοντο ἐπὶ τῆς γῆς· τοιοῦτον δὲ οὐράνιον χεῦμα γλυκὺ καὶ ἱλαρὸν, καὶ παρήγορον ἔχοντες καὶ ἡμεῖς, καὶ χαίροντες τῇ ἄνωθεν ἀγαθοχυσίᾳ, ὅμως ἐνθυμοίμεθα καὶ ἑτεροῖα, καὶ αὐτίκα εὐλαβοίμεθα, καὶ συστελλοίμεθα, καὶ μᾶλλον ὅτε ἀκούομεν τὸ, ἔκχεον ἐπ' αὐτοὺς τὴν ὀργήν σου, ἣν μόνοι φευξοῦνται οἱ ἐκχέοντες ἐνώπιον τοῦ θεοῦ τὴν δέησιν αὐτῶν.

28. Νοητέον δ' ἐν τούτοις τὸ ἐκχεῶ, ἄψιν οἷόν τινα καὶ ἀφὴν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, δι' ἧς οὐ νοσφίζεται τῶν αὐτοῦ φίλων· ἐκχέας γὰρ τὴν τοῦ πνεύματος χάριν ἐπ' αὐτῶν, καὶ σύνεστιν οὕτως αὐτοῖς εἰσαεί· τὸ δὲ τοῦ πνεύματος, κολληθήσεται μὲν ἀσφαλῶς καὶ εἰς τὸ ἐκχεῶ, ἵνα λέγῃ ὅτι ἐκ τοῦ πνεύματός μου ἐκχεῶ· εὐοδοῦται δὲ καὶ τὸ ἐκχεῶ

τὴν χάριν τοῦ πνεύματος τοῖς, ὡς εἴρηται, ποθοῦσι τὴν αὐτοῦ λάμψιν· ἡ δὲ τοῦ πνεύματος χάρις, οὐκ ἂν ἰδιάζουσα εἴη, ἀλλὰ πάντως τριαδική· ἡ γὰρ ἄφθονος δηλοῖ μὲν καὶ τὴν δαψιλῆ καὶ πολλήν· καθότι καὶ πολλοὶ οἱ οἰκτιρμοὶ τοῦ θεοῦ, καὶ πολὺ τὸ πλῆθος τῆς αὐτοῦ χρηστότητος· οὐ πίπτει δὲ μακρὰν σημασίας τοιαύτης οὐδὲ ἡ ἀφθονότης. τοῦ πνεύματος. τὴν χάριν τὴν ἄφθονον.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΩΔΗΣ.

III. Ὅρος βεβηκὼς ἀτρεκέστατος λόγος
Γαληνόμορφον ἐκτελεῖ τὴν καρδίαν,
Ἔργον γὰρ ἐκπεράνας, εὔφρανεν φίλους,
Πνοῇ βιαίᾳ καὶ πυρὸς γλωττήμασι
Νείμας τὸ πνεῦμα, Χριστὸς ὡς ὑπέσχετο.

29. Ἔοικε γνωμικῷ τινι λόγῳ ἡ καταρχὴ τοῦ παρόντος τροπαρίου, ἵνα οἱ μὲν πρῶτοι κείμενοι δύο στίχοι λέγωσιν ἐν τῷ καθόλου, ὅτι ὁ ὅρος ὁ βεβηκὼς ἤγουν ὁ στερρὸς καὶ ἀληθέστατος λόγος, γαληνιᾶν ποιεῖ τὰς καρδίας· ἔχει δὲ οὐχὶ οὕτως ἁπλῶς, ἀλλὰ χρὴ τὸ Χριστὸς ὄνομα κείμενον πρὸς τῷ τέλει τοῦ πέμπτου ἰαμβείου προσαρμόσαι τοῖς κατάρκταις δυσὶ στίχοις, καὶ εἰπεῖν οὕτω θεολογικῶς· ὁ Χριστὸς, ὁ βεβηκὼς ὅρος ὁ ἀτρεκέστατος λόγος, γαλήνης αἴτιός ἐστι τῇ τῶν αὐτοῦ φίλων καρδίᾳ· πόθεν τοῦτο δῆλον; ἐὰν τὴν παροῦσαν γνώμην καταγαγόντες ῥητορικῶς εἴς τι μερικὸν πιστωσώμεθα ἐκείνην δι' αὐτοῦ· ἰδοὺ γὰρ ὡς βεβηκώς φησι καὶ στάσιμος ὅρος, καὶ ὡς λόγος τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς ἀψευδὲς, ὑποσχόμενος ἤδη τοῖς φίλοις μαθηταῖς ἀκύμαντον καρδιακὴν γαλήνην, καὶ εἰς ἔργον προαγαγὼν τὴν ὑπόσχεσιν, εὔφρανεν αὐτούς· τί δὲ ἦν τὸ ἔργον ὅπερ ἐπαγγειλάμενος ἐξεπλήρωσε; τὸ διαμερίσαι αὐτοῖς τὸ ἅγιον πνεῦμα οὐκ ἠρέ- ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

μα καὶ ἡσυχῇ κατά τι παράβυστον καὶ οὕτω τοῖς ἐν κόσμῳ ἀνεπίγνωστον, ἀλλὰ πρὸς ἐνάργειαν ἐν πνοῇ ἀνέμου βιαίου, ἣν οὐκ ἦν λαθεῖν, καὶ γλώτταις πυρὸς, οἷα γλωσσῶν πυριμόρφων, ὡς οἷον ἐξ οὐρίας πνοῆς τινος, ἄνωθεν ἐμφανῶς ἐρχομένων ἐπὶ τοὺς μαθητὰς, καὶ ἐμπυρευουσῶν ἐκείνοις ἀοράτως ἁγιώτατα νοήματα, καὶ λαλιὰς ὁμοίας· ὡς ἂν καὶ γλώσσαις ἀγγέλων λαλῶσι, καὶ εἰς λειτουργικὰ φλογοειδῆ ἐγγράφωνται πνεύματα.

ἄλλως ἡ αὐτοῦ ἔννοια.

30. Καὶ τοιοῦτο μὲν ὁ τοῦ τροπαρίου νοῦς, ὡς ἐν συναιρέσει ἐκθέσθαι κατὰ πρώτην ἁπλουστέραν ἐπιβολήν· ἔστι δὲ καὶ ἄλλως αὐτὴν διαθήσεσθαι χαριέστερον· ὁ ῥηθεὶς ὅρος καὶ λόγος Χριστὸς εἰδὼς τεταραγμένους εἶναι τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς ὑπὸ δυσελπιστίας, ὡς εἰκὸς, καὶ συννοίας μετὰ τὴν ἐκείνου ἀνάληψιν, ἔπαυσε τὸν τοιοῦτον τάραχον αὐτοῖς ὡς γαληνιῶν· πῶς δὲ κατέστησε τὸν τάραχον; βιαίαν πέμψας πνοὴν, ἣ καὶ γλῶσσαι πυρὸς ἀναμεμιγμέναι, θαῦμα εἶχον· καὶ τοῦτο ποιήσας, εὔφρανε τοὺς ἁγίους ἀποστόλους κατὰ τὴν αὐτοῦ πρὸς ἐκείνους ὑπόσχεσιν· καὶ ἔστι γλυκύτερον οὕτω διατεθὲν καὶ ἀστεῖον τὸ νόημα, εἰ διὰ πνοῆς βιαίας γαλήνην εὐφρόσυνον μεθώδευσεν ὁ θεὸς τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς. Οὕτω δὲ καὶ τῆς δευτέρας ἐννοίας τοῦ τροπαρίου ἐν ἐπιτόμῳ καθεσταμένης, πρῶτα μὲν ἐπισημαντέον ὡς εἰ καὶ ἀνεπισφαλῶς τὸν ὅρον ἔστιν εἰπεῖν ἀτρεκῆ· καὶ τὸν λόγον βεβηκότα· ὅμως πρὸς ἀκρίβειαν ὅρου μὲν κατηγορεῖται τὸ βεβηκὸς, λόγου δὲ τὸ ἀτρεκές· εἶτα δὲ διαληπτέον ἐπὶ σαφηνείᾳ καὶ τὰ κατὰ μέρος τοῦ τροπαρίου.

ὅρος βεβηκώς.

31. Ὁμώνυμος λέξις ὁ ὅρος· ὅρος γὰρ λέγεται ἀῤῥενικῶς, κοινῶς μὲν καὶ συνηθέστατα ἡ κατὰ γῆν περιγραφὴ, ὅπερ ἐστιν ὁρισμὸς, παρὰ ὁρᾶν αὐτὸς γενόμενος· εὐόρατον γὰρ ὁ

τοιοῦτος ὅρος καὶ εὐσύνοπτον ποιεῖ τὸ ἑκάστου, ἢ χωράφιον, ἢ ἀμπέλιον, ἢ γήπεδον, ἢ ὅλως εἰπεῖν τόπιον· τοπικὴ γάρ τις λέξις ὁ τοιοῦτος ὅρος, καὶ κυρίως λεγόμενος βεβηκώς· ἐξ οὗ παροιμιώδης παραγγελία τὸ χρῆναι μένειν ἕκαστον ἐντὸς τοῦ οἰκείου ὅρου, ἤγουν μὴ παρεκβαίνειν τὸ ἢ ὅσιον ἢ δίκαιον· ὁ δ' αὐτὸς καὶ ὅριον λέγεται οὐδετέρῳ γένει· ἀφ' οὗ πεπαροιμίασται τὸ μὴ μέταιρε ὅρια αἰώνια· ἐκ δὲ τῶν τοιούτων καὶ ὁρίζω, περιγράφω ἀναμετρῶν γῆν· καὶ ἀπ' αὐτῶν σύνθετον τὸ ἀφορίζω· διπλῆ δὲ αὐτοῦ σημασία· ἱερὰ ἡ μία, ὡς ὅτε λέγομεν βροχὴν ἑκούσιον ἀφορίζειν τὸν Θεὸν τοῖς αὐτοῦ· καὶ ἀφωρίσθαί τινα ἐκ παίδων τῷ Θεῷ· καὶ ἀφώρισεν ὁ Θεὸς τὸν δεῖνα ὑπηρετεῖν αὐτῷ· ἢ ὡς περιώρισε κατ' ἐπιλογήν· ταυτὸν δ' εἰπεῖν ὥρισε, περιττευούσης ἐνταῦθα τῆς ἀπὸ προθέσεως, ὡς καὶ ἐν τῷ ἀπεμνημόνευσεν ἀντὶ τοῦ ἐμνήσθη· ἡ δὲ ἑτέρα ἑρμηνεία τοῦ ἀφορίζειν, ἐξορισμὸν δηλοῖ καὶ ἀποδίωξιν ἐκ τῶν συνήθων ὁρίων· καθ' ἣν ἔννοιαν καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀφορίζεταί τις καὶ τῆς πατρίδος· ἤγουν ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνης γίνεται· καὶ δηλοῖ ἐνταῦθα ἡ πρόθεσις ἀπέλασίν τινα στερητικήν· ὡς καὶ ἐν τῷ ἀπεμήνισεν, ἤγουν ἀπέθετο τὴν μῆνιν σπεισάμενος.

παροιμίαι δύο.

ἀφορίζω.

32. Ἔτι ὅρος λέγεται καὶ ὁ λόγος τῆς οὐσίας ἑκάστου προσώπου καὶ πράγματος φιλοσόφως· οὐ μέν τοι κοινότερον καὶ αὐτὸς, οἷον ὁ εἰπὼν ὅτι ζῶον ἐστὶν οὐσία ἔμψυχος αἰσθητικὴ, ὅρον ἤγουν λόγον ὁριστικὸν εἶπε τοῦ ζώου, καὶ δήλωσιν τῆς οὐσίας αὐτοῦ· ἐδήλωσε γὰρ σαφῶς, καὶ ἀκριβῶς, καὶ βεβαίως, καὶ ὡς εἰπεῖν εὐδιοράτως πρὸς ἀλήθειαν, τί ἐστι τὸ ζῶον· οὕτω δὲ καὶ ὁ εἰπὼν ὅτι ἄνθρωπός ἐστι ζῶον λογικὸν, θνητὸν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν, οὐσίαν ἔφη τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ τοιούτῳ λόγῳ· τοῦτο γάρ ἐστιν ἄνθρω-

πος, ὅπερ εἶπεν ὁ ῥηθεὶς ὁρισμὸς, τὸ δὲ αὐτὸ ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὧν ἂν εἴποι τις· ἔτι ὅρος λέγεται φιλοσόφως καὶ μέρος προτάσεως, ἢ ὡς ἁπλῆ τις φωνή· καὶ σαφέστερον εἰπεῖν, λέξις μία ὁρίζουσα καὶ περιγράφουσα καὶ οὕτω σαφῶς καὶ βεβηκότως δηλοῦσα νόημά τι ἓν, ἤτοι μίαν ἁπλῆν τινα ἔννοιαν· οἷον πρότασις μέν ἐςι ἁπλουςάτη καὶ ἀφελὴς, καὶ ἀπερίεργος, καὶ εὔληπτος, τὸ Σωκράτης φιλοσοφεῖ· ὅροι δὲ αὐτῆς ἐξ ὧν σύγκειται, τὸ Σωκράτης, καὶ τὸ φιλοσοφεῖ· ὧν ἑκατέρα καὶ φάσις λέγεται παρὰ τοῖς σοφοῖς· φάσκει γάρ τι νόημα πρὸβεβηκυῖαν ἀλήθειαν ὡρισμένον καὶ ἁπλοῦν τὸ Σωκράτης, καὶ τὸ φιλοσοφεῖ· τὸ μὲν οὐσίαν ἀνθρώπου, τὸ δὲ ἐνέργειαν.

μέσος ὅρος συλλογιστικός.

33. Τῶν δὲ τοιούτων ὅρων ὑπερτερεῖ μάλιςα ὁ συλλογιςικὸς μέσος ὅρος, ὃς μεσάζων τοὺς δύο ἄκρους ἐν τῷ πίπτειν μέσος αὐτῶν, καθὰ οἱ φιλοσοφοῦντες παραδιδόασι, συνάγει αὐτοὺς εὐμεθόδως· ὡς ἐξ ἐκείνων καὶ τῶν κατ᾽ αὐτοὺς δύο τὸ ἐλάχιστον προτάσεων, ἃς ὁ μέσος ἀπαρτίζει διπλούμενος, ἀποτελεῖσθαι συμπέρασμα βεβηκὸς οἷον καὶ στάσιμον διὰ τὸ ἀληθεύειν, καὶ οὕτως οὐ μὴν ἄλλως περαίνεσθαι τὸ διὰ σπουδῆς τῷ πλέκοντι τὸν συλλογισμόν· καὶ ἔςιν ὁ τοιοῦτος ὅρος προσφυέστατος τά γε κατὰ τὸ εἰκὸς, τῷ μελῳδουμένῳ, ἐνταῦθα βεβηκότι ὅρῳ, τῷ μεσίᾳ Ἰησοῦ Χριςῷ, τῷ ἀκρογωνιαίῳ παντίμῳ λίθῳ, τῷ τῶν διεστώτων οὐκ εὐλογίστως λογικῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ συνδετικῷ· πίπτων γὰρ αὐτὸς μέσος ἡμῶν τε τῶν ἐφαμάρτων καὶ τοῦ ὑπεραγίου πατρὸς αὐτοῦ, συναποτελεῖ ὅπέρ ἐςιν αὐτῷ διὰ πολλοῦ σπουδάσματος, τὸ ἑνοποιεῖν ἡμᾶς, καὶ κολλήσας ὀπίσω ἐκείνου κατὰ τὸν ἅγιον Δαβὶδ ἀκολουθητικῶς, καὶ παριςάνειν εἰς πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὀπτάνεσθαι· καὶ οὕτω τὴν σωτη-

ρίαν ἡμῶν οὐχὶ ἁπλῶς περαίνειν ἅμα τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι, ἀλλ᾽ ἀναγκαίως συμπεραίνειν· συνθελόντων γὰρ καὶ ἡμῶν, περατοῖ συνάγων τοιοῦτον τέλος· ἄλλους δὲ ὀκνεῖ, ὡς τὰ πολλὰ σώζειν ἄκοντας, καὶ ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας ἄγχειν τῶν μὴ ἐθελόντων ἐγγίζειν αὐτῷ· οὐ γὰρ οὕτω βιαστή ἐστιν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ὡς ἑλκομένους καὶ τυραννουμένους πρὸς βίαν τὴν ἄλλοθεν σώζεσθαι ἡμᾶς· ἦ γὰρ ἂν πρὸ ἡμῶν οἱ δαίμονες τοῦτο ἔπαθον ἄν· οὐκοῦν δικαίως ἐξ ἀνάγκης τοὺς, ὡς οὕτως εἰπεῖν, ἑτερογνάθους, καὶ ἀστόμους καὶ δυσηνίους ἐν τῷ πάντη πάντως ἀποπτύειν τὸν ἀπευθύνοντα χαλινὸν, ἀφίησι κατὰ κρημνοῦ φέρεσθαι. ἠθικόν.

34. Ἔτι ὅρος λέγεται θείῳ τρόπῳ καὶ λόγῳ καὶ ἐπὶ ἱερῶν ἀποφάνσεων, καὶ θείων κελευσμάτων· ὅρον γοῦν τῆς ἁγίας συνόδου φαμέν τινα, καὶ βασιλικοὺς ὁρισμούς· ὃ καὶ αὐτὸ, ἄγχιστα κεῖται τοῦ καὶ ὅρους εἰπεῖν· κἀντεῦθεν ὥρισέ φαμεν ἡ ἁγία σύνοδος, καὶ ὥρισεν ὁ αὐτοκράτωρ· λαμβάνουσι δὲ ἀφορμὴν αὐτὰ εἰς τὸ οὕτως ὠνομάσθαι ἢ ἀπὸ τοῦ κατὰ τὰς γαίας εἰρημένου ὅρου· ὡς γὰρ ἐκεῖνος περιγράφει τὸ ἔσω αὐτοῦ εἰς ἀμετάβατον, οὕτω καὶ οἱ ῥηθέντες σεβάσμιοι ὅροι τὸ ὑπ᾽ αὐτῶν κελευσθὲν, καὶ ποιοῦσιν ἐκεῖνο βεβηκὸς καὶ ἀπαράβατον, καὶ ἀναντίῤῥητον, καὶ ἄμαχον τοῦ λοιποῦ, καὶ ὡς εἰπεῖν, ἀδήριτον· ὃ δὴ καὶ τοῦ κατὰ τὴν γῆν ὅρου ἀρετὴ φαίνεται εἶναι· ὁ γὰρ ἀκριβῶς περιωρισμένος καθ᾽ ὁμολογίαν τόπος, οὐκετ᾽ ἀμφιβάλλεται ὑφ᾽ ὅτου δεσπόζεται· διὸ οὐδὲ φιλονεικίαν ὑποκινεῖ μάχιμον, ὁποίαν πάσχουσιν οἱ κατὰ τὴν ποίησιν ἀμφ᾽ οὔρεσι δηριόωντες, ἤγουν μαχόμενοι περὶ γῆς ὅρων· ἢ τοίνυν ἐκ τοῦ τὰ γήδια περιγράφοντος ὅρου λαβόντες· ὅρους λέγομεν τοὺς, ὡς ἐῤῥέθη, ἁγίους καὶ θείους, ἢ ἀπὸ τοῦ φιλοσόφως διασαφοῦντος τὴν

οὐσίαν τοῦ ὑποκειμένου, καὶ διδάσκοντες αὐτὴν ἐναργέστατα· ὡς γὰρ ὁ ὅρος ἐκεῖνος καθιστᾷ τὸν νοῦν βεβηκότως ἤγουν βεβαίως εἰς τὸ καταλαβέσθαι ὅ τί ποτέ ἐστιν ἐκεῖνο, οὗ τὴν οὐσίαν ζητοῦμεν, οὕτω καὶ οἱ σεβάσμιοι ὅροι τυποῦσιν ἀποφαντικῶς εἰς εὔγνωστον καὶ πρὸς βεβαίωσιν ἔμπρακτον ἀναμφίλεκτον, ὅπερ ὁρίζουσι.

35. Τετραχῶς οὖν ἡμῖν ἐνταῦθα, κατὰ τὸ ἐν τοῖς παροῦσι χρήσιμον, τεθεωρουμένου τοῦ ὅρου κατ' ἐπιδρομὴν, τὸ ὅρος γὰρ οὐδετέρῳ γένει ἐνταῦθα παραβυσθῆναι οὐδὲ ἐνθυμηθήσεταί τις οἶμαι, θεωρητέον ἐν ἐπελεύσει, ὡς οἷόν τε, εἰ καλῶς καὶ οὐκ ἀπροσφυῶς ἁρμόσσουσι τῷ ἡμῶν σωτῆρι Ἰησοῦ Χριστῷ καὶ οἱ τέσσαρες· καὶ πρῶτον ἐπιβλητέον τῷ πρώτῳ· καὶ ῥητέον ὅτι ὅρος καθὰ καὶ λόγος τοῦ ἀγεννήτου πατρὸς ὁ υἱὸς λέγεται θεολογικῶς, οἷα ὁρίζων ἐκεῖνον καὶ δεικνὺς, καὶ γνωρίζων δι' ἑαυτοῦ· ὡς γὰρ ὁ περὶ γῆν βεβηκὼς ὅρος εἴπερ ἀνελάβετο φωνὴν, εἶπεν ἄν ποτε πρὸς ἀκροατὴν ζητητικὸν, ὅτι ὁ ἐμὲ βλέπων οἶδε καὶ τὸ περιορισμένον δι' ἐμοῦ, οὕτω καὶ ὁ υἱὸς λέγει ὡς ὁ ἑωρακὼς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν πατέρα· καὶ ἐγὼ ἐν τῷ πατρὶ καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί· τοιοῦτο δὲ ὢν ὅρος ὁ πάμμεγας καὶ υἱὸς καὶ θεὸς, ἔχει ἀναγκαίως ὡς ἐκ μεταφορᾶς τῶν εὖ διαβεβηκότων, ἢ βεβηκότων, καὶ τὸ βέβαιος εἶναι, ἤγουν σταθερὸς, ἀμετακίνητος, ἀπαρασάλευτος, ἀνεπιχείρητος, ἐφ' ἑνὸς βάσιμος, ἑστὼς, ἀσφαλὴς, ἀμετάθετος· εἰ γὰρ ὅριον εὔχρηστόν ἐστι ὃ οὐδεὶς παρελεύσεται παρασπῶν, καὶ ὁρογλυφῶν, ὁποίους οἴδαμεν τοὺς ἀρχαῖα ὅρια ὑπερπηδῶντας καὶ ὑπερβαίνοντας, πῶς οὐκ ἂν εἴη ὅρος βεβηκὼς, ὁ κατὰ τὸν πατέρα ἀναλλοίωτος, καὶ τὴν οὐσίαν εὐσταθέστατος ἐς ἄκρον καὶ ἀμεταποίητος; καὶ αὕτη μὲν ἐπιβολὴ πρώτη ὅρου ἐπίτρα-

χες, τοῦ γῆθεν δηλονότι καὶ γνωριμωτάτου κοινῶς καὶ σαφεστάτου.

36. Ἔστι δὲ προσβιβάσαι τῷ ἡμῶν σωτῆρι νοῦν ὁρικὸν καὶ κατὰ φιλοσοφούμενον ὁρισμὸν ὁμοίᾳ γοργότητι καὶ ὀρθότητι· εἰ γὰρ ὅρος ἤγουν ὁρισμός ἐςι λόγος γνωρίζων, ἤτοι δηλῶν οὐσίαν ἢ προσώπου ἢ ἁπλῶς οἱανοῦν, εἴη ἂν καὶ ὁ υἱὸς ὁ τοῦ πατρὸς λόγος, ὅρος ἐκείνου, καθότι καὶ ἐγνώρισε τοῖς ἐν κόσμῳ καὶ εἰσέτι δὲ γνωρίζει τὸ ἐκείνου ὄνομα· οὐσιωδῶς δηλαδὴ καὶ ὡς ἔχει θεότητος ὁ πατήρ· πάντως γὰρ καὶ ὁ παρὰ τοῖς φιλοσόφοις βεβηκὼς ὅρος, ἀσφαλὴς καὶ βέβαιος ὁρισμὸς καὶ ὄντως ἀληθὴς, ὀνόματός ἐστιν ὑποκειμένου εἰς διδασκαλίαν, οὐσιώδης γνωρισμός· καὶ δόξοι ἂν ὁ μελῳδὸς ἐπαναπαύσασθαι μᾶλλον τῇ τοιαύτῃ ἐννοίᾳ· διὸ καὶ ὡς οἷον πορισάμενος ἐντεῦθεν, ἐπάγει παραφραςικῶς ἢ μεταποιητικῶς τὸ ἀτρεκέςατος λόγος· ἄγων οἷον εἰς ἓν τὸν τοῦ πατρὸς ὅρον τε καὶ λόγον· ὧν τῷ μὲν ἐπιτέθειται ὁ βεβηκὼς, τῷ δὲ ὁ ἀτρεκής· νοοῖτο δὲ ἂν ἀσφάλτως ὅρος ὁ τοῦ θεοῦ πατρὸς υἱὸς, καὶ κατὰ τὸ τρίτον σημαινόμενον τοῦ κατὰ πρότασιν ὅρου, εἴ τις οὕτω μετέλθοι τὸν νοῦν ἐκείνου ἰσχυῶς· ἐγώ, φησιν, ἐν τῷ πατρὶ, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί· ὅρος οὖν, οἷον προτεταμένου δυασμοῦ τούτου τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ἀεὶ ξυμβιβαζομένου εἰς ἑνότητα, ὁ υἱὸς ἁπλῶς καὶ ὢν καὶ νοούμενος, νοῦν ἔχων ὁλοτελῆ καὶ παντέλειον καθ' ἑαυτόν· ἀλλὰ καὶ συννοούμενος τῷ πατρὶ καὶ συνὼν καὶ συμπροβαλλόμενος, καὶ συμπροτείνων τὰ ἐνεργήματα, βεβηκότως καὶ πρὸς ἀλήθειαν ἀσφαλῆ· ἄλλως τε περατουμένην, ὡς ἐκεῖνος οἶδε μεθοδεύειν, καὶ διὰ τοῦ μεσιτεύειν δὲ ὡς ὑπὸ ἑνότητα συνάγειν ἡμᾶς, ὁποίαν ὁρικῶς πρὸ βραχέων, ὡς ἐξῆν δεδηλώκαμεν· καὶ οὕτω μὲν καὶ τοῦτο βραχυλογι- ἀτρεκέστατος λόγος.

κῶς, καὶ ὡς οἷον ἐφάψασθαι κατά τι σημεῖον μεγίστου πράγματος καὶ νοήματος.

37. Τὸν δὲ τέταρτον ὅρον τῷ παμβασιλεῖ προσαρμόσαι υἱῷ, οὐ μακρὰν πονήσεταί τις, τὸν καὶ ἱερώτατον καὶ θειότατον καὶ βασιλείῳ ἐπιπρέποντα ἱερατεύματι· ὅρος γάρ ἐστι τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς, καὶ ὡς τὸ πρὸ αἰώνων βεβουλευμένον καὶ τετυπωμένον καὶ ὡρισμένον, αὐτοκρατορικώτατον καὶ ἁγιώτατον θέλημα αὐτὸς πληρώσας· καὶ πρωταπόστολος τῆς ἡμῶν σωτηρίας γινόμενος, καὶ δακτύλῳ πατρὸς, ὅρου δίκην καὶ λόγου, τόμῳ ἐγγραφεὶς ἁγίως καθαρωτάτῳ παρθενικῷ, καὶ οὕτως εἰς ὅρον θεῖον ἀποτελεσθεὶς, καὶ τοῖς ἀνθρώποις ἀποδοθεὶς, ἐπὶ ἀγαθῷ μεγίστῳ καὶ βεβηκότι, καὶ ἀτρεκεστάτῳ πρὸς αὐτὴν ἀκρίβειαν· καὶ οὕτω μὲν ἡμῖν ὁ βεβηκὼς ὅρος, ὡς ἐξῆν, ἐπελευστικῶς τεθεώρηται· συνεπιδραμοῦσιν ἅμα καὶ τὸν μελῳδικὸν ἀτρεκέστατον λόγον· περὶ οὗ σαφέστερον ἔστιν εἰπεῖν, καὶ ὅτι σημασίας οὔσης καὶ τῷ λόγῳ οὐχ ἁπλῆς, ἀλλὰ ὑπὸ δεκάδα καθὰ ἐκτίθενται οἱ παλαιοὶ, τὸ ὕψιστον ἐν τῇ τοιαύτῃ λέξει σημαινόμενον ὁ τοῦ θεοῦ λόγος ἐστὶν ὁ ἐνούσιος, ὁ πρὸ πάσης οὐσίας κτίστης, ὁ αἴτιος καὶ αὐτοῦ τοῦ κατὰ ἄνθρωπον λόγου καθ' ὃν ἐκεῖνος λογικὸς ὀνομάζεται· οὐ μόνον δηλαδὴ τοῦ προφορικοῦ τῆς ἰδιαιτάτης τοῦ ἀνθρώπου φωνῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐνδιαθέτου, τοῦ εἰδοποιοῦντος τὸν ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπον· οὗ δὴ λόγου ποτὲ μὲν ψεῦδος ὑπαγορεύοντος ἢ ἐφαμάρτως ἢ κατά τι ἄλλως παρατυχὸν, ποτὲ δὲ πρὸς τῇ ἀληθείᾳ ὄντος, διέσταλται ὁ ἐν ἀρχῇ λόγος διὰ τοῦ μὴ ἁπλῶς ἀτρεκὴς εἶναι, ἀλλὰ ἀτρεκέστατος, ὅ ἐστιν ἀληθέστατος, ὅπερ οἱ μὲν παρὰ τὸ στερητικὸν α καὶ τὸ τερὸν, καὶ τὸ ἑκὰς εἶπον εἶναι· ἵνα εἴη ἀτρεκὲς τὸ μὴ τοῦ τεροῦ ἑκὰς, ἤγουν τὸ μὴ πόῤῥω τοῦ

σαφοῦς καὶ τεθαῤῥημένου διὰ τὴν ἀλήθειαν· οἱ δὲ παρὰ τὸ α στερητικὸν μόριον καὶ τὸ τρέω τὸ φοβοῦμαι· ὁ γὰρ τῇ ἀληθείᾳ χαίρων, οὐ μόνον οὐκ αἰσχύνεται λαλῶν ἐναντίον ὧν ἂν λέγοι, ἀλλ' οὐδὲ φοβεῖται.

38. Ἐνθυμητέον δ' ἐνταῦθα ὅτι καθὰ ὑπὲρ ἅπασαν οὐσίαν ἡ οὐσία ἐςὶ τοῦ θεοῦ, καὶ πάντα δὴ τὰ κατ' αὐτὸν ὑπὲρ ἅπαντα τὰ ἐγκόσμια, οὕτω καὶ ἡ αὐτοῦ ἀλήθεια ὑπὲρ ἅπασαν ἀλήθειαν· ὁ μὲν γὰρ ἐν ἡμῖν λόγος ἑκάτερος ὅτι καὶ ἀληθεύσει, οὐκ αὐτὸς ἐποίησεν ἢ ποιεῖ τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο περὶ οὗ ἀληθεύει, ἀλλὰ καταλαβόμενος ἐκφαίνει τὴν ἐπ' ἐκείνῳ ἀλήθειαν· ὁ δὲ πανάγιος λόγος καὶ ὅρος τοῦ πατρὸς ἡ αὐτοαλήθεια, καὶ τοῖς ἔργοις ἐπαληθεύει, ὧν ἐςὶ ποιητὴς καὶ προβολεύς· οὐ ψευσάμενος τὴν αὐτῶν παραγωγὴν ὡς οἷα παραποιῶν ἀτέχνως, ἀλλ' ἐν σοφίᾳ κατασκευάσας ἀῤῥήτῳ· διὸ καὶ καλῶς ψάλλομεν ἀληθινὰ εἶναι πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ πάντα ἐν ἀληθείᾳ ποιῆσαι αὐτόν· οὗ κατ' ἄλλην ἔφοδον καὶ ὁ λόγος, ἀλήθειά ἐστιν· ἀσφαλέστατα γοῦν καὶ ὑψηλότατα τὸν τοῦ πατρὸς λόγον ἀτρεκέστατον ὁ σοφὸς Ἰωάννης ἐμελῴδησεν.

39. Ἐνταῦθα δὲ λόγου ἐλθὼν καὶ διαγνοὺς οὐ κατ' ἐνθυμον ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ ἔργου, ὅτι τῶν τινες ἢ ἁπλουστέρων καὶ οὕτως ἀβαθεςέρων ἢ καὶ ἄλλως πειρατικῶν ἀνδρῶν ἐπιφύονται τῷ περὶ γῆν ὅρῳ, καὶ ὡς οἷα γῆς ἀνάδασμον ἀκριβούμενοι, ἀπάγουσι τὸ κατ' αὐτὴν ὅριον, τοῦ βεβηκότος ὅρου, καὶ λόγου τοῦ ὑπερουσίου θεοῦ, ὡς μὴ ἐπάξιον ὂν τῷ ὑπερουσίῳ γήϊνόν τι παχὺ προσαρμόττειν ὄνομα· σφαδάζω μὲν ἐνθουσιῶν πολλὰ λαλῆσαι αὐτοῖς, γινώσκων δὲ τὸ πρᾶγμα οὐκ εὔκαιρον, μετρήσω τὴν λαλιὰν εἰς ὅσον μὴ πάνυ ψόγῳ ἐμαυτὸν ὑποσχεῖν μήτε παρ' ἐκείνοις μήτε παρ' ἀλ-

λοις, οἷς ἔστι διάκρισις· καὶ πρό γε τῶν ἄλλων μείλιγμα χόλου τοῦ καθ' ἡμῶν τράπεζαν αὐτοῖς ὅσα καὶ παραβαλοῦσι ξένοις ἐξαρτίσας, ὑποθήσομαι, δι' ἧς οἶμαι θελξάμενοι πραϋνθήσονται· ἔσται δὲ τὸ πρόθεμα, τοῖς μὲν πρόβατον, ἑτέροις δὲ, εἰκὸς γὰρ καὶ ναζιραϊκούς τινας παρατυχεῖν, ἰχθὺς λάβραξ ἁδρός· καὶ εἰ μὲν ἐκεῖνοι ἕλωνται προσενέγκασθαι εἰς τραπέζωμα τὰ τοιαῦτα, ὡς τὸ μὲν βόσκημα καταθοινήσασθαι οὕτως ὡς ἔχει ζωῆς, αὐτῷ μαλλῷ, αὐτῷ δέρματι, κέρασιν αὐτοῖς καὶ ὄνυξι, καὶ τῇ τῶν ἐγκάτων διαθέσει· τὸ δὲ ὀψάριον αὐταῖς λεπίσι καὶ τῇ λοιπῇ κατὰ σῶμα διαρτίᾳ, σιγήσομαι τάχα τοῦ ἀντειπεῖν αὐτοῖς, οὐκ ἐξαπορηθεὶς πάντως, ἀλλὰ τεθαμβημένος οἷς ἀνθρώπους εἶδον ὠμηστάς· εἰ δὲ κατεργάσονται φρονίμως, οὐ μὴν θηριωδῶς αὐτά· καὶ ἀπολεξάμενος τὰ μὲν πολιτικὰ καὶ κοινὰ προσοίσονται, καθὰ χρὴ, τὰ δὲ λοιπὰ ὡς καὶ ἄλλως περιττὰ καὶ ὡς περιττώματα δὲ ἀποπροσποιήσονται· τότε ἂν τεθαῤῥηκὼς ἐμπλέξωμαι αὐτοῖς, καὶ κατενεγκὼν αὐχήσω εἶπεῖν ὡς νενίκηκα.

40. Καὶ πρῶτα τέως ἀποστερητικοὺς ἐξονειδίσας εἶναι παρὰ τὸ δέον ἐπὶ τῷ θεῷ τοὺς ἀνθρώπους, περὶ ὧν ὁ παρὼν ἐμοὶ λόγος, ποτνιῶμαι προσκυνητικῶς παραδοῦναί μοι ἀπανθίσοντας ὀνόματα δι' ὧν χαρακτηρίσεται ὁ θεὸς ἐφ' ὁποιασοῦν ἐνέργειαν αὐτοῦ πρὸς ἐμφερῆ ἀκρίβειαν, καὶ οἰκειοτάτην αὐτῷ ἀλήθειαν, καὶ πάντως εἴπερ εὐστοχήσω, τῆς αἰτήσεως, ὀφλήσω χάριν αὐτοῖς πολλὴν, καὶ οὐκ ἐγὼ μόνος ἀλλὰ καὶ πάντες ὁπόσοι τῇ τοιαύτῃ παραδόσει μεθ' ἡμᾶς ἐπιτύχωσι. Καὶ τοίνυν πρὶν ἢ ἐπιβαλεῖν αὐτοὺς ἀπανθίζεσθαι ἅπερ ἐγὼ μαθεῖν ἐπιποθῶ, λέγω ῥηθῆναι τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ βεβηκότα ὄρον ὡς ἐκ τοῦ κατὰ γῆν ὄρου, οὐχ ὅτι

ὅρος βεβηκώς.

περίελευσιν πάσχει καὶ περιλαμβάνεται ὁ κατέχων τὸν γῦρον τῆς γῆς καὶ ἀπειροδύναμος καὶ ἀπερίληπτος καὶ ἀπερίγραπτος· οὐδ' ἔτι χερσὶ ψαύεται ὁ ἀναφὴς, οὐδ' ἔτι περιορίζει τὸν πατέρα καὶ στενοχωρεῖ ὡς ἐν περιγραφῇ, οὐδ' ἄλλό τι ποιεῖ ὡς ἐπὶ πάσχοντι τῷ πατρὶ, ἀλλὰ τῶν τοιούτων πάντων ἐνεργημάτων καὶ ἰδιωμάτων τοῦ γηΐνου ὅρου ὑπεξαιρουμένου, ὅρος βεβηκὼς τοῦ πάντων πατρὸς ὁ πρὸς ἐκεῖνον λόγος ἐστὶ, κατὰ μόνον τὸ ὡς ἐῤῥέθη πρέπον γνώρισμα· καὶ αὐτὸ πρὸς ἡμᾶς, καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς δεομένους μανθάνειν, οὐκ ἔχοντας δὲ ἄλλως μαθεῖν ὅτι μὴ διὰ μόνων τῶν καθ' ἡμᾶς οἷς ἐνοικεῖν ὁ Θεὸς λέγοιτο ἂν καὶ κατ' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ τὰ τοῦ Θεοῦ χαρακτηριστικὰ ἡμῖν καὶ τοῖς περὶ ἡμᾶς ἔγκειται, καὶ διὰ μέσων αὐτῶν ἐστι ἐν ἡμῖν ὁ Θεός· εἰ δὲ φρονοῦμεν ὀρθὰ, ἐσμὲν διὰ τῶν τοιούτων καὶ ἡμεῖς ἐν αὐτῷ, λογιζόμενοι ἐκείνῳ, καὶ ὡς εἰς καθαρείους μυρεψοὺς εὐώδη θυμιάματα ταῦτα σκευαστὰ ὡς ἐξ εὐόδμου ὕλης τῶν ἐν ἡμῖν τιμίων ὀνομάτων ἀναπέμποντας· ὡς ὀσφραίνεσθαι τὸν κύριον ὀσμὴν εὐωδίας, καὶ ταύτην εὐπρόσδεκτον, εἴτε γῆθεν ἀναδιδομένην εὐκόσμως, εἴτε ἄλλοθεν ὁθενοῦν.

41. Εἰ δὲ τὸν διειλημμένον ὅρον, ὦ πολυπράγμον καὶ γλισχρότατε τὴν ἀκρίβειαν, ἀποστρέφῃ, διὰ τὸ τῆς λέξεως χθαμαλὸν καὶ παχὺ καὶ βαρὺ, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν νόημα δογματίζεις μὴ ἂν δύνασθαι ὕψου ἐλαφρισθῆναι ὡς ἁρμόττειν τῷ ἀπαχεῖ καὶ ἀβαρεῖ καὶ ὑπερουρανίῳ Θεῷ, ἔξεστί σοι τοῦ λοιποῦ ἀποστερεῖν μὴ μόνον τὸν υἱὸν καὶ λόγον τοῦ Θεοῦ λέξεως ἁπάσης ἐγκοσμίου, ἀλλὰ καὶ τὸν προαιώνιον πατέρα, καὶ τὸ συνάναρχον πνεῦμα· οὐκοῦν ἀποῤῥάπιζε τὰ ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς πάντα ὀνόματα, ὡς μηδὲ ἓν αὐτῶν οἰ-

κειοῦν τῷ ἀκατανομάστῳ Θεῷ, καὶ μᾶλλον τὰ ἐν ἡμῖν ταπεινότατα, οἷον τὸν δημιουργὸν ὃν χειροτέχνην οἴδαμεν ἑρμηνεύεσθαι, περὶ οὗ καὶ ἐν τοῖς μετὰ ταῦτα εἰρήσεται· τὸν τεχνίτην ὃς οὐδ' αὐτὸς ὑπεροχὴν ἔχει πολλήν· τὸν παντουργὸν, ὃν οὐδὲ ἐν εὐφήμῳ σημασίᾳ τάττουσιν οἱ τὴν ἀρχὴν αὐτὸν ὀνομάσαντες· ἔτι δὲ καὶ τὸν ποιητὴν τὸν εἰς ταὐτὸν ἥκοντα τῷ δημιουργῷ· καὶ τὸν κυβερνήτην ἐμπορικόν γε αὐτὸν ὄντα καὶ οὕτω κερδαλέον, ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἐφ' οἷς οὐ χρή· τὸν ἀκρογωνιαῖον λίθον τὸν τάχα οὐδὲ μναϊαῖον τὸ τίμημα· τί δέ μοι τῶν τοιούτων λέξεων καὶ ὅσαι δὲ ἄλλαι κατ' αὐτὰς ἀπαξιούμεναι οἰκειοῦσθαι τῷ Θεῷ, κατεπιχειροῦνται ὑπὸ τῆς ἐν σοὶ λεκτικῆς δυνάμεως; δέδοικα μὴ ὁδῷ προϊὼν οὐκ εὐόδῳ, μελετήσῃς ἀφελέσθαι τῆς ἁγίας τριάδος, καὶ αὐτὰ τὰ ἰδιαίτατα χαρακτηριστικά· οὔτε γὰρ πατὴρ κληθήσεται κατά γε κριτὴν τὸν κατὰ σέ· πατὴρ μὲν γὰρ ἅπας ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἐμπαθὴς, εἴτε παρὰ τὸ σπείρειν κατὰ σάρκα οὕτω καλεῖται, εἴτε ἄλλοθεν ὁθενοῦν· καὶ υἱὸς δὲ ἐκ τοῦ κατὰ φυσικὴν οὐ μὴν ὑπερφυῆ ἀκόλουθα φύεσθαι, εἴτουν ὕεσθαι, κατὰ τοὺς σοφούς· καὶ πνεῦμα δὲ ἐκ τοῦ ἐπιπνέειν καὶ ἐμπνέειν ἡμῖν· τὸ δὲ πνέειν, ἀστασίαν τινὰ ἔχει· οὕτως δὲ καὶ ἄλλως, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, πολυειδῶς καὶ οὐ κατά τινα μονομέρειαν, κινούμενον ἢ καὶ ἀντικινούμενον.

42. Εἰ δὲ οὕτω ἐπιχειρήσεις πρὸς διάλεξιν σοφιστικὴν, ἐψίλωσας τὸν Θεὸν ἅπαντος τοῦ ἐξ ἀνθρώπων σεμνώματος, καὶ ἀφῆκας μὲν ἐκεῖνον ἀνώνυμον, ἐστέρησας δὲ καὶ ἡμᾶς τῆς πρὸς ἐκεῖνον κοινωνίας καὶ ἐγγύτητος, καὶ οὐδὲ τὸ κύριε ἐλέησον καταλελοιπὼς ἡμῖν εἰς ἀνεπιχείρητον, διὰ τὸ κατὰ τὸν ἔλεον περιπαθὲς καὶ οὕτως ἐμπαθὲς, μόνην ἡμῖν ἀφῆκας τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάτασιν τῶν χειρῶν, καὶ τὴν τῶν ὀφ-

θαλμῶν ἄρσιν εἰς τὰ ὄρη, ὅθεν ἡμῖν ἥξει ἡ βοήθεια· ἤδη δέ που καὶ τοὺς στεναγμοὺς καὶ οἷον ὠρυθμοὺς πρὸς ὁμοίωσιν σκύμνων τῶν ὠρυομένων καὶ ζητούντων παρὰ τῷ θεῷ βρῶσιν ἑαυτοῖς· καὶ μὴν ἄνθρωπε, καθὰ σὺ αὐτὸς οὐδὲν βοτὸν χερσαῖον, οὐδὲ ἀέριον ζῶον, οὐδὲ θαλάττιον ἁπλῶς οὕτω προσφέρῃ ἐς ἀποδοχὴν καθὰ διὰ τοῦ προβάτου, καὶ τοῦ λάβρακος προϋπῃνιξάμεθα· μὴ ἀφορίζων μὲν ὅσον αὐτοῦ καλὸν εἰς προσφορὰν, ἀπεκλεγόμενος δὲ τὸ μὴ πρόσφορον· οὕτω κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων τύπωσιν καὶ ἡμεῖς ἐφ' ἑκάστου τῶν ὀνομάτων, ἅπερ ἐξ ἡμῶν λαβόντες τῶν ταπεινοτάτων ἀνατιθέαμεν τῷ θεῷ, μᾶλλον δὲ ὁσιοῦμεν αὐτῷ τὰ ἐκείνου, ἐξαφαιρούμενοι καὶ μηδὲ εἰς νοῦν λαμβάνοντες τὸ ἀνοίκειον τῷ θεῷ, ὀρθῶς αὐτῷ προσφέρομεν· ὅμοιον ὡς εἰ καὶ ἱερεῖον ἀποδείραντες καὶ εἰς καθάρειον ἀποπλύναντες, θύομεν κατὰ τὸ ὅσιον.

43. Δημιουργὸν γοῦν ἐκεῖνον καλοῦμεν καὶ τεχνίτην καὶ παντουργὸν καὶ ποιητὴν κατ' οὐδὲν ἄλλο ἢ μόνον ὅτι παράγει ὥσπερ ἐκεῖνοι ἐπιμελῶς τὰ κατὰ σφᾶς αὐτοὺς ἔργα, οὕτω καὶ αὐτὸς, οὐ δημιουργῶν μόνον καὶ σοφωτάτῃ τέχνῃ πάντα ἐργαζόμενος καὶ ποιῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τιμῆς ἄγων καὶ συνιστῶν τὰ εἰργασμένα, καὶ φιλῶν, καὶ περιποιούμενος, καὶ προνοίας παντοίας ἀξιῶν· κυβερνήτην δὲ φαμὲν τὸν αὐτὸν θεὸν, ὡς τοῦ κατὰ κόσμον σκάφους γε, καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς δι' ἀλιάδων ἰθυντῆρα κατὰ τὴν αὐτοῦ καὶ ἐπιστήμην καὶ θέλησιν· εἰ καί τινες ἡμῶν παρανομοῦντες τὴν ἐκεῖθεν οἰακιστικὴν, καὶ βίου κύμασι προαιρούμενοι πλάζεσθαι, χοιράσι καὶ ῥαχίαις ἡμᾶς αὐτοὺς προσαράσσομεν εἰς ἀπώλειαν· καὶ λίθου δὲ ὁμοίως ἀκρογώνου τὴν οὐκ εὔχρηστον σκύρον εἴτουν λατύπην ἀποξέοντες ἅπασαν λιθοξοϊκῶς, ἐκεῖνο καὶ μόνον

*

αὐτοῦ ἀπολαμβάνομεν εἰς ἔνθεον ἀναφοράν· ὅτι μεσίτης ὁ σωτὴρ Χριστὸς τῶν διεστώτων φύσεων ὅσα καί τινων τοίχων γενόμενος, συνδέει αὐτὰς, καὶ εἰς μίαν συνάγει συνέχειαν· γεγωνιωμένας μὲν ἄλλως ἰδιοτροπίᾳ οἰκοδομῆς τῆς κατὰ ἔθνη καὶ λαοὺς καὶ οὕτω μὴ ἐχούσας τὸ ἐθυτενές· διὰ δὲ τῆς αὐτοῦ μεσολαβήσεως καὶ τῆς ἑκατέρων ἅψεως καὶ συναγωγῆς ἐνοποιουμένας, ὡς εὐθυβόλως πρὸς ὀρθότητα συνίστασθαι ξυνοικίας πνευματικῆς, τὰ τέως μὲν πλαγιάζοντα, μικρὸν δὲ ὅσον καὶ διαστησόμενα εἰς ἀσύμβατον.

44. Τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ πατὴρ ὁ κοινῶς πάντων πατὴρ, οὐκ ἐμπαθῶς ἀλλ' ὅτι κήδεται πάντων ἡμῶν μετὰ τὴν ἐν κόσμῳ γένεσιν καὶ γέννησιν, καὶ εὐφραίνεται εἴπερ αὐξανόμεθα καὶ πληθυνόμεθα ὡς αὐτὸς ἐθέλει· καὶ τρέφει καὶ πλουτίζει τοὺς ἀξίους, καὶ πατέρας ποιεῖ τοὺς μὲν κατὰ σάρκα, τοὺς δὲ πνευματικούς· καὶ κληρονομίαν πατρικῶς ναὶ δὲ καὶ βασιλείαν τὴν ἐν οὐρανοῖς ἀποτίθεται· καὶ οὕτω μὲν πατὴρ ὁ θεός· ἐθέλων μὲν τιμᾶσθαι καὶ τὸν σαρκικὸν πατέρα τὸν ἐν ἄλλῳ γεννῶντα κατὰ τοὺς παλαιοὺς, καὶ θεοείκελον ἐκεῖνον ἡμῖν λογίζεσθαι, οὐκ ἀνεχόμενος δὲ εἰ τὸ ἔλαττον ἐκείνου παρ' ἡμῖν φέρεται.

45. Υἱὸς δὲ πατρὸς τοιούτου συμπροαιώνιος ὁ ἐκείνου ἐκφὺς, καθότι ἐξ ἐκείνου ἐξελήλυθεν ἀπαθῶς ὅτι καὶ θεϊκῶς· καὶ φιλεῖ ἐκεῖνος τοῦτον συνουσιωμένον αὐτῷ, καὶ δοξάζει δόξῃ διπλῇ· μιᾷ μὲν τῇ πρὸ τοῦ εἶναι τὸν κόσμον, ἑτέρᾳ δὲ τῇ μετὰ τὴν κοσμοσωτήριον σάρκωσιν καὶ ἐμφάνειαν· καὶ κληρονόμον δὲ πάντων ἔχει τῶν αὐτοῦ τῇ αἰωνίῳ αὐτοῦ ζωῇ καὶ βασιλείᾳ, καὶ τὴν τοῦ υἱοῦ κληρονομίαν συμπαραμετρῶν· οὐ θανάτῳ ἀπελευσομένην, ἀλλὰ κοινωνίᾳ συμπαρεκταθησομένην τῇ ἐς ἀθάνατον· ἵνα τοῦτο δὴ τὸ ἐν

ἡμῖν μὴ κρατοῦν πάντα καὶ πάντοτε ὅσα ἔχει ὁ πατὴρ, ἔχῃ διηνεκῶς καὶ ὁ υἱός· καὶ πάντα τὰ τοῦ υἱοῦ ἔχῃ καὶ ὁ πατὴρ, κοινωνοὶ οὗτοι ἀθάνατοι καὶ ἀδιάδοχοι· ἔτι υἱὸς οὗτος πατρὸς ἐκείνου ὅτι καθὰ ὁ πατὴρ εἰς υἱοὺς ἡμᾶς ἐξιδιώσατο γνησιότητος λόγῳ θεοπρεποῦς, οὕτως αὐτὸς ἐκχωρήσας ἐκείνῳ τῆς προληπτικῆς τοιαύτης μερίδος, εἰς ἀδελφοὺς ἡμᾶς ᾠκειώσατο· εἰς ταὐτὸν συναγαγὼν ἀγάπης πατρικὴν ἐκείνην σχέσιν πρὸς υἱοὺς, καὶ ἀδελφικὴν ταύτην πρὸς ἀδελφοὺς, καὶ οὕτω μὲν ἐπιτόμως εἰπεῖν καὶ υἱὸς πατρὸς προανάρχου συνάναρχος.

46. Τὸ δὲ ἅγιον πνεῦμα κατὰ οὐδεμίαν ὑλαίαν αἰτίαν οὕτως ἐπικληθὲν παρὰ τοῖς ἁγίοις χριστιανοῖς, δεδόξασται ὀνομάζεσθαι οὕτως διὰ τὸ συστατικὸν τῆς καθ' ἡμᾶς εἶναι ζωῆς, καὶ πνοῆς ἁπάσης αἴτιον, καὶ θεὸν τῶν πνευμάτων ἀναψύχοντα τοὺς ἐν ἡμῖν ἐκλείποντας ὑπὸ κακότητος, ἐπανάγοντα ἐξ ὀλιγοψυχίας, καὶ τὸ πᾶν εἰπεῖν, ζωογόνον καὶ ζωοποιὸν καὶ ζωοδότην ἀληθέστατον· οὐ μόνον γὰρ φυτὰ παντοῖα προάγον συντηρεῖ ὡς τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ συνδημιουργὸν καὶ συμπρονοούμενον καὶ συμπεριέπον καὶ συνιστῶν, ἀλλὰ καὶ ζῶον ἅπαν τῷ θεόθεν συνουσιωθέντι κατὰ φύσιν πνεύματι θάλπει, καὶ εἰς αὔξην προάγει, καὶ εἰς τὸ ζῆν συγκρατεῖ· ὅθεν καὶ ἡ φύσις παρωνόμασται κατά τινα σοφὸν παλαιὸν, ὡς οἷον φύσησις κατὰ τὸ ἀρχέγονον τῆς παραγωγῆς· φυσᾷ γὰρ ὥσπερ αὐτὴ καὶ οὕτω διϊσᾷ, καὶ ἐξογκεῖ τρόπῳ οἰδήσεως, καὶ αὔξει τὸ ζωϊκὸν σῶμα ὡσεὶ ἀσκόν τινα ἐμφυσώμενον· κἀντεῦθεν τὰς προσφύσεις διαστάσεις ἔχει τὰ ἐκ γῆς γεννώμενα καὶ τρεφόμενα, καὶ αὐξόμενα· συνεπιλαμβανομένου τοῖς ἐν κόσμῳ τοῦ ἁγίου πνεύματος παντὸς ἀγαθοῦ, καὶ οὐ μόνου τοῦ κατὰ φύσιν ἀλλὰ καὶ τοῦ

ὑπερφυῶς· καὶ ζωγρεῖ δὲ ψυχὴν ἀπιοῦσαν τὸ ἅγιον πνεῦμα, οὐ κατὰ τὸ ἀέριον, ἀλλ' ὑπὲρ λόγον· καὶ οὕτως ἀναψύχει ἐκείνην εἰς σωτηρίαν, καὶ πυρὶ δὲ ψυχικῷ συντελεῖ ἐνεργοῦντι τὰ καθήκοντα ἐξανάπτον αὐτὸ εἰς φλόγωσιν ἀγγελικὴν, καὶ τοῖς πνευματικῶς πλέουσι τὸν πρῶτον πλησιούσιος χαρίζεται πλοῦν.

47. Οὐκοῦν οὐδεμία τῶν κάτω καὶ περὶ ἡμᾶς λέξεων ὕψου πρὸς Θεὸν ἔχει αἵρεσθαι, μὴ ἐπιεικῶς αὐτῷ προσθεχθεῖσα ἐν τῷ συγκαταβατικῶς καὶ ἀναγκαίως εἰς ὅσον ἐξὸν προσιτὴ διακριτικῶς ἐκείνῳ γενέσθαι καὶ συγγνωμονικῶς παρὰ τὸ μὴ ἔχειν ἄλλως αὐτὸ γενέσθαι· καὶ ὁμοιοῦται τόδε τὸ πρᾶγμα ὡς εἰ καὶ βασιλεὺς ὑπερτίμῳ πλούτῳ πλήθων, καὶ πολυταλάντῳ καλλωπισμῷ ἐλλαμπόμενος, ἀνέχεταί ποτε ἄμφιον περικεῖσθαι τῶν εὐτελεστέρων κατά τινα χρείαν, οὔτε ἀποπροσποιούμενος, καὶ ἐπικοσμῶν δὲ τὸ οὐ πολυτελὲς περίβλημα, οἷς ἐπιεικευσάμενος αὐτὸ περιέθετο· τί δὲ οὐ ταχύνω λέγειν ὡς χαίρει καὶ ποιμὴν λεγόμενος ὁ Θεός; καὶ αὐτὸς οὐχὶ ὀκνῶν πάνυ σμικρολόγος εἶναι, ὁποῖος ὁ κατὰ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον τὰ ἐννενήκοντα ἐννέα πρόβατα βόσκεσθαι ἀφεὶς ὡς εἰ καί τις ψυχῇ αὐτὰ ἐνέμετο, καὶ πονηθεὶς περὶ τὴν τοῦ ἑνὸς τῶν ἑκατὸν ἀποπλανηθέντος ἀναψηλάφησιν· ἔτι δὲ καὶ οἰκοδόμος, κατὰ τὸ, ἐὰν μὴ κύριος οἰκοδομήσῃ οἶκον· ὁ καὶ παιδεύσας ἐπὶ ἀσφαλοῦς καὶ μὴ ἐπὶ ψάμμου οἰκοδομεῖν· καὶ φύλαξ δὲ πόλεως, ἣν αὐτοῦ μὴ φυλάσσοντος, εἰς μάτην ἀγρυπνοῦσιν οἱ αὐτῆς φύλακες· καὶ ἀμπελουργὸς δὲ, κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ ἁγίαν θεωρίαν· εὐαγγελικῶς δὲ καὶ οἰκοδεσπότης· εἰ δὲ μὴ καὶ ἁλιεὺς αὐτόχρημα, ἀλλ' οὖν φιλοαλιεὺς διὰ τοὺς μαθητὰς οἳ τὴν τοιαύτην τέχνην εὖ μάλα ἠσκήσαντο· καινὸν δὲ οὐδὲν φιλιώσασθαι αὐτὸν τοῖς κατ'

ἄνθρωπον τὸ φιλοτίμημα τῶν αὐτοῦ χειρῶν, εἰ καὶ λέων καὶ ἀετὸς ἐκλήθη, τὸ μὲν ἐκ τῶν κατὰ γῆν οὐ λογικῶν, τὸ δὲ ἐκ τῶν ἀερίων δεξιωσάμενος· τί δέ μοι καὶ ταῦτα, εἰ καὶ σκώληξ αὐτῷ εἰς κλῆσιν οὐκ ἀπηξίωται; γινώσκει δὲ ὁ αὐτὸς καὶ νηδὺν παρθένου μητρὸς ὑποδὺς, καὶ βρέφος ἐκεῖθεν ἐκδὺς, καὶ ἐν φάτνῃ ἀνατεθεὶς, καὶ ἀκόλουθα τῇ κατὰ σάρκα φύσει, τὰ μὲν ποιήσας θεοπρεπῶς, τὰ δὲ καὶ παθών· καὶ διὰ πάντων τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν κοσμήσας, ὥσπερ ἐν τῷ προσλαβεῖν αὐτὸν τὸν ἀναμάρτητον ἄνθρωπον, οὕτω καὶ ἐν τῷ καταδέξασθαι λέξεις ὁπόσαι κατ' ἄνθρωπον· καὶ ἐς τοσοῦτον ἐπὶ σωτηρίᾳ ἡμῶν τεταπεινωμένος, δι' ἣν καὶ ἐσαρκώθη, ὡς καὶ ἁμαρτίαν καὶ κατάραν ἐπικληθῆναι ὄνομα.

48. Οὐ τοίνυν ὁ τοιούτοις ἐπικύψας εἰς ἀναδοχὴν ὀνόμασι καὶ καταδεξάμενος ἐξ ἐκείνων καλεῖσθαι, τέλος δὲ καὶ αὐτὸν ἀναλαβόμενος τὸν ἄνθρωπον, ἐξουθενώσει τὸν γήϊνον ὅρον· ταὐτὸν δ' εἰπεῖν τὴν κατ' αὐτὸν ἔννοιαν ἤδη δέ πως καὶ ἐνέργειαν, τὴν καὶ δι' εὑρέσεως ἀγαθῆς παραδοθεῖσαν τῷ βίῳ, καὶ διανεμητικὴν ἰσότητος, καὶ δικαιοῦσαν τοὺς βιωτικοὺς, καὶ τῷ δημοτικῷ φιλανθρώπῳ καὶ εἰρηναίῳ, καὶ ἀστασιάστῳ συμπράττουσαν· χαίροι δὲ ἂν ὅρος τοιοῦτος ἐπονομαζόμενος οὐ πρὸς μεγαλοπρέπειαν, καθὰ καὶ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, συμβολογραφούμενος οὐ πάνυ μεγαλείως ἀτμίδι καὶ καπνῷ προφητικῶς· κεφαλαιώσασθαι δέ μοι τὸν λόγον καὶ ἀπαρτίσαι ταχὺ, εἰ μὴ πᾶν, ὦ ἀδελφὲ, νόημα τῶν ἐν ἡμῖν οὐκ ἄν ποθεν ἐχόντων μέμψιν, αἰχμαλωτίζομεν εὐσεβῶς εἰς τὸν θεὸν, οὗ δῶρον ἐν ἡμῖν καὶ αὐτὸ, καὶ οὕτως ἄξιον αὐτῷ ἀντιδίδοσθαι. ὅρος.

49. Πῶς ἂν ἐκεῖνον καὶ πόθεν ἄλλοθεν ἢ ὀνομάσωμεν,

ἢ δεξιωσώμεθα, ἢ γνωσόμεθα, ἢ ἄλλοις ἐς διδασκαλίαν παραδωσόμεθα; ἆρά γε ἀφ' ὧν ὁ Παῦλος ἀρθεὶς ἄνω καὶ μυηθεὶς ἔμαθε; καὶ μὴν ἐκεῖνο μαθὼν ὡς ἐξὸν ἦν ἀνθρώπῳ μαθεῖν ἐμεμαθήκει· ἐξῆν δὲ πάντως κατ' ἄνθρωπον· ἄνθρωπος δὲ οὐκ ἂν μάθοι μὴ οὐχὶ κατ' ἀνθρωπίνην διάλεκτον· ἆρα τοίνυν οὐκ ἀπηξίωται οὐδὲ τοῖς οὐρανίοις τὰ γήϊνα καὶ καθ' ἡμᾶς ῥήματα· πρὸς τούτοις δὲ, εἰ καὶ ἐκ τῶν ἄνω μεμυσταγωγημένων τῷ Παύλῳ, ἐχρῆν ἐμπνευσθέντα τὸν ἱερῳδὸν Ἰωάννην ὀνομάσαι τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ μὴ ὅρον ἢ λόγον, ἀλλὰ τί κρεῖττον ἄλλο, τάχα γὰρ καὶ ὁ λόγος οὐ παραδεχθήσεται ᾠκειῶσθαι τῷ ὑπερουσίῳ Χριστῷ παρὰ τῶν τὰ πάντα τολμώντων, διὰ τὸ τοῦ προφορικοῦ ῥευστὸν καὶ οὕτως ἀνούσιον· ἀλλ' οὔτε αὐτὸς οὐθ' ἡμεῖς οὐδὲν ἐκείνων τῶν ἀνωτάτω ῥημάτων ἐμάθομεν· οὔτε γὰρ ἦν θέμις τῷ ἁγιωτάτῳ Παύλῳ εἰπεῖν ἐκεῖνα, καὶ ἀκολούθως οὐδὲ εἶπεν.

50. Ἄφες οὖν, ὦ οὗτος, καὶ ἡμᾶς καθὰ καὶ πᾶν ἄλλο ἔθνος λαλεῖν ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἀνθρωπίνῃ ὀρθῇ γλώττῃ, αὐτίκα δὲ καὶ πνευματικῇ τὰ τοῦ Θεοῦ ὡς ἐξισχύομεν· ἐπιλεγομένους τὴν ἐν λέξεσιν ἀρετὴν καὶ τὸ κατ' αὐτὰς ἀγαθὸν ψυχικὸν, καὶ πνευματικὸν, καὶ οὕτω θεοπρεπές· ἄφες διασαφεῖσθαι τὸν Θεὸν ὑφ' ἡμῶν ὡς παρελάβομεν, τὸν ὑπὲρ ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐν ἡμῖν καθ' ἡμᾶς, ἐκ τῶν εὐλήπτων τὸν ἀκατάληπτον, ἐκ τῶν περὶ γῆν τὸν ἐπουράνιον, ἐκ τῶν αἰσθητῶν καὶ παχέων τὸν ὑπὲρ πᾶσαν αἴσθησιν καὶ ἄϋλον, ἐκ τῶν περιγραπτῶν τόπῳ τὸν πανταχοῦ παρόντα καὶ τὰ πάντα πληροῦντα καὶ ἀπερίγραπτον, καὶ ἐκ τῶν ὁρατῶν καὶ ὡρισμένων τὸν ἀόρατον καὶ ἀπεριόριστον· καὶ εἴπερ οὕτω δώσεις καὶ ἀφήσεις ἡμῖν, αὐτίκα καὶ ὁ τῆς γῆς ὅρος οὐκ ἔσται

ἡμῖν οὐδ' αὐτὸς ἐς τὴν προκειμένην θεωρίαν ἀσυντελὴς, κυριολεκτούμενος μὲν αὐτὸς κοινότερον ὡς προεῤῥέθη, ἐπιμεριζόμενος δὲ λογικωτέρως καὶ τοῖς καθ' ὁμωνυμίαν τρισὶν ἄλλοις ὅροις ὡς ἐγχωρεῖ διὰ τὸ καὶ ἐν αὐτοῖς ἀσφαλὲς καὶ στερεὸν καὶ σταθερόν· οὐ μὴν κατὰ τὸ παχυλῶς καὶ σωματωδῶς ἑστηκὸς καὶ οὕτω βεβηκός· ὁ γάρ τοι περὶ γῆν βεβηκὼς ὅρος ἄλλως ἐν ὀρύγματι θεωρεῖται, καὶ ἐπαναστήμασι γηλόφων, καὶ δένδροις, ἢ θάμνοις, ἢ ἀκάνθαις, καὶ ἑτέρως δὲ πολυειδῶς ἀνέσταται, καὶ οὕτως ἐπιτηδείως βέβηκε· πολλοὶ γὰρ ὅροι καθὰ καὶ μιλιασμοὶ καὶ λίθοις παρασημειοῦνται εἰκαίοις ἀνεστηκόσι, καὶ κίοσιν εὖ ἀπεξεσμένοις καὶ βεβηκόσιν ἐπ' ἀσφαλοῦς, καὶ πλατύτητι ἀβακίων ἐκ μαρμάρων, οἷς καὶ γράμματα ἐντετύπωται. Ἀλλ' ὦ ἀδελφὲ ὀχληρὲ, ἄφες με ἡσυχάσαι τοῦ λοιποῦ, μὴ καὶ ἀνακάμψας εἰς πλέον ἐντρέψω σε, φαινόμενον ἀπαξιοῦν μὴ ὅτι γε τὸν βεβηκότα ὅρον προσαρμόττειν τῷ σωτῆρι Χριστῷ, ἀλλὰ μὴ καὶ ἄλλην ἐξ ἀνθρώπου λέξιν ὕψος ἔχουσαν καὶ σεμνότητα· ὧν μία μὲν ὁ λόγος, ὃν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους αὐτὸς ᾠκειώσατο· ἑτέρα ὁ υἱός· ἃ δὴ ὀνόματα ἐξ ἀνθρώπων ἐπὶ τῶν υἱὸν τοῦ θεοῦ ὡρμημένα εἴπερ ἐθέλεις μέμψασθαι, οὐ μόνον ἐξώλεσέ σοι φρένας αὐτὸς ὁ θεὸς, ἀλλὰ καταγελήσονταί σου καὶ οἱ δαίμονες τοιούτοις ὀνόμασι σεμνύνοντες δουλικῶς τὸν θεόν· καὶ οὕτω μὲν ὅρος βεβηκὼς τοῦ πατρὸς ὁ υἱὸς ἐξ ὅρου τοῦ περὶ γῆν βεβηκότως λέγοιτο ἄν· ἐξ ἧς γῆς καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα τῷ θεῷ ἀνατίθενται ὥσπερ πράγματα οὕτω καὶ ὀνόματα. ὅρος βεβηκώς.

51. Ἡ δὲ γαληνόμορφος καρδία, ἣν ὁ σωτὴρ εὐφραίνει τεταγμένην εἴτε πεφυκυῖαν ἄλλως ἐν τοῖς δεινοῖς ταράσσεσθαι, κἀντεῦθεν μὴ γαληνιᾷν, οὐκ ἔστιν ἄλλου τινὸς ἢ τοῦ

θεοφιλοῦς ἀνθρώπου· ὃς εὐφραινόμενος τὴν καρδίαν, γλυκὺ θάλος προσώπου κατὰ τὸν παροιμιαστὴν προβέβληται· πάντως δὲ γαλήνη καρδίας ἀπαλλαγὴ πασῶν φροντίδων, καὶ μεριμνῶν ἀλλοίων τὲ καὶ ὁπόσας ἐξ ἐπηρειῶν τῶν ὁθενδήποτε πάσχομεν ἄνθρωποι· ἐξ ὧν κορυφούμενα κύματα ἐν ἡμῖν καὶ ταράσσοντα κατὰ τὸ, τί τεταραγμένοι ἐςὲ διαλογισμῶν ἀναβάσει, ὅσα καὶ κυμάτων ἀνατάσει καταστορέννυται εἰς πραεῖαν γαλήνην, θεοῦ κελεύοντος καὶ οὕτως εὐφραίνοντος ἐν τῷ ὑπὲρ ἡμῶν μεριμνᾶν· δῆλον δὲ ὡς οὐ ψευδογαλήνην ἐνταῦθα δηλοῖ ἡ γαληνόμορφος, καθὸ δηλαδὴ μορφάζουσα ἠρεμίαν οὐκ ἔςι γαλήνιος, ἀλλ᾽ ὡς οὕτω φάναι, γαληνοειδής· ἀλλ᾽ ἐπειδὴ μάλιςα τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος ἡ κατ᾽ ὄψιν μορφὴ θάλλουσα καταμηνύει χαίρειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ ψυχῆς χαιρούσης ἐνόπτρον τὸ γαληνιῶν πρόσωπον, διὰ τοῦτο γαληνόμορφον ἔφη τὴν καρδίαν, ἧς ἡ χαρὰ τοῦ προσώπου ἐξανίσχει λάμπουσα, χυμὸν προβαλλομένης φίλιον καὶ παραφαινούσης ἑαυτὴν ὡς εἰς κάλλος πρωϊνὸν ῥοδοδάκτυλον· καὶ ἄλλως δὲ τῆς μορφῆς εἰς φύσιν μεταλαμβανομένης τοῖς ἁγιωτάτοις πατράσιν· εἰπεῖν δὲ κατ᾽ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀλήθειαν εἴη ἂν καρδία γαληνόμορφος ἡ φύσει καὶ ἀληθῶς γαληνιῶσα διὰ τὸ εἰς αὐτὸν τὸν θεὸν εὐφροσύνως ἐλλιμενίσασθαι· οὗ ἡ κατ᾽ εὐφροσύνην γαληνότης ἀκατάκλυςος καὶ ἀδιεχὴς ὡς ὑπὲρ πᾶσαν συνέχειαν διά τε καὶ αἰώνιον αὐτῆς καὶ οὕτως ἀκατάπαυςον· ὡς εἶναι γαληνόμορφον καρδίαν οὐ τὴν μορφαζομένην ὡς εἰς γαλήνην, κατὰ τὸ ἐν τοῖς ἑξῆς πυρσομορφοῦν, ἀλλὰ τὴν ἀληθῶς εὐγάληνον διὰ τὸ κατ᾽ αὐτὴν βέβαιον, ὅπερ ἔσχε διὰ τοῦ βεβηκότος ὅρου Χριστοῦ τοῦ καὶ ἀτρεκεςάτου λόγου, τοῦ καὶ ἐπιτάσσοντος τῇ καταιγίδι ςῆναι εἰς αὖραν, καὶ ταπεινοῦντος τὰ κύμα-

τα· ὥστε συνεχὴ τῆς κατὰ γαληνόμορφον καρδίαν ἐννοίας, ὁ εἰρημένος βεβηκὼς ὅρος, ὁ ἀτρεκὴς λόγος, ὁ καὶ ἐπιτάξας πρὸς ἀλήθειαν καὶ αὐτίκα ποιήσας βεβηκυῖαν γαλήνην εἴτουν σταθερὰν, δι' οὗ ἀτρεμίζονται παντοῖα κύματα, ὡς καὶ τῶν ἀνέμων καὶ τῆς θαλάσσης ὁποίους ἂν καὶ αὐτοὺς καὶ ἐκείνην ἐκλάβοιτό τις, ὑπακουόντων αὐτῶν.

52. Τὸ δὲ ἐκτελεῖ οὐχ ἁπλῶς κεῖται ἀντὶ τοῦ ποιεῖ, ὅθεν λαβόντες ποιητικώτερον εἶπεν ἂν εὖ ποεῖ, ἢ καὶ ἄλλως οὐσιοῖ ἢ ἀρτοῖ· ἀλλὰ δῆλον ὅτι ποιεῖ μὲν καρδίαν γαληνόμορφον, πλὴν οὐκ ἄλλως ἀλλὰ τελεταρχικῶς καὶ κατά τινα τελετὴν ἁγίαν δι' ἧς ἄνθρωποι τελειούμεθα· ποῦ γὰρ ἂν εἴποι τις τὴν κατὰ θεὸν εὐφρόσυνον γαλήνην κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην ποιεῖσθαι, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τετελεσμένον ἁγίως λέγεσθαι τὸν κατ' αὐτὴν εὐφραινόμενον; Την καρδίαν δὲ εἰπὼν οὐχὶ ἀορίστως, ἀλλ' οἷον μετὰ προσδιορισμοῦ καθολικοῦ διὰ τὸ ἄρθρον, τάχα ἂν πᾶσιν καρδίαν δηλοῖ· θεοφιλῆ δὲ πάντως ἐκείνην· τὰς τοιαύτας γὰρ ὁ Χριστὸς γαληνομόρφους ποιεῖ, ἐργαζόμενος ἅπερ ὑπέσχετο· οὐ τὸ σπλάγχνον δὲ αὐτὸ καρδίαν νοητέον ἐνταῦθα, ἀλλ' ἀναβατέον ἐξ αὐτῆς συνήθως εἰς τὴν ψυχήν· ὃ δὴ βούλεται ποιεῖν καὶ ὁ τὴν καρδίαν αὐτοῦ καὶ τὴν σάρκα ἐνθέως ἀγαλλιᾶσθαι φάμενος· οὐ δή που γὰρ τὴν καρδίαν εἴς τι ἄσαρκον ἐκεῖνο ἀπέταξε· δῆλον δ' ὅτι καὶ ταυτόν ἐστι καρδίαν πνεῦμα εἰπεῖν πολυωνυμίας λόγῳ· διὸ καὶ ὁ Δαβὶδ εἰπὼν πνεῦμα συντετριμμένον, ἐπισυνάπτει καρδίαν συντετριμμένην· δι' ἧς καιριωτάτου μορίου ἐν ἡμῖν οὔσης καὶ ἀρχικοῦ, καὶ ἡ ἀνθρωπίνη δηλοῦται ζωή ποτε, καὶ πᾶσα δύναμις ψυχικὴ, καὶ τὰ ψυχικὰ δὲ φρονήματα.

53. Τὸ δὲ ἔργον γὰρ ἐκπεράνας, καὶ ἑξῆς παιδεύειν

ἐκτελεῖ.

τὴν καρδίαν.

ἔργον.

ἀμιδήλως ἡμᾶς βούλεται μὴ λόγους φιλεῖν, ὅπερ οὐ στέργει ἄνθρωπος φρενῶν, καθά τις φθάσας ἐγνωμάτευσεν, ἀλλὰ σπεύδειν ἐργάζεσθαι τὰ πρὸς ἐντελῆ φιλίαν· ἵνα μὴ λόγων μόνων, καὶ τῶν ἐντεῦθεν ἐλπίδων ἀπαιωρούμενοι, ὡς ἐν ὀνείροις ζῶμεν γλυκέως ἐλπιζόμενοι καὶ τὸ δαιμονικὸν ψεῦδος οὕτω παῤῥησιάζοντες· σημείωσαι δὲ τὸ ἐνταῦθα γραφὲν ἔργον, καὶ τὰ κατ᾽ αὐτὸ θεῖα ὧν ἕνεκεν παντουργὸς ὁ θεὸς, ὡς ἐν τοῖς ἑξῆς φανεῖται. Τὸ δὲ εὔφρανεν Ἀττικοὶ λέγουσιν ἀρκούμενοι τῇ κατὰ φύσιν αὐξήσει τῇ τοῦ ἐνεστῶτος, καθὰ καὶ τὸ εὐλόγησε, καὶ εὐδοκίμησε, καὶ εὐμοίρησε, καὶ εὐμάρισε, καὶ εὗρε, καὶ εὐτύχησε, καὶ εὐκρίνησε, καὶ ὅσα τοιαῦτα· εἰ δέ τις τὸ η προκαθίζει τῶν τοιούτων λέξεων, χειροτονείτω ἐκεῖνο ὡς βούλεται χαριζόμενος τῇ κοινότητι· σημείωσαι δὲ ὅτι τὸ προσεχῶς ἐξηγημένον ἔπος, τὸ, ἔργον γὰρ ἐκπεράνας εὔφρανε φίλους, ἐν δυσὶ τόποις ἔσφαλται, δυσπαθοῦν κατὰ τὴν μετοχὴν καὶ τὸ ῥῆμα· ὅταν γὰρ ὁ τέταρτος ποὺς σπονδεῖος ἐςὶν ἐκτείνων τὴν λήγουσαν τοῦ ἐκπεράνας κατὰ τὸ τύψας, καὶ λέξας, καὶ τὰ ὅμοια, καὶ τὸν πέμπτον δὲ πόδα βραχυκατάληκτον ἀσυνήθως ἔχει ὡς εἴπερ ἦν ἴαμβος ἢ τροχαῖος· καὶ ἔςι διὰ τοῦτο ὑποδύσκολον ἐκθεραπεῦσαι τὸν ςίχον ὡς μετρηθῆναι κατὰ τὸ παρ᾽ ἡμῖν ἄρτι κοινὸν ἰαμβεῖον· εἰ δέ τις κριτικῷ λόγῳ μεταγράψει αὐτὸ οὕτως, ἔργον γὰρ ἐκπέρανεν, ἰωνικῶς, ἤγουν εἰς πέρας ἤγαγεν, εὐφραίνων, ἢ εὐφράνας φίλους, τότε ποικίλιον τοῦ τετάρτου ποδὸς θεραπεύσει, καὶ τὸ τοῦ πέμπτου λαγαρὸν· καὶ οὕτως εἰς ὑγιὲς ἰαμβεῖον ἔπος αὐτὸ μεταγάγῃ· εἰ δέ τινι ἀπᾴδομεν οὕτω χρῆναι γράφειν λέγοντες, ἀλλ᾽ ὅτι παρεσημειωσάμεθα τὸ οὐ πάντη σύνηθες, ἁρμοσόμεθα εἰς ἄμεμπτον· ὅτι δὲ τὸ περαίνειν μὲν, ὡς ἐπὶ πολὺ τὸ περατοῦν

εὔφρανεν.

ἐκπεράνας.

ὑπολεῖ καὶ τελειοῦν· τὸ δὲ πειραίνειν ἀλλοῖόν τι σημαίνει, ἑτέρωθέν ἐστι γνῶναι.

54. Φίλους δὲ τῷ Χριστῷ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἀκολούθως τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ εἶπεν ὁ μελῳδός· ὡς δὲ θείων παρουσιῶν καὶ ἐναργειῶν ἀλλὰ δῆτα τὰ καὶ ἐνεργειῶν ἐπίσημά εἰσι καὶ παράσημα, αἰγίδες καὶ καταφοραὶ ἀνέμων, ὧν ἀποτέλεσμα καὶ ἀγριότης θαλάσσης, καὶ ἀὴρ σκοτόεις, καὶ σκυθρωπότης αἰθέρος, καὶ ἄχος οὐρανοῦ, καὶ τῶν περὶ γῆν ἀνακίνησις, οὐδεὶς ἀγνοεῖ· ἔγνωσαι δὲ ὁμοίως καὶ αὐτὴν τὴν κτίσιν συνεκπολεμεῖν τῷ θεῷ καθ' ἡμᾶς, ὅτε αὐτὸν εἰς ἀγανάκτησιν ἐρεθίσομεν· ἐνθαῦθα μέν τοι εἰς τοιοῦτον οὐδὲν ὑπουργοῦσι τῷ σωτῆρι Χριστῷ ἡ μελῳδημένη βιαία πνοὴ καὶ τὰ κατ' αὐτήν· ἀλλὰ συμπαρομαρτοῦσι τῇ διανομῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος ὅσα καὶ βασιλεῖ μεγίστῳ δοῦλα σώματα, ἤτοι κελευόμενα, ὡς οὐκ ἐξέφηνεν ἐμφανῶς ὧδε ἡ ἁγία γραφή· ἢ καὶ ἄλλως ἀκέλευστα ὡς δοῦλα ὑποκινούμενα ὀφειλετικῶς εὐδοκίᾳ θεοῦ, καὶ αὐτὸ ἐπὶ αἰσχύνῃ τῶν λογικῶν ἡμῶν ἀχρηστοδούλων, οἱ τῷ κοινῷ δεσπότῃ πρὸς οὐδὲν εὐχρηστούμεθα· καὶ ἔστι μυρία ὅσα ἐνταῦθα γραφικὰ συναγαγέσθαι χρηστὰ πρὸς λόγου πίστωσιν, καὶ πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ μὴ ἂν ἀεὶ ἐκφωνεῖσθαι, ὡς ὅτι κελεύσει θείᾳ τὰ κατὰ κόσμον φοβερὰ ἡμῖν ἐμβριμῶνται, ἢ ἐπιτίθενται, ὡς δοκεῖν καὶ αὐτὰ καθ' αὑτὰ οἷον οἴκοθεν ζηλοῦντα βλάπτειν, θεόθεν παραχωρούμενα. φίλους.

πνοῇ βιαίᾳ.

55. Ἔβρεξε μὲν οὖν πῦρ ὁ κύριος, καὶ ἀπέστειλε καταιγίδα· ἐγένοντο δὲ ταῦτα καὶ ἄλλως εἰς κάκωσιν δίχα ἱστορικῆς ἐπισημάνσεως, εὐδοκούμενα σιωπηλῶς· οὕτω καὶ ἐπιβλέπων ἐπὶ τὴν γῆν ποιεῖ τρέμειν αὐτήν, ὡς ἐκεῖνος οἶδε καὶ τοῦτο ποιεῖν· οὐκοῦν καὶ ἐνταῦθα τῇ τοῦ θείου πνεύ-

ματος τοῦ ἄνωθεν παρακλήτου ἀποστολῇ καὶ ἐναργεῖ ἐπιφοιτήσει καὶ ἐνεργείᾳ, παρακολουθοῦσιν ἀναγκαίως καὶ φρικτά τινα θεῷ ἐπιτρέποντι· πνοή τέ φησι βιαία καὶ πυρὸς γλωττήματα καὶ πνεύματι ἀγαθῷ καὶ πραϋτάτῳ ψυχὰς ἀνακτωμένῳ καὶ οὕτως εὐκταίῳ, παρομαρτεῖ πνεῦμα βίαιον, ὡς οἷα φιλοτιμούμενον καταπνέειν καὶ ἠχητικῶς ὑποσαλπίζειν καὶ παρασημαίνειν ἐνδημίαν ταύτην βασιλικὴν, καὶ πυρὶ θειοτάτῳ θάλποντι μὲν καὶ φωτίζοντι καὶ ζωογονοῦντι, ἀλλὰ δὴ καὶ ὡς οἷον ἐργατικῶς τὰ δέοντα ἐκφλογοῦντι καὶ παράγοντι, ναὶ δὲ καὶ ἀφέψοντι τοὺς τῷ πνεύματι ζέοντας καὶ τῇ ἐκείνου τραπέζῃ προσήκοντας ὅσα καὶ βρῶμα θεῖον καὶ θυσίαν φίλην τῷ θεῷ· ἄλλως δὲ καὶ καταναλίσκοντι καὶ ἀφανίζοντι, καὶ ἀναλύοντι ἐς τὸ μηδὲν τὰ τοιαύτης ἐπεξελεύσεως ἄξια· συντρέχει καὶ πῦρ ἀέριον φλογερωπνόον, ἵνα πρὸς τῷ ἐκφοβεῖν καὶ σεμνύνοιτο ἀΰλῳ πυρὶ ἐκείνῳ καὶ ζωηφόρῳ συνεξαστράπτον αὐτὸ δουλικῶς· καὶ φωτὶ ἀοράτῳ τῷ ἐκ τοῦ ἁγιωτάτου πνεύματος, φῶς τι καὶ ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ οἱ θεώμενοι προσλαμβάνοιντο, καί πως ἀντὶ ἁπλοῦ διπλοῦν πορίζοιντο ἀγαθόν.

πυρὸς γλωττήμασι.

56. Εἰ δὲ καὶ εἰς γλώσσας πυρίνας τὸ ἀέριον ἐκεῖνο πῦρ ἐσχηματίζετο ἀναμὶξ τῇ βιαίᾳ πνοῇ συμφερόμενον, ἄλλο καὶ τοῦτο θάμβος τοῖς θεαταῖς· τὸ μὲν οἷς ἐξέπληττε γλωσσοποιούμενον τὸ μὴ πεφυκὸς οὕτω μεταπλάττεσθαι· τὸ δ' ὅτι ἐπληροφόρει οὐκ ἔτι τοὺς θεοῦ φίλους ἀποστόλους γλώσσαις χρήσεσθαι ταῖς περὶ γῆν, ἃς καὶ γλωττοπέδη φυσικὴ καταργεῖ, καὶ σίδηρος ἀπάγει, καὶ φόβος ἐγκλείει, καὶ ἀπορία κατασιγάζει, ἀλλὰ οὐρανίαις καὶ οὕτως ἐνθέοις καί γε ἀπαθέσιν· ἀλλὰ καὶ οἷαις ἐμπιπρᾶν πᾶσαν ὕλην ἀθείας ὅσα καὶ εὐέξαπτον ἄχυρον εἴτε φρύγανον, καὶ φωτειναῖς δὲ καὶ

λαμπραῖς διὰ τὴν θεολογικὴν ἔκφανσιν· ἀλλὰ καὶ πανσόφοις ὡς πυρὸς μένος πνέειν, οὔκουν τοῦ κατὰ ῥητορείαν ἢ λοιπὴν σοφιστείαν· τοῦ δὲ κατὰ τὸν ὑπέρσεμνον κύριον, ὃς καὶ τοιοῦτον πῦρ ἦλθε βαλεῖν εἰς τὸν κόσμον· φῶς αὐτὸς εἰς ἐκεῖνον ἄλλως ἐληλυθὼς, καὶ τοὺς μὲν σοφιστὰς νῶν γηίνων, ὧν ἡ γλῶσσα διῆλθε, προσφυῶς εἰπεῖν, ἐπὶ τῆς γῆς ἀπήγαγε· τοὺς οὐρανομύστας δὲ καὶ θεοῤῥήτορας ἀντισαγαγὼν ἐπαῤῥησίασε γλωσσόκομον, οἷον αὐτοῖς παραφήνας τὸ πυρίμορφον ἐκεῖνον νέφος, καὶ πνευματοφόροις γλώσσαις ὡς οἷον ἐν πυρὶ τὰς ἐκείνων στομώσας καὶ ἐμπυρεύσας ἁγνῶς εἰς ἀγγελικὰς, ὡς ὑπερβάντας γλῶσσαν ἅπασαν τὴν κατ' ἄνθρωπον, ἀγγέλων γλώσσαις λαλεῖν, ψηλαφωμέναις δακτύλῳ πνεύματος, καὶ ψαλούσαις καὶ ἀπηχούσαις τὰ τῷ κόσμῳ σωτήρια· ἵνα καὶ οἱ διὰ τῶν ἁγίων μαθητῶν μυσταγωγούμενοι λαλούντων γλώσσαις καιναῖς, λέγοιεν μετὰ θαύματος ἐκ τῶν τοῦ Δαβὶδ γλώσσας ἀκοῦσαι ἃς ἔγνων οὐδέποτε· καὶ ὡς ἐχρῆν κατὰ τῶν λήρων γλωσσαλγιῶν γλώσσας ταύτας ἐνθέους πεμφθῆναι οὐ δυσπραγούσας ἀλγεῖν, ἀλλὰ τεθεραπευμένως λαχούσας λαλεῖν· καὶ ὡς τοῖς μὲν ἀθέοις κόπος καὶ πόνος ὑπὸ ταῖς γλώσσαις, τοῖς δὲ ἐνθέοις ἥδυσμα ὑπὲρ μέλι, καὶ ὡς αἱ μὲν σύμφυλοι τοῖς πάλαι λαοῖς, καὶ ταῖς τότε φυλαῖς γλῶσσαι, ὅτε καὶ ἡ μικροῦ δέουσα πεντηκοντάπηχυς ἐξανῆπτο φλὸξ, καὶ εἰς αἰθέρα ἐφιλονείκει ἀναβῆναι, βασιλέως τε ἦσαν κακίστου, καὶ κάτω συρόμεναι καὶ ταπειναὶ, καὶ χοῦν συρφετοῦ βιωτικοῦ κατέχουσαι· τῆς δὲ νῦν ἑορτῆς αἱ γλῶσσαι καὶ ὅσοι δὲ σοφίζονται δι' αὐτῶν τοῦ πάνυ ἀγαθοῦ παμβασιλέως θεοῦ πεφύκασιν· οἳ καὶ περὶ πῦρ ἔχουσι τοῦτο στρεφόμενοι τριαδικὸν, οὔτε τοὺς ἐντὸς αὐτοῦ φλέγον οὔτε πλαγιάζον καὶ ἐκτρέχον εἰς ἐμπρησμὸν τῶν πέριξ, οὗ τὸ

καινότατον καὶ ὅτι ἄνωθεν κατασκῆπτον μετὰ βιαίας πνοῆς, οὐ κεραύνιον ἐμπίπτει ἀποπάλλον μερισμῷ παραδόξῳ γλώσσας φλογέας, ἀλλὰ φωτίζει καὶ ἀποτελεῖ θαυμάσιον τὸ τοὺς οὕτω φωτισθέντας δι' αὐτοῦ ἀναρπάζεσθαι, ὡς διὰ πνεύματος βιαίου τῆς κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα δυνάμεως, εἰς αὐτὸν δὴ τὸν πατέρα τῶν φώτων.

57. Ἔστι δὲ καὶ ἐκείνοις καὶ ἡμῖν λέγειν, καὶ ὡς τὸ συμβολικῶς μὲν γεγραμμένον πῦρ εἶναι τὸν θεὸν, οὐ καλῶς δὲ ἐκληφθὲν τῷ κακοσόφῳ φοίνικι, ἐς τοσοῦτον οὐκ ἐνέτρεψε τὸν πάνσοφον κύριον, ὡς ἰδοὺ καὶ γλώσσαις πυρίναις ταύταις ἐπιπεμπομέναις τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς, τὴν ζωοποιὸν τοῦ ἁγίου πνεύματος παραδηλοῦν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν αἰσθητῷ σεμνῷ πράγματι παραδηλοῦντι νόημα ὑπερφυές· δι' οὗ καταλαμβάνομεν, καὶ ὡς οἷα πυρίνην λαλιὰν γενήσεσθαι τὴν ἀποστολικήν· καὶ ὡς ἀστραπαὶ νοητῶς πληθυνθήσονται θεόθεν τοῖς ἱεροῖς ἀποστόλοις, ταράσσουσαι ψαλμικῶς τοὺς μὴ ἐνθέως ἀκροωμένους· αἱ δὴ ἀστραπαὶ λέγοιντο ἂν οὐ φωναὶ ἁπλῶς βροντῆς, ὁποίαν ἄλλοθι ἔγνωμεν, ἀλλὰ βροντῆς ἔκγονοι· βροντολάλοι γὰρ καὶ αὐτοὶ καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς διδάσκαλοι· ὁποίῳ λόγῳ καὶ ὁ θεολογικώτατος Ἰωάννης βροντῆς υἱὸς, καθότι καὶ ἔνθεος ἀστραπὴ τοιαύτης βροντῆς ἔκγονος, διὰ τὸ ἐξαστράψαι οὐ μόνον θεοπρεπῆ φανότητι βίου διὰ παρθενίας, ἀλλὰ καὶ θεολογικῶς· εἰ δὲ γλῶσσαι γλώσσαις αἱ κατὰ ἔθνη ἀντίκεινται, ἀλλὰ αἱ ἀποστολικαὶ εἰ καὶ κατὰ τὸν οὕτως εἰπόντα δίχα φρονέουσι τῷ κατὰ δόκησιν μέθης παρακούσματι· ἄλλως γοῦν συμφωνοῦσιν ἐκεῖναι πνευματικῶς, καὶ εἰς ἓν ἁρμονίας ἔρχονται· ὅτε καὶ ἦν τινας λέγειν, ὡς αἱ μὲν ἄνωθεν γλῶσσαι, γλῶσσαι πυρός.

58. Ὃ δὲ αὗται ποιοῦσιν, οὐ πυρὸς ἔργον, οὐδὲ ἀστρα-

πῆς, οὐδ' ἄλλων ὁπόσα πυρά εἰσιν ἐν τῷ κόσμῳ· φλογὸς δὲ νοερᾶς ὁποία καὶ τοὺς ἀγγέλους οὔκουν εἰδοποιεῖ, ἀλλὰ συμβολογραφεῖ, ἣν ὁ ἔχων οὔτε φῶς ἐςὶ καταμόνας, οὔτε νοῦς ὁ τυχών· ἀλλὰ φωσφόρος νοῦς τοῦ τῶν φώτων πατρὸς ἀποπαλλόμενος, καὶ τῇ κατ' ἄνθρωπον φωτοφανείᾳ ἑνούμενος, καὶ προσεπαύξων τὴν κατ' αὐτὸν ἐνέργειαν, καὶ ἐξ ἀνθρωπίνης μεταποιῶν εἰς θείαν καὶ ἀποστολικὴν, καὶ οἵαν μὴ φαντάζειν, ἢ τοὺς ἁγίους ἀποςόλους, ἢ τοὺς ἀποςολικοὺς εἰς ἑρμᾶς, ἀλλὰ καὶ εἰς φύσιν θεοῦ θερμότερον· ἵνα θεὸς θεῶν οὕτω τῶν ἀποςόλων ὁ κύριος λέγοιτο, ὁ σὺν τῷ πληθύνειν ὁράσεις ποτὲ σεμνῶς πυροέσσας, ἐμφανίσας νῦν καὶ γλώσσας πυρίνας εἰς μυςήριον, ἐκπλήττειν ἅμα καὶ σοφίζειν τοὺς ζητητικοὺς δυνάμενος· οὗ τὸ ἀξιάγαστον ἐπελθεῖν βραχυλογικῶς, οὕτω συμβολογραφεῖται καθὰ ψάλλει ὁ μελῳδός· πνεύματος μὲν τοῦ ἁγιωτάτου σύμβολον ἡ πνοή· τὸ δὲ κατ' αὐτὴν βίαιον, τὴν ἐκείνου δύναμιν ὑπογράφει ὡς θεοῦ τῶν δυνάμεων· τὸ δὲ πῦρ τὸ καὶ φλογερὸν ἅμα καὶ φωτιστικὸν τῆς θεότητος· ὧν ἡ προχείρισις πρὸς τὰ ὑποκείμενα, αἱ δὲ γλῶσσαι σοφίας ἔνδειξις· ἧς ἀβύσσου παρὰ τῷ θεῷ ὑπερκεχυμένης ποταμοὶ ἐξερεύγονται τοῖς καὶ πίνειν ἀξίοις, καὶ ἄλλως δὲ ἐξαντλεῖν εἰς κοινὴν ὠφέλειαν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐς τοσοῦτον καὶ ὑφ' ἡμῶν περιειργάσθω.

59. Ἡ δὲ βιαία πνοὴ πρὸς διαστολὴν μὲν εἴρηται μὴ τοιαύτης πνοῆς, ὁποία τις καὶ ἡ καθωμιλημένη αὖρα πραεῖα, καὶ τὸ διασυρίζον πνεῦμα τῆς δρόσου· ἔστι δὲ οὐχ οὕτω βιαία, ὡς ἡ τοῦ νότου ἡ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν κατατεμοῦσα εἰς διαιρέσεις, καὶ ἡ τοῖς τέκνοις τοῦ μακαριωτάτου Ἰὼβ οἶκον ἐπικατασείσασα εἰς ἀπώλειαν· διὸ οὐδὲ καταφορικῶς νῦν τὸ πνοὴ βιαία εἴρηται, ἀλλ' ἐπὶ σεμνότητι μᾶλ-

λον· βιαία γὰρ ἡ ἰσχυρὰ καὶ ἐνδύναμος, καὶ λέγεται οὕτω παρὰ τὴν βίαν, ἥ τις ἦν δύναμις ἐν τοῖς πάλαι, καὶ ἔπαινον εἶχε πολύν· διὸ καὶ τὸν βίον αὐτὴ παράγει· ὁ γὰρ ἅλις ἔχων τοῦ κατὰ κόσμον βίου, ἐκεῖνος καὶ δύναμιν πλουτεῖ πολυειδῆ· τὴν μέν τοι παρὰ τοῖς ἄρτι λεγομένην βίαν τὴν ἀπάνθρωπον καὶ τυραννικὴν, καὶ δι᾽ αὐτὴν κολαζομένην κατ᾽ ἐκδίκησιν, ὑπέρβιον ὕβριν οἱ σοφοὶ ἔλεγον· οἴδασι δὲ καὶ οἱ πεζολόγοι ῥήτορες ἐπὶ ἐναρέτου σημασίας τὸ βίαιον ἐπιχείρησίν τινα γενναίαν λυτικὴν ἀντιθέσεως τῷ τοῦ βιαίου καλοῦντες ὀνόματι· τὴν δὲ λέξιν τοῦ γλωττήματος ὅθεν εἴληφεν ὁ μελῳδὸς οὐκ οἶδα· εἰκὸς δὲ ἐν τῷ μυρίῳ καὶ ἀπεριλεύσῳ λεκτικῷ χύματι, ψιάδα παρεγκεχύσθαί που ἡμῖν ἀθεώρητον τὸ γλωττῶ γλωττήσω· ἐξ οὗ καὶ ἡ γραμματικὴ λέξις τὸ γλωσσηματικόν· καταγλώττισμα μέν τοι οἴδαμεν ἐκ τοῦ καταγλωττίζω ῥήματος, καὶ ἄλλα δὲ τοιαῦτά τινα, ἐν οἷς καὶ ὁ κατεγλωττισμένος· εἰ δὲ λάλον ὕδωρ ἐῤῥέθη που δεξιῶς, εἴποι ἄν τις καὶ λάλον ταύτην τὴν πνοὴν ἐνθέως τε καὶ οὐδὲ ἀπροσφυῶς, διὰ τὰ εἰρημένα καταγλωττήματα μετὰ τῆς διειλημμένης πνοῆς.

γλωττήμασι.

60. Τὸ δὲ νείμας τὸ πνεῦμα, ταὐτόν ἐστι τῷ διαμερίσας· μερίζεται δὲ αὐτὸ οὐκ ἄλλως ἀλλ᾽ ἢ κατὰ τὴν ἑκάστῳ καὶ τότε δεδομένην καὶ μέχρι νῦν διδομένην χάριν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὃς ἄλλοις ἄλλα δίδωσιν ὡς ἐκεῖνος ἐπικρίνει, καὶ οὐ δ᾽ ἂν παύσηται ποιῶν τοῦτο διαπαντός· εἰ δέ τις ἄλλον τινα βλέπων πλεονεκτοῦντα χαρίσμασι βιάζεται τὸ ἐκ περισσοῦ, οὐκ ἂν ὀκνήσῃ ὁ χαριτοδότης Θεὸς εἰπεῖν καὶ πρὸς ἐκεῖνον ὡς ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· προθέμενος ἴσως καὶ τὸ ἡ δύναμίς μου ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται· εἰ γὰρ καὶ σὺ ἀσθενεῖν φῂς μὴ λαβὼν ἐξ ἐμοῦ χάριτος ἐπιβολὴν, ἀλλ᾽ ἐγώ,

νείμας.

φησι, τῇ ἐν ἐμοὶ δυνάμει ἀναπληρώσω τὴν κατὰ ἀσθένειαν· ἰστέον δὲ καὶ ὅτι τὸ νείμας, οὗ προκατάρχει τὸ νέμω, ἐξ οὗ ὁ νόμος, ἐμφαίνει καὶ εἰς νόμον γενέσθαι τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις καὶ μαθηταῖς τοῦ Χριστοῦ τὴν σήμερον διανομὴν πρὸς αὐτοὺς τοῦ ἁγιωτάτου πνεύματος, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς φανήσεται· ὥστε ταύτην εὖ διαθέμενοι καθὰ ὑπὲρ ἡμῶν ἐνετάλθησαν, καὶ νομοθέται γεγόνασιν ἡμῖν τοῖς κυρίως ἰσραηλίταις· οἱ δηλονότι διὰ μέσων αὐτῶν καὶ δι' αὐτοὺς νόες τὸν θεὸν ὁρῶντες γεγόναμεν. ἠθικόν.

61. Τὸ δὲ ὑπέσχετο ἀναχθὲν κατὰ ὑπέρβασιν συντάξεως, εἰς τὸ ἔργον γὰρ ἐκπεράνας, διαβαίνει ἐκεῖθεν καὶ εἰς ὅλα κατὰ κοινοῦ τὰ τοῦ θείου ἔργου μερικά· δεξιωτικὴ δὲ λέξις τὸ ὑπέσχετο, ἐξωρμημένη τοῦ ὑπέσχεν, οὗ χρῆσις ἐν τῷ ὑπέσχεν αὐχένα ταπεινώσεως λόγῳ· καὶ ἐν τῷ ὑπέσχε τὴν χεῖρα, ἤγουν ὑπέθετο καὶ ὑποκάτω ἔσχε τῆς δωρουμένης χειρὸς λόγῳ δεξιώσεως· οὕτω γὰρ τρόπον τινὰ καὶ ὁ σωτὴρ Χριστὸς ὑπέσχετο τοῖς μαθηταῖς, οἷα συγκαταβάσεως ταπεινοποιοῦ χάριν ἑαυτὸν ὑποσχών· καὶ ἐπαγγειλάμενος εὐεργεσίαν φίλοις ὀφείλουσιν ἑαυτοὺς ἀνθυποσχεῖν εἴς τε ὑποδοχὴν τοῦ διδομένου ἀγαθοῦ, καὶ εἰς ἀπόδοσιν ἀντιχάριτος· καὶ ἄλλως δὲ τῇ λέξει ἐπιβαλεῖν, συνδετικὴν ἔννοιαν ἔχει τὸ ὑπέσχετο· δῆλον γὰρ ὡς ὁ ὑποσχόμενός τι, καὶ μάλιστα φίλοις γνησίοις, ἴσχεται ὑπ' ἐκείνων ἢ ἔχεται ἐκείνων, ἢ ἐνέχεται ὥσπερ χρέει· συστοιχεῖ δὲ τοῖς τοιούτοις ῥήμασι καὶ τὸ ὑπισχνεῖσθαι· ἀκολούθως δὲ καὶ τὸ ὑπέσχετο, καὶ ὁπόσα δὲ ἄλλα τοιαῦτα. ὑπέσχετο.

ΩΔΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΕΙΡΜΟΣ.

IV. Ἔῤῥηξε γαστρὸς ἠτεκνωμένης πέδας,
Ὕβριν τὲ δυσκάθεκτον εὐτεκνουμένης
Μόνη προσευχὴ τῆς προφήτιδος πάλαι
Ἄννης, φερούσης πνεῦμα συντετριμμένον
Πρὸς τὸν δυνάστην καὶ θεὸν τῶν γνώσεων.

62. Ὁ εἱρμὸς τῆς ἐνταῦθα τρίτης ᾠδῆς κατὰ πάνυ βραχύν τινα νοῦν παραπτόμενος τῆς ἑορταςικῆς ὑποθέσεως τῷ λοιπῷ αὐτοῦ ὕφει τῶν κατὰ τὴν προφῆτιν ἁγίαν Ἄννην ἔχεται, νόμῳ εἱρμολογίας ψαλμῳδικῆς, ἣν καὶ ἡ προσευχὴ ἐκείνης ἀρτύει τοῖς μεταχειριζομένοις τὰς τρίτας ᾠδάς· λέγει οὖν ὁ ἱερὸς οὗτος ποιητὴς ἀποσεμνύνων ἅμα καὶ τὸ καλὸν χρῆμα τῆς χριςιανικῆς ἀκολουθίας καὶ εὐχῆς, καὶ τὴν ἁγίαν δὲ Ἄνναν, ὅτι τοσοῦτον καὶ τοιοῦτόν ἐστι καλὸν τὸ προσεύχεσθαι, καὶ αἰτεῖσθαι παρὰ θεοῦ τὰ κρείττονα, ὥςε τὰς ἀλύπους πέδας καὶ τὰ δεσμὰ τῆς διὰ στείρωσιν ἀτεκνούσης γαςρὸς τῆς κατὰ τὴν Ἄνναν τὴν ὡς ἡ γραφὴ ἀποδείκνυσι προφῆτιν, οὐ δωρεά τις, ὁπόσαι παρ᾽ ἀνθρώποις μεγάλαι, ἀλλὰ μόνη φίλη θεῷ προσευχὴ τῆς πασχούσης τὸ κακὸν γυναικὸς διέῤῥηξε, καὶ ἀπέλυσε λοιπὸν ἐκείνην ἐλευθέραν ἐν εἰρήνῃ κατὰ βίον πορεύεσθαι διὰ τοῦ τεκνοποιήσασθαι· αὐτίκα δὲ συναπεφόρτισεν ἡ αὐτὴ προσευχὴ, καὶ τὰς ὕβρεις εἴτουν ὀνειδισμοὺς, οὓς ἡ Ἄννα ἐκ τῶν ἐριθευόντων κακοζήλως ἔπασχε, καὶ μάλιςα ἐκ τῆς εὐτέκνου Φενάννης τῆς καὶ πολυτέκνου· οἳ ἄλλο κατειπεῖν μηδὲν ἔχοντες τῆς καθαρᾶς καὶ θεὸν διοπτευούσης Ἄννης, καὶ διὰ τοῦτο προφήτιδος, ἐκ τῆς κατὰ τὴν ἀτεκνίαν οὐκ εὐτέχνου αἰτιολογίας, ὡς εἰ καὶ ἔγκλημα ἦν ἐξ αὐτῆς ἐπαγόμενον, ἐκείνην ἐκα-

Ἔννοια τοῦ εἱρμοῦ.

κολόγουν, οἷα δηλαδὴ ἁμαρτωλὸν οὖσαν, καὶ δι' αὐτὸ καρπὸν κοιλίας ἐκ Θεοῦ μὴ λαμβάνουσαν· λυπησομένην μὲν πάντως καὶ αὐτὴν ἐν τῷ τίκτειν, χαιρήσουσαν δὲ μετὰ τόκον, ὅτι ἐγεννήθη δι' αὐτῆς ἄνθρωπος εἰς τὸν κόσμον· καὶ διὰ τοῦτο μὴ παραχωρουμένην Θεόθεν συλλαβέσθαι καὶ τεκεῖν, ἵνα μὴ χαίρειν αὐτῇ γένοιτό ποτε· ἐῤῥάγη δέ φησιν ὁ τῆς ἀτεκνίας δεσμὸς τῇ ἁγίᾳ ἐκείνῃ Ἄννῃ, τεκούσῃ οὐ πολλοὺς, ἀλλὰ ἕνα μέγαν τὸν φερωνύμως Θεαίτητον Σαμουὴλ διὰ προσευχῆς, οὐ τῆς ἁπλῆς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἣν οἱ πολλοὶ ἄκροις μόνοις ἐκπνέομεν χείλεσιν ἐξοσιούμενοι ἀναπνεῖν ἅμα καὶ εὔχεσθαι, ἀλλὰ ἣν εὔξατο, προσάγουσα δέησιν μετὰ συντριβῆς ψυχῆς τῷ Θεῷ τῷ πάντα καὶ δυναμένῳ καὶ γινώσκοντι· καὶ τοιαύτη μὲν ἡ ἔννοια τοῦ ὅλου εἱρμοῦ.

63. Ὁ δὲ εἷς νοῦς ὁ ἐπὶ βραχὺ τῆς πανηγυριζομένης, ὡς ἔφαμεν ἑορτῆς ἐχόμενος, τὸ συντετριμμένον ἐςὶ πνεῦμα τῆς Ἄννης, ὃ καὶ αὐτὸ χάρισμά ἐστι ἅγιον τοῖς ἀγαθοῖς ἀνθρώποις Θεόθεν, ἤγουν ὥσπερ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ, οὕτω καὶ τοῦ ἑορταζομένου ἁγιωτάτου πνεύματος· οὐδὲν γάρ ἐστιν ἐν ἡμῖν ἀγαθὸν, ὃ μὴ κατῆλθεν ἄνωθεν· τῶν δὲ ἐν τῷ εἱρμῷ λέξεων τὸ μὲν ἔῤῥηξε ἦν γραφῆναι καὶ ἔλυσε· λύονται γὰρ ὥσπερ δεσμὰ, οὕτω καὶ πέδαι· κατὰ τὸ λῦσον τὸ ὑπόδημα ἐκ τῶν ποδῶν σου· ὑποδῆσαι τὲ γὰρ καὶ δεσμῆσαι σύστοιχά εἰσι, καὶ ἡ πέδη δεσμός τις οὖσα, ποδὶ παρωνόμασται· διὸ ταυτόν τι πέδας λῦσαι, καὶ ἐκ ποδῶν ὑπόδημα λῦσαι· ἔκδηλον δὲ μάλιστα τὸ ῥηθὲν ἐξ ἑτέρας μελῳδίας, ἐν ᾗ λέγεται ὁ Θεὸς λῦσαι· ταυτὸν δ' εἰπεῖν ῥῆξαι τὰ ἄλυτα τῆς ἀτεκνίας δεσμὰ τῇ μητρὶ τῆς Θεομήτορος· τοιούτῳ δὲ λόγῳ ἐπ' αὐτῆς ἐλύθη, ὅ ἐςιν ἐῤῥάγη, ὅσα καὶ στεῤῥός τις δεσμὸς καὶ ἄῤῥηκτος ἡ ἀρὰ τοῦ ἐν λύπαις

ἔῤῥηξε.

τίκτειν τὰς μετὰ τὴν Εὔαν· ἐκφαίνεται δὲ ἡ ῥηθεῖσα ἰσοδυναμία τοῦ ῥῆξαι καὶ λῦσαι ἐν τῷ τὰ δεσμὰ διαῤῥήξας τοῦ ᾅδου, ἔλυσε τοῦ θανάτου τὸ κατάκριμα· καὶ οὕτω μὲν εἶχε γράψαι ὁ μελῳδὸς, ἀντὶ τοῦ ἔῤῥηξε, τὸ ἔλυσε· προεκρίθη δὲ ἐνταῦθα τὸ ῥῆξαι τοῦ λῦσαι, καὶ διὰ τὸ σεμνὸν μὲν ἴσως τῆς φράσεως, καὶ οὕτω φάναι, ῥοιζητικόν· μάλιστα δὲ πρὸς ἔμφασιν καὶ τῆς τοῦ δεσμοῦ στεῤῥότητος, καὶ τῆς ταχυτάτης ἐκλύσεως· ἀκολούθως γὰρ τῷ εἰπόντι δεσμοὺς ἀῤῥήκτους, ἀλύτους· ῥήγνυνται μὲν οἱ σιδηροὶ καὶ ὅσοι οὕτω σκληροὶ ὁμοίως αὐτοῖς· ὁποῖος καὶ ὁ ἐν Ἐφέσῳ ἀργύρεος, ὃν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἔῤῥηξε κρούσας ξίφει· λύονται δὲ ὅσοι ἀναγνάμπτεσθαι δύνανται· δηλοῖ δὲ τὸ σεμνὸν τῆς λέξεως καὶ ἡ παραγωγὴ αὐτῆς· ἐκ τοῦ ῥῶ γὰρ τὸ δύναμαι, καθὰ ἡ ῥῶσις, οὕτω καὶ τὸ ῥήσσειν παράγεται.

γαστρὸς πέδας ἠτεκνωμένης.

64. Τὸ δὲ γαστρὸς πέδας, διασολή ἐστι ἑτεροίων πολυειδῶν δεσμῶν· οὐκ ἄδηλον δὲ ὡς ἐπὶ ποδῶν κυρίως ἡ πέδη, ὅθεν καὶ παρῆχθαι φαίνεται· δεσμὰ δὲ πάντως γαστρὸς πολλοὶ, ὅθεν διαστολῆς χάριν κεῖται τὸ ἠτεκνωμένης· δοκεῖ γὰρ πεπεδῆσθαι καὶ νηδὺς ἄτεκνος παρὰ τὸ μὴ εὐδρομεῖν δύνασθαι εἰς τὸ τὰ ἑαυτῆς ἐνεργεῖν· εἰ δὲ ζητεῖν ἐθέλει τις τί τὸ ἀτεκνοῦν τὴν προφῆτιν, πάντως γὰρ καθὰ τὸ ἀτεκνοῦν ἀτεκνοῖ τινα, ὡς οἴδαμεν, ἐκ τῶν ἀτεκνούντων ὑδάτων, οὕτω καὶ τὸ ἀτεκνούμενον ὑπό τινος ἀτεκνοῦντος ἀτεκνοῦται, μαθήσεται ὡς πήρωσις μὲν φύσεως ἠτέκνωσεν ἐκείνην· ὁποίας πολλὰς αἱ μῆτραι πάσχουσιν· ὁ δὲ θεὸς ὑγιώσας εἰς εὐτεκνίαν ἐπέῤῥωσεν.

ὕβριν τὸ δυσκάθεκτον.

65. Ὕβριν δὲ δυσκάθεκτον τοὺς ἐπὶ τῇ ἀτεκνίᾳ, ὡς ἐῤῥέθη, καταφορικοὺς ὀνειδισμοὺς νοητέον· ὕβρεως γάρ τι καὶ αὐτοὶ εἶδος, καὶ μάλισθ᾽ ὅταν ἐν χρῷ δάκνουσι τοὺς ἀκούον-

τας, ἐς βάθους παραδυόμενοι ψυχῆς· ὅτε καὶ ἀκάθεκτοί εἰσιν· ὡς δυσχερὲς ὂν τῷ ὀνειδιζομένῳ κατασχόντι τὴν λύπην, καὶ ὡς οἷον καταπέψαντι, μὴ ἀντιλυπῆσαι ὁπωσοῦν· ἔστι δὲ καὶ ἄλλως δυσκάθεκτον ὕβριν τὴν τοιαύτην εἰπεῖν, οὐ τῷ ἀκούοντι, ἀλλὰ τῷ λαλοῦντι· διὸ καὶ πάντας μὲν λόγους πτερόεντας εἶναι, καὶ ὀξεῖς καὶ ταχεῖς ἐκπέτεσθαι τοῦ κατ' ἄνθρωπον τῶν ὀδόντων ἕρκους· ἐπιλαμβανομένου τι κἀνταῦθα καὶ συμπετομένου τοῦ δαίμονος, καὶ χαίροντι τῷ ὑβριστῇ συγχαίροντος· ἵνα ὥσπερ τῷ ὀργιζομένῳ καὶ πλήττοντι γλυκίων μέλιτος ὁ θυμὸς ἐν στήθεσι καταλείβεται, οὕτω καὶ τῷ μετὰ θυμοῦ ὑβρίζοντι· καὶ γένηται λέγειν, ὥσπερ καθ' Ἡρόδοτον, οἴνου κατιόντος ἀναπλώειν ἔπεα, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἐνδιαθέτως ὑβρίζοντος, ὅτι γλύκιον ἤπερ μέλι καταλειβομένου αὐτῷ θυμοῦ ἐν καρδίᾳ, ὕβρεις ἀναπλέουσι· σημείωσαι δὲ ὅτι δεσμῷ τινι ὁ μελῳδὸς ὑπάγει καὶ τὴν ἀκάθεκτον ὕβριν· καὶ δῆλον αὐτὸ ἐκ τῆς συντάξεως τοῦ δευτέρου στίχου· εἰπὼν γὰρ ἐν τῷ πρώτῳ ἐῤῥῆξε γαστρὸς πέδας, εἶτα ἐπαγαγὼν ὕβριν τε δυσκάθεκτον, καὶ προσαρμόσας κοινοῦ καὶ τῇ τοιαύτῃ ὕβρει τὸ ἔῤῥηξεν, ἀφῆκεν ἡμᾶς νοεῖν ὅτι ὥσπερ τὸ ῥαγὲν ἀνωτέρω δεσμὸς ἦν, οὕτω καὶ τὸ κατωτέρω ἐῤῥηγμένον, ὅμοιον ἔχει λόγον· καὶ οὐκ ἔστιν ἀντιπεῖν ὡς οὐ θλίβει πολλάκις τὰ λυπηρὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ χεῖρον δεσμοῦ.

ἄλλως τὸ αὐτό.

66. Τὸ δὲ εὐτεκνουμένης ἰδικεύει τὴν ὕβριν ἐπίτηδες, ἵνα μὴ ἁπλῶς ὑβρίζεσθαι νοῶμεν τὴν Ἄνναν ἀπὸ τῶν τυχόντων, ἀλλὰ καὶ μάλιστα ὑπὸ τῶν εὐτεκνουμένων γυναικῶν· καὶ μὴν ἐχρῆν ἐκείνας ἐνθυμεῖσθαι ὡς οὐκ ἐξ ἀνάγκης αἱ εὐπραγίαι τῶν ἐναρέτων μόνον προσώπων εἰσὶν, ἀλλά ποτε καὶ τῶν μὴ τοιούτων ὡς δηλοῖ καὶ τὸ ἀπέλαβες, ὦ

εὐτεκνουμένης.

πλούσιε, τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως κακά· ὦ γοῦν γυναῖκες εὐτεκνουμέναι, καὶ ὦ πατέρες εὔτεκνοι, μὴ κατεπαίρεσθε ἀπραγμόνως οὕτω τῶν φανερῶς μὲν ἀγαθῶν δυσπραγούντων δὲ ἀτεκνίαν, ἵνα μὴ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον λυπήσαντες, μεταςρέψητε τὰ καθ' ὑμᾶς, ὡς ὁ θεὸς διακρινεῖ, ὁ καὶ διδοὺς παῖδας καὶ ἀφαιρούμενος· ἰςέον δὲ καὶ ὡς οὐκ ἐξάπαντος μιᾶς ἀγαθῆς γυναικὸς ὕβρις ἐλύπει τὴν Ἄνναν, ἀλλὰ ἢ ἐκ μέρους ἐκείνης καὶ ἄλλα δηλοῦνται πρόσωπα, ἢ δι' ἐκείνην τὴν μίαν λέγεται ἡ προφῆτις βαρύνεσθαι, ὡς πολλῶν προφερόντων εἰς ὀνειδισμὸν αὐτῇ τὸ τῆς Φενάννης εὔτεκνον, καὶ λεγόντων μητέρα καὶ αὐτὴν γενέσθαι ἂν, εἴπερ ἦν θεράπαινα θεοῦ κατ' ἐκείνην.

μόνη προσευχή.

67. Τὸ δὲ μόνη προσευχὴ τῆς προφήτιδος ὑπεξαίρει τῶν ἄλλων θείων προσφορῶν τὴν καθαρὰν προσευχὴν, ἣν καὶ αὐτὸ σεμνύνει τὸ κατ' αὐτὴν ὄνομα· εὐχὴ γὰρ ὠνόμασται παρὰ τὸ τοῦ εὖ, ἤγουν τοῦ ἀρίστου, ἔχεσθαι· εὖ δὲ καὶ ἄριστον καὶ τὸ τελικώτατον ἐν ταῖς ἀρεταῖς, μάλιςα δὲ ὁ θεός· πρὸς ᾧ γενόμενος ὁ θεοφιλὴς ἄνθρωπος τοῦ κυριωτάτου εὖ ἔχεται, ἤτοι τοῦ θεοῦ προσιεμένου τὴν τοιαύτην προσευχήν· ἰστέον δὲ ὅτι οὐ πάντοτε εἰς ταυτὸν σημασίας ἥκουσιν εὐχὴ καὶ προσευχή· ἀλλὰ ὅτε μὲν δέεταί τις τοῦ θεοῦ ἀνατείνων τὴν ψυχὴν εἰς ἐκεῖνον καὶ τρόπον τινα παριστάμενος, ἤγουν ἐγγὺς ἱςάμενος, προσευχή ἐςι τὸ τοιοῦτον, αὐτίκα δὲ καὶ εὐχή· ὅτε δὲ ἀναπολήσας ἀγαθὰ τὰ ἐκ θεοῦ ὑπισχνεῖται ἅπερ ἐναρέτως ἐθέλει ὡς εἰς ἀντίδοσιν, τότε εὔχεται μὲν καὶ εὐχὴν ποιεῖται, οὐ μὴν ἁπλῶς προσευχὴν, ἀλλὰ τὴν οὕτω κοινῶς λεγομένην ὑπόσχεσιν, ἐγγίζουσάν πως καὶ αὐτὴν τῇ προσευχῇ, καὶ διὰ τοῦτο λεγομένην εὐχήν· καὶ ἄλλως δὲ εἰπεῖν, ἡ προσευχὴ πλεονεκτεῖν

θσκεῖ τὴν εὐχήν· ἔχει μὲν γὰρ καὶ τὸ ἐκείνης τὸ ἅπαν· ἐπέκεινα δὲ εὐκληρεῖ καὶ τὸ δηλοῦν ἐγγύτητα διὰ προθέσεως, δι' ἧς ἐμφαίνει ὡς πρὸς τῷ Θεῷ ἱστάμενος ὁ εὐχόμενος καὶ θαῤῥῶν, ὡς οἷα καὶ ἐπὶ φίλῳ, ἀναφέρει ἐκείνῳ τὰ βουλητά· ἐν οἷς πολλάκις καὶ δωρεατική τις βούλησις· διὸ αὐχήσοι ἂν ὁ τοιοῦτος εἰσελθεῖν τὸ ἀξίωμα αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγγίσαι τὴν αὐτοῦ δέησιν ἐνώπιον ἐκείνου. Τὸ δὲ μόνη οὐχ ἁπλῶς ἐνταῦθα τέθεικεν ὁ μελῳδὸς λόγῳ κοινῷ καὶ ἀφελεῖ, ἀλλὰ φιλοσοφωτάτῳ· πρὸς νόησιν γὰρ αὐτὸ ἔφη τῶν, ὡς φασὶν οἱ σοφοὶ, συζυγούντων τῇ προσευχῇ· συζυγοῦσι δὲ αὐτῇ θυμιάματα, σπονδαὶ, θυσίαι, ἀναθήματα πολυειδῆ· λέγει οὖν ὅτι ἐτερατούργησε διὰ τοῦ Θεοῦ ἡ τῆς προφήτιδος προσευχὴ, οὐ μετά τινος συζύγου καὶ συστοίχου αὐτῇ, ἀλλὰ μόνη αὐτὴ κατ' αὐτήν· δι' ἧς δικαίως πάντως ἀναφερομένης, σώζεται ἄνθρωπος, μηδεμίαν ἔχων ἐν κόσμῳ περιβολὴν, εἴτουν περιττότητα βιωτικήν. μόνη.

68. Τὸ δὲ τῆς προφήτιδος Ἄννης τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ τῶν γνώσεων, ἐν τῇ ψυχῇ τῆς ἁγίας γνῶσιν ἤτοι πρόγνωσιν δηλοῖ, καὶ τὸ ἐκεῖθεν εὔελπι· εὖ γὰρ εἰδυῖα ὅτι κἂν ἄλυτοι ὦσιν ἄλλως οἱ δεσμοὶ τῆς στειρώσεως, ὅμως λελύσονται αὐτῇ, οὐδὲν ἧττον ἤπερ τῇ μακαρίᾳ Σάῤῥᾳ, εἰ μετὰ συντετριμμένου πνεύματος εὔξεται τῷ Θεῷ, πεποίηκεν οὕτω· καὶ εὗρε τὸ ἐφετὸν ἐκβεβηκὸς αὐτῇ κατ' ἐλπίδα. Τὸ δὲ φερούσης πνεῦμα συντετριμμένον πρὸς τὸν Θεὸν, διάλυσιν πέπονθεν τῆς προσφορᾶς ἰωνικωτέρως· ὡς γὰρ τὸ ζῶα γράφειν διαλελυμένως ῥηθὲν, ταυτόν ἐστι συνθέτῳ τῷ ζωγραφεῖν, οὕτω καὶ τὸ φέρειν πρὸς τὸν δεῖνα, εἰς ἶσον ἔρχεται τῷ προσφέρειν τῷ δεῖνι. Πνεῦμα δὲ συντετριμμένον εἶπεν οὐ κατὰ τὸ συμαινόμενον τοῦ συντετριμμένου γραφικῶς καλάμου, τῆς προφήτιδος. φερούσης. πνεῦμα συντετριμμένον.

ἢ τῶν ψυχικῶν ὀστῶν, ἃ συντριβῆναι ψάλλονται ὑπὸ βάρους ἡδονῶν, ἀλλὰ τὴν τεταπεινωμένην ψυχὴν κατὰ ἀρετάς· ὅτε δηλαδὴ ἀγαθὰ πράττων ἄνθρωπος, τὸ μηδὲν ἑαυτὸν εἶναι λογίζεται· ὁπηνίκα καὶ κάτω νεύειν καὶ κατακάμπτεσθαι κλοιοῦ δίκην λέγεται ἡ ψυχὴ, καὶ συγκεκυφέναι, ὡς καὶ ἄλλους ἐξανορθοῦν σωτηριωδῶς, οὐ μὴν πάσχειν κατ' ἐκείνην τὴν οἰκτρὰ συγκύπτουσαν· καὶ τούτου παράδειξις καὶ αἱ προσκυνήσεις καὶ αἱ γονυπετήσεις συνταπεινωμένου τῇ ψυχῇ καὶ τοῦ σώματος· καὶ μετῆκται ἡ συντριβὴ αὕτη καὶ ἡ κατάκαμψις, ἀπὸ φοιτῶν ὧν πολλὰ μὲν κάμπτονται, οὐκ ὀλίγα δὲ καὶ ἀποφρυγῆναι φράσαντα συντρίβονται, ἤγουν ὁμοῦ τρίβονται τειρόμενα, ὃ πάσχουσι καὶ τὰ ὀςᾶ τῶν δαυιτικῶς τεταπεινωμένων διὰ τὸν θεόν· ὡς δέον ὂν τὰ κατὰ βίαν ἁμαρτητικὰ στερέμνια θρύπτεσθαι· οἷς ῥᾷον συνταπεινοῦνται καὶ τὰ μαλθακά· οὐκοῦν ἀνάπαλιν τοῖς ἐκθεραπεύουσιν ἑαυτοὺς εἰς ὑγιείαν πνευματικὴν, τὰ ἐντὸς χρὴ συντρίβειν διὰ ταπεινώσεως, καὶ ὑποκαταβιβάζειν τοῦ ἀτενοῦς καὶ ἐφαμάρτως ὀρθίου, ἵνα τῶν ἐντὸς ὑγιασθέντων καὶ ἀποκαταστάντων εἰς τὸν ὀρθῶς ἄνθρωπον τὸν ἐντὸς, ἀτενὴς ἐςήξεται καὶ ὁ ἐκτὸς, ὁ σαρκικὸς καὶ δερμάτινος· οὕτω γὰρ καὶ ςρεβλῷ φυτῷ ἐξωρθωθέντι δεξιῶς, καὶ ὁ φλοιὸς εἰς ὅμοιον εὐφυΐαν παρεκταθήσεται· καρδίαν οὖν συντετριμμένην, ταυτὸν δ' εἰπεῖν, ὡς ἑρμηνεύει Δαβὶδ, πνεῦμα συντετριμμένον καὶ τεταπεινωμένον κτησάμενός τις οὐκ ἐξουδενωθήσεται τὰ παρὰ τοῦ θεοῦ.

ὀστᾶ. 69. Ἐνθυμητέον δ' ἐνταῦθα καὶ ἕτερα ὀςέα δαυιτικὰ, ὧν οὐδὲ ἓν συντριβήσεται· ποῖα δὲ ἐκεῖνα; οἷς ἐγγύς ἐςιν ὁ θεὸς ταπεινοῖς οὖσι τῷ πνεύματι, καὶ οὕτω σωτηρίας ἀξίοις· οἱ γὰρ τοιοῦτοι λέοντες οἷον ὄντες, καὶ εἰς τοσοῦτον ἐςτε-

γανωμέναι στεῤῥῶς τὰ κατὰ ψυχὴν ὀστᾶ, ὡς καὶ πυρεκβολὴν τῇ κατ' αὐτὰ συντρίψει κατὰ τῶν αὐτοῖς ἐγκειμένων, οὐκ ἂν δέοιντο συντριβῆς ὀστέων κατὰ τοὺς οὕτω πάσχειν ἀξίους· εἰ δέ τις ἐντεθυμημένος ἀντικεῖσθαι τῷ συντετριμμένῳ καὶ κατακεκαμμένῳ τὴν ψυχὴν τὸ εὐθὺ, καὶ προσειληφὼς εἰς νοῦν τὸ εὐθὲς πνεῦμα, αἱρεῖσθαι μᾶλλον εἴποι πνεῦμα εὐθὲς ἔχειν ἤπερ συντετριμμένον καὶ κατακεκαμμένον, ἀκούσοι ἂν ἡμισευέσθαι αὐτῷ τὴν τοιαύτην ἀγαθὴν ἐπιθυμίαν ἐνταῦθα· χρῆναι γὰρ αὐτὸν εἰπεῖν μὴ μᾶλλον τοῦ συντετριμμένου πνεύματος ἀγαπᾷν τὸ εὐθὺ, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἀμφότερα· ἐπειδὴ καὶ εἰς ἶσον τέλους ἀγαθοῦ ἀποτελευτῶσιν ἑκάτερα· μάλιστα μὲν οὖν κάλλιόν ἐστιν εἰδέναι αὐτὸν ὅτι πρῶτον συντριπτέον τὴν καρδίαν ὡσεὶ καὶ πέτραν ὀρεινὴν ἀπόκροτον ὄχθοις ἐκτραχυνομένην καὶ ἀπαρνουμένην τὸ πεδινὸν καὶ οὕτω ταπεινὸν καὶ ὁμαλὸν ἢ ἀγχώμαλον· εἶτα πραγματευτέον τὸ εὐθὺ καὶ ἀνεπιπρόθητον εἰς ὁδὸν φίλην τοῖς θεοφιλῶς ὁδοιποροῦσιν ἐν βίῳ· ἄλλως γὰρ ἀσύντριπτος ψυχὴ οὐ κατευθυνθήσεται εἰς ἀγαθότητα, ὡς οὐδὲ πέτραι σκανδαλοποιοὶ μὴ ἐξαιρεθεῖσαι πρὸς λεωφόρον κατευθύνεσθαι τὴν πορείαν ἀφήσουσιν. ἠθικόν.

70. Ἵνα δὲ καὶ ἄλλως κορυφώσω τὸν λόγον τοῦτον, σύντριψον, ὦ φιλότης, τὴν εἰρημένην ὀχθώδη κατ' ἔπαρσιν πέτραν, καὶ διατμήξας εἰς λεπτὰ παρακόμισον ἐπιμελῶς, καὶ φυλαξάμενος ἐργατείαν εὔκαιρον, καὶ λογισάμενος καθ' ἑαυτὸν οἰκοδομὴν ἁγίαν ὡς ἡ θειοτάτη γραφὴ ἐγκελεύεται, καὶ ὕλην ἐπισωρεύσας ἱκανὴν, ἄρξαι θεοφυλάκτου οἰκοδομῆς ἐν ὀνόματι θεοῦ, καὶ ἀπευθύνων αὐτὴν εἰς ὀρθότητα πῆ μὲν καθέτῳ τέχνης πνευματικῆς, πῆ δὲ στάθμῃ ἀπάρτισον τὸν οἶκον εἰς θεοῦ ναὸν ἐπιτήδειον ὡς ἐνοικῆσαι αὐτῷ πνεῦμα τὸ αὐτὸ ἄλλως.

εὐθές· οὕτω γὰρ καὶ οὐκ ἄλλως τὸ πανάγιον πνεῦμα εἰς τὸν σὸν οἶκον τὴν καρδίαν εἰσελεύσεται· τοῦτό σοι κερδήσαντες ἐξ ἐπιστημονάρχου τοῦ μεγάλου Δαυὶδ ἰδοὺ παραδεδώκαμεν εἰς ὠφέλειαν, ὃς εἰπὼν, καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ, ὁ θεὸς, ὡς ἐξ ὑπαρχῆς βίου δηλαδὴ ἐπάγει, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου· ἵνα τί ποιῶ; ἵνα οὕτως ἐστηριγμένου μοι τοῦ ἱεροῦ οἴκου καὶ ἀβλαβοῦς μένοντος ἀνέμων τε καταπνοαῖς καὶ ποταμῶν ἐπιῤῥοαῖς καὶ σεισμῶν τιναγμοῖς, ἡγεμονεύω κατὰ παθῶν, καὶ μὴ δουλικῶς ὑπ' αὐτοῖς γίνομαι, ἡγεμονικῷ πνεύματι στηριζόμενος διὰ σοῦ· κεφαλαιώσασθαι οὖν τὸ πᾶν ἐν βραχεῖ, συντριβῆς πρὸ πάντων χρεία ὡς εἴρηται· εἶτα οἰκοδομῆς εὐλογητῆς, μεθ' ἣν πνεῦμα εὐθὲς τοῖς ἡμῶν ἐγκάτοις ἐγκενισθήσεται· αἱρετὸν οὖν ἐπίσης ὥσπερ τὸ συντετριμμένον πνεῦμα, οὕτω καὶ τὸ εὐθές.

συντετριμμένον. 71. Συντριβὴν δὲ καὶ πάλιν φημὶ τὴν ἐνάρετον καθ' ἑκούσιον, ὁποίαν μακαρίως πάσχουσι καὶ οἱ λέγοντες πρῶτοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν καὶ σφᾶς αὐτοὺς κατακρίνοντες· οἱ γὰρ ἄλλως ἑτέρωθεν συντριβόμενοι καὶ κατακαμπτόμενοι, οὐ μακαρίως ἔχουσι· τί γὰρ καλὸν ἔσται πονηρῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἁμαρτωλῷ συντριβέντι τὸν βραχίονα ψαλμικῶς, ἢ τῷ ἐναχθέντι ἐς παγίδα, καὶ κατακαμφθέντι τὴν ψυχήν; ἐπιστῆσαι δὲ χρὴ ὡς καὶ ἡ τοιαύτη εὐαγεστάτη συντριβὴ διὰ τοῦ θεοῦ γίνεται τοῦ προσιεμένου, καὶ μὴ ἐξουδενοῦντος τὸ συντετριμμένον πνεῦμα, ὡς ἄξιον οἰκειοῦσθαι αὐτῷ· καὶ εἴη ἂν συντριβὴ αὕτη λεγομένη διὰ τὸ σὺν ἑτέρῳ τὴν ψυχὴν κατατρίβειν ἑαυτὴν καὶ συνθλᾶν, καὶ ἐπισχνοῦν τὸ κατ' αὐτὴν σκληρὸν καὶ ἀπολεπτύνειν εἰς πνεῦμα σώματι ἀσυνδύαστον· ποῖος δὲ ἐκεῖνος ἕτερος; ὁ θεὸς, οὗ συνεπιλαμ-

βανομένου τῷ ἰδίῳ πλάσματι, ὡς ψυχὴν μόνην δι' αὐτοῦ ἀποτελεῖσθαι τὸν σύνθετον ἄνθρωπον ὃς ἐθέλει συντρίβεσθαι εἰς εὐαφῆ ταπείνωσιν τὴν ἐν θεῷ, ἐξανύεται ῥᾷον τὸ τῆς συντριβῆς ἀγαθόν· ἀλλὰ ταῦτα μὲν πεπόρισται μεταφορικῶς ἀπὸ συντριβῆς ἅμα καὶ κατακάμψεως φυτικῆς· ἄλλως δὲ καὶ ἡ καταμόνας τροπικὴ συντριβὴ, ὅπερ ἐςι σύντριψις, χρησίμη φαίνεται εἶναι εἰς τὸ τὴν συντετριμμένην κατὰ θεὸν ψυχὴν, καὶ οὕτως ἀτράχυντον καὶ ἀσκλήρυντον, καὶ οὐδὲ ἐπηρμένην, κατανοεῖσθαι φίλην εἶναι τῷ θεῷ· βούλεται δὲ καὶ ἄλλως ἡ κατὰ τὴν συντριβὴν τριπὴ, ὅ ἐστι μεταφορὰ, δηλοῦν ἐνταῦθα τὸ καθ' ὁλότητα συλληπτικῶς ὡς εἰπεῖν τριβέν· ἵνα τὸ συνθλιβὲν πνεῦμα ἐκεῖνο καὶ συντρίβηται, ὡς οἷον θραυσθὲν διὰ ταπεινώσεως εἰς παντελές· καὶ ἄλλως δὲ φράσαι, συντρίβεται τὸ ὁλόλως τριβὲν τρόποις πολλοῖς ἢ καί τινι ἀξιολόγῳ ἑνί.

72. Δυνάςην δὲ γραφικῶς λέγει τὸν παντοδύναμον θεὸν ὁ μελῳδὸς, ἢ ὡς ἁπλῶς ἄρχοντα, ἢ ἀντὶ τοῦ ἐνδύναμον καὶ ἰσχυρὸν, οἷα τῆς λέξεως τοῦ δυνατοῦ μήτε κατὰ μέτρον, μήτε κατὰ μέλος, εὐχρήςου ἐνταῦθα τῷ ποιητῇ ὄντος· οὐκ ἀεὶ δὲ ἡ τοιαύτη λέξις ἔπαινον ἔχει παρὰ τοῖς παλαιοτέροις, ἀλλ' εἰσί τινες οἱ βίαιόν τινα τὸν δυνάστην φασὶν, οὐ κυριολεκτοῦντες αὐτοὶ, ἀλλὰ μέσην λέξιν, καὶ τὸν δυνάςην, καθὰ καὶ τὸν δυνατὸν τιθέμενοι· εὕρηται γὰρ καὶ ὁ δυνατὸς ἐν τῇ θειοτάτῃ γραφῇ, οὐ μόνον ἐπαινούμενος κατὰ τὸ, κύριος κραταιὸς καὶ δυνατὸς ἐν πολέμῳ· καὶ περίζωσαι τὴν ῥομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου, δυνατέ· ἀλλὰ καὶ μωμητός· ὡς καὶ ὁ ἐν κακίᾳ ἐγκαυχώμενος, οὕτω δὲ καὶ ὁ δυνάστης, ὡς πολλαχόθεν δηλοῦται· ὁ μὲν οὖν ἐνταῦθα δυνάςης ὁ θεός ἐςιν, οὗ καὶ ὁ βραχίων μετὰ δυναστείας· πρός τὸν δυνάστην.

ἂν δὲ καθαιρεῖ ὁ ὕψιςος, ἐξόλοιτο κείμενος· οὕτω καὶ δυναστεία μὲν ἵππου, ὅ ἐστι ῥώμη, ἔπαινον ἔχει· ὡς καὶ αἱ κατὰ ὀγδοηκοντούτην ἄνθρωπον δυναστεῖαι τοῦ ζῆν· οὐ μὴν τοιαύτη καὶ ἡ τυραννική· ζητητέον δὲ, εἴπερ ὡς πειράζω πειραςὴς, δοκιμάζω δοκιμαςὴς, οὕτω καὶ δυνάςης ἐκ τοῦ δυνάζω κατά τινας γίνεται, πῶς οὐκ ὀξύνεται αὐτὸς; ἴσως δὲ ἐξηκολούθησε τῷ ποιητῇ, καὶ τῷ πυραύςης, ζωΰφιον δέ οὗτος, περὶ οὗ παροιμία τὸ, πυραύςου μόρος, ἐπὶ τῶν ταχὺ ἀπολλυμένων ἐξ οἰκείας ἀβουλίας. παροιμία.

καὶ θεὸν τῶν γνώσεων.

73. Θεὸν δὲ γνώσεων καὶ σοφίας εἰπεῖν, εἴη ἂν ταυτόν· ποίων δὲ γνώσεων; ἢ πάντως πρῶτον μὲν τῶν παρ' αὐτῷ τῷ θεῷ, τῶν καὶ ἀκατανοήτων καὶ ἀῤῥήτων καὶ ἀγγέλοις αὐτοῖς, καθ' ἃς καὶ ἑαυτὸν ἐκεῖνος γινώσκει· εἶτα καὶ τῶν παρ' ἀνθρώποις, αἱ καὶ αὐταὶ τοῦ θεοῦ εἰσὶν, ὡς ἐκεῖθεν πάντως ἀφήκουσαι εἰς αὐτούς· πιςοῦται δὲ τὸν λόγον ἡμῖν καὶ ὁ μέγας Πέτρος ἐν οἷς λέγει· κύριε σὺ πάντα οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε· εἰ δὲ τυχὸν ἀλαζονευόμενός τις τῶν ἁπάντων, αὐτὸς ἐξευρεῖν αὐχεῖ τέχνην οἱανοῦν ἢ μέθοδον, συχνὸς δὲ σοφῶν ἀνδρῶν τοιοῦτος ὅμιλος παραδέδοται, ἀλλ' οὐκ οἱ θεὸς ἐκεῖνος τῆς τοιαύτης γνώσεως· προβολεὺς δὲ μόνον κατὰ εὕρεσιν τέχνης ἐκ τοῦ θεοῦ γνώσεως, οὗ καὶ μόνου ἴδιον τὸ εἶναι αὐτὸν θεὸν καὶ κύριον γνώσεων τῶν τε ἄλλων καὶ τῶν κατὰ τὰ ἰδίως οὕτω λεγόμενα παντοῖα ἐπιτηδεύματα, ὃς καὶ ἑτοιμάζει ἐπιτηδεύματα, ἐκείνῳ δηλαδὴ καὶ μόνῳ πρέποντα· οὐ γὰρ ἄλλοις αὐτὰ ἑτοιμάζειν εἴρηται, ἀλλὰ αὐτῷ κατὰ τὴν τῆς ἁγίας Ἄννης ἐμμελῆ θεωρίαν· ἐνταῦθα δὲ ἰςέον ὡς εἰ καὶ κατὰ τὸν ἁγιώτατον Πέτρον εἰπόντα, σὺ πάντα οἶδας, σὺ γινώσκεις ὅτι φιλῶ σε, τῆς αὐτῆς ἐννοίας ἐστὶ τὸ εἰδέναι καὶ

περὶ τοῦ εἰδέναι καὶ γινώσκειν.

τὸ γινώσκειν, ὅμως εὐλαβηθήσεταί τις ἴσως Θεὸν εἰπεῖν εἰδήσεων, ὥσπερ καὶ γνώσεων, δεδιὼς μὴ καὶ σκωφθήσεται παραλαλεῖν τὸ πλατωνικὸν εἰδητικὸν αἴτιον· καὶ μὴν ἐκεῖνος ὁ οὕτως εὐλαβηθεὶς εἰ πρὸς ἔννοιαν καὶ δόξαν ὀρθὴν εἰς ταυτὸν ἄγει τὰς γνώσεις καὶ τὰς εἰδήσεις, οὐκ ἂν ἀπᾳδόν τι λαλήσειεν, ὡς καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς φανήσεται ἀπ' αὐτοῦ τοῦ μελῳδοῦ.

74. Ὅτι δὲ τῶν ἄλλων γνώσεων ἡ τοῦ Θεοῦ κατ' ἐξαίρετον ὑπέρκειται γνῶσις, ἡ κυρίως ἀληθὴς καὶ ἐπιστημονική, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ μηδένα δύνασθαι νοῦν γνῶναι κυρίου, δευτερούντων αὐτοῦ τῶν πρὸς ὀρθότητα θεολογούντων, ὁποῖοι καὶ οἱ τῆς Ἰουδαίας ἦσαν τότε οἰκήτορες, κατὰ τὸ, γνωστὸς ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὁ Θεὸς, ἔνθα πάντως ὁ ἅγιος Ἰσραὴλ ἦσαν οἱ Θεὸν ὁρῶντες νόες· διὸ καλῶς ἐπήγαγεν ὁ Δαβὶδ, ὡς ἐν τῷ Ἰσραὴλ μέγα τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ὅπου καὶ ὁ ψάλλων, ὡς μεγαλύνομεν καὶ ὑψοῦμεν τὸ τοῦ κυρίου ὄνομα, καλῶς ἔλεγεν· ἐκεῖ γὰρ ὑπερλίαν ἐμεγαλύνετο· ἡ δὲ τοιαύτη γνῶσις εἴτε εἴδησις καὶ ἐκ πάντων ἀπαιτεῖται ἀνθρώπων· ἴδετε, γάρ φησιν, ὅτι ἐγώ εἰμι Θεός· ὅπέρ ἐστι, γνῶτε, νοήσατε· ἀλλὰ πρῶται μὲν αὗται, καὶ δεύτεραι γνώσεις· αἱ μὲν αὐτοῦ φανερῶς οὖσαι Θεοῦ, αἱ δὲ ἡμῖν ἐξ ἐκείνου ἐλλάμπουσαι· εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι παρὰ ταύτας γνώσεις Θεοῦ, αἱ τῶν καρδιῶν ἡμῶν καὶ τῶν τρίβων ἡμῶν, εἰς ἃς καὶ αὐτὰς ἡ προφῆτις ἀπονεύουσα, ὑπομιμνήσκειν δοκεῖ τὸν Θεὸν, ὡς καὶ καρδίαν καθαρὰν ἔχειν αὐτὴν οἶδε, καὶ εὐθυποροῦσαν ἐναρέτως γινώσκει· διὸ καὶ ζητεῖ ἐξ ἐκείνου ἀντίχαριν, ὡς ἑτοιμάσαι, ἤγουν ἑτοίμως καὶ ἀπεντεῦθεν αὐτὸν ἐπιτηδεύσασθαι καὶ τὸ δι' εὐχῆς αὐτῇ· καὶ τοίνυν πείθει προσευξαμένη, καὶ ἐπιτυγχάνει τοῦ ἐφετοῦ αἰτήματος.

τῶν γνώσεων.

75. Εἰ δὲ καὶ ἑτεροῖαι γνώσεις εἰσὶ παρὰ τῷ ὑψίστῳ μὴ ἂν συναριθμημέναι ταῖς ἐκείνῳ φίλαις, καὶ ἐκείνων πάντως αὐτὸς κύριος μετασκευάζων αὐτὰς ὅπως ἂν ἐθέλοι, καὶ κατακυριεύειν οὐκ ἀφεὶς καὶ λυμαίνεσθαι τοῖς αὐτὸν θεραπεύουσιν· ἀλλὰ καὶ ἐκείνας ἀπάγων ἢ ἀλλοιῶν, καὶ τὰς οἰκείας παντεισάγων ἀκαταλήπτῳ χάριτι, ἣν ὁ ἔχων θεολογεῖ κατὰ τοὺς προφήτας καὶ τοὺς μαθητὰς τοῦ Χριστοῦ, οὐ καταπνεόμενος πονηροῖς πνεύμασι παρενοχλοῦσι τοῖς θεωρητικοῖς, ἀλλὰ σκεπαζόμενος, ὡς ἔσω μένων σκηνῆς θείας ἢ ἁγίου ναοῦ, τῶν κρειττόνων τοῦ μωσαϊκοῦ γνόφου, καὶ ὡς οὕτως εἰπεῖν, θείων ἡσυχαστηρίων· σκεπάσω γάρ, φησιν, αὐτὸν ὅτι ἔγνω τὸ ὄνομά μου· τοιαύτη δὲ ἡ προφῆτις Ἄννα γινώσκουσα τὸν θεὸν ἐν τῷ σκεπάζεσθαι ὑπ᾽ αὐτοῦ, καὶ οὕτως ἐν ἡσυχίᾳ καρδιακῶς αὐτῷ ἐντυγχάνουσα, καὶ κραγὸν μὲν οὐ κράζουσα καὶ τρανὲς καὶ τορὸν, ἄλλως δὲ, καθὰ ὁ ἅγιος Ἰωνᾶς ἐκ τοῦ κήτους, βοῶσα ἐκ συνοχῆς καρδίας ἐνδόμυχος· διὸ πανσόφως καὶ ὁ Δαβὶδ μετὰ τὸ σκέπασμα τὸ διὰ τὴν γνῶσιν τοῦ θεοῦ, ἐπήγαγε τὸ κεκράξεται πρός με καὶ ἐπακούσομαι αὐτοῦ· ὅς γε καὶ ἔτι λαλοῦντος τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου, καὶ πρινὴ δὲ λαλεῖν, κλίνει τὸ οὖς καὶ ὑπακούει αὐτοῦ.

76. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων καλῶς ἂν ἔχοι εἰπεῖν ἡμᾶς καὶ ὅτι φθάσασα ἡ θαυμασία προφῆτις ἐν τῇ κατ᾽ αὐτὴν ᾠδῇ ἀποκωλύσαι τοὺς ὑπ᾽ αὐτῆς διδασκομένους τοῦ ὑψηλὰ εἰς ὑπεροχὴν λαλεῖν, καὶ τῆς μεγαλοῤῥημοσύνης ἣν τῇ καυχήσει ὀπαδὸν οἴδαμεν, ὡς ἀνοήτων ὄντων τῶν τοιαῦτα ποιούντων, καὶ νοῦν μὴ ἐχόντων καὶ γνῶσιν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεστραμμένων τῷ θεῷ· αὐτίκα φιλοσοφεῖ ὡς αὐτόχρημα γνῶσις ἐςὶν ὁ θεὸς, καὶ θεὸς γνώσεων, καὶ φιλῶν

τὸν θεὸν τῶν γνώσεων.

τοὺς ὄντως αὐτῷ γνωστούς· διὸ τοιαύτῃ φιλοσόφῳ προσεσχηκὼς ὁ Θεὸς καὶ ὡς εἰς κήρυγμα λογισάμενος καὶ αὐτὴν καὶ διδάσκαλον, ἀποδίδωσιν αὐτῇ τὸ δι' εὐχῆς, τὸν ἀγαπητὸν δηλαδὴ τόκον, ὃν ᾐτήσατο· ἐπὶ τούτοις ἔστι γοργῶς φράσαι ὡς Θεὸν γνώσεων ἡ μακαριωτάτη Ἄννα εἰποῦσα τὸν κύριον, φιλοσόφως ἀντιπίπτει τοῖς βλασφήμως φαμένοις εἰ ἔστι γνῶσις ἐν τῷ ὑψίστῳ· μονονουχὶ λέγουσα ὡς ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι οὐκ ἐπιστάμεθα, καὶ δι' αὐτὸ οἷα γνῶσιν μὴ ἔχοντες ὀφείλομεν καὶ αὐτοὶ λέγειν τὸ, τίς ἔγνω νοῦν κυρίου ὃς πάντα οἶδε καὶ πρὸ γενέσεως; αὐτὸς γὰρ μόνος τῷ ὄντι σοφώτατος, καὶ καθὰ πάνσοφος, οὕτω καὶ παγγνώστης, καὶ οὐ γνώσεως ἢ γνώσεων, ἀλλὰ τῶν γνώσεων πασῶν κύριος· ἐξ ὧν συνάγεται καὶ ὡς κακίας καὶ οὐδεμίας ἐκεῖνος αἴτιος· ἡ γὰρ ἁμαρτία οὐ γνῶσις, ἀλλ' αὐτόχρημα ἄγνοια· ἐὰν δὲ αὐτὴ ἄγνοια, οὐδὲ σοφίαν ἄρα ὁ ἁμαρτάνων ἔχει καθὸ ἁμαρτάνει· πάνσοφος ἄρα καὶ ἁγιώτατος ὁ τῶν γνώσεων κύριος· εἰ δὲ μία τῶν γνώσεων καὶ ἡ κατὰ τὴν ἀδαμιαῖαν εὐλογητὴν συζυγίαν, καθ' ἣν ἔγνω Ἀδὰμ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, γινώσκουσαν δήπου καὶ αὐτὴν ἐκεῖνον, καὶ ταύτης ἄρα γνώσεως Θεὸς ὁ Θεός· ποιήσει ἄρα καὶ ἐπ' αὐτῇ ἀξιολογώτατον συμπέρασμα, καὶ ἐπιτήδευμα ἐπινεύσας εἰς συμπλήρωσιν οὗ αὐτὴ ηὔξατο.

77. Οὐκ ἀνένδεκτον δὲ εἰπεῖν ἐνταῦθα καὶ ὡς θεολογεῖ συνεπτυγμένως ἡ προφῆτις, πάντων τῶν ἀγαθῶν αἴτιον εἶναι δοξάζουσα τὸν Θεόν· Θεὸς γάρ φησι γνώσεων, οὐδεμία δὲ γνῶσις δημιουργικὴ, ἀργοῦσα παρ' ἐκείνῳ ἀπόκειται, ἀλλὰ πᾶσαι εἰς ἔργον ἀποτελοῦνται ἀγαθὸν, καὶ αὐτὸ πάντως καὶ πρέπον τοιούτῳ παναγάθῳ δημιουργῷ· οὐκ ἂν δὲ εἴη πάρεργον εἰπεῖν καὶ ὅτι συμπαρεκτείνονται τῇ γνώσει τῇ

ἀγαθῇ τῇ κατὰ Θεὸν, καὶ ἡ ἐπαινετὴ πρόγνωσις, καὶ ἡ διάγνωσις, καὶ ἡ ἐπίγνωσις, καὶ ἡ ἐπὶ φθάσασι πταίσμασι δικαία κατάγνωσις, καὶ ἡ ἐλλόγιμος ξύγγνοια ἤγουν συγγνώμη, καὶ ἡ πολυωνύμως καλουμένη μετάγνοια, καὶ μετάνοια, καὶ μετάγνωσις· ἤδη δέποτε καὶ ἡ ἀμφίγνοια, ὅτε συζητοῦσι πνευματικῶς οἱ ἀμφιγνοοῦντες· γνώσεις γάρ τινες καὶ τὰ τοιαῦτα θεοφιλεῖς· ἐν τούτοις δὲ σημειωτέον καὶ ὅτι δεξιῶς καὶ σοφῶς ὁ μελῳδὸς ἐνταῦθα παρέθετο τῷ δυνάστῃ τὸν Θεὸν τῶν γνώσεων δεικνὺς ὡς, καθὰ τὸν τέλειον ἄνθρωπον, δόκιμον οἴδαμεν εἶναι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ, οὕτω καὶ τὸν Θεὸν εἰδέναι πρέπει καὶ δυνάστην καὶ γνώστην· μάλιστα δὲ ὑπεροχικῶς ὑπὲρ τοιούτους ἅπαντας, ὃς τοιοῦτος ὢν καὶ γινώσκων τὸ ἐπὶ τῇ Ἄννῃ ποιητέον, ἅμα δὲ καὶ δυνατὸς ὢν, ἐποίησεν αὐτὸ οὐδενὸς ἄλλου συμπράττοντος προσδεηθείς.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ Α ΤΗΣ Γ ΩΔΗΣ.

V. Ἄληπτος ἐστὶν ἡ θεαρχικωτάτη,
Ῥήτρας γὰρ ἐξέφηνε τοὺς ἀγραμμάτους,
Ἅλις σοφιστὰς συστομίζοντας λόγῳ·
Καὶ τῆς βαθείας νυκτὸς ἐξαιρουμένους
Λαοὺς ἀπείρους ἀστραπῇ τοῦ πνεύματος.

78. Ἔστιν οἶμαι τολμῆσαί τινα εἰπεῖν ἐνταῦθα ἔργου καλοῦ τοῦ κατὰ τὸ ἐκτεθὲν τροπάριον μὴ πάνυ τηλαυγὲς πρόσωπον, ὃ δὴ ἀπαιτεῖ ὁ Θήβηθεν παλαίτατος λυρῳδός· εἰ μὲν γὰρ ἐν τῷ πέμπτῳ στίχῳ κείμενον τὸ ἀστραπῇ τοῦ πνεύματος οὐκ ἔστι δοτική, ἀλλὰ κατ᾽ εὐθὺ πέπτωκεν ἡ ἀστραπὴ, καὶ συντάξει τις ὅτι ἄληπτός ἐστιν ἡ θεαρχικωτάτη ἀστραπὴ τοῦ πνεύματος, οὐκ ἂν μάλα ἐπαινοῖτο τις

ἄκρας ὑπερβάσεως, καὶ τῆς ὡς ἄν τις τολμηρότερον ὑπερβάλοι, ὅσον οὐρανός ἐστ' ἀπὸ γαίας, διαςάσεως, ἢ κατὰ ὕψος οὐρανοῦ ἀπὸ γῆς, ἢ γοῦν ἀλλὰ ἐς ὅσον ἐξ ὑπερώου τὰ ὑπὸ γῆν ἰδεῖν, ἢ κατακολυμβῆσαι βύθιον· ὁ γὰρ τῆς παρόδου ἄνθρωπος ὁ ἀπράγμων καὶ ἀφελὴς, ἀκούσας ὡς ἄληπτός ἐςιν ἡ θεαρχικωτάτη αὐτίκα ἰδεῖν ἐντρανίζει, καὶ τίς ἐκείνη ἐστὶ; καὶ ὀκνεῖ ἀναμένειν ἐπὶ μακρὸν τὴν ἀπόδοσιν· καὶ οὕτω μὲν οὐκ ἀναπαύει ἀκοὴν τὸ μακρὸν ὑπερβατόν· εἰ δέ τι ἄλλο νοήσει τις ἀπὸ κοινοῦ λαβὼν ὄνομα κατὰ συνήθειαν παλαιὰν, ἀλλὰ τοῦτο ξενίσει τὸν μὴ ἐντριβῶς ἀκροώμενον· τάχα γὰρ ἔςαι εἰπεῖν ὅτι καθάπερ ἐκ τοῦ βασιλεύειν ῥήματος ὄντος εὕρηταί που ἑλκόμενον κατὰ κοινοῦ ὄνομα τὸ ὁ βασιλεὺς, ἢ ὁ βασιλεύων ἐν τῷ, οὐ μὲν γάρ τι κακὸν βασιλευέμεν αἶψα τέ οἱ, ἤγουν ἐν τῷ βασιλεῖ δῶμ' ἀφνειὸν πέλεται· ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῷ δικάσω· ἰθεῖα δὲ ἔσται ἡ ἐκ τοῦ δικάσω δηλαδὴ ὑπακουσθεῖσα δίκη, οὕτω κἀνταῦθα ἐκ τοῦ ἐξέφηνε ῥήματος παρεισδύεται τῇ ἐννοίᾳ, ὅτι ἄληπτός ἐστι ἔκφανσις, ἡ ῥήτορας τοὺς ἀγραμμάτους ἐκφήνασα.

79. Εἴποι δ' ἄν τις ὁμοίως βιασάμενος καὶ ὡς ἐκ τοῦ ἄληπτος ὑπονοηθῆναι δύναται ἀσφαλῶς ἀπὸ κοινοῦ ἡ λῆψις ἡ θεαρχικωτάτη, ἣν δηλαδὴ λαμβάνομεν καὶ ὡς λῆμμα ἐνδοξότατον οἱ χριςιανοὶ, καὶ πάγκοινον δόγμα ἔχομεν· θεαρχικωτάτην καὶ παρειληφότες καὶ φυλάσσοντες τὴν τριαδικὴν ἐν ἑνὶ θεῷ ὑπερούσιον ἐξουσίαν τὴν τρισυπόςατον· ἤ τις λῆψις εἴτουν λαβὴ καὶ κατάληψις ἑτέρῳ λόγῳ ἄληπτός ἐστιν, ἐπεὶ καὶ τοῦτο μόνον αὐτῆς ληπτὸν, ἡ ἀκαταληψία κατὰ τὸν οὕτω φιλοσοφήσαντα· δύναται δὲ καὶ ἐκ τοῦ θεαρχικωτάτη παρελκυσθῆναι ἡ κατάρχουσα τοῦ τοιούτου ἐνό- ἄληπτος.

ματος θεαρχία, καὶ ἀποτελέσαι ἀσφαλῶς καὶ ὀρθῶς ὁμοίαν σύνταξιν· εἴτε τοίνυν κατὰ τὸν πρῶτον λόγον τὸν κατὰ μακρὸν ὑπερβατὸν σχῆμα τὴν φραστικὴν τάξιν τοῦ τροπαρίου μεθοδεύσει τις, εἴτε κατὰ τοὺς τρεῖς τοὺς ἀπὸ κοινοῦ ἐρανισαμένους θηλυκὸν εὐθὺ ὄνομα, οὗ ὑπονοηθέντος δοτικὴ μένει τὸ ἀστραπῆ τοῦ πνεύματος, σύννοιαν τὸ πρόσωπον τοῦ προκειμένου μελῳδικοῦ ἔργου ἐμποιεῖ τῷ περιτυγχάνοντι, καὶ τὴν ὄψιν ἐς αὐτὸ ἐπιῤῥίπτοντι· ἐπικρινέσθω οὖν τῷ φιλοθεάμονι ὁποῖον βούλεται· οἶμαι δὲ ὡς ὁ πρῶτος ἀρέσκοι ἂν λόγος διὰ τὸ προφανῶς ἀόχλητον.

Ἔννοια τοῦ τροπαρίου. 80. Ἐφ' οὗ καὶ θεωρητέον τὴν κατὰ τὸ τροπάριον ἔννοιαν βουλομένην λέγειν ὅτι ἡ θεαρχικωτάτη ἀστραπὴ τοῦ πνεύματος ἄληπτός ἐστιν, ὅπερ ἐστὶν ἀκατάληπτος, ἀκατανόητος, μὴ ὑποκειμένη λαβαῖς, ὅ ἐστιν ἁφαῖς, ὥσπερ οὐ ταῖς κατὰ σῶμα, οὕτως οὐδὲ κατὰ νοῦν· εἰ μὴ ἄρα ἐκεῖνος ἐλλάμποιτο φλογὶ ἀγγελικῇ, ὡς ἔχειν οὕτω λαβέσθαι πυρὸς, καὶ φωτὶ φῶς προσλαμβάνειν, καὶ τῷ τῶν φώτων οὕτω προσπελάζειν πατρὶ τῷ μεγάλῳ θεῷ· πόθεν τοῦτο δῆλον; ἐξ αὐτοῦ δὴ τοῦ σήμερον θαύματος· ῥητορικῶς γὰρ αὐτίκα δὲ καὶ φιλοσόφως τοὺς ἀγραμμάτους ἐστόμωσε μαθητὰς, καὶ ἀχρόνως καὶ ὡς ἐν ἀτόμῳ σοφοὺς ἐξέφηνεν ἅλις, ὅπερ ἐστὶν αὐτάρκως, τοὺς ἰδιώτας συστομίζοντας τῷ οἰκείῳ λόγῳ, τουτέστιν ἐν τῷ ἐμφράττειν τὰ χείλη, ἐπιστομίζοντας τὸ παρ' ἕλλησι σοφιστικὸν φῦλον· καὶ τὸ τῆς θείας διδασκαλίας ἐξαστράπτοντι φωτὶ, ἐξάγοντας τοῦ κατὰ τὴν ἀγνωσίαν ζόφου νυκτέρου· ὅπερ ἐνέργημα πάντως ἀκατάληπτον ὁμολογηθείη ἄν.

81. Καθεσαμένης δὲ ὧδε τῆς ἐννοίας, τὰ κατὰ λέξιν ἄληπτος. τοῦ τροπαρίου ἔχουσιν οὕτως· ἄληπτος μὲν νῦν ὡς εὑρέθη

ἡ ἀκατάσχετος, ἧς οὐκ ἔστι λαβέσθαι· δηλοῖ δέ ποτε ἡ λέξις ὁμώνυμος οὖσα καὶ τὸν ἄμεμπτον ἢ ἄνθρωπον, ἢ βίον, οὗ καὶ αὐτοῦ ὡς ἐναρέτου δράξασθαί τις οὐ δύναται λόγῳ αἰτιάσεως· δοκεῖ δὲ μετενεχθῆναι ἡ λέξις ἐκ παλαιστῶν τεχνικῶν, οἳ καὶ ἀλειφόμενοι ἔλαιον, καὶ ἄλλως δὲ ὑποκλίνοντες δεξιῶς ἐπιτηδεύονται μὴ ἐνδιδόναι τοῖς ἀντιπάλοις λαβάς· ὅθεν πάνυ γλυκέως ἄληπτος λέγοιτ' ἂν ὁ σώφρων Ἰωσὴφ, ὃ τὴν αἰγυπτίαν δέσποιναν γυμνὸς φυγὼν, ὡς μὴ ληφθῆναι καταδεξάμενος· τῷ δὲ οὕτως ἀλήπτῳ κατὰ λόγον πάλης, ἀντίκειται ὁ εὐλαβὴς, οὗ δηλαδὴ ῥᾷον ὁ βουλόμενος λάβοιτο. Τὸ δὲ ἐστὶν διὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ εἱρμοῦ ὀξύνεται, ἵνα τὸ ἄληπτος ἐστὶ, συνᾴδοι τῷ ἔῤῥηξε γαστρὸς, κατὰ τὴν ὁξυτόνησιν· ἄλλως δὲ, ὡς οἱ τεχνικοὶ βούλονται, ἐγκλίνεσθαι ὀφείλει· ὁ δὲ ὀκνῶν ἀκούειν τοῦτο, παρακουέτω θλίβων ἡμᾶς οὐδέν. ἐστίν.

82. Ἡ δὲ θεαρχικωτάτη πᾶσαν ἐπίτασιν ὑπερβαίνει λάμψεως· ὑπερτέρα μὲν γὰρ ἄλλη ἄλλης ἀστραπῆς, καὶ θειοτέρα, καὶ ἀρχική τις ἑτέρα, καὶ ἀρχικωτέρα, καὶ ἀρχικωτάτη· τῆς δὲ θεαρχικωτάτης ἀστραπῆς τοῦ πνεύματος, αὐτίκα δὲ καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, οὐκ ἂν ὀρθῶς εἴποιμεν εἶναί τι ὑπέρτερον· θεοῦ γὰρ αὕτη ἐνέργειαν τελικωτάτην σημαίνει σοφίζουσαν κόσμον πολυειδῶς καὶ οὕτω σώζουσαν· οὗ τί ἂν ὑπερφέροι ἔργον θεοῦ μετὰ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν, ἔνθα τὰ πάντα εἰς σωτηρίαν ἡμῶν, καὶ οὕτως ἀνάπλήρωσιν τοῦ ἄνω κόσμου ἀφορᾷ; θεολογικὴ δὲ λέξις καὶ ἡ θεαρχία καὶ τὰ ἐντεῦθεν παραγόμενα. Τὸ δὲ ῥῆτρας προπερισπώμενον, ὅ ἐστι ῥήτορας, οὐ τέτριπται εἰς πλατεῖαν χρῆσιν, ὡς οὐδὲ τὸ πατέρας πάτρας, μητέρας μήτρας, ἢ ἄλλό τι τοιοῦτον· θυγατέρας μέντοι εὕρηται συγκεκομμένον ἡ θεαρχικωτάτη.

ἐκ τοῦ ἁπλοῦ· ἤγουν οἶδέ τις χρῆσιν τῆς λέξεως ὁθενοῦν, ἢ ἀλλὰ ἀναπεμπτέον εἰς ἄδειαν ποιητικὴν καὶ τὴν διὰ μέτρον ταύτην ἀνάγκην· ἄλλως μέντοι ῥήτρας φαμὲν παροξυτόνως γένει θηλυκῷ, τὰς ἐπί τισι ῥητοῖς συνθήκας· ὧν ἑνικὸν τὸ, ἀλλ' ἄγε ῥήτρην ποιήσωμεν· καὶ ἔςιν ἐκεῖνο κατὰ
ἐξέφ. νε. τὸ φρήτρη καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὸ δὲ ἐξέφηνεν οἰκεῖον πρὸς τὴν ἀςραπὴν, ἧς ἐλλαμψάσης ἐκφαίνεται τὰ τέως ὄντα ἐν σκότῳ, καθὰ καὶ οἱ μαθηταὶ ἀφανεῖς ὄντες, ἐξεφάνησαν, οἷς ὑπὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνελάμφθησαν· καὶ οὐ μόνον αὐτοὶ ἐξέλαμψαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις ἔδωκαν τὸ ἀγαθὸν τοῦτο
ἀγραμμάτους. πάθος. Ἀγραμμάτους δὲ ἢ τοὺς μὴ εἰδότας ὅλως γράμματα λέγει, οὓς ἀναλφαβήτους ἔφη τις, ἢ τοὺς ὀλιγογραμμάτους· δι' οὗ σημαινομένου συνηγορεῖται καὶ ὁ γράψας μὴ κωλύεσθαι εἶναι καὶ ἀγράμματον ἐπίσκοπον, εἴγουν ὀλίγοις ἐντριβέντα βιβλίοις ἱερῶν γραμμάτων· ὁ γὰρ καὶ μηδὲν ὅλως εἰδὼς, ὀκνήσαι ἂν οἶμαι καὶ ἱερὰ λύχνα ἀνάπτειν.

ἄλις. 83. Τὸ δὲ ἄλις, ὃ σημαίνει μὲν τὸ αὐτάρκως, ὡς ἐπίρρημα· γίνεται δὲ ἐκ τοῦ ἁλίζω ἁλίσω, τὸ ἀθροίσω, ἔχει συμβιβάζεσθαι ἀβιάστως καὶ πρὸς τὸ ῥήτρας καὶ πρὸς τὸ
σοφιστάς. ἀγραμμάτους, καὶ πρὸς τὸ συςομίζοντας. Σοφιςαὶ δὲ παρ' ἕλλησι διχῶς, καὶ μάλιςα μὲν οἱ πλασματογράφοι ῥήτορες· σοφίζοντες ἐκεῖνοι ἐν τῷ μελετᾷν πλαστὰς ὑποθέσεις, τοὺς ἐπ' ἀληθείᾳ δικηγόρους· οὕτω γοῦν σοφιςὴς Λιβάνιός τις καὶ Ἀφθόνιος καὶ λοιποί· ἦσαν δὲ καὶ φιλόσοφοι σοφισταὶ διαλεκτικοὶ σοφιζόμενοι τεχνικῶς τοὺς αὐτοῖς κοινωνοῦντας, καὶ παραλογιζόμενοι, καὶ ἐν τῷ οὕτω ποιεῖν ἐλεγχόμενοι καὶ ἐλέγχοντες· οὐ ζηλωτοὶ μὲν ἐκεῖνοι ὡς καὶ προκαθέζεσθαι διδασκαλείων, πονούμενοι δὲ ὅμως περὶ τέχνην ταύτην ὀχληρὰν· ὅθεν λαβόντες ἡμεῖς, σοφιςὴν κακίας φαμὲν καὶ πάν-

τα μὲν κακὸν, μάλιστα δὲ τὸν ἀρχέκακον δαίμονα· συστομίζοντας δὲ ἀντὶ τοῦ τὸ στόμα ἐμφράττοντας, καὶ ὡς ἐν ἀνθ᾽ ἑνὸς εἰπεῖν ἐπιστομίζοντας· εἴληπται δὲ ἡ λέξις ἀπὸ ἀγγείων βραχυστόμων, καὶ ὥς οἱ παλαιοί φασι συστόμων· τοιαῦτα δέ εἰσιν ὧν τὰ στόματα συνῆκται εἰσκομιδῇ στενὸν, ὡς πωμάζεσθαι ὀλιγίστῳ δερματίῳ, ἢ στυππείῳ, ἢ ξυλαφίῳ· ἔστι οὖν συστομίζειν τὸ ἀχανῆ ποιεῖν τὸν ἐλεγχόμενον, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι προάγειν ὅλως λόγον τοῦ στόματος· ὡς εἰ καὶ μὴ πλατὺ χαίνειν εἶχεν, ἀλλὰ συνῆκτα τὰ χείλη κατὰ βαλάντιον ἤ τινα βίκον· ὅπερ ἐμάνθανον οἱ τοῖς ἁγιωτάταις τοῦ Θεοῦ μαθηταῖς ἀντικαθεσάμενοι σοφισταὶ, οὐ φόβῳ ἢ βίᾳ, λόγῳ δὲ συστομιζόμενοι ἀποστολικῷ τῷ ἐκ τοῦ πανσόφου Θεοῦ. συστομίζοντας. λόγῳ.

84. Ἐνταῦθα δὲ οὐ πάντη ἄκαιρον καὶ ἀπερίεργον ἱστορῆσαι ὅτι σοφός τις δύο φοιτηταῖς παρασπιζόμενος πάνυ αὐτῷ μελομένοις, ὧν ὁ μὲν εὐχερῶς καὶ μικροῦ δεῖν ἀχρόνως ἀναλαμβάνων τὰ διδασκάλια, εἶτα ἐξελανθάνετο ταχὺ, ὁ δὲ μόχθῳ πολλῷ εἰσδεχόμενος τὸ ἑρμήνευμα παρακατεῖχεν εἰς μνήμην διηνεκῆ στεγόμενον· τὸν μὲν πρῶτον ἐκεῖνον λαγύνῳ εἴκαζεν εὐρυστόμῳ ῥᾷον μὲν πληρουμένῃ, ῥᾷον δὲ ἀποκενουμένῃ· τὸν δὲ δεύτερον ἀγγειδίῳ συστόμῳ βράδιον καὶ εἰσδεχομένῳ, καὶ ἀποπτύοντι τὸ ὑγρὸν, καὶ τοιοῦτον μὲν τὸ σύστομον. Βαθεῖαν δὲ τὴν νύκτα λέγει τὴν παλαιτάτην ἐν τοῖς ἐθνικοῖς πλάνην, δι᾽ ἣν ὡς ἐν σκοτίᾳ περιπατοῦντες, οὐκ εἶχον τὸ τῆς ἀληθείας βλέπειν φῶς, οὐδ᾽ αὐτοὶ Ἕλληνες, οἷς ἡ κατὰ κόσμον σοφία ἐνέλαμπε· καὶ ἦν ἐκείνοις ἡ νὺξ αὕτη καινότροπος· οὐ γὰρ ἥλιος γῆν ὑποδὺς, τῇ ἐκεῖθεν σκιᾷ ἐλύπει τὴν κτίσιν· ἀλλ᾽ ὁ μὲν ἥλιος τῆς ἀληθείας ὁ ὑπερουράνιος ἐπλήρου τὸν κόσμον· ἐκεῖνοι δὲ βλέποντες οὐκ τῆς βαθείας νυκτός.

ἔβλεπον· ἔμελλε δὲ ἄρα ἐν τῷ ὕστερον ἀνάπαλιν θαύματι τὸ ἔμπαλιν τοῦ πρώτου πάθους ἐγγενέσθαι τοῖς ἔθνεσιν· ὅτε γὰρ ὁ ἄδυτος ἥλιος οὐρανόθεν κατελθὼν ἐφ᾽ ἡμᾶς ὑπὸ γῆν γένοιτο, τηνικαῦτα ἐκείνοις ἡ πρώτη μὲν ἀπηλάθη νὺξ, ἐπέλαμψε δὲ φῶς τὸ ἀνέσπερον· ἰστέον δὲ ὡς βαθεῖα νὺξ δηλοῖ μὲν τὴν ἄκρως μέλαιναν, καὶ καθά τις ἔφη σκοτομήνιον· τὴν μεταφορὰν δὲ εἴληχεν ἐκ τῶν βαθέων, καὶ φρεάτων, καὶ φαράγγων, καὶ βόθρων, καὶ πελαγέων καθ᾽ ὧν οὐ διικνεῖται φῶς καθαρὸν, ὅπερ ἄνω φερόμενον φύσει, ὀλίγα πέφυκεν ἀσχολεῖσθαι περὶ τὰ ἢ βαθέα ἢ ἄλλως γωνιούμενα καὶ παράβυστα· ἐντεῦθεν δὲ νοητέον καὶ βαθὺ προσκύνημα τὸ ἕως ἐδάφους, καὶ βαθεῖαν γαλήνην, ἣν ὁ μὴ ἔχων, εὔξεται ῥυσθῆναι ἐκ τῶν βαθέων ὑδάτων.

ἐξαιρουμένους. 85. Τὸ δὲ ἐξαιρουμένους εἴρηται μὲν ἄρτι ἀντὶ τοῦ ἐκλαμβάνοντας καὶ οὕτως ἐξάγοντας· λέγεσθαι δὲ εἴωθεν ἐπὶ τῶν ἐκ βάθους ἀνελκόντων ὁτιδήποτε· ἐξαιρεῖται γοῦν τις τὸν ἐν τῷ κατακολυμβᾷν πνιγμὸν, καὶ τὸν ἐμπεσόντα ἰλύϊ βαθείᾳ· ἐντεῦθεν δὲ τροπικώτερον καὶ τὸν αἰχμαλωσίᾳ περιπεσόντα· τῷ δὲ τοιούτῳ ἐξαιρεῖν σύστιχόν ἐστι καὶ τὸ ἐξελέσθαι, καὶ ἐξελεῖν· οὐ τοιαῦτα δὲ καὶ ἀναιρεῖσθαι καὶ ἀνελέσθαι· οὐ γὰρ ἐκ βάθους ἀναλαμβάνοντές τινα, πεσοῦντα δὲ ὀρθοῦντες ἀναιρούμεθα, καὶ ὡς τοῦτο ποιήσει ἀνείλετο ἐκεῖνον· ὅτι δὲ τὸ ἐξαιρεῖσθαι καὶ ὁ ἐξαιρούμενος καὶ παθητικὴν ποτε σημασίαν ἔχουσιν, ἐξ ὧν καὶ τὸ ὑπεξαιρεῖσθαι καὶ ὁ ὑπεξαιρούμενος, οὐκ ἔστιν ἀμφιβολεῖν. Λαοὺς

λαοὺς ἀπείρους. δὲ ἀπείρους τοὺς τῇ ἀστραπῇ καταλαμφθέντας τοῦ πνεύματος μόνους φησίν· εἰ γὰρ ἄλλως μάλιστα τῶν ἐθνῶν ἀπειρία κατακέχυται, εἴ τις τοὺς ἔτι καὶ νυκτιπόρους ἐν τῇ πλάνῃ, καὶ νυκτιλόχους δὲ καθ᾽ ἡμῶν σκέπτοιτο· ἀλλ᾽ οὖν

ἄπειροι καὶ οἱ κατὰ θεὸν πεφωτισμένοι, καὶ προαχθήτωσαν ἡμῖν εἰς ἔννοιαν οἱ ἅγιοι πάντες, καὶ πάντως θαυμασόμεθα τὸ ἐν αὐτοῖς ἄπειρον, οὐ κυριολεκτούμενον οὐδὲ αὐτό· εἰ γὰρ μηδὲ πάντες ἄνθρωποι οἱ ἐξ Ἀδὰμ καὶ μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου ἄπειροι παρὰ τῷ θεῷ κυρίως λεχθήσονται, πῶς ἂν τοῖς ἁγίοις ἐκείνου, καὶ τοῖς ἄλλοις δὲ ὁμοῦ χριστιανοῖς ἀπειρία ἐπαληθεύοιτο; εἰσὶν οὖν λαοὶ ἄπειροι, ὧν τὸ πλῆθος εἰ καὶ πεπέρασται, ἀλλ' ἡμῖν οὐκ ἔγνωσται ὡς οὐδὲ τὸ κυρίως ἄπειρον· εἰ δὲ καὶ γῆ ποτὲ μὲν ἀπείρων εἶναι λέγεται, ποτὲ δὲ πέρατα ἔχειν, ἐπισκεπτέον καὶ ἐκεῖνο χρήσιμον τοῖς ἐνταῦθα ἐσόμενον· ἐνθυμητέον δὲ πρὸς ὁμοίαν χρείαν καὶ τὸ λαῶν ἀπείρων συμφωνούντων, ὃ δὴ παρὰ ἑτέρῳ κεῖται μελῳδῷ.

86. Ἡ δὲ ἀστραπὴ τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ μάλιστα ἡ κατὰ τὴν σήμερον ἑορτὴν, ἐν ᾗ πνοὴ βιαία καὶ γλῶσσαι πυρὸς, ἔχει γλυκύτητός τι πρὸς τῷ σεμνῷ καὶ ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἐννοίας, δι' ἧς εἰς θεωρίαν θειοτάτην ἀναγόμεθα· οἴδαμεν γὰρ ὡς καὶ ἡ κατ' αἴσθησιν ἀστραπὴ πνεῦμα αἰσθητὸν προϋπάρξαν αἰτιᾶται τῆς οἰκείας γενέσεως· οὗ ἐγκλεισθέντος ἔσω νεφέλης καὶ τῇ κινήσει ἐκπυρωθέντος καὶ ζητοῦντος ἐκπόρευσιν, ἡ μὲν τοῦ γνόφου πρὸς βίαν ῥῆξις βροντὴν ἀποτελεῖ, ἀστραπὴν δὲ τὸ πνεῦμα ποιεῖ, τὸν ἀέρα χρώζουσαν ἡμεροφαῶς· ἃ δὴ φυσικὰ ὄντα ἑορταστικῶς οἶδε νῦν σοφίζειν τὸν ἐθέλοντα κερδαίνειν πάντοθεν τὸ θεοσεβές· ὅτι δὲ καὶ καθάπερ νύκτα τὸ πῦρ φωτίζει, καὶ οὐ λέγω τὸ πάλαί ποτε τοῖς ἰουδαίοις ἐπικουροῦν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἁπλῶς, οὕτω καὶ ἡ ἀστραπὴ, καὶ ὅτι ὠφελεῖ πολλάκις μυρία καὶ ὁδοπόρους, καὶ ὅσοι δὲ ναυτίλλονται, καὶ σωτηρία αὐτοῖς γίνεται, ἴσασιν οἱ πεπειραμένοι, παρ' οἷς καὶ ὀφειλαὶ χαρί- ἀστραπὴ τοῦ πνεύματος.

των εἶμαι ταῖς τοιαύταις ἀστραπαῖς ταμιεύονται· μυρίως δὴ μάλιστα δὲ τῷ παντὶ ὄφλομεν ἀπείρους χάριτας τῇ ἀστραπῇ τοῦ ἁγίου πνεύματος, δι' ἧς νυκτὸς πολυειδῶς βαθείας ἐξαιρούμεθα· οὐ μόνον γὰρ τῆς κατὰ ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ τῆς περὶ βίον, ὃς μικροῦ καὶ ἀκατάληπτός ἐστιν ὅσα καὶ ὁποίοις νυκτέροις πλάνοις μετρεῖται.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΤΗΣ ΤΡΙΤΗΣ ΩΔΗΣ.

VI. Ἦν ἐκπορευτὸν ἐξ ἀγεννήτου φάους
Τὸ πανσθενουργέφωτον ἄφθιτον σέλας,
Οὗ τὴν δι' υἱοῦ πατρικῆς ἐξουσίας,
Νῦν ἐμφανίζει συμφυῆ φρυκτωρίαν
Πυρώδης ἦχος ἐν Σιὼν τοῖς ἔθνεσιν.

87. Θεολογία ὅλον τὸ παρὸν τροπάριον καινὴν ὅλως ἔννοιαν οὐκ ἐπισυρόμενον· ἑορταστικῶς δὲ ἄρχεται ὁ μελῳδὸς ἀπὸ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκπορεύσεως ἐκ τοῦ πατρὸς· γοργῶς ᾄδων καὶ σεμνῶς ὡς προσῆκε τῷ μέτρῳ· ἡ δὲ ἀρχὴ αὐτῷ κατὰ τὴν τοῦ πρώτου θεολόγου εὐαγγελιστοῦ ἐσχημάτισται εἰπόντος, ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος· φησὶ γὰρ ἦν ἐκπορευτὸν, καὶ ἑξῆς· ἐνταῦθα δὲ ἐπισημαντέον ἀναγκαίως πρὸ τῆς ἑρμηνείας, ὅτι μετὰ τοὺς ἐν ἀρχῇ δύο διστίχους, οἱ ἐπιφερόμενοι γράφονται καὶ οὕτως· – οὗ τὴν δι' υἱοῦ πατρικὴν ἐξουσίαν – νῦν ἐμφανίζει συμφυεῖ φρυκτωρίᾳ – πυρῶδες ἦχος ἐν Σιών· – Καὶ περὶ μὲν τῆς γραφῆς ταύτης ὡς καὶ περὶ πρὸ αὐτῆς, εἰρήσεται τὸ δέον· τῷ τέως δὲ ἐπιβλητέον τῇ ἐννοίᾳ τοῦ τροπαρίου τοιάδη οὔσῃ· ἦν ὡς ἐῤῥέθη ἐκπορευτὸν ἐκ φωτὸς ἀγεννήτου, ἤγουν ἐκ τοῦ τῶν φώτων πατρὸς, τὸ καὶ ἄφθαρτον σέλας, ἤγουν ἅγιον πνεῦμα, φῶς ἐκ φωτὸς προελθὸν καὶ παντοδύναμον ἄλλως τε πολυτρόπως, καὶ ἐν

ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

τῷ φωτὸς εἶναι παρεκτικὸν καὶ αὐτό· οὗ ἤγουν τοῦ εἰρημένου ἁγίου πνεύματος τὴν φρυκτωρίαν εἴτουν φανότητα, τὴν αὐτῷ συμφυῆ ὡς μεγάλῳ φωτὶ, τὴν γενομένην διὰ τῆς πατρόθεν τοῦ υἱοῦ ἐξουσίας τῆς κοινῆς τῇ ἁγίᾳ τριάδι, τοῖς παρατυχοῦσιν ἔθνεσιν ἐμφανίζει νῦν σήμερον αἰσθητῶς καὶ οὕτως ἐμφανῶς κατὰ τὴν Σιὼν ἐν τῇ τῆς πεντηκοστῆς ἑορτῇ τὸ πυρῶδες ἀπήχημα· ἤγουν ἡ ἐν πυρίναις, ὡς προεῤῥέθη γλώσσαις, βιαία πνοὴ φερομένη ἄνωθεν ἠχητικῶς καὶ ζωοῦσα τοὺς τότε πιστούς· δι' αὐτῶν δὲ καὶ τοὺς ἀκουσομένους ἐξ αὐτῶν τὸ κήρυγμα καὶ τὴν ἀληθεστάτην ἱστορίαν τοῦ θαύματος.

88. Σημείωσαι δὲ ὡς ἐν τῷ πρώτῳ ἔπει μυστικῶς καὶ δι' αὐτὸ οὐ πάνυ σαφῶς, ἀγέννητον φῶς ὁ ὑψίνους μελῳδὸς τὸν πατέρα εἰπὼν πρὸς διαστολὴν τοῦ γεννητοῦ φωτὸς τοῦ υἱοῦ· ἐν δὲ τῷ τρίτῳ στίχῳ τὴν ἁγίαν τριάδα θεὶς, τὸ μὲν τοῦ ἁγίου πνεύματος ὄνομα, δι' ἀντωνυμίαν μονοσυλλάβου ἐδήλωσεν· τὸν δὲ πατέρα καὶ τὸν υἱὸν ἀριδήλως ἐξωνόμασεν· οἷς αὐτίκα συνεννοεῖται καὶ τὸ μυστικὸν σέλας, τὸ καὶ δι' ἀντωνυμίαν δεδηλωμένον ἅγιον πνεῦμα· θαυμαστέον δὲ τοῦ θεωρουμένου τροπαρίου καὶ ὅτι ὁλόφωτον αὐτὸ ἐξέφανεν ὁ μελῳδός· καὶ οὕτως εἰπεῖν, λυχνίαν αὐτὸ ἀνῆψε μυστικὴν ἑπτάφωτον· τὸ μὲν ἀγέννητον φαὸς τὸν πατέρα ἐκφωνήσας, τὸ δὲ γεννητὸν τὸν υἱὸν συνεπινοεῖσθαι ἀφείς· οὗ διαστέλλων πάντως ἀγέννητον φῶς εἶπε τὸν πατέρα· τῷ δευτέρῳ στίχῳ φῶς ἐνθεὶς καὶ σέλας· τῷ δὲ τρίτῳ καὶ φανόν τινα παραυγάσας πνευματικὸν διὰ τοῦ ἐμφανίζει ῥήματος, καὶ φρυκτωρίαν σύστοιχον ἐξανάψας· ἐν δὲ τῷ πέμπτῳ καὶ τελευταίῳ ῥοιζήσας ἦχον πυρόεντα.

89. Περὶ δὲ τοῦ ἐκπορεύεσθαι ὅτι αὐτῷ καὶ μόνῳ ἰδίως ἐκπορευτόν.

ἀφώρισται τῷ ἁγίῳ πνεύματι, καθὰ καὶ τῷ υἱῷ τὸ γεννᾶσθαι, καὶ τῷ πατρὶ τὸ γεννᾷν· γεννᾷ μὲν γὰρ ὁ πατὴρ, γεννᾶται δὲ ἐκεῖθεν ὁ υἱὸς, ἐκπορεύεται δὲ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα, τέτριπται εἰς ἀπλαγίαστον ταῖς θείαις γραφαῖς, καὶ ἀποδέδεικται, καὶ οὕτως ὡμολόγηται, καὶ ὥσπερ ὁ ἐν Κρήτῃ διαλεγόμενος μέγας σοφὸς περὶ ἀθανασίας ψυχῆς, ἔφη γλυκέως· ὡς τὸ τὴν ψυχὴν ἀθάνατον εἶναι, οὕτως ἐστὶ φάναι καὶ νῦν ἡμᾶς ὅτι τὸ δογματίζειν ὡς μόνα δὴ ταῦτα τρία καὶ τὸν πατέρα γεννᾷν, τὸ τὸν υἱὸν γεννᾶσθαι ἐκ τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ πατρόθεν ἐκπορεύεσθαι τὸ πνεῦμα, ἰδιάζουσιν ἐκείνοις χαρακτηριστικῶς· τὰ δ' ἄλλα πάντα τῆς θεότητος ἐπίσης προσαρμόζει τοῖς τρισὶν, ἤγουν τῇ ἁγιωτάτῃ τριάδι, ἀληθέστερόν ἐστι τοῦ νῦν ὅτε δηλαδὴ ταῦτα προφέρομεν εἰς γραφὴν θερινὴν αἰθριάζουσαν ἡμετέραν εἶναι· καὶ τοίνυν ἐμοὶ ὄρεξις μηδ' ὅλως ἀφίστασθαι λέξεως, ἀλλὰ μόνην ἀπαραποίητον αὐτὴν ἀεὶ ὀχεῖν ἐπὶ γλώττης· οὐχ' ὅτι μὴ καλὸν καὶ ἡ προβολὴ καθ' ἣν καὶ προβλητὸν τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ὅσα δὲ ἄλλα χαρακτηριστικὰ πολυωνυμίας θείας λόγῳ, οἱ ἁγιώτατοι πατέρες αὐτὸ ἐπιλέγουσιν, ἀλλ' ὅτι εὐαγγελικῶς προτόθετον ἰδιότητος ταύτης ὄνομα τοῦτο, καὶ ὡς εἰπεῖν ῥιζικὸν· καὶ ἐξ αὐτοῦ ὅσα καὶ ἐξ ἀρχῆς τινος προκαταβεβλημένας θεολογικῶς, ὁρμᾶται λέξις ἅπασα ἐκπορευτικὴ κατὰ εὐαγγελικὴν ἔννοιαν.

90. Συστελλόμενος γοῦν ἐκλαβέσθαι τὴν ἐκπόρευσιν ἐπὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰς ἐξέλευσιν, εἰ καὶ ἄμφω ταῦτα εἰς νοῦν ἕνα συνέρχονται διὰ τὸν εἰπόντα υἱὸν, ἐξῆλθον ἐκ τοῦ πατρὸς· καὶ οἶδα μὲν θεόφθογγον ἐκεῖνο τὸ ῥῆμα, καὶ φιλῶ αὐτὸ ἁρμόττων εἰς ὀρθοτάτην ἔννοιαν· οὐκ ἀφίσταμαι δὲ ὅμως αὐτῆς δὴ τῆς ἐκπορεύσεως· καὶ οὕτω μὲν ἐκπορευτοῦ

πατρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα· φάος δὲ διὰ τί τὸν πατέρα λέγει; οὐδεὶς οὕτω εὐδυσώπητος τὴν κατὰ νοῦν ὄψιν, ὡς ἀγνοεῖν μὴ ἐμβλέπων τῷ κατ' ἐκεῖνον φωτὶ καθὰ ἐφικτὸν, καὶ καταναλούμενος τὴν φωσφορίαν αὐτοῦ· ἀγέννητον δὲ φῶς ἐκεῖνον φησὶ διὰ τὸν υἱόν· φῶς μὲν καὶ ἐκεῖνον ὄντα, γεννητὸν δὲ, ὡς εἴρηται, λόγῳ δέ τινι πολυωνυμίας εἰς ταυτὸν ἐνταῦθα ἧκται τῷ πατρὶ τὸ φάος· ἄλλως γὰρ οὐκ ἂν εὐζήλως τὸ ἀγέννητον φωτὶ προσαρμόττοιτο, εἰ μὴ ὡς θεῷ πατρί· τὸ δὲ πανσθενουργόφωτον βραδυγλωσσίας ἀπαλλάττει τὸν μελουργὸν τῇ κατὰ σύνθεσιν γοργότητι· λέξεις γὰρ τέσσαρας, τὸ πᾶν, τὸ σθένος, τὸ ἔργον, καὶ τὸ φῶς, γογγυλίας οἷον εἰς μίαν συνημμένων ὑφὲν, γοργῶς ἔφρασεν, ἐπιτηδευσάμενος αὐτὸ ἀναγκαίως, μέτρου κατεπείγοντος· εἰ δὲ οἱ παλαιοὶ κωμικοῖς ποιηταῖς ἁρμόττειν τὰ τοιαῦτα νομίζουσι, παρασημειούμενοι σπανίζειν ὅτι μάλα παρὰ τοῖς πάλαι τὴν τοιαύτην σύνθεσιν, νομοθετείτωσαν ἑαυτοῖς, ἀφιέντες τοὺς θείους ἄνδρας φράζειν πνευματικῶς τὰ πνευματικὰ, ὅπως ἂν καὶ ἐκχωροῖντο· δηλοῖ δὲ ἡ ῥηθεῖσα λέξις, ὅτι πανσθενὲς, ὃ ἐστι παντοδύναμον ὂν τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐργάζεσθαι τὰ θεοπρεπῆ, καὶ φωτὸς εἶναι δύναται ἀποτελεστικὸν ἀφθίτου ὃ σήμερον ἑορτάζομεν· καὶ ἄλλως δὲ σέλας ὁποῖον εἴρηται τὸ ἅγιον πνεῦμα ἔφη ὁ μελῳδὸς κατὰ ἐξαίρετον παράδοξον· οὐδὲ γὰρ ἄλλο σέλας πρὸς τὸ φωτίζειν καὶ πανσθενές ἐστι καὶ παντουργόν. ἐξ ἀγεννήτου φάος.

91. Τὸ δὲ ἄφθιτον εἴποι μὲν ἄν τις ἀσφαλῶς ἶσον δύνασθαι τῷ ἄδυτον, ὡς ἐπὶ φωτὸς ἡλιακοῦ· ἐπεὶ καὶ ἡ κατὰ τὴν ἡλιακὴν δύσιν ὥρα φθινάς ἐστιν· ἀπὸ τοῦ φθίω δὲ ἡ λέξις γίνεται, ὅθεν καὶ ὁ φθίμενος καὶ ὁ φθιτός· κωλύει δὲ οὐδὲν καὶ ἀπὸ τοῦ φθίνω παρῆχθαι· εἰ δὲ οὐκ ἔγκειται τὸ ἄφθιτον.

θεματικὸν ἀμετάβολον τῇ τοιαύτῃ λέξει ἵνα ᾖ ἄφθιτον, ὡς ἀνάκλιντρον, καινὸν οὐδέν· ἐπεί τοι οὐδὲ ὁ κατάκριτος, οὐδὲ ὁ κριτὸς, ὡς ἐκ τοῦ κρίνω ἐπάγονται τὸ τοῦ ἐνεστῶτος ὑγρόν· τοῦ μέν τοι πίνω οὔτε τοιοῦτόν τι ἐξεγένετο οὔτε ἀλλοῖον· ἀλλ' ἐκεῖνο μὲν ἀπόκειται μονῆρες, ἡ δὲ σύστοιχος αὐτῷ λέξις τὸ ποτὸν ἄλλοθεν ἀπολείβεται, οὕτω δὲ καὶ τὸ πῖσος ἤτοι ὁ ὑγρὸς τόπος, ἐξ οὗ δηλαδὴ ἔστι πιεῖν, ὡς τὸ πίσεα ποιήεντα· τοῦ πίω γὰρ καὶ αὐτὸ ἐξώρμηται, οὗ χρῆσις μέλλοντος παρὰ τῷ λυρικῷ, ὅθεν καὶ ἡ ὀλυμπιακὴ πῖσα, ὡς εἴ τις ἐρεῖ ποτίστρα· ἐκεῖθεν δὲ καὶ φάρμακον πιστὸν τὸ πινόμενον, ὥσπερ χριστὸν τὸ χριόμενον· ἰστέον δὲ ὅτι πανσθενουργόφωτον σέλας τὸ ἅγιον πνεῦμα εἰρῆσθαι φαίνεται ὡς ἀπὸ ἡλίου τοῦ καὶ πολυσθενοῦς καὶ φωσφόρου ἐν τῷ κόσμῳ στοιχείου· διὸ χωρίζων πάντη τὸν ὑπὲρ νοῦν ἥλιον τοῦ αἰσθητοῦ ὁ μελῳδὸς, ἄφθιτον ἐκεῖνον λέγει ὅ ἐστιν ἄδυτον, ὡς τοῦ φθίνειν καὶ ἐπὶ δύσεως ἡλίου λεγομένου καθὰ εἴρηται.

σέλας. 92. Τὸ δὲ σέλας ἔχει μὲν διαφοράν τινα λεπτὴν πρὸς τὸ ἁπλῶς φῶς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, νῦν δὲ πολυωνυμίας λόγῳ ἀντὶ φωτὸς εἴληπται· ἡ δὲ διὰ τῆς πατρικῆς τοῦ υἱοῦ ἐξουσίας συμφυὴς ὡς εἴρηται φρυκτωρία τοῦ ἁγίου πνεύματος, οὐ περιορίζει τὴν θεϊκὴν ἐξουσίαν εἰς μόνον τὸν πατέρα οἷα εἰς πηγήν τινα ἢ δεξαμένην ὡς ἐκεῖθεν μὲν αὐτὴν τὸν υἱὸν, ἀπ' αὐτοῦ δὲ μετοχετεύεσθαι καὶ διαβαίνειν εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα· τρισενέργητος δὲ, ὡς οὕτως εἰπεῖν, ἐξουσιαστικὴ κἀνταῦθα φρυκτωρία δηλοῦται πατρὸς, υἱοῦ, καὶ ἁγίου πνεύματος, ὁμοῦ καὶ ὡσαύτως προβαλλομένη ὑπὸ τῶν τριῶν· μία γὰρ ἐξουσία ἐν τῇ ἁγίᾳ τριάδι καὶ παντελῶς ἡ αὐτὴ οὐκ ἐπισερχομένη, οὐ διαπεμπομένη πρὸς ἐν-

θείας ἀναπλήρωσιν, οὐ κατὰ χάριν διαδιδομένη, ἀλλ᾽ αὐτοφυῶς αὐτῇ ἀεὶ προσοῦσα, καὶ παροῦσα, καὶ ὁμοτίμως ἐνεργοῦσα· εἰ καὶ ἡ καθ᾽ ἡμῶν γλῶσσα καὶ φράσις ἀνθρωπίνως ἑρμηνεύουσα τὰ θειότατα, καὶ ὑγρῷ πηλῷ τῷ κατὰ στόμα καὶ γλῶσσαν ἐντυποῦσα χαρακτῆρας θεϊκοὺς, ἐξακριβοῦν οὐ δύναται τὸ ἀόρατον ἐξεικόνισμα· ἡ γοῦν πατρικὴ ἐξουσία ἡ αὐτὴ καὶ τοῦ υἱοῦ ἐστι καὶ ἐν τῷ υἱῷ ἐστι· καὶ ἡ τοῦ υἱοῦ δὲ ὡσαύτως ἐν τῷ πνεύματι· ἐμφανίζεται δὲ διὰ τῆς πατρόθεν ἐξουσίας τοῦ υἱοῦ ἡ συμφυὴς τῷ πνεύματι φρυκτωρία, διότι κατὰ τὴν ἐκείνου ὑπόσχεσιν ὡς προείρηται ἡ τοιαύτη ἐμφάνεια γέγονεν, οὐχ᾽ ὑπεξουσίου ὄντος τῷ πατρὶ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐκείνου ἐξουσίαν ἐνεργήσαντος τὸ φρυκτώρημα· οὔκουν ἀνεπικοινήτως τῇ τοῦ συνεργοῦντος πνεύματος οὐδὲ τῇ τοῦ πατρὸς, οὗ τὴν ἐπαγγελίαν ἀπέστειλε τοῖς μαθηταῖς. Τὸ δὲ ἐμφανίζει πρέπει τῇ ἑορτῇ ὡς καὶ προείρηται, καθ᾽ ἣν ἐναργῶς καὶ ἐμφανῶς καὶ ἐνώπιον πολλῶν ὄψεων, καὶ ὡς εἶπεν ἐπόψιον τὸ τοῦ ἁγίου πνεύματος θαῦμα γέγονε. Τὴν δὲ συμφυῆ δυνατὸν μὲν καὶ ἐμφυῆ λεχθῆναι κατὰ τὴν παρὰ τῷ ἀρχαίῳ λυρικῷ κειμένην ὁμοιοσήμαντον ἔννοιαν· τῷ παντὶ δὲ κάλλιον τὸ τοῦ ἱεροῦ μελῳδοῦ· τὸ γὰρ κοινοποιὸν τῆς συνπροθέσεως, τριαδικὴν ἀποφαίνει σαφέστατα καὶ τὴν ἐνταῦθα κειμένην φρυκτωρίαν· ἀλλὰ τοιαῦτα μὲν κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐκτεθειμένης πρώτης τοῦ τροπαρίου γραφῆς, ἐν ᾗ συμφυῆ φρυκτωρίαν κατὰ ἑνικὴν αἰτιατικὴν ἔγνωμεν.

ἐμφανίζει.

συμφυῆ φρυκτωρίαν.

93. Ἐπεὶ δὲ ἡ ἑτέρα γραφὴ προδεδηλωμένη καὶ αὐτὴ λέγει ὅτι ὁ πυρώδης ἦχος ὁ σήμερον θαυματουργηθεὶς, ἐμφανίζει τὴν διὰ τοῦ υἱοῦ πατρικὴν ἐξουσίαν τοῦ ἁγίου πνεύματος καὶ φανερὰν ποιεῖ διὰ τῆς συμφυοῦς αὐτῷ ἤγουν τῷ

πυρώδει ἤχῳ φρυκτωρίας, ταυτὸν δ' εἰπεῖν ἐκφαίνει τῇ κατ' αὐτὸν συμφυεῖ φρυκτωρίᾳ ἑτεροίᾳ οὔσῃ παρὰ τὴν προσεχῶς ἡρμηνευσμένην· δοκεῖ γὰρ λέγειν ἡ μελῳδία, ὅτι ὁ σήμερον πυρώδης ἦχος ὁ συμβολικὸς ὁ διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, συνουσιωμένην ἑαυτῷ τὴν τοιαύτην ἔχει φρυκτωρίαν· πυρώδης γὰρ ὢν ἅμα καὶ φρυκτοειδής ἐστιν· ὃ δὴ πολλάκις καὶ τῷ ἀέρι ἐπισυμβαίνει κατὰ φύσιν μέν τοι αὐτὸ, οὐ μὴν κατά τι μυστηριῶδες τῷ Θεῷ πρέπον τεράστιον ὁποῖον τὸ νῦν ἑορταζόμενον· σημείωσαι δὲ καὶ ὡς ἑτεροῖόν τι παρὰ τὸ ἀγέννητον φάος καὶ τὸ πανσθενουργόφωτον σέλας, τὸ εἰρημένον φρυκτώρημα τοῦ πυρώδους ἤχου· ἐκεῖνα μὲν γὰρ καὶ ὑπερκόσμια καὶ παγκόσμια· τοῦτο δὲ τῇ Σιὼν μόνῃ ἐμπεριώρισται νῦν φρυκτοῦ τινος δίκην παραμονίμου καὶ ἀειλαμποῦς· περὶ δὲ φρυκτοῦ καὶ φανοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτὰ ἐν τοῖς ἑξῆς ῥηθήσεται, ὅπου λόγος ἔσται περὶ τοῦ πυρσομορφοῦν· τὸ δὲ πυρῶδες σημείωσαι, δηλοῦν καὶ αὐτὸ οὐ πῦρ αὐτόχρημα τὰς γλώσσας εἶναι ἃς περιλαλήτους ἡ ἑορτὴ φέρει, ἀλλὰ πυροειδεῖς· ἄλλο γὰρ πάντως τὸ πῦρ καὶ ἄλλο μετουσιαστικῶς λεγόμενον πυρῶδες· οὕτω δὲ ἑτεροιοῦνται καὶ τὸ ξύλον καὶ τὸ ξυλῶδες, καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ οἰνῶδες· βοτάνη γοῦν παχεῖα κατάξηρος ξυλώδης μὲν λεχθείη ἂν, οὐ μὴν καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο ξύλον, καὶ ἄπιοι οἰνώδεις μὲν, οὐ μὴν ἀκραιφνῶς οἶνος· τοιοῦτον καὶ ὁ σκορπιώδης τὴν γλῶσσαν, καὶ ὁ καπνώδης, καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα.

(margin: πυρῶδες.)

94. Ἰστέον δὲ ὡς τὸ πυρῶδες καλὸν μὲν ἀντὶ ἐπιρρήματος λαβεῖν οἷα ἐξισάζον τῷ πυρωδῶς· ἐπεὶ δὲ ἐτολμήθη τοῖς πρὸ ἡμῶν ληφθῆναι ὁ ἦχος ἀντὶ οὐδετέρου, ἵνα λέγῃ αὐτονόμως ὁ μελῳδὸς τὸ πυρῶδες ἦχος, ἀντὶ τοῦ τὸ βρέμον κατὰ πῦρ ἤχημα, ἢ ὡς ἐῤῥέθη βιαία πνοή· ἔσω καλὸν

(margin: πυρώδης ἦχος.)

καὶ αὐτὸ, καθά τισιν ἤρεσε, καὶ ὁ θρῆνος τῶν μυροφόρων, τὸ θρῆνος λέγεσθαι· μήποτε δὲ οὐκ ἂν ὁ μελῳδὸς αὐτὸ καταδέξαιτο, εὖ εἰδὼς ἐκεῖνο ὅτι ἀὴρ μὲν ἠχῶν καὶ πνεῦμα βίαιον ἠχητικὸν, πυρῶδες καὶ ἔστι ποτὲ καιροῦ καὶ λέγεται· ἦχος δὲ πυρώδης οὐκ εἴθισται λέγεσθαι· οὐ γάρ τις οὐσία τὸ ἀπήχημα ὡς ἐκπυρωθῆναι, ἀλλὰ σύμβαμα οὐσίας πεφυκυίας τε ἐκπυροῦσθαί ποτε καὶ πασχούσης ἐκπύρωσιν· εἰπεῖν δὲ σαφέστερον καὶ γοργότερον, ποιά τις φωνὴ πεπληγότος ἀέρος, ὥσπερ ὁ βόμβος, καὶ ὁ δοῦπος, καὶ ὁ κτύπος, οὕτω καὶ ὁ ἦχος· ὡς δὴ ἐκεῖνα οὐκ ἐκπυροῦνται, οὕτως οὐδὲ αὐτός· κάλλιον οὖν ἐπιῤῥηματικῶς πυρῶδες εἰπεῖν ἀντὶ τοῦ πυροειδῶς, καθὰ καὶ ἐν τῇ ἑξῆς τετάρτῃ ᾠδῇ κεῖται ἀτρεκὲς καὶ νημερτὲς ἀντὶ τοῦ ἀληθῶς, ὡς ἐκεῖ φανεῖται· ἴσως δὲ οὐκ ἀπεικὸς νοῆσαι, καὶ ὅτι γοργῶς ἐν δυσὶ κομματίοις παραφράσαι βουληθεὶς ὁ ἀγχίνους μελῳδὸς τὴν προμεμελισμένην πνοὴν βιαίαν καὶ τὰ τοῦ πυρὸς γλωττήματα, καὶ θέλων εἰπεῖν ὡς ἐμφανισθὲν αέριον πυρῶδες καὶ ὁ κατ' αὐτὸ ἦχος, ἐκολούθη τῷ σφιγκτῷ τοῦ μέτρου, καὶ οὕτως ἔφη ἀσυνδέτως ἐν γοργότητι, κατ' ἰδίαν μὲν τὸ πυρῶδες πρᾶγμα, ἰδίᾳ δὲ τὸν κατ' ἐκεῖνα ἦχον εἴτουν βρόμον· ἦχος δὲ ἐνταῦθα ἡ βοὴ καθολικῆς ἀοριστίας λόγῳ, οὐ μὴν καθ' ἣν ἠχέτα τέττιξ εἴρηται· τὸ δὲ τοῖς ἔθνεσιν, εἰς τοὺς προῤῥηθέντας ἀνακτέον ἀπείρους λαοὺς τοὺς ἐν τῇ Σιὼν σήμερον.

ΩΔΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΕΙΡΜΟΣ.

VII. Ἄναξ ἀνάκτων, οἷος ἐξ οἴου μόνος,
Λόγος προελθὼν πατρὸς ἐξ ἀναιτίου,
Ἰσοσθενές σου πνεῦμα τοῖς ἀποστόλοις
Νημερτὲς ἐξέπεμψας, ὡς εὐεργέτης,
Ἄδουσι δόξα τῷ κράτει σου, κύριε.

95. Θεολογεῖ ὁ τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ἑορτῆς ἐποποιὸς καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ᾠδῇ, καὶ ἀποτεινάμενος τὸν λόγον πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, εἶτα μεταβαίνων εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ εἰς τὸ καταπεμφθὲν αὐτοῖς ἅγιον πνεῦμα, τελοῖ δεξιῶς τὸν εἱρμὸν εἰς ἔννοιαν χαρακτηριστικὴν τῆς τετάρτης ᾠδῆς τοῦ ἁγίου Ἀββακούμ· ἧς προανάκρουμα τὸ δόξα τῇ δυνάμει σου κύριε· ἐν δὲ τοῖς κατάρχουσι δυσὶ στίχοις στρυφνοῖ τὴν φράσιν ὡς τοῦ μέτρου μὴ ἀφιέντος αὐτὸν ἐκπλατύνεσθαι πρὸς σαφήνειαν· καὶ βούλεται μὲν εἰπεῖν ὅτι, ὦ παμβασιλεῦ λόγε τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς, ὃς μονογενὴς υἱὸς πατρὸς ἐξ ἀγεννήτου γέγονας δίχα μητρὸς, ὅπερ οὐδεὶς ἄλλος υἱὸς ἔσχεν, ἀλλὰ σὺ μόνος, καὶ τὰ ἑξῆς· ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ μέτρου ἐκλογὴ οὔτε τὴν κλητικὴν πτῶσιν εὐοδοῖ, καὶ τὸ οἷος δὲ ἰσοδυναμοῦν τῷ μόνος, οἷα ταυτόσημον, ἐπικρίνασα ἐδευτέρωσε, καὶ τρίτον συγκατέλεξεν αὐτοῖς τὸ μόνον ἐν στίχῳ ἑνὶ, ἐντεῦθεν ἐνεποίησε τῷ εἱρμῷ φράσιν ὑποδύσκολον.

Ἔννοια τοῦ εἱρμοῦ. 96. Ἐξ ἀρχῆς γοῦν αὐτῆς τὸ ἄναξ ἀνάκτων καὶ τὰ ἑξῆς, οὐ κλητικῶς ὡς ἐχρῆν ἀλλὰ γραφικῇ ἀνάγκῃ κατ' εὐθεῖαν φράσας, προάγει ἔννοιαν τοιάνδε· σὺ ὁ παμβασιλεὺς, τοιοῦτος γὰρ ὁ τῶν ἀνάκτων ἄναξ· σὺ τοίνυν, ἀττικῶς εἰπεῖν, ὦ καὶ παντάναξ καὶ λόγε καὶ υἱὲ τοῦ πατρὸς, ὁ ἐν τοῖς ἀπ' αἰῶνος γεννητοῖς μεμονωμένος τῷ τερασίῳ τῆς γεν-

νήσεως, ὁ προελθὼν ἐξ ἀναιτίου ἤτοι ἀνάρχου καὶ ἀγεν- ἀναιτίου.
νήτου πατρὸς, ἵνα μὴ γεννηθεὶς πατὴρ, μηδὲ ἀνάγκην ἔχοι γεννῆσαι ἀκολουθίᾳ φύσεως· προελθὼν δὲ ἐκεῖθεν οἷος ἤτοι μονογενὴς καὶ εἷς ἐξ οἴου μόνου πατρὸς δίχα μητρός· ὦ γοῦν τοιοῦτε παμβασιλεῦ, ὁ μόνος, καὶ ὡς οὕτως εἰπεῖν, μονώτατος προελθὼν οἷος ἐξ οἴου, ὡς ἔφαμεν, πατρός· ἐξέπεμψας ὡς ἀψευδὴς καθὰ ὑπέσχου τοῖς σοῖς ἀποστόλοις, ἰσοσθενές σου πνεῦμα καὶ ἀληθές· δι' αὐτοῦ γὰρ ὡς καὶ διὰ σοῦ καὶ πατρὸς πνέομεν ζῶντες ἑκατέραν ζωήν· καθότι καὶ κοινῇ εὐεργετεῖ τε· ποίοις δέ; ἀποςόλοις σου, τοῖς ᾄδουσιν ἐκεῖνο προφητικὸν τὸ, δόξα τῷ κράτει σου, κύριε· οὕτω γὰρ ἄμεινον γράφειν ἤπερ δόξαν μετὰ τοῦ ν. Ἄναξ δὲ ἀνάκτων ἄναξ ἀνά-
κτων.
ὁ σωτὴρ, διότι κατὰ τὸν σοφὸν παροιμιαςὴν δι' αὐτοῦ βασιλεῖς ἅπαντες βασιλεύουσι, ποιμαίνοντες τοὺς περὶ αὐτοὺς παρακλήσει ῥάβδου καὶ βακτηρίας ὁποίαν δώσει ἐκείνοις ὁ θεός· οὐ πρὸς ἀκρίβειαν δὲ πέφρασται τὸ ἄναξ ἀνάκτων, οἷα προσισταμένου τοῦ μέτρου, οὐ γὰρ ὁ ἁπλῶς ἀνάκτων ἄναξ, ἐκεῖνος καὶ παμβασιλεύς ἐςι· μυρίοι γοῦν ἐν τῷ κόσμῳ ἀνάκτων καὶ γεγόνασι καὶ εἰσὶν ἄνακτες, καὶ ὅμως οὐ λέγονται παμβασιλεῖς ἢ παντάνακτες· ὁ γοῦν πεζολογικὸς ἱεροψάλτης ἀσφαλέστερον εἶπεν ἐπὶ θεοῦ τὸ, ὁ τῶν ἀνάκτων ἄναξ καὶ θεός.

97. Ἐν δὲ τῷ οἷος καὶ ἐν τῷ μόνος χρὴ ἐπιςῆσαι τῇ οἷος μόνος.
κατ' αὐτὰ διαφορᾷ, καὶ νοῆσαι ὅτι τὸ μὲν μόνος πρός τι συζυγοῦν ὥς φασιν οἱ σοφοὶ λεγόμενον, ὡς πρὸς συζυγοῦντας αὐτῷ φράζεται τοὺς ἄλλους ἅπαντας υἱούς· τὸ δὲ οἷος πρός τι ὂν καὶ αὐτὸ, οὐκ ἔχει σύζυγον ἀδελφὸν κατὰ τὸ εἰκός· ὥστε εἰ καὶ ταυτόν ἐστι συνωνυμίας λόγῳ οἷος εἰπεῖν καὶ μόνος, ἀλλὰ ἡ σαφὴς ἑρμηνεία διευκρινήσει τὴν

*

ἐν αὐταῖς σύγχυσιν· λέγει γὰρ ὁ ἱερὸς οὗτος ποιητὴς τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον μόνον αὐτὸν ἐκ πάντων γεννηθῆναι υἱῶν οἶον, ἤγουν ἕνα ἐξ οἴου πατρὸς ἤτοι ἀσυνδυάστου καὶ δι' αὐτὸ μόνου· καὶ ἔστιν ὅμοιος ὁ λόγος, ὡς εἰ καί τις ἰδίᾳ μονάζων τινὰ κατ' ἐξαίρετον καὶ ὀκνῶν συνεπινοηθῆναι αὐτῷ καὶ ἕτερον, εἴποι ὅτι οἶος ἤγουν εἷς οὗτος τόδε τι ἔσχε σεμνὸν μόνος καὶ οὐ σύν τινι ἑτέρῳ· ὥστε καὶ ὁ μελῳδὸς τοιούτῳ λόγῳ συνεδύασε τὸ οἶος καὶ τὸ μόνος ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ· ὡς οἷον εἰπὼν ὅτι μόνος οὗτος υἱὸς καὶ οὐδείς ποτε οὐδαμοῦ ἄλλος, εἷς υἱὸς γέγονε μόνος ἀγεννήτῳ πατέρων πατρί· νοῶν ἐν οἷς γοργῶς φράζει, ὅτι μονογενεῖς μὲν μυρίοι τοῖς αὐτῶν τοκεῦσιν· οἶος δὲ ἤτοι εἷς υἱὸς, ὃ ἐστι μόνος, ταυτὸν δ' εἰπεῖν μονογενὴς, ἐξ οἴου ἤτοι ἑνὸς μόνου τοῦ πατρὸς, οὐδεὶς ἄλλος ὅτι μὴ σὺ μονώτατος.

98. Ἰστέον δὲ ὡς εἰ καὶ τρὶς τὸ οἶος, ἢ τὸ μόνος ἐν τῷ εἱρμῷ ἔκειτο, ἡ αὐτὴ ἔννοια εὐσεβῶς εἶχε σώζεσθαι· μόνος γὰρ ὁ σωτὴρ τῷ πατρὶ μόνῳ μόνος υἱὸς γέγονεν· οὕτω δὲ καὶ οἶος αὐτὸς ἐκ πατρὸς οἴου οἶος προῆλθεν· ὁ δὲ μελῳδὸς διῴκησε τὴν φράσιν, ἀλλάξας ὡς τὸ μέτρον ἐδίδου· ἔτι ἰστέον καὶ ὅτι τὸ οἶος ἐξ οἴου μόνος λόγος προελθὼν πατρὸς, ἀντίστροφον εἴποι τις ἂν οὐκ ἀπροσφυῶς εἴτουν ἰσόστροφον τῷ μόνε μονογεννῆτορ μονογενοῦς υἱοῦ πατήρ· περὶ τὰ αὐτὰ γὰρ ἐξ ἴσου στρέφονται ἄμφω νοήματα· εἰ καὶ ἐκεῖνο μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς ἀρξάμενον ὡς μόνου μονογεννήτορος εἰς τὸν μονογενῆ κατέληξεν υἱόν· τοῦτο δὲ ἀνάπαλιν· διάφορον δὲ ἀμφοῖν, ὅτι ἐκεῖ μὲν ἐξήρκεσεν ἀσφαλῶς τριπλωθὲν τὸ μόνος· ἐνταῦθα δὲ ἅπαξ αὐτὸ ἐῤῥέθη ὡς τοῦ οἶος τῇ διπλώσει τὸν ἐκείνου τόπον ἀναπληρώσαντος· ὅτι δὲ ψιλοῦται καλῶς τὸ οἶος ὁ μόνος, παραδιδόασιν οἱ πα-

λαιοὶ λέγοντες ὡς ἐκ τοῦ ἴος ἀρσενικὸν μὲν γένος οὐ παρ-
ελάβομεν· θηλυκὸν δὲ εὕρηται ἴα ἡ μία· φαίνεται δὲ καὶ
οὐδέτερον αὐτοῦ εἶναι ἴον τὸ ἓν, κατὰ τὸν εἰπόντα θανεῖν
τινας ἰῷ ἤματι ἢ ὡς ἑνί· ὃ περισπώμενον καταφευξεῖται εἰς
τὴν ἀναλογίαν τοῦ θηλυκοῦ· ὥσπερ γὰρ ἴα μὲν βαρυτόνως,
ἡ δὲ γενικὴ ἰᾶς περισπωμένως ὡς μία μιᾶς, οὕτω καὶ ἴον
μὲν τὸ ἓν κατὰ βαρυτόνησιν· ἰοῦ δὲ καὶ ἰῷ μετὰ περισπω-
μένης, αἱ πλάγιοι.

99. Ἀναίτιον δὲ πατέρα τὸν ἀγέννητον λέγει, ὡς μὴ ἐξ ἀναιτίου.
γενόμενον καὶ αὐτὸν αἰτιατὸν ἐν τῷ σχεῖν πατέρα αἴτιον
τῆς αὐτοῦ γενέσεως κατὰ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ· διὸ αὐτὸς μὲν
αἴτιος ἐστιν ὡς πατὴρ υἱοῦ αἰτιατοῦ κατὰ μόνον τὸ γεν-
νηθῆναι· ἄλλος δέ τις οὐκ ἔστιν αὐτοῦ δὴ τοῦ πατρὸς αἴ-
τιος· οὐκοῦν ἀναίτιος ὁ πατὴρ λέγεται παρὰ τὸ μὴ ἔχειν
πατέρα αἴτιον τοῦ εἶναι τοῦτον· ὅτι δὲ τὸ μὲν αἴτιον τῷ
πατρὶ προσαρμόττει, τὸ δὲ αἰτιατὸν τῷ υἱῷ, παραδέδο-
ται καὶ θεολογικῶς· σημείωσαι δὲ ὅτι ὁμώνυμος λέξις ὁ ἀναί-
τιος ὁ μὴ ἔχων αἰτίαν, ἢ ὡς μὴ ὑποκείμενος αἰτιάματι,
ὅ ἐστι μομφῇ τινι, ὃς καὶ οὐκ αἴτιος λέγεται, ὡς τὸ, οὔτι
μοι αἰτίη ἐσσί· ἢ ὡς οὐχ ὑπάρχεις μοι μεμπτέα, οὐ δὲ ἔχω
αἰτιάσασθαί σε· καὶ τοῦτο μὲν ἓν σημαινόμενον τοῦ ἀναί-
τιος· ἄλλως δὲ φιλοσόφως ἀναίτιος ἐνταῦθα πατὴρ ὁ μὴ
ἔχων αἴτιον γεννήσεως τῆς ἑαυτοῦ, ἀλλ' αὐτὸς δηλαδὴ αἴ-
τιος γεννήσεως τοῦ υἱοῦ, αἰτιατοῦ δηλαδὴ αὐτοῦ ὄντος· τὸ
γὰρ αἴτιον, ἀεὶ πρὸς αἰτιατὸν λέγεται, ὡς καὶ αἰτιατὸν πρὸς
αἴτιον· καὶ ἀεὶ αἴτιος μὲν ὁ πατὴρ πρὸς υἱὸν, αἰτιατὸς δὲ
αὐτὸς πρὸς πατέρα· καὶ οὕτω μὲν σεμνότατα ὁ πατὴρ θεὸς
ἀναίτιος λέγεται· ἄλλως δὲ κατὰ τὴν κοινὴν σημασίαν εἰ-
πεῖν αὐτὸν ἀναίτιον ἰδιωτικῶς, ἀληθὲς μὲν ἐστιν, οὐ πάνυ

δὲ σεμνόν· τί γὰρ ὑψηλὸν ἀναίτιον ἤγουν ἄψογον καὶ ἄμεμπτον εἰπεῖν τὸν Θεὸν, καὶ ἐπὶ ποίᾳ αἰτιάσει; ὅπερ οὐδὲ ἔνδοξος ἄνθρωπος ἀκούσας ὑπὲρ ἑαυτοῦ, ἀποδέξαιτο ἂν ἐς λίαν.

100. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ οὐ ταυτὸν αἰτιατὸς καὶ αἰτιατέος, ἀλλὰ ὁ μὲν αἰτιατὸς ἀγαθὴ λέξις, ὁ δὲ αἰτιατέος ἐπίψογος· καὶ ὅτι εἰ ἀναίτιος ἐνταῦθα ὁ πατὴρ, καθὰ εἴρηται, ἀλλὰ τρόπον ἄλλον αἴτιός ἐστι πάντων τῶν ὄντων, καὶ αὐτὸν αἰτιώμεθα παντὸς καλοῦ, ἤτοι αἴτιον κρίνομεν πάντων τῶν ἀγαθῶν· μηδεὶς δὲ παίζων λεγέτω καὶ τὸ μὴ ὂν καὶ τὸ μηδὲν, ἀναίτια εἶναι, ὡς μὴ ὄντος τινὸς αἰτίου αὐτῶν· τὸ μὲν γὰρ αἴτιον, ὄντος τινὸς αἴτιον, εἴτε οὐσία ἐκεῖνο τὸ ὂν εἴτε συμβεβηκός· τὸ δὲ μὴ ὂν, καὶ τὸ μηδὲν, οὐσίᾳ μὴ ὄντα, ὥσπερ οὐ τὸ αἴτιον, οὕτως οὐδὲ τὸ ἀναίτιον ἕξουσι κατηγορούμενον ἑαυτῶν· εἰ δὲ τυχὸν οὐσίαν τοῦ ὄντος καὶ τοῦ μηδενὸς ἐρεῖ τις εἶναι αὐτὸ τὸ μηδὲν, παίζει καὶ οὗτος, οὐσίαν λέγων καὶ ὂν, τὸ αὐτόχρημα μὴ ὂν καὶ μηδέν· καὶ οὕτως εἰς ἄτοπον ἀπάγων τὸν λόγον οἷς ἀντιφάσκει· ἔτι ἰστέον καὶ ὅτι αἴτιος ἐστι μὲν ὅτε λέγεται μέσως, ὁ ἀφορμὴν δοὺς πράξεως ἢ πάθους τινὸς ἢ ἀψόγου ἢ ἐπιψόγου· εὕρηται δὲ ἡ λέξις ἰδίως ληφθεῖσα κατά τι μονῆρες καὶ ἐπὶ ψόγου· οἷον αἴτιος ὁ γράψας αἴτια Καλλιμάχου, ἤτοι αἰτιατέος καὶ κολαστέος ὁ γράψας ἐκεῖνα· ὁ μέν τοι Παναίτιος τὸ κύριον, εὐφημίαν ἔχειν δοκεῖ σεμνὴν, φιλοσόφῳ πρέπουσαν, παντὸς πράγματος αἰτίαν ἀποδιδόντι δέουσαν· ὁ τῆς ἀνυποθέτου φιλοσοφίας ἴδιόν ἐστι, καὶ θεῖον αὐτόχρημα, καὶ θεῷ πρέπον, παρ᾽ ᾧ πάντων αἱ αἰτίαι τῶν ἀγαθῶν ὡς παναιτίῳ, καὶ ὃς πάντα εἰδὼς διαπέμπει γνῶσιν καὶ τοῖς κατ᾽ ἄνθρωπον φιλοσοφοῦσι, τοῖς μὲν ἐξ ἐπιμέτρου, τοῖς δ᾽ ἄλλως ὡς βούλεται.

101. Ἰσοσθενὲς δὲ πνεῦμα εἰπεῖν καὶ ταυτοσθενὲς, τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν· ἤδη δὲ καὶ ὁμοσθενὲς, οὐ μὴν καὶ ὁμοιοσθενές· ὡς γὰρ κεκώλυται δογματικῶς τὸ ὁμοιούσιον, οὕτω καὶ τὸ ὁμοιοσθενὲς ἐπὶ τῆς ἁγίας τριάδος, καθὰ τε τὸ ὁμοιοδύναμον· ἰστέον δὲ καὶ ὡς εἰ μὲν γράφεται ἰσοσθενές σοι, τὴν αὐτὴν ἔχει δύναμιν, οὐ δέεταί τινος ἐπισασίας τὸ ῥητόν· ἢ δ' ἄλλως γράφεται ἰσοσθενές σου πνεῦμα, ἵνα λέγῃ τὸ πνεῦμά σου τὸ ἰσοσθενές σοι, ἀναπεμπτέον τὴν ἔννοιαν εἰς τὸν ψάλλοντα, τὸ πνεῦμα τὸ ἐμόν τε καὶ πατρὸς ἀποστελῶ, ἐξηγημένον ἑτέροις ἱκανῶς. Τὸ δὲ νημερτὲς γίνεται μὲν ἐκ τοῦ νη στερητικοῦ καὶ τοῦ ἁμαρτάνειν, καὶ δηλοῖ ἀληθὲς καὶ ἄπταιστον ἐν τῷ ὁπωσοῦν ἀνθρωπίνως ἀληθεύειν· καθ' ὃ καὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀφαμαρτοεπὴς ῥηθείη ἄν· οὐκ ἂν δὲ σφαλείη τοῦ δέοντος, εἴ τις καὶ ὡς ἐπίῤῥημα ἐνταῦθα λάβῃ τὴν λέξιν ταύτην, καθὰ καὶ αὐτὸ προδεδήλωται, ἵνα λέγῃ ὁ ποιητὴς ὅτι ἀψευδῶς ἐξέπεμψας· οὐ γὰρ ἦν ψεύσασθαί σε εἰπόντα ὡς τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ πατρὸς ἐξαποστελεῖς τοῖς μαθηταῖς· ὁ γὰρ λόγος ὁ σὸς ἀλήθειά ἐστι καθότι, καὶ αὐτοαλήθειάν σε οἴδαμεν κατ' ἶσον τοῖς συναγιωτάταις τῷ πατρὶ καὶ τῷ πνεύματι· τὸ δὲ ἐξέπεμψας ἀποστόλοις, ἔχειν τι ἄρτι καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα δηλοῖ· καὶ καινὸν οὐδέν ἐστιν οὕτω νοῆσαι· παράκλητον γὰρ τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῖς μαθηταῖς ἀπέσταλται, καὶ ὁ σωτὴρ δὲ Χριστὸς ἀπόστολος ἡμῖν πατρόθεν σωτήριος ἦλθεν· καθὰ καὶ ἄγγελος ὁ ὑπὲρ πάντας ἀγγέλους, ὅτι καὶ ὑπερούσιος· τὸ δὲ ὡς εὐεργέτης, δηλοῖ σαφέστατα εὐεργεσίαν εἶναι τὰ θεόθεν χαρίσματα, καὶ πάντως οὐχ ἁπλῶς ἐν μέρει, ἀλλὰ κοινάς· τὸ γοῦν τοῖς ἀποστόλοις πεμφθέν ποτε ἀγαθὸν, καὶ εἰς ἡμᾶς διαβαίνει μέχρι καὶ νῦν, καὶ εἰς αἰῶνας διαβήσεται· τὸ δὲ

ἰσοσθενές.

σοι.

σου.

νημερτές.

ἐξέπεμψας.

ὡς εὐεργέτης.

δόξα τῷ κράτει σου.

δόξα τῷ κράτει σου, αἴνιγμά ἐςι τοῦ χρῆναι τοὺς κραταιοὺς εὐεργετικοὺς εἶναι πρὸς Θεοῦ μίμησιν.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΗΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΩΔΗΣ.

VIII. Λουτρὸν τὸ θεῖον τῆς παλιγγενεσίας
Λόγῳ κεραννὺς συντεθειμένῃ φύσει,
Ὀμβροβλυτεῖς μοι ῥεῖθρον ἐξ ἀκηράτου
Νενυγμένης σου πλευρᾶς, ὦ θεοῦ λόγε,
Ἐπισφραγίζων τῇ ζέσει τοῦ πνεύματος.

102. Χορεύων ἐκκλησιαστικῶς ὁ ἱερὸς οὗτος πνευματῳδὸς, καὶ δαιταλεύων φιλοτήσια καὶ πνευματικῶς τρυφερὰ, καὶ ἀγλαΐζων τὴν ἑορτὴν ἐννοιῶν ποικιλίαις, ὡς ἔξεστιν, ὀχετεύει ἐς τὴν ἄρτι πνευματικὴν πανήγυριν, καὶ θειοτάτου λουτροῦ κέρασμα, οὗ τῷ ἁγίῳ πνεύματι μέτεςι, τὸ δέ ἐστι τὸ κατὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ διατίθεται τὴν ἔννοιαν τοῦ τροπαρίου γλυκέως ὡς πρὸς ἀκολουθίαν λουτρῶνος ὁποίους οἱ καθαρειότεροι σκευάζουσι· κεράννυται γὰρ παρ' ἐκείνοις τὸ λοῦμα, θυμῆρες αὐτὸ κατὰ κράτος τε καὶ ὤμων κερασαμένοις, καὶ ῥεῖθρον ἐλεῖσε χορηγεῖται ἱλαρὸν ὁποῖόν τι καὶ τὸ ὄμβριον· φιλοτιμοῦνται δὲ ζέσιν ἐκεῖνοι ἀγαθύνουσαν· πρὸς γοῦν τοιαύτην ἰδέαν ἕλκων ὁ μελῳδὸς τὴν διάθεσιν τοῦ ἑορτασικοῦ τοῦδε τροπαρίου, ἔννοιαν γράφει τοιάνδε· ὦ θεοῦ λόγε, τὸ θεῖον λουτρὸν τῆς χριστιανικῆς παλιγγενεσίας κεραννὺς τῇ κατ' ἄνθρωπον οὐχ' ἁπλῇ ἀλλὰ συντεθειμένῃ φύσει, τῇ ἐκ ψυχῆς δηλαδὴ ἀθανάτου καὶ φθαρτοῦ σώματος· πῶς δὲ αὐτὸ συγκεραννὺς; λόγῳ δηλαδὴ σῷ, τουτέστιν ἐλλόγῳ κελεύσει καὶ ἀναλογίᾳ πρεπούσῃ τῇ κατ' ἄνθρωπον θεοπλαςίᾳ· ἢ καὶ ἄλλως, λόγῳ τῷ διὰ τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιαςικῶν εὐχῶν, ὀμβροβλυτεῖς μοι ἐπέκεινα

ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

τῆς λοιπῆς ἱεροτελεςίας τῆς καὶ σωματικῶς φαινομένης, καὶ ἄλλως δὲ θεωρητικώτερον νοουμένης, καὶ τὸ ἐκ τῆς ἀκηράτου σου πλευρᾶς ῥεῖθρον τῆς, γραφικῶς εἰπεῖν, νενυγμένης λόγχῃ στρατιωτικῇ, καὶ τῷ τοιούτῳ θείῳ λουτρῷ προσεπιβάλλεις φιλοτιμότερον τὴν ἔνθεον ζέσιν τοῦ πνεύματος, τὴν διαθερμαίνουσαν τοὺς τῷ πνεύματι ζέοντας, ἧς προφανῆ σύμβολα καὶ τὰ ἐκ πατέρων ἁγίων τύπου θερμὰ ὕδατα· ὅτι δὲ ἡ τοιαύτη τοῦ ἁγίου πνεύματος ζέσις, ἡ ζωτικὴ, ἡ ζωογόνος, ἡ θεῖον ζῆλον ἐντήκουσα τῇ ψυχῇ, τὸ τελικώτατόν ἐςιν αἴτιον καὶ σκοπιμώτατον τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, δηλοῖ ὁ μελοποιὸς εἰπὼν ἐπισφραγίζεσθαι τὴν τοιαύτην ὅλην ἱεροτελεςίαν τῇ ζέσει τοῦ πνεύματος· ὡς γὰρ ἐπιβούλευτος θησαυρὸς ὁ ἀσφράγιςος, οὕτως ἀκάθαρτον βάπτισμα, καὶ τοῖς ἐπιβούλοις δαίμοσιν εὐπεριφρόνητον τὸ μὴ δι' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁποῖα τά τε ἄλλων αἱρετιζόντων καὶ τὰ τῶν ἀναβαπτιζόντων ἡμεροβαπτιστῶν, ὧν ἄπεστι τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὡς μὴ εἰδὸς ἐκείνους εἰ καὶ ἐπικαλοῦντας αὐτό· ἐνθυμητέον δ' ἐνταῦθα λουτρὸν εἶναι θεῖον καὶ τὸ διὰ τῶν δακρύων καὶ τὸ μοναχικόν· οἷς καὶ αὐτοῖς πνεύματος ἀνθρακεύεται καὶ ἀναλάμπει ζέσις παρὰ τοῖς θερμῶς προσιεμένοις αὐτά· προσυνθυμητέον δὲ καὶ ὅτι καθὰ τὴν εἰρημένην ζέσιν ἐπικοσμεῖ τὸ πνεῦμα συνεκφωνηθὲν, οὕτω καὶ τὸ θεῖον προστεθειμένον, σέμνωμά ἐστι τοῦ λουτροῦ· καὶ ὁ λόγος δὲ ὁ τοῦ δευτέρου ςίχου προκείμενος κόσμημά ἐςι τῆς ἐννοίας, ὡς καὶ εἴρηται καὶ αὖθις εἰρήσεται.

ἐπισφραγίζων καὶ ἑξῆς.

λουτρὸν τὸ θεῖον.

λόγῳ.

103. Ἡ παλιγγενεσία δὲ ἀπὸ Ἑλλήνων ἀρχὴν λαβοῦσα, ἐφ' ἡμᾶς ἥκει, λίθος παρεῤῥιμένος μὲν εἰκῇ τότε, ὕςερον δὲ οἰκοδομῇ θείᾳ παρεντεθεὶς εἰς εὐάρεςον, ἢ καὶ ἀπὸ κάχληκος εἰς λυχνίτην ἐκφανεὶς, ἢ καὶ ἀπὸ ὄρους Λιβάνου

τῆς παλιγγενεσίας.

φυτάριον οὐκ εὐγενὲς, κεδρωθὲν σεμνότατα ὡς ἐμπρέπειν ὀρόφῳ ἱερῷ· δίχα δὲ τοιούτων φράσεων ἀπὸ ἀναξίου μεταποιηθεῖσα εἰς ἄξιον, καὶ ἀπὸ ἀνιέρου εἰς ἁγιώτατον· καὶ ὁ μὲν παλαιὸς καὶ ποικίλος τὴν σοφίαν ποιητὴς οὐκ ἐξεφώνησε ῥητῶς τὴν τοιαύτην λέξιν, ἀλλ' ἐνέφηνε μόνον αὐτὴν εἰπὼν – νῦν μὲν δὴ μήτε εἴης βουγάϊε, μήτε γένοιο· – τὸ γὰρ μήτε νῦν εἴης ζῶν, μήτε γένοιο, εἰς τὸ μέλλον δηλαδὴ, παλιγγενεσίαν φασὶν αἰνίττεται· μετ' ἐκεῖνον δὲ οἱ ἀμφὶ τὸν Πυθαγόραν καὶ ὠνόμασαν αὐτὴν, παλιγγενεσίαν εἰπόντες τὸ πάλιν καὶ πάλιν γίνεσθαι μετεμψυχωμένους μετὰ θάνατον, ὡς εἶπον ἐκεῖνοι, ἐν τῷ μεταγγίζεσθαι εἴτουν μετεμβιβάζεσθαι ἀπὸ σωμάτων εἰς σώματα τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχὰς, καὶ περιόδους οὕτως ἑλίττειν ἃς ἐκεῖνοι παραβλέποντες ἐθεώρησαν· καὶ δὴ ἐστερέωσε τὴν τοιαύτην ἀπόληψιν εἰς τοσοῦτον, ὡς μὴ μόνον τὰ ἔξω βοσκήματα ἐμφαγεῖν τῆς τοιαύτης ὀλεθρίου βοτάνης, ἀλλὰ καὶ τινὰς τῆς χριστιανικῆς μάνδρας τὲ καὶ αὐλῆς, ὧν ἐν τοῖς μᾶλλον τὸν σοφὸν Ὠριγένην θαυμάσει τις οὕτω συναπαχθέντα εἰς ἀλόγιστον αἵρεσιν ἐν τῷ ἀνάπαλιν πεσεῖν τοῦ φρονεῖν ὀρθά.

παλιγγενεσίας. 104. Ἡ μέν τοι ἁγιωτάτη ἐκκλησία γνοῦσα κάλλιστον ὄνομα τὸ τῆς παλιγγενεσίας χειρίστῃ ἐννοίᾳ ἐπιτεθειμένον καὶ κινδυνεῦον ἀχρειωθῆναι ἀχρηστίας λόγῳ, ἐκλέϊσεν αὐτὸ τήν τε μετὰ τὴν ἐκ τῶν ὧδε μετάστασιν εἰς τὰ κρείττονα παλιγγενεσίαν κυρώσασα λέγεσθαι, διὰ τὸ ἀνάπαλιν τῇ κατὰ κόσμον ἐν τοῖς φθαρτοῖς γενέσει ἄφθαρτα εἶναι τὰ ἐκεῖ, καὶ τὴν ἐν ὅσῳ δὲ ζῶμεν μεταποίησιν εἰς τὸ καλὸν, πρῶτα μὲν διὰ κουρᾶς ἁγίας ὁσιωθῶμεν ἐκείνῳ καθαρῶς, τῇ αὐτῇ σεμνύνουσα κλήσει, ὡς εἰ καὶ ἄρτι πάλιν γεγονότες εἰς βίον προήλθομεν· χάρις σοι ὦ καλὴ χριστιανικὴ λε-

κτικὴ, ὅτι οὕτω λέξιν ταύτην σεβασμίαν μὲν, ἀτιμουμένην δὲ ὑπὸ ἐννοίας, ἢ κατεδουλώθη, εὐγενῶς λυσαμένην προσεκόμισας εἰς δῶρον τίμιον τῷ Θεῷ ἐκκαθαίροντι τοὺς αὐτῷ διὰ μετανοίας οἰκειουμένους, ὅσα καὶ λουτροῦ ἐφετοῦ καὶ αὐτίκα φορεῖν διδόντι τοιοῦτον σεμνότητος ὄνομα· σημείωσαι δὲ ὡς τῇ κοινῇ παρακολουθοῦντες χρήσει τὲ καὶ γραφῇ παλιγγενεσίαν ἐνταῦθα φαμέν· καλῶς τοῦτό γε ποιοῦντες· εἰ δέ γε τῷ ἰαμβικῷ προσεκτέον μέτρῳ, πάντως δὲ χρὴ μὴ ἀποστῆναι αὐτοῦ ἐν τοῖς παροῦσι, παλιγγενησίαν ἐνταῦθα χρὴ γράψαι, ἵνα προπαραλῆγον ἐν τῇ τοιαύτῃ λέξει τὸ ἦτα εὐμετρίαν ἀποτελῇ, ἄλλως γὰρ ἔσφαλται· καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος νοῦς ἀκριβὴς καὶ αὐτός· ὡς γὰρ πάλιν γινόμεθα τῷ ἁγίῳ λουτρῷ, οὕτω καὶ ἔτι προσφυέστερον πάλιν γεννώμεθα ὡς υἱοὶ Θεοῦ· ὥστε καλὸν καὶ ἡ παλιγγενεσία κοινότερον, καὶ ἡ παλιγγενησία, ἣν ἐνταῦθα τὸ μέτρον ἀπαιτεῖ. παλιγγενησίαν.

105. Τὸ δὲ λόγῳ, περὶ οὗ καὶ προεγράφη, δύναται κολλᾶσθαι καὶ τῇ συντεθειμένῃ φύσει· λόγῳ γὰρ Θεοῦ συντέθειται ὁ ἄνθρωπος διεξοδικωτέρῳ, καὶ οὕτω πλείονι καὶ ἐνδοξοτέρῳ τῶν πρὸ αὐτοῦ παραχθέντων, ὡς ἔστιν ἐκ τῆς θειοτάτης γραφῆς ἀναλέξασθαι· καὶ τοίνυν κατὰ τοιαύτην ἴσως ἔννοιαν συντεθειμένη φύσις ἠθικῶς ὁ ἄνθρωπος λέγοιτ' ἄν· ἄλλως γὰρ καὶ τὰ ἄλλα σώματα κελεύσει τοῦ Θεοῦ γεγονότα σύνθετά εἰσιν, οὐ δήπου γὰρ ἁπλᾶ. Τὸ δὲ κεραννὺς, καλὸν ὂν εἰς τὴν κατὰ τὸ λουτρὸν τροπὴν, οὐδὲ εἰς τὴν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ἔννοιαν ἀκαλλές ἐστι· καὶ γὰρ καὶ ἐκεῖνα μυστηριωδῶς κεράννυται, ὡς οἴδασιν οἱ μεμυημένοι παρ' οἷς καὶ τὸ ἁγιώτατον μύρον καὶ τὸ τίμιον ἔλαιον θειότατα μεμυστηρίασται· συμπτωτικὴ δὲ λέξις οὖσα τὸ κεραννύναι, καὶ παρὰ τὸ κέρας γενομένη, δι' οὗ τὴν πόσιν οἱ

λόγῳ. συντεθειμένῃ φύσει. κεραννύς.

παλαιοὶ προσεφέροντο, μετήνεκται ἄρτι ἐκεῖθεν θειότερον δηλοῦν μίγμα τὸ κατὰ τὸ ἅγιον θερμὸν αἷμα καὶ ὕδωρ τὸ ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ· ἔστι δὲ λογίσασθαι ὅτι πρὸς τὸ κεραννύναι ἴσως ἐπῆκται καὶ ἡ συντεθειμένη φύσις ἡ κατ' ἄνθρωπον, ἵνα ᾖ ἁρμόττον τὸ πνευματικὸν τοῦτο κέρασμα ἤγουν κράμα πρὸς τὸ θεόπλαστον σύνθεμα, καὶ ἀναμιχθῇ συνθέτῳ τούτῳ σύνθετον θειότατον καὶ ἐκεῖνο τὸ ἐκ θεοῦ· μάλιστα δὲ λογιστέον ὅτι καὶ αἴνιγμα τῆς φρικτῆς τῶν ἁγιωτάτων μυστηρίων τοῦ θεοῦ μεταλήψεως, ἡ παροῦσα φράσις ἐστί· κράμα γὰρ ἁγιαστικὸν ἐκεῖ αἵματος κυριακοῦ μυστηριάζεται καὶ ὕδατος καὶ ζέσεως πνευματικῆς τῶν ἐκ πλευρᾶς ἀκηράτου δι' ἧς ἀνεπλάσθημεν· εἰ δὲ τὸ ἐξ ἀκηράτου πρὸς τὸ κεραννὺς ἐπήχθη κατά τινα, τυχαίαν μὲν, γλυκεῖαν δὲ εἰκασίαν ῥητορικῆς παρηχήσεως ὁποῖα καὶ τοιαῦτα πολλὰ τοῖς γράφουσι παραπίπτουσιν, οὐκ ἀναγκαῖον ἐξακριβώσασθαι· μόνον δὲ παρασημαντέον ὡς τοιοῦτον καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς τὸ, κάμπτει γόνυ γόνῳ πατρός· καὶ ἀλλαχοῦ τὸ, ἐξ ἀλοχεύτου προελθὼν, καὶ λογχθεὶς τὴν πλευράν.

ὀμβροβλυτεῖς. 106. Τὸ δὲ ὀμβροβλυτεῖς, θαυμασίως ἔχει πρὸς δήλωσιν τοῦ κατὰ τὸ ἅγιον αἷμα καὶ ὕδωρ, ὅτε δεσποτικῆς νυγείσης πλευρᾶς ἐξῆλθεν· ἄλλως μὲν γὰρ ἀσύμβατα εἰς ἓν, ἡ πάντως ἄνωθεν ὄμβρησις καὶ ἡ κάτωθεν βλύσις· ἐπὶ δὲ τοῦ ἐν τῷ παντίμῳ σταυρῷ θεανθρώπου λόγου ἀξιολογώτατον τὸ ῥῆμα· ὁ μὲν γὰρ ὄμβρος, τὸ καὶ ὑψόθεν καὶ ἐκ θείας πλευρᾶς τὸ ἁγιαστικὸν αἷμα καὶ ὕδωρ κατελθεῖν σημαίνει· τὸ δὲ βλύειν, τὸ ἀπὸ τῆς γῆθεν προσλήψεως ἐκεῖνα προῤῥεῦσαι δηλοῖ. Ἀκήρατος δὲ πλευρὰ ἡ τοῦ δεσπότου θεοῦ, διὰ τὸ μὴ παθεῖν κῆρα τὴν κατὰ ἁπλῶς ἄνθρωπον· εἰ γὰρ καὶ μὴ ἄφθαρτος οὖσα πρὸ θανάτου ἡ δεσποτικὴ

ἐξ ἀκηράτου.

σὰρξ ἐνεκρώθη, ἧς καὶ ἡ πλευρὰ μέρος, ἀλλ' οὐκ εἶδε διαφθορὰν, οὐ μὴν οὐδὲ φθορὰν μετὰ τὸ πάθος, καὶ τὴν ἔγερσιν, ὡς διαφωτίζει καὶ ὁ ἐκ Δαμασκοῦ λαμπρὸς δᾳδοῦχος τῶν ἁγίων γραφῶν. Τὸ δὲ νενυγμένης πλευρᾶς, κυριολεκτεῖται ὡς παλαιαὶ δηλοῦσι χρήσεις, ἐν αἷς νύσσειν λέγεται τὸ κεντεῖν· ἄλλως δὲ τροπικῶς νύσσειν λέγεται καὶ τὸ λόγοις ἢ ἔργοις ἐρεθίζειν τινὰ εἰς πρᾶξιν οἱανοῦν. νενυγμένης.

107. Ἡ δὲ ζέσις τοῦ πνεύματος πεπόρισται μὲν τῷ μελῳδῷ ἐκ τοῦ ἑορταζομένου κατὰ τὰς πυρίνας γλώσσας φλογώδους· χρησιμεύει δὲ πνευματικοῖς πολεμισταῖς οἷα καὶ ὅπλον ἀξιόλογον ἡ τοιαύτη λέξις, κατὰ τῆς αἱρέσεως τῶν ὑδροπαραστατῶν, ἣν ἄλλου καιροῦ περιελθεῖν εἴτις παρεμπέσοι χρεία· ἔστι δὲ ζέσις αὕτη ζωοποιοῦσα μὲν τοὺς ἐνθέρμως ἐν ἁγίῳ πνεύματι κεραννύντι λελουμένους, καίουσα δὲ ὡς οἷα καὶ πῦρ τοὺς εἰρημένους αἱρετικοὺς καὶ ὅσοι δὲ ἄλλοι κατ' αὐτοὺς ἡ νοουμένη ἐν τῷ ῥεύσαντι ἐκ τῆς ἁγιωτάτης πλευρᾶς αἵματι καὶ ὕδατι· ὧν μεμνῆσθαι παραπήγνυσιν ὁ ἱερώτατος ἐξηγητὴς τῇ κατ' αὐτὸν ἐξηγήσει, καὶ τόν τε βροντῆς υἱὸν θεολόγον ἔνθα ἐπιστείλας λέγει ὅτι τρεῖς εἰσὶν οἱ μαρτυροῦντες, τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ αἷμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἕν· ποῖον ἐκεῖνο τὸ ἕν; τὸ κατὰ τὴν μίαν θεότητα, εἰς ἣν πραγματευτέον ἀποκατασῆναι ἡμᾶς διὰ τῆς κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα ζέσεως καὶ οὕτω τελειώσεως. τῆς ζήσεως τοῦ πνεύματος.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΤΗΣ Δ ΩΔΗΣ.

IX. Κάμπτει τὰ πάντα τῷ παρακλήτῳ γόνυ,
Γόνῳ τε πατρὸς πατρὶ συμφυεστάτῳ.
Ἐν γὰρ προσώποις οἶδε τριττοῖς οὐσίαν
Νημερτὲς ἀπρόσιτον ἄχρονον μίαν,
Ἔλαμψε φῶς γὰρ ἡ χάρις τοῦ πνεύματος.

Ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

108. Εἰπόντος τοῦ ἁγιωτάτου ἀποστόλου ὡς ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, ψάλλει ἐνταῦθα ὁ μελῳδὸς ὅτι ἄρτι ἀπέβη τοῦτο· εἰ καί τισιν ἕτερος καιρὸς ἡρμήνευται τοῦ τοιούτου θαύματος· καὶ τὰ πάντα κάμπτει γόνυ τῷ παρακλήτῳ, ἤγουν τῷ καὶ γόνῳ φησὶ τοῦ πατρὸς καὶ συμφυεστάτῳ τῷ πατρί· γέγονε δὲ ἡ τοιαύτη εὐκταία καὶ θειοτάτη κατάκαμψις, διότι οὐχ' ἁπλῶς ἀλλὰ πᾶσιν ἔλαμψε φῶς ἡ χάρις τοῦ πνεύματος, δι' οὗ τὰ πάντα φωτισθέντα ὑποτέτακται, ὡς αὐτίκα καὶ ἐλλαμφθέντα τελείᾳ γνώσει ἀπὸ τοῦ θεοῦ καὶ κυρίου τῶν γνώσεων, καὶ ἐπιγνόντα τὸν παντοδύναμον δεσπότην, καὶ ὑποταγέντα ἑτοίμως αὐτῷ· τίς δὲ ἡ τοιαύτη πνευματικὴ χάρις; ἡ τῆς ἁγίας δηλαδὴ τριάδος ἐπίγνωσις· ἐν γὰρ προσώποις φησὶ τρισὶν οἶδε γνωστικῶς τὰ πάντα, ἤγουν ὁ κόσμος, νημερτὲς ἤτοι ἀληθῶς, ὡς καὶ πρὸ ὀλίγων ἐῤῥέθη, οὐσίαν μίαν ὥσπερ καὶ φύσιν τὴν ἐν τῇ ἁγιωτάτῃ τριάδι, τῇ κατὰ τὸν ἀγέννητον πατέρα, καὶ τὸν γεννητὸν υἱὸν, καὶ τὸ ἐκπορευτὸν πνεῦμα· ἅπερ οὐκ ἔφθη τις τριαδικῶς εἰπεῖν, καὶ ἅμα εἰς ἓν συνῆψε καὶ συμπροσεκύνησεν· οὔπω δὲ αὐτὰ ἐνίσας, ὡς οὕτως εἰπεῖν, αὖθις ἐτρίαξε τούτοις τοῖς τρισὶ προσώποις τοῖς ὑπεραγιωτάτοις μυρία ὅσα προσενεγκεῖν σεμνὰ ἔχων

ἐπίθετα ὁ μελῳδὸς εἴπερ ἐπλούτει γραφικὸν πλατὺ ἔδαφος, ὅμως διὰ τὸ στενόχωρον ἀρκεῖται τὴν μοναδικὴν ταύτην οὐσίαν ἀπρόσιτον εἰπὼν καὶ ἄχρονον.

109. Τὸ μὲν, ὅτι ὁ καὶ ἀόρατος Θεός· Θεὸν γὰρ οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· ἀλλὰ καὶ φρικτὸς οὐχ᾽ ὅσα καὶ πῦρ καταναλίσκον, ἀλλ᾽ εἰς ὑπέρπλεον, καὶ δι᾽ αὐτὸ ἀκατατόλμητος· τίνι γὰρ γένοιτο προσιτὸς, εἰ μὴ ἄρα τῷ μετ᾽ εὐλαβείας προσιόντι αὐτῷ ἐπιφωτισμῷ; προσέλθετε γάρ φησι πρὸς αὐτὸν καὶ φωτίσθητε, ἵνα δηλονότι καλοὶ γένησθε· καὶ ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ βλέποντες Θεὸν ἀγγελοειδῶς, μηδὲν σκοτίου αἴσχους προκάλυμμα προσώπου φέροντες· διὸ καὶ ἐπάγει ὁ Δαβὶδ μετὰ τὸ φωτίσθητε, τὸ καὶ τὰ πρόσωπα ὑμῶν οὐ μὲν καταισχυνθῇ· ἀλλ᾽ οὔπω μὲν ἀπρόσιτος ἡ ἁγία τριὰς, ὁ εἷς Θεός· ἄχρονος δὲ, ὅτι αὐτὸς μὴ ὅτι γε χρόνους καὶ καιροὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε· διὸ οὐδὲ ἦν χρόνῳ ὑπέχεσθαι τὸν παντὸς χρόνου ποιητὴν καὶ κύριον· τὸ δὲ κάμπτει γόνυ, ὅ ἐστι προσκυνεῖ ἐν τῷ γονυπετεῖν, ἤγουν ἐπὶ γόνυ πίπτειν καὶ γονυκλιτεῖν, μετῆκται ἀπὸ τετανῶν σωμάτων, ἃ ταπεινούμενα κάμπτονται· ὁποῖόν τι καὶ τεταναὶ λεγόμεναι τρίχες· ἔστι δὲ ἡ ἐπίτασις τετανοῦ τὸ ἀτενὲς ὡς λίαν τεταμένον εἰς ὄρθιον, ἡ στέρησις ὡς μὴ δεόμενον τάσεως πλείονος, ἣν ὁ ἀπολέσας κέκαμπται· τοιαῦτα δὲ τὰ μὴ ὄρθια πάντα σώματα, ἐν οἷς αἱ οὖλαι τρίχες, καὶ τὰ γναμπτὰ ἄγκιστρα καὶ τὰ ἀγκιστροειδῶς περιηγμένα, οὐχ ἥκιστα δὲ καὶ τὰ κυρτὰ, ὧν παρωνυμία οἱ ἁλιευτικοὶ κύρτοι· ὑποταγῆς δὲ σύμβολον ἄκρας τὸ κάμπτειν γόνυ· διὸ καὶ τοῖς κραταιοῖς βασιλεῦσιν ὅτε που ἔθνος ὑποταγῇ, κάμπτειν αὐτῷ γόνυ λέγεται· τὸ δὲ μελῳδικῶς τὰ πάντα εἰ- τὰ πάντα.

ἀπρόσιτον. ἄχρονον.

πεῖν, ἢ τὸ πᾶν ἀποστολικῶς, τῆς αὐτῆς ἐννοίας εἰσὶ ἐπὶ τοῖς σοφοῖς· κοσμικὴ γὰρ ὁλότης δι' ἑκατέρων σημαίνεται.

τῷ παρακλήτῳ. **110.** Παράκλητον δὲ τὸν υἱὸν πρὸς τὸν πατέρα λέγομεν, καθὰ καὶ τὸ πνεῦμα· οὐκ ἂν οὐδὲ τοῦ πατρὸς ἀπαξιοῦντος τὸ πρᾶγμα ἢ ἄλλως ἀποστερουμένου τοῦ καλεῖσθαι οὕτω· οὐ μόνον ὅτι παρακαλεῖται καὶ αὐτὸς ὑπὸ τῆς οἰκείας φιλανθρωπίας εἰς τὰ ὑπὲρ ἡμῶν, ἔτι δὲ καὶ ὑφ' ἡμῶν προκαλουμένων τὴν ἐκεῖθεν βοήθειαν, ἀλλὰ καὶ ὅτι παρακαλεῖ ἡμᾶς ὡς εἰ καὶ κατέψα, καὶ ποππύζων ἐκολάκευε, καὶ πάντα τρόπον ἐπήγετο εἰς τὸ καὶ υἱοὺς καὶ κληρονόμους ἀποτελέσαι αὐτοῦ· εἰ γὰρ μὴ ὁ πατὴρ ἐθέλει καὶ δύναται παρακαλεῖν ἡμᾶς εἰς τὰ κρείττω, τάχα ἂν οὐδὲ ὁ υἱὸς, οὐδὲ τὸ πνεῦμα ἕξουσι τὸ τοιοῦτον σέμνωμα· καὶ ἄλλως δὲ τοῦ ἁγίου πνεύματος σὺν τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ συμπροσκυνουμένου, ναὶ δὲ καὶ συνδοξαζομένου ἐφ' οἷς τερατουργεῖ, ἄτοπόν ἐστιν ἀποστερεῖν αὐτοῦ τὴν ἡμῶν παράκλησιν.

ἠθικόν. **111.** Χρὴ γὰρ εἰδέναι ὡς πρὸ πάντων τῶν κατ' ἀνθρώπους θεομιμήτως καὶ διδασκαλικῶς οἱονεὶ παρακλήτων, ὁ κυρίως παράκλητος πατὴρ καὶ λόγος καὶ πνεῦμα ἐπὶ τοὺς μακαριωτάτους ἦλθε μαθητὰς, καὶ μετ' ἐκείνους ἐπὶ τοὺς δι' ἐκείνων ἐπεγνωκότας τὸν θεόν· ὃς οὐ μόνον λαλούντων τῶν αὐτοῦ δεομένων, ἀλλὰ καὶ μήπω μηδὲ λαλησάντων, πάρεστιν· ὃ δὴ παρακαλεῖν ὁμολογουμένως ἐστί· παρακαλεῖ δὲ, τουτέστιν ἐγγὺς αὐτοῦ καλεῖ, πρὸς σωτηρίαν τοὺς τὸν λογισμὸν ἔχοντας πρὸς αὐτῷ μυριαχῶς, οἷον διὰ τῶν κτισμάτων καλλονῆς, ἃ δι' ἡμᾶς ἐποίησε, καὶ τῆς ἐκεῖθεν παντοδαπῆς ἀμόχθου ἡμῖν ὠφελείας, καὶ διὰ τοῦ ἀγαθὰ μὲν τοῖς ἀγαθοῖς ἐπιμετρεῖν, τοῖς δὲ κακοῖς ἄλλως προσφέρεσθαι· καὶ διὰ τοῦ ἐπιφιλοτιμήσασθαι νοῦν καὶ διάνοιαν ἐπι-

γνώμενας ἀγαθοῦ τὲ καὶ κακοῦ· ὡς τὸ μὲν ἐγκρίνειν καὶ ἐπιλέγεσθαι, τὸ δὲ ἀποκρίνειν καὶ ἐξωθεῖν οἷα τοῦ κατὰ θεὸν ἀνθρώπου ἀνάξιον· εἰ δὲ καὶ θλίβων ἡμᾶς καὶ ἐνθύμιον ὑποβάλλων τοῦ εἶναι δούλους αὐτοῦ, εἰς ἀγαθοπραξίαν ἡμᾶς ἀνάγει, παρακαλεῖ πάντως καὶ οὕτως εἰς τὰ σωτήρια ὥσπερ καὶ διὰ τοῦ θανατοῦν, καὶ ζωογονεῖν, καὶ πτωχίζειν, καὶ πλουτίζειν, καὶ ταπεινοῦν, καὶ ἀνυψοῦν, καὶ πάντων τῶν ἄλλων ὅσα τοιαῦτα.

112. Τὸ δὲ πάντων προχειρότατον καὶ εὐπόριστον, καὶ ὡς ἄν τις ὀρθῶς εἴποι λεωφορούμενον καὶ δημοκοπούμενον, καὶ ἀληθῶς πάγκοινον, παρακαλεῖ καὶ διὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν τὲ καὶ μαθητειῶν τῶν ὡς ἑκάστοτε καιροῦ· ὧν αἱ μὲν μεμέτρηνται τῷ εὐαγεστάτῳ εὐαγγελίῳ περιειλημμέναι, αἱ δὲ μικροῦ καὶ εἰς ἀπειρίαν κέχυνται ταῖς ἀνέκαθεν διαδοχαῖς· παράκλητοι γὰρ θαῤῥούντως φημὶ μετὰ τὸν θεὸν, πρῶτα μὲν οἱ ἐν τῷ παλαιτάτῳ νόμῳ προφῆται καὶ διδάσκαλοι τοῦ σώζεσθαι, εἶτα ὁπόσοι, πρὸ τῆς ἑορταζομένης ἄρτι ἐν ἡμῖν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐνδημίας, ἀπόστολοι μετὰ ἔλεγχον, ὡς τὰ πολλὰ, καὶ ἐπιτίμησιν παρακαλοῦντες διωρθοῦντο τοὺς λαοὺς· κατὰ τὸ, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον· οὓς οἱ μετ' ἐκείνους ἀποστολικοὶ ἄνδρες διαδεξάμενοι, ὧν ἡ κατὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα χάρις μέχρι καὶ εἰς τὴν νῦν γενεὰν καθήκει, παρακαλοῦσιν ὁμοίως καὶ αὐτοὶ πρὸς ἀρετὴν τοὺς ἐπακούοντας, καὶ μάλιστα οἱ ἱερεῖς· οἷς γραφικῶς ἐντέταλται παρακαλεῖν τὸν λαόν.

113. Ἐν τούτοις δὲ σημείωσαι ὡς εἰ καὶ τῇ παρακλήσει συστοιχοῦντα οἴδαμεν τὸν παράκλητον, λέγομεν δὲ καὶ παράκλησιν δι' ἡμῶν ἀναπέμπεσθαι τῷ παρακλήτῳ, ἀλλ' οὐν οὐδεὶς ἡμῶν παράκλητος ἐπιλέγοιτο ἂν· ἀλλὰ μόνῳ τῷ παράκλητον.

θεῷ νενέμηται τὸ τοιοῦτον ὄνομα εἰς ἐξαίρετον, ἐρχομένῳ μὲν ἐφ᾽ ἡμᾶς παρακαλοῦντας ὀρθῶς, καὶ ἐγγύζοντι δεομέναις, καὶ ἡμῖν ἐνσκηνοῦντι ἐν τῷ πρεπόντως παρακλητεύεσθαι· ἄλλως δὲ ἀξιοῦντι σεμνῶς ἐπὶ θρόνου δόξης τῆς βασιλείας αὐτοῦ μένειν ὡς μὴ παραφαίνειν αὐτοῦ τὰ μὴ πρέποντα· ἔχει δὲ τὸ εὔλογον ἡ διπλόη τῆς ἐξ ἡμῶν παρακλήσεως εἰς τὸν ὕψιστον καὶ τῆς ἐκεῖθεν αὖθις ἐφ᾽ ἡμῖν ἐκ τῶν

περὶ παρακλήσεως, ἀφ᾽ ἧς ὁ παράκλητος.

καθ᾽ ἡμᾶς· ὑποθετέον γὰρ καταπεσόντά τινα εἰς δυσεξίτητον λάκκον καὶ εἰδότα ἐφίστασθαι τῷ βοθύνῳ ἐκείνῳ γενναῖον ἄνδρα φίλον κατακαλεῖσθαι ποτνιώμενον εἰς ἀνάληψιν· εἰ δὴ ἐκεῖνος ἐπικύψας καὶ τῷ φίλῳ κλῆσιν ἐπιπέμψας πρὸς ὄνομα καὶ παρακαλέσας ἀνατεῖναι χεῖρα κάτωθεν καὶ ἀκουσθεὶς δράξεται τῆς φίλης χειρὸς, καὶ ἀνελκύσας ἀποδώσει τῇ μητρὶ γῇ τὸν ἄνθρωπον, ὡς καθεστάναι ὅποι καὶ πρὸ τοῦ πτώματος, ἰδοὺ παρακληθεὶς ἐκεῖνος ἐφ᾽ ᾧ περισώσασθαι ἄνθρωπον, ἀντιπαρεκάλεσεν ἐκεῖνον καὶ σέσωκεν· οὕτω δὴ καὶ ὁ παράκλητος κύριος ἄνθρωπον φιλῶν παρακαλοῦντα σωθῆναι, παρακαλεῖ παθεῖν ἐκεῖνον οὕτω, καὶ ἰδοὺ διπλῆ κἀνταῦθα παράκλησις, ἡ μὲν τοῦ σωτῆρος παρακλήτου προκαλουμένου τὸν δεόμενον, ἡ δὲ τοῦ, ὡς οὕτως ὀνομάσαι, παρακλήτορος· διὸ καλῶς ψάλλει ὁ δυσωπήσας τῶν τινα θεοῦ ἁγίων ὡς παρακαλῶ σε παρακαλέσαι με.

συμφυέστατω.

114. Περὶ δὲ συμφυΐας τριαδικῆς καθ᾽ ἣν ὁ Χριστὸς γόνος ἐρρέθη πατρὶ συμφυέστατος, προεγράφη τι ἐν τῷ συμφυῆ φρυκτωρίαν· νῦν δὲ ῥητέον ὡς ἡ λέξις εἴληπται προσφυῶς ἀπὸ κλάδων συμφυῶν καὶ ὁμοουσίων φυτῷ τινι, καὶ ἀπὸ βλαστημάτων προῤῥίζων μιᾶς ἀρχῆς ἐξωρμημένων· ὁμοίως γάρ τινι τρόπῳ συμφυέστατος καὶ ὁμοφυὴς τῷ πατρὶ ὁ υἱὸς καθὰ καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα κατὰ τὴν θεότητα καὶ τἄλλα

ὁπόσα δογματίζομεν οἱ χριστιανοί· περὶ δὲ προσώπου οὐσίας προσώποις οὐσίαν. τῶν οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὡς ἠγνοημένων ἐκκλησιαστικοῖς ἀνδράσιν, ὁ ἐνταῦθα γράψαι τι μέλλων ὡς ἐπὶ φιλοτιμίᾳ δεούσῃ, κρατείτω καὶ κύαθον ὡς μετρήσων δι' αὐτῆς θάλασσαν· ὅμοιον γὰρ τοσαύτῃ ἄρτι φιλοσοφίᾳ ἐπιβαλεῖν τινα καὶ θαλάσσης μετρητὴν γενέσθαι· τοσοῦτον δὲ ῥητέον ἐν στενῷ πρὸς ὑπόμνησιν τοῖς ἀπὸ εἰσαγωγῆς, ὅτι οὐσία μὲν μία τῆς ἁγίας τριάδος, μονάζει γὰρ ἰδιάζον αὐτῇ τὸ εἶναι, καὶ οὐ σχίζεται εἰς διαφορὰς ἀλλοιούσας ἢ ἑτεροιούσας αὐτήν· ἀλλὰ εἷς ἐκείνη θεὸς ἁπλοῦς ἀναλλοίωτος· εἰ γὰρ ἡμῶν ἑκάστου αὐτοῦ καθ' αὐτὸν ἀποφάσκεται τὸ πρὸς τοὺς καθ' ἡμᾶς ἑτεροούσιον τοιούτων ὄντων τὰ ἐς ποικιλίαν ὁποῖοι ἐσμὲν, τίς ἂν τολμήσοι συγγενείας ὡς εἰπεῖν τοιαύτης καὶ συνουσιώσεως καὶ ταυτότητος τὴν ἁγίαν ἀποστερῆσαι τριάδα καὶ τὸ ἀποστατικῶς ἐν αὐτῇ θεωρῆσαι ἀγχέμαχον διὰ τῆς ἀσυμφυοῦς καὶ ἐμφύτου ἑτεροιότητος; καὶ οὕτω μὲν οὐσία μία τὴν ἁγίαν τριάδα συνάπτει ὁποίαν εἰκὸς ἐνθεωρεῖσθαι τῷ ὑπερουσίῳ θεῷ, τῷ καὶ ἐπέκεινα πάσης οὐσίας ὑπερκοσμίου τὲ καὶ ἐγκοσμίου καὶ αἰτίῳ.

115. Καὶ τοῦτο περινοησάμενοι καὶ τῶν ἔξω οἱ σοφώτεροι ἓν εἶναι τὸ κυρίως ὂν ἐφιλοσόφησαν· ἐμμείναντες δὲ τῷ τοιούτῳ ἐκεῖνοι νοήματι ἐφ' ὅσον ἐμέτρησεν ἡ ἐν αὐτοῖς γνῶσις, εἶτα κατέσχισαν αὐτὸ εἰς ὁπόσα οὐκ ἂν ἔχει τις ῥαδίως οὐδὲ ἀριθμήσασθαι πολυθεΐαν ἐκεῖνοι δοξάσαντες· οἱ δὲ τῆς καθ' ἡμᾶς πίστεως ἁγιώτατοι παραδόται τὴν εἰρημένην θείαν οὐσίαν εἰς τρία διελόντες, πατέρα λέγω καὶ υἱὸν καὶ ἅγιον πνεῦμα, τὰ καὶ πᾶσι μὲν χριστιανοῖς προσκυνητὰ, οὐκ ἂν δὲ μὴ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι σεβάσμια ὁπόσοι δι' αὐτῶν ὁπωσοῦν ἥκοντες ἀκροθιγῶς παραψαύουσι θείας

γνώσεως, εἰς τριάδα διήγαγον τὸν ἕνα ἐκεῖνον Θεὸν, καὶ πρόσωπα τὰ τοιαῦτα τρία ὠνόμασαν, οὐδὲν τι σεμνότερον ἄλλο ἔχοντες ἐπιθέσθαι αὐτοῖς εἰς γνώρισμα τίμιον· ἀλλ' ἐκ τοῦ κατ' ἄνθρωπον τιμιωτάτου μέρους ὃν κατ' εἰκόνα Θεοῦ ποιήσας ὁ ἐν τριάδι Θεὸς ἐξ ἐκείνου προσωπικῶς ἑαυτὸν εἰκόνισεν, ἐκεῖνον χαρακτηρίσαντες· οἱ δὲ αὐτοὶ ἅγιοι καὶ τὴν εἰς τρία ταύτην διαίρεσιν φιλοτιμούμενοι συναιρεῖν πρὸς ὀρθότητα, οὐκ ἀποδιςῶσιν εἰς ἀσύμβατα, καὶ ἀλλότρια, καὶ ἀσύντροχα· διαφορὰν δὲ ὅμως ἐν τοῖς τοιούτοις παραδιδόντες τὴν κατὰ ἰδιότητας εἴτουν χαρακτῆρας· καθότι ὁ μὲν πατὴρ ἀγέννητος, καθὰ προδεδήλωται, ὁ δὲ υἱὸς γεννητὸς, τὸ δὲ πνεῦμα τἄλλα μὲν ταυτιζόμενόν ἐστι τῷ πατρὶ καὶ τῷ υἱῷ, ἰδίᾳ δὲ νοσφισάμενον τὴν πατρόθεν ἐκπόρευσιν, ἀφιᾶσι τὰ ἄλλα πάντα κοινὰ εἶναι ὁπόσα εἴποι τις ἄν· ὡς οὕτω τὴν πάντων ἡμῶν σωςικὴν τριάδα μεμετρημένην μὲν τοῖς χαρακτηριστικοῖς ἰδιώμασι, κεχυμένην δὲ εἰς ἄπειρον τῷ ὑπερουσιασμῷ τῶν κατ' αὐτὴν ἐνεργειῶν, τῶν τε δημιουργικῶν, καὶ προνοητικῶν, καὶ τῶν λοιπῶν παιδεύειν καὶ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους εἴς τινα τοιαύτην πολυμερῆ κοινωνίαν ἔνθεον.

116. Καὶ οὕτως ἐκεῖνοι τρία νοοῦντες τὸ ἓν, οὐκ ἀφιᾶσι μὴ οὐχὶ συντόμως καὶ ἀχρόνως καὶ ἀκραῆ τὰ ὡς εἴρηται διῃρημένα συναιρεῖν· καὶ τοῦτο θᾶττον ἤπερ φράσοι τις ἄν, ἐνταῦθα τὸ ἓν τριάδα, ἢ τὴν τριάδα μονάδα εἶναι· καὶ τοίνυν διελόντες ὡς εἰ καὶ συμφυεῖς κλάδοι ἀλλήλων ἐχόμενοι καὶ οἷον συμπεφυκότες, ἅμα διαςῶσιν εἰς ὅσον ἰδέσθαι, καὶ αὐτίκα εἰς συμφυΐαν δραμοῦνται τὴν πρότερον, οἱ αὐτοὶ καὶ εἰς νοῦν τὸν κατ' ἄνθρωπον καὶ εἰς λόγον τοιοῦτον, καὶ εἰς πνεῦμα στοίχῳ τοιούτῳ σύμπνουν καὶ σύν-

θρομον, προβιβάζουσι τὴν τῆς ἁγίας τριάδος νόησιν· καὶ ἐξεικάσαντες τῇ καθ᾽ ἡμᾶς καλῇ τριάδι ταύτῃ τὴν πάντιμον ἐκείνην καὶ ὑπέρτιμον, ἐνάγουσι κατανοεῖν ἡμᾶς ὡς δυνατὸν ἐκ ταύτης, πῶς καὶ ἐκείνη καὶ τρία ἐςὶ καὶ ἕν· ὅτε γὰρ ἐν ἡμῖν πατὴρ νοῦς, καὶ ὁ ἐν αὐτῷ λόγος, καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ καὶ δι᾽ αὐτοῦ πνεῦμα, τρία καὶ ὄντα καὶ μετρούμενα εἰς ἕν τι συννεύουσιν ἀχωρίςως καὶ ὁ μέγιστος πατὴρ, καὶ ὁ ἁγιώτατος αὐτοῦ λόγος, καὶ τὸ πανάγιον πνεῦμα, ὁμοίῳ δή τινι τρόπῳ καταλαμβάνονται· ἓν δὲ πάντως ἡ τριὰς αὕτη, καὶ τρία ἡ μονὰς, οὐ κατὰ τὰ ἐν ἡμῖν τὰ αἰτιατὰ, τὰ παρηγμένα, τὰ ποιητά· πάντων δὲ καὶ ἡμῶν καὶ τῶν τε ἄνω καὶ τῶν κάτω, αὐτὰ δὴ καὶ μόνα κυρίως αἴτια.

117. Καὶ οὕτω πῶς οἱ ἅγιοι οὐ κατ᾽ ἀνθρώπους λαλήσαντες, ἀλλὰ γλώσσαις ἀγγέλων, μᾶλλον δὲ θεοπαραδότως τὰ τοιαῦτα καταστήσαντες, ὡς ἔστιν ἡμῖν ἀναλέγεσθαι, ἐκ τῶν θείων καὶ ἱερῶν γραφῶν, ἐφιλοτιμήσαντο ἐμβιβάσαι ἡμῖν εἰς νοῦν καὶ ἄλλως τὴν τοιαύτην φιλοσοφίαν εὐθυβόλως ἅμα καὶ σοφῶς· ὡς οἶκον μέν τινα ὑπερθέμενοι τὸν μέγιστον κόσμον, λύχνα δὲ οἷον ὑπανάψαντες ὑποθετικῶς τρία, τὴν τρίφωτον ἁγίαν τριάδα· καὶ τοὺς μὲν λύχνους ἰδίᾳ θεωροῦντες ἐκλάμποντας καὶ τὸν οἶκον φωτίζοντας· τὰς δὲ ἐκεῖθεν λάμψεις καὶ ἀκτινοβολίας φιλοσοφοῦντες δι᾽ ἀλλήλων ἡκούσας καὶ συνεργούσας, ἓν ποιεῖν ἀγαθὸν καιριώτατον, καὶ σκοπιμώτατον τελικῶς, τὴν τοῦ σκοτίου διοίκησιν διὰ φωτισμοῦ καὶ καθυποδείξεως πραγματικῆς, ἧς χάριν τὰ τοιαῦτα λύχνα ἐξανήφθησαν, καὶ διδάσκουσι καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης παραδείξεως, τὸ τῆς ἁγίας τριάδος μονονέργητον συνέργασμα, ὡς μήτε τὸ τριαδικὸν αὐτῆς ἐσκιάσθαι διὰ συγχύσεως, ἀλλὰ φανερῶς ἐκφαίνεσθαι· καὶ τὸ ἐνεργη-

μα δὲ κοινωνικῶς καὶ ἀσυγχύτως ἀνεπικώλυτον εἶναι αὐτῇ· καὶ εἰσὶ μὲν πάνσοφα καὶ τὰ τοιαῦτα πρὸς μυρίοις ἄλλοις διδασκάλια καὶ ὑψηλὰ, καὶ διανοιῶν εὐθέων εὑρήματα, τάχύτερα δὲ καὶ αὐτὰ ὅμως, καὶ σωματικὰ καὶ οἷα μὴ ἔχειν πληροφορεῖν ἄνθρωπον πολυπράγμονα πρὸς ἀσυζήτητον κατάληψιν, εἰ μὴ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἀποκαλύψας τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἢ ἀμβλυωπούντων ἢ ἄλλως δυσωπουμένων τὴν πρὸς τὸν ἥλιον τῆς ἀληθείας ἀνάβλεψιν, ἑαυτὸν ἐμφανίσει καὶ διδάξει τὰ ὑπὲρ ἀνθρωπικὴν κατανόησιν· οὐκοῦν ἵνα μὴ ἀναγκασθῶμεν αὐτόχρημα μεταλαμβάνειν τὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἐξ ἀντιγράφων ἐρανιζόμενοι τὰ καὶ ἡμῶν δίχα ἔκδηλα εἰς ἔνδειξιν φανερὰν τοῦ μίαν ἐν τρισὶ προσώποις εἶναι τὴν ἁγιωτάτην Θεότητα, καὶ εἰκῇ φανεῖσθαι περὶ τὰ πᾶσιν εὐπόριστα, περιωρίσθω ἡμῖν ἕως ὧδε καὶ ὁ τοιοῦτος νοῦς· τὸ

ἔλαμψε φῶς καὶ ἑξῆς. δὲ ἔλαμψε φῶς ἡ χάρις τοῦ πνεύματος, διχῶς νοητέον· ἢ γὰρ ὅτι ἀπετέλεσε λάμψιν φωτίζουσαν ψυχὰς ἡ χάρις τοῦ ἑορταζομένου πνεύματος, ἢ ὅτι σήμερον ἐξέλαμψεν ἀνατεῖλαν φῶς οὐ τὸ σύνηθες, καὶ πρὸς αἴσθησιν, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἵνα ταυτὸν εἴη φῶς ἐνταῦθα εἰπεῖν, καὶ χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ ΤΗΣ Δ ΩΔΗΣ.

Χ. Τελεῖσθε πάντες τῇ θεαρχικωτάτῃ
Ὅσοι λατρευταὶ τῆς τριφεγγοῦς οὐσίας·
Ὑπερφυῶς τελεῖ γὰρ ὡς εὐεργέτης,
Καὶ πυρσομορφεῖ Χριστὸς εἰς σωτηρίαν
Ὅλην πορίζων τὴν χάριν τοῦ πνεύματος.

118. Ἠθικεύεται ὁ μελῳδὸς ἅμα παρόντι τροπαρίῳ, καὶ τὰ τῆς ἑορτῆς φιλοσοφεῖ· καὶ ἡ μὲν πρὸς ἦθος παίδευσις

λέγει ὅτι πάντες ὅσοι ἐστὲ λατρευταὶ τῆς τριφεγγοῦς οὐσίας τελεῖσθε, τουτέςι μύσται γίνεσθε τελετὴν ἑορτάζοντες, καὶ οὕτω τελειοῦσθε τῇ τοιαύτῃ θεαρχικωτάτῃ οὐσίᾳ· ἡ δὲ φιλόσοφος θεωρία πληροφορεῖ ὅτι ἡ τοιαύτη οὐσία διὰ τοῦ Χριςοῦ, ὃς εὐεργέτης ὄντως ἐςὶν, ὑπερφυῶς τε τελεῖ ἤγουν μυεῖ τουτέςι μυςαγωγεῖ διδάσκων, καὶ παιδεύων καὶ πυρσομορφοῖ οὐ πρὸς ἐρύθημα αἰδοῦς εἴτε κάλλους, ἀλλὰ εἰς σωτηρίαν, πορίζων τοῖς μύσταις αὐτοῦ ὅλην τὴν χάριν τοῦ πνεύματος· οὐ γὰρ ἀτελὴς ὁ θεὸς, ὥσπερ οὐ τὴν πληρεςάτην φύσιν αὐτοῦ ἢ ἄλλο τι τῶν κατ' αὐτὸν, καὶ περὶ αὐτὸν, οὕτως οὐδὲ τὴν εὐεργεσίαν καὶ τὴν χάριν τὴν ἐξ αὐτοῦ πρὸς τοῦ αὐτοῦ· εἰ γὰρ καὶ πάνυ μικρὰ λαμβάνων προσίεται ὅς γε καὶ προσκυνήσει χαίρει τῇ κατ' ὀρθότητα καὶ εὐλογίᾳ εὐγνώμονι ὡς καὶ ὄντως εὐλογητὸς, ἀλλ' αὐτὸς μεγαλόδωρός ἐςιν, ὅτι καὶ ἐλευθεριότητος ἁπάσης, καὶ μεγαλοπρεπείας δεσπότης ἅμα καὶ παραδότης· καὶ ὁ τὸν ἀναμάρτητον ἄνθρωπον ὅλον ἑαυτὸν ἐκείνῳ ἀντιδίδωσιν εἴπερ ἄξιος τούτου γένηται.

119. Ἰστέον δὲ ὅτι προστακτικῆς τε ἐγκλίσεως τὸ τελεῖσθε, καὶ ὅτι μυστικῶς ἁγία ἡ τοιαύτη λέξις σύστοιχος τῇ τελετῇ, καὶ τῇ τελεταρχίᾳ, καὶ τοῖς τελεςαῖς τῶν μυςηρίων ἐκφάντορσι· τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ τελεῖ, ὅπερ ἀνωτέρω κεῖται· ἀποκαρανοῦται δὲ, ὅ δή τις ἔφη, ταῦτα καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὧν καὶ προεμνήσθημεν· σαφῶς δὲ εἰπεῖν κεφαλαιοῦται καὶ ἀφορᾷ εἰς τὴν κατ' ἄνθρωπον τελείωσιν, ἣν εὐπραγοῦσιν οἱ πρὸς ὀρθὴν ἀλήθειαν καὶ ὀρθότητα οὐ μὴν εἰς κρίμα ἢ εἰς κατάκριμα, τὰ θεῖα μιμούμενοι· τάχα δὲ τοιαύτη τὶς ἔννοια καὶ τοὺς ἐν τέλει σεμνύνει, ὅ ἐςι τοὺς ἀξιωματικοὺς, κατὰ τὸ τοῖς ἐν τέλει βεβῶσι πείσομαι· καὶ τὰ τελεῖσθε.

πολεμικὰ δὲ τάγματα ἴσως ἐντεῦθεν τέλη λέγονται διὰ τὴν κατ' αὐτὰ ὡσανεὶ μύησιν τὴν ἐπὶ εὐταξίᾳ, δι' ἣν καὶ τὸ περὶ τούτων ὑποθέσεων βιβλίον σεμνῶς τακτικὸν λέγεται· περὶ δὲ τοῦ ἀρχικωτάτῃ προγέγραπται· οὐσία δὲ πάντως αὕτη ληφθεῖσα κατὰ τὸ ἀπὸ κοινοῦ σχῆμα ἐνταῦθα, οὐκ ἔκ τινος προηγησαμένου, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐν τῷ δευτέρῳ στίχῳ κειμένης οὐσίας.

τῇ θεαρχικωτάτῃ.

λατρευταί.

120. Τὸ δὲ λατρεύειν πάλαι μέν ποτε ἀντὶ τοῦ δουλεύειν εἴληπτο, διὸ καὶ λάτρης ὁ δοῦλος ἐλέγετο, παρὰ τὸ λᾶ ἐπιτατικὸν μόριον καὶ τοῦ τρεῖν ὅ ἐστι τὸ φοβεῖσθαι· οὕτω γὰρ πρὸς τοὺς δεσπότας τὸ δοῦλον γένος διακεῖσθαι χρεών· ἐπεί τοι ὁ δοῦλος παρὰ τὸ δέους ὅλος εἶναι ὠνόμασται· ὁ μέντοι ἄλλος διακείμενος δοῦλος, οὐ λάτρης ἀλλὰ ἀτρεὺς καλεῖσθαι ἂν εὐγενέστερον ἐθέλοι, ὡς οἷα δεδιὼς μὴ καὶ τρέσας κληθείη κατὰ τὸν οὕτως ἐπὶ δειλίᾳ κωμῳδούμενον· ὅτε δὲ, ὦ οὗτος, εὕροις τινὰ γραφόμενον τῇ πορνείᾳ λατρεύειν, ἢ τῇ φιλαργυρίᾳ, οἴκτειρε τὸν ἄνθρωπον τοῦ μυκτηρισμοῦ, καὶ τῆς ἐλεεινότητος ὡς εἰ καὶ εἰδωλολάτρην ἤκουσας, οἷα δεδουλωμένῳ κακίαις τοιαύταις· ἰστέον δὲ καὶ ὅτι τὸ ὅσοι λατρευταὶ διασαφητικόν ἐστιν εὐκρινῶς τοῦ τελεσθήσονται τὰ τῆς ἁγίας τριάδος, ἀλλὰ ἐπιλέγδην μόνοι πάντες οἱ αὐτῆς λατρευταί· τὸ δὲ τριφεγγοῦς οὐσίας, ἀπὸ εὐθείας ὀξυτόνου συνήθους ἐκλήθη· καὶ ἔστιν ὡς ἡ πολυφεγγὴς, οὕτω καὶ ἡ τριφεγγής· εὑρίσκεται δὲ καὶ ἑτεροίας λέξεως ἡ τοιαύτη λέξις ἐν τῷ τρίφεγγον οὐσίαν δοξάζομεν· ἐποίησε δὲ ἐκεῖνο ἡ τῆς χασμῳδίας ἀποφυγὴ, καὶ τὸ δυσμελὲς εἰ μὴ οὕτω μεμέλιστο· τρίφεγγος δὲ καὶ τριφεγγὴς ὁμολογουμένως ἡ τρίφωτος· φῶς γὰρ ἅμα καὶ φῶτα ἡ ἁγία τριὰς, καθ' ἣν φωτὶ φῶς θεώμεθα, οὐ μὴν ἐν σκότῳ κο-

τῆς τριφεγγοῦς οὐσίας.

σμικώτερον· παράδοξον δὲ πάντως καὶ ὑπερφυὲς μίαν οὐσίαν τριφεγγῆ εἶναι· διὸ καὶ μόνῳ τῷ ἐν τριάδι ἑνὶ Θεῷ τὸ τοιοῦτον ἰδιαζόντως ᾠκείωται.

121. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ τρίφεγγος καὶ τριφεγγὴς ὁμοιότητα ἔχει πρὸς τὸ ἄτερπος καὶ ἀτερπής· ὧν τὸ μὲν κεῖται παρὰ τῷ εἰπόντι – ἀτέρπου ὀϊζύος ἐκλελαθέσθαι – τὸ δὲ παρὰ τῷ φράσαντι – ἀτερπέα αὐλὴν – ἤγουν λυπηρὰν κατασκήνωσιν· τὸ δὲ ὑπερφυῶς τελεῖν, ἀσφαλῶς εἴρηται· μυηθῆναι μὲν γάρ τινα πρὸς τέχνην ἄκραν οὐκ ἔχει τι ὑπερφυές· τελεσθῆναι δέ τινα μυστικῶς, ὡς οὐ μόνον ἐγγίσαι ἢ εἰσελθεῖν εἰς τὸν Θεὸν, ἀλλὰ καὶ παραστῆναι αὐτῷ ὕψου ἀποστολικῶς ἀρθέντα, ὑπερφυές τε ἅμα ἐστὶ καὶ εὐεργεσίαν πλουτεῖ ἀνυπέρβλητον· διὸ τῷ ὑπερφυῶς τελεῖ, καλῶς ἐπῆκται τὸ εὐεργέτης, ὁ Χριστὸς δηλαδή· τὸ δὲ πυρσομορφοῖ ἁπλούστερον μὲν ἀντὶ τοῦ ἐξομοιοῖ πυρσῷ, καθὰ καὶ προγέγραπται, ἢ λαμπρύνει τὴν τοῦ μύστου φύσιν· μορφὴ γὰρ, ὡς προέφημεν, καὶ ἡ φύσις, ἢ καὶ τὸ πρόσωπον καθά ποτε δεδόξαστο καὶ Μωϋσῆς τῇ κατὰ πρόσωπον φανότητι, πιστὸν ἐκεῖνο τότε προδείξας, καὶ τὸ τῆς μεταμορφώσεως θαῦμα, ἐν ᾧ ὑπὲρ ἥλιον ἔλαμψεν ὁ Χριστός· ἔνθα τηνικαῦτα παρὼν καὶ ἐκεῖνος, ἔμαθεν εἰς πλέον ὅπως ὁ Θεὸς πάντα ὅσα ἔχει διανέμει καὶ τοῖς αὐτὸν θεραπεύουσι· καὶ ταῦτα μὲν ἁπλούστερον περὶ τοῦ ὡς ἐῤῥέθη πυρσομορφοῦν.

ὑπερφυῶς. τελεῖ. εὐεργέτης.

πυρσομορφοῖ.

122. Ἄλλως δὲ εἰς σωτηρίαν πυρσομορφοῖ ὁ Θεὸς τοὺς ἀληθεῖς αὐτοῦ λατρευτὰς, ὡς μορφῶν καὶ εἰδοποιῶν αὐτοὺς εἰς πυρσὸν, ὅ ἐστι φανὸν καὶ φρυκτὸν τῷ ὄντι σωτήριον· ὃς προκείμενός που ἢ νήσου ἢ γῆς παραιγιάλου σωτήριος προλάμπει τοῖς ἢ ἀμφαγνοοῦσιν ὅπου προέρχονται γῆς ἢ θαλάσσης, ἢ πτοουμένοις κίνδυνον προφανῆ· τοιοῦτοι δὲ πρὸς

τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὸν Θεὸν, καὶ ἄλλοι μὲν μυρίοι ὅσοι ἐλεήμονες ἐκεῖνοι τὴν ψυχὴν, καὶ οἰκτίρμονες, καὶ φιλάδελφοι, καὶ φιλάνθρωποι, καὶ πρὸ πάντων φιλόθεοι· μάλιστα δὲ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ προσεχῶς βασιλικοὶ, καὶ οἱ τῶν ἐπισκόπων δὲ εἰς ὑπέρπλεον· οἷς καὶ ἡ κλῆσις ἐκ τοῦ περισκοπεῖν, καὶ οὕτω φυλάσσειν κεχάρισται· εἰ μήπου, ὅπερ μὴ ἐάσῃς ὦ κύριε γίνεσθαι, ἢ σφόδρα καταιγὶς τὸν λαμπτῆρα νοῦν αὐτοῖς ἀποσβέσει καὶ λόγον, ἢ κόνις ἐπαχλύσασα συγχέει τὸ ὀπτικὸν ὃ συγκροτεῖ τὸν ἐπίσκοπον· ὀρθῶς οὖν οἶμαι καὶ οὕτω πυρσομορφοῦν λέγεται ὁ ἐν τριάδι Θεὸς εἰς τοὺς ὀρθῶς αὐτῷ λατρεύοντας.

περὶ φανοῦ καὶ πυρσοῦ καὶ φρυκτοῦ.

123. Ἰστέον δὲ ὅτι ταυτὸν φανὸν, καὶ πυρσὸν, καὶ φρυκτόν· καὶ ὁ φανὸς μὲν, ὃν καὶ πανὸν διὰ τοῦ π γράφουσι τῶν τινες παλαιῶν, ἀπὸ τοῦ φαίνω φανῶ, τὸ λάμπω, γίνεται· ἐξ ἐκείνου δὲ φανίον ὑποκοριστικῶς τὸ παρ' ἡμῖν φανάριον· ὁμωνύμου δὲ ὄντος τοῦ φαίνειν, ἐλέγετο γὰρ φαίνειν ἀττικῶς καὶ τὸ ἐνδείκνυσθαι, ὅπερ ἦν εἶδος κατηγορίας πιττάκωμα φιλοῦν λέγεσθαι δημοτικῇ λαλιᾷ, φανὸς ἐσκώπτετό τις Ἀθήνῃσι δικῶν ὑπογραφεὺς, ὡς οἷα φαίνων καὶ οὕτω βλάπτων τινάς· καί πως ἐῴκει ὁ τοιοῦτος τῷ συκοφάντῃ, ὃ καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ ἐπὶ συκῶν οὕτω φαίνειν, ὠνόμασται· καὶ τοιοῦτον μέν τι ὁ φανὸς σωτήριος ὢν ὡς τὰ πολλά· ὁ δὲ φρυκτὸς φαίνει μὲν καὶ αὐτὸς, ὠνόμασται δὲ οὐκ ἀπὸ τοῦ ἔργου οὗ ἐπὶ σωτηρίᾳ ποιεῖ, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπαναπτούσης αὐτὸν ὕλης, ἥπερ ἐστι πεφρυγμένα ξύλα εἴτε καὶ φρύγανα, καὶ παράγεται ἀπὸ θέματος τοῦ φρύγω φρύξω, ἐξ οὗ ῥῆμα πέφρυκται, ὅθεν καὶ φρυκτὸς ὁ ῥηθεὶς, καὶ φρύκτωρον, καὶ φρυκτωρία ἡ κατὰ τὸν φρυκτὸν φυλακὴ, ὡς ἀπὸ τοῦ ὁρῶ τὸ φυλάσσω· τοιούτου δὲ ὄντος καὶ τοῦ φρυκτοῦ, καὶ τῶν

ἐξ αὐτοῦ, ὁ πυρσὸς γνωριμώτερον μὲν ἐξωνόμασται, οὐ μὴν κάλλιον ἤπερ ὁ φανός· καὶ ἔστιν εἰπεῖν ὡς πορρώτερον μὲν τοῦ κατὰ τὴν εὕρεσιν τῶν τριῶν σκοποῦ ὁ φρυκτὸς, ἀπὸ ὕλης ὀνομασθεὶς ὡς προσεχῶς ἐῤῥέθη· ἐγγύτερον δὲ ὁ πυρσὸς, οἷα πῦρ αὐτὸ ὢν ἀποτελεσθὲν ἐκ τῆς τοιαύτης ὕλης· ἔτι δὲ ἔγγιον ὁ φανὸς οἷα παρὰ τὸ φαίνειν γενόμενος, οὗ ἕνεκεν καὶ τὰ φρύγανα συνῆκται καὶ ὁ πυρσὸς ἀνῆπται ὡς φαίνεσθαι τοῖς ἀναγκαίως χρήζουσι.

124. Κἀντεῦθεν ἀποτελεῖσθαι τὸ τέταρτον καὶ τελικώτατον, καὶ ἀναγκαιότατον τοῖς δεομένοις τοῦ εἴτε φανοῦ, εἴτε πυρσοῦ, τὴν σωτηρίαν δηλαδὴ τῶν ἀναβλεπόντων εἰς τὸ τοιοῦτον λαμπρόν· ὅτι δὲ καὶ ἄλλως φανὸς ἀποτελεῖται δίχα φρυγανώδους ὕλης καὶ πυρὸς ἠνθρακωμένου ἐκφάνσεως, δῆλον δὲ ἐκ τῶν οἰκοδομητῶν χωρημάτων τὲ καὶ ἀγγείων, ἐν οἷς μέτριοι φανοί τινες νύκτωρ ἀνάπτονται εἴτε ἀπὸ κηροῦ φανία, εἴτε καὶ ἐλαδίου, ὑέλων ὅσα καί τινος λεπτῆς ὀθόνης ἀντικειμένων κύκλῳ ταῖς τῶν ἀνέμων καταπνοαῖς, δι' ὧν τὰ τοιαῦτα φῶτα σβέννυνται· εἰ δὲ καὶ καπνὸς ἡμερινὸς πόῤῥωθεν δηλοῖ πολλάκις ὁπόσα καὶ ὁ πυρσὸς, καὶ σώζει καὶ αὐτὸς, δύναται φανὸς καὶ ἐκεῖνος ὀνομασθῆναι καταχρήσεως λόγῳ, ἢ ὁμοιωνυμίας, οὐ παρὰ τὸ φαίνειν ὅ ἐστι λάμπειν, ἀλλὰ παρὰ τὸ κοινῶς ἑτέροις φαίνειν ἤγουν δεικνύειν καὶ εἰς φῶς προάγειν ἐκεῖνα ὁπόσα καὶ ὁ κατὰ κυριολεξίαν φανός.

125. Σκοπητέον δὲ καὶ ἄλλως εἰ καὶ τοὺς μεθ' ἡμέραν σωτηρίους τόπους καπνοὺς, ἢ ἄλλον τρόπον σημειώδεις νησιωτικοὺς τυχὸν ἢ καὶ ἐν ἄλλοις ὡς εἰκὸς τόποις, δυνήσεταί τις φανοὺς ὀρθῶς ἢ φρυκτοὺς ἢ πυρσοὺς εἰπεῖν· ἴσως γὰρ ὁ μὴ ἐκ τοῦ προχείρου εὐπορηκὼς κρείττονος ὀνόματος

τολμήσοι ἂν καὶ τὸν μέλανα καπνὸν ἐκεῖνον φανὸν ὀνομάσας διὰ τὸ φανὸν πῦρ, οὗ σημεῖον ὁ καπνὸς ὢν, χρώζει τὸν ἀέρα εἰς μελάντερον ἐξαιρόμενος· διὰ τὴν αὐτὴν δὲ αἰτίαν, καὶ πυρσὸν τὸν αὐτὸν καπνὸν καλέσει· φρυκτὸν μέν τοι ἢ φρύκτωρον εὐλαβηθήσεταί τις ὀνομάσαι αὐτόν· οὐ γὰρ φρυκτῆς ἐξ ἀνάγκης ὕλης ἐξαναδίδοται καπνὸς τοιοῦτος ὁποῖα παρὰ τῷ ποιητῇ – κάγκανα ξύλα – καὶ τὰ ἐπ' ἀληθείᾳ φρύγανα, χλωροῦ δὲ μᾶλλον ὑλαίου ὑποκειμένου πυρὶ ὀχλουμένου, ἀναθρώσκειν φιλεῖ ὁ χρήσιμος ἐκεῖνος καπνός· ἀλλ' ἡμεῖς μὲν ὡς ἐκ καπνοῦ ὃ δὴ λέγεται ἀπέλθωμεν τοῦδε τοῦ λόγου, ἀρκούντως διασκευάσαντες τὸ πυρσομορφοῖ, ὅπερ ἐστι μορφάζει ὡς εἰς πυρσόν.

126. Ἰστέον δὲ καὶ ὅτι ἐκ τοῦ πῦρ πυρὸς γίνεται πυῤῥὸς διπλασιασθέντος τοῦ ἀμεταβόλου ῥ, ᾧ εἰς ἡμίφωνον τὸ σίγμα γίνεται πυρσὸς, ἐξ οὗ τὸ πυρσομορφοῖ· οὐκ ἄδηλον δὲ ὅτι καὶ πυῤῥὸς ἀνὴρ καὶ γυνὴ πυῤῥὰ λέγονται οἱ καὶ ἀπὸ τοῦ ῥόδου ῥοδέοι· εὕρηται δὲ καὶ πυρσὴ θρὶξ ἡ πυῤῥά· ὡς δὲ καὶ Πύῤῥος κύριον ὄνομα βαρυτόνως πρὸς διαστολὴν τοῦ ἐπι-
πορίζων. θέτου ὀξυτόνου ἡ ἱστορία δηλοῖ· τὸ δὲ πορίζειν, ταυτόν ἐστι τῷ παρέχειν, γενόμενον ἢ ἀπὸ τοῦ πόρου ἐξ οὗ ὁ ἔμπορος καὶ τὰ κατ' αὐτὸν, ἢ ἀπὸ τῶν πόρων, ὧν ἀδήλων ὡς τὰ πολλὰ ὄντων ἐξίενται τὰ χρηστὰ ἡμῖν, ἢ καὶ ἀπὸ τοῦ πόῤῥω ῥήματος ἐξ οὗ καὶ τὸ πόρσω αἰολικὸν, καὶ τὸ πορσύνω· τὸ μέν τοι ἐκπορίζειν ἐξαγωγήν τινα δηλοῖ καὶ δαπάνην· οὕτω γὰρ πῦρ τῷ γυμνιτεύοντι προσὸν ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἐκπορίζει τὰ λυποῦντα, τουτέστιν ἐξάγει, ἀπάγει, ἐκκενοῖ· καὶ ἔστιν ἐνταῦθα ἡ μεταφορὰ ἐκ τῶν ἱδρούντων, ὧν οἱ κατὰ σῶμα πόροι διηθοῦσι τὸ περιττὸν ὑγρόν· οὕτω δὲ καὶ φῶρες λέγοιντο ἂν ἀστείως ἐκπορίζειν τὰ ἀλλότρια· ἄλλως δὲ πρὸς

ἀκρίβειαν παραδοῦναι, ὥσπερ παρὰ τοῖς παλαιοῖς μὲν ἐξαίσιον, καὶ ἔκδικον τὸ ἔξω τοῦ αἰσίου καὶ τοῦ δικαίου, ὡς οἷον σέρησιν δηλούσης τῆς ἐκ προθέσεως· παρὰ δὲ τοῖς ὕστερον ἐξαίσιον κατ' ἐπίτασιν καὶ ἔκδικον τὸ λίαν, πάνυ αἴσιον καὶ δίκαιον· οὕτω καὶ ἐκπορίζειν ἦν μὲν ὅτε τὸ μὴ πορίζειν, ἀλλὰ ἀπάγειν· οἱ δὲ ὑστερογενεῖς ῥήτορες εἰς ταυτὸν τὸ πορίζειν ἄγουσι καὶ τὸ ἐκπορίζειν, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ, παρασκευὴν τροφῆς ἐκπορίζει, ὅ ἐστι δαψιλῶς χορηγεῖ.

ΩΔΗΣ Ε ΕΙΡΜΟΣ.

XI. Λουτήριον κάθαρσιν ἀμπλακημάτων
Πυρίπνοον δέξασθε πνεύματος δρόσον,
Ὦ τέκνα φωτόμορφα τῆς ἐκκλησίας·
Νῦν ἐκ Σιὼν γὰρ ἐξελήλυθε νόμος
Ἡ γλωσσοπυρσόμορφος πνεύματος χάρις.

127. Πρὸ βραχέων λουτροῦ θείου μνησθεὶς ὁ καλὸς οὗτος μελῳδὸς, καὶ ὀλίγον ἀποστὰς ἐκείνου, ἐπανέκαμψεν ὡς οἷά τις φιλόλουτρος πάλιν ἐπ' αὐτό· καὶ οὐ διαπετάννυσι μὲν ὅλην τροπικῶς τὴν εἴσοδον, ὡς ἐκεῖ ἐνεβάθυνεν εἰπὼν τὸ ὀμβροβλυτεῖς μοι ῥεῖθρόν καὶ ἑξῆς· προκύψας δὲ ἄλλως εἰς ὅσον ἠρέμα κἀνταῦθα προσάψασθαι τοῦ ἀγαθοῦ, ἐπιστρέφεται εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τέκνα, καὶ προκαλεῖται αὐτὰ καθήρασθαι, λελουμένα μὲν ἤδη ὄντα καὶ οὕτω φωτόμορφα, δεόμενα δὲ ὅμως καὶ εἰσαεὶ τῆς αὐτῆς χάριτος, ἣν οὐδέποτε ὀκνήσει ὁ φιλότιμος χριστιανὸς ἐπιτείνεσθαι ζητεῖν ἐκ θεοῦ· φησὶν οὖν τοιαῦτα· ὦ τέκνα φωτόμορφα ἐκκλησιαστικὰ, δέξασθε κάθαρσιν ἀμπλακημάτων λουτήριον, ἤγουν ἀπολούουσαν ὡς οἷον ῥύπον πολὺν καὶ οὕτω βαρὺν, τὰ ἐν ἡμῖν ἁμαρτήματα· ᾗ δὴ καθάρσει πλυνάμενοι, καὶ ὡσεὶ (ἔννοια τοῦ εἱρμοῦ.)

ἔριον λευκανθήσεσθε, τῇ τοῦ θεοῦ σκηνῇ χρησιμεύοντες, καὶ ὑπὲρ χιόνα ἧς πολύ τι καλὸν τοῖς ἐπὶ γῆς τὸ ἀποτέλεσμα ἐν καιρῷ· ποίαν δὲ λέγω κάθαρσιν; τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος πυρίπνοον δρόσον· ἣν αὐτίκα σιωνίτην νόμον ἑρμηνεύσει, εἰπών· νῦν γὰρ ἐκ τῆς περικλύτου Σιὼν, ἧς πλεῖστος λόγος πανταχοῦ τῆς γῆς ἐξελήλυθε νόμος· ποῖος ἐκεῖνος νόμος; ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἡ ὡς εἴρηται γλωσσοπυρσόμορφος.

128. Ἰστέον δὲ καὶ ὅτι τοῦ ἐνταῦθα λουτηρίου παράφρασις εἶναι δοκεῖ τοῦ ἐν τῇ τετάρτῃ ᾠδῇ θείου λουτροῦ· καὶ τοίνυν τὸ μὲν θεῖον ἡ τῶν ἀμπλακημάτων κάθαρσις περιφραστικῶς ἑρμηνεύει· θεῖον δὲ αὐτὴ πάντως οὖσα λουτρόν· τὴν δὲ ἐκεῖ ζέσιν τοῦ πνεύματος, ἡ ἐν τῷ εἱρμῷ τούτῳ λέξις ἐμφαίνει τοῦ πυρίπνοον· ἡ δὲ δρόσος τὸν ἐκεῖ ὄμβρον καὶ τὸ ῥεῖθρον· οὐ γὰρ ἑτερογενὴς ὁ ὄμβρος καὶ ἡ δρόσος, καθὰ οὐδὲ τὸ ῥεῖθρον· τὸ δὲ ἐφεξῆς φῶς καὶ ὁ πυρσὸς τὰ ἐν τῷ τρίτῳ καὶ πέμπτῳ στίχῳ λάμποντα, σεμνύνουσιν ὑπὲρ τὴν ᾠδὴν ἐκείνην, τὴν φωτεινὴν κατὰ πνεῦμα κάθαρσιν, εἴτουν ἀπόλουσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν τέκνων· ἅμα δὲ τὴν εἰρημένην δρόσον τοῦ πνεύματος ἴαμα οὖσαν τοῖς τέκνοις τῆς ἐκκλησίας, τοῦ χαρακτῆρος τῆς πέμπτης κατὰ τὸν Ἡσαΐαν ᾠδῆς ἐνθυμητέον εἶναι· καθὰ καὶ τὸ φῶς ὃ προλάμπει τῶν εἰδότων ὅσα προστάσσει ὁ θεός· οὗ φῶς τὰ προστάγματα ἐπὶ τῆς γῆς· ὁ δὲ πυρσὸς ὁ εἰρημένος ἐν τῷ πυρσόμορφος οὐκ ἀπεικότως καὶ αὐτὸς ῥηθείη ἂν τῆς αὐτῆς ᾠδῆς ἐκλάμψαι, πυρὸς μεμνημένης ὃ κατεσθίει τοὺς ὑπεναντίους ἡμῖν· καὶ τοιόνδε μὲν καὶ τόδε.

λουτήριον κάθαρσιν.

129. Ἡ δὲ εἰρημένη λουτήριος κάθαρσις, πρὸς διαστολὴν ἄλλων εἴρηται ἁγίων καθάρσεων· ὁποία καὶ ἡ δι' ἐξο-

μολογήσεως, καὶ ἡ διὰ μετανοίας τῆς ἐπὶ κακοῖς, καὶ ἡ δι' ἀρετῶν ἠθικῶν· οἴδαμεν δὲ καὶ τὸν καθηράμενον ἄνθρακι νοητῶς τὰ χείλη· ἐκαθήρατο δέ τις καὶ ζηλώσας ἐπὶ τῷ θεῷ, καὶ ὁ μαρτυρήσας ὑπὲρ ἐκείνου, ἢ ἄλλό τι ποιήσας ἀγαθὸν ὅμοιον· τούτων δὲ πάντων αἰτία ἡ νῦν παραδεδομένη λουτήριος πυρίπνοος δρόσος τοῦ πνεύματος· δρόσος μὲν ὀνομασθεῖσα διὰ τὸ ἄνωθεν οἷον ἐπομβρεῖσθαι καὶ πιαίνειν τὰ καλὰ τοῦ παραδείσου φυτὰ τοὺς ἀγαθοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἐκκαλεῖσθαι αὐτὰ εἰς πολυκαρπίαν· πυρίπνοος δὲ διὰ τὸ κατ' αὐτὴν καὶ δι' αὐτῆς καινότροπον τῆς πνευματικῆς δυνάμεως· καθ' ἣν ὕδωρ τὲ φλέγει ἅπερ ἐπιτάσσεται θεόθεν, καὶ φλὸξ δροσίζει τὰ σώζεσθαι ἄξια· ὡς εἶναι διὰ τοῦτο καὶ δρόσον πυρίπνοον τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος κατὰ τὸν μελῳδὸν καὶ πῦρ τὴν αὐτὴν δροσερὸν ἅμα ζέσει πνευματικῇ, καὶ οὕτω λουτήριον ἐπὶ καλλοποιῷ καθάρσει ψυχῆς.

130. Τὸ δὲ ἀμπλάκημα καὶ ἀμπλακία λέγεται θηλυκῶς· γίνεται δὲ παρὰ τὸ ἀνάπαλιν ἥκειν, ἐπεὶ μὴ εὐθυπορεῖ κατὰ βίον ὁ ἁμαρτωλὸς, ἀλλὰ τῆς ὀρθῆς ἁμαρτάνων ἀναχωρεῖ ὡς οἷον ἔμπαλιν· τὸ δὲ πυρίπνοον σύνθεσίς ἐστι τοῦ πυρπνέειν, οὐ φλόγεον τὸ ἐξ ἀέρος ἐμπύρου ἵνά τις ἐμφορηθεὶς αὐτοῦ, πῦρ πνέῃ δίκην χιμαίρας ἢ κατώβλεπος, ἀλλὰ ὁποῖον τοὺς ἀποστόλους ἀγγελικῶς ἐξεφλόγωσεν εἰς λειτουργίας θείας, οὗπερ αἱ γλωσσοπυρσόμορφοι γλῶσσαι σύμβολον· ἰστέον δὲ ὅτι τὸ μὲν πυρίπνοον καὶ τὸ ἀρσενικὸν αὐτοῦ προπαροξύνεται· τὸ δὲ κατὰ συγκοπὴν τρισύλλαβον ὁ πυρπνόος παροξύνεται, ἐκ τούτων δὲ μετ' ὀλίγα ὁ πυρίπνους, καὶ ἐπίῤῥημα τὸ πυρπνόως· ὅρα δὲ κἀνταῦθα νόημα ἐξωτερικὸν παραδεχθὲν τῷ ἁγίῳ μελῳδῷ εἰς ὕμνον πνευματικόν· τὸ γὰρ πῦρ πνέειν τὴν ἀρχὴν ἐπὶ ταύρων κολχικῶν, καὶ ἐπὶ

ἀμπλακημάτων.

πυρίπνοον.

χιμαίρας τῆς λυκιακῆς λογοποιηθὲν, ἃ δὴ ζῶα πυρπνόα παραδέδονται, ᾠκειώσατο νῦν δεξιῶς πυρὸς ὡς οὕτως εἰπεῖν ἐκείνου πλαστοῦ ἀλλοφύλου ἐναύσας μυστικῶς λαμπάδα καὶ ἀναθεὶς τῷ ἁγίῳ πνεύματι, δι' οὗ λουτήριον κάθαρσιν ἐξήρτισε τοῖς πιστοῖς· εἰ δὲ ἐν τοῖς ὕστερον μένος πυρὸς πνέειν τοῦ κατὰ μητρείαν ἐῤῥέθη τὶς, ἢ πυρετῷ ζέων ὅμοιόν τι ἐπὶ τὸ πάθει ἐλάλησε τροπικὰ ταῦτα, οὐ μὴν ἀναγωγικῶς γραφικὰ καὶ ὑψηλά· ἐπισημαντέον δὲ ἀναγκαίως ἐνταῦθα ὅτι πυρπνόος μὲν ταῦρος, καὶ πυρπνόος χίμαιρα, ὀρθῶς ὀξυτονοῦνται δι' ἣν δηλοῦσιν ἐνέργειαν, ἀναλόγως τῷ γυνὴ πρωτοτόκος· ἐκείνη τε γὰρ πρώτως τίκτει, καὶ αὐτὰ πυρπνέουσιν· ἡ μέν τοι πυρίπνοος δρόσος εἰς πάθος ἀναλύεται, ὡς καὶ ὁ πρὸ δύο συλλαβῶν ὀξυνόμενος παῖς· ἐκ πυρὸς γὰρ αὐτὴ ἀναπνέεται ἀτμιδουμένη, καὶ σχεδόν τι δρόσος οὖσα· οὐ γὰρ παρενοχλεῖ ὡς αὐτόχρημα πῦρ, ἀλλὰ θερμαίνει παρήγορα ὡς οἷα λουτήριος.

φωτόμορφα τῆς ἐκκλησίας. 131. Φωτόμορφα δὲ τέκνα, ἢ τὰ μορφῇ, ὃ ἐστι φύσει ὡς προεῤῥέθη, καὶ ἀληθῶς φωτεινὰ, ἢ τὰ φωτοειδῆ· τὸ δὲ τῆς ἐκκλησίας, γλυκέως κεῖται ὡς μητρὸς τῶν εἰρημένων τέκνων, ἵνα λέγῃ αὐτὰ ὁ μελῳδὸς παῖδας ἐκκλησιαστικοὺς λελουμένους ὑπ' αὐτῆς ἐπὶ καθάρσει φωτεινῇ ἀρεσκούσῃ τῷ θεῷ· ὁ δὲ νῦν ἐξεληλυθὼς νόμος οὐκ ἀλλοθέν ποθεν, ἀλλὰ

νῦν ἐκ Σιὼν γὰρ καὶ ἑξῆς. ἐκ τῆς Σιὼν ἡ τοῦ πνεύματός ἐστι κατὰ τὸν μελῳδὸν χάρις· καὶ ἐνθυμητέον ἐνταῦθα ὅτι καλῶς καὶ πρὸ ὀλίγων τὸ νείμας τὸ πνεῦμα ὡς ὑπόσχετο, τοιαύτης ἐννοίας ἔφαμεν εἶναι ἐμφαντικόν· εἰ γὰρ μὴ τὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰς νόμους θήσομεν πυρσεύοντας γλώσσαις γραφικαῖς τὰ σωτήρια, σχολῇ γ' ἂν νομοθέτας ἐξωτερικοὺς ἀξιώσομεν λόγου. Τὸ δὲ

Ἐξελήλυθε νόμος. ἐξελήλυθε νόμος, ἄλλως μὲν οὐκ ὀρθῶς πεδίζεται, διὰ τὸ

βραχυκατάληκτον τοῦ ἐξελήλυθε· πυῤῥίχιος γὰρ βαίνει ὁ πέμπτος πούς· ἔχει δὲ θεραπείαν λόγῳ κοινῆς συλλαβῆς, ὁποίαν καὶ ἀορίστου λήγουσα ὁμοία ἐν τῷ — Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθεν ἰαχή· — τινὲς δὲ ἔγραψαν ἐξεληλύθει κατὰ ὑπερσυντέλικον χρόνον· ἔστι δὲ ἴσως οὐκ ἀκριβὴς ἡ τοιαύτη γραφὴ, διὰ τὸ νῦν ἐπίῤῥημα τὸ κατάρχον τοῦ στίχου ἐπὶ ἐνδείξει καινῆς διαθήκης· αὐτὸ μὲν γὰρ ὁμολογουμένως ἐνεστῶτα δηλοῖ, καὶ ᾠκείωται παρακειμένῳ καὶ ἐνεστῶτι· ὁ δὲ ὑπερσυντέλικος ἤδη φθάσας χρονικῶς ὑπερσυντετέλεστο· ὅτι δὲ καὶ ὁ οὕτω γράψας δύναται εἰπεῖν χρόνον ἀντὶ χρόνου συνήθως ληφθῆναι· ἢ ὡς ὑπερσυντέλικον ἀντὶ παρακειμένου, καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς τὸν νῦν ἐξεληλυθότα νόμον ὡς ἀρχῆθεν βεβουλευμένον τῷ θεῷ ὑπερσυντελίκως ἐξελθεῖν φράσαι ἠθέλησεν, ἐς τοσοῦτον διαληπτέον.

132. Τὸ δὲ ἐκ Σιὼν ἐξεληλυθέναι τὸν εἰρημένον τῷ μελῳδῷ νόμον, συμφωνεῖ τῷ ἁγιωτάτῳ εὐαγγελίῳ· ἐχρῆν γὰρ καὶ αὐτὸν ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ ἄρξασθαι, μετανοίας αἴτιον ἡμῖν ὄντα καὶ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν· ὅρα δὲ τὸ γλωσσοπυρσόμορφος, ἐξαθεριζόμενον μὲν καὶ αὐτὸ τοῖς εἰς οὐδὲν δέον περιέργοις τὰ γραμματικὰ, φιλούμενον δὲ τῷ ἱερῷ ποιητῇ, καὶ δι' ἐκεῖνον τοῖς φιλοκάλοις στεργόμενον· ἔξεστι γὰρ παντὶ ῥήτορι, καθὰ καὶ τῷ ἐξωτερικῷ καλῷ Ξενοφῶντι, κατὰ ποσὰ διαστήματα γράφειν παράσημόν τι φίλον αὐτῷ κατὰ χαρακτῆρα ἴδιον· μὴ γοῦν κατακλώζωμεν ἀφρόνως, ἀνδρὸς οὐκ ἀγνοήσαντος, ἀλλ' ὡς αὐτῷ ἐδόκει, ἐπικρίναντος τὸ παρ' ἄλλοις οὐχ' ἡδύ· θαῤῥούντως οὖν, ὦ μελῳδὲ, ἀναφώνησον καὶ ἐν τοῖς ἑξῆς καθὰ σὺ φιλεῖς, τὸ ἀκτιστοσυμπλαστουργοσύνθρονον, ὅπερ ἡμεῖς μὲν ἡδέως ἀκουσόμεθα ἐπικλείοντες ἄλα, κλείζοντες ὡς οἷα καὶ νεωτάτην ἀοιδὴν, ὃ δὴ λέ-

ἐκ Σιὼν καὶ ἑξῆς.

γλωσσοπυρσόμορφος.

γεται· οἱ δὲ μὴ ἀρεσκούμενοι βυέτωσαν τὰς ὀκὰς, ἀλειψάμενοι κηρῷ αὐτὰς, εἴτε πηλῷ, οὗ καὶ εἰσὶ κατάξιοι.

πυρσόμορφος. 133. Ἰστέον δὲ ὡς δοκεῖ χαίρειν ὁ ἐποποιὸς οὗτος καὶ τῇ λέξει τῆς μορφῆς, τῆς προσωπικῆς δηλαδὴ, ὡς οἷα πρόσωπον αὐτὸ τοῦτο λαμβάνων ἐκλεκτὸν αὐτῷ· διὸ καὶ συχνὰ πρὸς αὐτῇ ἔχει τὴν γλῶσσαν, δηλούσῃ καὶ ἐνταῦθα ἐν τῷ τέλει τοῦ εἱρμοῦ, ἢ τὸ φύσει ἀληθὲς, ἢ τὸ κατὰ εἶδος, ἵνα εἴη γλωσσοπυρσόμορφος, ἡ διὰ πυρσῶν γλωσσῶν μορφασθεῖσα πρὸς ἴνδαλμα, ὡς ἐξῆν, καὶ οὕτω φωτοειδὴς πρὸς ἔνδειξιν θειοτάτου φωτὸς, λαμβανομένου τοῦ πυρσοῦ ἁπλῶς ἀντὶ φωτὸς· καὶ ἄλλως δὲ φράσαι πυρσόμορφος πνεύματος χάρις, ἡ πυρωπὸς καὶ οὕτω πυρσὸν τότε ἰνδάλλουσα, ἥ τις καὶ γλώσσας πυρίνας ἐμόρφαζε· δι' ὧν γλωσσῶν ἀγράμματοι μὲν σοφισθέντες, λόγους ἀγαθοὺς καὶ τῷ ὄντι σοφοὺς καὶ θειοτάτους ἐξηρεύξαντο· φιλόσοφοι δὲ κολληθείσης τῷ λάρυγγι τῆς γλώσσης ἑκάστῳ, κενὰ ἐβαττάρισαν.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΗΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΩΔΗΣ.

XII. Καθώς περ εὐδόκησεν αὐτεξουσίως
Ἀδέσποτον κάτεισι πνεῦμα πατρόθεν
Σοφίζον ἐν γλώσσῃσι τοὺς ἀποστόλους,
Ἐπισφραγίζον τὸν φερέσβιον λόγον
Πατροσθενῆ ξύμμορφον ὃν σωτὴρ ἔφη.

ἔννοια τοῦ τροπαρίου. 134. Τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ὁ μελῳδὸς φιλοσοφεῖ κάθοδον ἐν τῷ ἀνακειμένῳ τροπαρίῳ, διδάσκων ὅτι οὐ δουλικῶς ἐπέμφθη ἄνωθεν εἰς τοὺς μαθητὰς ἐπ' ὠφέλειαν τῶν συνειλεγμένων ἐθνικῶν, ἀλλὰ καθάπερ φησὶν εὐδόκησεν, ἰδίᾳ τε δηλαδὴ εὐδοκίᾳ καὶ κοινῇ δὲ κατὰ τὴν ἁγίαν τριάδα, ἀλλὰ καὶ αὐτεξουσίως καὶ ἀδέσποτον κατέρχεται πατρόθεν.

ὡς τῆς αὐτῆς καθὰ εὐδοκίας οὕτω καὶ ἐξουσίας καὶ δεσποτείας οὔσης, καὶ τῷ τὴν τοιαύτην κάθοδον συναποδεχομένῳ πατρὶ, καὶ τῷ υἱῷ δὲ, ὥσπερ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι· κατέρχεται δέ φησι σοφίζον ἐν γλώσσαις, ἤγουν διὰ γλωσσῶν πυρίνων, αἷς τὸ ἅγιον ἐσημαίνετο πνεῦμα, τοὺς ἀποστόλους καὶ ἐπισφραγίζον ἤτοι βεβαιοῦν τὸν φερέσβιον λόγον, ὃν ὁ σωτὴρ ἔφη, ἤγουν τὸν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, τὸν ἀληθῶς εἰπόντα ἐλεύσεσθαι τὸν παράκλητον, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ἐπὶ τοὺς μαθητὰς, καὶ ὁδηγήσειν αὐτοὺς εἰς πᾶσαν ἀλήθειαν· τὸν δὲ τοιοῦτον τοῦ υἱοῦ λόγον καὶ πατροσθενῆ ὀνομάζει, ὡς ἐκεῖθεν ἔχοντα τὸ κατ' ἐνέργειαν σθένος, καὶ ξύμμορφον διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἢ ἐκείνῳ τῷ λόγῳ καὶ υἱῷ τῇ αὐτοαληθείᾳ, ἢ τῷ ἴσῳ πατρί· ἀντὶ τοῦ συμφυῆ, κατὰ τὸ σημαινόμενον τῆς μορφῆς, ὃ τὴν φύσιν δηλοῖ· πάντα γὰρ ὅσα τε σθένει ὁ πατὴρ καὶ ὅσα συμπέφυκεν αὐτῷ ὡς πανσθενεῖ θεῷ, καὶ τοῦ υἱοῦ εἰσι· δοκεῖ γὰρ ἐθελῆσαι βιάσασθαι ὁ σοφὸς μελικὸς οὗτος τὰ τοῦ υἱοῦ, ἤγουν τὸ πατροσθενὲς, τουτέστιν ἰσοσθενὲς τῷ πατρὶ, καὶ τὸ πρὸς ἐκεῖνον συμφυὲς, καὶ τῷ ὑπ' ἐκείνου ἤγουν τοῦ υἱοῦ βεβηκότως ὑπεσχημένῳ καὶ ἀληθεστάτῳ λόγῳ θερμότερον προσαρμόσαι· καὶ τοιαύτη, ὅσα γε ἡμᾶς ἐπιβαλεῖν, ἡ ἔννοια τῷ τροπαρίῳ, κατὰ τὴν προενηνεγμένην γραφὴν αὐτοῦ. πατροσθενῆ. ξύμμορφον.

135. Εἰ δέ τις φερέσβιον λόγον αὐτὸν τὸν τοῦ θεοῦ πατρὸς νοήσας υἱὸν, ἐθελήσει πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον συμβιβάσαι τὸ πατροσθενῆ καὶ ξύμμορφον, οὐκ ἂν οἶμαι δυνήσεται ῥᾷον κολλῆσαι αὐτοῖς πρὸς νοῦν τοιοῦτον καὶ τὸ ὃν σωτὴρ ἔφη· εἴη δὲ ἂν κάλλιον εἰς ἀπαρτισμὸν εὐοδουμένης ἐννοίας, εἴ τις γράψει κατὰ ὀρθὴν καὶ εὐθεῖαν πτῶσιν, πατροσθενὴς ξύμμορφος, ἵνα ἐπισφραγίζῃ τὸ ἅγιον πνεῦμα,

τὸν ζωηφόρον καὶ ἀληθέστατον προφορικὸν λόγον, ὃν ὁ σω-
τὴρ Χριστὸς ἔφη, ὁ καὶ πατροσθενὴς ξύμμορφος τῷ πατρὶ
δηλαδή· τούτων δὲ οὕτω προσεπιβεβλημένων, ἐπεὶ καλόν ἐστι
καὶ τὰ κατὰ μέρος ἐπισκέψασθαι τοῦ τροπαρίου συνήθως,
καθώς περ. ἰστέον ὅτι τὸ καθώς περ, εἰ καὶ μὴ πάνυ τέτριπται τοῖς
πάλαι ῥήτορσιν, ἀλλὰ προτιμᾶται αὐτοῦ τὸ καθάπερ, ὥσ-
περ καὶ τοῦ καθὼς τὸ καθὰ, ὅμως ὁ μελῳδὸς διὰ τὸ μέ-
τρον καὶ τὴν πάγκοινον χρῆσιν καὶ ἁγίαν, ἧς τὸ καθὼς
ἀπέσταλκέ με ὁ πατὴρ, προέκρινε τὸ καθώς περ.

εὐδόκησε. **136.** Τὸ δὲ εὐδόκησεν λίαν σεμνῶς εἶπεν· ὑψηλὴ γὰρ
λέξις τὸ εὐδοκεῖν, καὶ θεῷ καὶ θείοις ἀνδράσιν ἀποκεκληρω-
μένη, ὁποῖοι μάλιστα οἱ βασιλεῖς· ἔχει δὲ τὸ σεμνὸν διὰ τὸ
κατ' ἐπίκρισιν ἀποφαντικῶς· οὐ γὰρ ἐδόκησεν φαμὲν, οὐδὲ
αὐτεξουσίως. δοκεῖ ἐπὶ τῶν τοιούτων, ἀλλὰ εὐδόκησε καὶ εὐδοκεῖ· αὐτεξού-
σιος δὲ κυρίως ᾧ τινι αὐτῷ κρατοῦντι ἑαυτοῦ, δίχα ἐπιτάγ-
ματος ἔξεστι ποιεῖν ὅπερ ἐθέλει· καὶ λέγεται ὁ τοιοῦτος αὐ-
ἀδέσποτον. τεξουσίως ποιεῖν ὅπερ ἂν ποιῇ, ὡς ἐξὸν ὂν αὐτῷ. Ἀδέσπο-
τον δὲ νῦν μὲν τὸ μὴ τεταγμένον ὑπό τινι δεσπότῃ· οἱ δὲ
παλαιοὶ ῥήτορες καὶ βιβλίον ἀδέσποτον φασὶ τὸ ἀνώνυμον,
οὗ μὴ φανερὸς ὁ ποιητὴς ἢ ὁ δεσπότης· οὕτω δὲ καὶ ζή-
τησιν ἀδέσποτον, τὴν ἀνεπίγραπτον καὶ οὕτως ἄδηλον· καὶ
φήμην δὲ ἀδέσποτον τὴν ἀμάρτυρον, ἧς οὐκ οἴδαμεν τὸν
κάτεισι πνεῦμα πατρόθεν. καταρξάντα. Εἰ δὲ πατρόθεν τὸ πνεῦμα κάτεισιν, ἀλλὰ καὶ
ὁ υἱὸς ἔπεμψεν αὐτό· καὶ αὐτὸ δὲ αὐτεξουσίως κατῆλθεν
ἀδέσποτον· πάντως δὲ οὐ περιγέγραπται τόπῳ καταφοιτῆσαν
τὸ ἅγιον πνεῦμα, καθὰ οὐδὲ ὁ υἱὸς οὔτε συγκαταβεβηκὼς,
οὔτε ἀνεληλυθώς· πανταχοῦ γὰρ ἀεὶ πάρεστιν ἡ ἁγία τριάς.

σοφίζον ἐν γλώσσησι. **137.** Σοφίζειν δὲ καὶ ἐνταῦθα τὸ σοφοὺς ποιεῖν, οὐ δή
που γὰρ τὸ ἐξαπατᾶν· τὸ δὲ ἐν γλώσσαις, γλώσσῃσιν εἶ-

πεν ἀναγκαίως ποιητικευόμενος· καὶ ἔστιν ἡ λέξις Ἰώνων, οἱ καὶ τὸ μούσαις καὶ σφαίραις, μούσῃσι φασὶν καὶ σφαίρῃσιν· οὐκ ἂν δὲ γλώσσας ἐνταῦθα μόνας νοοῖμεν ἂν τὰς ἐν εἴδει πυρὸς ἐμφανισθείσας πότε, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον τὰς τῶν ἀλλογενῶν, αἷς ὡς μελῳδεῖται καινουργηθέντες ἐσοφίσθησαν οἱ μαθηταί· εἰ δὲ ὁ υἱὸς σφραγὶς ἰσότυπος λέγεται τοῦ πατρὸς, οὐ μεμπτέον τὸν μελῳδὸν εἰπόντα καὶ ὅτι σφραγίζει τὸ ἅγιον πνεῦμα, τὸν τοῦ υἱοῦ λόγον· οὐδὲν γάρ τι κωλύει προσαρμόζειν τῇ ἁγίᾳ τριάδι καὶ τὸ κατὰ τὴν σφραγῖδα σεμνόν· φερέσβιος δὲ λόγος κυρίως καὶ πρώτως, ὁ μὴ κατ᾽ ἄνθρωπον τὸν ἁπλῶς, ἀλλὰ ὁ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, τοῦ καὶ ἄλλως μὲν σεμνυνομένου τῇ τοιαύτῃ λέξει πολλαχῶς, μάλιστα δὲ ὅτι αὐτὸς λόγος ἤτοι αἰτία ἐστὶ πάντων τῶν ὄντων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ ζωογόνος καὶ φερέσβιος, ἤτοι φέρων ἡμῖν βίον, ὅπέρ ἐστι ζωὴν διπλῆν, τὴν κατὰ ψυχὴν ὁμοῦ καὶ σάρκα, καὶ τὴν κατὰ βίον, ὃν καὶ αὐτὸν ζωὴν καλεῖ ὁ σεμνύνων τὸν ἰθακήσιον ἥρωα ὅτι ζωὴ αὐτῷ ἦν πολλή· ζωὴν ἐκεῖνος λέγων τήν τε ἄλλην ἐν βίῳ κτῆσιν καὶ τὴν ἐν ζώοις παντοδαποῖς· ἐκ τοῦ φέρω δὲ φερέβιος, ὡς ἄρχω ἀρχέπλουτος, καὶ ὡς φέρω φερέοικος· διὰ δὲ τὰ συχνὰ βραχέα φωνήεντα καὶ τὴν ἐνταῦθα κακομετρίαν, ἐπενθέσει τοῦ σ γέγονε φερέσβιος· οὕτω καὶ ὁ θεόδοτος θεόσδοτος ἐν μέτρῳ λεχθείη ἄν· ὅμοιος δὲ λόγος ἐσιγμάτισε καὶ τὸ θεσπέσιον, καὶ τὸ ἐκ θεοεικέλου θέκελον, εἶτα θέσκελον.

ἐπισφραγίζον.

τὸν φερέσβιον λόγον.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ Β ΤΗΣ Ε ΩΔΗΣ.

XIII. Ἴητο τὰς φρένας μὲν ἐξ ἁμαρτίας,
Χ' αὐτῷ κατεσκεύαζε τῶν ἀποστόλων,
Θεὸς λόγος πάνταρχος ἄχραντον δόμον·
Ὁμοσθενοῦς δὲ, καὶ συνουσιωμένου
Νῦν ἐγκατοικίζοιτο πνεύματος φάος.

ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

138. Χάριτας ὀφείλειν τῷ μεγάλῳ διδασκάλῳ Χριστῷ τοὺς ἁγίους ἀποςόλους φιλοσοφεῖ ὁ μελῳδὸς· ναὶ δὲ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι ἐξάπαντος· δῆλον δὲ πάντως ὡς αὐτίκα καὶ τῷ πατρί· ὁ γὰρ πάνταρχος υἱὸς καθὸ λόγος καὶ πάσης ἀλογίας διώκτης, ἴητο ἤγουν ἰᾶτο ἐξ ἁμαρτίας καὶ ἐθεράπευε πρὸ τῆς ἀναλήψεως τὰς φρένας τῶν ἀποςόλων· ὀρθῶς δέ ἂν τῷ κατὰ παρατατικὸν σχηματισμῷ τοῦ ἰᾶτο, συνεπινοήσοιτό τις καὶ τὸ ἰήσατο αὐτὰς, ἤγουν ἐθεράπευσεν ἔκτοτε· καὶ τοῦτο ἐξανύων καὶ ἐξανύσας, κατεσκεύαζεν ἤτοι κατεσκεύασεν αὐτῷ, ἤγουν ἑαυτῷ, κατὰ πνεῦμα δασὺ, δόμον ἄχραντον, ἤγουν ἅγιον οἶκον ἕκαςον ἀπόςολον· καὶ τοῦτο μὲν ὁ σοφώτατος οἰκοδόμος ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ ἤνυσεν ἤδη φθάσας πρὸ τῆς σήμερον ἐπὶ τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς, οἴκους ἐκείνους ἑαυτῷ συςησάμενος ἐπιςημοναρχικῶς ἐνθέῳ σκευωρίᾳ· τεκτονικὴ γάρ τις λέξις τὸ κατασκευάζειν· ταυτὸν δ' εἰπεῖν καὶ οἰκοδομική· ὅθεν ὠνόμασται καὶ ἡ παρὰ τοῖς σοφοῖς ἀνασκευὴ καὶ κατασκευή· νῦν δὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ὡς ἀεὶ ζητοῦν ἀξίαν ἐνοίκησιν καὶ παραμονὴν ἑαυτοῦ, εὑρὸν τὰς τῶν ἁγίων ἀποςόλων ψυχὰς, ὅ ἐςι τοὺς τοιούτους νοητοὺς οἴκους αὐτῶν, σεσαρωμένας καὶ εἰς κάλλος λαμπομένους, καὶ ἀποφορᾶς εὐώδους πεπλησμένας, καὶ πολὺ τὸ ἐφολκὸν αὐτοῦ εὐπραγούσας, ἐνῴκησε τοῖς τοιούτοις οἴκοις τοῦ

κατεσκεύαζε.

ὁμοσθενοῦς αὐτῷ καὶ συνουσιωμένου ἁγίου πνεύματος· αὐτεξούσιον κἀνταῦθα καὶ προβουλεύματος οὐ δεόμενον, ἔνθα οὔτε φθόνος, οὔτε στάσις ἡτισοῦν παρεισκρίνεται· τῷ γοῦν οἴκῳ τοῦ λόγου, αὐτίκα δὲ καὶ τοῦ πατρὸς, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα σήμερον ἐγκατοικίζοιτο, ἤγουν ἁπλοϊκῶς εἰπεῖν, ἐνοικεῖ.

139. Τὸ δὲ ἴητο εἶχε μὲν καὶ ἰᾶτο εἰπεῖν κοινότερον διὰ τοῦ α· ἀκολούθων δὲ ὡς οἷα ἐξωτερικὸς τῷ ἰητρὸς καὶ ἰητρεῖον ἰωνικῶς, καὶ τῷ — οὐκ ὀφθαλμὸν ἰήσεται, οὐδ' Ἐνοσίχθων — γράφει καὶ αὐτὸς ἐνταῦθα ἴητο ἀντὶ τοῦ ἰάτρευε· φρένας δὲ τὸν Χριστὸν ἰᾶσθαί φησιν, οὐ τὸ σπλάγχνον, τὰς σωματικὰς δηλαδὴ, ὧν παρώνυμος ἡ φρενίτις, ἀλλὰ τὰς ψυχικὰς, καθ' ἃς φρενήρεις φαινόμενοι εἶναι, καὶ οὔτε φρεναπάτην πάσχειν, οὔτε φρενοβλάβειαν, φρονοῦμεν συντελούσας τι καὶ αὐτάς· ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἰατρός ποτε ποιήσει, δεδιὼς μὴ καὶ τὸ ὑποχόνδριον ὁ ἰατρευόμενος δυσπαθήσῃ κακοτροπίᾳ νόσου· ὁ δὲ τῶν ψυχῶν ἰατρὸς, ὁ τοῦ θεοῦ υἱὸς, ἐν τοῖς ἀποστόλοις τὸ αὐτῷ οἰκεῖον, τὸν νοῦν θεραπεύει, ὅς ἐστι τὸ ἐν ἀνθρώποις φρονοῦν, ὃ φρένας εἶπεν ὁ μελῳδός· τὸ δὲ ἐξ ἁμαρτίας πρὸς ἀκρίβειαν ἐννοίας κεῖται· φρενῶν γὰρ ψυχικῶν ἰατρεία ὡς καὶ καρδίας, ἡ τῆς ἁμαρτίας ἐξαίρεσις. ἴητο. φρένας. ἐξ ἁμαρτίας.

140. Καὶ σημείωσαι τὸ ἴητο, ἤγουν ἰάτρευε φρένας ἐξ ἁμαρτίας· δι' οὗ δηλοῦται ὅτι καθὰ νόσοι σωμάτων αἱ κατ' ἐκεῖνο καχεξίαι, οὕτω καὶ φρενῶν αἱ ἁμαρτίαι· καὶ ὅτι ἅμα ἐκείνων ἴασις ἀποτελεῖται, καὶ αὐτίκα δόμος θεοῦ γίνεται ὁ τεθεραπευμένος· ὡς δὲ σώματος καθικνοῦνται νόσοι καὶ δι' ἁμαρτίας, ἔμαθε καὶ ὁ ἀκούσας τὸ, ἴδε ὑγιὴς γέγονας μηκέτι ἁμάρτανε· καὶ ἔχει εὐλόγως καὶ τουτὶ τὸ πρᾶγμα· εἰ γὰρ τὸ κατ' ἄνθρωπον ὀργανικὸν σῶμα βλάπτει ψυχὴν καθὰ ἴητο καὶ ἑξῆς. ἠθικόν.

καὶ τεχνίτην ἄνθρωπον καὶ ἐπιστήμονα πολλάκις τραυματίζει καὶ ἄλλως δὲ λυπεῖ τὸ κατ' αὐτὸν ὄργανον, οὐδ' ἐκεῖνο ἀπαθὲς ἀεὶ ὂν, καλῶς ποτὲ καὶ αὐτὸ πάσχει ἐν καιρῷ

μέν. κατά τι ἀντιπαθείαν· ἰστέον δὲ ὅτι τὲ ὁ μὲν σύνδεσμος ἐνταῦθα οὐκ ἀποδέδοται συνήθως, ἀλλὰ δοκεῖ ἀναπόδοτος εἶναι μερισμὸς ὁποῖος καὶ ἐν τῇ καταρχῇ κεῖται τοῦ σεβασμίου βιβλίου τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων· εἰ μή τις ἄρα δεξιῶς αὐτὸν συνδήσει ἐν τῷ ὁμοσθενοῦς δὲ καὶ συνουσιωμένου· ἵνα λέγῃ ὡς τὰ μὲν πρὸ τούτου δόμον ἄχραντον ὁ θεὸς λόγος κατεσκεύαζε· νῦν δὲ τῷ τοιούτῳ οἴκῳ ἅγιον πνεῦμα ἐγκατοικίζεται· μέτρου δὲ πιεσμῷ σφιγγόμενος ὁ μελῳ-

χ' αὐτῷ. δὸς τὸ καὶ ἑαυτῷ κατεσκεύαζε δόμον, χ' αὐτῷ λέγει· ἀφελόμενος μὲν τὸ κατ' ἀρχὴν ε τῆς ἀντωνυμίας τῆς καὶ οὕτως πάλιν δασυνομένης· τρέψας δὲ τὸ κ τοῦ καὶ συνδέσμου εἰς ἀντίστοιχον δασὺ τὸ χ, μετὰ τὴν λόγῳ συναλοιφῆς ἔκθλιψιν τῆς αι διφθόγγου· ἥ τις δίφθογγος οὕτως ὑπῆλθε κουφισθεῖσα καὶ ἐν τῷ – ἔρχομ' ἔχων ἐπὶ νῆας· – ἔχει δὲ καὶ ἀρχετυπίαν χρήσεως παλαιτάτης ὁ μελῳδὸς ἐκ τοῦ τυράννου Οἰδίποδος τὸ – χ' αὐτοῦ – ἤτοι καὶ ἑαυτοῦ.

πάνταρχος. 141. Τὸ δὲ πάνταρχος ἶσον ἐστὶ τῷ παμβασιλεὺς, καὶ παντάναξ, καὶ ἄναξ ἀνάκτων, καὶ βασιλεὺς βασιλέων, καὶ κύριος κυριευόντων, τὸ δὲ μεῖζον καὶ θεὸς θεῶν· σεμνότερον δὲ πάνταρχος λέγειν διὰ τοῦ τ, ὥσπερ καὶ παντάναξ, ἤπερ διὰ μόνου τοῦ νῦ, καὶ ἡ αἰτία δήλη· διὸ καὶ ὁ παντουργὸς προεκρίθη ἐπιλέγεσθαι τῷ θεῷ, τοῦ πανούργου ἀφορισθέντος ὡς ἐπιῤῥήτου τὰ πλείω· εἰ καὶ ὁ παροιμιαστὴς ἀγαθὴν ἔννοιαν παρεισκρίνει αὐτῷ, ἔνθα ἐπαινῶν ἐκφαίνεται τὸν πανοῦργον· λόγῳ δὲ ὁμοίῳ καὶ πανταιτία σοφία λέγεται ἡ τοῦ θεοῦ παρὰ ἑταίρῳ ἁγίῳ μελῳδῷ, οὐ πρὸς ἀκο-

λουθίαν τοῦ Παναίτιος κυρίου ὀνόματος· ὅτι δὲ καὶ δίχα τοῦ τ ἐν τοῖς τοιούτοις ἡ αὐτὴ ἔννοια σώζεται ὁποία ἦν ἂν καὶ μετὰ τοῦ ταῦ, δῆλον δίχα πολλῶν ἄλλων καὶ ἐκ τοῦ πανωλεθρίᾳ, καὶ τοῦ πανόπτην κύκλον ἡλίου καλῶ· ταυτὸν δ' εἰπεῖν τὸν παντ' ἐφορῶντα, καὶ ὡς ἂν φαίη τίς παντεπόπτην· ἄχραντος δὲ δόμος ὁ ὑπὲρ πᾶν ἀρχικὸν ὑπερφυὴς, ὁ πρέπων πάντως θεῷ· τοιοῦτος δὲ ὁ ναὸς θεοῦ ὢν, ἐκεῖνος οἶκος· ὥστε κατὰ τὴν δαυιτικὴν ἱκετείαν, ἧς προεμνήσθημεν τὰ ἐνταῦθα γίνεται· κατασκευάζει μὲν γὰρ ὁ υἱὸς καὶ θεὸς δόμου ἀχράντου τοὺς ἀποστόλους, καρδίαν καθαρὰν κτίζων ἐν αὐτοῖς· ἐγκατοικίζεται δὲ κατὰ τὸν μελῳδὸν αὐτόθι πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαινισμοῦ λόγῳ. ἄχραντον δόμον.

142. Ταυτὸν δ' εἰπεῖν ἐνιδρύσεως· ἱερὰ δὲ λέξις καὶ ἡ ἵδρυσις ἐκ τῶν ἔξω παρελκυσθεῖσα ἔσω, καὶ ἀφιερωθεῖσα τῷ θεῷ· ἐλέγετο δὲ ἱδρύειν παρ' ἕλλησι τὸ τὴν ἀρχὴν καθιςᾷν εἰς ναὸν μετὰ τιμίας ἀκολουθίας νενομισμένης, τὸ παρ' αὐτοῖς τιμώμενον ἐξ οἱασοῦν ὅλως θεοειδὲς ὁμοίωμα εἴτουν ἀφίδρυμα· ἔτι ἴσον καὶ ὡς κατὰ τὸν ἄχραντον ἢ ὡς καθαρὸν δόμον ἔννοια δόξοι ἂν τρόπον τινὰ τοῦ προειρημένου λουτροῦ ἔχεσθαι· πάνυ γὰρ δεξιῶς φυλάξας ὁ ἱερὸς ἐποποιὸς τὴν κατ' ἐκεῖνο τροπὴν, καὶ τεχνικῶς καθὰ ἐν τῷ – λουτρὸν τὸ θεῖον τῆς παλιγγενεσίας· – οὕτω καὶ πρὸ ὀλίγου ἐν τῷ – λουτήριον κάθαρσιν ἀμπλακημάτων· – ἡ κάθαρσις τε γὰρ τῷ λουτηρίῳ εὐπρεπῶς παρακολουθεῖ· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ πῦρ οὐ δέεται τὸ λουτήριον· προθέμενος δὲ νοῦν φίλον τοιαύτῃ ἐννοίᾳ καὶ τὸ τέκνα φωτόμορφα, ὅ ἐςι λευκὰ καὶ καθαρά· κατὰ τὸ – λούσασθε, καθαροὶ γένεσθε – πλύναντες δηλαδὴ γραφικῶς καὶ τὰ ἱμάτια ὑμῶν, ὅ ἐστι τὸν ἔξω καθήραντες καὶ περίθετον οἷον ἱματισμὸν τῆς ψυχῆς, καὶ λευκάναντες τῷ περὶ ἱδρύσεως.

τοιούτῳ λουτρῷ· οὕτω γοῦν τὴν μεταφορὰν ἐκείνην ἀπευθύνας ὁ σοφὸς μελῳδὸς, ᾠκείωσεν ἐκείνῃ καὶ τὸν εἰρημένον ἄχραντον δόμον· εἴπερ ὥσπερ ἱματισμὸν ψυχῆς τὸ σῶμα οὕτω καὶ οἶκος ἐκείνης τὸ αὐτὸ σῶμα· διὸ καθὰ πλύνειν χρὴ τὸ τοιοῦτον ἱμάτιον, οὕτω καὶ τὸν αὐτὸν πνευματικὸν οἶκον σαίρειν, ὡς διόλου μένειν ἐνοικισμοῦ χάριν ἐν αὐτῷ, εἴτουν ἐγκαινισμοῦ, τὸ ἅγιον πνεῦμα· ἵνα οἶκος οὗτος καὶ οἱ κατ' αὐτὸν οἶκοι τοῦ προειρημένου σιωνίτου νόμου τῆς χάριτος τοῦ ἁγίου πνεύματος, καθαιρετικοὶ γένωνται οἴκων ἀνομιῶν τῶν παρὰ τῷ Δαβὶδ, καθὰ καὶ σπήλαιον ἅγιον ἐκεῖνο τὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ σχολὴν κατεψηφίσατο σπηλαίων λῃστρικῶν, ἃ ἐν τῷ ἁγίῳ εὐαγγελίῳ ἔχει μομφὴν καὶ ἔλεγχον.

ὁμοσθενοῦς.

συνουσιωμένου.

πνεύματος φάος.

143. Ὁμοσθενὲς δὲ ὡς καὶ ἰσοσθενὲς τῷ ἁγιωτάτῳ υἱῷ τὸ πνεῦμα, οὕτω δὲ καὶ τῷ πατρὶ καθὰ προεγράφη· οὐ μὴν ὁμοιοσθενές· αἵρεσις γὰρ τοῦτό γε· οὕτω δὲ οὐδὲ ὁμοιούσιον, ἀλλὰ ὁμοούσιον, εἰπεῖν δὲ ἄλλως, συνούσιον· ὅθεν καὶ συνουσιωμένον ἐνταῦθα τῷ υἱῷ τὸ πνεῦμα φησίν· οὐκ ἀπόβλητον δὲ καὶ συσθενὲς εἰπεῖν, καὶ ταυτοσθενὲς καὶ ταυτούσιον, ἀλλὰ ὀρθὰ πάντα ταῦτα καὶ ὅσα τοιαῦτα· δῆλον δὲ ὡς ἀδύνατον τὸ συνουσιωμένον τῷ λόγῳ ἅγιον πνεῦμα μὴ τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ δόμον οἰκεῖν· τὸ δὲ πνεύματος φάος, διὰ μὲν τοῦ φάους ἔχεται τῆς ἑορτῆς· περιπέφρασται δέ· ἀντὶ γὰρ τοῦ πνεύματος εἴληπται· καὶ ποιητικεύεται κἀνταῦθα ὁ μελῳδός· σχῆμα γάρ τι ποιητικὸν καὶ ἡ περίφρασις· εἴτε δὲ ἐγκατοικίζεται πνεῦμα εἴποι τις κατὰ τὸ, πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου· εἴτε πνεύματος χάρις, εἴτε πνεύματος φάος, μιᾷ ἐννοίᾳ ταῦτα καθαγιάζονται· εἰ δὲ πνεύματος φάος τῷ ῥηθέντι θεοσκευάστῳ δόμῳ ἐγκατοικίζε-

ται, θεόδμητός τε ἄρα ὁ τοιοῦτος οἶκος κατὰ τὸν Δαβὶδ, εἰς ὃν οὐ μάτην οἰκοδομοῦντές τινες ἐκοπίασαν, καὶ αἱ κατ᾽ αὐτὸν φωταγωγοὶ θύραι, θεῷ ἤσκηνται εἰς ἀκώλυτον φωτὸς εἰσδοχὴν, ὅπερ ἐκεῖνος ἀκτινοβολεῖ· καὶ φάους πνευματικοῦ ὁ τοιοῦτος δόμος πέπλησται, οὗ νὺξ οὐκ οἶδε καταχαυχᾶσθαι.

144. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἔπεισιν ἡμῖν ἀναδρομοῦσιν, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐξηγημένου τροπαρίου θεωρῆσαι μήποτε οὐκ ἐξ ἀνάγκης ὁ θεὸς ἰᾶτο κατὰ τὸν μελῳδὸν φρένας τὰς τῶν ἀποστόλων· οἱ καθάπαξ ὁλοψύχως αὐτῷ ἑνωθέντες καθαροὶ πάντες ἦσαν κατὰ τὸν ἐκείνου λόγον, δίχα ἑνὸς τοῦ ἐπαράτου Ἰούδα· ἀλλὰ φρένας ἑτέρας δυσιάτους ἐν τῷ ἁμαρτάνειν, καὶ οὕτως ἐκείνας ἰώμενος ἑαυτῷ κατεσκεύαζε δόμον ἀποστόλων, ἤγουν ἀποστολικὸν, οὗ οἰκονόμοι δηλαδὴ κατέστησαν οἱ ἀπόστολοι, ὡς καὶ ἐργάται δοῦλοι πιστοὶ καὶ φίλοι κοινωνοὶ ὑπὸ οἰκοδεσπότῃ τεταγμένοι τῷ θεῷ· εἰ δὲ δόμον εἶπεν ἑνικῶς καὶ οὐ δόμους πληθυντικῶς, οὐ θαυμαστέον ἡμᾶς ἐνθυμουμένους τὴν μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, τὸν τοῦ θεοῦ δόμον, τὸν διὰ μέσης τῆς ἐκκλησιαστικῆς λέξεως ἐμπεριεχόμενον τῷ ἁγιωτάτῳ συμβόλῳ τῆς κοσμοσωτηρίου χριστιανικῆς πίστεως. δόμον.

ΩΔΗΣ ϛ´ ΕΙΡΜΟΣ.

XIV. Ἱλασμὸς ἡμῖν, Χριστὲ, καὶ σωτηρία
Ὁ δεσπότης ἔλαμψας ἐκ τῆς παρθένου,
Ἵνα ὡς προφήτην θηρὸς ἐκ θαλαττίου
Στέρνων Ἰωνᾶν τῆς φθορᾶς διαρπάσῃς
Ὅλον τὸν Ἀδὰμ παγγενῆ πεπτωκότα.

145. Ἀσυνάρτητος ἡ ἔννοια τοῦδε τοῦ εἱρμοῦ πρὸς τὰ ἔννοια τοῦ εἱρμοῦ.
τῆς παμφώτου ἑορτῆς, βραχύ τι παντελῶς ἐκείνης θιγγάνου-

σα κατὰ τὸ, ἔλαμψας ἐκ τῆς παρθένου, δηλαδὴ ἧς προλογίσας τὸν ὑπερφυῆ τοκετὸν, εὐθὺς ὡς ἐχρῆν ἀσχολεῖται εἰς τὸ κατὰ τὸν Ἰωνᾶν τέρας τὸν συστάτην τῆς ἕκτης ᾠδῆς, πρὸς ὃ παραβολικῶς εἰκάζει τὰ τοῦ Ἀδὰμ, λέγων οὕτω· Χριστὲ ὁ δεσπότης, ἱλασμὸς ἡμῖν καὶ σωτηρία ἔλαμψας ἐκ τῆς ἀειπαρθένου θεοτόκου· διὰ τί; συγκαταβὰς καὶ ταπεινωθεὶς ἐς τοσοῦτον, ὡς δι' ἡμᾶς γενέσθαι καὶ ἄνθρωπος ὁ ἡμῶν πλάστης· ἵνα δηλονότι καθὰ τὸν προφήτην Ἰωνᾶν, ὃς προετύπωσε τὴν ἐκ ταφῆς τριημέρου ἀνάστασίν σου, τεραστίως περιεσώσω ἐκ τῶν στέρνων τοῦ θαλαττίου θηρὸς, θῆρες γὰρ καὶ τὰ κήτη, οὕτω καὶ τὸν Ἀδὰμ ὅλον διαρπάσῃς ἐκ τῆς φθορᾶς, παγγεννῆ πεπτωκότα· ὅλῳ γὰρ τῷ Ἀδὰμ, ἤγουν πάσῃ τῇ ἐξ Ἀδὰμ ἀνθρωπίνῃ φύσει, καὶ ὅλῃ δὲ κατὰ ψυχὴν, δηλαδὴ ἄλλως καὶ σῶμα, ἐδόθη τὸ διὰ τὴν ἀδαμιαίαν ἁμαρτίαν ἐπιτίμιον· καὶ πάντες ἐκεῖθεν φθορᾷ ὑποκείμενοι ἐπανεσώθημεν εἰς τὸ ἀρχαῖον διὰ τῆς γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ.

146. Καὶ τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ εἱρμοῦ ἔννοια· τινὰ δὲ ἀντίγραφα ἀντὶ τοῦ ἱλασμὸς καὶ σωτηρία, ἱλασμὸν καὶ σωτηρίαν ἔχουσι κατὰ πτῶσιν αἰτιατικήν· ἵνα λέγῃ ὁ μελῳ-
ἱλασμός. δὸς ὅτι ἱλασμὸν καὶ σωτηρίαν ἡμῖν λάμψαι πεποίηκας· σεμνοτέρα δὲ ἡ πρώτη γραφή· αὐτόχρημα γὰρ ἱλασμὸς καὶ σωτηρία ἐστὶν ὁ Χριστός· ἱλάω δέ ἐστι τὸ θέμα τοῦ ἱλασμοῦ, ὅθεν καὶ τὸ ἱλάσασθαι· ῥῆμα δὲ οὐκ εὔχρηστον πραχθὲν ἐξ αὐτοῦ τὸ ἵλημι ὡς ἵστημι, παράγει τὸ ἵληθι, καὶ ἵλαθι, καὶ τὸ ἱλήκοις, ἀντὶ τοῦ ἵλεως εἴης· ἡ δὲ παραγωγὴ τοῦ ἱλάω καὶ τῶν συστοίχων αὐτῷ περιττὴ ἐνταῦθα νῦν ἐκτεθῆναι· ἐκ τοῦ ἱλάω, ἱλάσω, κοινότερον ῥῆμα τὸ ἱλάσκω γίνεται· ἐν δὲ τῷ σωτηρία ἰστέον ὅτι καὶ ὁ σωτὴρ, οὗ παρω-

νυμον ἡ σωτηρία, ἐκ τῶν ἔξω παρείλκυται εἰς τὰ καθ' ἡμᾶς θειότατα, καθὰ καὶ ὁ βασιλεύς· ἀττικοῖς γὰρ δημοκρατεῖσθαι μὲν προῃρημένοις, οὐκ ἠγνοηκόσι δὲ κρείττω εἶναι τῶν ἄλλων ἀρχῶν τὴν βασιλικὴν, ὁ Ζεὺς ἐπεκαλεῖτο βασιλεύς· ὡς μὴ ἄξιον ὂν ἄνθρωπον ἐν αὐτοῖς βασιλέα εἶναι· καὶ σωτῆρα αὐτὸν ἐνόμιζον· ᾧ καὶ κρατῆρα ἵστων ἐν συμποσίοις ἐπώνυμον· τὸ δὲ ἔλαμψεν ὡς ἐπὶ ἡλίου εἶπε· καθ' ὃν οὐρανὸς ἡ ὑπέραγνος θεοτόκος, ἐξ οὗ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἔλαμψεν ἥλιος· φράσαι δὲ καὶ ἄλλως, ἐξ ἧς οἷα νεφέλης φωτεινῆς καὶ τοιαύτη σωτήριος λάμψις γέγονε, καὶ ὁ σωστικὸς ἡμῶν ὑετὸς ἐῤῥάγη ἐπὶ γῆς· διὸ καὶ προέκρινε τὴν τοιαύτην λέξιν τοῦ ἔφανας, ἢ πέφηνας, ἢ ἤστραψας, αἳ φαειναὶ καὶ αὐταί εἰσι λέξεις.

καὶ σωτηρία.

ἔλαμψεν.

147. Παρασημαντέον δ' ἐνταῦθα τὴν προσεχῶς μνημονευθεῖσαν νεφέλην οὐχ' ἁπλῶς ἐτυμολογεῖσθαι κατά τι νέφος τὸ προςυχὸν, οἷα δνοφεράν τινα καὶ σκοτόεσσαν, ἀλλ' ὡς οὕτως εἰπεῖν φερωνύμως νέφος ἡλιόεν, οἷα σκιάσαν ἔνδον αὐτοῦ τὸν τῆς ἀληθείας καὶ δικαιοσύνης ἥλιον· τὸ δὲ ὁ δεσπότης θαυμαστικῶς εἴρηται, εἰ ὁ δεσπότης οὕτω λάμπει τοῖς δούλοις μηδέν τι παραδεικνὺς ἀγριότατον· τὸ δὲ ἐκ τῆς παρθένου νοεῖν ὑποβάλλει τὸ ἔλαμψας, ὅμοιον τῷ ἐσαρκώθης ἐξ ἀειπαρθένου φωσφορούσης τῇ ἁγνείᾳ· καὶ οὕτω φωτὶ σωτηρίας ἡμᾶς τοὺς ἐν σκότει ἁμαρτιῶν περιηύγασας· διὰ τῶν στέρνων δὲ τοῦ κήτους τὴν ἐκείνου κοιλίαν ὡς μητρικῶς ἐνεχώρει δηλοῖ· πάντως δὲ στέρνοις καὶ κοιλίᾳ τοιαύτῃ τὰ κατὰ τὸν ᾅδην εἰκαστέον· ὅθεν φυγόντες ἐτύχομεν ἀναστάσεως· καί πως λέγει ὅτι ἐκ παρθενικῆς κοιλίας λάμψας ὦ δέσποτα σῶτερ Χριστὲ ἡλιοειδῶς, ἐκ κοιλίας ᾅδου θανατηρᾶς ἐξέσπασας ἡμᾶς, κατὰ τὸν πάλαί ποτε τύπον τοῦ

νεφέλη.

ὁ δεσπότης ἐκ τῆς παρθένου.

στέρνων.

προφήτου Ἰωνᾶ· ἰστέον δὲ ὅτι τὸ στέρνων εἶχε σπλάγχνων
φθορᾶς διαρπάσας. εἰπεῖν, εἰ μὴ προκατελήφθη ἑτέρῳ μελῳδῷ· ὅρα δὲ τὸ φθορᾶς διαρπάσας πάνυ ἀστείως λεχθὲν καὶ τεθαῤῥημένως ἐπὶ σωτῆρος Χριστοῦ· ὁ γὰρ τὰ σκῦλα τοῦ καθ' ἡμῶν ποτὲ δυνατοῦ ἁρπάσας, οὐκ ἐμέλησε καὶ τὸν Ἀδὰμ τῆς φθορᾶς ἀφαρπάσαι· ἅρπαξ ἄριστος εὐδοκήσας κληθῆναι καὶ αὐτός· ὃς καὶ ἡμᾶς ἐδίδαξεν ἄλλα τε ἁρπάζειν σωτήρια καὶ αὐτὸν τὸν καιρὸν, τὸν καθά τις ἔφη σοφὸς, πολυτελέστατον δαπάνημα· γνωστὸν δὲ τοῖς περὶ λόγους ὅτι τὸ ἁρπάζειν λεόντων, καὶ παρδάλεων, καὶ ἄλλων τῶν κατ' αὐτὰ ἴδιον τέθειται· τὸ δὲ ὅλον τὸν Ἀδὰμ δύναται διαβιβασθῆναι καὶ εἰς τὸ, πεπτωκότα· ἵνα νοῆται πεπτωκὸς ὁ Ἀδὰμ ὅλος, ψυχῇ μὲν διὰ τὸ ἡμαρτηκέναι, σώματι δὲ διὰ τὸ κατακριθῆναι θάνατον· οὗ λύτρωσις οὐκ ἦν εἰ μὴ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐξαναστάσεως.

(Marginal note beside "ὅλον τὸν Ἀδὰμ": ὅλον τὸν Ἀδάμ.)

148. Σημείωσαι δὲ ὅτι ὁ μὲν ἁγιώτατος Δαμασκηνὸς τὴν πεπτωκυῖαν ἡμῶν φύσιν ἀνοικοδομηθῆναι εἶπεν ἀναστάντος τοῦ, ὡς ὁ Ἰωνᾶς προδιετύπωσε, παθόντος καὶ ταφῇ δοθέντος καὶ ἐν τῇ κοιλίᾳ τῆς γῆς γενομένου Χριστοῦ· ἡ δὲ παροῦσα ᾠδὴ σωθῆναί φησιν ἀφαρπαγέντα φθορᾶς τὸν Ἀδὰμ πεπτωκότα, Χριστοῦ λάμψαντος ἐκ τῆς ἀειπαρθένου· δεξιώτατα τῆς μελῳδίας ἀνατιθείσης τὸ αὐτὸ καλὸν ἐκεῖ μὲν τῇ θεοσώμῳ ταφῇ τοῦ Χριστοῦ τῇ ἐπισφραγιστικῇ τῆς ἡμῶν σωτηρίας· ἐνταῦθα δὲ τῇ καταρκτικῇ τοῦ σωθῆναι τὸ ἀδαμιαῖον φύραμα γεννήσει ἐκείνου· ἐν οἷς ταυτόν ἐστιν ἐκ χοὸς εἰπεῖν ἀνοικοδομηθῆναι τὴν κατ' ἄνθρωπον οὐσίαν, ὅ ἐστι φύσιν κατὰ τὸν Δαμασκηνὸν, καὶ ἐκ φθορᾶς ἁρπαγῆναι τὸν ὅλον Ἀδάμ· συμβιβάζοντος τοῦ εἱρμοῦ καὶ τὸ κατὰ τὸν Ἰωνᾶν, εἴς τινα ὁμοίαν ἐκείνῳ ἔννοιαν, ὡς δύναται

διασκευάσαι ὁ τὰ θεῖα σοφός· δοκεῖ δὲ ἡ μὲν ἐκεῖ μετὰ πτῶσιν ἀνοικοδομηθεῖσα θεία οὐσία, πτῶμα χοϊκὸν δηλοῦν τὸ εἰς αὐτὸν τὸν ᾅδην· ὁ δὲ ὡς εἴρηται πεπτωκὼς Ἀδὰμ, ἔμπτωσιν ὡς εἰς ᾅδην τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους· εἰς δὲ τὸ παγγενῆ χρησιμεύει κατά τε γραφὴν καὶ κατ' ἔννοιαν ἡ ψαλλομένη παγγενὴς κατάρα τῆς προμήτορος. παγγενῆ.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΗΣ ΕΚΤΗΣ ΩΔΗΣ.

XV. Ἱμερτὸν ἡμῖν εὐθὲς ἐν τοῖς ἐγκάτοις
Αἰωνίως ἕξουσι πνεῦμα καινίσοις,
Πατροπροβλήτως πάντοτε ξυνημμένον,
Ὕλης ἀπεχθοῦς καυστικὸς μολυσμάτων,
Ῥύπου τε παντὸς ῥυπτικὸν παντοκράτορ.

149. Καθαρῶς τὸ παρὸν τροπάριον τὴν τῆς ἐννοίας ἀφορμὴν ἐκ τοῦ πανσόφου ἔχει Δαβὶδ, οὗ θεοκλυτήσαντος καρδίαν αὐτῷ καθαρὰν κτισθῆναι, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαινισθῆναι τοῖς ἐγκάτοις αὐτοῦ, καθὰ καὶ προεγράψαμεν, παραφράσας ὁ μελῳδὸς ὑπερεύχεται εἰς κοινὸν, οὕτω πρὸς ἀκολουθίαν ἑορταστικὴν παραμιγνὺς καὶ θεολογίαν· ὦ παντοκράτορ λόγε, καινίσοις εἴθε τοῖς ἐγκάτοις ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πνεῦμα ἱμερτὸν καὶ εὐθὲς, ὃ καὶ αἰωνίως ἕξομεν· ἵνα ὡς τὸ ἅγιον πνεῦμα συνῆπταί σοι ἀεὶ, οὕτως ἡ χάρις σου μένῃ διαπαντὸς μεθ' ἡμῶν ἕως συντελείας αἰῶνος, οὐ μεταμελομένου εἰ μὴ φθάσαντες ἡμεῖς πταίσομεν, οὐδὲ διδόντος πνευματικῶς πρόσκαιρα· εἶτα φιλοσοφῶν θεολογικῶς, λέγει πάντοτε τὸ ἅγιον πνεῦμα ξυνῆφθαι τῷ υἱῷ καὶ λόγῳ τοῦ θεοῦ πατροπροβλήτως, ἐν τῷ ἐκ τοῦ πατρὸς δηλαδὴ προβεβλῆσθαι καὶ ἐκπορεύεσθαι· ὡς λόγῳ συνωνυμίας μυστικῆς ἀμφοτέρων τούτων ταυτιζομένων τῶν λέξεων. ἔννοια τοῦ εἱρμοῦ. πατροπροβλήτως.

150. Πρόδηλον δὲ ὅτι συνῆπται ἀεὶ τὸ πνεῦμα καὶ τῷ υἱῷ· καὶ ὡς πάντοτε ὁ πατὴρ ἐν αὐτῷ, οὕτω καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· εἶτα καὶ τὴν ἡμῖν ἐνέργειαν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν ὀλιγίςῳ διασαφῶν ὁ μελῳδὸς, καὶ παραδεικνὺς πῦρ καταναλίσκον εἶναι αὐτὸ, καυστικὸν εἶναί φησι μολισμάτων ὕλης ἀπεχθοῦς, καὶ ῥυπτικὸν ὅ ἐςι καθαρτικὸν ῥύπου παντὸς, τοῦ κατὰ νοῦν δηλαδὴ, ὃ δηλοῦται ἐν τῷ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλῖδος· ἣν κηλῖδα καὶ ὃν ῥύπον οἱ ἀπλουσάμενοι, καθαροὶ τῇ καρδίᾳ καὶ οὕτω θεόπται γίνονται, καὶ φῶς θεῷ φίλον ὡς ἱμάτιον ἀναβάλλονται· ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ἐν παλαιοῖς ἀντιγράφοις εὕρηται ῥύπου φρενῶνδε ῥυπτικὸν παντοκράτορ, καὶ ὅτι τροπαρίου ἐξώρμηται ἡ εἰρημένη ἔννοια τοῦ πρὸ βραχέων ἐν τῇ πέμπτῃ ᾠδῇ, ἔνθα ὁ τοῦ θεοῦ λόγος δόμον ἑαυτῷ κατεσκεύαζεν, ᾧ ἐγκατῳκίσθη πνεύματος φάος· καὶ ἀκριβέστερον δὲ εἰπεῖν, τὴν ἐκεῖ ἀπόφανσιν εἰς εὐχὴν ἐνταῦθα ἤμειψεν ὁ μελῳδὸς· εὐξάμενος ἔχειν ἡμᾶς ὅπερ ἀγαθὸν φθάσας ἐφιλοσόφησεν ἔν τε τῷ δευτέρῳ ἐκείνῳ τροπαρίῳ, καὶ ἐν τῷ ἐκείνου εἱρμῷ.

151. Ἔστι δ' ὑπονοῆσαι καὶ ὅτι τὸ ἐγκατοικίζοιτο εὐκτικῶς ἐκεῖ λεχθὲν διὰ τὸ μέτρον, ἀντὶ τοῦ ἐγκατοικίζεται καὶ ἐνοικεῖ, ἐνήγαγε τὸν ἱερὸν μελῳδὸν ὡς οἷον ἐπενθυμηθέντα εἰς τὸ ἐξ ὀρθοῦ νῦν εὔξασθαί πως, καὶ ἐνταῦθα τὸ, ὦ παντοκράτορ, κατασκευάσας δόμον ἄχραντον ἀποστολικὸν
καινίσοις. σοὶ αὐτῷ ἡμᾶς, ἐγκαίνισον ἡμῖν τὸ ἅγιον πνεῦμα· οὐκ ἂν δὲ δυσραπέλως εἴποι τις ὅτι καὶ ἐκ τοῦ φθάσαντος θείου λουτροῦ, καὶ τῆς τοῦ λουτηρίου καθάρσεως, παρείλκυςαι ὧδε ἡ τῆς καύσεως ἔννοια τῶν ἀπεχθῶν μολυσμῶν, καὶ ἡ πνευ-
τοῦ ῥύπου. καυστικόν. ματικὴ ῥύψις· ἄλλως δὲ τὸ εἰρημένον καυστικὸν, δίχα γε τοῦ ὑπονοῆσαι μετενέχθαι τροπικῶς ἐκ πνεύματος ἐμπύρου,

καὶ τῶν πυρίνων ἔχεται γλωσσῶν· καὶ τοῦ, πῦρ καταναλίσκον εἶναι καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα· δῆλον δὲ ὅτι φρικτότερον πάντως τὸ καίεσθαι τοῦ ῥύπτεσθαι· καὶ νοητέον τὴν μὲν καῦσιν τῆς τῶν μολυσμάτων ἀπεχθοῦς ὕλης, ὡς ἐπὶ τῶν ἐν χωνείᾳ τῇ διὰ πυρὸς σφοδροῦ τηκομένων κιβδήλων ὑλῶν· πᾶσα γὰρ ὕλη τοιαύτη ἀπεχθὴς οὖσα τοῖς καθαρείοις μετὰ τὸ χωνευθῆναι καὶ καυθῆναι τὸ μολύνον αὐτὴν, στέργεται καὶ ἀμφέπεται· ὃ δὲ πάσχει ἐπαινετῶς καὶ πᾶς ὁ πυρὶ πνεύματος δοκιμαζόμενος καὶ καθαιρόμενος τήνδε τοῦ ῥύπου ἔκπλυνσιν, ὡς ἐπὶ τῶν σμηχομένων ἢ κναφευτικῶς ἢ ἄλλως ὁπωσοῦν· τούτων γὰρ ἄπεστι παντοία καῦσις· τούτοις δὲ ἐοίκασιν οἱ βαπτικοὶ, πλυνεῖσθαι ἀξιοῦντες, οὐ μὴν πυρός τινος γεύσασθαι. ὕλης καὶ ἑξῆς.

152. Προσεκτέον δὲ ἐνταῦθα μήποτέ τινες οἷοί τε ὄντες μόνῳ σμήγματι ἀποθέσθαι τὴν ῥυπαρίαν ἀναγκάσωμεν τὸν ποιητὴν ἐπ' ἀνθράκων πυρὸς καταστρῶσαι ἡμᾶς· ὡς ἂν οὕτω κατακαυθέντος τοῦ ῥύπου, λευκανθησώμεθα καὶ εἰς εὐχαριστίαν ἐπανέλθωμεν· ἐθεασάμεθα γὰρ χειρόμακτρα μέτρα ἐκ μίτων ἀμιάντου ὕλης ἐξυφανθέντα, ἣν πάλαι ποτὲ λέγεται χορηγεῖν καὶ ἡ κατὰ Κάρυστον ὀρεινὴ πέτρα, οἷς βαθὺς ἐγκαθίσας ῥύπος, ῥᾷον ἀπήρχετο διὰ πυρὸς καύσεως ἤπερ ἄλλως διὰ τοῦ ῥύψασθαι· τακτέον δὲ εἰς τοιαύτην κάθαρσιν τοὺς ἐκ καθαροῦ βίου ταχὺ ἀλλαττομένους ἀνεπαισθήτου κατὰ μικρὸν, εἶτα θᾶττον μεταβαλλομένους εἴτις καμινεύει αὐτοῖς πνευματικὴν ἐμβρίθειαν· καὶ οὕτω μὲν ὁ νοῦς καθεστάτω τοῦδε τοῦ τροπαρίου. Περὶ δὲ εὐθέως πνεύματος ὀλίγον μέντοι, προγέγραπται δὲ ὅμως· νῦν δὲ εἰπεῖν ἀρκέσει, ὅτι καθόλου μὲν τῷ εὐθεῖ τὸ καμπύλον ἀντίκειται, καὶ τὸ ἄλλως δὲ στρεβλόν· τὰ δὲ τοιαῦτα εὐθὲ ἐν εὐθές.

τοῖς κατὰ πολιτείαν πνευματικοῖς παῤῥησιάζονται εἴπερ εὐνομοίμεθα· τῷ δὲ τῆς ἑορτῆς εὐκταίῳ πνεύματι τῷ εὐθυτάτῳ, ἀντιθετεῖ τὸ δαιμόνιον· ὃ καὶ τοὺς κύκλῳ, ψαλμικῶς εἰπεῖν, περιπατοῦντας περιάγει, καὶ οὐδὲν ἀγαθὸν πρὸς ἀλήθειαν εὐθύτητα ποιεῖ, ἀλλὰ στρεβλοῖ τὰ πάντα εἰς τὸ ἡμῖν ἀσύμφορον, εἰ μὴ τὸ εὐθὲς ἀντιπράττει πνεῦμα βοη-

ἐν τοῖς ἐγκάτοις.

θοῦν ἡμῖν· διὰ τῶν ἐγκάτων δὲ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν κατ' αὐτὴν ποικίλων θεόθεν ἐννοιῶν αἰνίττεται βάθος, καθ' ὃ σημαινόμενον καὶ ὁ Δαβὶδ τοῖς αὐτοῦ ἐντὸς εὐλογεῖν τὸ ὄνομα κυρίου ἐπιτέλλεται· ὃς καὶ ἐκ τοιούτων βαθέων κεκραγὼς τῷ κυρίῳ εἰσακούεται· χρὴ γὰρ πᾶν ἀγαθὸν ψυχικὸν, μὴ ἐπιπόλαιον προφέρεσθαι, ἀλλ' οἰκουρεῖν ἐν βάθει ταμιευτικῶς, θησαυροῦ δίκην, ᾧ καὶ ἡ τοῦ καθέκαστον καρδία σύνεστι κατὰ τὴν ἁγίαν γραφήν· ὅτι δὲ τὸ ἐγκάτοις, ἔγκασιν ἔφη ὁ ἐν τοῖς ἔξω σοφὸς ποιητὴς, δῆλον τοῖς εἰδόσιν· ὃς καὶ τὸ προσώποις, προσώπασιν ἔγραψεν· ὁμοίως τὸ ἄστροις ἄστρα-

μολυσμάτων.

σι, καὶ ὀνείροις ὀνείρασι· τὸ δὲ μόλυσμα ἐκ τοῦ μολύνω παρηγμένον ἀναλογεῖ πρὸς τὸ μιαίνω μίασμα, καὶ ἡδύνω

αἰωνίως.

ἥδυσμα· τὸ δὲ αἰωνίως πρὸς τὸ πάντοτε ἁρμοστέον, ἵνα δι' εὐχῆς ἡμῖν εἴη, αἰωνίως ἐν ἡμῖν τὸ ἅγιον πνεῦμα εἶναι τὸ

ῥύπου καὶ ἑξῆς.

πάντοτε συνημμένον τῷ παντοκράτορι· τὸ δὲ ῥύπου ῥυπτικὸν, ἔστι μὲν ἐτυμολογικοῦ τρόπου, ἀττικῆς δὲ κοινῆς γλώττης ὥρμηται· τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ λέγω λόγου, καὶ ὑπνῶ ὕπνου, καὶ τὰ ὅμοια.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ Β ΤΗΣ ϛ ΩΔΗΣ.

XVI. Ὀρεκτὸν ἀξίωμα τοῖς ἀποστόλοις
Σιωνίταις μίμνουσι σὴν παρουσίαν,
Γνώρισμα πνεῦμα πατρογεννήτου λόγου
Λέσχην ἀπηνῆ τῶν ἐθνῶν ποππυσμάτων
Ὤκιστα δεικνὺς πυρπνόως καθιδρύεις.

153. Εὐξώμεθα ἐν τῷ παρόντι τροπαρίῳ περιτυχεῖν ἀντιγράφῳ ἀσφάλτῳ· οἷς γὰρ ἐνεκύρσαμεν οὐκ ἔςι μέμψιν ἀξίαν ἐπενεγκεῖν· τῷ τέως δὲ γράψαντες πρὸς τὰ παρευρημένα ὅπως ἰσχύσομεν, ὕστερον ὅτε ὀρθῇ ἐκδόσει περιτευξόμεθα, τότε ἀνακάμψομεν τὸ οὐκ εὐθύ· λέγομεν οὖν ἀφορμὰς εἰληφότες ἔκ τινος προϋπάρξεως, ὅτι δοκεῖ πρὸς τὸ ἅγιον ἀποτεινόμενος πνεῦμα ὁ μελῳδὸς, λέγειν οὕτω πως· ὦ πνεῦμα ἅγιον, γνώρισμα τοῦ ἐξ ἀνάρχου πατρὸς γεννηθέντος υἱοῦ τοῦ θεοῦ· ὡς γὰρ ὁ υἱὸς ἡμῖν τὸν πατέρα γνωρίζει, οὕτω σὺ τὸν υἱόν· ὦ πάνυ ὀρεκτὸν ἀξίωμα τοῖς ἀποςόλοις τοῖς ἐν Σιὼν καθημένοις καὶ ἀναμένουσι τὴν παρουσίαν σου καθὰ παρηγγέλθησαν, σὺ ὡς θεὸς πυρπνόος, καὶ δι' αὐτὸ φοβερὸς, δεικνὺς τὴν λέσχην καὶ τὴν ὁμιλίαν τῶν κατὰ τὰ ἔθνη τὰ μὴ πιστὰ ποππυσμάτων· ὅτι οὐκ ἔστιν ἐκείνη πνευματικὴ, ἀλλὰ ἀπηνὴς ὤκιστα καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ καθιδρύεις τοὺς ἐθνικοὺς· ἤγουν ἁπλῶς καθίζεις καὶ οὕτω κατασιγάζεις καὶ ἀκινητίζειν ποιεῖς, ὡς μηκέτι μέθην εἶναι νομίζειν τὴν ἀποςολικὴν ῥητορείαν· καὶ τοιοῦτον μὲν ὡς ἐκ τῶν παραπεσόντων ἀντιγράφων ἠρανισάμεθα νοῦν δηλοῦντα, ὡς ἐν ὀλίγῳ φράσαι, ὅτι ὦ ἅγιον πνεῦμα τὴν ἐθνικὴν φλυαρίαν ταχὺ ὡς θεὸς παραδειγματίσας, κατέπαυσας· εἰ δὲ τὸ πυρπνόως ἐπίῤῥημά ἐστιν, ἢ τὸ δεικνὺς ἄλλως γράφεται, ἢ τὸ καθ-

ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

ἱδρύεις οὐχὶ δευτέρου ἐστὶ προσώπου, οὐδὲ ἁπλῶς κάθισμα καὶ ἀργίαν δηλοῖ, ἀλλὰ ὡς καὶ πρὸ ὀλίγων δεδήλωται, ἱερὰ λέξις ἐστὶν, ὡς ἐπὶ ἐγκαινίου ἢ ἐνθρονισμοῦ δοίη ὁ θεὸς διαφωτισθῆναί ποθεν ἡμᾶς.

154. Δόξει δὲ ἂν καλὸν εἶναι νοηθῆναι καὶ οὕτω τὸ παρὸν τροπάριον· ὦ ἅγιον πνεῦμα, ὡς ἐῤῥέθη ἐν τοῖς τρισὶ καθεξῆς δηλούμενον στίχοις, σὺ δεικνὺς ὡς θεὸς τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, ἤγουν διδασκαλικῶς παραδηλῶν ὁποῖα μὲν ποππύζουσιν οἱ ἐθνικοὶ, ὁποῖα δὲ θεολογοῦσιν οἱ τοῦ θεοῦ μαθηταὶ, δεικνὺς δὲ αὐτὸ διὰ τῶν πυρίνων γλωσσῶν καὶ τῆς βιαίας πνοῆς καθιδρύεις τοὺς ἁγίους ἀποστόλους, ἤγουν ἁγιάζεις, καὶ οὕτω καθιστᾷς ἐντίμους, ὡσεὶ καὶ ἀγάλματα θεῖα ναοῖς θεοῦ ἐμπρέπειν ἄξια, καὶ οὕτω σεβάζεσθαι· ἵνα κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην, ἱερὰ λέξις εἴη τὸ ἐνιδρύειν, καθὰ καὶ πρὸ τούτων γέγραπται· καὶ τοιόνδε μὲν καὶ τοῦτο. Τὸ δὲ ῥῆμα ἀξίωμα ἐπὶ παρακλήσεως μὲν νοῆσαι ἰδιωτικόν ἐστι· μᾶλλον δὲ ἀξίωμα λέγεται, ἢ διότι ἄξιοι τῆς τοῦ ἁγίου πνεύματος ὑποδοχῆς οἱ ἀπόστολοι ἦσαν διὰ τὸ καρδίαν αὐτοῖς καθαρὰν κτισθῆναι, ἢ διὰ τὸ ἐκ πρώην ἀναξίως ἄξιοι γεγόνασι, καὶ ὄντως ἀξιωματικοὶ καὶ μεγαλεῖοι διὰ τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος εἰς αὐτοὺς ἐπίπνοιαν· καὶ ἀξιωματικῶς δὲ φιλοσόφῳ λόγῳ ἐλάλουν ὡς ἐκεῖθεν σεσοφισμένοι πληρέστατα· εἰ γὰρ Πυθαγόρου κενολογοῦντος, ὁ ἀπορῶν καὶ ἀκούσας πρός τινος τῶν ἐκείνῳ φοιτώντων ὅτι αὐτὸς ἔφατο, ἐπαύετο τοῦ ζητεῖν, πῶς ἂν ὁ τοὺς πνευματοφόρους μαθητὰς ἀκούων διδάσκοντας οὕτω σεμνὰ, καὶ ὑψηλὰ, καὶ ἀξιωματικὰ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἄξια, ἐνέκοψεν ἂν τὴν διδασκαλίαν ἐνστατικῶς καὶ ἀντιλογικῶς;

155. Ὀρεκτὸν δὲ ἀποστόλοις τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα, ἢ ὡς

ἄλλως ἡ τοῦ αὐτοῦ ἔννοια.

καθιδρύεις.

ἀξίωμα.

ὀρεκτόν.

ἐφετῶς ἐπιθυμητὸν, καὶ ὃ δὴ προείρηται, ἱμερτόν· ἱμείρειν γὰρ καὶ ἱμείρεσθαι τὸ ἐπιθυμεῖν, καὶ ὀρέγεσθαι, οὗ ἐκφοίτησις τὸ ὀρεκτὸν καὶ ἡ ὄρεξις· ἢ τὸ ἐξαιρέτως θεόθεν δοτόν· κεῖται γὰρ τὸ ὀρέγειν καὶ ἐπὶ τοιούτου σημαινομένου, ὡς τὸ, ὄρεξόν μοι χεῖρα βοηθείαν, ἤγουν ἔκτεινον, δός· ἐξ οὗ καὶ ἡ παροξυτόνως ὀργυία, ἢ κατὰ τοὺς παλαιοὺς προπαροξυτόνως ὄργυια· ὅθεν τὸ ὀργυιᾶσθαι τοὺς ναυτικοὺς φώσωνας· τοῦ δὲ ὡς ἐῤῥέθη ὀρέγειν παρῆκται καὶ ἔγχος ὀρεκτὸν, οὐ τὸ ἀγχέμαχον, ἀλλὰ τὸ ἐπαφιέμενον διὰ ἐκτάσεως χειρός. Τὸ δὲ σιωνίταις ἀντὶ τοῦ ἱεροσολυμίταις ἤγουν κατὰ τὴν Σιών· τὸ δὲ μίμνουσιν εἶχεν εἰπεῖν ἀσφάλτως μένουσιν, ἀντὶ τοῦ ἐν τῇ Σιὼν ἀναμένουσι τὴν παρουσίαν, ἢ σοῦ παρουσίαν· εἵλετο δὲ ὁ μελῳδὸς τὸ ποιητικώτερον· κοινῶς μὲν γὰρ μένω φαμέν· ποιητικῶς δὲ μίμνω κατὰ παραγωγήν· ὁμοίως τῷ τέκω τίκτω, ἔχω ἴσχω, καὶ ὅσα τοιαῦτα· Ἡ δὲ τοῦ πατρογεννήτου σύνθεσις φίλη καὶ αὐτὴ τῷ ἱερῳδῷ.

σιωνίταις. μίμνουσι. πατρογεννήτου.

156. Λέσχη δὲ νῦν μὲν κοινότερον ἡ μὴ ἀναγκαία πάνυ, τάχα δὲ καὶ ἄκαιρος πολυλογία καθημένων τινῶν ἀργῶν ἐθνικῶν· πάλαι δέ ποτε οἱ ἀργοὶ διὰ πενίας, καὶ μὴ ἔχοντες ἔργου σπουδαίου ἔχεσθαι, ἀθροιζόμενοι περὶ καμίνους βαλανειακὰς χειμῶνος καὶ περὶ χαλκεῶνας χάριν ἀλέας ὅ ἐστιν ἀλεωρῆς καὶ θερμότητος, καὶ ἀνακείμενοι καὶ λαλοῦντες τὰ ἐκείνοις φίλα, καὶ μάτην οὕτω τὴν γλῶσσαν πονούμενοι, καὶ κατατρίβοντες ὡς οἷα καὶ γλώσσαλγοι, τὴν τῆς λέσχης ὀνομασίαν ἐξέφηναν· λέσχαι γὰρ ἐκαλοῦντο οἱ τοιοῦτοι τόποι, τάχα μὲν ἡ ἀπὸ τοῦ λέγειν ἤτοι λαλεῖν, μάλιστα δὲ ὡς ἀπὸ τοῦ λέγω τὸ κάθημαι, καὶ ἀνάκειμαι, καὶ κοιτάζομαι· ὅθεν λέξω, λέξομαι, τὸ κοιμήσομαι· παρακείμενος δὲ τοῦ τοιούτου θέματος λέλεχα, ὅθεν οὐ μόνον

λέσχην.

λέχος καὶ λέκτρον ἡ κοίτη, καὶ γυνὴ λεχὼ, ἀλλὰ καὶ ἡ ῥηθεῖσα λέχη, καὶ πλεονασμῷ τοῦ σ λέσχη· ὅθεν καὶ τὸ ἀδολεσχεῖν, ἤγουν δαψιλῶς λαλεῖν.

ἀπηνή. 157. Ἡ ἀπηνὴς δὲ, καὶ ὁ ἀπηνὴς, καὶ τὸ ἀπηνὲς, οὐ μόνον τὸ ἀντικείμενον τῇ πρᾳότητι δηλοῖ, καθ' ὃ σημαινόμενον τοὺς τυραννικοὺς ἀπηνεῖς λέγομεν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἄσεμνον παρ' ἀττικοῖς, ὡς ἄπο αἴνου ἤγουν μακρὰν ἐπαίνου· τὸ γὰρ μὴ σεμνὸν οὐκ ἔχομεν ἐπαινεῖν· ἀπηνὴς οὖν λέσχη ἐθ- ποππυσμάτων. νῶν κατ' ἄμφω ταῦτα σημαινόμενα. Τὸ δὲ πόππυσμα ποία λέξις ἐςὶν; ὀνοματοπεποιημένη δηλαδὴ· ἐτυμολογίαν μὲν οὐκ ἔχουσα, πραγματικῶς δὲ γνωριζομένη τοῖς ἀκούουσιν ὅτι τὰ χείλη σφιγμῷ συνάγοντες, ἢ βρέφη προσφωνοῦμεν φιλίως κολακικώτερον φωνῇ ἀνάρθρῳ, ἢ πωλάρια, ἢ ἄλλό τι μὴ ἔχον ἐπαΐειν ἐνάρθρου λαλιᾶς· καὶ ἔστι τοῦθ' ὅμοιον ὡς εἰ καὶ καθὰ κόκκυ κοκκύζω, οὕτως ἦν καὶ πόππυ, ἐξ οὗ τὸ ποππύζω, ἢ γρῦ γρύζω, καὶ μῦ μύζω· ποππύσμασι δὲ εἰκάζει δεξιῶς ἅμα καὶ ἀςείως τὰς τῶν ἐθνῶν λέσχας, διὰ τὸ ἐν λόγοις μόνοις ἡδὺ καὶ οἷον φιλοματικῶς ἐπαγωγὴν τῶν ἐξωτερικῶν φράσεων· καρπὸν γὰρ ἐκεῖναι ψυχοτρόφον μὴ φέρουσαι, τὸ ἐφολκὸν εἶχον ἄλλως μυθικοῖς πλάσμασι καὶ τισι τοιούτοις λήροις, οἷς οἱ χυδαῖοι χαίρουσιν ὡσεὶ καὶ ζῶα ποππυζόμενα.

ὤκιστα. 158. Τὸ δὲ ὤκιστα, οἰκειότατον ἐνεργείᾳ πνεύματος, ἀχρόνως τὰ οἰκεῖα ἐνεργοῦντος, ἐπίτασις ὂν τάχους, ὥσπερ δεικνύς. ὠκὺ ὤκιςα. Τὸ δὲ δεικνὺς ὡς μὲν πρὸς τὴν φορὰν τοῦ πνεύματος, δεικνὺν ὤφελεν εἶναι· προσενεχθὲν δὲ σὺν τῷ πυρπνόως ἀρσενικῶς ἀττικίζεται πρὸς ὑγίειαν ἐννοίας· Θεὸς γὰρ ἀληθῶς καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα, διὸ καὶ τὸ δεικνὺς ἁρμόττει αὐ- πυρπνόως. τῷ· τὸ δὲ πυρπνόως παράφρασις γοργοτάτη ἐστὶ τοῦ πνοῦ

βιαίᾳ καὶ πυρὸς γλωττήμασιν· ὁποῖόν τι καὶ ἡ πυρίπνοος πνευματικὴ δρόσος, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἰστέον δὲ ὅτι τὸ πυρπνόως εἰ μεγεθύνει τὴν λήγουσαν ἐπιῤῥηματικῶς, συντακτέον ἔσται τῷ δεικνύς· οὕτω γὰρ ἤγουν πυρπνόως, καθὰ ἐῤῥέθη, δέδεικται τὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν τῇ νῦν ἑορτῇ αὐτοῦ.

ΩΔΗΣ Ζ ΕΙΡΜΟΣ.

XVII. Σύμφωνον ἐθρόησεν ὀργάνων μέλος
Σέβειν τὸ χρυσότευκτον ἄψυχον βρέτας,
Ἡ τοῦ παρακλήτου δὲ φωσφόρος χάρις
Σεβασμιάζει τοῦ βοᾷν· τριὰς μόνη,
Ἰσοσθενὴς, ἄναρχε, εὐλογητὸς εἶ.

159. Ἱστορίαν παλαιὰν παραθέσει λαὸν ἐκεῖνον οὐκ ἔμφρονα παλαίτατον ὁ μελῳδὸς τοῖς νῦν ἐν τῇ Σιὼν ἑορτασταῖς ἀντιθεὶς, οἳ καὶ τὴν σήμερον τοῦ ἁγίου πνεύματος ἔκχυσιν ἐπὶ τοὺς ἀποστόλους πανηγυρίζουσιν· ἀποκρίνει μὲν τῆς ἐπαινετῆς μοίρας τοὺς ὄχλους ἐκείνους, ἐγκαθιστᾷ δὲ αὐτῇ τούς, καιρίως εἰπεῖν, πνευματικούς· ἔστι δὲ ἡ ἱστορία τῷ ἱερῳδῷ ἐκ τῆς κατὰ τὸν Ναβουχοδονόσορ ἀλαζονικῆς εἰκονοστασίας, καὶ τῶν ἐπιτρίπτων τότε προσκυνητῶν ἐκείνης· καὶ λέγει ὅτι τὸ σύμφωνον ἐπὶ Ναβουχοδονόσορ μέλος καὶ ὁ κατ' ἐκεῖνο θροῦς τῶν πολυειδῶν ἐκείνων ὀργάνων, ὧν τὰ πολλὰ οὐδὲ γνωστὰ τῇ καθ' ἕλληνας γενεᾷ, συνθηματίζων ἦν, σέβειν τὸ χρυσότευκτον βρέτας ἤγουν εἴδωλον τὸ ἄψυχον· ἀλλὰ τοῦτο μὲν τότε ὅτε τὰ τῆς εἰδωλολατρίας ἐπαῤῥησιάζετο· νῦν δὲ τοῦ ὄντος κυρίου τοῦ τῶν θεῶν θεοῦ ἐπεγνωσμένου, ἡ χάρις τοῦ παρακλήτου ἁγίου πνεύματος ἐμφανῶς ἐγνωσμένη οὐκ ἐν τῷ θορυβεῖν σάλπιγγας, καὶ τύμ- ἔννοια τοῦ εἱρμοῦ.

πανα, καὶ ψαλτήρια, καὶ θαμβούρια, καὶ σαμβύκας, καὶ εἴτι τοιοῦτον· ἀλλὰ κατηχεῖσθαι παραδόξως πνοῇ βιαίᾳ καὶ βρέμοντι πυρὶ τοὺς παρευρημένους καὶ συλλεγῆναι λαχόντας, ἐθρόησε μὲν οὐδένα, σεβασμιάζει δὲ ἤτοι σεβασμίως καὶ σεπτῶς ὑποκινεῖ καὶ σέβασμα ἐνθεάζει σεμνῶς πνευματικὸν καὶ κατηχεῖ σεπτῶς ἕνεκα τοῦ ἀντιβοᾶν κάτωθεν ταῖς ἄνωθεν κατηχουμένῃ πνοῇ, οὐ πρὸς ὁμοιότητα ἐκείνην παλαιὰν ἀψύχῳ καὶ οὕτως ἀναισθήτῳ βοῇ ἀντιφθέγγεσθαι, ἀλλὰ θρασαλέως λέγειν διατόρῳ βοῇ πρὸς τὸν ἄρτι σημειοφοροῦντα θεὸν, τὸν ἐν τριάδι τὸ ὦ τριὰς ἰσοσθενὴς ἄναρχος· μόνη σὺ εὐλογητὸς εἶ πρὸς ἀλήθειαν· διὸ καὶ μόνην σὲ ἡμεῖς οἱ σοὶ εὐλογοῦμεν, ὡς μὴ εἰδότες θεὸν ἄλλον ὅτι μὴ σὲ καὶ μόνον· ὥςε τὸ σεβασμιάζει ἀντίθετόν ἐστι πρὸς τὸ ἐθρόησε, μάλιστα δὲ πρὸς τὸ σέβειν τὸ βρέτας· καὶ ἴσως ἐξὸν ὂν τοῖς ῥήτορσιν ἔςιν οὐ κατ᾽ ἀνάγκην τινὰ καινουργεῖν λέξεις· ἐποίησε τοῦτο καὶ ὁ μελῳδὸς νῦν, παραποιήσας ἐκ τοῦ σέβειν τὸ σεβασμιάζειν.

σεβασμιάζει.

160. Ὅρα δὲ ὡς δεξιῶς ὁ ἱερὸς οὗτος ποιητὴς τὴν εἰρημένην χαλδαϊκὴν ἱςορίαν παρεισοδιάσας ἁρμόττουσαν εἱρμῷ ἑβδόμης ᾠδῆς, καὶ παράλληλον αὐτὴν θεὶς τοῖς κατὰ τὸ ἑορταζόμενον ἅγιον πνεῦμα, δεξιότητα πολλὴν οἰκείαν ἐξέφηνε· τῷ μὲν γὰρ συμφώνῳ μέλει τῶν πρὸς αἴσθησιν ὀργάνων ἐκείνων, τὴν ἄρτι πνευματικὴν συμφωνίαν ἀντιπαρέθετο· οὐ γὰρ γλωσσῶν ἐνταῦθα σύγχυσις, ἀλλὰ ἕνωσις, καὶ ὡς οὕτως εἰπεῖν συμφρόνησις· τῇ δὲ κατ᾽ ἐκεῖνα ἐμπνοίᾳ καὶ κινήσει, ἐμπνευστὰ γάρ τινα πάντως ἦσαν ἐν αὐτοῖς, τὴν πνευματικὴν ἐπίπνοιαν εἰς τοὺς ἀποςόλους ἀντιτέθεικεν· ὄργανα θεοῦ αὐτοὺς ὄντας τὰ ἐκείνου μέλποντα· τοῖς δὲ τότε λαοῖς, καὶ φυλαῖς, καὶ γλώσσαις, τὰ ἐν τῇ νῦν ἑορτῇ

σύμφωνον καὶ ἑξῆς.

ὅμοια· τῇ δὲ βοῇ ἐκείνῃ πρὸς βίαν πληττούσῃ τὸν ἀέρα, τὴν ἐνταῦθα βιαίαν πνοήν· τῷ δὲ ἐκεῖ σεβασμῷ τοῦ ἀξίου κακολογεῖσθαι ἀψύχου εἰδώλου, καὶ τῇ προσκυνήσει, τὴν τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ τοῦ ἀεὶ ζῶντος καὶ ζωοπαρόχου ἐπίγνωσιν καὶ προσκύνησιν· συννενοητέον δὲ καὶ ὡς πυρὶ ἐκείνῳ χαλδαϊκῷ φυλάσσοντι μὲν τοὺς τὴν ἁγίαν τριάδα τυποῦντας μακαρίους τρεῖς παῖδας τὴν ἐν μιᾷ θεότητι πάντως, ἣν συμβολικῶς ἐδήλου ὁ εἷς ὁ συγκαταβὰς ἐπὶ σωτηρίᾳ ἐκείνοις, πῦρ τὸ ἐνταῦθα παρέθετο, σῶζον μὲν σὺν τῷ καὶ πυρίνων εἴδει γλωσσῶν σοφίζειν τοὺς τῆς ἁγίας τριάδος ἐπιγνώμονας· οὐκ ἂν δὲ μὴ καταναλίσκον ἀῤῥήτῳ συνειδήσεως τρόπῳ καὶ λόγῳ τοὺς μὴ τοιούτους, καθὰ καὶ προείρηται· καὶ τοιαύτη μὲν ἡ τοῦ σοφοῦ ἱεροψάλτου ἐνταῦθα δεξιότης ἐς ὅσον ἡμᾶς ἐνοπτρίσασθαι· ἐν δὲ τῷ εἱρμῷ τὸ μὲν σύμφωνον μέλος, καιρίως λέλεκται, καὶ οὐκ ἔςι φράσαι κάλλιον· ἔνθα ὅρα λέξιν ἀγαθὴν καὶ σύμφωνον, καὶ οὕτως ἐναρμόνιον, φαυλοπραξίᾳ προσαρμόσασαν τῇ ἐκ θελήματος τυραννικοῦ· καὶ εἰσὶν ἀληθῶς καθὰ συνελεύσεις ἀπευκταῖαι καὶ φευκταίαι, ὁποία καὶ ἡ τῶν πονηρευομένων συναγωγὴ, ὡς ψάλλει Δαβὶδ, καὶ καθ᾽ ἣν συνελθεῖν Ἀτταγᾶς Νουμηνίῳ πεπαροιμίαται, οὕτω καὶ συμφωνίαι δαιμονιώδεις· ὧν χειρίςη μὲν ἡ συγκράξασα τὸ, ἆρον, ἆρον σταύρωσον αὐτόν· ὑφειμένη δὲ ὡς πρὸς ἐκείνην, ἡ βασιλέα μὲν ἔχειν ἀπαρνησαμένη, ἐγκρίνασα δὲ Καίσαρα. Prov. gr. Diog. 8. 18.

161. Τὸ δὲ ἐθρόησε τραχεῖα λέξις πρέπουσα ἐννοίᾳ ἐκφοβητικῇ· ἄλλως δέ γε ἀςεία, διότι οὐδὲν εἶχεν ἡδὺ τὸ μέλος ἐκεῖνο ἀλλ᾽ ἢ μόνον ἐθρόει καταφοβοῦν· ἐπιστῆσαι δὲ χρὴ ἐνταῦθα μήποτε οὐ τὸ σύμφωνον τῶν ὀργάνων μέλος τὸ μάλιςα θέλγον, ἐθρόησε τοὺς παρατετυχηκότας, ἀλλὰ τὸ ἐθρόησε.

κήρυγμα τοῦ βασιλικοῦ βουλήματος· ὃ κήρυγμα συνεπιλαβόμενον καὶ θροῆσαν, ὅ ἐστιν κλονῆσαν καθ' ἕτερον μελῳδὸν, πεποίηκε συνεξακούεσθαι τοῖς ὀργάνοις τὴν θρόησιν· ἀληθῶς γὰρ οὐ τὸ μέλος ἐθρόει, ἀλλὰ τὸ κήρυγμα· ἴσως δὲ καὶ διὰ τὸ ὑπερπαίειν τὰ τύμπανα καὶ τὰ βάρβιτα καὶ τὰ κύμβαλα τῷ τραχυφώνῳ τὴν λεπτὴν ἐμμέλειαν, καὶ θορυβητικὰ μᾶλλον εἶναι ἤπερ θελκτήρια, ὡς ἐκ μέρους αὐτῶν
θροεῖν. καὶ τῶν κατ' αὐτὰ κατηγόρησε τὸ θροεῖν τῶν ὁλοργάνων· γίνεται δὲ τὸ θροεῖν ἐκ τοῦ θρόος θροῦς, ὃ δηλοῖ τὸν θόρυβον· δύναται δὲ θροεῖν εἶναι καὶ τὸ ἠχεῖν ἁπλῶς, καὶ τὸ λαλεῖν δὲ θροεῖν φασί τινες, οὐ μὴν πεζολογικῶς, ἀλλὰ ποιητικῶς τραγικώτερον· ὄργανα δὲ ἰδίως νῦν τὰ μουσικὰ, οὐ κυριολεκτικῶς ἀλλὰ κοινότερον δι' αὐτὴν ἐπ' αὐτοῖς ὄρεξιν τῶν ὡς ἐπὶ πολὺ ἀργοτέρων, μάλιστα δὲ τῶν
ὀργάνων. ἐν πανηγύρεσιν· ἄλλως μέντοι ὄργανα, καὶ ἐργαλεῖα εἰς ἓν σημασίαν ἀποτελευτῶσι· τὰ μὲν παρὰ τὸ ἔργον ὠνομασμένα ὡς ἐργατικῶς ἀφωρισμένα προσώποις· τὰ δὲ παρὰ τὸ ὀρέγω τὸ κτείνω, εἰς ἃ χεῖρες ἐργατικαὶ ὀρέγονται ἤγουν ἐκτείνονται.

σέβειν. 162. Περὶ δὲ τοῦ σέβας οὗ παράγωγον τὸ σεβάζειν, ὅθεν ὁ σεβάσμιος, καὶ τὸ σεβασμιάζειν, ἐν τῷ πρώτῳ γέ-
χρυσότευκτον. γραπται τροπαρίῳ τῆς πρώτης ᾠδῆς· χρυσότευκτον δὲ εἰκόνα ἐκείνην λέγει ὡς ἀπὸ μέρους τοῦ τιμιωτέρου, ἵνα πως κἀνταῦθα τυραννῇ ὁ χρυσὸς, τὰς μὲν ἄλλας ὕλας τοῦ ἀνδριάντος ἀποκρύψας ἐκφωνηθεὶς δὲ αὐτό· ἄλλως γὰρ διαφορούλος ἦν ἡ τοῦ εἰδώλου σύνθεσις· εἰ καὶ ἄλλως τὰ εἴδωλα τῶν
ἄψυχον. ἐθνῶν ἀργύριόν εἰσι μόνον καὶ χρυσίον μόνον· τὸ δὲ ἄψυχον πρὸς ἐντροπὴν εἴρηται τῶν προσκυνούντων τοιοῦτον βρέτας, οὗ τὸ τίμιον φαντασία σεμνὴ, οὐ μόνον οὐκ ἔχον πνεῦμα

ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ, δαυιτικῶς εἰπεῖν, ἀλλ' οὐδὲ συμβαλλόμενόν τι ἐς ψυχὴν θεοφιλῶς.

163. Τὸ δὲ βρέτας γίνεται μὲν ἀπὸ τοῦ βροτὸς ὁ ἄνθρωπος, καὶ δηλοῖ βρότειον εἴδωλον ἤγουν ἀνθρώπινον, ἀνδριάντα δηλαδή· ἔχει δὲ καταλήξεις καὶ αὐτὸ δύο, τὴν εἰς ας ὡς γῆρας, καὶ ὡς ὕδας τὸ ὕδωρ, καὶ οὖδας τὸ ἔδαφος· καὶ τὴν εἰς ος, καθὰ καὶ τὰ ῥηθέντα· ὡς γὰρ γῆρος λέγομεν ἐξ οὗ τὸ γηροτροφεῖν, καὶ παρὰ Σοφοκλεῖ ὁ γηροβοσκὸς, ἔτι δὲ καὶ ὕδος, οὗ δοτικὴ τῷ ὕδεϊ καὶ ὕδει, ὡς τείχεϊ τείχει· ὁμοίως καὶ ἔδος, ἔδεος, ἔδους, ἔδεϊ ἔδει, οὕτως καὶ βρέτος, ἐξ οὗ πληθυντικῶς θεῶν βρέτη τὰ εἴδωλα· ποιητικὴ δὲ λέξις τὸ βρέτας, καὶ πεζολόγοις ῥήτορσι· διὸ καὶ ὁ γλυκὺς κωμικὸς καταμωκώμενός που τῆς δισυλλάβου ταύτης λέξεως, βρετέτας ἔφη ἐν τρισὶν λέξεσιν· εἰ δὲ τὸ βρέτας κεκωμῴδηται, τί ἄρα πείσεται τὸ κεράμβηλον; ὁμοίας μὲν οὖν καὶ αὐτὸ σημασείας, τολμηθὲν δὲ οὕτω λεχθῆναι παρὰ τὸ κέρας καὶ τὴν ἀνὰ πρόθεσιν καὶ τὸν βηλὸν, ὅ ἐστι τὴν βάσιν τοῦ οὐρανοῦ, ἵνα ᾖ κεράμβηλον, οὗ τὸ κέρας ἤγουν ἡ δύναμις ἀνήκει ἐς αὐτὸν οὐρανόν· συναλεῖψαι δὲ τὰ τοιαῦτα ἐν στενῷ, ταυτὰ πολυωνυμίας λόγῳ ἐπὶ τοῖς παλαιοῖς, ἡ εἰκὼν, καὶ τὸ εἴδωλον, καὶ τὸ δείκηλον, καὶ τὸ βρέτας, καὶ τὸ κεράμβηλον· τούτων δὲ τὸ μὲν κεράμβηλον ἐκκέκρουσται καὶ κεῖται ἀποῤῥιφέν· τὸ δὲ βρέτας, καὶ τὸ δείκηλον περιφέρονταί ποτε διὰ χρείας μέτρου· τῶν δ' ἐπιλοίπων δύο ἡ μὲν εἰκὼν ὑπερτετίμηται ἐν τῷ κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ τοῖς ὁμοίοις· τὸ δὲ εἴδωλον τοῖς δαιμονοφορήτοις ἔθνεσιν ἀπονενέμηται· τὰ γὰρ εἴδωλά φησι τῶν ἐθνῶν ἀργύριον καὶ χρυσίον. βρέτας.

164. Χάριν δὲ τοῦ παρακλήτου ἁγίου πνεύματος λέγει τὴν σήμερον χαροποιὸν οἰκονομίαν καὶ μέθοδον, καθ' ἣν ὑμ- ἡ τοῦ παρακλήτου καὶ ἑξῆς.

νολογικῶς εὐλογεῖται ἡ ἁγία τριάς· ὅρα δὲ ὅτι πάνυ φωτολόγος ὢν ὁ μελῳδὸς, φωσφόρον κἀνταῦθα τὴν εἰρημένην τοῦ βοᾷν. πνεύματος χάριν φησὶ, διὰ τὸ ἑορταστικὸν πῦρ. Τὸ δὲ βοᾷν οὐκ ἂν ἐσφάλη τῆς κατὰ μέτρον ὀρθότητος ὁ μελῳδὸς λέγειν εἰπὼν, ἢ λαλεῖν, προέκρινε δὲ τὸ σεμνότερον· λειότερα μὲν γὰρ ἐκεῖνα διὰ τὸν τοῦ λάμβδα ἦχον, καὶ γλυκύτερα· ὁ δὲ τοῦ βοᾷν στομφασμὸς σεμνότητα ποιεῖ τῇ νῦν προθέσει πρέπουσαν· ἄλλως δὲ ὥσπερ τῷ σέβειν ῥηθέντι ἐπὶ τῆς τοῦ Ναβουχοδονόσορ εἰκόνος, ἐντέθεικε τὸ σεβασμιάζειν πνευματικῶς, οὕτω τοῦ μέλους ἐκείνου θροοῦντος, ἐφ᾽ ἡμῶν εἴρηται σεμνότερον τὸ βοᾷν· ὡς χρεὼν ὂν οὕτως ᾄδειν τῷ θεῷ, κατὰ τὸ, ἀνεφώνησε φωνῇ μεγάλῃ καὶ εἶπε.

ἰσοσθενής. ἄναρχος. 165. Τὸ δὲ ἰσοσθενὴς καὶ ἄναρχος κλητικῶς νοούμενον, ἀττικὸς ἂν εἴποι ἀνὴρ ἀντὶ τοῦ ὦ ἰσοσθενὲς καὶ ἄναρχε· ἀθηναῖοι γὰρ ταυτίζουσι τὴν ὀρθὴν καὶ τὴν κλητικὴν, τὰ εἰς ἐκφώνησιν· καὶ ἡ εὐλογητὸς δὲ τριὰς, τῆς αὐτῆς διαλέκτου ἐστὶ· καθὰ καὶ τὸ ἡ γενναῖος, καὶ τὰ τοιαῦτα· τὸ γὰρ κοινὸν ἡ εὐλογητή· οὕτω δὲ καὶ τὸ κατάρχον ἐν ἱεραῖς ἀκολουθίαις τρισάγιον κατὰ κλητικὴν ἔννοιαν ἐκφωνεῖται καὶ ἀληθῶς παρακλητικήν· εἰ καὶ ἄλλως κατ᾽ εὐθεῖαν πτῶσιν ἐκπεφώνηται· δηλοῖ δὲ ὅτι ὥσπερ ἡ δύναμις καὶ τὰ κατ᾽ αὐτὴν, ἔτι δὲ καὶ ἰσχὺς καὶ τὸ κράτος, οὕτως καὶ τὸ σθένος ᾠκείωται τῷ θεῷ· διὸ καὶ ἰσοσθενῆ τὴν ἁγίαν ἔφη τριάδα· δυνατὸς γὰρ ὁ θεὸς, καὶ δυνάστης, καὶ ἰσχυρὸς, καὶ κραταιὸς, καὶ σθεναρὸς, καὶ πάντα τοιαῦτα, καθ᾽ ὑπέρθεσιν ἀνυπέρβλητον· εὐλογητὸς εἶ. τῆς κατὰ τὴν ἑβδόμην δὲ ᾠδὴν χοροποιΐας ἴδιον τὸ εὐλογητὸς εἶ· διὸ τετράκις αὐτῷ ἐσφράγισεν ὁ μελῳδὸς ἐνταῦθα τὰ τέσσαρα μέλη αὐτοῦ, τὸν εἱρμὸν καὶ τὰ τρία τροπάρια, ἐπῳδοῦ δίκην ἐπαγαγὼν αὐτὸ δὶς μὲν ἀττικῶς, δὶς δὲ κοινότερον.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ Α ΤΗΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΩΔΗΣ.

XVIII. Φωνὴν προφητόφθεγκτον ἠγνοηκότες,
Ἔφασκον οἰνότευκτον ἄφρονες μέθην,
Ῥήσεις ξενηκούσθησαν ὡς ἀποστόλων·
Οἱ εὐσεβεῖς δὲ σοὶ βοῶμεν ἐνθέως,
Νεουργὲ τοῦ σύμπαντος εὐλογητὸς εἶ.

166. Τοὺς περιτετυχηκότας τῇ τοῦ ἁγιωτάτου πνεύματος ἐνδημίᾳ τότε λαοὺς, καὶ μὴ ἐπιπνοίᾳ τοῦ θεοῦ τῶν γνώσεων, ἐπιγνόντας τὴν ἐκείνου θειοτάτην δύναμιν, μηδὲ ἐμβαθύναντας διορατικῶς ὅπως χορηγοῦντος τοῦ θεοῦ διαφόροις γλώσσαις τὰ ἐκείνου ἐλάλουν οἱ ἀπόστολοι ἐναρμονίως ἐν διαφορᾷ κρουμάτων, ἅπερ ἐνήργει ἐν ταῖς ἐκείνων γλώσσαις τὸ ἅγιον πνεῦμα ὡς οἷα καὶ πλῆκτρον δεξιόν· τοὺς τοίνυν τοιούτους λαοὺς παραδειγματίζων ὁ μελῳδὸς ὡς μὴ ἀποδεχόμενος ἐκείνους, ἄφρονάς τε ἀποκαλεῖ ὡς ἀλογίᾳ κατόχους, καὶ συνθέναι μὴ ἔχοντας οἷα καὶ ὅσα δύναται ὁ θεὸς, καὶ ὁποῖα λαλεῖ ἐκεῖνος καὶ ποιεῖ διὰ τῶν θεραπόντων αὐτοῦ· καὶ μέμφεται ὅτι ἔλεγον οἴνῳ μεθύειν τοὺς ἀποστόλους, ἐπὰν ῥήσεις ἐκείνων ξέναι, ὅ ἐστι ξενίζουσαι, καὶ ξένως ἤτοι παραδόξως ἀπηχούμεναι διὰ τὸ ἑτερόγλωσσον καὶ οὕτως ἀλλόγνωστον, ἠκούσθησαν· ἐποίουν δὲ, ἢ μᾶλλον ἔπασχον, τὴν ἀφροσύνην ταύτην οἱ εἰρημένοι, ὡς ἠγνοηκότες τὴν προδηλωθεῖσαν τοῦ προφήτου Ἰωὴλ φωνήν· καὶ ὡς ἡ ξενίζουσα τῶν γλωσσῶν ἐκείνη ἐναλλαγὴ τὴν τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας ὑπεδήλου ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀλλοίωσιν, οὐκέτι ἀπὸ θρακῶν εἶναι ῥηθησομένην, ἀλλ᾽ ἐκ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, ὃν σεβόμεθα οἱ χριστιανοί· ὃς καὶ πρὸ τῶν ἁγίων παθῶν αὐτοῦ ὑπέφηνε τῇ ξένῃ μεταμορφώσει τὸ αὐτὸ μυστήριον·

ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

ξενηκουσθησαν.

ἀλλοίωσιν δηλῶν τὴν ἐν τῷ παντὶ, καὶ σκότους μὲν παγκοσμίου, τοῦ κατὰ τὴν πλάνην, ἀπέλασιν· φωτὸς δὲ ὀρθοδοξίας ἔκλαμψιν· ἀλλ᾽ οὕτω μέν φησιν ἄφρονες ἐκεῖνοι, μή που δὲ καὶ εἰς τὸ πᾶν ἀσεβεῖς· ἡμεῖς δὲ οἱ ἀντιδιῃρημένοι ἐκείνοις ὡς ἔμφρονες καὶ εὐσεβεῖς, βοῶμεν σοι οὐχ᾽ ἁπλῶς, ἀλλὰ ἐνθέως τὸ εὐλογητὸς εἶ ὦ νεουργὲ τοῦ σύμπαντος, ἤγουν τοῦ κόσμου· πάνυ γὰρ προσφυῶς τὸν ἐγκαινίσαντα τοῖς ἀποςολικοῖς ἐγκάτοις εὐθὲς πνεῦμα ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τοῦ κόσμου, καὶ ἄλλως δὲ φάναι πεπαλαιωμένον ἀνομίαις τὸν κόσμον ἀνακαινίσαντα νεουργὸν ἔφη τοῦ σύμπαντος· ἐπεὶ γὰρ ἶσον καινὸν καὶ νέον εἰπεῖν, εἴη ἂν ὁ ἐγκαινιστὴς, καὶ ὁ ἀνακαινίσας καινουργός τις καὶ δι᾽ αὐτὸν νεουργός.

τοῦ σύμπαντος.

167. Καὶ ταῦτα μὲν οὐκ ἐν παρέργῳ οὕτω τεθείσθω τοῖς ἁπλουστέροις· ὁ δὲ τοῦ προειρημένου μέλους τεχνίτης, ἔχοι ἂν ἀκοῦσαί ποθεν ἀςείως κἀνταῦθα παραποιητικῶς τὸ ἔστι δ᾽ ὁ πάλαι μελῳδὸς, ὁ καθά τις ἂν εἴποι, φίλαυτος ἐν καλοῖς, καὶ τὰς μὲν ἁπλᾶς, καὶ οὕτως ἀπερίττους λέξεις, πεδοῖ καθίζων καὶ οὐ πάνυ πρὸς ἑαυτῷ ποιούμενος· τὰς δὲ συνθέτους, ἄλλως ἐξαίρων καὶ τημελῶν οἷα καὶ ὑπερφιλῶν· χρυσότευκτον γὰρ βρέτας ἐν τοῖς πρὸ τούτων εἰπὼν καὶ τὸν ἀκροατὴν τάχα που συνιδὼν οὐ βαρυνόμενον, τριπλάζει τὸ αὐτῷ φιλητὸν, ἐνταῦθα φωνὴν προφητόφθεγκτον εἰπὼν τὴν τοῦ Ἰωὴλ, καὶ μέθην οἰνότευκτον καὶ ῥήσεις ξενηκούσθησαν, ὅπερ ἐξήγηται ἀνωτέρω· καὶ τίς ἀστεΐσηται φιλοκερδῆ τινα ταῖς ἐννοίαις ὄντα τὸν μελῳδὸν τοῦτον, χαίρειν ταῖς συνθέτοις ἐπὶ μᾶλλον ὅσα καὶ ἐμπόροις πολυφόρτοις; ἐκείνοις τὲ γὰρ πλεῖον τὸ κέρδος ἤπερ τοῖς εὐζώνοις, καὶ λέξις ἐςοιβασμένη κατὰ σύνθεσιν, παχυτέρα τις οἷον καὶ ὀλβιωτέρα τῆς ἀσυνθέτου τῷ φιλοτοιούτῳ λελόγισται· τὸ δὲ ἠγνοη-

ἠγνοηκότες.

κότες, ἐμφαίνει μὲν καὶ ἀμαθεῖς προφητικῶν ῥήσεων εἶναι τοὺς λαοὺς ἐκείνους· δηλοῖ δὲ ἄλλως καὶ ἑτεροίαν ἄγνοιαν ἴσως, τὴν ἐκ τοῦ ἢ λαθέσθαι ἢ μὴ ἐπιστῆσαι τηνικαῦτα τῇ ῥήσει τοῦ Ἰωὴλ· χρόνου δὲ ὃν παρακειμένου ὑποδηλοῖ τότε ὥρας αὐτίκα ἠγνοηκέναι αὐτούς· διὸ καὶ ἄφρονες ἀληθῶς οἱ τὸν νοῦν σκεδάσαντες τηνικαῦτα ὅτε καὶ σκορπισμένον ἐκεῖνον ὄντα, ἔδει συναγαγεῖν.

168. Οἰνότευκτον δὲ μέθην ἔφη πρὸς διαστολὴν ἑτέρας· εἴ γε καὶ θυμῷ μεθύει τις ὅτε καὶ μαίνεσθαι λέγεται· καὶ πάσχων δέ τις ἐρωμανίαν μεθύει οὕτω· δῆλον δ' ὅτι καὶ μεγαλουργῶν τις, μεθύει τῇ χαρᾷ, κατὰ τὸ – μεθύει τῷ μεγέθει τῶν πεπραγμένων ὁ δεῖνα· – εἰ δὲ καί τις ὀπώρα κάρον ἐμποιοῦσα τῷ κορευσαμένῳ αὐτῆς μεθύσκεσθαι οἷον ἐκεῖνον ποιεῖ, πείρᾳ οἴδασιν οἱ πολλοί· ὡς δὲ καὶ σκεύασμα κρίθινον οἰνῶδες, μεθυστικῶς διατίθεταί τινας ἐθνικούς, οὐδεὶς ἀγνοεῖ· ὃ καὶ παρέλαβον οἱ τοῦτό γε ἡμιβάρβαροι οὐλ-βίνας λέγειν· οὐλὰς μὲν διδόντες τὰς κριθὰς νοεῖν ποιητικῶς· βίνουμ δὲ λατινιστὶ τὸν οἶνον· ὅθεν καὶ διβινὸν ῥωμαῖοι λιθάριόν τι λέγουσιν, ὡς οἰνόχροον· καὶ γράφει ὁ Παραβάτης ἐπαινετὰ ἡρῷα ὀλίγα εἰς τοιοῦτον οἶνον· ὅρα δὲ ὡς τὸν παροιμιακὸν κρατῆρα τῆς σοφίας ὃν αὐτὴ ἐκίρνα τοῖς ἔμφροσιν ὄντως ἀποστόλοις μεθ' ὑψηλοῦ κηρύγματος τοῦ ἄνωθεν, οὗ σύμβολον καὶ ἡ βιαία πνοὴ, καὶ τὴν ἐμφόρησιν τοῦ οἴνου ὃν ἐκείνη τοῖς ἀποστόλοις κεκέρακε, μέθην ἱκανοὶ ἐνόμιζον κριτικοὶ καὶ ἄφρονες μενοῦντες παράνομοι, ἐξολοθρευθῆναι αὐτοὶ ἄξιοι κατὰ τὴν δαυιτικὴν ἀπόφασιν· ἦ γὰρ οὐ τοιοῦτοι ὅσοι μὴ τῷ ἐκ Σιὼν, ὡς ἐῤῥέθη, ἐξελθόντι νόμῳ προσευχήκασιν; ὃν ὁ γνοὺς διάνοιαν ἔχει ὀρθὴν κατὰ τὸν παροιμιαστήν· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ζῇ πολὺν χρόνον προσι-

οἰνότευκτον.

Notemus voc. οὐλοβίνη. et διβίνον.

θεμένης αὐτῷ ζωῆς πολυετοῦς διὰ τοῦ κυρίου τῶν γνώσεων, τοῦ ἀποδεχομένου τὸν πορευόμενον ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ.

ἄφρονες. 169. Ἰστέον δὲ καὶ ὅτι ἄφρονες οὐ τοὺς ἁπλῶς ἔφη ὁ μελῳδὸς, ἀλλὰ τοὺς ἀπίςους· καθὰ δοκεῖ ἑρμηνεύειν ὁ τὴν τότε τοῦ πνεύματος ἐνέργειαν εἰπὼν μέθην τοῖς ἀπίςοις λογίζεσθαι· καὶ αὐτὸ δὲ οὗτος ὁ μελῳδὸς ἐπαγαγὼν ἀντιθετικῷ σχήματι τὸ - οἱ εὐσεβεῖς δὲ σοὶ βοῶμεν· - ἀσεβεῖς νοεῖν ἀφίησι τοὺς ἀνομοίους ἡμῖν καὶ διὰ ἀπιςίαν ἄφρονες· καὶ εἶχε μὲν ἂν καὶ αὐτὸς εἰπεῖν, ἔφασκον οἰνότευκτον ἄπιστοι μέθην· προέκρινε δὲ οὕτω φράσαι εἰς πικρότερον ὀνειδισμὸν, χειρόνως ἐκείνους μεθύειν ἐμφαίνων, ἤπερ τοὺς ἀπίστους· ἐκ μέθης μὲν γὰρ ταχὺ ἀνανήφει τις· οὐχ᾿ οὕτω δὲ καὶ ἐξ ἀπιστίας, δι᾿ ἣν εἰ καὶ ἄλλως παρηγγέλμεθα μὴ μωρὸν ἀποκαλεῖν τὸν ἀδελφὸν, ἀλλ᾿ ἐπεὶ ὁ ἄπιςος οὐκ ἔςιν ἡμῖν ἀδελφὸς, ὀρθῶς ἂν καλοίημεν αὐτὸν καὶ ῥακὰ, καὶ μωρὸν, καὶ ἄφρονα, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἔτι ἰστέον καὶ ὅτι τὸ οἰνότευκτον φυλάσσει τὴν ευ δίφθογγον ἀπὸ τοῦ τεύχω ἐνεςῶτος, καθὰ καὶ τὸ τεῦχος· ἄλλαι δὲ λέξεις τοῦ τοιούτου ἐξωρμημέναι θέματος· ἢ τὸ υ μόνον τὸ ἐξ ἐκείνου φυλάσσουσιν ὡς τὸ τυκτὸν κακὸν, καὶ τὸ εὔτυκτον, καὶ τὸ τυκίζειν παρὰ τῷ κωμικῷ ἐν ὄρνισι, καὶ ἡ τύχη, καὶ τὸ τυκάνιον· ἢ μόνον τὸ ε, ὡς ἡ τέχνη καὶ τέκτων, ἤδη δὲ καὶ τὸ τέκω καὶ τὸ τέκνον.

ξενηκούσθησαν ὡς ἀποστόλων. 170. Τοῦ δὲ ξενηκούσθησαν ὁμοιότης ἐν τοῖς ἑξῆς εὑρεθήσεταί τις εἰς τὸ πατρακουσθέν· Τὸ δὲ ὡς ἀποστόλων ἀναστρεπτέον, ἵνα ᾖ τρόπος ἀναστροφῆς· λέγει γὰρ ὁ μελῳδὸς ὅτι ἔλεγον οἱ ἄφρονες ὅπερ ἔλεγον, ὡς ἠκούσθησαν αἱ ξενίζουσαι ῥήσεις τῶν ἀποςόλων, ἤγουν ἐπειδὴ ἠκούσθησαν· τὸ δὲ ἐνθέως βοᾶν, διαστολὴν ἔχει παντοίας ἄλλης

βοῆς· ἔςι δὲ βοὴ ἔνθεος ἡ κατὰ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον ἀναφωνοῦσα φωνῇ μεγάλῃ καὶ λαλοῦσα τὰ τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα, ὡς καὶ προδεδήλωται· ἦν δὲ γνωςόν τι καὶ τοῖς Ἕλλησι τὸ ἐνθέως βοᾷν, ὃ καὶ ἐνθεάζειν ἐκεῖνοι, καὶ βακχεύειν ἔλεγον· εὐλογητὸς δὲ κυριώτατα μόνος ὁ ἐν τριάδι Θεὸς, ὃν εὐλογοῦσι καὶ ὑμνοῦσι πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ· τῶν ἄλλων δὲ ἁπάντων οὔτινι προσαρμόττει οὕτως ἡ τοιαύτη λέξις, ὅτι μηδὲ κοσμοποιὸς ἄλλος ἢ μόνος Θεός.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ Β ΤΗΣ ϛ ΩΔΗΣ.

XIX. Θέσπιν κατεβρόντησεν ὁ βλέπων ὄπα
Ἔνθους Ἰωὴλ τοῦ Θεαρχικωτάτου,
Οἷς ἐκχεῶ, φήσαντος, οἷά περ λόγου
Τοῦ πνεύματός μου, συμβοήσουσι· φύσις
Ἡ τρισσοφεγγόφωτος εὐλογητὸς εἶ.

171. Οὐ προλάμπει μὲν οὐδὲ τοῦ παρόντος τροπαρίου σαφήνεια· ἔςι δὲ ἄλλως εὐπρόσιτον δῆθεν αὐτὸ διὰ τὸ κατ' ἔννοιαν μονοειδὲς καὶ γοργόν· ἐκτίθεται γὰρ ἐν βραχεῖ ἔννοιαν μίαν προφητικὴν Θεόθεν περὶ τῆς καθόδου τοῦ ἁγίου πνεύματος, λέγον ὅτι ὁ Ἰωὴλ ὁ βλέπων οἷα προφήτης, ἔνθους γενόμενος, κατεβρόντησεν, ἤγουν τρανῶς ἐξεῖπεν, ὄπα θέσπιν, ἤγουν θείαν φωνὴν τοῦ ὡς καὶ προεῤῥέθη Θεαρχικωτάτου κατ' ἐξαίρετον Θεοῦ καὶ πατρὸς· φήσαντος καὶ προειπόντος ὅτι οἱ ἄνθρωποι οἷς ἐκχεῶ τοῦ πνεύματός μου, ἐκεῖνοι συμβοήσουσιν ἤγουν βοῇ συμφώνῳ κεκράξονται κατὰ θείαν ἐπίγνωσιν, αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ — σὺ ὦ Θεὸς ἡ τρισσοφεγγόφωτος φύσις, εὐλογητὸς εἶ, ὡς προγέγραπται· καὶ τοῦτο μὲν οὕτως ἁπλούστερον· εἰ δὲ γράφεται κατά τινα τῶν ἀντιγράφων, σοὶ βοήσουσι, συμβιβασθήσεται μὲν ἴσως καὶ

ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

συμβοήσουσι.

σοὶ βοήσουσι κατά τινας.

ἡ τοιαύτη γραφὴ πρὸς τῶν αἱρουμένων αὐτήν· οὐκ ἂν δὲ εὐκόλως οἶμαι· εἰ δέ τις τὴν ῥηθεῖσαν ἔννοιαν ἐθελήσας ἀλλοιῶσαι, συντάξει ὅτι κατεβρόντησεν ὁ προφήτης ὄπα τοῦ
λόγου κατά τινας. θεαρχικωτάτου λόγου, ἤγουν τοῦ υἱοῦ φήσαντος οἷά περ ἤγουν ὡσανεὶ ἐνάρθρῳ λόγῳ εἰπόντος τὸ καὶ τὸ ἀνθρωπικώτερον, εὑρήσει προσοχὴν ποθεν καὶ αὐτός.

172. Τῷ τέως μέν τοι κατὰ τὴν ἀνατεταγμένην τοῦ
τρισσοφεγγόφωτος. τροπαρίου γραφὴν, ὅρα κἀνταῦθα τὴν στοιβὴν τοῦ τρισσοφεγγόφωτος, οὐκ ἐθέλοντος τοῦ μελῳδοῦ ἀπαλλάττεσθαι ὥσπερ οὐδὲ τῆς μακρολεξίας, ἣν φιλεῖ καθὰ καὶ ὁ Λίβανος τὰς μακρὰς κέδρους· καί τις ἄλλος δρυμὼν αἰγείρους μακεδνὰς, ἢ κυπαρίσσους μηκεδανάς· καὶ ἂν ἕλοιτο καταχορδευθῆναι αὐτὸς, ἢ τοιαύτας διαλῦσαι σεσωρευμένας λέξεις, καὶ διασκεδάσαι αὐτὰς εἰς ἀπλότητα, καὶ γράφε οὕτως ὦ ἄριστε, καὶ λέγων ἅπερ ἐθέλεις ποίει καὶ τὰ ἡμῖν σωτήρια· τὴν δαψιλῆ φημι δοξολογίαν τῆς ἁγίας τριάδος, ἣν ὁ ὄντως εὐλογητὸς θεὸς ἀποδέχεται· τὸ δὲ φέγγος εἰ καὶ εἰς ἴσον τέθειται ἡλιακῷ φωτὶ, ἀλλὰ πολλοῖς φάους ἐγγὺς εἶναι δοκεῖ· φέγγος οὖν φαμὲν ἀστραπῆς, ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ φθόγγος, ἐπὶ λόγου φωτίζοντος τὰ ὡς ἐν σκότῳ κρυφαῖα νοήματα, ἵνα ᾖ καὶ φθέγγεσθαι τὸ φάει ἐγγίζειν· ἡ δὲ ῥηθεῖσα
θέσπις. θέσπις, φωνὴ θεία ἑρμηνευομένη, κατὰ τὸ φερέσβιον πλεονάζει τῷ ἡμιφώνῳ, καθὰ καὶ τὸ θεσπέσιον, καὶ τὰ τοιαῦτα· τὸ γὰρ ἐντελὲς θέσπις ἐστὶ, διὰ τὸ ὑπὸ θεοῦ ἕπεσθαι ἤγουν λέγεσθαι θεολογικώτερον· ὅμοιον δὲ καὶ ὁ θεσπέσιος λόγος· πρᾶγμα μέν τοι ἄλλως θεσπέσιον, ὡς ἀπὸ θεοῦ πεσὸν εἰς ἡμᾶς· ἐκ δὲ τοιαύτης παραγωγῆς καὶ ὁ παρὰ τοῖς παλαιοῖς τρισυλλάβως θέσπιος κοῦρος ἐν χρησμῷ, ἤτοι θεῖος νέος· ἔστι δὲ καὶ κύριον ὄνομα ὁ Θέσπις τραγῳδίας ποιητὴς

ἐκεῖνος· ὅμοιον δὲ πλεονασμοῦ καὶ ὁ θεσμὸς, θεμὸς ὀφείλων εἶναι κατὰ τὴν θέμιν, ἀφ᾽ ἧς καὶ τὸ ἐθέμωσε.

173. Τὸ δὲ κατεβρόντησε σεμνῶς εἴρηται· οὐ μόνον γὰρ δηλοῖ τὸ τρανῶς ὡς ἐῤῥέθη καὶ τορῶς ἐλάλησεν ὁ προφήτης, ἀλλὰ καὶ ὅτι ἄνωθεν ἐκφανθὲν αὐτῷ θεοῦ θέλημα ἐξεφώνησεν· ὃ δὴ νόημα βροντὴν εἶπεν ἐξηχηθεῖσαν οἷον οὐρανόθεν καὶ ἀκουσθεῖσαν μόνῳ τῷ προφήτῃ κάτω· ἀλλὰ τοῦτο μὲν σεμνότητός ἐστι τροπικῆς· ὁ δὲ προφητικὸς νοῦς οὐκ ἂν ἀνέμενεν ἰλυσπώμενος κάτω, δέξασθαι τὴν ἐκ τῶν ἄνω θείαν βροντήν· ἀλλὰ τῷ θεῷ καὶ αὐτὸς ἐγγίσας, ἤκουσεν ὅπερ ἐπεὶ ἐνετάλθη μὴ ἐπικρύψαι, ἐξήγγειλέ τε ἄλλοις καὶ ἐγγράφως παρέδοτο· ἐστι δὲ νοῆσαι, καὶ ὅτι ὡς τὸ προηγησάμενον τροπάριον ἐξεφωνήθη τοῦτο δεξιῶς, ὑψηλότερον μέντοι· τὴν μὲν γὰρ ἐκεῖ συμφωνίαν συμβόησιν ἐνταῦθα εἶπε· τὸ δὲ καὶ ἐθρόησεν, ἐβρόντησεν ἔφη· τὸ δὲ ὀργάνων μέλος ὄπα τοῦ θεαρχικωτάτου· τὸ δὲ σέβειν καὶ τὸ σεβασμιάζειν, διὰ τοῦ θέσπιν ἐνέφηνε· ταυτὸν γὰρ ὄπα σεπτὴν εἰπεῖν καὶ θέσπιν· ὁ βλέπων δὲ προφητικὸν ἐπίθετον, οὐ μόνον τῷ ὁ βλέπων.
Ἰωὴλ, καὶ τῷ Σαμουὴλ ἐπιπρέπον, ἀλλὰ καὶ τοῖς κατ᾽ αὐτοὺς ὅλοις, ὡς θεοπτικωτάτοις, καὶ ὄντως τὸν ὄντα καὶ τὰ ὄντα βλέπουσι, καὶ οὕτω πρὸς ἀλήθειαν θεωρητικοῖς.

174. Ἔνθους δὲ ἀντὶ ὡσανεὶ ἔνθεος· εἴπομεν δὲ τὸ ὡσα- ἔνθους
νεὶ πρὸς ἀκρίβειαν· σεμνότερον γὰρ τὸ ἔνθεος τοῦ ἔνθους· ἔνθεος.
ἔνθεος μὲν γὰρ ὁ ἔνδον ἑαυτοῦ θεὸν ἔχων, καὶ δι᾽ ἐκείνου ἢ ἄλλως ἐνεργῶν ἢ λαλῶν· τοιοῦτόν τι πάλαι τὸ κατὰ τὰς βάκχας, ἃς ἔφη τις ἐνθέους γυναῖκας· ὅμοιον καὶ τὸ κατὰ τὰς ἀποφοιβαζούσας πνεύματι Πύθωνος· ἔνθεος δὲ καὶ ὁ κατὰ τὰς μαντικὰς Σιβύλλας ἐννεὰς ἐλέγετο· καὶ ῥῆμα ἐκ τῆς τοιαύτης λέξεως ὑψηλὸν τὸ ἐνθεάζειν· ὅτε δὲ ὁ ἔνθεος κατὰ

Margin notes: κατεβρόντησε. (beside line 1 of §173)

συναίρεσιν ἔνθους λεχθείη, οὐκέτι σημασίαν ὁμοίαν ἔχει, ἀλλ' οἷον μετουσιαςικῶς, καὶ μετοχικῶς τῷ ἐνθουσιῶντι μέτεςι τοῦ ἐνθέου· ὁρμητικός τις γὰρ μετὰ καὶ χαρᾶς ὁ ἔνθους ἐςὶ· καὶ δοκεῖ διὰ τὸ χαίρειν τοῖς ὑποκειμένοις, ἀνάθεκτος εἶναι εἰς τὸ ἢ πανηγυρίζειν ἢ ἄλλό τι πράττειν ἡδύ· καὶ δηλοῖ τὸ λεγόμενον ὑπ' ἡδονῆς ἔνθους· καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ ῥῆμα τὸ ἐνθουσιᾷν, οὐ ταυτὸν ὂν τῷ ἐνθεάζειν· ὁ δὲ μετρικὸς οὗτος μελῳδὸς, ἀναγκαίως διὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ἔνθεος· ἑλλήνων δὲ λέξις ὁ ἔνθεος, ὧν οἱ θεοὶ, δαυιτικῶς εἰπεῖν, τὰ δαιμόνια· διὸ καὶ τοὺς δαιμονοφορητοὺς ἐκεῖνοι ἐνθέους ἔλεγον· οἱ μέν τοι ἀγαθοὶ χριςιανοὶ μετέλαβον αὐτὴν εἰς θεοῦ ἀρέσκειαν.

ἐκχεῶ.

175. Τὸ δὲ ἐκχεῷ λέξιν ταύτην ἐξ ὑγροῦ ληφθεῖσαν αἰνιττομένην τὸ ἅγιον βάπτισμα, δι' οὗ ἐξαλείφεται καὶ ἀπάγεται ὡς ῥυπτικοῦ ἁγιωτάτου ὕδατος, καὶ παρασύρεται πᾶν ἀνόμημα, οὗ καὶ ὁ Δαβὶδ κατεύχεται, διεσάφησεν ἤδη ὁ μελῳδὸς διὰ δρόσου καὶ λουτροῦ, καὶ λουτηρίου, καὶ ὀμβροβλυτήσεως, καὶ ἑτέρων λέξεων· τὸ δὲ οἷάπερ λόγον πρός τε ἀναπλήρωσιν κεῖται τοῦ στίχου, καὶ πρὸς σαφήνειαν τῆς προηγησαμένης λέξεως, ἥ τις ἦν τὸ φήσαντος· ἣν ἑρμηνεύων ἐπάγει τὸ οἷάπερ λόγον· ὡς γὰρ ὁ Μωϋσῆς ἐν τῷ, εἶπεν ὁ θεὸς, γενηθήτω τόδε, εἶχεν, ἑρμηνευτικῶς εἰπεῖν, εἴπερ ἤθελεν, ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς ὡς οἷα διὰ λόγου ἀνθρωπικοῦ γενηθήτω τάδε, οὕτω καὶ ὁ μελῳδὸς εἶπε τὸ φήσαντος, οἷάπερ λόγον ἐγγράμματον, φάμενος ὡσανεὶ λόγον τὴν θεόθεν τῷ προφήτῃ δοθεῖσαν ἐπίπνοιαν καὶ ἀποκάλυψιν· εἰ δὲ γράφεται λόγῳ κατὰ πτῶσιν δοτικὴν, σώζεται καὶ οὕτως ἡ αὐτὴ ἔννοια, ἵνα λέγῃ, φήσαντος τοῦ θεοῦ ὡς οἷα καὶ λόγῳ προφορικῷ· ἀνωτέρω δὲ παρεσημάνθη ὅτι καὶ λόγου γράφεται κατὰ πτῶσιν γενικήν.

οἷάπερ λόγον.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ Γ ΤΗΣ Ζ ΩΔΗΣ.

XX. Τρίτη μὲν εὐμοίρησεν ὡρῶν τὴν χάριν,
Ὅπως ὑπεμφήνειε τρεῖς ὑποστάσεις
Σέβειν ἐν ἁπλότητι τῆς ἐξουσίας·
Ἀλλ' ἐν μιᾷ νῦν ἡμερῶν τῇ κυρίᾳ
Υἱὸς, πατὴρ, καὶ πνεῦμα εὐλογητὸς εἶ.

176. Τοῦ ἁγιωτάτου πνεύματος περὶ τὴν τρίτην ὥραν καταπεμφθέντος τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς, ὡς παρελάβομεν, διὸ καιρῷ τοιούτῳ καὶ ἡμεῖς τὴν θειοτάτην ἁγιστείαν ἐπιτελοῦμεν ἐπὶ ςαθερᾷ ἐλπίδι τοιαύτης ἀξιεράςου πνευματικῆς ἐπελεύσεως· ἐκ τῆς τοιαύτης ἐννοίας, καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν συμβολογραφουμένου μυστηρίου τὸ παρὸν τροπάριον ἐκτέθειται· καὶ ἡ μὲν ἔννοια τούτου ἐςι καὶ σαφῶς εὐθυνομένη καὶ βραχυλογικῶς· λέγει γὰρ ὅτι τρίτη ὥρα τὸ πνευματικὸν θαυμάσιον ἔσχεν· ἵνα συμβολικῶς ὑποφήνῃ τρεῖς ὑποςάσεις τῆς ἁγίας τριάδος, ἃς ἡ τρίτη ὥρα ᾐνίξατο· σήμερον δὲ οὐκ ἐν αἰνίγματι πανηγυρίζομεν, οὐδὲ ὑπεμφαίνοντες, ἀλλὰ ἐμφανῶς εὐλογοῦντες υἱὸν, πατέρα, καὶ πνεῦμα, τὴν ἁγίαν τριάδα, τὸν ἕνα θεόν· καὶ τοιαύτη μὲν ἡ προκειμένη ἔννοια ἣν προϊὼν ὁ λόγος διασαφήσει ἀναγκαίως πλατύτερον· ἡ δὲ γραφὴ τοῦ τροπαρίου, εἴπερ οὐκ ἔχει ἐξ ἀρχῆς τρίτη βαρυτόνως δι' ἑνὸς ταῦ, ἀλλὰ τριττὴ ὀξυτόνως ἐν διπλότητι τοῦ ταῦ, οὔτε πρὸς τὸ σύμφωνον μέλος τοῦ εἱρμοῦ τονοῦται, οὔτε πρὸς τὸ θέσπιν κατεβρόντησεν ὄπα, ἀλλὰ πρὸς τὸ φωνὴν προφητόφθεγκτον· διὸ νικᾷ γράφεσθαι τρίτη βαρυτόνως δι' ἑνὸς ταῦ· ὁ δὲ θέλων ἐνίςασθαι, γραφέτω καὶ λεγέτω καὶ τριττὴ ὡς ἡ φωνή.

ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

τρίτη.

177. Τὸ δὲ εὐμοίρησεν, οὐ ἀττικὸν ὡς προείρηται τὸ

εὐμοίρησεν.

ἀναύξητον, ὁμολογουμένως παρὰ τὴν κοινὴν σύνταξιν ἐνταῦ-
θα εἴληπται· οὐδεὶς γὰρ ἑλληνίζων γράψοι ἂν εὐμοίρησε τὴν
χάριν, ἀλλὰ τῆς χάριτος· καὶ ὅμως ὁ μελωδὸς ὑπὸ τοῦ μέ-
τρου ςενούμενος, ἀντὶ τρισυλλάβου χάριτος χάριν παρέλα-
βεν, ἐκλαβόμενος τὸ εὐμοίρησεν ἀντὶ τοῦ ἔλαχεν ἁπλῶς καὶ
ἔσχεν· οὐ μοῖραν δὲ ἡ τοιαύτη λέξις περιέχει τὴν καθ' ἕλ-
ληνας εἱμαρμένην, ἀλλὰ τὴν λεγομένην μερίδα· διὸ καλῶς
τὸ εὐμοίρησεν εἰς τὸ ἔλαχεν μεταλαμβάνεται· εὐμοιρεῖν γὰρ
τὸ εὖ ἔχειν μοίρας, ἤγουν μερίδος, τουτέςι λάχους· συν-
ἡ τρίτη καὶ ἑξῆς. ώνυμα γὰρ καὶ ταῦτα· τὸ δὲ τρίτη ὡρῶν ἡμερινῶν δηλαδὴ,
θελήσει καὶ αὐτὸ τοῦ μελωδοῦ οὕτως ἐτέθη πληθυντικῶς·
ἠδύνατο γὰρ ὥρα κατ' εὐθεῖαν πτῶσιν εἰπεῖν, ἵνα ᾖ ὅτι
τρίτη ὥρα ἡ τριττὴ, εὗρε καὶ ἔλαχε τὴν ἁγιωτάτην ἐκεί-
νην χάριν τοῦ πνεύματος, ὅπως φησὶν ὑπεμφήνῃ τοῖς θεο-
λογικῶς ἐπιβάλλουσιν, ἤγουν ἔμφασιν δώσει ὡς οἷον ἐνοπτρι-
κὴν καὶ ὑπόνοιαν κατὰ ἐναγωγὴν εἰσαγωγικὴν, σέβειν τρεῖς
ὑποςάσεις τοῦ ἑνὸς θεοῦ ἐν ἁπλότητι ἐξουσίας, ὅ ἐςι μο-
νάδι οὐσίας, ὡς δηλωθήσεται· ἀλλὰ τοῦτο μὲν τότε πρῶτον
ἐν τῇ Σιών· ἐν δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς σήμερον ἑορταστικῇ τοῦ
θαύματος ἐκείνου ἀθροίσει ἐν μιᾷ ἡμερῶν κυρίᾳ οὐκ ἐμφαν-
τικῶς καὶ ἐνοπτρικῶς νοοῦμεν τὴν τρισυπόστατον θεότητα.
ἀλλὰ καταλαβόμενοι ἐκεῖνο τὸ τρίωρον κατ' ἔμφασιν αἴνιγ-
μα πρὸς ἀκριβεστάτην καὶ ἀκραιφνεστάτην καὶ οὕτως ἐμ-
φανεστάτην ἀλήθειαν· καὶ ὁρᾷν ὀφθαλμοφανῶς δοκοῦντες σὲ
τὸν ἐν τρισὶ προσώποις ἕνα θεὸν, τὸν υἱὸν, καὶ πατέρα,
καὶ πνεῦμα, λέγομεν καὶ βοῶμεν καὶ ψάλλομέν σοι τὸ εὐ-
λογητὸς εἶ.

ἐν μιᾷ καὶ ἑξῆς. 178. Καὶ ὅρα τὸ ἐν μιᾷ ἡμερῶν συνηγοροῦν τῷ τρίτῃ
ὡρῶν ὡς ἀναγέγραπται· εἰ μή τις τὸ ἡμερῶν τῇ κυρίᾳ συν-

τάξει κολλήσας καθότι ἡ παρ' ἡμῖν τοιαύτη ἑορταστική, κυρία ἐστὶ καὶ αὐτὴ τῶν ἐφεξῆς ἡμερῶν δι' ὧν ἀπαρτίζεται ἡ ἑβδομάς· τὴν δὲ χάριν εἰπὼν μετὰ ἄρθρου, κατ' ἐξαίρετον ἐδήλωσε τὴν τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐν σχήματι ἐξοχῆς· ἣν χάριν ὁ ἔχων πέπλησται τῶν κρειττόνων, καὶ οὕτως αὐτάρκως ἔχει κἂν μυρία θλίβηται, ὡς τοῦ θεοῦ παντοίως ἐπισκεπτομένου αὐτόν· καὶ τοῦτο δηλοῖ ὁ ἐκεῖθεν ἐφ' οἷς ἐδέετο μαθὼν τὸ ἀρκεῖ σοι ἡ χάρις μου· ἡ δὲ ἁπλότης ἐνταῦθα οὐ τὴν συνήθη δηλοῖ, καθ' ἣν ἁπλοῦς τις πεπλᾶσθαί φησιν, ἀλλὰ τὸ μονῆρες καὶ ἀσύνθετον καὶ ἀποίκιλον τῆς ἁγίας τριαδικῆς ἐξουσίας· ἡ δὲ ἐξουσία ἐν τούτοις οὐκ ἐπὶ δυνάμεως ἁπλῶς κυριολεκτεῖται ὡς εἰθίσμεθα, ἀλλὰ μάλιστα οὐσίαν δηλοῖ ἐξοχωτάτην ὑπερούσιον, ἥπερ ἐστιν ὁ θεός, τῆς ἐξ προθέσεως καὶ νῦν ἐπιτατικὴν δηλούσης ὑπεροχὴν, ὡς καὶ ἐν τῷ ἐξώγκωται, καὶ ἐν τῷ ἔκδικος ὁ ἄγαν δίκαιος, καὶ ἐν τοῖς ὁμοίοις, περὶ ὧν προγέγραπται· τὸ δὲ ἐν μιᾷ πρὸς τὸ τρίτη ἀφορᾷ, ἵνα νοῶμεν ὡς τότε μὲν αἱ τρεῖς ὧραι τὸ τρισυπόστατον ὑπεσήμαινον τῆς θεότητος, νῦν δὲ παρ' ἡμῖν ἐν μιᾷ κυριακῇ τὸ ἁπλοῦν καὶ ἑνιαῖον τῆς εἰρημένης ἐξουσίας δηλοῦται. — τὴν χάριν. — ἐν ἁπλότητι.

179. Ἐν δὲ τῷ υἱὸς, πατὴρ, καὶ πνεῦμα εὐλογητὸς εἶ, νοητέον μὲν ἀττικῶς, ὦ υἱὲ, ὦ πάτερ, ὦ πνεῦμα· συννοητέον δὲ καὶ ὅτι τὸ εὐλογητὸς εἶ ἐπηνέχθη ἑνικῶς τοῖς τρισὶν, ὡς εἴπερ εἶπεν εὐλογητοί ἐστε, πρὸς δήλωσιν τοῦ κατ' οὐσίαν ἑνιαίου αὐτῶν· μίαν γὰρ τριπρόσωπον φύσιν, καὶ ὁ τοιοῦτος δηλοῖ σχηματισμός· μὴ θαυμαστέον δὲ εἰ προτέτακται υἱὸς ἐνταῦθα τοῦ πατρὸς, διὰ τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἀκροστιχίδος· εἰ γὰρ καὶ εἰώθαμεν εὐαγγελικῶς πατέρα λέγειν, εἶτα υἱὸν, καὶ τρίτον τὸ πνεῦμα, κατὰ τὸ βαπτι- — υἱὸς πατὴρ καὶ ἑξῆς.

ζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὅμως κωλύει οὐδὲν κατὰ τὰς τῶν πατέρων παραδόσεις, καὶ τὸν υἱὸν προτάσσειν καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα ὀρθότητι ἐννοιακῇ, διὰ τὸ τῆς ἁγίας τριάδος ἐφ' ἅπασιν ὁμότιμον, καὶ οὐδέ τι φθόνου ἐπισυρόμενον οὐδὲ ἐν ταῖς τοιαύταις κατ' ὄνομα προταγαῖς· ὃ μήτε ὑπονοεῖν, μήτε λέγειν ἀνδρὶ χριστιανῷ γένοιτο, εὖ εἰδότι, μὴ ὅτι γε τοῦ θεοῦ ἀλλὰ καὶ παντὸς ἀγαθοῦ ἀνδρὸς ἐξόριστον εἶναι τὸ πάθος τοῦ φθόνου.

ΩΔΗΣ Η ΕΙΡΜΟΣ.

XXI. Λύει τὰ δεσμὰ καὶ δροσίζει τὴν φλόγα
Ὁ τρισσοφεγγὴς τῆς θεαρχίας τύπος·
Ὑμνοῦσι παῖδες, εὐλογεῖ δὲ τὸ τὸν μόνον
Σωτῆρα καὶ παντουργὸν, ὡς εὐεργέτην,
Ἡ δημιουργηθεῖσα σύμπασα κτίσις.

ἔννοια τοῦ εἱρμοῦ.

180. Ὁ εἱρμὸς οὗτος ἐκ τῆς κατὰ τοὺς ἰσαρίθμους τῇ βασιλικωτάτῃ ἁγίᾳ τριάδι παῖδας θαυματουργίας γοργότατα συνειρμένος διὰ τὴν τῆς ὀγδόης ᾠδῆς ἀκολουθίαν, καταμόνας μὲν οὐ μέμνηται τοῦ ἑορταζομένου ἁγίου πνεύματος· τῇ δὲ τριαδικῇ θεαρχίᾳ συμπεριλαμβάνει εἰς μνήμην καὶ αὐτό· λέγων ὅτι ὁ τύπος ὁ πάλαί ποτε κατὰ μὲν ἕτερον μελῳδὸν τυπῶν καὶ προεικονίζων τὴν τοῦ κυρίου μητέρα· κατὰ δὲ τὸν ἐποποιὸν τῆς σήμερον ἑορτῆς, καὶ τὴν θεαρχίαν ὑποδηλῶν, ἀφ' ἧς παρῆκται τὸ προγραφὲν θεαρχικώτατον ὁ τρισσοφεγγὴς, ὅ ἐστι κἀνταῦθα τρίφωτος, ἵνα καὶ πάλιν ὁ μελῳδὸς φωτὶ λαμπόμενος φίλῳ μέλπῃ τὰ θεῖα· ἐκεῖνος τοίνυν ὁ τύπος τῆς ὕστερον διοικονομησαμένης θεαρχίας τὰ τῷ κόσμῳ σωτήρια, ἔλυσε τὰ τῶν παίδων δεσμά· οὐ γὰρ ἄνεται,

ἀλλὰ πεδῆται εἰς τὴν πυρὰν ἐνεβλήθησαν, καὶ τὴν περισχοῦσαν αὐτοὺς φλόγα ἐδρόσισε· τὸ γὰρ λύει καὶ δροσίζει, ἀντὶ τοῦ ἔλυσε καὶ ἐδρόσισε τέθειται συνήθει νόμῳ ῥητορικῷ· οὕτω δὲ πάνυ γοργῶς ὁ μελῳδὸς τὸ θαῦμα ἐκεῖνο φράσας ἐπάγει ἀσυνδέτως θαυμαστικῷ σχήματι, ὅτι ὑμνοῦσι παῖδες ἐκεῖνοι πρώτως· οὐ δήπου γὰρ τότε καὶ ἄλλοι· εὐλογεῖ δὲ κοινῶς τὸν θεὸν καὶ ἡ δημιουργηθεῖσα κτίσις, ἤγουν πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ· ὃν καὶ αὐτοὶ ὁμολογοῦσι τοιοῦτον οἱ ψυχόλεθροι δαίμονες, καθὰ τὸ ἅγιον παραδίδωσιν εὐαγγέλιον· ὡς τοῖς παισὶν ἐκείνοις καὶ τοὺς τοῦ κόσμου συμμέλπειν ὅλους, ὡς οἴδαμεν, καὶ τοῦ ὕμνου συνεπιλαμβάνεσθαι· καὶ οὕτω μὲν οὐδέν τι πέφηνε περιέχων ἐναργῶς ἑορταστικὸν ὁ προκείμενος εἱρμὸς τῆς ὀγδόης ᾠδῆς· ἄλλως μέν τοι αἰνίττεται ὡς ἡ ἑορτὴ φιλεῖ, διά τε τοῦ δροσίζει, καὶ διὰ τοῦ φέγγους, ὅπερ ἔγκειται τῇ τρισσοφεγγεῖ θεαρχίᾳ· καὶ διὰ τοῦ κατὰ τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας θαύματος, καὶ διὰ τούτου μὲν ὅτι ἐν πυρὶ συμβολογραφοῦντι τὰς ὕστερον πυρίνας γλώσσας, καὶ ἐκεῖνοι ἐσοφίσθησαν ἄνωθεν, καὶ ἀνεβάλοντο φιλοσοφίαν οἷον ἐμπύριον, καιναῖς γλώσσαις μέλποντες καὶ αὐτοὶ πυρπνόως ἅπερ οὐδ' ἂν σφοὶ μουσικοὶ ἐνευκαιροῦντες ᾄσμασι· διὰ δὲ τοῦ εἰρημένου τριαδικοῦ φέγγους, ὅτι καὶ ἡ νῦν ἑορτὴ πῦρ φεγγοβόλον ἔσχεν, ὃ τοιαύτας γλώσσας ἐνέφηνε· διὰ δὲ τῆς ὑγρᾶς καὶ οὕτω χυτῆς καὶ ῥυτῆς δρόσου, ἣ καὶ τὸ διασυρίζον πνεῦμα συνενθυμούμεθα τῆς ἑβδόμης ᾠδῆς τὸ ἐκχεῶ τοῦ πνεύματός μου καὶ ἐπὶ πᾶσαν σάρκα· εἰ δὲ καὶ τὸ ὡς ἐῤῥέθη διασυρίζειν προλογισόμεθα, πρὸς τὸ σήμερον βίαιον πνεῦμα ἠρέμα συμβιβάσομεν ἐκεῖνο, σεμνύνοντες τὸ τοιοῦτον διασυρίζειν, καὶ ἐκ τοῦ τὴν σήμερον ἀποστολικὴν ἐμμέλειαν αἰνίττεσθαι, καὶ

πρὸς τὰ τότε ἀποτείνεσθαι πνευματικῶς μέντοι, ὅτε καὶ σύριγγες ἐνηργοῦντο βασιλικαὶ καὶ ψαλτήρια· καὶ οὕτω μὲν καὶ ταῦτα καθέσταται.

σωτῆρα καὶ παντουργόν.

181. Τὸν δὲ θεὸν σωτῆρα τὲ λέγει ὁ εἱρμὸς οὐ μόνον κοινῶς, ἀλλὰ καὶ ἰδίᾳ ἐχομένως τοῦ κατὰ τοὺς ἁγίους παῖδας θαύματος· καὶ παντουργὸν δὲ ὡς ἐντεῦθεν ὀφειλέτας εἶναι τοὺς περὶ σύμπασαν κτίσιν, τοῦ αὐτὸν ὑμνεῖν ὡς καὶ εὐεργετικώτατον· τοιοῦτο γὰρ ὑπερβαλλόντως ὁ καὶ κοινὸς σωτὴρ καὶ δημιουργός.

λύει τὰ δεσμά.

Τὸ δὲ λύειν δεσμὰ ὃ καὶ διαλύειν λέγεται, ὅτι διάφορόν ἐστι πρὸς τὸ ῥήσσειν ἐφάνη ἐν τῷ ἔῤῥηξε πήδας γαστρὸς· βίαιον μὲν γὰρ τὸ ῥήσσειν, γαληνὸν δὲ τὸ λύειν, καὶ μᾶλλον ἐνταῦθα λόγου· τάχα γὰρ τὰ δεσμὰ τῶν ἁγίων παίδων, οὐδὲ ἁπλῶς ἔλυσεν ἡ καμιναία φλὸξ ἐκείνη σιδηρᾶ ὄντα· μενοῦνγε τήξασα εἰς τὸ πρώην ἀνέλυσε μέταλλον, οὐ φλεγομένων τῶν παίδων, ἀλλὰ δροσιζομένων παραδόξως τῇ φλογί· καὶ ἔςιν εἰκάσαι προσφυῶς ὅτι καθὰ τήκεται κηρὸς ἀπὸ προσώπου πυρὸς, τοιούτῳ τρόπῳ καὶ τὰ δεσμὰ τῶν ἁγίων ἐκείνων παιδῶν ἀπεῤῥύη ἐν τῷ πυρὶ· ἀπονητὶ διεκπεσόντα ὡς οὐδὲ εἴπερ ὑποδήματα ἐλύθη αὐτοῖς ἐκ ποδῶν· ὅτι δὲ τὸ διαλύειν διαφέρει τοῦ λύειν, δῆλον ἐκ τοῦ συναλλακτικῶς διαλύεσθαι, καὶ ἐκ τοῦ ἄλλως δὲ φυσικῶς κατὰ τὸ – διαλύεται πᾶς ἄνθρωπος· φανερὸν δὲ ὅτι γένος λύσεώς τε καὶ ῥήξεως τῶν ἀντιδιῃρημένων ἡ ἁπλῶς λύσις· διὸ ἡ μὲν ῥῆξις καὶ λύσις τις λέγοι ἂν ἀναγκαίως, ἡ δὲ λύσις τὸ γένος, οὐκ ἐξ ἀνάγκης ῥῆξις, οὐδὲ ἡ λύσις τὸ εἶδος· τοῦ δὲ εἶναι γενικὴν λέξιν τὴν λύσιν, δεῖγμα ἡ τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἀντίθεσις· οὐ γὰρ παρελάβομεν δεσμεῖν καὶ ῥήσσειν, ἀλλὰ πάντα ὅσα ἂν λύσητε κάτω ἢ δήσητε, λελυμένα ἢ δεδεμένα ἔςαι ἄνω· πολλάκις μέν τοι ὡς

πολυώνυμα τὸ λύειν καὶ τὸ ῥήσσειν ταυτίζονται· ῥήγνυται γοῦν καταπέτασμα, καὶ λύεται κρήδεμνα πόλεως· ἔτι δὲ ῥήγνυται ᾅδου δεσμὰ, καὶ καταλύεται σταυρῷ θάνατος· εἰσὶ δέ τινες λύσεις ὧν προϋπάρχει δεσμὸς, αἷς οὐκ ἔςι προσαρμόσαι ῥῆξιν, οἷον τῇ τοῦ, ἐξ ὁδοῦ κατελύοντο εἰς ἀνάπαυλαν· καὶ τοῦ, λύοντο χρόος ἢ πλοκαμὸν, ἢ λυομένου αἰχμαλώτους, ἢ ἐπελύοντο χρησμόν· καὶ ὁ εἰπὼν δὲ ὅτι οὐδέν τι τέλη λύσει ἀντὶ τοῦ λυσιτελεῖ, οὐκ ἔχει ἀντιθεῖναι τῇ λύσει ταύτῃ ῥῆξίν τινα· λύονται δὲ οὕτω καὶ αἰνίγματα καὶ ζητήματα· ὁμοίῳ δὲ λόγῳ καὶ πηθῶν δεσμά· εἰπεῖν γὰρ αὐτὰ ῥαγῆναι, ὀκνήσει τις· φαίνεται δὲ διαφορὰ ἐνσωμάτου λύσεως καὶ ῥήξεως, καθότι τὰ μὴ δυνάμενα λύεσθαι ῥήσσονται· τὰ δεσμὰ δὲ μεταπέπλαςαι ἀπὸ γένους ἄῤῥενος εἰς οὐδέτερον κατὰ τοὺς παλαιούς· ὡς γὰρ ὁ ζυγὸς τὸ ζυγὸν ὀξυτόνως, καὶ ὁ σταθμὸς τὸ ςαθμὸν, οὕτω καὶ ὁ δεσμὸς τὸ δεσμὸν, ὅθεν τὰ δεσμά. τὰ δεσμά.

182. Τὸ δὲ δροσίζει τὴν φλόγα ἱκανῶς ἐῤῥητόρευται τοῖς πάλαι ἁγίοις· ἀκόλουθον δὲ τῇ συμβουλογραφίᾳ τῆς κατὰ τοὺς ἁγίους τρεῖς παῖδας ἱστορίας, οὓς ᾐκάμενος ὅσα καὶ ζωογόνος ἀὴρ οὐ κατέκαυσεν· ἀλλὰ ζωογόνον θάλψασα περιεσώσατο μόνον τὸ φωσφόρον αὐτῆς καὶ φαεινὸν ἀποσυλῆσαι κατὰ νοῦν ἡμᾶς καὶ ἐκμάξασθαι· οὐ μὲν τὸ καυςικὸν συνεπινοῆσαι καὶ καταναλίσκον καὶ παμφάγον, ἀλλὰ τῷ αἰσθητῷ πυρὶ ἀφεῖναι αὐτά· διὸ οὐδὲ εἶπεν ὡς λύει δεσμὰ καὶ δροσίζει φλόγα ὁ πυροειδὴς τῆς θεαρχίας τύπος, ἢ ἄλλό τι τοιοῦτον, ἀλλὰ ὁ τρισσοφεγγής· συνθεὶς καλῶς κἀνταῦθα τὴν λέξιν, ὡς φίλον αὐτῷ· φέγγος γὰρ οὐ καίει, ἀλλὰ φωτίζει· ἐπιστῆσαι δὲ χρὴ ἐν τούτοις ὡς κἂν τύπος ἐκεῖνος τῆς τρισσοφεγγοῦς θεαρχίας τοιαῦτα ἐθαυματούργησεν, ἡλί- δροσίζει τὴν φλόγα.

κα ἔχει τερατουργεῖν ἡ τυπουμένη θεαρχία, ἧς ὁ τύπος τοιαῦτα ἰσχύει· ἐπεὶ δὲ αὐτὸ τύπωμα καὶ τῷ μυστηρίῳ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας ἁρμόττεται τῷ κατὰ τὴν πάναγνον μητροπάρθενον, δεξαμένην μὲν τὸ τῆς θεότητος πῦρ, οὐ μὴν καταφλεχθεῖσαν, συννοητέον καὶ τὴν προτετυπωμένην ἁγίαν θεοτόκον, ὁποία καὶ ἔστιν ἡμῖν καὶ ἔσται δι' αἰῶνος εἰς σωτηρίαν, φλόγας τὲ παθημάτων ἀποσβεννῦσα, καὶ κλοιὸν πάντα, καὶ ποδοκάκην, καὶ λοιπὸν σφιγμὸν ψυχόλεθρον λύουσα.

ἡ δημιουργηθεῖσα καὶ ἑξῆς. 183. Τὸ δὲ ἡ σύμπασα κτίσις ἡ δημιουργηθεῖσα εὐλογεῖ τὸν μόνον σωτῆρα καὶ ἑξῆς, ἑρμηνεία ἐστὶ τοῦ, εὐλογητὸς ὁ θεὸς, οὐχ ὑπὸ τῶνδε ἢ τῶνδε δηλαδὴ, ἀλλ' ὑπὸ πάσης κτίσεως, ἤγουν ὑπὸ πάντων τῶν τοῦ κυρίου ἔργων, ὡς ἡ ὀγδόη ψάλλει ᾠδή· ὧν τὰ κατὰ μέρος αὐτὴ διασκευάζει πάνυ γοργῶς· ἐν οἷς οἱ αὐτοῦ ἱερεῖς καὶ δοῦλοι, καὶ οἰκιακοὶ φίλοι ἅγιοι ἀπόστολοι, λειτουργοῦντες αὐτῷ ἱερατικῶς, καὶ οὕτω λειτουργικὰ ὄντες πνεύματα, γινωσκόμενα προφρατικῶς καὶ τῷ μεγάλῳ Δαβὶδ, ὃς πνεύματα θεωρεῖ τοὺς τοῦ θεοῦ ἀγγέλους, καὶ φλόγα πυρὸς τοὺς λειτουργοῦντας αὐτῷ· ἃ δὴ ἐπιπρέπει τοῖς νοοῦσιν ὀρθά· προμήνυμα δὲ τούτων ἐκ τῆς κατὰ τὴν ὀγδόην ᾠδὴν ἐμμελοῦς τῶν ἁγίων παίδων χορείας, καὶ ἀστραπαὶ καὶ νεφέλαι, ἃς ἐκεῖνοι καμινευόμενοι ἔψαλλον, προορώμενοι τὴν ἄρτι πανηγυριζομένην συμβολικὴν πνοὴν καὶ τὴν πυροειδῆ θέαν τῶν γλωσσῶν, ὧν σύμβολον νεφέλαι μητέρες πνευμάτων ἐν καιρῷ, καὶ φλογωποὶ ἀστραπαί.

184. Ταῦτα δὴ τῆς ὀγδόης ᾠδῆς· οἷς κολλητέον καὶ τὸ μελῳδούμενον ἐκεῖ φῶς καὶ σκότος· ἐπεί τοι καὶ γνόφῳ μὲν σύστοιχον τὸ σκοτῶδες, ἀστραπῆς δὲ ἀρετὴ τὸ φῶς· δι' ὧν δηλοῦται ὡς οἱ ἀποστολικοὶ ἄνδρες καὶ γνοφοῦνταί ποτε μωσαϊκῶς ὡς ἡ πρώτη ᾠδὴ τοῦ κανόνος ἐδίδαξε, καὶ φωσφο-

ροῦσιν αὖθις ὡς αὐτὸς πλατέως παρέδοτο· εὔκαιρον δὲ ἡμῖν εἰπεῖν ἐνταῦθα καὶ ὅτι τὸ συμβολικῶς πνευματικὸν, καὶ αἰθέριον τῶν ἀποστόλων, καὶ ἡ ἀερία συγκροτεῖ ἔπαρσις· ἣν ἐκεῖνοι μετάρσιοι πετόμενοι ὡσεὶ καὶ ἀετοὶ, ἐπὶ τὸ τῆς παναγνου σκήνωμα προκείμενον θεομήτορος ἀνέπαυσαν· τὸ δὲ τὸν μόνον σωτῆρα πάνυ συντετηρημένως γέγραπται· ὡς γὰρ μόνος θεὸς ὁ τῶν θεῶν θεὸς, καὶ κύριος ὁ τῶν κυρίων κύριος, οὕτω καὶ σωτὴρ μόνος ὁ τῶν σωτήρων σωτήρ· οἱ γὰρ λοιποὶ ἐξ αὐτοῦ σωτῆρες κατὰ μετάδοσιν, εἰ τέως καὶ σώζουσι· δίδωσι δέ μοι τοῦτο λέγειν ὁ παραδοὺς μὴ πεποιθέναι ἐπ᾽ ἄρχοντας ἐπὶ υἱοὺς ἀνθρώπων, οἷς οὐκ ἔςι σωτηρία· ὡς δὲ ἐξ ἑλληνικῶν ἀκανθῶν καὶ τὸ σωτήριον τοῦτο ῥόδον ἀπολέλεκται, προγέγραπται· ἀττικοὶ γὰρ πρῶτοι κατ᾽ ἐξαίρετον Δία σωτῆρα ἐπεγράφοντο. τὸν μόνον σωτῆρα.

185. Ὁ δὲ παντουργὸς, παρὰ μὲν τοῖς ὕστερον ἁγία λέξις ἐστὶν ὁμολογουμένως· μόνος γὰρ παντουργὸς ὁ θεὸς παρ᾽ ἡμῖν εὐσεβῶς· οἱ δὲ καθ᾽ ἕλληνας τῆς αὐτῆς εἶχον σημασίας τὸν παντουργὸν ὡς καὶ προδεδήλωται, τὸν καὶ ἐφ᾽ οἷς οὐ χρὴ περιεργότατον καὶ οὕτω κακοεργόν· οὐ παντὶ ἔργῳ τῷ κατ᾽ ἄνθρωπον ἐναρέτως ἐπιβάλλοντα, ἐγχειροῦντα δὲ καὶ οἷς οὐκ ἐχρῆν· ὃ δὴ καὶ τῶν τις παλαιτάτων σοφῶν κατηγορηθεὶς ἐβλάβη ὡς διαςρέφων τοὺς μαθητευομένους ἐν τῷ ἀναγινώσκειν αὐτοῖς τὸ, ἔργον δ᾽ οὐδὲν ὄνειδος οὐ πρὸς ὀρθὸν λόγον ὡς ὁ κατήγορος ἔφη· ἀλλ᾽ ὅτι ἔργον οὐδὲν ὄνειδός ἐστιν, ἤγουν οὐδὲ μία ἐργασία πρὸς ὀνειδισμοῦ γένοιτ᾽ ἂν τῷ ἀποπληροῦντι αὐτήν· ὃς δὴ λόγος ἄτοπος ἐξεφαίνετο, εἰ παιδεύοι μὴ ὀνειδισμόν τινα ἔχειν τὰ ἐφάμαρτα ἔργα, ἐπαινετὸν δὲ εἶναι καὶ τὸν ἅπαντα ἐργαζόμενον καὶ οὕτω παντουργόν· διὸ εἰς ἀπόβλητον ἀπεῤῥιπτεῖτο τοῖς τότε ὁ καὶ παντουργός.

παντουργός· ὕστερον μέν τοι τοῦ ἔργου ἀποκριθέντος εἰς ἑρμηνείαν πράξεως ἀγαθῆς, καὶ ἰδιάσαντος εἰς ἐπαινετὸν καὶ πρέπον βίῳ πολιτικῷ, καὶ ἐργάτου λεγομένου τοῦ εὐεργοῦ καὶ ἐνεργοῦς ἐπὶ καλῷ, προλιπὼν ἡμᾶς ὁ παντουργὸς ἀπὸ χθονὸς εὐρυοδείης εἰς ὄλυμπον ἀναβέβηκε, τῷ θεῷ εἰς ἐπωνυμίαν οἰκειωσάμενος, καὶ τὸν πανοῦργον καταλέλοιπεν εἱλεῖσθαι περὶ ἡμᾶς· οὕτω καὶ θαυματουργὸς πάλαι μέν ποτε, ὁ παιγνίαν τὴν ὄψιν ἀποπλανῶν ὁποῖα τὰ περιᾳδόμενα Σωκράτους εἶναι, καὶ ἄλλα δέ τινα ὧν κατέπαιξεν Ὠριγένης ἀπελέγξας αὐτά· θαύματα μωροῖς ἐκεῖνα κατὰ τὸν οὕτω φάμενον, ὕστερον μέν τοι ὁ θαυματουργὸς θειοτάτη λέξις ἐστὶ, θεοῦ θαυμαστοῦντος τὴν ἐκεῖθεν τοιαύτην χάριν ἔχοντα.

ὡς εὐεργέτην.

186. Ὁ δὲ εὐεργέτης καὶ βασιλέως ἀγαθοῦ, Πτολεμαῖος δὲ ἦν ἐκεῖνος, ἐπώνυμον ἐπεκρίθη γενέσθαι, διὰ τὸ ἐνθέως ἀγαθὸν τοῦ εὐεργετεῖν, εἴτι μεμνήμεθα, βασιλέως παλαιοῦ φαμένου ὅτι σήμερον οὐκ ἐβασίλευσα, οὐ γὰρ εὐηργέτησα· καὶ αὖ πάλιν ἑτέρου μὴ τοιούτου, περὶ οὗ σοφός τις ἐρωτηθεὶς ἐν τῷ τοῦ ἀρχείου ἐξιέναι, τί ὁ βασιλεὺς ποιεῖ, πτωχοὺς ἔφη· σκώπτων ἐκεῖνος τὸν ἄρχοντα ὡς μὴ εὐεργετικόν· καὶ τῷ ὄντι βασιλεὺς φειδόμενος θησαυρῶν καὶ δι' αὐτὸ χρυσοφυλακῶν, μύρμηξ ἂν εἴη χρυσωρυχῶν, ὃς ἐνθυμείσθω καὶ τοὺς ἱστορουμένους μύας εἰς οὐδὲν δέον φιλεῖν τὸν χρυσόν· οὕτω δὲ καὶ πᾶς πλούσιος τῇ γῇ πιστεύων τὰ χρήματα ἢ τοίχοις παραβύων, εἰς νοῦν λαμβανέτω μὴ ἂν πρεπόντως ταφήσεσθαι, εἴπερ αὐτὸς θάπτει τὰ μὴ ἄξια κατακρύψεως, ἀλλὰ διαδόσεως τῆς πρὸς τοὺς ἀδελφούς· ὁ δ' αὐτὸς ἐννοείσθω καὶ ὅτι ἅμα χρήματα ἐκρύβησεν, καὶ ὁ θεὸς τοὺς οἰκτιρμοὺς αὐτοῦ συνέστειλε, λέγων οἱονεὶ ὅτι δὸς ὦ πλούσιε καὶ δώσω, εὐεργέτησον καὶ εὐεργετήσω, καὶ οὕ-

τως ἔσομαί σοι οὐκ ἀποδότης καὶ βραβευτὴς χάριτος, ἀλλὰ δώσω σοι ὀφειλετικῶς ἄξιον ἀνταπόδομα· ὅρα δὲ ὅτι τὸ εὐεργετεῖν ὅ ἐστιν εὐποιεῖν, εἴτουν εὖ ποιεῖν, ἡ μετάθεσις ἐξιδιώσατο ἀποκληρωτικῶς κατ' ἐξαίρετον διὰ τὸ θεομίμητον· εἰς ὃ μαρτυρεῖ ὁ γνωματωσάμενος τὸν εὐεργετοῦντα, μιμητὴν εἶναι τοῦ Θεοῦ.

187. Τὸ δὲ δημιουργεῖν, εἴπερ ὁ πάντων ποιητὴς καὶ Θεὸς ἐνέχεται ἀνατίθεσθαι εἰς ἐπωνυμίαν αὐτῷ παρ' ἡμῶν, μεγίστη χάρις· τί γὰρ πρὸς αὐτὸν ἡ τοιαύτη λέξις; πῶς δὲ δημιουργὸς ὁ τοῦ κόσμου σύμπαντος ποιητής; δημιουργὸν οἴδασιν οἱ παλαιοὶ τὸν τὰ δήμια ἐργαζόμενον τὸν πολιτικὸν χειρώνακτα, τὸν, ὡς οὕτως εἰπεῖν, τῆς χειρομάχας πληθύος ἄνθρωπον· καὶ ὅμως ὁ δι' ἡμᾶς ἁμαρτία καὶ κατάρα ὀνομασθεὶς καὶ ἀνασχόμενος, ἀνέχεται καθὰ χήρας οἷα καὶ πένητα αὐτῷ πορίζούσης ὀβολούς τινας, οὕτω καὶ ἡμῶν ἐπονομαζόντων αὐτὸν κατά τινα ὅλως χρηστότητα, ἐξ ἧς μερικῆς οὔσης καὶ ἰδιωτιζούσης, μεταχωρεῖ πρὸς τὸ ὑψηλότερον ὁ τὸν νοῦν διαβατικός· οὕτω καὶ κυβερνήτης, ὁ τὸν κόσμον παραγαγὼν, χαίρει ἀκούων, καὶ πλάστης ὁ καὶ παντεχνήμων καὶ πάνσοφος. Τὸ δὲ σύμπασα οὐδέν τι τῶν ἐν τῷ κόσμῳ δίχα Θεοῦ γενέσθαι παραδηλοῖ, οὔτε θνητὸν, οὔτε ἀθάνατον· τὸ δὲ κτίσις ὑπεξάγει τῆς κατὰ Θεὸν δημιουργίας τὴν κακίαν· ἁμαρτίαν γὰρ αὐτὸς κατ' οὐδὲν σημαινόμενον ἐννοίας τοιαύτης ἔκτισεν, εἴτουν ἐποίησεν· ἅμα δὲ καὶ ἄκτιστον αὐτὸν εἶναι μόνον παραδηλοῖ.

ἡ δημιουργηθεῖσα.

σύμπασα.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ Α ΤΗΣ Η ΩΔΗΣ.

XXII. Μνήμην ὁ Χριστὸς τῶν βροτοσσόων ἐπῶν,
Ἃ πατρακουσθεὶς τοῖς ἀποστόλοις ἔφη,
Τὸ πνεῦμα τεύχει γλωσσοπυρσεύτῳ θέᾳ,
Ἐφίζον, εὐλογητόν· οἰκειουμένη
Ἠλλοτριωμένη δὲ μέλπει σε κτίσις.

188. Οἴδαμεν φθάσαι τοῖς μαθηταῖς ὑποσχετικῶς τὸν σωτῆρα Χριςὸν ὅτι ὁ παράκλητος ἐλθὼν διδάξει ὑμᾶς πάντα, καὶ ὑπομνήσει ἃ εἶπον ὑμῖν· ὡσαύτως οἴδαμεν καὶ ὅτι οὐδέν τι παρὰ τῷ πατρί ἐςιν ὃ μὴ καὶ παρὰ υἱῷ· καὶ ὅτι ἃ παρὰ τοῦ πατρὸς ἤκουσεν, ἐγνώρισε τοῖς μαθηταῖς· τὰς τοιαύτας οὖν ἐννοίας ἐνταῦθα συνάψας ὁ μελῳδὸς φησὶν, ὅτι ὁ Χριστὸς τεύχει, ὅ ἐστι κατασκευάζει καὶ ποιεῖ τὸ ὁμοούσιον, καὶ συναδέσποτον ἅγιον πνεῦμα, μνήμην ὅ ἐςι μνημόσυνον, καὶ ἀνάμνησιν τῶν βροτοσσόων ἐπῶν, ἤγουν τῶν σωτηρίων λογίων, ἃ πατρακουσθεὶς ἤγουν πατρόθεν ἀκούσας, ὡς ἐκεῖθεν αὐτὰ λαβὼν, καθὰ καὶ ἐξ ἑαυτοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τοῖς ἀποςόλοις ἔφη, παραδοὺς ἐκεῖνα διδασκαλικῶς· καὶ τοίνυν ἀνέμνησεν αὐτοὺς τὸ ἅγιον πνεῦμα κατὰ τὴν εἰρημένην ἐπαγγελίαν, καὶ παρέμεινεν αὐτοῖς ἐφίζον εὐλογητὸν, ὅ ἐςιν ἐπικαθήμενον καὶ ὡς οἷον μετὰ ἐγκαινισμὸν δαυιτικὸν ἐνιδρυθὲν εἰς ἀμετάθετον καὶ ἀμετάςατον· πῶς δὲ ἐπῆλθε τοῖς μαθηταῖς τὸ ἅγιον πνεῦμα εἰς ἀνάμνησιν, δίκην ὡσανεὶ εἴποι τις μνήμονος ἤγουν ὑπομιμνήσκοντος; ἐν θέᾳ γλωσσοπυρσεύτῳ, ἤγουν ἐν εἴδει πυρσῶν γλωσσῶν ἤτοι πυρίνων· τούτου δὲ οὕτω γενομένου, καὶ τῶν ἀπὸ τῆς ἄρτι ἀρξαμένων καὶ μαθητευσάντων πάντα τὰ εἰδωλολατροῦντα ἔθνη καὶ βαπτισάντων, οἰκουμένη σοι, ὦ

ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

Χριστὲ, τοῦ λοιποῦ ἡ κτίσις ἡ ἠλλοτριωμένη πρώην ἀπὸ σοῦ διὰ τὴν εἰδωλικὴν πλάνην, μέλπει σε ὅ ἐστιν ὑμνεῖ σε μετὰ μέλους· μέλπειν γὰρ οὐχ ἁπλῶς τὸ ἐπαινεῖν, ἀλλ' ὡς καὶ προδεδήλωται, τὸ μετὰ ᾄσματος, παρὰ τὸ ἕπεσθαι μέλει. μέλπει σε.

189. Ὅτι δὲ μνήμην ἐνταῦθα τὴν ἀνάμνησιν λέγει, δῆλον· διδασκαλίας γὰρ προϋπαρξάσης, εἶτα λήθης ὡς εἰκὸς ἐγγενομένης, ἐπεισέρχεται ἀνάμνησις, ἀναπόλησις οὖσα μνήμης ἐκείνης, καὶ μνήμη μὲν καὶ αὐτὴ λεγομένη, κυριώτερον δὲ ἀνάμνησις. Τὸ δὲ βροτοσσώων ἐπῶν, δηλοῖ μὲν τοὺς τῶν βροτῶν σωστικοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ· παραλήγεται δὲ τῷ μεγάλῳ ω, ὡς ἀπὸ τοῦ σώω τὸ σώζω, οὗ παράγωγον τὸ σωέσκω καὶ σώεσκον, ὡς τὸ ζώω ζωέσκω καὶ ζώεσκον· εἰ δὲ καὶ διὰ τοῦ ο μικροῦ γράφει τις αὐτὴν παραλήγουσαν, οὐ σφαλήσεται· εἰ γὰρ σόος ὁ ὑγιὴς παρ' Ὁμήρῳ ἀπὸ τοῦ σέω τὸ ὁρμῶ, καὶ ἐκεῖθεν λαοσσόος θηλυκῶς ἡ σωστικὴ τοῦ λαοῦ, δύναται εἶναι καὶ λαοσσόα ἔπη τὰ θεῖα, δι' ὧν ὑγιῶς ἔχει ἀρεταίνων ὁ ἄνθρωπος· εἰ δέ τις ἐρεῖ λαοσσόον εἶναι ὁμηρικῶς, τὴν σόουσαν ἤγουν κινοῦσαν τὸν λαὸν εἰς πόλεμον, ᾧ δὴ ὅμοιον καὶ τὸ δορυσσόος, καλῶς μὲν λέγει καὶ ἐκεῖνος, οὐκ ἀνατρέπει δὲ τὸ παρ' ἡμῶν ῥηθὲν, ἀσφάλτως γὰρ εἴρηται· τάχα δὲ καὶ κατὰ τοιοῦτον σημαινόμενον βροτοσσόα ἔπη τὰ τοῦ Θεοῦ λέγονται, οἷα σέοντα ἤτοι σέβοντα, καὶ παρακινοῦντα τὸν ἄνθρωπον εἰς ἀγαθοπραξίαν· ἀληθῶς γὰρ δίχα διδασκαλίας θείας καὶ ἐπιπνοίας τῆς ἐκ Θεοῦ καὶ συνάρσεως, ἀκινητίζει τὰ εἰς ἀγαθουργίαν ὁ ἄνθρωπος· ποιητικῶς δὲ τὸ βροτοσσόων διπλάζει τὸ σ· καθὰ καὶ τὸ δορυσσόος, καὶ λαοσσόος. μνήμην. βροτοσσώων. βροτοσσόων.

190. Τὸ δὲ ἐπῶν εὔτονον μὲν ἦν ἐὰν εἶπε λόγων κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ εἱρμοῦ· ὅτι δὲ ἡ προδεδηλωμένη τοῦ κα- ἐπῶν.

νόνος ἀκροστιχὶς ἀπαιτεῖ τὸν ἐνταῦθα δεύτερον στίχον τοῦ
τροπαρίου μὴ ἄλλοθεν ἄρξασθαι, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ ἄλφα, με-
ταλαβὼν ὁ μελῳδὸς τὸ ἐπῶν οὐδέτερον πληθυντικὸν, ἐπά-
παρακουσθείς. γει ἃ παρακουσθεὶς ἔφη, τουτέστι τὰ ἔπη. Τὸ δὲ παρα-
κουσθεὶς ὁμοιάζον τῇ προφορᾷ πρὸς τὸ ξενηκούσθηκαν, προ-
παρεσημάνθη· καὶ ἔστι καὶ αὐτὸ χαρτὸν τῷ μελῳδῷ· προ-
παραλήγεται δὲ τὸ ἄλφα ὡς ἀναύξητον· ὃ δὴ πείσεται καὶ
τὸ ξενηκούσθησαν ἐν τῷ ξεναχουσθεὶς, εἴ ποτέ τις αὐτὸ εἴ-
τεύχει. πῃ. Τὸ δὲ τεύχει ὡς ποιητικώτερον ἐπιλέγεται· ἄλλως γὰρ
καὶ τὸ πέμπει οὐκ ἀπροσφυὲς ἦν ἐνταῦθα, ὡς καὶ προδε-
γλωσσοπυρσεύτῳ θέᾳ. δήλωται· ἡ δὲ γλωσσοπύρσευτος θέα οὐκ ἀφίησι τὸν συν-
ετὸν ἀκροατὴν οὐδὲ ὑπολαβεῖν μὴ ὅτι γε νοῆσαι, ὅτι τὸ ἅγιον
πνεῦμα εἰς πνεῦμα βίαιον καὶ γλώσσας πυρσὰς ἤγουν πυ-
ρίνας μεταβεβλημένον, ἐπῆλθε τοῖς μαθηταῖς· ἀλλὰ τοῖς
ὡς ἔξω βλέπουσιν ἐθεάθη οὕτως· πῶς οὕτως; σωματοειδῶς
ὡς φασὶν οἱ ἅγιοι, ὅπέρ ἐστιν ἐν εἴδει πυρὸς, καὶ ὡς ἐν
εἴδει γλωσσῶν· δι' ὧν ἡ αὐτοσοφία τὴν διϊθησομένην τοῖς
ἀποστόλοις σοφωτάτην λεκτικὴν ἐδήλωσε, διὰ τὸ μὴ δυνατὸν
εἶναι ἄλλως τοὺς θεατὰς κατ' ὄψιν σαρκίνην ἀντιλαβέσθαι
τοῦ ἀοράτου φωτὸς καὶ πυρὸς τοῦ ἁγίου πνεύματος.

θέα. 191. Δύναται δὲ ἡ θέα ἐνταῦθα πρὸς τῇ κατ' αἴσθη-
σιν ὄψει καὶ θεωρίαν δηλοῦν φιλόσοφον· ἣν ἐνεβάθυνον, ὡς
εἰκὸς, οἱ σοφοὶ τὰ πνευματικά· θεωρία γάρ τις πάντως καὶ
τὸ νοῆσαι ὡς αἱ πυρσαὶ γλῶσσαι τὰς ἀποστολικὰς αἰνίτ-
τονται, λαλούσας καινὰ φωναῖς ἀλλογενέσι, καὶ δηλούσας
οὕτως ἐγκαινισμὸν οὐ νήσων, οὐδὲ χώρας τῆσδε ἢ ἐκείνης,
ἀλλὰ πάσης οἰκουμένης, καὶ ὅτι οὐκ ἐκ τῆς χαμαιγαίου σο-
φίας, ἀλλ' ἄνωθεν τά τε νῦν λαλούμενα, καὶ τὰ ὕστερον
πνευματικῶς λαληθησόμενα οἱ τοῦ θεοῦ ἄνθρωποι γλωττη-

ματίζονται· εἴποι ἂν ὁ σοφὸς οὗτος μελῳδὸς, καὶ ὅτι ὥσπερ αἱ ὁραθεῖσαι πυροειδεῖς γλῶσσαι οὐ δίχα πνοῆς ἀερίας ἐφάνησαν, οὕτως οὐδὲ αἱ γλῶσσαι τῶν ἀποστόλων ἐνήργησαν μὴ θεοκινήτως διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

192. Τὸ δὲ ἐφίζον καὶ ὡς θρόνους ὑπεμφαίνει τοῦ ἁγίου πνεύματος τοὺς μαθητάς· οἷς οἷα πνευματοφόροις ἐκεῖνο ἐπικαθήμενον, ἀντιμίμους αὐτοὺς ποιεῖ τοῖς θειοτάτοις περὶ θεὸν θρόνοις τῷ ἑνὶ τῶν ὑπερουρανίων ἁγίων ταγμάτων ὡς ἐμάθομεν· καὶ ἔςιν ἐνταῦθα ἡ λέξις τοῦ ἐφίζειν ἐμφατικὴ τοῦ εἰσελθεῖν τὸ ἅγιον πνεῦμα ὡς εἰς οἶκον ἴδιον τοὺς ἀποςόλους προσφάτως ἐγκαινισθέντα, καθὰ προγέγραπται· καὶ ὡς εὐθὲς καὶ εὐςαθὲς παραμεῖναι, εἰπεῖν δὲ μάλιςα εὐαγγελικῶς, μονὴν παρ' αὐτοῖς ποιήσασθαι, καὶ οἷον ἐπικαθεσθῆναι, εἰς ἕνα ἕκαςον ἐκείνων ἐπαναπαυσάμενον ἑδραίως, καὶ μέλλον εἰς τέλος καθῆσθαι ὡς ἐπὶ θρόνου τούτου δόξης τῆς βασιλείας αὐτοῦ· εἰ δὲ ἔστιν εἰπεῖν ἐνταῦθα ὅτι καὶ ὡς ἐπὶ ἁρμάτων τῶν ἁγίων ἀποςόλων ἐφίζειν ἐῤῥέθη τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἐνθυμητέον ὅτι οὐ τὸ ἐφίζειν ἀλλὰ τὸ ἐπιβαίνειν τῇ τοιαύτῃ ἁρμόττει ἐννοίᾳ, ὡς τὸ ἐπέβης ἐφίππους τοὺς ἀποστόλους σου κύριε, καὶ ἑξῆς, ὡς εἱρμοποιεῖ ἕτερος μελῳδός. ἐφίζον.

193. Τὸ δὲ εὐλογητὸν ἐπίτηδες ἐνταῦθα τεθῆναι πρὸς ἐνθύμιον ὀγδόης ταύτης ᾠδῆς· ἧς προκατάρχον τὸ εὐλογεῖτε τὸν κύριον τάδε καὶ τάδε, καθήκει καὶ εἰς τὸ εὐλογεῖτε πνεύματα δικαίων, δηλαδὴ ὁποίοις χαίρει τὸ ἅγιον πνεῦμα· γλυκέως δὲ μετὰ τὸ ἐφίζον κεῖται τὸ εὐλογητόν· οὐ γὰρ κατὰ βριθοσύνην κοσμικὴν βαρύνει τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐφίζον, ὅπου ἂν εὐδοκήσῃ, ἀλλὰ εὐλογεῖται τῆς ἱδρύσεως· ἐπεὶ καὶ χρηστὸς ὁ τῆς ἁγίας τριάδος ζυγὸς, καὶ ἐλαφρὸν τὸ φορ- εὐλογητόν.

τίον αὐτῆς· διὸ καὶ εὔχεται ὁ καλὸς χριστιανὸς ἐλθεῖν ἐπ' αὐτὸν καὶ ἐφιζῆσαι τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ ὑπακοῦσαν ὑπερευλογεῖ, καὶ ὑπερυμνεῖ αὐτὸ καὶ ὑπερυψοῖ, γινώσκων δύνασθαι οὕτως οἰκειοῦσθαι πρὸς τὸν θεόν· οἱ γὰρ ψάλαντες ἅγιοι παῖδες εὐλογημένον καὶ ὑπερύμνητον καὶ ὑπερυψούμενον εἶναι τὸν κύριον, τὸ ὂν αὐτὸ εἶπον, τὸ καὶ γινόμε-

οἰκειουμένη. νον, καὶ εἰς αἰῶνας γενησόμενον· οἰκειουμένη δὲ κτίσις κατὰ κοινὴν διάλεκτον πέφρασαι· οὓς γὰρ φιλοῦμεν, οἰκειούμεθα, καὶ οἰκεῖοι λέγονται ἡμῖν ἐκεῖνοι καὶ οἰκειακοί· τοιαύτης δὲ ἐννοίας καὶ οἱ παρὰ Πέρσαις τοῦ οἰκείου λόγου βασιλικοί, ὡς ὁ ἀμασεὺς γεωγράφος ἱστορεῖ, καὶ φυλάσσεται τοῦτο ἤγουν ἡ τοῦ οἰκείου λόγου κλῆσις μέχρι καὶ νῦν ἐκκλησιαστικῶς.

ἠλλοτριωμένη. 194. Ἡ δὲ ἠλλοτριωμένη, γραφικῶς ἐῤῥέθη· ἀλλοτρίους γὰρ ἡ ἁγία γραφὴ τοὺς ἀθέους λέγει, καὶ μὴ ὀρθοὺς τὴν εἰς θεὸν πίστιν· τοιοῦτοι γοῦν οἱ ἀλλότριοι υἱοί, οὓς χωλάναι ἀκούομεν ἀπὸ τῶν τρίβων αὐτῶν, καὶ οἱ ἀπαλλοτριωθέντες ἐκ μήτρας ἁμαρτωλοί· ἀλλοτρίους δὲ ἄλλως τοὺς ξένους λέγειν κοινόν ἐστι· πρὸς ἀκρίβειαν δὲ ἐννοίας, ἠλλοτριωμένην ἔφη κτίσιν κατὰ χρόνον ὑπερσυντέλικον· οἰκειουμένην δὲ κατὰ ἐνεστῶτα· ἠλλοτριώθη μὲν γὰρ ἀφ' ἱκανοῦ ἀφεστηκυῖα τοῦ θεοῦ ἡ κτίσις· οἰκειοῦται δὲ μετὰ τὴν κοσμοσωτήριον ἐνανθρώπησιν· ἔσται δὲ καιρὸς ὅτε παντελῶς ᾠκειωμένη τῷ θεῷ κληθήσεται· καί γε θεοῦ χάριτι καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος καιρὸς κατὰ τὴν μελῳδίαν τοῦ, κάμπτει τὰ πάντα

μέλπει σε. τῷ παρακλήτῳ γόνυ· τὸ δὲ μέλπει σε εἶχεν ἄλλως εἰπεῖν καὶ μέλπει σοι ὁ μελῳδός· ἀρέσαν δ' αὐτῷ ἀψόγως εἵλετο

κτίσις. συντάξαι οὕτως· τὸ δὲ κτίσις γοργότητος λόγῳ δείκνυσι καὶ τὸν ἥλιον, καὶ τὴν σελήνην, καὶ τὰ στοιχεῖα καὶ τ' ἄλλα πάντα, μέλπειν τὸν κύριον κατὰ τὴν ἀναφώνησιν τοῦ παγ-

κείνου μέλους τῆς ἐγδόης ᾠδῆς· μέρη γὰρ καὶ ἐκεῖνα τῆς κτίσεως, ὡς εἶναι λοιπὸν ἀνοήτους καὶ ἀθέους τοὺς ἐκείνοις ὡς θεοῖς προσανέχοντας.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ Β ΤΗΣ Η ΩΔΗΣ.

XXIII. Σωτηριωδῶς αὐτοδεσπότως ἰὸν
Φῶς αὐτολαμπὲς, καὶ παρεκτικὸν φάους
Ὑπάρχον ἧκες ἐμφοροῦν ἀποστόλους
Τιμῆεν ὡς ἄημα τοῖς σοῖς οἰκέταις
Λελιπαρημένον τε πνεῦμα προσνέμεις.

195. Ἁπλοϊκώτερον καὶ σαφέστερον πρὸς τὸν σωτῆρα Χριςὸν ὁ μελῳδὸς διηγηματικὸν λόγον ποιούμενος, αὐτὸ τοῦτο καὶ μόνον φράζει ἐν τῷ παρόντι τροπαρίῳ, ὅτι ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ τὸ ἅγιον πνεῦμα τοῖς σοῖς ἀποςόλοις ἔστειλας· λέγει οὖν ὅτι σωτηριωδῶς, ὦ δηλαδὴ σῶτερ, ἧκας ἤγουν ἀφῆκας καὶ ἔπεμψας φῶς αὐτολαμπὲς ὑπάρχον, καὶ παρεκτικὸν φάους, οὐ κελευσθὲν δουλικῶς, ἀλλὰ αὐτοδεσπότως ἐλθόν· φῶς ἐκ φωτὸς προϊὸν, καὶ αὐτὸ οὐκ ἀμυδρὸν λόγῳ φειδοῦς ἢ τινος ἄλλου πάθους ἅπερ ἅπαντα τῆς θεϊκῆς ἀπῴκισαι φύσεως, ἀλλὰ ἐμφοροῦν τοὺς ἀποςόλους· ἔπεμψας δέ φησιν αὐτὸ, οὐχ᾽ ὡς μηδένα τῶν ἁπάντων αἰσθέσθαι, ὃ δὴ ἐπὶ τοῖς σοῖς ἁγίοις ποιεῖς ὡς ἑκάστοτε, ἀλλ᾽ ἵνα γνωςὸν λαοῖς γενόμενον μαρτυρῆται καὶ πρὸ τῶν ἐπακολουθούντων σημείων πιςεύηται· καθὰ γὰρ τιμῆεν ἄημα, ἤγουν πνεῦμα, τοῖς αὐτοῖς σοῖς οἰκέταις ἀποστόλοις αὐτὸ ἐξάκουστον μετὰ βιαίας πνοῆς ἀφῆκας, καὶ τοῦτο ποιήσας λελιπαρημένον πνεῦμα προσνέμεις καὶ τοῖς ἀποστόλοις μὲν καὶ τῷ κόσμῳ δὲ δηλονότι παντὶ ὁπόσοι τοῦ τοιούτου καλοῦ ὁλοψύχως ἐφίενται οἰκέται σου ὄντες· ὥςε τὸ τοῖς σοῖς οἰκέταις

ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

τρισὶν ἁρμόττει προσιέναι τόποις· τιμῆεν τὲ γὰρ τοῖς σοῖς οἰκέταις ὀρθῶς λέγεται, καὶ λελιπαρημένον τοῖς αὐτοῖς, καὶ προσνέμεται δὲ αὐτοῖς.

λελιπαρημένον.

196. Ἔστι δὲ πνεῦμα λελιπαρημένον, ἢ τὸ παρακλητευθὲν ὥς τε δοθῆναι καὶ αὐτὸ παράκλυτον ἡμῖν· λιπαρεῖν γὰρ τὸ δυσωπεῖν, ἢ τὸ παράμονον, καὶ ὡς πρὸ ὀλίγων ἐῤῥέθη, ἐφίζον· λιπαρεῖν γὰρ καὶ τὸ προσμένειν, καὶ ἐγκαρτερεῖν, παρὰ τὸ λίαν παρεῖναι· ὅθεν καὶ λιπαρὴς ἱκεσία, ἡ πολύωρος, ἡ πολυχρόνιος, ἡ διηνεκής· κλινομένη λιπαροῦς, καὶ ἔχουσα οὐδέτερον τὸ λιπαρές· καὶ οὕτω μὲν διατέθειται τὸ ῥηθὲν τροπάριον κατὰ προτιτλωθεῖσαν ἔννοιαν· εἰ δὲ τὸ ἧκας γράφεται ἧκες διὰ τοῦ ε κατά τινα τῶν ἀντιγράφων ἀντὶ τοῦ ἦλθες, οὐκ ἔςιν ὅλως νοῆσαι τὸ ῥηθὲν τροπάριον, πρὸς τὸν υἱὸν λεχθὲν περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος κατὰ τὴν ἐξήγησιν, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸ δὴ τὸ ἅγιον πνεῦμα· ὅπου γε καὶ ἄλλως μὴ ἐκπεφωνημένον τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ ἐν τῷ τροπαρίῳ, αἰτηματικῶς ἀπὸ κοινοῦ ἐκεῖνον εἰσάγομεν ἐπ' αὐτό· φησὶ γοῦν ὁ μελῳδὸς τὴν δευτέραν γραφὴν (ἧκες.) τὴν τοῦ ἧκες, σωτηριωδῶς σὺ ὦ ἅγιον πνεῦμα αὐτοδεσπότως ἰὸν καὶ ἐξῆς, ἦλθες ὡς οἷα πνοή τις ἐμφοροῦσα (νέμεις.) τοὺς ἀποςόλους· καὶ νέμεις, ἀντὶ τοῦ ἔνειμας αὐτοῖς, πνεῦμα οὐχ' ἕτερον παρὰ σὲ, ἀλλὰ τὸ ἀπὸ σοῦ καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ πατρός· χάριν ταύτην πνευματικὴν ἐκχεθεῖσαν ἐπ' (νέμοις.) αὐτοὺς ὡς προγέγραπται· εἰ δὲ καὶ εὐκτικῶς γράφει νέμοις, ἁρμόττει ἀμφοτέραις ταῖς ἐννοίαις καὶ αὐτό.

αὐτοδέσποτον.

197. Ὡς δὲ αὐτοδέσποτόν ἐστι τὸ ἅγιον πνεῦμα, καὶ φθάσας εἶπεν ὁ μελῳδός· πάντως δὲ ὁμοίῳ λόγῳ καὶ αὐτολαμπές ἐστιν· οὐ γὰρ ἄλλοθεν ἐμπυρευόμενον λάμπει· οὐ μόνον οὐ προσλαμβάνον τὸ φαίνειν ἄλλοθεν, ἀλλὰ καὶ φω-

τίζον ὑπερφυῶς τοὺς ὁλοψύχως βουλομένους· καλῶς δὲ ἐνταῦθα τὸ αὐτοδεσπότως συνεδύασε τῷ σωτηριωδῶς· δηλῶν ἐκ παραφράσεως ψαλμικῆς, ὡς εἰσί τινες δεσπόται εἴτουν ἄρχοντες οἷς οὐκ ἔςι σωτηρία· διὸ οὐδὲ πεποιθέναι αὐτοῖς χρή· δεσπότης οὖν παγκρατὴς καὶ αὐτοκρατὴς, καὶ κράτωρ πάντων, καὶ ἀληθῶς αὐτοκράτωρ σωτηριωδῶς ἅμα καὶ αὐτοδεσπότως ποιῶν ὅσα ποιεῖ θεὸς μόνος, τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὁ υἱὸς, καὶ ὁ πατήρ· ᾧ προσαρμόζει τὸ ὑπάρχον κατὰ τὸν ὑπάρχον.
ἱερὸν ἐποποιόν· ὅπερ οὐχ᾽ ἁπλῶς οὕτω δηλοῖ τὸ ὄν, ἀλλὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς καὶ πρὸ αἰώνων· τοιοῦτον γὰρ τοῖς τῶν παλαιῶν ἀκριβεστέροις, τὸ ὑπάρχον· φασὶ γοῦν ὡς ὁ δεῖνα ὑπῆρξεν εἰρήνης, ἢ ὑπάρχει μάχης, ὃ καὶ ἄρχειν καὶ κατάρχειν λέγεται· ὥςε καὶ τὸ εἰπεῖν ὡς τόδε τι τοιόνδε ὑπάρχει, λαμβάνεται μὲν ἀντὶ τοῦ ἐστί· δηλοῖ δέ τι καὶ πλεῖον αὐτοῦ, καὶ εὐοδοῦται πάνυ ὁ νοῦς οὗτος ἐνταῦθα· λέγει γὰρ τὸ ὑπάρχον, ὡς ἐῤῥέθη, πνεῦμα ἐλθεῖν ἄρτι σήμερον ἐμφοροῦν τοὺς μαθητάς.

198. Τὸ δὲ ἧκες διὰ τοῦ ε ἀπὸ τοῦ θέματος ὁρμᾶται ἧκες.
τοῦ ἥκω, οὗ τρίτον τὸ ἧκεν ἀντὶ τοῦ ἦλθε· τοῦ δέ γε ἧκας, ἧκας.
ὃ καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἐλεγείῳ τῆς ἀκροστιχίδος πέφηνε κεῖσθαι, ὁ μὲν ἐνεςὼς ἵημι, ἐξ οὗ τὸ ἀφίημι, καὶ ἐφίημι· αὐτὸ δὲ οὐ παρακείμενος ἀλλὰ ἀόριςος εὐαρεςεῖται εἶναι, καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ κεκινῆσθαι τὸ ἡκάμην· ὅθεν κατὰ τὸ προηκάμην ἀντὶ τοῦ προέπεμψα προέδωκα, οὕτω καὶ προσηκάμην ἀντὶ τοῦ προσεδεξάμην, οὗ τὸ θέμα προσίημι· τὸ δὲ ἐμφοροῦν ἐξ ἐμφοροῦν.
οὗ μετ᾽ ὀλίγα στόμα πνευματέμφορον τὸ προφητικὸν, θεία τις ἐνταῦθα φαίνεται εἶναι λέξις κατὰ τὸ ἔνθεον· ὁ γὰρ ἐμφορούμενος ἁγίου πνεύματος, ἅμα καὶ ἔνθεός ἐστιν ὡς ἔνδον ἑαυτοῦ φορῶν ἤτοι φέρων τὸν τὰ πάντα πληροῦντα θεὸν,

καὶ αὐτόχρημα θεοφόρον· ἴσθι δὲ ὅτι τὸ φορεῖν οὗ χρῆσις πολλὴ παρὰ πολλοῖς, μετὰ προθέσεων ἄλλων καὶ ἄλλων, ἀλλοίας ἀποτελεῖ σημασίας· ὡς δῆλον ἐκ τοῦ εἰσφορεῖν, ὃ δηλοῖ τὸ εἰσάγειν καὶ εἰσκομίζειν, καὶ τοῦ ἐκφορεῖν ἤτοι ἐκβάλλειν· ὅθεν καὶ ἔκφορον μυστήριον, καὶ τοῦ συμφορεῖν· συνεφόρησε γάρ φαμεν κατηγορίας καὶ φλυαρίας πολλάς· καὶ τοῦ ἐπιφορεῖν ἤτοι ἐπιβάλλειν, καὶ τοῦ προφορεῖσθαι ὅ ἐστι διάζεσθαι· καὶ τοῦ διεφόρησε διαφορεῖται γοῦν ἔγκατα ζώου ἐκχεόμενα τῆς κοιλίας· εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἐν οἷς καὶ τὸ ἀνωφορεῖσθαι, καὶ τὸ περιφορεῖν, ὅθεν καὶ ὁ περιφόρητος· πρωτόθετον δὲ πάλαί ποτε τὸ ἐκφορεῖν ἐπὶ νηὸς πληρουμένης, ᾧ ἀντίκειται τὸ ἐμφορεῖν· εἰ δὲ ταυτὸν ἐμφορεῖν εἰπεῖν καὶ ἐμπιπλᾷν κατὰ τὸ, ἐπλήσθη πνεύματος ἁγίου, εἴτουν ἐνεφορήθη· καὶ ἦν καὶ τὸ μέτρον δεκτικὸν τούτου; ἀλλὰ προετιμήσατο καλῶς ὁ μελῳδὸς τὸ ἐμφορεῦν ἤπερ τὸ ἐμπιπλῶν.

199. Σκοπητέον δὲ μήποτε τὸ ἐμφοροῦν τοὺς ἀποστόλους ἄημα τιμῆεν, παρείλκυσται ἀπὸ ἐξωτερικοῦ ἔπους τοῦ, – ἔπρησε δ' ἄνεμος ἱστίον μέσον – ἑταῖρος ἐκείνος ὀνομασθεὶς καὶ δι' αὐτὸ τίμιος· καὶ εἴη ἂν οὕτως ὁ μελῳδὸς λέγων ὅτι ἐνεφόρησεν ἤγουν ἔπρησε, τουτέστιν ἐπλήρωσεν οἷα φίλον τίμιον πνεῦμα ὅσα καί τινα ἱστία πλευστικὰ τοὺς ἀποστόλους, ἵνα οὕτω πλησίστιοι ἐξουρίας ταύτης πνοῆς φερόμενοι, τὰς ἐθνικὰς θαλάσσας περιέρχοιντο· νήσους τὲ προφητικῶς ἐγκαινίζοντες τῷ θεῷ, καὶ τοῖς ἐν ταῖς χέρσοις παρακομίζοντες ἐμπορίας τρόπον, τὰ εἰς σωτηρίαν ἐνδέοντα·

ἄημα. ἄημα δὲ τὸ πνεῦμα, ὡς ἀπὸ τοῦ ἄημι ἀήσω, ἐξ οὗ καὶ παρατατικὸς – μῆνα δ' ἄληκτον ἄει νότος· – οὗ σημασία μὲν τὸ ἔπνεε· κίνησις δὲ κατὰ τὸ ἐτίθην, ἐτίθεις, ἐτίθει· ἔστι

δὲ καὶ μετοχὴ τοῦ ἄημι, ἀεὶς ἀέντος, ὡς τιθεὶς τιθέντος· οὗ γενικὴ πληθυντικὴ ἀέντων, ὡς τὸ – ἀνέμων μένος ὑγρὸν ἀέντων· – ἐκεῖθεν δὲ ἀήτης ὁ ἄνεμος· ὡς δὲ ἐκ τοῦ ἄημι τὸ ἄημα, οὕτως ἐκ τοῦ τίθημι ἐπίθημα, τὸ πῶμα τῆς χηλοῦ· καὶ ἀνάθημα καὶ σύνθημα.

200. Τιμῆεν δὲ τὸ εἰρημένον ἄημα ἤγουν ἡ βιαία πνοὴ, διὰ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ᾧ ἐκείνη ὡς οἷον παρηκολούθησεν· οὐκ ἀπεικὸς δὲ τὸν ἀκούσαντά που νέφος θυόεν τὸ οἱονεὶ τεθυμιαμένον, τοιοῦτον ὑπονοῆσαί τι καὶ οὕτω τίμιον, καὶ τὸ νῦν ῥηθὲν ἀέριον· καὶ ἄλλως δὲ τὸ τιμῆεν συντεχθὲν τοῖς οἰκέταις ἄλλως ἂν ἔχοι· τίμιον γὰρ ἦν τοῖς ἀποστόλοις, ὡς αὐτίκα εἰρήσεται, τοῖς καὶ μόνοις ἐπεγνωκόσι τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ θειοτάτην σοφίαν, καὶ διακρίνασι τὸν ἦχον τῆς βιαίας πνοῆς· ταυτὸν δ᾽ εἰπεῖν τοῦ βιαίου ἀήματος, μήνυμα εἶναι τῆς τοῦ ἁγιωτάτου πνεύματος ἐπελεύσεως· εἰ δὲ τὸ τοιοῦτον πνεῦμα οὐκ ἔφριξαν, ἀλλὰ ἐτίμησαν χαρέντες, ὡς εἰκὸς, οἵους νομίσομεν τοὺς πιστοὺς οἰκέτας τούτους εἶναι τὰ εἰς χαρὰν ἐφ᾽ οἷς ἐνήργουν ὕστερον ἐμφορηθέντες τοῦ ἁγίου πνεύματος; εἰ δὲ κατετάχθησαν ἤδη εἰς φίλους τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, καθὰ ἐκείνους εὐαγγελικῶς διέθετο, ἀλλ᾽ οὐκ ἂν ἐκφευξοῦνται τὸ μὴ δοῦλοι εἶναι φύσει, ναὶ δὲ καὶ δουλέκδουλοι.

τιμῆεν. οἰκέταις.

201. Ἰστέον δὲ ὅτι τὸ ὅθεν τὸ ἄημα, ἐκεῖθεν καὶ ὁ ἄνεμος· ἀεμός τις ὢν καὶ πλεονασμῷ τοῦ νῦ, ἄνεμος· καὶ ὅτι χρῆσις ἀήματος καὶ ἐπὶ τῷ εἰπόντι ἄημα πνευμάτων· καὶ ὅτι προέκρινεν ὁ μελῳδὸς ἄημα εἰπεῖν τὴν πνοὴν ἤπερ πνεῦμα, εὐλαβούμενος τὴν ἐξ ὁμωνυμίας συνέμπτωσιν διὰ τὸ προσεχῶς μέλλειν εἰπεῖν, λελιπαρημένον πνεῦμα τὴν πνευματικὴν θείαν χάριν τὴν διανεμηθεῖσαν τοῖς ἁγίοις ἀπο-

ἄημα.

στόλοις· καὶ ὅτι τὴν προειρημένην βιαίαν πνοὴν σαφῶς ἐνταῦθα ἐσέμνυνε τιμήεσσαν εἰπὼν πρὸς ἔνδειξιν τοῦ μὴ δὲ ἐκεῖ τὸ βίαιον ἐπὶ ψόγῳ ῥηθῆναι, καὶ ὅτι τιμῆεν ἄημα τοῖς πνευματικοῖς οἰκέταις ἔφη πρὸς ἀκρίβειαν φράσεως· τοῖς γὰρ τοῦ ἁγίου πνεύματος πιστοῖς οἰκέταις τιμῆεν αὐτὸ ἦν ὁμολογουμένως, οὐ μὴν καὶ τοῖς ὅλοις ὅσοι παρῆσαν· οἱ γὰρ τὴν πνευματικὴν ἐνέργειαν τῶν θεοπνεύστων ἀποστόλων μέθην κρίναντες, οὐκ ἂν ἐτίμων δουλικῶς ἐκεῖνο τὸ ἄημα, ᾧ καὶ πῦρ τὸ κατὰ τὰς γλώσσας συναναμέμικτο, ἵνα τῷ μὲν τιμήεντι ἀήματι τοῦ ἁγίου πνεύματος, τὸ ἐκεῖθεν ἀναψύχον ἐμφαίνοιτο καὶ ζωογόνον· τῷ δὲ πυρόεντι, τὸ καὶ ἀναλωτικὸν πάσης ἁμαρτητικῆς ὕλης καὶ διαθέσεως· τῷ δὲ γλωσσοειδεῖ τὸ διδασκαλικὸν τῶν ἐμπνεομένων θεϊκῶς ὅτε τὸ πνεῦμα ἐφίζον καὶ ἐπαναπαυόμενον τοῖς ἀποστολικοῖς, σοφίζει αὐτούς.

σοῖς οἰκέταις. 202. Ὅρα δὲ καὶ ὅτι τὸ σοῖς οἰκέταις δυνάμενος ὁ μελῳδὸς θεῖναι προτέρῳ ἐν τῷ ἐμφοροῦν ἀποστόλους, εἶχε γὰρ εἰπεῖν ἐμφορᾷν σοὺς οἰκέτας, ἐταμιεύσατο ἐνταῦθα ὡς μᾶλλον ἐχρῆν· τοὺς μὲν ἀποστόλους δικαιώσας τῇ παραθέσει τῆς λάμψεως, καὶ τοῦ φάους, λόγῳ σεμνότητος, τοὺς δὲ οἰκέτας τῇ τιμῇ τοῦ ἀήματος· δουλικὸν γάρ τι τιμῆς ἔργον, οὐ μὴν ἀποστολικόν· δῆλον δὲ καὶ ὅτι πρὸς τὸ αὐτοδέσποτον ἀφορᾷ τὸ τοὺς σοὺς οἰκέτας· οἰκετῶν γὰρ δεσπότης ὁ δεσπότης, ὁποίους ἂν τούτους εἴποι τις εἴτε δούλους εἴτε ἐλευθέρους· οἰκέτης γὰρ καὶ οἰκεὺς παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐπ' ἀμφοτέρων ἐλέγοντο· δοκεῖ δὲ ὁ ἐλεύθερος οἰκέτης, εἰς ταυτὸν σημασίας ἥκειν τῷ οἰκειακῷ· περὶ δὲ τοῦ λελιπαρημένου ὡς εἴρηται νοουμένου καὶ τοῦ μονίμως παρόντος, μαρτυρία ἐστὶ τὸ – καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμὶ πάσας τὰς ἡμέρας

ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος· – ἰστέον δὲ ὅτι ὁ πέμπτος στίχος τοῦ ὡς δυνατὸν ἡμῖν προσεχῶς ἐξηγημένου τροπαρίου ἐν ᾧ κεῖται τὸ λελιπαρημένον πνεῦμα, περιέχει ὡς οἷα καί τις ἐπινομὶς κεφαλαιωδῶς, τὴν μακρολογικῶς προενεχθεῖσαν τετράστιχον ἔννοιαν, τήν τε κατὰ τὸ ἧκας φῶς, ἀντὶ τοῦ ἔπεμψας, καὶ τὴν κατὰ τὸ ἧκες φῶς, ἀντὶ τοῦ ἦλθες· καὶ τὴν μὲν πρώτην γραφὴν τὴν κατὰ τὸ ἧκας διὰ τοῦ ἄλφα, συντέμνει οὕτως· ἔλεγεν ἐκείνη διεξοδικώτερον, ὅτι ἔπεμψας, ὦ σῶτερ, πνεῦμα τοιόνδε τοῖς ἀποστόλοις. λελιπαρημένον. ἧκας ἢ ἧκες.

203. Ὁ δὲ τελευταῖος στίχος τὸ αὐτὸ νόημα στρογγύλας, λέγει ταυτολογικῶς ὅτι καὶ αὐτίκα τῷ εἰρημένῳ φωτὶ συννέμεις καὶ συμμερίζεις τὸ, ὡς ἐῤῥέθη, λελιπαρημένον ἅγιον πνεῦμα· ὡς ταυτὸν ὂν, φῶς ἐκεῖνο εἰπεῖν, καὶ πνεῦμα τοῦτο· καὶ οὕτω μὲν τὴν πρώτην γραφὴν τὴν ἐν τῷ ἧκας συνέστρεψε τὸ πέμπτον ἔπος εἰς κομιδῆ βραχύ· τὴν δὲ ἑτέραν οὕτω διοικονομεῖται βραχυλογικῶς· ὦ αὐτοδέσποτον καὶ αὐτολαμπὲς φῶς καὶ φωτὸς μεταδοτικὸν, ἀρχέγονον ἤτοι προάναρχον, ἦλθες τοῖς ἀποστόλοις ἄρτι· καὶ τοῦτο μὲν τὸ ἐν τοῖς τέσσαρσι στίχοις δεύτερον πλατὺ νόημα· ὁ δὲ τέταρτος ἅμα καὶ σφίγξας ἐκεῖνο, καὶ διασαφήσας λέγει ὅτι καὶ νέμεις ἤγουν χαρίζῃ πνεῦμα παράκλητον, ἤγουν σὲ αὐτὸ καὶ τὴν ἀπὸ σοῦ ἐμφοιτήσασαν θειοτάτην χάριν· καὶ οὐχ᾿ ἁπλῶς νέμεις, ἀλλὰ κατ᾿ ἐπιβολήν τινα περισσείας λόγῳ· τοιοῦτον γάρ τι τὸ προσνέμεις· καλοὶ μὲν γὰρ καὶ πρὸ τούτου ἀπόστολοι, ἐκ τῆς σήμερον δὲ καὶ εἰς τὸ ἑξῆς μέχρι τέλους καλλίονες ἔσονται καὶ ἀγαστότεροι, διὰ τὸ ἐνδύσασθαι δύναμιν ὑψόθεν ἐκ τοῦ δυνάστου καὶ θεοῦ σαβαώθ, ἤγουν κυρίου δυνάμεων πολλῶν· ὥστε τὴν ἐν τοῖς τέσσαρσιν ἔπεσιν κατὰ διττὴν γραφὴν τοῦ ἧκας καὶ ἧκες περιειλημμένην θεο-

λογίαν, ἰδίᾳ ὁ πέμπτος ἔχει στίχος ἀπολαβών· ὁ δύναμιν τοῦ μελῳδοῦ νοερὰν πολλὴν καὶ ἐν τῷ φράζειν ἐνδείκνυται.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ Γ ΤΗΣ Η ΩΔΗΣ.

XXIV. Ἦσε προφητῶν πνευματέμφορον στόμα
Σὴν σωματωδῶς, ὦ μέδων, ἐνδημίαν·
Καὶ πνεῦμα κόλπων πατρικῶν προηγμένον
Ἀκτιστοσυμπλαστουργοσύνθρονον σέθεν
Ἱεὶς ἐνανθρωπήσεως πιστοῖς σέλας.

ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

204. Ἀποίκιλον καὶ τὸ τρίτον τοῦτο τροπάριον, διπλόην μέν τοι ἔχον καὶ αὐτὸ πλείονα τοῦ προσεχῶς εἰρημένου· λέγει γὰρ ἢ ὅτι, ὦ μέδων, ὅ ἐστι βασιλεῦ σῶτερ Χριστὲ, ἦσεν ὅ ἐστιν ἔλεξεν, ὡς ἐκ τοῦ ᾄδω ᾄσω, τὴν σὴν σωματωδῶς ἐνδημίαν τὸ στόμα τῶν προφητῶν, τὸ ὡς ἐν τῷ πρὸ τούτου τροπαρίῳ εἴρηται πνευματέμφορον· ἢ καὶ ἄλλως τὸ στόμα τῶν πνευματοφόρων προφητῶν· ὁμοίως δὲ ἔμελψε τὴν αὐτὴν ἐνδημίαν σου, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὸ προηγμένον τῶν πατρικῶν σου κόλπων, οὐχὶ αὐτὸ ᾆδον, ἀλλ᾽ ἐνεργοῦν ἐν τοῖς προφητεύουσι καὶ οὕτως ᾄδουσι· καὶ ὡς οἱ ἅγιοι πατέρες φασὶ, λαλοῦν διὰ τῶν προφητῶν τὰ καθολικῶς καὶ ἀποστολικῶς ἐκκλησιαστικά· καὶ ἔστιν ὁ τρίτος στίχος ἐνταῦθα, διασαφητικὸς τοῦ πρώτου ἐπὶ τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ· λέγων ὅτι οὐχ᾽ ἁπλῶς τὰ κατὰ σὲ, ὦ παμβασιλεῦ, τὸ τῶν προφητῶν στόμα ἐλάλησε πληρωθὲν ἁγίου πνεύματος τότε τοῦ νῦν συμβολογραφέντος διὰ τῆς φερομένης βιαίας πνοῆς, καὶ δι᾽ αὐτὸ κληθὲν πνευματοφόρον ἢ πνευματέμφορον· ἀλλ᾽ αὐτὸ τὸ ἅγιον πνεῦμα τὴν λαλιὰν ἡρμόσατο ἐκείνου τοῦ στόματος· οἱονεὶ ἐγκελευόμενον ἑκάστῳ τῶν προφητῶν, πλάτυνον τὸ στόμα σου, καὶ πληρώσω αὐτό· καὶ ἄνοιξον τὸ στό-

μα σου, καὶ ἑλκύσεις με· ὥσπερ μέλλει καὶ ἐν τοῖς μαθηταῖς ποιεῖν, ὧν πολλοὶ καὶ προφητεύσουσι. Καὶ ἄλλως δὲ λέγοι ἂν τὸ τροπάριον, ὅτι, ὦ μέδων σῶτερ, ὥσπερ σὲ μέλλοντα σαρκωθῆναι, ᾖσεν ἤγουν προκατήγγειλε τὸ προφητικὸν στόμα ἀριδήλως, οὕτως καὶ τὴν ἑορταζομένην παρουσίαν τοῦ ἁγίου σου πνεύματος. ἄλλως.

205. Ὁ δὲ πέμπτος ἐνταῦθα στίχος ἔχων οὕτως — ἱεὶς ἐνανθρωπήσεως πιστοῖς σέλας — συντάσσεται μὲν τῷ δευτέρῳ στίχῳ ἀποδιδόμενος πρὸς τὸ, ὦ μέδων, καὶ συγκροτῶν τὴν δευτέραν ἔννοιαν· καταλήγει δὲ εἰς σέλας ἤτοι φῶς κοινὸν τῆς τε ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς νῦν ἑορτῆς· φῶς δέ φημι οὐ τὸ κατὰ τὸν ἀστέρα ἐκεῖ, καὶ ὧδε τὸ κατὰ τὸ πῦρ τῶν γλωσσῶν, ἀλλὰ τὸ τῆς χάριτος καθ᾽ ἣν καὶ ἡ παναγιωτάτη παρθένος τὸ χαῖρε κεχαριτωμένη ἤκουσε· ὡς ἥλιον δὲ θεωρήσας ὁ μελῳδὸς τὸν βασιλέα Χριστὸν, προήνεγκε τὸν εἰρημένον στίχον· σεμνύνον τὸν ἄῤῥητον ἐκεῖνον ἐκ παρθένου τόκον, οἷς οὐ τότε μόνον ἐθαυμάστωσε τὸ κατὰ κόσμον ἔλεος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ μέχρι νῦν ἐλεεῖ φωτίζων ἡμᾶς χριστιανικῶς· καὶ εἰς τέλος δὲ τὸ αὐτὸ ἀγαθὸν παρατενεῖ· καὶ τοιαῦτα μὲν τοῦ πέμπτου ἔπους· ὃ σαφέστερον οὕτως ἑρμηνευθήσεται· ὦ μέδων, ὡς εἴρηται, ὁ ἱεὶς καὶ πέμπων ἤτοι πέμψας τὸ ἅγιόν σου πνεῦμα, σέλας τῆς ἀῤῥήτου σαρκώσεώς σου, τὸ ἐκφαντορικὸν καὶ διασαφητικὸν δηλαδὴ, καὶ ἀνακαλυπτικὸν τῆς ἀκατανοήτου ἐνανθρωπήσεώς σου· ὦ τοίνυν μέδων Χριστὲ, ὕμνησαν καὶ οἱ προφῆται τὴν σὴν εἰς ἡμᾶς ἐνδημίαν· πρὸ δὲ αὐτῶν, τὸ αὐτοὺς ἐμφοροῦν ἅγιον πνεῦμα, καὶ ἐμπνέον ὡς αὐτοῖς θεοφθέγγοις τὰ ἡμῖν σωτήρια.

ἱεὶς καὶ ἑξῆς.

σέλας.

206. Οὕτω δὲ καὶ τούτου ἐπὶ τῷ πέμπτῳ στίχῳ τεθεωρημένου, ὁ πρὸ αὐτοῦ τέταρτος οὗ ὕφος τὸ ἀκτισοσυμ-

ἀκτιστο-συμπλα-στουργο-σύνθρονον. πλαστουργοσύνθρονον σέθεν, οὐκ ἔστιν ἀμφιβολεῖν ὅτι σεμνύνει λίαν πάνυ τὸ ἅγιον πνεῦμα, οἷς ἐπικοινωνεῖ τῶν αὐτῶν τῷ πατρὶ, ἄκτιστον τὲ ὂν κατ᾽ ἐκεῖνον καὶ συμπλαστουργὸν ἐκείνῳ, καὶ σύνθρονον καθὰ ὡμολόγηται· δόξοι δὲ ἂν φιλοτιμήσασθαι ὁ μελῳδὸς θέμενος ἐνταῦθα φάκελλον τοῦτον λέξεων καθὰ φιλεῖ αὐτὸ, ἤδη συντάσσεσθαι τῷ τοιούτῳ φιλήματι αὐτοῦ· ἠρέμα γὰρ καὶ οὐχ᾽ οὕτως ἐμφανῶς συνθήσει ἐν τοῖς ἑξῆς· ἀμελὲς δὲ ὡς οὕτως εἰπεῖν, καὶ ἄῤῥυθμον τὸ τοιοῦτον ἐςὶν ἔπος, δυσὶ μόναις ῥωννύμενον ὀξείαις, καὶ οὕτω πρὸς ἐμμέλειαν ἁρμοττόμενον· καὶ ταῦτα τῶν πρὸ αὐτοῦ δύο τροπαρίων καὶ τοῦ εἱρμοῦ ἄλλως διοικουμένων τοῖς τόνοις ἐμμελῶς· τοιαῦτα δὲ πάντως τὰ πινακηδὸν ἀποτεινόμενα ἔπη, ὁποῖον παρά τινι καὶ ἡ ψευδοσεμνοκομπομυθοπλαστία.

ἦσε. 207. Τὸ δὲ ἦσε τὴν μελῳδικὴν λέξιν ἡ ἀκροςιχὶς μὲν ἀναγκαίως ἐπορίσατο· εἴποι δὲ ἄν τις, ὅτι ἀπὸ τοῦ προφητικωτάτου μελῳδοῦ τοῦ Δαβὶδ, ὡς ἐκ μέρους ἀξιολογωτάτου, φιλητικῶς ἔχει καὶ τοῖς ἄλλοις προφήταις ὁ μελῳδὸς οἷα καὶ αὐτοῖς ᾄδουσι, καὶ οὕτως ᾀσματικοὺς καὶ ἐκείνους νοεῖ διὰ τὸν Δαβὶδ, ὃς ὑψόθεν τὸν ἐν ἀρχῇ ὄντα λόγον καταλαλέσας ἐν τῷ – κλῖνον τοὺς οὐρανοὺς καὶ κατάβηθι – καὶ υἱὸν ἀνθρώπου αὐτὸν προεθεώρησεν εὐαγγελικῶς, καὶ κραταιωθῆναι εἶπεν αὐτὸν τῷ πατρὶ, καὶ θεαθῆναι ἡμῖν ὡς ἐκλεκτὸν αὐτοῦ, καὶ γνωσθῆναι τὴν ὁδὸν αὐτοῦ ἐν πᾶσιν ἔθνεσι, καὶ θεωρηθῆναι τὰς πορείας αὐτοῦ ἐν γῇ δηλαδή· καὶ περὶ τοῦ πνεύματος δὲ ἐθεολόγησε πολλαχοῦ ὡς καὶ ἐν τῷ πεντηκοστῷ ψαλμῷ, βλέπων ὧν καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν Ἰωὴλ· ἰστέον δὲ ὡς τὸ ἦσεν οὐ μόνον ἶσόν ἐστι τῷ ἔμελψεν, ἀλλὰ καὶ τῷ εἶπεν· ἐκ τοῦ ἔπω γὰρ κεκίνηται τὸ εἶ-

πεν, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἔπος, καὶ τὸ ἔννεπε, λέξεις καὶ αὗται ποιητικαί.

208. Τοὺς δὲ πνευματεμφόρους καὶ πνευματοφόρους φαμέν· ὡς δῆλον ἐκ τοῦ – πνευματοφόροις μαθηταῖς νῦν συγχορεύσωμεν – οὗ ἀναλογία κατὰ τὸ σημειοφόρος καὶ τροπαιοφόρος· ὧν τοῦ μὲν ἀνάλυσις ἱερὰ τὸ σῆμα θεότητος φέρον, τοῦ δὲ ἑτέρου ἐξωτερικὴ τὸ – εἰσῆλθε Τραϊανὸς, ἐπὶ τῶν ὤμων φέρων τὰ τρόπαια – τὸ δὲ ςόμα τῶν προφητῶν καθολικόν τι ὂν ὡς προσηγορικὸν, ἀντὶ πληθυντικοῦ εἴληπται· καὶ λέγει ὅτι ἔλεξαν οἱ πνευματέμφοροι προφῆται, σῶτερ, τὴν παρουσίαν σου· ἰστέον δὲ ὡς ἐκ τῶν ἔξω εἰσωδιάσθη τοῖς ἁγίοις καὶ ὁ πνευματέμφορος· πνεῦμα γὰρ ὑπόγαιον ἐν Δελφοῖς ἀνέρπον διὰ τοῦ μαντικοῦ τρίποδος, ᾧ ἐπεκάθητο ἡ Πυθία προφῆτις, ἐνεφορεῖτο ἐκείνου, καὶ οὕτω καινῶς ἐνθεάζουσα ἐξελάλει χρησμούς. πνευματεμφόρους. προφητῶν στόμα.

209. Τὸ δὲ σωματωδῶς ἀντὶ τοῦ σαρκικῶς· οὐ προσλογιςέον γὰρ ἐνταῦθα τὸ τῆς λέξεως μετουσιαςικὸν, ὡς ἐντεῦθεν δῆθεν μὴ ταυτὸν εἶναι σωματωδῶς εἰπεῖν καὶ σωματικῶς· ἀλλὰ τῇ τοῦ μέτρου εἴκειν κἀνταῦθα βίᾳ δοτέον τῷ μελικῷ· τὸ δὲ, ὦ μέδων, μετοχή ἐςιν οὐ μὴν μετοχικὸν κατὰ τὸ ὁ λέων τοῦ λέοντος, καὶ δράκων, καὶ ὁ θεράπων, καὶ ὁ οὐκ ἀλέγων τοῦ οὐκ ἀλέγοντος, καὶ ὁ εὐέλθων τοῦ εὐελθόντος· διὸ καὶ φυλάσσει τὸ ω τῆς εὐθείας ἐν τῇ κλητικῇ· εἰ δὲ καὶ κύριον ὄνομα εὕρηταί τις Μέδων, οὐδὲν ἡμῖν τοῦτο πρὸς τὸ παρὸν· γίνεται δὲ ὁ κατ' ἄνθρωπον Μέδων, ἐκ τοῦ μήδω τὸ βουλεύομαι συςολῇ τοῦ η εἰς ε· βουλευτικὸν γὰρ πάντως καὶ βουλευτὴν καὶ τὸν βασιλέα ὅτι μάλιστα εἶναι χρεών. σωματωδῶς. ὦ μέδων.

210. Ἡ δὲ ἐνδημία οὐ δῆμον ἕνα δηλοῖ ὡς ἐπὶ κοσμι-

κοῦ μέδοντος γίνεται, ἀλλὰ δήμους ἐννόμους ὅσοι τὸν κόσμον ἀπαρτίζουσιν, οὗ μέδων ὁ παμβασιλεὺς Θεός· εἰ δὲ δῆμον φαμὲν τὸν χριστιανικὸν λαὸν, οὗ βασιλεύει ὁ Θεὸς, καινὸν οὐδέν· οὐ γὰρ δημοκρατίαν ἐντεῦθεν ἐξ ἀνάγκης εἰσάγομεν, ἧς ὁ παντάναξ μόναρχος ἄπεστιν, ἀλλὰ τὸ αὐτεξούσιον δηλοῦμεν· οὗ καλῶς φυλαττομένου ἐν ἡμῖν, οὐδέν τι πολυπραγμονούμεθα ὑπὸ τοῦ βασιλέως Θεοῦ, ἀλλὰ φίλτατοι αὐτῷ ἐγκρινόμεθα· καὶ οὕτω βασιλεία καὶ δῆμος ἐν ἡμῖν πρὸς μακαρισμὸν διεκφαίνεται, κρατοῦντος ἄριστα ἡμῶν τοῦ λογιστικοῦ, ὅτε τῇ ἀντιλήψει τῆς ἀρχικωτάτης ἁγίας τριάδος, καὶ τὰς τρεῖς περισώζομεν ἐπαινετὰς ἀρχὰς, τήν τε βασιλικὴν, καὶ δι' αὐτῆς τὴν ἐν ἀριστοκρατίᾳ, καθ' ἣν καὶ ὁ ἀδελφικὸς δῆμος ἐμφρόνως ἐξορθοῦται εἰς ἀγαθόν· ὃ μόνοις ἄρτι σκιαγραφεῖται, ὡς ἐγχωρεῖ τοῖς πάλαι μέν ποτε

De rep. Venetorum.

κατ' Εὐρώπην Ἐνετοῖς, νῦν δὲ Οὐενέτοις εἴτουν Βενέτοις, ὧν ἡ χώρα Οὐενετία, εἰς Βενετίαν τετριμμένη κοινῶς, παρ' οἷς τὸ μὲν μοναρχικὸν σώζεται, διὰ τοῦ ἐν αὐτοῖς ὑπερκαθημένου Δουκός· διὰ δὲ τῶν κονσούλων, οἵπερ εἰσιν ἐπίλεκτοι σύμβουλοι, τὸ ἀριστοκρατικόν· οἱ δὲ παρ' αὐτοὺς καὶ μετ' αὐτοὺς, τὸ δημοτικὸν συμπληροῦσι φῦλον· καὶ τριπλόκῳ σχοινίῳ τούτῳ εὐχρήστῳ διαπεπλεγμένῳ εἰς ἄῤῥηκτον, τὴν κατ' αὐτοὺς κληροδοσίαν συνέχουσι.

κόλπων πατρικῶν.

211. Τὸ δὲ κόλπων πατρικῶν, περίφρασίς ἐστι τοῦ πατρός· περιττότερον μὲν ἐκείνου φρασθὲν, ὡσαύτως δὲ ἑρμηνευόμενον· ὅμοιον γὰρ πνεῦμα εἰπεῖν κόλπων ἐκ πατρὸς προηγμένον· ὁ δὲ περιεργαζόμενος κόλπους πατρὸς τούτου ὧν ὁ μὲν υἱὸς πρόεισι, τὸ δὲ πνεῦμα ἐκπορεύεται πρὸς ἀκρίβειαν ἐντελῆ, τότε τοὺς τοιούτους κόλπους ψηλαφήσει τὼ χεῖρε καθεὶς ἐπ' αὐτούς· ἀῤῥήτου γὰρ κόλπου μεταφορικῶς προηχ-

θαι τὸ ἅγιον πνεῦμα λέγεται, ὡς καὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ καρδίας λόγον ἀγαθὸν ὁ αὐτὸς ἄναρχος πατὴρ ἐξηρεύξατο· κόλπον δὲ θαλάσσης ἐπ' αὐτοῦ μετενεγκεῖν τροπικῶς ἐγχειροῦμεν, ὅτε τὸ ἄπειρον τῶν ἀγαθοχυσιῶν αὐτοῦ, καὶ τοῦ ἐλέους, καὶ τῆς σοφίας, καὶ ὅσα τοιαῦτα, ὡς δυνατὸν σκεπτόμεθα, ἐπαφιέντες ἀπλέτῳ πελάγει τούτῳ ἁλιάδα τὴν κατ' ἄνθρωπον.

212. Ὅρα δὲ ὅτι ἀντὶ τοῦ ἐκπορευόμενον, προηγμένον εἶπεν ἀσφαλῶς· ἐπεὶ οὖν εἰς ἴσον τούτοις ἔρχεται καὶ τὸ προβεβλημένον, ληπτέον ὅτι ὥσπερ ἐκπορεύειν ὁ πατὴρ τὸ πνεῦμα λέγεται, οὕτω καὶ προάγειν καὶ προβάλλειν· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ στίχῳ ἐν ᾧ ἡ δεδηλωμένη σύνθεσις ἐπίτηδες ἡ κατὰ τὴν ὑφὲν, καλῶς καὶ τεχνικῶς ἐξώσθη διὰ τῆς συνθέσεως τὸ τελικὸν ἀμετάβολον ἐκ τοῦ ἄκτιστον καὶ συμπλαστουργὸν, ἵνα μὴ σὺν τῇ κακομετρίᾳ καὶ ὁ ἀναγνώστης ποιῆται προσπταίων τὴν γλῶτταν τῇ τῶν τοιούτων ἀμεταβόλων ἐπαλληλίᾳ· Τὸ δὲ σέθεν ποιητικόν ἐστιν, ὥσπερ καὶ τὸ σέο τὸ πρωτότυπον αὐτοῦ· λαμβάνονται δὲ ἄμφω ἀντὶ τοῦ σοῦ· οὕτω καὶ ἐκ τῆς ἐμοῦ ἀντωνυμίας διαλελυμένης τὸ ἐμέο γίνεται, καὶ ἐκεῖθεν τὸ ἐμέθεν, καὶ ἐκ τοῦ οὗ τὸ ἕο, καὶ ἕθεν ἀντὶ τοῦ αὐτοῦ. Τὸ δὲ ἱεὶς ἐκ τοῦ πρὸ ὀλίγων ῥηθέντος ἵημι γίνεται, οὗ παρατατικὸς ἵην, καὶ ἡ μετοχὴ ἱεὶς ἱέντος, ὃ μετὰ τῆς ἀπὸ προθέσεως ἀφιεὶς ἀφιέντος λέγεται· ἐξ ἡλίου δὲ ὡς οἷα τοξότου κατὰ τοὺς παλαιοὺς εἴληπται τὸ ἱέναι σέλας ἰοῦ τινος δίκην ὅ ἐστιν οἰστοῦ· τὸ γὰρ ἀκτινοβολεῖν ἄνωθεν ἐκεῖνον εἰς γῆν, τοξείᾳ εἴκαζον ἐκεῖνοι ἀστεϊζόμενοι· ὅθεν καὶ ἴηιον ἀλληγορικῶς ἐν τέσσαρσι συλλαβαῖς ἐκάλουν αὐτόν· τῆς δὲ ἐνανθρωπήσεως καὶ τοῦ ἐνανθρωπεῖν οὐκ ἔστιν ἐπὶ τῆς κοσμοσωτηρίου οἰκονομίας ἐναργεστέραν καὶ κυριωτέραν λέξιν εὑρέσθαι.

προηγμένον.

ἀκτιστοσυμπλαστουργοσύνθρονον.

ἱείς.

ΩΔΗΣ Θ ΕΙΡΜΟΣ.

XXV. Χαίροις ἄνασσα μητροπάρθενον κλέος,
Ἅπαν γὰρ εὐδίνητον εὔλαλον στόμα
Ῥητρεῦον, σὺ σθένει σε μέλπειν ἀξίως·
Ἰλιγγιᾷ δὲ νοῦς ἅπας σου τὸν τόκον
Νοεῖν· ὅθεν σε σὺν πόθῳ δοξάζομεν.

213. Ἐν μὲν ταῖς πρὸ ταύτης μολπαῖς, ὁ ἀνὰ χεῖρας ἡμῖν τίμιος ἐποποιὸς, ἄλλως παρενετίθει ἐννοίας καὶ ἱστορίας ἐκ τῶν παλαιτάτων ἁγίων κορυφαίων ᾠδῶν, πρὸς ἃς ἔμελψε τὰ ἐκτεθειμένα τροπάρια· τὴν δὲ ἐνάτην ταύτην ᾠδὴν ὡσιωμένην τῇ πανάγνῳ θεομήτορι, ἐμέσωσεν ὡς ἐξῆν ἐννοίαις ταῖς εἰς ἐκείνην· καὶ ὁ μὲν εἱρμὸς ἀκράτως καὶ καταμόνας ἐκείνην εὐφημεῖ ἀκολουθίᾳ συνήθει· τῷ δὲ μετ' ἐκεῖνον τροπαρίῳ παραμίγνυσι πρὸς τῷ τέλει βραχύ τι πνευματικὸν, πρὸς ὄνομα μόνον μνησθεὶς τοῦ ἑορταζομένου θεοῦ· τὸ δέ γε λοιπὸν τροπάριον ἐξ ὀρθοῦ ἐστι τριαδικὸν· ἀνακολοῦθον οὖν τοῦτο τῇ ἁρμονίᾳ τῶν ἄλλων κανόνων ἐν οἷς τὰ τριαδικὰ τῶν θεοτοκίων πρόκεινται.

ἔννοια τοῦ εἱρμοῦ. 214. Ἔννοια δὲ τὸν ἐνταῦθα εἱρμὸν ἀπαρτίζει τοιαύτη· χαίροις ὦ ἄνασσα, μητροπάρθενον κλέος, ὅπερ ἐστι περιφραστικῶς μὲν, μῆτερ καὶ παρθένε, ἄλλως δὲ, κλέος μητέρων τε καὶ παρθένων· τῶν μὲν διὰ τὸν γεννηθέντα θεὸν ἀνωδύνως, καὶ ἀλύπως διὰ τὸ δίχα ὠδίνων, καὶ τῶν ἐντεῦθεν ὀδυνῶν τεκεῖν· καθότι καὶ ἄνευ ἡδονῆς συνέλαβε τὸν αὐτὸν θεὸν, καὶ ἄνευ θελήματος σαρκικοῦ, ὧν οὐδὲν ταῖς ἄλλαις μητράσιν ἐνθεωρεῖται· καὶ οὕτω μὲν ἡ ὑπὲρ φύσιν τεκοῦσα, μητέρων κλέος τῶν καὶ ἐν λύπαις τικτουσῶν τέκνα καὶ τὴν λοιπὴν ἐπισυρομένων ἐμπάθειαν, ὁπόση φυσικῶς

ταῖς τοιαύταις παρομαρτεῖ· παρθένων δὲ κλέος ἡ αὐτὴ διὰ τὸ προτιμηθῆναι καὶ ὑπερτεθῆναι τοῦ ἄλλως μητρικοῦ αὐχήματος τὸ παρθενικόν· στάχυς τε γὰρ ἀρχέγονος ἐκεῖνος ὁ ἄσπαρτος καὶ γῆ ἀνήροτος ἡ ἐκθρεψαμένη ἐκεῖνον, ἐς λίαν πάνυ πλέον θαυμάζονται τῶν ἐκ τῆς κατὰ φύσιν ἀκολουθίας καὶ γενέσεως, καὶ γῆ αὕτη ἀστιβὴς, καὶ ἀπάτητος, καὶ εἰς τὸ πᾶν ἀγεώργητος τὰ ἐς φύσιν· εἰ καὶ ἄλλως ἐξ ἀρετῆς εἰς ὑποδοχὴν θεοῦ ἦν εὔθετος· καὶ ζωῆς δὲ στάχυς ὁ ἐξ αὐτῆς, δι' οὗπερ ἡμῖν ὁ οὐράνιος ἄρτος καὶ ἐφάνη καὶ ἐδόθη, καὶ παραμένει ζῶν καὶ ζωοποιὸς, οὐκ ἔστι κλέος ὅπερ οὐκ ἂν ὑπερβαίνοιεν.

215. Ἔτι δὲ κλέος μητέρων καὶ παρθένων ἡ αὐτὴ μητράνδρος ἡ κατ' ἐξαίρετον ἀειπάρθενος καὶ ἀεικόρη, ἐπεὶ ἐὰν σώας ἔχωσι φρένας καὶ πρὸς ἐκείνην μετροῦσαι ὡς δυνατὸν παρεξάγωσιν ἑαυτάς· αἱ μὲν θυμούμεναι ὡς ἠξίωνται μητέρες εἶναι, καὶ αὐταὶ πράγματος τούτου καὶ ὀνόματος ἐπιτυγχάνουσαι καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ· αἱ δὲ παρθενίας ἔχουσαι κτῆμα ὅπερ ὁ θεὸς ἀγαπήσας ᾠκειώσατο, εὔκλειαν ἑαυταῖς ἐντεῦθεν περιποιοῦνται θαυμαστήν· χαίροις οὖν ὦ βασίλεια, κλέος ὧν εἴπομεν γυναικῶν· διὰ τί δὲ χαίροις ἄν; τοῦτο δὴ τὸ τοῦ Γαβριὴλ ἦν ὅτε ἀγαλλιῶν προσφώνημα· διότι πᾶν ἐγκώμιον ὑπεραναβέβηκας διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς ἀρετῆς, καθ' ἣν καὶ τῶν οὐρανίων ταγμάτων ὑπέρκεισαι· ἅπαν γὰρ στόμα βρότειον εὐδίνητον, ἤγουν εὔστροφον καὶ εὔλαλον, οὐχ ἁπλῶς ἀλλὰ καὶ ῥητρεῦον, ἤτοι ῥητορεῦον, οὐκ ἔχει ἀξίως μέλπειν σε· τοῦτο δὲ γίνεται παρὰ τὸν χορηγὸν τῆς ῥητορείας νοῦν· ἐπεὶ γὰρ ἅπας νοῦς ἰλιγγιᾷ νοεῖν σου τὸν τόκον, πῶς ἂν τὸ στόμα ῥητορεύειν ἐπ' αὐτῷ δύναιτο; διὸ ἀμηχανοῦντες πλατυλογεῖν μόνον τὸ δόξα σοι ἀναβοῶμεν,

μητροπάρθενον κλέος.

χαίροις.

ἔτι ἔννοια τοῦ εἱρμοῦ.

εὖ πρὸς ἀφοσίωσιν καὶ μόνην, ἣν καὶ προσποίητον ἐν πολλοῖς εἴδαμεν γίνεσθαι, ἀλλὰ σὺν πόθῳ πρέποντι.

216. Ἰστέον δὲ ὅτι στόμα μὲν εἰπεῖν εὔλαλον, κυριο-
εὐδίνητον. λεκτικόν ἐστιν· εὐδίνητον δὲ αὐτὸ φάναι οὐ κυριολεκτεῖται·
ἀλλ᾽ ὡς ἀπὸ μέρους τῆς γλώσσης δινουμένης ὅτε λαλοῦμεν,
εὐδίνητον καὶ τὸ στόμα λέγεται· εὐδίνητος δὲ γλῶσσα ἡ συμ-
μέτρως ἔχουσα τοῦ δινεῖσθαι· τοιαύτη δὲ ἡ μήτε ἀττικῶς
εἰπεῖν, λίσπη κατ᾽ ἔλληψιν· ἡ μὲν γὰρ μοχλοῦ ἂν δέοιτο
ἄλλως. κινήσεσθαι, ἡ δὲ γλωττοπέδης ἢ ἑτέρας ἐποχῆς· δύναται
δὲ εὐδίνητον λέγεσθαι στόμα, καὶ τὸ φθεγγόμενον τορῶς
καὶ σαφῶς, καὶ ὡς εἰπεῖν εὔτορον ἐν τῷ καὶ τὴν γλῶσσαν
εὖ στρέφεσθαι, καὶ τὰ χείλη ἐναρμονίως κινεῖσθαι· καὶ γίν-
εται τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ δίνου ὅ ἐστι τόρου τοῦ καὶ τόρνου,
ἐξ οὗ καὶ τορεύειν, καὶ τορεία ἡ καὶ καβατοῦρα παρὰ ῥω-
μαίοις, ἣν διαχειρίζονται οἱ καβάτωρες· τοῦ δὲ δίνου, ὃς καὶ
τὴν οὐράνιον στροφὴν σημαίνει ἐπὶ τοῖς παλαιοῖς, παράγω-
γον ἡ δίνη λεγομένη ἐπὶ ὑδάτων συστροφῆς, ὁποῖαι πολλαὶ
κατ᾽ ἀντίκρουσιν καὶ ἐν θαλάσσῃ καὶ ἐν ποταμοῖς γίνονται·
ἀπὸ δὲ τῆς τοιαύτης δίνης, καὶ οἱ ἀργυροδῖναι ποταμοί.

εὔλαλον. 217. Τὸ δὲ εὔλαλον καὶ ἁπλοϊκῶς μὲν κοινότερον, κα-
λῶς νοεῖται· κάλλιον δὲ νοῆσαι στόμα τοιοῦτον, τὸ χριστια-
νικὸν καὶ εὖ λαλοῦν ὡς ὀρθόδοξον· τὰ γὰρ τοιαῦτα μέλπου-
σι τὴν θεοτόκον, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἀξίαν τοῦτο ποιεῖν δύναν-
ται· οὐ μὴν τὰ ἁπλῶς μὲν εὔστροφα καὶ ῥητορικά, μὴ εἰ-
δότα δὲ ὀρθῶς τὸν ἐν τριάδι ἕνα θεὸν καὶ τὴν τοῦ ἁγιω-
τάτου υἱοῦ κάθοδον ἐφ᾽ ἡμᾶς, καὶ ἐκ παρθένου πρεπούσης
ῥητρεῦον. αὐτῷ γέννησιν. Τῇ δὲ τοῦ ῥητρεύειν συγκοπῇ, σύστοιχος καὶ
ἡ κατὰ τὸ ῥῆτρας ἐξέφηνεν, ὡς ἐῤῥέθη, τοὺς ἀγραμμάτους.
μέλπειν σε. Τὸ δὲ μέλπειν σε μετὰ αἰτιατικῆς κἀνταῦθα τέτακται διὰ

τὸ λαμβάνεσθαι ἀντὶ τοῦ ὑμνεῖν, καὶ οὕτως ἐπαινεῖν. Τὸ δὲ ἀξίως ἀσφαλείας χάριν προτέθειται· τίς γὰρ οὐ μέλπει τῇ θεοτόκῳ τὰ εἰς ἔπαινον; πλὴν εἰ καὶ πάντες ἐπιβάλλομεν οὕτω ποιεῖν, ἀλλὰ πρὸς ἀξίαν ἐπιτυγχάνειν τοῦ δέοντος οὐ δυνάμεθα, εἰ καὶ ἄλλως ἀξίως αὐτὴν μέλπομεν ὑπερ τοὺς ἄλλους ἁγίους, διὰ τὸ ἄξιον καὶ δίκαιον εἶναι οὕτω γίνεσθαι· καὶ ἑτέρως δὲ τὸ αὐτὸ φράσαι γοργότερον σθένουσι μὲν πολλοὶ, πάντες δὲ ἐπιβάλλουσι μέλπειν τὴν πανύμνητον καὶ παμμακάριστον· τοῦ πρὸς ἀξίαν δὲ οὐδεὶς ἐφικέσθαι, οὔτε δύναται οὔτε δυνήσεται. ἀξίως.

218. Τὸ δὲ ἰλιγγιᾷν οὐ δηλοῖ ὄρεξιν ἰλίγγου πρὸς ἀναλογίαν τοῦ μαθητιᾷν καὶ τυραννιᾷν καὶ τῶν ὁμοίων, ἀλλὰ πάθος ὂν σωματικὸν, ἄλλως μὲν οὐ προσφύεται τῷ νῷ, τροπικῶς δὲ μεταφέρεται καὶ εἰς ψυχὴν καὶ εἰς νοῦν καὶ εἰς διάνοιαν· ὅτι δὲ σωματικὸν πάθος ὁ ἴλιγγος, οὐκ ἂν εἴη ἀμφιβαλεῖν· ἐπιγινόμενος αὐτὸς ὡς μάλιστα τοῖς τε συχνὰ εἰλουμένοις, ὅθεν καὶ τοὔνομα ἔχει, παρὰ τὸ εἰλεῖσθαι γὰρ ὁ ἴλιγγος, καὶ τοῖς ἀφ᾽ ὑψηλοῦ καὶ κρημνώδους τόπου εἰς βάθος πολὺ καταβλέπουσιν· οἷς φόβῳ καὶ τὰ γόνατα κατασείονται, οὐ μόνον ὅτε ἡ θέα ἐνεργεῖται, ἀλλὰ καὶ ὅτε μετὰ τὴν πεῖραν τὸ ὕψος ἐκεῖνο καὶ τὸ βάθος ἀναπολήσουσιν· ἀναγκαστικῶς δὲ καὶ τὸ ἰλιγγιᾷν κἀνταῦθα κεῖται, καθὰ καὶ ἐν τῷ ἐφεξῆς τροπαρίῳ τὸ ὕδειν ἀντὶ τοῦ ὑμνεῖν· διότι αἱ τῶν τοιούτων στίχων καταρχαὶ, τῇ τῆς ἀκροστιχίδος βίᾳ, ἡ μὲν τὸ ἰῶτα, ἡ δὲ τὸ υ ἀπαιτοῦσιν. ἰλιγγιᾷ. ἴλιγγος.

219. Ἰστέον δὲ ὡς οἱ λοιποὶ σοφοὶ δεξιῶς καὶ εὐμεθόδως καὶ τὸ ὅλον εἰπεῖν διδασκαλικῶς ὑποδεικνύντες τοῖς φοιτηταῖς, τὸν κατὰ σῶμα ἴλιγγον γίνεσθαι κατὰ συστροφὴν ὑγροῦ, τοῦ μὲν περὶ τὴν κεφαλὴν ὡς οἷον λιμνάζοντος, τοῦ

δὲ ἀναδιδομένου ὡς εἰς ἐπιβολὴν, τὰς ἀνωτέρω ῥηθείσας δίνας τῶν ὑδάτων οὐκ ἔγραψαν μὲν, ἄλλως δὲ ἀγράφως παρέδοσαν, ἰλιγγας ἑρμηνεύοντες ἰδιωτικῶς λέγεσθαι τύπῳ θηλυκῷ, πρὸς δήλωσιν τοῦ καὶ τὸν ἴλιγγον κατά τινα τοιαύτην εἰλεῖσθαι δίνησιν· καὶ κατὰ σπουδὴν μὲν οὐδεὶς μὴ χυδαΐζειν προθέμενος τοιαύτην λέξιν ἐρεῖ· σοφὸς δέ τις οὐ πρὸ πάνυ μακροῦ, ᾧ καὶ ἡμεῖς ἐφοιτήσαμέν ποτε, ἀστεϊζόμενος ἐπί τινι ῥήτορι ἀγλευκεῖ τότε καιροῦ, σκηπτοῦχον τὸν Περικλέα φαμένῳ ἐγγράφως διὰ τὸν σκηπτὸν, ὃς ἐμπεσὼν τῇ ἐκείνου οἰκίᾳ, χιλίας ἀπεκάλυψε πανοπλίας, ὧν ἕνεκεν τυραννίδα μελετᾷν ἐκεῖνος ἐπεκλήθη· διὰ τοῦ τοιούτου ἰλίγγου ἔπαιξεν εἰς τὸν Σφαλτὸν σκηπτοῦχον· οὗτος ἀνέπλεε διὰ τοῦ Βυζαντίου πορθμοῦ, λουσόμενος εἴπου εὑρήσει γλυκέα θερμά· καὶ ὡς εἶδε περὶ τοὺς αἰγιαλοὺς εἰλουμένας δίνας, ὁποῖαι μυρίαι περὶ τοὺς τοιούτους δινοῦνται στρεφόμεναι, δάκτυλον ἀπευθύνας ὡς ἐπιστρέψαι τοὺς ἀκροατὰς πρὸς τὴν καθ' ὕδατος ἐκείνην εἴλησιν, εἶπεν ὡς εἴπερ ὁ δεῖνα παρῆν ἐνταῦθα, ἰλιγγιᾷν εἶπεν ἂν τουτὶ τὸ ὕδωρ· ἀλλὰ τοῦτο μὲν ὡς οἷον ἥδυσμά τι πανηγυρικῆς ἐννοίας παρεντεθείσθω τῇ ᾠδῇ ταύτῃ, κατὰ συγγνώμην ἀγαπητικὴν τὴν ἐν Θεῷ· ἐπεί τοι καὶ οἱ τὰ θεῖα ἑορτάζοντες ἐν σεμνοτάταις ἐννοίαις, κόπου περιεληλυθότος αὐτοὺς, οἷς καὶ ὀκλάζειν καθιζήσαντες ἐπὶ βραχὺ, καὶ οὕτω παραμυθησάμενοι τὸν κόπον ἐν τῷ καὶ ἀλλοῖα μέλη παρεισκριθῆναι, ὧν οὐκ ὀλίγα καὶ ἡ σεμνὴ θυμέλη παρενοσφίσατο, αὖθις ἐξαναστάντες, τῆς ἀρχῆθεν σπουδῆς γίνονται, ὁποίά τις ἐνταῦθα καὶ ἡμῖν πρόκειται.

νοῦς ἅπας καὶ ἑξῆς. 220. Τὸ δὲ νοῦς ἅπας ἰλιγγιᾷ τὸν τόκον σου νοεῖν, οὐκ ἂν ἀπεικότως λέγοιτο συμπεριλαμβάνειν καὶ τοὺς περὶ θεὸν νόας, οὓς καὶ ἡ ἀκατανόητος ἐνανθρώπησις τοῦ σω-

τῆρος Χριςοῦ λαθεῖν παραδέδοται· οὐκ ἂν γὰρ οὐδὲ ἐκεῖνοι προκύπτειν ἐς τὸ βάθος τοῦ μυστηρίου δύνανται· ὁ Θεὸς πάντως ὁ τὴν ἀρχὴν κρυβεὶς αὐτοὺς, ἀνεκάλυψεν ἑαυτὸν ἐκείνοις· ὁ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀποκαλύψας αἰτησαμένῳ τῷ προπάτορι προφήτῃ καὶ μελῳδῷ, ἐφ᾽ ᾧ κατανοήσασθαι τὰ ἐκείνου θαυμάσια· ἰςέον δὲ καὶ ὅτι οὐ λέγει ὁ μελῳδὸς μηδένα νοῦν δυνηθῆναι ἂν τὸν τοῦ σωτῆρος νοεῖν τόκον, ἀλλὰ ἰλιγγιᾷν εἰς τὴν ἐκείνου φησὶ κατανόησιν· οὐκ ἐξ ἀνάγκης γὰρ ὁ ἴλιγγος ἀπάγει τοῦ ἀνθρώπου τὸ νοεῖν· εἰ δὲ καὶ δώσομεν τῷ ἰλίγγῳ τοιαύτην ἰσχὺν ἐφ᾽ ἡμῶν ὡς ποιεῖν αὐτὸν ἀπρακτεῖν παντὸς νοῦν ἀνθρώπου εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα Χριστὸν τοκετοῦ, ἀλλ᾽ οὐ δ᾽ οὕτως ἀληθεύει ὁ λέξων μηδόλως κατανενοεῖσθαι τὸν εἰρημένον ὑπὲρ φύσιν τόκον· πάνυ γὰρ αὐτὸν οἱ ἅγιοι πατέρες ἐλεπτολόγησαν· καὶ μάλιςα ἐν οἷς τὴν αἰτίαν αὐτοῦ ἐξέθεντο τὴν ἐπὶ σωτηρίᾳ ἡμῶν. ἰλιγγιᾷ.

221. Εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐκείνου περιεργχόμενοι τὸν παραδοξότατον τὸν ἐκ παρθένου ἀφθόρου καὶ ἀσπόρου, ἀπηνήναντο ἐπιζητεῖν διὰ τέλους τὸ πῶς οὐκ ἔστιν ἄγνοια τοῦτο εἴτουν στέρησις τοῦ νοεῖν, ἀλλὰ ἴλιγγος ὁ προῤῥηθεὶς; ὃν σκοτοδίνην φασὶν οἱ ἑρμηνεύοντες· οἱ γὰρ μαθόντες καὶ εἰδότες κάλλιον ἤπερ ἡμεῖς, ὡς καὶ ἐν τῇ γενέσει τῇ κατ᾽ ἄνθρωπον τὸν ἁπλῶς, οὐ τὸ ὑλαῖον σπερματικὸν ὑγρὸν ἀποτελεῖ τὸ τοῦ ἐμβρύου, πρῶτα μὲν ἀκατέργαστον κατὰ τὸν μέγαν Δαβὶδ, εἶτα εὐδιάρθρωτον ὃ ἐπαγγέλλεται τὸν ὕςερον ἄνθρωπον· ἀλλὰ ὁ κατ᾽ ἐκείνους εἰπεῖν σπερματικὸς λόγος ὁ νοητὸς καὶ ἀόρατος τὴν ἐμβρυοπλαστίαν ἐκτελεῖ· καὶ μυςικώτερον ἔτι ἐμβαθύναντες καὶ θειότερον, πῶς λεχθείεν ἂν μὴ ἐπιβαλεῖν τῷ τρόπῳ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ὑπ᾽

αὐτοῦ θεοῦ ἐναγόμενοι καὶ τὰ θεῖα μυούμενοι καὶ οὕτως ὑπὲρ ἄνθρωπον σοφιζόμενοι; ἐνταῦθα δὲ θεωρητέον πραγματικώτερον, πῶς ἰλιγγιᾷ νοῦς ἅπας νοεῖν τὸν ἐκ παρθένου ἄῤῥητον τόκον τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· καὶ τέως προληπτέον ὡς ἐκ τοῦ εἰλεῖσθαι καὶ τοιαύτης δίνης καὶ ϛροφῆς τινος, εἴρηται ὁ ἴλιγγος· μεθ' ὃ ἐπιτμητέον ὅτι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς συϛρέψας, καὶ οἷον εἰς ἑαυτὸν εἰληθεὶς, καὶ πολλὰ καὶ μακρὰ μελετήσας, καὶ πολλὰ μεριμνήσας εἶπου τοιαύτης εἰλήσεως δυνηθεὶς ἐξευρεῖν ἢ ταυτὸν ἢ ἀλλὰ ὅμοιόν τι, ἐπανακάμψας εἰς νόησιν καὶ κατάληψιν ἀκριβῆ τὴν τοῦ μηδέν τι ἄλλο τοιοῦτον ἢ γενέσθαί ποτε ἢ γενήσεσθαι ἂν, πάσχει ἐκεῖθεν ἴλιγγον ἔννουν, καὶ κάρον ἔμφρονα· καὶ ἀνεθεὶς τοῦ οὕτω σπουδάζειν, παρίεται τῆς ζητήσεως, καὶ δοξάζει τὸν ἀπειροδύναμον κύριον, καὶ τὴν παραδόξως τεκοῦσαν αὐτόν.

σὺν πόθῳ δοξάζομεν. 222. Τὸ δὲ σὺν πόθῳ δοξάζομεν ὡς παράδοξόν τι ὁ μελῳδὸς παρεσημήνατο· οἱ γὰρ ὁλοψύχως δοξάζοντες τὸν θεὸν, καὶ τὴν ἁγιωτάτην αὐτοῦ μητέρα καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ, κατά τινα τεραστίαν ἔκπληξιν τοῦτο ποιοῦσιν, ἀναβοώμενοι αὐτίκα καὶ τὸ δόξα κατὰ τὸ σύνηθες· οὔτε δὲ ταυτὸν ἀναντιῤῥήτως τῇ ἐκπλήξει ὁ πόθος, οὔτε συμπάρεσιν ἐξ ἀνάγκης ἅπασι τοῖς ἐκπληττομένοις τὸ καὶ ποθεῖν ἐκεῖνα δι' ὧν ἡ ἔκπληξις γίνεται· πολλοὶ γὰρ ἐκπλαγέντες μόνον, ἐπαύσαντο μηδέν τι ποθήσαντες· ἔϛι δὲ οὗ καὶ μιμήσαντες λίαν πάνυ, ἡμεῖς δέ, φησιν, ὦ παντάνασσα, σὺν πόθῳ δοξάζομέν σε· ὡς τοῦ πόθου τὴν ἔκπληξιν ἐκνικήσαντος, καὶ ἀντεισαχθέντος ἐκείνου, μάλιϛα μὲν οὖν σὺν ἐκείνῳ μένοντος παρ' ἡμῖν καὶ συζυγοῦντος ἐν τῷ συνδυάζεσθαι· ἅμα γὰρ καὶ ποθοῦμεν, καὶ ἐκπληττόμεθα· διὸ καὶ σὺν πόθῳ σε δο-

ξάζομεν· ἐν τούταις δὲ τὸ ὅθεν αἰτιολογικόν ἐστιν, ἵνα ὁ νοῦς τοῦ πέμπτου ἔπους εἴη τοιοῦτος· ἐπειδὴ ἅπασα ῥητορεία ἡττᾶται σου, ὦ πάναγνε θεοτόκε, καὶ νοῦς δὲ ἅπας ἰλιγγιᾷ τὸν τόκον σου νοεῖν, διὰ τοῦτο ἡμεῖς δοξάζομέν σε, οὐ πολυλογοῦντες, καὶ οὕτως ἐγχειροῦντες τοῖς ὑπὲρ δύναμιν, ἀλλὰ ἢ αὐτὸ τοῦτο ἀναφθεγγόμενοι τὸ δόξα σοι, ἢ ἄλλό τι γεραρὸν, ἢ ἀλλὰ αὐτὸ τὸ χαίροις ἢ χαῖρε, τὸ ἀγγελικὸν προσφώνημα. ὅθεν.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ Α ΤΗΣ Θ ΩΔΗΣ.

XXVI. Ὕδειν ἔοικε τὴν φυσίζωον κόρην·
Μόνη γὰρ ἐν δίνῃσι κεκρύφει λόγον,
Νοσοῦσαν ἀλθαίνοντα τὴν βροτῶν φύσιν,
Ὃς δεξιοῖς κλισμοῖσι νῦν ἱδρυμένος
Πατρὸς πέπομφε τὴν χάριν τοῦ πνεύματος.

223. Εἰς τὴν πανύμνητον θεοτόκον ἀπονεῦον καὶ τὸ παρὸν τροπάριον, ὡς ἐῤῥέθη ἐν τοῖς περὶ τοῦ εἱρμοῦ, ἐπικρίνει δέον εἶναι ὑμνεῖσθαι αὐτὴν ὡς μόνην ἐκ πασῶν τῶν γενεῶν ἐμφορηθεῖσαν θεοῦ, καὶ ἀγαπηθεῖσαν αὐτῷ· καὶ ἔνθεον καὶ θεοδόχον οὐ κατὰ διαγωγὴν ἐνάρετον, ἢ κατὰ τὸν πρεσβύτατον καὶ ἁγιώτατον Συμεὼν, ἀλλὰ ὡς ἀληθῶς ἐν γαστρὶ δεξαμένην ἐκεῖνον, ὅ ἐστι κυοφορήσασαν· ἔοικε γάρ φησιν, ἤγουν πρέπει, οὐδεμία γὰρ τῶν ἄλλων σημασιῶν τοῦ ἔοικεν ἁρμοστέα ἐνταῦθα, ὕδειν ἤτοι ᾄδειν καὶ ὑμνεῖν ὡς καὶ προεγράφη, τὴν φυσίζωον κόρην, ἤγουν τὴν μητροπάρθενον ὡς μετ' ὀλίγα εἰρήσεται· μόνη γὰρ κεκρύφει ἤγουν ἔκρυψεν ἐν ταῖς, ὡς ὁ προηγησάμενος τὴν ἐξήγησιν λέγει, λαγόσιν αὐτῆς, ἃς δίνας φησὶν ὀνομάζει ὁ ποιητὴς, λόγον τὸν κυρίως, τὸν ἐνυπόστατον, τὸν τῷ πατρὶ συγκαθήμενον,

ἔοικε. ἔννοια τοῦ τροπαρίου. λόγον.

τὸν ἀλθαίνοντα ἤτοι θεραπεύοντα, καὶ ἰατρεύοντα τὴν καὶ νοσήσασαν τῶν ἀνθρώπων φύσιν καὶ νοσοῦσαν καὶ οὐδὲν παυσομένην νοσεῖν, ἕως τὰς ἁμαρτητικὰς καχεξίας κακῶς ποιοῦσα, προσίεται καὶ εἰσοικίζεται.

224. Ἔνθα σημείωσαι ὡς ἐπεὶ ἐν τῷ μόναις ἐν δίνησι κεκρύφει λόγον, οὐκ ἐδήλωσεν ὡς λόγον ἔφη τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, ἐπήγαγε μὲν σαφηνείας χάριν τὸ αὐτὸν ἀλθαίνειν θεραπευτικῶς ἡμᾶς νοσοῦντας, οἷα ψυχῶν καὶ σωμάτων ἰατρόν· ἐπεὶ δὲ καὶ ἄλλως λόγοις θείοις ἰῶνται ἄνθρωποι, διὰ τοῦτο πρὸς πλείω καὶ εἰλικρινεστάτην σαφήνειαν, ἐπάγει καὶ ταῦτα· ὃς ἤγουν ὁ ῥηθεὶς λόγος ἱδρυμένος νῦν ἐν δεξιοῖς κλισμοῖς ὅ ἐστι θρόνοις μεγαλωσύνης τοῦ πατρὸς, κατὰ τὸ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ θεοῦ, πέπομφε τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, οὗ τὴν ἑορτὴν σήμερον ἄγομεν· καὶ τὸ μὲν ὁλικὸν ἀγαθὸν τῆς τροπικῆς ἐννοίας, τοιοῦτον· τῶν δὲ κατὰ λέξιν τὸ μὲν ὕδειν ἦν μὲν εἰπεῖν κοινότερον ὑμνεῖν ἀλυμάντως τῇ ἀκροστιχίδι· ὁ δὲ παροξύτονος μελῳδικὸς τόνος τοῦ χαίροις ἄνασσα, τὸ ὑμνεῖν ἀπαγαγὼν, τὸ ὕδειν ἀντισήγαγεν· ὅπερ ἀπὸ τοῦ ᾄδειν παρῆχθαι κατά τινα γλῶσσαν φασὶν οἱ παλαιοὶ δωρικώτερον.

ὕδειν.

225. Ἡ δὲ φυσίζωος κόρη, οὕτως ἂν συνθήσει τὴν ὡς ἐῤῥέθη μητροπάρθενον· τοῦ μὲν φῦσαι ὅ ἐστι γεννῆσαι, τῇ μητρὶ ἁρμοττομένου· τῆς δὲ κόρης εἰς ταυτὸν ἰούσης τῇ παρθένῳ· πάντως δὲ ἡ φύσασα ἐν τῷ μένειν τοιαύτη κόρη, τὴν μητροπάρθενον σημαίνει· τὸ δὲ φυσίζωος ὁ μὲν ἑλληνικὸς γλυκὺς ποιητὴς γῆς ἐπίθετον οἶδε, λεγομένης οὕτω ἢ παρὰ τὸ φύειν ζειὰς, ἵνα ἡ φυσίζωος γῆ ὡς ἀπὸ μέρους τῶν ζειῶν ἤτοι πάνσπερμος, ὅθεν ἡ πανσπερμία παράγεται· ἢ ἄλλως φυσίζωος ἡ φύουσα τὰ πρὸς ζωήν· γράφεται δὲ παρ'

φυσίζωον κόρην.

ἐκείνῳ τῷ ποιητῇ διὰ τοῦ ο μικροῦ ἡ παραλήγουσα τῆς παρ' αὐτῷ φυσιζόου, κατὰ δακτύλου ἀπαρτισμένον· καὶ τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης μικρογραφίας ζητητέον ἐν τοῖς ἐκείνου· καὶ οὕτω μὲν ἡ ἑλληνικὴ ἐκείνη ἔχει φυσίζοος· ἡ δὲ φυσίζωος θεοτόκος, ζωῆς μήτηρ δηλοῦται εἶναι τῆς πρὸ πάντων, καὶ μεταδοτικῶς ἐν πᾶσι τοῦ θεοῦ, οὗ ἐν τῷ ὀνόματι, καθὰ γέγραπται, ζωὴν ἔχομεν.

226. Ὁ δὲ φυσίζωος ὕπνος ὁ κυριακὸς, ὁ κείμενος ἐν ᾄσματι τοῦ μακαριωτάτου μελῳδοῦ Μάρκου, θαῦμα ἐθέλει πολὺ, οὐκ ἔχων ἐκεῖνος ἐν ὅλῳ οἶμαι τῷ κόσμῳ ἢ συζυγοῦν ἄλλο ῥῆμα τοιοῦτον ἢ ἄλλως ἀντιπαρατεθῆναι δυνάμενον, καὶ ταλαντευθῆναι εἰς ἀντισήκωσιν ἐπιτυχίας θείας καὶ ἀστείας, καὶ γλυκείας, καὶ ἐνθεαστικῆς· ἔμοι γ' οὖν ἐντεθυμουμένῳ ἄρτι τὸν φυσίζωον ἐκεῖνον ὕπνον, ἐπῆλθεν ἀνεῖσθαι καὶ ὡς οἷον ὑπνοῦν ὑφ' ἡδονῆς· καὶ τὸ στῆθος ᾐσθόμην ὁρμώμενον ἐκθρώσκειν στηθέων ὡς πρὸς τῷ κυρίῳ ἐκείνῳ Μάρκῳ γενέσθαι, καὶ ἢ ἐφελκείσασθαι αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς, ἢ ἀλλὰ παρ' ἐκείνῳ μεῖναι· καὶ κείσθω ὕπνος ἐκεῖνος ὁ φυσίζωος, καὶ τὸ λεκτικὸν σῶμα, ᾧ ἡ κατ' ἐκεῖνον ἔννοια ἔγκειται, ἱκανῶς ἤδη τημεληθέντα ὑπὸ τῶν κατ' αὐτὸν φιλοζώων, ὡς οὕτως εἰπεῖν, καὶ δι' αὐτὸ φιλοκάλων, αὐτίκα δὲ καὶ ἀπειροκάλων ἀνδρῶν.

227. Κόρη δὲ καθόλου πᾶσα παρθένος, ἢ παρὰ τὸ κορῶ τὸ καλλοπίζω· ἐπιῤῥεπὴς γὰρ φύσει ἐς ἐπιμέλειαν καλλωπισμοῦ ἡ τοιαύτη κόρη, ὡς δηλοῖ καὶ ὁ ψέγων ἄνδρα χρυσοφόρον ἐν τῷ – ἦλθεν εἰς πόλεμον χρυσὸν ἔχων ἠΰτε κούρη· – ἢ ὡς καθαρὰ παρὰ τοῦ κορῶ τὸ καθαίρω, ἐξ οὗ καὶ νεωκόρος ὁ τὸν ναὸν καθαίρων· ὁ δ' αὐτὸς καὶ σηκοκόρος διὰ τὸν αὐτὸν λόγον· καὶ ἄλλως δὲ κόρη ἡ τοιαύτη κατὰ κόρην.

ἀναφορὰν τὴν πρὸς κόρην ὀφθαλμοῦ, τὴν φιλτάτην ἡμῖν· φίλη γὰρ καὶ πᾶσα παρθένος κόρη τοῖς τε γεννησαμένοις, καὶ τοῖς περὶ ἔρωτας· καὶ φυλακῆς δὲ ἀξιοῦται καθὰ καὶ παρ' ἡμῖν ἡ κόρη θαλαμευομένη ἐκείνη ὥσπερ καὶ αὕτη ἐντὸς τῶν βλεφάρων· ἅπερ συχνὰ κλειόμενα καὶ ἀνοιγόμενα κυρίως τῇ ἀναβάσει καὶ καταβάσει τὰς κόρας συντηροῦσιν ἀνεπιβουλεύτους τοῖς ἔξωθεν φοβεροῖς, ἢ πληκτικοῖς, ἢ ἄλλως λυμαινομένοις ἐν τῷ παρεισδύεσθαι· καθὰ συντηρεῖ καὶ τὰς κόρας παρθένους ἡ θαλάμευσις ἔσω θυρῶν ἐγκλειουσῶν αὐτὰς εἰς δυσόρατον· διὸ θαυμασίως τὸν τῆς ἁγιωτάτης κόρης μνηστῆρα τὸν ἅγιον Ἰωσὴφ, ἔμελψέ τις γοργῶς ἅμα καὶ γλυκέως, φυλάξαι τὴν παρθένον ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ.

μόνη. 228. Τὸ δὲ – μόνη γὰρ ἐντὸς κεκρύφει λόγον – νοοῖτο μὲν ἂν καὶ ἀντὶ τοῦ μία αὐτὴ, μάλιστα δὲ ἀντὶ τοῦ μεμονωμένη τοῦ συζυγοῦντος, ὅς ἐστιν ἀνήρ· ἵνα κατὰ τὸ, μόνου μονογεννῆτορ μονογενοῦς υἱοῦ πάτερ, ὡς καὶ προγέγραπται, προσαρμόσῃ καὶ ὧδε τὸ, μόνου μονογεννήτρια μονογενοῦς υἱοῦ μήτηρ· τὸ δὲ ἐν δίνησι εἴ τις οὐ κατὰ τὴν εἰρημένην παλαιὰν ἐξήγησιν ἐν γένει γράψει θηλυκῷ, ἀλλὰ

ἐν δίνησι. δίνοισι. μᾶλλον ἐν δίνοισιν, ὃ ταυτόν ἐστι τῷ σπλάγχνοισιν ἢ ἐγκάτοισι, ποιητικόν ἐστιν ἰωνικῶς· καθὰ πρὸ αὐτοῦ τὸ ἐν γλώσσῃσιν ἤγουν γλώσσαις, καὶ κατωτέρω τὸ κλισμοῖσιν ἤγουν κλισμοῖς· οὐδετέρου δὲ γένους τὸ ἐν δίνοισιν, οὗ εὐθεῖα τὸ ἔνδινον, τοῦ ἐνδίνου· ἔνδινα δέ τινες μὲν τὰ ἔντερα εἶπον, ὡς οἷον ἔνδον ἶνας, διὰ τὸ κατ' αὐτὰ νευρῶδες· οἱ δὲ ἀκριβέστεροι ἁπλῶς τὰ ἐντόσθια, ὧν καὶ ἡ νηδὺς καὶ ἡ γαστὴρ καὶ ἡ μήτρα· ἡ δὲ χρῆσις τῆς λέξεως ταύτης ἐπὶ τῷ ἐν Ἕλλησι σοφῷ ποιητῇ ἐν τῷ – ὃς δὲ ψαύσει ἐνδίνων – ἤγουν ὅς τις ἀκοντίσας ψαύσει τῶν ἐγκάτων, διελάσας ἕως ἐκεῖ τὸ δόρυ.

229. Τὸ δὲ κεκρύφει ἀττικῶς ἐγράφη μετὰ μιᾶς αὐξήσεως, ὡς εἴ τις εἴποι τετύφει· τὸ δὲ κοινῶς ἐντελὲς ἐκεκρύφει καθὰ καὶ ἐτετύφει· εἰ δὲ ἐκ τοῦ τοιούτου κεκρύφει ὁ κεκρύφαλος γίνεται γυναικεῖος κόσμος, οὐδὲν αὐτὸ πρὸς τὰ παρόντα· ἀλθαίνειν δὲ λέγεται τὸ θεραπεύειν, ἀφ' οὗ καὶ ἡ παναλθὴς τὸ καλὸν φάρμακον· γίνεται δὲ παρὰ τὸ ἄλλεσθαι· τοῖς μὲν γὰρ νοσοῦσι τηκόμενον τὸ σῶμα συμπίπτει· τὰ δὲ τῶν ὑγιαινόντων ἐξάλλεται οἷον αὐξόμενα, καὶ ἐξαιρόμενα ζωογόνῳ πνεύματι φυσικῷ· διὸ ἀξίως οἱ παλαιοὶ σοφοὶ, καθὰ καὶ προείρηται, τὴν φύσιν παρὰ τὸ φυσᾷν ἀξιοῦσι παρῆχθαι· ὅτι δὲ τὸ ἀλθαίνειν καὶ ἄλθεσθαι λέγεται, ὅθεν καὶ ἀλθαία τὸ φυτὸν, καὶ κύριον δὲ ὄνομα, δηλοῖ καὶ ὁ γράψας τὸ, ἄλθητος δὲ χείρ· χρὴ δὲ παρασημήνασθαι νῦν ὅτι ἀλθαίνει τὴν βροτείαν φύσιν ὁ κύριος, καὶ ἄλλως μὲν, μάλιστα δὲ εἴπερ αὐτὴ θεραπεύεσθαι σπεύδει, ὅτε καὶ παναλθὲς αὐτῇ φάρμακον ἐκεῖνο ἐστίν. κεκρύφει. ἀλθαίνοντα.

230. Ἰστέον δὲ ὅτι κρύψαι τὴν παρθένον εἰπὼν ἐν δίνοισι λόγον, διερμηνεύει ἐνταῦθα τίνα φησὶ λόγον· οὔτε γοῦν λόγον τὸν κοινῶς προαγόμενον ἢ ἄλλον τινὰ ὅμοιον αὐτῷ εἰπεῖν ἐστιν, ὡς οὐδὲ ἐν τῷ, πνεῦμα ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις, κοινόν τι νοεῖται πνεῦμα, οὐδὲ μὴν τὸν κατὰ γένεσιν σπερματικὸν, ὃν οἱ φυσικοὶ κατέλαβον, ἀλλὰ τὸν τοῦ πατρὸς θεοῦ τὸν ὑπερούσιον· οὗ ἔργον καὶ τὸ νοσοῦσαν ἀλθαίνειν τὴν φύσιν ἡμῶν· ἀλθαίνειν δὲ, προσφυῶς αὐτῷ· προσφυὲς δὲ ἐκείνῳ, τὸ καθὼς ἀκούει, οὕτω καὶ ἰατρεύειν· ἀκούει δὲ τουτέστιν ὀνομάζεται λόγος· οὐκοῦν λόγῳ καὶ ἰατρεύει· ὡς ἐθάῤῥησεν ὁ φάμενος τὸ — εἰπὲ λόγον, καὶ ἰαθήσεται ὁ νοσῶν· — καὶ ὡς ἐπειράθη ὁ παράλυτος, καὶ ὡς ἀνέστη κληθεὶς ὁ Λάζαρος· ἰᾶται δὲ ὁ σωτὴρ παγκοινος ἰατρὸς οὐ λόγον καὶ ἑξῆς.

τούσδε ἢ ἐκείνους, ἀλλὰ τὴν ἀνθρωπίνην ὅλην φύσιν· εἰς δὲ τὸ, καθὼς ἀκούει οὕτω καὶ ἰατρεύει, ἐνθυμητέον τὸ καθὼς ἀκούω, κρίνω καὶ ἑξῆς· ἀκούω δὲ δίκαιος, δικαίως ἄρα κρίνω· καὶ ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ δικαία ἐστί· δῆλον δὲ ὡς τὸ ἀλθαίνειν τὴν τῶν βροτῶν φύσιν πρὸς διαστολὴν ἐῤῥέθη τῶν μερικῶς θεραπευόντων.

δεξιοῖς. 231. Περὶ δὲ θρόνου θείου δεξιοῦ ἄρχοντος ἐφιλοσόφησαν οἱ ἅγιοι· ἐξ ὧν καὶ αὐτῶν ἔχομεν φιλητὰ μὲν εὐαγγελικῶς τὰ δεξιὰ εἶναι, ἀνάπαλιν δὲ τὰ ἀριστερά· ὅθεν λαιός τις καὶ ἐπαρίστερος ἔσκωπται· εἰ δὲ ἀποδεκτέα εἶναι μᾶλλον τὰ δεξιὰ, χρήσιμον ἐκ τῶν παλαιῶν, καὶ τὸ ἐπλήγη τ' ἀπιδέξια, ἤγουν τὰ καίρια μέρη τοῦ σώματος· καὶ τὸ – ἐπίπονοί γε οἱ δεξιοί· – εἰ δέ τι χρὴ ἐνταῦθα καὶ χεῖρα ἐκείνην ἐλεήμονα δεξιὰν σκέψασθαι, ἧς τὸ ἔργον οὐκ ἐπιγνώσεται ἡ ἀριστερὰ, οὐ μόνον ἔστιν εἰπεῖν τὸ φθάσαν εὐφυῶς ἤδη παρ' ἄλλου σοφοῦ ῥηθῆναι συμβολικῶς, ὅτι ἀμφοτέραις ἐλέει καὶ ἐξάντλει τὸν πλοῦτον· οὕτω γὰρ οὐκ ἂν ἀριστερά σου ἐπιγνοίη ὅτί ποτε ἡ δεξιά σου ποιεῖ· ἀλλὰ καὶ ὅτι μόνῃ τῇ δεξιᾷ μεταδιδόσθω ἡ ἐλεημοσύνη, τῇ ἐργατικῇ, τῇ ἀνδρικῇ, τῇ συμβολογραφούσῃ θείαν πρᾶξιν, τῇ ὑπὸ τῆς φύσεως αὐτῆς τετιμημένῃ, ὡς θεωροῦσιν οἱ φυσικοὶ σοφοὶ, τῇ πεφυκυίᾳ δρᾶν εὐμαρῶς, καὶ θερμότερον, τῇ καὶ δεκτικῇ, εὐαποδέκτῳ· τὴν δὲ λαιὰν ἄφες ἀπρακτεῖν τά γε εἰς ἐλεημοσύνην, ἣ χρεία σπουδῆς καὶ συντομίας πολλῆς καὶ συντονίας εἴτουν συντάσεως, καὶ τὸ πᾶν καιρίως εἰπεῖν δεξιότητος, ὧν ἀποστέρεται ἡ λαιὰ, πεφυκυία μὲν δεξιὰ γίνεσθαι καὶ αὐτὴ, ὀψὲ δέ ποτε τοιοῦτον εὐπραγοῦσα καλὸν, ὡς ἀμφιδέξιον ἀποτελεῖν τὸν ἄνθρωπον· νωθρεύεται γὰρ ὀκνοῦσα ἡ ἀριστερὰ, καὶ ἀποκωλύει τὴν δεξιὰν τοῦ καλοῦ ἔν τε ἄλ-

λαις πράξεσι καθ' ἃς ἀφυῶς ἐνεργεῖ, καὶ ὅτε δὲ τὴν ἐλεημοσύνην ἐκφαίνει θριαμβεύουσα καὶ φιλενδεικτεῖν ποιοῦσα φαρισαϊκῶς.

232. Ὅλως δὲ οὐ πρὸς ἀγαθοῦ τοῖς παλαιοῖς τὸ ἀριστερὸν ἐτίθετο· καὶ ὡς μὲν δυσοιώνιστα ἐνομίζοντο τὰ λαιὰ, τί χρὴ καὶ λέγειν; χειρὶ δὲ χειρὸς ἅψασθαι ἀριστερᾶς, ἀπώμοτον ἦν· ἐφιλεῖτο δὲ μάλιστα ἡ δεξιά· καὶ οἱ δεξιούμενοι ἐν συνθήκαις ὅσα καὶ ὅρκοις ἐπεποίθεσαν ταῖς δεξιαῖς· καὶ μέχρι καὶ ἐσάρτι πιστούμενοι ἄνθρωποι, δεξιὰς ἀλλήλοις ἐμβάλλουσιν· εὖ δὲ ποιοῦσα ἡ φύσις καὶ τὸ γράφειν ἀποκληρώσασα τῇ δεξιᾷ, ὀλίγας ἀριστερὰς τοιούτῳ καλῷ ἀποσεμνύνειν ἐθέλει· καλὸν δὲ πλοίοις ἐμπορικοῖς τοῖχος ὁ δεξιός· καὶ ἡ παροιμία τὸν τοιοῦτον ἐπιλέγεται τοῖς ἐθέλουσιν σώζεσθαι· μέγα δὲ φιλοτίμημα δεξιότητος, καὶ ὅτι τὰ τοῦ κόσμου ἀνατολικὰ, δεξιὰ τίθενται εἶναι οἱ σοφοί· εἰ δὲ ὑπερυψῶσαι τὴν δεξιὰν χρὴ ἐπαινετικῶς, θεώρει μοι δεξιᾶς ὑψίστου ἀλλοίωσιν, καὶ ἄνδρα δεξιᾶς θεοῦ ὃν ἐκεῖνος βασιλικῶς ἐκραταίωσεν ἑαυτῷ· καὶ δεξιὰν χεῖρα κυρίου δεδοξασμένην ἐν ἰσχύϊ καὶ θραύσουσαν ἐχθροὺς καὶ τῷ πλήθει τῆς δόξης αὐτοῦ συντρίβουσαν τοὺς ὑπεναντίους.

233. Εἰ δὲ καὶ τοὺς ἀνθεστηκότας τῇ τοῦ κυρίου δεξιᾷ ἐννοησόμεθα, ἐξ ὧν φυλαχθῆναι ὑπ' αὐτοῦ ὁ μέγας Δαβὶδ εὔχεται, καὶ ἀριστεροὺς αὐτοὺς θώμεθα ὡς ἡ τῶν πρός τι ἀπαιτεῖ ἀκολουθία, τίς ἂν ἕλοιτο ἀριστερὸς εἶναι, ἢ τάξιν καὶ θέσιν οὕτως ἀριστερὰν ἐπαινεῖν; πιστώσεται δὲ καὶ ἀποστολικὴ ἄγρα τὸ ἐν τοῖς ἀριστεροῖς ἀκάρπωτον, οἳ ἐν δεξιοῖς δεσποτικῇ κελεύσει χαλάσαντες, ἄγρας τε δαψιλοῦς καὶ θαύματος πολλοῦ ἐπλήσθησαν· εἰ δὲ κομμωτικῶς ἐσταλμένη πεφυκιωμένη τε ἡ λαιὰ, καὶ ἐψιμυθιωμένη ἀγαθοῖς ῥήμασιν

οἷς ἀριστερὰ μὲν ἐκ τοῦ ἀρίστου ἐκλήθη· ἐκ δὲ τοῦ εὖ ὠνομάσθη εὐώνυμος, ἀνατείνεται εἰς ἔξαρμα, ἐνθυμητέον σταφυλὴν χολῆς, καὶ βότρυν πικρίας, καὶ τάφον κεκονιαμένον, καὶ γεύσεις γλυκυπίκρους, καὶ βάραθρα περιηθισμένα· καὶ παραβλητέον τοῖς τοιούτοις τὰς ἀγαθωνύμους τὴν ἀριστερὰν, καὶ τὴν ἐκεῖθεν εὐώνυμον· ὀκνῶ γὰρ καὶ ἑτεροίας παραθεῖναι λέξεις, ὧν τοὔνομα μὲν ἡδὺ, τὸ πρᾶγμα πικρὸν, καὶ ἡ προγραφὴ μὲν ζωὴ, θάνατος δὲ τὰ ἐντός· ὧν μία καὶ τὸ κατὰ κοινὴν συνήθειαν ἔλεος τοῦ θεοῦ παρὰ τοῖς πολλοῖς· οἳ τὴν θεόθεν ὀργὴν διὰ χαλάζης, καὶ ὅσα δὲ τοιαῦτα, θεοῦ φασὶν ἔλεος, εὐφημότερον· οἴδασι δὲ καὶ τράχηλοι ἀνθρώπων ὑγρότητα πικραίνουσαν ἀλγήμασι κατά τι πάθος, ὃ καλοῦσι γλυκύ· καὶ οἶδα μὲν τὴν σολομώντειον σοφίαν ἀγαθὰ φέρουσαν, ἀλλὰ μὲν ἐν τῇ δεξιᾷ μεγάλα ἐκεῖνα, ἑτεροῖα δέ τινα ἐν τῇ ἀριστερᾷ· ὀκνῶν δὲ πολυπραγμονεῖν ἐπὶ πλέον τὸ τοιοῦτον κεφάλαιον, καθιστῶ ἕως ὧδε τὸ φιλοδέξιον σκέμμα, γινόμενος τῶν ἐφεξῆς ἑορταστικῶν μελῶν.

κλισμοῖσι. 234. Καὶ δὴ λέγω ὡς ὁ κλισμὸς, ὃν θρόνον εἴπομεν, εἰς ἀνάκλιντρον μᾶλλον κυριολεκτικῶς ἑρμηνεύεται, ὃ γίνεται ἐκ τοῦ ἀνακλίνειν· εἰ δὲ γενόμενος ὁ κλισμὸς ἐκ τοῦ κλίνω, διὰ τοῦ σ προφέρεται, νοητέον ὡς οὕτω καὶ ἐκ τοῦ μολύνω γίνεταί μολυσμός· ὅρα δὲ ὅτι ἐπικρίνας ὁ μελῳδὸς εἰπεῖν ἐν καταρχῇ τοῦ τροπαρίου ποιητικώτερον ὕδειν τὸ ὑμνεῖν, διέγνω χρῆναι καὶ ἄλλας παρασπεῖραι λέξεις ἐν αὐτῷ ποιητικάς· οὐκοῦν ἐπήγαγε τοιοῦτον ὄνομα σεμνὸν τὴν φυσίζωον, καὶ τὰ ἔνδινα, καὶ τὸ ἀλθαίνειν· ἰδοὺ δὲ καὶ τοὺς κλισμούς· εὖ εἰδὼς αὐτὸς ὅπως ἐνδέχεται διαχειρίζεσθαι τὰ μελικὰ ὡς κοινοῖς μὲν ἀναπληροῦν τὰ κοινὰ, τοῖς δὲ μὴ τοιούτοις τὰ καθήκοντα.

235. Ἱδρυμένος δὲ καὶ ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ ἁπλῶς καθήμενος· καὶ μετήνεκται ἡ λέξις ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς εἰς τὸν θεὸν· προσηχθεῖσα ὑπ' ἐκείνου καθὰ καὶ τὰ ἄλλα ὅσα ἐκ τῶν ἡμετέρων προσήχθησαν αὐτῷ· ἵνα καὶ ἐντεῦθεν ἠθικῶς παιδευώμεθα ἐξιδιοῦσθαι καὶ ἡμᾶς τὰ ἐκείνου θεομιμήτως καὶ φιλοθέως, καθάπερ ἐκεῖνος τὰ ἡμέτερα· εἰπεῖν δὲ μᾶλλον ἀκριβῶς εἴπερ ἄλλοθί που ἱερὰ λέξις τὸ ἱδρύσθαι καθὰ καὶ προδεδήλωται, ὧδε μάλιστα τοιαύτη ἐστὶ κατ' ἐπίτασιν ἐπὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ· τὸ δὲ νῦν οὐκ ἀφετέον συντετάχθαι τῷ ἱδρυμένος, ἀλλὰ μεθελκυστέον εἰς τὸ πέπομφεν· ἵνα ᾖ ὅτι νῦν πέπομφεν ὁ σωτὴρ Χριστὸς τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, οὐκ ἰδιάζων χωρὶς, ἀλλὰ συνεδριάζων τῷ πατρί· πάντως δὲ νῦν πέμψας, ὅτε καὶ ἑορτάζομεν, καὶ πρὸ τούτου ἀεὶ ὡσαύτως ἔπεμπε τὴν αὐτὴν χάριν τοῖς ἀξίοις αὐτῆς· καὶ οὐδὲ εἰς τὸ ἑξῆς παύσεταί ποτε οὕτω ποιῶν, ἵνα προσαρμόσῃ καὶ τῇ τοιαύτῃ θείᾳ δωρεᾷ τὸ νῦν, καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. ἱδρυμένος. νῦν.

236. Τὸ δὲ πέπομφε χαρακτῆρα ἔχει διπλοῦν ὁριστικοῦ παρακειμένου, ἐνεργητικοῦ τε δηλαδὴ καὶ μέσου· ἐνεργητικοῦ μὲν διὰ τὸ φί τὸ ἐκ τοῦ πέμπω πέμψω· εἰ γάρ φασιν ὁ μέλλων διὰ τοῦ ψί, ὁ παρακείμενος διὰ τοῦ φί· μέσου δὲ διὰ τὸ ό τὸ μικρὸν, ᾧ παραλήγεται μέσος παρακείμενος ο ἔχων δισύλλαβον μέλλοντα παραληγόμενον τῷ έ· εἰ γὰρ ἐν δισυλλάβῳ φασὶ μέλλοντι τὸ έ εὑρεθῇ, εἰς ό αὐτὸ τρέπει ὁ μέσος παρακείμενος· οἷον σπερῶ ἔσπορα· κατὰ γοῦν τοὺς τοιούτους δύο κανόνας ὁριστικῶν παρακειμένων δύο γινομένων ἐκ τοῦ πέμπω· ὧν ὁ μὲν πρῶτος καὶ ἐνεργητικὸς πέπεμφα διὰ τοῦ έ, ὁ δὲ μέσος πέπομφα διὰ τοῦ ο· ἄρα ὁ πέπομφα παρακείμενος τὸν χαρακτῆρα ἔχει τῶν δύο, τὸν μὲν τοῦ πέπομφεν.

ἐνεργητικοῦ διὰ τὸ φί, τὸν δὲ τοῦ μέσου διὰ τὸ ό μικρόν· τοιοῦτον δὲ καὶ τὸ κέκλοφα ἐκ τοῦ κλέπτω ἐνεστῶτος, οὗ καὶ αὐτοῦ δύο φύσει παρακειμένων ὄντων τοῦ κέκλοφα ἐνεργητικοῦ καὶ μέσου τοῦ κέκλοπα, τοῦ ἐνεργετικοῦ μέν ἐστι τὸ φί, τοῦ μέσου δὲ τὸ ό· ὅμοιον δὲ τούτοις ἀπαραλλάκτως καὶ τὸ τέτροφεν· ἐν ἄλλῃ δὲ συζυγίᾳ ῥηματικῇ καὶ τὸ εἰκὸς ἰωνικῶς, καὶ τὸ ἔοικεν ἀττικῶς, καὶ τὸ λέλογχε, καὶ τὸ ἐνήνοχε· καὶ ἔςιν εἰπεῖν τρόπον ἄλλον μέσους τοὺς τοιούτους παρακειμένους, ὡς μεταξύ πως ὄντες τῇ προφορᾷ, τῶν ἰδίως ἐνεργητικῶν λεγομένων, ἔτι δὲ καὶ τῶν μέσων. Ἡ χάρις δὲ τοῦ πνεύματος ἐκ τοῦ χαίρειν παρῆκται, καὶ τῆς χαρᾶς ἣν χαίρουσιν οἱ πνευματικοί, τὸ ἐφετὸν ἔχοντες, καὶ δι' αὐτὸ ἠξιωμένοι θεόθεν εὐαγγελικῶς ἀκούειν τὸ χαίρετε· ὡς γάρ φασι κιθάρα κίθαρις, οὕτω καὶ χαρὰ χάρις.

ἡ χάρις.

ΤΡΟΠΑΡΙΟΝ Β ΤΗΣ Θ ΩΔΗΣ.

XXVII. Ὅσοις ἔπνευσεν ἡ θεόῤῥυτος χάρις,
Λάμποντες ἀστράπτοντες ἠλλοιωμένοι
Ὀθνείαν ἀλλοίωσιν εὐπρεπεστάτην
Ἰσοσθενοῦσαν τὴν ἄτμητον εἰδότες
Σοφὴν τρίφεγγον οὐσίαν δοξάζομεν.

ἔννοια τοῦ τροπαρίου.

237. Θεολογίας κρᾶμα τὸ παρὸν τροπάριον καὶ ὑπομνήσεως ὕμνου τριαδικοῦ, εἰς ὃν καταλήγει ἠθικῶς ἐκ τοῦ ὑψηλοτάτου ἀρξάμενον· λέγει γὰρ ὅτι ὅσοις ἔπνευσεν ἡ θεόῤῥυτος χάρις ὡς λάμπειν καὶ ἀστράπτειν καὶ ἠλλοιῶσθαι ὀθνείαν ἤγουν ξένην ἀλλοίωσιν εὐπρεπεστάτην δοξάζομεν, καὶ δοξάζειν πάντως ὀφείλομεν τὴν σοφὴν τρίφεγγον οὐσίαν, τὴν τριαδικὴν δηλαδὴ, ἄτμητον εἰδότες αὐτὴν κατὰ τὸ μὴ τέμνεσθαι διαμπὰξ ὡς καὶ χωρίζεσθαι ἀλλήλων· ἀλλὰ εἰς μό-

ἄτμητον.

νον ὅσον πιστώσασθαι καὶ νοῆσαι, καὶ διδάξαι τὰ τρία πρόσωπα τῆς μιᾶς θεότητος· ἐν τούτοις δὲ δύναται τὸ δοξάζομεν καὶ συμβουλευτικῶς νοεῖσθαι· εἰ δὲ μὴ ἐκτείνει τὴν παραλήγουσαν, ἰωνικῆς τοῦτο ἀδιαφορίας ἐστίν· εἰς δὲ τὴν ὄντως ἄτμητον τριπρόσωπον οὐσίαν, καὶ τὸν εἰρημένον ἐπ' αὐτῇ νοῦν, ἐνθυμητέον καὶ τὸν μέγαν ἅγιον ὃς ἔφη, ἅμα τῷ τεμεῖν, ἐπισυνάπτειν τὰ ἄτομα, ἤγουν τὰ μὴ τεμνόμενα τομῇ διαιρετικῇ, ὁποίαν ἔφαμεν, δι' ἧς τριούσιος φαντάζοιτο ἂν θεότης ἢ οὐσία τρίθεος· καὶ οὕτω μὲν ὀρθῶς διάκειται ἡ τοιαύτη τοῦ τροπαρίου ἔννοια. δοξάζομεν.

238. Ἐπιβαλεῖν δὲ εἰσέτι κάλλιον· σεμνὴν περιαυτολογίαν ὁ μελῳδὸς ἐνταῦθα ἐκτίθησι λανθάνουσαν εὐμεθόδως διὰ κοινοποιήσεως· σεμνολογῶν γὰρ τοὺς τὴν ἁγίαν τριάδα δοξάζοντας, συνεισάγει πάντως ἐν τῷ κοινῷ καὶ ἑαυτὸν ὡς ἐμμέτρως αὐτὴν καὶ μεγαλείως ὑμνολογήσαντα καὶ οὕτω δοξάσαντα· λέγει οὖν ὅτι ὅσοις ἐξ ἡμῶν ἔπνευσεν ἁγίου πνεύματος χάρις, αὐτοὶ πάντως λαμπρυνθέντες τῇ τοιαύτῃ χάριτι καὶ ξένως ἠλλοιώμενοι, καὶ τὸ τῆς ἁγίας τριάδος ἰσοσθενὲς εἰδότες, ταυτὸν δ' εἰπεῖν ἐγνωκότες, ὡς ἐν τῷ εἱρμῷ τῆς τρίτης ᾠδῆς δεδήλωται· ἥτις ἁγία τριὰς οὐχ ἁπλῶς οὐσία ἐςὶν, οὐδὲ ἁπλῶς τρίφεγγος, ἀλλὰ κατά τινα τάξιν ἐπιθέτων, σοφὴ τρίφεγγος οὐσία· αὐτοὶ τοίνυν οὕτω λαμπροὶ ὄντες καὶ τὰ θεῖα σοφοὶ, δεόντως καὶ δοξάζομεν· καλῶς δὲ ἄρα καὶ ἀποστολικῇ μεθόδῳ, ἐν κυρίῳ καυχᾶται ὁ θεῖος οὗτος μελῳδὸς πεποιθὼς ἀληθεύειν· καί γε ἀληθεύει θεοῦ χάριτι· οὐκ ἀπορητέον δὲ πῶς ὁ μελῳδὸς ἠρκέσθη οὐσίαν εἰπὼν τὴν ὑπὲρ πᾶσαν οὐσίαν ἁγίαν τριάδα· ἀλλ' ἐνθυμητέον ὅτι κἂν μὴ ὑπερούσιον ῥητῶς εἶπεν αὐτὴν, ἀλλὰ τρόπον ἄλλον τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὑπεκρούσατο ἀσφαλῶς· οὐ- σοφὴν τρίφεγγον οὐσίαν.

σία γὰρ σοφὴ τρίφεγγος, ἡ ἁγιωτάτη μόνη καὶ ἀνωτέρω ἐῤῥέθη τριάς.

ἔπνευσεν. 239. Ὅρα δὲ τὸ ἔπνευσεν, σεμνότερον ὂν τοῦ ἔφανε καὶ ἔλαμψε καὶ πάντων τῶν τοιούτων, καὶ οἰκειότερον τῷ ἑορταζομένῳ ἁγίῳ πνεύματι· οὗ τὴν χάριν θεόῤῥυτον ἐξ ὑγρᾶς κἀνταῦθα τροπῆς ἔφη ὡς καὶ ὀμβρουμένην ἄνωθεν ἐπὶ ἀναψυχῇ τῶν πιστῶν, καὶ πλύνουσαν ἁγίῳ τε βαπτίσματι καὶ λοιποῖς θείοις καθαρσίοις, καὶ ἀρδεύουσαν αὔλακας θείας, καὶ αὔξουσαν πνευματικὰ σπέρματα, καὶ κατακλύζουσαν ἁμαρτίας· καὶ ὅλως ἄνωθεν ἐκχεομένην προφητικῶς ἐπ' ἀγαθῷ τῇ τοῦ τοιούτου πνεύματος ἀξίων ψυχῶν· τοιούτοις δὲ λόγοις χυτὴ ἂν εἴη ἄνωθεν μεταφορικῶς ἡ θεία πνευματικὴ χάρις, καὶ ὀμβρητὴ καὶ ῥυτὴ, ἤδη δὲ ὑγρὸν πνέουσα πνευματικῶς, εἴ τι χρὴ καὶ οὕτω φράσαι ἀρχαϊκῶς ὥστε προσφυῶς τὸ ἔπνευσεν ἐπὶ τῆς θεοῤῥύτου χάριτος εἶπεν ὁ μελῳδός· καὶ ἄλλως δὲ τὸ αὐτὸ σεμνύναι, ὥσπερ ἕρπει πρός τινα τὸ ἑρπτὸν, καὶ βαδίζει τὸ ποδωτὸν, καὶ ἐπιπετάννυται τὸ πτηνὸν, καὶ νήχεταί που τὸ νηκτὸν, οὕτω πάντως πνέει καὶ ἀερία πνοὴ, φυσικὴ μὲν αὕτη, συμβολογραφοῦσα δὲ ὡς οὐκ ἂν ἀντείπῃ τις τὸ ἅγιον πνεῦμα, ὃ καὶ ἐκ τοῦ πνέειν καὶ τῆς κατ' αὐτὸ πνοῆς ὠνόμασται.

ἡ θεόῤῥυτος.

240. Πνοὴν δέ φημι ἐνταῦθα, οὔτε τὴν ἀπόγαιον ὁποῖα πολλὰ περὶ ἡμᾶς πνέουσιν ἀήματα, οὔτε τὴν ἐκ καπνώδους ἀτμοῦ, καὶ οὕτω ξηρὰν· ἀλλὰ τὴν ἀφ' ὕψους καὶ φύσει ἐνικμον καὶ ὑγρὰν· τοιαύτη γὰρ νῦν χρησιμεύει τῷ μελῳδῷ τροπικῶς, ἵνα δι' αὐτῆς φιλοσοφήσῃ θεολογικῶς· διὸ καὶ δυνάμενος εἰπεῖν ὅσοις ἔπνευσεν ἡ θεόβλυτον χάριν ἔφρασεν· γῆθεν γὰρ τὸ βρύον καὶ τὸ βλύον, εἰ καὶ γενικῶς ῥυτά εἰσι καὶ αὐτά· προέκρινε δὲ τὸ θεόῤῥυτος χάρις, ἵνα ἐκ τοῦ ἐπ-

νευσε καὶ ἐκ τοῦ θεῤῥύτος ὡς ἐκ πνευματώδους ἐνύγρου νέφους ὑψηλοῦ περίσταται καὶ ἀςραπαίαν ἔννοιαν τὴν ἐν τοῖς πνευματικῶς ἀστράπτουσι πιστοῖς, καὶ νόημα λαμπηδόνος τὸ ἐν τοῖς λάμπουσι μαθηταῖς, κοινὸν ὑπάρχον αὐτὸ καὶ ἀστραπῆς λαμπούσης καὶ ὑγρότητος ὀμβρηρᾶς ἀποπλυνούσης καὶ λευκανούσης καὶ ποιούσης οὕτω λάμπειν· καὶ κείσθω καὶ ἡ τοιαύτη σκέψις ἐπὶ σεμνώματι τοῦ ἔπνευσε καὶ ἑξῆς· ἔνθα ἐννοίας παρέφρασεν ἃς φθάσας ἀπὸ τοιούτων μεταφορῶν ἐμελῴδησε, δεξιὸς ὢν οὕτω ποικίλλεσθαι μεταφοραῖς καὶ παραφράσεσι, δι' ὧν ἡ τῶν νοημάτων ταυτότης ἐξαλλάσσεται.

241. Ἰστέον δὲ καὶ ὅτι σεμνὴ λέξις ἡ χάρις· καί πως ῥυτὴ καὶ αὐτὴ καθ' αὑτὴν μονήρης λεγομένη δίχα τοῦ θεόῤῥυτος καθότι καὶ χυτὴ τρόπον τινά· εἴπερ ἐκ τοῦ χέω γίνεται χαίρειν, ὅθεν καὶ ἡ χάρις ἡ τῇ χαρᾷ παρώνυμος· διάχυσις γάρ τις καὶ ἡ χαρὰ καὶ ἡ χάρις, καθὰ σύγχυσις τὸ ἐναντίον αὐταῖς· διὸ καί τις παραβολὴ προσφυῶς τῇ τοιαύτῃ ἐννοίᾳ αἰτιολογοῦσα τὸ δάκρυον· πῆ μὲν ὑφ' ἡδονῆς προϊὸν ἄκρας, πῆ δὲ ὑπὸ θλίψεως, τὸν σπόγγον προφέρει ἐς ὁμοιότητα, ὃς ὑγρὸν στέγων, πῆ μὲν ἀναπεπταμένος εἰς πλήσμιον αὐτόῤῥυτον ἐκεῖνο προάγει χεόμενον δίχα πιεσμοῦ, πῆ δὲ δι' ἔνδειαν σφιγγόμενος· ὡς καὶ ψυχὴ πῆ μὲν ἠραιωμένη ἐν τῷ χαίρειν, καὶ οὕτως ἀναπεπτάσθαι προΐησι δάκρυον, πῆ δὲ θλιβομένη, ταυτὸν δὲ φάναι πιεζομένη· δῆλον γὰρ ὡς ταυτίζεται ἡ θλίψις καὶ ὁ πιεσμός· ἰςέον δὲ ὅτι τῶν παλαιῶν θείαις λέξεσιν ἐντασσόντων τὴν χάριν, οἱ τολμηρότεροι καὶ ἐθεοποίησαν αὐτὴν, καὶ εἰς τριάδα περιέστησαν, τρεῖς ἐλλόγως ἀναπλάσσοντες χάριτας, καὶ ὀνόματα σεμνὰ ἐπιτιθέντες αὐταῖς· σεμνότατον δὲ αὐτῆς ἐκεῖνό ἐστιν, ὅτι χάρις.

οὐδεὶς οὔτε τῶν ἄλλων σοφῶν, οὔτε τῶν ἁγίων πατέρων; ἀπηξίωσεν ἐπὶ Θεοῦ τὴν τοιαύτην λέξιν, ἀλλὰ πάντες ἐνέκριναν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ταύτην ἁρμόττεσθαι· οὔκουν ἔςιν εἰπεῖν χάριν ἢ χαριτώνυμον ἢ κεχαριτωμένην ἢ ἄλλό τι τοιοῦτον, καὶ ἐξαθερίσαι ὅλως τὸ λεχθέν· διὸ καὶ ὁ χαρίσιος εἴτε πλακοῦς ἐκεῖνος εἴτε ἄνθρωπος ἐσεμνύνετο τῇ τοιαύτῃ λέξει· καλὴν δὲ αὐτὴν οὖσαν εὑρὼν καὶ ὁ σοφὸς Ἰωάννης οὗτος, ἐπλεόνασεν ὡς ἐχρῆν καταπάσας αὐτῇ τὸν μελῳδικὸν πέπλον ὅσα καὶ ποικίλματι ἀνθηρῷ.

περὶ φωτεινῶν λέξεων τοῦ μελῳδοῦ.

242. Ἀφειδέςερον μέν τοι ὅσα καὶ μαργάρους, τὰς ὡς οὕτως εἰπεῖν φωσφόρους λέξεις, οἷα οἰκειοτέρας καὶ προσφυεςέρας τῇ ἁγίᾳ τριάδι, ἐνέθετο εἰς καλλίονα τοῦ ὕφους ποικιλμένον· λέγω δὴ τὰς τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ φέγγους, καὶ τοῦ φάους καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν, δίχα γε τῶν τοῦ φρυκτοῦ καὶ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς ἀςραπῆς, καὶ τοῦ σέλαος, καὶ τῶν κατὰ τὸ ὄνομα τῆς λάμψεως, ὡς ἐντεῦθεν ὁλόφωτον σχεδόν τι τὴν πνευματικὴν ψαλμῳδίαν εἶναι τῷ ὑψηλοφώνῳ μελῳδῷ· καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα καὶ εἰς λογεῖον αὐτῷ ἐλλογεῖσθαι τὸ τοῦ κανόνος ἅπλωμα· οὐ λίθοις μόνον καταςρωμένον τιμίοις τοῖς κατὰ τὴν γλυκεῖαν χάριν νοήμασιν, ἀλλὰ καὶ μαργάρων φαεινῶν ἐξαστράπτον, ὡς ἐῤῥέθη, φαεινότατα.

ἔτι περὶ χάριτος.

243. Σέμνωμα δὲ χάριτος καὶ σύνναον οἷον αὐτῇ καὶ τὸ τὴν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ λατρείαν, ἐν πνεύματι καὶ χάριτι λέγεσθαι, καὶ ὅτι τὰς κανονικῶς ἀποςολικὰς σφραγῖδας, ἡ τοῦ παναγίου σημειοῖ πνεύματος χάρις· καὶ ὅτι ὁ ἐν κυρίῳ καυχώμενος, ἀρνεῖται εἰπὼν Θεοῦ χάριτι ποιεῖν αὐτό· καὶ ὅτι ἐς ταυτὸν ἥκει Θεοῦ δωρεὰν καὶ χάριν εἰπεῖν· καὶ ὅτι σωτηριῶδες, χάριν καὶ οἰκτιρμοὺς καὶ φιλανθρωπίαν συνεκφωνῆσαι Θεοῦ· καὶ ὅτι ὁ μὲν ἔσω ταύτης καὶ μέτοχος,

ἡδὺς ὅτι μάλα· ὁ δὲ τοῦ καλοῦ ἔκπτωτος τοῦδε, οὐδέν τι τοιοῦτος δοκεῖ· ὡς ὁ ἄχαρις καὶ ὁ ἀχαρίστερος ὅρπος ἢ λόγος· καὶ τὸ ἀχαρίστατον ἤγουν ἀηδέστατον καὶ πάνυ ἄχαρι, καὶ μάλιστα ὁ ἐπάρατος ἀχάριστος· ὅτι δὲ καὶ ἑτέραις ὑψηλαῖς ἐφίλησεν ὁ μελῳδὸς ἐγκρεαίνειν λέξεσι λόγῳ ἐπιμονῆς, εὐχρήστοις καὶ ὑψηλαῖς εἰ καὶ μὴ κατὰ τὰς εἰρημένας λέξεις τὴν χάριν καὶ τὰς ἐκ τοῦ φωτὸς, καὶ τῶν κατ' αὐτὸ, ἡ περιοχὴ τοῦ κανόνος δηλοῖ τοῖς περιερχομένοις αὐτόν.

244. Ἀλλὰ γὰρ ἐς τοσοῦτον συμμέτρως τὴν χάριν περιεργασάμενοι, καὶ εὐξάμενοι τῷ Θεῷ μὴ ἀποστερεῖν ἡμᾶς αὐτῆς, λέγομεν καὶ ὅτι τὸ λάμποντες ἀστράπτοντες ἠλλοιωμένοι ἀσυνδέτως προαχθέντα, γοργῶς καὶ γλυκέως πέφρασται· τῇ πνευματικῇ δὲ φωσφορίᾳ ᾠκείωται πάντως καὶ τὸ λάμπειν καὶ τὸ ἀστράπτειν· ἔστι δὲ τούτων τὸ μὲν ἐφετὸν φύσει, τὸ δ' οὐ τοιοῦτον· διὸ ἱλαρὸν μὲν ἡ λαμπὰς, διὰ τὸ κατ' αὐτὴν γλυκὺ φῶς· φρικτὸν δὲ ὡς πυρόεν, ἡ ἀστραπή· ἅπερ καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ νοοῦντες ἡμεῖς, εἴπερ φρονοῦντες, καὶ φοβερὸν μὲν εἶναι τὸν Θεὸν λογιζόμενοι, καὶ οἷον μὴ ἐξευρήσειν τὸν ἀντιστησόμενον τῇ δικαίᾳ αὐτοῦ ὀργῇ, ἄλλως δὲ καὶ φιλανθρωπότατον αὐτὸν εἶναι συννοούμενοι, φυλαξώμεθα ἡμᾶς αὐτοὺς ὡς ἢ μὴ ἁμαρτάνειν ἀπαρακαλύπτως οὕτω καὶ ἀλογίστως ἐπὶ κληρονομίᾳ δαίμονος, ἢ ἀλλὰ καὶ ἡμαρτηκότες ταχὺ ἐπιστρέφεσθαι, τὴν καλὴν ἀλλοιωθέντες ἀλλοίωσιν, ἧς ἐνταῦθα ἐμνήσθη ὁ μελῳδὸς παρελκύσας αὐτὴν ἐκ τῶν τῆς ἑορτῆς.

λάμποντες καὶ ἑξῆς.

ἀλλοίωσιν.

245. Ἔστι γὰρ νοῆσαι ἡμᾶς, ὅτι τὴν κατὰ νοῦν λάμψιν καὶ τὴν ἀστραπὴν καὶ τὴν εὐπρεπῆ ὀθνείαν ἀλλοίωσιν, ἣν παραγγέλλει ὁ σοφὸς οὗτος ἐποποιὸς, καὶ ἐπιμάρτυρεται ἡμῖν ὡς λατρευταῖς τῆς ἁγίας τριάδος, τοῖς μαθηταῖς πρώ-

τοις ἐνεθεώρησε· τί γὰρ ἀπαίσιον ἢ ἀπόφημον ἢ ἀνακόλουθον τῇ ἑορτῇ, καὶ τοιαύτην χάριν ἄνωθεν πεμφθῆναι τοῖς θεοκήρυξιν, ἵνα τοῦ περιέχοντος λαμπομένου πυρσαῖς γλώσσαις καὶ τῇ ἐκεῖθεν φανότητι, καὶ τὰ μαθητικὰ πρόσωπα φωτὶ λάμποιντο, καὶ θείαν οὕτως πλουτοῖεν ἀλλοίωσιν; οὐ γὰρ ἂν εἴποι τις πρέπειν τὸν μὲν ἐκεῖ ἀέρα λάμπεσθαι, κατενώπιον δὲ τοῦ θεοῦ ἀποςόλων ζόφον εἶναι, ὡς νυκτὶ ἐοικέναι σφίσι τὰ ὑπώπια ὤχρῳ βεβαμμένα τῷ ἐκ φόβου καὶ συςολῆς, τοῦ πρὸς κάλλος ἐρεύθοντος αἵματος· ἢ Μωϋσῆς μὲν ὑπερεδοξάσθη τὸ πρόσωπον ἦν ὅτε ἐκ θεοῦ καθὰ πρέπον, οἱ δὲ μαθηταὶ οὐκ ἦσαν ἄξιοι καλῷ τοιούτῳ ἐλλάμψασθαι; καὶ τυχεῖν ὁμαδικῶς ἀγαθοῦ ὁποίου ἐν τῷ Θαβὼρ ἐπειράθησαν τρεῖς ἐκεῖνοι ἐπίλεκτοι μαθηταὶ, οὓς καὶ αὐτοὺς ὁ νῦν ἀποστολικὸς περιέχει σύλλογος, χαίροντας πάντως ὅτι τὸ ἰδιάσαν πρὸ τοῦ πάθους καλὸν τὸ ἄῤῥητον ἐκεῖνο φῶς, ἐκοινώσαντο ἄρτι πάντες ἀδελφικῶς διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ὡς αὐτὸ ἐπεμέτρησε.

246. Διὸ ἔςι νοῆσαι καὶ εἰπεῖν ὀρθῶς, ὡς οἱ λάμποντες οὕτω καὶ ἀςράπτοντες διὰ τὸ θεόθεν λάμπεσθαι καὶ ἀςράπτεσθαι, καὶ πυρίναις δὲ γλώσσαις ψαυόμενοι θιγγανούσαις οἷον τῆς ἑκάςου γλώσσης, καὶ οὕτω γνώσεως πραεῖαν φλόγα ἐμπυρευούσαις ὡς θεοῦ ἀγγέλοις, ἔμελλον ἂν τὰ εἰκότα, κἂν οἱ περιεςῶτες ἐθνικοὶ παρενόουν αὐτούς· καί πως κατὰ τοὺς ἐκ φλογὸς μέσης τὸν θεὸν εὐλογοῦντας καὶ ὑμνοῦντας ἁγίους παῖδας ἐκείνους, καὶ τὸν πέριξ λαὸν τὸν εἰδωλολάτρην ἐκπλήττοντας, διετέθειντο καὶ αὐτοὶ; οὔκουν ἀπεικὸς οὐδὲ ἀμφίλεκτον λαμπροτάτους εἶναι καὶ τὴν μορφὴν τοὺς ἀποστόλους ὅτε πυρσομόρφως αὐτοῖς ἦλθεν ἡ ἄνωθεν τοῦ πνεύματος ἔλλαμψις, ἵνα φωτὶ τῷ ἐντὸς φῶς ἔχοιεν καὶ προσω-

πικόν· καὶ τρία ταῦτα φῶτα ἐναιθριάζει αὐτοῖς τὸ ἐκ τῶν πυρίνων γλωσσῶν, καὶ τὸ κατὰ ψυχήν· καὶ τρίτον ὅπερ αὐτοῖς τὴν ὄψιν εἰς δόξαν τῆς ἁγίας τριάδος ἠγλάϊζεν.

247. Εἰ δὲ τοῦθ᾽ οὕτως ἔχει, δύναταί τις καὶ τὸ ὀθνείαν ἀλλοίωσιν εὐπρεπεστάτην ἠλλοιῶσθαι αὐτοὺς συμβιβάσαι ἀστείως πρὸς τοιαύτην λάμψιν καὶ ἀστραπήν, καὶ εἰπεῖν ὅτι μυκτηρίζει ἐνταῦθα ὁ ἅγιος μελῳδὸς παλαιὰν ἐν ἕλλησι κατ᾽ ὄψιν ἀλλοίωσιν, ἐπιγινομένην ἡρωϊκῷ προσώπῳ περὶ οὗ πεποίηται τὸ – ἀλλοῖος μοι ξεῖν᾽ ἐφάνης νέον ἠὲ πάροιθεν· – λέγεται γάρ ποτε ἥρως ἀνὴρ ἀλλοιωθῆναι καινῶς τά τε ἄλλα τοῦ σώματος, καὶ τὸ πρόσωπον· καὶ ἦν ἡ ἀλλοίωσις ὀθνεία ἐκείνου, καὶ οὐδὲ βραχύ τι γοῦν εὐπρεπὴς, ἀλλὰ εἰδεχθέστατον ἐκεῖνον διαδεικνῦσα· ῥυτὶς τὲ γὰρ ἐκεῖνον περιέστειλε, καὶ ὁ χροῦς ὡσεὶ καὶ κάρφος ἀπεξήραντο, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐκνυζώθησαν, ὅτι μηδὲ ἦν ἡ ἀλλοίωσις ἐκείνη ἐκ τοῦ κρείττονος. ὀθνείαν καὶ ἑξῆς.

248. Ἐνταῦθα δὲ εἴποι ἂν ὁ μελῳδὸς ὅτι τῆς δεξιᾶς τοῦ θεοῦ ἀλλοιούσης τοὺς ἀποστόλους, οὕτως ἠλλοιώθησαν ὡς ὀθνείαν τὲ αὐτῶν καθὰ καὶ παντὸς ἄλλου προσώπου εἶναι τὴν ἀστραπαίαν ταύτην λάμψιν, ἀλλὰ καὶ εὐπρεπεστάτην οἷα καὶ ἐπαγωγὸν καὶ ἐφολκὸν τῶν ἐντρανιζόντων αὐτῇ· οὐ γὰρ ὡς ἐν τῷ Θαβὼρ ὑπὲρ ἥλιον τοῦ φωτὸς ἐνεργοῦντος, ὑπερηυγάζοντο καταστραπτόμενοι, ἀλλὰ ὥσπερ τὸ τηνικαῦτα πῦρ τῶν γλωσσῶν οὐκ ἤθελε καίειν, οὕτως οὐδὲ τὸ ἐκεῖθεν φῶς ἐκτυφλοῦν τοὺς βλέποντας· ἐπ᾽ ἀγαθῷ γὰρ ἐκαινουργήθη ταῦτα ἐν τῇ ἑορτῇ, οὐ μὴν ὥστε βλαβῆναι μὴ ὅτι γε τοὺς μαθητὰς, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἕτερόν τινα· καὶ οὕτω μὲν εἰς παράδειγμα τοὺς ἀποστόλους ὑποστήσας διὰ ἀναμνήσεως ὁ σοφὸς μελικὸς Ἰωάννης, τὴν ἐκείνην λάμψιν ἐθέ-

λει μετακλῖναι νοητῶς εἰς ἡμᾶς, ἐν τῷ λατρεύειν τῇ ἁγίᾳ τριάδι ὀρθῶς.

περὶ μεταλήψεως ποιητικῆς. 249. Τὴν δὲ ῥηθεῖσαν ἀλλοίωσιν ὀθνείαν ὁ μελῳδὸς εἶπεν, ἤγουν ξένην, ὡς ἐῤῥέθη, καὶ παράδοξον, τρόπῳ τῷ παρὰ τοῖς παλαιοῖς λεγομένῳ μεταληπτικῷ, ἤγουν τῷ κατὰ μετάληψιν οὐ τὴν παρὰ τοῖς πεζολόγοις ῥήτορσιν, ἀλλὰ τὴν παρὰ τοῖς ποιηταῖς γινομένην· οὕτως ὑποκείσθω λέξις δεομένη ἑρμηνείας εἰς διασάφησιν, καὶ ἑρμηνευθήτω ἐκείνη διὰ λέξεως ὁμωνύμου, ἤγουν τὸ ἐλάχιστον, δισήμου, ὅ ἐστι ἐχούσης δύο σημασίας ἑτεροιουμένας ἀλλήλων, ὧν ἡ μὲν μία οἰκειοτάτη, ὡς εἰκὸς αὐτόθεν ἐστι τῇ ὑποκειμένῃ εἰς διασάφησιν· ἡ δὲ ἑτέρα βιαίως ἕλκεται εἰς ἑρμηνείαν ἐκείνην, ἐξωθουμένου τοῦ ἀκροατοῦ μεταγαγεῖν τὸν αὐτοῦ νοῦν ἀπὸ τῆς προσφυοῦς ἑρμηνείας εἰς τὴν ἄλλην τὴν ἐξ ὁμωνυμίας ἀντιπαρακειμένην, καὶ προσαρμόσαι αὐτὴν εἰς ἑρμηνείαν τῆς προκειμένης λέξεως· οἷον ἔστω δεομένη ἑρμηνείας λέξις ἡ γλήνη ἐν τῷ – ἔῤῥε κακὴ γλήνη· – καὶ ἑρμηνευτέον αὐτὴν διὰ τοῦ κόρη· ἐπὶ οὖν κόρη μὲν καὶ ἡ κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν, κόρη δὲ ὁμωνύμως κατὰ ἑτεροίαν σημασίαν καὶ τὸ νεαρὸν γυναικάριον, ὁ μὲν προσάψας τῇ γλήνῃ τὴν πρώτην κόρην τὴν κατ᾽ ὄψιν, ἵνα λέγῃ ὅτι ἔῤῥε κακὴ θέα, ἤγουν ἄνερ μὴ ἀξιοθέατε, οἰκείως ἡρμήνευσεν, εἴτουν προσφυῶς· ὁ δὲ μεταλαβὼν ἤγουν ἀλλάξας τὴν θέαν καὶ εἰπὼν μεταληπτικῶς, ἔῤῥε κακὸν κοράσιον, ἤγουν ὦ γυναικία καὶ δειλότατε ἄνερ, οὐ καλῶς μὲν ἡρμήνευσε· δοκεῖ δὲ βιαίως ἀναγκάζεσθαι, ὡς οἷον ἐναπαιτήσει, ὅτι ἐπὶ γλήνην ἔφης τὴν κόρην· κόρη δὲ καὶ τὸ κοράσιον, κατάδεξαι εἰπεῖν ἑρμηνευτικῶς καὶ τὸ – ἔῤῥε κακὴ γλήνη, – ἀντὶ τοῦ φθάρηθι ὦ γυναικάνερ διὰ δειλίαν· τοιούτῳ δή τινι λόγῳ καὶ ὁ μελῳδὸς ἐγγράψας τῇ ψυ-

χῇ, ξένην ἀλλοίωσιν εἰπεῖν τὴν ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἐν τῷ λαβεῖν ἴσως αὐτὸ ἐκ τοῦ – ἀλλοῖος μοι ξεῖν᾽ ἐφάνης νέον ἠὲ πάροιθεν· – καὶ εἰδὼς ξένην λέγεσθαι οὐ μόνον τὴν ξενίζουσαν καὶ παράδοξον, ὅπερ ἀληθῶς ἁρμόττει ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὴν ὀθνείαν ἤγουν ἀλλοτρίαν, ἀπητήθη ἀναγκαστικῶς ὑπὸ τῆς μετρικῆς ἀκροστιχίδος· ξενίζουσαν μὲν μὴ εἰπεῖν· ὀθνείαν δὲ ἐξ ἀνάγκης, διότι ἡ ξένη ἀλλοίωσις ὁμοτίμως ὥσπερ· τὴν παράδοξον οὕτω καὶ τὴν ὀθνείαν ἐδήλου.

250. Καὶ τοίνυν ποιεῖ τοῦτο ἄκων· εὖ μὲν εἰδὼς παραποιεῖν τὸ τοῖς προκειμένοις ἀκόλουθον· ὀνατιθεὶς δὲ αὐτὸ γρίφου δίκην παρὰ εὐγνώμοσι κριτικοῖς· τῇ ἔστιν ὅτε κατ᾽ ἀνάγκην διθυραμβώδει μεταχειρίσει τῆς ποιήσεως, ἀλλαξάμενος τῆς καθ᾽ ἑρμηνείαν προσεχοῦς λέξεως τὴν πόῤῥωτέρω, παραδοξίας χάριν καὶ γλαφυρότητος· δι᾽ ἣν καὶ ἀλλοίας ἐν ἑτέροις παραδοξοφωνίας ἐμάθομεν· ὥστε ὀθνεία νῦν ἀλλοίωσις, ἡ ξένη καὶ παρηλλαγμένη, φρασθεῖσα οὕτω ποιητικῷ μεταληπτικῷ τρόπῳ δεδομένῳ τοῖς ἐποποιοῖς· καὶ ἄλλως δὲ διασαφῆσαι τὸ τοιοῦτον καινόσχημον, φαίνεται ἡ ὡς ἐῤῥέθη ὀθνεία ἤγουν ξένη ἀλλοίωσις, προῆχθαι κατά τι νόημα σοφιστικὸν μὲν, καὶ οὐχ᾽ ὑγιὲς, δοκοῦν δὲ εἶναι συλλογιστικὸν τοιοῦτον τὸ ὀθνεῖον, ξένον δηλοῖ· ξένον δὲ τὸ παράδοξον· ὀθνεῖον ἄρα τὸ παράδοξον· καὶ ἐκεῖθεν ἀλλοίωσις ὀθνεία ἡ παράδοξος· οὕτω καὶ γλήνη ἡ κόρη· κόρη δὲ ἁπαλή τις γυνὴ, καὶ ἡ γλήνη ἄρα κόριον. ὀθνείαν. ἄλλως.

251. Τούτων δὲ ἀρκούντως οὕτω ῥηθέντων, εἴ τις ἀλλοίωσιν ὀθνείαν ἐνταῦθα λέγει τὴν ἐξ ὀρθοῦ ἀλλοτρίαν, οὐκ ἂν εὑρήσει ῥᾳδίως οὕτω καὶ ἀπραγμόνως ποθεν προσοχήν· πῶς γὰρ ἀλλοτρία ἡ ἐν ἁγίῳ πνεύματι νῦν μεταβολὴ καὶ ἀλλοίωσις ἐκ τῆς παρὰ φύσιν κακίας καὶ ἁμαρτίας εἰς τὴν

κατὰ φύσιν ἀναμαρτησίαν καὶ ἀρετὴν, εἴτε κατὰ τὸ κοινὸν σημαινόμενον τῆς εἰρημένης λέξεως, καθ' ἣν ὀθνεῖον λέγει τις καὶ ἀλλότριον, ἤγουν μὴ οἰκεῖον, εἴτε κατὰ τὸ γραφικὸν ἐν ᾧ ἀλλόφυλοι ἐῤῥέθησαν οἱ ἀλλότριοι; οὔτε γὰρ ἀνοίκειος ἡμῖν ἡ ἐκ καινοῦ εἰς καλὸν μεταβολὴ, οὔτε τοῦ Θεοῦ ἀλλοτριοῖ τοὺς κατ' αὐτὴν ἀλλοιουμένους· ὥστε οὐδὲ ἔστιν ἐπίθετον ἀλλοιώσεως τοιαύτης ἡ ὀθνεία ἤγουν ξένη ὡς ἀλλοτρία· καὶ οὕτω μὲν ὑποδύσκολον τὸ ἑρμηνεῦσαι ἀλλοτρίαν τὴν ὀθνείαν.

252. Εἰ δέ τις εἴποι τοὺς τότε ἁγίους ἠλλοιωμένους πνευματικῶς ξένην ἀλλοίωσιν, καὶ ὀθνείαν ἤτοι ἀλλοτρίαν μέχρι καὶ τότε αὐτῶν, ἤγουν ἧς πρὶν αὐτοὶ ἀπεξένωντο καὶ ἠλλοτρίωντο, ἔστι μὲν βιαστόν τι τουτὶ τὸ ὄνομα· προσθεχ-
ὀθνεῖος. θήσεται δὲ ἀκροαταῖς εὐγνώμοσιν· ὁ ὀθνεῖος δὲ ἀρσενικὸν ἐξ οὗ ἡ ὀθνεῖα ἐκ τοῦ νόθος παρῆκται· ἀφ' οὗ ὥσπερ Κάδμος καδμεῖος, οὕτω νόθος νοθεῖος, καὶ μεταθέσει στοιχείου ὀθνεῖος· καὶ τάχα τοῦτό ἐστι τὸ καὶ ἐνταῦθα πεποιηκὸς τὴν ἐπὶ τῇ ὀθνείᾳ ἀλλοιώσει στρεβλολογίαν· ἐπεὶ γὰρ νόθος μὲν κυρίως υἱὸς ὁ μὴ γνήσιος καὶ ἔννομος τῷ γεννησαμένῳ· ἔφθη δὲ ἡ λέξις τεθῆναι καὶ ἐπὶ τῶν ἁπλῶς ξένων καὶ οὕτως ἀλλοτρίων· ἐκεῖθεν δὲ κεκίνηται καὶ ὁ ὀθνεῖος καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ, ἡ τῆς κυριολεξίας ἐκείνης ἐκτροπὴ συνεξέστρεψε, καὶ τὰ νοήματα ἐν οἷς τοιαῦται λέξεις κατεσπάρησαν, καὶ κάλλιστα ἐν διαθέσει ποιητικῇ.

253. Ἐπαινετέον δὴ τὸν μελῳδὸν ὅτι ἀνάγκην ἔχων ἐν τῷ τρίτῳ στίχῳ τοῦ προκεχειρισμένου ἀπὸ τοῦ ο' μικροῦ θέσθαι ἀρχὴν, ἐξεῦρε τοιαύτην λέξιν ἐν ἀνάγκῃ μετρικῇ· σκοπητέον δὲ μήποτε κάλλιόν ἐστι γράψαι ὀθνεῖον ἀλλοίωσιν,
ὀθνείαν ἢ ὀθνεῖον. ἀπὸ εὐθείας ἀττικῆς τῆς ἡ ὀθνεῖος· τὴν ὀθνείαν γὰρ εἰ-

πεῖν οὐ σύνηθες ἐν ἰαμβείοις κοινοῖς· οἷα σπονδείου κανόνι γραμματικῷ ἀπεκβαίνοντος τοῦ δευτέρου ποδὸς, διὰ τὴν λήγουσαν τοῦ ἡ ὀθνεία· ὡς γὰρ ἐκ τοῦ θείου τὴν θείαν ἐκτείνομεν κοινότερον, οὕτως καὶ ἐκ τοῦ ὀθνείου τὴν ὀθνείαν· εἰ δὲ ἴσως ὁ μελῳδὸς ἐνθυμηθεὶς τὸ τῇ μακρᾷ πέμπτῃ μακρὸν ὕμνον ἐξᾴδω, πρὸς ἐκεῖνο τὸ ἰαμβεῖον ἐπόδισε καὶ τὸ παρὸν, οὐκ ἀντιπίπτομεν εἰς οὐδὲν δέον, ὑπομιμνήσκομεν δὲ ὡς ὅμοιον πεποίηκεν ὁ ἱερὸς Ἰωάννης οὗτος, καὶ ἐν τῷ ἐπισφραγίζων τῇ ζέσει τοῦ πνεύματος· τοῦ γὰρ σφραγίζειν ἐκτέταται ἡ ἄρχουσα, καθὰ καὶ ἡ τῆς σφραγῖδος, ὡς οὐκ ἔςιν ἀμφιβαλεῖν ἄνδρα γραμματικόν· ὅτι δὲ ἡρωΐζοντες πολλὰ καὶ τοιαῦτα θηλυκὰ ὀνόματα εἰς ἄλφα λήγοντα ἐκ μακροκαταλήκτων γενικῶν συστέλλουσιν, οὐκ ἔστιν ἀντειπεῖν σταθερῶς, εἴ τις πεπείραται. Τὸ δὲ εὐπρεπεστάτην ἀντὶ τοῦ καλὴν ἔλαβεν ὁ μελῳδὸς, εὖ καὶ ἐνταῦθα λαλῶν· εἰ γὰρ κατὰ τὸν εἰπόντα καλὴ ἀλλοίωσις ἡ τῆς δεξιᾶς τοῦ ὑψίστου, καὶ εὐπρεπεστάτη ἂν εἴη· τοῦτο δὲ διασαφητικόν ἐςι τοῦ τὴν ὀθνείαν μὴ ἀλλοτρίαν χρῆναι δ' ὑπονοεῖσθαι, ἀλλὰ ξενίζουσαν· ἡ τοιαύτη γὰρ ἀλλοίωσις λέγοι τις ἂν, ἐπίτασιν κἀνταῦθα δηλούσης τῆς προθέσεως· κοινότερον μέν τοι καὶ οὕτω γνωριμώτερόν ἐστιν ἡ εὐπρεπεστάτη· οὐκ ἄδηλον δὲ ὅτι καλλονήν τινα σημαίνει καὶ τὸ πρέπον, καὶ ὁ εὐπρεπὴς, καὶ ὁ ἐκπρεπὴς, καὶ τὸ ἐπιπρέπειν, καὶ ἡ εὐπρέπεια· γίνεται δὲ ἀπὸ τοῦ περιέπειν· τὰ γὰρ τοιαῦτα ὡς καλὰ περιέπονται. εὐπρεπεστάτην.

254. Σημείωσαι δὲ καὶ ὅτι ἐπιλογικῶς οἷον τὸ ὅλον θαῦμα τῆς ἄρτι ἑορτῆς ὁ μελῳδὸς ἐν τῷ παρόντι ἐκεφαλαιώσατο τροπαρίῳ. Τὸ μὲν γὰρ ἔπνευσε διὰ τὴν βιαίαν ἐρρέθη πνοήν· ἡ δὲ θεόῤῥυτος χάρις διὰ τὸ ἐκχέω· ἔνθα ἐπίτασιν ἔπνευσεν. ἡ θεόῤῥυτος.

ἡ πρόθεσις δηλοῖ, ὡς δοκεῖ ἑρμηνεύειν ἕτερος μελῳδὸς εἰπὼν, πλουσίως ἐξέχεας· ἐκ τοῦ πνεύματος μὲν χέας, ὥς φησιν Ἰωὴλ· ἄλλως δὲ ἐκχέας εἰς ἀμέτρητον· τὸ δὲ λάμποντες ἀστράπτοντες, κεφαλαίωσίς ἐστι τῆς ἀναμεμιγμένης τῇ πνοῇ καὶ ἐλλαμπούσης πυρώσεως· καθ' ἣν ἢ γλῶσσαι πυρσώδεις ἐλέγοντο ἂν αἱ τότε, ἢ πυρὰ ἐκεῖνα γλωσσοειδῆ· τὸ δὲ ἠλλοιώμενοι τὴν ἀποστολικὴν κεφαλαιοῖ μεταβολὴν εἰς θειοτέραν ἤπερ πρότερον· τὸ δὲ ὀθνείαν ἀνάμνησιν ποιεῖται τῆς ἐν ξέναις γλώσσαις λαλιᾶς· τὸ δὲ εὐπρεπεστάτην ἐνάγει τὸν ψάλλοντα μὴ ἐπ' ἀλλοτρίας νοεῖν τὴν ὀθνείαν ταύτην· ἐκείνη γὰρ εὐπρεπής. Τὸ δὲ σοφὴν οὐσίαν τοῦ σοφισθῆναι τοὺς ἀποστόλους τηνικαῦτα, μνεία ἐστί· τὸ δὲ ἰσοσθενοῦσαν, προέγνωται ἐν τῷ ἰσοσθενὲς πνεῦμα· οὕτω δὲ προδεδήλωται καὶ περὶ τοῦ σοφὴ τρίφεγγος οὐσία καὶ ὡς ἡ τρίφεγγος καὶ τριφεγγὴς λέγεται. Ἡ δὲ ὡς ἐῤῥέθη ἄτμητος οὐσία παρακείμενον αὐτὴ ἔχουσα τὸ ἰσοσθενοῦσαν, ἐμφαίνει καὶ τὸ ὑπερλίαν κραταιὸν τῆς ἁγίας τριάδος· ἡ γὰρ ἀτμήτως τεμνομένη τριφεγγὴς οὐσία, πανσθενεστάτη πάντως ἐστὶν, ὡς ἀρχὴ μεγίστη μηδέποτε μεριζομένη ἐφ' ἑαυτὴν καὶ οὕτω εὐκαταπόνητος. Τὸ δὲ εἰδότες δηλοῖ μὲν γνῶσιν τὴν οὐχ' ἁπλῶς ἀλλὰ θειοτάτην, καὶ ἀληθεστάτην εἴτουν ἐπιστημονικὴν, ὥς που καὶ παρεσημάνθη, καθὰ δῆλον καὶ ἐκ τοῦ εἰδότες ὅτι ὁ κύριος ἐστίν.

λάμποντες ἀστράπτοντες. ἠλλοιωμένοι. ὀθνείαν. εὐπρεπεστάτην. σοφήν. ἰσοσθενοῦσαν. ἄτμητον. εἰδότες.

255. Αἰσχύνει δὲ ἡμᾶς ψάλλοντας, εἴπερ ὁμολογοῦντες εἰδέναι τὴν ἁγιωτάτην τριαδικὴν οὐσίαν, ὁποίαν ἐν τῷ παρόντι ὅλῳ κανόνι ἐμέλψαμεν, εἶτα λυποῦμεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλοφρονοῦντες, καὶ σοφὸν ἐπιστάμενοι τὸν θεὸν καὶ σοφίζοντα ἡμᾶς μεταδοτικῶς διὰ τὴν αὐτοῦ ἀγαθότητα, καθιστῶμεν ἑαυτοὺς ἀσόφους καὶ ἀσυνέτους καὶ ἄφρονας, ὡς ἀνε-

πιγνώμονες τοῦ καλοῦ· ἢ μᾶλλον ἐπιγνώμονες μὲν, ἀμεληταὶ δὲ, οἷς οὐδὲ μία χάρις, οὐδὲ εἰ δοξάζομεν τὸν Θεὸν, οὕτω φαῦλοι ὄντες, καὶ χείλεσι μὲν τιμῶντες καὶ ἐγγίζοντες, τῇ δὲ καρδίᾳ πόῤῥω ἀπέχοντες ἀπ' αὐτοῦ· καὶ δι' αὐτὸ τῆς μὲν καθὰ καὶ προεγράφη τριφεγγοῦς, ἢ ἄλλως τριφέγγου οὐσίας ἀφοριζόμενοι, τῷ δὲ ἀπευκταίῳ αἰωνίῳ σκότῳ παραπεμπόμενοι, ὧν εἷς καὶ ἐγὼ αὐτὸς, ὁ διὰ τοσούτου μὲν φωτὸς ἄρτι ἐλθὼν, σκοταῖος δὲ ὢν ὅλος καὶ ταῖς ἐκεῖθεν προσήκων κολάσεσιν· ἀλλὰ μὴ ἐμὲ κύριε, μὴ ἐμὲ, ἀλλὰ τὸν μὴ πεποιθότα ἐπὶ σὲ, καὶ μόνον ἄφες ἐκπεσεῖν ἀπὸ σοῦ.

Ἤνυσα, ὦ φίλος, τὸ ἔργον ὡς ἐπέταξας· καὶ γένοιτο ἀρέσκον αὐτὸ φανῆναι, ἵνα μισθὸν ἄρκιον λήψομαι, τὴν σὴν ἁγίαν εὐχήν· ἣν καὶ εἴη ἐκπληρῶν ὁ Θεὸς, ὁ ὢν εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

τέλος τῆς ἐξηγήσεως τοῦ κανόνος.

Explicito praestantissimo Eustathii opere, placet subtexere specimina saltem operum eiusdem generis; nimirum 1. Iohannis Zonarae ad eiusdem Damasceni paschales canones, seu cantica. 2. Theodori Prodromi ad dominicales item canones sive cantica. 3. Nicetae Dadybrorum episcopi ad S. Gregorii nazianzeni nonnulla carmina. Hae satis copiosae sunt trium auctorum in vaticanis codicibus lucubrationes, quas tandem aliquando ab eruditis vulgatum iri, non est desperandum.

γεγονότος μεγάλου δρουγγαρίου τῆς Βίγλας καὶ πρωτοσεκρήτου ἐξήγησις τῶν ἀναςασίμων κανόνων τῶν τοῦ Δαμασκηνοῦ.

Περὶ κανόνος καὶ εἱρμοῦ καὶ τροπαρίου καὶ ᾠδῆς.

Εἴρηται δὲ πρότερον μὲν συνοπτικώτερον, εἶτα καὶ πλατυκώτερον.

Ἐπεὶ κανόνων ἑρμηνεία ἐστὶν τὸ παρὸν σύνταγμα, χρὴ καὶ περὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα τοῦ κανόνος, καὶ τὴν τοῦ εἱρμοῦ καὶ τῆς ᾠδῆς κλῆσιν, ἔτι δὲ καὶ τοῦ τροπαρίου, ἐκ τούτων γὰρ ἀπαρτίζεται ὁ κανὼν, φιλοσοφῆσαι ἡμᾶς· ταῦτα δὲ τὰ ὀνόματα οἱονεὶ τεχνικὰ τῇ ὑποθέσει παραλαμβάνονται· ὁ μὲν οὖν εἱρμὸς, ἁρμονία τίς ἐςι μέλους ἐν συνθήκῃ, φωνῆς ἐνάρθρου τὲ καὶ σημαντικῆς εὑρισμένῳ τινὶ μέτρῳ καὶ ποσῷ μεγέθους, περὶ ἣν τὰ λεγόμενα τροπάρια ἀναφέρεται· οἱονεὶ δὲ ἀρχὴ τῶν τροπαρίων ἐςὶ καὶ κανόνων· ἐπεὶ τὰ τροπάρια διὰ τοῦ εἱρμοῦ κανονίζεται καὶ ῥιθμίζεται πρὸς αὐτὸν, ὡς πρὸς ὑπόδειγμα, συντιθέμενα καὶ ἁρμοζόμενά τε καὶ μελῳδούμενα· λέγεται ὁ μὲν εἱρμὸς ὅτι κατὰ τάξιν τινὰ καὶ συνθέσει καὶ μελουργίᾳ εἰρόμενος καὶ πλεκόμενος καὶ ἁρμοζόμενος πρόεισι, καὶ οὐχ᾽ ὡς ἔτυχε.

Τροπάριον δὲ ὅτι πρὸς ἐκεῖνον τετράπτεται καὶ νένευκε, καὶ τὸν εἱρμὸν ἔχει οἱονεὶ παραδειγματικὸν καὶ τελειωτικὸν αἴτιον· λόγον δὲ ἔχει ὃν ᾱ ἐν ἑκάστοις κανὼν πρὸς τὰ κανονιζόμενα διάφορα· ὡς γὰρ ὁ κανὼν καὶ ἄλλοις ἐν ἄλλοις, οὕτω γοῦν καὶ ὁ εἱρμὸς πρὸς τὰ τροπάρια.

Ὠδὴ δὲ καὶ κανὼν ᾠδῶν ἐςὶ πλειόνων περιεκτικὸς· ἄχρι

γὰρ ἐννέα πρόεισιν ᾠδῶν· ὅτι ὁ ἐννέα τὸ μέγιστον ἐστὶ μέτρον ἐν ἀριθμοῖς· τὸ δὲ ἑξῆς δεκάδες, ἑκατοντάδες, χιλιάδες, καὶ μυριάδες, ὡσαύτως προχωροῦσαι, καθὼς καὶ αἱ μονάδες ἄχρις ἐννέα οὕτως· ι κ λ μ ν ξ ο π ϙ ρ σ τ υ φ, καὶ ἄχρι ͵α ͵β ͵θ καὶ ͵α ͵β ἄχρι ͵θ· τὰ δ᾽ ἄλλα πάντα ἐν ἀριθμοῖς μετὰ σύνθεσιν τούτων καὶ ἀνάκλυσιν, οἷον ια´ μέχρι θ´, καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίως· ταῦτα μὲν οὖν ὡς ἐν συνόψει εἴρηται· πλατύτερον δὲ οὕτως τὸ ὄνομα τοῦ κανόνος ἐν πολλοῖς εὑρίσκεται παραλαμβανόμενον· κανόνες γὰρ καὶ τοῖς γραμματικὴν μετιοῦσι τέχνην εἰσὶ καὶ τοῖς φιλοσόφοις καὶ ἰατροῖς, καὶ τοῖς πολιτικοῖς νόμοις· ἀλλ᾽ οἱ τῆς γραμματικῆς καὶ τῶν νόμων οὐκ ἔχουσι τὸ ἀδιάπτωτον.

Κανόνες δὲ λέγονται καὶ τὰ κατὰ τῶν θείων πατέρων εὐσεβῆ διατάγματα· ἐξείληπται δ᾽ ἐπὶ πᾶσι τούτοις τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ ξύλου τοῦ τοῖς τεχνίταις εἰς ξύλον καὶ λίθον, ἢ καὶ ἄλλων τινῶν χρηματίζοντος ἀπόρθωσιν καὶ ἰθύτατον κανόνιον ἐκείνοις ὀνομαζόμενον, ὃ τοῖς ἀποξεομένοις ἀπορθοῖ ταῦτα καὶ ἐξισοῖ· ὅπερ οὖν τὸ κανόνιον εἰς ἀπόρθωσιν ἐκείνων δύναται, τοῦτο καὶ ἐπὶ πάσης ἐπιστήμης καὶ λογικῆς τέχνης οἱ κανόνες πληροῦσι τὸ κανονιζόμενόν τε καὶ ὁριζόμενον· λέγεται γὰρ ὁ κανὼν καὶ ὅρος· ἀποδιαιροῦντες τῶν ἄλλων καὶ ἀπευθύνοντες, ὡς μέν τοι ἕτερον τῷ ὁριζομένῳ συνεμπίπτειν καὶ τὸν περὶ τούτου συγχέειν λόγον κατὰ τοῖς ἁγίοις πατράσι συντεθέντα διατάγματα, εἰκότως κανόνες καλοῦνται· ἐπευθύνουσι γὰρ κἀκεῖνα τοὺς πειθομένους αὐτοῖς, πρὸς πίστιν ὀρθήν τε καὶ ἀπαρέγκλιτον, καὶ πρὸς βίον ἐνάρετον καὶ θεάρεστον· καθ᾽ ὃν δὴ λόγον κἀν τοῖς ὕμνοις τούτοις τὸ τοῦ κανόνος ἐξείληπται ὄνομα· ὅτι ὡρισμένον καὶ τετυπωμένον τὸ μέτρον τοῦτο ἐστὶν ἐν ἐννέα ᾠδαῖς συντε-

λούμενον, καὶ ταύτης μὴ ὑπερβαῖνον· ὅθεν κανὼν λέγεται ὡς τεταγμένου τοῦ μέτρου αὐτοῦ ἐν ταύταις δὴ ταῖς ᾠδαῖς· οὕτω καὶ τῷ ὀνόματι τοῦ κανόνος ἐχρήσατο ὁ μέγας ἀπόστολος γράψας Κορινθίοις· ἡμεῖς δὲ οὐκ εἰς τὰ ἄμετρα καυχησώμεθα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος, οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν ὁ θεὸς μέτρου ἀφικέσθαι ἄχρις ὑμῶν, ἐλπίδα ἔχοντες αὐξανομένης τῆς πίστεως ὑμῶν, ἐν ὑμῖν μεγαλυνθῆναι κατὰ τὸν κανόνα ὑμῶν εἰς τὰ ὑπερεπόμενα· ὁ δὲ λόγος τοιοῦτός ἐστι· τινὲς ἐκόμπαζον ὡς πολλαχοῦ κηρύξαντες τὸ εὐαγγέλιον· πρὸς ἐκείνους οὖν φησὶν ὅτι ἐγὼ οὐκ εἰς ἄμετρα καυχῶμαι, ὡς πανταχοῦ κατασπείρας τὸ κήρυγμα, ἀλλὰ κατὰ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος ἐκήρυξα οὗ ἐμέρισεν ἡμῖν τοῖς ἀποστόλοις ὁ θεὸς, ὅ ἐστι τὸ μέχρις ἡμῶν ἐφικέσθαι· εἶτα καὶ διὰ τῶν ἑξῆς καθαψάμενος τῶν εἰς τὰ ἄμετρα ταῦτα ὑπερβολικῶς καυχωμένων, φησίν· ὅτι ἡμεῖς δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλὰ μέχρις ὑμῶν κηρύξαντες, ἕως ὑμῶν παῤῥησιαζόμεθα· ἐλπίζομεν δὲ περισσοτέρως εὐδοκιμῆσαι· τοῦτο γὰρ ἐπέκεινα· εὐδοκίμησις δὲ τοῦ διδασκάλου ἡ τῶν μαθητῶν ἐστὶ προκοπή· οὕτω μὲν καὶ ἀπόστολος τῷ ὀνόματι τοῦ κανόνος χρᾶται· διὸ κανὼν καὶ ὁ ὕμνος οὗτος ἐντεῦθεν εἴρηται.

Αἱ δέ γε ᾠδαὶ, ᾀσιδαί τινές εἰσι μουσικαί· οἱ γὰρ ἦχοι καὶ φθόγγοι, ἁρμονίαι τὲ καὶ ῥυθμοὶ τῆς μουσικῆς εἰσὶν, ἐξ ὧν τὰ μέλη παράγονται· ὧν τὰ μὲν παθητικώτερόν τε καὶ γοργότερον πάθος τοῖς ἀκροαταῖς ἐνιέντα καὶ κινοῦντα πρὸς δάκρυα· τὰ δὲ πρὸς θυμὸν ἐκκαλούμενα, τῆς ἀλκῆς μεμνῆσθαι καὶ πρὸς ὅλον Ἄρην ὁρμᾶν τὸν κατεπᾳδόμενον· οἷόν τι λέγεται γενέσθαι καὶ περὶ τὸν μακεδόνα Ἀλέξανδρον· ᾄδοντος γὰρ τοῦ μουσικοῦ Τίμωνος παρ' αὐτῷ, καὶ μέλος ἀνδρῶδες ἁρμοζομένου, καὶ σύντονον πρὸς θυμὸν διανιστῶντος

τὸν ἀκούοντα, ἐκεῖνος οἷος ἔνθους ἐκ τοῦ μεγάλου γενόμενος, ἀναστὰς ἦρε τὰ ὅπλα καὶ ὁρμᾷ πρὸς πόλεμον· μουσικαὶ γοῦν φωναὶ καὶ ᾠδαὶ εἰσὶ διὰ μόνου στόματος ἐναρμονίως ᾀδόμεναι· τούτῳ γὰρ ὥρισται ἡ ᾠδή· καὶ τοῖς μὲν ἑβραίοις οὐ διὰ στόματος μόνον οἱ πρὸς θεὸν ᾔδοντο ὕμνοι, ἀλλὰ καὶ δι' ὀργάνων, ὡς ὁ Δαβὶδ μαρτυρεῖ πολλαχοῦ· καὶ ὁ Ἀμὼς φησὶν ἐκ προσώπου θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ· μετάστησον ἀπ' ἐμοῦ ἦχον ᾠδῶν σου, καὶ ψαλμῶν ὀργάνων σου οὐκ ἀκούσομαι· ἡμῖν δὲ πρὸς θεῖον ὕμνον οὐδέν τι μουσικὸν παραλαμβάνεται ὄργανον, ἀλλὰ διὰ ζώσης μόνης φωνῆς ἐναρμονίου ᾄδομεν τῷ θεῷ· πᾶσαι γὰρ σχεδὸν αἱ ᾠδαὶ, δι' ὧν κανὼν ἀπαρτίζεται, ὕμνοι τυγχάνουσιν καὶ ᾄσματα χαριστήρια ᾀδόμενα πρὸς θεόν.

Εὐθὺς οὖν ἡ πρώτη παρὰ τοῦ προφήτου Μωσέως συντέθειται, ὅτι τὸ τῶν ἑβραίων γένος ἐξ Αἰγύπτου ἀναχωρῆσαν προστάξει θεοῦ, καὶ καταδιωκόμενον ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων, τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν διῆλθεν ἀβρόχως τῇ ῥάβδῳ τμηθεῖσαν τῇ τοῦ Μωσέως· οἱ δὲ Αἰγύπτιοι ἐν ἐκείνῃ κατεποντίσθησαν διὰ τοῦ τμήματος διελθεῖν κἀκεῖνοι πειρώμενοι· αὖθις τοῦ Μωσέως τύψαντος τῇ ῥάβδῳ τὰ ὕδατα, καὶ ταῦτα συνάψαντος· διὰ γὰρ τὸ ὑπερβάλλον τοῦ θαύματος συνέθετο τὴν ᾠδὴν τῇ ἑβραΐδι διαλέκτῳ, ὡς ἐν ἑξαμέτρῳ τόνῳ, ὡς Ἰώσηπος ἐν τῇ ἀρχαιολογίᾳ φησὶν, ᾄδειν καὶ τοῖς ἀνδράσι καὶ ταῖς γυναιξίν· ἐξῆρχε δὲ τοῦ ὕμνου τῶν μὲν ἀνδρῶν αὐτὸς ὁ Μωϋσῆς, τῶν δὲ γυναικῶν ἡ αὐτοῦ ἀδελφὴ Μαριὰμ ἀνακρουομένη τὸ τύμπανον· ὅτι δὲ ὕμνος αὕτη καὶ ᾆσμα ἐστὶν, αὐτόθεν δῆλον· ἀρχομένη γὰρ ᾄσωμεν τῷ κυρίῳ, φησί.

Νοεῖτο δ' ἂν ἡ τοιαύτη διήγησις καὶ ἐπὶ πᾶσι τῇ τῶν

*

ἀνθρώπων φύσει καθ' ὑψηλότερον νοῦν· ὡς γὰρ τὸν Ἀβραὰμ ὁ θεὸς ἐκ τοῦ γένους ἐξελέξατο τῶν χαλδαίων, καὶ ἀπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὴν Παλαιςίνην εἰς γῆν ῥέουσαν μέλι καὶ γάλα, ἣν ἔμελλε δοῦναι τῷ σπέρματι αὐτοῦ καθὼς αὐτῷ ἐπηγγείλατο, οὕτω ἐξ ἀρχῆς τὸν ἄνθρωπον ἐκ πάσης τῆς κτίσεως ἐπῳκειώσατο καὶ ἔθετο εἰς τὸ τρυφῆς χωρίον, λέγω δὴ τὸν παράδεισον, ἐνδιαίτημα τοῦτον μέλλοντα ἔχειν εἰ μὴ παρέβην τὴν ἐντολήν· καὶ ὡς οἱ τοῦ Ἀβραὰμ μετῴκησαν εἰς Αἴγυπτον διὰ βρώματος, οὕτω καὶ οἱ πρωτόπλαστοι, βρώσεως ἡττηθέντος, τοῦ παραδείσου φεῦ μετῳκίσθησαν, καὶ εἰς τὴν νοουμένην κατήχθησαν Αἴγυπτον, εἰς τὸ σκότος δηλαδὴ τὸ ἐκ τῶν παθῶν καὶ τὴν ἐξ αὐτῶν κάκωσιν· τὸ γὰρ ὄνομα τῆς Αἰγύπτου σκότος καὶ κάκωσιν δηλοῖ ἐξελληνιζόμενον· καὶ ὡς τοῖς ἐξ Ἀβραὰμ οἱ Αἰγύπτιοι ὡς δούλοις ἐκέχρηντο τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθίᾳ, ταλαιπωροῦντες αὐτοὺς σίτου, καὶ ἀναιροῦντες τὰ ἐξ αὐτῶν γενόμενα ἄῤῥενα, οὕτω καὶ οἱ νοητοὶ Αἰγύπτιοι οἱ σκότος ἐγένοντο, ἐκπάσσοντες τοῦ θείου φωτὸς, οἷα δοῦλοι τῇ ἀνθρωπείᾳ φύσει ἐκέχρηντο, κακοῦντες αὐτοὺς ἢ κακύνοντες μᾶλλον· ὡς εἰς πᾶσαν κακίαν αὐτοὺς ἐκκυλίσαντες καὶ τῷ πηλῷ καὶ τῇ πλινθίᾳ σχολάσει διηνεκῶς ἐκβιάζοντες, τοῖς γηΐνοις δηλονότι καὶ ἀχυρώδεσι πράγμασι, καὶ εἰς καῦσιν ἀποτεταγμένοις κατὰ τὸ εὐαγγέλιον· τοιοῦτον γὰρ ἡ πλινθία πηλῷ συμφύρουσα ἄχυρα· ἀνῄρουν δὲ καὶ τὰ ἄρσενα· εἰ γάρ τις ἀῤῥενοποιὸς λογισμὸς ἐτέχθη τινὶ, οὐκ εἴων ἀνδρωθῆναι αὐτὸν, ἀλλ' ἀνῄρουν, ἵνα μή ποτε τὸ δέον φρονήσωσι καὶ τὴν κακίαν ἐκφύγωσι.

Καὶ ὥσπερ τοὺς ἐξ Ἀβραὰμ οἰκτείρας ὁ θεὸς, τὸν Μωϋσῆν ἐξαπέςειλε, τῆς Αἰγύπτου τούτους ἐξάγοντα καὶ ἐλευ-

θερώσαντα τῆς χαλεπῆς δουλείας, οὕτω καὶ τὸ γένος ἅπαν κατοικτείρας τὸ βρότειον, καὶ τῆς δουλείας τῶν νοουμένων Αἰγυπτίων ἐξελέσθαι θελήσας, οὐκ ἄγγελον ἀπέστειλεν, οὐδὲ μέν τοι γε ἄνθρωπον, ἀλλ᾽ αὐτὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ· μείζονος γὰρ ἐδεῖτο ἐπικουρίας ἡ σύμπασα τῶν ἀνθρώπων φύσις ἢ τὸ τῶν ἑβραίων ἔθνος, μέρος ὂν βραχύ τι τῆς τῶν ἀνθρώπων πάντων ὁλότητος· ἐπεὶ καὶ οἱ ταύτην καταδουλώσαντες δαίμονες, τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν δεινότεροι, καὶ τοῦ πατάξοντος αὐτοὺς ἰσχυροτέρου δεόμενοι· καὶ ὥσπερ ὁ Μωϋσῆς τοὺς ἰσραηλίτας τὴν θάλασσαν διατεμὼν ἀβρόχως δι᾽ αὐτῆς διεβίβασε, τοὺς δὲ Αἰγυπτίους ἐν αὐτῇ κατεπόντισε διώκοντας αὐτοὺς, καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῶν χειρῶν ἐκείνων ἀπόδρασιν, οὕτω καὶ ὁ σωτὴρ ὁ ἡμέτερος τοὺς αὐτῷ πειθομένους καὶ τῆς δουλείας τῶν δαιμόνων ἀποδιδράσκοντας, διαβιβάζει τὴν θάλασσαν τῶν παθῶν, ἀγεύστους συντηρῶν τῆς πικρίας αὐτῶν· τοὺς δαίμονας δὲ καταποντεῖ τε καὶ ἀποπνίγει· ὁρῶντες γὰρ τοὺς ἀνθρώπους ὧν πρὶν ἐκυρίευον, ἀπολυθέντας τῆς τυραννίδος αὐτῶν καὶ μᾶλλον αὐτοῖς ἐπιττάσσοντας, καὶ ὡς ἐπὶ ἀσπίδων καὶ βασιλίσκων ἐπ᾽ αὐτοὺς ἐπιβαίνοντας, τοὺς λέοντας δοκοῦντας καὶ δράκοντας τὴν ἰσχὺν, πικραίνονταί τε σφόδρα καὶ ἀποπνίγονται· εἶεν δ᾽ ἂν οἱ αὐτοὶ καὶ τριστάται, ὡς τὰ τριμερῆ τῆς ψυχῆς ἐπιβαίνοντες· καὶ δι᾽ αὐτοῦ τοὺς ἀμελεστέρους ὅπου βούλονται ἄγοντες· τέθεινται δὲ αἱ ᾠδαὶ κατὰ τοὺς οἰκείους χρόνους· ὅθεν καὶ ὡς προγενεστέρα αὕτη τῶν ἄλλων προτέτακται· ἐν γὰρ τῇ τῆς ἐξόδου βίβλῳ παρὰ Μωσέως γέγραπται κ. τ. λ.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

ἐξήγησις εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἱεραῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς ἐκτεθέντας κανόνας παρὰ τῶν ἁγίων καὶ σοφῶν ποιητῶν Κοσμᾶ καὶ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΡΦΑΝΟΤΡΟΦΟΝ.

Ἔοικας, ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, πρὸς τὴν τῶν ἐν ταῖς δεσποτικαῖς καὶ δημοτέλεσιν ἑορταῖς μελουργηθέντων ᾀσμάτων τοῖς ἱεροῖς ἐκείνοις ἀνδράσι καὶ ὑποφήταις τοῦ πνεύματος, ἡμᾶς ἐξήγησιν προκαλούμενος, ἄντικρυς ἐκείνων τῆς εὐαγγελικῆς καὶ θείας παραβολῆς ἐξεργάζεσθαι, καὶ παρὰ δεῖπνον καλεῖν με λαμπρὸν ὁμοῦ καὶ βασιλικὸν, εὐπρεπῆ προβεβλημένον πάντα τῶν ἐδωδίμων τὰ κάλλιστα· μαίνεσθαι οὖν ἂν εἰκότως δοκοίην εἰ διὰ ζεύγη βοῶν τυχὸν, εἴτε γυναῖκα, εἴτε ἀγρὸν κατὰ τοὺς λήρους ἐκείνους καὶ μισοδείπνους τὰ θεῖα, τοσαύτης χλιδῆς καὶ τρυφῆς, καὶ τηνικαύτης πανδαισίας ἔξω βάλοιμι ἐμαυτὸν· καὶ μὴ μόνον τοιαύτης ἀμβροσίας πεινήσαιμι, ἀλλὰ καὶ ὑπόδικον ἐμαυτὸν ταῖς ἀραῖς τῆς ἀπειθείας καταστησαίμην· ἢ ἐμοῦ πρὸς τὴν κλῆσιν ἀφηνιάζοντος, ὦ μακάριε, καὶ τὸ ἐρωτῶ σε, λέγοντος, ἔχε με παρῃτημένον, ἀπορήσεις πτωχῶν καὶ ἀναπήρων καὶ χωλῶν καὶ τυφλῶν, οὓς ἀνθ' ὑμῶν καλέσεις εἰς τὸ ἑστιατόριον; καὶ μὴν πολλῶν σοι τοιούτων ὁ παρὼν περίβολος ὑπερπέπλησται, ὡς μηδὲ ἄν σοι δεήσειν εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας ἐξελθόντι τῆς πόλεως, καλέσαι τούτους τοὺς ἀναπήρους· ἀλλ' ὑπηχῆσαι μόνον τὸ δειπνοκλειτήριον, καὶ τοὺς κατὰ φυλὰς καὶ σμήνη πρὸς τὴν κλῆσιν αὐτίκα συνεῤῥωγέ-

ναι· οὐκοῦν πᾶσαν τὴν ἤδη πρόφασιν ἔῤῥειν ἐῶν, ὑπακούσω σοι τῷ καλοῦντι· λαβὼν ἄγαγέ με παρὰ τὸ δεῖπνον καὶ ἀνάκλινον ὅπως ἄρα καὶ βούλοιο· καὶ δειπνῶμεν τὰ ἐπουράνια, καὶ ἄρτον ἀγγέλων τρώγωμεν ἄνθρωποι· κἄν τις που καὶ ταῦρος ἢ σιτιστὸν εὐαγγελικὸν τῇ τραπέζῃ συμπαρακέοιτο· στρυφνότερος λέγω νοῦς ἢ λέξις γλαφυρωτέρα, ἰσχυροτέρας τῆς διαμασήσεως, ἢ τῆς ἀλήσεως χρήζοντα, διαμασώμεθα· καὶ ταῦτα γὰρ κατὰ τὸ ἐγχωροῦν, καὶ τοῖς λογικοῖς μυλίταις ἀλήθωμεν, ἵν᾽ οὕτως, εἰ δοίη θεὸς, ἀληλεσμένην τὴν τροφὴν τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἐκπορίσωμεν.

Ἀρκτέον δέ φασιν, ὅθεν ἄρχεσθαι ἄμεινον· ἄμεινον δὲ τῷ ἐνιαυσιαίῳ κύκλῳ συνάρχεσθαι, καὶ τούτου συμπεριοδεύειν ὑψηλότερον ζωδιακὸν κύκλον τῆς τῶν δεσποτικῶν κανόνων ἀκριβοῦς ἐξηγήσεως· κἀπειδὴ τὸν πρῶτον μῆνα τῆς ἐναυσιαίας περιφορᾶς ἡ τῆς σταυρικῆς ὑψώσεως καθαγιάζει πανήγυρις, τὰ ἐπὶ ταύτῃ μελουργηθέντα τῇ τοῦ θεσπεσίου λύρᾳ Κοσμᾶ προεξηγώμεθα κρούματα· πολλὴν μὲν γὰρ καὶ τὴν ἱςορίαν ὁ θεῖος οὗτος τῷ μεγάλῳ κανόνι εἴπέρ τις ἄλλος προβέβληται· πολλὴν δὲ καὶ τῷ ποιητικῷ τῆς λέξεως ἐνυποκαθημένην ἔχει δεινότητα· καὶ οὐκ ἄν τις δύναιτο ῥᾳδίως αὐτῷ παρακολουθεῖν, μὴ οὐχὶ πάνυ τρόφιμος ὢν ἁπάσης ἱερᾶς ἱςορίας τῆς πρεσβυτέρας ἅμα καὶ νεωτέρας· ἐντεῦθεν οὖν ἀρκτέον τοῦ ἐγχειρήματος· καὶ τὰ ὑποδυσκόλως πῶς εἰρηθέντα ἐν αὐτῷ διασαφητέον· καὶ ἄλλως γὰρ ἄθυμόν ἐςι τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῖν καὶ νόμος οἷον ἀπαραχάρακτος ἐκ τῶν πατέρων ἄχρι καὶ ἡμῶν διαβὰς, ἀρχὴν παντὸς γράμματος τὸ σωτηρικὸν ποιεῖσθαι σημεῖον, ὡς ἂν ἐκεῖθεν βοηθουμένου τοῦ γράφοντος, εὐπετῶς ὅτι μάλα καὶ ἀπροσώπως ἡ γραφὴ διανεύοιτο· ἀλλ᾽ εὐσεβείας προφθάνει τοῦ μέλους ἡ

χάρις καὶ προαρπάζει μου τὴν διάνοιαν· βαβαὶ γὰρ ὅσων ἰύγγων καὶ μουσικῶν στεφάνων ὁ κανὼν ὑπερπέπλησται· καὶ τάχα ἂν καὶ προκατεμουσούργησα τὴν ἐξήγησιν, εἰ μὴ περιττός τις ἔμελλον δόξαι καὶ μεῖζον τοῦ ἔργου ποιεῖσθαι τὸ πάρεργον· γυμνῷ γοῦν κατὰ τὸ ἐγχωροῦν τῷ κανόνι ἐπιβλητέον, καὶ τούτῳ ὑποκαθήμενον τούτῳ νοῦν διερμηνευτέον, τῆς τε λέξεως τὸ ἀπεξεσμένον στρογγύλλοντας περισμιλευτέον· ἔδει μὲν οὖν περὶ τῆς τοῦ αὐτοῦ κανόνος ἀκροστιχίδος πρῶτον εἰπεῖν· ἐπειδὴ οὐδεμία ἐν αὐτῇ ἐστιν ἀσάφεια, κατὰ ῥῆμα μόνον ταύτην προεκθετέον· ςαυρῷ πεποιθὼς ὕμνον ἐξερεύγομαι· δίκαιος ὢν ὡς ὄντως ὁ μελῳδὸς, εἰκότως καὶ ὡς λέων πέποιθε κατὰ τὴν γραφὴν καὶ πεποιθότως τὸν ὕμνον τοῦ σταυροῦ φησὶν ἐξερεύγεσθαι, οὐκ ἀπὸ τῆς περιπαθήσεως μόνης, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀπὸ τῆς ἐρυγῆς, λέοντα δεικνὺς ἑαυτὸν· λέων, γάρ φησιν, ἐρεύξεται, καὶ τίς οὐ φοβηθήσεται; πλὴν, ὦ θαυμάσιε μουσουργὲ, τῶν μὲν λεόντων ἡ ἐρυγὴ, καταπληκτική τε ἐστιν καὶ ἐκμανὴς καὶ δυσωδεςάτη· ἃ δὲ σὺ ἐξερεύγῃ πρὸς ὕμνον τὸν τοῦ ςαυροῦ, τὸ ἐναντίον ἅπαν χαριέστατά τε καὶ μουσικώτατα, καὶ εὐωδίαν πνευματικὴν ἀποπνέοντα· μήποτ' οὖν ἐκεῖνο μᾶλλον τὸ ψαλτικὸν ἁρμόσει σοι πρὸς τὰς ἐρυγὰς, τὸ ἐξηρεύξατο ἡ καρδία μου λόγον ἀγαθὸν; καὶ πάνυ μὲν οὖν· ἀλλ' ἤδη καὶ ἡμεῖς τῷ σταυρῷ πεποιθότες τοῦ ὕμνου τοῦ σταυρικοῦ τὴν ἐξήγησιν ἐρευγώμεθα.

Ὠδὴ α' ἦχος πλ. δ' εἱρμός.

« Σταυρὸν χαράξας Μωσῆς ἐπ' εὐθείας ῥάβδῳ τὴν ἐρυ-
» θρὰν διέτεμε τῷ Ἰσραὴλ πεζεύσαντι· τὴν δὲ ἐπιστρε-

» πτικῶς Φαραὼ τοῖς ἅρμασι κροτήσας ἥνωσεν ἐπ' εὖρους
» διαγράψας τὸ ἀήττητον ὅπλον· διὸ Χριστῷ ᾄσωμεν τῷ
» Θεῷ ἡμῶν ὅτι δεδόξασται. »

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Γενναῖον καὶ ἡρωϊκὸν ὡς ὄντως ἐξ ἀρχῆς αὐτῆς τὸ τοῦ μέλους ἅλμα τῷ μελῳδῷ, καὶ αὐτὸ τοῦτο κατὰ τὴν ἀκροστιχίδα λεόντειον· ἴδε γὰρ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἐπὶ τῇ τε ᾠδῇ πρώτῃ γὰρ ἀκολούθως ἥρμοσε τὸν εἱρμὸν, καὶ ἅμα τῆς ἐν χεροῖν ὑποθέσεως οὐκ ἐξέστη τῆς ςαυρικῆς πανηγύρεως· ἀλλὰ μίαν λαβὼν ὑπόθεσιν τὴν Μωϋσέως ῥάβδον, καὶ τὴν ἐρυθρὰν ὑπ' αὐτῆς τεμνομένην θάλασσαν, τῇ τε ᾠδῇ τὸ καθῆκον ἀπονενέμηκε, καὶ τοῦ σταυροῦ τὴν χάριν ἐξύμνησε· μᾶλλον δὲ αὐτὴν τὴν τῆς πρώτης ᾠδῆς ὑπόθεσιν προτύπωμα εἶναι ἀπέδειξε τοῦ ςαυροῦ· ἀλλ' ἤδη καὶ κατὰ λέξιν ἐπισκεψάμεθα τὸν εἱρμόν· κἀπειδήπερ ἀπορία φασὶν ἀρχὴ ἀπορίας, ἀπορητέον πρῶτον ἀπορίαν ταύτην οἶμαι οὐκ ἄλογον.

Εἴποι γὰρ ἄν τις δικαίως πρὸς αὐτὴν τοῦ μελῳδοῦ τὴν ῥῆσιν διαπορούμενος· πῶς εἰπὼν ςαυρὸν χαράξας Μωϋσῆς, καὶ χαραχθῆναι ἤδη γενόμενον τὸν ςαυρὸν διὰ τῆς λέξεως αἰνιξάμενος, ἐπήγαγεν ἐπ' εὐθείας ῥάβδῳ τὴν ἐρυθρὰν διέτεμεν; οὐ γὰρ δή που μετὰ τὸ χαράξαι τὸν ςαυρὸν διέτεμε τὴν ἐρυθρὰν, καὶ αὐτῆς τὰ τμήματα ἥνωσεν, ἀλλὰ μετὰ τὸ τέμνειν καὶ ἑνῶσαι, τὸν σταυρὸν ἐχαράξατο· ἀντίφρον οὖν μᾶλλον ἐχρῆν εἰπεῖν· ἐπ' εὐθείας ῥάβδῳ τὴν ἐρυθρὰν διατεμὼν ὁ Μωϋσῆς καὶ τῇ ἐπιστρεπτικῇ καὶ πλαγίᾳ ἑνώσας ταύτης τὰ τμήματα, οὕτως ἐχάραξε τὸν σταυρόν· τὸ δὲ προειπόντα τὴν διὰ Μωϋσέως ὅλην διαχάραξιν τοῦ ςαυροῦ ἐπαγαγεῖν τὴν ἐπ' εὐθείας τῆς θαλάττης τομὴν, μὴ

καὶ σόλοικον ἂν εἴη καὶ κακόζηλον καὶ ἀδιανόητον, καὶ ποιητικῆς ἐκείνης ἀνάξιον; τοιοῦτον γάρ τι λέγειν ἄντικρυς ἔοικεν, ὡς ἂν εἰ ἔλεγον ὅτι ὁ δεῖνά τις ἄνθρωπος τέκτων οἰκοδομησάμενος οἶκον, καὶ ἀπαρτίσας αὐτὸν, καὶ ἀκεραιώσας ὁλοκληρότατα, εἶτα θεμέλια ὑπέβαλε, καὶ τοῖχους ἐπὶ τοῖς θεμελίοις ἀνήγειρε, καὶ τὴν ϛέγην τούτοις ἐπωροφώσατο.

Πρὸς δὴ ταύτην τὴν ἀπορίαν τοῦτο ἐπιλυομένως ῥητέον, ὅτι τε διπλῆ ἐϛιν τῆς τοῦ χαράττειν λέξεως σημασία· ἔϛι μὲν χαράττειν καὶ τὸ διὰ χειρῶν χαράττειν, καὶ τὸ αἰσθητικῶς· ὡς ὅταν εἰκόνα τυχὸν καὶ ἐπιϛόλιόν τι χαράττομεν, ἢ ἄλλό τι τῶν χαραττομένων ἢ γραφομένων· ἔτι χαράττειν καὶ προτυποῦν τί, ὡς ὅταν λέγομεν ὅτι ἡ βάτος ἡ καιομένη καὶ μὴ κατακαιομένη ἐχάραττε τὴν ἀειπάρθενον θεομήτορα· οὐ γὰρ δή που αἰσθητῶς καὶ διὰ χειρῶν ἡ βάτος ἔγραφε τὴν παρθένον, ἀλλὰ συμβολικῶς καὶ τυπικῶς· διχῶς οὖν ὡς εἴρηται τοῦ χαράττειν λεγομένου, ἐνταῦθα κατὰ τὸ δεύτερον σημαινόμενον εἴληπται ἡ λέξις τῷ ποιητῇ, καὶ οὕτω ληφθεῖσα, οὐδεμίαν ἀπορίαν παρέξει τῷ λόγῳ· τὸν γὰρ ϛαυρόν φησι προχαράξας καὶ προδηλώσας καὶ προαινιξάμενος ὁ Μωϋσῆς τῇ μὲν ἐπ' εὐθείας προτέρᾳ τάσει τῇ ῥάβδῳ τὴν ἐρυθρὰν διέτεμε θάλασσαν ὑπὲρ τοῦ Ἰσραὴλ πεζεύοντος ταύτην καὶ ἤδη πεζεύσαντος· τὴν δὲ, ἤγουν τὴν δευτέραν, τῆς αὐτῆς ῥάβδου τάσιν, πλαγίως ὕστερον κροτήσας καὶ ἐπιϛρεπτικῶς, τὰ τῶν ὑδάτων ἥνωσε τμήματα κατὰ τῶν ἁρμάτων Φαραὼ, ἐπὶ τοῦ πλάτους τῆς θαλάσσης τὸ ἀνίκητον ὅπλον, δηλαδὴ τὸν ϛαυρὸν, αἰσθητῶς διαγράψας διὰ τοῦ ἐπ' εὐθείας ἰῶτα, καὶ τῆς ἐπιστρεπτικῆς κεραίας.

Ὅτι δὲ σύμβολον ἦν τοῦ θείου ϛαυροῦ ἡ κατὰ τὴν ἐρυθρὰν θαυματοποιία, παντί που δῆλον· διὰ γὰρ τῆς οἰκείας

ῥάβδου, τοῦ σταυροῦ δηλαδὴ, καὶ ὁ νέος Μωϋσῆς ὁ σωτὴρ οὗ ῥάβδος εὐθύτητος ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας ἐστὶ, κατὰ τὸ ψαλλόμενον, τὴν ἐρυθρὰν διέτεμεν ἁμαρτίαν· ἐρυθρὰ δὲ πάντως ἡ ἁμαρτία οὐ μόνον ὅτι αἵματι παρείκασαι τῇ γραφῇ, ὡς τὸ - ἄνδρες αἱμάτων καὶ δολιότητος· - καὶ τὸ - ὁ ἐκζητῶν τὰ αἵματα, αὐτῶν ἐμνήσθη· - καὶ παρ' ἄλλῳ προφήτῃ - αἱ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις· - ἀλλ' ὅτι καὶ Ἡσαΐας ὁ μεγαλοφωνότατος τὴν αὐτῆς ἐρυθρότητα διαῤῥήδην ἀναδείκνυσιν· ἐὰν μὲν ὦσιν ὑμῶν αἱ ἁμαρτίαι, λέγων, ὡς φοινικοῦν, ὡς χίονα λευκανῶ· ἐὰν δὲ ὡς κόκκινον, ὡσεὶ ἔριον λευκανῶ· τὴν οὖν ἐρυθρὰν, ὡς ἔφημεν, ἁμαρτίαν οὕτω διατεμὼν ὁ σωτὴρ, τοὺς μὲν ἰσραηλίτας ἡμᾶς, εἰς τὴν ἔρημον τῆς ἁμαρτίας ἀπάθειαν διεβίβασε· τὰς δὲ φαραωνίτιδας δαιμονικὰς δυνάμεις, ἐπόντωσεν· αἳ δικαίως ἂν καὶ ἅρματα λέγοιντο, διὰ τὴν ἔπαρσιν καὶ τὴν οἴησιν ὑφ' ἧς κατεβλήθησαν· οὐ γὰρ δήπου διὰ τὴν ἁρμονίαν, ἐπεὶ μηδὲν παρὰ ταῖς ἀποςατικαῖς δυνάμεσιν ἥρμοςαι· ἄῤῥυθμα δὲ πάντα ταύταις ἐστὶ καὶ ἀνάρμοστα.

Εἰκότως δὲ καὶ τριςάται καλοῖντο· ὡς ἐκ τριῶν τῶν κεφαλαιδεστέρων τρόπων τῇ ἀνθρωπείῃ φύσει τὴν ςάσιν ἐγείρουσαι καὶ τὸν πόλεμον, θυμοῦ φημὶ καὶ ἐπιθυμίας, καὶ τῆς τῶν λογικῶν περιπτώσεως ἐξ ἁγνῆς τε ψυχῆς συναπαρτίζεται ὁλομέλεια· διό φησι, Χριςῷ ᾄσωμεν θεῷ ἡμῶν ὅτι δεδόξαςαι· τοῦτο τὸ ἀκροτελεύτιον τοῦ εἱρμοῦ ἐλήφθημεν αὐτολεξεὶ ἀπὸ τῆς τοῦ Μωϋσέως ᾠδῆς, ἡρμόσθη δὲ προσφυέςατα τῇ κατὰ τὸν ςαυρὸν πανηγύρει· εἰ γὰρ δόξα τοῦ κυρίου ἐστί τε καὶ λέγεται ὁ σταυρὸς, ἄρα καὶ τὸ σταυρωθῆναι, ὑψωθῆναι λέγεται· τοῦτο δὲ δοξασθῆναι κληθείη, καθάπερ αὐτός φησιν· νῦν ἐδοξάσθη ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου·

ου μονον δὲ δόξα τοῦ μονογενοῦς ὀνομάζεται ὁ σταυρὸς, ἀλλὰ δὴ καὶ ἀρχὴ, ὡς παρὰ Ἡσαΐα, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ· τῷ γὰρ σταυρῷ κατὰ τὸν πολὺν ἐν θεολόγοις Γρηγόριον συνεπαίρεται κ. τ. λ.

Theodori Prodromi multa alia sunt in vaticanis codicibus scripta, quae nunc recensere non vacat. Unum nominatim commemorabo codicem vat. ottob. 324. in quo complura sunt eiusdem versibus politicis poëmata, quorum hi tituli sunt.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ.

1. Στίχοι εἰς τὴν στεφηφορίαν Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

2. Ἐπὶ τῷ αὐτοκράτορι Ἰωάννῃ ἐκ Περσῶν νικητικῶς ἐπανήκοντι· ὅτε καὶ τὴν Καισάρειαν παραστήσεσθαι ἔμελλεν, εἰ μὴ λιμῷ καὶ χειμῶνι ἥ τε ἵππος καὶ ὁ στρατὸς κατειργάσθη.

3. Εἰς γάμον βασιλικὸν παιάνις τοῖς δήμοις.

4. Εἰς ἕτερον γάμον βασιλικὸν παιάνις τοῖς δήμοις.

5. Τῷ μεγαλονίκῳ αὐτοκράτορι κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ.

6. Τὸ αὐτοκράτορι ἐξερχομένῳ κατὰ Περσῶν τὸ δέκατον.

7. Εἰσιτήριοι ἐπὶ τῇ νυμφευθείσῃ ἐξ Ἀλαμανῶν τῷ πορφυρογεννήτῳ κυρῷ Μανουὴλ καὶ σεβαστοκράτορι.

8. Τῷ μεγαλονίκῳ πορφυρογεννήτῳ καὶ αὐτοκράτορι κυρῷ Ἰωάννῃ τῷ Κομνηνῷ κατὰ Περσῶν ἐξερχομένῳ τὸ δέκατον (diversum a sexto.).

9. Εἰς γραμματικὸν Θεόδωρον τὸν στυπιώτην.

ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΥΡΟΥ ΝΙΚΗΤΑ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΔΑΔΥΒΡΩΝ ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΩΝ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ.

Οἱ μὲν παρ' ἕλλησι φιλοσοφώτατοι εἶναι δόξαντες καὶ λογιώτατοι, ἡνίκα ἂν ταῖς ὑπὲρ τὸ βλεπόμενον καὶ τὴν αἴσθησιν θεωρίαις ἐπιβαίνοντες φυσιολογίας τινὸς ἢ θεολογίας ὡς αὐτῷ • • νῦν ἐπελαμβάνοντο, πλείους ὅτι μάλιστα βίβλους ἐπετείνοντο· ὡς ἂν αὐτοὶ τῆς κατ' αὐτοὺς ἐντρυφῶντες πολυνοίας καὶ θεωρίας, καὶ τοῖς ἐγγίζουσι δὲ αὐτοῖς τῆς ἀπὸ τῶν θεωρημάτων μεταδιδοῖεν ὠφελείας· ἀλλ' οὐδὲν τοσοῦτον εἰς οἰκοδομὴν καὶ κατόρθωσιν τῆς τε ἰδίας αὐτῶν διανοίας καὶ τῆς τῶν μαθητευομένων • • • φιλοσοφεῖν ἐδοκίμασαν, ὅσον εἰς βλάβην • • • τῆς ὄντως ἀληθογνωσίας δι' ἁμαρτίαν • • • ἐπειδὴ γὰρ τὴν πάσης σοφίας καὶ • • • πηγὴν κατ' ἀρχὴν εἰς τοὺς περὶ τῶν ὄντων γινομένων λόγους προκατεβάλλοντο, οὐδ' ἐπιγνῶναι • • • καὶ οὕτως ἐν αὐτῇ καὶ δι' αὐτῶν πρὸς πᾶσαν ἀληθογνωσίαν ὁδηγεῖσθαι καὶ κατε • • • κατηξίωσαν· διὰ τοῦτο οὔτε περὶ ἀρχῶν, οὔτε περὶ τῶν μετὰ τὰς ἀρχὰς, οὔτε περὶ τοῦ τῶν γινομένων τέλους ἀξιόλογον ἢ ἀξιόθεόν τι φιλοσοφήσαντες ἀπελέγχονται· ὅθεν τῆς μιᾶς καὶ μόνης τοῦ ὄντως ὄντος θεοῦ σοφίας καὶ ἀληθείας διαμαρτῶντες, μυρίαις δόξαις καὶ πλάναις καὶ ἐναντιότησι πρός τε ἑαυτοὺς καὶ ἀλλήλους διενεχθέντες, ἀπεδοκιμάσθησαν οὔτε τοῖς περὶ θεοῦ λόγοις συμβαίνοντες· πῶς γὰρ καὶ ἔμελλον οἱ μὴ παρ' αὐτοῦ περὶ αὐτοῦ μυούμενοι, τὸ πᾶν δὲ τοῖς ἰδίοις ἐπιτρέψαντες λογισμοῖς; οὔτε δὲ τῶν παρὰ θεοῦ γινομένων σύμφωνον καὶ ἐσῶτα λόγον καὶ ὡρισμένον φιλαλήθως διεπονήσαντο.

Διὸ δὴ σοφῶς τε καὶ ἀγαθοπρεπῶς ὑπερουσίως ὁ ὑπερούσιος τοῦ θεοῦ πατρὸς λόγος, ὡς ἀναξίους πίστεως καὶ μεματαιωμένους αὐτοὺς ἐξελέγχων, καὶ ἐξουδενωκὼς, ἀνθρωθείς τε διὰ τῆς τοῦ πατρικοῦ πνεύματος ἐπὶ τὴν ὑπεράγνον Μαριὰμ ἐπελεύσεως, καὶ χωρὶς ἁμαρτίας τὸν ἀνθρώπινον ὑπελθὼν βίον, λόγοις μὲν τὰ περὶ τῆς μιᾶς καὶ μόνης τριαδικῆς θεαρχίας διηγγελκώς· τά τε περὶ τῶν δι' αὐτοῦ γεγονότων, ἢ γινομένων ὁμολόγως τῷ λόγῳ καὶ τοῖς προφήταις ἀνηγγελκώς· τά τε περὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ μεγαλοπρεπῶς καὶ ἀξιοπρεπῶς εὐθέσι καὶ συνεταῖς ἐνηχήσας ὠσίν· ἔργοις δὲ πᾶσι καὶ σημείοις ἀξιοθέοις ἐπισφραγίσας τοὺς αὐτοῦ λόγους καὶ πιστωσάμενος, καὶ μωρὰν οὕτω πᾶσαν τὴν κοσμικὴν σοφίαν ἀποφήνας, ὁπόση τὶς διὰ σταυροῦ καὶ ταφῆς καὶ ἀναστάσεως, πρὸς τὸν πατέρα παρ' οὗ ἐξελήλυθεν, καὶ τὴν ἰδίαν ἐπανῆλθε δόξαν· ἑαυτοῦ δὲ ἀντάλλαγμα τὸ συμφυὲς πνεῦμα τοῖς οἰκείοις παρεχόμενος διὰ τῶν ἐφ' ἑκάστης γενεᾶς ἐξεγειρομένων αὐτοῦ θεραπευτῶν, τὰς ἱεροκρυφίους θεοῤῥημοσύνας καὶ ἀληθοσοφίας αὐτοῦ καὶ μεγαλουργίας ἀναφέρει· δοκοῦσι μὲν οὖν ποικίλαι τινὲς εἶναι καὶ πολυσχεδεῖς, ἴσως δὲ ποτὲ καὶ ἐναντιοῦσθαί τινες ὑπονοηθεῖεν τισὶν, αἵ τε διὰ προφητῶν καὶ ἀποστόλων καὶ τῶν ἐφεξῆς διδασκάλων ἁγίων πλείων ἀνατταττόμεναι θεηγορίαι· οὐδὲ μία δὲ παρὰ τοῖς τὴν ἀληθῆ δόξαν πρεσβεύουσιν ἐναντιότης· πᾶσαι γὰρ αἱ θεόπνευστοι θεολογίαι, ἅ τε ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν ἀρχὴν ἀφορμώμεναι, καὶ πρὸς ἕνα τὸν τῆς ἀληθείας σκοπὸν συντεινόμεναι, σύμφωνοί τε πρὸς ἑαυτὰς καὶ ἀλλήλαις ὁμόλογοι· ταῖς τε παλαιαῖς γραφαῖς αἱ καιναὶ συνεπόμεναι, αἵ τε παλαιαὶ συνᾴδουσαι ταῖς καιναῖς, καὶ μηδεμίαν τοῖς γε νοῦν ἔχουσιν ἐναντίωσιν ὑποφαίνουσαι·

πλὴν εἰ μή τις τὸ παρ' ἄλλοις τῶν θεολόγων ῥηθὲν, ἄλλοις δὲ παρεθέν· καὶ τὸ παρὰ τοῖς προφήταις ἀσαφῶς ἢ αἰνιγματωδῶς εἰρημένον διὰ τὸν καιρὸν, σαφῶς δὲ καὶ ἀνακεκαλυμμένως διὰ τῶν εὐαγγελιςῶν· ἢ πρὸς τούτοις ἔτι, εἰ τὸ συντετμημένως καὶ γοργῶς διὰ τῶν ἀποςόλων, ἀνηπλωμένως δὲ καὶ πολυμερῶς διεξοδικῶς πρὸς τὴν οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν διδασκάλων ἐξεργαζόμενον.

Εἴ τις οὖν τὰ τοιαῦτα διαφωνίαν τῶν ἱερῶν λογίων ὑπολογίζοιτο, παντάπασιν ὁ τοιοῦτος τοῦ τῆς ἀληθείας πόῤῥω πίπτει σκοποῦ· οὔκουν διαφωνία τὶς ἢ ἐναντίωσις τοῖς ἀληθινοῖς θεολόγοις περὶ τοῦ ἁπλοῦ καὶ ἑνὸς τῆς ἀληθείας λόγου, ἢ πρὸς ἀλλήλους, καθάπερ τοῖς τῶν θύραθεν φιλοσόφοις παρίσταται· ἀεὶ γὰρ οἱ τοῦ ἑνὸς ὄντες κυρίου τῆς ἀληθείας πνεύματος τοῖς αὐτῶν πρεσβυτέροις τῇ πίςει καὶ τῇ εὐσεβείᾳ ὡς πατράσιν ἑαυτῶν καὶ καθηγηταῖς μετὰ τὸν Χριςὸν εὐλαβῶς ἐφεπόμενοι, καὶ τούτων τὴν χάριν καὶ τὴν σοφίαν εἰς ἑαυτοὺς επισπώμενοι, καὶ εἴ τι προσθῆναι δέον παρ' ἑαυτῶν καὶ τοῦτο, οὐχ' ἑαυτοῖς ἀλλὰ τοῖς πατράσιν εὐγνωμόνως ἀναφέροντες, ἀξίως τῶν πατρικῶν εὐλογιῶν κληρονόμοι καὶ αὐτοὶ καταδείκνυνται. Διὸ καὶ ἡμεῖς οἱ πάντων ἔσχατοι καὶ μικρότεροι πρὸς τὸν ὑπὲρ πάντας τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διδασκάλους τετιμημένον ἡμῖν Γρηγόριον τὸν θεολόγον τὸν νοῦν ἐπερείδοντες, ὡς τῆς ἡμετέρας καθηγεμόνα ψυχῆς, καὶ ὡς περισσοτέρως ἐκ τῶν αὐτοῦ θεολογιῶν οἰκοδομούμενοι, ὀλίγους τινὰς ἐκ τῶν αὐτοῦ δυσφράστων καὶ δυσθεωρήτων λόγων, ἤτοι θεοφράςων ἐπῶν, τὰ ἀποῤῥητότερα καὶ τοῖς πολλοῖς ἀνεπίοπτα εἰς ἐξήγησιν προὐθήκαμεν ἑαυτοῖς· ὁμοῦ μὲν τὸν θεῖον πατέρα ταῖς ἱεραῖς τιμῶντες μνημοσύναις, ὁμοῦ δὲ καὶ πρὸς τὸν ἐκείνου θεόσοφον νοῦν

τὸν οἰκεῖον διὰ τῆς ἑρμηνείας τῆς λέξεως ἐξ ἀνάγκης παρενείραντες ἢ παρεκτείναντες νοῦν, εἰ καὶ ἀληθῶς τὸ ἐγχείρημα τολμηρόν· καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τὸ πλάτος τῆς κατ' αὐτὸν ἀληθογνωσίας κατευθυνόμενοι, οὕτω δ' ἂν καὶ ἄλλοις τῶν πεπαιδευμένων οὐ μικρὰν ἴσως τὴν ὠφέλειαν διὰ τῆς τῶν θεολογικῶν δογμάτων ἐξηγήσεως προξενήσοιμεν· πρόκειται δὲ πρῶτον ἡμῖν ἔπος εἰς ἐπίσκεψιν περὶ ἀρχῶν.

Οἱ τῆς κοσμικῆς σοφίας τὴν ἀκροτάτην καταλαβεῖν κατοιόμενοι περιοπὴν, πάντα τὰ ὄντα καὶ τὰ γινόμενα εἰς τρεῖς τὰς κυριωτάτας καὶ πρωτίστας αἰτίας καὶ ἀρχὰς ἀναφέροντες ἐκκορυφοῦνται· ταύτας δὲ νοῦν, καὶ ὕλην, καὶ εἶδος καλοῦντες, συνανάρχους καὶ συναιτίους τῶν πάντων ὑποτίθενται, κατ' οὐδεμιᾶς τρόπον ἐννοίας ἢ ἀρχὴν ἢ τέλος δεδέξεσθαι πώποτε δυναμένας ἢ δυνησομένας· τὸν νοῦν μὲν καὶ θεὸν κατωνομάκασιν, ὡς διὰ πάντων χωροῦντα, καὶ καταθεώμενον τὰ πάντα· ὕλην δὲ φασὶ τῶν καλουμένων στοιχείων τὴν τετρακτύν· πρὸς δὲ καὶ πέμπτον ἔτι σῶμα τὸ οὐράνιον· εἶδος δὲ τὴν ἰδιότροπον ἑκάστου καὶ συμπληρωτικὴν τῆς οὐσίας ἰδιότητα, ἣν οἱ μὲν οὐσιώδη ποιότητα, οἱ δὲ ἰδέαν ὠνομάκασι· τρεῖς οὖν ταύτας τῶν ὄντων καὶ τῶν γινομένων αἰτίας συνανάρχους ἀεὶ ἑστώσας καὶ συναϊδίους, μήτ' ἀρχὴν μήτε τέλος ἐχούσας διῃρημένως καθ' ἑαυτὰς θεωρεῖσθαι διορίζουσιν· ἐξ ὧν ἐκ ποιητικοῦ ὑλικοῦ τε καὶ ἰδικοῦ αἰτίου, ἀνθρώπους τε καὶ ζῶα πάντα, καὶ τὰ ἐπὶ μέρους φυτὰ πάντα, ἄλλοτε ἄλλα διὰ γενέσεως εἰς τὸν κόσμον ἀεὶ παραγόμενα, καὶ διὰ φθορᾶς ἀποιχόμενα, κατὰ συντυχικήν τινὰ καὶ ἄπειρον καὶ ἀόριστον ἐκ διαδοχῆς ἀνακύκλησιν· οὕτως ἀνάρχως καὶ ἀτελευτήτως ἐς τὸ διηνεκὲς ἀποτελεῖσθαι· τοιαύτη μὲν ἡ τῶν οἰησόφων ματαιότης, ὡς δι' ὀλί-

γων ὑπομνῆσαι, ἄξια τῷ ὄντι τῆς αὐτῶν ἀθεότητος ἀναρχίας τε καὶ ἀταξίας ὑποτιθεμένη· καὶ τῇ ἀρχηγικωτάτῃ τῶν ὅλων ἀρχῇ καὶ αἰτίᾳ τὸ ἀνίδεον αἶσχος τὴν ὕλην, καὶ τὸ ἀνυπόςατον εἶδος ὁμοσθενῶς ἀεὶ συνυπάρχειν δογματίζουσα· ὧν τῆς παραλόγου ματαιοσοφίας τὸ αἴσχιςον καὶ παράλογον ἱκανῶς τοῖς θεολόγοις ἐξεληλεγμένον παρέντες ἡμεῖς τῇ τοῦ μεγάλου θώμεθα Γρηγορίου ἀληθοσοφίᾳ κ. τ. λ.

ADNOTATIO.

Nicetae commentarius ad quatuordecim tantum Nazianzeni carmina pertinet, videlicet 1. περὶ ἀρχῶν. 2. περὶ υἱοῦ. 3. περὶ τοῦ ἁγ. πνεύματος. 4. περὶ κόσμου. 5. περὶ προνοίας. 6. περὶ νοερῶν οὐσιῶν. 7. περὶ ψυχῆς. 8. περὶ διαθηκῶν ἐπιφανείας Χριστοῦ. 9. περὶ ἀρετῆς ἀνθρωπίνης. 10. περὶ φύσεως ἀνθρωπίνης. 11. περὶ εὐτελείας τοῦ ἐκτὸς ἀνθρώπου. 12. μακαρισμοὶ καὶ ὅροι πνευμ. 13. γνωμολογία δίστιχος. 14. γνωμολογία τετράστιχος: *quae omnia edita videmus, quamquam non eodem semper ordine; v. gr. in editione coloniensi Nazianzeni an.* 1690. *T. II. pp.* 161. 163. 165. 167. 168. 170. 173. 135. 86. 88. 91. 146. 156. *Ceteroqui commentarius Nicetae ineditus est, et theologica, physica, moralique doctrina plenus. Codex autem vaticanus de antiquiore sfortiano, ut ex quodam catalogo agnovi, exscriptus fuit; quamobrem in prima pagina lacucunis aliquot laborat propter veteris exemplaris damna.*

In praeclaro vat. codice, unde Eustathii classicum ad Damasceni pentecostalem oden commentarium protulimus, alia duo sunt eiusdem Auctoris scripta, quorum prius, sermo est isagogicus ad ieiunium quadragesimale, isque mediocriter prolixus est. Alterum vero uberrimum et disertissimum scriptum, agit de monasticae vitae ac disciplinae reformatione; atque hunc in primis tractatum a tanto viro elaboratum divulgare avebam. Sed enim praeter enormem prolixitatem, illud gravius impedimentum fuit, quod singula folia nescio quo casu perforata adeo ac pessumdata olim in codice fuerunt, ut perpetuus in paginis hiatus sit. Utriusque igitur scripti breve tantum specimen heic propanam; praesertim quia in vindobonensi Caesaris bibliotheca ambo haec scripta servantur, integra ut reor.

Τοῦ ἁγιωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης
κυροῦ Εὐσταθίου λόγος προεισόδιος
τῆς ἁγίας μεγάλης τεσσαρακοστῆς.

Οὐδεμία σύναξις, ὦ ἐν αὐτῷ τῷ κυρίῳ ἀδελφοὶ, μυρίος δὲ αὗται ὁρμαθὸς, αἱ μὲν κατὰ βίον ἐγκόσμιον, αἱ δὲ κατὰ πνεῦμα θεῖον, δίχα σκοποῦ ἐκτελοῦνταί τινος· καὶ ἔχει συναγαγεῖν αὐτὸ ἀπονητὶ ἐπαγωγικῶς, δι᾽ ὀλίγων μὲν ὁ μὴ στωμύλλεσθαι προτιθέμενος, διὰ πλειόνων δὲ ὁ εἰς μάτην πολυλογεῖν φιλοτιμούμενος· πανήγυρις οὖν οὐκ ἂν σταίη μὴ πρός τι τέλος ἀποβλεπόντων ὅσοι αὐτὴν συνιστῶσιν· οὕτως οὐδὲ ἀγορὰ, οὐδὲ μὴν βουλὴ, οὐδὲ ὁπλιτικὴ σύνταξις περὶ γῆν εἴτε θάλασσαν, οὐδ᾽ ἂν ἄλλη τις ἄθροισις οὐδεμία· τέλος δὲ συνόδου πάσης καὶ σκοπὸν καὶ κατάντημα, οὐ τὸ ἁπλῶς οὕτω καὶ χύδην ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν ἐν τῷ νῦν λόγῳ διαχειρίζομαι, τὸ κατὰ ἔλλογον σύλλογον, σιγῇ κα-

ταχωννὺς φαύλην ἅπασαν ἄθροισιν καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἀποτελέσματα· τί γάρ μοι τὴν γλῶτταν μιαίνειν μεμνημένῳ συναγωγῆς πονηρᾶς, κλεπτικῆς θετέον εἰπεῖν, ἢ μοιχαλίδος, ἢ μισαδέλφου, ἢ ἄλλως ἐπιβούλου, ὁποίας ὁ μισόθεος, καὶ ἀρχέκακος καὶ εἰς τέλος δὲ τοιοῦτος τεχνᾶται; ἃς οὐδὲ συνάξεις ἂν ἢ συνόδους ἢ ἄλλό τι σεμνὸν τοιοῦτον ἀξίως εἴποι τις ὀνομάζεσθαι· εἰ μή τι ἄρα παρασυνάξεις, ἢ λόχους, ἢ παρεμβολὰς ἀλλοτρίων, ἢ συναγωγὰς πονηρὰς, ἢ ἐκκλησίαν πονηρευομένων, ἢ καθέδρας λοιμῶν, καὶ εἴ τις ἄλλη τοιαύτη κλῆσις φρίκην ἔχουσα· εἰ δὴ ταῦθ' οὕτως ἔχει, καὶ ἔςιν ὥσπερ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν συνελεύσεων, οὕτω καὶ τῆς ἐνεςηκυίας θεοφιλοῦς ὁμηγύρεως ἀγαθὸν τέλος, ἐθέλω ἐκεῖνο μαθεῖν ἐξ ὑμῶν συνελθόντων, τῶν ἰδοὺ συνελθόντων ἀδελφικῶς, εἰ δὲ καὶ ὑμεῖς οὐ τάχιον αὐτὸ διδάσκετε; ἀλλ' ἐγὼ πανηγυρίσοντας μὲν ὑμᾶς ἥκειν, οὐκ ἂν ἄποιμι· οὐ γὰρ ἐςιν ἄρτι καιρὸς καὶ τοιοῦδε καλοῦ· καὶ μὴν οὐδὲ συνεορτάσοντες ἐληλύθατε, οὐδ' ἄλλό τι ἐργασάμενοι τῶν ὅσα ξυνάγειν οἴδασιν εἰς ἓν τά γε κατὰ τόπον ἀνθρώπους ἐχέφρονας.

Δοκῶ οὖν μοι ἀκούειν συνεληλυθέναι ὑμᾶς ὡς ὑπὸ λαμπροτάτῳ κήρυκι τῷ παλαιτάτῳ συνεθισμῷ, διὰ τὴν τῷ θεῷ φιλτάτην νηςείαν, μικρὸν ὅσον ἐναρξομένην τελεῖσθαι, τὴν κορυφαίαν ἐν ἀγαθοῖς, τὴν κοινὴν ἐν ἡμῖν τοῖς χριστιανοῖς παιδαγωγὸν καὶ διδάσκαλον, τὴν ἐν ἀρεταῖς προμήτορα, τὴν ψυχικῶς ἀλεξίκακον, ἐφ' οἷς τὸν ἐντὸς ἄνθρωπον κακυνόμεθα, τὴν ἀλεξιφάρμακον ὅτε τὰ νοητῶς ἔνδον καχεκτοῦμεν, τὴν κατὰ ἰοβόλων δαιμόνων ἀντίδοτον, τὴν κουφίζουσαν γῆθεν εἰς οὐρανὸν τοὺς ἐφιεμένους τοῦ θεοῦ κατὰ Παῦλον τὸν μέγαν, καὶ ὃς δὲ ἄλλος κατ' ἐκεῖνον οὐράνιος ἄνθρωπος, τὴν ἀπαχῆ τῶν τοῦ θεοῦ ἀνθρώπων τρυφὴν, τὴν ἀπαθῆ

τροφὴν τῶν τὰ θεῖα σιτουμένων, τὴν εὐπαθῆ ἀναγωγὴν, τὴν ἱλαρὰν νοσοκόμον, ἔνθα τι ψυχικὸν ἀῤῥώστημα, ἔστι δὲ ὅπου καὶ σωματικὸν, ἢ προφαίνεται ἢ ἄλλως ὑποσμύχεται, τὴν εὐδιάκριτον οἰκονόμον, τὴν εὐπαίδευτον τραπεζονόμον, τὸ ἀρχέγονον ἀγαθὸν, τὴν τῷ παραδείσῳ σύγχρονον εἴτε καὶ σύμφυτον δι' ἧς ἐκεῖνος οἰκίζεται πληρούμενος, τὴν τρόφιμον τῆς Ἐδὲμ· τὴν καὶ ὑγιάζουσαν ἡμᾶς καὶ ἁγιάζουσαν· τὸ μὲν τῇ τῶν περιττῶν καὶ βλαβερῶν ἀποθέσει, τὸ δὲ τῇ τῶν ἁμαρτιῶν ἀπελεύσει· τὴν καὶ εὐοικονομήτως φιλόσαρκον· οὐ γὰρ προτίθεται θανατοῦν ἄνθρωπον, καὶ εἰς ἀϋλίαν δὲ ἄλλως τῷ τῆς τροφῆς μετρίῳ ἀπολεπτύνουσαν· τὴν θεῷ καὶ ἀνθρώποις μεσολαβοῦσαν, οἷς αὐτοὺς ἐπανάγει σωτηριωδῶς εἰς ἐκεῖνον, ἀποσπῶσα μὲν τῆς σαρκὸς, ἰσχναίνουσα δὲ λεπτοφυῶς τὸν νοῦν ὡς ἔχειν εὐπετῶς ἑνοῦσθαι τῷ πάντων κρείττονι· τὴν ἀνυψοῦσαν ἡμᾶς ἐκ τῶν κάτω κλίμακα, ἐν τῷ κατὰ γῆν μὲν διοικονομεῖσθαι τὰ ἡμῖν πρόσφορα· εἰς τέλος δὲ ἀποτελευτᾷν εὐκταιότατον τὴν ὑπέρτιμον βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, καὶ οὕτω λογίζεσθαι οἷα χεροῖν θατέρᾳ μὲν τῶν κάτω, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τῶν ἄνω δράττεσθαι, τὴν κηδεμόνα τῶν ἡμετέρων σωμάτων τὲ καὶ ψυχῶν· τὴν δὲ ὀλβίαν καὶ ἀπέριττον, ἐκεῖνο μὲν ὅτι μηδὲν ἡμᾶς ἐθέλει τῶν ἀναγκαιοτάτων ἐπιλείπειν, τοῦτο δὲ οἷς ἀποσκορακίζει τὰ περιττὰ, πείθουσα τῷ θεῷ προσφέρειν τὰ ἐκείνου εὐγνωμοσύνης ἕνεκεν· τὴν καὶ ἐργατικὴν ὅτε πρὸς ἀγαθὰς πράξεις ἐνδυναμοῖ τοὺς ἀλειφομένους ὑπ' αὐτῆς· καὶ αὖ πάλιν σχολαστικὴν, ὅτε μόνῳ τῷ θεῷ προσανέχειν ποιεῖ, καὶ εἰς ἐκεῖνον ἀπασχολεῖ θεωρητικῶς, ὃν δαυιτικῶς γινώσκουσιν οἱ σχολάζοντες· δι' ἧς οἱ ἅγιοι καὶ εὐηργέτηνται, καὶ εἰσέτι καὶ νῦν τὸ αὐτὸ θεοπρεπῶς πάσχουσιν· οὐδεὶς γὰρ

ἐκείνων ἐγκρατείας δίχα καὶ εὐδιακρίτου ὀλιγοσιτίας, ἧς τέλος ἡ μετριοπάθεια μὲν ἐν τοῖς πλείοσιν, ἐν οὐκ ὀλίγοις δὲ καὶ ἡ ἀπάθεια, θεοῦ κατεῖδε πρόσωπον, οὐδ' οὐ μὴν θεάσηται· εὖ γὰρ ἴσμεν ἅπαντες ὅτι καθάπερ ξύλον αὐτόπρεμνον ἐξασπασμένον τῆς γῆς καὶ παντελῶς ἀκόσμητον, οὐκ ἂν εἴη χρήσιμον καθαρείως καὶ εὐπρεπῶς εἰς ἔργον λαμπρὸν, οὕτως οὐδ' ἂν τὸ θειότατον φυτὸν ὁ ἐκ γῆς ἄνθρωπος οἰκειώσεσθαι τῷ θεῷ σχοίη προσληφθεὶς θείαν οἰκοδομὴν μήτε τοῦ ἐγκρατεύεσθαι κ. τ. λ.

Sermonis clausula.

Ἕως ὧδε καὶ ἡ ἐπίτομος ἐν καιρίῳ παραίνεσις· οὐκοῦν ἐπισφραγίσαντες αὐτὴν, ἀποπέμψομεν ὑμᾶς ἐν εἰρήνῃ· ἔχοιτε βοηθὸν τὸν θεὸν ἐπὶ μόνοις τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις ὑμῶν, εὐοδοῦντες εἰς τὰ σωτήρια, οὐ μὴν εἰς τὰ ὁπωσοῦν ὀλοθρευτικά· ἵνα καθαροὶ καὶ ἁγνοὶ μεταλάβοιτε τοῦ καθαρωτάτου καὶ ἁγνοτάτου ἀμνοῦ, ὃς ὑπὲρ ἡμῶν σφαγιασθεὶς τοιούτοις ἀνθρώποις ἐθέλει προσφέρεσθαι, εὐλογητὸς ὢν καὶ ἁγιαστικὸς εἰς αἰῶνας αἰώνων· ἀμήν.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Εὐσταθίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης

ἐπίσκεψις βίου μοναχικοῦ ἐπὶ διορθώσει τῇ περὶ αὐτούς.

Ὦ ἀκριβεῖς μοναχοὶ, ὦ ἀληθεῖς ναζιραῖοι, ὦ ἀναχωρηταὶ, ὦ τὴν τύρβην μὲν λιπόντες καὶ τὸν κατὰ βίον ἀγῶνα, τῆς γωνίας δὲ τὸν θεὸν γενόμενοι· καὶ κόσμου μὲν ἀπαναστάντες, θεῷ δὲ προσχωρήσαντες, καὶ τῇ καταμόνας

ἡσυχίᾳ, πράξεσι θεαρέστοις ἐγγυμνασάμενοι, καὶ τὸν τῆς κακίας οὕτως ἄρχοντα διεκφυγόντες, εὐλογητοὶ δραπέται, τῷ δὲ ὄντως ἐλευθέρῳ τῷ δεσπότῃ προσδραμόντες, καὶ τῶν γηίνων ἀλλαξάμενοι τὰ οὐράνια· ὦ τοίνυν ὑμεῖς ὅσιοι τῷ θεῷ καὶ ἀντὶ κοσμοπολιτῶν οὐρανοπολῖται, ἀκούετέ μου εὐμενῶς, προθεμένου λαλῆσαι πρὸς τοὺς ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἀνομοίους τῇ ἐν ὑμῖν πολιτείᾳ, καὶ ἐγκράξαι αὐτοῖς ἀποπλανωμένοις τῆς τρίβου ἣν ὑμεῖς εἵλεσθε· καί μοι συνάρεσθε τῆς προθέσεως, εἴ πως βελτιωθεῖεν τῶν τινες περὶ ἐμέ· οἷς οὐδὲ ἀποκρύψομαι τήνδε τὴν λαλιὰν, ἀλλ' εἰς ἐμφανὲς ἀναμνήσας, ἢ ἀνακαλέσομαι τῆς ἀβελτηρίας, ἢ ἀλλὰ τὸ γοῦν ἐμὸν ἀποπλήσω χρέος· καὶ ἐλέγξω καὶ ἀνεπιτιμήτως παρακαλέσω· ἐπιτιμᾷν γὰρ αὐτοῖς οὐκ ἐςιν· ὡς οὐδὲ πλημμελῶς πεπληγόσιν εἰς βάθος, ἐπιπάσαι ῥίζας πικρὰς ἢ δριμέα προσπλάσαι φάρμακα· καὶ τέως πρό γε τῶν ἄλλων μνήμην αὐτοῖς ἀνακινήσω τοῦ σκοποῦ καθ' ὃν ἀπελέξαντο τὴν λαϊκὴν κοινότητα, καὶ τὸ οὕτω κοσμικὸν κοινόβιον· καὶ εἰς ἐνθύμησιν δὲ ἀνακομίσω τῶν ὑποσχέσεων ἃς τοῦ δευτέρου βίου προκατεβάλοντο ἐπ' αὐτοῦ ἁγιωτάτου ἀρχείου, ἔνθα βασιλεῖ μεγίστῳ τῷ θεῷ ἐπὶ συγκλήτου τῆς κατ' αὐτὸν ἐτάξαντο· τούτων δὲ προβεβλημένων, τῆς προθέσεως λέγω ἣν ἑκάστου ὁ νοῦς ὠδίνησε, καὶ τῆς ὑποσχέσεως ἣν ἀπέδωκεν, ἐκφήνας αὐτὰς εἰς γνῶσιν ἐνώπιον ἀνθρώπων, οὓς ὁ καθ' ἕνα ἤθροισε πανηγυρίσοντας ἐπὶ τῇ αὐτοῦ σωτηρίᾳ· καὶ πρό γε αὐτῶν, ἐπὶ θεοῦ καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀγγέλου, εἶτα προενέγκωμαι εἰς ἔκθεσιν οὐκ ἀμφιβαλλομένην κ. τ. λ.

Post hanc monasticae professionis prohoemialem laudationem, et operis sui propositionem, pergit Eustathius adhortari monachos ad ambitionis fugam, ad observantiam erga episcopos, ad vitandam crapulam et ingluviem. Discor-

diam cum fratribus vituperat, peculii amorem, vitamque mollem. Disserit etiam de monasteriorum possessionibus, de schemate seu vestitu monastico, de solitudinis amore, multisque aliis religiosae professionis adiunctis. Nobilis prae ceteris locus est, ubi invehitur in monachorum quorumdam supinam inscitiam et avaritiam qui libros usui monastico ademptos divendebant; et sic lepide humanae naturae hostem facit monacho suadentem: καίπερ ὑπακούων τῷ πονηρῷ ὑποφωνοῦντί σοι, πώλησον τὰ ὑπάρχοντά σοι βιβλία, καὶ δαπανήσας ἔνθα βούλει, δεῦρο ἀκολούθει μοι. *Plurimis autem hac super re interpositis, tandem haec prudentissime scribit.*

Ἐγὼ δὲ ἤθελον τοὺς μοναχοὺς καὶ ἱστορίας ἐξωτερικὰς ἀνθολογεῖν καὶ γνώμας καὶ ἀποφθέγματα, ἐξ ὧν καὶ οἱ πάλαι ἁγιώτατοι πατέρες ἐρανισάμενοι ἐμελιούργησαν, σιμβλοποιησάμενοι τὰ γλυκέα ἐκεῖνα βιβλία, οἷς ἐνέθεντο τὰ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι καὶ κηρίον λόγια· καὶ οὕτως ἀρέσκοντες τῷ θεῷ ἐλειτούργησαν· καὶ ἐπεθύμουν (ἄρα) τοιούσδε καὶ παρ' ἡμῖν εἶναι τοὺς προφαινομένους μοναχούς. Ὅτι δὲ αὐτοὶ πρὸς ταῖς ἔξω βίβλοις ἐξαθερίζουσι καὶ τὰς ἡμετέρας, ὁπόσαι καὶ μᾶλλον ἐμβαθύνουσι τοῖς εἰς θεὸν καὶ τὰ θεῖα, εὔχομαι λογισμὸν αὐτοῖς ἐντεθῆναι μὴ καὶ εἰσέτι οὕτως ἀφραίνειν, οἷον (ἐγὼ), ὦ γῆ καὶ οὐρανὲ, λόγον ἐξ ἀνδρὸς τοιούτου φθάσας ἤκουσα· ἔμαθον κατακεῖσθαι που βίβλον ἱερὰν ἣν ἐπονήσατο Γρηγόριος ὁ θεολόγος, πῦρ πνεύσας καὶ καλλιλογίᾳ ἐλλαμψάμενος· καὶ ἡ βίβλος εἶχε πολὺ τὸ παράσημον, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν κλέος ἐξηχεῖτο εἰς πολλοὺς, καὶ ἐφείλκετο τοὺς ἀκροατὰς οὕτως ἐκείνη, καὶ ἐθεῶντο αὐτὴν πρὸς θαῦμα, καὶ ἦν ἐντρυφᾶν τοὺς βλέποντας τοῖς τε ἐντὸς καὶ τῷ προφαινομένῳ εἰς ἀγαλλίαμα καὶ ψυχῆς καὶ ὄψεως· θέμενος οὖν καὶ ἐγὼ σπουδὴν ἐντυχεῖν τῷ καλῷ Γρηγορίῳ τούτῳ, οὐκ εὐστόχησα· μετετέθη (γάρ) πως τά γε εἰς ἐμέ.

ἀμέλει καὶ λελυπημένος ἐπυθόμην τοῦ καθηγουμένου· ἦν δὲ ἐνάρετος ὁ ἀνὴρ καὶ γραμμάτων δὲ ἴδμων· (καὶ) ποῖ ποτε τόπου τὸ καλὸν βιβλίον ἐστίν; ὁ δὲ τὸν τῆς δεξιᾶς λιχανὸν κατασείσας ὡς εἰς κύκλον, οὐδὲν ἀπεκρίνατο· ἐμοῦ δὲ ἐγ(κειμέν)ου καὶ ἱλαρῶς ἐπανερωτῶντος, ἀπεμποληθῆναι εἶπε τὴν βίβλον· τίς γάρ φησι καὶ χρεία ἦν ἡμῖν αὐτῆς; ἐνταῦθα (δέ μου) θυμὸν ἐδόμυχον ὑπανάψαντος ἤδη δὲ καὶ προφαίναντος ἠρέμα, ἐπήγαγε καὶ αἰτίαν ἐκεῖνος ὁ σεμνὸς μοναχὸς διάλευκον, τὸ εἰς (τί γ)ὰρ καὶ δεόμεθα βιβλίων τοιούτων ἡμεῖς; ὡς δὲ ἐγὼ τὸν θυμὸν μεταβαλὼν εἰς βαρὺν γέλωτα ἐξωνείδισα ὑπειπὼν, τίνος (ἆρα) καὶ δεήσεσθε οἱ λόγου ἄξιοι μοναχοὶ, ἐὰν τὰ τοιαῦτα βιβλία παρ' οὐδὲν ποιῆσθε; παρῆλθέ με ὁ ἄνθρωπος ἐντραπεὶς, καὶ οὐκέτι διὰ βίου εἰς ὄψιν ἦλθε μοι, βαρυνθεὶς οἶμαι τὸ ἐν ἐμοὶ οὕτω φιλόβιβλον.

Ὦ δὴ τοιοῦτοι μοναχοὶ, οὕτως ἐξουθενοῦν ἐθέλετε τοὺς θεολόγους ἤδη δὲ πάντως καὶ τοὺς ὅσοι κατ' αὐτοὺς; οὕτως ἄχρηστοι παρ' ὑμῖν οἱ θεοφθόγγοι; ὦ Φαῦστε, ὦ Δαλμάτιε (1), ὦ στουδιῶτα Θεόδωρε, ὦ Κύπρου Ἐπιφάνιε, ὦ μυρίοι τοιοῦτοι ἅγιοι μοναχοὶ, οὕτως ὑμεῖς ἐζῆτε; οὕτως τὰς θεολόγους δέλτους ὡσεὶ οὐθὲν ἐλογίζεσθε σκορακίζοντες; ὦ Ἐφραὶμ ἁγιώτατε, τί δήποτε τοσαύτης ἐνεφορήθης φιλοσοφίας ὑπὲρ κόρον, ὡς καὶ ποτνιᾶσθαι καὶ θεοκλυτεῖν ἀνιέναι τὸν θεὸν τὸ ὑπεράγαν ἐν σοὶ τῆς γνώσεως; μοναχὲ χωριτικὲ, εἰ δήποθεν ἀνακύψει καὶ νῦν ζήτημα ἐκκλησια-

(1) Noti sunt ambo, tam Faustus quam Dalmatius, ob religiosa scripta, quae in conciliorum actis partim supersunt; qua super re ne actum agam, lectores ad Fabricii bibliothecam gr. ablego.

στικὸν ἐμβριθὲς ἀμφίμαχον, καὶ πρέπει ἀγωνίζεσθαι τοὺς ἱεροὺς ἄνδρας, ὧν μέλος καὶ μέρος οὐ τὸ τυχὸν καὶ οἱ κατὰ σὲ, τί ἂν τηνικαῦτα ποιήσῃς αὐτός; πῶς ἂν λαλήσῃς, ἐπαγαγὼν σεαυτοῦ καὶ τρόπον τινὰ ἐκτεμὼν τήν τε γλῶσσαν τά τε χείλη, τὰ θεολογικὰ δηλαδὴ νοήματα, δι' ὧν ὡς ἐπίπαν αἱ στρεβλούμεναι συζητήσεις λύονται ἀποκαθιστάμεναι εἰς ὀρθῶς; εἰς τί σοι χρησιμεύουσι τότε τὰ σὰ πραγματικά; οἷς ὅσαι ὧραι προςαλαιπορῶν ἀφίης τὴν βιβλιακὴν τριβὴν, καὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἀνάγνωσιν καὶ ὑπερανῳκισμένην καὶ θεοῦ ἁπτομένην; οὐ μόνον οὐδὲ ἀναλαμβάνων ἔφεσιν τοῦ τοιούτου καλοῦ, ἀλλὰ καὶ καταγινόμενος τῶν μετερχομένων αὐτό· ἐκείνην μόνον ἀκριβωσάμενος τριάδα κατὰ τὴν σὴν αὔχησιν, τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ προσκύνησιν, καὶ τὸ κελλίον, καὶ τὴν τράπεζαν· καὶ οὐκ εἰδὼς μὴ ἀρκεῖν ταῦτα τῷ κυρίως μοναχῷ εἰς ἀρετῆς ἐντέλειαν, ἀλλὰ προσδεῖσθαι αὐτὸν λίαν πάνυ καὶ γνώσεως· καὶ οὐ λέγω μόνης τῆς θειοτάτης, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπὸ ἱστοριῶν ὡς ἐῤῥέθη, καὶ ἑτεροίας δὴ πολυειδοῦς, δι' ἧς ἔχοι ἂν χρηστὸς εἶναι τοῖς ἐντυγχάνουσιν· ἢ πόθεν οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἅγιοι ἐσοφίσθησαν; ἆρα γε ἀναςρεφόμενοι ἐν κώμαις καὶ πόλεσι, καὶ ἀναμετροῦντες ῥυμοτομίας καὶ ςενωποὺς, καὶ τόρμαις καὶ ῥηγεῶσιν ἐνδιατρίβοντες; ἢ ἐγγωνιάζοντες καὶ παντοίαις συγγινόμενοι ἀναγνώσεσι; πῶς δὲ καὶ οἱ μὴ τὴν ἀρχὴν τοιούτοις ἐπιβεβληκότες ὅλως πονήμασι, σοφίας ὕστερον ἐνεπλήσθησαν πρεπούσης ἀποστόλοις θεοῦ; καὶ ἐφθέγξαντο βροντόφωνα ἐξακουόμενα ἕως περάτων γῆς; ἆρα γε πλανώμενοι περὶ ἀμφόδους ἐκεῖνοι καὶ ῥεμβόμενοι ἄνετα, καὶ διαλιδορούμενοι τοῖς ἀγοραίοις, καὶ ὀφθαλμοῖς ἐννεύοντες, καὶ μύλλοντες, καὶ τὰς ὄψεις διδόντες εἰς οὐ χρὴ, ἢ βιβλίοις αὐτὰς ἐπαφιέντες; κ. τ. λ.

ΧΟΡΙΚΙΟΥ

ΣΟΦΙΣΤΟΥ ΓΑΖΗΣ

ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΙΝΕΣ.

I. Εἰς ῥόδον.

Γραφὴ καὶ ποίησις, ἡ μὲν τοῖς χρώμασιν, ἡ δὲ τοῖς λόγοις· λόγοι γὰρ τῇ ποιήσει τὰ χρώματα· μιμοῦνται δ' οὖν ἄμφω θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων σχήματα, πάθη καὶ Ἔρωτας· καὶ ἡ μὲν ἐξ οὐρανοῦ σταγόνας δίδωσι τῇ θαλάσσῃ καὶ Ἀφροδίτην δημιουργεῖ, ἀφρογεννῆ τε καλεῖ, εἰ μὴ τοῦ ἔπους εἰς λήθην ἀφῖγμαι, ὅτι φησὶ – γέντο πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ· – ἡ δὲ τὸν ἐκείνης λόγον ὑποφαίνει τῇ θέᾳ· ποιεῖ γὰρ σχήματα θαλάσσης· καὶ εἴποις ἂν τῇ γραφῇ κινεῖσθαι τὰ κύματα· ἐκ μέσου δὲ ταύτης ἀνάγει τὴν Ἀφροδίτην ἀμήχανόν τε κάλλος καὶ οἷον ἔπρεπεν Ἀφροδίτῃ κεκτῆσθαι· ἄγεται δὲ Τριτώνων σχήματι· ἄνθρωποι δὲ οὗτοι ἄνωθεν, λαγόνας ἰχθύων φύσιν τὸ ἐντεῦθεν πληρούμενοι. Νηρεΐδων τε περὶ ταύτην χορός· τοὺς δὲ δελφῖνας ἴδοις ἂν καὶ τούτους ὑφ' ἡδονῆς νῦν μὲν δυομένους τοῖς ὕδασι, νῦν δὲ τῶν κυμάτων ἀνίσχοντας.

Τοιαῦτα μὲν τὴν οὐρανίαν Ἀφροδίτην δημιουργοῦσιν αἱ τέχναι· τὴν δὲ ἑτέραν πάνδημον δὲ ταύτην παλαιοί τινες ᾄδειν ἐθέλουσι μῦθοι· ταύτης δὲ γνώρισμα γάμοι, καὶ τὸ προσέσθαι τοῖς Ἔρωσι βαλεῖν τὸ τόξῳ, καὶ ἄγειν ὅπη καὶ βούλεται· ταύτην δὲ ποιοῦσι νῦν μὲν περὶ κάλλους ἐρίζουσαν· ἀγὼν γὰρ ἦν περὶ τούτου ἀνθρώπων μὲν οὐδενὶ, θεαὶ δὲ πρὸς

ἀλλήλας αὐτῶν ἐποιοῦντο· κρίνειν δὲ ἔδει ποιμένα, καὶ μῆλον ἣν νικῶσῃ τὸ ἆθλον· ἡ δὲ ὅλῳ σώματι φαίνεται τῷ ποιμένι καὶ ψῆφ' ἅμα τῇ θεᾷ, καὶ τὸ μῆλον ἐδέχετο, καὶ ἐδόκει καλή· ὅθεν ἡνίκα παίζειν ἐθέλουσι τοῖς μήλοις ἀλλήλους ἅμα γέλωτι βάλλουσιν οἱ Ἔρωτες· νῦν δὲ κατὰ τῶν ἄλλων νεανιεύεται καὶ εἰς γῆν ἐξ οὐρανοῦ κατάγει τὸν Δία, καὶ χρυσὸς ἦν καὶ κύκνος ἵπτατο, καὶ οὐδὲ ταῦρον ἐφείσατο ποιῆσθαι τὸν Δία· καὶ διὰ ταύτης ἐπιλέλησται μὲν θαλάσσης ὁ Ποσειδῶν, καὶ τὴν Τυρὼ θαυμάζων ποτίμοις ὕδασιν ἐπιμίγνυται· καὶ ὁ πᾶν ὁρᾷν ἐδόκει τὴν Ἠχῶ φθεγγομένην μόνον ἀκούων, καὶ τὴν ἐρωμένην ἠγνόει· ὁ δὲ Ἀπόλλων δάφνην ἔχων τὸ φυτὸν, τῆς Δάφνης κηρύττει τὸν ἔρωτα· ἡ δὲ Ἀφροδίτη τοὺς θεοὺς καὶ εἰς ἑαυτὴν ἐπεσπάσατο· καὶ Ἥφαιστος μὲν συνῴκει τῇ Ἀφροδίτῃ, Ἄρης δὲ τοῦτον ἐζήλου. Ἤρω δὲ καὶ Ἑρμῆς κοινωνὸν τοῦ πάθους ἔχων Ἀπόλλω· ἀλλὰ γὰρ ἔδει καὶ αὐτήν ποτε τῶν ἑαυτῆς πειραθῆναι βελῶν, καὶ γνῶναι οἷα κατὰ τῶν ἄλλων ἀφίησι τὰ τοξεύματα, καὶ οὐδὲ λανθάνειν ἐγένετο· βοᾷ γὰρ τῇ θεᾷ τὸ ῥόδον Ἄδωνίν τε καὶ Ἀφροδίτην· ἔμελε δὲ αὐτῷ καὶ ὄρη καὶ κυνηγέσια· τῇ δὲ Ἀφροδίτῃ πάντα ὑπῆρχεν ὁ Ἄδωνις· καὶ ἔσθ' ὅτε τὸν κεστὸν ἀφεῖσα, καὶ τοὺς αὐτῆς παῖδας τοὺς Ἔρωτας, ἐπὶ νάπας ἐπορεύετο· καὶ ἐπικλίνασα τῇ χειρὶ τὸν αὐχένα ἐθεάσατο τὸν Ἄδωνιν· ἀλλὰ γὰρ ὀφθέν τι δυσχερὲς ἐπετάραξέ σου τὸν ἔρωτα καὶ τῷ πόθῳ θρῆνος ἐμίγνυτο.

Ἄρης γὰρ ταῦτα μαθὼν, ἤρα δὲ καὶ οὗτος τῆς Ἀφροδίτης, ἐζηλοτύπει τὸν νέον καί ποτε ταύτην ἀποῦσαν ἐπιτηρήσας, κλέπτει τῇ θεᾷ τὴν φύσιν, καὶ σῦς δοκῶν, εἰς θήραν ἐφείλκετο τὸ μειράκιον· καὶ ὁ μὲν, ὡς εἰκὸς, ὥρμησε

φέρεται τὰς κύνας ἀνακαλῶν, καὶ ἑλεῖν ἠπείγετο τὸ δόξαν θηρίον· ἀλλὰ γὰρ χαλεπὸν ἀνθρώποις ὡς Ἄδωνι θεὸν ὅτε πολέμιον ἔχουσι· τοῦτον γὰρ ὕστατον πεποίησαι δρόμον· καὶ θήραν ἐλπίσας, αὐτὸς ἔκειτο θήραμα· φεῦ οἵας ἀγγελίας ἀκούειν ἔδει τὴν Ἀφροδίτην καὶ ἤκουσε· πληγεῖσα δὲ τῷ λόγῳ τοῦ πάθους ὅλη τε ἦν, καὶ οὐδὲν ἐδίδου τῷ λογισμῷ, ἀλλ' εἰς λήθην ἐλθοῦσα τοῦ πρέποντος, ὡς εἶχε τε ἀνέστη καὶ δρόμῳ διὰ πάντων ἐφέρετο· οὐ κρημνοὶ ταύτην ἐκώλυον, οὐ φάραγγες ἔστησαν, οὐ ποταμὸς ἐπεῖχε πλημμυροῖς τοῖς ὕδασιν· ὡς ὠμοί τινες ἦσαν οἱ Ἔρωτες· εἵπετο γὰρ ἡ μήτηρ ἔκφρων ὑπὸ τοῦ πάθους ὡς οἱ παῖδες ἐβούλοντο· οὕτω δὲ φερομένη περιπίπτει ῥόδων φυτῷ, καὶ πως ἁβροτέρα οὖσα τὸ σῶμα· καὶ τί γὰρ ἄλλο ἡ Ἀφροδίτη; καὶ μηδὲν ἔχουσα περικαλύπτον τὼ πόδε, οὐδὲ γὰρ τούτου προνοεῖσθαι παρέσχε τὸ πάθος, οὕτως οὖν ἔχουσα, ἀκάνθῃ πληγεῖσα συμμεταβάλλει τῷ ῥόδῳ τὴν θεάν, καὶ τοῦ αἵματος τὸ χρῶμα τοῖς ῥόδοις φύσις ἐγένετο· ἦν γὰρ ὅτε λευκὸν ὑπῆρχε, καὶ εἰς τόδε μεταβέβληται, καὶ τὴν πληγὴν εὐτυχεῖ τῆς Ἀφροδίτης· καὶ εἴποις ἂν αὐτὴν εἰκόνα τοῦ χρώματος ὑπάρχειν τῷ ῥόδῳ· τούτῳ στεφανοῦνται μὲν αἱ παστάδες, πρέπει γὰρ οἶμαι τὰ τῶν ἐρώτων ἔργων φυτῷ κοσμεῖσθαι, οἷον πρὸς ἀλλήλας αἱ Χάριτες· τοῦτο καὶ Διονύσῳ μιχθὲν μιμεῖται σωτηρίαν ἀνθρώπων· ἤδη τοῖς ῥόδοις καὶ λόγοι πλαττόμενοι χαρίεν τί τε καὶ ἐπαφρόδιτον γίνεται· ἀλλὰ γὰρ εὐμενὴς ἡμῖν ὁ θεὸς ἐπιφαίνοιτο, καὶ δοίη πάλιν καὶ ἔαρ ἰδεῖν καὶ ῥόδον ὑμνῆσαι.

II. Ἠθοποιΐα. Τίνας ἂν εἴποι λόγους ποιμὴν ἐκ σφοδροτέρου χειμῶνος ἔαρος ἐπιλάμψαντος· νόμῳ δὲ τῆς ἠθοποιΐας ἑπόμενοι ποιμενικόν τε ἀφελὲς αὐτῷ τὸ ἦθος περιθήσομεν.

Ὢ καινοτέρου φωτὸς, ὃ πάλαι μὲν ἐπόθουν, ἰδεῖν δ' οὐκ εἶχον, εὔχεσθαι δὲ μόνον ἐλείπετο, νῦν ἥλιος μὲν εὐμενὴς, ἀὴρ δε διέλυσε τὰς ὀφρῦς· καὶ πνεῦμα μέτριον, καὶ χειροήθης ἡ θάλασσα, γῆ δὲ τοῖς ἄνθεσι ζωγράφων τέχνην μεμίμηται· νῦν ἐγχορεύουσι Μοῦσαι τοῖς ὄρνισι, τοῖς λειμῶσιν αἱ Χάριτες, ὁ Πᾶν τοῖς ποιμνίοις, ταῖς δὲ γνώμαις οἱ Ἔρωτες· πάντα μετέστραπται καὶ γέγονεν εὐμενῆ, καὶ σπένδεται τάχα καὶ πόλεμος οὐδαμοῦ· θαῤῥεῖτε νῦν αἶγες καὶ θρέμματα, καὶ πόαν χρονίαν ἀσπάζεσθε· πρώην γὰρ ὁ Ζεὺς πολὺς ἐπεχύθη τῇ γῇ, καὶ οὗτος ὁ λαμπρὸς ἥλιος ἐκρύπτετο τοῖς νέφεσι πολεμούμενος· ἀὴρ δὲ καὶ δένδρα συνεδονεῖτο τοῖς πνεύμασι· θάλασσα δὲ μετέωρος ἤρετο καὶ ναύταις ἠπείλει πολέμιον, οἷά τις λέων ταῖς ἀγέλαις ἐπιβρυχώμενος· χείμαῤῥοι δὲ ταύτην μιμούμενοι τὰ προστυχόντα κατέσυρον· ἐθάῤῥει δέ πως οὐχ ὁδοιπόρος ὁδὸν, οὐ ναύτης τὸ σκάφος, οὐ κυνηγέτης τὴν θήραν, οὐ νομή τις ἦν, οὐκ ἀγέλαι πρὸς ταύτην ἐφοίτων· εἱστήκει καὶ τὰ δένδρα καθάπερ ἐν πένθει τὴν κόμην ἀποχειρούμενα· ἐγὼ δὲ καὶ ταυτὶ τὰ πρόβατα μηδὲν πλημμελοῦντες ὥσπερ ἐν εἱρκτῇ τῷ σπηλαίῳ δεσμῶται γεγονότες ἐκαθήμεθα· καὶ τὰ μὲν φυλλάδα ξηρὰν ἐκ θέρους ἀπόθετον ἐσιτίζετο, καὶ ἦν αὐτῷ ἐλεεινὰ τὰ βληχήματα· ἐγὼ δὲ τυρῷ διέζων νεαρὸν οὐδὲν ὑποφαίνοντι, τὸ δὲ ψυχρὸν τῆς ὥρας τῆς εἱρκτῆς ὑπῆρχε βαρύτερον· οὐ γὰρ ἦν οὐ πόδας ἑτοίμως κινεῖν, οὐ χεῖρας εἰς δέον ἐκτείνειν,

οὐ καλάμοις ἐμπνεῖν, οὐκ αὐλοὺς ἐναρμόζεσθαι· καθεύδειν ἔδει καὶ δι' ἡμέρας εἰσκαταδύντα τοῖς θρέμμασι· καὶ τοῖς ἐκείνων ἐρίοις παραμυθούμενον· οὐδὲν δὲ μούσης ἠκούετο, ἀλλὰ καὶ χελιδὼν ἡ λάλος, ἐκάθευδεν οἶμαι· ἤδη τι καὶ τῆς ἀράχνης ἐμφωλεύει τῇ σύριγγι, πάντα δὲ σιγᾷν ἐδόκει.

Πλὴν ὅτε Ζεὺς ἀστράπτων καὶ κτύπον ἐπῆγε δεινὸν, ὥσπερ ἢ σκεύη κινῶν ἢ μετασκευάζων τὸν οὐρανὸν, πολλάκις τοῦτον ἱκετεύων ὑπέμνησα· τί τοσοῦτον ὦ Ζεῦ λελυπήκαμεν; παῦσαι πάντα συγκρούων· μὴ συντριβῇ πάλιν καὶ δεήσει νέα δημιουργεῖν· μή τι σοὶ γιγάντων πλῆθος αὖθις ἐπανέστηκε πολέμιον; τί δεῖ λέγειν; ἦν γὰρ πλέον οὐδὲν· ἕως ἑκὼν ἐπείσθη· τάχα δὲ καὶ κέκμηκε πάντα κινῶν, καὶ καθεύδειν νῦν ἐκ πόνου μακροῦ· ὅθεν νῦν πάντα σπένδεται καὶ λαλεῖ, καὶ νεάζειν ἔοικε τὸ γῆρας ἀποδυσάμενον· σκιρτᾶτε νῦν ἄρνες, καὶ τοῖς πηδήμασι πρὸς οὐρανὸν διεγείρεσθε μέσον, ἐμπίπλασθε τῆς πόας· πάλιν εἴ τις δι' ἔρωτα πρὸς φυτὸν μεταβέβληται, καὶ σώζει τὸ κάλλος εἰ καὶ τὴν φύσιν μετέβαλε· καλὸς ὁ Νάρκισσος, ἀλλὰ τὸ πάθος εἶχε τοῦ κάλλους ἀνάξιον· καλὸς ὁ Ὑάκινθος, ἀλλὰ γίνεσθε τοῦ Ζεφύρου φιλανθρωπότεροι, καὶ φείδεσθε μειρακίου καλοῦ, εἰ καὶ πίνειν δεήσει, πρὸς πηγὴν ἄξω καὶ καθηγοῦμαι τῇ σύριγγι, ὑμεῖς δὲ τοῖς μέλεσιν ἕπεσθε· τῷ γὰρ ἀπολειφθέντι λύκος ἔσται ζημία· εἰ κἂν πηγὴ μυρία λυπήσει ὑπὸ πίτυν ἄξω τὸ ποίμνιον, καὶ ἄνωθεν μὲν ἀηδὼν ἐαρινὸν ἀναφθέγξεται· ὥς δὲ φασὶ τὸν παῖδα ζητεῖ, καὶ οἷα μήτηρ ὀδύρεται· ἐγὼ δὲ πρὸς ταύτην ἁμιλλήσομαι τῇ πηκτίδι· τὰ δέ μοι πρόβατα τάξει κάτω κείσεται τῶν μελῶν ἀκροώμενα· τότε μᾶλλον ὁ Πᾶν τὴν Ἠχῶ βοήσει κόρην οὔτε φθεγγομένην οὔτε σιγῶσαν, πλησίον δὲ δοκοῦσαν ἀεὶ καὶ λαν-

θάνουσαν, καὶ νόθῳ φωνῇ παραμυθουμένην τὸν ἐραστήν· νῦν κύκνοι καὶ χελιδόνες ὑπὲρ κεφαλῆς ᾄδουσι τὸν αἰθέρα περιπλανώμενοι· ὁ δὲ Ἀπόλλων ἥδεται δάφνῃ στεψάμενος, καὶ φυτὸν ἔχων ἣν κόρην ἔχειν ἐβούλετο· νῦν τοῖς λειμῶσι περιβομβοῦσιν αἱ μέλιτται· ἄξω πολλὰ τῶν κηρίων, καὶ τούτων ἀμέλγων ἐγκαταμίξω γάλακτι· καὶ τί μοι πρὸς τοῦτο νέκταρ ἐκεῖνο τὸ μάτην θρυλλούμενον πόμα; νῦν ἀγέλαις Ἔρωτες ἐγχορεύουσι· μᾶλλον δὲ ῥόδων ἵνα καὶ τὴν Ἀφροδίτην τιμήσωμεν· οὐ γὰρ αὕτη διαφυγεῖν ἠδυνήθη τὸν Ἔρωτα· σοβαρὸν γὰρ τὸ παιδάριον, καὶ θρασὺ καὶ κατὰ τοῦ τυχόντος ὁπλίζεται· λυπεῖ δὲ τὴν Ἀφροδίτην οὐδὲ τὴν τεκοῦσαν αἰδούμενος, ἵνα μὴ μέγα φρονῇ μόνη καὶ τεκοῦσα, καὶ διαφυγοῦσα τὸν Ἔρωτα· τί οὖν ἐκεῖνος; αἴρει τὸ τόξον, καὶ προσγελᾷ τὴν μητέρα, καὶ βέλος τί σμικρὸν ἐγκατέθηκε· καὶ Ἄδωνις ἐξαίφνης ἐδόκει καλός· ῥᾷον ἄν τις εἶδεν αἰγὸς συζύγου τράγον αὐτὸν ἀνιστάμενον, ἢ τὴν Ἀφροδίτην Ἀδώνιδος· σιωπῶ τὸ πάθος τῇ θεῷ χαριζόμενος, μὴ καὶ λυπήσω λέγων καί μοι δείξω τὴν ἀγέλην ἀνέραστον· πλὴν αἵματι τῆς Ἀφροδίτης τὸ ῥόδον ἡμῖν ἠρυθαίνετο· τοιαῦτα τῆς ὥρας ἀπολαύων, εὔξομαι μετὰ τῆς ἀγέλης καὶ θέρος ἰδεῖν, καὶ σιωπῶ τὸν χειμῶνα καὶ ἔαρ αὖθις ἡμῖν ἀναλάμψαν.

III. Ποίους ἂν εἴποι λόγους ἔμπορος θαλάττιος ἐπιφανέντος ἔαρος.

Εἶδον ὅπερ ηὐχόμην, καὶ προῆλθεν εἰς ἔργον ἡ γνώμη· οἴχεται πόλεμος ἐκ τῶν νεφῶν ἀπειλούμενος, καὶ νεάζει τὸ φῶς, καὶ πάλιν ἥλιος μεθ' ἡμῶν· διαλέλυται δέ μοι μετὰ τῆς ὥρας ἡ λύπη· καὶ νῦν ἡ θάλασσα φίλη καὶ τοῦ θυμοῦ

μεταβέβληται· πάντα σπένδεται τοῖς ἀνθρώποις, οὐρανὸς, ἀὴρ, ἀστέρες, ἡ θάλασσα· ὁ μὲν γὰρ νιφάσι βάλλων ἀεὶ τὸν περὶ τῶν οἰκημάτων ἐπήνεγκε κίνδυνον· οἱ δὲ τὴν θέαν ἀπέκρυπτον, ὁ δὲ συνῆγε τὰς ὀφρῦς, ἡ δὲ συνεδονεῖτο τοῖς πνεύμασι· νῦν πάρεστι καθαροῖς ὀφθαλμοῖς τὴν ἄρκτον ἰδεῖν τὴν φίλην ἡμῖν καὶ πανταχοῦ τὸν πλοῦν ἀπευθύνουσαν· οὐ γὰρ ἀνέχεται συγκαταδῦναι τοῖς ἄλλοις ὅπως μὴ ναύτην παρίδῃ πλανώμενον· ἀλλ' ἕστηκεν ἀεὶ τοῖς ἐν πελάγει τὰς πόλεις κηρύττουσα· πάρεστιν ἰδεῖν καὶ τὸν μέγαν Ὠρίωνα, κἀν τοῖς ἄστροις κυνηγετοῦντα τῷ σχήματι· ἂν ἴδω τὴν Ἀνδρομέδαν ἐλεῶ τὰ δεσμὰ, καὶ τὴν ἐκείνης τύχην ὀδύρομαι· ἀλλ' ὅταν ἴδω τὸν Περσέα τὴν δεξιὰν ἐπὶ τὸ κῆτος ἐπαίροντα, θάῤῥει τῇ κόρῃ φημὶ, καὶ παραμυθοῦμαι ταύτην ἐν ἑαυτῷ, καὶ τῆς τύχης αὐτῇ συνήδομαι· γέγηθα νῦν μὲν τὰς Πλειάδας ὁρῶν, αἳ τὸ ἔαρ ἡμῖν πρυτανεύουσι· νῦν δὲ τὴν Ἀργὼ σκάφος ἐν οὐρανῷ παλαιὰ κηρῦττον μυθολογήματα, τὸν Πελίαν, τὸ Κῶας, τὴν Μήδειαν, τοὺς Ἔρωτας, τὸν Ἰάσονα.

Τί τοίνυν ἔτι μέλλω, καὶ πρὸς τὸν πλοῦν ἀναδύομαι; ἀπεῖπον ἐφ' ἑνὸς χωρίου καθιδρυμένος, καὶ δαπανῶν ἀεὶ καὶ τοῦ κέρδους ἐστερημένος· ἃ γὰρ ἐμπορία δεδώρηται, ταῦτα χειμὼν ὑπανάλωσε· καὶ οἴνοικος οἶμαι μηδὲν τοῦ χειμῶνος ἀνεκτοτέρα· ἐπέκειτο γὰρ ἀεὶ πρὸς ζημίαν φέρουσά τι καινότερον· καὶ δεῖ μοι, φησὶν, ἐσθῆτος παραμυθουμένης τὴν ὥραν· παρέσχον ὡς οὐκ ἂν ἠβουλόμην, ἡ δὲ πάλιν ἦν γυμνὴ, πάλιν τὴν ζημίαν ἐπέτεινε· καὶ ἥ δε, φησὶν, ἡ τοῦ δεῖνος κόσμῳ περιλάμπει χρυσῷ· καὶ δεῖ με τῶν παραπλησίων τυχεῖν· ἐγὼ δὲ πρὸς ταύτην· μὴ καὶ τοῦτο, γύναι, παραμυθεῖται τὴν ὥραν; εἰ δὲ παρεῖδον αἰτοῦσαν, ἄτιμος

ἐγὼ, πολλάκις ἐβόα, καὶ λόγος οὐδεὶς ἐμοὶ παρὰ σοῦ· καὶ ἦν ἀνάγκη καὶ δι' ἡμέρας ζυγομαχεῖν, βοσκημάτων δίκην συγκαθειργμένων, ἕως μοι διαῤῥυὲν οἴχεται τὸ βαλάντιον· ἀλλὰ νῦν ἐνδείας, νῦν κακῶν ἐλευθέρωμα, νῦν ἐπιμιξίαι ταῖς πόλεσιν ἐλευθέριοι· οὐκ ἔτι μοι κωλύσει τὸ σκάφος ἡ θάλασσα· ἤδη καὶ ναύτης τοῦ πελάγους κατατολμᾷ, καὶ ὁδοιπόρος ᾄδει, καὶ ποιμένες αὐλοῦσι, καὶ χορεύει τὰ ποίμνια· νῦν ὄρνιθες ᾄδουσι ποικίλῳ τινὶ φθόγγῳ πλέκουσι ξένην μουσικὴν, καὶ τὰ δένδρα νῦν ἐπείγεται πρὸς γονὴν, καὶ γῆ διαφόροις ἐμπομπεύει τοῖς ἄνθεσιν, ἄςρων δίκην ἐκλάμπουσα, καθάπερ ἁμιλλωμένη πρὸς οὐρανόν· τί οὖν; ἐπιβήσομαι τῆς ὁλκάδος, θαῤῥήσω τὸν πλοῦν· πολλοὺς ἔχω κοινωνοῦντας ναύτας τοῦ πράγματος, οἳ πρὸς τῷ κέρδει καὶ ποικίλην θέαν καρπούμεθα· ὁ μὲν πρὸς Σικελίαν ἐπείγεται καὶ τὴν Αἴτνην ὁρᾷ, καὶ πῦρ ἔσθ' ὅτε χεόμενον, καὶ τὴν Ὀδυσσέως ὄψεται Χάρυβδιν· ὁ δὲ πρὸς Ἰταλίαν ἐλθὼν, πόλιν ὁρᾷ μεγίςην ἐν ᾗ τῆς οἰκουμένης τὰ τρόπαια· ἕτεροι τὰς νήσους ὡς ἂν ἐν μέσῳ χορῷ περιπλέουσιν· ὁ δὲ τὴν Τροίαν ὁρᾷ καὶ τὴν ταύτης τύχην ὀδύρεται, τὴν Ἑλένην εἰς μνήμην λαβών· ἀλλὰ πάλιν γυναῖκες, πάλιν τῶν οἴκοι κακῶν μνημονεύσομεν· ἕτερος τὴν Ἀττικὴν ἀφικόμενος ὁρᾷ τὸν Πειραιᾶ, τὰς νήσους, τὴν Σαλαμῖνα, καὶ παῖδας Ἀθηναίων, καὶ παλαιὰ διηγήματα, ὡς ἠπείλει Ξέρξης, ὡς πάντα κεκίνητο, ὡς ὁ γῆν ὑβρίσας καὶ θάλατταν ὑπ' Ἀθηναίων ἐδάκρυεν· ἡμεῖς δὲ τὴν Κύπρον καὶ τὴν ταύτης Ἀφροδίτην οὐ περιπλεύσομεν· ἀποβήσομαι τῆς νεὼς, ὄψομαι νῆσον Ἀδώνιδος, καὶ τὴν Ἀφροδίτην παραμυθήσομαι, τὴν εἰκόνα τοῦ πάθους, τὴν μνήμην τοῦ ἔρωτος, καὶ ᾄσω τῷ κυνηγέτῃ τὸ κάλλος, τὴν ῥώμην, τὰς χάριτας, τῶν παίδων τὰ τόξα, τὸν ζῆ-

λον τοῦ Ἄρεος, τὴν ἄωρον τελευτὴν, τὴν ἀγγελίαν, τὸν δρόμον, τὴν πληγὴν, τὸ αἷμα, τὸ ῥόδον αὐτὸ, φυτὸν εὐτυχὲς Ἀφροδίτης πάθος εἰκονίζον τῇ θέᾳ· εἶτα τὴν ἐμπορίαν ἀνύσας, πλουτήσω τοῖς χρήμασι, ἀλλ' ἕως ἴδω τὸ γύναιον.

IV. Τίνας ἂν εἴποι λόγους Ἀφροδίτη ἐν τῷ ζητεῖν τὸν Ἄδωνιν πληγεῖσα ταῖς ἀκάνθαις τὸν πόδα.

Τοῦτό σοι τύχη πρὸς ἐπιβουλὴν ὑπελείπετο, μηδὲ ζητῆσαι τὸν Ἄδωνιν, μηδὲ δραμεῖν ἐπ' αὐτὸν, μηδὲ παραμυθήσασθαι τῷ δρόμῳ τὸν πόθον, μὴ κειμένῳ περιτυχεῖν, μὴ περιπλέξασθαι πεπτωκότι, μηδὲ φίλτατον καλέσαι νεκρόν· ἤρκει τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ μεμυκότας ἰδεῖν, ἤρκει μοι πρὸς θέαν καὶ σιγῶντα τὰ χείλη οὔπω μοι πάντως ἀπέλιπον, οὐκ ἐρύθημα τὸ πρόσωπον, οὐκ ἄνθος τὴν παρειὰν, οὐ τὴν κόμην αἱ χάριτες· εἰ δὲ καὶ τὴν αἰτίαν ἠρόμην τοῦ πτώματος, τάχα μοι καὶ κείμενος ἐβόα τὸν Ἄρεα· ἀλλ' οἷα καὶ λέγειν προήχθην; ἐγὼ πείσομαι πεπτωκέναι τὸν Ἄδωνιν; ἔτι περίεστι καὶ θηρᾷ· καὶ μὴ παροῦσαν τάχα τὴν Ἀφροδίτην ζητεῖ· ἐγὼ δὲ μέλλω καὶ κάθημαι μάτην δεθεῖσα τῷ πάθει τὸν πόδα· ἀλλὰ γὰρ πάλιν τὸν Ἄρη λογίζομαι, πάλιν τέθνηκεν Ἄδωνις, δεινὸς γὰρ ὁ θεὸς, βλοσυρὸν ὁρᾷ, πρὸς αἷμα κέχηνε, ποθουμένην ὄψιν ἐλεεῖν οὐκ εἰδώς· ὢ δεινῆς ἀπορίας, ὢ δυςυχημάτων ὑπερβολῆς· τίνος κατηγορήσω; τίνας δὲ μέμψομαι; τὴν τύχην; τοὺς ἐμοὺς παῖδας; ἐκ τούτων Ἄδωνιν ἔγνωκα, ἐξ ἐκείνης Ἄρης ὡπλίζετο· νῦν τῶν ἑαυτῆς πειρῶμαι βελῶν, νῦν τὴν ἐμὴν φλόγα μεταμανθάνω, νῦν τῆς ἐμῆς ὠδῖνος αἰσθάνομαι· Ἀφροδίτη ταῦτα, ἣν ἔτε-

κε Ζεὺς, ἣν οὐρανὸς ἤνεγγεν, ἣν ἐκόμισε φύσις, ἐξ ἧς πῦρ καὶ βέλη καὶ πάντα πόθῳ συνήπτετο· μήτηρ ἐγενόμην ἐρώτων, τόξα παρέσχον, ἐπτέρωτο τὰ παιδάρια, καὶ τούτοις ἄβατον ὑπῆρχεν οὐδὲν· ἐπῆλθον γῆν, ἐνέδυσαν κῦμα, τὸν ἀέρα διέπτησαν, ἐνεχόρευον ἄστροις, καὶ κατὰ θεῶν ποτὲ ἐτάττοντο· οὐδὲν τὴν ἐμὴν ὑπέκυπτε δεξιάν· εἴ τις τὴν Ἀφροδίτην ἐλύπει . . . λεπον τοὺς παῖδας, ἐπένευον, ἐκίνουν οὗτοι τὰ βέλη, καὶ τὸ παθεῖν ὑπελείπετο· οἶδεν ὁ Ζεὺς τῶν ὅλων . . . πειθόμενος ἔρωτι· οἶδεν ὁ Ποσειδῶν ἐν μέσῃ τῇ θαλάσσῃ φλεγόμενος· οὐ παρεῖδον τὸν Πᾶνα, τὴν Ἥραν οὐ . . . ηλθον τὸν Ζέφυρον, Βορέας πεπείραται, καὶ τῶν ἀνέμων τὸ βέλος ὤφθη ταχύτερον· Ἀπόλλων . . . βαλλόμενος· τί δεῖ λέγειν ἄνθρωπον ἐραστήν; καὶ λέοντος οἶστρον, καὶ ταῦρον τῷ πόθῳ . . . τῶν παίδων, καὶ τρόπαια πανταχοῦ, καὶ πάντα τῆς Ἀφροδίτης πεπλήρωται· ὡς . . . οἱ καλοὶ παῖδες ὡπλίζοντο καὶ τὸν πόλεμον οἴκοθεν εἶχον, καὶ τοῖς ἐμοῖς . . . ἔγνων ἐκεῖθεν ἰδοῦσα τὰ θαύματα, ἔπασχον, ἠπόρουν, ἐγέλων, ἐ . . . γενέσθαι· τὸν κεστὸν ὑπεσκόπουν μή τις ὑποκλέψας λανθάνῃ καὶ . . . εὑρίσκω τοὺς Ἔρωτας· ὑπέκυψα τῇ γονῇ· λοιπὸν ἐπῄνουν τὸν Ἄδωνιν . . . τὴν κόμην ἐδόκουν κεκρᾶσθαι, ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐνεικῆσαι τὰς χάριτας, ἐκ τῶν χειλέων τοξεῦσαι τοὺς Ἔρωτας· αἱ δὲ παρειαὶ, οἶμαι, συνεθήρων, ἐπόθουν, ἐμίσουν ἐντεῦθεν τὸν ὄλυμπον· ἐκείνου καὶ θεῶν ἥττητο ὄψις παρ' ἐμοί· καὶ πάντα τοῦ μειρακίου γέγονε δεύτερα· ἐθήρα καὶ τὴν ῥώμην ἐθαύμαζον· λεόντων ἐδόκει θρασύτερος, ὑπὲρ τὰς ἐλάφους πηδῶν· ὄλυμπον τὴν ὕλην, οὐρανὸν ἡγούμην τὰς νάπας· ὅτε τοῦτον εἶχον, τοῦ συνήθους λαμπρότερον ἐδόκουν βλέπειν τὸν ἥλιον· μίαν ἠγάπων θέαν τὸν Ἄδωνιν, μίαν ἀκοὴν ἐπόθουν

τὸν ἄνθρωπον· οὐδείς μοι λαλῶν ἤρεσκεν, ὅτι μὴ λέγων τὸν Ἄδωνιν. Ἐλύπει ταῦτα τὸν Ἄρην καὶ τὸν φθόνον ὑπέτρεφε· καὶ πρὸς ἔργον ἦλθεν ἡ γνώμη· ἐγώ σοι τοῦ πάθους αἰτία, δι' ἐμὲ καὶ Ἄρης πολέμιος· τούτων ἀκούσασα διεπτόημαι, καὶ γέγονα τῇ φήμῃ μετέωρος, καὶ κόσμου μοι λόγος ὑπῆρχεν οὐδείς· δρόμος ἐπῆλθε μοι, καὶ πόδες γυμνοὶ, καὶ τὰ ἐν ποσὶ παρορώμενα· ἐντεῦθεν μοι τὸ πάθος δεινότερον ἦν, καὶ βέβλημαι τὴν μὲν καρδίαν τῷ πόθῳ, τῇ δ' ἀκάνθῃ τὸν πόδα· τοῦτο σύμβολον ἔσω τῆς τύχης, καὶ τοῖς μετὰ ταῦτα τὴν εἰκόνα δεῖξαι τοῦ πάθους, τοὐμὸν αἷμα φύσις γενέσθω τῷ ῥόδῳ· καί τις τὸ ἄνθος ἰδὼν οὐ παραδώσει τῇ λήθῃ τὸν Ἄδωνιν· ἀλλὰ τὴν αἰτίαν ζητῶν ἀκούσει τὸ πάθος, τὸν πόθον, τὴν φήμην, τὸν δρόμον, τὴν πληγὴν, τὸ αἷμα, τὴν τοῦ ῥόδου μεταβολὴν, καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν Ἄδωνιν.

V. Τίνας ἂν εἴποι λόγους ὁ Φοῖνιξ τῆς μὲν πρεσβείας ἀποτυχὼν, βοηθοῦντος δὲ τοῖς Ἕλλησιν Ἀχιλλέως, ὅτε πρὸς αὐτὸν ὁ Ἀγαμέμνων στείλας τὴν Βρισέως ἱκέτιν ἐξέπεμψε.

Συνήδομαι μὲν τοῖς Ἕλλησιν, ἀλλὰ δακρύω τὸν Θετταλόν· τοῖς μὲν εὑροῦσι σωτῆρα, τὸν δὲ πεσόντα πρὸς ἀδοξίαν Ἑλλήνων, καὶ γέλωτα τρωϊκόν· οὐδὲ Τρῶες γὰρ οἶμαι τῶν ἡμετέρων ἀνήκοοι παθημάτων· καλῶς εὗρεν Ἀγαμέμνων ὅθεν τύχοι συμμάχων, καὶ λήψεται δίκην ἀπειθοῦντα στρατιώτην αἰσχύνας· εἴθε τοῦτο συνέβη πρὸ τῆς ἡμῶν πρεσβείας τὸ θήραμα· νῦν δὲ τὰ καθ' ἡμᾶς ἀτυχία καὶ λόγοι· ὁ σοφὸς οὐκ ἔπεισεν Ὀδυσσεύς· Αἴας ὑπερώφθη μετὰ τοῦ γένους

καὶ τοῦ Διός· ὁ δὲ πρεσβύτης ἐγὼ, οὐ γὰρ ἔχω λέγειν διδάσκαλος ἐπὶ τούτοις εἰπεῖν, οὐδὲν ἔσχον πιθανὸν, οὐ πολιὰν, οὐ λόγους, οὐ δάκρυα· παρεμυθεῖτο δέ με τοῦ παιδὸς τὸ φιλότιμον, καὶ τὸ δοκεῖν εὐκλείας μᾶλλον ἢ κόρης ἐρᾷν· νῦν δὲ μετέςραπται πάντα, καὶ ταύτην βλέπων ὑπέκυψε· τί δὲ μὴ μεθ' ἡμῶν αὐτὴν λαβόντες ἐδείξαμεν Ἀχιλλεῖ; ἀκοῆς γὰρ κρείττων εἰς πόθον, θέα· τοιγαροῦν οὐκ ἀντέσχεν ἰδών· περιβαλὼν δὲ τὼ χεῖρε καὶ δακρύσας ὑφ' ἡδονῆς ὁ γεννάδας, διὰ σέ, φησιν, ὠργίσθην, διὰ σὲ διαλλάττομαι· ταυτί σοι Χείρων παρέδωκε; ταῦτα μετ' ἐκεῖνον ἐγὼ; ὁ μὲν ἤσκει τὼ πόδε πρὸς δρόμον, ἐγύμναζεν εἰς ὅπλα καὶ βέλη καὶ πολέμου παρασκευήν· κρατεῖν ἐδίδαξε θηρίων· ὡς ὤφελεν ἔρωτος· ἐγὼ δὲ πρὸς λόγον δραμὼν ἀνῆγον τὴν γνώμην, ἐπαίδευον, ἀπέδειξα ςρατιώτην τὸν παῖδα καὶ ῥήτορα· μουσικὴν εἶπον ἔγνως, ἵνα μετρῇς τὸν θυμὸν, ἵνα ῥυθμίζειν οἶσθα πρὸς ἡδονὰς τὴν ψυχὴν, ἅτε χρὴ πηδώσας, ἐπιφέρων ἐκ λόγου ζυγόν· ἔχε πρὸς ὕβριν μετρίως, καὶ παροινοῦντα φέρειν ἐπίστασο.

Τούτων ἀκούσας ὑπερέχηρεν ὁ Πηλεὺς, καὶ χρηςὰς εἶχεν ἐπ' ἐμοὶ καὶ τῷ παιδὶ τὰς ἐλπίδας· καί με συνεκπέμπει πρὸς . . . μετὰ γῆρας ὤφθην ςρατιώτης, ἵνα καὶ σύμβουλος καὶ τοῖς τοῦ παιδὸς ἐπεγραφόμην καλοῖς· καθεῖ . . . ἀλλ' ἐν ἐπαίνοις ἐγὼ· ἔπιπτεν ὁ Κύκνος καὶ τῆς εὐκλείας ἀπήλαυον· πόλεις ἠριθμοῦντο . . . ὁ Φοῖνιξ ἐν ἐπαίνῳ καὶ φήμῃ· νόσος εἶχε τὴν Ἑλλάδα, καὶ πέπαυται . . . καὶ τοῖς ἀρίςοις ἐπεγραφόμην· τὰ δὲ μετὰ ταῦτα δακρύω λέγων· ερ . . . δος τὰ πρῶτα ἔλεγεν· ἠπείλουν, ἐλοιδοροῦντο· ἠδίκει μὲν Ἀγαμέμνων . . . λαβεῖν ἐπ' ἀριστείᾳ δοθέν· ἐπ' αὐτῷ δὲ πάσχει τὴν ψυχὴν Ἀχιλλεὺς, καὶ πέρας οὐκ ἦν ερα . . .

οὐδὲ δίδωσι τῇ γνώμῃ λήθην ὁ πόθος· Ἀχιλλεὺς μὲν ἐπὶ τούτοις ἡδέως . . . πτώματα· ὁ μὲν ἀποςὰς τῶν Ἑλλήνων, ὁ δ' ἐντρυφῶν τῶν . . . Ἑλλήνων γὰρ εἰς τὸν παῖδα παροινίαν, τὴν ἄμετρον ὀργὴν Ἀχιλλέως· συμφορὰς ἐπὶ τούτοις Ἑλλήνων πιπτόντων ἄλλων ἐπ' ἄλλοις· καίπερ ἀπειλοῦντες ὅπερ οἶδε ποιεῖν· πλὴν ἀλλ' ἐδόκει· καὶ πρέσβεις ἡμεῖς· καὶ πᾶσα τῆς Ἑλλάδος ἐν ἡμῖν ὑπῆρχεν ἐλπίς· καὶ πολλὰς μηχανὰς εὑρόντες σεῖσαι ψυχὴν ὀργῇ καὶ πόθῳ κρατουμένην, οὐκ ἔσχομεν· ἀλλ' ἦν ἄρα μία μηχανὴ ποθοῦντι, τῆς ἐρωμένης ἡ θέα· ταύτην οὐκ ἐπῆλθε μαθεῖν, οὐκ ἐμοὶ τῷ πρεσβευτῇ, οὐκ Ὀδυσσεῖ τῷ σοφῷ, οὐκ Αἴαντι τῷ γεννάδᾳ· τὸ μὲν πάντων ἀποτυχεῖν, σοφώτερον ἐποίει πρὸς τὸ τυχεῖν Ἀγαμέμνονα· ςείλας γὰρ εἰς σχῆμα πένθους τὴν κόρην, ὅπερ ἤθελεν ἔτυχεν· οὐ γὰρ ἤνεγκεν ὁ τοῦ Πηλέως τὸ θέαμα, τὸν δὲ θυμὸν αὐτοῦ διέλυεν ἡδονή· καὶ διδασκάλου κρείττων γυνὴ, καὶ κόρη σοφοῦ, καὶ συγγενείας αἰχμάλωτος· καὶ τὸν ἐκ λόγου καὶ τέχνης ἔρωτα παρῆλθε πειθώ· λοιπὸν ὁ Θέτιδος νικάτω τοὺς ἥρωας· οὐ γὰρ καλύψει τὴν αἰσχύνην ἡ νίκη· τίς ἡμῖν ἔςαι ταῦτα μαθὼν ὁπλίτης; εὐκλεεῖς ὦ Χείρων γεγόναμεν· εἴθε κἀγὼ μὴ παρῆν· οὐ γὰρ ὅμοιον αἰσχύνεσθαι παρόντα, καὶ πόῤῥω τούτων ἀκούειν· σὺ δὲ νῦν Ἀχιλλεῦ τῆς αἰχμαλώτου μετὰ τῆς ἐντεῦθεν ἀδοξίας ἀπόλαβε.

Choricii monitum de subsequentibus descriptionibus.

Ἡ τῶν παρόντων ἔκφρασις ἔργων, δεῖ μὲν λόγου πρὸς τὴν τέχνην ἁμιλλωμένου· εἰ δὲ τούτων ἐλάττων ὀφθείη, καὶ τοῦτο τοῦ ποιήσαντος θαῦμα, ὅτι κρείττων γέγονε πράττων

ἢ ψιλῶς εἰρηκότες ἡμεῖς· ὅθεν εἰς ἔπαινον αὐτῷ τελευτᾷ, καὶ τῷ ἀγαθῶν αἰτίῳ τὴν πρέπουσαν εἰς δύναμιν ἀποδίδωσιν εὐφημίαν, δι' ὃν ἡ πόλις τῶν ἁπάντων ἀπολαύειν ἔσχεν εὐτυχημάτων.

VI. Ἔκφρασις ὡρολογίου.

Ἄλλοι μὲν ἄλλα ὁρώντων, καὶ εἴγε βούλοιντο, λέγοιεν· οἱ μὲν Αἰγύπτου πυραμίδας, οἷα δὴ τὰ Αἰγυπτίων ᾀδόμενα· ὁ δέ τις ἐπιδημῶν Βαβυλῶνι Βὴλ Διὸς ἱερὸν ἴδοι, καὶ ἑτέρους ἐφ' ἑτέρῳ, ἄλλον ἐπ' ἄλλῳ, πύργους ὀκτώ· ὅμως δὲ παραλαβέτο τὸν Ἥφαιςον, καὶ θεῶν οἴκους αὐτῷ παρεχέτω δημιουργεῖν· – τοὺς Ἥφαιςος ἐποίησεν ἰδυίῃσι πραπίδεσσι· – καὶ ἀμφιγύην εἶναι λεγέτω τὸν αὐτὸν θεόν· ἀεὶ καὶ προσεδρείας τὴν αὐτοῦ τέχνην δεομένην εἰδώς· τοιοῦτον γὰρ τὸ μὴ κινεῖσθαι προσκαρτεροῦντα τοῖς ἔργοις· εἰδυίας οὖν ἔχων φρένας καὶ σῶμα, ἐφ' ἑνὸς ἱδρυμένον χωρίου· νῦν μὲν τὴν ἀσπίδα τὴν Ἀχιλλέως ἔργον ἐξαίσιον Ὁμήρῳ ποιεῖ, καὶ διακονοῦσιν αὐτῷ πρὸς τὴν χρείαν, ζῆν εἴδωλα δοκοῦντα, καὶ τὴν φλόγα ζωπυροῦσιν αὐτομάτῳ φορᾷ· εἰς τὴν Φαιάκων δὲ νῆσον ἐλθών, κύνες ἦσαν Ἀλκίνῳ φύλακες τῆς αὐλῆς· οἱ δὲ κύνες, οὐχ' οἱ συνήθεις οὗτοι, καὶ ζῶντες· χρυσὸς δὲ νὴ Δία καὶ ἄργυρος τὴν Ἡφαίστου κίνησιν ἔχοντες· ταῦτα μὲν οὖν μῦθος τὲ ἦν ἐμοὶ, καὶ λόγος ἐδόκει· καὶ Ὅμηρος ἐτρύφα τῇ τέχνῃ λέγων ἐπ' ἀδείας ἃ μήτε ἦν, μήτ' ἐγένετο πώποτε· νυνὶ δὲ τοῦ παρόντος Ἡφαίςου ἔργα καὶ τέχνην ἰδὼν . . . ταῦτα· κἀκείνοις ἀληθέσιν εἶναι συγχωρεῖν ἐπιτρέπω· λέγειν οὖν ἐθέλοιμι ταῦτα καὶ εὔχομαι· νικᾷ γὰρ λόγον ἡ θέα, ἀμηχανοῦσα καὶ αὐτὴ πρὸς ὅ τι δέοι φερομέ-

νη ἐς πάντα· μεταπηδᾷ γὰρ ἄνω καὶ κάτω καὶ πάντα βλέπειν ἐθέλει· εἶτα θᾶττον ἤπερ ἔδει μεθισταμένη τῆς ἐφ' ἑκάστῳ τοιούτων ἀκριβείας ἐκπίπτει· οἶδα τοῦτο παθών· οὔτε γὰρ τοῖς πρώτοις ἐγκαρτέρουν ἐπιθυμίᾳ τῶν ἄλλων· τὰ δὲ δεύτερα πρὶν ἔχειν ὡς ἔδει ἐπὶ θέας ἀνεχώρουν ἑτέρας· καὶ ἦσαν ὀφθαλμῶν ἑλιγμοὶ, καθὰ τοῖς ἐρῶσι · · · εἰλῷ λαβύρινθον ἰωνικός τις ἔφησε συγγραφεύς· πόθεν οὖν ἀρκτέον ἂν εἴη; τί δὲ πέρας ὦ φιλότης ἐπιθήσομεν · · · ω· οἶκος ἔστιν ἐν μέσῃ τῇ πόλει μέτρα φέρων, ἀντιπρόσωπος μὲν τῇ βασιλείῳ στοᾷ· ἐξ εὐωνύμου δὲ χωρίον ἀπειρ · · · θέρους· διτταὶ δὲ τούτου κιόνων προσέστηκε συζυγία· πρὸς τὴν ἕω καὶ δύσιν μεμερισμένοι, πολλῷ · · · οὖντες τὸν κατόπιν οἶκον ὁρᾶσθαι· ὥςε μηδένα τοῖς ἐρωμένοις παρενοχλεῖν ὁ μαρμάρων πτύχις· τῶν κιόνων τὰ μέσα συνε · · · ἐμπεπηγότων σιδήρου κωλύων τοῦτο τῶν εἴ τις προπετὴς καὶ ὑπερβῆναι φιλονεικεῖ· ἀλλὰ καὶ Γοργὼ · · · βλοσυρὸν · · · τοῖς ὅσοι γνώμῃ προσελθεῖν αὐθαδεςέρᾳ τολμῶσιν, ἐναλλάττουσα τοὺς ὀφθαλμοὺς ὁπόσα τῆς ἡμετέρας · · · ἀποτέμνων ὁ Περσεὺς, εἴ τις ἐλύπει, λίθον ἔδει γενέσθαι φανερῶς· ταύτην ἂν εἶπεν ἡ τραγῳδία αἱματωπόν τε καὶ δρακοντώδη κόρην· εἰ τοιούτους εἶχε · · · φέρει τῷ πεπληγέναι μέλλει τοὺς τὸ παρὸν ἔργον ἐρῶντας ἐκπλήξει · · · τῶν ἔργων ὑφάμην· θύραι γὰρ παράκεινται, καὶ τάς γε τῆς ἡμετέρας κρύπτ · · · γραφὴ δὲ ταύτας· ὅθεν εἴ τις ἴδοι κοσμεῖ, ἅπερ ἀναπετάσαντες, εἰ μὲν ἄνωθεν · · · τὸν ὕμνον, πρῶτον ἔσται τῷ λόγῳ· διὸ μενέτω τὴν ἑσπέραν καὶ τὸ ἐ · · · ἀλλὰ προέλαβε τῇ παραδόξῳ κινήσει · · · μάλων φοβεῖ τοὺς θεατάς· τὰ δὲ μέσα ταῦτα σκοπῶμεν ὡς ἔχει· χαλκοί τινες ἀετοὶ πρὸς ἕνα ςοῖχον ἑστᾶσι ταῖς ὑποκειμέναις ὥραις ἴσον

ἔχοντες ἀριθμόν· στεφανηφοροῦσι δὲ πάντες, οὐ κορυφὴν ἐστεμμένοι, οὐδὲ νίκην δηλοῦντες ἰδίαν, ἄκροι δὲ ποδῶν ὄνυχες εἰς ταὐτὸν ἐλθόντες συνέχουσι τοὺς στεφάνους· καραδοκοῦντος ἑκάστου τὸν ὑπ' αὐτῶν Ἡρακλέα, πηνίκα τῶν ἐπικειμένων ἔξεισι θυρῶν, παραλλάξαντος αὐτοὺς τοῦ πρὸς τούτων ἑστῶτος ἡλίου· βαδίζει γὰρ οὗτος μετρῶν τὴν ὥραν κινήσει· ὡς δὲ τούτων ἄρχων βασιλικὸν ἀνείληφε σχῆμα, λαιᾷ μὲν χειρὶ τὸν πόλον ἀνέχων, ἀνατάσει δὲ δεξιᾶς ἀφεῖναι κελεύων τὰς θύρας, ὥσπερ οἱ τοὺς ἵππους ἐξιέναι τῶν βαλβίδων κελεύοντες· καραδοκῶν οὖν ἐφέστηκεν ἀετὸς ὁπότε τῶν ἐπικειμένων ὁ τοῦ Διὸς Ἡρακλῆς ἔξεισι θυρῶν ὥρας ἀγγέλλων, ὁ μὲν πρῶτος τὴν πρώτην, πρὸς δὲ τὸν ἀριθμὸν οἱ λοιποί.

Δώδεκα μὲν γὰρ ὧραι· πᾶσαι δὲ εἰσὶν· Ἡρακλῆς οὐκ ἀργὸς μὰ Δία καὶ πράττων οὐδὲν· ἀργεῖν γὰρ ὅλως οὐ φίλον ἦν Ἡρακλεῖ· οἱ πάλαι δὲ ἆθλοι· καὶ νῦν ἔργον αὐτῷ οὐκ Εὐρυσθέως ἔτι, ἀλλὰ τέχνης ἀνάγκη· συνδιῄρηται δὲ τοῖς ἄθλοις διττὴν ἑξάδα πληρῶν· πρῶτον οὖν ἀγώνισμα λέων, καὶ ἡ Νεμέα χωρίον αὐτῷ· ἀνεῖλε καὶ τὴν ὕδραν εἰ καὶ φιλονείκοις ἐτέμνετο κεφαλαῖς· ἠρυθρία δὲ νικῆσαι κάπρον, ἀλλ' ὅμως ἐνίκα· χρυσᾶ ἐλάφῳ ἐπεφύκει τὰ κέρα, καὶ γέγονεν Ἡρακλεῖ· ἀλλὰ μὴν ὄρνιθες ἐλύπουν τὴν καρδίαν, καὶ ἔργον ἦσαν τοῦ τόξου· οὐδὲ τὰς Ἀμαζόνας ἀκεραίους ἀφῆκεν· εἰ μὲν ζωστῆρα τινὰ ζητῶν, οὐκ ἂν εἴποιμι· ἐμίσει δὲ γυναῖκας ἀντιανείρας ἀκούων· Αὐγείαν κόπρος ἐλύπει, καὶ ταύτης ἐλεύθερος ἦν· ἡ δὲ Κρήτη ταῦρον μὲν εἶχε δεινὸν, ἀλλ' οὐχ ὥστε νικᾶν Ἡρακλέα· τί δ' ἂν εἴποις Διομήδους τοὺς ἵππους, οὐ μέχρι τούτου φονικαί τε ἦσαν καὶ ἴσαι θηρίοις; ἀλλὰ ναὶ Γηρυόνης ἐκόμα βουσί· καὶ τρεῖς αὐτῷ κεφαλαί· μετὰ δὲ τῶν βοῶν οἶμαι καὶ ταύτας ἀφῄρατο· οὐδὲ

τὸν ᾅδην ἀφῆκεν ἀπείρατον ἀρετῆς, πρὸς τὸν ἐνταῦθα κύνα μάχην ἀράμενος, καὶ δείξας ἡλίῳ τὸ τέρας· ἔδει καὶ μήλων χρυσῶν Εὐρυσθεῖ πρὸς ἐσχατίαν κειμένων τῆς γῆς· Ἑσπερίδων μὲν τὰ μῆλα, δράκων δὲ φύλαξ ἦν οὐ φορητὸς ἐς ἀλκήν· ἀλλ' ὁ μὲν ἔκειτο βληθεὶς, τὰ δὲ μῆλα ἦν Εὐρυσθεῖ· ταῦτα Ἡρακλέως ἔργα καὶ πόνοι.

Ἐντεῦθεν ὧραι καὶ στέφανοι, καὶ χαλκὸς παρὰ φύσιν ἐπτερωμένος· τὰς οὖν χαλκᾶς ἀπωσαμένῳ θύρας, καὶ συνάθλῳ φανέντι, ἐφέπεται μὲν ἄνωθεν ἀετὸς, πτέρυγάς τε ἁπλώσας καὶ ποσὶν ἀμφοτέροις ἴσον ἴσῃ κεφαλῇ τὸν στέφανον ἐπιφέρων, βραχὺ δὲ διατρίβει καθάπερ ἀπολαύων ἡρωϊκῆς κεφαλῆς· εἶτα τοῦτον ἀφεὶς Ἡρακλεῖ καὶ διαστήσας τὼ πόδε, μετεωρίζεταί τε καὶ ὃν εἶχε τόπον λαγχάνει ταῖς πλευραῖς ἐπιθεὶς τὰ πτερὰ, καὶ συνάγων αὖθις ἐφ' ἑαυτὸν, θήραν διδοὺς ἀγαθήν· ἀλλ' οὐ συνῆλθε λαχών· πρός γε μὲν τοὺς στεφάνους προκύπτει μὲν Ἡρακλῆς ὡς ἂν ὁρῷτο πᾶσιν, ὡς ἐν μέσῳ σταδίῳ· κᾆτα πρὸς ἰδίαν ἐτράπετο χώραν οὗ περ ἐπόθει τυχών· ἀετὸς δὲ τῷ στεφάνῳ διακονεῖ· ὅ τε Ζεὺς μὲν Ἡρακλέους πατὴρ, ἀετὸς δὲ ὄρνις Διός· ὡς οὖν ἐξ οὐρανοῦ καὶ πατρὸς, μισθὸν ἱδρώτων στεφανοῖ νενικηκότα τῇ μνήμῃ τοῦ πάθους· καὶ ὑπερίπταται καὶ κρατεῖ τῶν ὀρνέων καθάπερ οὗτος ὑψοῦτο τῇ φήμῃ· οὐ δεῖται δὴ κήρυκος ἀναγορεύοντος τοὺς στεφάνους· ἐν ἑτέρῳ δὲ τόπῳ μέσην ἐπέχοντι χώραν, μεγάλῳ τε καὶ καταπλήττειν εἰδότι καὶ προβεβλημένῳ τῶν ἄλλων, οὔπω μὲν ἴουλον ἕλκει, ἕστηκε δὲ γυμνὸς, πλὴν ὅσα τῶν ὤμων ἐξῆπται κατόπιν ἡ λεοντῆ, ἀνέχει δὲ τῇ λαιᾷ ἠχεῖον, τοῦτο καλεῖται λέων, ἔφησεν ὁ τεχνίτης, ἐκ μέσου δὲ κρέμαται καὶ σαλεύει· καθώπλισαι δὲ κορύνῃ τὴν δεξιὰν ἀντὶ ἰδικῆς καὶ τῆς ἐκείνου βοῆς, ἀνα-

τείνει τε ταύτην, καὶ δίδωσι πληγὴν τῷ χαλκῷ· ὁ δὲ μετέωρος ὢν καὶ τοσαύτῃ ῥώμῃ πληγεὶς, βοᾷ τε μέγα καὶ παρατείνει τὸν ἦχον· ὑφ' ἑνὶ μὲν οὖν ἄθλῳ μία πληγὴ, ἐφ' ὥρᾳ δὲ δευτέρᾳ διττή· συλλέγει γὰρ ἐφ' ἑκάστῃ καὶ τῶν φθασάντων ἄθλων τὸν ἀριθμόν· μέχρι πληρώσας ὡς · · · ταῦτα · · · θει τὴν ἀκοὴν ἀποκναίει, τὴν ἑβδόμην πρώτην ἡγεῖται καὶ μίαν ἠχεῖ · · · τὰς ἄλλας ὑποσημαίνων· τοσαῦτα φωνήσειεν ὁ χαλκὸς εἰς ἑξάδα δευτέραν · · · ἢ καὶ πάρεστι θέα· πόῤῥω δὲ λαχοῦσι τὴν στάσιν εἰδέναι τοῦ χρόνου τὸ · · · δηλεῖ δὲ τοῦτον εἶναι δασύ τε γένειον καὶ κέρας ἐν μετώπῳ διττόν· ἐς · · · ἐδίδου τὸν Πᾶνα· ποθῶν δὲ τὴν Ἠχὼ, αἰσθάνεται τοῦ χαλκοῦ, και · · · καὶ περιφέρει τὸ πρόσωπον, εἴ πως ἴδοι τὴν κόρην, στροφὰς στεφόμενος ὁποίας ἔρως ἀτυχῶν ἐμποιεῖ· εἴπας δ' ἂν αὐτὸν καὶ τὸν Ἡρακλέα θαυμάζειν ὁπόσος καὶ οἷος.

Ἔδει δὲ Πανὸς παρόντος μηδὲ σατύρους ἀπεῖναι· ἐπιγελῶσι δὲ καὶ κωμικῶς μὲν εἰληφότες τὸν Πᾶνα, πρόσωπον ὁρῶντες ἐρωτικόν τε καὶ ἄγριον, καὶ ἦθος κεκραμμένον, ἥμερόν τε καὶ ἀπηνές· ἀλλ' οὗτοι μὲν ὑπὲρ κεφαλῆς τοῦ νεὼ καθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλκμήνης ὁρᾶται γυμνός· ὁ δὲ τοῦ Τυδέως στάσιν λαχὼν δεξιὰν, ἣν ἄρα καὶ νῦν τῇ σάλπιγγι φίλος· ἐπιβοᾷ γὰρ Ἡρακλεῖ πρὸς ἆθλον πέμπτον ἐλθόντι, καθάπερ ἐν Σκύρῳ τὸν Πηλέως εὑρών· τοιοῦτον γὰρ ἦγε καὶ τότε τοῦτο μέτρον, ἴσας ἡμέρᾳ· οἰκέτης δέ τις ἀκούσας λουτροῦ φέρει παρασκευὴν τῷ δεσπότῃ, ὡς εἰκὸς ἤδη τῶν ὄψων ἡτοιμασμένων· ἃ δὴ φέρων ἄλλος ἐξ ἀγορᾶς ἀρχομένης ἡμέρας ἐπείγεται· ἐοίκατον δὲ ἄμφω δυσκόλῳ δεσπότῃ διακονεῖν· οὐ γὰρ ἂν τοσοῦτος ὑπῆρχεν ὁ δρόμος· καὶ ποιμὴν δὲ ἐκεῖνος τὴν ἔναντι στάσιν λαχὼν, παραδοὺς τῇ λαιᾷ ποιντι-

κῶς εἰπεῖν τὴν καλαύροπα, ἥδεταί τε καὶ μειδιᾷ καὶ ἀνυψοῖ πρὸς θαῦμα τὴν δεξιάν· ἀλλὰ ταύτῃ μὲν ἀμφὶ τοῖς ἄθλοις ἦχος καὶ θαῦμα καὶ σάλπιγξ· ἀναλαβὼν δέ τις τῶν ἄνωθεν ἀγώνων ὁ σοφὸς οὑτοσὶ, μείζονι τοῦτον δίδωσιν Ἡρακλεῖ· τοξότης μὲν οὗτος ὑπὸ τῷ Διομήδει σταθείς· ὁ δὲ ἆθλα μῆλα πάλιν χρυσᾶ· βέλος μὲν οὖν οὗτος ἐπέθηκε τῇ νευρᾷ, ἑλκομένῃ μὲν ἐπὶ μαστὸν χειρὶ δεξιᾷ, τῆς εὐωνύμου δὲ τὸ τόξον ὠθούσης, τὸ μὲν ἀμφοῖν τῷ βέλει τὸ μῆκος προκυπτούσης ἔξω τῆς προβεβλημένης ἀκίδος· πρὸς ἀκριβῆ δὲ θέαν συνάγει τὸ βλέμμα ἐπὶ λεπτοῦ σκοποῦ μᾶλλον ἀφεῖναι τὸ βέλος. (Imperfecta in codice scriptio est; quamobrem in margine adnotatur ζήτει τὸ λεῖπον, *quaere quod deest.*)

VII. Ἔκφρασις εἰκόνος ἐν τῇ πόλει τῶν Γαζαίων κειμένης.

Ἔρως δὲ καὶ Ἔρωτος τὰ τοξεύματα πάντως φοιτᾷ, καὶ διὰ πάντων διέρχεται, καὶ οὔτε Ζεὺς ἐλεύθερος ὅταν ἐθέλωσιν Ἔρωτες· ἀλλ᾽ ὁ σεμνὸς καὶ ὕπατος, καὶ ᾧ τὸ σθένος οὐκ ἐπιεικτὸν, Σεμέλην τε ποθεῖ καὶ Ἥραν περιεργάζεται· καὶ βοῦς Εὐρώπῃ δοκεῖ, καὶ νήχεται θάλασσαν ὑπ᾽ Ἔρωτος κυβερνώμενος· κἂν φανῇ χρυσὸς, οὐ φαίνεται Δανάος παρθένος. Ὁ δὲ Ποσειδῶν δοκοῦν ἐκείνοις ἀποστὰς θαλάσσης, πρὸς ἤπειρον μετοικίζεται· καὶ θεὸς Ἀπόλλων διώκει μὲν φεύγουσαν, νικῶν δὲ ἡττήθη φυτὸν κρατήσας ἀλλ᾽ οὐ παρθένον τὴν Δάφνην· ἤδη δὲ τῇ τεκούσῃ προσπαίζουσι μὲν Ἔρωτες· ἐκεῖθεν δ᾽ ἄρα πρὸς Ἄδωνιν ἐνεπτόητο, καὶ βοᾷ τὸ ῥόδον τὸν Ἔρωτα· οὗτοι δὲ καὶ κατὰ Φαίδραν, ὡς ὁρᾷς,

ἀνετείναντο τὰ τοξεύματα· Ἀθῆναι ταῦτα, καὶ θέρους ἀκμὴ, καὶ μέσον ἡμέρας· ὁ δὲ καιρὸς δηλοῦται τοῖς πράγμασι· θήρα γὰρ ἐνταῦθα καὶ κυνηγεσία, ἐσθῆτες τὲ τὰ σώματα διαψύχουσαι· καὶ Θησέως ὕπνος οὐ μὰ Δία νυκτὸς ἐπιστὰς, οὐ γὰρ ἂν οἰκέτης αὐτῷ πρὸς ἀποσόβησιν τῶν λυπούντων παρεκαθέζετο· μέση δὲ τῶν βασιλειῶν ἡ κλίνη, σεμνὴ καὶ μάλα τρυφῶσα ὑπείκουσα μὲν, ὡς δοκεῖ, τῷ καθεύδειν ἐθέλοντι, χρωμάτων δὲ παραλλαγῇ, τὸ ξανθὸν ἀεὶ τῷ κυανῷ παραπλέκουσα· τὰ δὲ βασίλεια πυκνοῖς ἐς ὕψος ἀνέχεται κίοσι, καὶ πρὸς διπλῆν στοὰν τὸν θεατὴν παραπέμπονται· ἰδοὺ γάρ σοι καὶ πρὸς βάθος εἰσδύονται· εἰσόδους γὰρ ἡ τέχνη μιμεῖται κοιλαινομένη τοῖς χρώμασι· ὁ δὲ τοῖχος ἔνδον ἀψῖσι πυκνοτέραις διείληπται πρὸς ἀγαλμάτων, ὡς εἰκὸς, ἐσκευασμέναις ἀναθέσιν· οἱ δὲ κίονες λευκοὶ μὲν πάντες, οὐ λεῖοι δὲ πάντες κοιλότησιν ὀρθαῖς κεκολαμμένων τῶν ἄκρων· ὁμοῦ δὲ πάντες χρυσίῳ λαμπρῷ τὰς κορυφὰς ἀποστίλβοντες· ὀφρὺς δὲ τούτοις ἐπίκειται· ἀλλ' οὐδὲ ταύτην παρεῖδεν ἀκόσμητον ὁ ζωγράφος, ἀλλὰ τοῖς ἐπικειμένοις ἐποίκιλλε γράμμασιν, εἰκόνας ἐν εἰκόσι μιμούμενος.

Ἀλλ' εἴ τι σοι γεγύμνασται πρὸς αἴσθησιν λεπτοτέραν ἡ θέα, καὶ καθαρῷ φωτὶ τῶν σμικροτέρων ἀντέχεται, δίδου μοι ταύτην καὶ σκόπει· πῆ μὲν γὰρ κυνηγετήσας ἐστὶν Ἱππόλυτος, καὶ λέοντα τῷ δόρατι βαλὼν, οὔπω διαναστάντα· ὤκλαζε γὰρ ἔτι τὸν θυμὸν ὑποτρέφων καθήμενος, τῶν ποδῶν τοὺς μὲν πρόσω τείνας, τούτοις δὲ αὐτὸς ἐφιζάνων ὑπὸ γαστέρα κειμένοις . . . ὁρῶντα . . . πρὸς ἔπαινον διανίστησι, χεῖρας αἴροντα μετεώρους τῷ θαύματι· καὶ δίκην ἔχειν οἰόμενος τῆς ἀρνὸς . . . μενος· ὁ δὲ κυνηγέτης τὸν μὲν ἔστησε, πόδα τὸ γόνυ κυρτώσας μετέωρον· τὸν . . . τυ-

χῶν, ἀποστραφεὶς προτείνει τὴν δεξιάν· ἑαυτὸν τῆς θήρας πρὸς τοὺς ὄπισθεν οἰκέτας · · · πνεύμασι παρασύρεται· Ἱππολύτου δὲ τὸν ἵππον τῇ μὲν οἰκέτης ἕλκει, τῇ δὲ τοῦ δεσπότου πρὸς ἔπαινον ἀνατείνεται· οἰκέτης δέ τις ἄλλος τὰς ἄρκυς ὤμοις ἐπαίρεται· ταύταις γὰρ τὰ λανθάνοντα τῶν θηρίων ὕλαις τισὶν ἢ σπηλαίοις εἰσκαταδύντα, περιστοιχίζεται· καὶ ταῦτα μὲν ἐκ δεξιᾶς εἰσιόντι προσαντήσειε τὰ γράμματα.

Ἐκ δὲ τῆς ἑτέρας λαβύρινθεν ὅρα καὶ τὸν Θησέα τῷ Μινωταύρῳ διαμαχόμενον· δεινὸν δὲ τὸ θηρίον, ἀνὴρ καὶ ταῦρος, ἑκάτερον ἐλλιπές, τῇ δὲ θατέρου προσθήκῃ πληρούμενον· ἄνθρωπος ἐς ὤμους, τῷ βοῒ τὸ λεῖπον δεχόμενος· τοιγαροῦν αὐτοῦ καὶ τοῦ κέρως ἀντέχεται τῇ μὲν εἰς γῆν κατασπᾶν, τῇ δὲ καὶ πλῆξαι βουλόμενος ἤδη τῇ λαιᾷ πρὸς πληγὴν ἐπειγόμενος· πύλη δέ σοι προσελθόντι τὸ στόμα τοῦ λαβυρίνθου παρίστησιν· ἡ δὲ τοῦ Μίνω Ἀριάδνη παρθένος ἐρᾷ Θησέως παιδὸς ἔτι καὶ καλοῦ μειρακίσκου· καὶ τὴν τύχην ἐξ ἔρωτος ἐλεήσασα, προτείνει μίτον αὐτῷ· ὅπερ ἐξημμένος τῆς θύρας τῷ τε σκολιῷ τῆς εἰσόδου λυόμενος, καὶ συμπλανηθεὶς εἰσιόντι χειραγωγήσῃ τούτῳ τὴν ἔξοδον αὖθις· ἐρωτικὸν δέ τι καὶ βλέπει καὶ φθέγγεται, τῇ τοῦ Θησέως ἐπανόδῳ τὸν γάμον τηρήσασα, ἕδνα λαχεῖν ἐξ ἀρετῆς περιμένουσα τοῦ Μινωταύρου τὸν φόνον· ὡς δεινὸς τοῖς Ἀθηναίοις ὁ φόρος, παῖδες κατηφεῖς καὶ δακρύοντες, ἐς πρόυπτον ὄλεθρον τῷ Μινωταύρῳ δοθέντες· οὓς Ἀριάδνη θεασαμένη καὶ τὸν Θησέα τούτοις συναριθμούμενον, ἐρᾷ, δακρύει, καὶ πέπονθε, καὶ τῶν δεινῶν τὴν λύσιν σοφίζεται.

Τοιαῦτα μὲν ἐκ περιουσίας παρέῤῥιπται τῷ ζωγράφῳ ποικίλματα· ἐν ἄλσει δὲ μέσῳ πεποίηται τὰ βασίλεια, καὶ συν-

ὑψοῦται τὰ δένδρα, καὶ περαιτέρω προέρχεται· καὶ τῆς ὕλης ἡ κόμη μετέωρος ἀπῃώρηται, τοῦ δὲ τέγους ὁ ταὼς καθίπταται· εἴποις δ' ἂν αὐτὸν πολλῇ κομῶντα τῇ πτερώσει, ἀπεστράφθαι πρὸς ταύτην ἡδόμενον, καί τι παρημελημένον διορθοῦσθαι τῷ στόματι· τάχα δέ τι καὶ δάκνον ἀμύνεται τῇ δέῤῥει πρὸς αὐτὸ διϊκνούμενος· τῷ δὲ ταῷ τὰ πτερὰ πολλὰ καὶ πυκνὰ, καὶ ἄλλα ἐπ' ἄλλοις, καὶ κύκλοι τινὲς ἐν τούτῳ, διαφόρῳ φωτὶ καταστράπτουσι χρωμάτων· ταῦτα γὰρ δίδωσιν αὐτοῖς πρὸς εὐμορφίαν ἡ φύσις, αὐτομάτῳ κάλλει τὸν ταὼ στεφανώσασα· ὅθεν ἐσθ' ὅτε τῇ πτερώσει γαννύμενος, ἀνορθοῖ ταῦτα μετέωρα, καὶ πρὸς βαθύν τινα κόλπον κοιλαίνει τὸ μέλαν, καὶ παστάδα μιμεῖται τῷ σχήματι· πρὸς Διὸς, ὦ φιλότης, μηδὲ τὰς πρὸς θάτερον ἄκρον περιδράμωμεν ὄρνιθας, ἃς πελειάδας μὲν εἶπεν ἡ ποίησις· Ἀφροδίτης δὲ τὸ χρῆμα κατὰ δυάδα νεμόμενον· θῆλυ γὰρ ταῦτα καὶ ἄῤῥεν ἐπ' ἀλλήλοις ἡδόμενα ἔρωτι· τούτων ἡ μέν τι περισκοπεῖ καὶ πρὸς αὐτὸ τῇ κεφαλῇ μεταφέρεται· τὸ δὲ πρὸς ταύτην ἀφορᾷ πλείονι φίλτρῳ κρατούμενον ὡς ἔοικε.

Τοιαῦτα μὲν ὁ ζωγράφος φιλοτιμεῖται τοῖς βασιλείοις ἐκ τῆς τέχνης τὰ θαύματα· μέσος δὲ ἐν μέσοις Θησεὺς οὐ Μινωταύρῳ μαχόμενος, οὐ Κερκύονα βαλὼν, Ἴσινυν παύων τῆς ὕβρεως· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἂν ἴδοις ἐν ἑτέρᾳ γραφῇ· τὸ δὲ παρὸν πρὸς τὸ τῆς ἡμέρας μῆκος ἀποκαμὼν, ἐπὶ κλίνην ἐτράπη, καὶ διαναπαύει τὸ σῶμα, τῆς μεσημβρίας τὸ πνῖγος ἀποπεμπόμενος ὕπνῳ· καὶ τῇ παρούσῃ γυναικὶ διελέγετο, οὐ σὺν αὐτῷ κατακειμένῃ, νυκτὸς γὰρ ἡ κοίτη ταῖς σώφροσιν, ἐπὶ δίφρου δέ τινος ὀκλαδίου παρακαθέζεται· καὶ Θησεὺς μὲν μεταξὺ τὲ λέγων πρὸς ὕπνον, ὡς εἰκὸς, συνηρπάζετο, καὶ ἡμιτελῆ τὸν λόγον ὑποχαυνώσας τῷ πάθει· ὅθεν

δὴ τοῦ ὕπνου τὸ ταχὺ λανθάνον καὶ ὡς κλέπτει τὸν νοῦν καὶ κατασύρει τὰ βλέφαρα, δηλῶν ὁ ζωγράφος σκιοειδῆ τινα καὶ πτερωτὸν ἀπειργάσατο· στροφίῳ δὲ λευκῷ τὴν κεφαλὴν ἀναδούμενος, τὴν κατὰ πάντων νίκην ἐδήλωσεν· ἄκραις δὲ χερσὶν ἐπ' ἀλλήλαις κειμέναις ἐπικλίνας τὸ μέτωπον, καθεύδει νῦν ἡδέως ὅπερ ἐςὶ παθῶν, δηλῶν τὴν φύσιν ἔργῳ τὲ ἅμα καὶ σχήματι· ἀποκρύπτει δὲ τὴν θέαν· οὐ γὰρ προορᾷ τις ἐρχόμενον ὕπνον· τοιγαροῦν οὐ πρόσθεν, ἐξ ἀφανοῦς δὲ παρέστηκε τῇ κλίνῃ ταῖς χερσὶν ἐρειδόμενος· καὶ εἰ παρῆν Ὅμηρος εἶπεν ἂν ὁ ποιητὴς – στῆ δ' ἄρ ὑπὲρ κεφαλῆς καί μιν πρὸς μῦθον ἔειπεν. – Ὁ δὲ Θησεὺς ὕπνῳ τὲ καὶ τῷ σφοδρῷ τῆς ὥρας παρειμένος τοῖς μέλεσιν, ἀνέχεται μὲν ἐπὶ . . . στέφανον δὲ ὁ χιτὼν ὕλῃ τὲ χρυσῇ καὶ ποικιλτοῦ τέχνῃ πρὸς τοῖς ἄκροις ἁβρύνεται· δοκεῖ δὲ . . . ὅσον ἀφεῖται τοῦ σώματος μέρος, ἐν καθαρᾷ τῇ θέᾳ τὸ λευκὸν ὑποδείκνυσι . . . ἐν ὑπαίθρῳ προσκαρτεροῦντος τοῖς ἄθλοις, καὶ τὸν ἥλιον ὅλῳ δεχομένου τῷ σώματι . . . Φαίδρα βδελύττεται τῆς ψυχῆς τὸ κάλλος κατανοεῖν ἀγνοήσασα . . . μὲν χειρὶ, ἐπικαμφθεῖσι δὲ δακτύλοις τὸν τράχηλον ἐπιτίθησι· τῆς κ . . . ἐξ ἄκρου γὰρ ἀγκῶνος καταλαβοῦσα τὴν πῆχυν, ἀναπαύει τῇ κόμῃ τὴν μασχάλην αὐτῷ καταψύχουσα· ποῦς δὲ λαιὸς ὀρθῇ τῇ κνήμῃ συνέσταλται τὸ γόνυ φέρων μετέωρον· τοιαῦτα γὰρ τοῖς καθεύδουσιν ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοματίζεται σχήματα· εἶδεν οἰκέτης ὑπνοῦντα τὸν δεσπότην, καὶ τοῦ πάθους μετέλαβεν· οὐ συγχωρούσης δὲ τῆς τύχης, ὕπτιον ἐπὶ ςρωμνῆς αὐτῷ καθεῖναι τὸ σῶμα, ςρωμνὴν ἀναγκαίαν ἐργάζεται· αὐτὸς ὑπνῶν, αὐτὸς ἑαυτῷ καὶ κοίτη γινόμενος· ὀκλάζων μὲν τῷ ποδὶ καὶ τούτῳ ἐπικαθήμενος, ἑςηκότι δὲ θατέρῳ, ἑτέραν ἐφ' ἑτέρᾳ τὼ χεῖρε βαλὼν, καὶ μι-

κροῦ πρηνὲς ἐπιῤῥίψας τὸ πρόσωπον· ὄργανον δέ τι φέρει τῶν ἐνοχλούντων ἀλεξητήριον· ὅπως δὲ μὴ λάθῃ περιῤῥυὲν, ὀρθὸν τοῦτο ςήσας τὸ σῶμα ἀνέκλινε λαιῷ συνέχων τῷ πήχει· καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῇ χειρὶ τὴν κεφαλὴν ἐρειδόμενος.

Ἑταῖρος δέ τις αὐτοῦ προνοῶν καὶ τὸν ἐκ τοῦ διαστῆναι τὸν δεσπότην κίνδυνον αὐτῷ ὑφορώμενος, καὶ μᾶλλον ἔτι δυσχερὲς ἐφιζάνον ἐκ τῆς τούτου ῥαθυμίας ἀποσκεδάσει τὸν ὕπνον· ὅλος μὲν οὐ πάρεστιν ἐπ᾽ αὐτὸν, μὴ καὶ δόξῃ τὴν αἰτίαν παρέχειν τῷ πράγματι, τοῖς ποσὶ ψοφῶν καὶ ὅλος ἅμα φαινόμενος· προκάλυμμα δέ τινα τῶν κιόνων ποιῶν καὶ πρὸς ἑκάτερα μερίσας αὐτὸν, τὰ κάτω μὲν ἀποκρύπτει τοῦ σώματος, ἡμιτελὴς δέ τις φαινόμενος καὶ ῥᾳδίαν ἑαυτῷ τὴν φυγὴν ἐκ τῆς τοῦ δεσπότου προσλαγχάνων αἰσθήσεως, προβάλλει τὴν μὲν κεφαλὴν πρὸς θέαν, τὴν δὲ χεῖρα πρὸς κίνησιν· ἵνα γὰρ μὴ καλέσας ὀνόματι τῷ τοῦ ῥήματος ἤχῳ βάλῃ τὸν δεσπότην λαθὼν, χειρὶ προσάγει τὴν χεῖρα, καὶ τοῦ βραχίονος ἀντεχόμενος, τὸ βραχὺ τοῦ ὕπνου τάχα δυσχεραίνει καὶ ἐπιμέμφεται· τὸν δὲ πρὸς τοῖς ποσὶν ἴσως τι προσλυπήσαντα ὅλῳ καθεύδειν ἀφῆκε τῷ σώματι· ἐλευθεριάζει γὰρ τῷ ὕπνῳ ἅπας τε κλιθεὶς, καὶ τὸν δεσπότην αὐτὸν ἐναντίᾳ τῇ σχέσει μιμούμενος· ἔοικε δὲ τῶν ἐπ᾽ αὐτῷ ζώων πεπιστεῦσθαι τὴν ἐπιμέλειαν, τοῖς αὐτῶν τραχήλοις ἐναποδήσας ἀθύρματα· ταῦτα δὲ τῆς τοῦ κρατοῦντος ἠρεμίας λαβόμενα, εἰς μάχην ἀλλήλοις συνήρχοντο· ἡ δὲ κύων ἔοικεν ἐν μικρῷ τῷ σώματι καὶ μήτηρ εἶναι σκυλάκων, καθειμένη τοῖς τιτθοῖς καὶ πληρουμένη τοῦ γάλακτος· ἡττηθεῖσα δ᾽ οὖν μεταςραφεῖσα ἐχώρει, τὴν κέρκον ἐφ᾽ ἑαυτὴν ἀνακλάσασα, καὶ τὸν ἰχνευτὴν ὑποφεύγει διώκοντα, καὶ δειλίᾳ μὲν αὐτὴ, θυμῷ δὲ ἐκεῖνος τοῦ κρατοῦντος ἐφάλλεται· ὁ δὲ μηδὲν αἰ-

σθανόμενος τὼ πόδε ἐπαλλάξας περὶ δεξιὸν ἀγκῶνα μετέστραπται· ἀριστερῷ δὲ διηρημένῳ καὶ τῆς κορυφῆς καταπίπτοντι, τῆς τοῦ δεσπότου κλίνης ἐφάπτεται, τοῖς ποσὶ κατακείμενος· ἡ δὲ ἐλέφαντι καὶ χρυσῷ καὶ νίκῃ κεκόσμηται γλύμμασι διηρημέναις πτέρυξιν ἄκρα τῇ κεφαλῇ τὴν κλίνην ἀνέχουσι· ποικίλου δὲ κροσσοὶ παραπετάσματος τοῖς ποσὶ περικρέμανται· Θησεὺς μὲν καθεύδει καὶ τὴν τύχην οἰκέται βιάζονται.

Φαίδραν δὲ ἐκείνην οὐ κατέχει νήδυμος ὕπνος· ἀνθ' ὕπνου δὲ ταύτῃ τὴν καρδίαν ἔρως ἐνέμετο· ἀλλὰ τί πάσχεις ὦ γύναι; ἀνόνητον πονεῖς, οὐδ' εὐτυχοῦντος τοῦ ἔρωτος· πῶς γὰρ δὴ καὶ πείσεις τὸν καὶ σωφρονεῖν ἐπιστάμενον; τί σαυτὴν αἰσχύνεις ἀνόμῳ κοίτῃ πλησιάζειν ἐθέλουσα; βραχύ τι μεταστρέφου καὶ δίδου τῷ συνοίκῳ τὸ βλέμμα· καὶ μὴ τὸ παρὸν μέμφου, τὰ μὴ παρόντα ζητήσασα· αἰδοῦ δὲ τὸν σύνοικον καὶ καθεύδοντα, καὶ μεταφέρου τῆς εἰκόνος πρὸς ἣν ἀφορᾷς· Ἱππόλυτος γὰρ ὡς ἔοικε σωφρονεῖ κἂν τοῖς χρώμασιν· ἀλλὰ τί τοῦτο πέπονθα; τί τοῦ ζωγράφου τέχνῃ πεπλάνημαι; καὶ ζῆν ταῦτα νενόμικα, καὶ λανθάνειν τὴν θέαν, ὅτι πέφυκε γράμμασιν· οὐκοῦν περὶ τῆς Φαίδρας μὴ πρὸς ἐκείνην φθεγγόμεθα . . . σχῆμα ταύτης ἐλέγχει τὸν ἔρωτα· ὁρᾷς ὑγρὸν τὸ βλέμμα; καὶ νοῦν τῷ πάθει μετέωρον; καὶ σῶμα στηριγμάτων ἐπιδεόμενον; ψυχὴν ὥσπερ ἀποδημοῦσαν καὶ ζῶντος ἔτι τοῦ σώματος; δίφρος ὁ μὲν αὐτῇ πρὸς ἕδραν ὑπέστρωται· ὁ δὲ πρὸς τῇ κεφαλῇ ὡς εἰκὸς ὑποκείμενος, ἀνέχει τὸν νῶτον, καὶ πέμπει τῷ σκίμποδι· ὁρᾷς δὲ πῆχυν καὶ πάθει λυόμενον, καὶ μόλις ἄκρῳ τῷ δακτύλῳ τὴν παρειὰν ἐπιψαύοντα; ἄμφω διεστήκασι, μεθ' οὓς ἕτερος ἀπεῖπε τῇ στάσει καὶ κάμπτεται τοὺς ὤμους ἔχων ἐν μετεώρῳ σφ . . . ποὺς ποδὶ λυομένῳ συνέρχεται· ἑκατέρου

γὰρ τὸ μὲν ἀνέχει, τὸ δὲ ἐπικλίνεται· λεπτῷ δὲ · · ·ρήτων ὑπέδειξεν· ὁ μὲν χιτὼν ἑκατέρωθεν, λεπταῖς καθόδοις ἐξ ὤμων ἐς πόδας ποικίλλεται · · · αὐτὴ δεσμένη στηρίγματος, πινακίῳ διπλῷ κατὰ τῆς κλίνης κειμωμένῳ συνέχεται· τὸ δὲ πινάκιον · · · τῷ ποθουμένῳ τὸν Ἔρωτα· τὴν γὰρ δὴ Φαίδραν τουτὶ τὸ λαμπάδιον ὑποθάλπει τοῦ Ἔρωτος, καὶ τὸν ῥυθμὸν αὐτῇ διαλύει τοῦ σώματος, καὶ τὴν διάνοιαν πρὸς ἃ μὴ πρέπει, βιάζεται φέρειν· τί γὰρ αὐτῇ καὶ · · · τα κατ' ἀέρος τοῖς πτεροῖς ἀνεχόμενος· δεξιᾷ τε χειρὶ, ἑνὶ τε ταύτης δακτύλῳ δείκνυσι μετέωρον ἐν χρώμασιν τὸν Ἱππόλυτον· θατέρα δὲ πυρσὸν ἀνάπτει· ὁμοῦ τῇ θέᾳ τὴν καρδίαν ἁπτόμενος μέσην· Ἱππο · · · τῶν στέρνων ἐπὶ τῆς εἰκόνος τὰ χρώματα ἀρκοῦντα μέρη τῇ χρείᾳ· ταῦτα γὰρ καὶ μᾶλλον παρασκευάζειν οἶδε τὸν Ἔρωτα, ὁ · · · λόθηρος ἐμφαίνει τοῦτο τῷ δόρατι· τοσοῦτον δὲ φαίνει τῆς χλανίδος ὅσον τῷ σώματι.

Ὁ δέ τις Ἔρως ὑφεδρεύων καὶ τοῖς ποσὶν ἐνηλλαγμένως ἱστάμενος παρασκευάζει τὴν ἐκ μέλανος ὕλην τοῖς γράμμασιν ὅσα δὴ γραφέντα μηνύσαι μέλλει τῷ Ἱππολύτῳ τὸν Ἔρωτα· καὶ τῇ λαιᾷ ταύτην ἀνέχων, θατέρᾳ ταύτῃ τὴν γραφίδα φέρων ἐνέθηκε, μέλλων ἐπιδοῦναι τῇ Φαίδρᾳ· ἡ δὲ λαβοῦσα γράφει· μέχρι δὴ τίνος σωφρονήσεις Ἱππόλυτε; Φαίδρα δὲ ποθεῖ σε καὶ βούλεται· διακονήσει δὲ τῇ χρείᾳ τραγική τις γραῦς, αὐτὸ τῆς πολιᾶς τὸ βαθύτατον, τίτθη τίς ὡς ἔοικεν οὐκ ἐν καιρῷ φειδομένη τῆς Φαίδρας· τοῖς δὲ τῶν γυναικῶν ἐντριβεῖσα παθήμασιν, οἶδεν οἷς προσέχει καὶ προσανέπτη μετέωρος, καὶ ἐστὶν ὅλη τοῦ Ἔρωτος, καὶ τὸ πάθος ἐπισταμένη, ὅμως ἐρωτᾷ τί, καὶ διδάσκει τοῖς δακτύλοις ταῦτα ὑποσημαίνουσα· καὶ λέγειν ἔοικε· τί πέπονθας, ὦ τέκνον; τί δὲ τοσοῦτον ἠπόρησαι; γράφε καὶ θάρ-

ρει, καὶ δέχου με τῇ χρείᾳ διάκονον· πείθει τὴν Φαίδραν εἰποῦσα, καὶ οἴχεται· μᾶλλον δὲ ταύτην ἐν ὅσῳ καὶ πάρεστιν ὅρα δὴ πρεσβυτικῶς ἐσταλμένην· φαιὰ μὲν ἐσθὴς ὡς ἐπὶ γήρᾳ, τάχα δὲ καὶ πάθει δεσποίνης· συγκύψασα δὲ διαλέγεται ὥσπερ οἱ λάθρα φθεγγόμενοι· μὴ καὶ λάθῃ, Θησέως ἐν προσποιήσει καθεύδοντος, τῶν ῥημάτων αἰσθομένου· συγκύπτει δὲ πρὸς τὴν ἰξὺν χεῖρα λαιὰν ὑπερείσασα, μὴ καὶ πέσῃ πρηνὴς ἐλθοῦσα βιαζομένου τοῦ γήρως· γυμνοῖ δὲ τοῦ σώματος οὐδὲν, ὅτι μὴ πρόσωπόν τε καὶ χεῖρα τῆς ἀναβολῆς ἐκ μέσου προελθοῦσαν τοῦ πήχεως· καὶ πολιαὶ ταύτῃ χαλαρῷ δεσμῷ τῆς κεφαλῆς προκύπτουσιν ὀλισθήματι.

Καὶ ταύτην μὲν ἐπεί γε θέλει πρὸς Ἱππόλυτον πέμψομεν· τὰς δὲ παρ᾽ αὐτὴν θεραπαίνας σκοπήσωμαι· ὧν ἡ μὲν ἀγνοοῦσα τὴν κεκτημένην πρὸς ὅ τι δήπου καὶ κέχηνε, τῆς παρισταμένης ἠρέμα πυνθάνεται, προσώπῳ συνάψασα πρόσωπον, καὶ παρειᾷ παρειὰν ἐπιψαύουσα· ψιθυρίζειν γὰρ ἔοικε μὴ κακόν τι λάβῃ, τὰ τῆς δεσποίνης φιλοπευστοῦσα παθήματα· ἡ δὲ τῷ νῷ πάλαι συλλαβοῦσα τὸ πρᾶγμα, παρακινδυνεύει τί τῆς ἐρωτώσης πρὸς εὔνοιαν, καὶ λανθανούσῃ χειρὶ δεικνύντα τείνασα δάκτυλον, τῆς ἑτέρας τὸ βλέμμα, καὶ εὐθὺ τῆς εἰκόνος ἀνέτεινεν· ἡ δὲ γυμνοῖς βραχίοσι τὸν ἐνόντα κόσμον ἐμφαίνουσα ὑποκειμένῃ πλησίον τῇ δεξιᾷ καθιδρεύσασα, ἄκροις δακτύλοις πρὸς ἄκραν γένυν ἀνάγεται, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀνασπάσασα, καραδοκεῖ τὴν εἰκόνα, καὶ συνερᾷ τάχα τῇ δεσποίνῃ λανθάνουσα· παρ᾽ αὐτὰς δέ τις ἁβροτέρᾳ κόμῃ καὶ ποιητικῶς εἰπεῖν ξανθοκάρηνος τὸν Φαίδρας ἄγει κόσμον ἐν κοίτῃ δή που κείμενον, καὶ τῇ λαιᾷ ταύτην ἀνέχει, τῇ δὲ ἑτέρᾳ τὰ χρύσεια κατὰ μέρος ἀνάγειν ἐθέλουσα· τοσοῦτον γὰρ ἡ κεκτημένη περίκειται κόσμον,

ὅσον τῇ κατ' οἶκον ἁρμόσει διαίτῃ· ἀμφιδέτας τε καὶ περιβραχιόνια ὅρμοι τὲ περὶ τῇ δέρῃ καὶ τοῖς ὠσὶν ἑλικτῆρες, καὶ χρυσῆ ταινία τὴν κεφαλὴν περισφίγγουσα, ἰνδικῶν λίθων διαδοχῇ περικλείεται· οἱ δὲ πόδες ἐπί τινος ἀνέχονται δίφρου γυμνῷ τῷ κάλλει προλάμποντες· καὶ ὁ ἐκ τοῦ χρυσοῦ περιὼν κόσμος, μικροῦ τὸ λευκὸν ἐπεσκίαζεν· οὗ ἦν τὸ φυσικὸν κάλλος κάλλους παντὸς ἐπικτήτου φέρον τινὰ νικητήρια.

Ἀλλ' εἰ δοκεῖ νῦν, ὦ φιλότης, τῶν βασιλειῶν προελθόντες σὺν Ἱππολύτῳ θηράσωμεν, οὐ μὰ Δία λαγὼν ἢ ἔλαφον, ἢ τινὰ τάχα καὶ λέοντα, ἀργεῖ γὰρ ἀπαύςως ἡ γραφὴ πρὸς τὴν εὐφροσύνην ἠσχολημένη· ὄρη ταυτὶ καὶ πεδία, ὕλη τε πολλὴ καὶ κυνηγέται καὶ ποίμνια· Ἱππόλυτος καὶ Δάφνη τῶν κυνηγετῶν τὸ κεφάλαιον, ἱππόται ἄμφω καὶ σώφρονες· ἵπποι θυμοειδεῖς αὐτοῖς καὶ κύνες • • • δακόντες ὁμηρικὸν δὴ τοῦτο, κατὰ τοῦ πεδίου κροαίνουσιν· ἀντιπροσώπῳ βλέμμα • • • ἔποχοι ἄμφω μὲν πρὸς τὴν θήραν ἠπείγοντο· προσελθὸν δὲ τὸ γραΐδιον ἐφ • • • λεῖν τοῖς λόγοις αὐτὸν, τοῖς ἔργοις θήραμα τὲ ἦν καὶ ἁλίσκετο, Ἱππόλυτ • • • τάχα συμβολῇ συνεχόμενον, ὃν οὐκ Ἔρως ὡς ἔοικεν ἀλλ' Ἐριννὺς • • οὐ θέμις εἰπεῖν διὰ τῆς θέας ἀκήκοε, ἀφίησι μὲν τῶν χειρῶν, καὶ βδελύττεται, καὶ κεῖται νῦν κατεαγὸς· καὶ δείκνυσιν τὸ • • • ήματα ναρκᾷ, δὲ τῇ θέᾳ καὶ τὸ μῦσος ἐκτρέπεται, τῇ χειρὶ καθάπέρ τι πολέμιον ἀπωθούμενος, οἰκέτῃ δὲ τὴν τῆς γραὸς δίκην ἐπέτρεψεν, οὐκ ἐλεήσας γῆρας ἀσελγείας διάκονον, καὶ διὰ τῆς ἠκούσης τὴν πέμψασαν ἀμυνόμενος· ὁ δὲ οἰκέτης εὔζωνός τε ἐςὶ καὶ σωφρονοῦντι δεσπότῃ παρατραφεὶς, τὴν ἀκολασίαν μισεῖ, καὶ συνθυμοῦται τῷ δεσπότῃ· οὐχ ὡς ἄν τις ἀλλοτρίᾳ γνώμῃ διακονῶν, ἀλλ' ὡς ἴδιον θυμὸν ἐνδεικνύμενος· τοιγαροῦν καὶ

διαβαίνει τοῖς ποσὶν ἑδραίαν βάσιν διδοὺς τῇ πληγῇ· καὶ ὥσπέρ τι θηρίον τὴν ἀσελγῆ λογιζόμενος, τὰς μὲν κύνας παρ' αὐτὴν λεάνας τῇ χειρὶ, ἐπισοβεῖ καὶ ἐφέλκεται· δεξιᾷ δὲ πρὸς τοὐπίσω διανιςάμενος, κατὰ νώτου τείνας τὸ ῥόπαλον, ὅλῳ σώματι πρὸς τὴν πληγὴν καταφέρεται.

Παρίτω μοι καὶ Δημοσθένης νῦν ἂν εἰπὼν οἰκειότερον ὥσπερ ῥήξας τὸν χιτωνίσκον ὁ οἰκέτης ξαίνει κατὰ τοῦ νώτου πολλὰς, ἡ δὲ ἀμήχανός τέ ἐςι καὶ τοῖς ποσὶν ὀκλάζει καὶ προαπεῖπε τῷ δέει καὶ τέθνηκε· γυμνοῖς δὲ τοῖς στέρνοις ἐπιβαλοῦσα τὴν χεῖρα, οὐκ ἂν μὲν εἴποιμι ὡς δι' αἰσχύνην τὸ γυμνωθὲν ἀπεκρύψατο· αἰδὼς γὰρ σώφρων αἰσχροῖς οὐκ ἐθέλει διακονεῖσθαι προςάγμασι· πλήττουσα δὲ τὰ στέρνα, ὡς εἰκὸς, τὴν τύχην ἑαυτῆς ἀποδύρεται, μόλις νῦν ἐπὶ τῆς πείρας μεταμαθοῦσα τὸ δέον· καὶ ταύτῃ μὲν τὸν οἶκτον ἐργάζεται· λαιὰν δὲ χεῖρα πρὸς τὴν μέλλουσαν πληγὴν ἐπανέτεινεν, ἐποχῆς ἀπείργουσα σχήματι· διδάσκει γὰρ ἡ φύσις ὅταν τι προσίῃ κακὸν, ὥσπερ ὅπλον ἀναγκαῖον τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦτο προβάλλεσθαι· δεινὰ δὲ πανταχόθεν αὐτῇ τὰ παθήματα, ἀπειλὴ, πληγὴ, καὶ κύνες αὗται· ἡ μὲν ὠσὶ καθειμένη, κἂν μεταςροφῇ δεινόν τι παρέξουσα· ἡ δὲ καὶ διὰ μέσης αἰσθῆτος τὸν μηρὸν διασπάσασα, καὶ τῆς πληγῆς τὸ μέτρον γυμνὸν χιτῶνος, καὶ περιῤῥεῖται τῷ αἵματι· τὸ δὲ πρόσωπον αὐτῇ ὠχρόν τε καὶ νεκρῶδες, καὶ συγκέχυται πάθεσί τε καὶ γήρᾳ, καὶ πολιαὶ λυθεῖσαι γεγύμνωνται· ὡς φιλάνθρωπος οἰκέτης ὁ τὴν κεφαλὴν ἐν μέρει γυμνούμενος, ἀπειπούσης ἐνταῦθα τῆς κόμης, ὁ θηρευτὴς ὄρνις ἄκρῳ καρπῷ προτεινόμενος, ὑπεραλγεῖ γὰρ ὡς ὁρᾷς καὶ τῷ προσώπῳ τὸν οἶκτον μηνύων· ἔοικε γάρ τι καὶ φθέγγεσθαι· τῷ πλήσσοντι μέμφεται πικροτέρῳ

φανέντι τῆς χρείας· σκύθην τε καλεῖ καὶ μὴ ὡς ἔδει τάχα φιλανθρώπῳ δεσπότῃ διακονούμενον· καὶ δεδιὼς αὐτοῦ τὸν θυμὸν μὴ λάθῃ κατὰ κεφαλῆς αὐτοῦ τὴν πληγὴν ἐμβάλλων, ὑπτίᾳ τῇ δεξιᾷ προσαπαντᾷ τῇ πληγῇ, σκέπην ἐντεῦθεν διδοὺς, καὶ πληγῆναι μᾶλλον αἱρούμενος, ἢ γῆρας ἰδεῖν οὕτω δεινῶς ἀπολλύμενον οὐ φειδομένῃ πληγῇ· εὔζωνος δὲ οὗτος, καὶ τοῖς ὑποδήμασιν ἐς μέσην κνήμην ἤδη συνδέδεται· ὡς εὐδαίμων Ἱππόλυτος, οἷον ἄρα ἔχει τῆς σωφροσύνης τὸ θέατρον· ἦ που με οἴεσθε τοὺς οἰκέτας λέγειν τοὺς ὅπας ἀνεχόντας τὰ δόρατα, ὧν τοὺς ἵππους ἡ τέχνη δι' Ἱππολύτου καὶ Δάφνης καλύψασα, τοῖς ἰχνίοις μελαινομένοις τὸν ἕνα μόνον ἐπέδειξε· τοιούτους οὖν με λέγειν ἐλπίζετε· μέγας μὲν οἶμαι καὶ σώφρων οἰκέτης εἰς μαρτυρίαν δεσπότου.

Σὺ δέ μοι σκόπει τὴν Δάφνην ὡς ἀποστρέφει σὺν Ἱππολύτῳ τὸ πρόσωπον, καὶ τῶν ὁμοφύλων τὴν ἀκολασίαν αἰσχύνεται, τῆς μὲν, τῶν γραμμάτων ἀκούσασα, τὴν δὲ θεασαμένη διάκονον ἀσελγείας· πλὴν ἐπαινεῖ τὸν Ἱππόλυτον κοινωνοῦντα τούτῳ καὶ θέας καὶ σχήματος· ὁμοίως αὐτὴν ἀπέστραπται, καὶ παρωθεῖται τὴν ἀκοήν· νεανικὴ δὲ τὸ εἶδος, καὶ θῆλυς οὖσα τὴν φύσιν, παρῆλθεν ἄνδρας φρονήματι, γυμνήν τε προφαίνει τὴν δεξιὰν, ἐξ αὐτῆς τε μασχάλης πρὸς ὦμον ἀριστερὸν ἀναβέβληται· καὶ τῇ λαιᾷ τὴν ἐσθῆτα κατιοῦσαν συνέχουσα ἄκροις ἰδοὺ δακτύλοις συνέσφιγξε τὸ προβόλιον· ἡ δὲ κόμη ἐλευθέρα καὶ ἀνειμένη ταῖς αὔραις περιπλανᾶται τοῖς ὤμοις ὁμωνύμῳ στέμματι, τῶν ὀφθαλμῶν μὲν ἀνεσταλμένη, τὰ νῶτα δὲ περιῤῥέουσα· ὁ δὲ Ἱππόλυτος ἱππότης οὗτος, καὶ ναὶ μὰ Δία πρέπων ὁρᾶσθαι· χλαμὺς αὐτῷ πρὸς ὦμον δεξιὸν ἐναρμόττεται, τὸν χαλινὸν τῇ λαιᾷ λαβὼν ἀτάκτου ῥύμης τὸν ἵππον, ὡς εἰ-

κὸς, ἀνακρούεται· ἀλλ' εἰ δοκοῦν ὑμῖν ἐςὶν, μὴ δὲ τὸ ὄρος παρέλαβεν, ἤτέ τις ἐςὶν Ἰμηττὸς ἢ τὸ Αἰγιαλέων, ἢ ὅ τι χαίρει λεγόμενον· ἄρνες ἐνταῦθα καὶ ποῖμναι σκύλακές τε ποιμενικοὶ ὑλακῇ καὶ θυμῷ καταπλήττοντες τὴν γραῦν οἰκέτου διχόθεν φερόμενοι· πρεσβύτης δέ τις ἀττικὸς παρ' αὐτούς· νομέα τοῦτον οἶμαι τῆς ποίμνης· ἡμίγυμνός τε γάρ ἐςιν, ἐξωμίδα ἐνειμένος, κεκυφώς τε τῷ γήρᾳ καὶ ... τε συγκαθήμενος, καλαύροπά τε φέρων, καὶ τῷ τοῦ χρώματος μέλανι τὴν ἐν ἡλίῳ διατριβὴν ἐνδεικνύμενος ... μὲν πρὸς ἱκετηρίαν Ἱππόλυτος τὴν δεξιὰν, ἐλεῶν τὸ γῆρας· ἐν ᾧπερ δὴ καὶ καθέστηκε, δεδιὼς δὲ μὴ καὶ φθάσῃ τάχα προτελευτῆσαν τὸ γύναιον· κεφαλῇ δὲ καὶ βλέμματι πρὸς δὴ τὸ πάθος μετέςραπται· ἀναδραμόντι δέ σοι πρὸς ἀκρωνυχίαν τοῦ ὄρους, ἡμιτελῆ τὰ θεάματα· δόξας οὔπω μὲν ὅλος, μέχρι δὲ τέως τοῦ μέσου πρὸς τὴν ὕλην καταδυόμενος· κυνῶν γὰρ ὑλακῆς καὶ θορυβούντων ἀκούσας, τὴν ὑφ' ἑαυτῷ μαντεύεται θήραν, καὶ τοῖς κόλποις τῆς ὕλης ὡς δὴ λιμένι προσέδραμεν· ἡ δὲ ἀμφιλαφής τέ ἐστι, καὶ χεῖται τοῖς κλάδοις καὶ τῇ σκιᾷ παραμυθεῖται τὸν τοῖς ἀκτῖσι βαλλόμενον· ἀγροίκων δὲ γυναῖκες ἐντεῦθεν, καὶ ὁ σὺν ταύταις αἰπόλος ἱςάμενος, οὔπω γὰρ πρὸς ἄκραν ἀναδραμόντες, ἀλλ' ἀνιόντες ἔτι κατὰ μικρὸν ἀναφαίνονται, εἰς ὀμφαλὸν ἔτι καὶ λαγόνα κρυπτόμενοι· καὶ ὅσον ἦσαν ὁδοῦ, τοσοῦτον λείπει πρὸς θέαν τοῦ σώματος· πόσον οἴει τὴν ἐν ἄκρῳ ταύτην ἀσθμαίνειν, πρὸς ἄναντες ἀνιοῦσαν καὶ φορτίον τοῖς ὤμοις ἐπάγουσαν τὸ παιδάριον, ὅπερ δὴ καταπεσεῖν δεδιὸς, χειρὶ μὲν ἑτέρᾳ κεφαλῆς ἄκρας τῆς τεκούσης ἀντέχεται, τῇ δεξιᾷ δὲ κρόταλόν τι φέρει, χειρῶν κινήσει παταγοῦν ὅταν οἱ παῖδες ἀθύρωσι, καὶ τὴν ἐκ τοῦ σείεσθαι προσάγουσαν δεξάμενον.

Ἀνῆλθον δὲ ὡς εἰκὸς τὰ περὶ τὸν Ἱππόλυτον θεασάμενα δράματα· τοιγαροῦν ὁ παρὰ ταύταις ἀνὴρ, τὸ τῆς γραὸς πάθος τῇ δεξιᾷ παραδείκνυσιν· αἱ δὲ δύο τεθήπασί τε καὶ συναλγοῦσι τῇ θέᾳ· ἡ μὲν ἄκρῳ δακτύλῳ ἡ δὲ ἀνεστραμμένῃ χειρὶ τοῖς τῶν δακτύλων νώτοις τὴν ἑαυτῆς γένυν ἐρείσασα· τούτων ἡ μὲν γυμνὴ τῇ κεφαλῇ βλέπειν αἰδουμένη πρὸς ἄῤῥενας, ἀντὶ φάρους τινὸς τὴν χεῖρα κατ᾽ αὐτῆς ἐπιτίθησιν· ἡ δὲ χεῖρα τῆς δεξιᾶς μασχάλης τοῦ χιτῶνος ἀναρτήσασα, παραγυμνοῖ τὸ μέρος, καὶ τὸν μασθὸν ἂν ὑπέδειξεν εἰ μὴ τῇ ταινίᾳ συνέσφικτο· ἱππεὺς δὲ καὶ οἱ περὶ τοῦτον τῆς ἀκρωρείας ἐκ μέρους ἀνέχοντες, θηρία μὲν ὡς εἰκὸς τῷ δεσπότῃ ζητήσοντες ᾤχοντο· καὶ φέρουσιν ὀρθὰ τὰ δοράτια· εἶτα συμβάντος ἐν μέσῳ τοῦ δράματος, νῦν ὡς ἐπανῆλθον τῷ παραδόξῳ τῆς θέας, ἅτερος καθειμένῃ τῇ κεφαλῇ καὶ πιπτούσῃ πρὸς ὦμον ἐδάκρυσεν· ὧν ἐν μετεώρῳ τράγοι τοῖς κέρασι πρὸς ἀλλήλους ἀνασάντες ποσὶ τοῖς ὄπισθε βαίνοντες καὶ πρὸς τὴν τῶν κεράτων ἐμβολὴν ἐγειρόμενοι, ὁ δὲ σκιρτᾷ μὲν ὥσπερ ἐκεῖνοι, τῶν δὲ τοῦ γέροντος ὤμων προσανεστηκόσι σφάλλεται· τὸ δὲ λοιπὸν αἰπόλιον ἢ νόμος αἰγῶν, ἄλλος ἐπ᾽ ἄλλῳ τῆς νομῆς ἀπησχόληται.

Ἀλλ᾽ ἐπεὶ τῷ ζωγράφῳ δοκοῦν μέρος τι τῶν τρωϊκῶν ἐναπετίθει τοῖς γράμμασι, θέας ἡμῖν παραλλαγῇ καταποικίλλων τὰ διηγήματα, δεῦρο δὴ συναναβάντες αὐτῷ πρὸς τὰ μετέωρα, τὴν τοῖς εἰρημένοις ἐπικειμένην γραφὴν, τῷ λόγῳ καὶ αὐτοὶ ζωγραφήσωμεν· ἐπόνουν Τρῶες, ἐπόνουν Ἕλληνες ἀμφ᾽ Ἑλένην μαχόμενοι· καί ποτε συμβαλεῖν μελλόντων, εἴτι καὶ μέμνημαι τῶν ἐπῶν, ἀκμῇ τε καὶ θυμῷ σφριγῶντος αὐτοῖς τοῦ στρατεύματος, καὶ κατ᾽ ἀλλήλων ἐπειγομένων τῆς κοινῆς μάχης ἐδόκει πέρας ἔσεσθαι τὴν περὶ

τῆς Ἑλένης κρίσιν εἰς δύο που περιστήσαντος εἴς τε Πάριν, εἴς τε δὴ καὶ Μενέλαον· τὸν μὲν, ἣν εἶχε, δικαίως ζητοῦντα, τὸν δὲ, ἣν ἔλαβεν, ἀδίκως οὐ μεθιέναι βουλόμενον· ἀλλὰ κρινέσθων οὗτοι τοῖς ὅπλοις, δικαζούσης φημὶ ἀνδρείας τῷ νικῶντι τὸ γύναιον· ἔδει σπονδὰς ἐπὶ τούτοις γενέσθαι καὶ γίνονται· καὶ πάρεστιν ἐπὶ συνθήκαις ὁ Πρίαμος μᾶλλον τῶν παίδων ἐκ τῆς πολιᾶς πιστευόμενος· ὅρα τὸ ζεῦγος ὅσον ἐπείγεται δρόμῳ, ὑφ' ἡνιόχου γέροντος ἰθυνόμενον· κοινωνὸν δὲ τῆς πορείας καὶ τοῦ ἅρματος, Ἀντήνορα τοῦτον ἡ μὲν ποίησις εἶπεν· ὁ δὲ γραφεὺς οὐκ ἠγνόησε· τόδ' οὖν φορτίον τῷ ζεύγει, γέροντε δύο συμφοραῖς καὶ γήρᾳ καμπτομένω· ὁ μὲν τὴν πρόσθεν ἔχει χώραν καὶ τῶν ἡνίων ἀντέχεται, ὁ δὲ Ἀντήνωρ ἐπανέβη τοῦ προλαβόντος ἐχόμενος· πάρος βαίνουσι δὴ καὶ πρόδρομοί τινες ὁπλῖται τὸν βασιλέα δορυφορήσοντες.

Συναποβῶμεν τῷ Πριάμῳ τοῦ ζεύγους καὶ Ἀντήνορι, τῆς δεξιᾶς ἑλόντες προσάγωμεν Ἀγαμέμνονι, κεκυφότα τῷ γήρᾳ καὶ βακτηρίας ἐχόμενον· ὁ δὲ πρᾷος Ἀγαμέμνων καὶ χεῖρα προτείνει καὶ δεξιὰν πολέμιον ὑποδέχεται, κἂν Ὀδυσσεὺς . . . οὐκ εἴασε περαιτέρω βαίνειν· ἀγορεύει Πριάμῳ καὶ στῆναι τῇ χειρὶ τῷ γέροντι διατείνεται· ἀξιῶ . . . καὶ πόῤῥωθεν ἑστῶτα λέγειν τί καὶ ἀκούειν τὸν πρεσβύτην ἐθέλων μόνου . . . λὸν φθεγγόμενος· ἄοπλος μὲν Ἀγαμέμνων τὰς σπονδὰς μηνύων τῷ σχήματι, καὶ ὅπερ μόνον ἔχει ξίφος ἀσφαλείας ἔσχατον λείψανον ἐκ . . . λαιᾷ παραδίδωσι . . . στήσας τῇ λαβῇ τοῦ ξίφους ἐπαναπαύει τὴν χεῖρα· χλανὶς δὲ τοῖς ὤμοις ἐπιῤῥίπται· καὶ . . . αὐτῷ ποικίλος· ζώνῃ δή τινι περὶ τὰ μέσα σφιγγόμενος· πάρεστιν Αἴας αὐτῷ, τὸν Ὀδυσσέα καὶ τὸν Τυδέως εἰ βούλει τῇ χειρὶ μιμησάμενος, ἐκ νώτων Ἀγα-

μέμνονος προτείνων τὴν δεξιὰν Πριάμῳ, καὶ στῆναι λέγων μηδέν τι τῶν βασιλέως ἁπτόμενον· ὁ δὲ Νέςωρ λευκῇ προλάμπων πολιᾷ, καίπερ ἐκ μέσου φαινόμενος, τῷ γὰρ Ἀτρέως παρέςηκε σύμβουλος ἕτοιμος, μή τι καὶ δέει πυνθάνεσθαι· Μενέλαος δὲ ὁπλίτης ἀγαθὸς καὶ πρὸ τῆς μάχης καταπλήττει τὸν βάρβαρον, πᾶς τε καθώπλιςαι καὶ δορυφορεῖ, ὀρθῆς τε τῆς ἀσπίδος ἐφάπτεται οὔπω ταύτην ἀναλαβὼν, οὔπω δόρυ κλίνας εἰς πόλεμον, ἀλλ' ἐῤῥωμένῃ δεξιᾷ καὶ πρὸς αὐτοῖς διηγήμασι συνέχων ἔτι τέως ἱστῶν· ἀναμένει γὰρ τοῦ παρ' αὐτὸν ἑςῶτος Διομήδους, μάχης τε σύνθημα, καὶ σάλπιγγος ἦχον· ὡς γοῦν γεγόνασιν αἱ σπονδαὶ καὶ ἤχησεν ἡ σάλπιγξ τὸν θυμὸν αὐτοῖς παραθήγουσα, παρεστᾶσι μὲν Αἴας εἰς ὀμφαλὸν τὰ ςέρνα γυμνούμενος, ἀδελφός τε Ἀγαμέμνων καὶ Νέστωρ ὁ πύλιος· Ὀδυσσεὺς γὰρ εἰς προθυμίας μονομαχοῦντι συγκινεῖται, ὥσπερ οἱ σφοδροὶ θεαταὶ τοῖς ἡνιόχοις κοινωνοῦντες τοῦ σχήματος· σχεδὸν δέ τι καὶ βοῶντος αἰσθάνομαι, βάλλε τὸν ἄνδρα, βάλλε δι' ὃν Ἑλένης χηρεύεις, δι' ὃν ἐπλανώμεθα· ὁ δὲ Μενέλεως μετὰ τὴν δοράτων ἀπειλὴν εἰς ξίφη τῆς μάχης ἐλθούσης – ἦ, καὶ ἐπαΐξας κόρυθος λάβεν ἱπποδασείης – συναρπάζει γὰρ τῷ δρόμῳ, καὶ τοῦ κράνους ἐφέλκει, καὶ τῇ πληγῇ συνεπαίρεται, καὶ θρηνεῖται Πάρις καὶ μήπω τάχα βαλλόμενος.

Τοιγαροῦν ὁ Πρίαμος πολιὰν καὶ χεῖρα πρὸς ἱκετηρίαν προβάλλεται· καὶ προσπλήττει τὰ μέτωπα, τὴν δεξιὰν θατέρου πρὸς αἰθέρα μετεωρίζοντος, καὶ σὺν ἐκπλήξει τὴν τύχην ὀδυρομένου· Ἀντήνωρ δὲ παρέστηκε Πριάμῳ μή τι καὶ λάθῃ δεινὸν ὑπ' ἀθυμίας αὐτῷ μηχανώμενος· ἀλλὰ στῆσον τὴν πληγὴν, ὦ Μενέλαε, μὴ λάθῃς πρόσθεν δι' Ἀλεξάνδρου μαχόμενος· μικροῦ δὴ καὶ γυμνὴν βαλὼν Ἀφροδί-

τὴν περιχυθεῖσαν τῷ Πάριδι· ἐκ νώτου γὰρ ἐπίκειται καὶ οὐ παραιτεῖται πληττόμενον κεκυφότα κατὰ τῆς ἀσπίδος πρὸς ἔδαφος, καὶ τὴν τοῦ κράνους λαβὴν τῇ δεξιᾷ διαλύοντα· καὶ κλείει σοι τὴν νίκην Ἀφροδίτη, ὦ Μενέλαε, καθάπερ ἐκ Σπάρτης τὸ γύναιον· θάλαμος ἐντεῦθεν τὸν ἄνδρα στρατιώτην ἐδέξατο, καὶ δίφρος αὐτῷ πρὸς τῆς κιγκλίδος ὑπέστρωται, καὶ τὴν αὐτοῦ σωτηρίαν Ἑλένη δακρύει, κἂν Ἀφροδίτη μὴ βούληται· ὁρᾷς γὰρ ὡς κατηφής τέ ἐστι καὶ κύπτει πρὸς γῆν, καὶ μέμφεται τὴν ἁρπάσασαν Ἀφροδίτην· ἡ δὲ μὴ βουλομένην ἄγει καὶ παραμυθεῖται δακρύουσαν, λεπτῷ χιτῶνι μηδὲν τῶν ἔνδον λανθάνουσαν, καὶ πρὸς κοίτην συνάγει· λαιᾷ μὲν τὸν Πάριν, δεξιᾷ δὲ τὸ γύναιον.

Ἀλλὰ τίς τῶν παρόντων θαυμάτων ἡ πρόφασις; τίς δὲ ταύτας φιλοτιμεῖται τῇ πόλει τὰς χάριτας; ἀνὴρ οὗτος ἐπ' ἄκρου τῆς γραφῆς ἐξέχων· καλὸς μὲν ἰδεῖν καὶ τῇ στάσει καθάπερ ἄγαλμα ἐν μέσῳ νεῶν καθιστάμενον· ἡδὺς δὲ καὶ πείρᾳ γνωσθῇ ἐν ἱππικοῖς ἀγῶσι, καὶ λουτρῶν ἀφθονίᾳ, σεμνότερος τῇ τῶν ὑπάτων στολῇ τὴν φιλοτιμίαν βοῶν, γένει τε λαμπρὸς, καὶ πάντων κόμῃ καὶ ὤμων προβεβλημένος, ἐκ πατρὸς εὐσεβὴς, καὶ τοῖς ἐν ἐνδείᾳ τὰς τύχας ἐπανορθούμενος, τῷ παιδὶ τοῦ Κόνωνος (1) τὴν αὐτὴν ἔχων προσηγορίαν καὶ τύχην, καὶ λαμπρῶν ἔργων μάρτυρα τὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς βασιλέα ποιούμενος.

(1) Timotheus, Cononis filius, atheniensis, fortunae praesertim varietate nobilitatus. Heic autem designat Choricius Timotheum gazaeum, grammaticum, poëtam, et de animalibus scriptorem, sub Anastasio imperatore clarum, de quo Suidas, et Schol. palat. apud Fabricium in Choricio, denique Tzetzes chil. IV. hist. 128.

VIII. Ἡ διάλεξις πρόφασιν λαβοῦσα τῶν ῥόδων ἐπὶ τοῦ ἔαρος διαλέγεται.

Ἀλλ' ἐπεὶ χειμὼν ἐκποδὼν καὶ νέφη, οὐδὲν δ' ἔτι τὴν θεὰν λυπεῖ, καὶ τὸ ἔαρ ὑπέλαμψε, φέρε δὴ καὶ ἡμεῖς ὥσπέρ τινα χειμῶνα λόγων τὴν σιωπὴν διαλύσωμεν· δεινὸν γὰρ ἂν εἴη εἰ χελιδόνες μὲν τῇδε κἀκεῖσε τὸν ἀέρα περιφοιτῶσαι ᾄδουσιν, οἶμαι τὸ ἔαρ οἷον ᾄδειν ἐθέλουσαι, παρ' ἡμῖν δὲ γένοιντο ἀτιμότεραι τῶν ὀρνέων αἱ μοῦσαι· ἐπεὶ καὶ οἱ κύκνοι νῦν ἐκ τῆς ὥρας εἰς μνήμην ἔρχονται τῆς ᾠδῆς, καὶ ἐπὶ Ξάνθον οἶμαι ποταμὸν, ἢ Καΐστρου τὰς ὄχθας, ἢ καὶ ἀνὰ πεδία περὶ Πάκτωλον ἐκεῖνον τὸν λύδιον ποταμὸν ἀνίπτανταί τε, καὶ τῷ Ζεφύρῳ τὸ πτερὸν ἐπιτρέψαντες, ὑμνοῦσι τε τὸν Ἀπόλλω, καὶ τῆς μουσικῆς ὑπομιμνήσκουσι λύρας· κἀκεῖνος ἥδιστα μὲν τούτων ἀκούει· ὁρῶν δὲ καὶ τὴν δάφνην εὐθαλῆ τε καὶ πολλῇ τῇ κόμῃ σεμνυνομένην, καὶ τὸν ὑάκινθον ἄρτι φαινόμενον, παλαιῶν ἐρώτων εἰς μνήμην ἐλθὼν, ἀναλαμβάνει τὴν λύραν, καὶ ᾄδει μὲν τὸ ἔαρ, ᾄδει δὲ ἐκείνων τὸν ἔρωτα· ὡς ἡ Δάφνη παρθένος καλὴ, ὁ δὲ Ὑάκινθος λακωνικὸν ὑπῆρχε μειράκιον· ἀλλ' ἡ μὲν ὑποφεύγει καὶ τὸν ἐραστὴν ἠρνεῖτο καὶ μεταβάλλεται· ἀλλ' Ἀπόλλων φυτὸν ἀντὶ κόρης ἔχων, οὐκ ἀρνεῖται τὸν ἔρωτα· ὁ δὲ Ὑάκινθος ὁ παῖς ὁ καλὸς δυοῖν ἐρασταῖν τυχὼν, προύκρινε μὲν ὡς εἰκὸς τὸν Ἀπόλλω· χαλεπαίνει δὲ ὁ Ζέφυρος, καὶ τέθνηκε τὸ μειράκιον, καὶ ἄνθος ἐγένετο, καὶ διασώζει τὸ κάλλος· παραπλήσιον δέ τι πάθος τὸν Πᾶνα κατείληφε· ὅθεν οἶμαι καὶ ἀσπάζεται τὸ ἔαρ τὴν πίτυν κομῶσαν ὁρῶν· ἦν γὰρ αὐτὴ παρθένος, εἰ καὶ δένδρον ἐγένετο·

ἐμβαλοῦσα δὲ εἰς ἅμιλλαν ἐραστῶν, ὑπερεῖδε τὸν Βορέαν· ἄνεμος γάρ· αἱρεῖται δὲ μᾶλλον τὸν Πᾶνα, ὁρῶσα ὡς ἡδέως ἐσκίρτα, ἡδὺ προσέπνει τῇ σύριγγι· ἀλλὰ τοῦ Βορέου κατὰ κρημνοῦ ταύτην ἐπώσαντος, ἡ νῦν ὁρωμένη, πίτυς ἐγένετο.

Οὕτω μὲν εἰς θεοὺς ἡ τῆς ὥρας ἡδονὴ διϊκνεῖται· ἀνθρώπων δ' ὁ μὲν ἐξ ἐμπορίας ἔχων τὸν βίον, ἥδεται τὴν θάλασσαν ὑπτίαν ὁρῶν ταῖς ἀκταῖς ἠρέμα προσπίπτουσαν, καὶ ὥσπερ τοῖς αἰγιαλοῖς σπενδομένην· ὅθεν θαῤῥεῖ μὲν ἐπιβαίνειν νηός· ἄγει δὲ τὰ φορτία μετὰ κούφης ἐλπίδος τῶν τῆς ὥρας πνευμάτων ἐκ πόλεως εἰς πόλιν εὐμενῶς τὴν ὁλκάδα παραπεμπόντων· καὶ διακομίζεται τοῖς ἀνθρώποις ἀντὶ τῶν παρ' αὐτοῖς πλεοναζόντων, ὧν ἐν χρείᾳ τυγχάνουσι. Γεωργὸς δέ τις πλείςους ὅσους ἱδρῶτας περὶ τὰς αὔλακας ἐκπονήσας, νῦν ὁρᾷ τὸ λήϊον ὡς κύματος δίκην ὑπὸ τῆς αὔρας κυρτοῦται καὶ ἐπικλίνεται· ταῦτα θεώμενος καὶ τὴν ἀμοιβὴν ὁρῶν, τῶν πάλαι πόνων ἐπιλανθάνεται. Ἤδη δὲ καὶ ποιμένες τὰ ποίμνια, αἰπόλοι δὲ τὰς αἶγας, καὶ τὰς βοῦς οἱ βουκόλοι, νῦν μὲν ἐπὶ πόαν ἄγουσι, νῦν δὲ ἐπὶ πηγὰς ἡγοῦνται καὶ νάματα· καὶ συρίττουσι μὲν οἱ νομεῖς, τὰ δὲ θρέμματα χρονίαν μουσικὴν εἰσδεχόμενα, ὀρθά τε ἴςη τὰ ὦτα, καὶ τοῖς πηδήμασιν αἴρεται· ἐρῶν δέ τις αἶγα πλήρη τοῦ γάλακτος, ὑπὸ τὴν θηλὴν ὑπέχει τὸ στόμα καὶ ἐπισπᾶται τοῦ γάλακτος νᾶμα· καὶ ᾄδει μὲν τὰς νύμφας, ὑμνεῖ δὲ τὸν Πᾶνα· καὶ ὧραι φίλαι πολλάκις ἐφθέγξαντο.

Ἐγὼ δὲ χθές που καὶ τρίτης ἡμέρας ἐπειδὴ τῆς ὥρας ᾐσθόμην, εὐθὺς ἐκ χειρῶν ἐκβαλὼν τὰ κιβία, ᾔειν πρὸ τοῦ ἄστεος ἐπικλινούσης ἡμέρας· καὶ ἔξω τείχους γενόμενος ἐπ' ἐμαυτὸν ἐμπορεύομαι, ἄλση τε φέρων καὶ δένδρα καὶ τῇδε κᾀκεῖσε τοὺς ὀφθαλμοὺς πλανώμενος, εἰς μνήμην ἀφικόμην

Σωκράτους τοῦ Σωφρονίσκου· ἐξάγει γάρ ποτε καὶ τοῦτον λόγος ἀρχαῖος τοῦ ἄστεος, καὶ περὶ τὸν Ἰλισσὸν ἀφικνούμενος, ἀττικὸς δὲ οὗτος ὁ ποταμὸς, ψυχροῖς τοῖς ὕδασιν ἐμβάλλει τὼ πόδε, καὶ ἐπὶ πόᾳ τινὶ μαλθακῇ κατακλίνεται καὶ ψυχάζει· πλάτανος δὲ καὶ δένδρον παραπεφύκει, καὶ τὴν σκιὰν αὐτοῖς ἀπετέλουν· παρῆν γὰρ αὐτῷ καὶ Φαῖδρος ὁ καλὸς νεανίας, καὶ θαυμάζει τὸ ἄλσος, καὶ ταῖς νύμφαις προσηύξατο· ταῦτα δὲ λογιζόμενος, λειμῶνι θαυμαστῷ κατὰ δή τινα τύχην ἐφιστάμενος, τοῦτον μέσον διῤῥεῖ τὰ ὕδατα· χρώμασι δὲ τῶν ἀνθῶν ποικιλλόμενος, γραφὴν ἐμιμεῖτο· καὶ ᾖδον μὲν ὑπὲρ κεφαλῆς ὄρνιθες μουσικοὶ, αἱ δὲ μέλιτται τὰ ἄνθη περιβομβοῦσαι ὅσα λάβοιεν τοῖς σίμβλοις ἐναπετίθεντο· πλὴν γὰρ ἐπί τινος πέτρας ἐῴκεισαν εἶναι, ἐξ ἧς τὸ ὕδωρ καταῤῥέον τὸν λειμῶνα διήρχετο· ταῦτα ἰδὼν τὴν κεφαλὴν ὑπέκλινα τῇ χειρὶ, καὶ προσέστην καὶ ἐκεχήνειν τοῖς ἄνθεσιν· ἠπόρουν δὲ ὅτῳ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐπερείσαιμι ἐνταῦθα· καὶ κῆπον εἶδον, καὶ τὸ τούτου πάθος μικροῦ καὶ ἐθρήνησα· ἦν γὰρ μειράκιον εὐπρεπὲς, καὶ θήρας ἔμελλεν αὐτῷ καὶ ἐθήρα· καὶ δή ποτε τοῦ ἡλίου θερμότερον πῦρ βαλόντος, ἦν γὰρ ὥρα θέρους, ἐδίψησε· καὶ περὶ πηγήν τινα ἣ πλησίον ἀφικνεῖται· ἅμα δὲ πίνων οἷα δὴ φιλεῖ τοῦ ὕδατος, καὶ τὰς τῶν ἐφεστηκότων εἰκόνας δεικνύοντος, ἐπ' αὐτὸν ἰδὼν ἐν τοῖς ὕδασιν ᾤετο μειράκιόν τι καλὸν ὑπὸ τὸ ὕδωρ λανθάνειν· καὶ διὰ τῆς εἰκόνος ἑαυτοῦ γέγονεν ἐραστής· ἐντεῦθεν χαίρειν ἔφη τῇ τέχνῃ· καὶ οὐκ ᾖδει λοιπὸν οὐκ ἐλάφους, οὐ κύνας, οὔτε θηρία, ἀλλ' ἑαυτὸν ὁρῶν προσεκαρτέρει· καὶ τὸν πόθον αὔξων ἀεὶ διαφθείρεται· οὐκοῦν ἐλεεῖ τὸ πάθος ἡ γῆ καὶ φυλάττει τῇ μνήμῃ καὶ εἰς ἄνθος αὐτὸν μεταβαλοῦσα, τοῦ κάλλους οὐκ ἐπελάθετο.

Ἀλλὰ γὰρ ἔοικα τὸ ῥόδον παρεὶς μεῖζον καὶ λόγῳ καὶ θαύματι, ἐκ τῶν ἐλαττόνων τὸν λειμῶνα θαυμάζειν· νικᾷ γὰρ εὐθὺ ὀσμῇ τε καὶ κάλλει τὸν θεατὴν εἰς ἑαυτὸν προκαλούμενον· καὶ εἴποις ἂν αὐτῷ παρεδρεύειν τὰς χάριτας· φρουρεῖται μὲν γὰρ πανταχόθεν, ὥσπερ ταῖς ἀκάνθαις κύκλῳ δορυφορούμενον, καὶ μὴ τὸν βουλόμενον ὑβριστικῶς αὐτῷ καὶ οἷον ἐκ παρέργου προσάγειν τὼ χεῖρε· οὕτω γάρ τις προσιὼν καὶ μὴ ὡς μέγα τι ληψόμενος μηδὲ τὰ εἰκότα τιμήσας, δίκην ἕξει τῆς ὕβρεως τὴν πληγήν· αὐτὸ δὲ βασιλικῶς ἐκ μέσης ἀνατέλλον τῆς κάλυκος ἀναφαίνεται· καὶ δόξεις ἂν ἐντεῦθεν ἔρωτας ἀφίεσθαι τοῖς θεωμένοις· ἐρυθροῦ χρώματος τῷ λευκῷ συνελθόντος, καὶ μετὰ τὴν μίξιν εἰς ἄλλον χεεμένου, ἑκατέρου τοι ἄκρον ἀνεῖται, μή τοι λόγος ὡς λευκὸν ὑπάρχον τὸ ῥόδον τὴν νῦν ἰδέαν ἐντεῦθεν προσέλαβεν. Ἄδωνις καλὸς ὑπῆρχε καὶ κυνηγέτης, καὶ ἤρα τούτου ἡ Ἀφροδίτη· οἱ γὰρ Ἔρωτες ὡς ἔοικεν οὐδὲ τῆς μητρὸς ἐθέλουσι φείδεσθαι· θηρῶντες δέ ποτε τοῦτον, ὑπὸ θηρὸς ἀγρίου πληγέντα κεῖσθαι συνέβη· καὶ ἀγγέλλεται τοῦτο τῇ Ἀφροδίτῃ· εὐθὺς οὖν καὶ ὡς εἶχεν ἀνέτρεχε καὶ γυμνῷ ποδὶ διὰ πάντων ἐφέρετο· μὴ προσορωμένη τί τῶν ἐν ποσὶ δυσχερῶν, ὅθεν εἰς ῥοδωνιὰς ἐμπεσοῦσα πλήττεται ταῖς ἀκάνθαις τὸν πόδα καὶ τῆς θεοῦ τὸ αἷμα τοῖς ῥόδοις φύσις ἐγένετο· εἰκότως ἄρα, εἰ μὲν καὶ ταῖς ἀληθείαις, οὐκ οἶδα· ἐν δὲ ταῖς γραφαῖς στεφανοῦνται τοῖς ῥόδοις Ἀφροδίτη καὶ Ἔρωτες. Τοσαῦτα τοῦ λειμῶνος ἀπολαύσας, καὶ τῶν ῥόδων πλεῖστα συνεπαγόμενος, ἀπῄειν οἴκαδε, τὸ ἔαρ ᾄδων, καὶ πάλιν ἰδεῖν τὴν ὥραν εὐχόμενος.

ΧΟΡΙΚΙΟΥ

ΕΠΙΤΑΦΙΟΝ.

Προτρέχει μοι τοῦ λόγου τὸ δάκρυον, ἀδελφὲ φίλτατε, καὶ ἡ φωνὴ ἐπιλείπει, καὶ ἡ γλῶττα ἐπέχεται· οὐδὲ γὰρ ἐπιθαλάμιον ᾄδω σοι, οὐδὲ κρότον ἐγείρω γαμήλιον· εὐκταῖα ταῦτα καὶ κρείττονα τύχης γνωρίσματα, ἀλλ' ἐπιθανατίους πλέκω σοι τὰς ᾠδὰς, καὶ θρήνων ἐξάρχω, καὶ γοερὸν ἀνακρούομαι· ἀλλὰ τίνι περιχυθῶ, πῶς ἀποκλαύσομαι, μήτε τάφον ὁρῶν, νεκρὸν οὐκ ἔχων; ὅλον γάρ σε καὶ ψυχῇ καὶ σώματι προσαφήρημαι· σοφίσομαι δὲ τὴν συμφορὰν, καὶ ὡς ἐν κληρίῳ τῷ θρεψαμένῳ σε δόμῳ τὰς τῆς γλώττης χοὰς ἐπισπείσω σοι· ἐνταῦθά τοι τὸν κρατῆρα στήσω τοῦ πένθους, ἔνθα σοι καὶ τὸ τῶν μουσῶν νέκταρ ἐκέρασα· ἐνταῦθα σοι μονῳδήσω τὸν ἔσχατον καὶ πικρὸν ἐξιτήριον, ἔνθα σοι τὸν γλυκὺν εἰσιτήριον πολλάκις ἐκρότησα· συγκαλέσομαι καὶ τὸν ἐμὸν θίασον ὡς ἐπὶ τῷ Πατρόκλου τάφῳ τοὺς ἥρωας Ἀχιλλεὺς, καὶ πρὸς φίλον χορὸν ἐρῶ τὰ σὰ, καὶ δακρύσω καὶ κόψομαι· καὶ ᾄσονται πάντες ἐλεεινὸν ὑπηχοῦντες· οἱ μὲν, τὸν ἡλικιώτην πενθοῦντες· οἱ δὲ, τὸν ἑταῖρον ἀνακαλούμενοι, καὶ κατ' ἄλλο ἄλλο τὸν θρῆνον σὺν ἡμῖν ἐξυφαίνοντες· οἵ γε καὶ ἀκλητὶ πάρεισιν οἱ πλείους κωμάσοντες σὺν ἡμῖν κῶμον ἄγριον κρατῆρα Τελχίνων, Ἐριννύων τράπεζαν· καὶ νῦν ὡς ἐν συμφοραῖς κατὰ τὴν τραγῳδίαν φίλοι σαφέστατοι, σὲ μὲν οὐ τρὶς ἀνακαλοῦνται μόνον ὡς Ὀδυσσεὺς τοὺς ἑταίρους ὑπὸ Κικόνων πεσόντας, ἀλλὰ πολλάκις καὶ μετὰ δακρύων ἀεί· εἴποι τὶς ἂν ποταμὸν ἐριβρυχῆ καὶ πολύῤῥουν περιῤῥεῖν μοι τὴν οἰκίαν· σοῦ γάρ τὶς

ἐπιμνησθεὶς, μέγα μὲν ἐτρυχήσατο, πολλὰ δὲ τῶν ὀφθαλμῶν κατέσταξε δάκρυα· καὶ μιμεῖται ποταμὸν βαρυηχῆ πολυχάμονα· ἐμὲ δὲ περιστᾶσι καὶ δυστυχῆ τινα χορὸν τοῦτον ἑλίσσουσιν· οὐχ οἷον ὅτε σε τὰ μουσῶν ἐγὼ μὲν ἐτέλουν, οἱ δέ σοι συνεπήχουν καὶ συνωργίαζον, ἀλλ' οἷον καὶ Σωκράτην οἱ ζηλωταὶ περιεστήκεσαν ὅτε πρὸ ὥρας Λαμπροκλῆς ἀνηρπάζετο. Λαμπροκλῆς μὲν οὖν ἔτι παῖς ἦν, καὶ λαμπρὸν εἶχεν οὐδὲν, ἐφ' ᾧ καὶ Σωκράτης οὐ πάνυ τι ἂν ἴσως ἤλγησεν, ὅς γε καὶ ἄλλως ἐκ φιλοσοφίας ἔῤῥωτο· σὺ δὲ τὸν παῖδα ὑπερέπτης τὸν μείρακα καὶ πρὸς ἄνδρας παρήγγελλες· καὶ ἤδη ὁ τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ καλοῦ σῖτον ἐν ἀποθήκαις καὶ τοῖς τῆς ψυχῆς ταμείοις ὥριον ἦν, οὐκ ἐν λέμμασιν οὐδ' ἐν ἀνθέριξιν ὡς ἠλυγαζόμενος ἔτι καὶ ταῖς ἄλλαις φλυαρίαις τῆς φύσεως· καί σε μυρίαι περιεχόρευον χάριτες.

Πῶς ἂν οὖν ἀδακρυτὶ τὸ πάθος ἐνέγκοιμι; τίς τερατεία σοφιστικὴ καὶ πειθὼ καὶ παράκρουσις καὶ σειρὴν μελίγλωττος τηλικαύτην συμφορὰν ἰσχύσει κατασοφίσασθαι; τίς καταγλυκάναι καρδίαν οὕτως ὀδυνηρὰν καὶ πικράζουσαν; τίς περίνοια καρτερόψυχος καὶ φιλόσοφος δύναιτ' ἂν ὑπολῦσαι δεσμοῖς ἀδαμαντίνοις πεπεδημένον; καὶ ὑπεξαγαγεῖν με τοῦ πένθους, ὡς Ἡρακλῆς πάλαι τῆς ἐν ᾅδου φρουρᾶς τὸν ἑταῖρον Θησέα μυθεύεται; ποῖον Ἑλένης λαθικὴ δύναμις φάρμακον ἀποσκευάσεται τὸ λυποῦν καὶ μέσην δάκνον μου τὴν ψυχήν; οὐδ' εἰν ἀΐδου λήσομεν τῶν σῶν καλῶν, φίλτατε ἀδελφέ· οὕτω σου περικαίομαι, οὕτω σου περιαλγῶ καὶ καταπίμπραμαι τὰ σπλάγχνα τῷ πυρὶ τῷ τῆς φύσεως· ἐπλήγης, ἀδελφὲ, σὺ μὲν τὸ σῶμα, τὴν δὲ ψυχὴν ἡμεῖς, καὶ ζῶμεν ἐξ ἡμισείας καὶ γεγόναμεν ὥσπερ ἡμίτομοι· εἴθε παρῆν ἡμῖν δανείσασθαί σοι τὸ ζώσιμον, καὶ τάχα Διοσκούρων ἂν

ἦμεν φιλαδελφότεροι· νῦν δ' ἐπεὶ τοῦτο μὴ πάρεστι, καὶ νικᾷ τὰ χερείονα, κοινούμεθα σου τὸν θάνατον, καὶ βαδίζομεν ἡμιθανεῖς, ᾅδου σκιαὶ, νερτέρων εἴδωλα· ὀδυνηρὰ ἡ πληγή σου μετὰ Ἱερεμίου βοήσομεν· προσεπιθήσω καὶ τοῦτο τῆς προφητικῆς ὡς ἐν τραγῳδίᾳ μεγαλοφωνίας, ἵν' ᾖ μοι μεγαλοφωνότερον τὸ θρηνώδημα· κατέλυσε χαρὰ καρδίας ἡμῶν, ἐστράφη εἰς πένθος ὁ χορὸς ἡμῶν, ἔπεσεν ὁ στέφανος τῆς κεφαλῆς ἡμῶν· ἀλλὰ πῶς ἀπέθανες οὕτω ταχὺ; πῶς ἀπεῤῥύης ἶσα καὶ ῥόδον λοκρὸν, καὶ παρῆκας ἡμῖν τὸ γένος ἀκόσμητον;

Ὦ μέλημα ἐμόν· ὦ χαρίτων νεώς· ὦ φύσεως ἄγαλμα· τίς σε φθόνος κατήνεγκεν οὕτω καλὸν ἔρνος νεότητος; ποία χεὶρ ἐλωβήσατο; τίς τὴν καλὴν παρακαθήκην ἐσύλησεν, ἣν μοι ὁ κοινὸς τροφεὺς, ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος ἐπίστευσεν ἀπαίρων ἤδη τῶν ἐν λαύρῳ πυρὶ τῷ τῆς λύπης ἀπανθρακούμενος; τίς τὸν τοῦ παντὸς γένους ἀπέκειρε βόστρυχον, ὃν ἐγὼ πολλ' ἐκ . . . πησα μουσῶν δρόσῳ λιπαίνων, καὶ τἄλλα πρὸς τὸ καλὸν ἐξασκούμενος; τίνες κηφῆνες κεκεντρωμένοι τὴν ἐμὴν γλυκεῖαν εἷλον μέλιτταν; καὶ νῦν ἀψινθίας θανάτου γευόμεν· τὸ γὰρ τῶν χαρίτων σίμβλον ὅλον εἰς τάφον κεκένωται· ἔδυς ὑπὸ γῆν ὁ ἡμέτερος (ἥλιος·) γεγόναμεν αἴφνης ἀνήλιοι· ἐκρύβης ὁ τοῦ παντὸς γένους ἀρίδηλος ἀστήρ· πολέμιον γάρ σε νέφος ἐκάλυψεν . . . λείπεται· ὡς φοιτητὴν ἀνακαλοῦμαι, ὡς παῖδα πενθῶ, καὶ ὡς ἀδελφὸν ὀλοφύρομαι . . . δυστυχήματα· μετὰ Ἰὼβ ἀνακλαίομαι, τίς ἄν με θείη κατὰ . . . τῶν ἔμπροσθεν διαβολική τις ἀπεσβέσθη θύελλα, καὶ βαθὺν ἡμῖν τὸν σκότον κατέχεεν; ᾅδω καὶ . . . ὀφθαλμῶν μου, καὶ αὐτὸ οὐκ ἐστὶ μετ' ἐμοῦ· ὅλον γάρ με ἀθρόον μέλας ᾅδης ἐζόφωσας· τὸ . . . οἱ πλησίον με ἐξεναν-

τίου μου ἤγγισαν, καὶ ἔστησαν, καὶ οἱ ἔγγιστά μου ἐκ μακρόθεν ἔστησαν • • • σύμφορον εἶναι μοι φαίνεται κακῷ τηλικούτῳ παραμετρούμενον· οὕτως • • • καὶ ὡς ἀποῤῥεῦσαν φῶς ὀφθαλμῶν δακρύῳ, καὶ ὡς λύχνον ἀπεσβεσμένον • • • διά σε τεθνηλώς· ἀλλ' ὑπὸ γῆν ἔῤῥευσας ἄφνω, καὶ γεγόναμεν • • • σὲ τὸν καλλ • • • τὸν γλυκὺν, τὸν ἔραστον λιμένα • • • ἐλπίδας ἀναψάμενοι· ἀλλά σε τυφὼν ἐκ τῶν σικελικῶν ἄντρων οἷς ἐμφωλεύει δεινὸν ἐκπνεύσας καὶ ἄγριον διετάραξε, καὶ τὸ πεῖσμα ἐῤῥάγη, καὶ ἡμεῖς πολλοῖς περιαντλούμεθα τοῖς κακοῖς, θαλάσσαις πειρασμῶν καὶ τύχης ἀντιπνοίαις ἐκκείμενοι· ἐγλύκαζες, καὶ ὡς βότρυς γλεύκους πλήρης καὶ ἡδονῆς· καὶ ἡμεῖς διά σε χαίροντες πολλὴν ὅσην τὴν γλυκυθυμίαν ἀπετρυγῶμεν· ἀλλά σε πολεμία χεὶρ ἔθλιψε, καὶ ἡμεῖς τοῦτο δὴ τὸ τῆς γραφῆς πίνομεν κατανύξεως οἶνον, καὶ μεθύομεν ταῖς συμφοραῖς· οἷς γὰρ οἶον ἐξάπινα πέπωκας· καὶ νῦν θρηνοῦμέν σε τὸν φιλέταιρον, καὶ ἥλικα, καὶ ἥδιστον ὁ τῶν ἑταίρων καὶ ἡλικιωτῶν χορὸς, οὓς ὁ γλυκὺς λάριγξ ἐπλήθυνέ σοι κατὰ τὸν Σειράχ.

Πάλαι μὲν κοινωνοὺς τελετῆς καὶ πανηγύρεως τῆς ὡς ἐν λόγοις καὶ τοῖς ἄλλοις καλοῖς, ἐξ ὧν σωφρόνως τὰ ἐμὰ καὶ χαριέντως τοῖς φίλοις ἀνεκεράννυσα· νῦν δὲ συνεμβατήσονται σὺν ἡμῖν, καὶ οἰμωγῶν καὶ θρήνων κατάρξονται· θρηνεῖ δὲ καὶ ὅσον ἐπ' οἴκου συγγενὲς ἄλλο καὶ φίλιον, καὶ μέσος ἐν τούτοις ἐγώ· πάλαι μὲν καὶ γήρᾳ καὶ φθόνῳ τρυχόμενος καὶ πᾶσι κακοῖς, νῦν δὲ καὶ δάκρυα σπένδων φιλάδελφα, καὶ τὸν ἀδεᾶ πενθῶν καὶ λόγοις κοσμῶν, καὶ τὴν γλῶτταν ἀπευκταῖα κινῶν, καὶ θεατρίζων ἀπαίσια· ἡ δὲ πρῴ μὲν καλλίπαις διὰ σὲ, νῦν δὲ δυστυχὴς μήτηρ ἡ γηραιὰ καὶ πολλῶν ἐτῶν κληροῦχος, μετὰ Μιχαίου ἐρῶ, καὶ ὡς ἐπὶ τρα-

γικῇ συμφορᾷ καὶ τὸν λόγον θήσομαι τραγικώτερον· ποιεῖτε κοπετὸν ὡς δρακόντων, καὶ πένθος ὡς θυγατρῶν σειρήνων, ὅτι κατεκράτησεν ἡ πληγὴ αὐτῆς, ἣν ἐπὶ σοὶ πληγέντι καὶ πεσόντι τέτρωτο διακάρδιον· καὶ ἄρτον μὲν οὐκ αἰτεῖ κατὰ τὸν τοῦ κυρίου λόγον, ἀλλ' εὔπτερον ὄρνιν· καὶ πάλαι μὲν μικρὰ πτερυξάμενον, νῦν δὲ μακρότερά τε καὶ ὕςατα· λαμβάνει δὲ λίθον, καὶ πλήττει τὸ ςέρνον, καὶ πικρὸν ἀνακωκύει καὶ γοερὸν φήνης ἐλεεινότερον, ἀλκυόνος πολυπενθέςερον· καὶ ἰχθὺν μὲν οὐκ αἰτεῖ, ἀλλὰ ῥόδον ὅλον τὴν ἑςίαν εὐωδιάζον, εὑρίσκει δὲ τὸν τῆς ἀθυμίας ὄφιν πολὺν κατὰ καρδίας ἐμοῦντα τὸν ἰὸν, καὶ δάκνοντα τὰ σπλάγχνα βαρέως φέρει· τὸ γὰρ δῆγμα θανάσιμον προΐσχεται καὶ ὡς ἀμάρας τοὺς μαζοὺς, ἐξ ὧν γνησίως μοσχευθὲν σὺ τὸ πυρίπνουν φυτὸν, εἰς τηλικαύτην ἄνθην ἀνέδραμες αὐλακίζει καὶ ὄνυξι τὰς παρειὰς τῶν σῶν αἱμάτων ἀντιδιδοῦσα κρουνοὺς, καὶ γεωργεῖ πένθος αἱματηρὸν, τίλλει καὶ πολιὰς τὴν σὴν ὀδυρομένη νεότητα, καὶ ἀποψιλοῖ τὴν κεφαλὴν πενθίμῳ κουρᾷ· τὸν γάρ σε τοῦ γένους κόσμον δυςυχῶς περιῄρηται· ἔςιν οὖν καὶ ἀπολιθοῦται τῷ παλαμναίῳ τῆς συμφορᾶς, καὶ γίνεται ὅλη αὖος, μήτε φωνὴν προϊεμένη καὶ τελέως ἀκινητίζουσα· πηγὰς δὲ ὅμως ἀφίησι δακρύων συχνὰς, ὡς μηκέτι μῦθον εἶναι δοκεῖν καὶ λίθον δακρύουσαν.

Ταῦτα ἡ μήτηρ, ταῦτα ἡμεῖς, ταῦτα τὸ λοιπὸν τοῦ γένους καὶ ὅσοι φιλεταῖροι καὶ ἥλικοι· ὀδύρεται δέ σε καὶ ὅσον ἐπ' ἀλλοδαπῆς ξενικόν τε καὶ φιλοπόλεμον· εἰ δέ σου τὸ περιδέξιον καὶ τὸ ἀνδρεῖον ἐγνώρισεν, οὐ γάρ σοι οὐδὲ τὸ ἀλλόγλωττον ἄφιλον· ἀλλ' ἐφελκύσω καὶ τὸ τῶν Φρακτῶν σιδήρεον γένος ἀῤῥήτοις ἴυγξι, καὶ ὅσα μαγνῆτις πρὸς ἑαυτὸν ἐπεσπάσω τῷ θαυμασίῳ τῆς φύσεως· οἵ σε καὶ νῦν πῆ-

μα τῆς ὡς ἐν πολέμοις εὐανδρίας ἄγανται· πῆ δὲ καὶ τῆς ὡς ἐν πρεσβείαις μελιττογλώττου πειθοῦς καὶ φρενὸς σταθηρᾶς καὶ ἀπεριτρέπτου συνέσεως· ὡς εἴ γε μὴ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς καὶ τὰ τῆς μετριοφροσύνης ἐπήνθει σοι, δικαίως ἂν ηὔχαις ἐκεῖνο τὸ σολομώντειον, ἐν πλήθει φανοῦμαι ἀγαθὸς, καὶ ἐν πολέμῳ ἀνδρεῖος· καὶ μέν τοι καὶ ἄμφω πέφυκας· διὰ ταῦτα μαλάττεται σου τῷ πάθει καὶ ὅλον ἔθνος σιδήρεον ἀμείλικτον ἄδακρυ· οὐχ οὕτω Καρνεάδης καὶ Ἀριςόκριτος τὰ εἰς πρεσβείαν ἀπηκριβώσαντο· οὐχ οὕτω τὰ εἰς ὁμιλίαν Χρυσίππου τὸ ςόμα ἐγλύκαζεν· ὑπηγάγετο καὶ Θεμιστοκλῆς Πέρσας τὴν ἑλλάδα γλῶτταν εἰς τὰ ἐκείνων ἔθη μεταβαλών· ἀλλ᾽ ἐπησκήσω καὶ σὺ τοῖς Φρακτοῖς τὸ ὁμόγλωττον, καὶ τρόπον ἄλλον εἶχες τὴν γλῶτταν δικρόαν, καὶ ἧς ἀμφιδέξιος, ἕλλην ἐν ῥωμαίοις, καὶ ῥωμαῖος ἐν ἕλλησιν· ἐντεῦθεν σοι ἐπηύξανε καὶ πλέον τὸ τίμιον, ὅτι μὴ δ᾽ ὡς φυγὰς μὴ δ᾽ ἐπὶ τῷ τῆς ἐνεγκαμένης κακῷ ξενικήν τινα καὶ οὐ πάτριον ἐποιοῦ τὴν διάλεκτον, ἀλλ᾽ ὡς πρεσβευτὴς ὑπὲρ μεγάλου βασιλέως στελλόμενος, καὶ περιϊὼν καὶ φέρων ὡς πανταχῇ τὸ κηρύκιον ἐχρημάτισας καὶ ταμίας τῶν ἐπ᾽ ἀλλοδαπῆς χρημάτων, καὶ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς Ἀθήνηθεν ὅτε καιρὸς ἐπρυτάνευες ἐδείκνυσο καὶ τὴν χεῖρα ὡς καὶ τὴν γλῶτταν τρόπον . . . ἀμφιδέξιος· ἐκείνης μὲν γὰρ καὶ γραφίδα ὡς ῥάβδον Ἑρμοῦ, ἧς τῷ τάχει καὶ τῷ κάλλει καὶ ἀνδρῶν ὄμματα (ἐκπλα)γεὶς· τοῖς δὲ καὶ τὸν λήθης καὶ ἀγνοίας ὕπνον ἀπεσκευάζου τὰ δέοντα σαφῶς ἐνσημαινόμενος καὶ ἀκριβῶς ὑπὸ . . . ἀλλὰ καὶ δόρυ κραδαίνας γραφεῖον Ἄρεος ἄλλο σιδήρεον, ὃ βάπτεται μὲν αἵματι καλλιγόνων . . . ἀριστέων σῶμα, καὶ γίνεται τὸ γράμμα τοῦτο δακρύων ὅλοις ποταμοῖς ἀναπό . . . ὑπὸ γραμματέας τῷ νέῳ

καὶ ἡμετέρῳ Δαβὶδ ἐγραμμάτευσεν ὁ κάλαμος αὐτοῦ κατὰ τὸν τοῦ γραμματέως ὀξυγράφου· τοῦτο μὲν ὡς ταχὺ γράφων, τοῦτο δὲ ὡς εἰς νοῦν βάπτων, καὶ μηδὲν ... ἐγχωρίζου καὶ ὑπὲρ τὸν Πρίαμον εὐμελίας καὶ ... τοῖς κακοῖς· οὕτω τὰ ὅπλα τοῖς λόγοις ἔμιξας· καί τοι σου τὸ λοιπὸν γένος ... γράμματα ἀσκήσαντος· καὶ οἱ μὲν ὁπλιτεύουσιν, οἱ δὲ (παραιτοῦ)σι τὰ ἐνόπλια, οἱ δ' ὡς ἀφωσιωμένοι τῷ τῆς εἰρήνης Θεῷ καὶ πατρὶ καὶ δοτῆρι τοῦ λόγου καὶ λόγῳ τοῦ μεγάλου πατρὸς, στέργομεν τὸ εἰρήναιον καὶ φιλοῦμεν τὸ λόγιον.

Ἀλλὰ σὺ χρυσέαν ταύτην ἐπλέξω σειρὰν, ἢ καὶ ὡς διαφόρους ὁλκοὺς εἰς μίαν ἁμάραν συνήγαγες τὴν σὴν ἀρίστην ψυχὴν τοῖς πᾶσι καλοῖς πελαγίζουσαν· ἡ ψυχή σου ὡς ξύλον ἔγκαρπον, μετὰ Ἱερεμίου θαῤῥούντως κεκράξομαι· οὕτω πρὸς τὰ καλὰ πολύχους ἦν σοι καὶ γόνιμος· τριπλοῦς μὲν δὲ τοῖς εὐδαιμόσι κρατὴρ τῇ φύσει κεράννυται, καὶ βλύζει μὲν ὡς ἀπὸ πηγῆς τῆς ψυχῆς, πλημμυρεῖ δὲ καὶ εἰς τὸ σῶμα καὶ εἰς τὸ ἐκτὸς ἀναχεῖται· ἀλλά σοι καὶ ὁ γλυκὺς οὗτος κρατὴρ ὑπερχειλὴς ἦν, καὶ οὔτε ἡ ψυχὴ τὸ σῶμα ᾔσχυνε, καὶ τὰ περὶ τὸ σῶμα οὐκ ἐνδεῶς ἐπέῤῥει, οὐδὲ κατεῤῥύπαινε τὸ μακάριον· ἡ φωνὴ ἡδεῖα, καὶ ἡ ὄψις σου ὡραία, δικαίως ἂν ἀσματίσωμεν· τί ὡραιώθησαν σιαγόνες σου ὡς τρυγόνος, τράχηλόν σου ὡς ὁρμίσκου; ἐκεῖνα σοι καλλιγραφεῖ τὸν ἔξωθεν ἄνθρωπον, ταῦτα τὴν ἐντὸς ἀγλαΐαν ὑποσημαίνει διὰ τὸ σῶφρον τὲ καὶ φιλόσωφρον καὶ τἄλλα τοῦ νοῦ καὶ τῆς κεφαλῆς ἀγαθὰ, περὶ ἣν ὁ τράχηλος ἀνατείνεται· καὶ ἵν' ᾖ σαφὴς ὁ λόγος καὶ ἔμφωτος, ἐπεὶ καὶ ἀναμεμίχαται τοῖς τῆς ψυχῆς ἀγαθοῖς τὰ τοῦ σώματος, ὁμοιώματά σοι ποιήσομεν χρυσίου μετὰ στιγμάτων τοῦ ἀργύρου·

Σολομὼν ὁ τῆς σοφίας δόκιμος τραπεζίτης καὶ τοῦτό σοι ἀργυρογνωμεῖ, καὶ ὡς παγχρυσοῖ τὸ ἐγκώμιον, ἵν᾽ ᾖ χρύσεα μὲν τὰ τῆς τύχης, ἀργύρεα δὲ τὰ τοῦ σώματος· κόσμος ἀλλήλοις ἐπιπλεκόμενος· καὶ ὅσα δὲ στοιχεῖα φύσεως φιλοσόφου τίθεται Πλάτων, προσεπήνθει καὶ ταῦτα σοι χαριέστερον· τίς γὰρ οὕτω καὶ μαθεῖν ὀξὺς καὶ ἀπομνημονεῦσαι ὑπὲρ τὸν Ἱππίαν; τὸ δὲ μεγαλοπρεπὲς, τὸ δίκαιον, τὸ φιλάληθες, τὸ σῶφρον, τὸ ἀνδρεῖον, τὸ εὔχαρι, βαβαὶ ὅσος ἀγαθῶν ὁρμαθὸς προσήρτητό σου τῇ ψυχῇ, καὶ ὡς χρυσοῦς ὁρμίσκος ἠγλάϊζεν; εἰ δὲ καὶ πραγμάτων ἐμπειρία καὶ πολυπειρία καὶ ποικίλη τίς πλοκὴ καὶ πολύστροφος, καὶ ἡ μακρὰ περιπλάνησις, ἐχαρίσατο πάλαι Ὀδυσσεῖ τὸ σοφὸν καὶ πολύτροπον, ἀλλὰ καὶ σὺ πολλῶν ἀνθρώπων εἶδες ἄστεα καὶ νόον ἔγνως· ὅς γε μέχρι καὶ εἰς ὠκεανὸν ἑσπέριον ἐξέτεινας τὸ ἀπόδημον· τὸ δὲ πέρα Γαδείρων οὐ περατόν· ὥστε καὶ μακρὸν ἐκείνου πλάνον μακρὰν ἠρεμίαν ἐγὼ πρὸς τὸ σὸν ἑκούσιον πολυκίνητον τίθεμαι· ἔχων οὖν τὸν φύσει νοῦν εὐφυᾶ προσεπῳκοδόμεις τῇ πολυπειρίᾳ, καὶ τῶν ὡς ἂν εἴποι τις θύραθεν· ἐκεῖθεν σοι καὶ τὸ ἀγχίνουν ἐπεδίδου καὶ τὸ ἀνδρεῖον μᾶλλον ἐῤῥώννυτο· τὰ δεινὰ προσεθίζον, καὶ θαμὰ τοῖς κινδύνοις περιβαλλόμενον· ἀλλὰ νῦν . . . τῶν δολιχῶν καὶ μακρῶν ἐκείνων δρόμων καὶ περιδρόμων, καί σε μικρὰ βῶλος κατέχει τὸν ἀκαμάτοις ποσὶ γῆν ἑσπερίαν ὅλην μετρήσαντα· ἀπέθου τὸν πρεσβευτὴν καὶ τὸ σύννουν ὡς ἐν πρεσβείαις καὶ τοῖς πυκνοῖς τῶν λόγων περιάγων, καὶ στροφὰς καὶ ἀντιθέσεις καὶ μετακινήσεις· καὶ σὺ γὰρ ὁ μελίγηρυς καὶ μέμυξ στόμα τὸ καὶ λωτοῦ γλυκερώτερον ἀπεδύσω τὸν ὁπλίτην, καὶ ἀτρεμεῖ σοι τὸ δολιχόσκιον ἔγχος· καὶ θανάτου σκιὰν δολιχὴν ὑπέδυ, καὶ ἄφυκτον ὁ λαμπρὸς καὶ

διαυγὴς τὴν ὄψιν ἀστὴρ, καὶ πολλὰς τοῦ προσώπου χάριτας ἀπαστράπτων· ἐπαύσω τῆς ὡς ἑκάστοτε σιδηροφορίας καὶ τῶν ἐκεῖθεν ἀριστευμάτων, καὶ ὑπνοῖς ὕπνον χάλκεον ὡς λέων ὑπ᾽ ἀνδρῶν πολλῶν ἐν θήρᾳ βληθείς.

Οὕτω τὰ ἔσχατα καὶ Βροῦτος ὁ πρῶτος ἠρίστευσε, καὶ παίσας καὶ πληγεὶς καὶ ἀμφωθανάσιμος· οὕτω τὰ τελευταῖα καὶ Λάμαχος ὁ τῶν ἀθηναίων ἥρως ἠνδρίσατο· ἀλλὰ γὰρ εἰ πόλεμος καὶ τότε σικελικὸς ἀνεῤῥάγη, καὶ ὁ λαμπρὸς τἄλλα Νικίας μελητὴς ἦν καὶ ἀνεδύετο τὴν παράταξιν, Λάμαχος τὴν τῶν πολεμίων ὕβριν οὐκ ἔφερε, καὶ θυμοῦ πλησθεὶς καὶ λήμματος ἀνδρίζων πρὸς τὴν μάχην ἐχώρει, καὶ καιρίαν δοὺς καὶ λαβὼν συναπέθανε τῷ ἐχθρῷ. Νικίας μὲν οὖν μετ᾽ οὐ μικρὸν αἰσχρῶς ἡλίσκετο, καὶ τὸ λοιπὸν στρατιᾶς ἐδουλοῦτο. Λάμαχος δὲ . . . ὁπλίτης ἄριστος ἀδούλωτος ἔκειτο· τοιοῦτον, ὦ γενναῖε, καὶ τὸ ἐμὸν δυστύχημα καὶ σὸν . . . σὲ μόνον ἀντιμέτωπον τοῖς ἐχθροῖς ἀδεῶς ἀντελαύνων καὶ καθιππάζεσθαι . . . γου μὴ τίς εὐγενὴς καὶ τρόπος φιλελευθέριος οὔ τις τοι φεύγοντι . . . εὐψυχίαν Λακώνων ἢ νικᾶν ἢ πίπτειν μαχόμενον. Κλέωνα δὲ τὸν ἀθηναῖον . . . τῆς σῆς ἀριστείας εἴτουν ἐμῆς τραγῳδίας πρὸς ἀξίαν ἐφίκοιτο . . . ἐπιδράμῃ νηός· τοῦτο δὴ τὸ οὗτος Κυναίγειρος σεμνόν τε . . . τὸ δέ σοι θυμοῦ καὶ ἀνδρείας γέμον στέρνον σιδηρὸν κτυπεῖ τὸ μὲν . . . ἄστρασιν ἔφυγεν . . . μὴ ψυχὴν οὕτω γενναίαν . . . μματίαν ἐταπείνωσας ὑπερ . . . γῶντα καὶ θρασυνόμενον, ἵνα σοι τῷ ἐμῷ ἀριστεῖ καὶ τοῦτο δικαίως ἐκ τῆς τοῦ Δαβὶδ κιθάρας ἀνακρούσωμαι τὸ ἐφύμνιον· λάκαινα μὲν οὖν μήτηρ παῖδα στρατιώτην ὁπλίζουσα καὶ τὴν ἀσπίδα ἐπαιωροῦσα τῇ λαιᾷ, ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν, ἔλεγε· ὡς δέον ἢ περιόντα μετὰ τῆς ἀσπίδος ἄνδρα-

γαθίζεσθαι, ἢ δεῆσαν εἰ τύχοι πεσεῖν, μὴ δειλὸν φανῆναι καὶ ῥίψασπιν, ἀλλὰ μέχρι καὶ εἰς τὸ πᾶν τὴν ἀσπίδα προϊσχόμενον, καλὸν ἐντάφιον ἀπενέγκασθαι· σοῦ δὲ ὁ θυρεὸς πυκνὰ μὲν καὶ πολλαῖς ταῖς τῶν βελῶν ἐπατταγεῖτο χαλάζαις, μυρίας δὲ ὅσας φόνου κεραυνοβολούσας ἀστραπὰς ξιφῶν ἐκαρτέρει, πολλῷ δὲ πλείους δεινὸν ἀπολαμπομένας αἰχμὰς ἀπεκρούετο, καὶ μέχρι τέλους βαλλόμενος οὐκ ἀπεῖπε, καὶ συναπέθανε τῇ χειρὶ, ὥσπερ αἰσχυνόμενος ἀποίσεσθαι λειποταξίας γραφὴν, καὶ προδοῦναι τὸν οὐκ αἰσχύνοντα· ἢ τάχα καὶ σώματος ἐρῶν οὕτω καλοῦ καὶ γενναίου ταῖς πληγαῖς αὐτὸς προαπέθανε, οὐκ ἀνασχόμενος πολεμίας λάφυρον ἀκοῦσαι χειρὸς, καὶ ἰδεῖν τὸν ἀριστέα πίπτοντα· μετὰ Δαβὶδ καὶ πᾶσιν ἐγὼ, ἄτρεπτε στρατιῶτα ἡμέτερε τροπαιοῦχε καὶ τρισαριστεῦ, τοῖς θρήνοις σου ἀναμίξω σου τὸ ἐγκώμιον· ἡ ῥομφαία σου οὐκ ἀνέκαμψε κενὴ, ὁ θυρεός σου οὐκ ἐχρίσθη ἐν ἐλαίῳ, ἀφ' αἵματος τραυματιῶν ἀπὸ στέατος δυνατῶν.

Καί τοι σου τὸ φιλοπόλεμον ἡ μήτηρ ὑπώπτευε· διὰ τοῦτο σου τὴν ἀποδημίαν εἶργε, παρ' ἑαυτῇ κατέχειν σε τὸν φίλτατον παῖδα καὶ τηρεῖν βουλομένη· πλὴν οὐχ ὑπὸ ταλασίᾳ καὶ παρθενῶνι, τοῦτο γὰρ τῆς Θετίδος τὸ φιλότεκνον, ἀλλ' ὑπὸ ταῖς Ἑρμοῦ παλαίστραις καὶ τῷ τῶν μουσῶν Ἑλικῶνι, ὧν ἐγώ σοι ὅλον ἐφῆκα δρέπεσθαι, οὐκ ἀδαὴς ἀνθέων μουσικῶν φυτουργὸς, καὶ κονιστροῦ ἑρμαϊκῆς ἀλείπτης οὐκ ἄπειρος· ἡ μὲν οὖν οὕτω σε φιλοστόργως τε ἅμα καὶ σεμνῶς τῆς μάχης ὑπεξῆγε, καὶ ἀντιδιδοῦσα τοὺς λόγους τῶν ὅπλων παρῄνει πρὸς τὰ πολιτικὰ μεθαρμόζεσθαι· εἰ δὲ μὴ τοῦτο, καὶ δεῖ σε μακράν τινα στέλλεσθαι, ἀλλ' ἔξω βελῶν ἑστάναι τοῦ κυδοιμοῦ παντὸς, καὶ τῇ μητρὶ τὸν παῖδα φυλάττειν· σὺ δὲ σάλπιγγος ἀκούσας ἠχὴν καὶ ἰδὼν χαλκοῦ

στεροπὴν, εὐθὺς τὸ πρῶτον λῆμμα ἔφαινες, καὶ καιροῦ καλοῦντος τὰ ὅπλα ἐνδὺς, τὴν φύσιν οὐκ ᾔσχυνας, ἀλλὰ πλατὺ πεδίον εὑρὼν καὶ ἵππους καὶ φάλαγγα καὶ πολέμιον ἀστράπτοντα σίδηρον, ὡς ἵππος εἰς πεδίον ἐκρόαινες, ὡς πῦρ ἐν δρυμῷ τοῖς πολεμίοις ἔβρεμες· αὐτὸς γὰρ ἐφέλκει ἄνδρα σίδηρος, ὡς καὶ σὲ τότε κορυβαντιᾶν ὅλον ἀνέπεισε, καὶ δεινῶς ἀνεβάκχευσεν· ἔδει τότε, ὦ φίλτατε, τὸ τῆς μητρὸς ὑπολογίσασθαι γῆρας, τοὺς ἡλικιώτας, τὸ γένος, ἐμὲ τὸν πατέρα μετὰ τὸν κοινὸν πατέρα, τὸν ἀδελφὸν, τὸν τροφὸν, τὸν διδάσκαλον, τὸν πάντα τὰ φίλτατα· ἀλλά σε τηνικαῦτα τούτων εἰσῆλθεν οὐδέν· θανεῖν γὰρ μᾶλλον ἢ δουλεύειν ἐχθροῖς ἐδικαίωσας· καὶ νῦν κεῖσαι μετὰ τοῦ τῶν ἀριστέων καταλόγου, ψυχὴν ἐλευθέραν φυσήσας· καὶ σεαυτῷ μὲν ὄνομα λιπὼν εὐγενὲς, ἡμῖν δ' ὀδύνας, καὶ γοοὺς, καὶ δάκρυα.

Ἀλλὰ ποῖ τέθαψαι γῆς; τίς ἔχει σε τάφος; ἢ καὶ τοῦτο τὸ μέγα ἡμεῖς ἠτυχήσαμεν; καὶ τίς τὰ Θηβαίων ἐπί σοι μαίνεται, τόλμαν ἀδόκητον ἐγκαλῶν; καὶ πτώματα κρατούντων καὶ τρόπαιον ἐκφυγῆς; ἐπετραγῴδησέ τις αὐτίκα τῇ συμφορᾷ, ἢ ὅλον ἡμῖν τὸ πένθος καὶ • • • ἄρτι τετήρητο; περιεῤῥήξατό τις τὴν ἐσθῆτα, ἢ καὶ τοῦτο ἡμεῖς σε τιμήσομεν, καὶ τὰ σπλάγχνα διασπασόμεθα μετὰ τῆς ἐσθῆτος, ἀνθ' ὧν σοι οὕτως εὐψύχως ἀγωνισαμένῳ τὸ σῶμα διέσπαρται χερσὶ πολλαῖς; ἀπέλυσέ τις τοῦ λύθρου μετὰ τὴν μάχην, ἢ τὸν ἐξ ἀριστείας ἀπόβροτον αἱματοῦντα ὡς κόσμον ἐντάφιον στέργεις ἔτι καὶ μετὰ τὴν τελευτήν; ἐτίμησέ τις τὴν • • • ὅλην δεξιὰν ὡς εὔοπλον, ἢ προσῆλθε μέν τις ὡς τιμήσων, ἡ δὲ χεὶρ ἐπηκολούθησεν ὡς ἡ τοῦ Ἀβραδάτου • • • καθαγιάζοντι καὶ ὁσιωμένῳ τὰ φίλια· εἶτα ἐκεῖνος καὶ τῷ λοιπῷ τοῦ σώματος τὴν χεῖρα ἐφήρμοσε καὶ προσεπι • • •

τῶν μελῶν ἐπιθυσιάσας τῷ πολλῷ μου νεκρῷ· καὶ ἀγασθεὶς μὲν τῆς εὐφυΐας, ἐκπλαγεὶς δὲ τῶν τραυμάτων . . . εὐγενῶς ἡ μάχη διέσπασεν· ὢ δεινῆς ἀωρίας τῶν συμφορῶν· ὢ πικρᾶς παρατάσεως . . . ἐλπίδας ἃς ἐπί σοι καλὰς καὶ γενναίας ἐτρέφομεν· ὢ πληγῶν ἐκείνων φονίων . . . ναυαγίου καὶ κλύδωνος ἱππικοῦ, πρὸς ὃν ἀντέσχες μὲν ἐπὶ μικρὸν . . . ἀπηνέχθης τῷ σάλῳ καὶ τῷ ῥοθίῳ τῆς μάχης καὶ . . . νυφάδος βελῶν ἐκείνης καὶ χαλάζης ᾄδου . . . πόλεμον καὶ τῶν κακῶν . . . σεσι καὶ φυτοῖς· ἀνθ' Ἑλικῶνος, ἀντὶ Πιερίας καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν λειμώνων, οὓς ἡμεῖς αἱ μάτην σοφαὶ μέλιτται πάλαι περιεκοσμήσαμεν μουσαῖον ἐρατὸν ὀπὸν ἀμελγόμενοι, καὶ συμβλεποιοῦντες καὶ φιλεργοῦντες τὸ τῆς σοφίας μέλι καὶ τὰ κηρία τῶν λόγων πλάττοντες, οὓς ἡμεῖς οἱ τῆς καλῆς βακχείας θιασῶται πολλάκις περιχορεύσαντες ἐσκιρτήσαμεν τὰ νεοτήσια· ἐπιστάντα δέ σε καὶ μέσην ἀλγήσαντα τὴν καρδίαν, ὁπόσα πάλαι Ὀδυσσεὺς πρὸς τὸν πατέρα Λαέρτην φάναι καὶ αὐτὸν πρὸς ἡμᾶς, ἐτίθη λῆμμά σοι ὁ λειμὼν, εὐανθὴς δὲ καὶ ὁ τῶν φυτῶν στίχος, καὶ ἡ τῶν δένδρων πανήγυρις, καὶ τὰ πάντα εὖ ἔχει· τὸ δὲ σῶμα φυτηκομεῖς ἐ . . . δὲ ἀνακαθαίρεις· ἀλλὰ φαῦλα μὲν ὑπέρραψα πέδιλα, φαύλως δὲ καὶ τῆς ἄλλης ἀναβολῆς ἔχεις ταῦτα ἐπειπόντα μηκέτι ἐπισχύοντα ἑαυτὸν μηδὲ τοὺς λόγους ἀποτείνοντα· ταῦτα ἤλπιζον, ταῦτα ὠνείρωττον· ἀλλ' ἦσαν πάντα ὀνειρώματα, καὶ φαντασία κενὴ, καὶ ψευδὴς ἐλπὶς οὐκ ἔχουσα πέρας· καὶ νῦν σὺ μὲν ὀξὺς οὕτως ἀπέπτης μέσης ἀκμῆς, μέσης ὥρας, ὡς ἐν πανηγύρει καὶ τελετῇ φαιδρὸς ὑπὸ φαιδρᾷ τῇ νεότητι, ὥσπερ οὐκ ἀνασχόμενος τῆς πολλῆς ἐκείνης ἀγλαΐας προαπολιπεῖν σε, καὶ πολυχρονίοις ἀπομαρανθῆναι πόνοις καὶ τριβαῖς νοσημάτων·

ἡμεῖς δέ σε τὸν ὀφθαλμὸν ἐκκεκομμένοι, ὡς ἐν νυκτὶ καὶ βαθεῖ σκότῳ βιωσόμεθα τοῦ λοιποῦ, τῷ πλείονι τῆς ψυχῆς πάλαι ἀποτεθνηκότες, καὶ σκιαὶ ἀϊσσόμεναι.

ΧΟΡΙΚΙΟΥ

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΝ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΙΟΝ.

Ὁ λόγος ποιεῖται τὸν ἐνδοξότατον στρατηγὸν Ἀσιατικὸν ὑπόθεσιν· οὐκ ἀνέχεται δὲ σμικρόν τι λέγειν, εἰ καὶ μὴ πάντα διέρχεται, τῷ μεγέθει τῶν πραγμάτων ὡς ἔνεστιν ἁμιλλώμενος.

Ἐπὶ μὲν τῶν ἄλλων ὅσους ἐν ἀρχαῖς ὄντας ἐπαινεῖν ἐθέλουσιν ἄνθρωποι, μία τίς ἐσθ' ὅτε πρᾶξις οὐδὲ • • • τῇ παρόδῳ παρέσχε τὴν πρόφασιν, καὶ χορηγεῖ τὸ βῆμα τῷ λέγοντι· καὶ πᾶν εἰ καὶ σμικρὸν • • • ραχθῇ ἐρανισάμενοι αἴρουσιν οὐχὶ μετρίως τῷ λόγῳ τὸ τῶν πραγμάτων ἐλλειπὲς, πλαστοῖς ἐπαίνοις ἀναπληρώσαντες· ἐφ' οὗ δὲ πλῆθος ἀξιωμάτων (μετῆλθε) καὶ δι' ἀλλήλων εἰσὶ σεμνότερα, πολλὰς δὲ τῷ λόγῳ χορηγοῦσιν ἀρχὰς, τὴν ὑπόθεσιν ἑκάστης τὸ μεῖζον ἔχειν δοκούσης τὸ πάσας ἔχειν ἴσον ἄκρῳ μεγέθει συνέρχεται· τίς ἂν ἢ ῥήτωρ παιανιεὺς ἢ • • • χορεύων • • • λέγειν ἀρκέσειεν, εἰ καὶ προσκαλεῖν ἐθέλει τῶν ἐννέα τὰς μούσας; πλὴν εἰ καὶ παράδοξον λέγειν • • • τῶν παρόντων πραγμάτων τὸ μέγεθος· σμικρὰ γάρ τις ἐπαινῶν δέδοικεν εἰ • • • • • •

ΧΟΡΙΚΙΟΥ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΙΑ ΑΛΛΑ.

1. Ἦσαν ἀττικαὶ παρθένοι καὶ παῖδες Πανδίονος· ὁ δὲ Τηρεὺς ὑπῆρχε ἄδικόν τι χρῆμα καὶ περὶ παρθένου φυλακὴν ὑβριστής· ἐφθόνησεν αὐτὴν καὶ φωνῆς, καὶ οὐδὲ γλῶτταν ἀφῆκε τῇ κόρῃ, ἀλλ' ἦσαν αὐτῇ χεῖρες δεινὰ μιμεῖσθαι παθήματα· καὶ γράφει τὴν ὕβριν καὶ σιγῶσα ἐδείκνυτο. Τοῦ δὲ παιδὸς Πανδίονος φόνον, Ἴτυν αὐτὸν καλοῦσιν οἱ ποιηταὶ, ὃν ἀνεῖλε μὲν ἡ μήτηρ, προὔκειτο δὲ παρανόμῳ πατρὶ παράνομος εὐωχία· καὶ μετήγαγεν αὐτὰς εἰς ὄρνεις ὁ δαίμων· ἐγὼ μὲν σιγήσομαι, αἱ δὲ ὄρνεις ᾄδουσιν;

2. Ἰδοὺ δὲ καὶ ποιμὴν εἰς νομὴν ἐξάγει τὸ ποίμνιον ὥρῃ ἐν εἰαρινῇ, ὅτε γλάγος ἄγγεα δεύει· τὴν δὲ σύριγγα, ἐχθρὸς γὰρ ὁ χειμὼν μουσικῇ, καὶ ἐκρέματο· ταύτην δὲ καθελὼν αὐτὸς μὲν ᾄδει τὸ ἔαρ ἢ Πάνα τάχα τὸν . . . πεπλανημένον γνωρίζει τίς τὴν ᾠδὴν, καὶ πρὸς τὴν σύννομον ἀγέλην ἐπείγεται δρόμῳ· ἡ δὲ ἀγέλη πᾶσα τοῖς μὲν σκιρτήμασι κούφοις πρὸς ἀέρα πηδᾷ, τὰ δὲ ὑπέδυ ὡς ὁρᾷς καὶ τὴν θηλὴν ἐπισπᾶται· καὶ οἱ κριοὶ πλήρεις ὄντες τοῦ ἔαρος πρὸς τὰς ὄϊς ἵννυνται . . . ταῦρος . . . πόας αὐλῶν τε ποιμενικῶν ᾐσθημένος, ἄρας τὸν αὐχένα ἥδεταί τε καὶ ἐμυκήσατο.

3. Ὁ δὲ Πὰν ἐκεῖνος ὁ ἐραστὴς καὶ νόμιος παρθένον ἐπιζητεῖ τὴν Ἠχὼ, καὶ ἔχων οὐκ ἔχει οὐδὲ ὁρᾷ· πάντως βοῆς φθεγγομένης ἀκούει· ἐκεῖθεν, οἶμαι, ἀνιᾶται καὶ γέγηθε· φωνὴν μὲν γὰρ ἔχει, ἀλλ' οὐδαμοῦ τὸ ποθούμενον.

4. Ὁρᾷ καὶ τὸν Ὑάκινθον Ἀπόλλων, καὶ γάννυται· λακῶν ὑπῆρχε νέος καὶ παιδικὰ τοῦ θεοῦ· ἀντήρα δὲ Ἀπόλλωνι

Ζέφυρος, καὶ παρ' ἐρωμένῳ δικάζοντι δεύτερος ἦν· ἀμείβεται δὲ οὗτος φόνῳ τὴν ἧτταν, ἡ γῆ δὲ φυτῷ τὸ μειράκιον.

5. Διήμαρτε καὶ Δάφνης Ἀπόλλων ἐρῶν, καὶ δρόμον ἐραστοῦ κἂν φύγῃ, καὶ τὴν γῆν ὑποδῦσα ἐνέμεινε παρθένος· ὁ δὲ φυτὸν εἶχε, ἀλλ' οὐκέτι παρθένον· καὶ νῦν ὁρᾷ κομῶσαν, καὶ θεραπεύει τὸν ἔρωτα.

6. Μικροῦ παρῆλθεν ὁ Νάρκισσος, κάλλος ἔχων ἐθήρα, καὶ βαλὼν ἐκράτει, καὶ κρατήσας εὐφραίνετο· διψῶντα δὲ λαβοῦσα πηγὴ, εἰκόνι θέας αὐτὸν ἑαυτῷ παρεῖχεν εἰς ἔρωτα· ἀνονήτου δὲ πόθου πέρας ἦν αὐτῷ τελετὴ, καὶ φυτὸν εὐπρεπές· μεταλαβοῦσα γὰρ ἡ τύχη τὴν φύσιν, τοῦ γε κάλλους ἐφείσατο.

7. Ἦν Ἄδωνις τὸ μειράκιον, εἰ μὲν φύσει καλὸς, μελέτω λέγειν τῷ μύθῳ . . . Ἔμελε δὲ τῷ νέῳ, ἀμφί τε κυνηγεσίας καὶ θήρας πλανωμένῳ· ἡ δὲ Ἀφροδίτη παροῦσα τούτῳ πολλάκις, καὶ κύνας ἦγε, καὶ ἥπτατο δόρατος· καὶ ὃ μὴ φύσις ἐδίδου, πόθος ἐπαίδευε· καὶ ποτὲ τὸν νέον περὶ θήρας ἠσχολημένον, ἠπάτα μὲν ὁ Ἄρης, οὐ γὰρ παρῆν Ἀφροδίτη, καὶ κρύπτει τὴν θέαν, καὶ ὗς ἄγριος ἐδόκει· καὶ ἔκειτο μειράκιον· ὁ περὶ τούτου δὲ λόγος εἰς Ἀφροδίτην ἐλθὼν, ἐπλήγη μὲν αὐτίκα τὴν ἀκοὴν ἡ θεός· ὡς εἶχεν ἐφοίτα σεσοβημένη πάθει καὶ ἔρωτι· δεινὰ δὲ ἄρα καὶ πόθος ἀποιωνισθεὶς, καὶ πένθος ἐπ' ἔρωτι· ἔτυχε δὲ γυμνὴ τὼ πόδε, εἰς ἴτυν τοῦ ῥόδου, ἡ μὲν γὰρ ἐπέμεινεν ἀγνοοῦσα, λογισμοῦ γὰρ παθόντος καὶ βλέπων οὐχ ὁρᾷ, καὶ ἀκούων ἠγνόηκεν· ὡς οὖν ἐπέβη τοῦ ῥόδου, ταῖς περὶ αὐτοῦ ἀκάνθαις ἀμύττει τὸν πόδα· καὶ ἦν ἄρα πρόσθεν λευκὸν, αἵματι δὲ . . . ὑπηρυθραίνετο, εἰς εἰκόνα τῆς θεοῦ καὶ μνήμην τοῦ ἔρωτος.

CASSII DIONIS FRAGMENTA.

In secundo volumine Scriptorum veterum p. 527. seqq. seriem quandam exhibui ineditorum Cassii Dionis fragmentorum, quae Maximus Planudes excerpserat, et vaticanus codex conservaverat. Nunc vero in alio vaticano codice rursus mihi fragmenta illa occurrerunt; sed ex ipsis primum certe novum est, quia et a priore codice aberat, et ad initium cassianae historiae pertinet. Duo reliqua continua in codice post primum sunt, et cum aliis a me iam editis connectuntur, quare eiusdem auctoris existimanda sunt. Nam et Batti mentio, qui fuit urbis Cyrenarum fundator, ab argumento fundationis urbis romanae non abhorret; et panicorum quoque timorum mentio, cum Batti timore, et cum Panis cultu conspirat, quem deum in situ vetere urbis romuleae fuisse revera adoratum, tradunt vaticana Dionis excerpta tom. cit. p. 137.

1. Εὔανδρος ἀρκὰς ἀπὸ Παλλαντίου ἐστάλη μετὰ ἀρκάδων εἰς ἀποικίαν, καὶ παρὰ τῷ ποταμῷ τῷ Θύβρι πόλιν ᾤκισε, ῥωμαίων μέρος τῆς καθ᾽ ἡμᾶς πόλεως, καὶ ὄνομα ἔσχε Παλλάντιον κατὰ μνήμην τῶν ἐν Ἀρκαδίᾳ· χρόνῳ δὲ ὕστερον μετέπεσε τὸ ὄνομα ἐν ἀναιρέσει γραμμάτων τοῦ τε λ' καὶ τοῦ ν'.

2. Λέγεται τῆς φωνῆς γενέσθαι τῷ Βάττῳ τοιόνδε ἴαμα· ἐπιόντων κυρηναίων τὴν χώραν ἐν τοῖς ἐσχάτοις αὐτοῖς ἐρήμοις ἔτι οὖσι, θεᾶται λέοντα, καὶ αὐτὸν τὸ δεῖμα τὸ ἐκ τῆς θέας βοῆσαι σαφὲς καὶ μέγα ἠνάγκασεν.

3. Τὰ ἀπὸ αἰτίας οὐδεμιᾶς δείματα, πανικὰ ὀνομάζουσιν.

FINIS.

18145

Spicilegium Romanum.

Mai, A. - Spicilegium Romanum.

